

שבוע חג הפסח

(21 - 27 April 2024)

י"ג - י"ט ניסן תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ
יִזְרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשָׁךְ וַיִּצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתָיִךְ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם
וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבְרַתֶּם
מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתַת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל
הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
אֹתָם, וְלֹא תִהְיוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאֲחֵרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
אָתֶם זִנִּים אֲחֵרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרָיִם מִצְרָיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאֶהְבֵּת לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ:
 מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי
 שמתחלק לימי החודש.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן
הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאֶהְבֵּת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וּשְׁנַתֶּם לְבַבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
לְאֹזֶת עַל יְדֶיךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאֶהְבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לִוְלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאִמְר־נָא
 וְיִשְׂרָאֵל: ב לִוְלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אָדָם:
 ג אָזִי חַיִּים בְּלַעֲוֵנוּ בְּחִרּוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אָזִי הַמּוֹסֵם
 שְׁטַפּוֹנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אָזִי עֵבֶר עַל־
 נַפְשָׁנוּ הַמּוֹסֵם הַיּוֹדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
 לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּחַ יּוֹקְשִׁים
 הַפֶּחַ נִשְׁבֵּר וְאִנְחָנוּ נִמְלְטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
 שְׁמִים וְאַרְצָן:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:
 א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ נְשֹׂאתִי אֶת עֵינֵי
 הַיֹּשֵׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
 יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שֹׁפְחָה אֶל יַד גְּבֵרָתָהּ
 בֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חָנְנוּ
 יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבֹּת שִׁבְעָה
 לָהּ נַפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֵי
 יוֹנִים:

סוף זמן קידוש לבנה: יום ראשון בערב, י"ג ניסן

**בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להת' שיחיו לפני עריכת הסדר,
 ליל א' דחג הפסח, ה'תשל"ג.**

בלתי מוגה

חג הפסח כשר ושמח, ולשנה הבאה בירושלים.
 ויקויים היעודי "עושה נפלאות לבדו .. וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן".

(1) תהלים עב, יח"ט (הקצפיטל שהתחילו לומר בי"א ניסן – ראה סה"מ י"א ניסן בתחלתו. וש"נ).

ברכת האילנות

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא
 חָפַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוֹם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת
 בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 252..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 252..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 255..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 260..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 262..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 263..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 264..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 266..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 267..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 269..... רשימת הרבנית רבקה
 274..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 51..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 52..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 211..... נביאים וכתובים.
 221..... עין יעקב - מסכת ברכות
 275..... נקודה משיחת קודש מעובדת
 276..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 277..... לוח זמנים
 279..... סדר מצות הדלקת נרות לחג הפסח ושבת חול המועד

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות
 אחרון של פסח, ה'תשל"ג..... 5

התועודויות

- שיחת אחרון של פסח, ה'תשל"ג..... 16

לקוטי שיחות

- אחרון של פסח, כרך כב..... 42
 ל"ג בעומר, כרך כב..... 48

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 40מש יומי - פרשת אחרי..... 54
 לוח לתהלים היומי..... 75
 תניא יומי..... 76
 אמירת הנשיאים..... 87
 לוח 'היום יום'..... 88

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 91
 שלושה פרקים ליום..... 95
 פרק אחד ליום..... 165
 ספר המצוות..... 192
 גמרא עם ביאור - מסכת סוטה..... 194

לימוד מוהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת נזיר..... 213
 גמרא עם ביאור - מסכת בבא מציעא..... 222
 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 252

מסכת סוטה ליומי ספירת העומר בעמוד 194

חדש השבוע

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בנבואת מיכה:

1
2 **כִּימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת**¹ לַעֲתִיד לְבוֹא, בַּעַת
3 הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה. הִנֵּה יָדוּעַ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שְׁלֹשׁ שְׁנֵי פִירוּשִׁים
4 בְּפֶסוּק יֵה. הָאֶחָד, שְׁיִמִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבָהָם הָיוּ
5 נִסִּים וְנִפְלְאוֹת הֵם רַק דּוֹגְמָא
6 (כִּימִי גו') לְנִסִּים וְנִפְלְאוֹת
7 שִׁירָאָה הַקְּב"ה בְּגֵאוּלָּה
8 הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה שְׁעֵתִידָה
9 לְבוֹא עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ²
10 שֶׁאִזְו הָיוּ נִסִּים וְנִפְלְאוֹת גְּדוּלִים הֶרְבָּה
11 יוֹתֵר. וְהַשְּׁנַיִם³, כְּמִבּוֹאָר בְּדִהֲרָ⁴
12 שֶׁהַנְּסִים דְּלַעֲתִיד לְבוֹא בּוֹמֵן
13 הַנְּאוּלָּה יִהְיוּ בְּאוּפֵן שֶׁל
14 נִפְלְאוֹת אֲפִילוֹ בְּעֶרְךָ בִּחֹס אֵל
15 הַנְּסִים שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם.
16 אֲלָא שְׂאָף עַל פִּי כֵן לְמִרוֹת
17 שֶׁהַנְּסִים וְהַנִּפְלְאוֹת שִׁהָיוּ לַעֲתִיד לְבוֹא
18 יִהְיוּ גְּדוּלִים וְנִפְלְאוֹת מִהַנְּסִים שֶׁל
19 יִצִּיאַת מִצְרַיִם לְלֹא כָל יַחַס וְהַשְּׁוֹאָה,
20 כִּכֵּל זֹאת מְדַמָּה הַכְּתוּב אֵת
21 הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה (אֲרָאנוּ
22 נִפְלְאוֹת) לִימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ
23 מִצְרַיִם, וְהַסִּיכָה לְהַשְּׁוֹאָה וּלְדַמִּיּוֹן.
24 לְמִרוֹת הַהִבְדֵּל הַגְּדוּל, הִיא פִּינּוֹן
25 שְׁכָלְלוֹת עֲנִין הַגְּאוּלָּה
26 הַתְּחִיל בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּלְכֵן גַּם
27 הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה, לְמִרוֹת מַעֲלָתָה
28 הַגְּדוּלָּה, נַחֲשֶׁבֶת הַמֶּשֶׁךְ לִיצִיאַת מִצְרַיִם
29 וּלְכֵן יֵשׁ מְקוֹם לְהוֹשִׁיב אֵת הַגְּאוּלָּה
30 הַעֲתִידָה לִימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.
31 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּדוּמָה לְשֵׁנִי
32 הַפִּירוּשִׁים הָאֲמִירִים בְּפֶסוּק 'כִּימִי
33 צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת'
34 מְצִינּוּ בְּמָה שְׁכָתוּב בְּתוֹרָה
35 בְּנוֹגַע לְקְרִיעַת יָם סוּף שֶׁהֵאִמָּה

ביאור בדרך אפשר

והפחד שנפלו על הגויים בעת קריעת ים סוף יהיו עד יעבר עמך הנוי'³⁶
37 עד יעבר עם זה קניית⁵, שגם בזה יש שני פירושים.
38 הראשון⁶, שעד יעבר עמך ה' קאי מכון על קריעת ים סוף,
39 ועד יעבר עם זה קניית קאי מכון על בקיעת הנהר לעתיד
40 לכווא, כמו שכתוב⁷ בנבואת
41 ישעיה וְהַחֲרִים יִהְיוּ וְיִאֲבֹד ה'
42 אֵת לְשׁוֹן יָם מִצְרַיִם וְהִנִּיף
43 יָדוֹ עַל הַנְּהָר גו'. וְהַשְּׁנַיִם⁸,
44 שְׁכָל הַפֶּסוּק קָאִי מִכּוּן עַל
45 לַעֲתִיד לְבוֹא, כְּדִיוּק לְשׁוֹן
46 הַכְּתוּב עַד יַעֲבֹר גו' עַד יַעֲבֹר
47 גו', שְׁשִׁנְיָהֶם שְׁנֵי חֲלָקֵי הַכְּתוּב
48 אֲמִירִים בְּלִשׁוֹן עֲתִיד וְלֹא כְּמוֹ
49 בְּפֶסוּק⁹ בַּתְּהִלִּים הַפֶּה יָם
50 לִיבְשָׁה בְּנֵהר יַעֲבֹרוּ כְּרָגֶל
51 שֶׁם נִשְׁמָחָה בּוֹ, שְׁמָה שְׁכָתוּב
52 הַפֶּה יָם לִיבְשָׁה, בְּלִשׁוֹן עֵבֶר,
53 קָאִי מִכּוּן עַל קְרִיעַת יָם סוּף
54 שִׁהִיתָ בַּעֲבֹר, כַּעֲבֹר יִצִּיאַת מִצְרַיִם,
55 וּבְנֵהר יַעֲבֹרוּ כְּרָגֶל (וְאַחַר כֵּן
56 שֶׁם נִשְׁמָחָה בּוֹ כַּחֲמֶשֶׁךְ הַכְּתוּב),
57 בְּלִשׁוֹן עֲתִיד, קָאִי מִכּוּן עַל
58 לַעֲתִיד לְבוֹא (כְּמוֹ שְׁכָתוּב
59 וְהִנִּיף יָדוֹ עַל הַנְּהָר גו' שְׁגַם
60 זֶה נִאֲמַר בְּלִשׁוֹן עֲתִיד), מָה שְׂאִין
61 בֵּן כָּאֵן נִאֲמַר עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 **כִּימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת**¹.
2 הִנֵּה יָדוּעַ שְׁלֹשׁ שְׁנֵי פִירוּשִׁים בְּפֶסוּק יֵה.
3 הָאֶחָד, שְׁיִמִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבָהָם הָיוּ
4 נִסִּים וְנִפְלְאוֹת הֵם רַק דּוֹגְמָא (כִּימִי גו') לְנִסִּים
5 וְנִפְלְאוֹת שִׁירָאָה הַקְּב"ה בְּגֵאוּלָּה הָאֲמִיתִית
6 וְהַשְּׁלִימָה שְׁעֵתִידָה לְבוֹא עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ².
7 וְהַשְּׁנַיִם³, כְּמִבּוֹאָר בְּדִהֲרָ⁴ שֶׁהַנְּסִים דְּלַעֲתִיד לְבוֹא
8 יִהְיוּ בְּאוּפֵן שֶׁל נִפְלְאוֹת אֲפִילוֹ בְּעֶרְךָ הַנְּסִים
9 שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, אֲלָא שְׂאָף עַל פִּי כֵן
10 מְדַמָּה הַכְּתוּב אֵת הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה (אֲרָאנוּ
11 נִפְלְאוֹת) לִימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, פִּינּוֹן
12 שְׁכָלְלוֹת עֲנִין הַגְּאוּלָּה הַתְּחִיל בִּיצִיאַת מִצְרַיִם.
13 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מְצִינּוּ בְּמָה שְׁכָתוּב בְּנוֹגַע לְקְרִיעַת
14 יָם סוּף עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הַנוי' עַד יַעֲבֹר עִם זֶה
15 קְנִיית⁵, שְׁגַם בְּזֶה יֵשׁ שְׁנֵי פִירוּשִׁים. הָרִאשׁוֹן⁶,
16 שְׁעַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' קָאִי עַל קְרִיעַת יָם סוּף, וְעַד
17 יַעֲבֹר עִם זֶה קְנִיית קָאִי עַל בְּקִיעַת הַנְּהָר לַעֲתִיד לְבוֹא, כְּמוֹ שְׁכָתוּב⁷ וְהַחֲרִים
18 ה' אֵת לְשׁוֹן יָם מִצְרַיִם וְהִנִּיף יָדוֹ עַל הַנְּהָר גו'. וְהַשְּׁנַיִם⁸, שְׁכָל הַפֶּסוּק קָאִי
19 עַל לַעֲתִיד לְבוֹא, כְּדִיוּק לְשׁוֹן הַכְּתוּב עַד יַעֲבֹר גו' עַד יַעֲבֹר גו', שְׁשִׁנְיָהֶם
20 בְּלִשׁוֹן עֲתִיד וְלֹא כְּמוֹ בְּפֶסוּק⁹ הַפֶּה יָם לִיבְשָׁה בְּנֵהר יַעֲבֹרוּ כְּרָגֶל שֶׁם
21 נִשְׁמָחָה בּוֹ, שְׁמָה שְׁכָתוּב הַפֶּה יָם לִיבְשָׁה, בְּלִשׁוֹן עֵבֶר, קָאִי עַל קְרִיעַת יָם
22 סוּף, וּבְנֵהר יַעֲבֹרוּ כְּרָגֶל (וְאַחַר כֵּן שֶׁם נִשְׁמָחָה בּוֹ), בְּלִשׁוֹן עֲתִיד, קָאִי עַל
23 לַעֲתִיד לְבוֹא (כְּמוֹ שְׁכָתוּב וְהִנִּיף יָדוֹ עַל הַנְּהָר גו'), מָה שְׂאִין בֵּן כָּאֵן נִאֲמַר

(1) מיכה ז, טו. (2) ראה מפרשים עה"פ. (3) ראה ד"ה תפול עליהם בתורת חיים בשלח רסד, סע"ב [קפה, ג] ואילך. ד"ה הנ"ל במאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח ע' רג ואילך. אוה"נ נ"ך עה"פ ח"א ע' תפו. (4) ח"א רסא, ב. (5) בשלח טו, טז. (6) שער האמונה פנ"ו. פס"א. (7) ישע"י יא, טו. (8) תורת חיים שם רסד, א [קפה, ב] ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי שם. סידור (עם דא"ח) שער חג המצות רצב, ד [תכח, ג] ואילך. (9) תהלים סו, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ה' עד יַעֲבֹר עִם זֹו קִנְיָתָ, שְׁגִיחָהֶם בְּלִשׁוֹן עֲתִיד, שְׁשִׁנְיָהֶם
 2 קָאֵי מִכּוּוּנִים עַל לְעֲתִיד לְבֹא, אֶלָּא שְׂאָף עַל פִּי כֵן נִזְכָּר
 3 עֲנִינָן זֶה בְּשִׁירַת הַיָּם שְׁעִיקָה שִׁירָה עַל נֶס קְרִיעַת יַם סוּף שֶׁכֵּבֵר הִיָּה,
 4 בִּינְוֹן שְׁפָלְלוֹת עֲנִינָן זֶה שֶׁל בְּקִיעַת הַנְּהַר לְעֲתִיד לְבֹא הַתְּחִיל וְתִלְוִי
 5 בְּקְרִיעַת יַם סוּף, דְּכָשֶׁם
 6 שְׁהִיָּה הָעֲנִינָן דְּקְרִיעַת יַם סוּף 1
 7 כְּשִׁיִּצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, 2
 8 כִּף גַּם בְּגֵאוּלָּה הַעֲתִידָה יַעֲבֹר 3
 9 עֲמָף ה' גו' כְּאֲשֶׁר וְהִנִּיף יָדוֹ 4
 10 עַל הַנְּהַר גו', אֲבָל לִפִּי פִירוּשׁ זֶה 5
 11 שְׁנֵי חֲלָקֵי הַפְּסוּק מְדַבְּרִים כְּאִמּוֹר עַל 6
 12 לְעֲתִיד לְבֹא.
 13 אֶף צְרִיף לְהִבִּין לִפִּי פְּנִימוֹת
 14 הַדְּבָרִים מָה הֵם שְׁנֵי עֲנִינָי
 15 הַעֲבָרָה שְׁהִיָּה לְעֲתִיד לְבֹא, 9
 16 הַעֲבָרָה רֵאשׁוֹנָה, עַד יַעֲבֹר
 17 עֲמָף ה', וְאַחַר כֵּף תְּהִיָּה
 18 הַעֲבָרָה שְׁנִיָּה, עַד יַעֲבֹר עִם
 19 זֹו קִנְיָתָ?
 20 וְהִנֵּה, מְדִיּוּק לְשׁוֹן הַפְּתוּב
 21 נִרְאָה לִזְמַר הַחִילּוֹק הַהִבְדֵּל
 22 בִּינֵיהֶם בֵּין הַעֲבָרָה הַרֵאשׁוֹנָה
 23 לְהַעֲבָרָה הַשְּׁנִיָּה, שְׁהַעֲבָרָה
 24 הַרֵאשׁוֹנָה, עַד יַעֲבֹר עֲמָף
 25 הַיָּד, קְשׁוּרָה לְשֵׁם הַיָּד,
 26 וְאֵילוֹ הַעֲבָרָה הַשְּׁנִיָּה, עַד
 27 יַעֲבֹר עִם זֹו קִנְיָתָ, הִיא
 28 לְמַעְלָה מִשֵּׁם הַיָּד, כִּפִּי שְׁיוֹסְבֵר
 29 לְהִלָּן. וְעוֹד עֲנִינָן בְּזֶה,
 30 שְׁהַעֲבָרָה הַרֵאשׁוֹנָה נֶאֱמַר
 31 עַד יַעֲבֹר עֲמָף סֶתֶם, לְלֹא
 32 וְאֵילוֹ הַעֲבָרָה הַשְּׁנִיָּה נֶאֱמַר
 33 עַד יַעֲבֹר עִם זֹו קִנְיָתָ, בְּהוֹסֵפָה
 34 שְׁהָעֵם נִעְשָׂה בְּאֹפֶן שֶׁל
 35 קִנְיָן. וּבִפְרָט לִפִּי הַמְּבֹאָר¹⁰
 36 תְּבוּרַת הַחֲסִידוֹת שְׁעֵם זֹו קִנְיָתָ
 37 הִיא עֲנִינָן שְׁלִישִׁי, וְהִיָּנוּ,
 38 שְׁלֹאֲחֵרֵי עַד יַעֲבֹר עֲמָף ה',
 39 וְאַחַר כֵּף נֶאֱמַר עַד יַעֲבֹר
 40 סֶתֶם לְלֹא הַחוֹסֵפָה שֶׁל שֵׁם הַיָּד,

(10) תורת חיים שם קמט, ג. רצו, א [רה, ד]. סידור שם רצג [תכט], א ואילך. (11) ראה שער האמונה פ"ב ואילך. וראה ד"ה והניף ידו בלקו"ת צו טז, ד ואילך. (12) תהלים קלו, יג. פרש"י עה"פ. פרקי דר"א פמ"ב (וברד"ל שם). מכילתא בשלח יד, טז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שְׁפָתוֹכֶם¹⁷ בתורה שהקדוש ברוך הוא אמר למשה רבינו בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת
הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הַהָר הַזֶּה, הרי
שהגלות במצרים והיציאה מגלות מצרים היו כהכנה למתן תורה בהר סיני,
ובנוסף להכנה זו הוֹצֵרְכָה לְהִיּוֹת הַהֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה גַם עַל
יְדֵי הָעֲנָנִים דִּקְרִיעַת יָם סוּף
שפעל תוספת עליה וזיכור. וְעַל דֶּרֶךְ
זֶה יִהְיֶה גַם לְעֵתִיד לְבוֹא, שְׁבָכְדִי שְׂיֻכְלוּ לְקַבֵּל בַּעַת
הַגְּאוּלָּה תּוֹרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,
צָרִיף לְהִיּוֹת זִכְרוֹן וְעִירוֹן וְעִלוֹי
נוֹסֵף בְּנוֹגַע לְעוֹלָם וּבְנוֹגַע
לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁזָהוּ הַטַּעַם
לְשָׂאָר הַגְּלוּיִּיּוֹת שְׁהִיוּ לְאַחַר גְּלוּת
מִצְרַיִם וְהִיציאה מִמֶּנָּה, כְּדִי לְכַרֵּךְ
לְחַקֵּן וְלַהֲפִיעֵלוֹת בָּהֶם בְּכָל שָׂאֵר
הַגְּלוּיִּיּוֹת אֶת הָעוֹלָם וְאֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, וְנוֹסֵף לְזֶה מְלַבֵּד הָעִלוֹי
וְהַזִּכְרוֹן הַנִּפְעַל עַל יְדֵי הַגְּלוּיִּיּוֹת, כְּמוֹ
שְׂגוּלוֹת מִצְרַיִם פְּעֵלָה זִכְרוֹן, תִּהְיֶה
לְפָנֵי גִלוּי תּוֹרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה גַם
הַהֲכָנָה וְהַהֲקָדְמָה דְּהַנִּיחַ יְדוֹ
עַל הַנֶּהָר גו', כְּמוֹ שֶׁהִיְתָה
הַהֲכָנָה וְהַהֲקָדְמָה לְמַתַּן
תּוֹרָה עַל יְדֵי זֶה שֶׁהִפָּךְ הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא יָם לִיבְשָׁה בְּקִרְיעַת יָם
סוּף. אֲלֵא שֶׁבְמַתַּן תּוֹרָה נִיטָן
(בְּגִלוּי) רַק נִגְלָה דְּתוֹרָה,
הַחֶלֶק הַגְּלוּי שֶׁל הַתּוֹרָה (הַמְשֻׁנָּה,
הַתְּלִמּוּד וְהַחֶלְכָה) שֶׁבָּאָה הַעֲגָלָה
דְּתוֹרָה בְּמִדָּה וּגְבוּל, עַד
שֶׁיִשְׁנֹו דִּין בְּהַלְכוֹת תְּלִמּוּד
תּוֹרָה¹⁸ לְאַדְמוּר"ר הִזְקֵן בְּנוֹגַע
לְמִי שֶׁלְּמַד כְּכֹר כָּל הַתּוֹרָה
כּוֹלָה (כְּמוֹ דְּבַרֵי אֲדַמּוּר"ר הִזְקֵן, וְאֵל
יֹאמֵר הָאֲדָם אֵיךְ אִפְשָׁר לְלַמּוֹד כָּל
הַתּוֹרָה שְׁבַעֲל פַּה כּוֹלָה הִרִי הַתּוֹרָה אֵיךְ
לֵה קֵץ וְתַכְלִית כְּמִ"ש לְכָל תַּכְלֵה
רֵאִיתִי קֵץ רַחֲבָה מִצֹּתָךְ מֵאַד וְנֹאמֵר
אַרְכּוּבָה מֵאַרְץ מִדָּה וְגו', כִּי בִּאֲמַת
הַחֶלְכוֹת הַגְּלוּת לֵנוּ וּלְבִנֵינוּ יֵשׁ לְהֵן

1 לְשִׁבְעָה נְחָלִים, דְּלִכְאוּרָה כִּיּוֹן שִׁישׁ דְּמִיּוֹן בֵּין יְצִיאַת מִצְרַיִם לְגְאוּלָּה
2 הַעֲתִידָה הִיָּה צָרִיף לְהִיּוֹת בְּשִׁנְיָהֶם בְּקִיעַת הַיָּם וְהַנְהַר בְּשָׁנָה (או
3 בְּשִׁנְיָהֶם לְשָׁנִים עֶשֶׂר אוּ בְּשִׁנְיָהֶם לְשִׁבְעָה).
4 גַם צָרִיף לְהִבְיֵן¹³, לְמָה בְּכָלֵל הַוּצֵרְךָ לְהִיּוֹת כָּל הָעֲנָנִים
5 דִּקְרִיעַת יָם סוּף, דְּלִכְאוּרָה,
6 אִם הַטַּעַם שֶׁבְּגִלּוֹל הִיָּה צָרִיף
7 לְקִרְוֵעַ אֶת הַיָּם הוּא בְּגִלּוֹל שֶׁהִיוּ
8 צָרִיכִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְיִלְף לְאַרְץ
9 יִשְׂרָאֵל, הִרִי כְּמָה דְּרָכִים
10 לְמִקּוֹם וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיָּה יְכוּל
11 לְמַצּוֹא גַם אֹפֶן אַחַר הַצִּיל אֶת בְּנֵי
12 יִשְׂרָאֵל וְלֹאפְשָׁר לָהֶם לְהַגִּיעַ לְאַרְץ
13 יִשְׂרָאֵל, וְלְמָה הִיָּה צָרִיף לְהִיּוֹת
14 קְרִיעַת הַיָּם דְּוִקָא, וּבִפְרָט
15 לְפָנֵי הַמְּבֹאֵר בְּתוֹסְפוֹת¹⁴
16 שֶׁבָּאוּתוֹ צַד שֶׁיִרְדּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
17 לִים סוּף בָּאוּתוֹ צַד עַלֹו מֵהִים
18 וּבַפְּעֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִלְכוּ מֵעַבֵּר
19 אַחַד שֶׁל הַיָּם לְעַבְרוֹ הַשְּׁנִי (כְּמוֹבֵא
20 בְּמֵאמֵר הַרְבִּי הַרִי"צ "שְׁבֹאוֹתוֹ צַד
21 שִׁירָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בּוֹ, הִנֵּה בָאוּתוֹ צַד
22 עַלֹו כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתוֹסְפוֹת בְּעַרְכֵּין ט"ז
23 ע"א דְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בְּאַרְכּוֹ שֶׁל הַיָּם
24 וְלֹא רַחֲבֹו", הִרִי צָרִיף לְהִבְיֵן
25 לְמָה לְאַיִזָּה צוֹרֵךְ הִיָּה כָּל
26 הָעֲנָנִים דִּקְרִיעַת יָם סוּף?
27 אִף הָעֲנָנִים הוּא¹¹, שֶׁקְרִיעַת
28 יָם סוּף הִיָּה הַכְּנָה לְמַתַּן
29 תּוֹרָה, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר
30 וְהִיָּנֹו, שְׁנוֹסֵף עַל כְּלָלוֹת
31 הָעֲנָנִים הַתּוֹכֵן הַכְּלָלִי שֶׁל גְּלוּת
32 מִצְרַיִם שֶׁהִיָּה כְּדִי לְזַכֵּף וְלַעֲדוֹן
33 אֶת הָעוֹלָם וּבִפְרָט אֶת בְּנֵי
34 יִשְׂרָאֵל (לְפַעוֹל בְּהִרְעֵ שֶׁבָּהֶם
35 בָּאוּפֵן שֶׁל אֲתַפְּסִיא¹⁵ בְּשֶׁלֶב
36 רֵאשׁוֹן כְּפִית הָרַע וְהַתְּגַבְרוֹת עֲלִיו
37 וְאֲתַתְּפִיא כּו"ו¹⁶ וּבְשֶׁלֶב שְׁנֵי
38 הַפִּיכָה שֶׁל הָרַע לְטוֹב, כְּלִשׁוֹן הוֹזְהוֹר)
39 שְׂיֻכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי שִׁירָדְכוּ
40 וְיַתְעִלוּ לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ

(13) ראה שער האמונה שם. (14) ערכין טו, א – ד"ה כשם. הובא בד"ה והניף שם. ד"ה הנ"ל תרנ"ץ (סה"מ תרנ"ץ ע' קצח ואילך). (15) ראה תניא ספ"א. (16) ראה אוה"ת בהעלותך ע' שסז. (17) שמות ג, יב. (18) פ"א ס"ד-ה. פ"ה ס"ב ואילך. פ"ג ס"ז.

ביאור בדרך אפסר

ביאור בדרך אפסר

- 1 קץ ותכלית ומספר וכן המדרשים שנתגלו לנו...¹⁹ מה שאין בן לעתיד
- 2 לְבוֹא בימות המשיח פְּתִיב¹⁹ ב'שיר השירים' יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת
- 3 פִּיהוּ, שְׁהוּא עֲנֵן גִּילוּי תוֹרָתוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ, פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה,
- 4 כפירוש רש"י על הכתוב, "ומבטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם
- 5 סוד טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים
- 6 פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות
- 7 פִּיהוּ" שְׁהִיא פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, כִּלְשׁוֹן 2
- 8 הכתוב באיוב אָרְכָה מֵאָרֶץ 3
- 9 מִדְּהָא²⁰, בְּלִי גְבוּל.
- 10 וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁגָּלוּת הָאֲחֵרוֹן 4
- 11 שְׁהוּא הַכְּנָה לְגִילוּי פְּנִימִיּוֹת 5
- 12 הַתּוֹרָה, כַּאֲמֹר לְעִיל, הוּא אָרוֹף 6
- 13 יוֹתֵר (בְּאֵין עֲרוֹף לֵאל כֹּל יחס
- 14 והשוואה) מְגָלוֹת מְצִרִים שְׁהִיָּה 8
- 15 הַכְּנָה רַק לְגִילוּי דְּנִגְלָה 9
- 16 הַתּוֹרָה כִּי לְקֵרַאת גִּילוּי נִעְלָה מֵאֵד,
- 17 בְּלִי גְבוּל, יֵשׁ צוֹרֵף בְּהַכְנָה יוֹתֵר גְּדוּלָה
- 18 ויותר ארוכה, כפי שיבואר עוד להלן.
- 19 ג) וּבִיאֹר הַעֲנָן, דְּהִנְהָ, 9
- 20 מְבוֹאָר בְּאֲגַרְת הַקֶּדֶשׁ²¹
- 21 שבספר התניא (על פי מה
- 22 שכתוב בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא²²,
- 23 רועה נאמן, חלק מספר הוזהר)
- 24 כְּלָלוֹת הַחִילוּק הַהַבְדֵּל הַכִּלְי
- 25 בֵּין נִגְלָה הַתּוֹרָה לְפְנִימִיּוֹת 26
- 26 הַתּוֹרָה, שֶׁנִּגְלָה הַתּוֹרָה 27
- 27 נְקֵרַאת עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע,
- 28 וּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה נְקֵרַאת עֵץ 29
- 29 הַחַיִּים. וְהִינְנוּ, שֶׁהִגַּם שְׁעַל 30
- 30 הַתּוֹרָה נֶאֱמַר²³ כַּבּוּאֵת יִרְמִיָּה
- 31 הָלוֹא כֹה דְּכָרִי כְּאֵשׁ, וְהִינְנוּ 32
- 32 שרברי התורה הם מעל העולם, בכל
- 33 זאת הָרִי נִגְלָה הַתּוֹרָה 34
- 34 מִתְּלַבְּשֵׁת פְּעֻנְיָי טוֹב וְרַע 35
- 35 פְּדִי לְבָרְרָם לְהַפְרִיד אֶת הַטּוֹב 36
- 36 מהרע ולהעלותו לקדושה (וְאֶפִּילוּ 37
- 37 פְּרֻטֵי הַהֲלָכוֹת שְׂאֵינָם 38
- 38 שְׂכִיחִים וּבִפְעֻל לֹא מְבֹרִים אֵת 39
- 39 עֲנִינֵי הָעוֹלָם עַל פִּי הַלְכוֹת אֱלֹהִים, הָרִי 40
- 40 יֵשׁ לָהֶם שֶׁרֵשׁ לְמַעְלָה
- באלוקות, ועל ידי שִׁמְכָרְרֵר אוֹתָם מִתְּבַרְרֵר שֶׁרֵשׁם לְמַעְלָה⁴¹
- כו'²⁴ ונמצא שלמעשה כל הלכות התורה מתלבשות בעולם כדי לבררו).
- ועֲנֵן זֶה שְׁיִיף לְסַפִּירַת הַמְּלָכוֹת, שֶׁרַגְלִיָּה יוֹרְדוֹת מוֹת²⁵,
- כלשון הכתוב במשלי, שְׁיִוְרְדַת סַפִּירַת הַמְּלָכוֹת, שְׂדֵרְכָה וּבַאֲמַצְעוּתָה נִמְשָׁךְ
- האור האלוקי מעולם האצילות
- לְבִרְיָאָה יִצִּירָה וְעֵשְׂיָה
- העולמות שלמטה מעולם האצילות
- כדי לְבַרְרֵר בִּירוּרִים בעולמות אלו,
- בריאה היצירה-עשייה, וְכֵן הוּא
- בְּעֲנֵן הַתּוֹרָה שֶׁעֲנֵנָה לְבָרְרֵר
- בִּירוּרִים כּו' שהלכות התורה
- יורדות ומתלבשות בעניני העולם לברר
- אותם.
- אָף כְּשֶׁהוֹצֵרְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- לְפַעוֹל הַבִּירוּרֵר שֶׁל עֲנִינֵי הָעוֹלָם
- עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה
- בְּטוֹב וְרַע בעניני היתר ואיסור
- בְּאֹפֶן שְׁהִיָּה נִיכָר בְּגִשְׁמִיּוֹת
- הָעוֹלָם, הוֹצֵרְךָ לְהִיּוֹת תְּחִלָּה
- זִיכּוּף הָעוֹלָם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל.
- וְעֲנֵן זֶה שֶׁל הוֹיכּוֹךְ וְהַעִילוּי
- נַעֲשֵׂה עַל יְדֵי קְרִיעַת יָם סוּף,
- שֶׁעֲנֵנָה הַפּוֹף יָם לְיַבְשָׁה כְּפִי
- שִׁמְשִׁיךְ וּמְבַאֵר.
- דְּהִנְהָ, יָם סוּף הוּא בְּחִינַת
- הַמְּלָכוֹת שֶׁהִיא הַסַּפִּירָה הָאֲחֵרוֹנָה
- וְהַתְּחִינָה מִבֵּין עֶשֶׂר הַסַּפִּירוֹת, וְהִיא
- סוּפָא דְּכָל דְּרַגִּין²⁶, סוּף כֹּל
- הַדְּרָגוֹת וְלֹא רַק סַפִּירַת הַמְּלָכוֹת
- כְּפִי שְׁהִיא בְּאֲצִילוֹת, אֲלֵא גַם
- כְּפִי שֶׁמִּתְלַבְּשֵׁת בְּכִרְיָאָה
- יִצִּירָה וְעֵשְׂיָה הָעוֹלָמוֹת שֶׁלִּמְטָה
- מְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וְעַד שְׁיִוְרְדַת
- סַפִּירַת הַמְּלָכוֹת לְהִיּוֹת בְּכִחִינַת
- כַּח הַפּוֹעֵל בְּנַפְעֵל שֶׁעַל יְדֵי
- וּבַאֲמַצְעוּתָה נִמְשָׁךְ כּוֹחַ הַבוֹרָא
- בְּנִבְרָאִים, שְׁעַל זֶה עַל הַמִּשְׁכַּח
- הַחִיּוֹת הָאֲלוּקִיֹּת לְנִבְרָאִים בַּאֲמַצְעוֹת
- סַפִּירַת הַמְּלָכוֹת נֶאֱמַר²⁷ בְּתַהִלִּים
- לְעוֹלָם ה' דְּכָרְךָ (דְּכָר ה',
- ג) וּבִיאֹר הַעֲנָן, דְּהִנְהָ, מְבוֹאָר בְּאֲגַרְת
- הַקֶּדֶשׁ²¹ (עַל פִּי מַה שֶׁכְּתוּב
- בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא²²) כְּלָלוֹת הַחִילוּק בֵּין נִגְלָה
- הַתּוֹרָה לְפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁנִּגְלָה הַתּוֹרָה נְקֵרַאת
- עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע, וּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה נְקֵרַאת עֵץ
- הַחַיִּים. וְהִינְנוּ, שֶׁהִגַּם שְׁעַל הַתּוֹרָה נֶאֱמַר²³ הָלוֹא
- כֹּה דְּכָרִי כְּאֵשׁ, הָרִי נִגְלָה הַתּוֹרָה מִתְּלַבְּשֵׁת
- בְּעֲנֵנֵי טוֹב וְרַע פְּדִי לְבָרְרָם (וְאֶפִּילוּ פְּרֻטֵי
- הַהֲלָכוֹת שְׂאֵינָם שְׂכִיחִים, הָרִי יֵשׁ לָהֶם שֶׁרֵשׁ
- לְמַעְלָה, וְעַל יְדֵי שִׁמְכָרְרֵר אוֹתָם מִתְּבַרְרֵר שֶׁרֵשׁם
- לְמַעְלָה כּו'²⁴). וְעֲנֵן זֶה שְׁיִיף לְסַפִּירַת הַמְּלָכוֹת,
- שֶׁרַגְלִיָּה יוֹרְדוֹת מוֹת²⁵, שְׁיִוְרְדַת לְבִרְיָאָה יִצִּירָה
- וְעֵשְׂיָה לְבָרְרֵר בִּירוּרִים, וְכֵן הוּא בְּעֲנֵן הַתּוֹרָה
- שֶׁעֲנֵנָה לְבָרְרֵר בִּירוּרִים כּו'.
- אָף כְּשֶׁהוֹצֵרְכּוּ לְפַעוֹל הַבִּירוּרֵר עַל יְדֵי הַתּוֹרָה
- שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּטוֹב וְרַע בְּאֹפֶן שְׁהִיָּה נִיכָר
- בְּגִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם, הוֹצֵרְךָ לְהִיּוֹת תְּחִלָּה זִיכּוּף
- הָעוֹלָם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְעֲנֵן זֶה נַעֲשֵׂה עַל יְדֵי
- קְרִיעַת יָם סוּף, שֶׁעֲנֵנָה הַפּוֹף יָם לְיַבְשָׁה. דְּהִנְהָ,
- יָם סוּף הוּא בְּחִינַת הַמְּלָכוֹת, סוּפָא דְּכָל דְּרַגִּין²⁶,
- וְלֹא רַק כְּפִי שְׁהִיא בְּאֲצִילוֹת, אֲלֵא גַם כְּפִי
- שֶׁמִּתְלַבְּשֵׁת בְּכִרְיָאָה יִצִּירָה וְעֵשְׂיָה, וְעַד שְׁיִוְרְדַת
- לְהִיּוֹת בְּכִחִינַת כַּח הַפּוֹעֵל בְּנַפְעֵל, שְׁעַל זֶה
- נֶאֱמַר²⁷ לְעוֹלָם ה' דְּכָרְךָ (דְּכָר ה', מְלָכוֹת) נִצָּב

(19) שה"ש א, ב ובפרש"י. ד"ה והניף שם (לקו"ת שם יז, א. שה"מ תרח"ץ ע' קצט). (20) איוב יא, ט. (21) סכ"ו. (22) בזהר ח"ג קכד, ב. (23) ירמ' כג, כט. וראה ברכות כב, א. (24) ראה תניא קו"א קנט, ב. (25) משלי ה, ה. וראה אוה"ת עה"פ. (26) ראה בהנסמן בהערה 11. (27) תהלים קיט, פט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ארבעים שנה לאחר מתן תורה, ומכאן שאין אדם עומד על דעת רבו עד
 2 ארבעים שנה), לְפִי שְׁעֲנִין הַדִּיבּוֹר הוּא יָם הַמַּסְתִּיר וְכַאמֹר
 3 שהדיבור לא מגלה את פנימיות השכל שנשארת בעלם. וּבַפֶּרֶט לְפִי
 4 הַמְבוּאָר³⁰ שְׁלֹא כָל הַשִּׁכְלָה נִמְשָׁךְ בְּהַדִּיבּוֹר, אֲלֵא
 5 רַק חֵלֶק הָעֲשִׂירִי, רַק עֲשׂוּהָ
 6 אַחוּים מֵהָרַעִיּוֹן הַשְּׁכִלִי עוֹבְרִים
 7 בַּמַּצְעוֹת הַדִּיבּוֹר וְהַפְּנוּנָה לְחֵלֶק
 8 הָעֲשִׂירִי בְּמַסְפֵּר כַּמֹּת הַשִּׁכְלָה,
 9 וְכָל שֶׁנֶּן בְּאֵיכוֹת, וְאִם כַּמֹּת
 10 רַק עֲשִׂיית מֵהַשִּׁכְלָה עוֹבֵרָת בַּמַּצְעוֹת
 11 הַדִּיבּוֹר קָל וְחוֹמֵר שֶׁהַדְּבָרִים נְכוּיִם
 12 לְגַבִּי אֵיכוֹת הַשִּׁכְלָה שֶׁרַק עֲשִׂיית
 13 עוֹבֵרָת בַּמַּצְעוֹת הַדִּיבּוֹר שֶׁהָרִי
 14 הַתְּשׁוּעָה כַּחוֹת שְׁלֹמְעֵלָה
 15 מֵהַדִּיבּוֹר (שְׁכַנְגַּד סְפִירַת הַמַּלְכוּת,
 16 הַסְפִירָה הָעֲשִׂירִית) הֵינּוּ כַּחוֹת הַשִּׁכְלָה
 17 וְהַמִּידוֹת (כַּנֶּגֶד תְּשׁוּעַת הַסְפִירוֹת כַּמֹּה,
 18 בֵּינָה, דַּעַת, חֹסֵד, גְּבוּרָה, תְּפָאֵרֶת, נֹצֵחַ,
 19 הוֹד, יִסּוּד) הֵם הַרְבֵּה יוֹתֵר
 20 נְעִלִים מִמֶּנּוּ מִכּוֹחַ הַדִּיבּוֹר, וְאִם
 21 כֵּן, גַּם מֵהַ שְׂבָאֲרָבְעִין שְׁנֵין
 22 קָאִים אֵינֶשׁ אֲדַעְתִּיהָ דְרַבִּינָה,
 23 גַּם מֵהַ שְׁכַעְבוֹר אַרְבַּעִים שָׁנָה אִדְם
 24 עוֹמֵד עַל דַּעַת רַבּוֹ וּמְצִילָה לְהַשְׁבִּין
 25 וְלַהֲשִׁיג גַּם אֶת הָעוֹמֵק וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל
 26 הַשִּׁכְלָה שֶׁשָּׁמַע מִרְבּוֹ הָרִי זֶה רַק
 27 בַּחֵלֶק שֶׁל הַשִּׁכְלָה שֶׁנִּמְשָׁךְ
 28 בְּהַדִּיבּוֹר, אֲבָל שְׁכָל הַרְבֵּה
 29 עֲצָמוֹ שְׁלֹא נִמְשָׁךְ בְּהַדִּיבּוֹר
 30 מִלְּכַחַתִּילָה, לֹא יָבֹא לְזֶה
 31 הַתְּלַמִּיד כָּלֵל לְעוֹלָם, אֲפִילוֹ
 32 לְאַחַר אַרְבָּעִין שְׁנֵין, גַּם כַּעֲבוּר
 33 אַרְבַּעִים שָׁנָה בֵּינֵן שֶׁהוּא שְׁכָל הַרְבֵּה
 34 עֲצָמוֹ נִעְלָה מֵאֵד בְּאֵין עֲרוֹךְ לֵאלֹהִים
 35 כֹּל יֵחַס וְהַשׁוּאָה לְהַתְּלַמִּיד לְגַבִּי
 36 הַשִּׁכְלָה וְיִכוֹלֵת הַקְּלִיטָה שֶׁל הַתְּלַמִּיד.

1 מְלָכוֹת שְׁכַמְבוּאֵר בַּחֲסִידוֹת סְפִירַת הַמַּלְכוּת הֵיא עֵינֵן הַדִּיבּוֹר כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב
 2 בְּקַהֲלַת 'בֹּאשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן וּמִי יֹאמֵר לוֹ מִה תַּעֲשֶׂה', הֵינּוּ שֶׁהִשְׁלַטְוֹן
 3 שֶׁל הַמַּלְכוּת הוּא בַּמַּצְעוֹת (הַמֶּלֶךְ) וְנֶצֶב בְּשָׂמִים, כְּפִירוֹשׁ הַפַּעַל
 4 שֵׁם טוֹב²⁸ עַל פְּסוּק זֶה שְׁתִּיבוֹת מִלִּים וְאוֹתִיּוֹת אֵלוֹ שֶׁאִמְרוּ
 5 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם יֵהִי
 6 רַקִּיעַ הֵן נֶצְבוֹת וְעוֹמְדוֹת 1
 7 לְעוֹלָם בְּתוֹךְ הַרְקִיעַ 2
 8 לְהַחֲיוֹתוֹ, וְיִכְמוּ בֵּן כָּל 3
 9 הַנְּבָרָאִים שֶׁדְּבַר ה' שֶׁנִּאֵמַר בְּעֲשִׂייתָהּ
 10 מֵאִמְרוֹת שְׁבַחֵם נִבְרָא הָעוֹלָם נִמְצָא
 11 בְּהֵם תְּמִיד לְהַחֲיוֹת. וְזֶהוּ
 12 שְׁנִקְרָאֵת סְפִירַת הַמַּלְכוּת בְּשֵׁם
 13 יָם, שְׁמֹרָה שְׁעֲנִין הָאֵלְקוֹת
 14 הוּא בְּהַעֲלֵם בְּעוֹלָמוֹת וּבְנִבְרָאִים
 15 (בְּדוּגְמַת הַיָּם שְׁמֹכְסָה עַל
 16 הַיִּבְשָׁה שְׁתַּחֲתִיָּה וְרוּאִים רַק אֶת
 17 מִי הֵימ וְלֹא אֶת קַרְקִיעֵת הַיָּם),
 18 וְהֵינּוּ, בְּנִמְשָׁל שְׂאָף עַל פִּי
 19 שְׂדֵבֵר ה' שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי סְפִירַת
 20 הַמַּלְכוּת מִהֵנָּה וּמִחֵנָּה וּמִקְאִים
 21 אֶת הַנְּבָרָאִים, מִכָּל מְקוֹם,
 22 הָרִי זֶה בְּהַעֲלֵם הַחַיּוֹת הָאֵלְקוּיִת
 23 שֶׁבְּנִבְרָאִים לֹא נִרְאִית בְּהֵם בְּגִלּוֹי,
 24 וּמִמְשָׁךְ לְבֹאֵר מְדוּעַ סְפִירַת הַמַּלְכוּת
 25 הֵיא עֵינֵן שֶׁל הָעֵלֶם, הַגֵּם שֶׁעִינָהּ
 26 דִּיבּוֹר וְהָרִי הַדִּיבּוֹר מִגְּלָה אֶת מֵה
 27 שֶׁנִּסְתַּר בְּשִׁכְלָה וּבְמִידוֹת, וּבְיָדוּעַ
 28 שְׁעַל יְדֵי הַדִּיבּוֹר בְּלֶבֶד אִי
 29 אֲפִשֶׁר לְהַבִּין אֶת הָרַעִיּוֹן שֶׁמִּתְגַּלֵּה
 30 בְּדִיבּוֹר, כִּי אִם מִי שֶׁהוּא פַעַל
 31 שְׁכָל מִצַּד עֲצָמוֹ רַק הוּא מִבֵּין
 32 אֶת הַנִּאֵמַר בְּדִיבּוֹר, וְגַם אֲזֵ הָרִי
 33 הוּא בְּעַל הַשִּׁכְלָה הַשׁוֹמַע אֶת הַדִּיבּוֹר
 34 מִקְבָּל עַל יְדֵי הַדִּיבּוֹר רַק
 35 חֲצִיּוֹנוּת הַשִּׁכְלָה, אֲבָל
 36 פְּנִימִיּוֹת הַשִּׁכְלָה נִשְׁאָר בְּהַעֲלֵם
 37 אֲצַל הַמְּקוֹר וְהַשׁוֹרֵשׁ שֶׁל הַדִּיבּוֹר (עַד אַרְבָּעִין שְׁנֵין, שְׂאֵז קָאִים
 38 אֲדַעְתִּיהָ דְרַבִּינָה²⁹ וְהַהֲעֵלֶם שֶׁל הַפְּנִימִיּוֹת הוּא עַד אַרְבַּעִים שָׁנָה שֶׁאִז
 39 עוֹמֵד הַתְּלַמִּיד עַל עוֹמֵק וּפְנִימִיּוֹת דַּעַת רַבּוֹ, כְּדַבְּרֵי הַגְּמָרָה שֶׁמִּשֶׁה רַבִּינוּ
 40 הוֹכִיחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כֵּךְ שֶׁכֹּאשֶׁר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִמְרוּ 'מִי יִתֵּן וְהִיָּה
 41 לְבַבֵּם זֶה לְהֵם לִירָאָה אוֹתִי' לֹא אִמְרוּ: תֵּן אֲתָה וְקִרָא לְהֵם כְּפִוִי טוֹבָה, וְאִף
 42 מִשֶׁה רַבִּינוּ, שֶׁאִמְרוּ דְּבַר זֶה לִישְׂרָאֵל, רַמְזוֹ לִישְׂרָאֵל עַל שֶׁלֹּא בִיקְשׁוּ בְּקִשָּׁה זוֹ,

(28 תניא שעהיוה"א פ"א. 29) ראה ע"ז ה, ב. 30) ד"ה כי בחפזון תש"ח פ"ד (סה"מ תש"ח ע' 155). ועוד.

ביאור בדרך אפשר

1 לִיבְשָׁה, שְׂבָכְדִי לְפַעוּל שְׂדָבֵר ה' יִשְׁנָה (איבערמאכן ישנה
 2 ויהפוך) אֶת הָעוֹלָם, הוֹצֵרָךְ לְהִיּוֹת קוֹדֵם כהקדמה והכנה הַעֲנִין
 3 דְהַפֵּךְ יָם לְיַבְשָׁה, שְׂזוּהִי בְקִיעַת הַמַּחִיצָה שְׂבִין אֲצִילוֹת
 4 וּבְרִיאָה יִצִּירָה וְעֲשֶׂיהָ³¹, כמבואר בקבלה וחסידות שהבדלי הדרגות
 5 בין עולם האצילות לשלושת העולמות
 6 בריאה, יצירה, עשייה הם גדולים מאד
 7 ובירידת האור מעולם האצילות
 8 לעולמות ב"ע הוא עובר צמצום רב כי
 9 בין אצילות לב"ע יש 'מחיצה', מסך
 10 מבדיל שמונע את הארת האור הגדול
 11 של אצילות למטה מאצילות והחידוש
 12 של קריעת ים סוף היה שבאותה שעה
 13 אור האצילות בקע את המחיצה וירד
 14 להאיר למטה בעולמות ב"ע וְאַחַר
 15 כֵּן וַיִּבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ
 16 הַיָּם³², שָׁהִם שְׁנֵי אֶפְנֵי
 17 הַהֵלִיכָה, שהם שני אופנים של
 18 התקרבות העולמות והנבראים
 19 לאלוקות אופן אחד הוא הליכה באופן
 20 הַעֲלָאָה התעלות של הנבראים
 21 מְלֻמְטָה לְמַעְלָה, וְהַמְשָׁכָה
 22 וירידה של האור האלוקי האהיר
 23 מְלֻמְטָה לְמַטָּה³³, שְׂזוּהוּ גַם
 24 הַמְּבֹאֵר בְּחִסְדוֹת³⁴ שֵׁישׁ
 25 שְׁתֵּי דַעוֹת בְּעֲנַן קְרִיעַת יָם
 26 סוּף, דַּעַת הַזֹּהֵר³⁵ שְׂבִרִיאָה
 27 יִצִּירָה וְעֲשֶׂיהָ עֲלָה לְאֲצִילוֹת
 28 עֵינֵי הַהֶעֱלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְדַעַת
 29 הָאֲרִיזוֹ³⁶ שְׂאֲצִילוֹת יָרַד
 30 לְבְרִיאָה יִצִּירָה וְעֲשֶׂיהָ עֵינֵי
 31 הַהִמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְעַל זֶה
 32 גִּילֵי הַאֲלוּקוֹת שְׁהִיה בְּקִרְיעַת יָם סוּף
 33 נֶאֱמַר³⁷ הַכְּתוּב הַנּוֹכַח בְּתַהֲלִימֵי
 34 לְגֹזֵר יָם סוּף לְגֹזְרֵי, שֶׁ
 35 שְׁנֹקְרַע הַיָּם לְשָׁנִים עֶשֶׂר
 36 גְּזָרִים, כִּנְגֵד שָׁנִים עֶשֶׂר
 37 שְׂבָכְטִים, וְכִמּוֹ הַיָּם שְׂבָכְבִּית
 38 הַמְּקַדָּשׁ הַרְאֵשׁן שְׁבִנָה שְׁלֵמָה
 39 הַמֶּלֶךְ, שְׁעָמַד עַל שְׁנֵי עֶשֶׂר

ביאור בדרך אפשר

40 בְּקָר שְׁלֹשָׁה צְפוֹנָה וְגו'³⁷, וְכִמּוֹ סֵדֵר אַרְבָּעָה
 41 הַדְּגָלִים שְׁהָיָה בְּמִדְבָּר, שְׂבָכָל דְּגָל הָיָה שְׁלֹשָׁה שְׂבָכְטִים כּו'.
 42 ובסך הכל היו בארבעת הדגלים שנים עשר שבטים.
 43 בתהלים שָׁשֶׁם עָלוּ שְׂבָכְטִים שְׂבָכְטֵי יָהּ³⁸, והמשמעות הפנימית של
 44 הכתוב היא שְׁעַל יְדֵי קְרִיעַת יָם
 45 סוּף בְּפָרְסָא הַמַּחִיצָה הַאֲמוּרָה
 46 שְׂבִין הָאֲצִילוֹת וּבְרִיאָה
 47 יִצִּירָה וְעֲשֶׂיהָ הַנִּקְרָאת 'פֶּרְסָא' כִּפִּי
 48 שְׁתַּרְגוּם אֲנֹקְלוֹס מִפֶּרֶשׁ 'פְּרוּכַת' וְהֵינּוּ
 49 מִסַּךְ מִבְדִּיל, עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁהֵם
 50 שָׁנִים עֶשֶׂר הַשְּׂבָכְטִים
 51 לְאֲצִילוֹת בְּהֶעֱלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,
 52 וְאַחַר כֵּן הָיְתָה גַם הַהִמְשָׁכָה
 53 מְאֲצִילוֹת לְבְרִיאָה יִצִּירָה
 54 וְעֲשֶׂיהָ בְּהִמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה
 55 עַל יְדֵי שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מְסִילוֹת
 56 שְׁבָהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבִישָׁה
 57 בְּקִרְיעַת יָם סוּף.
 58 וְכָל זֶה הוּא הַעֲנִין דְּקְרִיעַת
 59 יָם סוּף, שְׁהוּא עֲנִין בְּקִיעַת
 60 הַפֶּרְסָא שְׂבִין אֲצִילוֹת
 61 לְבְרִיאָה יִצִּירָה וְעֲשֶׂיהָ, שְׁלֵא
 62 תַּהִיֵּה מַחִיצָה הַמְּבַדֶּלֶת אֲלֵא אֹר
 63 הַאֲצִילוֹת יִרַד וְיִמְשַׁךְ לְעוֹלְמוֹת ב"ע
 64 שְׁהָיָה עֵינֵי קְרִיעַת יָם סוּף הַכְּנָה
 65 רַק לְמַתַּן תּוֹרָה דְּנִגְלָה
 66 דְּתוֹרָה. מַה שְׂאִין כֵּן הַהִכְנָה
 67 לְקַבֵּל פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, עֵין
 68 הַחַיִּים, בְּחִינַת זְעִיר אֲנָפִין³⁹,
 69 הַמִּידוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁל עוֹלָם הַאֲצִילוֹת
 70 (הַנִּקְרָאוֹת 'פְּנִים קַטְנוֹת', כִּי בִיחַס לְאוֹר
 71 הַמֵּאִיר בְּמוֹחֵן, הוֹרֵי הַאֹר הַמֵּאִיר
 72 בְּמִידוֹת הוּא מוֹעֵט) הִיא עַל יְדֵי
 73 בְּקִיעַת הַנְּהָר, בְּחִינַת בִּינָה⁴⁰,
 74 כִּפִּי שְׁמִמְשִׁיךְ וּמְבַאֵר.
 75 דְּהִנֵּה, כְּשֶׁם שֵׁישׁ פֶּרְסָא
 76 צְמֻצוֹם הַנְּמַשֵּׁל לְמִסַּךְ הַמְּבַדֵּל בֵּין
 77 אֲצִילוֹת לְבְרִיאָה יִצִּירָה
 78 וְעֲשֶׂיהָ וּבֵין מְלָכוֹת וְזְעִיר

(31) ראה תורת חיים שם קפו, ג [רסה, ב]. קצא [רעג], א. קצו, ב [רפא, א] ואילך. (32) בשלח יד, כב. (33) שער האמונה פרק נד (פז, א). (34) ראה תו"ח שם קצו, ב [רפא, א]. סידור שם רפט, ד [תכד, ג]. מאמרי אדמו"ר האמצעי שם ע' ריב. שם ע' רכב. ובכ"מ. (35) ח"ב מח, ב. (36) פע"ח שער חג המצות פ"ח. (37) מלכים-א ז, כה. (38) תהלים קכב, ד. (39) ראה זח"א לו, סע"ב ובמקדש מלך שם. הובא בקונטרס עץ החיים פ"ג (ע' 21). (40) לקו"ת שם. תו"ח שם רסד, א [קפה, ג].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אַנְפִּין וכן יש 'פרסא' המבדילה ספירת המלכות והמידות, וגם ההמשכה
 2 מהמידות למלכות ועוברת דרך 'פרסא' המבדילה ומצמצמת את האור, כְּמוֹ כֵן
 3 יֵשׁ פְּרָסָא המבדלת בֵּין מוֹחִין ומדות וגם ההמשכה ממוחין למידות
 4 ועוברת דרך 'פרסא' המבדילה, וְלִכְן כְּדִי שׁוּמֵשׁ מבינה (מוחין) ל'זעיר
 5 אנפין (מידות) אור רב, לא מצומצם
 6 צְרִיף הֵהִיּוֹת בְּקִיעַת הַנְּהָר, 1 כְּמוֹ כֵן יֵשׁ פְּרָסָא בֵּין מוֹחִין ומדות, וְלִכְן צְרִיף
 7 דִּהֵיִינוּ בְּקִיעַת הַפְּרָסָא שְׂבִין 2 הֵהִיּוֹת בְּקִיעַת הַנְּהָר, דִּהֵיִינוּ בְּקִיעַת הַפְּרָסָא
 8 הַבִּינָה לְזַעִיר אַנְפִּין שְׁעַל זֶה 3 שְׂבִין הַבִּינָה לְזַעִיר אַנְפִּין שְׁעַל זֶה נֶאֱמָר⁴¹ עַל
 9 נֶאֱמָר⁴¹ בנבואת יחזקאל על המרבה
 10 העליונה עַל רֵאשֵׁי הַחַיָּה רְקִיעַ 4 רֵאשֵׁי הַחַיָּה רְקִיעַ פְּעִין הַקָּרַח הַנוֹרָא, וְעַל יְדֵי
 11 פְּעִין הַקָּרַח הַנוֹרָא, וְעַל יְדֵי 5 זֶה יִהְיֶה עֲלִיית זַעִיר אַנְפִּין בְּבִינָה, וְכֵן הַמְשַׁכֵּת
 12 זֶה שֶׁהָאֹר שֶׁבִּינָה יִבְקַע אֶת הַפְּרָסָא 6 בִּינָה לְזַעִיר אַנְפִּין, הֵיִינוּ, שְׁגַם בְּשַׁעַה שְׁנַמְשַׁכֵּת
 13 שְׂבִין בִּינָה לְזַעִיר אַנְפִּין יִהְיֶה 7 לְזַעִיר אַנְפִּין יֵאִיר הָאֹר דְּבִינָה כְּפִי שֶׁהוּא בְּבִינָה
 14 עֲלִיית זַעִיר אַנְפִּין בְּבִינָה בְּדֹרֶךְ 8 עֲצָמָה. וְכִיּוֹן שְׁזַעִיר אַנְפִּין הוּא שְׁבַע מִדּוֹת, לִכְן
 15 העלאה מלמטה למעלה, וְכֵן 9 תִּהְיֶה הַבְּקִיעָה (וְהַפְּהוּ) לְשַׁבְעָה נְחָלִים.
 16 הַמְשַׁכֵּת בִּינָה לְזַעִיר אַנְפִּין 10 (ד) אַמְנָם בֵּין שְׁפִנְיָמִיּוֹת הַתּוֹרָה הִיא אַרְבָּה
 17 בְּדֹרֶךְ הַמְשַׁכָּה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, 11 מֵאֲרִץ מִדְּבָה, הָרִי מוֹכֵן שֵׁישׁ בְּזֶה
 18 הֵיִינוּ, שְׁגַם בְּשַׁעַה שְׁנַמְשַׁכֵּת 12 גּוֹפָא עֲלִיּוֹת לְאִין קָץ, עֲלֶיהָ אַחַר עֲלֶיהָ, וְכִמוֹ
 19 הַהָאֵרָה מְבִינָה לְזַעִיר אַנְפִּין לְמִרוֹת 13 שְׁכָתוֹב אַרְאָנוּ נִפְלְאוֹת, פְּלֵא אַחַר פְּלֵא.
 20 שׁוֹ יוֹדֵה, מְכַל מְקוֹם יֵאִיר בּוֹעִיר 14 וּבְכִלְלוֹת הֵם שְׁתֵּי הַעֲלִיּוֹת דְּעַד יַעֲבֹר עֲמָךְ הָרִי
 21 אַנְפִּין הָאֹר דְּבִינָה לֹא בְּמִידָה 15 וְעַד יַעֲבֹר עִם זֹו קְנִינָה, דְּעֲלֶיהָ הֵרָאשׁוּנָה תְּלוּיָה
 22 מְצוּמְצָמַת אֵלָא כְּפִי שֶׁהוּא בְּבִינָה 16 בְּשֵׁם הָרִי, וְעֲלֶיהָ הַשְּׁנִינָה הִיא לְמַעְלָה מִשֵּׁם הָרִי
 23 עֲצָמָה. וְכִיּוֹן שְׁזַעִיר אַנְפִּין 17 [עַל דְּרָף שְׁמַצִּינוּ לְגַבִּי יוֹם הַכַּפּוּרִים⁴², שְׁמָה
 24 הוּא שְׁבַע מִדּוֹת (חֲסֵד, גְּבוּרָה, 18 שְׁכָתוֹב⁴³ לְפָנֵי הָרִי תְּטַהֲרוּ, הָרִי זֶה שְׁרִיף עֲדִיין
 25 תְּפֹאֶרֶת, נִצַּח, הוֹד, יִסּוֹד וּמְלֻכוֹת), לִכְן 19 לְשֵׁם הָרִי, וְמָה שְׁכָתוֹב⁴³ כִּי בִיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר
 26 תִּהְיֶה הַבְּקִיעָה שֶׁל הַנְּהָר (שֶׁלִּכְךָ 20 עֲלִיכֶם, הוּא לְמַעְלָה מִשֵּׁם הָרִי, וְהֵיִינוּ, דְּמָה
 27 רוֹמוֹ לְשׁוֹן הַכְּתוּב (וְהַפְּהוּ) 21 שְׁכָתוֹב עַד יַעֲבֹר עֲמָךְ הָרִי, הוּא לְהִסְרֵי הַפְּרָסָא
 28 לְשַׁבְעָה נְחָלִים וְהַכּוֹנֵה לְהַמְשַׁכֵּת 22 שְׂבִין מִדּוֹת לְמוֹחִין (וּבְכַרְט בְּחִינַת הַחֲכָמָה),
 29 הַבִּינָה בְּשַׁבַּע הַמִּידוֹת. 23 שְׁעַל יְדֵי זֶה נֶעֱשִׂית הַעֲלֶיהָ בְּשַׁבְעָה נְחָלִים (זַעִיר
 30 (ד) אַמְנָם בֵּין שְׁפִנְיָמִיּוֹת 24 אַבְל זֹהִי רַק הַסֵּרַת הַפְּרָסָא שְׂבִין
 31 הַתּוֹרָה הִיא אַרְבָּה מֵאֲרִץ 25 אוֹתִיּוֹת יו"ד ה"א, דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת הַמוֹחִין,
 32 מִדְּבָה, כֹּאמּוֹר לְעִיל שֶׁלַחֵק הַגְּנֹלָה 26 לְאוֹתִיּוֹת יו"ד ה"א, דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת הַמִּדּוֹת,
 33 שֶׁל הַתּוֹרָה יֵשׁ גְּבוּל, אַבְל פְּנִימִיּוֹת 27 רוֹמוֹ לְשׁוֹן הַכְּתוּב (וְהַפְּהוּ)
 34 הַתּוֹרָה אִין גְּבוּל הָרִי מוֹכֵן שֵׁישׁ 28 לְשַׁבְעָה נְחָלִים וְהַכּוֹנֵה לְהַמְשַׁכֵּת
 35 בְּזֶה גּוֹפָא עֲצָמוֹ, בְּהַתְּעֻלוֹת שֶׁהִיא 29 הַבִּינָה בְּשַׁבַּע הַמִּידוֹת.
 36 הַכְּנָה לְפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, תּוֹרַתוֹ שֶׁל 30 (ד) אַמְנָם בֵּין שְׁפִנְיָמִיּוֹת
 37 מִשִּׁחַ עֲלִיּוֹת לְאִין קָץ, עֲלֶיהָ אַחַר עֲלֶיהָ, וְכִמוֹ שְׁכָתוֹב עַל
 38 לְעֵתִיד לְבוֹא, בְּפִסּוֹק הַפּוֹתָח אֶת הַמֵּאמֵר אַרְאָנוּ נִפְלְאוֹת, 'נְפִלְאוֹת' לְשׁוֹן
 39 רְבִים לְהוֹרוֹת שׁוֹהוּ פְּלֵא אַחַר פְּלֵא עַד אִין קָץ. וּבְכִלְלוֹת רִיבּוֹי
 40 הַעֲלִיּוֹת כִּכְנַחֵה לְהַתְּגַלּוֹת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה לְעֵתִיד לְבוֹא הֵם שְׁתֵּי הַעֲלִיּוֹת
 41 דְּעַד יַעֲבֹר עֲמָךְ הָרִי וְעַד יַעֲבֹר עִם זֹו קְנִינָה, (וּכְמַבּוּאֵר לְעִיל

קצו [רפב], א ואילך. (41) יחזקאל א, כב. וראה סיפור (עם דא"ח) סג, ב [קב, ג] ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע' תתעז [ח"ד ע' א'קפה]. (42) ראה תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ע' צח. (43) אחרי טז, ל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נקראת בשם דבר ה' ונכללת ונרמזת באות ה"א אחרונה של שם הוי"ה),
 2 שְׁנַעֲשֶׂה הַסֶּרֶת הַפְּרָסָא בֵּין הַמוֹחִין לְמִדּוֹת עַל יְדֵי וְהַגִּיף יָדוֹ עַל
 3 הַנְּהַר גּוֹ' וְהַכְּהוּ לְשַׁבְּעָה נְחָלִים, וְהֵינּוּ הַמִּשְׁכַּת הַמוֹחִין עֲצָמָם
 4 לְשַׁבַּע הַמִּדּוֹת, כַּמְבּוֹאֵר לְעֵיל וְאַחַר כֵּן הָיָא הָעֲלִיָּה הַשְּׁנֵינִי, עַד
 5 יַעֲבֹר סֶתֶם, לְמַעְלָה מִשָּׁם
 6 הַוְי', שֶׁהוּא עֲנֵן הַסֶּרֶת
 7 הַפְּרָסָא (לֹא רַק הַסֶּרֶת הַמַּחֲצִיזָה
 8 הַמְבַדֶּלֶת שֶׁבֵּין מוֹחִין לְמִדּוֹת,
 9 אֲלָא גַם הַסֶּרֶת הַפְּרָסָא הַמְבַדֶּלֶת)
 10 שֶׁבֵּין אֲצִילוֹת לְכַתָּר (בֵּין
 11 חֻקְמָה רַאצִּילוֹת לְכַתָּר שְׁלֹמַעֲלָה
 12 מִהַסְפִּירוֹת). וְלֹאֲחֲרֵי זֶה בָּא
 13 הָעֲנֵן הַשְּׁלִישִׁי - עִם זוֹ קְנִיָּה,
 14 שְׁמוּרָה עַל חֻבִּיבוֹת יַחֲרָה שֶׁל
 15 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲצֵל הַקְּדוּשׁ בִּירוּךְ הוּא
 16 שְׂאִין לְמַעְלָה הַיִּמְנָה, וְהוּא
 17 עֲנֵן הָעֲלִיָּה לֹא רַק לְשֵׁם הוֹי' וְלֹא
 18 רַק לְמַעֲלָה מִשָּׁם הוֹי' אֲלָא עֲלִיה
 19 לְעֲצָמוֹתוֹ וְמַהוּתוֹ יַחֲבֵר
 20 שְׁלֹמַעֲלָה מִהַכַּתָּר (שְׁעוּלָה
 21 בְּפִנְיָמִיּוֹת אֲבָא הַפְּנִימִיּוֹת וְהַעוֹמֵק
 22 שֶׁל סְפִירוֹת הַחֻקְמָה הַנִּקְרָאֵת 'אבא'
 23 שֶׁהוּא פְּנִימִיּוֹת עֲתִיקָא 44 מְדַרְיָגָת
 24 'עֲתִיק יוֹמִין' שֶׁהִיא הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל
 25 מְדַרְיָגָת 'כְּתָר עֲלִיּוֹן'). וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
 26 כִּשֶׁם שֶׁבְּסוֹף 'עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה', עַד
 27 יַעֲבֹר עִם זוֹ קְנִיָּה מְדוּבָר לְמַעֲשֶׂה
 28 כְּשֶׁלּוּשָׁה עֲנִינִים שֶׁהֵם עֲלֵי לְשֵׁם הוֹי'
 29 (עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה'), עֲלֵי לְמַעֲלָה מִשָּׁם
 30 הוֹי' (עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ) וְעֲלִיה לְעֲצָמוֹת
 31 וְמַהוּת הַאֲלוּקוֹת (עִם זוֹ קְנִיָּה) גַּם
 32 בְּמָה שֶׁכְּתוּב הַפֶּה יִם לְיִבְשָׁה
 33 בְּנֶהַר יַעֲבֹרוּ בְּרָגֵל, שֶׁהֵם
 34 בְּדוּגְמַת שְׁתֵּי הָעֲלִיּוֹת דְּעַד
 35 יַעֲבֹר גּוֹ' עַד יַעֲבֹר, וְאַחַר כֵּן
 36 נֶאֱמָר עֲנֵן שְׁלִישִׁי, נִעֲלָה יוֹתֵר שָׁם
 37 נִשְׁמָחָה בּוֹ, בּוֹ פְּעֻצְמוֹתוֹ 45
 38 עֲצָמוֹת וְמַהוּת הַאֲלוּקוֹת, שֶׁהוּא
 39 בְּדוּגְמַת הָעֲנֵן דְּעִם זוֹ קְנִיָּה,
 40 שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִכָּל הָעֲלִיּוֹת.

וּבְכָלֵּלוֹת הֵם שְׁנֵי הַזְּמַנִּים שִׁיְהִי בִּימּוֹת
 הַמְּשִׁיחַ 46, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ וְלֹאֲחֲרֵי זֶה
 עוֹלָם הַבָּא, שִׁשְׁנֵי הַזְּמַנִּים יְהִי עַל יְדֵי מְשִׁיחַ
 צְדָקָנוּ, אֲלָא שְׁבַתְחִלָּה יְהִי הַזְּמַן דְּסַעוּדַת
 לְוִיתָן וְשׁוֹר הַבָּר 47, וְלֹאֲחֲרֵי זֶה יְהִי הַזְּמַן
 שְׁלֹמַעֲלָה מִסַּעוּדָה (דָּאָף עַל פִּי שְׁלֹוֹתָן וְשׁוֹר
 הַבָּר הֵם עֲנֵנִים נְעִלִים, הָרִי זֶה שִׁיְיָף עֲדִיין
 לְעֲנֵן הַסַּעוּדָה, מָה שְׂאִין כֵּן לֹאֲחֲרֵי זֶה יְהִי
 הַזְּמַן שְׁלֹמַעֲלָה מִסַּעוּדָה), שְׁזָהוּ הָעֲנֵן דְּעוֹלָם
 הַבָּא שְׂאִין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה אֲלָא
 צְדִיקִים יוֹשְׁבִים וְנִהְיִין מְזִי הַשְּׁכִינָה 48. וְהַחִילוּק
 בֵּינֵיהֶם הוּא עַל דֶּרֶךְ מָה שְׂרׁוּאִים לְמַטָּה בְּאֲדָם,
 עַל שֵׁם אֲדָמָה לְעֲלִיּוֹן 49, שֶׁכֵּן הֵכִי נִעֲלָה שֶׁהוּא
 פֶּתַח הַתַּעֲנוּג וְשְׁנֵי אֲפָנִים 50, הָרִאשׁוֹן הוּא
 תַּעֲנוּג הַמְּוִרְגָּשׁ, שֶׁהוּא עֲנֵן פְּנִימִיּוֹת עֲתִיק כְּפִי

44) ראה פ"ח שער הק"ש פט"ו. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ הש"ת ע' 49. 45) ראה תו"א בשלח סד, ג.
 46) ראה המשך תרס"ו ע' צז [קכט] ואילך. ע' קה [קמ] ואילך. 47) ראה ב"ב ע"ד, ב ואילך. ויק"ר פ"ג, ג. ועוד. 48) ברכות
 יז, א. 49) של"ה כ, ב. שא, ב. ובכ"מ. 50) ראה המשך תרס"ו שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **שְׁהוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל הַרְגָשׁ, וְהַשְׁנִי הוּא תַעֲנוּג נְעֵלָה יוֹתֵר,**
 2 **תַעֲנוּג עַצְמִי הַבְּלִתִּי מוֹרְגָשׁ** נקודת ההבדל בין 'תענוג עצמי' לתענוג
 3 מורגש (הנקרא גם 'תענוג מורכב'), כפי שהוא בכוחות הנפש ומוזה יש ללמוד
 4 על משמעות הדברים למעלה באלקות, היא ש'תענוג עצמי' הוא ענין
 5 העונג בלי ש'יתלבש' בתענוג שמכונן
 6 כלפי מטרה מסוימת והוא תענוג
 7 'פשוט' ללא 'ציור' והגדרה, ואילו
 8 'תענוג המורגש' הוא תענוג מגורם
 9 מסוים כמו במשל מכוחות הנפש,
 10 העונג שבשכל או העונג שבמידות
 11 (וראה בלקוטי תורה סוף ספר ויקרא:
 12 'התענוג מאכילה ושתייה כו' הם תענוג
 13 מדבר שחורן ממנו... ואין זה כמו מקור
 14 התענוגים שאין התענוג מדבר שחורן
 15 ממנו').
 16 **וְזֶהוּ שְׁנֹאמֵר עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ**
 17 **ה' עַד יַעֲבֹר עִם, וְלֹא־חָרִי זֶה**
 18 **מוֹסִיף זֶה קְנִיָּת, שְׁהוּא עֲנֵן**
 19 **הַקְּנִיָּן, שְׁנַעֲשֶׂה עִם יִשְׂרָאֵל**
 20 **לְדָבָר אֶחָד עִם עַצְמִיתוֹ**
 21 **וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׁאֵז בְּדַרְגָּה כּוּז**
 22 **שֶׁל הַתְּאֻחָדוּת עִם הָאֱלֹקִים הוּא יוֹם**
 23 **שְׁכּוּלוֹ שֶׁבַת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי**
 24 **הָעוֹלָמִים⁵¹, כְּפִי שֶׁנִּקְרָאִים הַיָּמִים**
 25 **שֶׁלְעֲתִיד לְבֹא וְהֵינּוּ חִיבוּר תְּמִידִי**
 26 **וְנֹצֵחַ עִם הָאֱלֹקִים שְׁהוּא לְמַעֲלָה**
 27 **מֵעֲנֵן הָעֲלִיּוֹת, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ**
 28 **וּמְבַאֵר.**
 29 **יְהִיעֲנֵן בְּזֶה, דְּהִנְהָ, מַה**
 30 **שְׁאָמְרוּ רַ"ל⁵² בְּגַמְרָא אֵין בֵּין**
 31 **עוֹלָם הִנְהָ לַיָּמִים הַמְּשִׁיחַ**
 32 **אֶלָּא שְׁעִבּוּד מְלָכִיּוֹת בְּלָבָד,**
 33 **וּמִשְׁמַע שְׁמִלְכַד הַשְּׁחֹרֹר מִשְׁעִבּוּד**
 34 **מְלָכִיּוֹת לֹא יִהְיֶה שִׁינוֹ מַהוּתִי בְּמַצַּב**
 35 **הָעוֹלָם בִּימֵי הַמְּשִׁיחַ הַרְּי זֶה**
 36 **קוֹדֵם תְּחִיּוּת הַמְּתִים דְּקָא⁵³, שְׁאֵז**
 37 **בְּתַקּוּפָה הָרַאשׁוּנָה שֶׁל יָמֵי**
 38 **הַמְּשִׁיחַ, לְפָנֵי תְּחִית הַמְּתִים הוּא**
 39 **עֲדִינָן גְּמָר הַבִּירוּרִים**

40 **וְשְׁלִימוֹת הָעֵבֹדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהַתְּחִילָה בּוֹמֵן הַגְּלוּת, וְכִמְבוֹאָר**
 41 **בְּמִקּוֹם אַחֵר⁵⁴ בְּתוֹרַת הַחִסְדִּים שְׁאֵז** בתקופה הראשונה של ימות
 42 **הַמְּשִׁיחַ תְּהִיָּה כְּכֹר גַּם תְּכָלִית הַשְּׁלִימוֹת בְּעֵבֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת,**
 43 **שְׁעַל זֶה נֶאמַר⁵⁵ בְּתוֹרָה בְּפִרְשַׁת הַקְּרִבָּנוֹת אָדָם כִּי יִקְרִיב, כְּלוֹמַר**
 44 **יִתְעַלֶּה וְיִתְקַרֵּב לְאֱלֹקוֹת כִּיֹּן שְׁאֵז**
 45 **תְּהִיָּה תְּכָלִית הַשְּׁלִימוֹת**
 46 **מְדַרְיַגַת הָאָדָם, וּמַזְהָ מוֹכֵן**
 47 **שְׁכֵן הוּא כְּמוֹ בַעֲנַן הַקְּרִבָּנוֹת גַּם**
 48 **בְּנוֹגַע לְשֹׂאֵר הַמְּצֻוֹת שְׁכַל**
 49 **הַמְּצֻוֹת יִהְיוּ אוֹ בְּתַכְלִית הַשְּׁלִימוֹת,**
 50 **וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב בְּאַגְרַת הַקִּדְשׁ⁵⁶**
 51 **שְׁבַסְפָר הַתְּנִיא דְּמָה שְׁאָמְרוּ**
 52 **רַ"ל⁵⁷ דְּמְצֻוֹת בְּטִילוֹת**
 53 **לְעֲתִיד לְבֹא, הֵינּוּ בְּתַחֲיִית**
 54 **הַמְּתִים שֶׁהִיא תְּקוּפָה מְאוּחָרַת יוֹתֵר,**
 55 **אֶבֶל לַיָּמִים הַמְּשִׁיחַ קוֹדֵם**
 56 **תְּחִיּוּת הַמְּתִים אֵין בְּטִלָּין, וְכַל**
 57 **זֶה הוּא כְּאִמּוֹר בְּתַקּוּפָה הָרַאשׁוּנָה שֶׁל**
 58 **יָמֵי הַמְּשִׁיחַ.**
 59 **אָמְנָם לְמַעֲלָה מַזְה הוּא מַה**
 60 **שְׁכָתוּב⁵⁸ עַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ בְּנוֹבֵאת**
 61 **יִשְׁעִיהָ הִנְה יִשְׁפִּיל עַבְדֵי יְרוּם**
 62 **וְנִשְׂא וְגַבְהָ מְאֹד, שְׁהוּא**
 63 **לְמַעֲלָה מִמְּדַרְיַגַת אָדָם⁵⁹**
 64 **וּלְמַעֲלָה מִהַשְּׁלִימוֹת שֶׁל 'אָדָם',**
 65 **דְּאָדָם הוּא רְאִשֵׁי תְּבוֹת אָדָם**
 66 **דְּיָד מְשִׁיחַ⁶⁰, וְכֵאֵן הָאוֹתִיּוֹת**
 67 **הֵם בְּסִדְר הַפּוּף (מְאֹד),**
 68 **שְׁהוּא לְמַעֲלָה מִמְּדַרְיַגַת**
 69 **אָדָם, וְקָאֵי וּמְכוּוֹן עַל הַזְּמַן**
 70 **שְׁלֹא־חַר גְּמָר הַבִּירוּרִים.**
 71 **וּבְקָאֵת הִנְה גַּם לְאַחַר תְּחִיַּת**
 72 **הַמְּתִים יִהְיוּ עֲלִיּוֹת מְדַרְגָּה**
 73 **לְדַרְגָּה כּו' בְּקִדּוּשָׁה עֲצֻמָּה, כְּמוֹ**
 74 **שְׁכָתוּב⁶¹ בְּתַהֲלִים יִלְכוּ מִחִיל**
 75 **אֶל חִיל עֲלֵיהָ אַחַר עֲלִיהָ. וְרַק**
 76 **לְאַחֲרֵי זֶה בְּתַקּוּפָה יוֹתֵר מְאוּחָרַת**
 77 **יִהְיֶה מְעַמָּד וּמְצַב שְׁהוּא**
 78 **לְמַעֲלָה מִכָּל עֲנִיָּה עֲלִיּוֹת.**

51) תמיד בסופה. וראה אוה"ת ואתחנן ע' סז. המשך תרס"ו ע' יב [יח]. 52) ברכות לד, ב. וש"נ. רמב"ם ה' תשובה ספ"ט. ה' מלכים פ"ב ה"ב. 53) ראה בהנסמך לקמן הערה 68. 54) ראה סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תכ ואילך. 55) ויקרא א, ב. 56) סכ"ו (קמה, סע"א). 57) נדה סא, ב. 58) ישע"י נב, יג. 59) ד"ה והניף ידו שבעה ערה 11. שער האמונה פנ"ו. סה"מ תרל"ז שם ע' תכד. ע' תכו ואילך. 60) ראה ריקאנטי בראשית א, כו. ספר הגלגולים פ"א. פס"ב. סה"מ תרל"ז שם. 61) תהלים פד, ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ה) וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּכְּתוּב הַפּוֹתֵחַ אֶת הַמַּאֲמֵר כִּימֵי צֵאתְךָ
 2 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאָנוּ נִפְלְאוֹת, דָּאֵף עַל פִּי שְׁבִקְרִיעַת יָם
 3 סוּף נִקְרַע הַיָּם לְשָׁנִים עֶשֶׂר גְּזָרִים כִּנְגַד שְׁנַיִם עֶשֶׂר הַשְּׁבִטִים,
 4 וְלַעֲתִיד לְבֹא כְּתִיב וְהִפְּהוּ אֶת הַנְּהַר לְשִׁבְעָה נְחָלִים כִּנְגַד שִׁבְעַת
 5 הַמִּידוֹת וּלְכַאֲרֵה הִי הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים
 6 שְׁנַיִם, כַּמְבֹאֵר לְעֵיל, מִכָּל מְקוֹם, 1
 7 הֲרִי זֶה בְּקִיעַת הַנְּהַר לַעֲתִיד לְבֹא 2
 8 בְּדוּגְמַת עֲנָן קְרִיעַת יָם סוּף 3
 9 שְׂבִיציאַת מִצְרַיִם, שְׂבִשְׁנֵיהֶם יֵשׁ 4
 10 הַסְּרָה שֶׁל צִמְצוּם וְהַסְּתֵר וּגִילוּי 5
 11 אֲלוֹקוֹת נִעְלָה בִּיחֹד, כַּמְבֹאֵר לְעֵיל 6
 12 בְּאֵרִיכוֹת, וְלֹאֲחֲרֵי זֶה יִשְׁנֹו 7
 13 הַפִּירוּשׁ שֶׁיִּהְיֹו לַעֲתִיד לְבֹא 8
 14 נִפְלְאוֹת לֹא רַק כְּדוּמָה לִיצִיאַת 9
 15 מִצְרַיִם אֲלֵא נִפְלְאוֹת אֲפִילוֹ בְּעֶרְךָ 10
 16 בִּיחַס אֶל הַנְּסִים דִּיצִיאַת 11
 17 מִצְרַיִם, וְזֶהוּ אֲרָאָנוּ נִפְלְאוֹת, 12
 18 אוֹתוֹת נִ' פְּלֹאוֹת, 4 פְּלֹא עַל 13
 19 גְּבֵי פְּלֹא, וְכַמְבֹאֵר בְּדְרוּשֵׁי 14
 20 סְפִירַת הָעוֹמֵר וּבְפֶרֶט 15
 21 בְּדְרוּשֵׁי שְׁבִעוֹת, דְּקֹאֵי 16
 22 שֶׁהַכוּנָה בַּמַּסְפֵּר חֲמִישִׁים הִיא עַל 17
 23 שְׁעַר הַנּוֹרָא, 62 כַּמַּאֲמֵר הַגְּמָרָא 18
 24 שִׁישְׁנֵם חֲמִישִׁים שְׁעָרֵי בֵּינָה וְכוּלָם 19
 25 יִתְנַנּוּ לְמִשָּׁה רִבְנֵי חֶסֶר אַחַד שְׁנֵימָר 20
 26 וְחִתְסִרְהוּ מֵעַט מֵאֲלוֹקִים וְרַק בֵּינֵם 21
 27 פְּטִירוֹת זָכָה לְשַׁעַר הַנּוֹרָא, וּמְבֹאֵר 22
 28 בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת שֶׁכֵּךְ הוּא הָעֵנָן גַּם 23
 29 לְגַבֵּי סְפִירַת הָעוֹמֵר שֶׁהִיא מִ'ט יָמִים, 24
 30 הָאָדָם מִסּוּגָל לְהִגִּיעַ בַּעֲבוּדָתוֹ עַד 25
 31 הַשְּׁעַר הַמִּטָּ וְאֵת שַׁעַר הַנּוֹרָא מְשַׁפְּעִים 26
 32 מִלְּמַעְלָה בְּחַג הַשְּׁבִעוֹת, כִּי עֵנָן 27
 33 הַחֲמִישִׁים הוּא בְּחִינָה נְעִלִית בִּיחֹד, 28
 34 וְעַל כֵּךְ מְבֹאֵר כֵּן שְׁגִילוּי שַׁעַר הַנּוֹרָא 29
 35 בְּאוֹפֵן הַנְּעִלָה בִּיחֹד יִהְיֶה רַק לַעֲתִיד 30
 36 לְבֹא, בִּימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, כִּפִּי שְׂמִמְשִׁיךְ 31
 37 וּמְבֹאֵר. וּבְשַׁעַר הַנּוֹרָא גּוֹפֵא 32
 38 עֲצֻמוֹ יֵשׁ שְׁנֵי אֲפָנִים, 63 33
 39 הָרֵאשׁוֹן, כִּפִּי שְׁשִׁיףְךָ הַשְּׁעַר 34
 40 הַחֲמִישִׁים לְמִטָּ הַיָּמִים, שְׁעֲנָנָן 35

1 (ה) וְזֶהוּ כִימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאָנוּ
 2 נִפְלְאוֹת, דָּאֵף עַל פִּי שְׁבִקְרִיעַת יָם
 3 סוּף נִקְרַע הַיָּם לְשָׁנִים עֶשֶׂר גְּזָרִים, וְלַעֲתִיד לְבֹא
 4 כְּתִיב וְהִפְּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים, מִכָּל מְקוֹם, הֲרִי זֶה
 5 בְּדוּגְמַת עֲנָן קְרִיעַת יָם סוּף שְׂבִיציאַת מִצְרַיִם,
 6 וְלֹאֲחֲרֵי זֶה יִשְׁנֹו הַפִּירוּשׁ שֶׁיִּהְיֹו נִפְלְאוֹת אֲפִילוֹ
 7 בְּעֶרְךָ הַנְּסִים דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְזֶהוּ אֲרָאָנוּ
 8 נִפְלְאוֹת, נִ' פְּלֹאוֹת, 4 פְּלֹא עַל גְּבֵי פְּלֹא,
 9 וְכַמְבֹאֵר בְּדְרוּשֵׁי סְפִירַת הָעוֹמֵר וּבְפֶרֶט בְּדְרוּשֵׁי
 10 שְׁבִעוֹת, דְּקֹאֵי עַל שַׁעַר הַנּוֹרָא, 62 וּבְשַׁעַר הַנּוֹרָא
 11 גּוֹפֵא יֵשׁ שְׁנֵי אֲפָנִים, 63 הָרֵאשׁוֹן, כִּפִּי שְׁשִׁיףְךָ
 12 לְמִטָּ הַיָּמִים, שְׁעֲנָנָן זֶה פּוֹעֲלִים מִלְּמַטָּה עַל יְרֵי
 13 תְּסַפְּרוּ חֲמִישִׁים יוֹם, 64 וְאַחַר כֵּךְ יִשְׁנֹו אֲוֹפֵן
 14 הַשְּׁנִי, שְׁנִפְעֵל בְּדְרָךְ מִמִּילָא, שְׁזֶהוּ שַׁעַר הַנּוֹרָא
 15 מִצַּד עֲצֻמוֹ, שְׁנִנְעַתְךָ לְגַמְרִי. וְכֹל זֶה הוּא
 16 בְּמִדְרֵיגַת הַכֶּתֶר עֲדִינָן, אֲלֵא שְׂבִכְתֶּךָ גּוֹפֵא הוּא
 17 הַחֲחִילוֹק בֵּין עֲתִיק לְאֲרִיף, וּבְעֲתִיק גּוֹפֵא הוּא
 18 הַחֲחִילוֹק בֵּין שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת דְּעֲתִיק לְשִׁבְעַת
 19 תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֲתִיק הַמְּלוּבְּשִׁים בְּאֲרִיף. אֵף לְאֲחֲרֵי
 20 זֶה מְגִיעִים לְעֲצֻמוֹתוֹ וּמַהוֹתוֹ יְתַבְּרָךְ שְׁלִמְעֵלָה
 21 מִהַכֶּתֶר. וְכֹל זֶה יְהִי לַעֲתִיד לְבֹא כְּבִיאַת
 22 מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ בְּקִרְוֹב מְמִשׁ, אֲלֵא שְׂבִתְחֵלָה יְהִי
 23 מְעַמְד וּמְצַב שְׂאִין בֵּין עוֹלָם הַזֶּה לְיָמֵי הַמְּשִׁיחַ
 24 אֲלֵא שְׂעִבּוּד מְלָכִיּוֹת בְּלָכָד, וְלֹאֲחֲרֵי זֶה יְהִי
 25 וְגַר זָאֵב עִם כְּבֶשׂ גוֹ, 65 וְלְדַעַת הָרֵאֲבִ"ד 66 יְהִי
 26 כֵּן פְּשׁוּטוֹ (וְלֹא רַק מְשָׁל), וְגַם לְדַעַת
 27 הָרֵמְבִ"ם 67 שְׁהוּא רַק מְשָׁל, הֲרִי זֶה רַק
 28 בְּתַחֲלָה 68, בְּזִמְנָן שְׂאִין בֵּין עוֹלָם הַזֶּה כּוֹ, אֲמָנָם
 29 אַחַר כֵּךְ יְהִי וְגַר זָאֵב עִם כְּבֶשׂ גוֹ, כְּפּוֹעֵל, וְכֵן
 30 נִרְאֶה מִמָּה שְׂכַתְבֵּי הָרֵמְבִ"ם בְּמַאֲמֵר תַּחְחִית

וראה אגה"ק שם (קמה, ב). 62) אוה"ת שבעה ערה 3. 63) לקו"ת במדבר יב, א ואילך. 64) אמור כג, טז. 65) ישעי' יא, ו. 66) בהשגות להל' מלכים פי"ב ה"א. 67) הל' מלכים שם. 68) ראה בארוכה שיחות חודש ניסן שנה זו (תשל"ג) – נדפס בלקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

12 בפרקי אבות בין הניסים שהיו בבית
13 המקדש לא הזיק נחש ועקרב
14 בירושלים". ואז בתקופה
15 המאוחרת יותר של ימות המשיח
16 נזפה לכל העליות, ושם
17 נעשה לפניהם קמצנות
18 רצונך⁷², שעבודת הקרבנות, וכל
19 המצוות, יהיו בתכלית השלימות
20 ונלמד פנימיות התורה תורתו
21 של משיח⁷³, בביאת משיח
22 צדקנו בקרוב ממש.

המתים⁶⁹, דמה שפכת בנוגע להיעודים דלעתיד
2 שהם "משל וחייה" – "אין דברנו זה החלטי
3 שהם משל כו', ואם הוא על פשוטו, יהיה מופת
4 שיראה בהר הבית לבד, כמו שאמר⁷⁰ בכל הר
5 קדשי, ויהיה פיוצא בדבריהם⁷¹ לא הזיק נחש
6 כו', ואם הוא על פשוטו, יהיה מופת
7 שיראה בהר הבית לבד, כמו שאמר⁷⁰
8 ויעקרב בירושלים". ואז נזפה לכל העליות, ושם
9 נעשה לפניהם קמצנות רצונך⁷², ונלמד פנימיות
10 התורה תורתו של משיח⁷³, בביאת משיח צדקנו
11 בקרוב ממש.

ביאור בדרך אפשר

1 במאמר תחיית המתים⁶⁹,
2 דמה שפכת בספר 'משנה תורה'
3 בנוגע להיעודים דלעתיד
4 שהם "משל וחייה" – "אין
5 דברנו זה החלטי שהם משל
6 כו', ואם הוא על פשוטו,
7 יהיה מופת שיראה בהר
8 הבית לבד, כמו שאמר⁷⁰
9 שהחיות הרעות לא ירעו ולא ישחיתו
10 בכל הר קדשי, ויהיה פיוצא
11 בדבריהם⁷¹ כמו הנס שאמרו

(69 אות ו. 70) ישעי' יא, ט. 71) אבות פ"ה מ"ה. 72) כנוסח תפלת מוסף. וראה סה"מ שבהערה 54. 73) ראה פרש"י שה"ש א, ב. ד"ה והניף ידו שבהערה 11. ובכ"מ.

אגרות קודש

ב"ה, ר"ח ניסן, תשי"ז
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ בעל מדות ובעל פעלים
מלאכתו מלאכת ה' כו' הרב דוד שי

שלום וברכה!

במענה להודעתו אשר שכרו דירה בסמוך להמוסד בו מכהן בקדש, לחנך בני ישראל על
טהרת הקדש, על ידי לימוד תורה חדורה יראת שמים והדרכה בקיום מצוותי.

יהי רצון שיקיים בבית זה מאמר רז"ל דירה נאה מרחבת דעתו של אדם, דעת טהור בלשון
הרמב"ם, דעת עליון בלשון תורת החסידות, שעל ידי זה מתקיים פתגם חז"ל דעת קנית מה חסרת.

שאו יהיו גם כלי הדירה וכל עניני הדירה והדרים בתוכה, ראויים לדירת אדם העליון
כביכול (עין תקו"ז ת"ו כב, ב).

שזהו תפקידו של כל אחד ואחת מבני ישראל לעשות לו ית' דירה בתחתונים, וכמו שכתוב
ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, - בתוך כל אחד ואחת מישראל.

ומגלגלין זכות ליומין זכאין, ימי בנינם בית בישראל, ימי חתונתם בשעה טובה ומוצלחת.

אשר יוצר האדם יתקין בנינם בנין עדי עד, מיוסד על התורה והמצוה חדורים אור וחיות
חסידותי.

בברכת מזל טוב מזל טוב.

התוועדויות

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.
- 2 א. דובר כמ"פ בארוכה שכל ענין בתורה כולל כו"כ פרטים, ועד שיש כמה ענינים כלליים שכוללים
- 3 כל התורה כולה, ובמילא כוללים גם כל עניני העולם, שנבראו ע"פ מ"ש בתורה¹.
- 4]וע"ד שכל אחד מישראל הוא "עולם קטן"² – לא רק שקול כנגד כל העולם, אלא גם כולל את כל
- 5 העולם (כל סדר ההשתלשלות – בלשון החסידות), כמובן מדברי המשנה³: "לפיכך נברא אדם יחידי
- 6 (להראותך שמאדם אחד נברא מלואו של עולם) .. לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא
- 7 העולם", והרי אדה"ר הי' (לא רק המובחר מכל העולם ושקול כנגד כל העולם, אלא גם) כולל את כל
- 8 העולם (לא רק בני האדם), כמובן מזה ש"נברא בערב שבת .. כדי שיכנס לסעודה מיד" (שימצא הכל
- 9 מוכן)⁴.
- 10 וכן הוא בנוגע לחג הפסח שהוא ענין כללי ביותר, כדלקמן.
- 11 ב. ובהקדמה – שיש בכל יו"ט ענינים פרטיים שהם באופן ד"אחת בשנה"⁵, וגם ענינים כלליים, כמו
- 12 הענין ד"מועדים לשמחה" שישנו בכל הימים טובים.
- 13 וכיון שחג הפסח הוא "ראש לרגלים"⁶, והיינו, שהוא לא רק ראשון בזמן, אלא הוא בדוגמת ה"ראש"
- 14 שכולל את כל שאר הענינים⁷, הרי הוא כולל את כל עניני הימים טובים, החל מענין השמחה, שהוא
- 15 הענין הכללי של כל הימים טובים, והיינו, שאף שעיקר ענין השמחה הוא בחג הסוכות שנקרא "זמן
- 16 שמחתנו", הרי זה בנוגע לשמחה שמצד ענינים שמבחוץ – "באספך את מעשיך מן השדה", שלכן נקרא
- 17 "חג האסיף"⁸, אבל עצם ענין השמחה מתחיל וכלול בעיקר בחג הפסח.
- 18 ומודגש גם כמ"ש בסידור האריז"ל⁹ שאמירת ההגדה צריכה להיות "בקול רם ובשמחה", וכידוע
- 19 המאורע אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר שכשאמרו פעם את ההגדה בקול נמוך, צוה שיאמרו בקול רם ("העכער
- 20 און נאך העכער"), ועאכו"כ בזמן שהי' יכול בעצמו לומר ההגדה בקול רם¹⁰.
- 21 ג. וגם ענינו הפרטי של חג הפסח הוא ענין כללי:
- 22 חג הפסח נקרא "זמן חרותנו", כי, "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו הרי אנו ובנינו משועבדים
- 23 היינו כו"¹¹, ומזה נמשך ענין החירות על כל השנה כולה, כמודגש בכך שגם במשך כל השנה ישנם
- 24 ענינים שהם "זכר ליציאת מצרים".
- 25 וענין החירות הו"ע כללי בעבודה – כי, בשעה שאדם הוא במצב של חירות, אזי יכול להיות אצלו
- 26 ענין הבחירה (ובלשון הרמב"ם¹²: "רשות לכל אדם נתונה כו") לשמש את קונו, וכאשר כל מציאותו
- 27 היא לשמש את קונו, הנה כשם שקונו הוא למעלה מכל מדידות והגבלות, בלי גבול, נעשה גם הוא

(8) משפטים כג, טז.

(9) בהגש"פ.

(10) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשח"י ס"ג (תורת מנחם – התוועדויות חכ"ב ע' 220). וש"נ.

(11) נוסח הגש"פ.

(12) הל' תשובה רפ"ה.

(1) ראה ב"ר בתחלתו. זח"ב קסא, סע"א ואילך.

(2) תנחומא פקודי ג. ועוד.

(3) סנהדרין לו, א (ובפרש"י).

(4) שם לח, א (ובפרש"י).

(5) לשון הכתוב – ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

(6) ר"ה בתחלתה. שם ד, א.

(7) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ.

1 במעמד ומצב של בלי גבול, כמארז"ל¹³ "עבד מלך (כמלך" או) מלך" [כמובא בפירושו רש"י¹⁴ – פשוטו
2 של מקרא – אפילו בנוגע לענין צדדי כמו נהר פרת, ועאכו"כ בנוגע לבנ"י], והיינו, שמצד העבדות
3 והביטול אל המלך באופן שמתבטל ממציאותו לגמרי, אזי נעשה מציאות חזקה ואמיתית – מציאות
4 המלך.

5 ד. ועוד זאת, שענין החירות שבחג הפסח כולל גם את הגאולה העתידה, עלי' נאמר¹⁵ "כימי צאתך
6 מארץ מצרים אראנו נפלאות".

ובפרטיות יותר:

8 ענינה של הגאולה העתידה נרמז כבר בליל הסדר (שממנו נמשכים כל הענינים), כידוע¹⁶ בענין ד'
9 הכוסות, שב' כוסות הראשונים הם בחצי' הראשון של ההגדה, שבו נכלל גם חציו הראשון של ההלל,
10 שקשור עם הגאולה ממצרים, וב' כוסות האחרונים הם בחצי' השני של ההגדה, החל מחציו השני של
11 ההלל, שקשור עם הגאולה העתידה, שלכן אומרים אותו לאחרי הקדמת "שפוך חמתך אל הגוים"¹⁷,
12 שמדבר אודות ביטול הגלות, ולאח"ז בא החלק שמדבר אודות אתחלתא דגאולה, שזהו חציו השני של
13 ההלל. ומזה מוכח שבליל הסדר נמשך כבר ענינה של הגאולה העתידה – ע"פ הכלל שאמירת הלל היא
14 רק על דבר שישנו כבר במציאות¹⁸.

15 אבל אעפ"כ, ענינה של הגאולה העתידה קשור בעיקר עם הימים האחרונים דחג הפסח, ובפרט
16 באחרון של פסח¹⁹.

17 ובאחרון של פסח גופא (שיש בו כ"ד שעות) – הרי זה נראה בעיקר בזמן קריאת התורה, כשקורין
18 בציבור ההפטרה ד'ויצא חוטר מגזע ישי וגו'²⁰ (וע"פ ההנהגה לקרות ההפטרה בינו לבין עצמו קודם
19 אמירתה בציבור²¹, הרי זה מתחיל כבר באמירתה ביחיד, ואח"כ ניתוסף בזה עוד יותר באמירתה בציבור).
20 ובהדגשה יתירה – לפנות ערב, שאז אוכלים סעודת משיח, ושותים ד' כוסות²², וכפי שיתבאר לקמן.

ה. ויה"ר שכל זה יומשך בגלוי ומתוך שמחה על כל השנה כולה,

22 – כמודגש בענין היין (ד' כוסות דאחש"פ) ש"משמח אלקים ואנשים"²³, והיינו, שכשם שהיין עצמו
23 הי' תחילה שמור בענביו ואח"כ יוצא ומתגלה, כמו"כ פועל היין שמחה ומגלה מה שיש בהעלם אצל
24 השותה ("אנשים"), ועד שמגלה את האלקות ("אלקים") שישנו בהעלם בטבע (אלקים בגימטריא
25 הטבע²⁴) –

26 ושמחה פורצת גדר²⁵ – שתבטל ותשרוף את שירי הגלות²⁶, ונלך אל הגאולה העתידה, בקרוב ממש.

* * *

27 ו. בנוגע להדגשת ענין הגאולה באחרון של פסח – הנה:

13) שבועות מז, ב. ב"ר פט"ז, ג. תנחומא צו יג. ספרי דברים
א, ז.
14) לך לך טו, יח. בהעלותך יב, ח. דברים שם.
15) מיכה ז, טו.
16) ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ח סמ"ה (תורת מנחם –
התוועדויות חנ"ב ע' 314). וש"נ.
17) תהלים עט, ו.
18) ראה גם שיחת אחש"פ תשל"א סי"ג (תורת מנחם –
התוועדויות חס"ד ע' 75). וש"נ.
19) ראה גם שיחת אחש"פ תשל" ס"ב (תורת מנחם –
התוועדויות ח"ס ע' 117). וש"נ.
20) ישע"י יא, א.
21) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסרפ"ה. וש"נ.
22) ראה שיחת יום אחש"פ תרח"ץ בתחלתה. תש"ב ס"ג
(סה"ש תרח"ץ ע' 227. תש"ב ס"ע 109 ואילך) – נעתקו ב"היום
יום" כב ניסן, אחש"פ. וראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד
בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חס"ח ע' 156). וש"נ.
23) ס' שופטים ט, יג. וראה ברכות לה, א.
24) פרדס שיי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל
(קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכ"צ סי"ח. תניא
שעהייה"א רפ"ו.
25) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
26) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' שעב (נעתק ב"היום
יום" בתחלתו).

1 ענין הגאולה כפי שהוא באמירת ההפטרות – הוא בדיבור בלבד, ולא במעשה (ואפילו מה שדיבור
 2 חשיב מעשה, הרי זה רק מעשה זוטא²⁷). ועוד זאת, שבשביל זה יש צורך במנין וספר־תורה וכו'
 3 (ובלאה"כ חסר כל הענין). וגם אז, הנה מי שלא ידע מאי קאמר, אינו יכול לראות את תוכן הענין.
 4 ובענין זה יש עליו בסעודת משיח, שכיון שזהו"ע של אכילה, הרי זה שייך לכל אחד מישראל, ללא
 5 הגבלות, ומבלי להתחשב במעמדו ומצבו בנוגע לענינים של הבנה והשגה, וכפי שמצינו לדינא שאפילו
 6 כשעושים דבר באופן של מתעסק, דהיינו ללא הבנה והשגה, הנה אם גופו נהנה, יש לזה דין מיוחד²⁸.
 7 ומודגש יותר בכך שהענין של סעודת משיח נתגלה ונמסר ע"י הבעש"ט, שנקרא בשם "ישראל", על
 8 שם כל ישראל²⁹, היינו, שזהו ענין ששייך לכל אחד מישראל, כולל גם מי שחטא כו', שהרי "אע"פ
 9 שחטא ישראל הוא"³⁰, וכולל אפילו מי ש"בשם ישראל יכונה" (כלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו³¹),
 10 היינו, שקורא את עצמו "אמריקאי", "תורכי" או "אנגלי", באמרו שהשם ישראל אינו אלא כינוי (אף
 11 שאין האמת כן, אלא זוהי רק המרמה של היצה"ר, "מלך זקן וכסיל"³²) – הנה גם אליו שייך הענין
 12 דסעודת משיח.
 13 ובפרט שגם ענינו של משיח שייך לכל אחד מישראל, כידוע מ"ש במאור עינים³³ שאצל כל אחד
 14 מישראל יש ניצוץ משיח (ועפ"ז יש לתווך ב' הפירושים במ"ש³⁴ "דרך כוכב מיעקב" – הפירוש שקאי
 15 על משיח³⁵, והפירוש שקאי על כל אחד מישראל³⁶).
 16 ז. ועוד זאת, שענין האכילה הוא באופן שחודר בכל מציאותו – הן גופו, כולל גם חלק התחתון
 17 שבגוף, שבו נמצאים אברי העיכול שיש פרסא שמפסקת בינם לבין האברים היותר נעלים, והן נפשו,
 18 החל מנפש הבהמית, שעם היותה בהמית, הרי היא כח רוחני שלמעלה מהגוף ומחי' אותו, להיותו קשור
 19 עם "מחי' חיים"³⁷, ועד שפועל גם על נפש האלקית, וגם בדרגות שלמעלה מידיעה כו' (כשם שענין
 20 האכילה הוא גם אצל מי שאינו שייך לידיעה, הבנה והשגה), כך, שחודר את כל מציאותו, מלמטה מטה
 21 עד אין תכלית עד למעלה מעלה עד אין קץ³⁸.
 22 ועד שהאכילה של סעודת משיח חודרת ומעוררת ומגלה גם את בחי' היחידה (שזהו הניצוץ של
 23 משיח, שקשור עם (או שהוא עצמו) בחי' היחידה³⁹), שקשורה עם בחי' יחיד, שלמעלה גם מ"אחד".
 24 והענין בזה – כידוע⁴⁰ ש"אחד" מורה שיש מציאות של עולם, ז' ריקיעים וארץ (ח') וד' רוחות השמים,
 25 אלא שאין להתפעל מזה, כיון שהח' והד' בטלים להקב"ה שהוא אלופו (שפירושו שר וכו') של עולם
 26 (א')⁴¹, ואילו "יחיד" פירושו שיש רק מציאות האלקות.
 27 כלומר: גם מצד הענין ד"אחד" נרגש שהיש הנברא נלקח מיש האמיתי, כיון שמהנברא יכולים להכיר
 28 את היש האמיתי – ע"י התבוננות שאין יש עושה את עצמו⁴², ועד שענין זה יכול להיות באופן שרואה
 29 זאת בראי' מוחשית, אבל עדיין הרי זה באופן שישנה מציאות העולם, וממנה באים להכרה ביש האמיתי.
 30 וענין זה שייך אצל כל אחד מישראל שאומר "אחד", אלא שזהו בהיותו עדיין בדרגא נמוכה יותר; אבל
 31 כשמתעלה לדרגת היחידה שקשורה עם בחי' יחיד – אזי מלכתחילה אין מציאות אחרת מלבדו ית', וכל

(27) ראה סנהדרין סה, א.
 (28) שם סב, סע"ב. וש"נ.
 (29) ראה כש"ט בהוספות סתי"ח. וש"נ.
 (30) שם מד, רע"א.
 (31) אג"ק שלו ח"ב ע' פ. וש"נ.
 (32) קהלת ד, יג ובפרש"י.
 (33) ס"פ פינחס.
 (34) בלק כד, יז.
 (35) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. רמב"ן עה"פ.
 (36) ברכות נו, ב. ירושלמי מע"ש ספ"ד.
 (37) יומא עא, א. וראה סה"מ תש"י ע' 44.
 (38) ראה גם שיחת אש"פ דאשתקד ס"ב (תורת מנחם – התוועדויות חס"ח ע' 157). וש"נ.
 (39) ראה רמ"ז לזח"ב מ, ב, ולזח"ג רס, ב.
 (40) ראה תו"א וארא נה, ב. ובכ"מ.
 (41) ראה לקו"ש ח"א ע' 11. וש"נ.
 (42) ראה חובת הלבבות פ"ה.

מציאות היש היא – מה שהוא לבדו, שאין לו עילה וסיבה שקדמה לו ח"ו, בכחו ויכלתו לברוא יש מאין, והיינו, שכל מציאות העולם אינה אלא מה שעל ידה רואים ש"אין עוד מלבדו"⁴³.

וענין זה משתקף גם בהלכה – שהמוציא בשבת כלי ובו אוכל פחות מכשיעור, פטור גם על הכלי⁴⁴, דכיון שהוצאת הכלי היא בשביל האוכל, נעשה כל ענינו ומציאותו של הכלי – האוכל. ועד"ז בנדו"ד, שכיון שכל מציאות העולם הוא רק אמצעי להכיר ש"אין עוד מלבדו", נעשה כל מציאות העולם – הענין ד"אין עוד מלבדו"⁴⁵.

ומובן, שכאשר נמצאים בדרגא כזו, לא שייך לומר שלא מתפעלים ממניעות ועיכובים כו', כיון שמלכתחילה אין מציאות כזו כלל.

ואע"פ שזוהי דרגא נעלית ביותר, הרי כיון שכל אחד מישראל מאמין בפשיטות שלמעלה, הנה ע"י האמונה ביכלתו להגיע לדרגא זו.

וענין זה מאיר בגלוי באחרון של פסח, שאז מאיר בכל אחד מישראל הניצוץ של משיח, בחי' היחידה, שקשורה עם בחי' יחיד.

ח. וכיון שכל כך גדלה מעלת סעודת משיח – הנה אשרי חלקם של אלו שיעסקו בפירסום הענין. וע"י כולם ביחד יומשך אור גדול, שיהפוך ללהבה שתשרוף את כתלי הגלות²⁶, ונלך לקראת משיח צדקנו, באופן ד"שמחת עולם על ראשם"⁴⁶.

* * *

ט. בהמשך לסעודת משיח – יש באחרון של פסח גם הענין של ד' כוסות, שהתחיל ללא פירסום, ואח"כ נתפרסם הדבר ובאופן של הוספה²² (כמו סעודת משיח שבתחילה היתה בהעלם, ואח"כ נתגלתה ע"י הבעש"ט), שמזה מוכח שנעשה שייך (לא רק ליחידי סגולה, או לחוג מסויים, אלא) לכל אחד מישראל שנתגלה אליו מנהג זה (במכ"ש מענין שבעולם, ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"⁴⁷, אלא שלפעמים נשארתי השייכות באופן של שיליה⁴⁸, לא תעשה, ולפעמים באה באופן של חיוב ועשי').

ואין פלא שהיו בזה חילוקי זמנים, וכהקושיא הידועה⁴⁹: אם זהו "ענין", מה הי' עד אז, לפני עשרים או שלושים שנה – שהרי כן הוא בכללות התורה, שתחילה היו עשרת הדברות בלבד, ואח"כ תורה שבכתב כולה, ואח"כ תורה שבעל פה – תחילה המשנה (עד לזמן חתימת המשנה), ואח"כ גם הגמרא (עד לזמן חתימת הגמרא ע"י רבינא ורב אשי), באופן של "עלמות אין מספר"⁵⁰, ועד לכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש⁵¹, שלאחרי שנתגלה, הרי זה נעשה חלק מתושבע"פ ותושב"כ – תורה אחת, וחל על זה הגדר ד"לא תסור גו"⁵².

וכיון שכך הוא בתורה, הרי מובן שצריך להיות כן גם במצוות, כולל גם גזרות ותקנות ומנהגות (כלשון הרמב"ם⁵³).

ובזה גופא יש ענינים שבמשך זמן היו רק עבור יחידי סגולה, ואח"כ נעשו שייכים לכל ישראל, כמו כללות הענין דפנימיות התורה⁵⁴.

– התוועדויות ח"ס ע' 129 ואילך). וש"ג.

(50) שה"ש ו, ח. וראה שהש"ר עה"פ.

(51) נסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.

(52) פ' שופטים יז, יא.

(53) ריש הל' ממרים.

(54) ראה תניא אגה"ק רסכ"ו (קמב, ב).

(43) ואתחנן ד, לה.

(44) שבת צג, סע"ב (במשנה). רמב"ם הל' שבת ספ"ח.

(45) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 193. ועוד.

(46) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.

(47) שבת עז, ב.

(48) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"א ע' 333.

(49) ראה גם שיחת אחש"פ תש"ל סט"ו ואילך (תורת מנחם

1 ועד"ז מצינו בנוגע לחנוכה, שבזמן הגמרא היו חילוקים בין קיום המצוה סתם למהדרין ועד למהדרין
2 מן המהדרין⁵⁵, ודוקא לאח"ז בזמן הגלות פשט המנהג באופן של מהדרין מן המהדרין⁵⁶.

3 [ועד"ז מצינו בנוגע לעבודת התפלה, שרבינו הזקן כותב בא' ממכתביו⁵⁷, שאלו שאומרים שתפלה
4 אינה מדאורייתא, לא ראו מאורות מימיהם (אע"פ שהוא בעצמו כותב בשו"ע⁵⁸ באופן אחר⁵⁹)].

5 י. ומכל זה מובן עד כמה צריך להשתדל בזה – הן בנוגע לסעודת משיח והן בנוגע לשתיית ד' כוסות
6 – שיתפשט ויתקבל בכל תפוצות ישראל, ועאכו"כ שכל אחד צריך לפעול זאת בד' אמותיו ובחלקו
7 בעולם.

8 ויה"ר שיתקיימו בפועל כל הפעולות שענין זה צריך לפעול,

9 ולא נוגע כ"כ עניני הכוונות כו', כידוע⁶⁰ מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לכוונות התפלה, שבזה
10 יכולים לסמוך על רבותינו נשיאינו, שלאורם נלך ונסע,

11 ועד שיחד עמהם נלך לקבל פני משיח צדקנו, ונזכה לקיום היעוד⁶¹ "והי' לך ה' לאור עולם", בעגלא
12 דידן.

13 * * *

14 יא. במשך חג הפסח מודגש כמה פעמים מספר ארבעה⁶² – החל מד' לשונות של גאולה⁶³, שכנגדם
15 תיקנו ד' הכוסות⁶⁴.

16 וכמו כן ישנו הענין של ארבעה בנינים: "כנגד ארבעה בנינים דיברה תורה"¹¹ – אף שלכאורה הי' אפשר
17 לומר דיברה תורה כנגד בן חכם וכו', מבלי להקדים תחילה את מספרם (שהרי יכולים למנותם לבד) –
18 כדי להדגיש את הענין של מספר ארבעה, שזהו מספר כללי שכולל את כל סדר ההשתלשלות, שהרי
19 כללות העולמות נחלקים לארבעה, ובכל עולם ישנה החלוקה לדומם צומח חי ומדבר שבעולם זה (ועד"ז
20 ב"עולם קטן זה האדם"² – דצח"מ שבו⁶⁵), שזהו לפי שההתהוות היא ע"י שם הוי' שנחלק לד' אותיות⁶⁶.
21 יב. ויש להוסיף בביאור דיוק הלשון "כנגד ארבעה בנינים דיברה תורה" – לשון כללי שכולל את
22 כולם ביחד:

23 מלכתחילה עומדים כולם ביחד במעמד ומצב ש"נשמה שנתת בי טהורה היא"⁶⁷, ובמכ"ש וק"ו מזה
24 ש"גם בשעת החטא היתה (הנשמה) באמנה אתו ית"י⁶⁸, ועאכו"כ כפי שהנשמה היא במעמד ומצב
25 ד"טהורה היא", ולמעלה יותר, כפי ש"נתת בי"; אלא שלאח"ז, כשבאים לעלמא דין, הרי זה באופן
26 ד"ויגדלו הנערים", "זה פירש לבתי מדרשות, וזה פירש כו"⁶⁹.

27 וזהו שמדייק בעל ההגדה "כנגד ארבעה בנינים דיברה תורה" – שהתורה, שכל אות וקוץ שבה הוא
28 בדיוק (עד שרבי עקיבא הי' דורש "על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות"⁷⁰), מדברת (לא רק ברמז,
29 אלא בגלוי ובאריכות, בכמה פסוקים) לא רק אודות הבנינים כפי שהם בשרשם ומקורם בבחי' "טהורה
30 היא", אלא גם כפי שהם למטה באופן של התחלקות ל"ארבעה בנינים", מן הקצה אל הקצה.

(63) וראו ו, ר"ז.

(64) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב ס"ד. וש"נ.

(65) ראה שיחת אחש"פ תשכ"ז ס"כ (תורת מנחם – התוועדויות חמ"ט ס"ע 364 ואילך). וש"נ.

(66) ראה תניא פל"ח (ג, ב). וראה גם תורת מנחם – התוועדויות שם. וש"נ.

(67) נוסח ברכת "אלקי נשמה" (ברכות ס, ב).

(68) תניא ספכ"ד.

(69) תולדות כה, כז ובפרש"י.

(70) מנחות כט, ב.

(55) שבת כא, ב.

(56) רמ"א או"ח סתרע"א ס"ב.

(57) אג"ק שלו ע' לד. וש"נ.

(58) או"ח סק"ו ס"ב.

(59) ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ט הערה 143 (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ו ע' 124). וש"נ.

(60) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ז ריש ע' 224.

(61) ישע"י ס, יט.

(62) ראה גם שיחת יום ב' דחה"פ דאשתקד ס"ד (תורת

מנחם – התוועדויות חס"ח ע' 137). וש"נ.

והטעם שדיברה תורה כנגד ארבעתם הוא – בגלל היותם "בנים", ש"ברא כרעא דאבוה"⁷¹ (ויתירה מזה, שהם באמת מציאות אחת), ובמילא ישנה ההבטחה ש"לא ידח ממנו נדח"⁷², ולכן צריכה תורתו של הקב"ה להתעסק עם כל אחד מהבנים, והתעסקות זו היא ע"י הדיבור דתורה ("דיברה תורה") – שהתחיל במ"ת, כמ"ש⁷³ "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר", שאז ניתנה התורה לבנ"י כפי שהם במצמד ומצב ש"למצרים ירדתם" ו"יצר הרע יש ביניכם"⁷⁴, ושם הם בהתחלקות ל"ארבעה בנים" – שלהיותו דיבורו של הקב"ה, הרי זה חשיב מעשה⁷⁵.

יג. ועוד ענין במספר ארבעה – ד' כוסות, שישנם לא רק בליל הסדר, אלא גם באחרון של פסח. אך עדיין צריך לבאר הטעם שקבעו באחרון של פסח הענין של ד' כוסות, ולא הענין של ג' מצות – דלכאורה, אם הכוונה להשוות את אחרון של פסח לימים הראשונים, היו יכולים לבחור הענין של ג' מצות, שהוא מן התורה, ולא הענין דד' כוסות, שאפילו בזמן שביהמ"ק הי' קיים הרי זה רק מדרבנן? ויש לומר הביאור בדרך אפשר⁷⁶:

החילוק בין ג' מצות לד' כוסות הוא – שג' מצות הו"ע מוחין דאבא⁷⁷ (וכפי שמצינו בנוגע למצה הענין ש"אין התינוק יודע לקרות אבא כו' עד שיטעום טעם גדן"⁷⁸), ואילו ד' כוסות הו"ע מוחין דאמא⁷⁷. והיינו, שענין ג' המצות הוא בדוגמת טיפת האב (מוחין דאבא) שבה כלולים אמנם כל הענינים אבל הם בהעלם עדיין, ואח"כ צ"ל השחי' בבטן האם (שזהו ענין ד' כוסות, מוחין דאמא), שדוקא עי"ז נמשכים ומתגלים בפועל כל הענינים עד לשערות וצפרניים.

וע"ד כללות החילוק בין לחם ליינ – שמצה היא לחם, ש"לכב אנוש יסעד"⁷⁹, "מיכלא דמהינותא" ו"מיכלא דאסוותא"⁸⁰, וכדברי אדמו"ר מהר"ש⁸¹ שבאכילת מצה אוכלים אלקות, באופן שנעשה דם ובשר כבשרו, אבל ענין זה הוא עדיין באופן של אמונה בלבד, ואח"כ צריך להיות נמשך באופן של התרחבות והתפשטות, שזה נעשה ע"י היין, ש"משמח אלקים ואנשים"²³, ועד שנמשך בכללות העולמות שמספרם ארבעה – ד' כוסות.

ולכן מקשרים את אחרון של פסח עם ד' כוסות דוקא, כיון שאחרון של פסח קשור עם ימות המשיח, שאז יהיו כל הענינים באדם ובעולם באופן של התרחבות והתפשטות, וכידוע שדוקא על ימות המשיח נאמר⁸² "ושם נעשה לפניך כמצות רצונך", שאז יהי' אמיתית ושלמות הענין דקיום המצוות, וכמו בפשטות הענינים, שיש כמה ענינים שיוכלו לקיימם בפועל רק בימות המשיח, ועד שאפילו בזמן הבית לא היו יכולים לקיימם, כמו "אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך וגו'"⁸³, וכן "בהניח ה' אלקיך לך מכל אויבך מסביב"⁸⁴, כשתסתיים ה"מלחמה לה' בעמלק מדור דור"⁸⁵, שענין זה לא הי' אפילו בימי דוד ושלמה, כש"קיימא סיהרא באשלמותא"⁸⁶.

ועוד זאת, שדוקא יין קשור עם ענין השמחה ("משמח אלקים ואנשים"), שפורצת גדר²⁵, ועד לפריצת גדרי הגלות, עי"ז ש"יעלה הפורץ לפנינו"⁸⁷, דקאי על משיח שהוא מזרעו של פרץ בן יהודה.

71) ראה עירובין ע, ריש ע"ב. פרש"י כתובות צב, א – ד"ה כבעל. תוד"ה מקמי – יבמות ג, א. יונת אלם רפ"ב. ע"ח שכ"ד פ"א. וראה גם לקו"ת ברכה צו, ב. ס' החקירה להצ"צ מו, א. "התמים" ח"ג ע' כז. ועוד.
72) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג. ורש"י.
73) יתרו כ, א.
74) שבת פח, סע"ב ואילך.
75) ראה שם קיט, ב. ב"ר פ"ג, ב. פמ"ד, כב.
76) ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 233 ואילך.
77) ראה פע"ח שער חמ"צ רפ"ב (ואילך). ש' הכוונות ענין הפסח דרוש ו. וראה בארוכה תו"ח בא צה, א ואילך. ועוד.
78) ברכות מ, סע"א.
79) תהלים קד, טו.
80) זח"ב קפג, ב.
81) ראה המשך וככה תרל"ז פ"ס (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תקלד ואילך).
82) נוסח תפלת המוספין. וראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך הנ"ל פ"ז ואילך (סה"מ שם ע' תכ ואילך).
83) פ' שופטים יט, ח.
84) ס"פ תצא.
85) ס"פ בשלח.
86) זח"א קנ, רע"א. רכג, א"ב. רכה, סע"ב. ועוד. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.
87) ע"פ מיכה ב, יג. וראה אגדת בראשית ספס"ג. ב"ר פפ"ה, יד ובפרש"י שם.

1 יד. וההכנה לזה ע"י מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות⁸⁸, ובפרט בזמנים מיוחדים, כמו בסעודת
2 משיח באחרון של פסח, כאשר כל אחד עוסק בזה לפי ענינו, ואח"כ מצטרפים כל עניני העבודה, באופן
3 שניתוסף גם האור העולה על כולנה⁸⁹.

4 ועד שזוכים לסעודה דלעתיד לבוא, שבסיומה נותנין כוס של ברכה ואומרים לרוד טול וברך, ואומר
5 "אני אברך ולי נאה לברך, שנאמר⁹⁰ כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא"⁹¹, ובאופן ד"כ כוסי רוי"⁹².

6 ויה"ר שכל זה יומשך בפועל ממש למטה מעשרה טפחים בעגלא דידן בקרוב ממש, ע"י משיח צדקנו,
7 וברך ממילא⁹³ – "לשנה הבאה בירושלים", "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים"¹¹.

8 * * *

9 טו. האמור לעיל אודות מעלת ד' כוסות (מוחין דאמא) על ג' מצות (מוחין דאבא) מצד ענין
10 ההתרחבות וההתפשטות – קשור גם עם כללות ענין ההגדה:

11 ענין ההגדה הוא הסיפור ביציאת מצרים, שזהו החדוש שבלייל הפסח לגבי הענין ד"זכר ליציאת
12 מצרים" (שמודגש בכמה מצוות) בכל השנה כולה⁹⁴,

13 – כמ"ש החינוך⁹⁵ שזהו "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו", וכפי שרואים בפשטות שרוב
14 דיני גירות למדים מיצי"מ (ורק כמה פרטים בנוגע לאופן קבלת המצוות למדים מהגיוור של רות)⁹⁶ –

15 שבכל השנה כולה מספיק ענין של "זכר" בלבד, ואילו בלייל הפסח צריך להיות הזכרון באופן של
16 סיפור ודיבור בפה – "והגדת"⁹⁷ (הגדה והמשכה גם בפה), ועד שכל ענינו של "פסח" הוא מלשון "פה
17 סח"⁹⁸, ובוזה גופא – "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח"¹¹ (אף שבדרך כלל צריכה להיות
18 ההנהגה באופן ש"היו דבריך מעטים"⁹⁹).

19 ובהתאם לכך ישנם גם כל הענינים שבמספר ארבע (ארבע כוסות וארבעה בנים), שכוללים כל סדר
20 ההשתלשלות (כנ"ל סי"א).

21 טז. ובהמשך לזה, יש להתעכב על הפיסקא בהגדה שלאחרי ט"ו הענינים שנימנו ב"דיינו" – "על
22 אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו"⁶²:

23 ההתחלה היא מ"על) אחת" – כמו "אחת בשנה"⁵, דקאי על בחי' היחידה שבנפש (כדאיתא
24 בתוס'¹⁰⁰); ואח"כ נמשך בפרטי הענינים ד"כפולה ומכופלת" (כמו ענין האמונה שבתחילה היא נקודה
25 אחת, ואח"כ באופן של "רעה אמונה"¹⁰¹, שחודרת ונעשית דם ובשר כבשרו עד לעקב שברגל), שמספרם
26 ארבע, כפי שמבאר הצ"צ באוה"ת¹⁰² (בענין "מערת המכפלה", "בית ועלי' על גביו"¹⁰³) ש"כפול
27 ומכופל" היינו ד' פעמים (אלא שכאן אין זה כמו בארבעת הבנים שהם באופן של התחלקות מן הקצה
28 אל הקצה, מבין חכם עד לבן ההפכי, אלא באופן של "טובה כפולת ומכופלת"¹⁰⁴).

(97) בא יג, ח.

(98) שער הכוונות ענין הפסח דרוש ג'. פע"ח שער חהמ"צ
פ"א. פ"ד. פ"ז. סידור האריז"ל בהגש"פ (ב"סדר כוונת הפסח"
– "טעם למה נק' פסח").

(99) קהלת ה, א.

(100) מנחות יח, א (ד"ה עד).

(101) תהלים לז, ג. וראה לקו"ש חט"ז ע' 16. וש"נ.

(102) חיי שרה קיח, א ואילך.

(103) חיי שרה כג, ט ובפרש"י.

(104) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ל ע' 233. וש"נ.

(88) תניא רפ"ז.

(89) ראה תניא שעהיה"א רפ"ב.

(90) תהלים קטז, יג.

(91) פסחים ק"ט, ב.

(92) שם כג, ה. וראה יומא עו, א.

(93) ראי' שיחת ליל א' דחה"פ תש"ה בתחלתה (סה"ש תש"ה

ריש ע' 83). תש"ח ס"ה (סה"ש תש"ח ע' 200).

(94) ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' טו (גם בשם

אדה"ז). וראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"א ע' 173. וש"נ.

(95) מצוה כא.

(96) ראה יבמות מו, א ואילך. רמב"ם הל' איסור"ב פי"ג.

1 ונוסף על הפירוש ש"כפולה ומכופלת" היינו ד' פעמים ככה, ישנו גם הפירוש ש"כפולה ומכופלת"
 2 מורה על ריבוי באופן שבאין ערוך¹⁰⁵ – ע"ד הלשון "כפלים לתושי"¹⁰⁶ שנאמר בנוגע לריבוי תושבע"פ
 3 לגבי תושב"כ, שאין זה סתם כפל, אלא באופן שבאין ערוך, שהרי תושב"כ היא במדידה והגבלה ד"לא
 4 תוסף גו' ולא תגרע"¹⁰⁷, ואילו תושבע"פ היא באופן ד"עלמות אין מספר"⁵⁰, ועד לתורתו של משיח
 5 שתהי' באופן שבאין ערוך לגמרי (אע"פ שמ"ת לא יהי' עוד הפעם¹⁰⁸), כיון שתהי' באופן של ראי',
 6 שעל ידה יכולים לתפוס בשעה או שעתיים מה שצריך לומר במשך ס' או פ' שנה¹⁰⁹, שזהו"ע שבאין
 7 ערוך לגמרי – שכל זה נכלל בלשון "כפלים (לתושי)".

8 ויש לתווכ' ב' הפירושים – שהריבוי שבאין ערוך נמשך בכל אחד מד' הפעמים, הן בנוגע לד' האותיות
 9 דשם הוי', והן בנוגע לד' העולמות.

10 יז. וכללות הענין בזה – שכל ענין שניתוסף בט"ו הענינים שנימנו ב"דיינו", מוסיף עליו גם בענין
 11 שלפניו, החל מהענין ד"אילו הוציאנו ממצרים", שניתוסף בו עליו (תוספת הבנה ועריבות כו') ע"י
 12 הענינים שלאחריו, ועד לענין ד"בנה לנו את בית הבחירה", שעל ידו ניתוסף שלימות שלא בערך בכל
 13 הענינים שנימנו לפני"ז.

14 וכל זה – מלבד האור העולה על כולנה שנעשה בצירוף כל הענינים ביחד, כפי שהובאה הדוגמא
 15 לזה¹¹⁰ מתיבה שיש בה ד' אותיות, כמו תיבת "ברוך", שאף שישנו האור שבכל אות בפני עצמה, הנה
 16 אור זה אין לו ערך כלל לאור שעולה מצירוף ד' האותיות לתיבה שלימה.

17 ועד שבאים לטובה הכי נעלית – "לכפר על כל עוונותינו", שזהו ענין התשובה, שגם היא באופן
 18 ד"כפול ומכופל"¹¹¹, "כפלים לתושי" (כמארז"ל¹¹² שלולי החטא הי' בתורה רק חמשה חומשי תורה
 19 וספר יהושע, וע"י תיקון החטא (שנעשה חביב יותר¹¹³) ניתוסף בתורה ריבוי שבאין ערוך).

20 וענין זה קשור גם עם השלימות של כל ט"ו הענינים שנימנו ב"דיינו"¹¹⁴, שהם כנגד ט"ו ווי"ן
 21 שב"אמת ויציב"¹¹⁵, וכנגד י"ה שבשם¹¹⁶ – כיון שדוקא בדרא דמשיחא יושלם הענין ד"מלחמה לה'
 22 בעמלק" באופן שיהי' השם שלם והכסא שלם¹¹⁷, ועד שגם ו"ה יהי' כמו י"ה (כמ"ש בכתבי האריז"ל¹¹⁸),
 23 ובלשון הכתוב¹¹⁹ (שהובא גם ברמב"ם¹²⁰) "מלאה הארץ דעה את הוי" – לא רק חו"ב (י"ה), אלא גם
 24 דעת, ובאופן של שלימות (מלאה).

25 ויה"ר שכל זה יומשך למטה מעשרה טפחים בקרוב ממש, "היום"¹²¹, ובאופן ש"טרם יקראו ואני
 26 אענה"¹²², כך, שהמענה של הקב"ה עומד כבר מן המוכן – להוציא את בני" מן הגלות, בדרכי נועם
 27 ובדרכי שלום, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹²³, ו"ברכוש גדול"¹²⁴, והולכים לקבל פני משיח
 28 צדקנו, ו"שמחת עולם על ראשם"⁴⁶.

* * *

29

105 ראה גם תורת מנחם – התועודיות ח"ע ע' 166. וש"נ.
 106 איוב יא, ו. וראה שמור"ר רפמ"ו.
 107 פ' ראה יג, א.
 108 ראה סה"מ תר"ם ח"א ע' קצט. ע' רפד. תרמ"א ע' תיב.
 109 תרמ"ז ע' פז. תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג [לב]. ע' תקמו
 [תשיט]. תער"ב ח"א ע' שסו [ח"ב ע' תקב]. סה"מ עטר"ת ע'
 רצא. תרפ"ה ע' קצט. תש"ט ע' 57. ועוד.
 109 ראה לקו"ת צו יז, א. ובכ"מ.
 110 ראה אוה"ת ענינים ע' שכת ואילך. המשך תער"ב ח"א
 פכ"ג.
 111 תניא אגה"ת ספ"ט.
 112 נדרים כב, ב.

113 ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.
 114 ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כח.
 115 ראה סידור (עם דא"ח) ג, א. נה, ב.
 116 ראה פע"ח שער הק"ש פכ"ח.
 117 ס"פ בשלה ובפרש"י.
 118 ל"ת זכר' יד, ט.
 119 ישע"י יא, ט.
 120 שם ספ"ט, והל' מלכים בסופן.
 121 תהלים צה, ז. וראה סנהדרין צח, א.
 122 ישע"י סה, כד. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ז.
 123 בא יו"ד, ט.
 124 לך לך טו, יד.

- 1 יח. בהפטרת אחרון של פסח נאמר בנוגע להפלאות שיהיו בביאת משיח צדקנו: "והחרים ה' את
2 לשון ים מצרים והניף ידו על הנהר ג' והכהו לשבעה נחלים והדריך בנעלים"¹²⁵.
- 3 ולכאורה אינו מובן¹²⁶: מהי ההפלאה בכך ש"הדריך בנעלים"? – בשלמא הענין ד"והחרים ה' את
4 לשון ים מצרים", וכן מ"ש לאח"ז¹²⁷ "והיתה מסלה לשאר עמו", הרי זה ענין של הפלאה, אבל מהי
5 ההפלאה בכך שיעברו את הים "בנעלים"!
6 ומה שמבואר בחסידות¹²⁸, שזהו ע"ד מ"ש¹²⁹ "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב", ודרשו רז"ל¹³⁰
7 "מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, בת נדיב, בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב כו"
8 – הא גופא צריך ביאור: למאי נפק"מ אם העלי' לרגל היא עם או בלי נעלים?
9 ועד"ז צריך ביאור בהמובא שם¹³¹ בנוגע לחנוך שתופר מנעלים ומיחד יחודים על כל תפירה
10 ותפירה¹³² – למאי נפק"מ שהתפירה היא במנעלים דוקא?
11 יט. והביאור בזה¹²⁶:
12 נעל – הוא לבוש לאדם (ולא עיקר האדם), ובזה גופא – הרי זה לבוש לחלק התחתון שבאדם,
13 שנחלק בכללות לראש גוף ורגל, ובהתאם לכך ישנם לבושי הראש, לבושי הגוף ולבושי הרגל, ועד לנעל
14 שהוא הלבוש לחלק הכי תחתון שברגל – העקב, והיינו, שבלבושים גופא הרי זה לבוש הכי תחתון,
15 שהרי חשיבות הלבוש היא לפי ערך האבר שמלוכש בו, כך, שהחשיבות של לבושי הראש אינה דומה
16 לחשיבות של לבושי הרגל, ובפרט הלבוש של חלק התחתון שברגל.
17 ותפקידו של לבוש הנעל – להגן על החלק התחתון של הרגל, כי, בשעה שהאדם הולך על הארץ,
18 הנה החלק התחתון שברגל הוא היורד למטה ובא במגע עם העפר והעצים והאבנים, כך, שיש צורך
19 להגן עליו שלא יזוק מקוצים וברקנים כו', והגנה זו נעשית ע"י הנעל, שהוא לבוש גס ביותר [לא כמו
20 לבוש הראש (או הגוף) שיכול להיות גם לבוש דק, ואדרבה: מוטב שיהי' לבוש דק, כי, אם יהי' לבוש
21 גס, הרי זה יבלבל את הראש שלא יוכל לפעול פעולתו כדבעי, משא"כ נעל, כדי שיוכל להגן על הרגל,
22 צ"ל לבוש גס, שהוא מעור דוקא ("וכל שאינו של עור אינו נקרא מנעל", כפי שמצינו בהלכות
23 יוהכ"פ¹³³)], ופועל במקום הכי תחתון ורחוק מהאדם.
24 וענינו ברוחניות ובעבודת האדם – שכאשר צריך לעבור מעולם האצילות (עולם האחדות¹³⁴, ששם
25 ישנו רק הקב"ה ותומ"צ) למעמד ומצב ד"משם יפרד"¹³⁵, בעולמות ב"ע, ועד לעוה"ז התחתון, ששם
26 הוא מקום העבודה בהתעסקות בעניני העולם באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"¹³⁶ ו"בכל דרכיך
27 דעהו"¹³⁷ – יש צורך בזהירות יתירה שעניני העולם לא יפעלו בו הגשמה. וענין זה נעשה ע"י לבוש
28 הנעל כו'.
29 ושלמות העבודה היא – כשמבררים את כל עניני העולם, כולל גם הנעל שהוא הלבוש היותר תחתון,
30 שגם הוא יתעלה כו', כי, מזה שיש ליהודי תועלת ממנו, מוכח, שיש בו ניצוץ קדושה [ולא עוד אלא
31 שזהו ניצוץ קדושה נעלה ביותר, כדמוכח מזה שיש בו כח להגן על האדם מדברים בלתי-רצויים, והרי
32 סיבת הדבר בגשמיות היא בגלל שכן הוא גם ברוחניות], ולכן צריך להעלותו כו'.

(125) ישע"י יא, טו. ראה עש"מ (להרמ"ע מפאנו) מאמר אכ"ח ח"ג סכ"ב.

(126) ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ט סי"א ואילך (תורת

ועוד. (133) שו"ע אדה"ז אר"ח סתר"ד ס"ג. וש"נ.

(134) ראה זח"ג פג, א. עבוה"ק ח"א פ"ב. וראה גם סה"מ

תרנ"ט (בהוצאה החדשה) ע' סב. וש"נ.

(135) בראשית ב, יו"ד.

(136) אבות פ"ב מ"ב.

(137) משלי ג, ו.

(127) שם, טז.

(128) ראה ד"ה מה יפו בלקו"ת שה"ש מג, ב ואילך (הובא

בהמשך והחרים תרל"א בסופו (סה"מ תרל"א ח"א ע' שסג)).

(129) שה"ש ז, ב.

(130) סוכה מט, ב. וש"נ.

(131) לקו"ת שם מד, א.

- כ. ובהקדם הסיפור הידוע¹³⁸, שבמוצאי שמח"ת התפלאו המלאכים למצוא בגן-עדן מנעלים
 ("פֶּאָנְטָפֶל"), ואמרו להם, שזהו מהריקודים של בני כו'.
 וצריך להבין: מהי ההדגשה בנוגע לענין המנעלים דוקא – דלכאורה שייך תוכן הסיפור גם אם היו
 מוצאים כובע, למשל, שגם אז יש מקום לשאול: איך מגיע כובע לגן-עדן?
 אך הענין הוא – שכובע, שהוא לבוש הראש, יש לו שייכות עכ"פ לרוחניות, לפי שענינו להמשיך
 יראת שמים כו'¹³⁹, ועד"ז בנוגע ללבושי הגוף, שיש להם שייכות לרוחניות; אבל לבושי הרגל, מנעלים,
 שכל ענינם הוא להגן מפני קוצים וברקנים כו', כך, שאינם שייכים לענינים רוחניים – אין להם שייכות
 לכאורה בג"ע, כיון שג"ע הוא מקום שאינו סובל רע, כמ"ש¹⁴⁰ "לא יגורך רע", שלכן, לאחרי החטא לא
 הי' אדה"ר יכול להשאר בג"ע¹⁴¹, ובמילא, גם ענינים שתפקידם להגן מפני הרע כו', אין מקומם בג"ע.
 וזהו החידוש שמצאו בג"ע מנעלים – ששלימות העבודה היא לברר גם את הדברים הכי תחתונים
 כמו לבושי הרגל, שגם הם יתעלו לג"ע.
 כא. ועפ"ז יש לבאר גם מעשה פלא שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לרבינו הזקן¹⁴²:
 כשרבינו הזקן ברח מנפוליון – בהתייחסו אליו בתור שונא ישראל כו' – צוה לבני-ביתו שיקחו עמהם
 את כל חפצי הבית, ולא ישאירו שום דבר, שעל ידו תוכל להיות איזו אחיזה ושליטה לנפוליון, שהי'
 גם מכשף גדול כו', וכאשר העגלה של רבינו הזקן הגיעה לקצה העיר, נשרף הבית כולו. ואכן מיד
 כשנפוליון הגיע לעיר, צוה לחפש אם נשאר משהו מחפציו של רבינו הזקן.
 ובאמצע הסיפור מסופר, שלאחרי שהשיירה של רבינו הזקן יצאה כבר מהעיר, נזכרו ששכחו בבית
 "פֶּאָנְטָפֶל", ושלח רבינו הזקן שליח שיחזור ויקחנו משם!
 ויש לדייק בסיפור זה (שכיון שסופר ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר, בודאי שכל פרט הוא בדיוק) – דלכאורה
 מספיק לספר ששכחו חפץ מסויים בבית, ומה נוגע להדגיש שהי' זה "פֶּאָנְטָפֶל" דוקא?
 והביאור בזה – שהחידוש הוא, שאפילו דבר שאינו שייך לא לראש ולא לגוף ואפילו לא לרגל עצמו,
 אלא רק לבוש להגן על החלק התחתון של הרגל, כך, שלכאורה איזו אחיזה תוכל להיות על ידו – הנה
 גם ענין כזה יש לו שייכות לרבינו הזקן, ולכן שלח לחזור ולקחתו.
 כב. וזהו גם החידוש ד"מה יפו פעמיך בנעלים" שנאמר בנוגע לעולי רגלים:
 הענין של עלי' לרגל הוא – "יראה כל זכורך את פני האדון ה'"¹⁴³, ו"כדרך שבא לראות כך בא
 לראות"¹⁴⁴, שהו"ע ראיית אלקות באופן ד"עין בעין יראו"¹⁴⁵.
 וההדגשה בזה היא על ענין הרגל – עלי' לרגל:
 רגל – קשור עם ענין ההליכה, ועד שזהו תנאי בדין עלי' לרגל, שהחיוב בזה הוא רק על מי שיכול
 להלך ברגליו¹⁴⁶, והיינו, שאינו עומד על עמדו, אלא מהלך.
 וענין ההליכה שייך דוקא למטה בעוה"ז – שהרי דבר רוחני אינו תלוי בהגבלת המקום, ובמילא לא
 שייך בו ענין של הליכה נוע"ד מ"ש בשער היחוד והאמונה¹⁴⁷, שלא שייך לומר על חכמה רמה ועמוקה
 שאי אפשר למששה בידים מפני עומק המושג, לפי שחוש המישוש אינו מתייחס ונופל אלא על עשי'
 (138) סה"ש תש"א ס"ע 31 ואילך. וראה גם תורת מנחם –
 התועודיות חס"ב ע' 128. וש"נ.
 (139) ראה שבת קנו, ב. שו"ע אדה"ז או"ח ס"ב ס"ז.
 (140) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, סע"ג. וש"נ.
 (141) ראה מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ע' תשג. סה"מ
 תרס"ב ס"ע רצט.
 (142) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ס"ע קעה. וש"נ.
 (143) תשא לד, כג.
 (144) חגיגה ב, א. וש"נ.
 (145) ישעי' נב, ח. וראה אוה"ת וירא קג, ב ואילך.
 (146) שם במשנה (ובפרש"י). שם ד, סע"א.
 (147) פ"ט.

1 גשמית הנתפסת בידיים]. ולכן יש צורך בנעלים – לבוש לרגל, כדי להגן עליו בעת הליכתו על הארץ,
2 שלא יוזק כו'.

3 והתכלית היא – לפעול עלי' גם ברגל, ועד גם בלבוש הרגל:

4 כיון ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"⁴⁷, יש לברר את כל עניני העולם
5 ולהעלותם לדרגא נעלית יותר, ועד לתכלית שלימותם – כידוע¹⁴⁸ ששלימות הדומם היא להתעלות
6 בצומח, ושלימות הצומח להתעלות בחי, ושלימות החי להתעלות במדבר, ושלימות המדבר – להתאחד
7 עם הבורא, שענין זה נעשה אצל בני ע"י התורה, שעל ידה נעשים חד עם קוב"ה¹⁴⁹.

8 וזהו ענין העלי' לרגל – שענין הראי' באלקות, שלכאורה שייך בעיקר לעיני ("עיני בעיני יראו"), יחדור
9 גם ברגל, ועד שיפעל עלי' גם בלבוש הרגל – בנעלים, שגם הם נכללים ומתעלים בעלי' לרגל, שזהו"ע
10 ד"מה יפו פעמיך בנעלים".

11 וזהו גם מש"נ בגאולה העתידה לבוא "והדריך בנעלים" – שאפילו ה"נעלים" שהם הלבוש הכי
12 תחתון, יתעלו יחד עם בני"י כאשר "בנהר יעברו ברגל"¹⁵⁰.

13 כג. וההוראה מזה מובנת בפשטות:

14 יהודי יכול לחשוב שבשבילו מספיק שעניני הראש – שבו נמצא השכל והמחשבה כו' – יהיו כדבעי.
15 ויתירה מזה: הוא מוכן לתקן גם את עניני הגוף. ואם ידרשו ממנו יותר – אזי יתקן וישלים גם את עניני
16 הרגל, ועד לענינים הקשורים עם העקב שברגל; אבל מדוע צריך להיות להוט ("קאָכץ זיך") בעבודה
17 הקשורה עם הנעל?

18 בשלמא הענינים שנעשים דם ובשר כבשרו, צריך להעלות ולקחת עמו; אבל הנעל שתפקידה להגן
19 מפני קוצים וברקנים – מה הצורך לקחתה עמו, ומה איכפת לו שהנעל תשאר עם הקוצים והברקנים,
20 והוא ילך לקבל פני משיח צדקנו ללא נעלים!?

21 אך הענין הוא – שכל הענינים ששייכים ליהודי, אפילו ענינים הכי תחתונים, עד ללבוש הרגל שקשור
22 עם קוצים וברקנים, צריך יהודי לקחת עמו לקבלת פני משיח צדקנו.

23 כד. והנה, כיון שכל הענינים שבביאת המשיח תלויים במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות⁸⁸, הרי
24 מובן, שכן הוא גם בנוגע לענין ד"והדריך בנעלים", שתלוי בעבודה הקשורה עם ענין הנעל – במדה
25 כנגד מדה, שהרי "אע"ג דמדה בטילה, במדה לא בטיל"¹⁵¹.

26 וענין זה קשור עם המנהג של הליכה ברגל לשמח יהודים בשמחת יו"ט בכלל, ובשמחה ד"זמן
27 חרותנו" בפרט, ובפרטי פרטיות – בימים האחרונים של חג הפסח.

28 [ולהעיר, שאף שאין אומרים בהם שהחיינו, הרי מזה גופא שיש שאלה ושקו"ט¹⁸ מדוע אין אומרים
29 שהחיינו, מוכח, שזהו בגדר אמירת שהחיינו, אלא שאינו נמשך בגלוי, וע"י השאלה בזה מעוררים את
30 המענה (בדוגמת השאלות שבהגדה שמעוררות את המענה), ועד לאופן ש"טרם יקראו ואני אענה"¹²² –
31 אף שלכאורה הרי זה סתירה מיני' ובי', שהרי "מענה" ("אענה") שייך רק לאחרי הקריאה, ואיך יתכן
32 שיהי' "טרם יקראו" – כיון שלפועל בא המענה לאחרי הקריאה, אבל הוא מוכן כבר "טרם יקראו"].

33 ולכן, כל אלו שהשתתפו בהליכה ברגל הנ"ל – ובפרט ע"פ מה שמסרו לי שההליכה ברגל היתה
34 מלווה ב"גשמי ברכה"¹⁵², כך, שגם ה"גשמי ברכה" הלכו מתוך ריקוד – יאמרו עתה "לחיים".

148 ראה סה"ש תורת שלום ע' 243. וש"נ.

149 ראה זח"ג עג, א.

150 תהלים סו, ו.

151 סוטה ה, ב.

152 לשון הכתוב – יחזקאל לד, כו.

1 ויה"ר שזה יהי' הכנה טובה ל"שמחת עולם על ראשם"¹⁵⁴ שתהי' בקיום היעוד "והדריך בנעלים",
2 בעגלא דידן.

3 * * *

4 כה. כאן המקום לעורר עוד הפעם¹⁵³ אודות הענין של חיזוק השכונה, שלצערנו הכי רב וגדול, לא
5 עסקו בזה כדבעי (אינני רוצה להתבטא בלשון חריפה יותר, כיון שנמצאים ביו"ט). ועכ"פ – בקיצור
6 נמרץ:

7 מדובר אודות ענין שנוגע למאות ואלפי יהודים, בתי כנסיות ובתי מדרשות, מוסדות חינוך וצדקה
8 וכו', כך, שאפילו על הספק וספק-ספיקא צריך לעסוק בזה ככל האפשרי, וביכלתו של כל אחד לעסוק
9 בזה, ובפרט אלו שנתמנו לזה, והרי "אפילו ריש גרוגותא (שזהו ענין של מה-בכך, ואעפ"כ) משמיא מנו
10 לי"¹⁵⁴; אך בנוגע לפועל, חסרה השימת-לב וכו'.

11 בשכונות אחרות עוסקים בזה גם ללא התעוררות וזירוז מצדי, ומצליחים לפעול גם ע"י פעולה קטנה
12 לפי ערך מדת ההצלחה, ואילו כאן ממתנינים להתעוררות וציווי שלי!

13 – מדוע בשביל "ארוחה חמה" לא ממתנינים להתעוררות וציווי? ...! –

14 ומה כבר עושים לאחרי שמעוררים על זה? – הנה כיון שכל דבר בעולם הוא בהשגחה פרטית¹⁵⁵,
15 הרי מזה ששמע שמדברים אודות חיזוק השכונה, מוכח, שזה נוגע גם אליי, ולכן, אם הוא "חסיד גדול",
16 אזי יכתוב את הדברים, ובזה מסתיים הענין, ולכל היותר – עושה טובה ומוותר על דקות ספורות של
17 שינה כדי "להושיט אצבע במים קרים" ולהשתתף באסיפה, ולהורות לפלוני שיעסוק בזה! ...!

18 וכך, הנה למרות שכבר עברו כמה שנים מאז שדובר על זה בפעם הראשונה (ונדפסו הדברים¹⁵⁶),
19 עדיין יכולים לשאול: מדוע נסגר בית-כנסת פלוני, ומדוע ישנם יהודים שעוקרים דירתם וכו' – שמזה
20 מוכח שלא עשו אפילו פעולה קטנה!

21 מדברים על זה פעם אחר פעם ("מ'רעדט און מ'רעדט"), וזה כמו לדבר אל הקיר... אלא שיש חילוק
22 ביניהם: כשמדברים אל הקיר, הנה מלכתחילה לא מצפים שהדברים יפעלו פעולתם, משא"כ כשמדברים
23 לבני אדם שחושבים שהם יכולים לפעול, ומה גם שמבקשים ענינים הדורשים השתדלות קטנה בלבד,
24 ואעפ"כ לא עושים אפילו אחוז אחד מחמישים, או אחד מחמש מאות¹⁵⁷.

25 וכששואלים היתכן?! – עונים: "לאו אנא כתבי" אלא יהודה חייטא¹⁵⁸, זוהי אשמתו של פב"פ
26 וכיו"ב. וכאשר "כלו כל הקיצין"¹⁵⁹ ואין על מי לזרוק את האשמה, אומרים, שזוהי אשמתו של הקב"ה:
27 למה עשה ה' ככה?! ...! בה בשעה שאפילו בגדר "אמתלא" – כדאיתא בספרים¹⁶⁰ שפירושה "אמת לא"
28 – אין זה יכול להחשב!

29 כו. אין כוונתי סתם לצער ח"ו ע"י הדיבור אודות העבר, כי אם להוציא מלבם של שוטים שמרמים
30 את עצמם [כידוע¹⁶¹ פתגם אדמו"ר מהר"ש: את הקב"ה בודאי לא מרמים, וגם את הזולת לא מרמים,
31 אלא מרמים רק את עצמם, וא"כ, מהו ה"קונץ" לרמות טיפש?! ...] ואומרים שנשתנתה דעתי בענין זה,
32 שלכן אינני מדבר על זה בכל הזדמנות, בכל התועדויות.

(157) ע"פ לשון הכתוב – מטות לא, כח"ל.

(158) לשון חז"ל – ב"ב קסד, ב.

(159) לשון חז"ל – סנהדרין צז, ב.

(160) לחם שמים (להיעב"ץ) ותפא"י גיטין פ"ט מ"ט. ועוד.

(161) ראה תורת מנחם – התועדויות חמ"ז ע' 173. וש"ג.

(153) ראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד סכ"ה (תורת מנחם –

התועדויות חס"ח ע' 172). וש"ג.

(154) ברכות נח, סע"א. וש"ג.

(155) ראה כש"ט בהוספות סקע"ט ואילך. וש"ג.

(156) ראה שיחת אחש"פ תשכ"ט סכ"ט ואילך (תורת מנחם

– התועדויות חנו"ו ע' 132 ואילך). וש"ג.

- 1 ובכן: להוי ידוע שהסיבה לכך שאינני מדבר על זה בכל התוועדות היא – כיון שאינני רוצה שיהיו
2 דברים בטלים...
- 3 – כידוע¹⁶² הדיוק בלשון "דברים בטלים", ולא דברים אסורים או מאוסים, כי, בנוגע לדיבור האסור
4 או המאוס, אין צורך לשלול זאת, דמאי קמ"ל; החידוש הוא בנוגע לדברים בטלים, היינו, שהדברים
5 עצמם הם טובים, אבל כיון שכוונת הדיבור היא התוצאה שבדבר, שהדברים יבואו לידי פועל, הנה
6 כשיודעים שאף אחד לא יעשה מאומה, והראי', שכבר עברו שלשה ימים, שלשה חדשים ושלש שנים,
7 ולא עשו מאומה, הרי הדברים הם "בטלים" –
- 8 אבל ברור הדבר שבעצם הענין לא נשתנה אצלי מאומה; השינוי היחידי הוא – שניתוסף צער
9 ועגמת-נפש מזה שלא עשו מאומה לטובת חיזוק וביסוס השכונה.
- 10 והלואי אפעל שלכל-הפחות מכאן ולהבא תהי' הזזה – שיתעוררו מהשינה ויתחילו לעשות פעולות
11 שיביאו לידי חיזוק וביסוס השכונה; אלא שאינני יודע מה שה"מלך זקן וכסיל"³² יעשה עתה, למרות
12 שנמצאים ב"זמן חרותנו"...
- 13 כז. ומסיימים בטוב – שמכאן ולהבא לא יהי' הדיבור בזה בבחי' "דברים בטלים", אלא מהדיבור
14 שהוא "מעשה זוטא"²⁷ יומשך במעשה בפועל – שיהי' לא רק חיזוק וביסוס השכונה, אלא גם התרחבות
15 והתפשטות השכונה.
- 16 וכשיבוא משיח, שאז "עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל"¹⁶³ – הנה
17 כיון שבכל פינה שברחובות השכונה, על כל צעד וכל שעל, נאמרו דברי תורה ויראת שמים וכו',
- 18 – כידוע¹⁶⁴ גודל הענין של אמירת דברי תורה, חזרת משניות וכיו"ב, בעת ההילוך ברחוב, ועד כדי
19 כך, שיתכן שהאבן שדורכים עלי' ממתינה מששת ימי בראשית שיבוא יהודי וידרוך עלי' ובשעת מעשה
20 יאמר דבר תורה כו' –
- 21 הרי ברור הדבר (ע"פ דין) שגם הרחובות של השכונה, האבנים והעצים כו', כולל גם הנעליים
22 ("והדריך בנעליים") שדרכו בהם, יעלו ויקבעו בארץ ישראל.
- 23 [ועפ"ז מודגש עוד יותר עד כמה נוגע להבטיח שלא יפול חלק מהשכונה ברשות בלתי-רצויו רח"ל,
24 שאז נעשים האבנים וכו' באופן שהוא היפך כל הענינים].
- 25 וזוהי הכוונה בכל האמור לעיל – לומר דבר שמח – שיעזור השי"ת לכל אלו שיעסקו בזה כפי
26 יכולתם, שתהי' להם הצלחה גדולה יותר מאשר היגיעה.
- 27 וע"י ההתעסקות בחיזוק השכונה (כולל ובמיוחד ע"י אמירת דברי תורה ברחוב וכו') – הן בנוגע
28 לשכונה זו והן בנוגע לשכונות אחרות, שגם בזה צריך לעסוק כל אחד באופן ד"אשר קרהו"¹⁶⁵, היינו,
29 שזה ענין שנוגע אליו, כיון שכל בני"הם גוף אחד, שאז ישנו גם הענין ד"ברכנו אבינו כולנו כאחד"¹⁶⁶
30 – נלך לקבל פני משיח צדקנו, שיוציאנו מהגלות, "ברכוש גדול"¹²⁴, יחד עם האבנים והעצים כו'
31 שעליהם נאמרו דברי תורה, ועאכו"כ הבתי-כנסיות ובתי-מדרשות ומוסדות צדקה וחסד כו', ויוליכנו
32 "ביד רמה"¹⁶⁷ לארץ ישראל, בקרוב ממש.

* * *

34 כח. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה כימי צאתך מארץ מצרים וגו'.

162 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ח ע' 370 – נעתק ב"היום יום" יא טבת. ועוד.
בשנה"ג. וש"נ. 165 אסתר ד, ז. וראה סה"ש תש"ג ע' 44. תש"ה ע' 73.
163 מגילה כט, א.
164 ראה שיחת יום אחש"פ תש"ב ס"ח (סה"ש תש"ב ע' 166) ברכת "שים שלום" בתפלת העמידה. וראה תניא פל"ב.
165 בלח יד, ח. 167

* * *

- 1
2 כט. דובר כמ"פ שהתורה כללות ופרטות נאמרה¹⁶⁸, היינו, שבכל ענין בתורה ישנם כללים ופרטים
3 (כנ"ל ס"א).
- 4 ועפ"ז מבארים פנימיות הטעם ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"¹⁶⁹, לפי שבכל מצוה כלולים כל
5 המצוות¹⁷⁰ – כי, ע"י ההתעסקות במצוה זו קיים גם חלק ופרט מהמצוה שנפטר ממנה (שזהו דיוק הלשון
6 "פטור מן המצוה", ולא שהמצוה נדחית – שמוזה גופא מוכח שנתחייב בה, אלא שקיים חלק ופרט ממנה).
- 7 ולהעיר גם מזה שלכל אחד יש מצוה ששייכת במיוחד אליו, כפי שמצינו בגמרא¹⁷¹ ששאלו אצל
8 אמורא – בנוגע למי שהי' זהיר בכל המצוות – "אבוך במאי הוי זהיר טפיי", כי, אע"פ שאמרו חז"ל¹⁷²
9 "לא תהא יושב ושוקל מצוותי' של תורה", הרי כשם שיש מצוות ששייכות לכהן דוקא, ולא לשאר בני",
10 כמו"כ ישנם מצוות ששייכות אמנם לכל בני", אבל יש להם שייכות מיוחדת לאנשים מסויימים שצריכים
11 לקיימה (נוסף על קיומה ע"י כל בני") באופן ד"זהיר טפיי". ולדוגמא: ישכר שייך במיוחד למצוות תלמוד
12 תורה, וזבולון שייך במיוחד לענין הצדקה, החזקת לומדי תורה וכיו"ב.
- 13 ועד"ז בנוגע לימים טובים:
- 14 ישנו ענין כללי ששייך לכל הימים טובים, כמו עלי' לרגל, שישנו בכל יו"ט, וכמבואר בכ"מ¹⁷³ פעולת
15 הדבר – שכשבאו לביהמ"ק וראו "כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם", ה"עשרה נסים"¹⁷⁴
16 וכו', אזי ספגו יראת שמים כו', שזהו כללות הענין ד"כדרך שבא לראות כך בא לראות"¹⁴⁴, דהיינו,
17 ההרגש שעומדים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה; והתעוררות זו לקחו עמהם והביאו לביתם, עד לעלי'
18 לרגל במועד הבא¹⁷⁵.
- 19 וגם בזמן הזה, שלא שייך הענין של עלי' לרגל כפשוטה – צ"ל ההשתדלות בזה ברוחניות הענינים,
20 וכמו כללות הענין שתפלות במקום קרבנות תקנום¹⁷⁶, כולל גם בנוגע למוספי יו"ט.
- 21 ונוסף על הענין הכללי שישנו בכל המועדים, יש לכל יו"ט ענין מיוחד, כמו חג הפסח, שנקרא "זמן
22 חרותנו", וממנו לוקחים את ענין החירות – ענין עיקרי שנוגע בכל יום – על כל השנה כולה, עד ל"זמן
23 חרותנו" הבא.
- 24 ל. אך לכאורה צריך להבין: מהו הטעם שענין החירות הוא ענין עיקרי שנוגע בכל יום?
25 בשלמא "זמן מתן תורתנו" הו"ע שנוגע בכל יום, כיון שבכל יום ישנו החיוב דלימוד התורה.
- 26 וכמו"כ "זמן שמחתנו" הו"ע שנוגע בכל יום, כיון שישנו ציווי תמידי "עבדו את ה' בשמחה"¹⁷⁷,
27 וכמ"ש הרמב"ם בסוף הל' לולב גודל מעלת "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה כו'" (ומביא אופן
28 הנהגת דוד מלך ישראל, "שנאמר¹⁷⁸ והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'"), ש"עבודה גדולה היא", ומוסיף
29 לבאר מ"ש¹⁷⁹ "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב", שהחסרון הוא לא בעבודה
30 עצמה, אלא בענין השמחה – שמוזה מוכן עד כמה נוגע ענין השמחה במשך כל השנה כולה.

173 ראה תוד"ה כי מציון – ב"ב כא, א. תוד"ה הר – תענית טז, א.

174 אבות פ"ה מ"ה.

175 ראה לקו"ת ברכה צח, ב.

176 ברכות כו, א"ב.

177 תהלים ק, ב.

178 שמואל"ב ו, טז.

179 תבוא כח, מז.

168 ראה חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות ח"ב ע' 14. וש"נ.

169 סוכה כה, סע"א. וש"נ.

170 ראה סה"מ תרנ"ה ע' לו. המשך תרס"ו ס"ע סח [ע' צב]. ע' רסז [שנון]. ע' תקכב [תרפח]. תער"ב ח"ב ע' א"פ. סה"מ

עטר"ת ע' קנב. ע' תסג. ע' תרסט. תרפ"ה ע' קיא. תרפ"ז ע' נ. קונטרסים ח"ב תלה, ב. תש"ה ע' 79. ע' 107. ועוד.

171 שבת קי"ה, ב.

172 תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. ועוד.

1 אבל בנוגע ל"זמן חרותנו" – הנה הן אמת שזהו אמנם דבר גדול וחשוב, שהרי "אילו לא הוציא
2 הקב"ה את אבותינו ממצרים . . משועבדים היינו לפרעה במצרים"¹⁸¹, אבל אעפ"כ, אי אפשר לומר שלולי
3 זאת, לא היו בני"י יכולים למלא את תפקידם בעבודת ה' – שהרי רואים במוחש שגם במעמד ומצב
4 ש"אכתי עבדי אחשורוש אנן"¹⁸⁰, ממלאים בני"י את תפקידם בקיום התומ"צ, וגם בהיותם במצרים עסקו
5 בלימוד התורה, כמארז"ל¹⁸¹ "מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם היו במצרים ישיבה עמהם כו",
6 וכן מצינו שקיימו מצות שבת¹⁸² ששקולה כנגד כל המצוות¹⁸³, ועד"ז כו"כ ענינים שקיימו בהיותם תחת
7 סבלות מצרים, וכפי שמביא הרמב"ם¹⁸⁴ ש"במצרים נצטוו עמרם במצות יתירות", וא"כ, מדוע נוגע כ"כ
8 הענין של "זמן חרותנו"?

9 אמנם, מזה שאומרים שחג הפסח ממשיך חירות על כל השנה כולה, מובן, שאע"פ שלפנ"ז לא הי'
10 נוגע כ"כ ענין החירות, הנה לאחר שניתן לנו החיוב דחג הפסח, חג המצות – שזהו מה שנתחדש במ"ת
11 לגבי הזמן שהיו בני"י במצרים – אזי נוגע ביותר ענין החירות.

12 לא. והענין בזה:

13 אע"פ שהתורה היתה גם לפני מ"ת, שהרי "אלפים שנה קדמה תורה לעולם"¹⁸⁵, והי' גם לימוד התורה,
14 שהרי "אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה הי'¹⁸¹ – הרי הענין דמ"ת הי' חידוש גדול (שלכן הי' הרעש
15 דקולות ולפידים כו"¹⁸⁶), שאז הי' הגיור שנעשו לעם ישראל⁹⁶. – לומדי תורה ומקיימי מצוות הם היו
16 גם לפני"ז, אבל לעם ישראל נעשו במ"ת.

17 וענין זה התחיל מיצי"מ, כמ"ש¹⁸⁷ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה",
18 כפירוש רש"י: "כשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות
19 העומדת לישראל", והיינו, שקיום המצוות במעמד ומצב של שעבוד מצרים הי' יכול להיות רק קודם
20 מ"ת, אבל קיום המצוות ("תעבדון את האלקים") לאחר מ"ת ("על ההר הזה") מוכרח להיות לאחר
21 היציאה ("בהוציאך את העם") ממצרים, במעמד ומצב של חירות.

22 וזהו גם הטעם שחג הפסח, "זמן חרותנו", הוא לפני חג השבועות, "זמן מתן תורתנו", שמורה גם
23 על הקדימה במעלה וחשיבות – כי, כדי שיוכל להיות "זמן מתן תורתנו" כפי רצונו של נתן התורה,
24 הרי זה דוקא כשנמצאים במעמד ומצב של בני חורין.

25 לב. והביאור בזה – יובן בהקדם ביאור החידוש שנפעל במ"ת:

26 ידוע¹⁸⁸ שקיום המצוות קודם מ"ת לא פעל שינוי בדבר הגשמי שבו נתקיימה המצוה שיהפוך להיות
27 חפצא דקדושה. – אמנם בשעת מעשה נתקיימה מצוה על ידו, אבל לאח"ז נשאר הדבר הגשמי כמקודם
28 (כמו המקלות שעל ידם פעל יעקב ענין התפילין, כדאיתא בזהר¹⁸⁹, שלאח"ז לא נשארה קדושה במקלות).

29 וזהו הטעם שאברהם הוצרך לומר "שים נא ירך תחת ירכי" (אע"פ שזהו היפך הצניעות), "לפי
30 שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה"¹⁹⁰, ולא הי' בידו חפץ של מצוה, מלבד המילה שנצטווה
31 עלי' – דלכאורה אינו מובן: כיון ש"קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר¹⁹¹ עקב אשר שמע
32 אברהם בקולי וגו'"¹⁸¹, כולל גם שניות לעריות¹⁹², שמוזה מובן שלא זו בלבד שלמד תורה, אלא גם קיים
33 את כל המצוות, כמו אכילת מצה (כמ"ש¹⁹³ "ומצות אפה ויאכלו") וכיו"ב, הרי הי' יכול ליטול חפץ

(187) שמות ג, יב.

(188) ראה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. וש"נ.

(189) ח"א קסא, ב ואילך.

(190) חיי שרה כד, ב ובפרש"י.

(191) תולדות כו, ה.

(192) פרש"י עה"פ.

(193) וירא יט, ג ובפרש"י.

(180) מגילה יד, א. וש"נ.

(181) יומא כח, ב.

(182) שמור"ר פ"א, כח.

(183) ירושלמי נדרים ספ"ג.

(184) הלי' מלכים רפ"ט.

(185) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד.

ח"ב מט, א.

(186) יתרו כ, טו.

1 אחר של מצוה? – אך הענין הוא, שע"י קיום המצוות לפני מ"ת לא נשתנה החפץ הגשמי באופן שיוכלו
2 להשתמש בו לצורך שבועה בנקיטת חפץ¹⁹⁴.

3 וזהו מה שנתחדש במ"ת – שאז בטלה הגזירה כו'¹⁹⁵, ונפעלה ירידת העליונים למטה ועליית התחתונים
4 למעלה, ובאופן ד"אני המתחיל"¹⁹⁵, ומאז נעשה קיום המצוות באופן שהדבר הגשמי שבו מתקיימת
5 המצוה נעשה חפצא דקדושה, ולכן יכולים להשבע בנקיטת חפץ של תפילין או ס"ת.

6 והענין בזה – שרוחניות וגשמיות מצד עצמם, הנה כל אחד מהם הוא "עולם" בפ"ע, ואי אפשר
7 שיתחברו יחדיו, שזהו תוכן הגזירה שעליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה, ולכן, גם
8 כשמקיימים מצוה, הרי זה באופן שהדבר הגשמי הוא רק "אמצעי" שעל ידו ניתן לקיים מצות הכנסת
9 אורחים (כמו ה"קמח סולת"¹⁹⁶) וכיו"ב; ואילו במ"ת בטלה הגזירה ונעשה חיבור רוחניות עם גשמיות
10 – שענין זה הוא רק ביכלתו של הקב"ה, שכיון שברא את העולם באופן שיש גזירה שעליונים לא ירדו
11 למטה ותחתונים לא יעלו למעלה, בכחו לבטל את הגזירה – כמו שגם קודם מ"ת, הנה ע"י ציווי הקב"ה
12 על המילה, "בריתי בבשרכם לברית עולם"¹⁹⁷, נעשה הבשר הגשמי דבר שבקדושה.

13 וזוהי הכוונה של מ"ת – לפעול בגשם העולם לשנותו כו', ועד שהתורה "לא בשמים היא"¹⁹⁸, אלא
14 ניתנה למטה בארץ דוקא, במעמד ומצב ש"למצרים ירדתם" ו"יצר הרע יש ביניכם"⁷⁴, ושם – לעשות
15 מחול קודש, שהדבר הגשמי יהי חפצא של קדושה שיוכלו להשתמש בו עבור שבועה בנקיטת חפץ.

16 לג. ועפ"ז מובן החילוק בין קודם מ"ת ולאחרי מ"ת בנוגע לענין החירות:

17 שעבוד מצרים (היפך ענין החירות) "בחומר ובלבנים גו"¹⁹⁹ הו"ע שמיגע את הגוף. ולכן, קודם
18 מ"ת, שעדיין לא היתה העבודה לפעול בגשם העולם, כולל גם הגוף הגשמי, לבררו ולזככו כו', אלא
19 הגשם הי' רק אמצעי שלפי שעה יוכלו לקיים על ידו עניני תומ"צ, אזי הי' יכול להיות לימוד התורה
20 גם במעמד ומצב של שעבוד הגוף.

21 אבל לאחרי מ"ת, שכל ענינו לפעול בגשם העולם והגוף כו' – הנה אם הגוף יהי' תחת סבלות מצרים,
22 הרי זה בסתירה לפעולה של מ"ת על הגוף, שתהי' לו מלוא האפשרות [ובלשון הרמב"ם²⁰⁰: "רשות לכל
23 אדם נתונה כו', שנאמר²⁰¹ ראה נתתי לפניך היום את החיים" – "ובחרת בחיים"²⁰², בחירה חפשית]
24 ללמוד תורה ולקיים מצוות כדבעי.

25 ועפ"ז מובן שההקדמה למ"ת היא ענין החירות, ולכן, קודם "זמן חרותנו" ל"זמן מתן תורתנו".
26 לד. וזהו המענה על כך ש"אכתי עבדי אחרוש אנן" – כיון שע"י לימוד התורה נעשים בן חורין,
27 כמאמר רז"ל²⁰³ "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה": אין דרך אחרת להיות בן חורין אלא
28 ע"י לימוד התורה, ולאידך גיסא, אם הוא לומד תורה, הרי הוא בן חורין.

29 וכמובן גם ממ"ש בירושלמי²⁰⁴ על הפסוק²⁰⁵ "לא-ל גומר עלי", שכאשר ב"ד מעברים את השנה אזי
30 בתולי' חזורין, כיון שהתורה היא בעה"ב על מציאות העולם, וע"פ פס"ד התורה נקבעת מציאות העולם.

31 ולהעיר שזהו ענין שנוגע לא רק בזמן הש"ס, אלא מצינו זאת גם בדורנו:

32 מספרים על הגאון הרגצ'ובי²⁰⁶ – שחי בדורנו – שבהיותו תחת השלטון של ממשלת רוסיה קיבל

194 ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ב ריש ע' 194. וש"נ.

195 שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו. ועוד.

196 וירא יח, ו.

197 לך לך יז, יג.

198 נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

199 שמות א, יד.

200 הלי' תשובה פ"ה ה"א-ג.

201 נצבים שם, טו.

202 שם, יט.

203 אבות פ"ו מ"ב.

204 כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.

205 תהלים נז, ג.

206 ראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ה סל"ו (התועדויות

תשמ"ה ח"ג ע' 1833). מוצאי ש"פ בראשית תשמ"מ. התועדויות

תשמ"ב ח"ב ע' 621. תשמ"ו ח"א ע' 61.

- 1 פעם ידיעה בנוגע לחיוב תשלום מסים, ולאחרי שנכדו הסביר לו (במענה לשאלתו) איזה סוג מס דורשים
2 ממנו, מס־הכנסה וכיו"ב, אמר, שהוא ישלם רק את סוג המס שחייב לשלם ע"פ פסק התורה ש"דינא
3 דמלכותא דינא"²⁰⁷, ואילו סוג המס שאינו חייב לשלם ע"פ פסק התורה, לא ישלם.
- 4 הנכד, שהי' רגיל בכגון־דא ("ראַגאַצ'אַב־סקע אַיינפאַלן"), שמע את הדברים, והלך לעסקיו.
5 ולאחרי כמה ימים, הגיע מכתב מהממשלה אודות שינוי בתשלום במסים, והתברר, שדורשים רק את
6 סוג המסים שבהתאם לפס"ד שלו!
- 7 ובכן: ממאורע זה, שאירע בימינו אלו, רואים, שכאשר יהודי לומד תורה עד שנעשה מציאות אחת
8 עם התורה, שנקראת "תורתו"²⁰⁸, אזי בכחו לשנות את מציאות העולם ע"פ פס"ד התורה, וזאת, מבלי
9 הבט על מעמדו ומצבו – בזמן ש"עבדי אחשורוש אנן" או בזמן שביהמ"ק קיים.
- 10 וענין זה שייך לכל אחד מישראל, דכיון שהחיוב דלימוד התורה הוא על כל אחד מישראל בלי יוצא
11 מן הכלל, הנה גם עליו נאמר "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה", ולכן, אם רק ירצה להתנהג
12 ע"פ תורה, הן בנוגע ללימוד התורה והן בנוגע לקיום המצוות, יש לו נתינת כח להיות "בן חורין", כולל
13 גם "בן חורין" מהמעמד ומצב ד"עבדי אחשורוש אנן", כי, גם אחשורוש, העמידו הקב"ה רק כדי שיהי'
14 "שבט אפי"²⁰⁹, וכאשר יהודי עוסק בתורה אזי אין צורך ב"שבט אפי".
- 15 וזהו הענין ד"זמן חרותנו" קודם ל"זמן מתן תורתנו" – שצריך לידע שבנוגע לענין התומ"צ נמצאים
16 תמיד במעמד ומצב של חירות.
- 17 וגם כשנמצאים בזמן הגלות – הנה כיון שלא מרצוננו גלינו כו', וענין הגלות אינו אלא בנוגע לגוף
18 אבל לא בנוגע לנשמה כו'²¹⁰, מוכרחים אנו לקיים התומ"צ גם בזמן ומעמד ומצב הגלות (לאחרי
19 שהקב"ה התחשב ולא חייב אותנו בכמה ענינים שאי אפשר לקיימם בזמן הגלות), ובודאי נותנים לנו
20 את ה"חירות" הדרושה לקיים תומ"צ מתוך התגברות על כל הענינים המבלבלים, ועד כדי כך, שיש
21 ענינים שחייבים לקיימם מתוך מס"נ (מבלי להתחשב ב"דינא דמלכותא"²¹¹), וכאשר הכוונה היא להעביר
22 על הדת, אזי החיוב דמס"נ הוא על כל הענינים²¹².
- 23 לה. וההוראה בפשטות בחיי היום יום:
24 ובהקדים מאמר תמוה במכילתא²¹³: "לא ניתנה תורה.. אלא לאוכלי המן" – דלכאורה אינו מובן²¹⁴:
25 הרי "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין וכו'"
26 (כמ"ש הרמב"ם²¹⁵), ולא רק אוכלי המן?!
- 27 אך הביאור בזה – שכדי שלימוד התורה יהי' כדבעי, הנה כיון ש"שמעתא בעא צילותא"²¹⁶, ללא
28 בלבולים כו', צריך להעמיד את עצמו במעמד ומצב של אוכלי המן, שלא היו להם טרדות ודאגות מעניני
29 העולם (כמו מזון או כיבוס וגיהוץ הבגדים כו'); והרשות נתונה לכל אדם שבשעה שלומד תורה יוכל
30 לסלק מעצמו את כל הדאגות כאילו אינן בעולם כלל!
31 ובאופן כזה עליו להתנהג בכל יום – החל מדין השו"ע²¹⁷ שקודם התפלה אסור לאכול ולשתות,
32 ועאכו"כ שאסור לעסוק בעניני מסחר, ולאחרי התפלה – ללכת "מבית הכנסת לבית המדרש"²¹⁸ ללמוד

(212) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ה. טושו"ע יו"ד רסקנ"ז.
(213) ר"פ בשלה. שם טז, ד.
(214) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע' 210. וש"נ.
(215) הל' ת"ת פ"א ה"ח.
(216) מגילה כח, ב. וש"נ.
(217) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ספ"ט ס"ד ואילך. וש"נ.
(218) ראה שם רסקנ"ה. וש"נ.

(207) גיטין יו"ד, ב. וש"נ. וראה אנציקלופדי' תלמודית
בערכו (כרך ז ס"ע רצה ואילך). וש"נ.
(208) תהלים א, ב. וראה ע"ז יט, א.
(209) ישע' יו"ד, ה ובפרש"י.
(210) ראה שיחת ג' תמוז תרפ"ז (סה"ש תרפ"ז ס"ע 169
ואילך). וש"נ.
(211) ראה שיחות ח"פ תש"ג סנ"ח (סה"ש תש"ג ע' 83).

1 תורה, ורק לאח"ז – "הנהגה בהן מנהג דרך ארץ"²¹⁹, שזהו סדר ההנהגה עבור רוב בני אדם, כמארז"ל²¹⁹
 2 "הרבה עשו כרבי ישמעאל ("הנהגה בהן מנהג דרך ארץ") ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי ("אפשר
 3 אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וכו', תורה מה תהא עלי" אלא .. מלאכתן נעשית על ידי
 4 אחרים") ולא עלתה בידן".

5 ולא לחשוב שכדי שיוכל להקדים לצאת לעסקיו, מוטב לו למהר ולחטוף את התפלה, ולוותר על
 6 הכוונה בתפלה (לא רק כוונה פרטית בחלקים מסוימים בתפלה²²⁰, אלא אפילו הכוונה הכללית ד"דע
 7 לפני מי אתה עומד"²²¹, שבלעדה הרי זה כמו שלא התפלל²²²), או לוותר על תפלה בציבור (באמרו,
 8 שתפלה בציבור היא עבור מי שהולך בטל... אבל לא עבור מי שצריך לעסוק במסחר כו'), ולהתפלל
 9 ביחיד עכ"פ בזמן שהציבור מתפללים²²³.

10 ועד"ז בנוגע להליכה מבית הכנסת לבית המדרש – שלא לחשוב שמוטב לו לחפש שיעור קל, כמו
 11 ב"עין יעקב", שלא יצטרך להתרכז בשכלו, והיינו, שאע"פ שהוא במעמד ומצב ששייך להשתתף בשיעור
 12 לעיונא, מ"מ, כיון שמחשבתו טרודה בעניני המסחר, והרי אי אפשר לחשוב שתי מחשבות בבת אחת
 13 (כמ"ש הראב"ד²²⁴), לכן מוטב להשתתף בשיעור שבו אין צורך לאמץ את כח המחשבה; או להסתפק
 14 בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, בה בשעה שמצד מעמדו ומצבו חייב ללמוד הרבה יותר²²⁵.

15 ועד"ז בנוגע לקיום המצוות – שטרדת מחשבתו בעניני מסחר כו' לא תפריע לו לברך "אשר קדשנו
 16 במצוותיו וצווננו" מתוך כוונה כללית שרצונו לקיים ציווי הקב"ה.

17 וכללות הענין בזה – שבשעה שלומד תורה ומקיים מצוות צריך להיות במעמד ומצב של בן חורין,
 18 ללא טרדות המבלבלים כו', בדוגמת אוכלי המן.

19 לו. והכח על זה לוקחים מיצי"מ בחג הפסח:

20 למרות שבנ"י היו במעמד ומצב של קושי השעבוד, ובאופן שאפילו עבד אחד לא הי' יכול לברוח
 21 משם²²⁶ – הנה כשמשה בא ואמר להם בשליחותו של הקב"ה: "פקד פקדתי אתכם"²²⁷, אזי "ויאמן
 22 העם"²²⁸, ועד כדי כך הי' אצלם תוקף האמונה והבטחון בהקב"ה שיוציא אותם מהגלות, ש"ויקרו
 23 וישתחוו"²²⁸ על הבשורה הטובה.

24 וזוהי הוראה לכל הדורות שלאח"ז, שגם כשנמצאים במדינה קשה ותחת מלך קשה²²⁹, ובדרך הטבע
 25 לא רואים איך יכולים לעסוק בתומ"צ ללא בלבולים – הנה על זה באה ההוראה מ"ימי צאתך מארץ
 26 מצרים", שגם אז לא הי' מקום בדרך הטבע ליציאה ממצרים, ואעפ"כ, "כיון שהגיע הקץ לא עיכבן
 27 המקום כהרף עין"²³⁰, ועד"ז גם עכשיו, שבבוא הזמן שצריך ללמוד תורה, אזי נעשה "בן חורין", כך,
 28 שלא יהיו לו שום בעיות מצד הגוי שנמצא מחוץ הימנו, וצריך רק להתמודד עם ה"גוי אשר בקרבך"²³¹.

29 וענין זה מודגש בזמני הימים טובים, שאז יש ליהודי פחות דאגות... ומזה נמשך בכל ימות השנה,
 30 בנוגע ללימוד התורה וקיום המצוות ללא דאגות.

31 ובפרטיות יותר יש בכל יו"ט הענין המיוחד שהוא בבחי' "זהיר טפיל": בחג השבועות נמשך ענין

(226) מכילתא יתרו יח, יא. פרש"י שם, ט.

(227) שמות ג, טז.

(228) שם ד, לא.

(229) פרש"י יתרו שם, יו"ד.

(230) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

(231) ראה שבת קה, ב. תו"א בראשית ב, ב. לקו"ת תבוא

מב, ב. דרושי שמע"צ צ, ד. קובץ מכתבים לתהלים אהלי יוסף –

יצחק ע' 218. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז ע' עד. שם ע' ג.

(219) ברכות לה, ב.

(220) ראה שם ס"ס ס"ה. וש"נ.

(221) ראה שם כה, ב.

(222) ראה תורת מנחם – התוועדויות חכ"ט ס"ע 47 ואילך.

וש"נ.

(223) ראה שם ס"צ ס"י. וש"נ.

(224) הל' פרה אדומה פ"ז ה"ג. וראה גם תורת מנחם –

התוועדויות חנ"ז ע' 167. וש"נ.

(225) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ג ואילך. וש"נ.

1 התורה על כל השנה כולה באופן ש"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"²³², ובחג הפסח נמשך ענין החירות
2 על כל השנה.

3 וכאשר יהודי מחליט בחג הפסח בנוגע לענין החירות, הנה "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה
4 למעשה"²³³, וכידוע הפירוש בזה²³⁴ שהקב"ה מסייע ומזמין שסוכ"ס יומשך במעשה בפועל (נוסף על
5 השכר – "לפום צערא אגרא"²³⁵ – על זה שלא התפעל מהחושך כפול ומכופל דזמן הגלות).

6 ועי"ז מקרבים את הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יקויים היעוד²³⁶ "וגר זאב עם כבש גו" – הן
7 כפי הפירוש שכותב הרמב"ם²³⁷ שזהו "משל וחידה", שמורה "שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי
8 עכו"ם המשולים כזאב ונמר", שבכללות הו"ע ביטול שעבוד מלכיות, והן כפשטות הענינים, ועד לקיום
9 היעוד¹¹⁹ "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

10 * * *

11 לז. האמור לעיל אודות ההפטרה דאחרון של פסח שבה מדובר אודות היעודים דלעתיד לבוא, "וגר
12 זאב עם כבש וגו'", ו"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" – קשור גם עם המדובר²³⁸ אודות
13 דברי הגמרא בסיוס מסכת כתובות: "עתידין אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות כו'", שזהו בהתאם
14 לשינויים שיהיו בעולם בביאת משיח.

15 המשך הדברים,

16 – לשיטת הרמב"ם²³⁷ ש"וגר זאב עם כבש" הוא "משל וחידה", י"ל שגם "עתידין אילני סרק שבארץ
17 ישראל שיטענו פירות" הוא משל, שעמי הארץ יהיו תלמידי חכמים;

18 הטעם שלא הקשו על שיטת הרמב"ם מהסוגיא דשבת²³⁹, שלאחרי מאמר רבן גמליאל "עתידה ארץ
19 ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת", "ליגלג עליו אותה תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש"²⁴⁰,
20 אמר ל"י בא ואראך דוגמתן בעולם הזה, נפק אחוי ל"י כמיהין ופטירות כו'", שמזה משמע שהכוונה
21 במאמר ר"ג היא (לא משל, אלא) כפשוטם של דברים;

22 ודיוק הלשון "שיטענונו" (ולא שיעשו) פירות, שמורה שאין זה גידול רגיל של האילן, כי, אף שבתחלת
23 הבריאה היו כל האילנות עצי פרי, מ"מ, לאחרי חטא עה"ד בטל לגמרי טבעם הקודם (ולכן מותר להרכיב
24 ב' מיני אילני סרק), שלכן, טעינת הפירות לעת"ל תהי' בבחי' שינוי מנהגו של עולם²⁴¹ –

25 נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א²⁴², ונדפסה בלקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך.

26 לח. ויש להוסיף בהמבואר לעיל²³⁸ שגם לשיטת הרמב"ם²⁴³ ש"אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא
27 שעבוד מלכיות בלבד", אבל "עולם כמנהגו נוהג", בהכרח לומר, שבימות המשיח תהי' תקופה נוספת
28 שבה יהי' חידוש מעשה בראשית, החל מהחידוש דתחיית המתים:

29 באגרת תחיית המתים²⁴⁴ כותב הרמב"ם שמ"ש בספר הי"ד שהיעודים ד"וגר זאב עם כבש" וכיו"ב
30 הם "משל וחידה" – "אין דברינו זה החלטי כו'", שהרי לא נודע לו ענין זה בנבואה, או במסורת וקבלה
31 מהנביאים כו', אלא שיטתו היא – שיש להשתדל עד כל שאפשר לפרש הדברים בדרך הטבע, ולא בדרך
32 נס, אא"כ ישנו ענין שאי אפשר לפרשו בדרך הטבע, ובהכרח לומר שזהו ענין של נס.

(239) ל, סע"ב.

(240) קהלת א, ט.

(241) ולכן, בזמן הזה אין מקום לחשש ש"מהרה יבנה
ביהמ"ק ויאמרו אשתקד כו'" (ר"ה ל, א. וש"נ) – כיון שטעינת
הפירות לעת"ל היא מציאות חדשה.

(242) משיחות חודש ניסן שנה זו.

(243) שם ה"ב.

(244) אות ר'.

(232) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ב. וש"נ.

(233) קידושין מ, א.

(234) ראה סה"מ תש"ב ע' 87.

(235) אבות פ"ה מכ"א. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ג סה"ו.

(236) ישע"י יא, ו.

(237) הל' מלכים רפ"ב. וראה לקמן סל"ז ואילך.

(238) שיחת י"א ניסן סכ"ב ואילך (תורת מנחם – התוועדויות

חע"ב ע' 29 ואילך). וש"נ.

ולדוגמא: בנוגע לענין ד"וגר זאב עם כבש . . ארי" כבקר יאכל תבן"245 – אין הכרח לפרש כפשוטו, שלא כדרך הטבע, 1
2
– ואדרבה: בסיום הענין נאמר119 שהסיבה לכך ש"לא ירעו ולא ישחיתו" היא "כי מלאה הארץ דעה את ה'", והרי לא שייך לומר שהזאב או הארי', שאינם שייכים כלל להכנה והשגה, יבינו ציווי הקב"ה 3
4
כו', ובגלל זה יפסיקו לטרוף כו'246. ועכצ"ל שזהו משל בנוגע לאומות העולם כו' – 5
אלא אפשר לפרש גם ע"פ דרך הטבע – שבימות המשיח יהי' בעולם ריבוי מזון ביותר, שלכן לא 6
יצטרכו בעלי-חיים לטרוף בכדי להשיג מזון. וכפי שמביא מדברי אריסטו, שבארץ מצרים ממעטים 7
בעלי-חיים להזיק זל"ז, בגלל שיש להם שפע מזון ע"י הנילוס כו'. 8
ואעפ"כ מוסיף ומסיים, שאם הכוונה היא כפשוטו, יהי' זה מופת שיראה בהר הבית בלבד, כלשון 9
הכתוב119: "בכל הר קדשי", וע"ד מ"ש במשנה174 ש"לא הזיק נחש ועקרב בירושלים". 10
ובכל אופן, בנוגע לתחיית המתים, שזהו א' מ"ג העיקרים – הרי בהכרח לומר שתהי' תקופה נוספת 11
בימות המשיח (לאחרי ההתחלה באופן שעולם כמנהגו נוהג) שבה יהי' שינוי וחידוש במעשה בראשית, 12
החל מתחמ"מ, שאין לך שינוי וחידוש גדול מזה. 13
לט. ואדרבה – דוקא לשיטת הרמב"ם הענין דתחמ"מ הוא תקופה נוספת בימות המשיח גופא: 14
ובהקדים הפלוגתא הידועה בין הרמב"ם והרמב"ן בנוגע לתכלית השכר247, 15
שיטת הרמב"ם היא שתכלית השכר הוא (לא בתחמ"מ, אלא לאח"ז) בעולם הבא, לנשמות בלא 16
גופים, באופן ש"אין בו לא אכילה ולא שתי' כו'248 (ומה שמצינו בדברי חז"ל249 שתהי' הסעודה דליתן 17
ושור הבר כו' – הרי זה בנוגע לזמן שלפנ"ז שבו תהי' עדיין הנשמה מלוכשת בגוף). 18
וביאור טעם הדבר – דכיון שהגוף מורכב מד' יסודות, הרי ע"פ הכלל ש"כל המחובר מארבעה יסודות 19
. . אי אפשר שלא יפרד להן"250, לא יתכן שהגוף ישאר בקיומו לעולם, ועכצ"ל, שתכלית השכר הוא 20
בעולם הבא, לנשמות בלא גופים. 21
[ומה שמצינו באדה"ר שלולי חטא עה"ד הי' חי לעולם – הרי זה ענין מיוחד בנוגע לאדה"ר שגופו 22
הי' יציר כפיו של הקב"ה251, משא"כ גוף טבעי של ילוד אשה כו', בהכרח שיתפרד ליסודות שממנו 23
הורכב כו']. 24
אמנם, שיטת הרמב"ן247 היא שתכלית השכר הוא בעולם התחי', לנשמות בגופים דוקא, אלא שאז 25
יהי' הגוף באופן שישאר בקיומו, כיון שלא יהי' מורכב מד' היסודות שיצטרך לחזור ולהפרד כו', כמו 26
גוף טבעי שנתהווה מטיפת האב לאחר שהייתה ט' חדשים בבטן האם כו', שהרי תחמ"מ תהי' לאחרי 27
שלא ישאר מהגוף כי אם העצם לו252, ובאופן נסי יקרום עור וגידים כו' (ע"ד המסופר בהפטרות שבת 28
חול המועד פסח אודות העצמות היבשות253), ע"י טל תחי' כו'. 29
ועפ"ז: 30
לשיטת הרמב"ן שתחמ"מ הוא תכלית השכר – הרי זה יכול להיות לאחרי ימות המשיח, כך, שאין 31
הכרח לומר שבימות המשיח גופא יש ב' תקופות; 32
אבל לשיטת הרמב"ם שתכלית השכר הוא בעולם הבא, לנשמות בלא גופים, והיינו, שלאחרי תחמ"מ 33
יגיע הזמן של פירוד הנשמה מהגוף, ואז יהי' תכלית השכר לנשמות ללא גופים – בהכרח לומר שתחמ"מ 34

(249) ב"ב עד, ב ואילך. פסחים קיט, ב. ויק"ר פ"ג, ג. ועוד.

(250) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד ה"ג.

(251) ראה ב"ר פכ"ד, ה. ועוד.

(252) ראה שם פכ"ח, ג. ויק"ר רפ"ח. ועוד.

(253) יחזקאל לו, ד ואילך.

(245) ישעי' שם, ז.

(246) לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ אחרי סכ"ז (תורת

מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 152 ואילך).

(247) נסמן בהערות 62-63 – בלקו"ש שבפנים.

(248) רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ב.

1 (שתהי' לפני שלימות השכר) היא חלק מימות המשיח (שתהי' במשך "שלושה דורות"²⁵⁴, כמ"ש
2 הרמב"ם²⁵⁵ ש"המשיח ימות וימלוך בנו תחתיו ובן בנו"), אלא שבתחילת ימות המשיח (לאחרי סיום
3 זמן הגלות, כשיעמוד מלך מבית דוד כו' ויכוף כל ישראל וכו')²⁵⁶ יהי' רק ביטול שעבוד מלכיות, ועדיין
4 עולם כמנהגו נוהג, ולאח"ז תהי' תקופה נוספת בימות המשיח שבה יהי' חידוש במעשה בראשית, החל
5 מהענין דתחה"מ.

6 מ. ויה"ר שבקרוב ממש נזכה לקיום היעוד שבסיום המסכת: "עתידין אילני סרק .. שיטענו פירות",
7 — עי"ז ש"בכולו תשמעו"¹²¹, בנוגע ל"מאי פירי מצוות"²⁵⁷, שגם אלו מבנ"י שעד עתה היו בבחי'
8 אילני סרק שאינם עושים פירות — יעשו פירות (מצוות), וכאשר יהי' מעמד ומצב זה אצל רוב בני,
9 "לפי שהעולם נידון אחר רובו"²⁵⁸, אזי "עתידין אילני סרק .. שיטענו פירות" גם כפשוטו —
10 ויקויים גם מ"ש בהתחלת המסכת: "בתולה נישאת ליום הרביעי", ר"ת לבנה²⁵⁹, שקאי על בני
11 ש"מונין ללבנה"²⁶⁰, ועי"ז נעשה התיקון²⁶¹ לחסרון הלבנה שאירע ביום הרביעי כו'²⁶²,
12 בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בקרוב ממש.

13 * * *

14 מא. מהענינים העיקריים בהגדה הוא — "והגדת לבנך"⁹⁷, ובאופן ש"כנגד ארבעה בנים דיברה תורה,
15 אחד חכם וכו'"¹¹.

16 כלומר: התורה אינה מסתפקת לומר באופן סתמי שהיא מדברת כנגד כל הבנים (שאז אפשר לומר
17 שזהו לפי שעומדים עדיין לפני 'ויגדלו הנערים', "זה פירש כו' וזה פירש כו'⁶⁹), אלא מדגישה שהיא
18 מדברת "כנגד ארבעה בנים" (כשם שכמה ענינים בחג הפסח הם במספר ארבעה, כמו ד' כוסות שכנגד
19 ד' לשונות של גאולה, כנ"ל (סי"א)), ולא עוד אלא שמוסיפה לפרט "אחד חכם וכו'" (כנ"ל ס"ב) — גם
20 הבן שהוא היפך החכם (ע"ד שמצינו בנוגע לד' המינים שבחג הסוכות, מהאתרוג שיש בו גם טעם וגם
21 ריח, עד לערבה שאין בה לא טעם ולא ריח²⁶³).

22 מ.ב. ובפרטיות יותר:

23 מחד גיסא, הנה גם כשמדובר אודות בן חכם, שיודע פרטי הענינים ד"עדות חוקים ומשפטים", ושואל
24 רק על זה ש"צוה ה' אלקינו אתכם"²⁶⁴ — לא מסתפקת התורה במשנ"ת בתורה שבע"פ, אלא מאריכה
25 במענה לבן חכם בתורה שבכתב, אף שבה כל אות מדוייקת ומחושבת, ועד שמיתור של אות אחת בפ'
26 משפטים למדים כל פרק השואל²⁶⁵, ואפילו מכל קוץ שבה למדים תילי תילין של הלכות!

27 [ולהעיר גם ממ"ש הרמב"ם באגרת תחה"מ²⁶⁶ הטעם שמזכיר הענין דתחה"מ בדברים מעטים, ולמה
28 לא נזכרה תחה"מ בתורה (כי אם ברמז, כפי שמצינו בגמרא²⁶⁷ "מניין לתחיית המתים מן התורה"), ורק
29 אחרי כן ספרו לנו הנביאים (כמו דניאל²⁶⁸) מה שהודיעם ה' כו'.]

254) סנהדרין צט, א.
255) פיהמ"ש לסנהדרין ר"פ חלק (ד"ה ועתה אחל).
256) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.
257) סוטה מו, סע"א.
258) קידושין מ, ריש ע"ב.
259) הובא בס' מטעמים (ווארשא תרמ"ז) ערך חו"כ אות מג
(בשם מפרשים).
260) סוכה כט, א.
261) ועד שמצד גודל ענין הנישואין — מותר לצאת מארץ
ישראל לחוץ לארץ כדי (ללמוד תורה או) לישא אשה (רמב"ם
הל' מלכים פ"ה ה"ט).
262) ראה תולעת יעקב בסופו סד"ה סוד ברכת נשואין —
הובא באוה"ת ויחי שסא, ב.
263) ויק"ר פ"ל, יב.
264) ואתחנן ו, כ. וראה רד"ה כי ישאלך די"א ניסן (תורת
מנחם — התועדויות חע"ב ע' 3). וש"נ.
265) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פח, רע"א. ברכה צה, ד.
266) אות ז ואילך.
267) סנהדרין צ, ב ואילך.
268) יב, ב.

1 וטעם הדבר – לפי שהגישה לילדים היא באופן שונה מאשר למבוגרים: בנוגע למבוגרים אפשר
2 לערוך חשבונות כו', אלא שצריך רק להבטיח שיהי' זה חשבון צדק ולא מרומה; אבל בנוגע לילדים –
3 צריך ליתן הסבר ברור ומדוייק, ולומר זאת בשפה המובנת לילד, ובאופן שאפילו צדוקי יודה בזה ולא
4 יקשה קושיות.

5 ומאידך גיסא, מתעסקת התורה גם עם בן שהוא היפך החכם, אף שלכאורה יכולים לחשוב: אולי
6 "לא מתאים" שהתורה תתעסק עמו, להזכיר את שאלתו ולהשיב עלי'.

7 ולא עוד אלא שסדר הדברים בהגדה הוא – שהמענה לבן היפך החכם הוא מיד לאחרי המענה לבן
8 חכם!

9 – ישנו אמנם הביאור²⁶⁹ שזהו לפי שגם הרשע הוא חכם, אלא ש"חכמים המה להרע"²⁷⁰, אבל,
10 התואר חכם שמופיע בתורה שייך על מי שהוא חכם באמת, כך, שמקומו של הרשע הי' צריך להיות
11 בסוף. ואעפ"כ, נקבע מקומו מיד לאחרי החכם.

12 ומהטעמים בזה²⁷¹ – לפי שאצל כל אחד ישנו תמיד הענין ד"לב כסיל לשמאלו"²⁷², וצריך להבטיח
13 תמיד שיהי' במעמד ומצב ד"לב חכם לימינו"²⁷².

14 מג. וזהו אחד הלימודים שלוקחים מחג הפסח על כל השנה כולה:

15 אין לסמוך על כך שכיון שהילד הוא בן חכם, בעל תכונות טובות, אין צורך להשתדל ו"להפוך
16 עולמות" כדי לשלחו דוקא לשיבה, שבה לומדים ללא תערובת, וללא לימודי חול, ולא משנה אפילו
17 אם ילמד יחד עם גויים, להבדיל, ובמכ"ש מהנעשה אצל הגדולים...

18 וזוהי ההוראה שלמדים מההגדה – שאדרבה, איפכא מסתברא; כיון שמדובר אודות ילדי ישראל,
19 מאיזה סוג שיהי', צריכים להתעסק עמהם ולחנכם כדבעי, כך, שיהיו בטוחים שיהי' זה באופן ד"לשנה
20 הבאה בירושלים".

21 יש לסמוך על הקב"ה, ולא לערוך חשבונות של בשר-ודם, שכיון שצריך לדאוג לפרנסתו, די בכך
22 שילמד תורה שעות אחדות בשבוע ב"דיי סקול", ואח"כ ילך ל"קאָלעדזש" דוקא (ובפרט²⁷³ שעכשיו
23 נתגלו כבר כל הענינים שקורים שם²⁷⁴).

24 וע"י ההתעסקות עם כל ארבעת הבנים, ועד שפועלים שכולם יהיו במעמד ומצב של בן חכם – אזי
25 יוצאים מהגלות ביחד עם כולם, "בבנינו ובבנותינו"¹²³, "כימי צאתך מארץ מצרים"¹⁵, שאפילו יהודי
26 אחד לא נשאר במצרים, וכך "אראנו נפלאות"¹⁵ בדור האחרון, בעקבתא דמשיחא, כשנצא לקבל פני
27 משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש.

* * *

28
29 מד. בנוגע לאופן שבו היתה יציאת מצרים נאמר²⁷⁵: "הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי",
30 ואיתא במכילתא²⁷⁶ שזהו "כאדם שהוא שומט את העובר", ועד"ז איתא בכתבי האריז"ל²⁷⁷ שבהיות בני"י
31 במצרים "היו ממש בתוך קרבם" (כמדובר כמ"פ²⁷⁸ שכל ענין בפנימיות התורה ישנו גם בנגלה דתורה
32 – בגלוי או עכ"פ ברמז).

(269) אבודרהם – הובא בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (274) חסר קצת (המו"2).
ע' יז. (275) ואתחנן ד, לד. (276) בשלח יד, ל. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ח
(270) ירמ' ד, כב. ע' 53. וש"נ. (271) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות ח"ח ע' 76 ואילך. (272) קהלת יו"ד, ב.
(273) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 43 ואילך. (274) שעה"פ שמות א, ח. (275) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חע"א ע' 307. וש"נ.
(276) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חע"א ע' 307. וש"נ.

- 1 והענין בזה – שבנ"י יצאו לא רק "מבין הגוים" (כהלשון שנאמר בכ"מ²⁷⁹), שמורה על השייכות
 2 ביניהם באופן של קירוב מקום, אלא יתירה מזה: "מקרב גוי", שמורה על השייכות גם באיכות ובתוכן
 3 כו', בדוגמת עובר ש"אוכל ממה שאמו אוכלת כו"²⁸⁰, ועד ש"עובר ירך אמו הוא"²⁸¹. ומתאים גם ע"פ
 4 הלכה – שהרי לפני מ"ת הי' להם דין של בני-נח (לדעת רוב הפוסקים²⁸²).
- 5 וזהו ענין הגירות שנפעל ביצי"מ ומ"ת – כאמור לעיל (סל"א) שיצי"מ קשורה עם מ"ת, דכיון
 6 ש"בהוציאן את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", ובזכות מ"ת יצאו ממצרים, נמצא,
 7 שיצי"מ היא טפל למ"ת, והרי זה בדוגמת "מכשירי מצוה"²⁸³, ולכן, קודם זמן מתן תורתנו מוכרח להיות
 8 זמן חרותנו – שנעשית מציאות חדשה של בני".
- 9 ודוגמתו בכל גיור – ש"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"²⁸⁴, אלא שכל גיור הוא לאחרי שישנה כבר
 10 המציאות של בני" בעולם, ואילו ביצי"מ ומ"ת נתחדשה כל המציאות של בני".
- 11 ולכן, מיצי"מ ומ"ת למדים דיני גירות: מילה וטבילה כו"⁹⁶. יש אמנם פרטי דינים בנוגע לקבלת
 12 המצוות שלמדים מהגיור של רות, אבל מעשה הגירות עצמו (לא המחשבה והדיבור שבו) – מילה
 13 וטבילה – למדים מיצי"מ ומ"ת, שכן, הגיור של רות הי' לאחרי שהיתה כבר המציאות של בני", ואילו
 14 ביצי"מ ומ"ת נתחדשה המציאות של בני".
- 15 וכללות הענין בזה – שנתחדשה בעולם מציאות שהקב"ה אומר עלי' "נצר מטעי מעשה ידי
 16 להתפאר"²⁸⁵, ועד שהשייכות של בני" להקב"ה גדולה יותר מהשייכות של בן לאביו, כי²⁸⁶, אע"פ ש"ברא
 17 כרעא דאבוה"⁷¹, הרי הבן נפרד מאביו ונעשה מהות בפ"ע, ואילו נשמת איש ישראל אינה נפרדת ממנו
 18 ית' כלל, רק כולא חד, ולכן יש חיוב של מס"נ על ציווי אבינו שבשמים, ולא כמו הבן שאינו מחוייב
 19 למסור נפשו עבור אביו, שהרי "חייך קודמין"²⁸⁷ (במכ"ש מזה ש"אבדתו קודמת"²⁸⁸).
- 20 ובדוגמת כללות החידוש דמ"ת שעליונים ירדו למטה כו' – לא רק בנוגע לנשמה (כפי שהי' גם קודם
 21 מ"ת), אלא באופן שחודר גם את הגוף, ועד שאפילו מצות מילה היא באופן שונה לאחרי מ"ת מכפי
 22 שהיתה לפני מ"ת, שלכן "אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני
 23 שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כו'" (כמ"ש הרמב"ם בפירוש המשניות²⁸⁹), ומה גם שלאחרי
 24 מ"ת ניתוספו במצות מילה כמה פרטים שלא היו קודם מ"ת (כמדובר פעם בארוכה²⁹⁰).
- 25 וכל זה מודגש ביותר בבוא הזמן המיוחד שבו חוגגים את יצי"מ בכל שנה – "זמן חרותנו", נוסף
 26 על הענין דיצי"מ שישנו בכל ימות השנה באופן של "פעולה נמשכת" מהפעם הראשונה.
 27 מה. ובנוגע אלינו:
- 28 כאשר פוגעים בענין הגירות, עי"ד שמתערבים אנשים שאין להם מושג אפילו בא"ב של יהדות,
 29 ומצווים על שכריהם ולקיטיהם לומר על לאו הן ועל הן לאו, היפך ממה שנקבע במ"ת – אזי פוגעים
 30 לא רק בענין חשוב בעולם, או בענין פרטי של תומ"צ, אלא מחריבים רח"ל את כל ענין היהדות!
- 31 אמרו רז"ל²⁹¹: שבעה דברים קדמו לעולם, וא' מהם הו"ע התורה, ומחשבתן של ישראל קדמה לכל
 32 דבר, אפילו לתורה. ואילו כאן, רוצים לכלבל את כל המציאות של בני", עי"ז שנותנים לגוי תעודת-נייר
 33 – באותיות מרובעות עם סמל של מנורה בת שבעה קנים – שהוא יהודי (ונותנים לו אלפי דולרים מכספי

(279) יחזקאל לז, כא. ועוד.

(280) נדה ל, ב.

(281) גיטין כג, ב. ובכ"מ.

(282) ראה אנציקלופדי' תלמודית (כרך ג) ערך ב"נ בתחלתו

(ס"ע שמח). וש"נ.

(283) ראה ישח"ת אחש"פ תשכ"ה (לקו"ש ח"ז ע' 125

ואילך). וראה גם תורת מנחם – התועודיות חנ"ז ע' 346. וש"נ.

(284) יבמות כב, א. וש"נ.

(285) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(286) ראה לקו"ת דרושי ר"ה סב, ד.

(287) ב"מ סב, א.

(288) שם לג, א.

(289) חולין ספ"ז.

(290) ראה ישח"ת אחש"פ תשכ"ה (לקו"ש ח"ז ע' 125

ואילך). וראה גם תורת מנחם – התועודיות חנ"ז ע' 346. וש"נ.

(291) פסחים נד, א. ב"ר פ"א, ד.

- 1 צדקה שתרמו יהודים), ועוד מתגאים בכך ואומרים שזהו "הישג דתי", בה בשעה שאפילו "בר בי רב
2 דחד יומא" מבין מהי התוצאה – שזה ענין שמביא לידי גילוי עריות עבודה זרה ושפיכות דמים²⁹² רח"ל!
3 ומה שטוען שאין זה ענין של ג"ע ע"ז ושפ"ד, ובמילא לא צריך למסור נפשו על זה – הרי זה ענין
4 של חילול השם ברבים שאין כמוהו!
- 5 והגע עצמך: אפילו כדי להיות חבר באיגוד מסויים ב"מנהטן" – מעמידים תנאים מסויימים, ובודקים
6 את השמות וההחתימות – אם אין בהם זיוף וכו'; ואילו בנוגע לגיור, מודיעים ומכריזים, שלאחרי שניתנה
7 תעודת-הנייר, אין רשות לאף אחד לחקור ולדרוש...!
- 8 הבטיחו שישלחו שליח למקום פלוני כדי להבטיח שהכל יתנהל כשורה. אבל כשהשליח הגיע לשם,
9 ראה מיד שאין לו שום שליטה, ורק משתמשים בו כדי לומר שעכשיו הכל כשר וישר, ולכן עזב את
10 המקום!
- 11 וגם לאחרי שראו עכשיו שבין אלו שנרשמו בתור יהודים ישנו אחד שהוא צורר היהודים, נאצי וכו'
12 וכו'²⁹³ – מבטיח פלוני, שמתייצב נגד "דבר הוי" זו הלכה"²⁹⁴, שאותו גוי ישאר בראש הרשימה...
13 ועיקר העוולה היא מצד כל אלו שעומדים מסביב ושותקים, ולא עוד אלא שמוחאים כפיהם... אם
14 בגלל שקיבלו שוחד של כבוד המדומה או ממון [נדאיתא בספרים בנוגע לשם המטבע "זוז", מלשון
15 זוז²⁹⁵, שאינו מניח את האדם להשאר במקומו], או בגלל נאמנותם למפלגה... כיון שזה ענין שקשור עם
16 המפלגה, אי אפשר לומר מאומה!
- 17 אבל הוא שוכח שהוא "מושבע ועומד מהר סיני"²⁹⁶ עוד לפני שהושבע ע"י המפלגה!
- 18 ומה שאינו יכול לצאת נגד כדי שלא להסתכן באיבוד הפרנסה (כיון שמקבל משכורת ממנו) – כפי
19 שאכן אירע שהי' יהודי אחד שהצביע נגד חוק "מיהו יהודי" (למרות מה שהובטח לו אם ישתתף עמהם
20 בהצבעה), ולא התביישו להעניש אותו וליטול ממנו את פרנסתו, ומוסיפים להתרות באלו שרוצים
21 להצטרף ולחתום נגד החוק, שיטלו מהם את פרנסתם – הרי הוא בעצמו אומר בברכת המזון בכל יום
22 שחקב"ה הוא "הזן את העולם כולו בטובו בחן ובחסד וברחמים"!
- 23 מו. ויה"ר שבעמדנו בחג הפסח, "זמן חרותנו", תהי' כבר הגאולה מהחושך כפול ומכופל, שהוא
24 כמו החושך דמצרים שנאמר בו²⁹⁷ "וימש חושך", "לשון ממשש בצהרים"²⁹⁸, שהי' כפול ומכופל ועב עד
25 שהי' בו ממש", שהיו יכולים למששו בידים.
- 26 ולא כמו ה"אשלי" שזוהי "אתחלתא דגאולה"²⁹⁹; זהו מעמד ומצב של "מצרים" ("כל המלכיות
27 נקראו ע"ש מצרים ע"ש שהם מצירות לישראל"³⁰⁰) שלא הי' כמוהו; כזה רגש נחיתות בפני הגוי שלא
28 הי' כמוהו – שכאשר הגוי נותן רשיון שיוכלו לרשום אותו בתור יהודי, הרי זה פועל הרגשת עליונות!
29 זהו חילול כל הקדוש לישראל, חושך כפול ומכופל, חושך שמעורב עם שוחד – השוחד בנוגע למיהו
30 יהודי, והשוחד בנוגע לרבנות, וכעת עומדים להסתכסך עם הקב"ה בעצמו – עי"ז שמלמדים אודות
31 "אותו האיש" רח"ל³⁰¹; עד עכשיו ניסו לפגוע בישראל ואורייתא, ועכשיו – גם בקוב"ה!
- 32 ויה"ר שכשם שבמצרים הי' "וימש חושך" רק "שלשת ימים"³⁰², ואח"כ היתה היציאה ממצרים באופן

(292) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ז ע' 198. וש"נ.

(293) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ס"ע 31 ואילך. וש"נ.

(298) תבוא כת, כט.

(299) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"א ס"ע 233. וש"נ.

(300) ב"ר פט"ז, ד.

(301) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ס"ע 69

ואילך. וש"נ.

(302) בא שם, ככ"ג ובפרש"י.

(294) שבת קלח, ב.

(295) ראה גם תנחומא מטות ו. במדב"ר פכ"ב, ח.

(296) יומא עג, סע"ב. וש"נ.

(297) בא יו"ד, כא ובפרש"י.

- 1 שאפילו יהודי אחד לא נשאר במצרים³⁰³ – הנה גם עתה יהי' כן. ובכל אופן, אלו שנאחזים בחושך, יהי
2 להם אשר להם, אבל עכ"פ שלא יסירו מהדרך יהודים נוספים, ואפילו לא גויים.
- 3 ולהעיר, שבלית ברירה יכולים להשתמש גם בטענה שאין לפגוע בגויים, כפי שאירע בשעה ששמעו
4 שהותיקן כועס על כך שרושמים גויים בתור יהודים, שהתחילו להתלחש ולחפש עצות כיצד לרצות את
5 הגוי! ... ואע"פ שאין "ענין" לטעון שצריך לבטל זאת בגלל הותיקן, אבל אעפ"כ, כשמדובר אודות הצלה
6 מצרה, יש לטעון ולומר: גם אם אינך מתפעל מהקב"ה – אולי תתפעל מהבוחרים שלך שתומכים בך
7 בבחירות או מהרבנים שלך³⁰⁴, ועכשיו העצה היא לדרוש זאת מצד ה"חוצה" – שגויים אינם מרוצים
8 מזה, ולכן חייבים לעשות משהו! ...
- 9 ויה"ר שיסתיים כבר החושך כפול ומכופל, ו"לכל בני ישראל יהי' אור במושבותם"³⁰⁵ – ע"י ההנהגה
10 ע"פ "דבר ה' זו הלכה" כפי שנמסר ע"י משה, "גואל ראשון הוא גואל אחרון"³⁰⁶,
- 11 – וכידוע הביאור בזה³⁰⁷, שאע"פ שמשה הוא משבט לוי, ומשיח הוא משבט יהודה, הנה בזמן
12 הגאולה תתלבש נשמתו של משה בגופו של משיח –
- 13 שיוציא מהגלות את כל היהודים כהלכה, ובנוגע לכל הגויים שרימו אותם – הנה "אז אהפוך אל
14 עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד"³⁰⁸, בקרוב ממש.
- * * *
- 16 מז. ישנו ענין נוסף בהמשך להאמור לעיל (סמ"א) שסדר ההגדה מלמדנו הצורך להתעסק בחינוך
17 הבנים – חלקה של האשה, עקרת הבית, בחינוך הבנים:
- 18 נוסף לכך שבשנים הראשונות, עד גיל שש שנים³⁰⁹, שייך ענין החינוך לגמרי לאשה, הנה גם בשנים
19 שלאח"ז, ביכלתה של האשה להשפיע על חינוך הבנים עוד יותר מאשר הבעל.
- 20 ולדוגמא³¹⁰: בנוגע לחשבונות שכליים אודות "תכלית", שכדי שבבוא הזמן יהי' לו כשרון לפרנסה,
21 צריך לוותר על לימוד התורה בחלק מהיום, ולא להתרגל להנהגה שהיא שונה לגמרי מכל העמים –
22 שטענה זו שייכת ונוגעת לאם יותר מאשר לאב – הנה כאשר האשה מוחלת על זה, ומדגישה שהעיקר
23 אצלה שהילדים יגדלו באופן המתאים לבן אברהם יצחק ויעקב ובת שרה רבקה רחל ולאה – הרי בודאי
24 שכן יקום!
- 25 וענין זה מודגש ביצי"מ (שזהו תוכנה של ההגדה) – כדאיתא במדרשי חז"ל³¹¹ ש"בשכר נשים
26 צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים", החל מביטול גזירת פרעה דוקא ע"י הנשים – נוסף
27 על המילדות העבריות³¹² – שהם חיזקו את האנשים לבטוח בהקב"ה ולידע שגזירת פרעה אינה נוגעת
28 להם, אם רק יתנהגו ע"פ רצון ה', וכך העמידו את הדור ש"הם הכירוהו תחילה"³¹¹ – שדוקא אלו
29 שנולדו בשדה, והקב"ה בעצמו זן אותם באופן ש"ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור"³¹³, הנה הם
30 הכירוהו תחילה ואמרו "זה א-לי ואנוהו"³¹⁴.

(307) ראה שעה"פ שם. וראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ז סכ"ה (תורת מנחם – התוועדויות חמ"ט ע' 370). וש"נ.
(308) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם שבהערה 256.
(309) ראה עירובין פב, א-ב. וש"נ.
(310) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 295. וש"נ.
(311) סוטה יא, ב. שמור"ר פ"א, יב.
(312) שמות א, יז.
(313) האזינו לב, יג.
(314) בשלח טו, ב.

(303) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ריש ע' 51. וש"נ.
(304) בענין זה נזכר שגם כאשר הרב שלהם פוסק שאסור לסייע ברישום גויים כיהודים (ע"י ישיבתם בממשלה), הנה תוך כדי דיבור יוצאים בהכרזה שיעשו באופן אחר מדברי הרב, כיון שלא נתכוין לכך וכו'.
(305) ע"פ בא שם, כג.
(306) ראה שמור"ר פ"ב, ד"ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רנג, א.
שעה"פ ויחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.

1 וסיפור זה, כמו כל סיפורי התורה, מהוה הוראה – איך להעמיד ילדים שיתנהגו ע"פ רצון הקב"ה,
 2 שאז יצייתו גם להוריהם, כשם שמצייתים לאביהם שבשמים.
 3 וכך מעמידים "צבאות ה'", ויוצאים עמהם – "בבנינו ובבנותינו" – אל הגאולה האמיתית והשלימה,
 4 באופן ד"אראנו נפלאות"¹⁵.

* * *

5
 6 מח. גאולה פרטית היא הקדמה לגאולה כללית, וכמו פרט בערך הכלל.
 7 וכן הוא גם בנוגע לאלו שנגאלו לאחרונה מאחורי מסך הברזל – אם כי לא כולם, אלא רק בבחי'
 8 "הניצנים נראו בארץ"³¹⁵ – שזו תהי' הקדמה לגאולה של כולם, אם באופן שבהיותם שם יוכלו להתנהג
 9 כרצונם, או ע"י שינוי מקום.
 10 וגאולה זו, שהיא בבחי' כלל גדול או כלל קטן, תהי' הכנה לגאולת כל בני", הן בחוץ לארץ והן
 11 בארץ ישראל – להגאל מה"אל זר אשר בקרבך"³¹¹, ולבוא לגאולה האמיתית והשלימה "היום – אם
 12 בקולו תשמעו"¹²¹, שאז – "מיד הן נגאלין"³¹⁶, באופן ש"אתם תלוקטו לאחד אחד"³¹⁷ ע"י הקב"ה בעצמו
 13 [כמארז"³¹⁸ "לשעבר (ביצי"מ) אני ובית דיני הייתי מהלך לפניהם, שנאמר³¹⁹ וה' הולך לפנייהם יומם
 14 (והרי כל מקום שנאמר וה', הוא ובית דינו³²⁰)], אבל לעתיד לבוא אני לבדי, שנאמר³²¹ כי הולך לפניכם ה'
 15 ומאספכם גו"¹], בקרוב ממש, ו"שמחת עולם על ראשם"⁴⁶.

* * *

16
 17 מט. בנוגע ל"כיניוס תורה" שיערך מחר – מסתמא יהי' זה בהשתתפות כולם. וההשתתפות שלי היא
 18 – בסיום על מסכת כתובות³²².
 19 ויה"ר שיהי' זה באופן של "כיניוסן של צדיקים" ש"הנאה להם והנאה לעולם"³²³.
 20 ועי"ז ימשיכו חירות על השנה כולה – שמתוך חירות מכל הענינים המבלבלים יוכלו ללמוד תורה
 21 ולקיים מצוות, ולהתכונן לביאת משיח צדקנו, מתוך שמחה וטוב לבב.
 22 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה, ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הכבות (בבא הד' – ג"פ),
 23 והניגון "ניע זשוריצי כל אפצי".
 24 לאחרי ברכת המזון, תפלת ערבית והבדלה – נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכל הנאספים
 25 מ"כוס של ברכה".
 26 טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "כי בשמחה תצאו".

(315) שה"ש ב, יב.
 (316) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
 (317) ישעי' כז, יב. וראה פרש"י נצבים ל, ג.
 (318) שמו"ר פי"ט, ו. וראה המשך וככה תרל"ז פ"א ואילך.
 (319) דלעיל סל"ז ואילך. וש"נ.
 (320) סנהדרין עא, סע"ב (במשנה).
 (321) בשלח יג, כא.
 (322) בא יב, כט ובפרש"י. ב"ר פנ"א, ב.
 (323) ישעי' נב, יב.

לקוטי שיחות

אחרון של פסח

כרך כב

מתורגם ללשון הקודש

16 לכאורה, ניתן היה להסביר, שכוונתם לא היתה להדר
17 באכילת מצה שרויה באחרון של פסח, אלא כוונתם היתה
18 להדר ב"שמחת יום טוב". אך אי אפשר להסביר כך,¹⁶ כי
19 בחגים אחרים לא ראו אצלם מנהג דומה, ואם עשו זאת
20 לשם שמחת יום טוב, הרי צריך, לכאורה, לנהוג כך גם
21 בחג¹⁷ הסוכות ובחג השבועות¹⁸, ובנוסף לכך, הרי אדמו"ר
22 הזקן אומר "המקיל משום שמחת יו"ט לא הפסיד". כלומר,
23 לא זו בלבד שזוהי קולא לגבי הזהירות הנדרשת בחג
24 הפסח, אלא שאין כאן גם שום רווח והידור "משום שמחת
25 יום טוב", אלא נאמר רק שלא הפסיד.

ב.

סימן היכר

26 ניתן היה לומר שרבותינו נשיאינו נהגו כך כדי שיווצר
27 הבדל וסימן היכר¹⁹ בין אחרון של פסח¹¹ לבין שבעת
28 הימים שלפניו¹².
29 אך קשה לומר¹³, שלצורך סימן היכר בלבד, יהדור¹⁴
30 ויקפידו לאכול מצה שרויה, ובמיוחד כפי שראינו שנהגו

א.

מצה שרויה באחרון של פסח

1 בענין הזהירות שלא לאכול מצה שרויה בחג הפסח
2 ידועים דברי אדמו"ר הזקן בתשובתו¹, ש"המחמיר תבא
3 עליו ברכה.. טעמא רבא איכא במילתא (=טעם גדול יש
4 בדבר) ליוזר מחשש איסור מדאורייתא", וכפי שהוא
5 מסביר שם את הפרטים, ומבחין בין בישול מצה
6 שנתפוררה, או הוכנסה למרק, לבין "מצה טחונה שעושים
7 ממנה עיגולים" אשר "יש לרין בזה דין תערובות", והוא
8 מסיים ואומר "ומכל מקום ביום טוב האחרון, המקיל
9 משום שמחת יום טוב לא הפסיד".

10 אך למעשה ראינו את הנהוג אצל רבותינו נשיאינו,
11 שבסעודות של אחרון של פסח² הרי לא זו בלבד שנהגו
12 להקל, אלא אף לדקדק ולהקפיד לאכול מצה שרויה³.
13 ואם כל מנהג ישראל "תורה היא"⁴, על אחת כמה
14 וכמה שכך הוא כשמדובר על מנהג מפורסם⁵ של רבותינו
15 נשיאינו⁶.

10) כן משמע לכאורה מספר השיחות שם: פונדעסוועגן פלעגט ער דאס טאן בכדי להראות. וראה גם ספר המנהגים-חב"ד ע' 43.
11) וע"ד שמצינו בשמע"צ (סוכה מז, א) שמיטב יתביין (בסוכה) ברוכי לא מברכין, ומ"מ "אין ישנים בסוכה דבשלמא גבי אכילה איכא היכרא דהא אין מברך, מה שאין כן בשניה שליכא היכרא" (מרדכי הובא במג"א סי' תרסח סק"ב. ועד"ז הוא במהרי"ל הל' סוכה).
12) להעיר משו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קפח (וש"ט) דאחר שחתם בונה ירושלים יענה אמן אחר ברכת עצמו כו' כדי לחלק בין ברכות של תורה לרביעית שהיא מד"ס.
13) עוד יל"ע בזה ע"פ הידוע שמחמירין בכמה דברים ביו"ט שני של גלות דלא אתו לולולי בי' – ראה טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח סתצ"ו ובנ"כ. וראה גם שו"ע אדה"ז סתע"ה ס"ל לענין אכילת מצה כו'. ואולי אינו שייך לנדוד, כי זהו רק בענין השייך ליו"ט, ולא בענין השייך לכל ימי החג (וכמו בסוכה – ראה שו"ע אדה"ז סת"ר"ט ס"ט). וראה חק יעקב או"ח סתצ"א "דמקלין כמה דברים ביום אחרון של פסח באיסור חמץ הואיל והוא רק ספיקא דיומא כו'". וראה לקמן בפנים סעיף יו"ד.
14) להעיר מסה"ש שם (ריש ס"ב): אחרון של פסח פלעגט מען פריער ניט עסן מצה שמורה דוקא. ומשמע קצת שזה הי' בכדי להדגיש את השינוי בין אחש"פ לשאר הימים, ואעפ"כ לא נאמר שהיו מוהדוים לאכול מצה פשוטה.

1) סי' ו' (נדפס בסוף ח"ו דשו"ע אדה"ז). וראה שערי תשובה לשו"ע או"ח סו"ס תס.
2) ובכל שבעת ימי הפסח נזהרין ביותר ממצה שרוי' ולכן המצות שעל השלחן מכוסות, שמא יפלו עליהן מים וכו' – ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' ע' לו. ספר השיחות ה'ש"ת ע' 37. תש"ב ע' 105.
3) כ"ה בסה"ש תש"ב שם בהנהגת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע. וכן נהג כ"ק מו"ח אדמו"ר.
4) תוד"ה נפסל מנחות כ, ב. מהרי"ל הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153 (והמנהג תורה היא). וראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א.
5) משא"כ הנהגה סתם או ראיית, ועאכ"כ שבצענה.
6) להעיר שהלשון בתוס' ומהרי"ל שם "מנהג אבותינו תורה היא".
7) וכדמוכח גם מסה"ש שם בנוגע לאביו: אָבער אחש"פ, הגם עס איז אים געווען שווער בכלל עס צו נצח שרוי' פונדעסטוועגן כו' (=אבל באחרון-של-פסח, למרות הקושי שבדבר לאכול מצה שרויה, בכל זאת...)
8) ואדרבה, באחש"פ הרי ההידור בשמחת יו"ט בא ע"י קולא בזהירות חשש חמץ, משא"כ בשאר יו"ט שההידור בשמחת יו"ט הוא בלי כל חשש כלל.
9) אלא יש לדהות דבפסח שאוכלים מצה הרי משום שמחת יו"ט מקום להקל לאכול (במקום מצה קשה) מצה שרוי' או קניידלאך, משא"כ בשאר יו"ט. אבל ראה לעיל הערה 8.

ד.

בפסח - אסור; בשבועות - חובה

יש לומר, שנקודת ההסבר לכך בפנימיות הענינים 26
 היא: 27
 ידוע²³ ההבדל בין פסח לבין שבועות בענין החמץ, 28
 שבפסח החמץ אסור לחלוטין, ואילו בשבועות לא זו בלבד 29
 שהחמץ מותר, אלא הוא חובה - מנחת שתי הלחם 30
 המוקרבת בשבועות צריכה להיות דוקא "חמץ תאפינה"²⁴, 31
 ויותר מכך, דוקא מנחה זו מתירה²⁵ את הקרבת מנחות 32
 המצוה²⁶. 33
 וההסבר לכך הוא: "חמץ" מצביע על הגבהה 34
 והתנשאות, שזהו המקור לרע, ולכן בפסח, ב"ציאת 35
 מצרים", חייבים "לברוח" מן "חמץ", ועד כדי כך ש"לא 36
 יראה"²⁷ ולא ימצא²⁸. לעומת זאת בשבועות, לאחר כל 37
 העבודה הרוחנית של ספירת העומר, שבה מבררים את כל 38
 שבע המדות של הנפש הבהמית לכל פרטיה (חסד שבחסד 39
 וכו') - אז החמץ אינו סותר לעבודת ה', אלא להיפך: 40
 נמצאים אז במצב שבאמצעות החמץ עצמו אפשר, ולכן 41
 צריך, לקיים את התורה ואת המצוות, בדומה לנאמר 42
 "ויגבה לבו בדרכי ה'"²⁹. כי שיא המעלה הוא "אתהפכא 43
 חשוכא לנהורא", כשהופכים את החושך עצמו³⁰ לאור, 44
 ולכן בשבועות צריך להיות דוקא "חמץ תאפינה". 45

ה.

אחרון של פסח - לאחר הביור

לפי זה מובן שבדומה לכך אנו רואים גם באחרון של 46
 פסח: כאשר כבר ספרו, ו"ברור", באחרון של פסח, את 47
 כל שבע הספירות, המדות, החל מהספירה (המדה) 48
 הראשונה והנעלית - דאזיל עם כולי יומי³¹ - חסד, 49

1 לדייק ולשרות בכל מאכל ומאכל¹⁵, ואם עשו זאת לצורך
 2 סימן היכר בלבד - לא היה צורך לעשות זאת בכל מאכל.

ג.

המנהג - הוראה

3 בפשטות יש לומר, שכיון שאדמו"ר הזקן פוסק
 4 ש"המקיל משום שמחת יום טוב לא הפסיד" לכן הקפידו
 5 לשרות באחרון של פסח - כדי להדגיש את החידוש בפסק
 6 ההלכה ובהוראה של אדמו"ר הזקן.
 7 כפי שמוצאים בגמרא¹⁶ ש"רב אחא בריה דרבא מוהדר
 8 אתרי וחד (=שהיה מהדר ליטול הדס שיש בו רק "שני
 9 עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על
 10 השנים"¹⁷) כדעתו של רב כהנא, למרות שרב כהנא אמר
 11 "אפינן תרי וחד" ו"לתתא דחד קינא (=שלשה עלים
 12 בעוקץ אחד) כל שכן דכשר"¹⁸. אלא ש"הואיל ונפיק
 13 מפומיא דרב כהנא", לכן תלמידו וידר בכך¹⁹.
 14 אך מכך שרבותינו נהגו זאת בכל מאכל ומאכל מובן
 15 שלא היה זה רק מפני הסיבה של "הואיל ונפיק מפומיה
 16 דאדמו"ר הזקן", אלא המנהג קשור ונוגע לעצם הענין של
 17 אחרון של פסח, ולכן - לכל הפרטים האחרים, כולל
 18 המאכלים, של יום זה.
 19 וכפי שהוסבר פעם²⁰ אודות הדיוק בנאמר מנהג
 20 ישראל תורה היא, שלא זו בלבד שיש למנהג זה תוקף של
 21 תורה, בדומה לנאמר "מנהג אבותינו בדינו", "אל תשנו
 22 מנהג אבותיכם"²¹, וכתשובתו הידועה של הרשב"א²²,
 23 אלא המנהג הוא גם הוראה - תורה - לתוכנו ומשמעותו
 24 המיוחדת, ובעניננו - יש כאן הוראה לגבי המהות
 25 המיוחדת של אחרון של פסח.

אוה"ת ד"ה הא לחמא (ויקרא כרך ב) ע' תנו ואילך. ובכ"מ.
 (24) אמור כג, יז. מנחות נב, ב.
 (25) ראה מנחות סח, ב. תוד"ה כבשי (שם מח, ב). ועוד. וראה צפע"נ
 הל' נדרים ח, ד.
 (26) והמנחות שמביאין מן הישן - הותרו ע"י שתה"ל דאשתקד.
 (27) בא יג, ז.
 (28) שם יב, יט.
 (29) דה"ב יז, ו. וראה ר"ח שער העונה פ"ו (רלד, רע"א): שיהי יקר
 רוח וגבה נפש בעניני עוה"ב כו'. לקו"ת במדבר (טו, ג). ועוד. וראה פירוש
 המלות (מהדו"ב) פקמ"ז.
 (30) עפ"ז מובן אריכות ודיוק סיפור חז"ל: אותן מצעות כו' הציעה לו
 בהיתר (מנחות מד, א).
 (31) ראה זח"ג קג, א"ב. קצא, ב.

(15) ראה ספר השיחות שם.
 (16) סוכה לב, סע"ב.
 (17) לשון רש"י שם ד"ה תרי.
 (18) רש"י שם ד"ה מהדר.
 (19) ולהעיר לענינו ממשנ"ת בתניא פל"ב "והן לא לא הפסיד שכו
 מצות אהבת רעים", ש"יל שלאחר שגילה אדה"ז ענין זה, יש בזה לא רק
 שלילת השכר "לא הפסיד", כ"א גם "ריוח" גדול שמקיים ציווי דאה"ז,
 שעיי"ז מתקשר עם אדה"ז (ראה בפנים בענין הואיל ונפיק מפומי דר"כ)
 - ראה לקו"ש [המתורגם] חיי"ז ע' 239 הערה 68.
 (20) לקמן ע' 64. וש"נ.
 (21) ירושלמי שם.
 (22) ח"א ס"ט.
 (23) בהבא לקמן - ראה תו"א ס"פ ויקהל ד"ה קחו (פט, ג. צ, ריש
 ע"ב) וביאורו בהוספות בתו"א שם (קיד, ג ואילך. קטו, ג. קטז, ב).

27 רשות קיים בשביעי של פסח, ומשביעי של פסח הוא
 28 "נמשך" וחל³⁹ גם בששת הימים האחרים של פסח.
 29 ומוסבר בתורת החסידות⁴⁰, שהעובדה שאכילת המצה
 30 בשביעי של פסח היא "רשות", הרי זה למעלות. עצם
 31 העובדה שאכילת המצה ביום זה היא "רשות" מצביעה על
 32 כך שאכילת המצה בשביעי של פסח מגיעה לדרגה נעלית
 33 יותר מאשר אכילת המצה בלילה הראשון שהיא חובה,
 34 בדומה⁴¹ לענין של תפלת ערבית רשות⁴².
 35 וכשם שהדברים קיימים בהמשכה מלמעלה, כך מובן
 36 גם לגבי עבודת האדם⁴³: אכילת מצה של חובה, או
 37 מצוה⁴⁴, מצביעה על כך, שהאדם אינו יכול להגיע בכוחות
 38 עצמו לעבודה הרוחנית של מצה, לחם עוני – התבטלות
 39 ואתכפיא, ולכן חלה עליו הזהירות בכך באופן של חובה
 40 ומצוה. לעומת זאת כאשר הדבר הוא "רשות", ומשאירים
 41 זאת לקיום לפי רצונו, הרי זוהי הוכחה שסומכים עליו.
 42 כלומר, שאין צורך לחייבו בהזהירות ובעבודה רוחנית של
 43 התבטלות. העבודה של אכילת מצה כבר יכולה להיעשות,
 44 ואף להתבצע, בכחות עצמו⁴⁵.
 45 הענין קשור לכך שיום זה הוא שביעי של פסח: כפי
 46 שהוסבר לפני כן לגבי אחרון של פסח, שכיון שכבר
 47 סופרים את הספירה השביעית, סיום הביורור והזיכוך של
 48 המחזור הראשון של כל שבע המדות, וכבר נמצאים במצב
 49 ובדרגה שמוגלים, ומשום כך חייבים, להדר ולאכול מצה
 50 שרויה,
 51 בדומה לכך בשביעי של פסח – כיון שהוא היום
 52 השביעי מהיום שבו נגלה עליהם מלך המלכים
 53 הקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו וגאלם⁴⁵, ואשר משום
 54 כך לא הופקצו בצקת של אבותינו להחמיץ – נעשה אז,

1 שלאחר מכן מתקיימות הסעודות של אחרון של פסח –
 2 סעודת הלילה וסעודת היום – וכבר "ברור" כל שבע
 3 המדות כפי שהן כלולות בחסד (חסד שבחסד, גבורה
 4 שבחסד, וכו') – הרי למרות שעדיין לא הגיעו לדרגה של
 5 שבועות, שאת החזון עצמו הופכים לקדושה ולמצוה, כיון
 6 שעדיין לא התקיים ה"בירור" והזיכוך הפרטי של כל
 7 המדות לפרטן.
 8 בכל זאת כבר אין צורך כל כך להזהר ולהשמר אז
 9 בעבודה הרוחנית מן הסוג של "מצה" (לחם עוני –
 10 התבטלות ואתכפיא), ולהשמר אפילו מחשש חמץ של מצה
 11 שרויה.
 12 אז כבר אפשר לנצל לעבודת ה' גם דבר שאיננו בטל
 13 ושפל לחלוטין, ולכן צריך לעשות זאת, ומשום כך מהדרים
 14 לאכול מצה שרויה³², עד אשר אכילת השרויה גורמת,
 15 בפשטות, למצוה של "שמחת יום טוב".

ו.

אכילת מצה רשות – למעוליות

16 כיון שכל דברי רבנן לקוחים מן התורה³³, וכל דתקון
 17 רבנן כעין דאורייתא תקון³⁴, יש לומר גם בענינו,
 18 שהמשמעות והאופן של אכילת מצה באחרון של פסח
 19 נובעת, והיא מנין המשמעות והאופן של אכילת מצה
 20 מדאורייתא בשביעי של פסח.
 21 ההסבר לכך הוא: מן הפסוק³⁵ "ששת ימים תאכל
 22 מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך" לומדים³⁶ "מה
 23 שביעי רשות אף ששה ימים רשות". פירוש הדבר³⁷,
 24 שלמרות שכל שבעת הימים, חוץ מליל יום טוב הראשון
 25 של פסח, שווים לגבי ההלכה של רשות, בכל זאת כיון
 26 שלומדים זאת משביעי של פסח³⁸ מובן, שעיקר הענין של

ד"ה וע"פ כו' ששת ימים תרס"ח. לקוטי לוי"צ (לוהר) ח"ב ס"ע פז.
 (41) ביאורה"ז להצ"צ וד"ה וע"פ כו' ששת ימים הנ"ל. לקוטי לוי"צ שם.
 (42) מבואר בלקו"ת סוכות פ, ג. שה"ש כד, ב. ביאורה"ז לאדהאמ"צ
 (יג, סע"ד ואילך) ולהצ"צ (ע"פ ואילך).
 וראה במקומות שנשמנו בהערה 40 ששייך לזה שבשש"פ הי' קרי"ס
 שבה נאמר (בשלח יד, יד) ואתם תחרישון, בעתיקא תליא מילתא (זח"ב
 מח, א). אלא שלכאורה זהו למעלה לגמרי מעבודת ונשיית האדם גם מבחי'
 רשות (ראה ביאורה"ז להצ"צ שם ע' צג. לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 383.
 וש"נ). ואכ"מ.
 (43) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 275 ואילך (באופן אחר).
 (44) ראה מכות (ח, א) כו"כ דוגמאות דחובה או מצוה. אנציקלופדיא
 תלמודית ערך חובה מצוה רשות.
 (45) ועוד אופן ודרגה דרשות – שנתעלה כ"כ עד שאינו מוכרח עוד
 לעשי' זו ותועלתה.
 *45) נוסח ההגדה פיסקא מצה זו ושם לפני"ז פיסקא ויוציאנו.

(32) ועפ"ז יש לפרש הלשון בשה"ש שם "בכדי להראות" – להראות
 ענינו ותוכנו דאחש"פ.
 (33) ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, א): ז' מצות דרבנן .. יוצאות ונמשכות
 ממצות התורה וכלולות בהן כו'.
 (34) פסחים ל, ב. וש"נ.
 (35) ראה טז, ח.
 (36) פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז סתע"ה סל"ב.
 (37) ראה שער האמונה פ"כ"ב.
 (38) ע"ד החילוקים (ועד להלכה בפועל) – בין הדבר שנאמר הדין בו
 בפירוש ואלו – שנלמד מן ממנו (תו"י יומא ג, ב. חינוך מצוה שם. וראה
 אנציקלופדיא תלמודית כרך ז' ע' קא. וש"נ).
 (39) וכמדובר כמה פעמים בכל הענינים שבתורה שהדבר המלמד הוא
 "המקור" שממנו נמשך הדבר הנלמד (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע'
 241).
 (40) שער האמונה שם. דרמ"צ כד, ב. ביאורה"ז להצ"צ ע' צה ואילך.

ה.

אחרון של פסח - הגאולה העתידה

זהו הסבר רק לפרט באחרון של פסח, כזמן שבו
משלימים את הספירה והבירור של המחזור הראשון של
שבע המדות, הספירות (דחסד) של ספירת העומר. אך מובן
שהמנהג להדר בלאכול שרויה קשור גם לעצם מהותו של
אחרון של פסח, יום אשר כשמו כן הוא, שהוא מסיים
ומשלים את זמן חרותנו, חג הפסח, וכן גם לגבי שביעי
של פסח, כדלהלן.

כדי להבין זאת יש להקדים את אמרתו של אדמו"ר
הצמח צדק, אשר כ"ק מו"ח אדמו"ר מביא באחת
משיחותיו⁵⁰, ואלה דבריו: היום האחרון של פסח נקרא
בשם זה, כי בו מסתיים הענין אשר התחיל בלילה הראשון
של פסח. הלילה הראשון של פסח הוא החג אשר בו
הוציאנו הקב"ה ממצרים, וגאלנו בגאולה הראשונה על ידי
משה רבינו, שהיה הגואל הראשון - וזו היתה ההתחלה.
אחרון של פסח, הוא החג שלנו על הגאולה האחרונה, אשר
הקדוש-ברוך-הוא יגאלנו מן הגלות האחרונה על ידי
משיח צדקנו שהוא הגואל האחרון. היום הראשון של פסח
הוא יום שמחתו של משה רבינו, ואחרון של פסח הוא
יום שמחתו של משיח.

דבר זה, שאחרון של פסח קשור לגאולה העתידה,
נרמז, כבכל הענינים שבפנימיות התורה, גם בנגלה
שבתורה - בכך שהפטרה של אחרון של פסח היא "עוד
היום... ויצא חוטר..."⁵¹.

הפטרה זו עוסקת בהרחבה בגאולה העתידה על ידי
משיח צדקנו, ומדובר בה על פרטי הייעוד שיקיימו אז.
כמבואר בכמה מדרשי חז"ל, וכמובא גם בדברי
הרמב"ם⁵², שהנהגה בימות המשיח תהיה באופן של
"וגר זאב עם כבש..." ועד "כי מלאה הארץ דעה את ה'",

1 ביום השביעי, הגילוי של הענין ש"לא הספיק..." - וזהו
2 "עצרת", אז נקלט ענין זה בפנימיותו של כל יהודי ולכן
3 אכילת המצה אז היא רשות בלבד⁴⁶.

ז.

שביעי של פסח - מלמעלה; אחרון של פסח - מלמטה
4 אך מובן שיש הבדל בין שביעי של פסח לבין אחרון
5 של פסח: שביעי של פסח הוא היום השביעי של יציאת
6 מצרים, באמצעות "נגלה עליהם", אז חל הגילוי
7 מלמעלה⁴⁷. וכפי שהיה בפשוטם של דברים, שבקריעת ים
8 סוף הושלמה יציאת מצרים, כי עד אז עדיין היתה אימת
9 מצרים עליהם⁴⁸.

10 וכאשר הגיע היום השביעי, נעשה הגילוי מלמעלה
11 מופנם באופן של "עצרת" וקליטה, והביא משום כך לידי
12 אמירת שירה על ידי בני ישראל.

13 ולכן אכילת מצה היא כבר בפנימיות אז, ומשום כך
14 היא רשות, כדלעיל.

15 לעומת זאת, אחרון של פסח הוא היום השביעי של
16 ספירת העומר, של העבודה מלמטה, הבירור והזיכוכ של
17 שבע מדות האדם על ידי האדם עצמו,

18 וכפי שנעשה הדבר כפשוטו בפעם הראשונה,
19 שביציאת מצרים התחילו בני ישראל מעצמם לספור את
20 הימים לקראת קבלת התורה, שאז יגיעו ל"תעבדון את
21 האלקים על ההר הזה"⁴⁹ -

22 שכאשר כבר מגיעים ליום השביעי של הספירה ושל
23 העבודה מלמטה, הרי אז לא זו בלבד שהעבודה רוחנית
24 של אכילת מצה - ביטול הישות העצמית - היא רשות,
25 אלא כבר אפשר אז לאכול, ואף צריך להדר ולאכול מצה
26 שרויה, שיש בה חשש חמץ, כי מעלים גם דרגה זו בעבודת
27 ה', כדלעיל.

חזק"י, שביקש הקב"ה לעשותו משיח (סנהדרין צד, א). וזה שייך לאחש"פ כדלקמן בפנים.

52 הלכות מלכים פי"ב. אלא שלשיתו ביד ה"ז רק משל וקאי על אוה"ע, ולדעת הראב"ד כו' אינו משל (ראה נ"כ שם). - וגם הרמב"ם עצמו מפרש דבריו בידו וז"ל באגרת תחיית המתים פ"ו: מש"כ דמשל הן "אין דברינו זה החלטי כו' ואם הוא כפשוטו הרי יהי' נס כו' כעין אמרם לא הויק נחש ועקרב בירושלים". וראה ג"כ הגש"פ (קה"ת תשמ"ו ושל"אח"ז) ע' תרגם בהערה, ובארוכה - לקו"ש חכ"ז ס"ע 203 ואילך. וראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 452 ואילך.

46 ראה בכל הג"ל (נוסף על הג"ל הערה 40) בדושים ד"ה ששת ימים בלקו"ת צו, סידור, אוה"ת. ועוד.

47 ראה לקו"ת צו יד, ד.

48 וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 131. ח"ז ע' 270.

49 "הגדה" הובאה בר"ן סוף פסחים. וראה לקמן ע' 128.

50 סה"ש ה'ש"ע ע' 72.

51 ואף שהטעם בזה איתא (בשו"ע אדה"ז סת"צ סי"ג) לפי שבליל פסח היתה מפתלו של סנחריב, הרי מפתל סנחריב היתה בליל ראשון של

פסח (שנאמר השיר יהי' לכם כליל התקדש חג גו'). וי"ל שמרומז בזה כי בהפטרה זו (בנוב לעמוד גו') מבואר נצחוננו של

23 וכיון שאחרון של פסח הוא חג הקשור לגאולה
24 האחרונה, ואז מאיר אורו של משיח, לכן אין צורך
25 בזהירות מפני חשש שרויה – כי נמצאים בדרגה נעלה
26 יותר, כמוסבר לעיל.

י.

אחרון של פסח – אתהפכא ממש

27 יותר מכך: בגאולה האחרונה, בנוסף לכך שיתקיים
28 הענין של "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", שלא
29 תהיה יותר מציאות של רע, אלא ייווצר הענין של
30 אתהפכא באמת,

31 וכפי שאומרים בהפטרה של אחרון של פסח "ושעשע
32 יונק... ועל מאורת צפנוני גמול ידו הדה", שגם הנחש
33 הצפעוני – היצר הרע⁶⁰, יתהפך לטוב – והארה וגילוי
34 מענין זה קיימים באחרון של פסח,

35 ומשום כך מהדרים לאכול שרויה בכל המאכלים, כי
36 החשש הקיים במצה שרויה מתהפך אז לטוב ולקדושה,
37 ואפשר לנצלו לעבודת ה', ואף בשמחה⁶¹, החל בשמחת
38 יום טוב.

39 וגם ענין זה מתבטא בהלכה בנגלה שבתורה: לפי
40 ההלכה⁶² "מי שנמשכה סעודתו במוצאי יום טוב האחרון
41 של פסח עד לאחר צאת הכוכבים מותר לאכול חמץ
42 בסעודה אף שעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל כלל".
43 כלומר, בסעודה של אחרון של פסח אוכל היהודי במקרה
44 זה חמץ⁶³, למרות שהוא אומר לאחר מכן בברכת המזון
45 "ביום חג המצות הזה"⁶⁴.

1 ועל קבוץ הגלויות מתואר בפסוקי הפטרה: "והיה ביום
2 ההוא... לקנות את שאר עמול... ומאיי הים".

3 וכידוע⁵³ שהבעל-שם-טוב נהג לאכול באחרון של
4 פסח שלש סעודות, והסעודה השלישית, שהתקיימה לפנות
5 ערב, נקראה "סעודת משיח" – מהסיבה שצויינה לעיל, כי
6 באחרון של פסח מאיר גילוי הארת המשיח.

ט.

בגאולה העתידה אין בריחה מהרע

7 ההבדל הכללי בין הגאולה הראשונה ביציאת מצרים,
8 לבין הגאולה האחרונה העתידה לבוא, הוא⁵⁴:

9 ביציאת מצרים נאמר "כי ברח העם"⁵⁵, כי "הרע
10 שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו"⁵⁶, והיה צורך לברוח
11 מן הרע – טומאת מצרים⁵⁶. ובמצב זה נמצאו בני ישראל
12 עד קריעת ים סוף בשביעי של פסח, כפי שמובן גם
13 בפשטות הענינים, שעד אז היתה אימת מצרים עליהם,
14 כדלעיל.

15 ומשום כך "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל
16 עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים"⁵⁷,
17 יש צורך בזהירות רבה מפני חמץ, ובחפזון – ברח, וזוהי
18 העבודה של מצה, לחם עוני – ביטול ואתכפיא.

19 בגאולה האחרונה שלעתיד לבוא נאמר "לא בחפזון
20 תצאו"⁵⁸, כי אז יהיה "ואת רוח הטומאה אעביר מן
21 הארץ"⁵⁹, לא תהיה כלל מציאות של רע ושל טומאה
22 שממנה צריך להמלט.

(53) ראה חיים יום ע' מז.

(54) בכל הבא לקמן ראה (נוסף על הנ"ל הערה 23) לקו"ש [המתורגם]

חט"ז ע' 134 ואילך. ושי"ן.

(55) בשלח יד, ה.

(56) תניא פל"א.

(57) ראה טז, ג.

(58) ישע"י נב, יב. וראה המשך וככה תרל"ז בתחלתו. שם פרק קכט.

(59) זכרי' יג, ב.

(60) סוכה נב, א.

(61) וזה למעלה יותר מהבחי' דמצה עשירה שאינה באה לידי חימוץ (המבואר במקומות הנ"ל הערה 23, 54).

(62) שו"ע אדה"ז סתצ"א סי"ג ממג"א וחק יעקב שם.

במשנה ברורה שם (סק"א) כתב "אמנם אם עדיין לא בירך בהמ"ז* בודאי אין לו לאכול חמץ דהרי יצטרך לומר יעלה ויבוא משום דאולינן בתר התחלת הסעודה כדאיאת לעיל בסו"ס קפח וא"כ יהי' תרתי דסתר"י – אבל צע"ג, כי הדין שבמג"א וחי"א אפשרי רק לפני ברהמ"ז, שהרי

משתחשך אסור לאכול אחרי ברהמ"ז קודם מעריב והבדלה (שו"ע או"ח סי' רצט). וראה גם כף החיים (סק"ח) שמסתימות לשון הפוסקים משמע שגם קודם ברהמ"ז שרי. וראה הערה 64.

(63) אלא שע"פ נגלה הטעם בזה "לפי שאיסור חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל כיון שחשכה הוא לילה לכל דבר וכבר הלכה ממנו קדושת יו"ט כו" אכילת חמץ שאינו תלוי כלל בקדושת חיים" (שו"ע אדה"ז שם). ולהעיר מט"ז אר"ח סו"ס תרסת. וראה לקמן ע' 128. ואכ"מ.

(64) כן משמע במשנ"ב שם, מדכתב "יצטרך לומר יעלה ויבוא כו' וא"כ יהי' תרתי דסתר"י נולא – וולא יוכל לומר יעלה ויבוא .. כי יהי' תרתי דסתר"י" (ע"ד הדין בסקפ"ח שמביא, דמי שנמשכה סעודתו למוצ"ש והתפלל ערבית אינו מזכיר של שבת) – ומשמע מזה, שגם לדבריו אין ב"סתירה" זו לפטרו מאמירת יעלה ויבוא.

ויש לומר שאינו דומה לדין הנ"ל (בסקפ"ח), כי שם "דבריו סותרים" כלשון אדה"ז בשולחנו שם (סי"ז) "שתחלה התפלל תפלת יום שלאחריו ואח"כ מזכיר יום העבר": משא"כ בנדר"ד, שהמדובר באכילה (אכילת חמץ). ועצ"ע.

(* בדפוס ראשון דמשנ"ב במקום התיבות "אמנם.. בודאי" איתא "ולע"ד נראה פשוט דבודאי" (ולפי"ו פליג על דין המג"א). אבל בדפוס תרס"א (ושלאח"ז) – שהוגה ותוקן ע"י המחבר עצמו – הוא כבפנים.

יא.

גם שביעי של פסח – הגאולה העתידה

1 התורה נאמרה בכללות ובפרטות, וכך בעניננו: האמור
 2 לעיל, שהלילה הראשון של פסח הוא החג של הגאולה
 3 הראשונה – יציאת מצרים, ואחרון של פסח הוא חג
 4 הקשור לגאולה העתידה – הוא ההבדל הכללי בין שני
 5 ימי החג הראשונים של פסח לבין שני ימי החג האחרונים.
 6 כלומר, גם שביעי של פסח, שהוא הסיום של חג הפסח
 7 קשור לגאולה העתידה⁶⁵.
 8 [ובארץ ישראל הרי זהו הסיום ממש, ומקיימים ביום
 9 זה את סעודת המשיח, בשביעי של פסח].
 10 וכפי שהדבר מתבטא גם בכך שדוקא בקריעת ים סוף,
 11 בשביעי של פסח, התבטלו המצרים ו"קליפת מצרים"
 12 באופן ש"לא נשאר בהם עד אחד"⁶⁶, שזה מעין ביטול
 13 הרע והסרת הטומאה בכל העולם לעתיד לבוא, "זאת רוח
 14 הטומאה אעביר מן הארץ".
 15 וכך גם לגבי בירור ניצוצות הקדושה של מצרים,
 16 שהשלימות של בירור כל ניצוצות הקדושה שבמצרים –
 17 לא תוסיפו עוד לראותם⁶⁷, היתה בקריעת ים סוף, ו"גדולה
 18 היתה ביזת הים מביזת מצרים"⁶⁸, וזאת בדומה לשלימות
 19 של בירור כל ניצוצות הקדושה שבכל העולם לעתיד לבוא.

ומשום כך היה גילוי אלקות בקריעת ים סוף באופן
 של "מראין"⁶⁹ אותו באצבע ואומר זה א-לי" ו"ראתה
 שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים"⁷⁰, בדומה למה
 שיהיה לעתיד לבוא⁷¹: "ונגלה כבוד ה' וראה כל בשר
 יחדיו"⁷², ו"אשפוך⁷³ רוחי על כל בשר (גם על עבדים
 ושפחות)⁷⁴ ונבאו..."
 וכך התחדש בעולם בקריעת ים סוף גם הענין של
 אתהפכא – "ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה"⁷⁵,
 שהחושך עצמו האיר, בדומה למה שיהיה לעתיד לבוא,
 כאשר "ולילה⁷⁶ כיום יאיר"⁷⁷.
 ויש לומר, שגם ענין זה – הקשר שבין שביעי של פסח
 לבין הגאולה העתידה – קשור לענין של אכילת מצה
 רשות. כי גילוי זה של שביעי של פסח "נקרא רשות ועלמא
 דחירו"⁷⁸.
 וגם אופן עבודה זה של רשות, הוא בדומה לעבודה
 בזמן החוץ שלעתיד לבוא, "שנים אשר תאמר אין לי בהם
 חפץ"⁷⁹, "שאין בהם לא זכות ולא חובה"⁸⁰, לא יחול אז
 הענין של חוב ומצוה, ובכלל "באותו⁸¹ הזמן לא יהיה שם
 לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ולא תחרות... ולא יהיה
 עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד... שנאמר כי
 מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

(משיחות אחרון של פסח תשכ"ו, תשל"ז)

האמונה פכ"א. המשך תער"ב שם.
 (73) יואל ג, א. וראה דב"ר ס"פ תצא: לעת"ל שאני עוקר יצה"ר
 מביניכם שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם אני מחזיר שכינתי
 ביניכם מנין שנאמר והי' אחר כן אשפוך את רוחי על כל בשר וגו'. ראה
 אוה"ת נ"ך ע' תנט. תיט. ועוד.
 (74) שם, ב.
 (75) בשלח יד, כ.
 (76) תהלים קלט, יב. ראה שערי אורה מג, ב. המשך תער"ב שם ע'
 תתקלד ואילך ובכ"מ.
 (77) להעיר מבר"ר ר"פ מקץ. נתבאר באוה"ת מקץ (בראשית כרך ה)
 תתקעד, ב ואילך.
 (78) דרמ"צ שם. וראה בארוכה שער האמונה שם.
 (79) קהלת יב, א.
 (80) שבת קנא, ב.
 (81) רמב"ם סוף וחותם הלי' מלכים.

(65) אלא שזהו ענין גאולה העתידה שביצי"מ (ראה לקו"ש ח"ז ע'
 271 ואילך. ובכ"מ).
 (66) בשלח יד, כח.
 (67) ראה ל"ת להאריז"ל (וס' הליקוטים) ר"פ תצא. שהמ"צ ס"פ
 ראה.
 (68) מכילתא בא יב, לו. פרש"י בשלח טו, כב.
 (69) בשלח טו, ב. מכילתא ופרש"י שם. מדרש תהלים (באבער) סח,
 יד. זח"ב סד, ב. ח"ג כב, סע"ב.
 (70) וראה גם לקוטי לוי"צ שם: ובקרי"ס היו הכל בשוה כו' אפילו
 עוברין שבמעני אמנן אמרו ג"כ שירה כמו הגדולים שהיו הכל בשוה.
 וראה לקו"ש חל"א ע' 70 ואילך.
 (71) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקלה ואילך.
 (72) ישעי' מ, ה. דכמו לעת"ל שהבשר עצמו יראה כבוד ה' כמבואר
 במ"א (וראה תו"ח תצוה תפכ, א ואילך. שער האמונה פכ"ה), עד"ו הי'
 בקרי"ס דראתה שפחה על הים, ולא שהיתה עלי' במדריגתה. וראה שער

לקוטי שיחות

ל"ג בעומר

כרך כב

מתורגם ללשון הקודש

21 ויש לומר, שההסבר לכך הוא: ביום הסתלקותו של
22 צדיק באים לידי ביטוי "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר
23 עבד כל ימי חייו"⁷, שאלה הם חזיון האמיתיים⁸, ומוכן,
24 שביום הסתלקותו⁹ הוא מגיע לשלימותו¹⁰, וכל זה מאיר
25 בגילוי.

26 וכיון שעבודתו של רבי שמעון בר יוחאי היתה להיפך
27 מכ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא שמתו¹¹, היתה זו עבודה
28 שגרמה ל"פסקו מלמות", כדלהלן – לכן יום ההילולא,
29 כאשר שלימות עבודתו מאירה בגילוי, הוא היום שבו
30 "פסקו" – ל"ג בעומר¹².

31 אך יש להבין: כיון שמבין חמשת תלמידי רבי עקיבא
32 היתה דוקא הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי בל"ג
33 בעומר, צריך לומר, שהענין של "פסקו מלמות" קשור
34 במיוחד אליו, יותר מאשר לארבעת התלמידים האחרים –
35 ובמה שונה רבי שמעון בר יוחאי בענין זה מארבעת
36 התלמידים האחרים של רבי עקיבא?

ב.

תלמידי רבי עקיבא – "לא נהגו כבוד זה בזה"

37 כדי להסביר זאת יש להקדים ולבאר את מאמר
38 חז"ל¹³, שכ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא "לא נהגו כבוד
39 זה לזה". כי לכאורה תמוה:
40 הרי רבי עקיבא הוא בעל המאמר "ואהבת לרעך כמוך"

א.

ל"ג בעומר – יום שמחה

1 בענין השמחה בל"ג בעומר מובאים כמה טעמים,
2 ומזה:

3 (א) תלמידי רבי עקיבא, אשר "מתו מפסח ועד
4 עצרת"¹, "פסקו מלמות"².

5 (ב) זהו ההילולא של רבי שמעון בר יוחאי³ – יום
6 הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי⁴, אשר הורה לשמות
7 ביום הסתלקותו⁵.

8 כל הענינים בתורה מדויקים לחלוטין. צריך לומר
9 אפוא, שיש קשר מהותי בין שני האירועים הללו, בנוסף
10 לכך שרבי שמעון בר יוחאי הוא תלמידו של רבי עקיבא.

11 ויש להבין: מהו הקשר בין העובדה שתלמידי רבי
12 עקיבא "פסקו מלמות" לבין ההילולא של רבי שמעון בר
13 יוחאי?

14 ולכאורה, זהו דבר והיפוכו: רבי שמעון בר יוחאי היה
15 אחד מחמשת תלמידי רבי עקיבא אשר נותרו בחיים ו"הם
16 העמידו תורה"⁶. כלומר, השמחה על כך שתלמידי רבי
17 עקיבא פסקו מלמות מדגישה של"ג בעומר הוא היום שבו
18 רבי שמעון בר יוחאי והתלמידים האחרים, האחרונים, של
19 רבי עקיבא נותרו בחיים – וזהו ההיפך מהסתלקות רבי
20 שמעון בר יוחאי!

(1) יבמות סב, ב.

(2) מאירי שם בשם הגאונים. טוש"ע (וראדה"ז) אור"ח סתצ"ג ס"ב (ס"ה).

(3) זח"ג רצו, ב. ועייג"כ זח"א ריח, א.

(4) פע"ח שער ספירת העומר פ"ז. ובכ"מ.

(5) עיין פע"ח שם. וראה ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י בסה"מ אדה"ז תקס"ד (ע' קא) ועוד – בטעם שעושיין שמחה אף שנקבע תענית על מיתת צדיקים. וראה לקו"ש ח"ז ע' 343 בהערה, וש"נ.

(6) יבמות שם. – ובב"ר (פס"א, ג) וקה"ר (פי"א, ו) תלמידים.

(7) אגה"ס ס"י זך.

(8) ראה ביאור אגה"ק הג"ל "נודע שחיי הצדיק אינם חיים בשרים*,"

כ"א חיים רוחניים.

(9) להעיר ממש"נ: ויהיו חיי גו' שני חיי שרה (כולן – ביום אשר)

ותמת שרה.

(10) ראה בעניננו – סידור שער הל"ג בעומר (דש, סע"ב ואילך).

(11) להעיר מזה"ב קצ, ב.

(12) ראה שער הכוונות ענין ספה"ע דרוש יב: רשב"י ע"ה הוא מחמשה תלמידיו הגדולים של ר"ע ולכן זמן שמחתו ביום ל"ג לעומר כפי מה שביאר לעיל ביום ל"ג לעומר (ע"ש).

(13) יבמות שם.

(* נראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין). כמו "רוחניים" שבהמשכו.

30 בנפשו שאיננו חדור במסירות נפש זו.
 31 וזה היה אופן עבודתם של כ"ד אלף תלמידי רבי
 32 עקיבא:
 33 הם קבלו מרבי עקיבא תשוקה זו למסירות נפש, ולכן
 34 כל ענין בעבודת ה' היה חדור אצלם במסירות נפש,
 35 והשפיע וחדר אל כל מציאותם. הם התמסרו לענין זה בכל
 36 לבם ונפשם, עד כדי כך שלא היה מקום באותה שעה
 37 לשום ענין אחר.

ד.

שלימות מסירות הנפש - "שוב"

38 למרות זאת, בלי להתחשב במעלה הגדולה של
 39 עבודתם, לא היה זה בשלימות לפי הכוונה הראויה.
 40 עבודה זו של מסירות נפש בלבד מביאה את האדם
 41 לידי "רצוא" - הרצון "לצאת" מן העולם ולהגיע אל
 42 הקדוש-ברוך-הוא בכלות הנפש. ולכן, למרות שעבודת
 43 זוהי מעלה נפלאה - עבודה מתוך מסירות נפש - אין זאת
 44 הכוונה בשלימותה, כי הכוונה העליונה היא שמסירות
 45 הנפש, ה"רצוא", תרד ותביא יותר ל"שוב", להמשכת
 46 אלקות למטה²⁰. ולכך מגיעים דוקא באמצעות עבודה
 47 מסודרת, שעל-פי טעם ודעת.

48 ויש לומר, שזהו הפירוש הפנימי של מאמר חז"ל¹³
 49 "וכולן מתו .. מפני שלא נהגו כבוד זה לזה וזיה העולם
 50 שמשם": כיון שעבודתם היתה באופן של מסירות נפש
 51 ו"רצוא", היה העולם, למטה, "שמשם" - הוא לא היווה
 52 מקום ש"ישב אדם שם", אלא כמדובר דקדושה²¹, לא היתה
 53 המשכת אלקות בקביעות למטה.

54 וזה היה חידושם של חמשת התלמידים, אשר "הם
 55 העמידו תורה" - עבודה של "שוב"²².

56 בודאי היתה גם אצל תלמידים אלו, תלמידי רבי
 57 עקיבא, מסירות נפש. אך אצלם היתה זה אדרבה, באופן
 58 של שלימות כפי שהיה אצל רבי עקיבא רבם, שעבודת

1 - זה כלל גדול בתורה"¹⁴. וכיצד ייתכן, שתלמידיו - אשר
 2 תורת אמת מכנה אותם תלמידי רבי עקיבא - לא ינהגו
 3 כבוד זה לזה?

4 אחד ההסברים לכך הוא¹⁵: לכל אחד מתלמידי רבי
 5 עקיבא היתה דרך משלו להבין את תורת רבו¹⁶, ובהתאם
 6 לכך הוא עבד את ה'. אצל האחד היה העיקר - אהבת
 7 ה', אצל האחר - יראת ה' וכדומה. וכל אחד מהם היה
 8 חדור כל כך¹⁷ באופן לימודו ועבודתו, עד אשר כל אחד
 9 חשב, שמי שאינו הולך בדרך זו, שלימותו נפגמת.
 10 ובהיותם תלמידי רבי עקיבא, אשר היה "נלהב" בענין
 11 "ואהבת לרעך כמוך", לא הסתפק כל אחד מהם בעלייתו
 12 מחיל אל חיל בעצמו, אלא השתדל להשפיע על כל חבריו
 13 שגם הם יעבדו את ה' דוקא בדרכו שלו.

14 וכאשר התלמידים האחרים לא קבלו דרך זו, בהיותם
 15 בטוחים בדרך העבודה שלהם - אז "לא נהגו כבוד זה
 16 לזה": בהיותם אנשי אמת, ולא ח"ו "אחת כפה ואחת
 17 בלב"¹⁸, לא היה יכול להיות ביניהם רגש אמיתי של כבוד
 18 זה לזה, כיון שלדעתו פגומה השלימות של עבודת ה' אצל
 19 חברו.

ג.

מסירות נפש - חודרת בכל

20 בהיותם תלמידי רבי עקיבא, מובן, שאופן זה של
 21 עבודתם, להיות חדורים כל כך בדרך העבודה שלהם, עד
 22 כדי אייקבלת אפשרות של שלימות גם בדרך אחרת - יש
 23 לו שורש גם בעבודתו של רבי עקיבא בעצמו.

24 ויש לומר, שההסבר לכך הוא: רבי עקיבא חי כל ימיו
 25 בתשוקה לענין של מסירות נפש, כמסופר בגמרא¹⁹, שרבי
 26 עקיבא אמר לתלמידיו: "כל ימי הייתי מצטער .. מתי יבוא
 27 לידי ואקיימנו".

28 מסירות נפש מקיפה וחודרת לאדם כולו. כאשר אדם
 29 נמצא בעבודה של מסירות נפש, אין שום כח או פרט

(14) ספרא עה"פ (קדושים יט, יח).

(15) ראה בכ"ז גם לקו"ש ח"ז ע' 342-3. וראה גם ח"ב ע' 149

ואילך.

(16) כי אין דעותיהן שוות (ראה ברכות נח, א. סנה' לח, א). וראה
 אבות (פ"ב מ"ט"ז) ה' תלמידים היו לו לרבי"ז א"ל צאו וראו איזו היא
 דרך טובה שידבק בה האדם, וכא"א אמר דבר שונה מכל השאר. - וראה
 המשך תע"ב פרק יג.

(17) להעיר מתניא פ"ה "והוא יחוד נפלא כו' מכל צד כו' דם ובשר

כבשרו כו'".

(18) רש"י וישב לו, ד.

(19) ברכות סא, ב.

(20) ראה תו"א כה, ב. ד"ה כתוב באוה"ח בסה"מ אדה"ז אתהלך
 לאזניא (ס"ע לג). ובארוכה - ד"ה וכל הלבבות באוה"ת אחרי (כרך ב
 ע' תקלח). ד"ה אחרי מות תרמ"ט. לקו"ש (המתורגם) ח"ג ע' 248 ואילך.

(21) ראה לקו"ת במדבר ב, ג. שם ד, ג ואילך.

(22) ראה תו"א שם, שלכן ה' רע"ק מקור כל תורה שבע"פ דכולהו
 אליבא דרע"ק (סנהדרין פו, רע"א), כי תורה היא מבחי' תיקון. ע"ש.

ו.

רבי שמעון בר יוחאי - "רצוא" ו"שוב"

אופן זה של עבודה נמצא בגלוי אצל רבי שמעון בר
 יוחאי²⁸:
 בשלש עשרה שנות שהותו במערה, היה רבי שמעון
 בר יוחאי מבודד מן העולם, עד כדי כך שלא היה
 באפשרותו לקיים כמה מצוות מעשיות, והוא קיימן רק
 במשמעותן הרוחנית²⁹. וזהו "רצוא".
 אך זה עצמו הביאו לידי כך³⁰, שבצאתו מן המערה,
 לא פעל מתוך התבודדות והתרחקות מישוב העולם, אלא
 להיפך - "כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר הוי מסי רבי
 שמעון"³¹ (= כל מקום שפגע בו רבי אלעזר, רפאו רבי
 שמעון) - הוא הביא רפואה לעולם, ויותר מכך: "אמר
 איכא מילתא דבעי לתקוני"³² (= האם יש דבר מה הטעון
 תיקון) - הוא חיפש מה באפשרותו לתקן בתוך העולם.
 כי אצל רבי שמעון בר יוחאי - אשר אמר "מדותי
 תרומות מתרומות מדותיו של רבי עקיבא"³³ - היתה
 בגלוי שלימות דרכו של רבי עקיבא רבו בעבודה הרוחנית,
 דרך של "נכנס בשלום ויצא בשלום".
 כניסתו ושהייתו במערה - "רצוא" - הביאו לידי
 "שוב" - תיקון וישוב העולם.
 ובדומה לכך בלימוד התורה שלו³⁴: לפני שהותו
 במערה "מקשי³² רבי שמעון בר יוחאי ומפרק ליה (=)
 ומתריך לו) רבי פינחס בן יאיר" ו"תריסר פירוקי".
 ואילו לאחר המערה "מקשי רבי פינחס בן יאיר ומפרק
 ליה רבי שמעון בר יוחאי", ו"עשרים וארבעי פירוקי" -
 כפליים לתושיה.

(משיחת ש"פ אמור, ערב ל"ג בעומר, תש"מ)

ה"רצוא" שלו היתה באופן של "נכנס בשלום (והביאה
 לידי) ויצא בשלום"²³: מסירות הנפש וה"רצוא" שלו היתה
 מלכתחילה, כאשר "נכנס", באופן של "בשלום" - באופן
 שהגיע לאחר מכן לידי "יצא בשלום", "שוב". רצונו
 להתעלות אל הקדוש-ברוך-הוא בכללות הנפש ללא שום
 הגבלה הביא אותו לידי תוספת של חיות עד כדי שלימות,
 בעבודה של המשכת אלקות למטה.

ה.

ל"ג בעומר - ח"י באייר

ויש לומר בדרך הרמז, שזהו ההסבר לכך של"ג בעומר
 חל בח"י באייר:
 ידוע המאמר של רבותינו נשיאינו²⁴ לגבי ח"י אלול,
 שזהו היום אשר "מעניק חיות" לעבודה של "אלול".
 ובדומה לכך ניתן לומר בענייננו, שח"י באייר - ל"ג בעומר
 - "מעניק חיות" לעבודה הרוחנית של חודש אייר.
 ההסבר לכך הוא: אודות החדשים ניסן ואייר ידוע²⁵,
 שניסן - החודש הראשון - הוא כנגד מדת החסד, ואייר
 - החודש השני - הוא כנגד מדת הגבורה.
 שזהו אחד ההסברים לקשר שבין פטירת תלמידי רבי
 עקיבא לימי הספירה, שעיקרם בחודש אייר²⁶ - כי עבודת
 חודש אייר היא בקו הגבורה, העלאה ממטה למעלה,
 רצוא.
 בא ל"ג בעומר ו"מעניק חיות" בעבודה זו, שה"רצוא"
 וההעלאה לא יהיו באופן המביא לידי "למות" ו"עולם
 שמים", אלא אדרבה - הוא מביא חיות בעבודה זו, שהיא
 תביא לידי עבודה של "שוב"²⁷ - "נכנס בשלום ויצא
 בשלום".

(30) להעיר ממשנ"ת בלקו"ש שם, שעילוי זה נעשה רק לאחר היותו
 שנת הי"ג בהמערה (משא"כ אחרי י"ב שנה אמר "מניחין חיי עולם
 ועוסקין בחיי שעה") - שדוקא התבודדותו עוד שנה הביאה להנהגה
 דמטי ומופרק ר"ע.
 (31) שבת לג, ב.
 (32) שבת שם בסוף העמוד.
 (33) גיטין סז, א.
 (34) בל' הזוהר (קסא, ריש ע"ב) קוב"ה אסתכל באורייתא וברא
 עלמא בר נש כו'.
 ובפרט רשב"י וואס ב"י אחידא כו' (זח"ג רצב, א. וראה שם רפח,
 א).

(23) חגיגה יד, ב (כגירסת הע"י. ירושלמי שם פ"ב ה"א). וראה תו"א
 שם. ד"ה אחרי מות שם בסופו. לקו"ש שם (ע' 252). ועוד.
 (24) ס' השיחות תש"ה ע' 122. ועוד.
 (25) ראה ל"ת להאריז"ל פ' ויצא ד"ה ענין הו' כוכבי לכת. וראה
 לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 6. ועוד.
 (26) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 251 ואילך. ועוד.
 (27) וה"ז שלימות גם בענין הרצוא. כי זה מורה שהאדם "הגיע" ע"י
 הרצוא שלו לעצמות, ולכן נרגשת בו כוונת העצמות שהיא בענין
 ה"שוב", דירה בתחתונים דוקא (משא"כ רצוא שאינו מביא לשוב, ה"ה
 בבחי' הגילויים).
 (28) לכללות סעיף זה ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 331 ואילך.
 (29) לקו"ת ר"פ שמיני.

ילקוט לוי יצחק על התורה

בתש"ר הוא הבתים שיש בו ד' בתים, משא"כ בתש"י הוא בית אחד, (משא"כ מצד הפרשיות בשניהם הוא ד' פרשיות).

ואמר בשמא דמאריהון, כי על תש"ר כתיב³ כי שם ה' נקרא עליך. והוא השיניין שבהבתים דתש"ר ר"ת שם יהו"ה נקרא אותיות שי"ן,

ועל תפלין של יד אמר המעלה דרצועות ברצועי דקדושי, כי המעלה דתש"י הוא בהרצועה דוקא. והוא מה שהקשר די' שבהרצועה דתש"י צ"ל סמוך להבית ממש שלא יעדי מן התש"י, משא"כ הד' דהקשר דרצועה דתש"ר הוא רחוק מן הבית דתש"ר. והוא באחור. ועיין בפע"ח שער התפלין פ"ח.

ומה שאמר ברצועי דקדושה ברצועי לשון רבים, ולכאורה הרי בתש"י הוא רק רצועה אחת, הוא, כי באמת הרצועות הימנית המוגעת עד החזה והשמאלית עד הטבור, דתש"ר, גם הם שייכים לתפלין של יד עיין בשער התפלין פ"ה שם ותבין.

לכן אמר המעלה בתש"י ברצועי, וברצועי לשון רבים. ילקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמוות-דברים עמוד תנד

- (ה) בהג"ל מהו "ברצועי" לשון רבים, הרי אדרבה, בתפלין של ראש יש ב' רצועות – לשון רבים, משא"כ בתפלין של יד יש רק "רצועה" אחת?
ויבאר בפנים.
(3) כי תבא כח, י. ראה לעיל סי' קד. קכא.
(4) ראה פרי עין חיים שער התפלין פרק ב, הובא לעיל סימן קיד הערה 1.

מז - והיה לאות על ידכה ולטומפת בין עניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קלג

ביאור דיוק לשון הזהר (ח"ג רסא, א) ניכרים ישראל שהם בני מלכא קדישא, דנרשמים בראשיהם בד' בתי תפלין, ונרשמים בידיהם ברצועות דקדושה

אֲשֶׁתְּמוֹדְעֵן יִשְׂרָאֵל דְּאֵינוֹן בְּנֵי מַלְכָּא קַדִּישָׁא...
אֲתַרְשִׁימוּ בְּרִישֵׁיהוּ בְּבֵתֵי דְתַפְלִין בְּשִׁמְא דְמַאֲרִיהוֹן,
אֲתַרְשִׁימוּ בְּיַדֵּיהוּ בְּרִצְעוּי דְקַדוּשָׁה.
זהר חלק ג דף רסא, א

בתפלין של ראש² אמרו בבתי התפלין, כי המעלה

(1) [תרגום ללה"ק]: אשתמודען ישראל דאנון בני מלכא קדישא (ניכרים ישראל שהם בני המלך הקב"ה).... אתרשימו ברישיהו בבתי התפלין, ע"י שם קונם), אתרשימו בידיהו ברצועי דקדושה (נרשמים בידיהם ברצועות דקדושה). ספר הזהר חלק ג דף רסא, א.

(2) מדייק כאן בזהר כמה דיוקים:

- (א) למה בתפלין של ראש מדגיש שנרשמים בראשיהם "בבתי התפלין", הרי גם בתפלין של יד יש בית?
(ב) למה אינו מדגיש שנרשמים בראשיהם ע"י הד' פרשיות, מהו הדיוק "בבתי"?
(ג) מה הדיוק "בשמא דמאריהון", איפה בבתי התפלין של ראש נרשם השם?
(ד) בתפלין של יד מדייק "אתרשימו בידיהו ברצועי דקדושה", למה מדגיש דוקא הרצועות

המשך ביאור למס' ובא מציעא ליום חמישי עמ' ב

13 שְׁפָרוֹת, שְׂאֵף עַל פִּי שְׂמִמְלָמְלִין הֵן, אֵינוֹן גּוֹפֵן מְמוֹן, וְשׁוֹמֵר שִׁכְר
14 פְּטוֹר מִלְּשָׁלֵם אִם נִגְנְבוּ. וְכֵן הִתְמַעְטוּ הַקְּדוּשׁוֹת, דְּאָמְרֵי קְרָא לְעֵהוּ/
15 לְלַמֵּד שְׁחִיבֵז זֶה הוּא רַק בְּשִׁמִּירַת מְמוֹן רְעוּהוּ, וְלֹא בְּשִׁמִּירַת מְמוֹן
16 שְׁל הַקְּדוּשׁ:
17 שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: שׁוֹמֵר חֲנֹם אֵינוֹן נִשְׁכַּע עַל הַקְּדוּשׁוֹת וְכוּ':
18 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה סְתִירָה מִמִּשְׁנָה אַחֲרַת עַל מִשְׁנֵינֵנוּ: וְדִמְיָנָהּ, שְׁנֵינוּ
19 בְּמִסְכַּת שְׁקָלִים (פ"ב מ"א), בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶן וְדַמְי
20 מִחֲצִית הַשְּׁקָל לְמִקְדָּשׁ, וְנִגְנְבוּ הַשְּׁקָלִים מִהַשְּׁלִיחִים אֵי שְׂאֲבָרוּ
21 לָהֶם, אִם מִשְׁנֵתְרָמָה הִתְרוּמָה בְּאוּ בְּנֵי הָעִיר עִם הַשְּׁלֹחִים לְדוּקָן,
22 דְּהֵינֵנוּ, שְׁלֹא נִודַע לָהֶם עַל הַגְּנִיבָה אוּ הָאֲבִידָה עַד לְאַחַר
23 שְׁהוּפְרָשָׁה תְּרוּמַת הַשְּׁקָלִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ,

1 קרקעות והקדשות (ובו'):
2 מבארת הגמרא: מְנַהֲנֵי מִיָּלֵי, הִתְנֵנוּ רַבָּנֵן, נֹאמֵר בְּתוֹרָה בְּפִרְשַׁת
3 שׁוֹמֵר שִׁכְר (שם כב ט, יא) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רְעוּהוּ חֲמוֹר אוּ שׁוֹר אוּ
4 שֶׂה אֶל בְּהֵמָה לְשׁוֹמֵר וְמֵת אוּ נִשְׁבֵּר אוּ נִשְׁבָּה אֵין רָאָה; וְאִם גִּבַּב
5 יִגְבַּב מֵעַמּוֹ יִשְׁלַם לְבַעְלָיו, כְּלוֹמֵר שְׁשׁוֹמֵר שִׁכְר חַיִּיב לְשַׁלֵּם אִם
6 נִגְבַּב הַפְּקָדוֹן. וְיֵשׁ לְדִרוֹשׁ פְּסוּק זֶה בְּכֹלל וּכְלָל, 'כִּי יִתֵּן אִישׁ
7 אֶל רְעוּהוּ זֶהוּ כְּלָל, 'חֲמוֹר אוּ שׁוֹר אוּ שֶׂה' זֶהוּ פְּרָט, וְכָל בְּהֵמָה
8 לְשׁוֹמֵר' חֲזוֹר הַכְּתוּב וְכָלל, נִמְצָא שִׁישׁ כֹּאן כְּלָל וּפְרָט וְכָלל, וְאִי
9 אֵתָּה דָן אֵת חַיִּיב הַמְּמוֹן שְׁבִכְלָל' אֵלָּא עֵינֵן הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט
10 וְחֲמוֹר, שׁוֹר וְשֶׂה) מְפֹרָשׁ שְׁהוּא דְבָר הַמְּפֹרָשׁ וְגוֹפֵי מְמוֹן, אֵף כֵּן
11 דְבָר הַמְּפֹרָשׁ וְגוֹפֵי מְמוֹן חַיִּיב שׁוֹמֵר שִׁכְר עַל גְּנִיבָתוֹ, יִצְאוּ
12 קְרָקְעוֹת, שְׂאֵינֵן מְפֹרָשִׁין. יִצְאוּ עֲבָדִים, שְׁהוּקְשׁוּ לְמִקְרָעוֹת. יִצְאוּ

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

לבקש משיח בכל השפות

יש לבטא את הצפיה והגעגועים למשיח גם באנגלית, ובכל שפה שאפשר להגיד זאת. שכן (א) כה ידע כל העולם כלו שבני ישראל רוצים משיח עכשו. (ב) ישנם יהודים שמסבות שונות ומשנות שפה זו קרובה אליהם יותר מלשון הקדש. ומכיון שאין זמן להמתין עד שיחזור לשפתו האמתית, לשון הקדש, שהרי צריכים את משיח עכשו - אין ברירה אלא להכריז ולצעק זאת בשפתו: "וי וואנט משיח נאו!"

(שיחת ח"י אלול תשמ"ב)

להרגיש שמביאים את הגאולה

כאשר יהודי לומד תורה או מקיים מצוה - הוא צריך להיות מודע להשפעה ולפעולה של עבודתו זו. צריך שיהיה מרגיש בו שזוהי "זריעה" שתביא את ה"צמיחה", את ביאת המשיח.

יתכן שאדם יודע שעבודתו יכולה להביא את הגאולה, אך אין זה שיה אליו, לעבודתו. ובשני אפנים: א. אין הוא לומד תורה ומקיים מצוות בשביל להביא את הגאולה; ב. לא אכפת לו אם הגאולה תהיה בזמן מאחר יותר, או בדור אחר חס ושלום, די לו בכך שהוא "זורע" את הגאולה.

האמת היא, שעבודת הגלות צריכה להיות חדורה בצפיה ובגעגועים תמידיים לגאולה. בקיום התורה והמצוות שלו צריך יהודי להרגיש, שהוא מביא וממחר את הגאולה.

(לקוטי שיחות חכ"ב, עמ' 76)

האם דוקא אנחנו ראויים?

טוב וקדושה הם דברים נצחיים, וכאשר יהודי מקיים מצוה הרי "יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד" (תנ"ך פרק כ"ה). מה שאין כן רע אינו מציאות אמיתית, שכן כל ענינו הוא העלם והסתור בלבד, וכאשר אדם נענש על חטאו (דבר המנקה את הפגם שנעשה על ידי החטא) או ששב בתשובה - מתבטל הרע.

מיון, אם כן, שבדורנו זה קיים הטוב של כל הדורות

לחיות עם משיח

כל מעשיו ועבודתו של אדם, הן העבודה עם עצמו והן העבודה עם הזולת, צריכים להיות חדורים ונעשים לשם מטרה ותכלית אחת: לפעל את תכלית השלמות של ימות המשיח, שהיא - "גלוי אור אין סוף ברוך הוא בעולם הזה הגשמי" (תנ"ך פרק ל"ז).

ואף על פי שאדם עוסק בעבודה זו פעמים רבות, "כל זמן משך הגלות", מכל מקום, עליו לעשות זאת בחיות עצומה, כאלו שומע בפעם הראשונה, שעבודה זו פועלת תכלית השלמות של ימות המשיח, שאז הוא עובד את עבודתו בכל תקף החיות שמצד "יחידה" שבנפש, מכיון שהוא "חי עם משיח".

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב, עמ' 514)

גאולה תוך כדי הגלות

כאשר אדם מתבונן בכך שתקף ומיד תבוא הגאולה - לא יפריעו לו קשיי וחשכת הגלות מלעבד עבודתו מתוך שמחה וטיוב לבב. ואז תהיה עבודתו משלמת, הינו תוך כדי "גאולה" מכל מונע ומעכב, מעין ודגמת הגאולה העתידה, בבחינת "עולמך תראה בחייה".

ומובן שעבודה משלמת זו אינה בסתירה כלל לצפיה, בקשה ותביעה מקרב ולב עמוק לגאולה העתידה, שהרי שלמות זו אינה בערה כלל וכלל לשלמות שתהיה בגאולה העתידה (הן לגבי מצוות שלא נתן לקיימן עכשו, והן לגבי מצוות שקיימן גם בזמן הזה).

(לקוטי שיחות חכ"ט עמ' 275)

אנו רוצים משיח עכשו

יהודי צריך לרצות ולבקש את הגאולה, ובקשה זו עצמה (והתבוננות בנושא הגאולה) נותנת לו סיוע ועידוד רב בעבודת הבורא. כשאומרים ליהודי ש"הנה הנה משיח בא", או "אנו רוצים משיח עכשו" - הרי זה פועל זרז והוספה בעבודת ה', וזהירות יתרה יותר שלא יהיה בידו שום דבר שיעכב חס ושלום את ביאת המשיח.

(לקוטי שיחות ח"ב, עמ' 234)

יְרִידָה צָרָה עֲלֶיךָ, יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֶשֶׁךְ כו') - הֵם רַק
מִצַּד שְׂכָל וְהִבְנָה, מֵה שְׂאִין פֶּן מִצַּד רִגְשׁ הַלֵּב, הֵנָּה
מִצַּד מְרִירוֹת הַגְּלוּת - לֹא מִתְקַבֵּל שׁוֹם בְּאוֹר שְׂכָלִי.

וְלָכֵן, גַּם לְאַחֲרֵי הַבְּאוּרִים וְהַהֶסְבְּרִים הָאֲמוּרִים
- מִבְּקָשִׁים וְצוּעֵקִים בְּתַפְלָה שֶׁהַגְּלוּת תִּתְבַטֵּל כְּכֹר
וְתִבּוֹא הַגְּאֻלָּה.

(שיחת ש"פ נצבים תשמ"א)

שֶׁקִּדְמוּ לָנוּ. וְלָכֵן נִזְכָּה דוֹקָא עֲכָשׁוּ לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ
בְּקָרוֹב, אֲפִי שְׁלִכְאוּרָה לֹא "אֲכָשׁוּר דְּרָא" [=הַדּוֹר אֵינוֹ
רְאוּי].

(לקוטי שיחות ח"א, עמ' 245)

שְׂכָל לְחֹד וְרִגְשׁ לְחֹד

כָּל הַבְּאוּרִים וְהַהֶסְבְּרִים לְגַבִּי מַעֲלַת הַגְּלוּת (זוּהִי

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר מנחם שי' בגין

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתביו, ומה שנעם לי עוד יותר פ"ש אישית על ידי מר יעקב שי' מרידור,
אשר בודאי החזיר פ"ש גם ממני אם כבר נמצא באח"ק ת"ו, וכן תוכן שיחתנו בענין הפרטי ובעניני
הכלל.

ובודאי למותר להוסיף כי נעמה לי ההיכרות עם מר מרידור, ות"ח לכו' שסיבב לכך.

לבי כואב לרגלי התעמולה המתנהלת לאחרונה נגד הדת והדתיים, ובצורה ובממדים
(שתקותי) אשר איש איש לא שיער שתהיי כזאת בישראל, תרתי משמע במובן עם בני ישראל
ובמובן ארצנו הק' ת"ו. וכנראה שתקופתנו מסוגלת לכל ענינים של חידוש ותגליות ועד להפתעה.
ועל פי הודעת חכמינו ז"ל אשר מרובה מדה טובה מרעה פורעניות יהי רצון שבקרב ממש נזכה
לחדשות מפתיעות בעניני טוב וקדושה, ערכים הנצחיים של עמנו בני ישראל מאז ומקדם. ועל פי
סיסמת תורת החסידות, מתחיל ממיסדה הבעש"ט, אין לשער האוצרות הכמוסים בנפש כל אחד
ואחת מבני ישראל, ואשרי חלקו של כל אחד המגלה אותם ומפעילם.

ובעמדנו לפני חג המצות, זמן חירותנו, יהי רצון שתהיי החירות בכל השטחים והענינים,
חירות הגוף והנפש גם יחד, והרי לאמתו של דבר אי אפשר לזו בלא זו, וכאמור לעיל, אשרי חלקו
של כל אחד שזוכה ומצליח לתרום חלקו הראוי לו לחירות אמיתית, לא רק לחירות הפרט אלא גם
לחירות הכלל, ואם תמצא לומר, הרי גם בזה באמת אי אפשר לזו בלא זו.

בכבוד ובברכה לחג הפסח כשר ושמת.

חומש יומי

פרשת אחרי

~ יום ראשון י"ג ניסן ~

א ומליל יי עם משה בטר דמיתו תרין בני אהרן בקרוביהון אשתא נוכריתא קדם יי ומיתו:

טז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיֹּמְתוּ:

לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, שלא תמות בדרך שמת פלוני. זה וזו יותר מן הראשון, לכך נאמר: "אחרי מות שני בני אהרן".

כט"א וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן וגו'. מה תלמוד-לומר? הנה רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנקנס אצלו רופא. אמר לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב. בא אחר ואמר

~ נקודות משיחות קודש ~

פרשת אחרי

שעוסקות בהבדלה שבין עניני קדשה, לעניני העולם – להבדיל בין הטמא לטהור. ולאחר-מכן מגיעה פרשת אחרי – העוסקת בדיני יום-כפור – לאחרי שאדם שמע את מצוות התורה, ונכשל בהם, אל לו להתנאש, בגלל שישנו יום הכפור, ביום זה "כפר עליכם לטהר אתכם". (לקוטי-שיחות, כרך כו, ע' 117)

סדר הפרשיות מתחלת חמש ויקרא ועד פרשת אחרי, הוא בסדר מלמעלה למטה: ראשית מגיעות פרשיות ויקרא, צו וחלק מפרשת שמיני – בהם מדבר על עניני קדשה בלבד, המשפן, בגדי הטהרה, הקרבנות וכו'. לאחר-מכן פרשיות שמיני, תזריע ומצרע – פרשיות

ב ואמר יי למשה מלל עם אהרן אחוה ולא יהי עלל בכל עדן לקידשא מגיו לפרקתא לקדם פפרתא די על ארונא ולא ימות ארי בעענא אנא מתגלי על בית פפרתא:

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן אַחִיךָ וְאֶל־יָבָא בְּכַל־עַת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶן וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲנַן אֲרָאָה עַל־הַכַּפֹּרֶת:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר

הוללו, שהרי כמה בתולות נאות יושבות עגונות וממתנות להם, והם אומרים אחי אבינו מלך, אבינו כהן גדול, אחי אמנו נשיא, אנחנו סגני כהונה, אי זו אשה ההוגנת לנו, ולכך לא נשאו ומתו בלא בניים (תנחומא ו). ונראה לי דהיינו דמהדר קרא וימותו, כלומר בלא זכרון: תורה ב

של אהרן דומין למטה, שהרי המטה נכנס לפני ולפנים יבש ויבש לח, שנאמר (במדבר יז כט) ויצא פרח, וגם טיטוס הרשע נכנס בשלום ויצא בשלום, ויגיי אהרן נכנסו בשלום ויצאו שרופים (תנחומא ד). זהו שאמר הכתוב (תהלים עח סג) בחוריו אכלה אש ובתולתיו לא הוללו, למה בחורי בני אהרן אכלה אש, לפי שבתולות לא

טז (א) [אחרי מות]. זהו שאמר הכתוב (קהלת ט ב) פטוב פחטא. פטוב, אלו שני בני אהרן שלא מתו אלא מפני שהורו הלכה בפני משה רבן כדאייתא ביומא (ג). פחטא, זה קרח ועדתו, אלו נשרפו ואלו נשרפו (תנחומא ד). אמר רבי אהא בר זעירא זהו שאמר איוב (איוב לו א) אף לזאת יחרד לפי יותר ממקומו, לא היו בני

שיעור יומי ליום ראשון י"ג ניסן - טז - פרשת אחרי
 נה נראָה שָׁם עִם עַמּוּד עֲנַנִי. וּלְפִי שְׁגָלוֹי שְׁכִינָתִי שָׁם, וְאֶל-יָבֵא • שְׁלֵא יְמוֹת כְּדָרְךָ שְׁמַתוֹ בְּנִי. וְלֹא יְמוֹת • שָׂאֵם בָּא, הוּא מֵת. כִּי בַעֲנֵן אֲרָאָה • כִּי תִמִּיד אָנִי

(ג) בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֵן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּכַר בֶּן־בְּקָר לְחַטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה:
 ג בָּדָא יְהִי עֲלֵל אֶהְרֵן לְקוּדְשָׁא בְּתוֹר בַּר תּוֹרִי לְחַטָּאתָא וְדָכַר לְעֲלֵתָא:

הַפְרָשָׁה: "בַּחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי בַעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ".

כ"ט • בְּזֹאת • גִּמְטְרִיא שְׁלוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִי, רָמַז לְבֵית רֵאשׁוֹן. בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֵן וְגו' • וְאַף זֶה, לֹא בְּכָל עֵת, כִּי־אֵם בְּיוֹם־הַכַּפּוּרִים, כְּמוֹ שְׁמִפְרָשׁ בְּסוּף

ד־כְּתוּבָא דְבוּצָא קוּדְשָׁא יִלְבָּשׁ וּמְכַנְסִין דְּבוּץ הֵזֶן עַל בְּסֻרָה וּבְהִמְנָא דְבוּצָא יִסַּר וּבְמַצְנִפְתָּא דְבוּצָא יַחַת בְּרִישָׁה לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אֲנֹן וְיִסְחִי בְּמִיָּא יַת בְּסֻרָה וְיִלְבָּשׁוּן:

(ד) כְּתָנֶת־בֶּד יִלְבָּשׁ וּמְכַנְסֵי־בֶד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבִאֲבָנָי בֶּד יַחֲזֵר וּבְמַצְנֵפֶת בֶּד יִצְנַף בְּגַדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרַחֵץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וְלִבְשֵׁם:

וְאַחַתְתָּהּ • וְרַחֵץ בַּמַּיִם • אוֹתוֹ הַיּוֹם טְעוֹן טְבִילָה בְּכָל חֲלִיפוֹתָיו (יומא ל'), וְחִמַּשׁ פְּעָמִים הָיָה מְחַלֵּף מַעְבֻּדֹת פָּנִים לְעַבֻּדֹת חוּץ, וּמְחוּץ לְפָנִים, וּמְשַׁנֵּה מִבְּגָדֵי זָהָב לְבְּגָדֵי לָבָן וּמִבְּגָדֵי לָבָן לְבְּגָדֵי זָהָב, וּבְכָל חֲלִיפָה טְעוֹן טְבִילָה וְשָׁנִי קְדוּשֵׁי יָדִים וְרִגְלַיִם מִן הַכִּיּוֹר.

כ"ט • כְּתָנֶת־בֶּד וְגו' • מַגִּיד שְׂאִינוֹ מִשְׁמַשׁ לְפָנִים בְּשִׁמוּנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא מִשְׁמַשׁ בָּהֶם בְּחוּץ שְׂשֵׁי בָהֶם זָהָב, לְפִי שְׂאִין קָטָנוֹר נַעֲשֶׂה סִנְגוֹר (ר"ה כו'), אֶלֶּא בְּאַרְבַּעַה, כִּכְהֵן הַדְּיוֹט, וְכֵלֶן שֶׁל בּוּץ. קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ • (ת"כ) שִׁיְהִיו מִשְׁלַל הַקֹּדֶשׁ. יִצְנַף • כְּתַרְגוּמוֹ: 'יַחַת בְּרִישָׁה', יְנִיחַ בְּרֵאשׁוֹ, כְּמוֹ (בראשית לט טו): 'וַיִּתְנַח בְּגָדָיו',

ה וּמֵאוֹת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שַׁעֲרֵי עֲזִים לְחַטָּאת וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה:

(ה) וּמֵאוֹת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שַׁעֲרֵי עֲזִים לְחַטָּאת וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה:

ו וְהִקְרִיב אֶהְרֵן אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וּכְפָר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ:

(ו) וְהִקְרִיב אֶהְרֵן אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וּכְפָר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ:

כ"ט • אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ • הָאִמּוֹר לְמַעְלָה. וְלִמְדָךְ בָּאן, שְׁמִשְׁלוֹ הוּא בָּא וְלֹא מִשְׁלַל צְבוּר. וּכְפָר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ • (יומא לו, ת"כ) מִתּוֹדָה עָלָיו עֲזוֹנָתוֹ וְעֲזוֹנוֹת בֵּיתוֹ.

כ"ט • אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ • הָאִמּוֹר לְמַעְלָה. וְלִמְדָךְ בָּאן, שְׁמִשְׁלוֹ הוּא בָּא וְלֹא מִשְׁלַל צְבוּר. וּכְפָר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ • (יומא לו, ת"כ) מִתּוֹדָה עָלָיו עֲזוֹנָתוֹ וְעֲזוֹנוֹת בֵּיתוֹ.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~

נִמְצָא "לְפָנֵי וּלְפָנִים", גַּם אִזּוֹ יֵשׁ הִתְאַמָּה בֵּין "בֵּיתוֹ" לְדַרְגָּתוֹ שְׁלוֹ, וְעוֹד יוֹתֵר: זְכוּתוֹ וְתַפְקִידוֹ שֶׁל נָשִׁי יִשְׂרָאֵל הִיא לְהַשְׁפִּיעַ עַל בְּעֻלְיָהּ וּבְנֵיהֶן, שְׁלֵגְבֵיהֶם תְּהִיָּה הַכְּנִסָּה אֶל הַקֹּדֶשׁ קְשׁוּרָה עִם הַיְצִיאָה מִהַקֹּדֶשׁ.

בְּכַנְיֵסֶת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים לְקוּדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים, הָיָה נוֹגֵעַ ה"בֵּיתוֹ – זֶה אֲשֶׁתוֹ". וְהִרְמָזוּ בָּזֶה: בְּכַדִּי שֶׁהַכְּנִסָּה אֶל הַקֹּדֶשׁ תְּהִיָּה כְּרֵאוֹי, שְׂאִזּוֹ הִיא מְבִיאָה ל"יְצִיאָה בְּשִׁלוּם", שְׁנֵהוּ תְּכִלִּית הַכְּנִסָּה – הָרִי זֶה תְּלוּי בְּנִשֵׁי יִשְׂרָאֵל. שְׁגַם כְּאֲשֶׁר הַבַּעַל

דַּעַת זְקִנִים מְבַעֲלֵי הַתּוֹסְפוֹת - עוֹז וְהֵדַר

(ג) [בְּזֹאת]. רָמַז לְבֵית רֵאשׁוֹן שְׁיִתְקַיֵּים אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִי שָׁנִים, בְּגִימְטְרִיאָה שֶׁל בְּזֹאת (פְּסִיקְתָּא רַבְתִּי פ"י מו): תּוֹרָה ד'

לְהַסְבִּיר לְבַעֲלֵיהֶן וּלְבָנֵיהֶן, שְׂדוּקָא עַל-יְדֵי הַהוֹסְפָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, "בְּחֻקֹּתַי תֵּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", וְתוֹסֵף בְּ"וְנִתַּתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתְם וְגו'".

(לקוטי־שיחות, כרך ג, פרשת אחרי)

נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לֹא צְרִיכוֹת לְחֻשֵׁשׁ, שְׂאֵם הַבַּעַל בְּאֲרִיץ בְּתַפְלִיתוֹ בְּשַׁעָה אוֹ יוֹתֵר, אוֹ אִם יִמְשִׁיף בְּלִימּוּדוֹ בְּשַׁעָה אוֹ יוֹתֵר, יִחַסֵּר בְּעַנְיָנִים הַגְּשָׁמִיִּים; כֵּן אֵין מְקוֹם לְדַאָגָה, שְׂאֵם יִחַנְכוּ אֵת הַיְלָדִים לְלַמּוּד תּוֹרָה יוֹם שְׁלֹם, תִּחַסֵּר אַחֲר־כֵּן בְּהַסְתַּדְרוֹת שְׁלֵהֶם כו' – אֶלֶּא אֲדַרְבֵּה, עֲלֵיהֶם

ז וְיִסַּב יֵת תְּרִין צְפִירִין וְיָקִים יִתְהוֹן קָדָם יי
בְּתַרְע מִשְׁפָּן זְמַנָּא :

(ז) וְלָקַח אֶת-שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים וְהַעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה
פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ח וְיִתֵּן אֶהָרֵן עַל תְּרִין צְפִירִין עַדְבִּין עַדְבָּא
חַד לְשָׂמָא דְיֵי וְעַדְבָּא חַד לְעִזְאֹזל :

(ח) וְיָתֵן אֶהָרֵן עַל-שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים גְּרֻלֹת גּוֹרֵל אֶחָד
לְיְהוָה וְגּוֹרֵל אֶחָד לְעִזְאֹזל:

שְׂכָתוּב בּוֹ "לְשֵׁם", הוּא לְשֵׁם, וְאֵת שְׂכָתוּב בּוֹ
"לְעִזְאֹזל", מִשְׁתַּלַּח לְעִזְאֹזל. עִזְאֹזל • (יזמא טו, ת"ס) הוּא
הַר עִז וְקִשָּׁה, צִוּק גְּבֵה, שְׂנַאָמֵר: "אֲרִץ גְּזֵרָה", חֲתוּבָה.

כט"ו וְיָתֵן אֶהָרֵן עַל-שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים גְּרֻלֹת • מַעֲמִיד
אֶחָד לְיָמִין וְאֶחָד לְשְׂמָאל, וְנִתֵּן שְׁתֵּי גְדֵי בַקְלָפִי,
וְנוֹטֵל גּוֹרֵל בְּיָמִין וְחִבְרוֹ בְּשְׂמָאל, וְנִתֵּן עֲלֵיהֶם אֵת

ט וְיִקְרַב אֶהָרֵן יֵת צְפִירָא דִּי סְלִיק עֲלוּהִי
עַדְבָּא לְשָׂמָא דְיֵי וְעַבְדָּנָה חֲטָאָתָא :

(ט) וְהִקְרִיב אֶהָרֵן אֶת-הַשְּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו
הַגּוֹרֵל לְיְהוָה וְעָשָׂהוּ חֲטָאָת:

כט"ו וְעָשָׂהוּ חֲטָאָת • בְּשִׁמְנֵי הַגּוֹרֵל עָלָיו, קוֹרָא לוֹ שֵׁם, וְאוֹמֵר: "לֵה חֲטָאָת".

י וְצְפִירָא דִּי סְלִיק עֲלוּהִי עַדְבָּא לְעִזְאֹזל
יִתְקַם בַּד חֵי קָדָם יי לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי לְשַׁלַּח
יִתֵּי לְעִזְאֹזל לְמַדְבָּרָא :

(י) וְהַשְּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעִזְאֹזל יַעֲמַד-חֵי
לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעִזְאֹזל
הַמִּדְבָּרָה:

לְמִיתָה אִם לְחַיִּים, לְכַף נַאָמֵר: "יַעֲמַד-חֵי" – עַמִּידָתוֹ
חֵי עַד שִׁישְׁתַּלַּח; מִכָּאן, שִׁשְׁלִיחָתוֹ לְמִיתָה. לְכַפֵּר
עָלָיו • שִׁישְׁתַּלַּח עָלָיו, כְּדַכְתִּיב: "וְהִתְנַדָּה עָלָיו וְגו'".

כט"ו יַעֲמַד-חֵי • כְּמוֹ "יַעֲמַד חֵי", עַל-יְדֵי אַחֲרִים;
וְתַרְגוּמוֹ: 'יִתְקַם בַּד חֵי'. (ת"ס) מַה תְּלַמּוּד-לוֹמֵר? לְפִי
שְׂנַאָמֵר: "לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעִזְאֹזל", וְאֵינִי יוֹדֵעַ שְׁלִיחוֹ אִם

יא וְיִקְרַב אֶהָרֵן יֵת תּוֹרָא דְחֲטָאָתָא דִּי לֵה
וְיַכְפֵּר עֲלוּהִי וְעַל אָנֶשׁ בֵּיתָה וְיַכּוּס יֵת
תּוֹרָא דְחֲטָאָתָא דִּי לֵה:

(יא) וְהִקְרִיב אֶהָרֵן אֶת-פֶּר הַחֲטָאָת אֲשֶׁר-לוֹ וְכַפֵּר
בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וְשַׁחַט אֶת-פֶּר הַחֲטָאָת אֲשֶׁר-לוֹ:

מִתְכַּפְּרִים בּוֹ, (ת"ס) וְכָל כְּפָרְתָן אֵינָה אֶלֶּא עַל טְמֵאָת
מִקְדָּשׁ וְקִדְשָׁיו, כְּמוֹ שְׂנַאָמֵר: "וְכַפֵּר עַל-הַקִּדְשׁ
מִטְמֵאָת וְגו'".

כט"ו וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וְגו' • (ת"ס) וְדוּי שְׁנֵי עָלָיו וְעַל אֶחָיו
הַכְּהֻנִּים, שְׂהֵם כָּלָם קְרוּיִים בֵּיתוֹ, שְׂנַאָמֵר: (תהלים קלה)
"בֵּית אֶהָרֵן בָּרְכוּ אֶת-ה' וְגו'". מִכָּאן, שֶׁהַכְּהֻנִּים

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

וְנָהוּ שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח שֶׁהוֹלֵף לְעוֹ,
לְצוּק הַהָר שֶׁהוּא עוֹ. הוֹלֵף
מִתְרַגְּמִין 'אֹזל' (בראשית טו ה): תורה ט

שְׁלֵשִׁים וְשֵׁשׁ תְּמַצָּא לוֹ דוּמָה,
שְׂאוֹתָהּ תִּיבָה מִתְחַלֶּקֶת לְשָׁנִים,
כְּלוּמֵר, גַּל עַד, בַּד בַּד. וְהָכָא נִמִּי
תְּחַלֵּק הָאֵי תִיבָה לְשָׁנִים, לְעוֹ אֹזל,

(ח) [לְעִזְאֹזל]. כְּתַב הָרַב ז"ל
כְּשִׁתְּגִיעַ לְשַׁלְשִׁים וְשֵׁשׁ תְּדַעְנָו.
וְהָכִי פִירוּשׁוֹ, כְּשִׁתְּגִיעַ לְגַל עַד
שְׁעוּלָה בְּגִימְטְרָא (בראשית לא מז)

יב ויִסֹב מְלֵי מַחֲתֵמָה גּוֹמְרִין דְּאִשָּׁא מַעְלוֹי
מִדְּבַחָא מִן קַדְם יְיָ וּמְלֵי חֲפְנֵיהִי קְטָרֶת
בוֹסְמִין דְּקִיקִין וְנֵעַל מְגִיז לְפָרְכָתָא :

(יב) וְלָקַח מְלֵאֵי־הַמַּחְתֶּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ
מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֵא חֲפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דָּקָה וְהֵבִיא
מִבַּיִת לְפָרְכָתָא :

היא, שְׁנֵאמַר (שמות ל לז): "וְשִׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הַדֶּק" ? אֵלָּא
שָׂתָהּ דָּקָה מִן הַדָּקָה, שְׂמַעְרַב יוֹם־הַכַּפּוּרִים הֲיָהּ
מִחֲזִירָה לְמַקְשָׁתָא.

כש"כ ◀ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ • הַחִיצוֹן (יומא מה) • מִלִּפְנֵי ה' •
מִצַּד שְׁלִפְנֵי הַפֶּתַח, וְהוּא צַד מַעְרָבִי • דָּקָה • (יומא שם)
מֵה תִלְמוּד־לוֹמַר "דָּקָה", וְהֵלָּא כָּל הַקְטָרֶת דָּקָה

יג וַיִּתֵּן יְת קְטוֹרֶת בּוֹסְמִיָּא עַל אִשָּׁתָא לְקַדְם
יְיָ וְחִפְי עֲנָנָא קְטָרְתָא יְת כְּפָרְתָא דִּי עַל
סְהַדוּתָא וְלֹא יְמוּת :

(יג) וַיִּתֵּן יְתֵן אֶת־הַקְטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּה
עַנְן הַקְטֹרֶת אֶת־הַכְּפָרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֲדוּת וְלֹא
יָמוּת :

כש"כ ◀ עַל־הָאֵשׁ • שְׁבַתוּךְ הַמַּחְתֶּה • וְלֹא יָמוּת • הָא אִם לֹא עֲשִׂיָהּ כְּתַקְנָהּ, תִּיב מִיתָה.

יד ויִסֹב מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיַדִּי בְּאִצְבָּעָה עַל
אִפִּי כְּפָרְתָא קְדוּמָא וְלִקְדָם כְּפָרְתָא יְדִי
שְׂבַע זְמַנִּין מִן דְּמָא בְּאִצְבָּעָה :

(יד) וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאִצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכְּפָרֶת
קְדוּמָה וּלְפָנֵי הַכְּפָרֶת יִזָּה שִׁבְעַ־פְּעָמִים מִן־הַדָּם
בְּאִצְבָּעוֹ :

כש"כ ◀ וְהִזָּה בְּאִצְבָּעוֹ • הִזָּאָה אַחַת בְּמִשְׁמַע • וּלְפָנֵי הַכְּפָרֶת יִזָּה שִׁבְעַ • הָרִי אַחַת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַ לְמַטָּה.

טו ויִפּוֹס יְת צְפִירָא דְחִטָּאָתָא דִּי לְעִמָּא
וְנֵעַל יְת דְּמָה לְמִגְזֵי לְפָרְכָתָא וְיַעֲבֹד לְדְמָה
כְּמָא דִּי עֲבַד לְדְמָא דְתוֹרָא וְיַדִּי יְתָה עַל
כְּפָרְתָא וְלִקְדָם כְּפָרְתָא :

(טו) וְשָׂחַט אֶת־שְׁעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־
דָּמּוֹ אֶל־מִבַּיִת לְפָרְכָתָא וְעָשָׂה אֶת־דָּמּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
לְדָם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכְּפָרֶת וּלְפָנֵי הַכְּפָרֶת :

הגורל לשם. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפָּר • אַחַת לְמַעְלָה
וְשִׁבְעַ לְמַטָּה.

כש"כ ◀ אֲשֶׁר לָעָם • מֵה שְׁהַפֵּר מִכֹּפֵר עַל הַכֹּהֲנִים,
מִכֹּפֵר הַשְּׁעִיר עַל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַשְּׁעִיר שְׁעֵלָה עָלָיו

טז ויִכְפֹּר עַל קוֹדֶשׁא מְסוּאָבַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִמְדִּיָּהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְכֹן יַעֲבֹד לְמִשְׁפַּן
זְמַנָּא דְשָׂרֵי עֲמַהוֹן בְּגוֹ סוּאָבְתָהוֹן :

(טז) וְכִפֹּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִמְּטֹאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִפְשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְכֹן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד
הַשֹּׁכֵן אִתְּם בְּתוֹךְ טְמֹאֹתָם :

כָּשֶׁם שֶׁהִזָּה מִשְׁנֵיהֶם בְּפָנִים, אַחַת לְמַעְלָה
וְשִׁבְעַ לְמַטָּה, כִּךְ מִזָּה עַל הַפָּרְכָתָא מִבְּחוּץ מִשְׁנֵיהֶם,
אַחַת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַ לְמַטָּה. הַשֹּׁכֵן אִתְּם בְּתוֹךְ
טְמֹאֹתָם • אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׂכִינָה בֵּינֵיהֶם.

כש"כ ◀ מִמְּטֹאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • (ת"ס) עַל הַנִּכְנָסִין לְמִקְדָּשׁ
בְּטְמֹאָה, וְלֹא נִדְרַע לָהֶם בְּסוּף, שְׁנֵאמַר: "לְכָל־
חַטָּאתָם", וְחִטָּאתָהּ הִיא שׁוּגְגָה. וּמִפְשָׁעֵיהֶם • אֶף
הַנִּכְנָסִין מִזִּיד בְּטְמֹאָה. וְכֹן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד •

יז וְכָל אֲנָשׁ לֹא יְהִי בְּמִשְׁפַּן זְמַנָּא בְּמַעְלָה
לְכַפֵּרָא בְּקוֹדֶשׁא עַד מִפְקָה וּיִכְפֹּר עַל־זוּהִי
וְעַל אֲנָשׁ בֵּיתָהּ וְעַל כָּל קְהֵלָא דְיִשְׂרָאֵל :

(יז) וְכָל־אָדָם לֹא־יְהִיָּהּ בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּבֵאוֹ לְכַפֵּר
בְּקוֹדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֹּר בְּעָדוֹ וּבְעָדוֹ בֵּיתוֹ וּבְעָדוֹ
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל :

~ יום שני י"ד ניסן ~

יח ויפוק למדבחה די קדם יי וכפפר עלוהי ויפב מדקמא דתורא ומדקמא דצפירא ויתן על קרנת מדבחה סחור סחור :

(יח) ויצא אל-המזבח אשר לפני-יהוה וכפר עליו ולקח מדם הפל ומדם השעיר ונתן על-קרנות המזבח סביב:

המזבח ולחויץ, ויתחיל מקרן מזרחית צפונית (יומא) . וכפר עליו • ומה היא כפרתו? "ולקח מדם הפל ומדם השעיר" – מעורבין זה לתוך זה.

כ"ט • אל-המזבח אשר לפני-ה' • זה מזבח הזהב, שהוא לפני ה' בהיכל, ומה תלמוד-לומר "ויצא"? לפי שהנה ההזאות על הפרכת ועמד מן המזבח ולפנים והנה, ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן

יט וידי עלוהי מן דקמא באצבעה שבע זמנין וירכנה ויקדשנה מסואבא בני ישראל :

(יט) והנה עליו מן-הדם באצבעו שבע פעמים וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל:

כ • ויהנה עליו מן-הדם • אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו, מזה שבע הזאות על גגו (כ"ט) • וטהרו • ממה שעבר • וקדשו • לעתיד לבא.

כ"ט • ויהנה עליו מן-הדם • אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו, מזה שבע הזאות על גגו (כ"ט) • וטהרו • ממה שעבר • וקדשו • לעתיד לבא.

כ וישצי מלכפרא על קודשא ועל משפן זמנא ועל מדבחה ויקרב ית צפירא חיא :

(כ) וכלה מכפר את-הקדש ואת-אהל מועד ואת-המזבח והקריב את-השעיר החי:

כא ויסמוך אהרן ית פרתין ידוהי על ריש צפירא חיא ויודי עלוהי ית כל עונת בני ישראל וית כל מרדיהון לכל חטאיהון ויתן יתהון על ריש צפירא וישלח בני גבר דזמין למיהו למדבחה :

(כא) וסמך אהרן את-שתי ידיו על-ראש השעיר החי והתודה עליו את-כל-עונת בני ישראל ואת-כל-פשעיהם לכל-חטאתם ונתן אתם על-ראש השעיר ושלח ביד-איש עתי המדברה:

כ"ט • איש עתי • (יומא טז) המוכן לכך מיום אתמול.

כב ויטול צפירא עלוהי ית כל חוביהון לארעא דלא יתבא וישלח ית צפירא במדבחה :

(כב) ונשא השעיר עליו את-כל-עונתם אל-ארץ גזרה ושלח את-השעיר במדבר:

~ נקודות משיחות קודש ~

(שמתפרת רק לשבים). אך יום כפור מכפר על האדם ("ביום הנה יכפר עליכם"), ומי שלא שב הוא 'מנגד' לכפרה זו ומעבקה מלחול עליו, בלי הבדל בין קלה לקמורה.

ונשא השעיר עליו את כל עונתם אל ארץ גזרה (טז, כב) הרמב"ם פסק, שהשעיר מכפר על עברות קלות גם בלי תשובה, ואלו יום כפור מכפר רק לשבים. ויש לבאר, דהנה השעיר מכפר על העברה ("ונשא . . עונתם"), ולא הרי עברה קלה (שמתפרת בלי תשובה) פתמורה

(לקוטי שיחות, כרך כז, עמ' 124)

כג וייעול אהרן למשפן זמנא וישלח ית לבושי בוץא די לבש פמעלה לקודשא וינצנענין תמן :

(כג) ובא אהרן אל-אהל מועד ופשט את-בגדי הכר אשר לבש בבאו אל-הקדש והניחם שם:

הפנימיים וקטרת של מחתה בבגדי לבן, ואילו ואילו העם ומקצת המוספין בבגדי זהב, והוצאת פך ומחטה בבגדי לבן, ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטרת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב, וסדר המקראות, לפי סדר העבודות, כך הוא: "ושלח את השעיר במדבר", "ורחץ את-בשרו במים וגו'", "ויצא ועשה את-עלתו וגו'", "ונאת חלב החטאת וגו'", וכל הפרשה עד "ואחרי-כן יבוא אל-המחנה", ואחרי-כך: "ובא אהרן". והניחם שם. מלמד שטעונון גניזה, ולא ישתמש באותן ארבעה בגדים ליום פפורים אחר.

כ"ג וְבָא אֶהְרֵן אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד. אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ שְׂאִין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, וְנִתְּנוּ טַעַם לְדַבְרֵיהֶם בְּמִסְכַּת יוֹמָא (דף לב), וְאָמְרוּ: כָּל הַפְּרָשָׁה כְּלָה נֶאֱמְרָה עַל הַסֵּדֶר, חוּץ מִ'בִּיאָה' זֶה שֶׁהִיא אַחַר עֲשִׂית עוֹלָתוֹ וְעוֹלַת הָעַם, וְהַקְטָרֶת אֲמוּרֵי פֶר וְשַׁעִיר שְׁנַעֲשִׂים בַּחוּץ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל וּמְקַדֵּשׁ וּפּוֹשֵׁטָן וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי לָבָן. וְבָא אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד. לְהוֹצִיא אֶת הַפֶּךָ וְאֶת הַמַּחְטָה, שֶׁהַקְטִיר בָּהּ הַקְטָרֶת לִפְנֵי וְלַפְּנִים. וּפְשֵׁט אֶת-בְּגָדֵי הַבֵּד. אַחַר שֶׁהוֹצִיאָם, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב לְתַמִּיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֻבִים. וְזֶהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת: תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר בְּבִגְדֵי זָהָב, וְעֲבוֹדַת פֶּר וְשַׁעִיר

כד וְנִסְחֵי יָת בְּסֵרָה בְּמֵאָה בְּאַתֵּר קָדִישׁ וְלִפְשׁ יָת לְבוּשׁוֹהֵי וְיַפּוּק וְיַעֲבֹד יָת עֲלֹתָהּ וְיָת עֲלַת עֲמָא וְיַכְפֹּר עֲלוֹהֵי וְעַל עֲמָא:

(כד) וְרַחֵץ אֶת-בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלִבֵּשׁ אֶת-בְּגָדָיו וְיִצֵּא וְעָשָׂה אֶת-עֲלֹתוֹ וְאֶת-עֲלַת הָעָם וְכִפֹּר בְּעֹדוֹ וּבְעֵד הָעָם:

ליום, אָבֵל הָרֵאשׁוֹנָה הִיְתָה בַחִיל. וְלִבֵּשׁ אֶת-בְּגָדָיו. שְׂמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא עוֹבֵד בָּהֶן כָּל יָמוֹת הַשָּׁנָה. וְיִצֵּא. מִן הַהֵיכָל אֶל הַחֵצֵר שֶׁמִּזְבַּח הָעוֹלָה שָׁם. וְעָשָׂה אֶת-עֲלֹתוֹ. אֵיל לְעוֹלָה הָאֲמוּר לְמַעְלָה: "בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֵן וְגו'". וְאֶת-עֲלַת הָעָם. (יומא עג) "ואיל אחד לעלה" האמור למעלה "ומאת עדת בני ישראל וגו'".

כ"ג וְרַחֵץ אֶת-בְּשָׂרוֹ וְגו' (יומא לב) לְמַעְלָה לְמַדְנֹה מִ"וְרַחֵץ אֶת-בְּשָׂרוֹ וְלִבְשֵׁם", שֶׁכִּשְׁהוּא מְשַׁנֵּה מִבְּגָדֵי זָהָב לְבִגְדֵי לָבָן, טַעֲוֵן טְבִילָה. שְׁבִאוֹתָה טְבִילָה פֶשֶׁט בְּגָדֵי זָהָב שֶׁעֲבַד בָּהֶן עֲבוֹדַת תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְלִבֵּשׁ בְּגָדֵי לָבָן לְעֲבוֹדַת הַיּוֹם; וְכֵאֵן לְמַדְנֹה, שֶׁכִּשְׁהוּא מְשַׁנֵּה מִבְּגָדֵי לָבָן לְבִגְדֵי זָהָב, טַעֲוֵן טְבִילָה. בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. (ת"כ, יומא שס) הַמְקַדֵּשׁ בְּקִדְשֵׁת עֲנֻוָה, וְהִיא הִיְתָה בְּגַג בֵּית הַפְּרֻזָּה, וְכֵן אֲרַבַּע טְבִילוֹת הַבָּאוֹת חוּבָה

~ יום שלישי ט"ו ניסן ~

כה וְיָת תְּרַבָּא דְחִטָּא תִּסַּק לְמַדְבְּחָא: כ"ג וְאֶת חֵלֶב הַחֲטָאֹת יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ: כ"ג וְאֶת חֵלֶב הַחֲטָאֹת. אֲמוּרֵי פֶר וְשַׁעִיר. יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ. עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, דָּאֵלוּ בַּפְּנִימֵי כְּתִיב: "לֹא תַעֲלוּ עֲלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה" (שמות ל ט).

(כה) וְאֶת חֵלֶב הַחֲטָאֹת יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ: כ"ג וְהַמְשַׁלַּח אֶת-הַשַּׁעִיר לְעֹזָאֵל יִכְבֶּם בְּגָדָיו וְרַחֵץ אֶת-בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי-כֵן יָבֹא אֶל-הַמַּחְנֶה:

כו וְיָת תּוֹרָא דְחִטָּא תִּסַּק לְמַדְבְּחָא דִּי אֲתַעֲלַל מִדְּמַהוּן לְכַפֵּרָא בְּקוֹדֶשָׁא יִתְפַּקוּן לְמַכְרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיִוְקְדוּן בְּנוֹרָא יָת מְשַׁפְּיָהוּן וְיָת בְּסֵרָהוּן וְיָת אֶקְלִיהוּן:

(כו) וְאֶת פֶּר הַחֲטָאֹת וְאֶת שַׁעִיר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר הוֹבֵא אֶת-דָּמָם לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ יוֹצִיא אֶל-מַחוּץ לְמַחְנֶה וְשִׂרְפוּ בְּאֵשׁ אֶת-עֲרֹתָם וְאֶת-בְּשָׂרָם וְאֶת-פְּרִשָׁם:

כז וְאֲשֶׁר הוֹבֵא אֶת-דָּמָם. לְהִיכָל וְלַפְּנֵי וְלַפְּנִים.

כז וְאֲשֶׁר הוֹבֵא אֶת-דָּמָם. לְהִיכָל וְלַפְּנֵי וְלַפְּנִים.

כח ודמוקיד תהוון יצבע לבושוהי ונסחי ת
בסרה במיא ובתר פן ייעול למשריתא :

(כח) והשרף אתם יבבם בגדיו ורחץ את-בשרו
במים ואחרי-כן יבוא אל-המחנה:

כט ותהי לכוז לקנם עלם בירחא שביעא
פעשרא לירחא תענוו ת נפשתיכוז וכל
עבידא לא מעבדון יציבא וגירא דיתגירון
ביניכוז :

(כט) והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי
בעשור לחדש תענו את-נפשתיכם וכל-מלאכה
לא תעשו האזרח והגר הגר בתוכם:

ל ארי ביומא הדין זכפר עליכוז לדפאה
יתכוז מפל חוביכוז קדם יי תדפון :

(ל) כי-ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל
חטאתיכם לפני יהוה תטהרו:

~ נקודות משיחות קודש ~

קשור בעקר עם התחלת שם הגוי' ופנימיותו, האותיות
י"ה, מספר ט"ו; ומתכלית העלוי של שם הגוי' נמשך
לדרך הנמוכה ביותר - 'חמש עשרה בהמות'.

לפני ה' תטהרו (טז, ל)

כתב הרמב"ם: "כל הבהמות הקרבים ביום זה, חמש
עשרה". וקשה, מדוע נקט "בהמות", ולא "קרבות". ויש
לומר, שרמז רמז לנו שביום-כפור נפעל החבור של
תכלית העלוי עם הדרך הפחותה ביותר. שכן "לפני ה'"

(לקוטי שיחות, כרך כט, עמ' 338)

לא שבת שבתא היא לכוז ותענוו ת
נפשתיכוז קנם עלם :

(לא) שבת שבתון היא לכם ועניתם את-נפשתיכם
חקת עולם:

לב ויכפר בהנא די רבי תה ודי זקרב
ית קרפנה לשמשא תחות אבוהי וילפש
ית לבושי בוצא לבושי קודשא :

(לב) וכפר הכהן אשר-ימשח אתו ואשר ימלא
את-ידו לכהן תחת אביו ולבש את-בגדי הבר
בגדי הקדש:

בגדים מנין? תלמוד-לומר: "ואשר ימלא את ידו
וגו'", והם כל הכהנים הגדולים שעמדו מיאשיהו
ואילף, שבנימיו נגנזה צלוחית של שמן המשחה.
לכהן תחת אביו • (ט"ח) ללמד שאם בנו ממלא את
מקומו, הוא קודם לכל אדם.

כ"ט • וכפר הכהן אשר-ימשח וגו' • (ט"ח) פפרה זו
של יום-הכפורים אינה פשרה אלא ככהן גדול, לפי
שנאמרה כל הפרשה באהרן, הצרף לומר ככהן גדול
הבא אתריו שיהא כמוהו. ואשר ימלא את-ידו •
(ט"ח) אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרבה

לג ויכפר על מקדש קודשא ועל משכן
זמנא ועל מדבחא זכפר ועל פהניא ועל כל
עמא דקהלא זכפר :

(לג) וכפר את-מקדש הקדש ואת-אהל מועד ואת-
המזבח יכפר ועל הכהנים ועל-כל-עם הקהל
יכפר:

לד ותהי דא לכוז לקנם עלם לכפרא על בני
ישראל מפל חוביהוון תדא בשתא ועבד
כמא די פקיד יי ת משה :

(לד) והיתה-זאת לכם לחקת עולם לכפר על-בני
ישראל מפל-חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר
צוה יהוה את-משה: פ

כַּיִן וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו'. כְּשֶׁהֵגִיעַ יוֹם- | שְׁלֹא הָיָה לוֹבֶשֶׁן לְגַדְלָתוֹ, אֲלֵא כַּמְקִיִּים גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ
הַכַּפּוּרִים עָשָׂה כַּסֵּדֶר הַזֶּה; וּלְהִגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אֶהְרֹן,

(ת"ס)

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש - "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד - יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שביציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד - יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הַתְּקַדְּשׁוּ תְּהִיוּ מוֹמְנִים לַעֲבוֹר כִּי מָחָר בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וַיּוֹם ל' שֶׁל אֶבֶל מִשָּׁה תִּהְיֶה רֵאשׁוֹן לְשִׁלֹּשֶׁת הַקִּיּוֹם יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלְאוֹת: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים בַּיּוֹם הַתְּחַרְתֶּם לֵאמֹר שָׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית עַד עֲכָשׁוּ נְשָׂאוּ הַקּוֹיִם, וְהַיּוֹם הַכֹּהֲנִים וְעַבְדֵּי לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל גְּדַלְךָ אֶבֶקַע תִּרְדּוּ בְּעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִבְחָה יִדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הִיָּיתִי עִם מִשָּׁה אֵהִיָּה עִמָּךְ: כִּבְעַת הַהִיא אֹמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרֻבוֹת צָרִים וְשׁוֹב מִלֵּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁנִית כִּי גַם בְּלֵיל צִאתָם מִמִּצְרַיִם נִמְלֹזוּ כָל־יִשְׂרָאֵל יַחַד (במדבר רבה יא ו): גַּוְעֵשְׁלוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרֻבוֹת צָרִים וַיִּמַּל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעֵרְלוֹת עַל שֵׁם הַמְּאוֹרֵעַ: ד וְהָ הַדְּבָר הַסִּפָּה אֲשֶׁר־מַל

עטרת מרים

וַיְהוֹשֻׁעַ לְכֹר אֶת כָּל־הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים וְלֹא מִלֹּא אוֹי וְהָ אֵת זֶה, כִּי כָל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה שְׂהִיו נְמוּלִים וְרֵאשִׁים לְמֹל מִתּוֹ בַּמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם: הַכִּי מְלִים הָיוּ וְכָ כָל־הָעָם הַיֵּצֵאִים וְכָל־הָעָם הַיֵּלִידִים בַּמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ וְהֵם לֹא הָיוּ אִם־כֵּן רֵאשִׁים לְמֹל: וַכִּי א

הפטרה ליו"ט ראשון של פסח

ביהושע פרק ה

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הַתְּקַדְּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלְאוֹת: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שָׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וְעַבְדֵּי לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל גְּדַלְךָ בְּעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הִיָּיתִי עִם

אֲרַבְעִים שָׁנָה הִלְכוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־הֵם כָּל־הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם וְהֵם כֵּן, לֹא הָיוּ מִי מִתְּנַמְלִים לְהִוִּית רֵאשִׁי וְהָנוּן לְמֹל וְזִלְתוֹ אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה כַּמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹלִים אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הִרְאוּתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְוֹתָם לָתֵת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ: וְזֹאת־בְּנִיהֶם אֲשֶׁר הָקִים תַּחְתָּם אֹתָם מִלֵּ יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עַרְלִים הָיוּ עַד הַיּוֹם הַהוּא כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בְּדֶרֶךְ: הַוַּיְהִי כַּאֲשֶׁר־תִּמְנוּ כָל־

מִשָּׁה אֵהִיָּה עִמָּךְ: הַ כִּבְעַת הַהִיא אֹמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרֻבוֹת צָרִים וְשׁוֹב מִלֵּ צָרִים וְשׁוֹב מִלֵּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁנִית: ג וַיַּעֲשֵׂלוּ יְהוֹשֻׁעַ חֲרֻבוֹת צָרִים וַיִּמַּל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעֵרְלוֹת: ד וְזֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־מַל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים כָּל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִתּוֹ בַּמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם: הַכִּי מְלִים הָיוּ כָל־הָעָם הַיֵּצֵאִים וְכָל־הָעָם הַיֵּלִידִים בַּמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: וַכִּי אֲרַבְעִים שָׁנָה הִלְכוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־הֵם כָּל־הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הִרְאוּתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְוֹתָם לָתֵת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ: וְזֹאת־בְּנִיהֶם הָקִים תַּחְתָּם אֹתָם מִלֵּ יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עַרְלִים הָיוּ כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בְּדֶרֶךְ: הַוַּיְהִי כַּאֲשֶׁר־תִּמְנוּ כָל־הַגּוֹי לְהַמְּוֹל

עטרת מרים

הגוי להמול וישבו תחתם במקום במחנה עד חיותם: ט ויאמר יהוה אליהושיע היום גלותי הסותי את־חרפת מצרים מעליכם לפי שיצאו האבות ממצרים והיו הנגים ערלים כמו המצרים, והערלה חרפה כמו שאמר כי חרפה היא לנו ויקרא שם המקום ההוא גלגל על שם

עטרת מרים

לנגדו וחרבו שלופה חלופה מתערה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה באת לעזור לנו או אם לעזור לצרינו באת: יד ויאמר לא באתי לעזור לאויבי ישראל כי אני שר של ישראל הקראים צבא־יהוה עתה באתי לעזרתך, כי אדם יכול להלחם על וירחו ולהפשה להפיל החומה,

גלותי מלשון גלגל וסבב עד היום הזה: י ויחנו בני־ישראל בגלגל ויעשו את־הפסח בארבעה עשר יום להדש בערב אחר חצות היום קרוי ערב בערבות יריחו: יא ויאכלו מעבור מדגן הארץ ממחרת יום ראשון של הפסח אחר הקרבת העומר מצות וקלוי שלבים צלויים בעצם היום הזה בגופו של יום, לא בלילה שלפניו, עם כל הלילה החולף אחר היום: יב וישבת פסח הפון ממחרת אף כי מיום מיתת משה בשבעה באדר פסק הפון מלירד, מקל־מקום היו נזנים בגם מפון שבכליהם, ובאכלם מעבור הארץ ולא־היה עוד לבני ישראל מן לבן ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה הקיאה: יג ויהי בהיות יהושע ביריחו נכבד וירחו וישא עיניו וירא והנה־איש עמד

וישבו תחתם במחנה עד חיותם: ט ויאמר יהוה אליהושיע היום גלותי את־חרפת מצרים מעליכם ויקרא שם המקום ההוא גלגל עד היום הזה: י ויחנו בני־ישראל בגלגל ויעשו את־הפסח בארבעה עשר יום להדש בערב בערבות יריחו: יא ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה: יב וישבת הפון ממחרת באכלם מעבור הארץ ולא־היה עוד לבני

ויפל יהושע אל־פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל־עבדו והניי לקום כעבד המקום דברי האדון: טז ויאמר שר־צבא יהוה אליהושיע מיכאל היה של הסר נעלף מעל רגלך כי המקום אשר אתה עמד עליו קדש הוא ומראוי לעמוד עליו יחף ויעש יהושע כן: כא ויריחו סגרת מכבר, ועתה ומסגרת מהגרת יותר מפני בני ישראל בחוקה דלתים ובריס אין יוצא ואין בא כדי שאיש לא יראם את מבוא העיר: כב ויהי יהוה את־יהושע ויהי שמעו בכל־הארץ:

ישראל מן ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה הקיאה: יג ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה־איש עמד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם־לצרינו: יד ויאמר לא פי אני שר־צבא־יהוה עתה באתי ויפל יהושע אל־פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל־עבדו: טז ויאמר שר־צבא יהוה אליהושיע של־נעלף מעל רגלך כי המקום אשר אתה עמד עליו קדש הוא ויעש יהושע כן: יז ויריחו סגרת ומסגרת מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא: כב ויהי יהוה את־יהושע ויהי שמעו בכל־הארץ:

~ יום רביעי ט"ז ניסן ~

עטרת מרים

א וישלח המלך ויאספו אליו פלוקני יהודה וירושלם: ב ויעל המלך בית־יהוה וכל־איש יהודה וכל־ישבי ירושלם אתו והתננים והנביאים וכל־העם

הפטרה ליום שני של פסח לבני חו"ל

מלכים ב פרק כג

כג א וישלח המלך ויאספו אליו פלוקני יהודה וירושלם: ב ויעל המלך בית־יהוה

עטרת מרים

למקטן ועד־גדול ויקרא באזניהם את־פל־דברי ספר הברית הנמצא בבית יהוה מפני שמוצאו שהיה נגלל בתוכה שסימיה אלה דברי הברית: ג ויעמד המלך

וכל־איש יהודה וכל־ישבי ירושלם אתו והתננים והנביאים וכל־העם למקטן ועד־גדול ויקרא באזניהם את־פל־דברי ספר הברית הנמצא בבית יהוה: ג ויעמד המלך על־העמוד ויכרת

הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָמְדוּ מִגִּבְעַ עַד־בְּאֵר שֶׁבַע וְנִתְּנָן אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים
 אֲשֶׁר עָמְדוּ מִלֹּא הַשְּׁעָרִים וְאֲשֶׁר בִּפְתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שְׂרֵה־עִיר
 אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאוֹל אִישׁ גִּבּוֹא אֵל הָעִיר בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אַךְ לֹא יַעֲלוּ
 כִּהְנִי הַבָּמוֹת עוֹד לְשָׂרָת אֶל־מִזְבֵּחַ יְהוָה בִּירוּשָׁלַם כִּי לֹא הִכְשִׁירוּ עוֹד
 לְעִבְדוֹתָהּ כִּי אִם־אֶבְלָו מִצֹּת
 מִנְחֹת הַנֶּאֱפוֹת מִצֹּת, וְהוּא מִדִּין לְשֹׂאֵר
 קִדְשִׁים בְּתוֹךְ אַחִיהֶם: כא וַיֵּצֵאוּ
 הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לְאֹמֶר עֲשׂוּ
 פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכְּתוּב עַל
 סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא
 נַעֲשֶׂה נַעֲשֶׂה בְּפֶסַח הַזֶּה מִימֵי
 הַשְּׁפָטִים אֲשֶׁר שִׁפְטוּ אֶת־
 יִשְׂרָאֵל וְכָל יְמֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל
 וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי אִם־
 בְּשִׂמְנָה עֲשֶׂה שְׁנָה לַמֶּלֶךְ
 יֵאֱשִׁיחוּ נַעֲשֶׂה הַפֶּסַח הַזֶּה
 לַיהוָה בִּירוּשָׁלַם: כד וְגַם אֶת־
 הָאֲבוֹת וְאֶת־הַיְדֻעֲנִים וְאֶת־
 הַתְּרַפִּים וְאֶת־הַגִּלְלִים וְאֶת כָּל
 אֲשֶׁר נִרְאוּ אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ
 יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם בְּעַר יֵאֱשִׁיחוּ
 לְמַעַן הָקִים אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
 הַכְּתוּבִים עַל־הַפֶּסַח בְּעִבּוֹר הַפֶּסַח
 אֲשֶׁר מִצָּא חֲלֻקְתָּהּ הַכֹּהֵן בֵּית

הַמֶּלֶךְ לְפַעַל לְשִׁמּוֹשׁ וְלִירְחָ וְלִמְזוּלוֹת וְלִכְלָל צְבֹא הַשְּׁמָיִם: ו וַיֵּצֵא
 אֶת־הָאֲשֶׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלַם אֶל־נַחַל קְדְרוֹן וַיִּשְׂרַף אֶתְּהָ
 בְּנַחַל קְדְרוֹן וַיִּדַּק לְעַפֵּר וַיִּשְׂלַךְ אֶת־עַפְרָה עַל־קִבְרֵי בְנֵי הָעָם: ז וַיִּתֵּן
 אֶת־בְּתֵי הַקְּדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הִנְשִׁים אֲרָגוֹת שָׁם בְּתָיִם
 לְאֲשֶׁרָה: ח וַיָּבֵא אֶת־כָּל־הַפְּהָנִים מֵעֵרֵי יְהוּדָה וַיִּטְמֵא אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר
 קָטְרוּ־שָׂמֶה הַפְּהָנִים מִגִּבְעַ עַד־בְּאֵר שֶׁבַע וְנִתְּנָן אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים
 אֲשֶׁר־פָּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שְׂרֵה־עִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאוֹל אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר:
 ט אַךְ לֹא יַעֲלוּ כִּהְנִי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבֵּחַ יְהוָה בִּירוּשָׁלַם כִּי אִם־אֶבְלָו
 מִצֹּת בְּתוֹךְ אַחִיהֶם: כא וַיֵּצֵאוּ הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לְאֹמֶר עֲשׂוּ פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכְּתוּב עַל
 סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא נַעֲשֶׂה בְּפֶסַח הַזֶּה מִימֵי הַשְּׁפָטִים אֲשֶׁר שִׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכָל יְמֵי
 מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי אִם־בְּשִׂמְנָה עֲשֶׂה שְׁנָה לַמֶּלֶךְ יֵאֱשִׁיחוּ נַעֲשֶׂה הַפֶּסַח הַזֶּה
 לַיהוָה בִּירוּשָׁלַם: כד וְגַם אֶת־הָאֲבוֹת וְאֶת־הַיְדֻעֲנִים וְאֶת־הַתְּרַפִּים וְאֶת־הַגִּלְלִים וְאֶת כָּל

עַל־הַעֲמוּד מִקוֹם מַעְמַד הַמֶּלֶךְ בֵּית הַמֶּקְדָּשׁ וַיִּכְרַת אֶת־הַבְּרִית | לִפְנֵי
 יְהוָה לְלַכַּת אַחַר יְהוָה וְלִשְׂמֹר מִצְוָתָיו וְאֶת־עֲדוּתָיו וְאֶת־חֻקְתָּיו
 בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתוּבִים
 עַל־הַפֶּסַח הַזֶּה וַיַּעֲמֵד כָּל־הָעָם בְּבְרִית קְבֹלָה הַבְּרִית: ד וַיֵּצֵאוּ הַמֶּלֶךְ
 אֶת־חֲלֻקְתָּהּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־

אֶת־הַבְּרִית | לִפְנֵי יְהוָה לְלַכַּת אַחַר יְהוָה
 וְלִשְׂמֹר מִצְוָתָיו וְאֶת־עֲדוּתָיו וְאֶת־חֻקְתָּיו
 בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית
 הַזֹּאת הַכְּתוּבִים עַל־הַפֶּסַח הַזֶּה וַיַּעֲמֵד כָּל־
 הָעָם בְּבְרִית: ד וַיֵּצֵאוּ הַמֶּלֶךְ אֶת־חֲלֻקְתָּהּ
 הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנָה וְאֶת־שְׂמָרֵי
 הַסֵּף לְהוֹצִיא מִהִיכַל יְהוָה אֶת כָּל־הַכְּלִיִּים
 הָעֲשׂוּיִם לְבַעַל וְלִאֲשֶׁרָה וְלִכְלָל צְבֹא הַשְּׁמָיִם
 וַיִּשְׂרַף מִחוּץ לִירוּשָׁלַם בְּשַׁדְמוֹת קְדְרוֹן
 וַיִּשְׂא אֶת־עַפְרָם בֵּית־אֵל: ה וְהַשְּׂבִית אֶת־
 הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נִתְּנוּ מִלְכֵי יְהוּדָה וַיִּקְטְרוּ
 בְּבָמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְפֵי יְרוּשָׁלַם וְאֶת־

כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנָה סִנְי כֹהֲנֵי גִדְלוֹה
 כִּסְנֵי מִשִׁחַ מִלְחָמָה וְאֶת־שְׂמָרֵי
 הַסֵּף הַשְּׂעָרִים לְהוֹצִיא מִהִיכַל
 יְהוָה אֶת כָּל־הַכְּלִיִּים הָעֲשׂוּיִם
 לְבַעַל וְלִאֲשֶׁרָה וְלִכְלָל צְבֹא
 הַשְּׁמָיִם וַיִּשְׂרַף מִחוּץ
 לִירוּשָׁלַם בְּשַׁדְמוֹת קְדְרוֹן
 וַיִּשְׂא אֶת־עַפְרָם בֵּית־אֵל
 כִּי שָׁם הָיָה מִקוֹם טֹמְאָה:
 ה וְהַשְּׂבִית בִּישָׁל אֶת־הַכְּמָרִים
 כִּהְנִי עֲבֹדְהֶזְרָה אֲשֶׁר נִתְּנוּ אֲשֶׁר
 הִקְמִידוּ מִלְכֵי יְהוּדָה וַיִּקְטְרוּ לְהוֹדָה
 מִקְמָרִים בְּבָמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה
 וּמִסְפֵי וּפְסִיכוֹת יְרוּשָׁלַם וְאֶת־
 הַמִּקְמָרִים לְבַעַל לְשִׁמּוֹשׁ וְלִירְחָ
 וְלִמְזוּלוֹת וְלִכְלָל צְבֹא הַשְּׁמָיִם ג
 אוֹתָם הַשְּׂבִית: ו וַיֵּצֵא אֶת־הָאֲשֶׁרָה
 מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלַם אֶל־
 נַחַל קְדְרוֹן וַיִּשְׂרַף אֶתְהָ בְּנַחַל
 קְדְרוֹן וַיִּדַּק לְעַפֵּר שְׂרַפָה עַד
 שְׂהִיחָה וַיִּקְטְרוּ וַיִּשְׂלַךְ אֶת־
 עַפְרָה עַל־קִבְרֵי בְנֵי הָעָם שְׂהִי
 עוֹבְדֵי הָאֵל: ז וַיִּתֵּן אֶת־בְּתֵי
 הַקְּדוֹשִׁים בְּתֵי הַזֵּה אֲשֶׁר בְּבֵית
 יְהוָה אֲשֶׁר הִנְשִׁים מִיַּחֲדוֹת לִנְזֹת
 אֲרָגוֹת שָׁם בְּתָיִם וְרִיעוּת
 לְאֲשֶׁרָה: ח וַיָּבֵא לִירוּשָׁלַם
 לַחֲחֹרִים בְּתִשְׁבָּחָה אֶת־כָּל־הַכְּהֻנִּים
 מִזֵּדֶה אַחֵר מֵעֵרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ
 כְמָרִים לְעִבְדוֹתֶהָ וַיִּטְמֵא אֶת־
 הַבָּמוֹת הַשְּׂלֵף שָׁם בְּבָלוֹת וּבְדִמְיָה
 אֲשֶׁר קָטְרוּ־שָׂמֶה הַכְּהֻנִּים

עטרת מרים

יהוה כי הספר הזה היתה סיבה לכל
יה: כה וכמהו לאהיה לפניו
מלך אשר ישב אליהוה בכל

עטרת מרים

לכבו ובכל נפשו ובכל מאדו
ככל תורת משה ואחריו לא
קם כמותו:

השקצים אשר נראו בארץ יהודה ובירושלם
בער ואשיהו למען הקים את דברי התורה

הפתכים על הפפר אשר מצא חלקיהו הפתן בית יהוה: כה וכמהו לאהיה לפניו מלך אשר ישב
אליהוה בכל לכבו ובכל נפשו ובכל מאדו ככל תורת משה ואחריו לא קם כמותו:

א ומליל יי עם משה למימר:

זו (א) וידבר יהוה אל משה לאמר:

ב מלל עם אהרן ועם בנוהי ועם כל בני
ישראל ותימר להון דין פתגמא די פקיד יי
למימר:

(ב) דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל
ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה יהוה לאמר:

ג גבר גבר מבית ישראל די יכוס תור או
אמר או עזא כמשריתא או די יכוס מברא
למשריתא:

(ג) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב
או עזו במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה:

כ"ג א אשר ישחט שור או כשב • במקדשין — הפתוב מדבר, שנאמר: "להקריב קרבן". במחנה • (זבחים
ק) חוץ לעזרה.

ד ולתרע משפן זמנא לא איתה לקרבא
קרנא קדם יי קדם משפנא דיי דמא
יתחשב לגברא ההוא דמא אשד וישתיצי
אנשא ההוא מגו עמה:

(ד) ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן
ליהוה לפני משפן יהוה דם יחשב לאיש ההוא
דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו:

כ"ד דם יחשב • פשופך דם האדם, שמתחייב בנפשו. דם שפך • (ת"י) לרבות את הזורק דמים בחוץ.

ה כדיל די ניתון בני ישראל ית דבתיהון די
אניו דבתיין על אפי תקלא וניתגון לקדם
יי לתרע משפן זמנא לות פהנא ויפסון
נכסת קודשין קדם יי יתהון:

(ה) למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר
הם זבחים על פני השדה והביאם ליהוה אל פתח
אהל מועד אל הפתח וזבחו זבחי שלמים ליהוה
אותם:

כ"ה א אשר הם זבחים • אשר הם רגילים לזבח.

ו וזורק פהנא ית דמא על מדבחא דיי
בתרע משפן זמנא ויסק תרבא לאתקבלא
ברעזא קדם יי:

(ו) וזרק הפתח את הדם על מזבח יהוה פתח אהל
מועד והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~

זורק הפתח את הדם (ז, ו) | והוא קרב על המזבח לרמוז שהלהט וההתלהבות יש
דם מסמל חיות וחימויות ("כי נפש הפשר בדם היא"), | לשמור רק לדברים שבקדשה. ולכן הדם אסור באכילה,

העולם אינו מכרח. מה שאין-כן הבשר עצמו מכרח הוא, שכן נתן להפך אותו לקדשה.
(רשימות, חוברת קמד)

הינינו שלא נתן להפך אותו ל'דם ובשר כבשרו' של גוף יהודי, שקדוש הוא, כיון שהלהט וההתלהבות בעניני

ז ולא דבחונו עוד גת דבחיהונו לשדין די אנון טעון בתריהונו קנים עלם תהי דא להונו לדריהונו:

(י) וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לְשַׁעִירִם אֲשֶׁר הֵם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּהִי־זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם:

כ"ט • לְשַׁעִירִם • לְשַׁדִּים, כְּמוֹ (ישעיה יג כא): "וְשַׁעִירִים יִקְדוּ־שָׁם".

~ יום חמישי י"ז ניסן ~

ח וילהונו תימר גבר גבר מבית ישראל ומן גיורא דיתגירון ביניכון די נסק עלמא או נקסט קודשיא:

(ח) וְאֵלֶּהֶם הַאֲמֹר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עִלָּה אוֹ־זִבְחָ:

כ"ט • אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עִלָּה • לְחַיֵּב עַל הַמְקַטֵּיר אֵיבָרִים בַּחוּץ [עין ברא"ם] כְּשׁוֹחֵט בַּחוּץ, שָׂאם שְׁחַט אֶחָד וְהַעֲלֶה חֲבָרוֹ, שְׂגִיחֵן חֲכִיבִין (ת"כ. חולין קט).

ט וְלִתְרַע מִשְׁפָּן זְמָנָא לָא אִתְּנַה לְמַעֲבַד יתה קדם יי וישתיצי אנשא ההוא מעמה:

(ט) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִבְיֹאֲנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה וּנְכַבֵּת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוּי:

כ"ט • וּנְכַבֵּת • וְרַעוּ נְכַבֵּת וְיָמִיו נְכַבֵּתִין.

י וגבר גבר מבית ישראל ומן גיורא דיתגירון ביניכון די ייכול כל דמא ואתן רוגזי באנשא דייכול ית דמא ונאשיצי יתה מגו עמה:

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם וְנִתְּתִי פָּנָי בְּנַפְשׁ הָאֲכֹלָת אֶת־הַדָּם וְהַכְרַתִּי אֹתָהּ מִקִּרְבַּ עַמָּה:

י ונתתי פני • (ת"ט) פנאי שלי, פונה אני מפל עסקי ועוסק בו.

כ"ט • כָּל־דָּם • לְפִי שְׂנֵאמַר: "בְּנַפְשׁ יִכְפֹּר", יְכוּל לֹא יְהֵא חַיֵּב אֶלָּא עַל דָּם הַמְקַדְּשִׁים? תְּלַמּוּד־לוֹמַר:

יא ארי נפש בסרא בדמא היא ונא יתבתה לכון על מדבחה לכפרא על נפשתיכון ארי דמא הוא על נפשא מכפר:

(יא) כִּי נִפְשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הוּא וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשׁוֹתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא בְּנַפְשׁ יִכְפֹּר:

כ"ט • כִּי נִפְשׁ הַבֶּשֶׂר • שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, "בְּדָם הִיא" תְּלוּיָהּ, וְלִפְיֵכֶן נִתְּתִיו עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשׁ הָאָדָם; חֲבָא נַפְשׁ וְתַכְפֹּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

יב על פן אמרית לבני ישראל כל אנש מנכון לא ייכול דמא וגירא דיתגירון ביניכון לא ייכול דמא:

(יב) עַל־כֵּן אֲמַרְתִּי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נַפְשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם:

כ"ט • כָּל־נַפְשׁ מִכֶּם • לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקְּטַנִּים.

(יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם
 אֲשֶׁר יֵצֵד יֵצֵד חֵיהּ אוֹ-עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשִׁפְךָ
 אֶת־דָּמֹו וְכִסְהוּ בַּעֲפָר:

כש"י ◀ אֲשֶׁר יֵצֵד • (ת.יכ. חולין פה) אין לי אלא ציד, אַזְזִין וְתַרְנַגְלוּלִין מִנֵּינִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "צִיד", מִכָּל־מְקוֹם.

(יד) כִּי־נִפְשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ בְּנִפְשׁוֹ הוּא וְאָמַר לְבָנָי
 יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל־בֶּשֶׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נִפְשׁ כָּל־בֶּשֶׂר
 דָּמוֹ הוּא כָּל־אֲכָלְיוֹ יִפְרֹת:

כש"י ◀ דָּמוֹ בְּנִפְשׁוֹ הוּא • דָּמוֹ הוּא לוֹ בְּמְקוֹם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהַנֶּפֶשׁ תִּלְוֶיהָ בּוֹ. כִּי־נִפְשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא •

(טו) וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נִבְלָה וּטְרֵפָה בְּאֶזְרַח וּבְגֵר
 וְכַבֵּם בְּגִדְיוֹ וּרְחֵץ בְּמִים וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהַר:

כש"י ◀ אֲשֶׁר תֹּאכַל נִבְלָה וּטְרֵפָה • בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר דְּבַר הַכֶּתוּב, שְׂאִין לָהּ טְמֵאָה אֲלֵא בְשִׁעָה שְׁנִבְלַעַת בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְלִמְדוֹךְ כָּאֵן, שֶׁמְטַמְּאָה בְּאֲכִילְתָּהּ וְאִינָה מְטַמְּאָה בְּמַגֵּעַ, ו"טְרֵפָה" הָאִמּוּרָה כָּאֵן, לֹא

(טז) וְאִם לֹא יִכְבֶּם וּבִשְׂרוּ לֹא יִרְחֵץ וְנִשְׂא עוֹנוֹ: פ

כש"י ◀ וְנִשְׂא עוֹנוֹ • אִם יֹאכַל קֹדֶשׁ אוֹ יִכְנַס לְמִקְדָּשׁ, חֵיב עַל טְמֵאָה זוֹ כְּכֹל שְׂאֵר טְמֵאוֹת. וּבִשְׂרוּ לֹא

יח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם:

כש"י ◀ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • אֲנִי הוּא שְׂאִמְרָתִי בְּסִינֵי (שְׁמוֹת י:): "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ", וְקִבְלָתֶם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מַעֲתָה קִבְּלוּ גִזְרוֹתַי. רַבִּי אוֹמַר: גְּלוּי וַיְדוּעַ לְפָנָיו שְׁסוּפָן

~ נקודות משיחות קודש ~

אחות נחשון" – לְבָאָר שֶׁהִתָּה מְצוּיֵינָה בַּחֲרוּסָה, בְּהִיּוֹתָה (בַּת עֲמִינָדָב וְגַם) אֲחוֹת נַחֲשׁוֹן [וְכַדְפִּירֵשׁ רִש"י: "מִכָּאֵן לְמִדְּנֹו, הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיף לְבִדּוּק בְּאַחִיהָ"]; [וְכֵן אֲבָרְהָם כְּשִׁשְׁלַח אֶת אֱלִיעֶזֶר לְקַחַת אִשָּׁה לְבָנּוֹ לְיִצְחָק, אָמַר לוֹ "כִּי אֵל אֲרִצִּי וְאֵל מוֹלְדָתִי תִלָּךְ וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבָנִי לְיִצְחָק",

וְהַטַּעַם שֶׁהַצִּיּוּי עַל הַעֲרִיּוֹת נִקְרָא "גִּזְרָה": דְּבַר מוֹכֵן הוּא, שֶׁבְּנוֹעַ לְנִישׁוּאִין, מַעֲלַת הַיּוֹחֲסִין תּוֹפְסֶת מְקוֹם חֲשׁוֹב וְעִקְרִי, וּבִפְרָט כְּשֶׁהִבָּא לְהַשְׁתַּדֵּף הוּא בַר יְחוּס נֶעֱלָה. וְכֵמוֹ שֶׁלְּמִדְּנֹו וְרִאִינוֹ שֶׁהַתּוֹרָה הֶאֱרִיכָה בַּחֲרוּסָה שֶׁל אִשְׁתֵּי אֶהֱרֵן, שֶׁנִּשְׂא אֶת "אֱלִישֶׁבַע בַּת עֲמִינָדָב

ועוד: ברא הקב"ה את העולם באופן שקיומו היה תלוי בזה שבני אדם הראשון ישאו אחריות שלהם, יעקב נשא אחריות והיתה משתו דוקא שלימה, עמכם נשא דודתו ונולדו מרים אהרן ומשה, שעל פי כל זה – האיסור ד"קל שאר בשרו" הרי הוא על דרך פירוש רש"י בענין העקידה "אחמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחסרת ואמרת קח נא את בנו, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח לך אף הנער". לכן בא ציווי מיוחד על קבלת ה"גזירות" בכללות, ואחר-כך בא הציווי על ה"גזירה" הפרטית, על העצירות (משיחת שבת פרשת אחרי-קדושים, תשל"א)

כי בנות ארצו ומולדתו מיוחסות הן, בהיותן ממשפחת אברהם. ולפי זה, הסברא נותנת שהשידוך הכי טוב לאיש המיוחס הוא – ממשפחתו, וכל הקרוב אליו יותר, הגון ומתאים יותר לענין השידוך. ובכלל ועיקר: תכלית הנישואין הוא שיהיה "פרו ורבו", ונעשו ל"בשר אחד" – בגליהם, הרי מוכן שזהו בשלימות יותר כשהאשה היא שאר בשרו של האיש. ובדיני עצירות נהפוך הוא, והתחלתם: איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו גו'!

ג. בעובדי עמא דארעא דמצרים די יתבתון פה לא תעבדון ובעובדי עמא דארעא דכנען די אנא מעל יתכוון תמן לא תעבדון ובנימוסיהון לא תהכון:

(ג) כמעשה ארץ-מצרים אשר ישבתם-בה לא תעשו וכמעשה ארץ-כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקתיהם לא תלכו:

ובחקתיהם לא תלכו • מה הניח הכתוב שלא אמר? אלא אלו נימוסות שלהן, דברים החקוקין להם, כגון טרטיאות ואצטדאיות. רבי מאיר אומר: אלו דרכי האמורי שמנו חכמים.

כ"ט • כמעשה ארץ-מצרים • (ת"ס) מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקלקלים מכל האמות, ואותו מקום שישבו בו ישראל מקלקל מן הכל. אשר אני מביא אתכם שמה • מגיד שאותן עממין שכבשו ישראל, מקלקלים יותר מכלם • (ס"ט).

ד. ית דיני תעבדון וית קימי תשרון להלכא בהון אנא וי אללהכון:

(ד) את-משפטי תעשו ואת-חקתי תשמרו בהם אני יהוה אלהיכם:

שעטנו וטהרת מי חטאת, לכך נאמר: "אני ה'", גזרתי עליכם, אי אתם רשאים להפטר! • ללכת בהם • אל תפטר מתוכם, שלא תאמר: למדתי חכמת ישראל, אלף ואלמד חכמת האמות.

כ"ט • את-משפטי תעשו • אלו דברים האמורים בתורה במשפט, שאלו לא נאמרו, היו כדאי לאמרן. ואת-חקתי תשמרו • דברים שהם גזרת המלך, שיעצרה הרע משיב עליהם: 'למה לנו לשמרן'? ואמות העולם משיבין עליהן, כגון: אכילת חזיר ולבישת

ה. ותשרון ית קימי וית דיני די יעבד יתהון אנשא ויחי בהון לחיי עלמא אנא וי:

(ה) ושמרתם את-חקתי ואת-משפטי אשר אתם האדם וחי בהם אני יהוה: ס

לפי שלא נתן אלא עשיה למשפטים ושמירה לחקים. וחי בהם • לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה, והלא סופו הוא מת! • אני ה' • נאמן לשלם שכר.

כ"ט • ושמרתם את-חקתי • לרבות שאר דקדוקי הפרשה, שלא פרט הכתוב בהם (ת"ס). דבר אחר: לתן שמירה ועשיה לחקים, ושמירה ועשיה למשפטים,

~ נקודות משיחות קודש ~

ברקמה משנתה. הרבנית, שלא רצתה לטעם קדם התפלה, נהגה להתפלל תחלה בהשכמה, ורק לאחר מכן

הרבנית רבקה, וזגתו של כבוד קדושת אדמו"ר המהר"ש, חלתה פעם, והרופא צוה עליה לאכל תיכף

לְאָכַל פֶּת שְׁחָרִית.

כְּשֶׁנֹּדַע הַדָּבָר לְחֻטְאָה, כְּבוֹד קְרוּשֶׁת אֲדָמוֹר ה' צִמְחָה-צָדֵק, אָמַר לָהּ:

עַל קִיּוֹם הַמִּצְוֹת נִאָּמַר "וַיְחִי בָהֶם", הִנְנוּ שֵׁשׁ לְהַכְנִיִּים

חַיִּית בְּמִצְוֹת. כְּדֵי לַעֲשׂוֹת זֹאת מוֹכְרֵחִים לְהִיּוֹת בְּעַל-כַּחַ, כְּרִיאִים וְתוֹקִים, וְלְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה.

וְסִיִּים וְאָמַר: אֵינְךָ תִּיבֵּת לְהַתְּפַלֵּל לְפָנַי הָאֲכִילָה. מוֹטָב לְאָכַל בְּשִׂבִּיל הַתְּפִלָּה, מִלְּהַתְּפַלֵּל בְּשִׂבִּיל הָאֲכִילָה!

(היום-יום, י' בשבט)

~ יום שישי י"ח ניסן ~

(1) **אִישׁ אִישׁ אֶל-כָּל-שְׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת**
עֲרוּהָ אֲנִי יְהוָה: ם

כִּש"י◀ לֹא תִקְרְבוּ • לְהִזְהִיר הַנִּקְבָּה כְּזָכַר, לְכַף נִאָּמַר לְשׁוֹן רַבִּים. אֲנִי ה' • נִאָּמַן לְשִׁלְּם שְׂכָר.

(2) **עֲרוֹת אָבִיךָ וְעֲרוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא**
לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָה: ם

ז עֲרוֹת אָבִיךָ וְעֲרוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלִי אִמְךָ הִיא לֹא תִגְלִי עֲרוֹתָה:

כִּש"י◀ עֲרוֹת אָבִיךָ • (סנהדרין נד) זו אֲשֶׁת אָבִיךָ. או אֵינוֹ אֶלָּא כְּמִשְׁמַעוֹ? נִאָּמַר פֶּאֶן: "עֲרוֹת אָבִיךָ", וְנִאָּמַר לְהִלָּן (לקמן ט): "עֲרוֹת אָבִיךָ גִּלָּה". מַה לְהִלָּן אֲשֶׁת אָבִיךָ,

אִף פֶּאֶן אֲשֶׁת אָבִיךָ. וְעֲרוֹת אִמְךָ • לְהִבִּיא אִמּוֹ שְׂאִינָה אֲשֶׁת אָבִיךָ.

כִּש"י◀ עֲרוֹת אִמְךָ • (סנהדרין נד) זו אֲשֶׁת אָבִיךָ. או אֵינוֹ אֶלָּא כְּמִשְׁמַעוֹ? נִאָּמַר פֶּאֶן: "עֲרוֹת אָבִיךָ", וְנִאָּמַר לְהִלָּן (לקמן ט): "עֲרוֹת אָבִיךָ גִּלָּה". מַה לְהִלָּן אֲשֶׁת אָבִיךָ,

(3) **עֲרוֹת אֲשֶׁת-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אָבִיךָ הוּא: ם**
כִּש"י◀ עֲרוֹת אֲשֶׁת-אָבִיךָ • לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה.

ח עֲרוֹת אִמְךָ אִמְךָ לֹא תִגְלִי עֲרוֹת אָבִיךָ הִיא:

(4) **עֲרוֹת אַחֹתְךָ בֵּת-אָבִיךָ או בֵּת-אִמְךָ מוֹלְדֵת**
בֵּית או מוֹלְדֵת חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן: ם

ט עֲרוֹת אִמְךָ בֵּת אָבִיךָ או בֵּת אִמְךָ דִּילִידָא מִן אָבִיךָ מִן אִמְךָ אַחֲרֵי או מִן אִמְךָ לְגַבְרָא אַחֲרָן לֹא תִגְלִי עֲרוֹתָהּ:

כִּש"י◀ בֵּת-אָבִיךָ • אִף בֵּת אֲנוּסָה כְּמִשְׁמַעוֹ. מוֹלְדֵת בֵּית או מוֹלְדֵת חוּץ • בֵּין שְׁנוּלְדָה מֵאִמְךָ שְׂאִינָה

לו לֹא לְאָבִיךָ: קִיִּים אֶת אִמְךָ, וּבֵין שְׂאִינָה מֵאִמְךָ לֹא הוּצָא אֶת אִמְךָ, כְּגוֹן: מִמְּזוּרָה או נְתִינָה.

(5) **עֲרוֹת בֵּת-בְּנֶךָ או בֵּת-בָּתְּרֶךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן**
כִּי עֲרוֹתֶיךָ הֵנָּה: ם

י עֲרוֹת בֵּת בְּנֶךָ או בֵּת בָּתְּרֶךָ לֹא תִגְלִי עֲרוֹתָהּ אֲרִי עֲרוֹתֶיךָ אֵינוֹן:

כִּש"י◀ עֲרוֹת בֵּת-בְּנֶךָ וְגו' • (יבמות טז) בְּבֵתוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ — הַפְּתוּב מִדְּבַר. וּבֵתוֹ וּבֵת בֵּתוֹ מֵאֲשֶׁתוֹ, אֲנוּ לְמַדִּין מִ"עֲרוֹת אִשָּׁה וּבֵתָהּ" שֶׁנִּאָּמַר בָּהֶן "לֹא תִגְלֶה", בֵּין

שֶׁהִיא מִמְּנוֹ, בֵּין שֶׁהִיא מֵאִשׁ אַחֶר. עֲרוֹת בֵּת-בְּנֶךָ • קַל-וַחֲמֵר לְבִתְךָ, אֶלָּא לְפִי שְׂאִינָה מִזְהִירִין מִן הַדִּין, לְמַדוּקָה מ'גִּזְרָה-שְׁוָה' (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח) •

(6) **עֲרוֹת בֵּת-אִשְׁתְּ אָבִיךָ מוֹלְדֵת אָבִיךָ אַחֹתְךָ**
הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָה: ם

יא עֲרוֹת בֵּת אִמְךָ אָבִיךָ דִּילִידָא מִן אָבִיךָ אִמְךָ הִיא לֹא תִגְלִי עֲרוֹתָה:

כִּש"י◀ עֲרוֹת בֵּת-אִשְׁתְּ אָבִיךָ • לְמַד שְׂאִינָה עַל אַחֹתוֹ מִשְׁפָּחָה וְנִכְרִית, לְכַף נִאָּמַר: בֵּת-אִשְׁתְּ אָבִיךָ, כְּרִאִיָּה לְקַדוּשִׁין.

כִּש"י◀ עֲרוֹת בֵּת-אִשְׁתְּ אָבִיךָ • לְמַד שְׂאִינָה עַל אַחֹתוֹ מִשְׁפָּחָה וְנִכְרִית, לְכַף נִאָּמַר: בֵּת-אִשְׁתְּ אָבִיךָ, כְּרִאִיָּה לְקַדוּשִׁין.

(יב) עֲרוֹת אַחוֹת־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה שְׂאֵר אָבִיךָ הוּא: ם
 יב עֲרוֹת אַחַת אַבְוֹךָ לֹא תִגְלִי קְרִיבַת אָבִיךָ
 הִיא:

(יג) עֲרוֹת אַחוֹת־אִמְךָ לֹא תִגְלֶה כִּי־שְׂאֵר אִמְךָ
 הוּא: ם
 יג עֲרוֹת אַחַת אִמְךָ לֹא תִגְלִי אָרִי קְרִיבַת
 אִמְךָ הִיא:

(יד) עֲרוֹת אַחֵי־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב
 דְּדַתְךָ הוּא: ם
 יד עֲרוֹת אַח אַבְוֹךָ לֹא תִגְלִי לְאִתְּתָהּ לֹא
 תִקְרַב אִתָּהּ אַח אַבְוֹךָ הִיא:

כ"י◀ עֲרוֹת אַחֵי־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה • וימה היא עֲרוֹתוֹ? "אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב".

(טו) עֲרוֹת כַּלְתֶּךָ לֹא תִגְלֶה אִשֶּׁת בְּנֶךָ הוּא לֹא
 תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ: ם
 טו עֲרוֹת כַּלְתֶּךָ לֹא תִגְלִי אִתָּהּ כַּרְךָ הִיא לֹא
 תִגְלִי עֲרוֹתָהּ:

כ"י◀ אִשֶּׁת בְּנֶךָ הוּא • לֹא אִמְרַתִּי אֶלָּא בְּשֵׁישׁ לְבַנְךָ אִישׁוֹת בָּהּ, פָּרַט לְאֲנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנִכְרִית (סנהדרין עה).

(טז) עֲרוֹת אִשֶּׁת־אָחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אָחִיךָ
 הוּא: ם
 טז עֲרוֹת אִתָּהּ אָחוּךָ לֹא תִגְלִי עֲרוֹת אָחוּךָ
 הִיא:

(יז) עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת־בֵּית־בְּנָהּ
 וְאֶת־בֵּית־בִּתּוּהָ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ שְׂאֵרָה הִנֵּה
 זְמָה הוּא:
 יז עֲרוֹת אִתְּתָהּ וּבִתּוּהָ לֹא תִגְלִי יָת בֵּית בְּרָהּ
 וְיָת בֵּית בִּתּוּהָ לֹא תִסַּב לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ
 קְרִיבָן אֲנִי עֲצַת חֲטָאִין הִיא:

כ"י◀ עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתּוּהָ • (ביבמות צח) לֹא אָסַר הַכֹּתוּב
 אֶלָּא עַל־יְדֵי נְשׂוּאֵי הָרָאוּשׁוּנָה, לְכַךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִקַּח",
 לְשׁוֹן קִיחָה, וְכֵן לְעֲנֵן הָעֵנֶשׁ: "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה
 וְאֶת־אִמָּהּ" (לקמן ט), לְשׁוֹן קִיחָה, אֶבֶל אֲנִס אִשָּׁה, מִתָּר
 לְשֵׁא בִתּוּהָ. שְׂאֵרָה הִנֵּה • קְרוּבוֹת זו לְזוֹ. זְמָה •
 עֲצָה, כַּתְּרוּמוֹ: "עֲצַת חֲטָאִין", שִׁיחָרְךָ יוֹעֲצֶךָ לְחֵטָא.

(יח) וְאִשָּׁה אֶל־אִחֻתָּהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ
 עֲלֶיהָ בְּחִיָּה:
 יח וְאִתְּתָהּ עִם אִחֻתָּהּ לֹא תִסַּב לְאִעֲקָא
 לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ עֲלֶיהָ בְּחִיָּה:

כ"י◀ אֶל־אִחֻתָּהּ • (קידושין א) שְׂתִיחָן כְּאִחֻתָּהּ. לְצָרוּ •
 לְשׁוֹן צָרָה, לְעִשׂוֹת אֶת זו צָרָה לְזוֹ. בְּחִיָּה • לְמַדְדָּךְ
 שְׂאֵם גְּרוּשָׁה, לֹא יִשָּׂא אֶת אִחֻתָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא
 בְּחַיִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאִשָּׁה אֶל אִחֻתָּהּ לֹא תִקַּח לְצָרוּ (יח, יח) "בְּכֵאן יִפְרֹשׁ
 הַכֹּתוּב טַעַם הָאִסוּר . . הֵן רְאוּיוֹת שֶׁתִּהְיֶינָה אוֹהֲבוֹת זו
 אֶת זו, לֹא שֶׁתִּהְיֶינָה צְרוּת" (רמב"ן), "וְלִכֵּן לֹא אָסְרָה
 זוֹלָתִי בְּחִי אִחֻתָּהּ" (ספורנו). וְאוּלַּי יֵשׁ לִזְמַר, שְׂמִטְעַם
 זֶה, הָאִסוּר הוּא – לְפִי דְרָךְ הַפֶּשֶׁט – גַּם בְּכַנֵּי נַח. וְיֵשׁ
 אוֹמְרִים שֶׁכֵּן הֵדִין גַּם לְפִי דְרָךְ הַתְּלַכָּה (ראה רמ"ה סנהדרין
 נח, א).
 (לקוטי שיחות, כרך ה, עמ' 144)

(יט) וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַת טְמֵאתָהּ לֹא תִקְרָב לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ:
יט וְלֹא־תִתָּא בְּרַחוּק סוּכְמָה לֹא תִקְרָב לְגִלְעָה עֲרִימָה:

(כ) וְאֶל־אִשֶּׁת עַמּוּתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ לְזֹרַע לְטְמֵאתָהּ־בָּהּ:
כ וּבִאֲמַת חֲבֵרְךָ לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ לְזֹרַע לְאִסְתַּאֲבָא בָּהּ:

(כא) וּמִזֶּרְעֶךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְךְךָ וְלֹא תַחֲלַל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:
כא וּמִבְּנֵיךָ לֹא תִתֵּן לְאֶעֱבָרָא לְמַלְךְךָ וְלֹא תַחֲלַל יְת שְׁמָא דְאֱלֹהֶיךָ אֲנָא יְיָ:

כ"ט - לְמַלְךְךָ • עֲבוּדַת אֱלִילִים הִיא שְׂשֻׁמָה 'מַלְךְךָ', וְזוֹ הִיא עֲבוּדַתָּהּ, שְׂמוּסָר בְּנוֹ לְפָמְרִים, (סַנְדְרִין סד) וְעוֹשִׁין שְׂתֵי מְדוּרוֹת גְּדוּלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרַגְלָיו בֵּין שְׂתֵי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ. לֹא־תִתֵּן • זוֹ הִיא מְסִירָתוֹ לְפָמְרִים. לְהַעֲבִיר לְמַלְךְךָ • זוֹ הַעֲבָרַת הָאֵשׁ.

~ שבת קודש י"ט ניסן ~

(כב) וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁפַּבֵּי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הוּא:
כב וְעַם דְּכוּרָא לֹא תִשְׁכּוּב מִשְׁכְּבֵי אִתְמָא תּוֹעֵבָתָא הִיא:

(כג) וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ לְטְמֵאתָהּ־בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לְפָנֶי בְּהֵמָה לְרַבְעָה תִּבֵּל הוּא:
כג וּבְכָל בְּעִירָא לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ לְאִסְתַּאֲבָא בָּהּ וְאִתְמָא לֹא תִקּוּם קְדָם בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בָּהּ תִּבֵּלָא הוּא:

כ"ג - תִּבֵּל הוּא • לְשׁוֹן קָדֵשׁ וְעֲרוּהּ וְנִאוּף, וְכֵן: "וְאִפִּי עַל־תְּבִלִּיתָם" (ישעיה י כה). דְּבָר אַחֵר: "תִּבֵּל הוּא", לְשׁוֹן בְּלִילָה וְעַרְבוּב זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה.

(כד) אֶל־תִּטְמָאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְּכָל־אֵלֶּה נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מוֹשִׁלְחַם מִפְּנֵיכֶם:
כד לֹא תִסְתַּאֲבוּן בְּכָל אֱלִין אֲרִי בְּכָל אֱלִין אִסְתַּאֲבוּ עַמְמֵיָא דִּי אֲנָא מַגְלִי מִן קְדָמִיכוּן:

(כה) וּתִטְמָא הָאָרֶץ וְאִפְקֹד עוֹנָה עָלֶיהָ וּתְקוּא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֵיהָ:
כה וְאִסְתַּאֲבַת אֲרַעָא וְאִסְעִרִית חוּבָה עֲלָהּ וְרוֹקִינַת אֲרַעָא יְת יִתְבָּהָא:

(כו) וּשְׁמַרְתֶּם אֹתָם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הַאֲזֹרָח וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:
כו וְיִתְסַרְוִין אֲתוּן יְת קְנִמֵי וְיִת דִּינֵי וְלֹא תַעֲבִדוּן מִכָּל תּוֹעֵבָתָא הָאֱלִין וְצִיבָא וְגִיזוּרָא דִּיתְגִּירִין בִּיגִיכוּן:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יח (יט) וְאֶל אִשָּׁה. לְפִי שֶׁהוּא מְצוּי אֶצְלָהּ בִּימֵי טְהוֹרָתָהּ שֶׁיֵּף לְמִימַר שֶׁלֹּא תִקְרָב בִּיאָתָהּ, אֲלֵא הִמְתֵּן עַד שְׂתַטְהֶרָה: תוֹרָה כ חֲסֵלַת פְּרֻשַׁת אַחֲרֵי

(כו) **בִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ**
אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמֵא הָאָרֶץ:
כז אַרְי ית כל תועבתא האלין עבדו אנשי
ארעא די קדמיכון ואסתאבת ארעא:

(כח) **וְלֹא־תִקְיֵא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאֻכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר**
קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם:
כח וְלא תרוקן ארעא יתכון בסאביכון תה
קמא דרוקינת ית עממיא די קדמיכון:

כ"ט « וְלֹא־תִקְיֵא הָאָרֶץ אֶתְכֶם • מִשָּׁל לָבוֹן מְלֹךְ
שְׁהֶאֱכִילֵהוּ דְבָר מְאוּס שְׁאִין עוֹמֵד בְּמַעְיָו אֵלָא
מְקִיאוֹ, כִּן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָה מְקִימַת עוֹבְרֵי עֲבָרָה. »

(כט) **בִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלָה**
וְנִכְרְתוּ הַנַּפְשׁוֹת הַעֲשׂוֹת מִקְרֵב עִמָּם:
כ"ט « הַנַּפְשׁוֹת הַעֲשׂוֹת • הַזְכָּר וְהַנְּקֵבָה בְּמִשְׁמַע. »

(ל) **וְשִׁמְרֹתֶם אֶת־מִשְׁמְרֹתַי לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת מַחְקוֹת**
הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ
לו תשריון ית משרת מימרי בדיל דלא
למעבד מנימוסי תועבתא דאתעבדא
קדמיכון וְלא תסתאבונו בהון אנא יי
אלהכון: פ פ פ

כ"ט « וְשִׁמְרֹתֶם אֶת־מִשְׁמְרֹתַי לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל
כִּן. וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • הָא אִם
תִּטְמְאוּ, אֵינִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאֲחֵרֵי, וּמָה »

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. עד"ו סימן. חסלת פרשת אחרי

עטרת מרים

א הִיתָה עִלִּי יְדִי־יְהוָה כִּם חוֹךְ הַנְּבוּאָה וַיּוֹצִיאֵנִי מִמִּקְוֵי יְהוָה
בְּרַצוֹן מִקּוֹם וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבְּקָעָה הַעֲמֵק וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת מִבְּנֵי
אֲפָרַיִם שְׁמֵהֶרֶוּ אֵת הַקֶּץ לְצֵאת מִמִּצְרַיִם וְהִרְגִים אֲנִשֵׁי הָאֵל: ב וְהַעֲבִירֵנִי
עֲלֵיהֶם בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה סָבִיב | סָבִיב לְבַקְעָה, וְלא הִגִּיטוּ לְחֻקָּהּ וְהִנֵּה
הִמָּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבְּקָעָה
וְהִנֵּה יְבֻשׁוֹת מְאֹד: ג וַיֹּאמֶר
אֵלַי בְּנֵי־אָדָם הִתְחַיִּינָה הָאֵם
אֲפֹשֶׁר שִׁחִיו הַעֲצָמוֹת הָאֵלָה
וְאֹמַר אֲדֹנָי יְהוִה אַתָּה יְדַעְתָּ:
ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְבֵּא עַל־
הַעֲצָמוֹת הָאֵלָה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
הַעֲצָמוֹת הַיְבֻשׁוֹת שְׁמְעוּ דְבַר־
יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
לְעֲצָמוֹת הָאֵלָה הִנֵּה אֲנִי מְבִיא

שי למורא

(א) יד ה', כִּם חוֹךְ הַנְּבוּאָה. וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוֹחַ ה', הוֹצִיא אוֹתִי מִמִּקְוֵי
בְּרַצוֹן ה', וְלא מִדַּעֲתִי הַלְכָתִי שָׁמָּה. וַיְנִיחֵנִי, רִיחַ ה' שֵׁם אוֹתִי. וְהִיא
מְלֵאָה עֲצָמוֹת, אָמְרוּ ר"ל, שְׁהַעֲצָמוֹת הָאֵלוּ הָיוּ מִבְּנֵי שִׁבְט אֲפָרַיִם,
שִׁבְצָאוּ מִמִּצְרַיִם שְׁלִשִׁים שָׁנָה לִפְנֵי הַקֶּץ שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְהִלְכוּ דְרָךְ
אָרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וְהִרְגִים אֲנִשֵׁי הָאֵל.
פְּתוּב בְּסִפְר "דְּבָרֵי הַקְּיָמִים" (ד"ה א'
ז. נא. וראו סנהדרין דף צב. ב.).

הפטרה לשבת חול המועד פסח

יחזקאל פרק לו

א הִיתָה עִלִּי יְדִי־יְהוָה וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוֹחַ יְהוָה
וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבְּקָעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת:
ב וְהַעֲבִירֵנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב | סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת
מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבְּקָעָה וְהִנֵּה יְבֻשׁוֹת מְאֹד:
ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּנֵי־אָדָם הִתְחַיִּינָה הַעֲצָמוֹת הָאֵלָה וְאֹמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
הַעֲצָמוֹת הַיְבֻשׁוֹת שְׁמְעוּ דְבַר־
יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
לְעֲצָמוֹת הָאֵלָה הִנֵּה אֲנִי מְבִיא

ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּנֵי־אָדָם הִתְחַיִּינָה הַעֲצָמוֹת הָאֵלָה וְאֹמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
עַל־הַעֲצָמוֹת הָאֵלָה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הַעֲצָמוֹת הַיְבֻשׁוֹת שְׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה

עטרת מרים

שי למורא

אין מקום לומר שיהיו, אולם אם רצונך שיהיו הרי יהיו, ואם יבן אתה הידוע. ו) ונתתי עליכם גידים, אמן על העצמות גידים (מיתרים) לחבר ולקשר העצמות זה לזה. וקראתי עליכם עור, אעשה עליכם קרום של עור. וידעתם פי אני ה', שכל היכולת גידו. ז) והנה רעש, והנה היה רעד והנועה, ומזה היה גם השמעת קול. ותקרכו עצמות, כמו ותקרכנה העצמות. עצם אל עצמו, כל עצם התקרב אל העצם שהיה מחבר בו בזמן שהיה חי. ח) ורוח אין בהם, ועדון לא היה בהם רוח חיים. ט) מארבע רוחות באי הרוח, כל מקום שהלכו נשמותיהם לשוב לארבע רוחות העולם, משם ותקבצו ויבאו. ופחי, כמו "נפח באש פחם" (ישעיהו נד.טז). ומלשון "נפח באפו נשמת חיים" (בראשית ב.ז). יא) העצמות האלה, כל בית ישראל המה וגו', כלומר, העצמות האלה שקמו לתחייה, כמו ונקא הם לכל בית ישראל בצרותיהם. שהרי הם אומרים יבשו עצמותינו בצרות, אבדה תקוננו, ומה נצפה לישועה עוד. יב) הנה אני פתח את קברותיכם וגו', כלומר, הנה התחיה בעצמות היבשות שקמו לתחייה בפקעה, היא לאות על התחייה והנאלה העתידה. יד) ונתתי רוחי בכם וחייתם, אמן בכם רוח חיים ותשארו חיים ונקמים. והנחתי אתכם, ואושב אתכם במנוחה על אדמתכם. וידעתם פי אני ה' דברתי ועשיתי, ואו מדעו שאני ה' הנאמן במאמרי, אני דברתי, ואני עשיתי כפי שדברתי. נאם ה', מאמר ה'.

בכם רוח חיים וחייתם: ונתתי עליכם גידים והעלתי עליכם בשר וקראתי אעשה עליכם קרום של עור ואחר כך ונתתי בכם רוח חיינו וחייתם ותשארו חיים ונקמים וידעתם פי אני יהוה והכל כדור: ז ונבאתי כאשר צויתי ויהי קול מן הרוח והאור הנושב בהנבואי

והנה רעש נרדו והנועה מהעצמות שהיו טופחין זה לזה ותקרכו עצמות עצם אל-עצמו כל אחד ואחד אצל מקום חברו: ח וראיתי והנה נתן עליהם גדים ובשר עלה על הגידים ויקרם עליהם עור מלמעלה ורוח חיינו עדן אין בהם: ט ויאמר אלי הנבא אלה הרוח הנבא בן-אדם ואמרת אלה הרוח כה-אמר ו אדני יהוה מארבע רוחות העולם שהלכו נשמותיהן לשוב באי הרוח ופחי ונפחי בהרוגים האלה וחינו: י והנבאתי כאשר צונו ותבוא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על-רגליהם תיל גדול מאד מאד: יא ויאמר אלי בן-אדם העצמות האלה אות וסימן על כל-בית ישראל המתים בנולה המה הנה הולים אמרים עד שלא תבוא הנאולה כבר נהיו מתים ויבשו עצמותינו ואבדה תקוננו נגורנו לנו נגור עלינו ומה תועלת לנו עם הנאולה פי לא נחה עוד שנית פשיחיו המתים: יב לכן הנבא שעתיד אני לתחיתם שנית ואמרת אליהם כה-אמר אדני יהוה הנה אני פתח בזמן הנאולה את-קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם חיים ונקמים אתם עמי והבאתי אתכם אל-אדמת ישראל לא בגלגול ודרך מחילות. והפסוק היה מוכיח פי בחזן לארץ יהיו כמו מתי ארץ ישראל, ואם יבן גם אתם תראו הנאולה: יג וידעתם פי אני יהוה פתח בעת אפתח את-קברותיכם ובהעלותי אתכם משם מקברותיכם עמי: יד ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על-אדמתכם וידעתם פי אני יהוה הנאמן במאמרי ועשיתי נאם-יהוה:

בפתחי את-קברותיכם ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי: יד ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על-אדמתכם וידעתם פי אני יהוה דברתי ועשיתי נאם-יהוה:

אתכם על-אדמתכם וידעתם פי אני יהוה הנאמן במאמרי ועשיתי נאם-יהוה:

ז הלוא כבני כשנים הנפרים תמיד על ידי שחרות עורם, בן אתם לי בני ישראל הנם שתגלו ותתקרבו בין העמים, תמיד תהיו נפרים, כי אתם לי נאמ'יהוה והראיה לזה הלוא את'ישראל אחר ימים רבים של גלות ושעבוד, העליתי מארץ מצרים

מופדד וניפר בשמו ובחוסו. ופ'לשתיים וכי העליתי אתם מפפתור וארם מקיר בתימה? הלא בגלותם יתקרבו עם העמים ותתפלו בתוכם: ה הנה עיני | אדני יהוה בממלכה החטאה מלכות אפרים והשמדתי אתה את המלכות מעל פני האדמה אפס כי לא השמיד אשמיד את'בית יעקב את המון העם של אפרים, הנם שענשו, יהיו תמיד בית יעקב נפרים בין הגוים נאמ'יהוה: ט ביהנה אנכי מצוה והנעוטי להגלותם ולהניעם בכל'הגוים את'בית ישראל פאשר ינוע מה שמנפים בפברה להפיל העפר, בן ישראל יתגעעו ויטלטלו בכל הגוים ולא יפול צרור הנרענים מלאים מקמות, הם הצדיקים המלאים בתורה ומצוות, לא יפלו ארץ וישארו באמנותם: י בחרב ימותו כל הטאני עמי האמרים לא תגיש לא מתקרב ותקדים ולא ימהר לבוא בעדינו הרעה להעניש אותנו כי הכל ענין מקרה: יא ביום ההוא ביום הנאולה אקים את סכת דויד הנפלת אמורי המלוכה לבית דוד אשר נפלה והשפלה בימי הגולה וגדרתי אבנה את'פרציהן הפדקים והרסתיו אקים ובניתיה להיות בני ומתוקן בימי עולם שתהיה מלכות קבועה במקודם: יב למען יירשו ישראל את שארית אדום כי רוב בני אדום יפלו

או במלחמת גוג ומגוג וכל'הגוים אשר'נקרא שמו עליהם שהם יבירו שם ה' ויבדלו אמנות האמת, כל אלה יהיו ורשה למשיח נאמ'יהוה עשה זאת: יג הנה ימים באים נאמ'יהוה ונגש חורש בקצור ולא יספיקו לחרוש עד שיבא הקציר ודרך ענבים במשך הורע ולא יספיקו לבצור עד שיבא עת הורע והטיפו ויזלו ההרים עסים מדבש הפירות, וכאלו

אחרים, שלא תהיה שום פרצה במלכות בית דוד. והרסתיו אקים, ההרסה שתהיה במלכות בית דוד כל ימי הגלות שלא מלכו כלל, הרי אז אקים אותה. בימי עולם, כמו שהיתה מאז בימי דוד עצמו. יב למען יירשו וגו', תפסוק כמו הפוך, "למען יירשו אשר נקרא שמו עליהם, את שארית אדום וכל אויביהם הגוים". יג ונגש חורש בקצור, כלומר, הרבה תבואה תצמח, והיו עוסקים בקצירה עד זמן החרשה, והחורש ותקוצר יגשו זה בזה. ודרך ענבים במשך הורע, והיו עוסקים בדריכת הענבים עד הוריעה. והטיפו ההרים עסים, רבוי צמיחת ענבים ושאר הפרות, פאלו יזוב מההרים יין טוב ומתוק ושאר משקים של פרות. עסים, ענן כתישה ופחיתות פרות. מלשון "ועפותם רשעים" (מלאכי ג.כא). תתמוגגנה,

ז) כבני כשנים אתם לי, כמו בני פושים שהם עבדים לאדוניהם עבדות עולם, בן אתם עבדים לי כל ימי עולם. הלא את ישראל העליתי מארץ מצרים, שהרי העליתי אתכם מארץ מצרים מבית עבדים, לכן אתם לי לעבדים. ופ'לשתיים מפפתור וארם מקיר, וכי

אעלה את הפלשתים שמוצאם מפפתור וגלו מארץ פלשתים למקומות אחרים, וכי אעלה אותם ממקום גלותם. וארם מקיר, וקשבא מלך אשור והגלה את ארם ל"קיר" (כמו שכתוב במלכ'ס"ב ט"ז), וכי אעלה אותם משם. ורצה לומר, הואיל ולא עשיתי ולא אעשה לאפה אחרת כפי שעשיתי עמכם, לכן קניוים אתם לי לעבדים. ח בממלכה החטאה, היא המלכות של אפרים. את בית יעקב, את המון העם לא אשמיד לגמרי, אלא את המלוכה בלבד אשמיד. ט והנעוטי, מלשון הנעה ונדנד. בפברה, מין נפה להפרדת עפר ופסלת מנגרני החטה. ולא יפול צרור ארץ, שנגרני החטה הטובים וכן צרור שהוא עבה מנקבי הפברה אינם נופלים לארץ. בן יתגעעו ישראל ויטלטלו בכל הגוים, ולא יפלו לארץ אלא תפאים שבהם הדומים לעפר ולפסלת. י) לא תגיש, לא מתקרב. ותקדים, ולא תמהר. בעדינו, בעד מעשניו, שהם אומרים מקרה הוא בעולם. יא ביום ההוא, ביום הנאולה את סכת דויד, את מלכות דוד. ונקראת "סכה" כי היא סוככת על העם. הנפלת, אשר נפלה והשפלה בזמן הגלות. וגדרתי את פרציהן, שלא יהיה מלך אחר על שבטים

אחרים, שלא תהיה שום פרצה במלכות בית דוד. והרסתיו אקים, ההרסה שתהיה במלכות בית דוד כל ימי הגלות שלא מלכו כלל, הרי אז אקים אותה. בימי עולם, כמו שהיתה מאז בימי דוד עצמו. יב למען יירשו וגו', תפסוק כמו הפוך, "למען יירשו אשר נקרא שמו עליהם, את שארית אדום וכל אויביהם הגוים". יג ונגש חורש בקצור, כלומר, הרבה תבואה תצמח, והיו עוסקים בקצירה עד זמן החרשה, והחורש ותקוצר יגשו זה בזה. ודרך ענבים במשך הורע, והיו עוסקים בדריכת הענבים עד הוריעה. והטיפו ההרים עסים, רבוי צמיחת ענבים ושאר הפרות, פאלו יזוב מההרים יין טוב ומתוק ושאר משקים של פרות. עסים, ענן כתישה ופחיתות פרות. מלשון "ועפותם רשעים" (מלאכי ג.כא). תתמוגגנה,

הפטרה לפרשת אחרי עמוס פרק ט

ט ז הלוא כבני כשנים אתם לי בני ישראל

נאמ'יהוה הלוא את'ישראל העליתי מארץ

מצרים ופ'לשתיים מפפתור וארם מקיר:

ח הנה עיני | אדני יהוה בממלכה החטאה

והשמדתי אתה מעל פני האדמה אפס כי

לא השמיד אשמיד את'בית יעקב נאמ'

יהוה: ט ביהנה אנכי מצוה והנעוטי בכל'

הגוים את'בית ישראל פאשר ינוע בפברה

ולא יפול צרור ארץ: י בחרב ימותו כל

הטאני עמי האמרים לא תגיש ותקדים

בעדינו הרעה: יא ביום ההוא אקים את

סכת דויד הנפלת וגדרתי את'פרציהן

והרסתיו אקים ובניתיה בימי עולם: יב למען

יירשו את'שארית אדום וכל'הגוים אשר

נקרא שמו עליהם נאמ'יהוה עשה זאת:

יג הנה ימים באים נאמ'יהוה ונגש חורש

בקצור ודרך ענבים במשך הורע והטיפו

ההרים עסים וכל'הגבעות תתמוגגנה:

שי למורא

על דרך משל, פאלו הנבעות נמנו ונמסו מרביי החלב שוב עליהן מן הצאן. ואף על פי שלא נזכר החלב בפסוק, כך היא הפנה, כדרך המקרא לקצר במקום המובן מאליו או במקום אחר, וכן נאמר "יספו ההרים עסים והנבעות תלכנה חלב" (ויאל ת.ח.י). יד) ושבתי, אעמיד בהשקט ומרגוע. כמו "בשובה ונחת תושעו" (ישעיה 2.10). את שבות

עמי, את בני השבי של בני עמי ישראל. לשמות, שהיו שוממות בזמן הגלות. ושתו את יינם, כלומר, שלא יהיה יגיעם לריק, ולא יבואו אויבים עליהם. טו) ונטעתים, אני אטעם, פענ הנטוע היטב, שלא יזוז ממקומו, כלומר, שלא יגלו עוד מארצם. אמר ה' אלהיך, ככה הוא מאמר הקב"ה לנביא עמוס.

יד ושבתי את שבות עמי ישראל ובנו ערים
נשמות וישבו ונטעו כרמים ושתו את יינם
ועשו גנות ואכלו את פריהם: טו ונטעתים
על-אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם
אשר נתתי להם אמר יהוה אלהיך:

עטרת מורים
וכל הנבעות תתמוננה
תתמונסנה, מרוב מרעה השמן שלהם,
והחלב תזב מן הצאן: יד ושבתי
את שבות עמי ישראל מעלתם
ומידנתם ובנו ערים נשמות שהיו
שוממות בעת הגולה וישבו ונטעו
כרמים ושתו את יינם ועשו
גנות ואכלו את פריהם ולא יגלו
עוד מקנה פי שמה וישבו עד עולם:
טו ונטעתים על-אדמתם. יהיו פענ הנטוע במקומו שאי אפשר לעקרו מאדמתו ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם לא ילכו עוד בגלות לעולם אמר יהוה אלהיך:

טו ונטעתים על-אדמתם. יהיו פענ הנטוע במקומו שאי אפשר לעקרו מאדמתו ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם לא ילכו עוד בגלות לעולם אמר יהוה אלהיך:

המשך ביאור למס' בנא מציעא ליום שלישי עמ' א

26 לא קתי - מה הטעם שלא שנה שאבידה בפרוטה. מתרצת הגמרא: 27 כיון דתנא ליה - שכבר שנה שגול בפרוטה, הרי שזה ממון, וודאי 28 שצריך להשיבו. 29 שואלת הגמרא: ומי לא קתי גול וקתי וישבת תדיינין - וכי לא 30 שנה גם שגול בפרוטה, וגם שישבת הדיינים בפרוטה, אף שאפשר 31 ללמוד אחד מהשני. מתרצת הגמרא: וישבת תדיינין בפרוטה 32 אצטריקא ליה - הוצרך להשמיענו כדי לאפוקי (להוציא) מדרב 33 קטינא, דאמר רב קטינא, בית דין נזקקין לדון אפילו כשהנדון 34 לפחות משנה פרוטה. 35 שואלת הגמרא עוד: ולוי, מאי טעמא לא קתי - מה הטעם שלא 36 שנה שהנהנה מהקדש פרוטה, מעל. מתרצת הגמרא: בהולין 37 קמיירי ו-עוסק הוא, כקדשים לא קמיירי - אינו עוסק. 38 שואלת הגמרא: אלא תנא דידן - במשנתניו, דקא מיירי - שעוסק 39 גם כקדשים, ושנה הנהנה שוה פרוטה מהקדש מעל, נתני - שישנה 40 גם שפדיון מעשר שני בפרוטה, אך אם אינו שוה פרוטה, אין תופס 41 פדיונו. מתרצת הגמרא: שובר קמאן דאמר לעיל (גג). שצריך 42 שיהיה המעשר שוה ארבע פרוטות, וחומשו יהא פרוטה, ואם אין 43 בחומשו פרוטה, אינו תופס פדיונו. שואלת הגמרא: וליתני - 44 שישנה שחומשו מעשר בפרוטה. מתרצת הגמרא: רק כקמא קא 45 מיירי - בקרן הוא עוסק, אך בחומשו לא קא מיירי - אינו עוסק. 46 הגמרא חזרת לדברי רב קטינא, שבת דין נזקקים אפילו לפחות 47 מפרוטה: גופא, אמר רב קטינא, בית דין נזקקין אפילו לפחות משנה 48 פרוטה. מקשה הגמרא: מתיב רבא, נאמר לגבי המעל בהקדש 49 בשגגה (ויקרא ה טז). שמלכד שמביא אשם מעילות, גם ואת אשר 50 קטא מן הקדש ישלם,

1 שהמאנה בפרוטה במקח של שש פרוטות, אינו צריך להחזיר 2 האונאה, אלא רק מאיטר, שהוא מטבע כסף הקטן ביותר, ושוייו 3 שמונה פרוטות. 4 ולוי אמר, יש אונאה גם לפרוטה, וכן תני לוי במתניתיה ויכן שנה 5 לוי בברייתא שלו. חמש פרוטות הן, האונאה פרוטה כשהמקח 6 בשש פרוטות, ואונה בפרוטה, מחזיר אונאה. והודאה במקצה, 7 היא לפחות פרוטה. וקידושי אשה בפרוטה. וגול שכפר ונשבע 8 עליו, שצריך לילך אחריו אפילו למדי, בפרוטה. וישבת תדיינין - 9 כשלתובע יש עדים, או כשחייב מודה אך משתמט מלשלם, וצריך 10 שיכפוהו הדיינים, היא רק בפרוטה. 11 שואלת הגמרא: ותנא דידן - במשנתניו, מאי טעמא לא קתי 12 (ומדוע לא שנה) וישבת תדיינין בפרוטה. מתרצת הגמרא: תנא ליה 13 - כבר שנה שגול בפרוטה, הרי שפרוטה היא ממון, וודאי שבת 14 דין כופים על כך. 15 מקשה הגמרא: ומי לא תני גול וקתי אבידה - וכי לא שנה גם שגול 16 בפרוטה וגם שהשבת אבידה בפרוטה, הרי שעל אף שכבר 17 השמיענו שפרוטה היא ממון, השמיענו שצריך להשיבה באבידה, 18 וגם ישבת הדיינים היה יכול לשנות. מתרצת הגמרא: הנהך - גזל 19 ואבידה, אצטריקא ליה - הוצרך לשנותם, כיון שאין ללומדם זה 20 מזה, בגול מחדש, שהגול מחזיר שוה פרוטה ונשבע לו, יוליכנו 21 אחריו ואפילו למדי, ואי אפשר ללמוד זאת מאבידה. ובאבידה 22 מחדש, שהמוצא אבידה שוה פרוטה חייב להכריז, ואף על גב דול 23 - שהולך בין מציאה להכרזה, אך ישבת הדיינים אפשר ללמוד 24 מגול, ואין צורך לשנותו. 25 שואלת הגמרא: ולוי ששנה ישבת הדיינים בפרוטה, מאי טעמא

לוח תהלים

יום ראשון, י"ג ניסן < פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא

יום שני, י"ד ניסן < פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו

יום שלישי, ט"ו ניסן < פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח

יום רביעי, ט"ז ניסן < פרק כ, מפרק עט עד סוף פרק פב

יום חמישי, י"ז ניסן < פרק כ, מפרק פג עד סוף פרק פז

יום שישי, י"ח ניסן < פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט

שבת קודש, י"ט ניסן < פרק כ, מפרק צ עד סוף פרק צו

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ג ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 112, ובעטיפת ציצית... עד עמ' נז, לארדנו ומלכו.

וְתִכְרַךְ בְּהַתְגַּלּוֹת מַחְשַׁבְתּוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁבְמַחֲוֹ, וְקִפְלָהּ זוֹ – שֶׁמִּקְבַּל עַל עֲצָמוֹ עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם וּמוֹרָא וּפְחָד מִהִקְבִּי"ה, הִיא – הִרִי, אֲמִיתִית בְּלִי שׁוֹם סָפֵק, שֶׁהִרִי הִיא – קְבֵלָה זֶה, מִבְּעַ נְפֹשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁלֵא לְמִרְד בַּמֶּלֶךְ הַקְּדוֹשׁ

וְתִכְרַךְ – בְּהִקְבִּי"ה הִרִי הַתּוֹרָה שְׁלוֹמֵךְ אִו הַמִּצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה מַחְמַת קִפְלָהּ זֶה – שֶׁל מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמַחְמַת הַמְּשֻׁבָּת הִירָאָה שֶׁבְמַחֲוֹ, נִקְרָאוֹת – תּוֹרָה וּמִצְוֹת אֵלוֹ, בְּשֵׁם "עֲבוּדָה שְׁלֵמָה", – עֲבוּדָה שְׁלִימָה הִיא דוֹקָא זֶה שְׁבֵאָה מִתּוֹךְ יִרְאָה מִהִקְבִּי"ה, כְּפִי שֶׁנִּלְמַד לְהֵלֵךְ – בְּכָל עֲבוּדַת הָעֶבֶד לְאֲדוֹנָיו וּמְלִבּוֹ. – שֶׁהִיא בָּאָה מִתּוֹךְ יִרְאָה. כֹּל הָאִמּוֹר הוּא, כְּשֶׁאֵדָם

מְעוֹרֵר בְּקִרְבוֹ, לְפַחֲוֹת, דְּרָגָה קִטְנָה שֶׁל יִרְאָה, גַּם אִם זֶה בְּמַחְשָׁבָה בְּלִבְדּוֹ, וּבִירְאָה זֶה הוּא לּוֹמֵד תּוֹרָה וּמִקִּיִּים מִצְוֹת.

וּבְעֵטִיפַת צִיצִית, יְכוּן כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֵהר: לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו מַלְכוּתוֹ יְתִכְרַךְ, אֲשֶׁר הִיא – לְמִרְוֹת שֶׁמִּלְכוּתוֹ הִיא, "מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" וְכוּ', – אִף עַל פִּי כֹה יְכוּן וַיִּפְעוּל, לְיִחְדָּה – אֵת מַלְכוּתוֹ יְתִכְרַךְ, עָלֵינוּ עַל־יְדֵי מִצְוָה זֶה, – שֶׁל

לְבִישַׁת צִיצִית, הַמְּסוּגֵלַת בְּמִיּוּחַד לְהַמְשִׁיךְ עָלֵינוּ קְבֵלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם. וְהוּא בְּעֵינֵינוּ "שׁוֹם תְּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ". – הֵעֵרַת כִּ"ק אֲדַמּוּ"ר שְׁלִיט"א: "שְׁפִי" – שֶׁלפְּנֵי הַשִּׁימָה אֵין לוֹ מֶלֶךְ וְעַתָּה הוּא מְשִׁים עִ"ע מֶלֶךְ". כְּלוֹמֵר: לְפָנֵי שֶׁהוּא שֵׁם עַל עֲצָמוֹ מֶלֶךְ, אֵין לוֹ מֶלֶךְ, וְעַכְשִׁיו הוּא שֵׁם עַל עֲצָמוֹ מֶלֶךְ. וְאִו, – כְּשֶׁהוּא יִתְבּוֹנֵן בְּהָאִמּוֹר, אִף אִם בְּכָל זֵאת לֹא תִפְּל עָלָיו אִימָה וּפְחָד בְּהַתְגַּלּוֹת לְבוֹ, – לְפָנֵי הִקְבִּי"ה, מְבַלְּמִקּוֹם מֵאַחַר שֶׁמִּקְבַּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמְשִׁיךְ עָלָיו יְרָאָתוֹ

ליקוטי אמרים

ובעטיפת ציצית

יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עלינו ע"י מצוה זו והוא כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו וראתו ית' בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמחוחו וקבלה זו היא אמיתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל ישראל שלא למרוד במלך הקדוש ית' הרי התורה שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המשכת היראה שבמחוחו נקראות בשם עבודה שלימה ככל עבודת העבד לארדנו ומלכו

מְעוֹרֵר בְּקִרְבוֹ, לְפַחֲוֹת, דְּרָגָה קִטְנָה שֶׁל יִרְאָה, גַּם אִם זֶה בְּמַחְשָׁבָה בְּלִבְדּוֹ, וּבִירְאָה זֶה הוּא לּוֹמֵד תּוֹרָה וּמִקִּיִּים מִצְוֹת.

~ יום שני י"ד ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נז, משא"כ אם לומר... עד עמ' נז, ליודעים:

מִה־שְׁאִין־בֶּן אִם לּוֹמֵד וּמִקִּיִּים הַמִּצְוָה פְּאֵהֶבָה לְבִדָּה, – עֲבוּדָה, כְּמוֹ עֲבוּדַת עֶבֶד, שֶׁהִיא מִתּוֹךְ יִרְאָה, "וְאִוֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְגו'"¹⁰ – גַּם כֵּן לִשׁוֹן עֲבוּדָה, וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֵהר [פְּרָשַׁת בְּהַר]:

"כִּהְיִיתָ תוֹרָא דִּיִּהְיִיבִין עָלֶיךָ עוֹל בְּקִדְמִיתָא בְּגִין לְאַפְקָא מִיְנִיה טַב לְעַלְמָא כּוּ", – כְּאוֹתוֹ שׁוֹר שֶׁשְׁמִים עָלָיו עוֹל בְּתַחֲלֵלָה, כְּדִי לְהַפִּיק

ליקוטי אמרים

משא"כ אם לומר

ומקיים המצוה באהבה לכדה כדי לדבקה בו על ידי תורתו ומצותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו תעבדו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מיניה טב

בלי יראה כלל, כְּדִי לְדַבְּקָהּ בּוֹ – יְתִכְרַךְ, עַל־יְדֵי תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו – אֵינָה נִקְרָאוֹת – עֲבוּדָה זֶה, בְּשֵׁם עֲבוּדַת הָעֶבֶד, וְהַתּוֹרָה – הִרִי, אֲמִרָה⁹: "וְעַבְדְתֶם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו'", – הִרִי שֶׁנִּאֵמַר "וְעַבְדְתֶם", לִשׁוֹן

6. "כנ"ל בראש הפרק" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7. דברים יז, טו. 8. ראה לקוטי תורה מסעי ז, ד. 9. שמות כג, כה. 10. דברים יג, ה.

אֲפֶשֶׁר לָבֵא לְמַדְרַגָּה זוֹ בְּלִי קְדִימַת ה'יִרְאָה עֲלֵאָה, בְּיָדוּעַ לְיִדְעֵימִי. – כלומר: גם מדריגה זו של בן (שהוא עבד), קדמה לה יראה. – על כל פנים, רואים אנו שגם כשישנה לאדם אהבת ה', אלא שחסרה לו יראת ה', אין בכך משום קיום תורה ומצוות, באותה מדה שהתורה קוראת בשם "עבודה"; וכשאינן ביכולת האדם ליצור הרגשת יראה מהקב"ה בלבד – יעורר לכל-הפחות יראה במוחו ומחשבתו, ששם, לכל הפחות, ירגיש יראה זו.

להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מי שאינו מסוגל לעורר אפילו במוחו יראה מוחשית ומורגשת – בכל זאת, כיוון שהוא מתעמק בדברים האמורים, וכוונתו בשעת לימודו תורה וקיומו מצוות היא כדי לשרת את הקב"ה, את המלך, יש כבר בכך משום עבודה אמיתית.

ממנו טוב לעולם, הָכִי נָמִי אֲצַטְרִיף לְכַר נֶשׁ לְקַבְּלָא עֲלֵיהּ עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם בְּקְדִמְיָתָא כו', – כך צריך גם האדם לקבל על עצמו בתחילה עול מלכות שמים (ולאחר מכן לעסוק בעבודת ה'), וְאִי הָאִי לָא אֲשַׁתַּכַּח גְּבִיהַ – לָא שְׂרִיא בִּיהַ

קְדֻשָּׁה כו'; – ואם אין בו קבלת עול מלכות שמים, אינה שורה בו קדושה. [וְכִדְעֵינָא מְחִימָנָא שְׁסֵ דָף קִיא עֲמוּד כ] – נאמר: שְׁכָל אָדָם צְרִיף לְהִיּוֹת – בעבודת ה', בְּשַׁתִּי בְּחִינֹת וּמְדֻרְגוֹת, וְהֵן:

בְּחִינַת "עֶבֶד" וּבְחִינַת "בֵּן". – עבד – שעבודתו היא מתוך יראה, הוא ירא מאדונו, כך על האדם לעבוד את ה' מתוך יראה; בן – עושה למען אביו מתוך אהבה, כך, על האדם להיות בבחינת בן ולעבוד את ה' מתוך אהבה. וְאִי דִישׁ – מדריגה של "בֵּן" שְׁהוּא – בד בבד, גַּם-בֵּן "עֶבֶד", הָרִי אִי

ליקוטי אמרים

לעלמא כו' הכי נמי אצטריך לב"נ לקבלא עליה עול מלכות שמים בקדמיותא כו' ואי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדוש' כו' [ובר"מ שם ד' קו"א ע"ב] שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובחי' בן ואף דיש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת היראה עילאה כידוע ליודעים:

~ יום שלישי ט"ו ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נו, והנה אף מי... עד עמ' 114, ולבושיהן כנ"ל.

ועבודת השי"ת, נחשבות לשתי מצות – נפרדות, בְּמִנְיָן תְּרִי"ג, – 613 מצוות, וְאִינֵן מְעַבְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. – ולמרות שאין הוא מקיים מצות היראה, כי על היראה להיות מורגשת בלב, או לכל-הפחות כמות – בכל זאת, אין בכך משום עיכוב בקיום מצות עבודת ה', בלומדו תורה ובקיומו מצוות כדי לשרת את הקב"ה שהוא המלך שלו. ורבנו הזקן ממשיך ואומר יתר על כן, שלמרות שאין הוא מרגיש את היראה גם לא במוחו, אך מכיוון שהוא מתעמק בעניינים שעליהם לעורר יראה, ובמחשבתו הוא מהרהר בעניינים של יראה – הוא אף מקיים בכך מצות

יראה. וְעִיד, – יתירה מזו, שְׁבִאמַת מְקַיֵם גַּם מִצְוַת יִרְאָה – לא רק מצות ה"עבודה", בְּמַה – על ידי, שְׁמִמְשִׁיף ה'יִרְאָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, – שבמחשבתו הוא מהרהר אודות יראה זו ומנסה לעורר אותה, בִּי בְּשַׁעַה וְרַגְעַה זוֹ עַל-בְּלִפְנֵימֵי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלָיו, עַל-בְּלִפְנֵימֵי בְּמוֹרָא בְּשַׁר-וָדָם הַדְּיוּט לְפָחוֹת שְׂאִינוּ מִלֶּךְ, הַמְכִיט עֲלָיו, שְׁנִמְנַע בְּעִבּוּרוֹ מִלְעֲשׂוֹת דָּבָר

וְהִנֵּה, אִי מִי שְׁנֵם בְּמַחוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ אִינוּ מְרַגֵּשׁ שׁוּם יִרְאָה וּבוֹשָׁה, – שההתבוננות האמורה – כיצד מייתד הקב"ה את מלכותו עליו, ויתירה מזו – איך הקב"ה "עומד" עליו ומכִּיט אִם הוּא עוֹבְדוֹ כְּרָאוּי וכו' – איננה מעוררת בו הרגשת היראה, גם לא במוחו ומחשבתו בלבד, וסיבת הדבר היא – מִפְּנֵי פְחִיתוֹת עֶרְךָ נִפְשׁוֹ מְמַקְוֶה תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת הַעֲשִׂיָה, – שמקור נפשו הוא מהעולם התחתון ביותר, "עולם העשיה", ובעולם זה עצמו – מהמדריגות התחתונות ביותר בעשר הספירות שבו – ומשום

כך, אין ביכולתו לגלות בקרבו הרגש אלקי, של יראה אלקית, גם לא במוחו, אִי-עַל-פִּי-כֵן, מֵאַחַר שְׂמַתְכּוֹן בְּעִבּוּדָתוֹ – בקיום תורה ומצוות, בְּדִי לְעֶבֶד אֶת הַמֶּלֶךְ – את הקב"ה, שהוא המלך שלו, הָרִי זוֹ עֲבֻדָה גְּמוּרָה, – לא חסר מאומה במה ששייך ל"עבודה" – קיומו תורה ומצוות הוא באופן ההולם את התואר "עבודה", בִּי ה'יִרְאָה וְהַעֲבֹדָה – יראה,

המבוססת על הבושה שלו מפני גדלות ה', ד'אית יראא וראית
יראה' כו'. – יש יראה ויש יראה. כאמור ישנן שתי מדריגות
ביראה, יראה המביאה לקיום תורה ומצוות, ויראה הנוצרת על
ידי קיום תורה ומצוות. אבל בלי יראה כלל – אם אין אפילו

"יראה תתאה" לא פרחא
לעילא – אין עבודתו
בקיום תורה ומצוות,
"פורחת" (עולה) למעלה,
באחבה לבדה, – אם
הוא מקיים תורה ומצוות
מתוך אהבת ה' בלבד, אין
אהבה זו מעלה את
התורה והמצוות למעלה
בספירות העליונות, כמו
שהעוף אינו יכול
לפרח בכנף אחד,
דדחילו ורחימו הן תרין
גדפי' – שכן, יראה
ואהבה הן שתי כנפיים,
[כמו שכתוב
ב'תקונים']. – ב'תיקוני
זוהר" – ששתי הכנפיים

(גדפי') של אהבה ויראה, מעלות את התורה והמצוות
(הנעשות על ידן) לספירות העולמות העליונים, כפי שלמדנו
בפרקים הקודמים. אך, כשחסרה ההתעוררות של יראת ה',
הוא מקיים מצוות מתוך אהבה בלבד – הרי שקיימת כאן
"כנף אחת בלבד, וב'כנף אחת אין ביכולת התורה והמצוות
לעלות למעלה. וכן היראה לבדה – בלי אהבה, היא כנף
אחד, ולא פרחא בה לעילא, – העבודה מתוך יראה לבדה,
אינה "פורחת" (עולה) למעלה, אף שנקראת "עבודת עבד".
– שכן, העבודה הרי נעשית מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו,
אך, בכל זאת, אין די ב"עבודת עבד", וצריכה להיות גם כן
בחינת "בן", – עבודה מתוך אהבה, הנקראת בחינת "בן",
שכן בן עושה למען אביו מתוך אהבה – לעורך האחבה
המבטיחה על כל פנים – להקב"ה, המסתרת בלבד,
שתתא בהתגלות מוחו על כל פנים, לזכר אהבתו ל"ח'
אחד" במחשבתו וברצונו, לדבקה בו יתברך. – זכרון
אהבתו המסותרת, תעורר בו את הרצון להיות דבוק בהקב"ה;
וזאת תהיה פונתו בעסק התורה או המצוה הזו, – שהוא
עומד להתעסק בהן: לדבקה בו – בהקב"ה, נפשו האלהית
והחינונית ולבושיהו, כנזכר לעיל. – כפי שלמדנו, שהעסק
בתורה ומצוות פועל על הנפש האלקית ועל הנפש החינונית
ולבושיהו, שתהיינה דבוקות בהקב"ה. הרי, שבעבודתו של

שאינו הגון בעיניו, – כשמישהו מסתכל עליו, גם אם הוא
איננו מלך, כי"אם בשר-ודם פשוט – מונעת אותו הסתכלות
זו לעשות דברים בלתי הוגנים – באותה מדה הוא מונע את
עצמו, בשעה שהוא מהרהר בעניני אותה יראה, מלעשות דבר

המנוגד לרצון הקב"ה,
שזו – ביטוי פשוט זה
של מורא, נקראת
יראה, כמו שאמר רבן
יוחנן בן זכאי
לתלמידיו: "יהי רצון
שיהא מורא שמים
עליכם כמורא בשר'
ודם בו', – וכשתלמידיו
שאלוהו: האם אין מורא
נעלה מכך? – ענה:
תדעו, בשאדם עובר
עברה, אומר שלא
יראני אדם בו". – הרי,
שמורא כזה מפני הקב"ה
יעזור בכך מלעבור
עבירות. על כל פנים, אנו
רואים, שזה נקרא מורא

שמים – יראה, מכיוון שזה מונע מלעבור עבירה, באותה מדה
שהמורא שלו מבשר-ודם מונע ממנו עשיית דברים בלתי
רצויים. הרי, שהוא מקיים גם מצות היראה, בכך שהוא
ממשיך יראה זו במחשבתו על ידי התכונות. רק שיראה זו
נקראת "יראה תתאה" – "יראה תחתונה" וכן ו'יראת
הטא" – לא "יראת ה'" או "יראת אלקים", כי"אם "יראת
הטא" – הוא ירא לעבור עבירה, ויראה זו היא שקודמת
להקב"ה¹², – היא משמשת כהקדמה ל"חכמה", שהיא קיומן
של תורה ומצוות (כי "תכלית חכמה, תשובה ומעשים
טובים"¹³, ולכן נקראים המעשים הטובים של קיום התורה
והמצוות, בשם "חכמה"), הרי יראה זו, עליה אנו לומדים
כעת, היא הקדמה ל"חכמה" – לקיום התורה והמצוות (שכן,
אנו לומדים¹⁴: "אם אין חכמה אין יראה"¹⁵, ש"חכמה" היא
הקדמה ל"יראה", ומאידך אנו לומדים ש"אם אין יראה אין
חכמה", ש"יראה" היא הקדמה ל"חכמה", מכאן שישנן שתי
מדריגות ביראה: א) "יראה תתאה" – יראה תחתונה, והיא
משמשת כהקדמה לקיום תורה ומצוות, הנקרא "חכמה", ועל
כך נאמר "אם אין יראה אין חכמה". ב) "יראה עלאה" –
יראה עליונה, יראה זו באה אחרי קיומן של תורה ומצוות, ועל
כך נאמר "אם אין חכמה אין יראה") ואילו ו'יראה עלאה"
הוא "ירא בשת" כו', – היראה העליונה היא יראה

11. ברכות כח, ב. 12. ראה אבות פרק ג משנה ט. 13. ברכות יז, א. 14. ראה בתחילת פרק מג באריכות. 15. אבות פרק ג משנה יז.
16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ במדרש הובא בתוד"ה כנפי' (שבת מט, א) 'פורחת באחת' – הרי בשעת מעשה יש להם
גם כנף שני, וכהסיוס 'ונינוחת באחת' – משא"כ בנידר"ד שאין לו אלא כנף אחד. ולגירסת ופירוש המת"כ (לט, ח) צ"ל פריחה במקצת

כל ישראל – זהו פירוש הנוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה, שיהיה "יחוד קודשא-בריך-הוא ושכינתיה" וזאת "בשם כל ישראל" – "שפי" – והיחוד (עשיית המצוה) הוא בשם כל ישראל – וע"פ הנ"ל מובן ההכרח בזה, כיון שצ"ל היחוד עם שכינת' שהיא מקור נפשות כל ישראל" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: משמעות "בשם כל ישראל" היא, שהיחוד (זאת אומרת: מעשה המצוה) הוא בשם כל ישראל – שעשיית המצוה היא בשביל ובשם כל כלל ישראל, מכיון שהיחוד, ההתייחדות וההתאחדות (של קודשא-בריך-הוא), הנוצרת על-ידי קיום המצוה הוא עם "שכינתיה" (השכינה שלו), שהיא מקור כל ישראל.

יהודי צריכות להיות שתי הבחינות: בחינת "עבד" – העובד את הקב"ה מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, ובחינת "בן" – העושה למען אביו מתוך אהבה. למדנו שכוונתו של יהודי בשעת קיומו תורה ומצוות, צריכה להיות, כדי לדבק את נפשו בהקב"ה, – ורבנו הזקן ממשיך ומוסיף, יהודי הרי צריך להכליל את עצמו ב"כלל ישראל", ולכן עליו לשאוף ולכוון בעבודתו, לא רק שנפשו תהיה דבוקה בהקב"ה, אלא שגם מקור נפשו ומקור נפשות כל ישראל – יהיה דבוק בהקב"ה, על-ידי-יזוה מייחדים, כלומר – מאחדים ומדבקים את קודשא-בריך-הוא (הקב"ה) ושכינתיה (ושכינתו), שכן "קודשא-בריך-הוא" הוא מקור התורה והמצוות, ו"שכינה" היא מקור נפשות

~ יום רביעי ט"ז ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 114, אך אמנם אמרו... עד עמ' 116, ברוך אתה וכה"ג.

אורו ותברך על מקור נפשו ונפשות כל ישראל ליחדו, – לאחד את מקור נפשו ונפשות כל ישראל באורו יתברך, וכמו שיתבאר לקמן פרוש יחוד זה באריכות, עין שם. וזהו פרוש "לשם יחוד קודשא-בריך-הוא ושכינתיה, בשם כל ישראל".

ליקוטי אמרים

שואמרים לפני קיומן של מצוות, שעל ידי קיום מצוות, יהיה יחוד קודשא-בריך-הוא (הקב"ה), מקור התורה והמצוות, ושכינה, וזאת "בשם כל ישראל", כי כאמור, שכינה היא מקור כל נפשות ישראל. הגהה בהגהה שאנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שנוסף על הדבקות באור איך-סוף ברוך-הוא, שלימוד התורה וקיום

אך אמנם אמרו רז"ל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל לכן יתכוין ליחוד ולדבקה בו ית' מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם שכינה על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותו ולקיימו והיא היא המשפעת בו כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו ויחוד זה הוא ע"י המשכת אור א"ס ב"ה למטה ע"י עסק התורה והמצוות שהוא מלוכש בהן ויתכוין להמשיך אורו ית' על מקור נפשו ונפשות כל ישראל לייחוד וכמ"ש לקמן פי' יחוד זה באריכות ע"ש. וזהו פי' לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל*

אך אמנם אמרו רבותינו זכרונם-לברכה: "לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל", – ולכן, לא די במה שהוא מתכוון בשעה שהוא לומד תורה ומקיים מצוה, לדבק את נפשו שלו בהקב"ה, אלא – לכן יתבונן בעבודתו, ליחד ולדבקה בו יתברך, מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל, שהוא – מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל, הוא רוח פיו ותברך, הנקרא בשם "שכינה", על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין – בתוך כל העולמות, להחיותן ולקיימן, והיא – ה"שכינה", היא המשפעת בו – באדם הלומד תורה, כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה, או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו. – שהוא עוסק בהן כעת – הרי שעל-ידי לימוד התורה או קיום המצוה, יתכוון לדבק ולאחד באור איך-סוף, את מקור כוח הדיבור או כוח המעשה, שהוא גם מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל. ויחוד זה, – של מקור נפשות ישראל באור איך-סוף הוא על-ידי המשכת אור איך-סוף ברוך-הוא למטה, על-ידי עסק התורה והמצוות שהוא – אור איך-סוף ברוך-הוא, מלבש בהן. – בתורה ובמצוות; ויתבונן להמשיך

המצוה יוצרים בנפשו ובמקור נפשות כל ישראל – "יחוד קודשא-בריך-הוא ושכינתיה" – מביא הדבר גם להמתקת הדינים, "שהגבורות" נהפכות ל"חסדים", שיהיה חסד בלבד. דבר זה בא מהיחוד של המדות למעלה, שחסד וגבורה, שהן הפכיות ומנוגדות זו לזו, יהיו לענין אחד, על ידי המשכת אור שלמעלה משתי מדות אלו, עד ששתיהן בטלות לעומת אור זה, והניגוד שבין מדה אחת לחברתה – מתבטל ממילא. אור זה, המביא יחוד זה במדות, הוא הרצון העליון הנמשך על ידי קיום

תורה, או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו. – שהוא עוסק בהן כעת – הרי שעל-ידי לימוד התורה או קיום המצוה, יתכוון לדבק ולאחד באור איך-סוף, את מקור כוח הדיבור או כוח המעשה, שהוא גם מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל. ויחוד זה, – של מקור נפשות ישראל באור איך-סוף הוא על-ידי המשכת אור איך-סוף ברוך-הוא למטה, על-ידי עסק התורה והמצוות שהוא – אור איך-סוף ברוך-הוא, מלבש בהן. – בתורה ובמצוות; ויתבונן להמשיך

ג - בכנף הב', לפי שא"א לפרוה באחד". 17. ברכות מט, ב.

תורה ומצוות – שכן, תורה ומצוות הן הרי רצונו של הקב"ה שלמעלה מעלה מהמדות חסד וגבורה – וכשרצון עליון זה, שהוא מקור החסדים, נמשך ומתגלה על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, מתאחדות מדות אלו, ו"גבורה" נהפכת ל"חסד". *

עצמו מלכוון כוונה זו, כי אין בכך משום רמיה עצמית, שהרי, מצד הנשמה גם כוונה זו היא אמיתית כולה.

ואף שלחיות פונה זו אמיתית בלבד, שיהיה לבו הפנימי יחוד העליון הנה, – של מקור כל נפשות ישראל באור אין-סוף ברוך-הוא, צריך להיות בלבד, אהבה רבה לה' לבדו, – שכן, כל אהבה "חוזרת אל האוהב", כלומר: הוא אוהב דבר-מה מפני שזה טוב לו, (והיינו שבעצם הוא אוהב את עצמו –

את מה שטוב לעצמו); על-דרך-זה גם באהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו על ידי קיום תורה ומצוות – הרי גם זה נובע ממה שהוא רוצה את הטוב שלו, מה שטוב לנפש שלו. אך כדי לרצות שמקור נפשות כל ישראל יהיה דבוק בהקב"ה, והרי אין בכך משום ענין שטוב לו עצמו, שמשפיקה לשם כך אהבה להקב"ה שמורגש בה מה שטוב לעצמו – אלא, לשם כך, נדרשת אהבה כזו שהיא כל כולה רק להקב"ה בלבד – לעשות נחת רוח לפניו לבד, ולא לרוות – צמאון, נפשו – הנפש שלו, הצמאה לה', אלא בקרא האשתדל לון יתיר מגרמיה ונפשיה כו' – שהוא אוהב אותם יותר מאשר גופו ונפשו, [כמו שנתבאר לעיל – בפרק י', בשם 'רעיא מהימנא'], – שכן היתה אהבתו של משה רבנו, שמסר את נפשו לשם יחוד קודשא- בריך-הוא ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור אביו ואמו – כיצד, איפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל לכוון את הכוונה האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת לכך מדרגינה נעלה ביותר של אהבה? מפל-מקום יש לכל אדם להרגיל עצמו בפונה זו, כי אף שאינה באמת לאמתו לגמרי בלבד שיהפני בזה בכל לבו, – שכאמור, נדרשת לכך מדרגינה נעלה ביותר של אהבה, מפל-מקום מעט מועט – במדה מועטה לפחות, הפני לבו בזה באמת, מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל – ואהבה טבעית זו מניעה אותו לעשות כל מה שהוא רצון העליון

ואף שלהיות כוונה זו אמיתית בלבד שיהיה לבו הפנימי יחוד העליון הזה צריך להיות בלבד אהבה רבה לה' לבדו לעשות נחת רוח לפניו לבד ולא לרוות נפשו הצמאה לה' אלא כברא דאשתדל בתר אביו ואמיו דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה כו' [כמ"ש לעיל בשם רעיא מהימנא]. מ"מ

יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כי אף שאינה באמת לאמתו לגמרי בלבד שיהפני בזה בכל לבו מ"מ מעט מועט הפני לבו בזה באמת מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא רצון העליון (החסדים):

ואם על ידי זה יתמתקו גם כן הגבורות בחדרים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גילוי למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באדרא רבא ובמשנת חסידים מסכת א"א פ"ד שתר"ג מצות התורה נמשכות מחזורתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

ואם על ידי זה יתמתקו גם כן הגבורות בחדרים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גילוי למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באדרא רבא ובמשנת חסידים מסכת א"א פ"ד שתר"ג מצות התורה נמשכות מחזורתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

שחן – התורה והמצוות, הן רצונו יתברך; – ובשעה שיהודי, ממשיך ומגלה, על ידי עיסוקו בתורה ובמצוות, את הרצון העליון למטה – מתגלה גם למעלה במדות העליונות, הרצון העליון, וזה מביא את ההתכללות וה"יחוד" במדות, שה"גבורות" נמתקות ונהפכות ל"חסדים". וכמו שכתוב ב'אדרא רבא' וב'משנת חסידים' מסכת אריז'אנפין פרק ד', שתר"ג מצות התורה נמשכות מ'תורתא' ד'אריז'אנפין', שהוא רצון העליון, מקור החסדים; – אלו הן לשונות של "קבלה", ותוכנן הוא כאמור, שעל ידי לימוד תורה וקיום מצוות, נמשך חסד וטוב בעולם.

למדנו, שבשעה שיהודי לומד תורה או מקיים מצוה, לא די שיכוון לדבק על-ידי-זה את נפשו בלבד עם הקב"ה, אלא, עליו גם לכוון לדבק ולאחד על-ידי-זה את מקור נפשות כל ישראל באור אין-סוף ברוך-הוא. אך, יש הבדל בין שני סוגי הכוונה: רצונו וכוונתו של יהודי לדבק את נפשו בהקב"ה – באים מהאהבה שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה (שכן, מתוך שיש לו אהבה להקב"ה – הוא רוצה להיות דבוק בו), וממילא – כוונה זו היא בוודאי אמיתית. ואילו, כדי לרצות שעל-ידי התורה והמצוות שלו יהיה יחוד מקור כל נפשות ישראל באור אין-סוף – יחוד קודשא-ברוך-הוא ושכינתיה – יש להזדקק כבר לאהבה גדולה ומיוחדת להקב"ה: לרצות גם לגרום נחת רוח להקב"ה, אי לכך, יתכן שכוונה זו לא תהיה בו כל כולה אמיתית – ובעבודת ה' יש להיזהר מדבר שאינו כולו אמת, כיצד, איפוא, אומרים שעל כל יהודי לכוון כוונה

ואם על ידי זה יתמתקו גם כן הגבורות בחדרים – התקף של ה"גבורות" יומתק ממילא, בהתכללות – על ידי התכללות, ויחודם, – שהמדות למעלה יתאחדו ויתכללו אחת בשניה, על-ידי גילוי רצון העליון ברוך-הוא, המתגלה למעלה באתערותא דלתתא, – על ידי התעוררות מלמטה, הוא גילוי למטה בעסק התורה והמצוה – בעסק זה מתגלה הרצון העליון.

המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה, מעוררת ויוצרת את הרצון להתאחד עם הקב"ה ושלא להיות בשום אופן נפרד ונבדל מאחדות ה', גם אם זה קשור במסירת-נפש ממש, ולמשל: כשכופים עליו לעבוד חלילה עבודה-זרה, או אפילו

רק להשתחוות בצורה חיצונית בלבד לעבודה-זרה – ימסור את נפשו שלא לעשות זאת, כדי שלא להיות נכרת מאחדות ה'. ועסק התורה ומצות והתפלה, הוא גם-כן ענין – של, מסירת נפש ממש, כמו בצאתה – של הנשמה, מן הגוף במלאת – לה, שבעים שנה, שאינה מתררת – אז, בצרכי הגוף, אלא מתשבתה מיוחדת ומלפשת באותיות התורה והתפלה, שהן דבר ה' ומחשבתו יתברך, והיו הנפש ואותיות התורה והתפילה, שהן דיבורו ומחשבתו של הקב"ה, לאחדים ממש, שהו כל עסק הנשמות בגוף עדו, בראיתא – כמו שכתוב, בגמרא ובזהר,

– שכל עיסוקה של הנשמה ב"גן עדן" הוא באותיות התורה והתפילה בלבד – כך הדבר גם כעת, בשעה שהוא לומד תורה ועוסק בעבודת התפילה, הרי זה גם כן מסירות נפש: הנשמה משתחררת מכל צרכי הגוף, ונתונה כל כולה באותיות התורה והתפילה, כך שגם דבר זה הוא ענין של מסירות נפש ממש, הבא מהאהבה המסותרת שבכל אחד מישראל. אלא – ההבדל הוא, ששם – בשעה שהנשמות נמצאות כבר ב"גן עדן" ומתעסקות שם באותיות התורה והתפילה, הן מתענגים בהשגתם והתפללותם באור ה'. – ואילו כאן למטה בעולם הזה, כשיהודי נתון כולו באותיות התורה והתפילה, אין הוא מרגיש בתענוג הגדול שיש לנשמה ב"גן עדן". ברם, בעצם הענין שני הזמנים שווים. והיו שתקנו – אנשי כנסת הגדולה, לומר בתחלת 'ברכות השחר' קדם התפלה: "אלהי, נשמה וכו' ואתה נפתחה בו' ואתה עתיד לישלה ממני בו", בלומר – יהודי אומר: מאחר ש'אתה – הקב"ה נפתחה בי ואתה עתיד לישלה ממני, לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה לך ליחודה באחדותך, וכמו

ברוך-הוא, ויחוד זה – של מקור נפשות כל ישראל באור אין-סוף ברוך-הוא, הוא – הרי, רצונו האמתי, – של הקב"ה, והינינו יחוד העליון שבאצילות, הנעשה באתערותא דלתתא, – על ידי התעוררות מלמטה, על-ידי

ליקוטי אמרים רצון העליון ב"ה ויחוד זה הוא רצונו האמיתי והיינו יחוד העליון שבאצילות הנעשה באתערותא דלתתא ע"י יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלוכש ומצות שעוסקת בהן, והיו – הנפש האלקית ואור ה', לאחדים ממש, – מאוחדים כדבר אחד ממש, כמו שנתבאר לעיל, – שעל-ידי-זה נעשה היחוד ב"עולם האצילות", פי על-ידי זה מתחדים גם-כן מקור התורה והמצות, שהוא הקדוש-ברוך הוא, עם מקור נפשו האלהית, הנקרא בשם "שכינה", – על ידי יחוד הנפש עם אור ה' שבתורה ומצות, מתהווה היחוד של מקור הנפש – "שכינה", עם מקור התורה והמצות – "קודשא בריך הוא", שהן – ביחס לאורות העליונים הכלליים: בחינת "ממלא כל

עלמין" ו"בחינת" סובב כל עלמין, כמו שנתבאר במקום אחר באריכות. – אך, כל האמור הוא ביחס לכך שיהודי צריך לכוון לפעול יחודו של מקור נפשות כל ישראל במקור התורה והמצות, ולמרות שאין הוא נמצא במדינה עילאית זו של אהבת ה' היוצרת ומעוררת בנפש שאיפה ל"יחוד" כזה – בכל זאת, יש קצת מן האמת בכך בכל אחד מישראל, שהוא כפי שיוסכם להלן, רצון אמיתי, שהוא כולו אמת לאמיתו, ובא מהאהבה המסותרת שבכל אחד מישראל להקב"ה.

אבל יחוד נפשו והתפללותה באור ה' – שהנפש שלו תהיה מאוחדת וכלולה לגמרי באור ה', להיות – הנפש ואור ה', לאחדים, בזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמתו לגמרי בכל לב ובכל נפש – וזה בא, מאהבה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל, לדבקה בה, ולא ליפרד ולהיות נכרת ונבדל חסד-שלום מיחודו ואחדותו יתברך בשום אופן, אפילו במסירת נפש ממש. – האהבה

שְׁבִתוֹב¹⁸: "אֵלֶיךָ, ה', נִפְשֵׁי אֲשָׁא", – שהנפש תתאחד עם מתאחדים ומתקשרים מחשבתו ודיבורו במחשבתו ודיבורו של הקב"ה; וְהֵינּוּ עַל־יְדֵי הַתְּקָשְׁרוֹת מַחֲשַׁבְתִּי בְּמַחֲשַׁבְתְּךָ – במחשבתו של הקב"ה, וְדַבְרֵי בְּדַבְרֶךָ, בְּאוֹתֵיזוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, – שיהודי חושב ומדבר בהן,

לִיקוּטֵי אַמְרִים

באחדותך וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא והיינו על ידי התקשרות מחשבתי במחשבתך ודיבורי בדיבורך באותיות התורה והתפלה ובפרט באמירה לה' לנכח כמו ברוך אתה וכה"ג

~ יום חמישי י"ז ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 116, והנה בהכנה זו... עד עמ' 116, בלילה כנודע.

וְהֵנָּה, בְּהִכְנָה זוֹ שֶׁל מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה', – שהוא מוכן, שתורתו ותפילתו תהיינה באופן של מסירת נפשו להקב"ה, כמו בשעה שיהודי נפרד מגופו, וְיַתְחִיל – לומר, בְּרִכּוֹת הַשַּׁחַר, "בְּרוּךְ אַתָּה כו'". – ברכות השחר הן ראשיתה של עבודת התפילה, וְכֵן בְּהִכְנָה זוֹ יַתְחִיל לְלַמֵּד שְׁעוֹר קְבוּעַ מִיַּד אַחַר הַתְּפִלָּה. – שכן, הרי צריך להיות "מבית הכנסת לבית המדרש", שמיד אחרי התפילה, עליו ללמוד שיעור בתורה – יתחיל ללמוד גם שיעור זה מתוך ההכנה והכוונה למסור את נפשו בכך להקב"ה, וְכֵן בְּאַמְצַע הַיּוֹם, קִדְּשׁ שִׁיתְחִיל לְלַמֵּד, צִרִיבָה – נדרשת, הִכְנָה זוֹ לְפָחוֹת, כְּנֹדַע שְׁעָרָךְ הַחֲכֵנָה – והכוונה, "לְשִׁמָּה" לְעֵבֵב – באופן הכרחי, ואי אפשר

לְשִׁמּוֹ" – של איש זה, וְ"לְשִׁמָּה" – של אשה זו כו'. – כך גם די ל"בינוני" לכוון, בתחילת לימודו, שהלימוד יהיה במסירה ונתינה האמורות לעיל. וְכִשְׁלֹמֹד שְׁעוֹת הַרְבֵּה רְצוּפוֹת – יש לוֹ לְהַתְּבַוֵּן בְּהִכְנָה זוֹ הַנּוֹכַח לְעֵיל, בְּכָל שְׁעָה וְשְׁעָה עַל־כָּל־פְּנֵי, – כלומר, מדי שעה עליו להתבונן שוב באמור, כִּי בְּכָל שְׁעָה וְשְׁעָה הַיָּא אַחֲרַת הַמְּשֻׁכָּה מְעוֹלְמוֹת עֲלִיוֹנִים לְחַיּוֹת הַתְּחַתּוֹנִים, וְהַמְּשַׁכָּת חַיּוֹת – שנמשכה מהעולמות העליונים, שְׁבִשְׁעָה שְׁלִפְנֵיהָ, חוֹזֵר לְמִקּוּרָה [בְּסוּד רְצוּאוֹ וְשׁוֹב שְׁבַס' יְצִירָה], – שהחיות האלקית המחיה את העולם, היא באופן של "רצוא ושוב", היא נמשכת בעולם וחוזרת למקורה בעולמות העליונים, ומדי שעה בשעה שבה למקורה החיות של השעה הקודמת, והיא שבה, עִם כָּל הַתּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁל – הנבראים הַתְּחַתּוֹנִים, – שלמדו וקיימו באותה שעה; כִּי בְּכָל שְׁעָה שׁוֹלֵט צִרוּף אַחַד מִי"ב צִרוּפֵי שֵׁם הַיּוֹ"ה בְּרוּךְ־הוּא בִּי"ב שְׁעוֹת הַיּוֹם, וְצִרוּפֵי שֵׁם אֲדֻנִי בְּלֵילָה, כְּנֹדַע. – שבשעות היום שולטים בעולם צירופי שם הוי"ה¹⁹, ובלילה – צירופי שם אדני". ומכיוון שבכל שעה מאירה חיות

וְהֵנָּה בהכנה זו של מסירת נפשו לה' יתחיל ברכות השחר ברוך אתה כו' וכן בהכנה זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפלה וכן באמצע היום קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות כנודע שעיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחיל הלימוד בבינונים וכמו בגט וס"ת שצריכים לשמה לעכב ודיו שיאמר בתחלת הכתיבה הריני כותב לשם קדושת ס"ת או לשמו ולשמה כו' וכשלומד שעות הרבה רצופות יש לו להתבונן בהכנה זו הנ"ל בכל שעה ושעה עכ"פ כי בכל שעה ושעה היא המשכה אחרת מעולמות עליונים להחיות התחתונים והמשכת החיות שבשעה שלפניה חוזרת למקורה [בסוד רצוא ושוב שבס' יצירה] עם כל התורה ומעשים טובים של התחתונים כי בכל שעה שולט צירוף אחד מ"ב צירופי שם הוי"ה ב"ה בי"ב שעות היום וצירופי שם אדני" בלילה כנודע.

בלעדי זאת, הוּא בְּתַחֲלַת הַלְמוּד בְּיַנּוּנִים, – שבתחילת הלימוד יכוון שלימודו יהיה "לשמה", וְכִמוּ בְּגַט וְסִפְרָתוֹרָה, שְׁצִרִיבִים – לכתוב אותם, "לְשִׁמָּה" – הרי זה, לְעֵבֵב, – שבאם לא נכתבו בכוונה "לשמה" – הם לא כשרים, אך יחד עם זה – וְדִי שִׁיאֲמַר – הכותב, בְּתַחֲלַת הַבְּתִיבָה "הַרִינִי כּוֹתֵב לְשֵׁם קְדֻשַׁת סִפְר־תּוֹרָה", – בתחילת כתיבת ספר תורה, אִי – לומר בתחילת כתיבת גט,

18. תהלים כה, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן לכאורה אפ"ל. אבל אינו דהא באדני" יש כ"ד צירופים (נוסף ע"ז ששני ההי"ן דהוי"ן אינן שווין ברוחניותם - שזה נוגע כאן). ולכן נ"ל הפי' - שלא ברור כלל שכל הצירופים מאירים כו', כ"א שמי"ב צירופי

אחרת – יש גם לחדש בכל שעה לפחות, את ההכנה והכוונה של "לשמה". להלן, מסביר רבנו הזקן, שעל אף שלימוד התורה, קיום המצוות ועבודת התפילה נעשים אצלו מתוך

מסירות נפש, בהשתחררו מכל עניני הגוף והיותו מסור ונתון כל כולו בעבודה זו – תהיה כוונתו במסירות נפש זו (לא לשם החזרת הנפש למקורה, אלא) לגרום נחת רוח להקב"ה.

~ יום שישי י"ח ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 116, והנה כל כוונתו... עד עמ' נט, וכו' כנ"ל:

מבוססת על שובה של הנפש שלו למקורה (ולא כפי שלמדנו לעיל, כשהכוונה היא לאחד את המקור של נפשות כל ישראל) לא נדרשת לשם כך אהבה גדולה כל כך, אלא די באהבה מסותרת שבכל אחד מישראל כדי לרצות לגרום להקב"ה נחת

רוח כזו. ובלשון ה"תניא": **וְהֵנָּה, פְּנִינָה זֹאת – לגרום להקב"ה נחת רוח על ידי השבת הנפש שלו למקורה, הַיֵּא אַמְתִּית בְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ לְגַמְרֵי, כְּכֹל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, כְּכֹל עֵת וְכָל שָׁעָה, – והיא באה מֵאַהֲבָה הַטְּבָעִית שְׁהִיא יִרְשָׁה לְנוּ מֵאַבְוֵתֵינוּ. – שלא כמו**

שהדבר הוא כשרוצים לגרום נחת רוח להקב"ה על ידי יחוד מקור כל נפשות ישראל להקב"ה, שרצון זה, כאמור, אינו בכל ישראל, באמת לאמיתו, אלא ב"קצת" אמת. ואילו הרצון לגרום נחת רוח להקב"ה על ידי השבת הנפש שלו למקורה – הוא אכן באמת לאמיתו. רַק – אין להסתפק באהבה הטבעית, אלא שְׁצָרִיד לְקַבֵּעַ עֵתִים לְהַתְּבַוֵּן בְּגִדְלַת ה', לְהַשִּׁיג דְּחִילוֹ וְדְחִימוֹ שְׁכָלֵיָם, – יראה ואהבה שכליות בגדלות ה', וְכֵלֵי הָאֵי וְאוֹלֵי וְכוּ', – ועל ידי כל זאת, אולי יגיע גם ליראה ואהבה שכליות, פְּנִינָה לְעֵיל: – שלמרות ששורת בקרבו אהבה מסותרת שבכוונה להביאו ללימוד תורה ולעבודת התפילה באופן של מסירות נפש – בכל זאת, עליו להשתדל להגיע ליראה ואהבה הבאות על ידי התעמקותו בגדלות ה'.

וְהֵנָּה, כֹּל בְּוִנְתוֹ בְּמִסִּירַת נַפְשׁוֹ לְה' עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, לְהַעֲלוֹת נִיצוּץ אֱלֹהוֹת שְׁבִתוֹכָה – שבתוך הנפש, לְמַקּוֹרוֹ – תֵּהֵא רַק כְּדֵי לְעֲשׂוֹת נַחַת רֹחַ לְפָנָיו יְתִרְבֶּה, – והנחת-רוח היא: כְּמִשְׁלַל שְׂמַחַת הַמֶּלֶךְ בְּבוֹא

אֵלָיו בְּנוֹ יְחִידוֹ, בְּצֵאתוֹ מִן הַשְּׂבִיָּה וּבֵית הָאֲסוּרִים, פְּנִינָה לְעֵיל. – בפרק ל"א, שהשבת הנפש למקורה, על ידי לימוד תורה ועבודת התפילה, היא כמשל בן של מלך, המשתחרר מבית הכלא ושב אל אביו המלך – דבר המביא לשמחה גדולה ביותר. שכן, מבחינת הנפש

האלקית, יהודי הוא בן מלך – בנינים אתם לה' אלקיכם – ובהיותה בגוף ובנפש הבהמית, שבויה הנפש האלקית בכלא; וכשהנפש האלקית שבה למקורה, להקב"ה, על ידי תורה ותפילה, הרי זה שובו של בן המלך (מהכלא) אל אביו המלך, דבר הגורם למלך שמחה עצומה. ואכן, זו צריכה להיות כוונתו בשעת לימודו ותפילתו – לגרום בכך שמחה ונחת רוח להקב"ה. אך, הרי למדנו, שכדי שהעבודה תהיה מתוך רצון אמיתי להביא נחת רוח להקב"ה בלבד – כמו לרצות את היחוד של קודשא-בריך-הוא ושכינתיה – על האדם להיות במדריגה גבוהה מאד של אהבת ה', מדריגה שרק צדיקים עומדים בה. כיצד, איפוא, שייך דבר זה לכל אחד מישראל, גם כשאינו בדרגה של צדיקים? – מסביר רבנו הזקן: כשהנחת-רוח

כו' מאיר אחד בכל שעה, ועד"ז באד' - וישנם צירופים שלהם - שלא שייכים בכלל לענין השעות. - עד"ז נמצא בתפירות תש"י שהם 12 וכוונתם ליי"ב צירופי אד' (משנת חסידיים מס' תיקון תפלין פיי"ג) המפורשים שם ואין שייכות לשאר היי"ב. ובע"ח ש' השמות פ"ה ד' יי"ב צירופים ראשונים דאד' הם בו"א וי"ב צירופים אחרונים במל"ו.

~ שבת קודש י"ט ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נט, פרק מב והנה במ"ש... עד עמ' 118, והאדם ידע וגו'.

בכות זה של משה הנמצא בקרבו, כלומר, כשהוא מקשר את ה"דעת" שלו באלקות, מהווה או "יראה", דבר קטן, ועל-ידי זה קל להגיע ל"יראה". לכן אומרת הגמרא "לגבי משה", למרות שהפסוק אומר "שואל מעמך" – ממך, כי כאן מדובר אודות ה"משה" שישנו "עמך", בכל אחד מישראל. ובלשון התניא; **אֵלָא הַעֲנִין הוּא, כִּי כָל נַפְשׁ וְנַפְשׁ מִבְּרֵית יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ בָּהּ מִבְּחִינַת מְשֶׁה רַבְּנּוּ עֲלִיּוֹת־הַשְּׁלוֹם, כִּי הוּא – מִשֶּׁה רַבְּנּוּ, מְשַׁבְּעָה רוּעִים; – שְׁכַל אֶחָד מֵהֶם מְפָרְסֵם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחַיּוֹת וְאֵלֶקֶת מִבְּחִינַתוֹ הוּא; אַבְרָהָם – מִבְּחִינַת חֶסֶד וְאֵהָבָה שְׁלוֹ, וְכַךְ הֵלָא, הַמְּמַשִּׁיכִים חַיּוֹת וְאֵלֶהוֹת לְבַלְלוֹת נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁלֵכִין – הֵם, נְקָרָאִים בְּשֵׁם "רוּעִים", – כְּמוֹ רוּעָה הַמְּפָרְסֵם אֶת צֶאֱנוּ וּבְכַךְ מְכַנְּסִים בָּהֶם חַיּוֹת, כִּךְ מְפָרְסִים שְׁבַעַת הַרוּעִים אֶת נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּחַיּוֹת וְאֵלֶקֶת. חֲסִידִים מְסַפְּרִים, שֶׁרַבְּנּוּ הַזֶּקֶן הִתְעַכֵּב כֹּאֵן שְׁבֻעוֹת רַבִּים וְחָשַׁב אִם לִכְתּוֹב "חַיּוֹת אֵלֶקֶת" (בְּלִי ו' הַחִיבוֹר) – שֶׁהַרוּעִים מְמַשִּׁיכִים חַיּוֹת שֶׁל אֵלֶקֶת, או "חַיּוֹת וְאֵלֶקֶת" (עַם ו' הַחִיבוֹר), שֶׁהַרוּעִים מְמַשִּׁיכִים חַיּוֹת וְאֵלֶקֶת, וְהַחֲלִיט לִכְתּוֹב "חַיּוֹת וְאֵלֶקֶת". "חַיּוֹת" – הֵינּוּ אֵהָבָת ה' וִירָאת ה', כִּי הֵן מְכַנְּסוֹת חַיּוֹת בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמְּצוּוֹת, ו"אֵלֶקֶת" – עֲנִין הַבִּיטוּל, לֵהוֹיֹת בְּטַל אֶל הַקְּב"ה. ו"שְׁבַעַת הַרוּעִים" הֵם הֵם שְׁמַמְשִׁיכִים "חַיּוֹת וְאֵלֶקֶת" לַנַּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וּמְשֶׁה רַבְּנּוּ עֲלִיּוֹת־הַשְּׁלוֹם הוּא בְּלָלוֹת בְּלֵם, – מִשֶּׁה רַבְּנּוּ כּוֹלֵל אֶת כָּל הַרוּעִים, וְנִקְרָא 'רְעִיָּא מְהִימָנָא', הַרוּעָה הַנֶּאֱמָר, דְּהֵינּוּ שְׁמַמְשִׁיךְ בְּחִינַת תְּדַעַת לְבַלְלוֹת יִשְׂרָאֵל לִידַע – שֶׁתְּהִיָּה לָהֶם יַדִּיעָה וְהַכְרָה, אֶת ה', – כְּלוֹמֵר שֶׁהֵאֱלֶקֶת "תִּיקְלֹט" בִּיהוּדִי, שִׁירְגִישׁ אֵלֶקֶת, כֹּל אֶחָד כְּפִי הַשְּׁנַת נַשְׁמַתוֹ, – עַד כְּמָה שֶׁשְׁכּוֹל מִבֵּין וּמְשִׁיג אֵלֶקֶת – "יִקְבְּעוּ" הַדְּבָרִים בְּקִרְבוֹ וִירְגִישׁ אוֹתָם, וְשִׁרְשָׁה לְמַעְלָה, – וּלְפִי רוּם שׁוֹרֵשׁ נַשְׁמַתוֹ לְמַעְלָה; מִי שֶׁנַּשְׁמַתוֹ בָּאָה מְשׁוֹרֵשׁ עֲלִיּוֹן יוֹתֵר – נִקְבְּעַת" אֵצְלוֹ אֵלֶקֶת בְּצוּרָה טוֹבָה יוֹתֵר, וְאֵילוֹ מִי שֶׁנַּשְׁמַתוֹ בָּאָה מְשׁוֹרֵשׁ נְמוּךְ יוֹתֵר – ה"קְבִיעָה" אֵצְלוֹ קִטְנָה יוֹתֵר, וְיִנְקָתָהּ – וּלְפִי יִנְקָת נַשְׁמַתוֹ, מְשַׁרְשׁ נַשְׁמַת מְשֶׁה רַבְּנּוּ עֲלִיּוֹת־הַשְּׁלוֹם, – אִם**

בְּפָרֵק מִב. בְּפָרֵק הַקּוּדֵם, הַסְּבִיר רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן, שֶׁלְעֵבּוּדַת ה' יֵשׁ צוּרָךְ גַּם בִּירָאָה; וְהוֹסִיף, שְׁבִיכוּלַת כָּל יְהוּדִי לְהַגִּיעַ לִירָאָה הַנְּדַרְשָׁת מִמֶּנּוּ בְעֵבּוּדַת ה', לְשֵׁם קִיּוּמָן שֶׁל מְצוּוֹת ה'עֲשֵׂה' וּמְצוּוֹת הַלֹּא-תַעֲשֵׂה, וְזֹאת, עַל יְדֵי הַתְּכוּנּוּתוֹ שֶׁהַקְּב"ה "עוֹמֵד" עֲלָיו וּבוֹחֵן כְּלוֹיֹת וְלֵב, אִם עוֹבְדוֹ כְּרָאוּי. עַל יְדֵי הַתְּכוּנּוּת זֶה, יִמְשִׁיךְ, אֶת עֵינֵי הִירָאָה, לְכֹל-הַפְּחוֹת בְּמוֹחוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ, וּבִירָאָה זֶה יִתְאַפְּשֵׁר לוֹ לְלַמּוֹד תּוֹרָה וְלִקְיִים מְצוּוֹת; יִרָאָה זֶה – אוֹמֵר רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן – נִקְרַאת כְּכֹל "ירָאָה תַתָּא", וּמִשְׁמַשֵּׁת כַּהִקְדָּמָה לַתּוֹרָה וְלַמְצוּוֹת, שְׁכָדִי לְלַמּוֹד תּוֹרָה וְלִקְיִים מְצוּוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁנִּקְרָא "עֵבּוּדָה" –

נְחוּצָה יִרָאָה זֶה. וְהֵנָּה, כְּמָה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל בְּעֲנִין יִרָאָה תַתָּא, – שֶׁהִיא הִירָאָה הַנְּדַרְשָׁת לְקִיּוֹם תּוֹרָה וּמְצוּוֹת, וְאִשֵּׁר כָּל יְהוּדִי יִכּוֹל לְהַגִּיעַ אֵלֵיָהּ, עַל יְדֵי הַתְּכוּנּוּתוֹ אִיךְ הַקְּב"ה "עוֹמֵד" עֲלָיו וְכו'. – וְיִבֵּן הֵיטֵב מַה שְׁכָּתוּב בְּנִקְרָא עַל פְּסוּקֵי: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְךָ כִּי אִם לִירָאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" – שְׁוֹאֵלֹת הַגְּמָרָא: "אִמּוּ יִרָאָה מִלְּתָא זֹמַרְתִּי הִיא? – וְכִי יִרָאָה הִיא דְּבַר קִטְן? שֶׁהִיא הַפְּסוּק אֹמֵר שֶׁזֹּאת בְּלַבֵּד ("כִּי אִם") דוֹרֵשׁ הַקְּב"ה מִכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כֹּאִילוֹ הוּא דְּבַר קִטְן וְקַל. וְהַגְּמָרָא עֹנָה: אֵין, לְגַבִּי מְשֶׁה, מִלְּתָא זֹמַרְתִּי הִיא וְכו'. – הֵן! – לְגַבִּי מִשֶּׁה (רַבְּנּוּ) נַחֲשַׁבְת יִרָאָה זֶה לְדַבְּר קִטְן. מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים בְּפִשְׁטוֹת הִיא: פְּסוּק זֶה הִרִי נֶאֱמַר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מִשֶּׁה רַבְּנּוּ, וְלְגַבִּי מִשֶּׁה – יִרָאָה הִיא דְּבַר קִטְן. דְּלִכְאוּרָה אֵינּוּ מוֹבֵין תְּתִירוֹן, – שֶׁל הַגְּמָרָא, שֶׁלְגַבִּי מִשֶּׁה מַהוּוֹה יִרָאָה דְּבַר קִטְן, דְּהָא "שְׂאֵל מֵעַמְךָ" כְּתוּב. – שֶׁהִיא כְּתוּב "שְׂוֹאֵל מֵעַמְךָ" – מִכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְלְגַבִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל, אֵין ה"ירָאָה" דְּבַר קִטְן וְקַל כּוּזָה. בְּמָה, אִיפּוּא, מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא אֶת הַשְּׁאֵלָה בְּקַבְעָה שֶׁלְגַבִּי מִשֶּׁה זֶה דְּבַר קַל? – בְּתִשׁוּבָה יִסְבִּיר רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן לְהֵלֵךְ, שְׁבַמְלִים "לְגַבִּי מִשֶּׁה" אֵין הַגְּמָרָא מִתְכוּוֹנֵת שֶׁלְגַבִּי מִשֶּׁה בְּלַבֵּד יִרָאָה הִיא דְּבַר קַל, אֵלָא, לְגַבִּי ה"מִשֶּׁה" שְׁבַכֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל – מַה שֶׁמִּשֶּׁה רַבְּנּוּ נּוֹתֵן כּוֹחַ וְדַעַת לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שִׁיּוֹכֵל לְקַשֵּׁר אֶת דַּעַתוֹ בְּאֵלֶקֶת – וְלְגַבִּי בְּחִינַת "מִשֶּׁה" זֶה, שְׁבַכֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יִרָאָה הִיא אֵכָן דְּבַר קִטְן; שְׁכֵן, כְּשִׁיְהוּדִי מִשְׁתַּמֵּשׁ

1. ברכות לג, ב. 2. דברים י, יב. 3. אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד.

שנקבתו משורש נשמת משה רבנו, גדולה או פחותה יותר, **הַמְשַׁרְשֶׁת** - נשמת משה רבנו, **בְּדַעַת הָעֵלְיוֹן שְׁפָעָשָׁר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, הַמְיֻחָדוֹת בְּמֵאֲצִילָן בְּרוּךְ-הוּא,** - כמו שאומרים ביחס ל"נברא", שהקב"ה הוא ה"בורא" שברא את ה"נברא", כך אומרים ביחס ל"נאצל" (על ענין שמ"עולם האצילות) שהקב"ה האציל אותו, כלומר, גילה והפריש אותו. שכן, "אצילות" פירושה: האצלה והפרשה מאור אין-סוף ברוך-הוא, **שְׁהוּא - הַקְּב"ה הַמֵּאֲצִיל, וְדַעַתוֹ אֶחָד, וְהוּא - הַקְּב"ה, הַמְפַדֵּעַ כּו'. - היודע והיודע - כפי שנתבאר בפרק ב', ששונה הדבר בהקב"ה מאשר בכני**

שנקבתו משורש נשמת משה רבנו, גדולה או פחותה יותר, **הַמְשַׁרְשֶׁת** - נשמת משה רבנו, **בְּדַעַת הָעֵלְיוֹן שְׁפָעָשָׁר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, הַמְיֻחָדוֹת בְּמֵאֲצִילָן בְּרוּךְ-הוּא,** - כמו שאומרים ביחס ל"נברא", שהקב"ה הוא ה"בורא" שברא את ה"נברא", כך אומרים ביחס ל"נאצל" (על ענין שמ"עולם האצילות) שהקב"ה האציל אותו, כלומר, גילה והפריש אותו. שכן, "אצילות" פירושה: האצלה והפרשה מאור אין-סוף ברוך-הוא, **שְׁהוּא - הַקְּב"ה הַמֵּאֲצִיל, וְדַעַתוֹ אֶחָד, וְהוּא - הַקְּב"ה, הַמְפַדֵּעַ כּו'. - היודע והיודע - כפי שנתבאר בפרק ב', ששונה הדבר בהקב"ה מאשר בכני**

ליקוטי אמרים

משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ם דאצילות המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע כו'. ועוד זאת יתר על כן בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת משרע"ה ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור עיני העדה ללמד דעת את העם ולדע גדולת ה' ולעבדו בלב ונפש כי העבודה שבלב היא לפי הדעת כמ"ש דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ונפש הפיצה ולעתיד הוא אומר ולא ילמדו איש את רעהו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו' אך עיקר הדעת אינה הידיעה לבריה שידעו גדולת ה' מפי סופרים ומפי ספרים אלא העיקר הוא להעמיק דעתו בגדולת ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחווק ואומין הלב

את העם, וְלִידַע גְּדֻלַּת ה', וְלַעֲבֹדוֹ בְּלֵב וְנַפְשׁוֹ, - "דעת" זו וידיעת גדלות ה', מביאים את האדם, לעבוד את הקב"ה במלוא הלב והנשמה - **כִּי הָעֲבֹדָה שְׁפָלֵב -** אהבת ה' ויראת ה' שביהודי, **הִיא לְפִי תְּדַעַת,** - בהתאם למדת הבנתו וידיעתו את גדלות ה', **כְּמוֹ שֶׁתּוֹכַח: "דַּע אֶת אֱלֹהֵי אֲבִיךָ -** ועלי-ידי-זה, **וְעֲבַדְהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וְנַפְשׁוֹ חַפְצָה,"** - כלומר: ה"עבדהו בלב שלם ונפש חפצה" תלוי ב"דע את אלקי אביך", בידיעתו והבנתו גדלות ה', דבר זה לומדים בני ישראל מחכמי הדור, שיש בהם ניצוצות ממש רבנו. **וְלַעֲתִיד -** ורק לעתיד לבוא, **הוּא אוֹמֵר: "וְלֹא יִלְמְדוּ אִישׁ אֶת רַעְיוֹ לְאֹמֵר דַּעוּ אֶת ה', כִּי כֹלָם יִדְעוּ אוֹתִי וְגו'."** - אומר הקב"ה. כל זה יהיה רק לעתיד לבוא, ואילו כיום זקוקים ל"רבי" שילמד לדעת ולהבין גדלות ה', כדי להגיע על-ידי-זה לעבוד את הקב"ה בלב ובנשמה, באהבת ה' וביראת ה'. ענין זה מה שמקבלים ממש רבנו על ידי חכמי הדור (הניצוצות ממש רבנו) - הוא ענין פנימי, השפעה פנימית בעבודת ה'. **אֲךָ עֵקֶר תְּדַעַת -** המביאה לעבוד את ה' "בלב שלם ונפש חפצה", **אֵינָה הַיְדִיעָה לְבִרְהָ, שִׁידַעוּ גְּדֻלַּת ה' מִפִּי סוֹפְרִים וּמִפִּי סְפָרִים,** - ממה שלומדים את עניני גדלות ה' מפי החכמים והמנהיגים, הנקראים "סופרים", וממה שלומדים בספרים, **אֲלָא הָעֵקֶר הוּא לְהַעֲמִיק דַּעַתוֹ -** את ה"דעת" העצמית שלו, **בְּעֵינַיִם שֶׁל גְּדֻלַּת ה', וְלַתְּקֹעַ מַחְשַׁבְתּוֹ בְּעֵינַיִם שֶׁל גְּדֻלַּת ה' בְּחֹזֶק וְאִמּוּן הַלֵּב וְהַמַּח, עַד שֶׁתֵּהָא**

אדם: ה"מדע", ה"יודע" וה"יודע" בכך אדם, הם שלשה דברים נפרדים - "מדע" - כוח-ההבנה המביא אותו להבין את הדבר; "יודע" - נפש האדם המבין ויודע על ידי כוח-ההבנה; "יודע" - הדבר שהוא מבין ויודע; ואילו, הקב"ה "הוא המדע, הוא היודע והוא היודע" הוא עצמו, הוא החכמה או הדעת, הוא עצמו, הוא מי שיודע, והוא עצמו, הוא מה שהוא יודע. כך - ה"דעת" שלמעלה, היא דבר אחד עם הקב"ה. ובכחינת דעת זו, מושרשת נשמתו של משה רבנו. ועל ידי שיהודי מקבל את ענין הדעת מנשמת משה רבנו - "מונח" אצלו אלקות, שיהיה באפשרותו לדעת ולהרגיש אלקות. וכשיהודי משתמש בכוח הדעת, לדעת ולהרגיש אלקות - איך הקב"ה עומד עליו ומביט במעשיו וכו' - קל לו לעורר בקרבו יראה מהקב"ה. ברם, עד כאן למדנו על מה שכל אחד מישאל מקבל ממש רבנו, הרועה שמפרנס וממשיך בחינת הדעת בבני ישראל. להלן יוסבר, שיש "יתר על כן", ענין נעלה יותר במה שמקבלים ממש רבנו, והוא - בחכמים ובמנהיגים שבכל דור, ישנם "ניצוצין" - ניצוצות - מנשמת משה רבנו ("ניצוץ" הוא הרי חלק מהשלהבת, לא הארה בלבד שאיננה חלק מהמאור. כך - שהניצוצות מנשמת משה רבנו שנמצאים בחכמי ומנהיגי הדור - הם חלק מנשמת משה רבנו) וענינם הוא ללמד את העם "דעת", שידעו גדולת ה', ושידיעה זו תביא אותם לעבוד את הקב"ה בלב שלם. ובלשון ה"תניא": **וְעוֹד זֹאת יִתֵּר עַל כֵּן, -** יותר מאשר למדנו - ישנו במה

4. שבת קא, ב ועוד. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועוד יותר בזה - שמדייק הסדר "בגוף ונפש" - שלא נאמר שההתלבשות בגוף היא לא באופן ישר, כ"א ע"י שמתלבשת מקודם בנפש החכמים, אלא - בלא ממוצע דנפשם, וע"ד דווגמת שהי' במשה, ניצוץ מרע"ה מלוכבש ישר בגוף החכם [ובזה יומתק דקרי לי' משה - גם מצד הגוף]". 6. דברי הימים א כח, ט. 7. ירמי' לא, לג.

גדולת ה'. פְּנֹדֶע שְׁדַעַת' הוּא לְשׁוֹן 'הַתְּקַשְׁרוֹת', כְּמוֹ – שכתוב: "וְהָאֲדָם יָדַע וְגו'". – "ידע" (דעת), במובן של "התקשרות", כלומר: "דעת" משמעה, לדעת באופן של להיות מקושר; וגם בענין ה"דעת" באלקות, לא די בידיעת אלקות

בלבד – אם כי גם בכך יש

משום מצוה: לדעת גדלות

הבורא – אלא נדרשת

ההתקשרות באלקות, על

ידי התעמקות ה"דעת"

בעניני גדלות ה'.

ליקוטי אמרים

והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר
אמיץ וחזק כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה
בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו כנודע שדעת הוא
לשון התקשרות כמו והארם ידע וגו'

מחשבתו מקשרת בה' בקשר אמיץ וחזק, כמו שהיא – המחשבה, מקשרת בדבר גשמי שרואה בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו, – כלומר מחשבתו תהיה קשורה בה' באותה מדה שהיא קשורה בחפץ גשמי אותו הוא רואה בעיניו,

שאו הוא קשור חזק

באותו דבר ואינו יכול

להינתק ממנו – כך צריכה

מחשבתו להיות קשורה

באלקות, על ידי

התעמקותו בענין של

8. ראה לעיל בפרק ג.

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום רביעי עמ' ב

16 באכילה מאיסור 'חדש', או שאין עומך מתירן, והבינה עתה
17 הגמרא שהספק הוא בתבואה שצמחה מאותם חיטים. שואלת
18 הגמרא: היכי דמי, אי באופן דאשרוש – שהחיטים השרישו באדמה
19 קודם הבאת העומר, תנינא – הרי כבר שנינו דין זה, ואי דלא
20 אשרוש עד לאחר הבאתו, גם כן תנינא, דתנינא במשנה במנחות (ע).
21 לגבי חמשת מיני דגן, אם השרישו קודם להבאת העומר, העומר
22 מתירן באכילה, ואם לאו, אלא השרישו לאחר מכן, אסורין
23 באכילה עד שיבא העומר הפא, בשנה הבאה, ואם כן ודאי שרבא
24 לא הסתפק באופנים אלו.
25 משיבה הגמרא: לא צריכא – אכן לא הוצרך רבא להסתפק בדינים
26 אלו, אלא הספק הוא באופן דתחדיניהו – שקצר את החיטים
27 ודרעיניהו – וחזר וזרעם קודם לעומר, ואתא ליה עומר, וקליה
28 עוליהו – ועברה עליהם הבאת העומר בשעה שהיו טמונים
29 בקרקע, ולא אשרוש קודם לעומר,

1 הטעות מצויה, דינו ככל אונאה, והספק של רבא הוא לגבי מכירת
2 החיטים, האם יש להם אונאה, או אין להם אונאה, וכמבואר לעיל,
3 האם כמאן דשחי ככרא דמיין, ויש להם אונאה, או דלמא דפמליניהו
4 אונא ארעא, ואין בהם אונאה.
5 רבא מסתפק ספק נוסף בענין זה: אם התובע טוען שנתן לנתבע
6 שש סאים לזרוע, וזרוע רק חמש, והנתבע אומר שזרוע חמש וחצי,
7 ונמצא שהמוכר מודה במקצת התביעה, אלא שהודאתו היא
8 בחיטים הזרועות בקרקע, האם נשבעין עליהן שבועה דאורייתא
9 של מודה במקצת, או שאין נשבעין עליהן, כיון שדין בקרקע שאין
10 נשבעין עליה (שבועות מב). וצדדי הספק הם, האם חיטים אלו
11 כמאן דשריין ככרא דמיין, והרי הם כמטלטלין שנשבעין עליהן, או
12 דלמא, בפמליניהו אונא ארעא, ואין נשבעין עליהן.
13 תבואה חדשה אסורה מן התורה באכילה עד הבאת העומר, ורק
14 לאחר שהוקרב העומר מותרת התבואה באכילה.
15 מסתפק רבא: חיטים אלו הזרועות באדמה, האם עומך מתירן

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שישי עמ' א

20 שנינו במשנה: רבי שמעון אומר, קדשים שחייב בעליהם פאחרייתן
21 יש להן דיני אונאה, מאחר שנידונים הם כממונו, וקדשים שאינו
22 חייב פאחרייתן אין להן דין אונאה:
23 תני תנא – שנה תנא ברייתא קמיה דרבי יצחק בר אבא, לגבי דין
24 שומר הכופר בפיקדון ונשבע לשקר והודה, שחייב להביא קרבן
25 אשם, ועל כך אומרת הברייתא, שאם הפקיד אדם ביד שומר
26 קדשים שהוא (המפקיד) חייב פאחרייתן, וכגון שאמר 'הרי עלי
27 עולה' והפריש בהמה לקיום נדרו והפקידה ביד אחר, וכפר הנפקד
28 בפיקדון ונשבע לשקר והודה, חייב השומר להביא על כך קרבן
29 שבועה, מאחר שאינו קורא פהו את דברי הכותב (ויקרא ה כא)
30 נפש כי תחטא ובעלה מעל בה' וכתש, שנתרבה בזה ממון הקדש
31 לדין קרבן שבועת הפקדון, וקדשים שאינו חייב פאחרייתן
32 שהפקידן ביד אחר וכפר בהן ונשבע והודה, פטור השומר מקרבן,
33 מאחר שאינו קורא פהו בעמיתו וכתש, דהיינו שיש לקרוא עליהן
34 את המשך דברי הפסוק וכתש בעמיתו בפקדון וגו', שנתמעט
35 ממון זה מדין קרבן שבועה מאחר שהוא של עמיתו ולא של
36 הקדש.
37 אמר ליה רבי יצחק, כלפי לייא – להיכן הדברים נוטים,

1 שב רב יוסף בר חמא והקשה: אי הכי שאחירות שבת עליו היינו
2 לענין שמפסיד את שכרו, כיצד ניתן לבאר את הרישא של
3 הברייתא, דתני בה שאם שכיר יום הוא אין אחירות שבת עליו,
4 הכי נמי דלהפסיד שכרו – האם גם שם ניתן לבאר שאין אחירות
5 שבת עליו לענין שאינו מפסיד את שכרו, ומי אית ליה שכר שבת
6 – וכי נוטל הוא שכר על שמירה ביום השבת, והא קהני אין נוטלין
7 לו שכר שבת – והרי כתוב ברישא שאם שכיר יום הוא אינו נוטל
8 שכר על יום השבת. ובהכרח, שאין כוונת הברייתא לענין הפסד
9 השכר אלא לענין תשלום הנזק, שאם שכיר יום הוא אין אחירות
10 נזק שבת עליו ואינו צריך לשלם, אך אם שכיר שבוע או חודש
11 הוא חייב עליו שלם את הנזק, והרי זה סותר לדין המבואר
12 במשנתנו שנתמעט ההקדש מדין תשלום שומרים.
13 אשתיק רבה, אמר ליה לרב יוסף בר חמא, מידי שמיע לך פהא –
14 האם שמעת ביאור בענין זה.
15 אמר ליה רב יוסף בר חמא, הכי אמר רב ששת, שיש להעמיד את
16 הברייתא בשקנו מידי – שחייב השומר את עצמו במעשה קנין
17 לשלם להקדש אם יארע נזק בשמירתו, ובאופן כזה יכול הוא
18 לשעבד את עצמו ונכסיו להקדש אף שמן הדין פטור הוא. וכן אמר
19 רבי יוחנן בשקנו מידי:

אמירת הנשיאים

יום ראשון, י"ג ניסן

זאת | חַנּוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמּוֹשֶׁה אֹתוֹ מֵאֵת נְשֵׂי־יִשְׂרָאֵל קָעֵרֶת כֶּסֶף שְׁתֵּים עָשָׂר
 מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עָשָׂרָה: שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאֶחָת כֶּסֶף
 וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אֲלֵפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כַּפּוֹת זָהָב
 שְׁתֵּים־עָשָׂרָה מִלֵּאֵת קַמֶּרֶת עָשָׂרָה עָשָׂרָה הַכֶּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זָהָב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים
 וּמֵאָה: כָּל־הַבָּקָר לַעֲלֹה שְׁנַיִם עֶשְׂרִים פָּרִים אֵילִם שְׁנַיִם־עֶשְׂרִים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם עֶשְׂרִים
 וּמִנְחָתָם וּשְׁעִירֵי עֲזִים שְׁנַיִם עֶשְׂרִים לַחֲטָאתַי: וְכֹל בָּקָר | זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַת
 פָּרִים אֵילִם שְׁשִׁים עֶתְדִים שְׁשִׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁשִׁים זֶאת חַנּוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי
 הַמּוֹשֶׁה אֹתוֹ: וּבָבֹא מֹשֶׁה אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל
 הַכַּפָּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֶרֶץ הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַרְּבָכִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶמְרָתָ אֵלָיו בְּהֵעֲלִיתָ אֶת־הַנִּיר אֶל־מוֹלַ פְּנֵי הַמִּנְזָה וַיֹּאדְרוּ
 שִׁבְעַת הַנִּירֹת: וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֲרֹן אֶל־מוֹלַ פְּנֵי הַמִּנְזָה הָעֹלָה גִרְתִּיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְזָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יִרְכָּה עַד־פְּרָחָה מִקְשָׁה הוּא כַּמְרָאָה
 אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֶשֶׂה אֶת־הַמִּנְזָה:

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א

לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל

לקראת חג הפסח, ה'תשל"ג

חג הפסח כשר ושמח,

וכל אחד ואחת יראו בקיום היעוד דאלקי ישראל עושה נפלאות לבדו ימלא כבודו את כל הארץ.

מנחם שניאורסאהן

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	יג ניסן	יום ראשון	יום ראשון
		<p>שיעורים. חומש: אחרי מות, פר' ראשונה עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תניא: ובעטיפת ציצית נו לאדונו ומלכו.</p> <p>הלולא של כבוד קדשת ה"צמח צדק". נסתלק שנת תרכ"ו בליובאוויטש, ושם מנוחתו כבוד.</p> <p>מספורי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: ה"צמח צדק" התחיל לכתב 'נגלה' ו'דא"ח' [=חסידות, דברי אלוקים חיים] בהיותו בן שתים עשרה שנה.</p>	

ה'תש"ג	יד ניסן	יום שני	יום שני
		<p>בדיקת חמץ אחר תפלת ערבית. שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: משא"כ נו ליודעים.</p> <p>בבית רבנו נהגים שלא לעשות את הרב למרשה, אלא למכר לו את החמץ ובערב קבלן.</p> <p>באפית השמורה ערב פסח אחר חצות, היה אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] נוכח, ואמר גם פן הלל, והיה מפסיק – גם באמצע פרק – להורות בהנוגע להלישה, אפיה וכהאי גונא [=וכדומה].</p>	

ה'תש"ג	טו ניסן, א דחג המצות	יום שלישי	יום שלישי
		<p>למרוך וחזרת – הן חריין והן סאלאט [=חסה]. קדוש בעמידה. הא לחמא – תהא בצירי. בברפת אכילת מרור מכונים גם על מרור שבפורך. שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י. תהלים: עז"עח. תניא: והנה 114 ולבושיהן כנ"ל.</p> <p>בסדר הראשון הי' אאמו"ר מקצר בכדי לאכול האפיקומן לפני חצות, אבל בשני הי' מאריך. מתחיל לפני שעה ט וגומרו בשעה ג-ד אחר חצות, והי' מאריך בביאור ההגדה.</p> <p>אדמו"ר הזקן אמר: מיכלא דמהימנותא – לילה הראשון; מיכלא דאסותא – לילה השני. אז די רפואה בריינגט די אמונה, וואס ער זאגט א דאנק דיר ג-ט פאר מיין רפואה, איז ער דאך געווען קראנק. אבער אז די אמונה בריינגט די רפואה, איז מען לכתחילה ניט קראנק.</p>	

בסדר הראשון היה אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] מקצר בכדי לאכול האפיקומן לפני חצות, אבל בשני היה מאריך. מתחיל לפני שעה ט, וגומר בשעה ג' אחר חצות, והיה מאריך בבאור ההגדה.
 אדמו"ר הזקן אמר: מכלא דמהמנותא [= "מאכל האמונה"] - לילה הראשון; מכלא דאסנתא [= "מאכל הרפואה"] - לילה השני. כאשר הרפואה מביאה (גורמת) את האמונה, שאומר "תודה לך ה' על רפואתי" - הוא היה הרי חולה; אך כשהאמונה מביאה את הרפואה - מלכתחלה לא חולים.

יום רביעי טז ניסן, ב דחהמ"צ, אחד לעומר ה'תש"ג

ליל ב' דהג המצות - קריאת שמע שעל המטה כמו בכל יום טוב.
 שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: עט"פב.
 תניא: אך אמנם . . . 116 אתה וכה"ג.

גם מי שאין לו אב, ר"ל, אומר לפני מה נשתנה "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן פיר קשיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, ר"ל, צ"ל בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

גם מי שאין לו אב, רחמנא לצלן, אומר לפני "מה נשתנה": "אבא, אשאל אותך ארבע קשיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, רחמנא לצלן, צריך לומר בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

יום חמישי יז ניסן, שני לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: פג"פו.
 תניא: והנה בהכנה . . . 116 כנודע.

"הרי זה משבח" - "זה" מורה על מדרגה דקדושה, "הנה אלקינו זה" - וכל המרבה כו', "זה" שלו הוא משבח.

יום ששי יח ניסן, שלשה לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
 תהלים: פח"פט.
 תניא: והנה כל . . . וכו' כנ"ל.

במנחה אין אומרים הודו, אבל אומרים פתח אליהו.
 שנת תר"ח אמר ה"צמח צדק" מאמר על הפסוק "אם כסף תלוה גו'", כסף הוא הנשמה, על שם שהיא תמיד בכסף [= בגעגועים] ותשוקה לעלות למעלה, וכדכתיב "רוח האדם היא העולה למעלה", דאדם הם נשמות ישראל, אתם קרויים אדם", והנשמה נתונה בהלואה להאדם, וכתיב "ימים יצרו גו'", דיש מספר קבוע כו', וחסר יומא תדא - חסר לבושא תדא [וכשחסר יום אחד - חסר לבוש אחד].

יום רביעי

יום חמישי

יום ששי

שבת
קודש

שבת

יט ניסן, ארבעה לעומר

ה'תש"ג

גם בשמחה ובצהלה.

שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם, אֵשֶׁת חַיִל, מְזוּמֹר לְדוֹר, דָּא הִיא סְעוּדָתָא, וַיְתֵן לָךְ - אוֹמְרִים בְּלַחֲשׁ.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.

תהלים: צ"צו.

תניא: פרק מב. והנה . . . 118 ידע וגו'.

פַּעַם פָּרַשׁ אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב]: מִזֶּה בְּשִׁתְּנֵי הַלְּיָלָה - גְּלוּת שְׁנַמְשֵׁל לְלֵילָה - הָיָה - הָאֲחֵרוֹן - מִכָּל הַלְּיָלוֹת - גְּלוּת שְׁקַדְמוֹהוּ.

שְׁבָכַל הַלְּיָלוֹת אֵין אָנוּ מְטַבִּילִין - לְשׁוֹן מְרוּק, נִקְיוֹן וְטְהָרָה - אִפִּילוּ פַּעַם אַחַת - לֹא נִגְמַר הַמְרוּק בָּהֶם, כִּי הָרִי הָיָה אַחֲרֵיהֶם עוֹד גְּלוּת - הַלְּיָלָה הָיָה שְׁתֵּי פַעַמִּים - מְרוּק גּוֹף וְגַלּוּי הַנַּפֶּשׁ.

שְׁבָכַל הַלְּיָלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ אוּ מִצָּה - הֵינּוּ כִּי גַם אַחַר הַגְּלוּת, הָעֲבוּדָה הִיא מִצַּד נַפְשׁ הָאֱלֹקִית, מִצָּה בְּטוֹל, וּמִצַּד נַפְשׁ הַבְּהֵמִית, חֶמֶץ יְשׁוּת - הַלְּיָלָה הָיָה - אַחַר גְּלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלוּ מִצָּה - שִׁיעֵבַר רוּחַ הַטְּמָאָה.

שְׁבָכַל הַלְּיָלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יְרֻקוֹת - כָּל הַמְקַנָּא פְּנִיּוֹ מוֹרִיקוֹת, וּבְכָל הַגְּלוּת הַרְבֵּה בַחֲיִנּוֹת בְּקַנְאָה: קַנְאָת סוֹפְרִים וְהַדוּמָה - הַלְּיָלָה הָיָה - אַחַר גְּלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלוּ מְרוּר - קַנְאָה הַיּוֹתֵר גְּדוּלָה, עַל־דֶּרֶךְ מֵאֲמַר רַז"ל כָּל צַדִּיק נִכְוָה מִחַפְתּוֹ שֶׁל חֶבְרוֹ.

שְׁבָכַל הַלְּיָלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין בֵּין מוֹסְבֵין - כָּל הַגְּלוּיִים שְׁעַל־יַדֵּי הַגְּלוּת - אוֹכְלִין - בַּחֲיִנַּת הַתְּעַנוּג, וַיֵּשׁ הַתְּפִשְׁטוֹת הַתְּעַנוּג וְתְעַנוּג הַעֲצָמִי, וַיֵּשׁ מִי שְׁמַגִּיעַ בְּעֲבוּדָתוֹ לְהַתְּפִשְׁטוֹת הַתְּעַנוּג וַיֵּשׁ לְתְעַנוּג הַעֲצָמִי - הַלְּיָלָה הָיָה - אַחַר גְּלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלָנוּ מוֹסְבֵין - שְׁכַל יִשְׂרָאֵל יִגִּיעוּ לְבַחֲיִנַּת תְּעַנוּג הַעֲצָמִי.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב ניסן תשכ"ד
ברוקלין.

יוסף יצחק שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבך מיום ה' ניסן.

והתקוה אשר מתקדם אתה בלימוד וגם בהנהגה, לימוד תורתנו תורת חיים והלימוד מביא לידי מעשה, קיום מצותי והנהגה האמורה.

וכן בודאי למדת כבר פירוש ההגדה של פסח, וגם תשאל הארבע קושיות דמה נשתנה, ועל ידי לימוד האמור והנהגה האמורה, תכנס בסוג דבן חכם, לנחת רוח הוריק שי וכשתרצה באמת תצליח בכל האמור.

בברכה לבשורות טובות בכל האמור ולחג שמח.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ג ניסן ~

מדוע יש שתי מצוות בהנחת תפילין?

לקשרן על היד. ובגלל ההבדל הזה מנה הרמב"ם הנחת תפילין לשתי מצוות.

וחילוק זה בין תפילין של יד ותפילין של ראש, הוא לא רק בתוכן המצוה (הפעולה או הנפעל) אלא גם בזמן המצוה: בתפילין של יד המצווה היא הקשירה או ההנחה, ולכן קיום המצוה הוא ברגע שבו נעשית הקשירה או ההנחה, ואילו בתפילין של ראש, המצוה היא שיהיו מונחים על ראשו ו"כל רגע ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה".

ואין זו סתירה למה שכתב הרמב"ם (שם הכ"ו) גם על של יד "שמצוותן ללובשן כל היום" כי הסיבה שצריך להיות לבוש כל הזמן גם ב'של יד' היא משום ש"כל זמן שבין עיניך – יהיו שתיים" (מנחות לו, א) ולבישת ה'של יד' היא פרט במצות הנחת ה'של ראש', כי זהו דין בתפילין של ראש שכשיהיה 'בין עיניך' – יהיו מונחים שתי תפילין.

(קוטי שיחות 20, עמ' 24)

הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה: **יֵשׁ בְּבִלְלֵן הַמַּשׁ מְצוּוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטְן; (א) לְהוֹיֹת תְּפִלִּין עַל הָרֵאשׁ; (ב) לְקַשְׂרָם עַל הַיָּד.**

והקשה הרמב"ן (בהשגותיו לשהמ"צ שורש אחד עשר):

מדוע מנה הרמב"ם את תפילין של ראש ותפילין של יד כשתי מצוות? ואף שאינן מעכבות זו את זו (להלן פ"ד ה"ד) ו"אם אין לו אלא תפילה אחת מניח אותה שיש לו" (ש"ע אדה"ז א"ח ס"י כו ס"א), הרי גם בציצית 'לבן' ו'תכלת' אינם מעכבים זה את זה, ועם זאת "מצוה אחת היא ואינה שתי מצוות" (לשון הרמב"ם בשהמ"צ הנ"ל).

ויש לבאר על פי מה שכתב ה'צפנת פענח' (להלן פ"ד ה"ד) – "תפילין של יד המצוה היא מעשה ההנחה או הקשירה, אבל בשל ראש המצוה היא שיהא מונח". וכך הוא גם לשון הכתוב "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך". ומדויק גם לשון הרמב"ם כאן "להיות תפילין על הראש.

~ יום שני י"ד ניסן ~

היסח הדעת בתפילין

שאיסור היסח הדעת נוהג גם בתפילין של יד, ובגמרא (מנחות לו, ב) מבואר שהתפילין של יד יהיו מכוסות (שנאמר "והיה לך לאות על ירך" – "לך לאות ולא לאחריים לאות"), ואם כן איסור היסח הדעת קיים אף כאשר התפילין מכוסות!

ותירץ: איסור היסח הדעת אינו משום ביזיון התפילין כמו שחוק וקלות ראש, אלא מפני שכאשר מסיח דעתו אינו מקיים את המצווה, והאיסור הוא שלא לבטל את המצווה. ולכן בעצם אין איסור לישון בתפילין, כי בעת השינה בלא-הכי פטור מקיום המצווה כי אינו יכול לכוון את דעתו, ואיסור היסח הדעת הוא רק כאשר יכול לכוון דעתו ואינו עושה כן.

אמנם, הרמ"א (או"ח כו, יא) כתב: "ובשל יד אין להקפיד אם הם גלויים או מכוסים", והלימוד בגמרא הוא רק שאין צריך שיהיו דווקא מגולים כשל ראש, אך גם אין חובה שיהיו מכוסים. ולפי זה, מלכתחילה אין קושיא על הרמב"ם מתפילין של יד.

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ד, הלכה יד: **חַיֵּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בְּתְּפִלְיוֹ כָּל זְמַן שֶׁהוּן עָלָיו, שְׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן אֲפִלּוּ רִנֵּעַ אַחַד – שֶׁקִּדְּשָׁתָן גְּדוּלָּה מִקִּדְּשַׁת הַצִּיצִית; שֶׁהֲצִיץ אִין בּוֹ אֵלָּא שֵׁם אַחַד, וְאֵלּוֹ יֵשׁ בְּהֶן אַחַד וְעֲשָׂרִים שֵׁם שֶׁל יוֹד הֵא בְּשֵׁל רֵאשׁ, וּכְמוֹתֶן בְּשֵׁל יָד.**

בהלכה הבאה כותב הרמב"ם שאסור לישון בתפילין שינת קבע, אך שינת עראי מותר. ולכאורה קשה: אם אסור להסיח דעתו מהן אפילו רגע אחד, איך מותר לישון ולהסיח דעתו מהן אפילו לזמן קצר?

ויש לתרץ: הרמב"ם מבאר שאיסור הסחת הדעת מתפילין נלמד בקל-וחומר מהציץ, ולכן אין לאסור אלא כאשר התפילין מגולות, כדוגמת הציץ שהוא מגולה, ואכן כתב הרמב"ם שמותר לישון שינת עראי בתפילין רק אם יכסה אותן ואז אין בזה איסור משום היסח הדעת (ארצות החיים סי' כח ארץ יהודה ב).

והקשה על כך הנצי"ב (משיב דבר א, ו): הרי כתב הרמב"ם

~ יום שלישי ט"ו ניסן ~

האם מותר לכתוב פסוקים?

(ראה גינת וורדים אר"ח כלל ב, כח).

ויש שחידשו כי מלכתחילה האיסור הוא רק כשכותב פסוקים על מנת ללמוד מהם, משום שכמה מדיני התורה נלמדים מסמיכות הפרשיות זו לזו, וכשכותב חלקים מהתורה בנפרד אין ניכרת סמיכות הפרשיות, אולם אם כותב שלא על מנת ללמוד אין טעם לאסור (שו"ת כתב סופר אר"ח סי' נא).

אך ה'מגן אברהם' (סי' תרלח סק"ט) כתב: "אותם החוקקים פסוק 'בסוכות תשבו' על הדלעת (לנוי סוכה) לא יפה עושים", הרי שהדבר אסור גם שלא לצורך לימוד.

אמנם יש שכתבו כי אין להחמיר אלא בדלעת משום שסופה להירקב ולבוא לידי ביזיון, אך מותר לכתוב על נייר (ראה בכורי יעקב שם סק"ח). אולם אדמו"ר הזקן כתב (שם, ס"ב): "אותם אנשים שחוקקים פסוק 'בסוכות תשבו' על הדלעת ותולים בסוכה לנוי – צריך למחות בידם, לפי שאסור לכתוב פסוקים מן התורה אלא אם כן יש בהם ספר שלם", ולפירושה אין הבדל בין כתיבה על דלעת לכתובה על נייר.

ויש שכתבו כי אע"פ שלכתחילה אין לכתוב פסוקים בודדים, אולם אם כבר הודפסו מותר להשתמש בהם לנוי סוכה וכדומה (סוכה כהלכתה ז, הערה ו).

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ז, הלכה יד: מותר לכתוב התורה חמש חמש, כל חמש בפני עצמו, ואין בקנה קרשת ספר תורה התם; אבל לא יכתב מגלה בפני עצמה, שיהיה בה [רק כמה] פרשיות. ואין בותבין מגלה לתנינוק להלמד בה.

על דברי הרמב"ם האוסר לכתוב קטע מהתורה שבכתב (שאינו חומש שלם) גם לצורך לימוד לתנינוק, הביא ה'טור' (יו"ד סי' רפג) את דעת הרי"ף שהתיר, וכן התירו ראשונים לכתוב פרשיות הנאמרות בסדר התפילה (כגון פסוקי הקרבנות) וכל-שכן את קריאת שמע, כי אין כולם זוכרים אותם בעל-פה ואם לא יהיו כתובים יבואו להתבטל מהלימוד ומהתפילה, ו"ע"ע לעשות לה – הפרו תורתך" (ראה בית יוסף וב"ח שם).

וב'שלחן ערוך' (יו"ד שם ס"ב) נפסק כדעת הרמב"ם שאסור לכתוב מגילה גם לצורך לימוד, אולם ה"ט"ו (שם, סק"א) כתב שהמנהג למעשה להקל, אך ההיתר הוא רק לצורך לימוד משום "ע"ע לעשות לה", אבל הנוהגים לכתוב פסוקים על הכותל כסימן טוב או למטרה אחרת, אינם עושים כהוגן. ויש שהצדיקו כתיבת פסוקים אפילו שלא לצורך לימוד, כי מאחר וחכמים התירו מחמת הצורך – הותר האיסור לגמרי

~ יום רביעי ט"ז ניסן ~

פרשה פתוחה ופרשה סתומה

השורה השלישית.

פרשה סתומה "יש לה שלש צורות" (ומתחילה תמיד באמצע השורה): א. אם הפרשה הקודמת מסתיימת באמצע השורה, לאחר רווח כשיעור תשע אותיות יתחיל את הפרשה הבאה באותה שורה. ב. אם לא נשאר הרווח הנדרש עד סוף השורה, ישאיר את המשך השורה ריקה, ויתחיל את הפרשה הבאה מאמצע השורה הבאה. ג. אם הפרשה הקודמת מסתיימת בסוף השורה, יתחיל את הפרשה הבאה מאמצע השורה הבאה, לאחר רווח של תשע אותיות.

ולשיטת הרא"ש (הלכות קטנות סי' פ"ג בשם ר"ת):

פרשה פתוחה מתחילה לאחר רווח בתחילת השורה או בסוף השורה הקודמת. פרשה סתומה – אם סיים את הפרשה הקודמת בסוף השורה, מניח שורה שניה ריקה, ומתחיל את הפרשה הבאה בתחילת שורה שלישית. ואם סיים בתחילת שורה, הניח רווח של תשע אותיות והתחיל פרשה שניה באותה שורה – גם היא פרשה סתומה.

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ה, הלכות א-ב: פרשה פתוחה, יש לה שתי צורות: אם נמר באמצע השיטה, מניח שאר השיטה פנוי, ומתחיל הפרשה שהיא פתוחה מתחלת השיטה השנייה... ופרשה סתומה, יש לה שלש צורות: אם נמר באמצע השיטה, מניח רווח כשיעור, ומתחיל לכתב בסוף השיטה מתחלת הפרשה שהיא סתומה, עד שימצא הרווח באמצע... נמצאת אומר, שפרשה פתוחה, תחלתה בתחלת השיטה לעולם; ופרשה סתומה, תחלתה באמצע השיטה לעולם.

לשיטת הרמב"ם:

פרשה פתוחה "יש לה שתי צורות" (ומתחילה תמיד בראש השורה): א. אם הפרשה הקודמת מסתיימת באמצע השורה ונשאר רווח כשיעור תשע אותיות (ראה לעיל פ"ז ה"י), הפרשה הבאה (הפתוחה) מתחילה בתחילת השורה הבאה. ב. אם הפרשה הקודמת מסתיימת בסוף השורה (או באמצע), אך אין רווח של תשע אותיות) ישאיר שורה ריקה ויתחיל את הפרשה בתחילת

שם סק"ח. "ובפרשה שתנומה, תמיד יסיים פרשה שלפניה בתחלת שיטה ויניח חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה" (ולא יסיים את הפרשה בסוף השורה ויתחיל את הפרשה הבאה מאמצע השורה השניה, אף שלדעת הרמב"ם זו פרשה שתנומה, כי לשיטת הרא"ש זו פרשה פתוחה – ט"ז שם) "ובהכי הוי כשר בין להרמב"ם בין להרא"ש".

להלכה, כתב ה'שלחן ערוך' (יור"ד סי' ערה ס"ב):
 "בצורת פתוחה וצורת שתנומה, יש מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש, וירא שמים יצא את כולם ויעשה בענין שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה, וישתייר בסופה חלק כדי תשע אותיות ויתחיל לכתוב בראש שיטה שתחתיה" (ולא יעשה רווח של תשע אותיות בתחילת השורה ויתחיל שם את הפרשה הבאה, כי לשיטת הרא"ש זו פרשה פתוחה אבל לשיטת הרמב"ם זו פרשה שתנומה – ט"ז

~ יום חמישי י"ז ניסן ~

התכלת בציצית – מן המותר בפ"ך?

הרי הוא בוודאי טמא. וכך היא גם משמעות לשון הכרייתא (שם) "וברייתו דומה לדג", היינו, שהוא שרץ הדומה לדג. ואם כן צריך להבין איך הוכשר החילזון לצביעת הציצית?
 וביאר ה'נודע ביהודה' (וכן כתב הברכי יוסף אור"ח סי' תקפו סק"ה):
 דין זה שלמלאכת שמים לא הוכשרו אלא 'מן המותר בפ"ך' נלמד, כאמור, מהכתוב "למען תהיה תורת ה' בפ"ך", ואם-כן מה שהוקשו לתפילין הם רק הענינים ש'תורת ה' כתובים עליהם כדוגמת התפילין, אבל עניני מלאכת שמים (כדוגמת הציצית) שאין 'תורת ה'' כתובים עליהם, נעשים גם ממינים טמאים.
 ויש שביארו (חתם סופר יור"ד סי' רעו, שו"ת ארן צבי אור"ח סי' יד):
 'מן המותר בפ"ך' שייך בדבר שיש בו ממשות, וצבע התכלת על הציצית אף שנעשה ממין טמא אין בו כל ממשות, ולכן הוא כשר לצביעת הציצית.

הלכות ציצית פרק ב, הלכה ב: **בַּיַּצֵּד צוֹבְעֵין תְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית? לֹא־תִּיָּחֵן הַצִּמְרָא... וְאַחַר כֵּן מְבִיאִין דָּם חִלְזוֹן, וְהוּא דָּג שְׂדוּמָה עֵינֵי [מְרַאהוּ] לְעֵין [צִבְעֵ] תָּנָם.**
 מהכתוב בפרשת תפילין "למען תהיה תורת ה' בפ"ך" (שמות יג, ט) דרשו חז"ל (שבת כח, ב) 'מן המותר בפ"ך'. ולכן, אין כותבים תפילין אלא על גבי עור של בהמה טהורה (הל' תפילין ומזוזה פ"א ה"ט). וכן אמרו: "לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה".
 והנה, לדעת ה'מגן אברהם' (אור"ח סי' תקפו ס"ג), כל מצוות התורה הוקשו לתפילין ולא הוכשרו אלא במינים טהורים.
 וכתב ה'נודע ביהודה' (תנינא, אור"ח סי' ג) כי יש לומר שהחילזון שממנו צובעין תכלת של ציצית הוא דג טהור, והרי הוא 'מן המותר בפ"ך'. אך לפי מה שכתב רש"י (מנחות מב, א) שהחילזון "עולה מן הארץ", היינו שהוא רמש הארץ,

~ יום שישי י"ח ניסן ~

האם מברכים על מאכל איסור?

בשוגג שלא ידע שזה איסור – לדעת הראב"ד צריך לברך, ואילו לדעת הרמב"ם גם בשוגג אין לברך והדבר דומה לדין המוכר מאכל איסור לחברו ואכלו הלוקח, שהמוכר צריך להחזיר לו את הדמים (יור"ד סי' קיט ס"ג) "דהוי כאילו לא אכלו", וכך גם "נחשב לגבי ברכה – כאילו לא אכל כלל", ואין צורך לברך.
 אלא שיש להקשות על כך:
 הראב"ד כתב בהשגתו: "אבל ברכה תחילה וסוף למה לא יברכו", היינו שחולק הן בברכה ראשונה והן בברכה אחרונה. ואילו הנידון בשוגג הוא רק לגבי הברכה האחרונה, שכן בברכה הראשונה גם הרמב"ם מודה שיברך, כי "לא שייך למימר בשגגה אינו מברך שהרי אינו יודע שהוא של איסור"

הלכות ברכות פרק א, הלכה יט: **כָּל הָאוֹכֵל דָּבָר הָאִסוּר, בֵּין בְּדוֹן בֵּין בְּשִׁנְנָה – אֵינוֹ מְבָרַךְ עָלָיו לֹא בְּתַחֲלָה, וְלֹא בְּסוּף.**
 מקור ההלכה הוא במשנה (ברכות מה, א) האומרת כי מי שאכל מאכל אסור אינו יכול להצטרף לזימון. ו'רבינו סבור, מה שאמרו במתניתין ד'אין מזמנין' רוצה-לומר דאין מברכים" (לחם משנה). אבל הראב"ד חולק על הרמב"ם וכתב: "טעה בזה טעות גדולה שלא אמרו אין מברכין, אלא שאין מזמנין עליהן.. אבל ברכה תחילה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנו".
 ובביאור המחלוקת כתב הט"ז (אור"ח סי' קצו סק"א): שבאוכל איסור במזיד גם הראב"ד סובר שלא יברך, ונחלקו באוכל

יחלוק על כך כי כשם שלדעתו האוכל בשוגג צריך לברך, כך גם מי שהותר לו לאכול איסור, בוודאי צריך לברך. ומעתה מובן מה שכתב הראב"ד בהשגתו שצריך לברך תחילה וסוף – "אף על גב דבשוגג אין שייך תחילה דהא לא ידע דיש כאן איסור, מכל-מקום שייך שפיר תחילה היכא דהוא אניס, דהוא נמי מקרי שוגג אע"פ שעושה במזיד" (ט"ז שם. וראה גם פמ"ג מש"ז שם).

(כסף משנה). ומכך שהראב"ד חולק גם לגבי ברכה ראשונה – מוכח שהמחלוקת היא גם באוכל במזיד! אך הדברים מובנים בהמשך דברי הט"ז לגבי מי שנמצא בסכנה והוצרך לאכול דבר איסור, שלדעת הרמב"ם לא יברך כי כשם שבשוגג סבור הרמב"ם שלא יברך ברכה אחרונה, למרות שנודע לו שזה איסור ו"שגיאות מי יבין, והוי ליה למפרע כאילו אכל היתר", כך מי שנמצא בסכנה שאמנם הותר לו לאכול איסור, בכל זאת לא יברך. אבל הראב"ד

~ שבת קודש י"ט ניסן ~

גדר חיוב הקטן במצוות

ויש לתמוה על שיטה זו, ובלשון תמיהת הגמרא (פסחים קטז, א): "חיובא לדרדקי"? כלומר: כיצד אפשר לומר שהקטן בעצמו חייב – והרי הקטן אינו בר-דעת ולא שייך בו שום גדר של חיוב? ויש לבאר:

אכן, בעצם גם לפי שיטה זו בעיקרו של דבר, חיוב החינוך מוטל על האב ולא על הבן, אבל היות שכל תוכן החיוב הוא שהאב ישפיע על הבן ויחנך אותו לעשות את המצווה, נמצא שכאשר הבן מקיים את המצווה הרי זו עשייה של חיוב וציווי (שנובעת מהחובה המוטלת על האב), ולכן הדבר נחשב שהבן עצמו חייב בדבר, ויכול להוציא אחרים ידי חובתן.

(לקוטי שיחות י"ז עמ' 234)

הלכות ברכות פרק ה, הלכה ט"ז: וכן מברך לאביו... בומן שאכלו ולא שבעו, שהו חבין לברך מדברי סופרים, ולפיכך מוציאין אותן קטן או עבד... מידו חובתו. נחלקו הראשונים בדין קטן שהגיע לחינוך וחייב (מדרבנן) לקיים את המצוות: לדעת רש"י (ברכות מה, א) והרמב"ן (הובא בר"ן ספ"ב דמגילה), חובת החינוך "לאו מצוה ידידה אלא דאבוה, דאיהו לא מיחייב במצוות כל עיקר", כלומר אין המצוה מוטלת על הקטן אלא על אביו, ואילו הקטן עצמו אינו חייב כלל. אבל לדעת התוספות (שם) והר"ן (ספ"ב דמגילה) הקטן עצמו נחשב לחייב במצוות בדבר, ולכן יכול הקטן להוציא את הגדול ידי חובתו במצות דרבנן. וזוהי גם שיטת הרמב"ם, כפי שעולה מדבריו כאן שהקטן יכול להוציא את הגדול ידי חובתו בברכת המזון, כאשר גם חובתו של הגדול היא רק מדרבנן כיון שאכל פחות מכדי שביעה.

המשך ביאור למס' בנא מציעא ליום רביעי עמ' א

- 1 את החוב, וְהִתְקַדְּשׁוּת, וְהִתְקַדְּשׁוּת – גזבר שמכר חפץ הקדש, או
2 הדיוט שמכר עולתו שנפל בה מום ואי אפשר להקריבה, בכל אלו
3 לא נאמרו דיני אונאה. מביאה המשנה דינים נוספים שנאמרו
4 בדברים אלו. וכן אין להן חיוב תשלומי כסף אם נגבבו, וכן אם גנב
5 שור או שה וטבחם או מכרם לא משלמים עליהם תשלומי ארבעה
- 6 וְהַמְּשָׁה. וכן שומר חנם שקיבל לשמור דברים אלו, וטוען שנגנבו
7 ממנו, אינו נשבע שלא פשע, כפי שחייב כל שומר חנם להשבע,
8 וכן נושא שקר (שומר שכר) אינו משלם אם נגנבו או אבדו ממנו,
9 כפי שכל שומר שכר חייב לשלם. דעה החולקת על דין אונאה
10 בהקדש: דְּכִי שִׁמְעוּן אֹמֵר שיש חילוק בסוגי ההקדשות,

המשך ביאור למס' בנא מציעא ליום שבת קודש עמ' ב

- 1 בְּתָן אֹמֵר, מום שֶׁכֶּף אֶל תֵּאמַר לְחֶבְרָה, וכיון שהייתם גרים במצרים
2 גנאי הדבר שתצערו את הגר בדבר זה. וְהִינֵנוּ דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי, דִּיקְרָה
3 לִיהּ וְקִיפֵא פְּדִיחְקֵיהּ – מי שיש לו קרוב במשפחה שנתלה במצות
4 המלכות, לא נימא ליה לְחֶבְרֵיהּ וְקִיפֵא בִּינְיָתָא לא יאמר לעבדו או
5 לבן ביתו 'תלה לי דג זה', שכל הזכרת 'תליה' נחשבת לו לגנאי:
- 6 משנתנו דנה באיסורי אונאה השייכים בעניני מקח וממכר:
7 אין מְעַרְבִין פִּירוֹת בְּפִירוֹת – בעל שדות שאמר ללוקח אני מוכר
8 לך כך וכך סאין משדה פלונית, אינו רשאי לערב בהם פירות
9 משדה אחרת, אֶפְּלִיזוּ אִם מערב פירות חדשים בְּחֻדְשֵׁי,

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

נעילה (בית יוסף סימן תקע"ט). (12) ולפיכך המנהג לומר ביום הכיפורים במנחה בחזרת הש"ץ: "אלקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וגו', כי אף על פי שאין בה נשיאת כפיים, אבל הואיל ואם "עלה הכהן לא ירד, הרי זה נקרא: "ראוי לנשיאת כפיים" (הגהות מיימוניות" לקמן פרק ט"ו בדפוס קושטא).

ג. פיצד היא נשיאת כפיים בגבולין¹³? בעת שנגיע שְׁלִיחַ-צָבוּר לְעִבּוּדָה, כְּשֵׁי־אָמַר 'רְצֵה', כָּל הַפְּהָנִים הַעֹמְדִים בְּבֵית-הַפְּנִסָּת וְנֶקְרִין מִמְּקוֹמָן וְהוֹלְכִין וְעוֹלִין לְדוֹכָן¹⁴, וְעוֹמְדִים שָׁם, פְּגִיחָם לְהִיכֵל וְאֲחֻרְיָהֶם כְּלָפֵי הָעַם, וְאֶצְבְּעוֹתֵיהֶם כְּפּוֹפּוֹת לְתוֹךְ כַּפֵּיהֶם, עַד שֵׁי־שְׁלֵים שְׁלִיחַ-צָבוּר ה'הוֹדָא¹⁵, וּמְחִזְרִין פְּגִיחָם כְּלָפֵי הָעַם, וּפּוֹשְׁטִין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן, וּמְגַבְיִין יְדֵיהֶם¹⁶ כְּנֶגֶד כַּתְּפֵיהֶם וּמִתְחִילִין¹⁷ "יְבָרְכֶךָ", וְשִׁלַּח-צָבוּר מִקְרָא אוֹתָם מִלָּה מִלָּה, וְהֵם עוֹנִין, שְׁנֹאמַר: "אָמַר לָהֶם" - עַד שֵׁי־אָמַר¹⁸. כְּשֶׁמְשַׁלְּמִין פְּסוּק רֵאשׁוֹן¹⁹, כָּל הָעַם עוֹנִין אָמֵן. וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ-צָבוּר וּמִקְרָא אוֹתוֹ פְּסוּק שְׁנֵי מִלָּה מִלָּה, וְהֵם עוֹנִים, עַד שֶׁמְשַׁלְּמִין פְּסוּק שְׁנֵי, וְכָל הָעַם עוֹנִין אָמֵן, וְכֵן בְּפִסּוּק שְׁלִישִׁי.

(13) בכל הארץ לגבולותיה חוץ למקום המקדש. (14) מקום גבוה ובוטל המיוחד לכך. ונוכר במשנה (מידות פרק ב, משנה 1). (15) ברכת ההודאה, והיא: "הטוב שמך ולך נאה להודות". (16) והמנהג שחולקים אצבעותיהם ומכוונים לעשות חמישה רוחים ביניהם, בין שתי אצבעות לשתי אצבעות ריווח אחד, בין אצבע גודל, ובין גודל לגודל לקיים מה שנאמר (שיר השירים פרק ב פסוק ט): מציץ מן החרכים, ה'חרכים (סדקים) וכן המדרש אומר (שיר רבה ב') "מציץ מן החרכים, - מבין אצבעותיהם של כהנים (טור אורח חיים סימן קכ"ח). (17) מעצמם, טרם שהש"ץ מקריא אותם מילה מילה (כסף משנה). והטעם: כי אחרי שהכוהנים גמרו את ברכתם: "אשר קדשנו במצוותיו" וגו' המפורשת בסמוך הלכה י"ב, אין להם לחכות להקראת הש"ץ שנראה כעין הפסק בין הברכה לעשיית המצוה - אלא עליהם לברך את העם סמוך לברכתם מייד ("קריית ספר"). וראוי להעיר, שרבינו בפירושו למשנה (ברכות פרק ה, משנה ד) אומר: ש"ץ אומר: "יברכך" ויענו הכוהנים יברכך וכו' - הרי שאין הכוהנים מתחילים לומר "יברכך" עד שהש"ץ יקריא אותם שלא כדבריו כאן, אלא שמרן רבי יוסף קארו מעיד שבארץ ישראל ומצרים נוהגים כעת כדעת רבינו כאן ואומרים שכך הם דבריו בפירושו המשנה בנוסחת ערב שהיא האמיתית. והוא מנמק את דעת רבינו: הואיל ואין הש"ץ מקריא את הכוהנים אלא כדי שלא יטעו - במלה הראשונה שבברכה שאין לחוש לטעות, אין מקום לך (בית יוסף אורח חיים סימן קכ"ח). ורבים חולקים על

~ יום ראשון י"ג ניסן ~

הַלְבוּת תְּפִלָּה וּבְרַפְת פְּהָנִים

פְּרָק אַרְבַּעַת-עָשָׂר

(1) בכמה תפילות הכוהנים נושאים את כפיהם; סדר עליית הכוהנים לדוכן; נשיאת כפיים בבית המקדש ובמדינה.

א. בְּשַׁחֲרִית, בְּמוֹסָף וּבְנִעִילָה, הַפְּהָנִים נוֹשְׂאִים אֶת כַּפֵּיהֶם². אֲבָל בְּמִנְחָה אֵין נְשִׂיאת כַּפֵּים, מִפְּנֵי שְׁבִמְנָחָה כָּבֵר סִעְדוּ כָּל הָעַם, וְשָׂמָא שְׁתוּ הַפְּהָנִים יוֹן, וְשָׁפוּר אָסוּר בְּנְשִׂיאת כַּפֵּים³. וְאֶפְלוּ בְּיוֹם תְּעִנִּית⁴, אֵין נוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶן בְּמִנְחָה - גְּזָרָה מִנְחַת תְּעִנִּית מִפְּנֵי מִנְחַת כָּל יוֹם⁵.

(2) לברך את ישראל, שכן מצינו באהרן הכהן שברך את העם בנשיאת כפיים, שנאמר (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. (3) (תענית דף כו עמוד ב), שנאמר: לשרתו ולברך בשמו (דברים פרק י פסוק ח) הוקשה ברכה לשירות (עבודה במקדש): מה שירות אסור בשיכור שהרי מקרא מלא הוא: יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד וכו' אף ברכה אסורה בשיכור. (4) שאין בו אכילה ושתייה כלל. (5) (שם).

ב. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים⁶? בְּתַעֲנִית שְׁמִתְפַּלְלִין בּוֹ מִנְחָה וְנִעִילָה, כְּגוֹן צוּם כְּפּוּר וְתַעֲנִית צָבוּר⁷; אֲבָל תַּעֲנִית שְׂאִין בּוֹ נִעִילָה, כְּגוֹן תְּשַׁעָה כְּאָב⁸ וְשִׁבְעָה-עָשָׂר בְּתַמּוּז - הוֹאִיל וּתְפִלַּת מִנְחָה שְׁלֵהֶם סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה⁹, הֲרִי נְרָאִית כְּנִעִילָה, וְאֵינָה מִתְחַלֶּפֶת בְּמִנְחָה שָׁל כָּל יוֹם¹⁰, וְלִפְיָכֶךָ יִשְׁבָּה נְשִׂיאת כַּפֵּים¹¹. וְכֵהֵן שְׁעָבֵר וְעָלָה לְדוֹכָן בְּמִנְחָה שָׁל יוֹם-הַכְּפּוּרִים - הוֹאִיל וְהִדְבָּר יָדוּעַ שְׂאִין שָׁם שְׁכָרוֹת, הֲרִי זֶה נוֹשֵׂא כַּפּוֹ וְאֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד, שְׁלֵא יֵאמְרוּ פְּסוּל הִיָּה לְפִיכֶךָ הוֹרִידוּהָ¹².

(6) שאין נשיאת כפיים במנחה. (7) שגוזרים על הציבור מפני הצרות, כגון: בצורת ודָבָר, כמבואר לעיל (פרק י"ב, הלכה י"ח). ונוהגים היו להתפלל תפילת נעילה בתעניות אלו כמו ביום הכיפורים (תענית דף כו עמוד א, וברש"י). (8) (פסחים דף נד עמוד ב): "תשעה באב אינו כתענית ציבור לעניין תפילת נעילה". (9) שהרי אין תפילת נעילה אחריה שיצטרכו להקדים תפילת מנחה בגללה. (10) שמקדימים בתפילתה. (11) (תענית דף כו עמוד ב). והטעם שאין תפילת נעילה בט' באב וכיוצא בו, כי אלו התעניות אינן אלא משום אָבָל ולא לתפילה. אָבָל התעניות אינן על הציבור לתפילה ולרחמים, לפיכך מוסיפים בהם תפילת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זכא"י". (31) והטעם: שמה תיפסק רצועה בסנדלו ויתבייש כשיראה שמתלוצצים עליו על שהותר סנדלו ויתעכב לקשרו; ובינתיים יברכו הכהנים ויאמרו אנשים: פסול הוא שאינו ראוי לנשיאת כפיים (סוטה דף מ עמוד א וברש"י שם). (32) ובגריים מותר. ואין נכון להניח הנעליים לפני הציבור בגלוי אלא יניחם במקום מוצנע ("שיורי כנסת הגדולה").

ז. פְּשִׁיחֵי הַפְּהִינִים מְבָרְכִין אֶת הָעַם, לֹא יִבִּיטוּ בְּעַם וְלֹא יִסִּיחוּ דַעְתָּן.³³ אֲלֹא יִהְיוּ עֵינֵיהֶם כְּנֶגֶד הָאָרֶץ, כְּעוֹמֵד בְּתַפְלָה. וְאֵין אָדָם רִשְׁאֵי לְהִסְתַּפֵּל בְּפָנָיו הַפְּהִינִים בְּשִׁעָה שֶׁהֵן מְבָרְכִין אֶת הָעַם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִסִּיחוּ דַעְתָּם;³⁴ אֲלֹא כָל הָעַם מִתְּפַנֵּין לְשִׁמְעַ הַבְּרָכָה,³⁵ וּמְבַרְכִים פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד פְּנֵי הַפְּהִינִים וְאֵינֶם מִבִּיטִים בְּפָנֵיהֶם.

(33) מברכת הכהנים (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ח). (34) וחז"ל אמרו (חגיגה דף טז עמוד א): "המסתכל בכהנים בזמן שביית המקדש קיים שהיו עומדים על דוכנים ומברכים את ישראל בשם המפורש – עיני כהות" (כי במקדש הייתה השכינה שורה על קשרי אצבעות הכהנים בשעת ברכתם) וכתבו שם התוספות, שאפילו בגבולין אסור משום היסח הדעת. (35) ומטעם זה אין לומר את הפסוקים הנדפסים בסידורים שהעם אומרים בשעת ברכת כהנים, כי בזה הם מסיחים דעתם מברכת הכהנים, ואמרו (סוטה דף מ עמוד א): "כל האומרם אינו אלא טועה, כלום יש לך עבר שמברכים אותו ואינו מאזין" ("הגהות מיימוניות").

ח. אִם הָיָה הַפְּהִינִים הַמְּבָרְךְ אֶחָד, מִתְחִיל לְבָרֵךְ מֵעֲצָמוֹ,³⁶ וְשְׁלִיחַ-צְבוּר מְקַרֵּא אוֹתוֹ מְלָה מְלָה כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ. הָיוּ שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר - אֵינֶן מִתְחִילִין לְבָרֵךְ עַד שֶׁיִּקְרָא לָהֶם שְׁלִיחַ-צְבוּר.³⁷ וְאוֹמֵר לָהֶם: פְּהִינִים! וְהֵם עוֹנִין וְאוֹמְרִים: "בְּרַכְךָ", וְהוּא מְקַרֵּא אוֹתָן מְלָה מְלָה עַל הַסֵּדֵר שְׁאֲמַרְנוּ.

(36) אין הש"ץ קורא לו: כהן! או: כהנים! (סוטה דף לח עמוד א) שנאמר: "אמור להם" – לשניים, ולא לאחד. ומפסק זה אנו למדים שהש"ץ מזמין את הכהנים לברך. (37) ורבינו תם סובר שאין הש"ץ אומר להם "כהנים" כי אסור לו להפסיק בתפילתו. ומה שאמרו (סוטה דף לח עמוד א): "לשניים קורא כהנים" – הכוונה שאחד מן הקהל יקרא זה, או חזן הכנסת שהוא השמש יזמין. כי חזן לחוד ושליח ציבור לחוד. והוא מסתמך על דברי ה"ספרי" פרשת נשא (אות ל"ט): "ומניין שהחזן צריך לומר להם 'אמר'?" תלמוד לומר אמור להם". וכן פירש רש"י (סוטה דף מ עמוד ב) "חזן הכנסת – שמש הכנסת שטורח בעסקי הכנסת". ולהקריא ברכת כהנים מותר לש"ץ, מפני שזה צורך תפילה הוא. אולם ב"ערוך" פירש: חזן – זה שליח ציבור, "רואה" – מתרגם אונקלוס (בראשית פרק לא, פסוק ה) חזי, שהשליח ציבור צריך לראות מה יקרא, ואת מי יקרא לעלות לתורה. ולפי זה דברי ה"ספרי" מסייעים לרבינו ("הגהות מיימוניות" ותוספות לברכות דף לד עמוד

הכסף משנה בדעת רבינו וסוברים שאין זה הכרח לפרש כך בדברי רבינו וייתכן שכוונתו שהכהנים יענו "יברכך" אחרי שהש"ץ יקריא אותם (רא"ם בתשובותיו חלק א, סימן ג'; "מרכבת המשנה", ועוד). (18) "ספרי" פרשת נשא, אות ל"ט לפי הבנת הטור סימן קכ"ח. (19) של ברכת כהנים המשולשת בשלושה פסוקים הכתובים בתורה (במדבר פרק ו, פסוקים כד-כו). וכל הלכה זו מקורה במסכת סוטה (דפים לח-לט).

ד. פְּשִׁיחֵי שְׁלִימוֹ הַפְּהִינִים שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, מִתְחִיל שְׁלִיחַ-צְבוּר בְּרָכָה אַחֲרֵיהֶן שֶׁל תַּפְלָה, שֶׁהִיא 'שִׁים שְׁלוֹם', וְהַפְּהִינִים מְחִזְרִין פְּנֵיהֶם כְּלָפֵי הַקֹּדֶשׁ וְקוֹפְצִין²⁰ אֲצַבְעוֹתֵיהֶן, וְעוֹמְדִין שָׁם בְּדוּכָן עַד שֶׁיִּגְמְרוּ הַבְּרָכָה, וְחוֹזְרִין לְמִקוּמוֹן.

(20) כופפים אצבעותיהם כרגיל.

ה. אֵין הַמְּקַרֵּא רִשְׁאֵי (לְהַקְרוֹת²¹ לְפָנֵיהֶם) עַד שֶׁיִּכְלֶה 'אָמֵן' מִפֵּי הַצְּבוּר²²; וְאֵין הַפְּהִינִים רִשְׁאִים לְהִתְחַלֵּל בְּבְרָכָה²³ עַד שֶׁיִּכְלֶה הַדְּבוּר²⁴ מִפֵּי הַמְּקַרֵּא; וְאֵין הַצְּבוּר עוֹנִין 'אָמֵן' עַד שֶׁתְּכַלֶּה הַבְּרָכָה מִפֵּי הַפְּהִינִים; וְאֵין הַפְּהִינִים מִתְחִילִין בְּבְרָכָה אַחֲרֵת²⁵ עַד שֶׁיִּכְלֶה 'אָמֵן' מִפֵּי הַצְּבוּר. וְאֵין שְׁלִיחַ-צְבוּר רִשְׁאֵי לְעֲנוֹת 'אָמֵן' אַחַר הַפְּהִינִים כְּשֶׁאָר הָעַם, שֶׁמֵּא תִטְרַף²⁶ דַּעְתּוֹ וְלֹא יֵדַע אִיזוֹ בְּרָכָה מְקַרֵּא אוֹתָן²⁷, אִם פְּסוּק שְׁנֵי אוֹ פְּסוּק שְׁלִישִׁי.

(21) גירסת הכסף משנה ו"מעשה רוקח": "לקרות: כהנים", ופירושו: שאין הש"ץ הקורא לכהנים שיחזירו את פניהם לעם לברכו, ראה בסמוך (הלכה ח), רשאי לקרוא: "כהנים!" ובדפוסים אחרים (כמו אצלנו) כתוב: "להקרות לכהנים" וזה מוסב על ההקראה, שהש"ץ מקריא את "ברכת כהנים" מלה מלה. (22) שעונים אחרי ברכת "הודאה". (23) ברכת "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו" וכו' המובאת בסמוך הלכה י"ב. (24) "כהנים". (25) היא "יברכך" וטעם כל אלה: כדי שיהיה קולם נשמע, שאין שני קולות נשמעים כאחד (סוטה דף לט עמוד ב וברש"י שם). (26) תתבלבל. (27) (ברכות דף לד עמוד א).

ו. אֵין הַפְּהִינִים רִשְׁאִין לְהַחְזִיר פְּנֵיהֶם²⁸ מִן הַצְּבוּר עַד שֶׁיִתְחִיל שְׁלִיחַ-צְבוּר 'שִׁים שְׁלוֹם'. וְאֵין הַפְּהִינִים רִשְׁאִין לְעַקֵּר מִמִּקוּמוֹן²⁹ עַד שֶׁיִּגְמְרוּ שְׁלִיחַ-צְבוּר 'שִׁים שְׁלוֹם'. וְאֵין רִשְׁאִין לְכַף קִשְׁרֵי אֲצַבְעוֹתֵיהֶם עַד שֶׁיִּחְזְרוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצְּבוּר. וּמִתְקַנּוֹת [עֲזָרָא],³⁰ שֶׁלֹּא יַעֲלוּ הַפְּהִינִים לְדוּכָן בְּסַנְדְּלֵיהֶן³¹, אֲלֹא עוֹמְדִין יַחְפִּין.³²

(28) כלפי ההיכל, אחרי שגמרו לברך את העם. (29) מן הדוכן. (30) כך מופיע בדפוסים שונים וטעות הוא, שבתלמוד (סוטה דף מ עמוד א; ראש השנה דף לא עמוד ב) מנו תקנה זו בין תשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי, לכן צריך להיות כאן לכאורה: "ומתקנות רבן יוחנן בן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְתַלְמִידֵיהֶם וּבְנֵיהֶם הַהֲגוּנִים, אֲלֵא פַעַם אַחַת לְשַׁבַּע שָׁנִים; כֹּל זֶה גְדֻלָּה לְשִׁמּוֹ הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא.⁴⁷

43) המבוטא. (44) סוטה דף לח עמוד א; סנהדרין דף ס עמוד א ועוד). (45) סוטה, שם) וכן אמרו (קידושין דף עא עמוד א): "לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא באל"ף דל"ת. וסמכו חכמינו על הפסוק: בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך (זה בית המקדש, שיש שם גילוי שכינה) שם אזכיר את שמי - שם אני מצווך להזכיר את שמי המפורש (סוטה, שם). (46) (יומא דף לט עמוד ב) ומאז לא זכו לגילוי שכינה, שעם מותו פסקו הניסים בבית המקדש, כמפורש שם. (47) (קידושין דף עא עמוד א) שנאמר (שמות פרק ג פסוק טו): זה שמי לעלם קרא לעלם, כלומר: להעלים.

יא. אין ברכת כהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון הקדש, שנאמר: "כה תברכו את בני ישראל". קף למדו מפי השמועה⁴⁸ כמראה רבנו, עליו השלום: "כה תברכו" - בעמידה, "כה תברכו" - בנשיאת כפים, "כה תברכו" - בלשון הקדש⁴⁹, "כה תברכו" - פנים פניג פנים⁵⁰, "כה תברכו" - בקול רם⁵¹, "כה תברכו" - בשם המפורש⁵², והוא שיהיה במקדש⁵³, כמו שאמרנו⁵⁴.

48) מפורש לעיל (פרק א, הלכה א). (49) כל הדינים האלה נלמדים בתלמוד (סוטה דף לח עמוד א) בדרך "גזירה שווה": נאמר כאן: "כה תברכו" ונאמר להלן (דברים פרק כז, פסוק יב): "אלה יעמדו לברך את העם". מה שם בלשון הקודש שכתוב שם: וענו הלוויים... קול רם ובמתן תורה נאמר (שמות פרק יט, פסוק יט): משה ידבר והאלוקים יענו בקול, והתורה וודאי ניתנה בלשון הקודש - אף ברכת כהנים בלשון הקודש. מה שם בעמידה שנאמר: אלה יעמדו לברך - אף כאן בעמידה, נאמר כאן: כה תברכו, ונאמר להלן (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו... ויברכם. כשם ששם בנשיאת כפיים, אף כאן בנשיאת כפיים. (50) שיהיו פני הכהנים מול פני העם בשעת ברכתם שנאמר: "אמור להם" כאדם האומר לחברו. (51) שנאמר: "אמור להם" - שיהיה כל העם שומע (ספרי נשא). (52) שנאמר "ושמו את שמי" וגו' שמי המיוחד לי. (53) זה מוסב רק על הברכה בשם המפורש, אבל כל הדינים השנויים בהלכה זו נוהגים גם במדינה. (54) לעיל הלכה ט, ומקור כל הלכה זו (סוטה דף לח עמוד א).

יב. אין הפהנים רשאים בכל מקום להוסיף ברכה על שלשת הפסוקים⁵⁵, כגון: "ה' אלהי אבותכם יסף עליכם פכם אלף פעמים", וכיוצא בה - לא בקול רם ולא בלחש, שנאמר: "לא תספו על הדבר". בשעה שכל פהן עולה לדוכן, כשהוא עוקר רגליו לעלות, אומר: "יהי רצון מלפניך יי אלהינו, שתהיה ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה, ואל יהי בה משול⁵⁶ ועון מעתה ועד

א). ורבינו בתשובתו כתב: "וודאי שאם היה הקורא להם: כהנים! אחר - אין בכך כלום; אבל זה לא ראינוהו מעולם ולא שמענו במקום שעושין כך, ובכגון זה נאמר: 'פוק חזי מאי עמא דבר' (צא וראה איך העם נוהג), וששאלת איך הש"ץ מפסיק? הואיל ומעניין התפילה הוא, אינו הפסקה" (תשובות הרמב"ם).

ט. כיצד ברכת כהנים במקדש? הפהנים עולין לדוכן³⁸ אחר שישלמו הפהנים עבודת תמיד של שחר, ומגביהין ידיהם למעלה על-גבי ראשיהן³⁹ ואצבעותיהן פשוטות, חוץ מפהן גדול, שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ⁴⁰, ואחד מקרא אותן מלה מלה פדרף שעושין בגבולין, עד שישלמו שלשה הפסוקים. ואין העם עונין⁴¹ אחר כל פסוק, אלא עושין אותה במקדש ברכה אחת. וכשישלמו, כל העם עונים: "ברוך יי אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם"⁴².

38) מעזרת ישראל היו עולים לעזרת כהנים במעלה אחת גבוהה אמה, ועליה דוכן בו היו שלוש מעלות רום כל מעלה חצי אמה (מידות פרק ב, משנה ו; והלכות בית הבחירה פרק ו, הלכה ג). (39) כי במקדש היו הכהנים מברכים את העם בשם המפורש, ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם ואין כבוד לשכינה שיהיה הראש למעלה הימנה, לפיכך מגביהים ידיהם על גבי ראשיהם. (40) הוא נזר הקודש שהיה הכהן הגדול נושא בראשו על מצחו כמפורש בתורה (שמות פרק כח, פסוק לז) והיה חקוק עליו שם ה', ולפיכך לא היה מרים ידו מעל הציץ לרוב קדושתו (סוטה פרק ז, משנה ו). (41) אמן (שם, דף מ עמוד ב). (42) שנאמר (נחמיה פרק ט, פסוק ה): קומו ברכו את ה' אלוהיכם מן העולם ועד העולם. וב"מעשה רוקח" מעיר: שבתלמוד (שם) מבואר שזה היה המברך עצמו אומר בסוף כל ברכה שבתפילה וכן מפורש (תענית דף טז עמוד א) ורק העם היה עונה "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" וכן מפורש גם בדברי רבינו (הלכות תענית פרק ד, הלכה ט"ו). אלא מאחר שבתלמוד (סוטה, שם) הוכיחו שבכל ברכה צריך להדגיש תהילת ה' ולברכו, מן העולם ועד העולם וברוב המקרים אמנם הש"ץ בעצמו חותם בברכתו כך אבל בברכת כהנים שאסור להם להוסיף שום דבר על נוסח שלושת הפסוקים הכתובים בתורה, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב) - לפיכך העם אומרו במקום הכהנים כדי להשמיע תהילת ה' מן העולם ועד העולם ("מעשה רוקח").

י. ואומר את השם פכתבו, והוא השם הנהגה⁴³ מיו"ד ה"א וא"ו ה"א, וזה הוא השם המפורש האמור בכל מקום⁴⁴; ובמדינה אומרים אותו בכניו, והוא בא"ף דל"ת, שאין מזפירין את השם פכתבו אלא במקדש בלבד⁴⁵; ומשמת שמעון הצדיק⁴⁶, פסקו הפהנים מלברך בשם המפורש אפלו במקדש, כדי שלא ילמד אותו אדם שאינו חשוב ושאינו הגון; ולא היו חכמים הראשונים מלמדין שם זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁאֲמַרְנוּ⁶³. בְּכֹל מְקוֹם מִשְׁתַּדְּלִין⁶⁴ שֶׁיְהִי הַמְקָרָא אוֹתָן יִשְׂרָאֵל, שְׁנֹאמַר: "אֲמֹר לָהֶם" - מִפְּלֵל שְׁאִין הַמְקָרָא מֵהֶם.

61) הוא בית שער, ומבוא להיכל שבמקדש, ושתיים עשרה מעלות היו בכניסתו (תמיד פרק ז, משנה ב). 62) לעיל הלכות ט"י, ונשאל הרדב"ז, שלמעלה בהלכה ט אומר רבינו: הכהנים עולים לדוכן וכו' וכאן הוא אומר: שעל מעלות האולם היו מברכים, והלא דוכן ומעלות האולם שני דברים נפרדים הם, כמו שביארנו, וכמבואר בהלכות "בית הבחירה" (פרק ו, הלכות ג"ד) והשיב: היות ושנינו במשנה (כלים פרק א, משנה ט) "בין האולם ולמזבח מקודש... שאין בעלי מומים נכנסים לשם" יוצא שכהן בעל מום לא היה יכול לגשת למעלות האולם לברך עם אחיו הכהנים, ועל כורחו היה מברך על הדוכן שקדושתו פחותה ממעלות האולם, נמצא, בשעה שהכהנים היו נושאים כפיהם על מעלות האולם היו הכהנים בעלי מומין (שאינן מום בידיהם, וכמבואר לקמן פרק ט"ו, הלכה ב) נושאים כפיהם על הדוכן, ואין כל סתירה בדברי רבינו (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם פרק ד, 63) לעיל (הלכה א). 64) ירושלמי ברכות (פרק ה, הלכה ד). אבל אין זה מעכב, כמבואר במשנה (שם). והורה רבי מאיר מרוטנברג שכשהחזן כהן, יעמוד ישראל אצלו ויקרא "כהנים" ויקריא אותם כל סדר הברכות, והחזן שותק עד התחלת "שים שלום" (הגהות מיימוניות").

פֶּרֶק הַמְּשֶׁה־עֶשְׂרִי

1) שישה דברים המונעים נשיאת כפיים; בית הכנסת שכולו כהנים או אין בו כהן כלל כיצד יתנהגו.

א. שֶׁשָׁה דְּבָרִים מוֹנְעִין נְשִׂיאת כַּפַּיִם: הַלְשׁוֹן, וְהַמוּמִין, וְהַעֲבָרָה, וְהַשָּׂנִים, וְהַיָּיִן, וְטִמְאַת הַיָּדַיִם. הַלְשׁוֹן בִּיצֵד? הַעֲלָגִים שְׁאִין מוֹצִיאִין אֶת הָאוֹתִיּוֹת פְּתוּקוֹנָן, כְּגוֹן שְׁקוּרִין לְאַלְפִי"ן עֵינִי"ן² וְלַעֲיִנִי"ן אֶלְפִי"ן, או לְשִׁבְלֵת³ סְבֵלֵת³, וְכִיּוּצָא כֵּהֵן - אֵין נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן. וְכָף כְּבִדֵי-לְשׁוֹן, וְכָף כְּבִדֵי-לְשׁוֹן, שְׁאִין דְּכָרֵיהֶם נִפְרָים לְכָל, אֵין נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן.

2) מגילה כד, ע"ב. וראה בביאורנו לעיל פ"ח, ה"ב. בימיהם היו יודעים להבחין בין אלפי"ן לעיני"ן, אבל בימינו רוב עמינו אינו מבחין במבטאן, ולפיכך אין זה פסול אצלנו (ט"ז, לאו"ח סי' קכח, ס"ק ל). 3) על-פי דברי הכתוב (שופטים יב, ו).

ב. הַמוּמִין בִּיצֵד? כֵּהֵן שֶׁיֵּשׁ מוּמִין בְּפָנָיו או בְּיָדָיו או בְּרַגְלָיו, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֶצְבְּעוֹתָיו עֲקָמוֹת⁴ או עֲקוּשׁוֹת⁵, או שֶׁהָיוּ יָדָיו בְּהֻקְנִיּוֹת⁶ - לֹא יֵשׂא אֶת כַּפָּיו, לְפִי שֶׁהָעַם מִסְתַּפְּלִין בּוֹ. מִי שֶׁהָיָה רִירוֹ יוֹרֵד עַל זְקָנוֹ⁸ בְּשָׂעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר, וְכֵן הַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - לֹא יֵשׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הָיָה דָשׁ⁹ בְּעִירוֹ וְהִפֵּל הָיוּ רְגִילִים בְּזָה הַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו או בְּזָה

עוֹלָם⁵⁷. וְקִדְם שֶׁיַּחְזִיר פָּנָיו לְבִרְךָ אֶת הָעַם, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּקִדְשׁוֹ שֶׁל אֶהְרֵן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה"⁵⁸, וְאַחֲרֵיכֵן מַחְזִיר פָּנָיו לְצַבּוּר וּמְתַחִיל לְבָרְכָם. וְכִשְׁמַחְזִיר פָּנָיו מִן הַצַּבּוּר אַחַר שֶׁמְשָׁלִים, אוֹמַר: "עֲשִׂינוּ מַה שִּׁגְזַרְתָּ⁵⁹ עֲלֵינוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ מַה שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ - הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל".

55) (ראש השנה דף כח עמוד ב). 56) שלא אטרד בשעת ברכתי במחשבות אחרות המפסידות את כוונת הברכה וכן שלא אטעה בנוסח הברכה ובדיניה הכרוכים בה (פירוש מהר"ז למדרש במדבר רבה פרשה י"א). 57) (סוטה דף לט עמוד א) והתיבות: "מעטה ועד עולם" הן הוספת הרי"ף למגילה פרק ד. 58) מכון על פי דברי הוזהר (במדבר דף קמז עמוד ב) כל כהן שאינו אוהב את עמו, או שאינו אוהב לעם אל ישא ידיו לברך את העם, שנאמר (משלי פרק כב, פסוק ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרי יבורך אלא יברך ("מגן אברהם" אורח חיים סימן קכח, סעיף קטן יח. וראה סוטה דף לח עמוד ב מעין זה). וכן הכתוב אומר: "אמור להם" כתיב מלא. בפה מלא ובלב שלם (מדרש במדבר רבה פרשה יא). 59) כי מאחר שאין הברכה תלויה בכהנים עצמם אלא בהקדוש-ברוך-הוא, כעדות הכתוב: ואני אברכם" וכמבואר (חולין דף מט עמוד א) אם כן ברכת כהנים למה? - אינה אלא גזירת המלך עליהם שיברכו את ישראל והקדוש-ברוך-הוא מתאוה לברכת כהנים (מהרש"א לסוטה דף לט עמוד א). ויש מבארים גזירה זו, היות והכהנים החזירו אחוריהם להיכל הקודש ופניהם לעם כמבואר לעיל (הלכה ג) והרי זה גנאי גדול כלפי ההיכל שבו ספרי תורה מונחים, והכתוב קובל נגד "עשרים וחמישה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה" (יחזקאל פרק ח, פסוק ט"ז) וראה (סוכה פרק ה, משנה ד) אלא שהתורה גזרה על הכהנים שיברכו את ישראל פנים כנגד פנים, לפיכך הכהנים מתנצלים אחרי ברכתם ואומרים: "עשינו מה שגזרת עלינו" כל מה שעשינו בהכרח עשינו על פי גזירתך העליונה.

ג. כִּשְׁמַחְזִירֵין הַפְּנֵהִים אֶת פְּנֵיהֶם לְצַבּוּר לְבָרְכָם, וְכִשְׁמַחְזִירֵין פְּנֵיהֶם מִן הַצַּבּוּר אַחַר שֶׁמְבָרְכִין - לֹא יַחְזִירוּ אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ יָמִין בְּכָל מְקוֹם. וְכֵן כָּל פְּנוֹת שֶׁיְהִיָּה אָדָם פּוֹנֶה, לֹא יִהְיוּ אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ יָמִין⁶⁰.

60) (זבחים דף סב עמוד ב) שנאמר בים שעשה שלמה: עומד על שנים עשר בקר, שלושה פונים צפונה ושלושה פונים ימה ושלושה פונים נגבה ושלושה פונים מזרחה (דברי הימים-ב פרק ד, פסוק ד) וכשאתה מקיף איזה דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך.

יד. בַּמְקָדֶשׁ מְבָרְכִין בְּרַפְת פְּנֵהִים פְּעַם אַחַת בַּיּוֹם - אַחַר תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר, בְּאֵין וְעוֹמְדִין עַל מַעְלוֹת הָאֹלָם⁶¹ וּמְבָרְכִין, כְּדֶרֶךְ שְׁאֲמַרְנוּ⁶². אֲבָל בְּמַדִּינָה מְבָרְכִין אוֹתָהּ אַחַר כָּל תְּפִלָּה, חוּץ מִמְנַחָה, כְּמוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יהודה, תלה הקולר במלכי יהודה נותניהם ומכריחיהם. (17) כנוסחת כל הדפוסים הקדומים. ובדפוסים שלפנינו: "שהמיר לעכו"ם". וכוונת הדברים: אע"פ שלא עבד שום עבודה, אלא שהמיר דתו בדת אלילים, או שאמר לע"ז: "אלי אתה", כמבואר (מנחות קט:). (18) וכן כתבו ה'תוספות' במנחות שם, בשם ספר "הזהיר". וראוי להעיר, שרבינו גרשום מאור הגולה, כתב בתשובותיו (הובאה ב'תוספות' לטוטה לט.) שכהן שעבד ע"ז וחזר בתשובה נושא את כפיו, שכיון שחזר בתשובה חזר לקדושתו, שהפסוק הנאמר במלכים ב (כג, ט) לא הקפיד אלא על עבודת המזבח, אבל מותר להם לאכול מן הקדשים, והרי הם ככהנים בעלי מום (מנחות פ"ג, מ"י) וכשם שכהן בעל מום נושא את כפיו, אף זה ישא את כפיו. ואם לא תאמר כן, נמצאת מרפה ידיהם של בעלי תשובה, שיאמרו "אוי לאותה בושה, או לאותה כלימה" וימנעו מעשות תשובה, וכן אמרו (סנהדרין קג:). "כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא, מרפה ידיהם של בעלי תשובה". וראה (קידושין כ:). "הואיל והלך זה ונעשה כהן לע"ז, אדחה אבן אחר הנופל"? וכדברי רבינו מבואר ב"שאלות" פרשת קרח.

ד. השנים פיצד? פהן נער לא ישא את כפיו, עד שיתמלא זקנו¹⁹. והיין פיצד? מי ששטה רביעית יין בבת אחת, אינו נושא את כפיו עד שייסיר את יינו מעליו, לפי שהוקשה ברכה לעבודה²⁰. שטה רביעית יין²¹ בשתי פעמים, או שנתן לתוכו מעט מים - מתר²². ואם שטה יותר מרביעית, אף על-פי שהיה מזוג, אף על-פי ששטאו בכמה פעמים - לא ישא את כפיו, עד שייסיר את יינו מעליו. וכמה היא רביעית? אצבעים על אצבעים, פרום אצבעים וחצי אצבע וחמש²³ אצבע, בגודל; וזה האצבע שמושתין²⁴ בו בכל התורה פלה²⁵ הוא הגודל²⁶, והוא הנקרא בהן-יד²⁷.

(19) חולין כד, ע"ב. כל שהגיע לגיל כזה שראוי להיות זקנו מלא, כמו שביארנו לעיל (פ"ח, ה"א) בשם "תשובת רבינו". ואין האיסור אלא שיברך ביחיד, אבל עם אחרים יכול לישא כפיו ומותר לו לברך אע"פ שאינו מחוייב (דעת הרדב"ז בדברי רבינו ח"א, לשונות הרמב"ם אות ס). (20) ושיכור אסור בעבודה, כמבואר לעיל פ"ד, ה"א בבאורנו. ובמסכת כריתות (יג:). אמרו: "רביעית יין בן ארבעים יום, יש בה כדי לשכר". (21) ובכת"י התימנים, הנוסח: יין חי. חי - בלתי מזוג במים. (22) כריתות, שם. שטה רביעית יין בהפסקה וכו' ונכנס למקדש ועבד פטור, ואם בעבודה - ששיכור אסור בה מן התורה - פטור, בנשיאת כפים, שאין בה אלא חומרא ואסמכתא בעלמא - מותר אף לכתחילה. (23) פסחים קט, ע"א. וראה לעיל פ"ד ה"ז בבאורנו, שיעור רביעית ומדידתו. (24) שמודדים, מדד ארכו (יחזקאל, מ, כ) מתרגם יונתן "משח אורכיה". ובדפוסים קדומים (מנטובה, 'מעשה רוקח' ועוד) כתוב כאן: "שמודדים". (25) כגון עשרון שבמקדש,

שיריו זב - מתר, לפי שאין מסתפלין בו. וכן מי ששהו ידיו צבועות אסטיס¹⁰ ופואה¹¹, לא ישא את כפיו; ואם רב אנשי העיר מלאכתן בכהן - מתר, לפי שאין מסתפלין בו.

(4) כפופות. (5) עקומות לצדיהן. (6) שידיו מלאות בהרות לבנות מבהיקות. "בוהק הוא" (ויקרא יג, ט) מבאר רש"י: כאיש עדשן, שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר בלובן צה. (7) ויסיחו דעתם מן הברכות, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ז. (8) מגילה כד, ע"ב: "ובלגן לא ישא את כפיו" ומפרש רבינו: שרירו יורד על זקנו, כפירוש ה'ערוך'. ורש"י פירש שם: עיניו זולפות דמעה. ומרן הכסף-משנה חוקר לדעת, בזמן הזה שנוהגים הכהנים לכסות את פניהם וידיהם בטליתם, בשעת ברכתם, ואין לחוש איפוא להסתכלות העם במומי הכהנים, א"כ לא יהיו מומים אלה מעכבים נשיאת כפיהם, או אולי לא חילקו החכמים בין מגולים למכוסים. ובפירושו 'בית יוסף' (או"ח סימן קכח) מעלה להיתר. (9) רגיל וידוע לבני עירו. (10) צבע כעין התכלת. (11) שרשים דקים שצובעים בהם אודם (מפירוש המשנה לרבינו מגילה פ"ד). ושניהם נזכרים במשנה (שביעית פ"ז, מ"א-ב) ומקור כל דיני הלכה זו במס' מגילה כד:).

ג. העברה פיצד? פהן שהרג את הנפש, אף על-פי שעשה תשובה, לא ישא את כפיו¹², שנאמר: "ידיכם דמים מלאו", וכתוב: "ובקפושכם פפיכם"¹³ וגו'. וכהן שעבד פוכבים - בין באנס, בין בשגנה¹⁴ - אף על-פי שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו לעולם, שנאמר: "אף לא יעלו פהני הבמות" וגו'¹⁵; וברכה פעבודה היא, שנאמר: "לשרתו ולברך בשמו"¹⁶. וכן פהן שהמיר¹⁷ לעבודת פוכבים ומזלות - אף על-פי שחזר בו, אינו נושא את כפיו לעולם¹⁸. ושאר העברות אין מונעין.

(12) ברכות לב, ע"ב. (13) כיון רבינו לומר שידיים המלאות דם, אינן ראויות לישא כפים, כי "אין קטיגור נעשה סניגור" (ר"ה כו). וכסברת ה'תוספות' (סנהדרין לה, ע"ב). וכהן שמל את התינוק ומת, מותר לו לישא כפיו, שהרי נתכוין במולו לשם מצוה ולא לרצוח, ועוד שמא היה התינוק "נפל" (שלא כלו לו חדשיו), או שמא הרוח בלבלתו, והיא גרמה למותו, לא המילה כשלעצמה (הגהות מיימוניות). (14) שלא ידע שעבודה זו אסורה. (15) הרי שלא נתנם יאשיהו המלך לעבוד עבודת המקדש, למרות שחזרו למוטב כמפורש שם. (16) הוקשה ברכה לשירות (סוטה לח). ומרן הכסף-משנה מתלבט לדעת מקור דברי רבינו שאפילו "עבד ע"ז באונס" נאסר לברך, כי לדעתו כהני הבמות לבעל לא עבדו מאונס, אולם כדברי רבינו מפורש (במס' ע"ז נד). שהכהנים שאנסו מלכי ישראל ליעשות כמרים לע"ז נאסרו לעבודת המזבח, וכפירוש רש"י שם בד"ה: "אי נימא מכהנים" (הגהות אדרת'; וכן ב'אור שמח'). ואמנם מעדות הכתוב יש להוכיח כן שכתוב (מלכים ב כג, ה): והשבית את הכמרים אשר נתנו מלכי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי אֲבָרְכֶם" - הַפְּתָנִים עוֹשִׂים מִצְוַתְךָ שֶׁנֶּצְטָו בָּהּ, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרַחֲמָיו מְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל כְּחֻפְצוֹ.

37) שאינו זהיר במצוות, והבריות מרננים אחריו. 38) ירושלמי גיטין פ"ה, ה"ט: "שלא תאמר איש פלוני מגלה עריות ושופך דמים, והוא מברכני? אמר הקב"ה: וכי הוא מברכך? אני אברכך". וסובר רבינו שאין הדברים אמורים אלא בריונו בעלמא, אבל אם נודע בבירור שהרג את הנפש, הרי תלמוד ערוך הוא (ברכות לב): "כהן שהרג את הנפש – לא ישא את כפיו", וכמבואר לעיל ה"ג.

ח. עִם שְׂהֵם אַחֲרֵי הַפְּתָנִים, אֵינָם בְּכָלל הַבְּרָכָה³⁹; וְהַעוֹמְדִים מִצִּדֵּיהֶן⁴⁰, הֲרֵי הֵם בְּכָלל הַבְּרָכָה⁴¹. וְאִם הִיְתָה מְחַצֵּה בֵּין הַפְּתָנִים וּבֵין הַמְתַּבְּרָכִים, אֶפְלוּ הִיא חוֹמָה שֶׁל בְּרוּל - הוֹאִיל וּפְתִיחָהּ מוֹל פְּנֵי הַפְּתָנִים, הֲרֵי הֵם בְּכָלל הַבְּרָכָה⁴².

39) סוטה לז, ע"ב. שנראה כאילו אין הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם ולבוא לפני הכהנים להתברך פנים כנגד פנים כדת. 40) ואין הם מכוונים לאחר הכהנים, אלא כנגד צידי הכהנים ממש. 41) שם. ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ד). 42) סוטה, שם.

ט. נְשִׂאֵת כְּפַיִם בְּעֶשְׂרָה, וְכֹהֲנִים מִן הַמְּנַזְּנִים⁴³ בֵּית-הַכִּנְסֵת שֶׁפֶלֶן כֹּהֲנִים - כָּלֵם נוֹשְׂאִים אֶת כְּפֵיהֶם; וְלָמִי הֵם מְבָרְכִים? לְאַחֵיהֶם שֶׁבְּצַפּוֹן וְלְאַחֵיהֶם שֶׁבְּדָרוֹם⁴⁴; וּמִי עוֹנָה אַחֲרֵיהֶם 'אִמֵּן'? הַנְּשִׂאִים וְהַטָּף⁴⁵. וְאִם נִשְׂאָרוּ שֵׁם עֶשְׂרָה כֹּהֲנִים יוֹתֵר עַל אֵלוּ שֶׁעָלוּ לְדוּכָן - הַעֲשֶׂרָה עוֹנִין 'אִמֵּן' וְהַשְּׂאָר מְבָרְכִין⁴⁶.

43) שאם אין שם אלא תשעה ישראלים וכהן אחד, מצטרף למנין עשרה ומברכים (מגילה כג:). 44) הנמצאים בשדות בעבודתם מצפון העיר ומדרומה, ומחמת עבודתם אנוסים הם לא לבוא לבית הכנסת להתברך מפי הכהנים. 45) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ד. 46) סוטה, שם. כלומר יש שם עשרה כהנים בצמצום, כולם עולים לברך. יש שם יותר מעשרה, עשרה מהם עונים, והיתר מברכים.

י. צַבּוּר שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן כֹּהֵן, אֶלֶּא שְׁלִיחַ-צַבּוּר לְבַדוֹ - לֹא יִשָּׂא אֶת כְּפֵיו וְחֹזֵר לְתַפְלֹתוֹ - רִשְׁאִי⁴⁹. וְאִם אֵין לָהֶם כֹּהֵן כָּלֵל - כְּשִׁנְיַעַע שְׁלִיחַ-צַבּוּר לְשֵׁם שְׁלוֹם, אוֹמֵר: "אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בְּרַכְנוּ בְּבְרָכָה הַמְשַׁלֶּשֶׁת בְּתוֹרַה בְּתוֹכָהּ עַל-יְדֵי מִשְׁחַ עֲבָדְךָ, הָאֲמוּרָה מִפִּי⁵⁰ אֲהַרְן וּבְנָיו כֹּהֲנִים עִם קְדוּשָׁךְ, כְּאֲמֹר: וְבְרַכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרְךָ. יָאֵר יְיָ פְּנֵינוּ אֱלֹהֵינוּ וְיִחַנְךָ. יִשָּׂא יְיָ פְּנֵינוּ אֱלֹהֵינוּ וְיִשֶּׂם לָךְ שְׁלוֹם. וְשָׂמוּ⁵¹ אֶת שְׁמֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי אֲבָרְכֶם". וְאֵין הָעֵם עוֹנִין 'אִמֵּן'⁵², וּמְתַחִיל וְאוֹמֵר 'שֵׁם שְׁלוֹם'.

ו"עומר" שהוא שיעור חלה שמדתו נמדדת באצבעות, כמבואר בהל' בפורים פ"ו, ט"ו. 26) האצבע העבה שביד. וראה שיעורו המדוייק לקמן הל' ספר תורה פ"ט, ה"ט. 27) האמור בתורה (ויקרא ח, כג; יד, יד).

ה. טְמֵאת הַיָּדִים פִּיעֵד? כִּהֵן שֶׁלֹּא נִטַּל אֶת יָדָיו, לֹא יִשָּׂא אֶת כְּפָיו; אֶלֶּא נוֹטַל אֶת יָדָיו עַד הַפְּרָק²⁸ פְּדָרְךָ שֶׁמְקַדְשִׁין לְעִבּוּדָה²⁹, וְאַחֲרֵי-כֵן מְבָרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת יְיָ"³⁰. וְהִחְלִל³¹ אִינוּ נוֹשֵׂא אֶת כְּפָיו, לְפִי שֶׁאִינוּ בְּכַהוֹנוֹ³².

28) מקום חיבור היד והזרוע. 29) שהכהנים רוחצים ידיהם בגשתם לעבוד עבודתם במקדש. והואיל והוקשה ברכה לעבודה, טעונה אף היא רחיצת ידיים עד הפרק כקידוש ידיים לעבודה שהיא עד הפרק, כמבואר (חולין קז:). 30) וכדברי התרגום שם: טולו ידיכון קודשא כהניא על דוכן קודשא. ומקור הלכה זו (מס' סוטה לט). ומנהגנו שהלויים יוצקים מים על ידי הכהנים, כמבואר באו"ח סי' קכח ס"ג, והוא ע"פ ה"זוהר" פרשת נשא, במדבר קמ"ו: שהכהן צריך להוסיף קדושה על קדושתו, ומקדש ידיו מאיש קדוש, וזהו הלוי, שנאמר בו: הקדשתי אותם לי, ואקח את הלויים תחת כל בכור וגו' (במדבר ח, יח). הרי שהלוי קדוש במקום הכבוד. ומדברי רבינו בהלכה זו משמע שאין חיוב נטילה זו אלא כשהכהן לא נטל ידיו שחרית לתפילתו, אבל אם ידיו טהורות, ואינו יודע להם שום טומאה – אינו צריך ליטול ידיו לנשיאת כפים אחרי שנטלן שחרית, ולפיכך אמר: "טומאת ידיים כיצד" ולא תפס לשון "טהרת ידיים" כאשר הדגיש לעיל (פ"ד, ה"א). תדע, שלקמן בהל' ברכות פ"ו ה"א, לענין נטילת ידיים לאכילה, אמר בפירושו: "אע"פ שאין ידיו מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה – לא יאכל עד שיטול". ואמנם כך מעיד לנו בנו רבי אברהם שראה הלכה למעשה לפני אביו, וזולתו ממורי התורה, שכל כהן העומד בתפילה ניגש לברכת כהנים וסומך על נטילת ידיו לתפלה (כסף-משנה). 31) שנוטל מגרושה האסורה לאביו הכהן. 32) בקדושת כהונה (כתובות כד; סוטה מ).

ו. כִּהֵן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ דָּבָר מִכָּל אֵלוּ הַדְּבָרִים³³ הַמוֹנְעִין נְשִׂאֵת כְּפַיִם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאִינוּ חֲכָם וְאִינוּ מְדַקְדָּק בְּמִצְוֹת, או שְׁהִיוּ הַבְּרִיּוֹת מְרַנְנִים³⁴ אַחֲרָיו, או שֶׁלֹּא הָיָה מִשָּׂאוֹ וּמְתוּנוֹ³⁵ בְּצַדֵּק - הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא אֶת כְּפָיו וְאֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁזוֹ מִצְוַת עֲשֶׂה³⁶ עַל כָּל כִּהֵן וְכִהֵן שְׂרָאִי לְנְשִׂאֵת כְּפַיִם, וְאֵין אוֹמְרִים לְאַדָּם רִשָּׁע: הוֹסֵף רִשָּׁע וְהִמְנַע מִן הַמִּצְוֹת.

33) המנויים למעלה בהלכה א. 34) חושדים בו בעבירות, ותעלו על שפת לשון רדבת עם (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. 35) מסחרו. 36) ראה בסמוך הלכה י"ב.

ז. וְאֵל תְּתַמָּה וְתֹאמַר: וְמָה תוֹעִיל בְּרַבַּת הַדְּיוּט זֶה? שְׂאִין קְבוּל הַבְּרָכָה תְּלוּי בְּכַהֲנִים, אֶלֶּא בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא³⁸, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמֵי עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט', יאמר: "ועל דרך זו אמרו: כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה, להכפל הצווי בו, שלש פעמים. ולא יתפשט אחר ממוני המצוות שיאמר ברכת כהנים שלש מצוות... כי אין ראוי למנות כל לאו שימצא בתורה ולא כל עשה בעבור שנכפל, אלא הענינים המצויים בהם או המוזהר מהם". ואם לא אמרו לכהן "עלה" אינו עובר בעשה כמבואר בירושלמי ברכות (פ"ה, ה"ד) וכן אמרה תורה: "אמור להם" ומתרגם אונקלוס לפי הטור סימן קכ"ח: "כד יימרון להון" כלומר אין המצוה מוטלת עליהם אלא כשאמרים להם לברך. וכן אם עלה פעם אחת ביום זה, אינו עובר בעשה אפילו אם יאמרו לו עלה, כמבואר בר"ה כח: ("הגהות מיימוניות"). וכבר נשאלו גדולי רבותינו למה אין אנו נוהגים בגולה לישא כפים בכל יום כי אם כיום טוב בלבד, איך אפשר לבטל מצוות עשה שבתורה? וב"דרכי משה" להרמ"א (טור או"ח סי' קכ"ח) נימק הטעם, כי מחמת שהכהנים והעם טרודים מחייתם בגלות ואין להם לפרנס בני ביתם כי אם הלחם אשר ילקטו בזיעת אפם... ואינם שרויים בשמחה, וכן בשבת טרודים במחשבתם והרהורים על מעשה ידיהם שעברו ושעתידיהם להיות ואינם שרויים כל כך בשמחה כמו ביו"ט שנאמר בו "ושמחת בחגך" והכתוב אומר (משלי כב, ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרא יבורך אלא יברך, כי המברך צריך להיות שמה וטוב לב. ואנו בארץ ישראל נוהגים לברך "ברכת כהנים" בכל יום, וכתב הבי" (או"ח סימן קכ"ח) "ישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום". (59) (סוטה לח:).

סליקו הלכות תפלה בסיעתא דשמיא

הלכות תפילין ומזוזה

וספר תורה

יש בכללן חמש מצוות עשה. וזהו פּרָטֵן: (א) להיות תפילין על הראש. (ב) לקשרם על היד. (ג) לקבוע מזוזה בפתחי השערים. (ד) לכתב פל איש ספר תורה לעצמו. (ה) לכתב המלה ספר שני לעצמו, כדי שיהיו לו שני ספרי תורה. ובאור פל מצוות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) עשרה דברים המעכבים בתפילין וכולם הלכה למשה מסיני: ההפרש שבין תפילין ומזוזה וספר תורה ומעשה עורם; דיני כתיבתן, שירטוטן ועיבודן.

א. ארבע פרשיות אלו, שהן: "קדש לי"², "והיה כי יבאך יי"³ שבספר ואלה שמות⁴, ו"שמע"⁵, "והיה אם שמע"⁶ - הן שנקתבות בפני עצמן, ומחפין⁷ אותן בעור, ונקראים תפילין⁸. ומניחין אותן על הראש, וקושרין אותן על היד⁹. ואפלו קוצו¹⁰ של אות אחת מארבע פרשיות אלו מעכב את פלין¹¹ מן התורה, עד שיהיו נקתבות שלמות פתקונן.

47) שמה יטעה ולא יוכל לחזור לתפילתו ולהתחיל ב"שים שלום" שדעתו מטורפת מאימת הציבור (ברכות לד.). 48) שהוא בטוח בעצמו שלא יטעה. 49) כדי שלא תבטל נשיאת כפים. כיצד הוא עושה? עוקר רגליו מעט בברכת "עבודה", וכשמגיע לברכת כהנים עולה לדוכן ומברך. והמקריא משלים ברכת "שים שלום" שבסוף תפלת י"ח (או"ח סי' קכח ס"כ). ולדעת רש"י (ברכות לד.) הש"ץ מסיים תפילתו. אבל אם יש כהן אחר, אסור לש"ץ כהן לברך (הגהות מיימוניות). 50) ובכ"י התימנים: האמורה לאהרן. 51) כסדר רב עמרם גאון. ודעת רש"י שאין לומר פסוק נוסף זה, כי מאחר שאמרנו את נוסח כל ה"ברכה המשולשת" מה לנו להוסיף עוד. ולדעת רבינו, זה נאמר במקום אמירת הכהנים אחרי ברכתם "עשה עמנו מה שהבטחנתו" (ראה לעיל פרק יד ה"ב), וכאילו החזן מבקש גם הוא כזאת (הגהות מיימוניות). 52) אחרי כל פסוק מפסוקי ברכה אלה, כי אין עניית אמן אלא כשהכהנים בעצמם מברכים. ומנהגנו לומר "כן יהי רצון" אחרי כל פסוק (או"ח סי' קכז, ס"ב).

יא. פהן שגשא את כפיו בבית הפנסת, והלהן לבית הפנסת אחר ומצא צבור שמתפללין ולא הגיעו לברפת כהנים - נושא ידיו להן ומברך⁵³, ואפלו פמה פעמים ביום⁵⁴. פהן שלא עקר רגליו ממקומו לעלות לדוכן בשעה שאמר שליח צבור 'רצה', שוב אינו עולה באותה תפלה⁵⁵; אבל אם עקר רגליו לעלות, אף-על-פי שלא הגיע לדוכן אלא אחר 'עבודה', הרי זה עולה ומברך⁵⁶.

53) ואפילו לא התפלל עדיין ומצא הציבור מתפללים נושא את כפיו לפניהם (הגהות מיימוניות). 54) ר"ה כח, ע"ב. 55) סוטה לח, ע"ב: שנאמר (ויקרא ט, כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וירד מעשות החטאת והעולה וגו' הרי שבעוד שהעבודה בידו בירך את העם, לפיכך צריך הכהן לעקור רגליו בברכת "רצה" שהיא ברכת העבודה. ולפי"ז, אפילו היה הכהן אנוס ולא יכול לעקור את רגליו בברכת "רצה", כגון שהיה מתפלל, או שנכנס לביהכ"נ בשעה שהש"ץ גמר את ברכת "רצה" אסור לו לגשת לברך (רדב"ז ח"ב, תקט"ז). 56) סוטה, שם.

יב. פל פהן שאינו עולה לדוכן - אף-על-פי שבטל מצוות עשה אחת⁵⁷, הרי זה פּעוּבֵר על שלש עשה, שנגמרו: "פה תברכו את בני ישראל", "אמור להם", "ושמו את שמי"⁵⁸. וכל פהן שאינו מברך, אינו מתברך; וכל פהן המברך, מתברך⁵⁹, שנגמרו: "ואברכה מברכיה".

57) שהיא: "כה תברכו את בני". 58) (שם) כלומר להלכה אין כאן אלא "עשה" אחת, אותה שנאמרה בה לשון צווי: "כה תברכו" והשתיים האחרות אין בהן לשון צווי, לפיכך אינן נחשבות לעשין נפרדות. וזה שאמר רבנו "כעובר" ולא עובר (כס"מ). ורבנו ב"ספר המצוות" שורש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֹשְׁתָּן²⁹ בְּמֵי עֶפְצָא וְקִנְקְנָתוֹם³⁰, שְׁהוּא עוֹמֵד וְאֵינוֹ נִמְחָק, כְּשֵׁרִים³¹.

17) שמעשנים כלי זכויות בעשן שמנים, עד שמשחירים וגוררים השחוררית (שבת כג. וברש"י שם בשם הגאונים).
18) לשים. 19) לחלוחית הנוטפת מהעץ. 20) שהדבש מועיל לגיבול השרפים, מתוך שהוא סמיך 'ויש לו ריר והרי הוא נמשך כדבק' (מלשון רבינו הל' טומאת אוכלין פ"ז, ה"ד). 21) מרטיבים, ולשון "לתיית" נזכרת בתלמוד (פסחים לו. ועוד). 22) בשרף האילן ובדבש. 23) מלשון "או דכו במדוכה" (במדבר יא, ח). 24) דק כעוגות שטוחות. 25) במסכת נדה כ. מבואר שהדיו הוא יבש, ושם נאמר: "רבי אמי, בקע קורט של דיו ובדק בו". 26) פרי אלון והוא שחור, ומי העפצים קולטים את צבעו ומשחירים, וכן מטבע העפצים להעמיד את הכתב שלא ימחק בקלות, ולפיכך שורים את הדיו במי העפצים להעמיד את הכתב ולקיימו. (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). 27) כלומר, אם תרצה למחקו לצורך תיקון טעות בכתביה, תוכל למחקו. 28) שניתן להמחק לעת הצורך וגם הוא עשוי מעץ, ובזוהר' (פרשת תרומה דף קנט). מצריך שהדיו יעשה מדברים הבאים מן העץ. 29) ספרים, תפילין ומזוזות. 30) חומצת הנוחשת, ונקראת בלע"ז "ויטריאלור". ונזכרת במשנה (שבת פ"ב, מ"ד, ועוד) ומטבע הקנקנתום להעמיד את מראה הדיו שלא ימחק אפילו אם תמחקנו. וראה בפירוש המשנה לרבינו (סוטה פרק ב, מ"ד). 31) אבל אין כותבים בו לכתחילה, הואיל ואינו ניתן להמחק.

ה. אַם-כֵּן, מַה מַעֲטָה הַהֲלָכָה, שֶׁנֶאֱמַר לְמִשָּׁה מְסִינִי שִׁיְהִי כְּתוּבִים בְּדִיו? לְמַעַט שְׁאֵר מִיַּי צִבְעוֹנִין, כְּגוֹן הָאֵדָם³² וְהִרְקָ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; שְׂאֵם כְּתָב בְּסַפְרִים אוֹ בְּתַפְלִין אוֹ בְּמִזְוֹת אֶפְלוֹ אוֹת אֶחָת בְּשֵׁאֵר מִיַּי צִבְעוֹנִין, אוֹ בְּזָהָב³³ - הֲרֵי אֵלוֹ פְּסוּלִין.

32) מגילה יז, ע"א: "כתבה למגילה בסיקרא (צבע אדום) לא יצא בו עד שתהא כתובה בדיו". 33) שבת קג, ע"ב: "כתב (ספר תורה) שלא בדיו, או שכתב את האזכרות (שמות הקב"ה) בזהב - הרי אלו יגנוזו", ואין חילוק בין כתיבת ספרים לכתיבת תפילין ומזוזות, כמבואר במשנה (מגילה פרק א, מ"ח). ואף-על-פי שלא אמרו אלא "כתב את האזכרות בזהב", הוא-הדין לשאר האותיות אלא שמדגישים את ה"אזכרות" שאל תטעה לומר שלרוב מעלתן ראיות הן להכתב זהב משום נוי (כסף-משנה). ויש מתרצים: מפני שנאמר שם "יגנוזו" שאינם מוכשרים עוד לתיקון, וזה לא יתכן אלא ב"אזכרות" שאי-אפשר לגרוד את הזהב מעליהן שהרי אסור למחוק את השם, אבל בשאר אותיות שכתבן זהב, הרי אפשר לגרוד ולכתבן בדיו, אין צריך לגנוז את היריעה היא (בית יוסף: או"ח סי' לב).

ו. שְׁלֹשׁ עוֹרוֹת הֵן: גְּזִיל, וְקֶלֶף וְדוּכָסְטוֹס. פִּיצָד? לּוֹקְחִין עוֹר בְּהֵמָה אוֹ חֵיה, וּמַעֲבִירִין הַשְּׁעָר מִמֶּנּוּ תַחֲלָה, וְאַחֲרֵיכֵן מוֹלְחִין אוֹתוֹ בְּמַלַּח, וְאַחֲרֵיכֵן

(2) שמות יג, א-י. 3) שם, יא, טז. 4) שלא לטעות ולהחליף ב"והיה כי יביאך" שבספר דברים (ו, י). 5) שם, ד-ה. 6) שם, יא, יג-כא. 7) מכסים. 8) משרש "פלל", והת"ו נוספת. וכן כתבו התוספות' (מנחות לד:): שהן לשון ויכוח, כמו: "ויעמד פינחס ויפלל" (תהלים קו, ל) על שם שהתפילין הן אות והוכחה לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו, שנאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ודרשו חכמינו ז"ל (מנחות לה:): אלו תפילין שבראש. 9) ונקבעו ארבע פרשיות אלו יותר משאר פרשיות התורה, לפי שיש באלו ענין קבלת עול מלכות שמים ואחדות ה', וענין יציאת מצרים שהוא מכריח אמונת חידוש העולם ואלו הם יסודי דת יהודית, ולכן נצטיינו להניח יסודות אלו בין עינינו ועל לוח לבנו (על היד כנגד הלב, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב) כי שני אברים אלה (המוח, והלב) אמרו חכמי הטבע שהם משכן השכל, ובחניחנות עליהם דברים אלו לזכרון, נתחזק בהם ונוסיף זכר בדרכי ה' ונזכה לחיי עד" (מלשון ה'חנינוך' מצוה תכ"ב. וראה לקמן פ"ד, ה"ד ובביאורנו. 10) רגל ימנית של יו"ד (מנחות כט. וברש"י שם). ויש מפרשים: הנקודה שבראש היו"ד, שהיא כעין תג (הרא"ש). 11) מנחות לד, ע"א.

ב. וְכֵן שְׁתֵּי פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁבְּמִזְוָה, שֶׁהֵן "שְׂמַע", "וְהָיָה אִם שְׂמַע" - אֶפְלוֹ אוֹת אֶחָת מִשְׁתֵּי הַפְּרָשִׁיּוֹת, אִם חֶסֶר קוֹצוֹ, מַעַכְבִּי¹² מִן הַתּוֹרָה, עַד שִׁיְהִי שְׁתֵּיהֶן נִכְתְּבוֹת שְׁלֵמוֹת. וְכֵן סַפְרֵי-תּוֹרָה שֶׁחֶסֶר אֶפְלוֹ אוֹת אֶחָת - פְּסוּלִים¹³.

12) מנחות כט, ע"א. 13) שם, ל, ע"א: "אפשר ספר-תורה חסר אות אחת, וכתוב: לקוח את ספר התורה הזה?" הרי שאפילו אות אחת מעכבת. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ג. עֲשֶׂרָה דְּבָרִים יֵשׁ בְּתַפְלִין, כְּלֵן הַלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינִי, וְכֵלָן מַעַכְבִּין. לְפִיכֵן אִם שָׁגָה בְּאֶחָת מֵהֶן, הֲרֵי הַתַּפְלִין פְּסוּלוֹת. שְׁנַיִם הֵן בְּכַתִּיבָתָן, וּשְׁמוּנָה בְּחַפְזוֹתָן¹⁴ וּקְשִׁירֵת רְצוּעוֹתֵיהֶן. וְאֵלוֹ הֵן הַשְּׁנַיִם שֶׁבְּכַתִּיבָתָן: שְׁכוֹתֵבִין אוֹתָן בְּדִיו¹⁵, וְשִׁיְהִי נִכְתְּבִין עַל הַקֶּלֶף¹⁶.

14) בעור הבתים המכסה את הפרשיות. 15) שחורה, ולא בשאר מיני צבעונים, כמבואר בסמוך ה"ה. 16) מבואר בסמוך ה"ז. ובירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) מבואר שכל אלה הלכה למשה מסיני הן.

ד. פִּיצָד מַעֲשֵׂה הַדִּיו? מְקַבְּצִין הָעֵשָׂן שֶׁל שְׂמָנִים¹⁷, אוֹ שֶׁל זֶפֶת וְשֶׁל שְׁעוּרָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, וְגוֹבְלִין¹⁸ אוֹתוֹ בְּשֶׁרֶף¹⁹ הָאֵילָן וּבְמַעַט דְּבִשׁ²⁰, וְלוֹתְתִין²¹ אוֹתוֹ הַרְבֵּה²², וְדִכְיִין²³ אוֹתוֹ עַד שִׁיעֲשֵׂה רְקִיקִין²⁴, וּמְיַבְשִׁין²⁵ אוֹתוֹ וּמְצַנְעִין אוֹתוֹ. וּבְשַׁעַת כְּתִיבָה שׁוֹרְהוּ בְּמֵי עֶפְצִים²⁶ וְכִיּוֹצֵא בוֹ, וְכוֹתֵב בוֹ; שְׂאֵם תִּמְחַקְנוּ, יְהִי נִמְחָק²⁷. וְזֶהוּ הַדִּיו, שֶׁמְצוּה מִן הַמַּבְחָר²⁸ לְכַתֵּב בוֹ סְפָרִים, תַּפְלִין וּמִזְוֹת. וְאֵם כְּתָב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב'מסכת סופרים' (פ"א, ה"ד). ואנו נוהגים היום לכתוב ספר-תורה על קלף כי הוא יותר מובחר מהגויל, שהגויל אינו מעובד אלא מצד השיער, והקלף מעובד משני הצדדים. וגם הגויל כבד ביותר (יו"ד סי' רע"א ס"ג). (43) שבת ע"ב, "רבי מאיר היה כותבה על הקלף מפני שהיא משתמרת". ועל כרחק מה שאמרו (שם) "הלכה למשה מסיני מזוזה על דוכסוסטוס" אינו אלא למצוה. ומכאן שכשרה גם על הגויל (כסף-משנה). וכדאי להעיר, שבזמננו אין חולקים העור לשנים אלא גוררים הקליפה העליונה שבמקום השיער, וגוררים הרבה מצד הבשר ואינו נשאר אלא הקלף בלבד, וכתבים עליהם לצד הבשר (או"ח סי' לב, ס"ז) וקלף זה כשר לשלשתם: לס"ת, תפילין ומזוזה (יו"ד סי' רפ"ח ס"ו). (44) עם הלכות אלו נגמרו שני הדברים השייכים בתפילין בכתיבתן. (ראה לעיל ה"ג). מכאן ואילך מפרש רבינו בפרוטרוט כל הדינים הנוגעים לשני הדברים האלה. את שמות הדברים השייכים בחיפוי התפילין וברצועותיהן, מונה רבינו לקמן פ"ג.

י. אין כותבין ספרים, תפילין ומזוזות על-גבי עור בהמה טמאה ועוף וחייה הטמאים⁴⁵. אבל כותבין על-גבי עור בהמה וחייה ועוף טהורים, ונאפלו נבלות⁴⁶ וטרפות⁴⁷ שלהן. ואין כותבין על-גבי עור הדג הטהור, מפני הזהמא⁴⁸, שאין הזהמא פוסקת בעבודה⁴⁹.

(45) שבת קח. וירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) שנאמר (שמות יג, ט): למען תהיה תורת ה' בפיך - מן המותר בפיך, ואלה הטמאים הרי אסורים באכילה. (46) שמתו ולא נשחטו, או שלא נשחטו כהלכה. (47) שנשחטו, אבל נמצא בגופן מין משמונה-עשר מיני טריפה המנויים בחולין (פ"ג, מ"א). ואע"פ שאין אלה "מותרים בפינו", הרי הם ממין המותר. ויפה משלו חז"ל (שבת, שם) זה "לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך, ואחד הרגו איספקליטור (שר הטבחים) איזה מהן משוכח? הרי אומר, זה שהרגו מלך" וגם אלו לקו ע"י בוראן. (48) הלכלוך. (49) שם. ואי-אפשר לכתוב עליו כתיבה תמה (קריית ספר).

יא. גויל של ספר-תורה, וקלף של תפילין או של ספר-תורה, צריך לעבד אותן לשמן⁵⁰. ואם עבדן שלא לשמן, פסולין⁵¹. לפיכך אם עבדן הפותי, פסולין. אף-על-פי שאמרנו לו לפותי לעבד עור זה לשם הספר או לשם התפילין - פסולין, שהפותי על דעת עצמו הוא עושה, לא על דעת השוכר אותו⁵²; לפיכך, כל דבר שצריך מעשה לשמו⁵³, אם עשהו הפותי, פסול. ומזוזה אינה צריכה העבדה לשמה⁵⁴.

(50) כשנותן את העורות לתוך הסיד להעביר מהם השיער, צריך הוא לומר: אני מעבד עורות אלו לקדושת ספר-תורה, או לקדושת תפילין. (51) גיטין נד, ע"ב; סנהדרין מח, ע"ב. (52) גיטין כג. ושם אמר בלבו לעבדו לשם צורך אחר. (53) כגון כתיבת הגט שצריך שיהיה כתוב לשם

מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא, וכיוצא בו³⁴ מדברים שמכפיין את העור ומחזקין אותו; וזה הוא הנקרא גויל³⁵.

(34) כיון רבינו לעיבוד שלנו שהוא בסיד, שהוא מועיל כעיבוד עפצים (תוספות' למגילה י"ט). (35) תשובת הגאונים (שערי תשובה, סימן של"ב).

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחקקו אותו בעביו לשנים, כמו שהעבדין עושין, עד שיהיו שני עורות: אחד דק, הוא שממול השער, ואחד עבה, והוא שממול הבשר; ועבדו אותו במלח ואחר-כך בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו - זה החלק שממול השער נקרא קלף, וזה שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס³⁶.

(36) כל זה מפורש ב'הערוך' ערך "דוכסוסטוס" בשם רב האי גאון. ודוכסוסטוס, פירושה מקום בשר, שבלשון מדי קוראים לבשר סוסטוס. ו"דוך" - זה מקום, כמו דוך סלוני (תוספות' ב"ב י"ד). ובכת"י התימנים, הגירסא בדברי רבינו: "זה החלק שממול השיער נקרא דוכסוסטוס. וזה החלק שממול הבשר נקרא קלף". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבין ספר-תורה על הגויל³⁷, וכותבין במקום השער³⁸, ושיהיו כותבין התפילין על הקלף, וכותבין במקום הבשר³⁹, ושיהיו כותבין המזוזה על דוכסוסטוס, וכותבין במקום השער⁴⁰. וכל הפותב על הקלף במקום שער, או שפתב בגויל ובדוכסוסטוס במקום בשר - פסול⁴¹.

(37) שכן מצינו בהרבה מקומות בתלמוד, שהוזכר רק גויל בספר תורה, ראה גיטין נד: וכן מבואר במסכת ב"ב י"ד: בס"ת שעשה משה והניחו בארון, וכמו שהוכיח הר"ן (שבת פ"ח). (38) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) כי במקום השיער הוא מעובד היטב ונוח לכתיבה. (39) לצד הבשר. (40) לצד השיער (שבת ע"ט); נמצא שכתבתן במקום החתך, במקום חיבורן זה בזה, ורב האי גאון (מובא ב'הערוך' הנ"ל) נתן סימן לזה "כבוד אלהים הסתר דבר" (משלי כה, ב) שהכתיבה היא במקום הסתר. (41) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט), ובבבלי (שבת ע"ט):

ט. אף-על-פי שפך היא הלכה למשה מסיני, אם כתב ספר-תורה על הקלף, בשר; ולא נאמר גויל, אלא למעט דוכסוסטוס, שאם כתב עליו הספר, פסול⁴². וכן אם כתב את המזוזה על הקלף או על הגויל, בשר⁴³; לא אמרו על דוכסוסטוס אלא למצוה⁴⁴.

(42) שב'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט) אמרו: כותבים (ספר תורה) על הגויל במקום שיער, ועל הקלף וכו' ודוכסוסטוס לא הוזכר שם, הרי שאין כותבין עליו ספר-תורה, וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת. (63) שאינו בר חיוב מצוות. (64) וכתיבת מזווה הוקשה לתפילין, שהרי נאמר: "וכתבתם על מזוזות ביתך", ועיקר "כתיבה" במזווה כתובה. ומכיון שאלו פסולין, ספר-תורה שקדושתו חמורה לא כל-שכן ('בית יוסף', יו"ד סי' רפא), לפיכך כולם יגנוזו, שאינם ראויים למצוותם, אבל אינם נשרפים, שלא נכתבו לשם ע"ז, ככתיבת המין (גיטין מה:). (65) כי ספק הוא, אם כתבן בעצמן או מצאן. (66) כי סתם גוי אינו יודע לכתבן, ויש לתלות שלקחן מידי ישראל. (67) שם.

יד. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שכתבן על-גבי עור בהמה, תיה ועוף הטמאין, או על-גבי עורות שאינם מעבדין⁶⁸, או שכתב ספר-תורה ותפילין על עור שלא עבדן לשמן - הרי אלו פסולין⁶⁹.

(68) שלא עובדו בקמח ובעפצים, כמפורש לעיל ה"ו. (69) הלכה זו כבר נשנית לעיל ("ה"י"א) אלא ששם מדובר כשעור לא נכתבו, שפסולים העורות לכתובת אלו, וכאן משמיענו רבינו שאם עבר וכתבן על עורות פסולים אלו, הרי הס"ת והתפילין פסולין אפילו בדיעבד.

טו. הפותב ספר-תורה או תפילין או מזווה, ובשעת כתיבה לא היתה לו פנה⁷⁰, וכתב אזכרה⁷¹ מן האזכרות שבהן שלא לשמן - פסולין⁷². לפיכך, הפותב את השם, אפלו מלך ישראל שואל בשלומו, לא ישיבנו⁷³; ה"ה כותב שנים או שלשה שמות⁷⁴, הרי זה מפסיק ביניהם ומשיב.

(70) שצריך לחשוב שכותב אזכרה זו לשם קדושת השם. (71) שם משמות הקב"ה. (72) גיטין נד, ע"ב; ושם מה, ע"ב. (73) שמה יסיד דעתו ולא יכוין ויפסול (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א), אבל אם מלך ממלכי אומות העולם שואל בשלומו, ישיבנו, כדי שלא יהרגנו (כסף-משנה). (74) כגון: ה' אלהינו ה' (דברים ו', ד); אל אלהים ה' (יהושע כב, כב); וכן בתהלים (נ, א). ויש מפרשים: כגון שהניח ביריעה שמות רבים שלא כתבם מפני שלא היה טהור, והניח להם מקום ובא לכתבם עכשיו בבת אחת.

טז. הטובל את הקלמוס⁷⁵ לכתב את השם, לא יתחיל מאות השם⁷⁶, אבל מתחיל הוא מאות שלפניו. שכח לכתב את השם כלו - תולה אותו בין השיטות⁷⁷. אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי⁷⁸, פסול. ובשאר התבות אם שכח, פותב מקצת התבה בשיטה ומקצתה למעלה. במה דברים אמורים? בספר-תורה, אבל במזווה ותפילין, אין תולין בהן אפלו אות אחת; אלא אם שכח אפלו אות אחת, גונו מה שכתב⁷⁹ וכותב אחרת. ומתיר לכתב את השם על מקום הגדר⁸⁰ ועל מקום המקח ככלל⁸¹.

(75) עט סופרים. "עט סופר מהיר" (תהלים מה, ב) מתרגם יונתן: קולמוס ספרא. (76) שדרך הקולמוס לשפוך הדיו

אשה זו. וכן חוטי ציצית הצריכים טויה לשם ציצית. ראה לקמן הל' ציצית (פ"א, ה"א). (54) רבינו בתשובתו נותן טעם לזה, "לפי שעצמו של ספר-תורה, ועצמן של תפילין הן המצוה, ולפיכך צריך לעבדן לשמן, כחשיבות מיוחדת, שיוהר בעבודתן כדי שיעמדו ימים רבים, ועצמה של מזווה אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני הבית שחייב בה, ואם אין בית אין מזווה (תשובות הרמב"ם, ליפסיה, כ"ה) וראה מנחות מב: ב'תוספות' ד"ה "תפילין" שהביאו ראה לדעת רבינו מסוגיית הש"ס שם שאמרו: "מזוזות ניקחות מכל אדם" - מפני שאפילו לא נעבדו לשמן כשרות. וגדולי האחרונים הראו שזוהי ברייתא מפורשת ב'ירושלמי' יומא (פ"ג, ה"ו): "עור שעבדו לשם קמיע, מותר לכתוב עליו מזווה" מפני שאין מזווה צריכה עיבוד לשמה. (ראה ב'שירי קרבן' שם).

יב. הלכה למשה מסיני, שאין פותבין ספר-תורה ולא מזווה אלא בשרטוט⁵⁵, אבל תפילין אינן צריכין שרטוט⁵⁶, לפי שהן מחפזין. ומתיר לכתב תפילין ומזווה שלא מן הפתב, שהכל גורסין פרשיות אלו⁵⁷; אבל ספר-תורה, אסור לכתב אפלו אות אחת שלא מן הפתב⁵⁸.

(55) שמסוגלים בקנה או בסכין ועושים קוים ישרים, כדי שהכתיבה תהיה יפה וישרה, (ירושלמי מגילה פ"א, ה"ט). (56) מנחות לב, ע"ב. (57) מכוסות, ואין הכתב נראה, אבל המזווה אינה מחופה כל-כך שבנקל יכול להסירה. ויש מפרשים: מפני שהתפילין נכתבות על הקלף, והוא דק הרבה, ושמה יקרע מחמת השירטוט ('נמוקי יוסף' הל' מזווה). ומי שאינו יודע ליישר השורה בלא שירטוט, טוב הוא ששירטוט - גם בתפילין - כדי ליישר הכתב, שנאמר: "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות ('טור', או"ח סי' לב. וראה שבת קלג:). (58) שם. והטעם, שמה יטעה בחסרות ויתירות.

יג. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שכתבן אפיקורוס, ישרפו⁵⁹. פתבן פותי, או ישראל מומר⁶⁰, או מוסר ביד אנס⁶¹, או עבד, או אשה⁶², או קטן⁶³ - הרי אלו פסולין, ויגנוזו, שנאמר: "וקשרתם", "ויכתבתם" - כל שמזקק על הקשירה ומאמין בה, הוא שפותר⁶⁴. נמצאו ביד אפיקורוס, ואינו יודע מי כתבן⁶⁵ - יגנוזו. נמצאו ביד פותי - פשרים⁶⁶. ואין לוקחין ספרים, תפילין ומזוזות מן הפותים ביותר על דמיהם, שלא להרגיל אותן לגנוב ולגזול⁶⁷.

(59) גיטין מה, ע"ב: "שאינו מאמין בקדושת השם... והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, ומצוה לשרפו כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם" (לשון רבינו הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ח). (60) כגירסת דפוס מנטובה. ובשאר הדפוסים: ישראל מומר. משומד - שהמיר דתו, וראה הלכות תשובה (פ"ג, ה"ט). (61) מוסר ממון ישראל ביד איש בעל זרוע (שם, ה"ב). (62) שנים אלה אינן מצווים על מצוות-עשה שהזמן גרמן. וממילא פטורים ממצות תפילין שנוהגת רק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לצער את הלוקח. כאן לא מנה רבינו מזוזה, כי הלא מזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה, כמבואר לעיל ה"א. מקור כל הלכה זו (גיטין נד:).

יט. אין פותבין תפלין ומזוזה, אלא בכתב אשורית⁹³. והתירו בספרים לכתב אף ביוני⁹⁴ בלבד. וכבר נשקע⁹⁵ יוני מן העולם ונשתפש ואבד, לפיכך אין פותבין היום שלשתן אלא אשורית. וצריך להזהר בכתבתן, פדי שלא תדבק אות באות, שכל אות שאין העור מקיף לה מארבע רוחותיה, פסול⁹⁶. וכל אות שאין התינוק, שאינו לא חכם ולא סכל, יכול לקרותה - פסול⁹⁷. לפיכך צריך להזהר בצורת האותיות, שלא תדמה היו"ד לוא"ו ולא ו"ו ליו"ד, ולא כ"ף לבי"ת ולא בי"ת לכ"ף, ולא דל"ת לרי"ש ולא רי"ש לדל"ת, וכן כל פיוצא בזה⁹⁸, עד שיורץ כל הקורא בהן⁹⁹.

(93) "הוא הכתב שבו ניתנה תורה לישראל, ונקרא אשורי, שהוא המאושר (המובחר) שבכתב, מלשון: כי אשורני בנות (בראשית ל, יג) שכתב זה אינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעולם, לפי שאותיותיו בלתי מתדמות ואינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו ואין כזה בשאר הכתבים" (מלשון רבינו בפירושו למשנה, ידיים פ"ד, מ"ה) וראה סנהדרין כב. חילוקי דעות בזה. יש אומרים: "למה נקראת אשורית? שעלה עמהם מאשור", בימי עזרא. (94) לשון יונית וכתבה (מגילה ט). ובירושלמי (שם, פ"א, ה"ט) הטעימו "בדקו ומצאו שאין התורה יכולה להיתרגם כל צרכה אלא יונית", וחז"ל (מגילה ט:): המליצו עליה את הפסוק: יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם (בראשית ט, כז) "יפיותו של יפת (היא לשון יונית) יהא באהל שם". ורבינו ב"פירוש המשנה" (מגילה פ"ב, מ"א) יאמר: "ומה שנשתנה לשון יוני משאר הלשונות, לפי שהיה מובן אצלם... והטעם: מפני שהם (החכמים) פירשו התורה בלשון יוון לתלמי המלך, ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד שהיתה אצלם אותה הלשון כמו לשונם, וכאילו היתה אשורית". אבל תפילין ומזוזות אינן נכתבות יונית, מפני שנאמר בהן: והיו הדברים האלה - בהוייתן יהיו (שם). (95) אותה שפה יונית שהיו מדברים בה בימי חכמי המשנה (כסף-משנה). (96) מנחות כט, ע"א. (97) שם, ע"ב: "רמי בר תמרי, נפסקה לו רגל הוא"ו של ויהרג ה' כל בכור. אמרו לו: הבא תינוק שאינו חכם (שאם חכם מבין שמחרף הוא לומר "ויהרג" כלפי מעלה וקורא "ויהרג") ואינו טיפש (שהטיפש אינו יודע לקרוא אלא אות שלמה - רש"י שם אם יקרא "ויהרג" - כשר, אם "ויהרג" - פסול". (98) שבת קג, ע"ב. וצורת כתיבת האותיות ודקדוקן, מפורשת בשו"ע או"ח סי' לב, וב"טור' או"ח סי' ל"ו. (99) מלשון הכתוב (חבוק ב, ב).

כ. עור שהיה נקוב, לא יכתב על-גבי הנקב¹⁰⁰. וכל נקב שהדי עוברת עליו אינו נקב, ומתיר לכתב עליו; לפיכך מתיר לכתב על-גבי עור העוף שנתעבד¹⁰¹.

בבת אחת אם יש בו דיו מרובה, ושמה תיפול הדיו על השם ויצטרך למחקו (מס' סופרים פ"ה, ה"ו). (77) בין השורות, אבל לא בין הדפים. (78) מנחות ל, ע"ב. (79) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). שנאמר בתפלין ומזוזה: "והיו הדברים" בהוייתן יהיו, שיהיו כתובות כסדרן האמור בתורה (ראה לקמן הל' מזוזה פ"ה, ה"א), ולפיכך אי אפשר לתלות האות אחרי שכתב התיבה הבאה, כי זה "שלא כסדרן". ואין הפרש בין אם הקדים פרשה לפרשה או אות לאות. (80) גרר - זה שנגרר אחרי שהדיו נתייבשה, מחק - זה שנמחק בעוד שהכתיבה לחה, והכתיבה על מקום הגרר נאה יותר, כי לא נשאר שום כתם במקום, ואם שכח לכתוב השם, הרי הוא גורר או מוחק את התיבה המאוחרת, וכתב במקומה את השם על מקום המחק (מנחות ל:). (81) בין בספר-תורה בין בתפילין ומזוזה, שגורר מלמטה למעלה עד מקום השם, וכתב השם, וממשיך לכתוב הלאה כסדרן (ש"ך, יו"ד סי' רפח, סק"ב). אבל לתלות האות בתפילין ובמזוזה אסור מפני ש"סדרן מעכב".

יז. פותבין ספרים, תפלין ומזוזות, אסור להם להפך הריעה על פניה⁸², אלא פורש עליה בגד⁸³ או כופלה⁸⁴.

(82) להגן על הכתב שלא יעלה עליו אבק משום בזיון (עירובין צח.). (83) אבל אם אין לו בגד, מוטב להפכה על הכתב ולא להשאירה על פניה, כי יש בזה בזיון יותר גדול (שם). ובמסכת סופרים פ"ג, הלכה טז). (84) כלומר: בשום פנים לא ישאיר את הכתב על פניו. וכתב הב"ח (יו"ד סי' רע"ו): שאסור לאדם להניח שום ספר פתוח ויצא לחוץ אלא יכסנו במפה. והוסיף הש"ך (יו"ד, שם): שידוע לחכמי האמת, שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא "שומר דפים על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכח תלמודו.

יח. ספר-תורה, תפלין ומזוזה, שאמר הסופר אחר שפיצאו מתחת ידו: לא כתבתי האזכרות שבהן לשמן! אינו נאמן לפסול⁸⁵. אבל נאמן הוא להפסיד כל שכתרו⁸⁶. ולמה אינו נאמן לפסול? שמה לא נתפון אלא להפסיד על הלוקח⁸⁸ או על זה ששכתרו⁸⁹, ודומה⁹⁰ שאינו מפסיד באמירה זו אלא שכתרו האזכרות⁹¹. לפיכך אם אמר: ספר-תורה זה או תפלין אלו, עורות שלהן אינם מעבדות לשמן! - מתוך שגאמן להפסיד שכתרו, נאמן לפסול, שהרי הפל יודעים, שאם אין העורות מעבדין לשמן, אין שכתרו לו כלל⁹².

(85) שמה נתכוין להקניט את הלוקח. (86) שהרי לדבריו לא נכתבו האזכרות לשמן, וכל ספר שלא נכתבו האזכרות שבו לשמו - אינו שוה כלום לבעליו. (87) נאמר מתוך שנאמן להפסיד שכתרו, יהא נאמן לפסול? (88) שמתכוין לצער. (89) לכתוב בשבילו. (90) והוא חושב וטועה. (91) שאינו יודע שיפסיד כל שכתב בגלל האזכרות שכתב שלא לשמן. (92) ויודע שיפסיד כל שכתרו, ולא נתכוין רק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשמאלו פסולות, שאין דרך כתיבה בכך, כמו שמבואר בשבת דף קג עמוד א ("הגהות מיימוניות").

ב. וְצָרִיף לְהִזְהַר בְּפִרְשֵׁיּוֹת, שְׁאֵם עֲשֵׂה הַסְתוּמָה פְּתוּחָה¹⁰ אוּ הַפְתוּחָה סְתוּמָה, פְּסוּלָן. וּשְׁלֹשֶׁת הַפִּרְשֵׁיּוֹת הָרְאשׁוֹנוֹת כְּלָן פְּתוּחוֹת, וּפְרָשָׁה אַחֲרוֹנָה, שְׁהִיא וְהִיא אִם שְׁמַעַ, סְתוּמָה.

9) פרשה המתחילה באמצע השיטה (השורה) או בסופה. 10) שתחילתה בתחילת השיטה, וזה מבואר בפורוטרוט לקמן (פרק ת, הלכות א-ב). ומקור הלכה זו (שבת דף קג עמוד ב).

ג. וְצָרִיף לְהִזְהַר בְּמֵלֵא וְחֶסֶר, עַד שֶׁיְהִי אַרְבַּעַתָּן כְּתוּבוֹת כְּמוֹ שֶׁהָן פְּתוּבוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַבְּדוּק¹¹; שְׁאֵם כְּתַב הַחֶסֶר¹² מֵלֵא¹³, פְּסוּל, עַד שֶׁיִּמְחַק הֵיטֵר¹⁴; וְאִם כְּתַב הַמֵּלֵא חֶסֶר, פְּסוּל וְאִין לוֹ תִּקְנָה¹⁵. וְאֵלוֹ הֵן הַחֲסוֹרוֹת וְהַמֵּלֵאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּאֲרַבַּע פִּרְשֵׁיּוֹת אֵלוֹ:

11) מוגה משגיאות. 12) חסר וא"ו או יו"ד. 13) כגון "ביאך" במקום "ביאך". 14) וירחיב האות שלפניה ושל אחריה, כדי שלא יראו כשתי יתבות נפרדות מחמת חלל האות המחוקה ("פרי חדש"). 15) שאי אפשר לתקן ולמלא את החסר, שאז תהיה הכתיבה שלא כסדרה (שהרי הקדים את המאוחר), ואמרו במכילתא פרשת בא: "כתבן שלא כסדרן ייגזזו". וכל זה רק בתפילין ומזוזה. אבל ב"ספר תורה" יש תקנה להכניס את החסר. ואף על פי שקדושתו חמורה משל תפילין ומזוזה, כתיבה "כסדרה" אינה מעכבת בו, כי אי אפשר להיזהר בכל הספר שלא תהא בו טעות, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ("מעשה רוקח").

ד. פְּרָשָׁה רְאשׁוֹנָה: 'קִדְשׁ לִי כָל בְּכוֹר' - מֵלֵא, 'זְכוֹר' - מֵלֵא, 'בְּחֻזְק' - חֶסֶר, 'הַזְּעִי' - מֵלֵא, 'צִיִּים' - חֶסֶר וְאִין, 'יְבִיאָך' - מֵלֵא, 'וְהֶאֱמַרְי' - חֶסֶר, 'וְהִיבֹסִי' - מֵלֵא, 'לְאַבְתִּיך' - חֶסֶר וְאִין, 'הַעֲבֹדָה' - חֶסֶר, 'מִצַּת' - חֶסֶר, 'הַשְּׁבִיעִי' - מֵלֵא, 'מִצוֹת' - מֵלֵא, 'שְׂאֵר' - חֶסֶר, 'גְּבֻלְך' - חֶסֶר, 'בְּעֵבוֹר' - מֵלֵא, 'לְאוֹת' - מֵלֵא, 'וּלְזִכְרוֹן' - מֵלֵא, 'עֵינֶיך' - מֵלֵא, 'תּוֹרַת' - מֵלֵא, 'הוֹצֵאָך' - חֶסֶר וְיו"ד, 'הַחֻקָה' - חֶסֶר, 'לְמוֹעֲדָה' - מֵלֵא.

ה. פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה: 'וְהִיא פִי יְבִיאָך' - חֶסֶר וְיו"ד, 'וְלְאַבְתִּיך' - חֶסֶר וְאִין, 'חֶמֶר' - חֶסֶר, 'בְּכוֹר' - מֵלֵא, 'בְּחֻזְק' - חֶסֶר, 'הוֹצִיאָנוּ' - מֵלֵא, 'וַיַּהֲרֹג' - חֶסֶר, 'בְּכוֹר' - מֵלֵא, 'מְבַכֵּר' - חֶסֶר, 'וְעַד בְּכוֹר' - מֵלֵא, 'זִבְח' - חֶסֶר וְאִין, 'וְכָל בְּכוֹר' - מֵלֵא, 'לְאוֹת' - מֵלֵא, 'דְּרָכָה' - פְּתוּבָה בְּה"א, 'וּלְטוֹטְפַת' - חֶסֶר וְאִין תְּנַנָּא, 'עֵינֶיך' - מֵלֵא, 'בְּחֻזְק' - חֶסֶר, 'הוֹצִיאָנוּ' - מֵלֵא.

נִקְבַּ הָעוֹר אַחַר שְׁנִכְתַּב - אִם נִקְבַּ בְּתוֹף הָאוֹת¹⁰², כְּגוֹן תּוֹף ה"א אוּ תוֹף מ"ם, וְכֵן בְּשְׂאֵר אוֹתֵיּוֹת, בְּשִׁיר¹⁰³. נִקְבַּ בְּיַרְךָ¹⁰⁴ שָׁל אוֹת עַד שְׁנִפְסְקָה - אִם נִשְׁתִּיר מִמָּנָה¹⁰⁵ מֵלֵא אוֹת קְטָנָה¹⁰⁶, בְּשִׁיר; וְהוּא¹⁰⁷, שְׁלֵא תְדַמָּה לְאוֹת אַחֲרֵת¹⁰⁸; וְאִם לֹא נִשְׁתִּיר מִמָּנָה מֵלֵא אוֹת קְטָנָה - פְּסוּלָה.

100) שבת קח, ע"א. שנאמר: וכתבתם - כתיבה תמה, שלימה ולא מופסקת, וע"י הנקב האות נפסקת. 101) מפני שנקביו דקים וקטנים (שבת קח.). 102) בקלף החלק שבפנים האות. 103) מנחות כט, ע"א. שהאות עצמה שלמה היא. 104) רגל האות. 105) מהחלק שלמעלה מהנקב. 106) אות יו"ד. 107) ובלבד. 108) שם.

~ יום שני י"ד ניסן ~

פֶּרֶק שְׁנַיִ

1) דיני התגין שבכתיבת פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

א. בִּיצַד פּוֹתְבִין אֶת הַתְּפִלִּין שָׁל רֵאשָׁ? פּוֹתְבִין אַרְבַּע פִּרְשֵׁיּוֹת עַל אַרְבַּע קְלָפִין³, וְגוֹלְלִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבֵדוֹ, וּמְנִיחִין אוֹתָן בְּאַרְבַּע בְּתִים, שֶׁהֵן מְחַבְּרִין⁴ בְּעוֹר אֶחָד⁵. וְשָׁל דָּ, פּוֹתְבִין אוֹתָן הָאַרְבַּע פִּרְשֵׁיּוֹת בְּאַרְבַּע דְּפִינִין⁶ עַל קְלָף אֶחָד, וְגוֹלְלוּ כְּמִין סִפְר־תּוֹרָה מְסוּפּוֹ לְתַחְלָתוֹ⁷, וּמְנִיחוּ בְּבֵית אֶחָד⁸.

2) הקדים רבינו לפרש מעשה כתיבת "של ראש" תחילה, וכן לעיל (פרק א, הלכה א) במעשה הנחתן הקדים "של ראש" לתפילה "של יד" אף על פי שבתורה קדמה "של יד" ככתוב (שמות פרק יג, פסוק ט): והיה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך, וכן צריך לכתוב קודם פרשיות של יד כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים (סימן לב, סעיף א), אלא מפני שקדושת "של ראש" חמורה מ"של יד" כמבואר לקמן (פרק ג, הלכה י"ז) נקטה תחילה. 3) (מנחות דף לד עמוד ב) שנאמר ולטוטפת בין עיניך אמר רבי עקיבא טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. 4) מבואר לקמן (פרק ג, הלכות ב"ג). 5) שנאמר "ולזיכרון בין עיניך" זיכרון אחד אמרתי לך ולא שניים ושלוש זיכרונות, מכאן שאין מניחים את ארבע הפרשיות אלא בעור אחד (מנחות, שם). 6) עמודים. 7) כי אם יגללו מתחילתו לסופו תצא הפרשה האחרונה ראשונה וסדרן מעכב (קריית ספר). גם ארבעת הקלפים שבתפילה של ראש, גוללים מסופם לתחילתם כמבואר בדברי רבינו לקמן פרק ג, הלכה ז, אלא משום שאי אפשר לגללם בגלילה ממש "כעין ספר תורה", שהרי טעונים כיפול, כדי שיניחם בבתים בעומק כל בית, לפיכך קדק רבינו לתאר גלילת הפרשיות "כמין ספר תורה" רק ב"של יד" לבד ("מעשה רוקח"). 8) שנאמר: והיה לך לאות על ירך, אות אחת מבחוץ ומפנים (מנחות, שם). וראוי להעיר שכתיבת התפילין היא ביד ימנית, כמו שמבואר במסכת מנחות דף לז עמוד א ואם עבר וכתבן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האותיות המתאיגות - שש עשרה. ואם לא עשה התגין, או הוסיף וגרע בהן - לא פסל.

י. הלוקח תפילין ממי שאינו ממחה²², צריך לברך²³. לקח ממנו מאה קציצות²⁴, בודק מהן שלש קציצות; או שתיים של ראש ואחת של יד, או שתיים של יד ואחת של ראש²⁵ - אם מצאם פשרים, החזק זה האיש²⁶, והרי כלן פשרים ואין השאר צריך בדיקה²⁷; ואם לקחם צבתים²⁸ צבתים, פלן צריכות בדיקה²⁹, שחזקת הצבתים, מאנשים הרבה לקוחים³⁰.

22) שאינו בקי בכתיבת הפרשיות שבתפילין ועלול לטעות בין חסרות ליתירות, וכיוצא בזה. (23) פותח את הבתים, ובודק את הפרשיות לראות אם נכתבו כהלכה (עירובין דף צז עמוד א) ולכתחילה אין לקנותן אלא מן המומחה שהוא מנוסה ובקי בדיני מעשה התפילין, כי בזיון הוא לפתוח הבתים ולבודק פרשיותיהם וכן יש לחוש שמא יתעצל ולא יפתחם כלל מפני הטרה, ויניחן בלי בדיקה (מנחות דף מב עמוד ב וכן בתוספות עירובין דף צז עמוד א). (24) דפוסי התפילין חוץ מרצועותיהן נקראים קציצות, ראה (סוכה דף כו עמוד ב; גיטין דף נח עמוד א). (25) כי צריך הוא לדעת אם כותבן היה בקי בשל יד ובשל ראש כאחד. (26) שמכרן למוכר הזה כי הלכה היא: "שלוש פעמים הרי היא חזקה" (יבמות דף סד עמוד ב). (27) שהרי כולן נכתבו על ידי איש אחד, שהרי זה מצאן אצל המוכר קשורות בצמד אחד (עירובין, שם). (28) חבילות חבילות נפרדות, צבתים - מלשון: שול תשולו לה מן הצבתים (רות פרק ב, פסוק טז), שפירושו: אלומות. (29) כל חבילה צריכה בדיקה לעצמה ואין האחת ניתרת בבדיקת חברתה. (30) ומי שמכר את אלו לא מכר את אלו ושמה האחד מומחה והשני הדיוט (שם). לפיכך בודק בכל צבת שתיים של יד ואחת של ראש או להיפך ועל ידה נותר כל הצבת.

יא. הפותח תפילין בכתב-ידו, או שלקחן מן הממחה³¹ או משאר אדם, וברך ויחזירן לעורן - לעולם אינו צריך לברך פעם אחרת, ואפלו לאחר כמה שנים; כל זמן שחפזין שלם, הרי הן בחזקתן, ואין חוששין להן שפא נמחקה אות מתוכן או שנגקבה. הלל הגזק היה אומר: אלו משל אבי אמא!³²

31) שאינן צריכות בדיקה. (32) ירושלמי עירובין (פרק י, הלכה א) ולא בדתין מעולם. והטעם, כי האוויר שולט בהן ואינן מתעפשות; אבל אם אינו מניחן אלא לפרקים, ויש לחוש שמא נתעפשו, ודאי צריכות בדיקה, שמא ניקבו האותיות או נמחקו. וזמן בדיקתן פעמיים בשמיטה (שולחן ערוך אורח חיים סימן ל"ט; וראה מסכת יומא דף יא עמוד א).

פרק שלישי

1) סידור פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

ו. פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית: 'שְׁמַע' - עִינֵיךָ שֶׁל 'שְׁמַע' גְּדוּלָה, דָּלֶ"ת שֶׁל 'אֶחָד' גְּדוּלָה¹⁶, 'מֵאֲדָךְ' - חֶסֶד, 'לְבָנֶיךָ' - מְלֵא, 'בְּבִיתְךָ' - בְּלֵא יו"ד שְׁנֵינָה, 'וּבְקוֹמֶךָ' - מְלֵא, 'לְאוֹת' - מְלֵא, 'יָדְךָ' - חֶסֶד, 'לְטוֹטְפֹת' - חֶסֶד שְׁנֵי וְאוּי"ן, 'עֵינֶיךָ' - מְלֵא, 'מְזוֹזוֹת' - חֶסֶד וְא"ו רֵאשׁוֹנָה, 'בֵּיתְךָ' - בְּלֵא יו"ד שְׁנֵינָה, 'וּבְשַׁעְרֶיךָ' - מְלֵא.

16) רומזו לתיבת עד, שישראל מעידים על יחוד ה' ככתוב (ישעיה פרק מג, פסוק י): אתם עדי נאום ה' ("בעל הטורים").

ז. פְּרָשָׁה רְבִיעִית: 'וְהִיזָה אִם שְׁמַע' - חֶסֶד, 'מְזוֹתֵי' - בְּוֵא"ו אַחַת, 'יֹוֹרָה' - מְלֵא, 'וּמְלֻקוֹשֵׁי' - מְלֵא, 'וְתִירְשָׁךְ' - חֶסֶד וְא"ו, 'וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם' - מְלֵא, 'יְבוּלָה' - מְלֵא, 'הַטְּבָה' - חֶסֶד, 'נִתְּן' - חֶסֶד, 'אֶתֶם' - חֶסֶד, 'לְאוֹת' - מְלֵא, 'לְטוֹטְפֹת' - חֶסֶד וְא"ו שְׁנֵינָה, 'עֵינֵיכֶם' - מְלֵא, 'אֶתֶם' - חֶסֶד, 'בְּבִיתְךָ' - בְּלֵא יו"ד שְׁנֵינָה, 'וּבְקוֹמֶךָ' - מְלֵא, 'מְזוֹזוֹת' - מְלֵא, 'בֵּיתְךָ' - בְּלֵא יו"ד שְׁנֵינָה, 'וּבְשַׁעְרֶיךָ' - מְלֵא, 'לְאַבְתְּיֶכֶם' - חֶסֶד וְא"ו¹⁷.

17) כל זה הוציא רבינו מתוך "הספר הידוע במצרים... ועליו היו הכול סומכים לפי שהגיהו בן אשר" (מלשון רבינו לקמן פרק ח, הלכה ד).

ח. וְצִרְיָךְ לְהִזְהַר בְּתַגִּינֶיךָ¹⁸ שֶׁל אוֹתִיּוֹת, וְהֵן כְּמוֹ זֵינִי"ן זְקוּפוֹת¹⁹ שֵׁישׁ לָהֶם תֵּג, כְּמוֹ שֶׁהֵן²⁰ כְּתוּבִין בְּסִפְרֵי-תוֹרָה²¹. וְאֵלוֹ הֵן הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּיגוֹת שֶׁפְּאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ.

18) בכתרים. (19) אות זיי"ן זקופה. (20) התגים. (21) כמבואר לקמן פרק ז, הלכה ח. ומקור התגים לפרשיות שבתפילין, בסדר תפילין של הגאונים הנקרא "שימוש רבה" וראה לקמן פרק ז, הלכה ח מה שהבאנו בשם "תשובות רבינו".

ט. פְּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ אוֹת אַחַת בְּלָבָד, וְהִיא מ"ם סְתוּמָה שֶׁל 'מִיָּמִים', עֲלִיָּה שֶׁלשׁ זֵינִי"ן. פְּרָשָׁה שְׁנֵינָה יֵשׁ לָהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֵן ה"א, וְעַל כָּל ה"א מִחֲמִשְׁתָּן אַרְבַּע זֵינִי"ן. וְהֵן: ה"א שֶׁל 'וַנִּתְּנָה', וְה"א רֵאשׁוֹנָה וְה"א אַחֲרוֹנָה שֶׁל 'הִקְשָׁה', וְה"א שֶׁל 'וַיַּהֲרֹג', וְה"א שֶׁל 'יָדְכָה'. פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: קו"ף שֶׁל 'וּבְקוֹמֶךָ' יֵשׁ עֲלֶיהָ שֶׁלשׁ זֵינִי"ן, וְקו"ף שֶׁל 'וַיִּקְשְׁרֶתֶם' יֵשׁ עֲלֶיהָ שֶׁלשׁ זֵינִי"ן, וְטו"ת-טו"ת-פ"א שֶׁל 'לְטוֹטְפֹת', עַל כָּל אוֹת מִשְׁלֶשְׁתָּן אַרְבַּע זֵינִי"ן. פְּרָשָׁה רְבִיעִית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת: פ"א שֶׁל 'וְאֶסְפְּתָ' יֵשׁ עֲלֶיהָ זֵינִי"ן אַחַת, וְטו"ת-טו"ת-פ"א שֶׁל 'לְטוֹטְפֹת', עַל כָּל אַחַת מִשְׁלֶשְׁתָּן אַרְבַּע זֵינִי"ן. כָּל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תפילין, ודמות שי"ן שיש לה ארבעה ראשים משמאל המניח¹⁸.

16) מקמטים אותו בצבת. (17) כשעדיין רטוב. (18) ע"פ "שימושא רבה". ושתי צורות השי"ן הזאת מכוונות נגד שתי הכתיבות שלנו: כתיבת הלוחות, וכתיבת ספר-תורה. כתיבת הלוחות היתה שקועה, שנאמר: "חרות על הלוחות" והיתה מפולשת מעבר לעבר. נמצא שהשי"ן של הלוחות היו לה ארבעה דפנות לשלשה אוירים, וכנגדה שי"ן של ארבעה קמטים שיש בה שלשה אוירים; וכתיבת ספר התורה הרי היא בולטת, ואין בשי"ן שלה אלא שלשה ראשים ('בית יוסף', אורח-חיים ס' לב).

ג. ומניחין את העור על העץ עד שייבש. ואחר-כך חולץ העור מעל-גבי האמום¹⁹ של עץ, ונמצא העור, שיש בו ארבעה בתים פנויים. ומכניסין פרושה בכל בית ובית, ומחזירין מקצת העור מלמטה, ותופרין אותו מארבע פנותיו²⁰. ומניחין מן העור שלמטה מקום שתפגס בו הרצועה כמו תוֹבֵר, והוא הנקרא מעֵבֶרֶת.

19) דפוס. (20) רוחותיו.

ד. וכיצד עושין תפילין של יד? לוקחין עץ מרֵבֶע, אֲרָפוּ פְּרָחָבוּ, וְיָהִי גִבְהוּ פְּאַצְבֵּעַ, או יתר על זה מעט או פחות מעט, ומחפין אותו בעור רֵטֹב, ומניחין את העור על האמום עד שייבש, וחולץ את העור, ומניח את ארבע הפרשיות במקום העץ, ומחזיר מקצת העור מלמטה, ותופרו מארבע פנותיו, ומניחין מן העור תוֹבֵר, מקום הרצועות.

ה. כיצד סדור הפרשיות בתפלה של ראש? מכניסין פרושה אחרונה²¹, שהיא וְיָהִי אִם שְׁמַעַ, בבית ראשון, שהוא על ימין המניח; וישמע' סמוכה לה; וְיָהִי כִי יִבְאֶרְךָ - בבית שלישי, סמוכה ל'שמע'; וְיִקְדָּשׁ לִי בבית רביעי, שהוא לשמאל המניח תפילין - כְּדִי שִׁיחָא קוֹרָא שְׁלִפְנָיו²², כנגד פני המניח, קוֹרָא²³ על הסדר הזה²⁴, כגון זה ואם החליף סדור זה - פסולות²⁵.

21) לסדר כתיבתה בתורה. (22) ובנוסח אחר: "שלפניו". (23) מימינו לשמאלו. (24) שהוא סדרן הכתוב בתורה (מנחות לד:); וכן היא דעת רש"י שם. וב'תוספות' שם הביאו דעת רב האי גאון, וכן שיטתו של רבינו-תם, שסדר הנחתן הוא: קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, מימין הקורא לשמאלו. וסימן נתנו לדבר: שתי הוי"ו"ת (והיה כי יביאך,

א. שמונה הלכות יש במעשה התפילין²⁶, פלן הלכה למשה מסיני, ולפיכך פלן מעכבות, ואם שנה באחת מהן, פסל. ואלו הן: שיהיו מרבעות, וכן תפירתן²⁷ ברבוע, ואלכסוֹנָן ברבוע²⁸, עד שיהיה להן ארבע זוויות שוות²⁹; ושיהיה בעור של ראש צורת שי"ן³⁰ מניין ומשמאל³¹; ושיתרף הפרשיות במטילת³²; ושיתרף אותן בשער³³ מעל המטילת, ואחר-כך מכניסין בבתיהן; ושיהיו תופרין אותן בגידיו³⁴; ושעושין להן מעֵבֶרֶת³⁵ מעור החפוי, שתפגס בה הרצועה, עד שתהא עוברת והולכת בתוך תוֹבֵר³⁶ שלה; ושיהיו הרצועות שחרות³⁷; ושיהיה הקשר שלהן³⁸ קשר ידוע, כצורת דלת³⁹.

(2) עד כאן ביאר רבינו את שני הדברים המעכבים בכתיבת התפילין, מכאן ואילך הוא מפרש את שמונת הדברים המעכבים בעשיית התפילין וקשירת רצועותיהן, כפי שהזכיר כבר לעיל (פ"א, ה"ג). (3) שגם תפירת הגידים תהיה מרובעת (מגילה כד: ו'תוספות' שם). (4) שיהיה ריבוען מכוון ארכן כרחבן, כדי שיהיה להם אותו אלכסון, שאמרו חז"ל (סוכה ח:): כל אמה בריבוע, אמה ושני חומשים באלכסונה. ולא יהא ארכן יתר על רחבן (שם). (5) שאם יהיה ארכן כרחבן, אז המרחק של זוויות האורך יהיה שווה למרחק של זוויות הרוחב. כל אלה כלולים בהלכה אחת, ומכאן ואילך מתחילה ההלכה השניה. (6) שעושה קמטים דקים בעור הבתים כדמות שי"ן (מנחות לה:). (7) ע"פ סדר תפילין ל'גאונים', הנקרא "שימושא רבה". (8) חתיכת בד. ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). ואנו נוהגים לכרכן בקלף ('שולחן ערוך' אורח-חיים ס' לב). (9) שבת קח, ע"א. (10) שם. וזוהי ההלכה החמישית. (11) מקום מעבר. (12) כעין כפל בבגד, ויש מפרשים: כעין לולאה, או עניבה, ונוכר במשנה (כלים פרק כ"ה, משנה א): "כל שיש לו תוברות". (13) צבועות צבע שחור. (14) של הרצועות "של ראש" כמו שמבואר בסמוך (הלכה י"ג). (15) על-פי "שימושא רבה".

ב. כיצד עושים תפילין של ראש? לוקחין עץ מרֵבֶע אֲרָפוּ פְּרָחָבוּ וְגִבְהוּ. ואם היה גִבְהוּ יוֹתֵר על רִחְבּוֹ או פחות מִמֵּנוּ אֵין פְּכָךְ פְּלוּם. ואין מקפידין אלא על אֲרָפוּ שִׁיחָא כְּרָחָבוּ. וחופרין בו שלשה חריצין, כְּדִי שִׁיַּעֲשֶׂה לוֹ אַרְבַּע ראשים, כגון זה ולוקחין עור, ומרטיבין אותו פְּמִים ומשימין בו את העץ, ומכניסין את העור בין פל חריץ וחריץ, ומכמשים⁴⁰ אותו והוא רֵטֹב⁴¹ מפאן ומפאן, עד שעושין בו דמות שי"ן שיש לה שלשה ראשין מימין המניח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּטְרַפּוֹת שְׁלֶהֶן. לֹקְחֵינָהּ הַגִּידִין שֵׁשׁ בַּעֲקֵב³⁶ הַפְּהֵמָה אוֹ הַחִיָּה טְהוֹרִים, וְהֵם לְבָנִים; וְאִם הֵם קָשִׁים, מְרַבְּקִין אוֹתָן בְּאֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כַפְשָׁתָן, וְטוֹוִינָן³⁷ אוֹתָן וְשׁוֹרְרִין³⁸ אוֹתָן, וּבָהֶן תּוֹפְרִין הַתּוֹפְלִין וְיִרְעוּת סִפְר־תּוֹרָה³⁹.

(36) כף הרגל. (37) עושים אותם חוטים חוטים. (38) גודלים. (39) מכות יא, ע"ב. שנאמר: "למען תהיה תורת ה' בפיך", הוקשה כל התורה לתפילין. וראה לקמן פ"ט, הלכה י"ג.

י. כְּשֶׁתּוֹפְרִין הַתּוֹפְלִין, תּוֹפְרִין אוֹתָן בְּרַבּוּעַ. וְהִלְכָה רוֹנְחַת⁴⁰, שִׁיְהִי בְּכָל צֵד⁴¹ שְׁלֹשׁ תְּפִירוֹת, עַד שִׁיְהִי הַכָּל שְׁתֵּים-עָשָׂר תְּפִירוֹת⁴², בֵּין שָׁל יָד, בֵּין שָׁל רֵאשׁ. וְאִם עָשָׂה הַתְּפִירוֹת עָשָׂר⁴³ אוֹ אַרְבַּע-עָשָׂר⁴⁴, עוֹשָׂה. וְכָל הַתְּפִירוֹת, יְהִי הַחוּט שְׁלֶהֶן סוֹבֵב מִשְׁתֵּי רוּחוֹת⁴⁵.

היה אם שמוע) סמוכות זו לזו, ושתי השיני"ן של קדש, שמע, סמוכות לשיני"ן שבעור הבתים, קדש מכאן, ושמע מכאן, ותפילין העשויות על-פי סדר זה נקראות: "תפילין דרבינו-תם". והואיל ותפילין של אלו (רמב"ם ורש"י) פסולות לדברי אלו (רב האי ורבינו-תם) ושל אלו פסולות לדברי אלו, החרד וירא משום ברכה לבטלה, מניח שני זוגות: אחד כדברי אלו ואחד כדברי אלו, ומניחם על ראשו בבת אחת, בברכה אחת, שהרי אמרו (עירוובין צה:): "מקום יש בראש להניח שתי תפילין". ויש אומרים: שיניח של רמב"ם ורש"י ויברך עליהן, ויהיו עליו בשעת קריאת-שמע ותפילה, ואחר התפילה יניח של 'רבינו-תם' בלא ברכה ויקרא בהן קריאת-שמע לבד (או"ח סי' לד). ונהגו בארצות אדום וישמעאל כרבינו ורש"י, וגם שלחו כתב מארץ ישראל, שנפלה הבימה שעל קבר יחזקאל ונמצאו שם תפילין ישנות מאד בסידור רבינו ורש"י ז"ל ('הגהות מיימוניות'). וראה במוספנו "תשובות רבינו". (25) מנחות, שם.

ו. תְּפִלָּה שָׁל יָד, כּוֹתֵבִם בְּאַרְבָּעָה דְפִין²⁶, בְּעוֹר אֶחָד אַרְבַּע כְּסָפְר־תּוֹרָה²⁷, עַל סְדוּרָן בְּתוֹרָה²⁸, כְּגוֹן זֶה אִם כְּתָבָן עַל אַרְבַּע עוֹרוֹת וְהִכְנִסָן בְּבֵית אֶחָד, יֵצֵא, וְאִינוּ צָרִיךְ לְרַבְּקָם²⁹.

קדש ל' כל בכור	והיה כי יביאך	שמע ישראל	והיה אם שמוע
----------------	---------------	-----------	--------------

(26) עמודים. כל פרשה על עמוד מיוחד. (27) הכתוב הרבה דפים על עור אחד. (28) כסדר כתיבתן בתורה, המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר. (29) שם.

ז. כְּשֶׁהוּא גוֹלָל הַפְּרָשִׁיּוֹת³⁰ - בֵּין שָׁל רֵאשׁ, בֵּין שָׁל יָד - גוֹלָל אוֹתָן מְסוּפָן לְתַחֲלָתָן³¹, עַד שֶׁתִּמְצָא כְּשֶׁתִּפְתַּח הַפְּרָשָׁה, תִּקְרָא כָּל פְּרָשָׁה וּפְרָשָׁה מִתַּחֲלָתָה עַד סוֹפָה.

(30) להניח בבתיהן. (31) כמו שאמרו במוזזה (שם, לא:): "כורכה כאחד כלפי שמע" (כסף-משנה בשם הרא"ש).

ח. וּכְשֶׁמְכַנְסִין אֶת הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּבֵתִים שְׁלֶהֶם, כּוֹרְכִין אוֹתָן בְּמַטְלִית, וְעַל הַמַּטְלִית שְׁעָר³², וְאַחֲרָיָהּ מְכַנְסִין אוֹתָן בְּבֵתִיהֶן. וְשָׁעַר זֶה צָרִיךְ לְהִיֹּת שָׁעַר בְּהֵמָה אוֹ שָׁל חִיָּה טְהוֹרָה, וְאֶפְלוּ מְנַבְּלוֹת וּטְרַפּוֹת שְׁלֶהֶן³³. וּכְבָר נִהְגוּ כָּל הָעָם לְכַרְכֵן בְּשָׁעַר זָנָב³⁴ הָעֵגְלִים³⁵.

(32) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). (33) שבת קח, ע"א. וראה בבאורנו לעיל פ"א, ה"ו. (34) שהוא ארוך ונאות לקשירה יותר משיער שאר הגוף. (35) ב"שימוש רבה" נותן טעם לזה כדי שיזכר בעוון העגל ולא יחטא. וכן יועיל זה לכפר על חטא העגל ('מעשה רוקח).

ט. כְּשֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַתּוֹפְלִין, אֵין תּוֹפְרִין אֶלָּא בְּגִידִין שָׁל בְּהֵמָה אוֹ שָׁל חִיָּה טְהוֹרָה, וְאֶפְלוּ מְנַבְּלוֹת

~ נקודות משיחות קודש ~
 "בין של יד בין של ראש"

על אף האמור לעיל בטעם שהקדים תפילין של ראש לשל יד, שלא כבתורה המקדימה של יד לשל ראש, הנה כאן ובעוד מקומות הקדים של יד לשל ראש. ויש לומר הטעם שבהלכות שמדבר אודות שניהם יחד כמו כאן, פעמים מקדים של יד לשל ראש ופעמים של ראש לשל יד.

(לקר"ש חלק ל"ט ע' 22 הע' 7 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(40) מקובלת בישראל. (41) מצדי הבתים. (42) שעושה ארבעה נקבים בכל צד משולי הבתים, ובהם הוא מעביר את תפירת הגידים, נמצא שלש תפירות לכל צד, שהן שתיים-עשרה בין כולן - כנגד שנים-עשר שבטי ישראל. (43) כשתסיר מלכות וכהונה (שאברו בעוונותינו) שהן יהודה ולוי, ישארו עשרה שבטים. (44) כשתוסיף מנשה ואפרים, שנאמר עליהם (בראשית מח, ה): אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, יהיו ארבעה עשר שבטים ("שמושא רבה"). (45) משני צדי שולי הבתים, פנים ואחור, שתי תפירות יוצאות מכל נקב שבנקבי השולים, אחת לצד עליון ואחת לצד התחתון.

יא. וְצָרִיךְ שִׁיַּיַּע הַחֲרִיץ⁴⁶ שָׁל תּוֹפְלִין שָׁל רֵאשׁ עַד מְקוֹם הַתְּפָר⁴⁷. וְאִם הָיָה הַחֲרִיץ נָכָר⁴⁸, כְּדִי שִׁיְהִי אַרְבָּעָה רָאשִׁין נְרָאִין לְכָל, וְאַף-עַל-פִּי שְׂאִין הַחֲרִיץ מְגִיעַ לְמְקוֹם הַתְּפָר - בְּשָׂרוֹת. וְאִם אֵין חֲרִיץ נָכָר - פְּסוּלוֹת⁴⁹. וְצָרִיךְ לְהַעֲבִיר בְּתוֹךְ כָּל חֲרִיץ וְחֲרִיץ עַל-גַּבֵּי הָעוֹר חוּט אוֹ מְשִׁיחָה⁵⁰, לְהַבְדִּיל בֵּין בֵּית לְבֵית. וּמְנַהֵג פְּשוּט, לְהַעֲבִיר גִּיד מְגִידֵי הַתְּפִירָה בְּכָל חֲרִיץ וְחֲרִיץ מְשֻׁלָּשָׁתָן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָחוּרֵי הַרְצוּעָה לְעוֹלָם, אֲלֵא פְעִין הַקְצִיצָה⁶⁴: אַם יִרְקָה - יִרְקִין, וְאֵם לְכַנָּה - לְכַנִּים. וְנוֹי הוּא לְתַפְלִין, שְׂיֵהוּ כָלן שְׁחֹרוֹת, הַקְצִיצָה וְהַרְצוּעָה כְּלָה⁶⁵.

(62 מנחות לה, ע"א. 63) שיאמרו גרדן הוא, ומדמם חטטיו נצבעו והאדימו (שם, וברש"י). (64) כצבע הבית עצמו. (65) גם הצד הפנימי שברצועה, ולא נהגים כן ('בית יוסף' או"ח סי' לג).

טו. הַעוֹר שֶׁמִּחְפִּין בוֹ הַתַּפְלִין⁶⁶ וְשְׂעוֹשֵׁין מִמֶּנּוּ הַרְצוּעוֹת הוּא עוֹר שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ חֵיה אוֹ עוֹף הַטְּהוֹרִים⁶⁷, וְאֶפְלוֹ נְבִלוֹת וְטִרְפוֹת⁶⁸ שֶׁלָּהֶן. וְאֵם עֲשֶׂה מְעוֹר טְמֵאִים, אוֹ שְׁחִפָּה תַּפְלִין בְּזָהָב - פְּסוּלוֹת⁶⁹. וְעוֹר הַרְצוּעָה צָרִיף עֶבֶד לְשִׁמְהָ⁷⁰. אֲבָל בְּעוֹר שֶׁמִּחְפִּין בוֹ, אֵינוֹ צָרִיף עֶבֶד כָּלל; אֶפְלוֹ עֲשֶׂהוּ מִצֵּה⁷¹, כְּשֶׁר; וּמִקוֹמוֹת הַרְבֵּה נִהְגוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָן בְּעוֹר מִצֵּה⁷².

(66) זה עור הבתים שפרשיות התפילין מחופות (מכוסות) בו. (67) עור החיפוי - מקורו (מנחות מב:), עור הרצועות - מקורו (שבת כח:). (68) מבואר לעיל פ"א ה"י, בביאורנו שם. (69) שנאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך", דרשו חז"ל (שבת קח:): "מדבר המותר בפיך", וגם זהב אינו דבר הנאכל. (70) שבשעה שמולחו (ראה לעיל פ"א, ה) יאמר: הריני מעבד עור זה לשם תפילין. (71) שלא עובד במלח ובקמח, כמצה זו שאינה מתוקנת בשם תבלין. (ראה שבת עט:). (72) מפני שכל שאינו מעובד הוא חזק יותר. ומעלה היא לעור הבתים. וכיון שאינו צריך עיבוד כלל, אין לומר בו שצריך להיות מעובד לשמן ('בית יוסף' או"ח סי' לב). ויש אומרים: שטוב והגון לעשות עור הבתים מעור השליל (עובר הנמצא במעי אמו) מפני שלא נעבדה בו עבירה, וגם נוח לעשות בו קמטי השי"ן לרוב רכותו ('הגהות מיימוניות').

טז. אֵין עוֹשֵׁין הַתַּפְלִין, אֲלֵא יִשְׂרָאֵל, שְׂעִשְׂיָתָן כְּתִיבִתָּן⁷³, מִפְּנֵי הַשִּׁי"ן שְׂעוֹשֵׁין בְּעוֹר⁷⁴, כְּמוֹ שְׂאֲמַרְנוּ⁷⁵. לְפִיכָּה אַם חֶפֶן הַפּוֹתֵי אוֹ תַּפְרָן, פְּסוּלוֹת. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַפְּסוּל⁷⁶ לְכַתְּבָן, שְׁלֵא יַעֲשֶׂה אוֹתָן.

(73) שדין עשייתן כדין כתיבתן. וכתיבתן אינה אלא ע"י ישראל כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (74) שעשייתה היא כתיבתה. וכתיבת השי"ן שהיא חלק מהשם "שדי" פסולה ע"י גוי (ראה שבת כח:). וכיון שיש בעשייתן דבר הראוי להפסל ע"י גוי, אין לחלק בין עשייה לעשייה ('בית יוסף' או"ח סי' לט). (75) לעיל ה"ב. (76) כגון ישראל מומר או קטן, וכל אלה המנויים לעיל פ"א, הלכה י"ג. ובנוגע להשחרת הרצועות, יש להסתפק אם יכול גוי להשחירן כשם שכשר לשאר תיקון העור, או אולי כיון שהלכה למשה מסיני היא שיהיו שחורות, צריכה ההשחרה להיות "לשמה", וכל דבר שצריך "לשמו" פסול ע"י גוי (לעיל פ"א, ה"א) והמחמיר תבוא עליו ברכה ('הגהות מיימוניות').

(46) שבין בית לבית. (47) למטה, הוא בית מושב התפילין הנקרא בלשון התלמוד: "תיתורא" (מנחות לה. וברש"י שם). (48) שהוא רק למעלה. (49) מנחות לד, ע"ב. (50) חבל דק, ונזכר במשנה (כלים, פ"כא, מ"ג).

יב. וְכִיצַד עוֹשֵׁין הַרְצוּעוֹת? לֹקְחִין רְצוּעָה שֶׁל עוֹר, רַחֲבָה פְּאַרְף הַשְּׂעוּרָה⁵¹; וְאֵם הֵיטָה רַחֲבָה מִזּוֹ הַשְּׂעוּרָה, כְּשֶׁרָה. וְאַרְף רְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ - פְּדֵי שְׂתַקִּיף אֶת הָרֹאשׁ, וְיִקְשֶׁר מִמֶּנָּה הַקְּשֶׁר⁵², וְתַמְתַּח שְׂתֵי הַרְצוּעוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שְׂיִגִיעוּ לְטַבּוֹר אוֹ לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ מְעֻט⁵³. וְאַרְף רְצוּעָה שֶׁל יָד - פְּדֵי שְׂתַקִּיף אֶת הַיָּדוּעַ, וְיִקְשֶׁר מִמֶּנָּה הַקְּשֶׁר⁵⁴, וְתַמְתַּח רְצוּעָה אַחַת עַל אֶצְבַּע אֶמְצָעִית, וְיִכְרַף מִמֶּנָּה עַל אֶצְבְּעוֹ שְׁלֹשׁ⁵⁵ פְּרִיכוֹת וְיִקְשֶׁר⁵⁶. וְאֵם הֵיוּ הַרְצוּעוֹת אַרְכּוֹת יָתֵר עַל שְׂעוּרִים הָאֵלוֹ - כְּשֶׁרוֹת.

(51) הרי"ף ה' תפילין, ע"פ מדרש נחומא סוף פרשת "בא". (52) כמפורש בסמוך ה"ג. (53) וב'שמושא רבה' כתוב: של ימין עד הטבור, ושל צד שמאל עד החזה, וכן ב'טור' או"ח סי' כז. (54) מסביב לקבורת כמבואר לקמן (ד, ב). ונהגים לכרוך על הזרוע שש או שבע כריכות (שו"ע או"ח סי' כז). (55) על-פי סוגיית התלמוד (מנחות לה: ושם נאמר באורך רצועה של יד "ומתלית לה", ומפרש רבינו שקושר סביב אצבעו שלש פעמים, מתלית - לשון "שלש" בארמית. (56) לחזק כריכות הרצועה שלא תתפרד.

יג. וּמִכְנִיס רְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ בְּתוֹכָר⁵⁷ שֶׁלָּהּ, וּמִקְיִף בְּמִדַּת רֹאשׁוֹ, וְקוֹשֶׁר קֶשֶׁר מְרַבְּעֵם⁵⁸ כְּמִין דָּל"ת. וְקֶשֶׁר זֶה צָרִיף כָּל תַּלְמִיד-חֶכֶם לְלַמְדוֹ⁵⁹. וְאֵי אֶפְשֶׁר לְהוֹדִיעַ צוּרְתוֹ בְּכַתֵּב, אֲלֵא בְּרֵאֵית הָעֵינָן⁶⁰. וְכֵן בְּשֶׁל יָד קוֹשֶׁר קֶשֶׁר כְּמִין יו"ד⁶¹, וְתִהְיֶה הַרְצוּעָה שֶׁל יָד עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת בְּתוֹף הַקְּשֶׁר, פְּדֵי שְׂיַרְחִיב וְיִקְצֹר בְּעַת שְׂיַרְצָה לְקֶשֶׁר עַל יָדוֹ.

(57) הוא מקום מעבר הרצועה המפורש לעיל ה"א. (58) כמ"ם סתומה ('מעשה רוקח'). (59) חולין ס, ע"א. (60) וכן אמרו (מנחות לה:): "וראית את אחורי (שמות לג, כג) - מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין" כדי ללמדו מעשה הקשר, שאי-אפשר להודיעו אלא באיית העין ('האשכול', הלכות תפילין). וב'בית יוסף' או"ח סי' לב הודיע צורתו. (61) שבראש הרצועה אצל הקשר שבו עוברת הרצועה, עושה קשר קטן בצורת יו"ד, כדי להשלים אותיות של "שד"י" - עם השי"ן שבבית של ראש, וקשר של דל"ת שברצועה של ראש (מלשון ה'טור' או"ח סי' לב). והקשרים: דל"ת, יו"ד - נזכרים בתלמוד (שבת סב:).

יד. הַרְצוּעוֹת שֶׁל תַּפְלִין - בֵּין שֶׁל רֹאשׁ, בֵּין שֶׁל יָד - פְּנִיָּהִם הַחִיצוֹנִים שְׂחֵרִים, וְזוֹ הִלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינֵי⁶². אֲבָל אֲחוּרֵי הַרְצוּעוֹת, הוֹאִיל וּמִבְּפָנִים הֵן - אַם הֵיוּ יִרְקוֹת אוֹ לְכָנוֹת, כְּשֶׁרוֹת; אֲדָמוֹת לֹא יַעֲשֶׂה, שְׂמָא תַּהֲפֹף הַרְצוּעָה וּגְנָאֵי הוּא לּוֹ⁶³; וְלֹא יִהְיֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הל' תפילין. ולדעת הרא"ש ושאר פוסקים אין התפירה והקשירה פוסלות אלא בחלק הרצועה המקיף את הראש, וכן ב"ש"ל יד" באותו החלק המקיף את הזרוע והאצבע האמצעית. אבל בעודף הרצועה התלויה מלפניו לנוי, וכן בעודף הרצועה של יד מה שחוץ לאצבע האמצעית - אין הקשירה והתפירה פוסלות (ראה 'טור' או"ח סי' לג, וב'בית יוסף' שם). (94) כגון שנפסקה הרצועה של ראש אחרי העיגול המקיף את הראש, ולא נשאר ממנה כדי שיעור האמור לעיל ה"ב. (95) ואפשר שקשירה ותפירה כשרות בהן, כמבואר לעיל. (96) הצד העליון שברצועה שהוא חלק וצבוע שחור, כמאמרם (מנחות לה): "וניייהן לבר". ומצינו לחז"ל (מועד קטן כה). שסיפרו בחסידותו של רב הונא, שפעם אחת נהפכה לו רצועה של תפילין (השחור בפנים, רש"י) וישב עליה בצום ארבעים יום. (97) יש מדקדקים בדברי רבינו שאין הקפידא נאמרת אלא בשעת ההנחה בלבד, אבל אם נהפכה לו הרצועה אחרי ההנחה אין חוששים לה. ואין זה מוכח, שכל שמניחה כתיקונה אינה עשויה להתפרק מעצמה, אבל ודאי אם נהפכה - עליו לתקנה כראוי ('בית יוסף', או"ח סי' כז).

פָּרָק רְבִיעִי

(1) מקום הנחת תפילין; סדר ברכתן; זמן הנחתן; מי הם הפטורים מהנחתן.

א. היכן מניחין תפילין של ראש? מניחין אותן על הקדקד, שהוא סוף השער שפנגד הפנים, והוא המקום שמחו של תינוק רופס² בו. וצריך לבון אותם באמצע, פדי שיהיו בין העינים³, ויהיה הקשר⁴ בגבה הערף⁵, שהוא סוף הגלגלת.

(2) כך, כשהוא קטן בן שנה (מנחות לו. וברש"י). (3) שלא יהיו בצדי הראש, אלא מכוונות באמצעו כנגד המקום שבין העינים, לקיים מה שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" (שם, לז:). (4) של רצועות הראש העשוי כמין דל"ת, כמו שמבואר לעיל פ"ג ה"ג. (5) שהוא מול הפנים, ולא למטה בצואר (שם, לה:).

ב. ושל יד, קושר אותה על שמאלו⁶, על הקפרת⁷, והוא הפשר התופת⁸ שבמרפק, שגין פרק הפתף ובין פרק הזרוע; שנמצא, כשהוא מדבק מרפקו לצלעיו, תהיה תפלה כנגד לבו, ונמצא מקיים: "והיו הדברים האלה על לבבך"⁹.

(6) מנחות לז, ע"א. שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם" מה כתיבה בימין (שרוב בני אדם כותבים בימין), אף קשירה בימין, ומשקושר בימין, מכלל שהנחת התפילין בשמאלו (כי אם ניחה על ימינו, שוב אינו יכול לקשרה בימין, רש"י שם). (7) לשון קבוצת בשר ('תוספות' שם). (8) מנופח ועולה. (9) שם, לז, ע"ב; מדרש תנחומא פרשת "בא" אות יד).

ג. המניח תפלה של יד על פס-ידו¹⁰, או של ראש על מצחו¹¹ - הרי זה דרף צדוקים¹². העושה תפלתו עגלה פאגוז¹³, אין בה מצוה פללה¹⁴. אטר¹⁵ מניח

יז. תפלה של ראש אין עושין אותה של יד⁷⁷, ושל יד עושין אותה של ראש⁷⁸, לפי שאין מוירדין מקדשה חמורה לקדשה קלה⁷⁹. וכן רצועה של תפלה של ראש אין עושין אותה לתפלה של יד⁸⁰. במה דברים אמורים? כשלבשן; אבל תפילין של ראש שלא לבשן אדם מעולם - אם רצה להחזירן ליד, מתר⁸²; וכיצד עושין? טולה⁸³ עליה עוד עד שתעשה אחת, וקושרה על ידו.

(77) שאם אין לו תפלה של יד, ויש לו שתיים של ראש - אינו מניח אחת מהן על היד. (78) ועושה לה ארבעה בתים בפנים, וחריצים ניכרים מבחוץ, כמבואר לעיל ה"א (כסף-משנה). (79) מנחות לד, ע"ב. ותפלה של ראש קדושה חמורה שיש בה רובה של שדי, ש"ן בעור הבית, ודל"ת בקשר הרצועה, וב"ש"ל יד" אין בה אלא יוד לבד (רש"י, שם). וראה לעיל הל' תפילה פ"א ה"ד, ובביאורנו. (80) מהטעם הנ"ל. (81) שאין עושים תפלה של ראש "של יד". (82) מנחות, שם. שכל עוד שלא לבשן, לא נתקדשו בקדושתן המיוחדת. (83) והלא "של ראש" חריציה ניכריה מבחוץ, ושל יד כולה מבית אחד. (84) מלשון טלאי, שמכסה עליה עור (מנחות שם).

יח. תפילין שנפסקו התפירות⁸⁵ שלהן - אם היו שתי התפירות זו בצד זו⁸⁶, או שנפסקו שלש תפירות, אפלו זו שלא כנגד זו, הרי אלו פסולות⁸⁷. במה דברים אמורים? בישנות⁸⁸, אבל בחדשות⁸⁹, כל זמן שפני טבין⁹⁰ קנמות, פשרות⁹¹. ואלו הן החדשות? כל שאוחזין מקצת העור שנקרע תפרו, ותולין בו התפילין והוא חזק ואינו נכרת - הרי אלו חדשות; ואם אין ראוי לתלות בו, אלא הוא נפסק - הרי אלו ישנות.

(85) המחברות את התיתורא (בית מושב התפילין) עם עור הבתים. (86) התפירה החיצונה עם התפירה הפנימית שכנגדה, שכל תפירה מ"ב התפירות היא סובבת משתי רוחות פנים ואחור, כמבואר לעיל ה"י. (87) מנחות לה, ע"א. (88) שיש לחוש שייקרעו לגמרי מרוב יושנן. (89) שעורם חזק ולא ייקרע יותר. (90) עור הבתים, שהם מרובעים כטבלא. (91) מנחות, שם. ע"פ גירסת הרי"ף, וגירסת התלמוד שלפנינו היא, שבחדשות יש לפסול יותר מבישנות, אבל רבינו נמשך אחרי הרי"ף הל' תפילין, שלפי גירסתו יש להכשיר בחדשות יותר מבישנות.

יט. רצועה שנפסקה, אין קושרין אותה⁹² ואין תופרין אותה, אלא מוציאה וגוזזה ועושין אחרת⁹³. ושיורי הרצועה⁹⁴ פסולין, עד שיהא ארבה ורחבה פשעור או יתר עליה⁹⁵. ולעולם יזהר להיות פני הרצועה⁹⁶ למעלה, בעת שקושר⁹⁷ אותן על ידו ועל ראשו.

(92) מנחות לה, ע"ב. שנאמר וקשרתם, קשירה תמה, רצועה שלימה ולא קשורה. (93) וכן דעת הגאונים הובאה ברא"ש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23) שמברך על של ראש "על מצות תפילין". (24 כגון שאין לו אלא תפלה של ראש בלבד. 25) ואינו מברך עליה, כי הברכה הראשונה עולה לשתיהן (מנחות לו. וכפירוש הרי"ף שם). וכן דעת רב האי גאון ורב אחא משבחה (הובאו ברי"ף). וכה יאמר רבינו בתשובתו: "אע"פ ששתי מצוות הן, ואין מעכבות זו את זו, הואיל וענין שתי המצוות ענין אחד הוא, מברך אחת, שענין שתיהן הוא הזכרון, שנאמר: למען תהיה תורת ה' בפיך (תשובות הרמב"ם לפס"א, סימן ח'). וכדעת רבינו מפורש בתוספתא (ברכות פ"ו) וב"זהור" פרשת פנחס. ברם לדעת רב עמרם גאון ורבינו-תם ('תוספות' מנחות לו.) צריך לברך על של ראש ברכה שניה: "על מצות תפילין", וכדבריהם מפורש במדרש תנחומא פ' בא אות יד. ומנהג בני אשכנז לברך שתי ברכות, אלא שאומרים אחר הברכה השניה: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" כדי להנצל מספק ברכה לבטלה (רמ"א אור"ח סי' כה). (26 מנחות לו, ע"א. שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" - כל זמן שהן בין עיניך, יהיו שתיים. ואם יחלוץ של יד תחלה, תשאר רק התפלה האחת שעל ראשו, בין עיניו.

ו. מי שברך "להניח תפילין" וקשר תפילין של יד, אסור לו לספר, ואפלו להשיב שלום לרבו, עד שניני של ראש. ואם שח - הרי זו עברה²⁷, וצריך לברך ברכה שניה, "על מצות תפילין", ואחר-כך מניח של ראש²⁸.

27) שהרי הוא גורם לברכה שאינה צריכה, והתורה אמרה: "לא תשא שם ה' אלהיך לשוא". (28 שם: "סח מברך שתיים".

ז. תפילין, כל זמן שמניחן מברך עליהן, ואפלו חולץ ולובש פמה פעמים ביום²⁹. וכל המצות פלן מברך עליהן קדם לעשייתן³⁰; לפיכך צריך לברך על התפלה של יד אחר הנחה על הקברת, קדם קשירתן, שקשירתן זו היא עשייתן³¹.

29) סוכה מו, ע"א. (30 מנחות לה, ע"ב. 31) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך". וכן לא יברך לפני הנחתן, כי הברכה צריכה להיות סמוכה ותכופה לעשיית המצוה (כסף-משנה).

ח. כשחולץ אדם תפיליו להצניען בכלי³², לא יניח של יד מלמטה ושל ראש מלמעלה³³, מפני שבשעה שהוא רוצה ללבוש יפגע בשל ראש תחלה, ונמצא שמניחה³⁴ ומוציא של יד, לפי שאין לובשין של ראש קדם של יד³⁵; ואסור לאדם להניח מצוה, ולעבר ממנה למצוה אחרת³⁶, אלא מצוה שתבוא לידו של אדם בתחלה, בה הוא מתעסק; לפיכך צריך להניח של יד למעלה, כדי שיפגע בה תחלה וילבש על הסדר³⁷.

32) בתיקן. (33) מדובר בתיק צר, כי אם התיק רחב אפשר

תפילין בימינו, שהוא שמאל שלו. ואם היה שולט בשתי ידיו, מניח אותה בשמאלו, שהוא שמאל כל אדם¹⁶. ומקום קשירת התפילין¹⁷ ומקום הנחתן¹⁸, מפי השמועה¹⁹ למדום.

10) כף, שהוא מפרש לעצמו "וקשרתם לאות על ירך" - יד ממש, ולא בגובה שביד. (11) והוא מפרש לו "בין עיניך" בין עיניך ממש - על המצח - ולא בגובה שבראש. (12) מגילה כד, ע"ב: "שמבזים מדרש חכמים, והולכים אחר משמע הכתוב לפי דעתם (רש"י, שם). וחז"ל דרשו ב"גזירה-שוה" ש"בין עיניך" האמור בתפילין, פירושו בגובה הראש: "נאמר כאן בין עיניך, ונאמר להלן (דברים יד, א): ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, מה להלן בגובה שבראש, מקום שעושה קרחה (שיש בו שיער), אף כאן בגובה הראש" (מנחות לו:). ולא נאמר "בין עיניך" אלא לומר שתשים את התפילין באמצע הראש מכוון כנגד בין העינים. (13) שאין לה בית מושב, ומחודד מלמטה (רש"י). (14) כי מצוותן שיהיו מרובעות, כמו שמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (15) מי שימינו רפויה ועושה מלאכתו בשמאלו (נמוקי יוסף), ונזכר ב"שופטים" (ג, טו): איש אטר יד ימינו. (16) מנחות לו, ע"א. (17) על היד. (18) על הראש. (19) מתורה שבעל-פה שקיבל משה מסיני (כי גם ה"גזירה-שוה" הנזכרת בביאורנו לעיל ה"ב, ניתנה למשה מסיני, ראה הלכות שופר פ"א ה"א, ובכסף-משנה (שם).

ד. תפלה של ראש אינה מעכבת של יד²⁰, ושל יד אינה מעכבת של ראש²¹, מפני שהן שתי מצות, זו לעצמה וזו לעצמה. וכיצד מברכין? על של ראש מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין"; ועל של יד מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח²² תפילין".

20) שאפילו אם אין לו תפלה "של ראש", יכול להניח על ידו תפלה "של יד" ויקיים על-כל-פנים מצות תפלה "של יד" (מנחות מד.). (21) הקדים רבינו תפלה של ראש לפני תפלה של יד, לרוב קדושתה, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ז). אבל בסדר הנחתן, של יד קודמת לשל ראש, כמבואר בסמוך ה"ה. (22) להניח - בקמ"ץ, כלשון הכתוב (יחזקאל מד, ל): להניח ברכה אל ביתך (בית יוסף אור"ח סי' כה), וכן פסק בשו"ע שם, שפירושו: שתהיה התפלה נחה בקיום ובקביעות ע"י הקשר, לא תנוד אנה ואנה, ויש חולקים: ומנקדים להניח בפת"ח. (הרב לונזאנו בספרו "מעריך" והר"י יוסף שוורץ ועוד), וגדולי הפוסקים הכריעו כדיעה הראשונה. והגאון יעב"ץ יאמר בסידורו שאין לומר בפת"ח, כי זה מורה ענין עזיבה שהוא היפך הנרצה כאן.

ה. פמה דברים אומרים²³? כשהניח אחת מהן²⁴, אבל אם הניח שתיהן, מברך ברכה אחת והיא "להניח תפילין", וקושר של יד, ואחר-כך מניח של ראש. וכשהוא חולץ, חולץ של ראש²⁵ ואחר-כך חולץ של יד²⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה'אות' ביום-טוב הוא איסור עשיית מלאכה, וחול-המועד מתוך שמתור במלאכה מן התורה, אין בו אות. ובארץ ישראל המנהג שלא להניח תפילין בחול-המועד, כי מצאו ב'זוהר חדש' על הפסוק "לריח שמניך טובים" (שה"ש א, ג): שאסור להניח בחול-המועד, "ומי יערב לבו לגשת לעבור בקום ועשה על דברי רבי שמעון בן יוחאי המפליג מאד באיסור הנחתן" ('בית יוסף', או"ח סי' לא). (45) ברכות ט, ע"ב. כאן מדובר בחבירו שאינו רגיל עמו ביותר, כי אם רגיל עמו הרבה, אפילו בריחוק יותר מארבע אמות יכירו (ירושלמי בר' א, ב).

יא. מי שהניח תפילין קדם שתשקע החמה, וחשכה עליו - אפלו הן עליו כל הלילה, מתר⁴⁶; ואין מורין דבר זה לרבים, אלא מלמדן את הפל, שלא יניחו תפילין⁴⁷ עליהן בלילה, אלא יחלצו אותן משתשקע החמה⁴⁸. וכל המניח תפילין לכתחלה אחר שתשקע החמה, עובר בלאו, שנאמר: "ושמרת⁴⁹ את החקה הזאת וגו' מזמנים ימימה".

(46) להשאיר מונחות על ראשו. (47) שלא ישאיר מונחות. (48) מנחות לו, ע"ב. שמה ישכח וישן בהן ואסור, כמבאר בסמוך ה"טו. (49) תשמור להניח התפילין רק ביום ולא בלילה, וכל מקום שנאמר "השמר", הרי זה לא-תעשה (מנחות, שם). אבל אינו לוקה על לאו זה, לפי שכל המתכוין לעשות מצוה אע"פ שעבר על לאו - אינו לוקה, וכן אין זה כשאר לאוין, שהרי אם היו עליו מבעוד יום, מותר להניחן עליו בלילה. ולפיכך לא מנה רבינו לאו זה במנין המצוות (רדב"ז ח"ב, לשונות הרמב"ם, צ"ה).

יב. היה בא בדרך ותפילין בראשו, ושקעה עליו החמה⁵⁰ וקדש⁵¹ היום⁵² - מניח ידו עליהן⁵³ עד שהוא מגיע לביתו וחולץ⁵⁴. היה יושב בבית המדרש⁵⁵ ותפילין בראשו, וקדש עליו היום⁵⁶ - מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו וחולץ. ואם יש בית סמוך לחומה שמשתמרין בו, מניחן שם⁵⁷. ואם לא חלץ תפיליו משתשקע החמה, מפני שלא היה לו מקום לשמרן, ונמצאו עליו פדי לשמרן - מתר⁵⁸.

(50) והרי לילה אינו זמן תפילין, וחייב לחלצן. (51) או קדש (מעשה רוקח). (52) השבת, וגם שבת אינה זמן תפילין. (53) מכסה אותן בידו כדי שלא יראוהו אחרים וילמדו ממנו (נמוקי יוסף). (54) ואינו חולצן בדרך משום חשש שמא יפלו מידו. ובליל שבת מוכרח הוא להעבירן כשהן על ראשו, שאסור להעביר חפץ בשבת ארבע אמות ברשות הרבים, והתירו לו להכניסן לעיר דרך מלבוש, משום בזיון התפילין (ביצה טו). (55) שמחוץ לעיר ואינו משתמר. (56) ואם יניחן בבית-המדרש - יאבדו. (57) ואינו מוליכין לביתו. (שם). (58) ומורים כן לכתחילה. (מנחות לו): וכגירסת הרי"ף שם. ולגירסת הש"ס שלפנינו, נאמר שאפילו להניחן לכתחילה על ראשו - מותר, כדי לשמרן.

להניח "של יד" בצד התיק השמאלי, ו"של ראש" בצד הימין כמנהגנו היום. (34) עזובה מידו ומניחה. (35) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך, ואח"כ והיו לטוטפות בין עיניך" (מנחות לו). (36) יומא לג, ע"א. ובמכילתא פ' בא דרשוה חז"ל מהפסוק: ושמתם את המצות (שמות יב, יז) אל תקרא את המצות, אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצים את המצה, כך אין מחמיצים את המצוה, אלא אם באה מצוה לדרך, עשה אותה מיד". (37) שם, לג, ע"ב: "עבורי דרעא אטוטפתא אסור", וכפירוש רב האי גאון, הובא ב'תוספות' שם.

ט. פלי שהכינו³⁸ להניח בו תפילין, והניחם בו, נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי הל³⁹; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי⁴⁰ ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חל כמו שהיה. ואסור לתלות את התפילין - בין ברצועה, בין בתפלה עצמה⁴¹; אבל תולה הוא את הכיס שהתפילין מנחין בו.

(38) יחדו לכך. (39) סנהדרין מח, ע"ב. (40) דרך מקרה. (41) משום גנאי ובזיון (ברכות כד). אבל בשעת הנחת תפלה של ראש שמחזיק הרצועה ביד, והתפלה תלויה באויר, וכן הוא מניחה על ראשו - אין איסור, כי זה צורך הנחתן ואין בזה משום בזיון (ט"ז או"ח, סי' מ).

י. זמן הנחת התפילין ביום ולא בלילה, שנאמר: "מזמנים ימימה"⁴² - חקה זו היא מצות תפילין⁴³. וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין, שנאמר: "והיה לאות", ושבתות וימים טובים הן עצמן אות⁴⁴. ומאימתי זמן הנחתן? משיראה את חברו ברחוק ארבע אמות ויכירה⁴⁵, עד שתשקע החמה.

(42) ימים, ולא לילות (מנחות לו):. (43) האמורה בפסוק הקודם: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך" וגו' כדעת רבי יוסי הגלילי (מנחות לו:), בניגוד לדעת רבי עקיבא, האומר שם: לא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח בלבד. (44) בין הקדוש-ברוך-הוא לישאל, כמו שכתוב (שמות לא, יג): את שבתותי תשמורו, כי אות היא ביני וביניכם (מנחות לו: וברש"י שם). וכן ימים-טובים נקראים אות, שהרי אסורים בעשיית מלאכה, ומצויינים במצוות. ויש אומרים: שאות הנאמרת אצל "שבתותי תשמרו" מכוונת גם לימים-טובים, שכן "שבתותי" שתיים במשמע: אחד שבת, ואחד יום-טוב ('קריית ספר'). ולענין הנחת תפילין בחול-המועד נחלקו הפוסקים, יש אומרים ('הלכות גדולות', וספר העתים' בשם גאון, והרשב"א) שאין מניחים בהם תפילין, שהרי יש להם "אות": איסור חפץ בחול-המועד פסח, וסוכה ולולב בחול-המועד סוכות. אבל דעת רבינו (הל' יום-טוב פ"ז, ה"ג) שמניחים בהם תפילין. ראה כסף-משנה כאן. (וב'שלטי הגיבורים' - להל' תפילין להרי"ף - כתוב: "וכן מצאתי באיזה ספרי הרמב"ם ז"ל ישנים, שכתוב בהם בהלכות תפילין: ובחול-המועד מניחן בלא ברכה"), וכן דעת בעל 'התרומה' והרא"ש. ומקורם מדברי הירושלמי (מועד קטן פ"ג, ה"ד). ולדעתם עיקר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לִישָׁן בָּהֶם, לֹא שָׁנַת קִבְעָה וְלֹא שָׁנַת עֲרָא; אֲלֵא אִם הַיְנִיחַ עֲלֵיהֶן סוּדָרִי⁷⁴, וְלֹא הֵיחָה עִמּוֹ אִשָּׁה⁷⁵, יִשָּׁן בָּהֶם שָׁנַת עֲרָא⁷⁶. וְכִיצַד הוּא עוֹשֶׂה⁷⁷? מֵנִיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בְּרַפְיֹו⁷⁸ וְהוּא יוֹשֵׁב וְיִשָּׁן⁷⁹.

(73 שבת מט, ע"א. 74) מטפחת, שאז יזכור שתפילין על ראשו, ויזהר בהן (סוכה כו.). (75) שאם אשתו עמו, חוששים שמא יבוא לידי הרגל דבר, והרי זה בזיון לתפילין. (76) כי לזמן מועט, אין חוששין ליציאת רוח מלמטה. (77) שלא ירדם וישן שנת קבע. (78) שאז אינו נרדם שינת קבע (סוכה, שם). (79) ואין לחוש להיסח הדעת, שלא נקרא היסח הדעת אלא דרך שחוק וקלות ראש, אבל כשהוא מתנמנם הוא שכוח הבלי העולם, ואין כאן קלות ראש (רבינו יונה לברכות פ"ג).

טז. הֵיוּ תַפְּלִיּוֹ פְּרוּכִין בְּיָדוֹ⁸⁰, מִתָּר לִישָׁן בָּהֶם אֶפְלוֹ שָׁנַת קִבְעָה⁸¹. וְאִינוֹ אוֹכֵל בָּהֶם, אֲלֵא אֲכִילַת עֲרָא⁸². אֲכַל אִם נִכְנַס לְסֻעּוּדַת קִבְעָה, חוֹלֵץ⁸³ וּמְנַיְחָן עַל שִׁלְחָנוֹ עַד שֶׁיִּטַּל יְדָיו⁸⁴, וְאַחֲרֵיכֵן יְנַיְחֵם, וַיְבָרְךָ עַל מְזוֹנָו וְהוּא לְבוּשׁ בְּהֵן⁸⁵.

(80) שהסירן מעליו, וקשרן היטב מסיב לידו, באופן שאין לחוש שמא יפלו ממנו. (81) סוכה, שם. כי מאחר שסילקן מעל ראשו אין קדושתן עליו, ואינם צריכים גוף נקי (מגדול עזו). וכן ב'פרישה' לאורח-חיים סי' מד. (82) ירושלמי (ברכות פרק ב, הלכה ג). (83) שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו (ברכות כג: וברש"י שם). (84) בסוף הסעודה. (85) שם.

יז. הֵיחָה לְבוּשׁ תַפְּלִין וְהִצְרָף לְבֵית־הַכֶּסֶא⁸⁶, לֹא יְנַיְחַת הַתַּפְּלִין בַּחוּרֵין⁸⁷ הַסְּמוּכִין לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים וַיִּפְנֶס, שֶׁמָּא יִטְלוּם עוֹבְרֵי דְרָכִים⁸⁸. כִּיצַד יַעֲשֶׂה? אֶפְלוֹ הִצְרָף לְהַשְׁתִּין מִים, חוֹלֵץ תַפְּלִיו בְּרַחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת⁸⁹, וְגוֹלְלָן בְּבִגְדוֹ כְּמִין⁹⁰ סִפְר־תּוֹרָה, וְאוֹחֶזֶן בְּמִינָיו⁹¹ כְּנָגְדָ לְבוֹ; וַיִּזְהַר, כְּדִי שֶׁלֹּא תֵהָא רְצוּעָה יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ טַפְחָה⁹²; וְנִכְנַס וְעוֹשֶׂה צְרִיכּוֹ⁹³, וַיִּשְׁאַצֵּא, מְרַחֵק אַרְבַּע אַמּוֹת מִבֵּית־הַכֶּסֶא וְלוֹבֶשֶׁן⁹⁴.

(86) לעשות בו צרכיו. ובתי-כסאות האמורים בתלמוד, על פני השדה הם (שם, וברש"י). (87) חורי כתלי מחיצות השדה. (88) ובמסכת ברכות (שם) הוסיפו: "ויבוא לידי חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורים הסמוכים לרשות הרבים, ובאת אשה אחת ונטלתן, ובאת לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי, כיון ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת, באותו שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס". (89) מבית-הכסא. (90) וב'טור' (סימן מ"ג) כתוב: "כמור". (91) שלא יפלו מיודו. (92) שיש בה קדושה, וגנאי הוא לה שתראה בבית-הכסא. (93) ובברכות שם, אמרו: "בראשונה היו מניחים תפילין בחורין הסמוכין לבית-הכסא

יג. כֹּל הַפְּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע⁵⁹, פְּטוּר מִתַּפְּלִין⁶⁰. קָטָן שְׂיודֵעַ לְשִׁמּוֹר תַפְּלִיו⁶¹ - אָבִיו לּוֹקֵחַ לוֹ תַפְּלִין, כְּדִי לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת⁶². חוֹלֵי מַעִים, וְכָל מִי שֶׁלֹּא יָכוֹל לְשִׁמּוֹר אֶת נִקְבֵיו אֲלֵא בְּצַעַר, פְּטוּר מִן הַתַּפְּלִין⁶³. וְכָל הַטְּמֵאִים כְּלָן, חֲתִיבִין⁶⁴ בַּתַּפְּלִין כְּטֹהָרִים. מְצַטְעַר, וְמִי שֶׁאִין דַּעְתּוֹ מְיֻשָּׁבַת וְנִכְוָנָה עָלָיו, פְּטוּר מִן הַתַּפְּלִין; שֶׁהַמְנִיחַ תַפְּלִין, אִסוּר לוֹ לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן⁶⁵. כִּהְנִים בְּשַׁעַת הָעֵבֻדָה⁶⁶, וְהַלּוּיִים בְּשַׁעַת שְׁאוּמְרֵים הַשִּׁיר עַל הַדּוּכָן⁶⁷, וַיִּשְׂרְאֵל בְּשַׁעַת שְׁעוּמָדִים בְּמִקְדָּשׁ⁶⁸, פְּטוּרִין מִן הַתַּפְּלָה וּמִן הַתַּפְּלִין⁶⁹.

(59) כגון נשים ועבדים, וכל אלה המנויים לעיל הל' ק"ש פ"ד. (60) ברכות יז, ע"ב. (61) שלא יכנס בהן לבית-הכסא וכדומה. (62) סוכה מב, ע"א. (63) מפני שתפילין צריכין גוף נקי, ואלו אינם יכולים להזהר בזה (חולין קי. וראה ב'תוספות' כתובות קד.). (64) סוכה כו, ע"ב. ואפילו מצורע שטומאתו חמורה חייב בתפילין, כמבואר במועד קטן טו. ('אור שמח'). (65) ואלה אי אפשר להם להזהר מהיסח הדעת. וב'ירושלמי' (ברכות פ"ב, ה"ג) אמרו: "רבי ינאי היה לובשן שלשה ימים אחר חליו" כי עד אז לא שב כחו אליו, ולא יכול היה לכזין מלהסיח דעתו מהן (פירוש החרדים, שם). (66) בבית המקדש. (67) כמין איצטבא, והיו בה שלש מדרגות, ועליהן עמדו הלויים כששרו על הקרבן (ערכין פ"ב, מ"ו). וראה הלכות בית הבחירה פ"ו, ה"ב). (68) על כל משמר ומשמר היה מעמד של ישראל בירושלים שבאו לעמוד בעזרה בשעת הקרבת התמיד, והם שלוחי ישראל לעמוד על קרבנם, ככתוב: "תשמרו להקריב לי במועדו" שתהא שמירתכם עליו בשעת הקרבתו, וראה בביאורנו לעיל הל' תפילה פ"א, ה"כא. (69) זבחים יט, ע"א. כי העוסק במצוה פטור מן המצוה (רש"י, שם). ושם מבואר, שכל אלה אם רצו להניח תפילין הרשות בידם, חוץ מתפלה של יד שהנחתה אסורה ככהנים בשעת עבודתם משום חציצה, וכמבואר בהל' כלי המקדש (פ"י, ה"ו).

יד. חֲזַב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ⁷⁰ בַּתַּפְּלִיו כֹּל זְמַן שֶׁהֵם עָלָיו, שֶׁלֹּא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם אֶפְלוֹ רִגַע אַחַד, שֶׁקָּדַשְׁתָּן גְּדוּלָה מִקְדָּשַׁת הַצִּיּוֹן⁷¹; שֶׁהַצִּיּוֹן אִין בּוֹ אֲלֵא שֵׁם אַחַד⁷², וְאֵלּוֹ יֵשׁ בָּהֶם אַחַד וְעֶשְׂרִים שֵׁם שֶׁל יו"ד ה"א בְּשֵׁל רֹאשׁ, וּכְמוֹתֵן בְּשֵׁל יָד.

(70) מנחות לו, ע"ב. לראות אם לא נשמטו ממקום הנחתן. וכשיאמר "וקשרתם לאות על ירך" - ממשמש בשל יד. "והיו לטוטפות בין עיניך" - ממשמש בשל ראש (ארו"ח סי' כח, ס"א). (71) שבראש כהן-גדול שאסור היה לו להסיח דעתו ממנו, שנאמר: והיה על מצחו תמיד (שמות כח, לח). תמיד - שלא יסיח דעתו ממנו (יומא ז:). (72) שכתוב עליו: "קדש לה'". (ראה סוכה ה.).

טו. תַפְּלִין צְרִיכִין גּוּף נָקִי, שְׁיִזְהַר שֶׁלֹּא תֵצֵא מִמֶּנּוּ רוּחַ מְלִמְטָה כֹּל זְמַן שֶׁהֵם⁷³ עָלָיו. לְפִיכָף אִסוּר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

108) על ראשו, בלתי גלולת בבגדו, וכן בבית-הכסא שבביתו, שאסור בכל ענין להכניסן שם, ושכח ונכנס בהן. 109) קילוח. 110) שם, כה, ע"א: "עומד החזור מביא את האדם לידי הדרוקן (חולי המצבה את הבטן), סילון (של מי רגלים) החזור - מביא את האדם לידי ירקון" (עור פניו נהפך ירוק).

כא. שָׁכַח וְשָׁמַשׁ מִשְׁתּוֹ בְּתַפְלִין, הֲרֵי זֶה לֹא יֵאָחַז, לֹא בְּרִצּוּעָה וְלֹא בְּקִצִּיעָה¹¹¹, עַד שֶׁיִּטַּל יָדָיו וְיִטְלֵם, מִפְּנֵי שְׁהִיָּדִים עֲסָקָנוֹת¹¹².

111) בתי התפילין. 112) ושמה נגעו במקום הטינופת (סוכה נו: וברש"י).

כב. הַנִּכְנָס לְבֵית-הַמֶּרְחָץ, מְקוֹם שֶׁבְּנִי-אָדָם עוֹמְדִין לְבוֹשִׁין¹¹³, מִתָּר לְהֵנִיחַ תְּפִלִּין¹¹⁴; וּמְקוֹם שֶׁבְּנִי-אָדָם עוֹמְדִין שָׁם, מְקַצֵּתָן עֲרָמִים וּמְקַצֵּתָן לְבוֹשִׁין, אֵינּוּ חוֹלְצִין¹¹⁵ תְּפִלִּין, וְאֵינּוּ מְנִיחַ שָׁם תְּפִלִּין לְכַתְחִלָּה; וּמְקוֹם שֶׁבְּנִי-אָדָם עוֹמְדִים עֲרָמִים, חוֹלְצִין¹¹⁶ תְּפִלִּין, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר שְׁאֵינוּ מְנִיחַ.

113) שבת י, ע"א: "מרחצאות שלהם שלשה חדרים היו להם, פנימי - להזיע ולהשתטף, אמצעי - יורד לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקו, חיצון - יוצא לתוכו וגומר לבישתו ונח שם שעה מיגיעת המרחץ" (רש"י שם). 114) אפילו לכתחילה. 115) אינו מחוייב לחלצן. 116) משום שנאמר: והיה מחניך קדוש (דברים כג, טו). כל דבר שיש בו קדושה, אסור להכניסו למקום מזוהם ('קרית ספר').

כג. לֹא יְהִלֵּךְ אָדָם בְּבֵית-הַקְּבָרוֹת וּתְפִלִּין בְּרֵאשׁוֹ¹¹⁷. וְאֶפְלוּ בְּתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל מֵת, או בְּתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל קֶבֶר, צָרִיף לְחַלֵּץ תְּפִלִּין, עַד שֶׁיִּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת. וְלֹא יִלְבַּשׁ אָדָם תְּפִלִּין, עַד שֶׁיִּכְסֶּה עֲרֻתוֹ¹¹⁸ וְיִלְבַּשׁ בְּגָדָיו. הַנּוֹשֵׂא מִשְׂאוֹי עַל רֵאשׁוֹ, חוֹלְץ תְּפִלִּין שֶׁל רֵאשׁ, עַד שֶׁיִּסְרוּ הַמִּשְׂאוֹי¹¹⁹ מֵעָלָיו; וְאֶפְלוּ מִטְּפַחַת אֶסוֹר לְהֵנִיחַ עַל הָרֵאשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּפִלִּין; אֲבָל צוֹנֵף הוּא מְצַנְפָּתוֹ עַל תְּפִלִּין¹²⁰.

117) ברכות יח, ע"א. משום "לועג לרש", שהמתים אינם בכלל מוות, וזה הנראה שם בתפיליו כאילו לועג להן, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה). 118) שאסור לעמוד בפני ה' ערום, שנאמר: ולא יראה כן ערות דבר ושב מאחריך (דברים כג, טו). והשי"ן של תפילין, קדושת השם עליה. ראה שבת סב. (אדר"ת). 119) שגנאי הוא לתפילין להיות משא עליהן בשעת הנחתן (ב"מ קה:). 120) שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואין כאן בזיון. וכנהג גדול יוכיח, שאמרו בו: "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין" (זבחים יט:). וראה מה שאמרו תז"ל בדוד המלך, שעטרת זהב היתה מונחת על ראשו במקום תפילין בשעת הנחתן (ע"ז מד).

כד. בֵּית שְׂיֵשׁ בּוֹ תְּפִלִּין או סִפְר־תּוֹרָה, אֶסוֹר לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ מִשְׁתּוֹ, עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם¹²¹ או יְנִיחֵם בְּכָלִי,

(לפנים מן הגדר) ובאים עכברים ונוטלים אותם, התקינו וכו' שיאחזן בידו ונכנס". 94) שם. וכל זה בבית-הכסא שבשדה, שמתירא להניח תפיליו בשדה מפני עוברי דרכים, אבל בבית-הכסא שבביתו לא יכניסן, כיון שיכול להניחן במקום המשתמר ('ספר המצוות').

יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁹⁵? בְּבֵית-הַכֶּסֶא הַקְּבוּעַ, שְׁאֵין נִיצוּצוֹת נִתְּזוֹת⁹⁶ עָלָיו; אֲבָל בֵּית-הַכֶּסֶא עָרָא⁹⁷, לֹא יִכְנָס בָּהֶן כְּשֶׁהֵם גְּלוּלִים⁹⁸, אֲלֵא חוֹלֵץ אוֹתָן וְנוֹתְנָן לְחִבְרוֹ לְשִׁמְרָן. וְאֵין מִי-רְגֵלִים פְּלִין⁹⁹, אֶפְלוּ בְּבֵית-הַכֶּסֶא קְבוּעַ, אֲלֵא בִישִׁיבָה; וְאִם הִיָּה עֶפֶר תַּחְתּוֹ¹⁰⁰ - אֶפְלוּ בְּעִמְדָה¹⁰¹. הִיָּה בְּמְקוֹם קֶשֶׁה, יַעֲמֵד בְּמְקוֹם מְדוּרָן¹⁰², פְּדֵי שְׂלֵא יִתְּזוּ נִיצוּצוֹת עָלָיו.

95) שנכנס עמהן לבית-הכסא להשתין מים. 96) שמסתמא עושה שם את צרכיו מיושב. 97) כגון להשתין מים, שאין אדם הולך בשבילם לבית-הכסא, והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית-הכסא תחילה (ברכות כג: וברש"י שם) ומסתמא משתין שם מעומד, הואיל ואינו נפנה לגדולים, לפיכך יש שם ניצוצות. 98) משום ניצוצות השתן הניתזים על רגליו, וצריך לקנחן ולשפשפן בידו, כי אסור לאדם לצאת בניצוצות שעל רגליו, והרי אסור לו לשפשפן בידו שהתפילין בה, שמה יגע בהן ובזיון גדול הוא (שם וברש"י). 99) מן הגוף, בלא ניצוצות. 100) רך ומגובב. 101) ברכות מ, ע"א שאז אין ניצוצות, ואפילו בבית-הכסא עראי מותר להשתין בהן (שו"ע, ארו"ח סי' מג). 102) משופע, (ברכות שם).

יט. הִיָּה לְבוֹשׁ בְּתַפְלִין, וְהִצְרַף לְבֵית-הַכֶּסֶא לְעַת-עָרָב, וְלֹא נִשְׂאָר מִן הַיּוֹם פְּדֵי לְלַבְשָׁן אַחַר שְׂיֵצָא - לֹא יִכְנָס בָּהֶם גְּלוּלִים בְּבָגְדוֹ, וְאֶפְלוּ לְהִשְׁתִּין מִים בְּבֵית-הַכֶּסֶא קְבוּעַ¹⁰³. אֲלֵא פִיּוּצַד יַעֲשֶׂה? חוֹלְצֵן וּמְנִיחֵן בְּכָלִין¹⁰⁴, אִם הִיָּה בּוֹ טַפַּח¹⁰⁵, או בְּכָלִי שְׂאֵינוּ כְּלֵן, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין בּוֹ טַפַּח¹⁰⁶, וְאוֹחֵז הַפְּלִי בְּיָדוֹ וְנִכְנָס. וְכֵן אִם הִצְרַף פְּלִילָה¹⁰⁷, מְנִיחֵן בְּכָלִי, וְאוֹחֵז הַפְּלִי בְּיָדוֹ וְנִכְנָס.

103) שאין שם חשש ניצוצות, חוששים שמה יפנה בהן. 104) תיק המיוחד להן, הואיל ואין סופו ללבשן שנית. 105) בחללו, שאז חשוב הכלי אהל להפסיק בין התפילין לבית-הכסא. אבל בפחות מטפח, בטל הכלי לגבי התפילין ואינו חוצץ בפניהם (ברכות כג.), וכפירוש רב האי גאון, הובא ברבינו יונה' שם. 106) כי הואיל ואינו מיוחד להן, אינו בטל להן, וחוצץ. 107) וחושש לחלצן ולהניחן בחוץ שלא יגנבו (שם).

כ. שְׁכַח וְנִכְנָס לְבֵית-הַכֶּסֶא וְהוּא לְבוֹשׁ תְּפִלִּין¹⁰⁸, מְנִיחַ יָדוֹ עָלֵיהֶן עַד שֶׁיִּגְמְרוּ עִמּוֹד¹⁰⁹ רֵאשׁוֹן, וְיוֹצֵא וְחוֹלֵץ, אַחֲרֵיהֶן נִכְנָס וְעוֹשֶׂה צָרְכָיו; שְׂאֵם יִפְסִיק בְּעִמּוֹד רֵאשׁוֹן, בֵּין בְּגִדוֹלִים בֵּין בְּקַטְנִים, יָבּוֹא לְיָדֵי חֲלָאִים שְׂיֵשׁ בָּהֶן סִפְנָה גְּדוּלָה¹¹⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

129) ברכות טו, ע"א: "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל". (130) שם. מכיון שהוא קורא: וקשרתם לאות על ירך וגו' ואינו קושר, נמצא שמה שאומר בפיו אינו אמת (רבינו יונה). (131) ניקדנו בכל הפרקים האלה "מניח" שהוראתו "שים", בניגוד ל"מניח" שפירושו - תת מנוחה, אולם בנוסח הברכה (לעיל הלכה ד) ניקדנו "להניח" כהכרעת השולחן ערוך וכמבואר לעיל. (132) מנחות מד, ע"א. (133) שם. "אותם שנושאים עליהם שם ה' בתפילין - יחיו" (רש"י).

~ יום שלישי ט"ו ניסן ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) כיצד כותבים את המזווה; דיני קביעתה; זמן בדיקתה וההפרש שבין מזוות יחיד למזוות רבים.

א. **כיצד פותבין את המזווה?** ² פותבין שתי פְּרָשׁוֹת, 'שִׁמְעוּ', 'וְהָיָה אִם שָׁמַעְתֶּם', על דף אחד, בִּירְעֵה אַחַת. וְעוֹשֶׂה לָּהּ רְנוּחַ מִלְמָשָׁה וְרוּחַ מִלְמַעְלָה כְּמוֹ חֲצִי צִפְרָן⁴. וְאִם פְּתָבָה בְּשָׁנִים אוּ בְשָׁלֹשׁ דְּפִין - פְּשָׁרָה⁵. וּבִלְבָד שְׁלֹשׁ יַעֲשֶׂה כְּזָנָב⁶, אוּ כְמוֹ עֵגוּל⁷, אוּ כְקֶבֶה⁸. וְאִם עָשָׂה פְּאֻחַת מֵאֵלָה - פְּסוּלָה⁹. פְּתָבָה שְׁלֹשׁ עַל הַסְּדָר¹⁰, כְּגוֹן שֶׁהֶקְדִּים פְּרָשָׁה לְפָרָשָׁה - פְּסוּלָה¹¹. פְּתָבָה בְּשָׁנֵי עוֹרוֹת - אֶף-עַל-פִּי שְׁתַּפְּרָן, פְּסוּלָה¹². סִפְר־תּוֹרָה שֶׁבָּלָה וְתַפְלִין שֶׁבָּלוּ, אֵין עוֹשִׂין מֵהֶן מְזוּזָה¹³; וְלֹא מִן הַגְּלוּזִים¹⁴ שֶׁל סִפְר־תּוֹרָה, אֵין פּוֹתְבִין עָלָיו מְזוּזָה, לְפִי שְׁאֵין מוֹדִידִין מִקְדָּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדָשָׁה קְלָה.

2) מיסודי המצוה: "להיות זיכרון לאדם באמונת ה' בכל עת בואו לביתו וצאתו, וכמו שאמר (מנחות דף לג עמוד ב): "מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, כדי שיפגע במזווה מייד" ("החינוך", מצוה תכ"ג, וראה לשון רבינו לקמן פרק ו, הלכה י"א). (3) עמוד. (4) (מנחות דף לב עמוד א) "כמלא אטבא דסיפרי" (עץ סרוק הנושך דפי הקונטרס שלא יכפלו) ופירשו הגאונים שזה כחצי ציפורן (רא"ש להלכות מזווה). ובנוגע לרווח שבצדדין, צריך להניח בתחילתה כדי לגלול היקפה אחרי שתכרך, שמזווה נכרכת מסופה לתחילתה, כמבואר בסמוך הלכה ו (יורה דעה סימן רפ סעיף ח). אבל בסופה אין צריך להניח כלל, אלא שייזהר שיהיו האותיות שבסוף השיטות מוקפות גויל (שם). (5) (מנחות דף לא עמוד ב) "מזווה שכתבה שתיים ושלוש ואחת כשרה" ומפרש רבינו: בין שעשאה בשני דפים או בשלושה, הרי כאילו עשאה על דף אחד (כסף משנה). (6) רחבה מלמעלה וצרה מלמטה, שכותב בשיטה העליונה ארבע תיבות (מלים), ובשנייה שלוש ובשלישית שתיים נמצא שהמזווה הולכת וצרה כזנב. (7) שהיא כתובה בצורה עגולה. (8) כאוהל, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שכותב בשיטה הראשונה תיבה אחת, ובשנייה שתיים, ובשלישית שלוש, באופן שהמזווה הולכת

וְיָנִיחַ הַפְּלִי בְּכָלִי אַחַר שְׁאֵינוֹ כְּלִי¹²²; אֲבָל אִם הָיָה הַפְּלִי הַשְּׁנִי מְזֻמָּן לָהֶם - אֶפְלוּ עֲשָׂרָה כְּלִים, כְּכָלִי אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין. וְאִם הֵנִיחֶן כְּלִי בְּתוֹךְ כְּלִי, מִתַּר לְהֵנִיחֶן תַּחַת מְרָאשׁוֹתָיו, בֵּין פֶּר לְכֶסֶת¹²³, שְׁלֹא כְּנֶגֶד רֵאשׁוֹ, פְּדִי לְשִׁמְרָן¹²⁴, וְאֶפְלוּ אֶשְׁתּוֹ עִמּוֹ בְּמִטָּה.

121) לחדר אחר אם יש לו. (122) ברכות כה, ע"ב. ויש אומרים שאינו מועיל כלי בתוך כלי, לגבי ספר תורה, אלא צריך לעשות לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים (הגהות מיימוניות). וראה לקמן פ"י, ה"ז. (123) כר - זה המצע ששוכב עליו, כמו מזון וכדומה. כסת - היא הכר הקטן שמשים תחת מראשותיו (הערוך). ורבינו בפירוש המשנה (שבת פ"ד, מ"ב) אומר: "שניהם מניחים תחת ראשו, אלא שכסת גדולה יותר". (124) מגנבים, או מעכברים (ברכות כד).

כה. קְדָשֶׁת תַּפְלִין, קְדָשֶׁתן גְּדוֹלָה הִיא, שֶׁכָּל זֶמַן שֶׁהַתַּפְלִין בְּרֵאשׁוֹ שֶׁל אָדָם וְעַל זְרוּעוֹ, הוּא עֵנָו וִירָא-שְׁמַיִם, וְאֵינוֹ נִמְשָׁף בְּשַׁחֲוֶק¹²⁵ וּבְשִׁיחָה כְּטִלְה¹²⁶; וְאֵינוֹ מְהַרְהֵר מִחֲשָׁבוֹת רְעוּת, אֲלֵא מִפְּנֵה לְבוֹ בְּדָבָרֵי הָאֵמֶת וְהַצְדָּק. לְפִיכֵן צָרִיף אָדָם לְהַשְׁתַּדֵּל לְהִיזְתֵּן עָלָיו כָּל הַיּוֹם¹²⁷, שֶׁמִּצְוָתוֹן כֹּף הִיא. אֲמָרוּ עָלָיו עַל רַב, תִּלְמִידוֹ שֶׁל רַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ, שֶׁכָּל יָמָיו לֹא רָאוּהוּ שֶׁהֵלֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תּוֹרָה אוּ בְּלֹא צִיצִית אוּ בְּלֹא תַפְלִין¹²⁸.

125) ליצנות. (126) ברכות ל, ע"ב: "אביי ישב לפני רבה, ראהו מתבדח יותר מדאי (ונראה כפורק עול). אמר: 'וגילו ברעדה' כתוב! אמר לו: תפילין אני מניח" (והן עדות שממשלת קוני עלי, רש"י שם). הרי שמסגולת התפילין לא להמשך בקלות ראש (אדר"ת). (127) וכן כתוב ב'ספר העיסור' בשם רב עמרם גאון: וששאלתם ממנהג רבנן: כך ראינו גאונים ואבות בית-דין ואלופים הראשונים וכל חכמי הישיבה שאין חולצין התפילין עד "כימי השמים על הארץ" של קריאת-שמע של ערבית (הגהות מיימוניות). ומפני שצריכים גוף נקי, ושלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו, ואין כל אדם יכול להזהר בזה, על כן נהגו שלא להניחן אלא בשעת תפילה בלבד ('טור' או"ח, סי' לו). (128) מגילה כח, ע"א. אלא ששם אמרו זה על רבי זירא (כסף-משנה). ובתשובות הגאונים שבסוף ספר "נהרות דמשק" פ"י קע"ח מביא ברייתא המונה עשרה דברי חסידות שרב נהג בהם, וזו אחת מהם.

כו. אֶף-עַל-פִּי שְׁמִצְוָתוֹן לְלִבְשֵׁן כָּל הַיּוֹם - בְּשַׁעַת תַּפְּלָה יוֹתֵר מִן הַכְּלָם¹²⁹. אֲמָרוּ חֲכָמִים: כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תַפְלִין, כְּאֵלוֹ מַעִיד עֲדוֹת שֶׁקָּרַ בְּעֶצְמוֹ¹³⁰. וְכָל שְׁאֵינוֹ מְנִיחַ¹³¹ תַפְלִין, עוֹבֵר בְּשִׁמְנוֹהַ עֲשֶׂה; שֶׁהָרִי בְּאַרְבַּע פְּרָשׁוֹת צְוָה עַל תַּפְלִין שֶׁל רֵאשׁוֹ וְעַל תַּפְלִין שֶׁל יָד. וְכָל הַרְגִיל בְּתַפְלִין, מֵאֲרִיף יָמִים¹³², שְׁנֹאֲמָרוּ: "ה' עָלֵיהֶם יַחֲיוּ"¹³³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשֵׁרְטוּטוֹ²⁰, או שְׁלֹא דִקְדַק בְּמֵלֵא וְחֶסֶר, או שְׁהוֹסִיף מִבְּפָנִים אֶפְלוּ אוֹת אַחַת - הֲרִי זוּ פְּסוּלָה²¹.

19) (מנחות דף ל עמוד ב) "שבע אותיות צריכות שלושה זיינין ואלו הן: שעטניז ג"ץ" ופירש רש"י שלושה תגין בכל אחת, בשי"ן בראש רגל השמאלית, וכן בעי"ן בראש הרגל הפנימית וכן כולן. ואותם התגים אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה. 20) (מנחות דף לב עמוד ב) "כתבה איגרת פסולה" ופירש רש"י: "בלא שירטוט, ולא דקדק בחסירות ויתרות כאגרת בעלמא". 21) גם זה בכלל "כתבה איגרת". ויש מפרשים: שאם חיסר פסולה משום שנאמר "וכתבתם" - כתיבה תמה, שלימה ולא חסירה (קריית ספר). ואם מילא במקום חסר, פסולה, על פי הכלל: יתר כנטול דומה, והרי היא כחסרה (מרכבת המשנה; אור שמח).

ד. מְנַהֵג פְּשׁוּט, שְׁפּוֹתֵיבַם עַל הַמְּזוּזָה מִבְּחוּץ, כְּנִגְדֵי הַרוּחַ שְׂבִין פְּרָשָׁה לְפָרְשָׁה: 'שְׂדִי'²²; וְאִין פְּזָה הַפְּסֵד, לְפִי שְׁהוּא מִבְּחוּץ. אֶבֶל אֵלוּ שְׁפּוֹתֵיבַן מִבְּפָנִים שְׁמוֹת הַמְּלֵאכִים, או שְׁמוֹת קְדוּשִׁים²³, או פְּסוּק או חוֹתְמוֹת²⁴ - הֲרִי הֵן בְּכֻלָּל מִי שְׂאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שְׂאֵלוּ הַטְּפָשִׁים, לֹא דִי לָהֶם שְׂבִטְלוּ הַמְּצוּזָה, אֶלֶּא שְׂעָשׂוּ מְצוּזָה גְדוּלָה²⁵, שְׁהִיא יְהוּד הַשֵּׁם שֶׁל הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאֶהְבְּתוּ וְעִבְדוּתוּ, כְּאֵלוּ הוּא קְמִיעַ²⁶ שֶׁל הַנִּיַּת עֲצָמָן²⁷, כְּמוֹ שְׂעָלָה עַל לְבָם הַסֶּכֶל, שְׂזָהוּ דָבָר הַמְּהַנֵּה בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם²⁸.

22) (הלכות גדולות). וב"זוהר" פרשת דברים דף רסו עמוד א מצריך לכתוב שם "שדי" מבחוץ כנגד תיבת "והיה" שבפנים (כסף משנה). ונהגו לכתוב שם זה יותר משאר שמות, כי שדי נטריקון שומר דת ישראל (כלבו). 23) אזכרות, שהן שמות ה' 24) "צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים" (מעדני יום טוב להלכות מזוזה). וכן מצינו ב"היכלות" דף יט: "כשאתה בא ועומד על פתח היכל ה' טול שני חותמות בשתי ידך, אחד של טוטרוסיא ה', ואחד של סוריאה שר הפנים". 25) מצוות מזוזה. 26) לשון קשר, שקושר אדם פיתקא סביב לגופו לרפואה, או לסגולה אחרת. 27) לשמירת גופם וביתם, ולפיכך הם מוסיפים בה שמות של מלאכים לסגולה. 28) חיי הגוף וצרכיו, הם הבלי העולם הזה. ורבינו בהלכות עבודה זרה (פרק י"א הלכה י"ב) אומר: "הלוחש על המכה וקורא פסוק... והמניח ספר תורה על הקטן בשביל שיישן... הם בכלל הכופרים בתורה, שהם עושים דברי תורה רפואת הגוף ואינם אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך", הא למדת שאנשים אלה הם בכלל הכופרים, וכבר הודיענו רבינו בהלכות תשובה (פרק ג, הלכה ו) שהכופרים אין להם חלק לעולם הבא ואף על פי שמבואר בתלמוד (מנחות דף לג עמוד ב) שהמזוזה שומרת על האדם וביתו? אבל עיקר הכוונה בעשייתה אינה לשם שמירה, אלא לקיים מצוות הקדוש-ברוך-הוא והשמירה תבוא מאליה (כסף משנה), וראה לקמן (פרק ו, הלכה י"ג). ונהוגים לכתוב

ומתרחבת מלמעלה למטה. 9) (מנחות דף לא עמוד א) אלא שבגירסת הש"ס שלפנינו לא נזכר "עגול", וכנראה שלרבינו הייתה גירסה כזו בש"ס שלפניו (כסף משנה). 10) הכתוב בתורה "שמע, לפני "והיה אם שמוע". 11) מכילתא פרשת בא. 12) ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). 13) לפי שקדושתן חמורה מקדושת מזוזה, ואין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה (מנחות דף לב עמוד א) ומדובר כאן שהייתה פרשת "שמע" כתובה בספר תורה בסוף הדף, ורוצה להוסיף לכתוב למטה פרשת "והיה אם שמוע", שאם לא כן איך אפשר לצרף שתי פרשיות שבספר תורה לעשותן מזוזה והלא רחוקות זו מזו, ואסור לכתוב מזוזה על שני עורות (ש"ך יורה דעה סימן ר"צ). 14) הקלפים החלקים מסביב לכתב האותיות, מלמעלה ולמטה, ושבין דף לדף, וקדושתן כקדושת הספר עצמו (שבת דף קטז עמוד א).

ב. וּמְצוּזָה לְעִשׂוֹת רוּחַ שְׂבִין פְּרָשָׁת 'שְׂמַע' לְיְהִיָּה אִם שְׂמַע' פְּרָשָׁה סְתוּמָה¹⁵; וְאִם עֲשָׂה אוֹתָהּ פְּתוּחָה¹⁶ - כְּשֶׁרָה, לְפִי שְׂאִינָה סְמוּכָה לָהּ מִן הַתּוֹרָה¹⁷. וְצָרִיף לְהִזְהָר בְּתַגִּין¹⁸ שְׂבָה. וְאֵלוּ הֵן הַתַּגִּין שְׂעוֹשִׁין בְּמְזוּזָה:

15) שיגמור את הפרשה הראשונה בסוף השיטה, ויניח בתחילת השיטה השנייה רווח כשיעור תשע אותיות, ומתחיל לכתוב הפרשה השנייה באמצע השיטה, ואם לא גמר את הראשונה בסוף השיטה, יניח את סוף השיטה פנוי, ויניח מעט רווח מהשיטה השנייה ויתחיל לכתוב הפרשה השנייה. ראה לקמן (פרק ח, הלכה ב). 16) שגמר את הראשונה באמצע השיטה והניח רווח פנוי כשיעור תשע אותיות והתחיל את הפרשה השנייה מתחילת השיטה השנייה (שם, הלכה א). 17) שאין פרשת "שמע" כתובה בתורה סמוכה ל"והיה אם שמוע" שכמה פרשיות מפסיקות ביניהן (מנחות דף לב עמוד א). ולעיל (פרק ב, הלכה ב) בעניין פרשיות שבתפילין הקפיד רבינו שתהיה סתומה, אף על פי שאינן סמוכות בתורה? מפני ש"קדש" "והיה כי יביאך" סמוכות זו לזו בתורה, והפתוחות מעכבות בהן, ואילו היינו מכשירים בפתיחת "והיה אם שמוע" היו טועים ובאים להכשיר גם בפרשיות הראשונות שהן סמוכות, ולכך חילקו ביניהן ופסלו ככולן (מעשה רוקח). 18) כתרי האותיות העשויים בדמות זיינין כמו שמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח).

ג. פְּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ שְׂבַע אוֹתוֹת, עַל כֹּל אוֹת מִהֵן שְׁלֹשָׁה זַינִין¹⁹. וְאֵלוּ הֵן: שִׁי"ן עִי"ן שֶׁל 'שְׂמַע', וְנו"ן ד' נְפִשָׁף, וְתָרִי זַינִין שֶׁל 'מְזוּזָה', וְתָרִי טִיתִין שֶׁל 'טוֹטְפָה'. וּפְרָשָׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ בָּהּ שֵׁשׁ אוֹתוֹת, עַל כֹּל אוֹת מִהֵן שְׁלֹשָׁה זַינִין. וְאֵלוּ הֵן: גִּימ"ל שֶׁל 'דְּגַנָּה', וְתָרִי זַינִין שֶׁל 'מְזוּזָה', וְתָרִי טִיתִין שֶׁל 'טוֹטְפָה', וְצַדִּיק שֶׁל 'הָאֶרֶץ'. וְאִם לֹא עֲשָׂה תְּגִין, או שְׁהוֹסִיף בָּהֶן או גָּרַע מֵהֶן, לֹא פְּסֵל. וְאִם כְּתָבָה שְׁלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. תְּלָאָה בְּמַקְלָה³⁷ - פְּסוּלָה³⁸, שְׁאִין זֶה קְבוּעָה. הַנִּיחָה אַחֲרֵי הַדְּלַת³⁹ - לֹא עֲשֵׂה כְּלוּם⁴⁰. חֶפֶר בְּמִזְוֹת הַפֶּתַח וְהַכְּנִיס הַמְּזוּזָה כְּמוֹ נֶגֶד, וְהִיא כְּבָרִיחַ הַקְּרָשִׁים בְּטַבְעוֹת⁴¹ - פְּסוּלָה. הַעֲמִיק לָהּ טַפְחָה⁴² - פְּסוּלָה⁴³. חֶתֶךְ קָנָה וְהַכְּנִיס בּוֹ⁴⁴ מְזוּזָה, וְאַחֲרֵיכֵן חֶבֶר הַקָּנָה אֶל קְנִים אַחֲרִים, וְהַעֲמִיד מִן הַכַּל מְזוּזַת הַפֶּתַח - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁקְדָמָה קְבִיעַת הַמְּזוּזָה לַעֲשִׂית מְזוּזַת הַפֶּתַח⁴⁵.

37) שלא קבעה בצורת הפתח עצמו, אלא במקל שעמד בגובה מזוזת הבית. 38) (מנחות דף לב עמוד ב). 39) על הקיר שמאחורי הדלת. 40) (שם) כי גם זו אינה קבועה בצורת הפתח עצמו ואין זה "על מזוזות ביתך". 41) שהכניס המזווה ברוחב המזווה ולא בגובה (מנחות דף לג עמוד א) נגר - בריח ונזכר במשנה (תמיד פרק ג, משנה ז): "העביר את הנגר". 42) שחפר במזוזת הבית בעומק טפח, ושם הכניס את המזווה. 43) (שם עמוד ב) שאין זו "על מזוזות" אלא "תוך מזווה". 44) במקום החתך. 45) ואין חיוב המצוה אלא משעה שנקבעה מזוזת הפתח בבית, וזה שקבע את המזווה קודם שכתבא לידי מצוה, פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי" (מנחות דף לג עמוד ב) וראה לקמן הלכות ציצית (פרק א, הלכה טז).

ט. מְזוּזַת הַיְחִיד נִבְדָּקַת פְּעָמִים בְּשָׁבוּעַ⁴⁶, וּמְזוּזַת רַבִּים⁴⁷ - פְּעָמִים בַּיּוֹמָה⁴⁸; שְׁמָא נִקְרְעָה⁴⁹ מִקְּנָה אוֹת אַחַת אוֹ נִמְחָקָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְבוּעָה בְּפִתְלִים, מְרֻקָּת.

46) בשמיטה. 47) כגון שערי חצרות ועירות. 48) חמישים שנה (יומא דף יא עמוד א). "כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטרח יהא כל אחד אומר: יעשו חבריי (לשון רש"י שם). 49) מוסב על חיוב הבדיקה בכלל.

י. הַכַּל חֲבִיבִין בְּמִזְוָה, אֶפְלוּ נְשִׁים⁵⁰ וְעַבְדִּים⁵¹. וּמְחַנְכִּים אֶת הַקְּטָנִים⁵² לַעֲשׂוֹת מְזוּזָה לְבִתְיָהֶם. הַשׁוֹכֵר בֵּית בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, וְהַדֵּר בְּפוּנְדֵק⁵³ בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, פְּטוּר מִן הַמְּזוּזָה שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁴; אֲבָל הַשׁוֹכֵר בֵּית בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, חֲבִיב בְּמִזְוָה מִדָּד⁵⁵.

50) אף על פי שנסמכה מצוות מזווה למצוות תלמוד תורה ככתוב: "ולמדתם אתם את בניכם... וכתבתם על מזוזות וגו' אין אנו מקישים מזווה לתלמוד תורה שנשים פטורות ממנה, אלא הן חייבות, משום שנאמר במזווה: "למען ירבו ימיכם" וגו' וכי אנשים צריכים חיים ונשים לא? (קידושין דף לד עמוד א; ברכות דף כ עמוד ב). 51) כל מצוה שהאשה חייבת, אף עבדים כנענים חייבים (חגיגה דף ד עמוד א). 52) כגון יתומים קטנים שירשו בתים, האפטרופוס מחנך אותם בקביעת מזווה לבתיהם (גיטין דף נב עמוד א; והשווה הלכות נחלות פרק י"א, הלכה י'). 53) מלון. 54) כי מזווה - חובת הדר היא, ופחות משלושים יום נקראת דירתו דירת עראי ולא חשובה להתחייב במזווה (בית

מבחוץ "כז"ו במוכס"ז כז"ו" נגד ה' אלוקינו ה'" הכתוב מבפנים, כי אתיות אלו הן הסמוכות באל"ף ב"ת, לאותיות ה' אלוקינו ה'" (הגהות מיימוניות ויורה דעה סימן רפ"ח). ובירושלמי פאה (פרק א, הלכה א) אמרו: ארטיבין (שר נכרי) שלח לרבינו הקדוש מרגלית טובה במתנה, שלח לו רבינו מזווה, שאלו [=ארטיבין לרבין]: אני שלחתי לך מתנה יקרת ערך ואתה שלחתי לי דבר פעוט? השיבו [=רבי לארטיבין]: כל חפצין וחפצי לא ישוו בה... אתה שלחתי לי דבר שאני שומרו, ואני שלחתי דבר שאתה ישן והוא שומר עליך, שנאמר (משלי פרק ו, פסוק כב): בשכבך תשמור עליך".

ה. וּמְצוּה לְכַתֵּב 'עַל הָאֶרֶץ' בְּשִׁטָּה אַחְרֹנָה, בֵּין בְּרֵאשׁ, בֵּין (בְּאַמְצָע²⁹) הַשִּׁטָּה. וְנִהְיֶה כָּל הַסּוּפְרִים לְכַתֵּב אוֹתָהּ בְּשִׁטָּה וְעֲשִׂים שִׁטוֹת, וְעַל הָאֶרֶץ בְּרֵאשׁ שִׁטָּה אַחְרֹנָה. וְאֵלוּ הֵן הַאוֹתוֹת שֶׁבְּרֵאשׁ כָּל שִׁטָּה וְשִׁטָּה עַל הַסֶּדֶר: שְׁמַע, ה', הַדְּבָרִים, לְבָנִי, וּבְשִׁכְפָה, בֵּין, וְהִיָּה³⁰, מְצוּה, בְּכָל, יוֹרָה, עֲשׂוּב, פֶּן, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם, הַשָּׁמַיִם, וְאַבְדֶתֶם, וְשַׁמְתֶם, אֹתָם, אֹתָם, בְּדֶרֶךְ, וּבְשַׁעֲרֵיהֶּ, אֲשֶׁר, עַל הָאֶרֶץ.

29) גירסת הכסף משנה "בסוף השיטה". ובדפוסים אחרים כתוב: "באמצע השיטה" [כפי שמופיע אצלנו]. אבל זה בניגוד לגירסת התלמוד (מנחות דף לא עמוד ב) ושם נתנו רמז לזה, "בסוף השיטה" - כנגד הפסוק (תהלים פרק קג, פסוק יא): כגבוה שמים על הארץ, שאם "על הארץ" נכתב בסוף השיטה האחרונה, ובסוף השיטה שלפניה כתוב: "כימי השמים", הרי השמים על הארץ, "בראש השיטה" - כנגד מרחק השמים מהארץ: שמרחיק "על הארץ" מ"כימי השמים" לומר שכמרחק השמים מהארץ יאריכו ימיכם. 30) כבר ביארנו לעיל הלכה ב שמניח מעט חלק בראש השיטה זו, כדי לעשות פרשה זו סתומה.

ו. כְּשִׁפּוּפְלִין אוֹתָהּ, גּוֹלְלִין אוֹתָהּ מִסּוּף הַשִּׁטָּה לְתַחֲלָתָהּ³¹, עַד שֶׁתִּמְצָא, כְּשִׁיפְתַּח הַקּוֹרָא לְקָרוֹת, יִקְרָא מְרֵאשׁ הַשִּׁטָּה לְסוּפָהּ. וְאַחֲרֵי שֶׁגּוֹלְלָהּ, מַנִּיחָה בְּשִׁפּוּפְרָתָהּ³² שֶׁל קָנָה³³ אוֹ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר, וּמְחַבֵּר אוֹתָהּ אֶל מְזוּזַת הַפֶּתַח בְּמַסְמֵר, אוֹ חוּפֵר בְּמִזְוֹת הַפֶּתַח וּמְכַנִּיס בָּהּ³⁴ הַמְּזוּזָה.

31) (מנחות שם). 32) (שם, דף לג עמוד ב; בבא מציעא דף קב עמוד א). 33) צמח נכוב הגדל על שפת נהרות. 34) בתוך חפירת המזווה (מנחות שם).

ז. וְקָדַם שִׁיקְבִיעָנָה בְּמִזְוֹת הַפֶּתַח, מְבָרַךְ תְּחִלָּה: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְקַבֵּעַ מְזוּזָה³⁵. וְאֵינוּ מְבָרַךְ בְּשַׁעַת פְּתִיבְתָהּ, שֶׁקְבִיעָתָה זֶה הִיא הַמְּצוּה³⁶.

35) ר"ף הלכות מזווה. 36) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אינו מברך אלא בשעת גמר מצוותה (שם, דף מב עמוד ב). השווה דברי רבינו לקמן הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ח, ושם הלכה ט מבואר שמברך גם ברכת "שהחיינו" על קביעת מזווה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עַל רְחֹבָיו¹³, הוֹאִיל וַיֵּשׁ בּוֹ לְרַבֵּעַ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, חָיַב בְּמִזְוֵזָה.

11) שאין זה חשוב בית, והתורה אמרה (דברים ו, ט): על מזוזות ביתך (סוכה ג:). (12) ארכו כרחבו. (13) שאין ברחבו ד' אמות, אלא שארכו ארוך יותר מארבע אמות, ויש בעודף כדי לרבע ארבע על ארבע בשוה, וזהו דרך דירה יותר מבית עגול ('מעשה רוקח'). ויש מפרשים: "אע"פ שהוא עגול" וכו' שאינו נקרא בית לענין טומאת נגעים: "ואין צריך לומר שאם היה ארכו יתר על רחבו" וכו' שאף לענין נגעים נקרא בית, כמבואר בב"ב קסד: וראה הל' טומאת צרעת פ"ד, ה"ו (אור שמח).

ג. אַכְסַדְרָה, וְהוּא הַמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים וְתַקְרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְצִימִין¹⁴ בְּרוּחַ רְבִיעִית, פְּטוּרָה מִן הַמִּזְוֵזָה, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּצִימִין לְהַעֲמִיד הַתַּקְרָה הֵם עֲשׂוּיִים, וְלֹא מִשׁוּם מִזְוֵזוֹת נַעֲשׂוּיִם¹⁵. וְכֵן הַתַּקְרָה שָׁאִין לָהּ כְּתָלִים, אֲלֵא עֹמֵדָת עַל עַמּוּדִים מִפְּאֵן וּמִפְּאֵן¹⁶, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא כְּתַבְנִית בֵּית, פְּטוּרָה¹⁷, לְפִי שָׁאִין לָהּ מִזְוֵזוֹת, שָׁאֵלוּ הָעַמּוּדִים לְהַעֲמִיד הַתַּקְרָה הֵן עֲשׂוּיִין.

14) עמודים, ונמצא במשנה (שבת פ"ח, מ"ז). 15) מנחות לג, ע"ב. 16) מארבע רוחותיה. 17) שם.

ד. בֵּית שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִזְוֵזָה מִפְּאֵן וּמִפְּאֵן, וְכַפֵּי¹⁸ בְּמִין קֶשֶׁת עַל שְׁתֵּי הַמִּזְוֵזוֹת בְּמְקוֹם הַמְשָׁקוּף - אִם יֵשׁ בְּגִבְהַת הַמִּזְוֵזוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, חָיַב בְּמִזְוֵזָה¹⁹; וְאִם אֵין בֵּהֶן עֲשָׂרָה טְפָחִים, פְּטוּרִים, מִפְּנֵי שָׁאִין לוֹ מְשָׁקוּף²⁰.

18) מכסה עגול כקשת, ומתקצר ועולה. 19) שהכיפה נידונית כמשקוף. 20) כי מאחר שאין בגובה המזוזות עשרה טפחים, ואתה מצרף את הכיפה המתעגלת לגובה המזוזות, שוב חסר לך משקוף, שאי אפשר לכיפה שתשמש מזוזה ומשקוף כאחד ("ט"ז ליו"ד סי' רפד, בהבנת דברי רבינו). ומקור הלכה זו ביומא יא:

ה. בֵּית שֶׁאֵין לוֹ תַקְרָה, פְּטוּר²¹ מִן הַמִּזְוֵזָה. הִנֵּה מְקַצְתוֹ מְקַרְה וּמְקַצְתוֹ אֵינוֹ מְקַרְה - יִרְאֶה לִי, שְׁאִם הִנֵּה הַקְרוּי²² כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁהוּא חָיַב בְּמִזְוֵזָה. וּמַעֲמִידֵי הַדְּלָתוֹת, וְאַחֲרֵיכֶן קוֹבְעִין אֶת הַמִּזְוֵזָה²³.

21) מנחות לג, ע"ב: "פתחי שימאי (שאיין להם תקרה), פטורים מן המזוזה" וכפירושו השני של רש"י שם שאין הבית מקורה. 22) ויש בקרוי ארבע אמות על ארבע אמות (כסף-משנה, בשם רבינו מנוח). 23) מנחות לג, ע"א. שאין חיוב המזוזה אלא אחרי עמידת הדלתות בפתח, שנאמר: "על מזוזות ביתך ובשעריך" - והדבר ידוע שהשער הוא הדלת, וכך אמרו חכמינו ז"ל - "אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות"; ולא אמרו: אחד פתחי בתים, שכל פתח שאין בו דלתות - פתח נקרא, שער אינו נקרא

יוסף יורה דעה סימן רפ"ו). ויש מפרשים: שדירה שכורה אינה חייבת במזוזה כלל שנאמר "ביתך" ולא של אחרים, אלא שלאחר שלושים יום חייבוהו חכמים במזוזה מפני שהיא נראית כשלו (תוספות, עבודה זרה דף כא עמוד א). 55) (מנחות דף מד עמוד א). "משום יישוב ארץ ישראל". שלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו יוצא ממנו, הלכך בקושי יצא ממנו, מפני טורח מזוזה אחרת (שלא היו מצויות בימיהם), ואפילו כשיצא ממנו ישכרנו אחר מהרה כשימצאנו מזומן במזוזה (לשון רש"י שם).

יא. הַמְשָׁפִיר בֵּית לְחִבְרוֹ, עַל הַשׁוֹכֵר לְהִבְיֵא מִזְוֵזָה וְלִקְבַע אוֹתָהּ, אֲפִלּוּ הָיָה נוֹתֵן שְׂכָר עַל קְבִיעֶתָהּ⁵⁶; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּזְוֵזָה חֹבֶת הָדָר הִיא, וְאֵינָה חֹבֶת הַבֵּית⁵⁷. וְכִשְׁהוּא יוֹצֵא, לֹא יִטְלֶנָה בְּיָדוֹ וְיֹצֵא⁵⁸; וְאִם הָיָה הַבֵּית שָׁל פְּתוּי, הָרִי זֶה נוֹטְלָה פְּשִׁיעָא⁵⁹.

56) אין הוא יכול לחייב בה את המשכיר. 57) (בבא מציעא דף קא עמוד ב) שנאמר בה "ביתך" דרשו חז"ל דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא ממנה הזהירה התורה, וזה הדר. 58) (שם דף קב עמוד א) "לפי שהמזיקים באים בבית שאין בו מזוזה וכשנוטלה כאילו מזיק אותם שידורו בבית" (תוספות שם דף קא עמוד ב). 59) שמא ינהג בה הגוי מנהג בזיון.

פְּרָק שְׁשִׁי

1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזוזה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזוזה; גודל מצוות מזוזה וסגולתה.

א. עֲשָׂרָה תְנָאִין יֵשׁ בְּבֵית, וְאַחֲרֵיכֶן יִתְחַיֵּב הָדָר בּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ מִזְוֵזָה. וְאִם חָסַר תְּנָאִי אֶחָד מֵהֶן, פְּטוּר מִן הַמִּזְוֵזָה. וְאֵלוֹ הֵן: שִׁיחָהּ בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת² עַל אַרְבַּע אַמּוֹת³ אוֹ יוֹתֵר, וְשִׁתְּהֵינָה לוֹ שְׁתֵּי מִזְוֵזוֹת⁴, וְיִהְיֶה לוֹ מְשָׁקוּף⁵, וְתִהְיֶה לוֹ תַקְרָה⁶, וְיִהְיֶה לוֹ דְלָתוֹת, וְיִהְיֶה הַשַּׁעַר גְּבוּהַ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, וְיִהְיֶה הַבֵּית חָלִי⁷, וְיִהְיֶה עֲשׂוּי לְדִירַת אָדָם⁸, וְעֲשׂוּי לְדִירַת כְּבוֹד⁹, וְעֲשׂוּי לְדִירַת קְבִיעַ¹⁰.

2) באורך. 3) ברוחב. 4) עמודים משני צדי הפתח, ככתוב (משלי ח, לד): לשמור מזוזות פתחי. 5) קורה מעל לפתח. 6) שהבית יהיה מקורה. 7) פרט לבתי כנסיות וכיו"ב שהם קודש. 8) פרס לבית התבן ובית העצים, שאינם מיוחדים לדירת אדם. 9) פרט לבית המרחץ ובית הבורסקי, שאינם עשויים לדירת כבוד, כמבואר בסמוך ה"ט. 10) פרט לסוכת החג וכיו"ב, שאינה עשויה לדירת קבע, וכל עשרת התנאים האלו מתבארים והולכים בהלכות הבאות.

ב. בֵּית שֶׁאֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּטוּר מִן הַמִּזְוֵזָה¹¹. וְאִם יֵשׁ בּוֹ כְּדִי לְרַבֵּעַ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת בְּשׂוּהָ¹², אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עֵגֶל אוֹ בַעַל חֲמֹשׁ זְוִיּוֹת, וְאֵין צָרִיף לֹמַר שְׁאִם הָיָה אַרְבּוֹ יוֹתֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגדול דר בה הרי הוא בכלל "ביתך" והרי זו דירת חול. אבל בית-הכנסת שאין בו בית דירה לאדם - הרי זה פטור, כי הוא משמש דירה לגבוה, ועליו אמרו (מגילה כט.): "ואהי להם למקדש מעט" - אלו בתי כנסיות שבבבל" (חתם סופר' יו"ד ס' רפא).

ז. **בֵּית הַתְּכֵן**³⁵, **בֵּית הַבְּקָר**, **בֵּית הַעֲצִים**, **בֵּית אוֹצְרוֹת**³⁶ - פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, שְׁנֵאמַר: "בֵּיתְךָ - בֵּיתְךָ הַמֵּיחָד לְךָ"³⁷, פֶּרֶט לְאֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. לְפִיכָּה, רַפֵּת הַבְּקָר, שֶׁהַנְּשִׂים יוֹשְׁבוֹת בָּהּ³⁸ וּמִתְקַשְׁטוֹת בָּהּ, תְּיָבוֹת בְּמִזוּזָה, שֶׁהָרִי יֵשׁ בָּהּ יְחִיד לְדִירַת אָדָם. **בֵּית-שְׁעָרִים**³⁹, אֲכִסְדָּרָה וּמִרְפֶּסֶת⁴⁰, וְהַגָּנָה, וְהַדִּיר⁴¹ - פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, מִפְּנֵי שְׁאֵינָם עֲשׂוּיִין לְדִירָה⁴². אִם הָיוּ בְּתֵים הַתְּיָבִין בְּמִזוּזָה פְּתוּחִין לְמַקְוֹת אֵלוֹ - תְּיָבִין בְּמִזוּזָה⁴³.

(35) המיוחד לאצור בו תבן, ואין בני אדם דרים בו. (36) המשמש מחסן ליין ושמן וכדומה. (37) לדירת אדם (יומא יא.). (38) בשעה שאין הבקר מצוי שם (שם). (39) בית קטן שעושים לפני שער החצר, והשומר יושב בו. (40) יציע ארוך לפני פתחי הקומה העליונה, וכולם עולים דרך שם. (41) מקום מכלא הצאן. (42) שם, ע"ב; מנחות לג, ע"ב. (43) מנחות שם. וכפירוש הר"ף בהל' מזוזה. ולפי זה נצטרך לפרש דברי רבינו "בית שער אכסדרה" וכו' - שפתוחים לגינה או לבית העצים שהם מקומות הפטורים ממזוזה, וכן מרפסת מקום מקורה הפתוח לגינה (כסף-משנה).

ח. **לְפִיכָּה**, אֶחָד שְׁעָרֵי תְּצֻרוֹת⁴⁴, וְאֶחָד שְׁעָרֵי מְבוֹאוֹת⁴⁵, וְאֶחָד שְׁעָרֵי מְדִינוֹת⁴⁶ וְעִירוֹת, הַפֶּל תְּיָבִים בְּמִזוּזָה; שֶׁהָרִי הַפְּתִים הַתְּיָבִין בְּמִזוּזָה פְּתוּחִין לְתוֹכָן. אֶפְלֹ עֲשָׂרָה בְּתֵים⁴⁷, זֶה פְּתוּחַ לְזֶה וְזֶה פְּתוּחַ לְזֶה - הוֹאִיל וְהַפְּנִימִי תְּיָב בְּמִזוּזָה, פֶּלֶן תְּיָבִין. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ⁴⁸: שְׁעַר הַפְּתוּחַ מִן הַגָּנָה⁴⁹ לְחֻצְרָה⁵⁰, תְּיָב בְּמִזוּזָה.

(44) אע"פ שאינן מקורות. (45) רחוב צדדי וצר, וחצרות פתוחות לתוכו. (46) יש מדינה מוקפת הרים ויערות, ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר (לשון רש"י יומא יא.). ובכל זאת במקום שיש לחוש לסכנה מפני הגויים, שלא יאמרו כשפים עושים להם היהודים בשערי עירם - פטור ממזוזה. ומטעם זה, נפטרו שערי ערי הגיטו ממזוזה (באר שבע' סימן י"ג). (47) כנוסח כת"י התימנים. ונוסח אחר: עשרה בתים. (48) מנחות לג, ע"ב. (49) וציר הדלת הוא לצד הגינה שהוא מקום פטור. (50) שיש בה בית החייב במזוזה.

ט. **בֵּית-הַפֶּסָא**, וּבֵית-הַמְּרָחֵץ, וּבֵית הַטְּבִילָה⁵¹, וּבֵית הַבְּרִסְקִי⁵² וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, לְפִי שְׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְדִירַת פְּבוּד⁵³. סִפַּת חַג⁵⁴ בְּחַג⁵⁵ וּבֵית שְׁבִסְפִינָה⁵⁶, פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, לְפִי שְׁאֵינָן עֲשׂוּיִין

(לשון רבינו בתשובתו הובאה במוספנו "תשובות רבינו"). - ואם יקבע את המזוזה, במזוזת הבית לפני עמידת הדלתות, הרי קבעה קודם שתבוע לידי מצוה, והרי זה פסול מטעם "תעשה ולא מן העשוי". ראה לעיל פ"ה, ה"ח.

ו. הֵרֵב-בֵּית²⁴, הַלְּשָׁכוֹת²⁵ וְהַעֲזוּרוֹת²⁶, וּבֵתֵי-כְנִסְיֹת וּבֵתֵי-מְדֻרָּשׁוֹת, שְׁאֵינָן בְּהֵן בֵּית דִּירָה, פְּטוּרִין, לְפִי שֶׁהֵן קִדְּשׁוֹת²⁷. **בֵּית-הַפְּנִסָּה** שֶׁל כְּפָרִים, שֶׁהָאוֹרְחִין דְּרִינָן²⁸ בוֹ, תְּיָב בְּמִזוּזָה. וְכֵן בֵּית-הַפְּנִסָּה שֶׁל כְּרָפִין, אִם הָיָה בוֹ בֵּית דִּירָה²⁹, תְּיָב³⁰. פֶּל הַשְּׁעָרִים שֶׁהָיוּ בְּמַקְדֵּשׁ לֹא הָיָה לָהֶם מְזוּזוֹת³¹, חוּץ מִשְׁעַר נִיקְנוֹר³² וְשִׁלְפָנִים מִמְּנוֹ, וְשֶׁל לְשַׁבֵּת פְּרַהֲדִין³³, מִפְּנֵי שֶׁהַלְּשָׁפָה הַזֹּאת הָיְתָה בֵּית-דִּירָה לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּשַׁבְּעַת יְמֵי הַהַפְּרָשָׁה³⁴.

(24) שבית-המקדש היה בנוי עליו. (25) חדרי המקדש, מלשון הכתוב (יחזקאל מ, יז). (26) חצרות המקדש, והן: עזרת נשים ועזרת ישראל. (27) שנאמר: "מזוזות ביתך בית חול, ולא בית קודש (יומא יא:). ויש אומרים: שבית-המדרש חייב במזוזה, שכיון שתלמידים יושבים בו מהבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה דומה לדירה, ובירושלמי (מגילה פ"ב, ה"ב) אמרו: בית מדרשו של רבי חנינא, היתה לו מזוזה. וכן עשה רבי מאיר מרוטנבורג מזוזה לפתח בית מדרשו, ואמר: כשהיה ישן בו שנת הצהרים היתה רוח רעה מבעתו עד שתקן בו מזוזה ('טור' יו"ד ס' רפו). (28) שאין ידם משגת להכניס האורחים בבתיהם, אבל בכרכים שהם תושבים רבים ואין מגיע לכל אחד מהם אלא טורח מעט מן האורחים, יכולים לעשות בתים לצורך, ואין צריכים לדור בבית-הכנסת (לשון ה'צמק' יוסף' להל' מזוזה). (29) לשמש. (30) יומא יא, ע"ב; ר"ף הל' מזוזה). (31) לפי שהם קודש. (32) הוא שער המורח שבעזרת ישראל, ונקרא גם ה"שער העליון" (סוכה פ"ה, מ"ד). נקנור - שם איש חסיד שהלך לאלכסנדריא של מצרים להביא דלתות לשער המקדש, ונסים נעשו לדלתותיו, כמבואר ביומא לח. ונקראו דלתותיו על שמו. (33) חדר פקידי המלך, מתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית שני (אחר שמעון הצדיק) היו נותנים ממון למלכות כדי לשמש בכהונה גדולה, ומתוך שרשעים היו לא היו משלימים שנתם, והיו מתחלפים כל שנה כפקידי המלך, שהמלך מחליפם כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת פרהדרין (יומא ח:). פרהדרין - חכמי המלך ויועציו, בלשון יוונית. (34) שהיו מפרישים אותו מביתו, שבעה ימים לפני יום הכיפורים (כמפורש שם, פ"א מ"א). ובגלל הלשכה הזאת המחוייבת במזוזה, נתחייב גם שער נקנור במזוזה, מפני שהוא משמש מבוא ללשכה זו, וכל שהוא פתוח לחדר החייב במזוזה, נתחייב גם הוא במזוזה, כמבואר בסמוך ה"ז. וכדאי להעיר שבגירסת התלמוד (יומא יא.) נאמר: "חוץ משער נקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין". ואולי גם בדברי רבינו צריך לגרוס כן (כסף-משנה). או להגיה: "משער נקנור ושל לשכת פרהדרין שלפנים ממנו". ואין לפטור לשכה זו ממזוזה, מחמת קדושתה, כי מאחר שהכהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64) יתד ברזל שבדלת למעלה ולמטה. (65) שהצד הזה חשוב עיקר הבית, וימין כניסתו קובעת (מנחות לג. וברש"י).

יב. והיכן קובעים את המזווה? בתוך חלל של פתח⁶⁶, בטפח הסמוך⁶⁷ לחוץ, בתחלת שלישי העליון של גבה השער⁶⁸; ואם קבעה למעלה מזה, קשרה; והוא, שירחיקנה מן המשקוף טפח⁶⁹. וצריך לקבעה על ימין הנכנס לבית⁷⁰; ואם קבעה משמאל - פסולה. ובית של שתפין, חזב במזווה⁷¹.

66) ולא מבחוץ, שהרי "בשעריך" כתוב, מקום סגירת השער וזה חלל הפתח (מנחות לב:). (ראה לעיל פ"ה, ה"ח), שמצוותה להיות זקופה, אולם רבינו-תם סובר שמצוותה להיות שכובה לרוחב מזווה הפתח ('תוספות' מנחות לג.). והמדקדקים יוצאים ידי שניהם, וקובעים אותה בשיפוע ובאלכסון (רמ"א יו"ד סי' רפט.). (67) לרשות הרבים, כדי שיפגע במצוה מיד (שם, לג:). (68) שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם על מזווחות ביתך" - מה קשירה בגובה הזרוע ששם מניחים תפלה של יד, אף נתנית המזווה בגובה השער (שם). (69) כשם שקשירת התפליין אינה בסוף גובה הזרוע אלא מרוחקת ממנו קצת, אף הנחת המזווה אינה בסוף גובה השער אלא מרוחקת ממנו טפח (כסף-משנה). (70) שנאמר: "על מזווחות ביתך" - קרא בו: דרך ביאתך, וכשאתם עוקר רגליו, רגל ימין הוא עוקר תחילה (יומא יא:). (71) ואין אנו אומרים: "ביתך" ולא בתיכם, מפני שבמזווה כתוב: "למען ירבו ימיכם" וגו', כולם צריכים לחיות (שם). ואחר רבינו לכתוב דין זה כאן ולא הביאו בראש הפרק, מפני שבימא שם שאלו מאחר שגם בית השותפים חייב במזווה, "ביתך" למה לי? ותירצו: לומר, דרך ביאתך מימין הנכנס, והואיל וזה קשור בזה, סמכם רבינו וסדרם יחד (כסף-משנה).

יג. חזב אדם להזהר במזווה, מפני שהיא חובת הפל⁷² תמיד⁷³. וכל זמן שיפגס ויצא, יפגע ביחוד השם, שמו של הקדוש-ברוך-הוא, ויזכר אהבתו, ויעזר משנתו ושיגותיו⁷⁴ בהכלי הזמן, וידע, שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא הוזר לדעתו והולך בדרך מישרים. אמרו חכמים הראשונים⁷⁵: כל מי שיש לו תפליין בראשו ויזרועו, ויציצית בכגדו, ומזווה בפתחו, מחזק הוא שלא יחטא; שהרי יש לו מזבירין רבים, והן הם⁷⁶ המלאכים שמצילין אותו מלחטא, שנאמר: "חנה מלאך יי סביב ליראי ויחלצם"⁷⁷. בריה רחמנא דסייען.

72) בין אנשים בין נשים (לעיל פ"ה, ה"י). (73) גם ביום וגם בלילה. (74) עיסוקו התמידי. (75) מנחות מג, ע"ב. (76) המצוות. (77) ימלטם מן החטא. וחז"ל שם קראו עליו הפסוק: "והחוט המשולש (תפליין, ציצית ומזווה) לא במהרה ינתק".

לדירת קבע. שתי ספות של יוצרים⁵⁷, זו לפנים מזו - החיצונה פטורה מן המזווה, לפי שאינה קבועה⁵⁸. החנינות שבשוקים פטורין, מפני שאינן קבועים לדירה⁵⁹.

51) שאין רוחצים בו, אלא משמש מקוה טהרה בלבד. 52) בית עיבוד עורות, ויחיו רע. (53) יומא יא, ע"א. ואפילו אם יכסה המזווה ואין בה משום בזיון הקודש, בכל זאת אין המקומות האלה חייבים במזווה, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד (ש"ך יו"ד סי' רפו). (54) חג הסוכות. (55) אפילו בשבעת ימי החג, פטורה ממזווה. מפני שהסוכה היא דירת עראי, ואין היא ראויה להשתמש שימוש קבוע כי מחיצותיה רעועות ואין אתה קורא בה "ביתך" שמשמעו בנין קבוע הראוי לדירת קבע (יומא י:). ולפיכך לשכת פרהדרין חייבת במזווה (לעיל ה"ו) אע"פ שהכהן גר בה שבעה ימים בלבד, מפני שבנינה קבוע וראוי לדירת קבע. (56) ירושלמי (מגילה פ"ד, ה"ב): "מזווה אינה נוהגת במפרשי ימים". (57) כך היה דרכם של יוצרי כלי חרס בימיהם: עושים להם שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא את קדרותיו למכור (סוכה ח: וברש"י שם). (58) שאין תשישה קבוע, שאינו אוכל וישן בה. ואין זה דומה לבית-שער הפתוח לבית שחייב במזווה, שגם הוא חייב במזווה (לעיל ה"ז) כי בית-שער תשישו קבוע בלילה כביום (ש"ך יו"ד סי' רפו). (59) אלא למכירה בלבד, ובלילה נסגרות ובעליהם הולכים להם.

י. בית שיש לו פתחים הרבה, אף-על-פי שאינו רגיל לצאת ולבוא אלא באחת מהן, חזב לעשות מזווה בכל פתח ופתח⁶⁰. פתח קטן שבין בית לעליונה⁶¹, חזב במזווה. חדר שבפנית, אפלו חדר בחדר - חזב לעשות מזווה על שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער הבית, שכלן עשויין לדירה וקבועין.

60) מנחות לד, ע"א. (61) "זה דרכם: ארובה באמצע העליה (הקומה העליונה) ועולים אליה מהבית במעלות, ועושים ארבע מחיצות סביב המעלות למטה, כדי שלא ירד אדם מן העליה לבית כ"אם ברשות הבעלים, ועושים פתח במחיצות" (לשון רש"י שם).

יא. פתח שבין בית-המדרש או בין בית-הפגוסות וביתו - אם רגיל לצאת ולבוא באותו הפתח, חזב במזווה⁶². פתח שבין שני בתים⁶³, הולכין אחר הציר⁶⁴ של דלת; מקום שהציר נראה עמו, שם קובעים את המזווה⁶⁵.

62) שם, לג, ע"א. (63) כגון שחילק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרחוב, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, והיות שקביעת המזווה היא לימין הנכנס, אין אתה יודע איפה היא הכניסה, מצד חלק זה, או מהצד שכנגדו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרֶק שְׁבִיעִי

1) חיוב מצוות כתיבת ספר תורה על כל איש מישראל ומשנה חיובה על המלך; דיני כתיבת ספר תורה; דין ספר תורה שאינו מוגה; סדרם של נביאים איך הוא.

א. מצות עשה על כל איש ואיש² מישראל לכתב ספר-תורה לעצמו, שנאמר: "ועתה כתבו לכם את השירה"; פלומר: כתבו לכם תורה, שיש בה שירה³, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות⁴ ואף-על-פי שהניחו לו אבותיו ספר-תורה, מצוה לכתב משלו⁵. ואם כתבו בידו, הרי הוא פאלו קבלה מהר-סיני⁶. ואם אינו יודע לכתב, אחרים כותבין לו. וכל המגיה⁷ ספר-תורה, ואפלו אות אחת, הרי הוא פאלו כתבו כלו⁸.

2) פרט לנשים שפטורות ממצוה זו. וכן מסתבר, שהרי תכלית כתיבת התורה, היא הלימוד בה. ככתוב: "כתבו לכם... ולמדה את בני ישראל". ונשים פטורות מת"ת, כמבואר לעיל הל' ת"ת פ"א, ה"א (ה'חינוך', מצוה תרי"ג. וכן מפורש ב'ספר המצוות' לרבינו, בסוף מנין מצוות עשה). (3) "שירת האזינו". (4) ואי אפשר לכתוב "פרשת האזינו" לעצמה, ולכן כוונת הכתוב: לכתוב ספר-תורה שלם, שיש בו שירת האזינו. (5) סנהדרין כא, ע"ב. שהרי נאמר: כתבו לכם עליכם לכתוב משלכם, "למען ירבו הספרים בינינו, ונוכל להשאיל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל אחד מבני ישראל, פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם" (ה'חינוך' מצוה תרי"ג). (6) מנחות ל, ע"א: "הלוקח ספר-תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק (אין לו שכר גדול כל-כך כמי שטרח בכתיבתו). כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני". שיש מקום לומר כמו שטרח טורח זה, כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני (נמוקי יוסף' שם). (7) תיקן טעות שנמצאה בו, והכשירו לקרות בו. הגהה - פירושה: לשון נוגה ואורה, כי הגהה מתוקנת מאירה עיני הקורא (המדקדק ר' אליהו בספרו "תשבי"). ויש מפרשים: לשון הסרה וסילוק, ככתוב: כאשר הוגה מן המסילה (שמואל-ב כ, יג), כי המגיה מסיר את השיגאות והטעויות שבכתב והדפוס (מעדני יום טוב' הל' ס"ת). (8) מנחות, שם. ולדעת ה'תוספות' שם, מדובר באדם הקונה מחבירו ספר מוטעה, שעד עכשיו היה באיסור ביד המוכר, כי אסור להשהות ספר שאינו מוגה (כתובות יט): וזה שתיקנו והכשירו לקרוא בו, הרי הוא כאילו כתבו. והרא"ש בהל' ספר-תורה כותב: "וזהו (מצות כתיבת ספר התורה) בדורות הראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו. אבל בימינו, שכותבים ס"ת ומניחים אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים, מצות-עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושה, להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, ככתוב: "ולמדה את בני ישראל", וע"י הגמרא ופירושה ידע המצוות והדינים

על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם למכרם" וכו'. (וראה בבית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ר"ע).

ב. והמלך, מצוה עליו לכתב ספר-תורה אחד לעצמו, לשם המלך, יתר על ספר שיהיה לו פשהוא הדין, שנאמר: "והיה כשכתו על פסא ממלכתו וכתב לו וגו'⁹". ומגיהין אותו מספר העזרה¹⁰, על-פי בית-דין הגדול. זה שהיה לו פשהוא הדין, מניחו בבית גנזיו¹¹; וזה שכתב או שנכתב לו¹² אחר ששלף, יהיה עמו תמיד. ואם יצא למלחמה - ספר-תורה עמו. נכנס - והוא עמו, יושב בדין - והוא עמו, מסב¹³ - והוא כנגדו¹⁴; שנאמר: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו".

9) סנהדרין כא, ע"ב. ושם הוכיחו זה מסוף הפסוק שנאמר בו: "את משנה התורה וגו', משנה - שתיים - במשמע. (10) שבבית-המקדש (ירושלמי סנהדרין ס"ב, ה"ו). (11) כשאר איש ישראל. (12) ע"י אחרים, כשאנו יודע לכתוב. (13) אל השולחן לאכול. (14) סנהדרין, שם. "לפי שהמלך ברשות עצמו לא יעציבהו אדם על מעשהו ולא יגער בו, ובשבת פיו ימית את מי שירצה, ע"כ צריך הוא שמירה גדולה וזכרון טוב יעמוד נגדו, יביט אליו תמיד, למען יכבוש את יצרו ויטה לבו אל יוצרו" (ה'חינוך' מצוה תקג).

ג. לא היה לו ספר-תורה קדם שימלך. צריך לכתב לו אחר ששלף שני ספר-תורה - אחד מניחו בבית גנזיו, והשני יהיה עמו תמיד, לא יסור מעמו, אלא בליילה בלבד¹⁵, וכשיפנס לבית-המרחץ או לבית-הפסא¹⁶, או לישן על מטתו¹⁷.

15) אולם בספרי' פרשת שופטים נאמר: "ימי חייו" - אלו הימים, "כל ימי חייו" - לרבות הלילות, ואולי כוונת רבינו "בלילה" - בשעת השינה. וב'אור שמח' להגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק מגיה ואומר שכך צ"ל בדברי רבינו: "לא יסור מעמו אפילו בלילה, לבד כשיכנס לבית המרחץ" וכו', וכן נראה מדברי רבינו בהל' מלכים פ"ג ה"א, שלא הזכיר שם דין לילה לגמרי. (16) שנאמר: "וקרא בו" מקום הראוי לקרות בו ('ספרי' שם). וכן גם בית הקברות אינו מקום הראוי לקרות בו. (ראה ברכות יח. ולקמן פ"י, ה"ו) אלא שחכמינו ז"ל לא חשו למנות גם בית הקברות, והאיל ואין המלך יוצא להלווית המת, כדברי המשנה (סנהדרין פרק ב, משנה ג): "מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין שלו" ('תורה תמימה', פרשת שופטים, אות צ"ה). (17) אפילו ביום.

ד. ספר-תורה שכתבו בלא שרטוט¹⁸, או שכתבו מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף¹⁹ - פסול²⁰; אלא, או כלו על הגויל, או כלו על הקלף. וכיצד כותבין ספר-תורה? כותב פתיכה מתקנת, נאה ביותר²¹. יניח בין כל תבה²² ותבה פמלא אות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג) כי גם מגילת אסתר דין כתיבתה כדין ספר-תורה. ראה מגילה יז. ; הלכות מגילה לרבינו פ"ב, ה"ט (בשם הגאון ר' זלמן מילנא). (34) אבל למשך האותיות ולהגדילן עד סוף השיטה - אסור, שאין לשנות אות אחת מחברתה, זולת האותיות המקובלות לבעלי המסורה, להיות גדולות או קטנות ('הגהות מיימוניות').

ז. ומניח בין כל חמש וחמשים³⁵ ארבע שיטין פנויות בלא כתיבה³⁶, לא פחות ולא יתר, ויתחיל החמש מתחלת שיטה חמישית. וכשיגמר את התורה, צריך שיגמר באמצע שיטה שבסוף הדיף³⁷. ואם נשאר מן הדיף שיטין הרבה³⁸, מקצרו³⁹ ועולה⁴⁰, ומתחיל מתחלת השיטה שבסוף הדיף, ולא יגמר את השיטה⁴¹, ומתפנן, עד שיהיה "לעיני כל ישאל" באמצע שיטה שבסוף הדיף⁴².

35) מחמשה חומשי תורה. (36) ב"ב יג, ע"ב. 37) מנחות ל, ע"א. (38) וגמר הכתב חל בשיטה שבאמצע הדיף. (39) השיטין. (40) כמו מקצר והולך. ואמנם בנוסח התלמוד, נאמר: "מקצר והולך". ורבינו נמשך אחרי לשון הרי"ף שם. ומעניין שבלשון הרא"ש להל' תפילין כתוב: "מקצר ויורד". והכל עולה לענין אחד. (41) כנוסח כתי" התימנים. ובנוסח אחר: "מתחילת השיטה שבסוף הדיף ולא יגמור את השיטה". (42) ואז ידעו הכל שכאן סיום התורה, לא כן אם יסיים בגמר השיטה (ט"ז יוד" סי' רע"ב סק"ו).

ח. ויזהר באותיות הגדולות⁴³ ובאותיות הקטנות⁴⁴, ובאותיות הנקודות⁴⁵, ואותיות המשנות, פגון הפא"ן הלפופות⁴⁶ והאותיות העקמות⁴⁷, כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש. ויזהר בתפגין⁴⁸ ובמניין. יש אות שיש עליה תג אחד, ויש אות שיש עליה שבעה⁴⁹. וכל התגין צפורת זיני"ן⁵⁰ הן, דקין פחות השערה.

43) כגון ב' של בראשית ברא (בראשית א, א) שהיא גדולה, ועוד. (44) כגון כ' של "ולבכותה" (שם, כג, ב) שהיא קטנה. וראה במוספנו "דקדוקי סופרים" סדר אל"ף ב"ת שלם של אותיות גדולות וקטנות. (45) שיש עליהן נקודות מלמעלה, כגון "ויאמר אליו איה שרה" (בראשית יח, ט) שאותיות "איו" שב"אליו" מנוקדות. (46) כנוסח דפוס מנטובה ונציא, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: הלפופות. ופירושו: כרוך ומקופל. ראה 'חתם סופר' יוד"ד סי' רסה. (47) כגון נו"ן ההפוכה שלפני 'ויהי בנסוע הארון' (במדבר י, לה) שהיא עקומה. (48) כתרי האותיות, כמו שאמרו (מנחות כט:): "בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות (כגון התגין)... אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ (תג) תילין תילין של הלכות". (49) ראה במוספנו "תשובות רבינו". (50) מנחות כט, ע"ב. וה'מגדול עוז' מראה מקום לכל פרטי הלכה זו בספר "התגין".

קטנה²³, ובין אות כמלא חוט השערה, ובין כל שיטה²⁴ ושיטה כמלא שיטה. וארף כל שיטה ושיטה - שלשים אותיות, כדי לכתב 'למשפחותיכם', 'למשפחותיכם', 'למשפחותיכם', תלתא זמני²⁵; וזה הוא רחב כל דיף²⁶ ודיף. ולא תהא שיטה קצרה מזה, כדי שלא יהא הדיף באגרת. ולא ארפה יותר על זה, כדי שלא יהו עינינו משוטטות פכתב²⁷.

18) שצריך לשרטט את השיטין בסרגל, כדי שהכתב יהיה ישר כמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (19) גויל וקלף מפורשים למעלה (פ"א, ה"ד). (20) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט). והטעם: שנראה כשני ספרים (ט"ז ליו"ד סי' רעא). (21) כמו שאמרו חז"ל (שבת קלג:): "זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצוות.... ספר תורה נאה, בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר [סופר] אומן". (22) מילה. (23) זו יוד"ד. (24) שורה. (25) שלש פעמים. (26) עמוד. (27) ויטעה בראשי השיטות (מסכת מנחות ל.). משוטטות - מתהלכות אנה ואנה, לחפש דבר מה, כמו: משוט בארץ (איוב ב, ב). וכן מצינו (דברי הימים ב טז, ט): עיני משוטטות בכל הארץ.

ה. לא ימעט הכתב²⁸ מפני הרוח שבין פרשה לפרשה²⁹. ונדמנה לו תבה בת חמש אותיות - לא יכתב שתים בתוך הדיף ושלש חוץ לדיף, אלא פותב שלש בתוך הדיף ושתיים חוץ לדיף³⁰. לא נשאר מן השיטה כדי לכתב שלש אותיות - מניח המקום פנוי, ומתחיל מתחלת השיטה³¹.

28) לכתוב אותיות קטנות ודקות. (29) שצריך להיות כשיעור תשע אותיות ריוח בין פרשה לפרשה, ואם נזדמנה לו שיטה שמסיים בה פרשה אחת, ומתחיל בה פרשה אחרת ויש ריוח מועט ביניהן, אל יכתוב אותיות דקות כדי להגדיל את הריוח, אלא יזרו עצמו שלא יבוא לידי כך. (30) מנחות ל, ע"א. וכתבו ה'תוספות' (שם) ששם ה' צריך להיות כולו בתוך הדיף. (31) ומנהג הסופרים להאריך האותיות עד שיגיעו לסוף השיטה, משום נוי ספר תורה, ורבינו לא חושש לנוי זה משום הפסד צורת האותיות ('מעשה רוקח').

ו. ונדמנה לו תבה בת שתי אותיות - לא יזרקנה בין הדפין³², אלא יחזיר לתחלת השיטה. ונדמנה לו בתוך השיטה תבה בת עשר אותיות, או פחות או יתרה³³, ולא נשאר מן השיטה כדי לכתב את פלה בתוך הדיף - אם יכול לכתב חצינה בתוך הדיף וחצינה חוץ לדיף, פותב; ואם לאו, מניח המקום פנוי ומתחיל מתחלת השיטה³⁴.

32) לכתבה מחוץ לשיטוט הדיף, ואע"פ שרשאי לעשות כך בתיבה בת חמש אותיות, אבל בתיבה שלימה אינו רשאי (מנחות ל.). (33) כגון "והאחדרפנים" (מגילת אסתר ט,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ראה לקמן פ"ט סוף "ספר בראשית") אי אפשר לעשות כן, וכל ספר-תורה העשוי כן - פסול, שהרי פרשת "יהודה אתה יודוך" פתוחה, ואי-אפשר לכתוב "יודוך" בראש העמוד אלא אם-כן היה כתוב בשיטה התחתונה (שבעמוד הקודם) שתי תיבות בלבד, שהן: "יהודה אתה", והן שמונה אותיות, ולא יתכן לעשות כן, שאין מתחילים פרשה פתוחה אלא בראש השיטה, ראה לקמן פ"ח ה"ב. עכ"ל. אולם מנהג סופרינו לכתוב יו"ד של "יהודה" בראש השיטה, וסרה כל ההשגה (חידושי ר"ע איגר ליו"ד סי' רעג).

יא. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ לְמַצְוָה מִן הַמִּבְחָר. וְאִם שָׁנָה, לֹא פָסַל. אֲבָל אִם פָּתַח הַמֶּלֶא חֶסֶד אוֹ הַחֶסֶד⁶⁸ מֶלֶא, אוֹ שִׁפְתַּי מִלֵּה שֶׁהִיא קְרִי⁶⁹ וְכָתַב כְּקִרְיַתָּהּ, כְּגוֹן שִׁפְתַּי יִשְׁכַּבְנָה⁷⁰ בְּמָקוֹם יִשְׁגַּלְנָה⁷⁰, וְכִי־צִיָּא בְּהֶן⁷²; אוֹ וְכִי־טוֹרִים⁷¹ בְּמָקוֹם וְיִבְעַפְלִים⁷¹, וְכִי־צִיָּא בְּהֶן⁷²; אוֹ שִׁפְתַּי פְּרָשָׁה פְּתוּחָה סְתוּמָה, אוֹ סְתוּמָה פְּתוּחָה⁷³, אוֹ שִׁפְתַּי הַשְּׂיִרָה⁷⁴ כְּשֶׁאֵר הַפְּתַח, אוֹ שִׁפְתַּי פְּרָשָׁה אַחַת כְּשִׂיָּרָה - הֲרִי זֶה פְּסוּל⁷⁵, וְאִין בּוֹ קִדְשָׁת סִפְר־תּוֹרָה כְּלָל, אֲלֵא כְּחֻמֶּשׁ מִן הַחֻמְשִׁין שֶׁמִּלְמַדִּין בָּהּ הַתִּינּוּקוֹת.

(68 מנחות לב, ע"ב: "כתבה אגרת פסולה". וכפירוש ה'תוספות' שם: כאגרת - שלא דקדק בחסרות ויתירות אלא כאגרת בעלמא. (69 שנקראת אחרת מכתבתה. (70 דברים כח, ל. (71 שם כז. (72 נדרים לו, ע"ב: "קריין ולא כתיבן, כתיבן ולא קריין - הלכה למשה מסיני". (73 ראה לקמן (פ"ח, ה"ב). (74 "שירת הים" ו"האזינו", שיש בהן ריוח בכל שיטה ושיטה, כמפורש לקמן סוף פ"ח. (75 שבת קג, ע"ב.

יב. סִפְר־תּוֹרָה שֶׁאִינּוּ מְגַה⁷⁶, אֲסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ⁷⁷ יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם⁷⁸, אֲלֵא יִתְקַן אוֹ יִגְנֹז⁷⁹. סִפְר־תּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ טְעִיּוֹת כְּכָל דָּף וְדָף - יִתְקַן, וְאִם הָיוּ אַרְבַּע - יִגְנֹזוּ⁸⁰. וְאִם הָיָה רַב הַסִּפְרִים⁸¹ מְגַה, וְהִשְׁאָר⁸² יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע טְעִיּוֹת כְּכָל דָּף, וְנִשְׁאָר אֶפְלוֹ דָּף אֶחָד מֵאוֹתוֹ הַשְּׁאָר הַמְּשֻׁבָּשׁ בְּלֹא אַרְבַּע טְעִיּוֹת - הֲרִי זֶה יִתְקַן⁸³.

(76 מטעויותיו המצויות בו. (77 כתובות יט, ע"ב. משום שנאמר: אל תשכן באהליך עולה (איוב יא, יד) כי יש לחוש שהקורא בו ימשך אחרי טעויותיו וישתבש בהן וזהו עוול גדול. והעירו בה'הגהות מיימוניות' שכן הדין בנביאים וכתובים, והזהיר אף בספרי תלמוד, תבוא עלי ברכה. ראה רא"ש למסכת כתובות (פרק ב אות י"א). וכתב ברמ"א ('יורה דעה' סי' רעט): "שחרם קדמונים הוא לא להגיה שום ספר על פי הסברא בלבד, כי-אם בראיה ברורה שיש בו טעות". (78 שזהו זמן בית-דין שנותנים להסיר המכשולים, כמבואר (ב"מ קיח). וגם כאן נתנו לו החכמים זמן שלשים יום לתקן טעויותיו ('מעדני יום טוב' להל' ס"ת). (79 נותנים אותו בכלי חרס וקוברים אותו אצל תלמידי חכמים, כמבואר בדברי רבינו לקמן (פ"י, ה"ג).

ט. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ לֹא נִאֲמְרוּ אֲלֵא לְמַצְוָה מִן הַמִּבְחָר. וְאִם שָׁנָה בְּתַקְנֵן זֶה⁵¹, אוֹ שְׁלֹא דְקָדַק בַּתְּגִין, וְכָתַב כָּל הָאוֹתִיּוֹת בְּתַקְנֵן; אוֹ שִׁקְרַב אֶת הַשְּׂיִטִּין⁵² אוֹ הִרְחִיקֵן⁵³, אוֹ הֶאָרִיכֵן⁵⁴ אוֹ קֶצְרֵן - הוֹאִיל וְלֹא הַדְּבִיקֵן אוֹת בְּאוֹת, וְלֹא חָסַר וְלֹא הוֹתִיר וְלֹא הִפְסִיד צוּרַת אוֹת אַחַת, וְלֹא שָׁנָה בְּפְתוּחוֹת וּסְתוּמוֹת⁵⁵ - הֲרִי זֶה סִפְר־בְּשֵׁר.

(51 האמור בפרק זה עד כאן. ורבינו הולך ומפרטו אחד אחד. (52 ולא הניח ביניהן כמלוא שיטה. (53 שהניח ביניהן ריוח יותר מהשיעור האמור. (54 למעלה משלשים אותיות אורך השיטה. (55 מפורש לקמן (פ"ח, הלכה א"ב).

י. יֵשׁ דְּבָרִים אַחֲרֵים שְׁלֹא נִאֲמְרוּ בְּמִגְרָא, וְנִהְגוּ בָהֶם הַסּוֹפְרִים, וְקִבְּלָה הוּא כְּדָם אִישׁ מִפִּי אִישׁ. וְהֵן, שִׁיְהִי מִנְּזֵן הַשְּׂיִטִּין שֶׁכָּל דָּף וְדָף, לֹא פְחוֹת מִשְׁמוּנָה וְאַרְבַּעִים וְלֹא יֵתֵר עַל שְׁשִׁים⁵⁶; וְשִׁיְהִי הַרְוּחַ שֶׁבִּין פְּרָשָׁה לְפְרָשָׁה כְּמוֹ תִשַׁע אוֹתִיּוֹת: 'אֲשֵׁר', 'אֲשֵׁר', 'אֲשֵׁר'; וְשִׁיְהִי בְּרֹאשׁ הַשְּׂיִטִּין לְמַעְלָה מִשִּׁירַת הַיָּם⁵⁷: 'הַבָּאִים'⁵⁸, 'בִּיבְשָׁה'⁵⁹, הַשֵּׁם⁶⁰, 'מֵת'⁶¹, 'בְּמִצְרַיִם'⁶² - חֶמֶשׁ שְׂיִטִּין; וְלִמְטָה מִן הַשְּׂיִרָה חֶמֶשׁ שְׂיִטִּין, תַּחֲלִית כָּל שְׂיִטָּה מִהֵן כְּדָ: 'וַתִּקַּח'⁶³, 'אֲחֵרִיהָ', 'סוֹס', 'וַיִּצְאוּ', 'וַיִּבְאוּ'⁶⁴; וְיִהְיֶה בְּרֹאשֵׁי הַשְּׂיִטִּין לְמַעְלָה מִשִּׁירַת הַיָּם⁶⁵: 'וַאֲעִידָה'⁶⁶, 'אֲחֵרִי', 'הַדְּרָף', 'בְּאֲחֵרִית', 'לְהַכְעִיסוּ', 'קְהֵל' - שֵׁשׁ שְׂיִטִּין; וְלִמְטָה מִמֶּנָּה חֶמֶשׁ שְׂיִטִּין: 'וַיִּבְאוּ'⁶⁷, 'לְדַבֵּר', 'אֲשֵׁר', 'הַזֹּאת', 'אֲשֵׁר'.

(56 ראה מסכת סופרים (פ"ב, ה"ו). (57 שמות טו, א-יט. (58 שם, יד, כח. (59 שם, כט. (60 שם, ל. (61 שם. (62 שם, לא. (63 שם, טו, כ. (64 שם, כג. (65 דברים לב, א-מג. (66 שם, לא, כח. עד סוף הפרק. (67 שם, לב, מד. עד "אשר אתם עוברים" פסוק מז. וב'הגהות מיימוניות' העירו: "מה שנהגו סופרים בוים להתחיל כל עמוד שבספר תורה בויו, וקוראים לו: "ווי העמודים" (כלשון הפסוק שמות לח, יב) - נראה שאיסור גמור יש בדבר, שהרי עושים העמודים, מהם רחבים, ומהם קצרים, ופעמים האותיות משונות וארוכות הרבה כדי שתגיע ויו ראש כל עמוד, והרי תלמוד ערוך (מנחות ל): "ולא ימעט את הכתב מפני הריח" וכו' וכמבואר לעיל ה"ה. ומורי (רבי מאיר מרוטנבורג) כתב לי: אילו היה לי לכתוב ספר-תורה הייתי נזהר שלא יהיה שום עמוד מתחיל בויו חוץ מ"ואעידה בס". וכן מה שנהגו הסופרים לכתוב ב"ה שמו" בראש העמודים, והן: ב' של "בראשית", - "יודוך אחיך (בראשית מט, ח), ה' - "הבאים (שמות יד, כח), ש' - "שמר לך (שם, לד יא), מ' - "מה טובו (במדבר כד, ה), ו' - "ואעידה בס (דברים לא, כח), חפשי בספרי הגאונים ולא מצאתי, ולפי פרשיות פתוחות וסתומות שבספר זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְתֵהָלִים, וְאֵיּוֹב, וּמִשְׁלֵי, וְקִהְלֵת, וְשִׁירֵי הַשִּׁירִים¹⁰⁰, וְקִינּוֹת¹⁰¹, וְדִנְיָאֵל¹⁰², וּמִגְלָה¹⁰³ וְדַבְרֵי הַיָּמִים¹⁰⁴.

93) לכוּרֵךְ. 94) ואע"פ שאי־אפשר שלא יונחו נביאים וכתובים ע"ג תורה, אין חוששים לכך הואיל והם בכרך אחד (ב"ב יג. וב'תוספות' שם). 95) משאיר חלק. 96) שם. ונוסח התלמוד שלפנינו: "וכן בין כל נביא לנביא", שמשמע ארבע שיטין; אבל גירסת רבינו שם: בין נביא לנביא ג' שיטין. וכן הנוסח במס' סופרים (פ"ב, ה"ד). 97) לפי המפרשים, חסר כאן בדברי רבינו, וצ"ל כמו שנכתבה ברייתא זו בתלמוד (ב"ב יג.): "ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה, שאם בא לחתוך חותך" וזה מוסב על הנביאים שאפשר לסיים נביא אחד בסוף הדרף, ולהתחיל את השני בראש הדרף, ואין אנו חוששים שמא יבוא לחתוך זה מזה, שהרי מותר לחתוך, אבל בחומשי התורה אסור לסיים בסוף הדרף, גזירה שמא יבא לחתוך כמבואר ב'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט): "וצריך שיהא גומר באמצע ומתחיל באמצעיתו" ('מרכבת המשנה'). 98) אע"פ שישעיהו קדם בזמן לירמיהו ויחזקאל, הקדים ירמיהו ויחזקאל לפניו, מפני ש"מלכים" מסיים בחורבן בית־המקדש וירושלים, ו'ירמיהו' כולו חורבן, ויחזקאל תחילתו חורבן וסופו נחמה, וישעיהו כולו נחמה, לכן מן הראוי לסמוך חורבן לחורבן ונחמה לנחמה (ב"ב יד:). 99) אע"פ שהושע (ראשון ל"תרי עשר") קדם הרבה אפילו לישעיהו, לא סדרוהו במקומו, הואיל וקטן הוא במספר פרקיו, חששו שיאבד, וצירפוהו עם נבואת יתר הנביאים האחרונים שגם הם קטנים במספרם, וביחד יהיו אגודה אחת ולא יאבדו (שם). 100) רות קדמה לדוד, תהלים דוד אמרם, וקדם לאיוב, ואחר־כך שלשה ספרי שלמה: משלי, קהלת, שניהם ספרי חכמה, שיר השירים - לעת זקנתו אמרו (שם, ע"פ רש"י). 101) מגילת איכה, שאמרה ירמיהו. 102) היה אחרי ירמיהו בגולה. 103) מגילת אסתר, אחרי דניאל בימי אחשוורוש. 104) שעזרא הסופר כתב יחס דברי הימים עד אלי (בבא־בבא שם). ועזרא ונחמיה חשובים כספר אחד. - כל אלה הם תשעה עשר, והוסף עליהם חמשה חומשי תורה - הרי עשרים וארבע כתבי קודש.

טז. כָּל כְּתָבֵי הַקִּדְשׁ אֵין פּוֹתְבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּשִׁטּוֹט¹⁰⁵, אֶפְלוּ כְּתָבָן עַל הַגִּירָה¹⁰⁶. וּמִתָּר לְכָתֵב שְׁלֹשׁ תְּבוֹת בְּלֹא שְׁרִטוֹט; יוֹתֵר עַל זֶה - אֶסוּר¹⁰⁷. כִּרְךָ זֶה שְׁשֵׁי בּוֹ תוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים, אֵין קִדְשָׁתוֹ כְּקִדְשַׁת סִפְרֵי־תוֹרָה, אֶלָּא כְּחֻמֶּשׁ מִן הַחֻמְשִׁים. דִּין הַיֵּתֵר פְּדִין הַחֶסֶר¹⁰⁸.

105) גיטין ו, ע"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. 106) שהרי רב יוסף הקפיד על רבי אביתר שכתב פסוק באיגרתו בלא שירטוט, וסתם איגרות נכתבות על נייר (הגרא"א יו"ד סי' רפ"ד). 107) גיטין, שם. ורבינו־תם סובר, שאין איסור אלא כשמתכוין לכתוב הפסוק לשם דרש ולימוד, אבל באיגרת שלומים שאדם שולח לחבירו, מותר לכתוב לשון המקרא, כדי לכתוב לשון צחה, אפילו בלא שירטוט ('תוספות' שם). ולדעת הרמב"ן אין צורך בשירטוט אלא

80) מנחות כט, ע"ב. ואין לתקנו, משום שנראה כמנומר. 81) רוב אותיות הספר נכתבו כהלכה. 82) המיעוט המשובש. 83) שם. שהדף הכשר מציל את כולו. ואפילו יש בדף הזה שלש טעויות, הואיל וניתן להתקן - מתקנו ומציל את כולו (שם).

יג. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? ⁸⁴ שְׂפָתַי הַמְּלֹא חֶסֶר, שְׁנִמְצָא תוֹלָה הַאוֹתוֹת שְׂשֻׁכָּה בִּינֵי הַשִּׁטּוֹת⁸⁵; אֶבֶל אִם כָּתַב הַחֶסֶר מְלֹא - אֶפְלוּ יֵשׁ בְּכָל דָּף וְדָף בְּמָה טְעוּיֹת, הֲרִי זֶה מִתְקֵן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גוֹרֵד וְאֵינוֹ תוֹלָה⁸⁶.

84) שאם יש בו ארבע ארבע טעויות בכל דף - יגנו. 85) וגנאי הוא לתלות כל־כך. 86) שם. וכשגורד ירחיק את האות שלפניו ושלאחריו, שלא יהא מקום הגרד הפסק בתיבה ותיראה כשתים ('שו"ע יו"ד סי' רעט סעיף ד').

יד. מִתָּר לְכָתֵב הַתוֹרָה, כָּל חֻמֶּשׁ וְחֻמֶּשׁ בְּפִנֵי עֲצָמוֹ, וְאֵין בְּהֵן קִדְשַׁת סִפְרֵי־תוֹרָה⁸⁷. אֶבֶל לֹא יִכְתֹּב מִגְלָה⁸⁸ בְּפִנֵי עֲצָמָה, שְׁיִהְיֶה בָּהּ פְּרָשׁוֹת⁸⁹; וְאֵין פּוֹתְבִין מִגְלָה לְתִינוּק לְהַלְמֹד בָּהּ⁹⁰; וְאִם דְּעָתוֹ לְהַשְׁלִים עָלֶיהָ חֻמֶּשׁ - מִתָּר⁹¹. כָּתַב מִגְלָה, שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ תְּבוֹת בְּשִׁיטָה אַחַת - מִתָּר⁹².

87) השלם, שנוהגים בו קדושה יתירה, כמו שמבואר לקמן (פ"י, ה"ב). וכן אין עומדים מפניו כדרך שחייבים לעמוד מפני ספר־תורה. ובמסכת גיטין (ס). אמרו: "אין קוראים בחומשים בבית־הכנסת משום כבוד הציבור", וכל ספריהם היו בגלילה כס"ת שלנו. 88) חזק מהחומש. 89) לפי שהתורה חתומה ושלימה ניתנה למשה (שם). אבל בחומשים שלמים אין קפידא כל־כך, כמבואר שם. וכן מצינו ברבי חייא שכתב חמשה חומשים לחמשה ילדים ללמדם תורה (כתובות קג:). 90) גיטין, שם. ורבינו אלפס התיר, והמליצו עליו שלפיכך הקיל משום שאי־אפשר לכל עני בישראל לכתוב חומש שלם לבנו. ועל כגון זה נאמר (תהלים קיט, ככו: עת לעשות לה' הפרו תורתך ('טור' יו"ד סי' רפג). 91) גיטין, שם. 92) שם אמרו: שלפיכך מותר היה להילני המלכה לעשות טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (מוכנה לכהן להעתיק ממנה להשקאת סוטה, ולא יצטרך להביא ס"ת להעתיק ממנו) - משום שהיתה כתובה סירוגין. ומפרש רבינו: סירוגין - שלש שלש תיבות בשיטה אחת, כי בכתיבה משונה זו אינה נראית כמגילה מתוך ספר־תורה (ש"ך, יו"ד סי' רפג), וראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. מִתָּר לְדַבֵּק⁹³ תוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים בְּכִרְךָ אַחַד⁹⁴. וּמִנִּיחָם⁹⁵ כָּל חֻמֶּשׁ וְחֻמֶּשׁ אַרְבַּע שִׁיטִין, וּבִין כָּל נְבִיא וְנְבִיא שְׁלֹשׁ שִׁיטִין⁹⁶, וּבִין כָּל נְבִיא וְנְבִיא מְשֻׁנֵּים־עֶשֶׂר - שְׁלֹשׁ שִׁיטִין, שְׂאֵם בָּא לְחַתֵּךְ, חוֹתֵף⁹⁷. וְסִדוּרָן שֶׁל נְבִיאִים כֶּךָ הוּא: יְהוֹשֻׁעַ, שׁוֹפְטִים, שְׁמוּאֵל, מְלָכִים, יִרְמְיָהוּ, יִחְזְקָאֵל, יִשְׁעְיָהוּ⁹⁸, תְּרִי־עֶשֶׂר⁹⁹. וְסִדְרֵי הַכְּתוּבִים: רות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. סֵפֶר שְׂאִינוּ מִגָּה בְּמֵלֵא וְחֶסֶר, אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ וְלִהְיֶהוּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁷. אֲבָל אִם טַעַה בְּרוּחַ הַפְּרִשְׁוֹת, וְכַתֵּב פְּתוּחָה סְתוּמָה אוֹ סְתוּמָה פְּתוּחָה, אוֹ שֶׁהִפְסִיק וְהֵנִיחַ פְּנּוּי בְּמִקּוֹם שְׂאִין בוֹ פְּרִשָּׁה, אוֹ שֶׁכָּתֵב כְּדָרְכוֹ וְלֹא הִפְסִיק בְּרוּחַ בְּמִקּוֹם הַפְּרִשָּׁה, אוֹ שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת⁸ - הָרִי זֶה פְּסוּל⁹, וְאִין לוֹ תִקְּנָה¹⁰, אֲלֵא לְסַלֵּק אֶת כָּל הַדָּף שֶׁטַעַה בוֹ.

6) שימחוק את היתר וימלא את החסר על ידי תלייה מלמעלה (לעיל פרק א, הלכה ט"ז). 7) לעיל (פרק ז, הלכות י"ב-י"ג). 8) שירת "הים" ו"האזינו", שנכתבות בצורה מיוחדת, כמבואר בסוף פרק זה. 9) (שבת דף קג עמוד ב). 10) "כי איך יתקן עיוות הפתוחות והסתומות, והלא יצטרך למחוק הרבה לפניו ולאחרי, ושמא יזדמן לו שם (שאסור למחוק) וגם יצטרך למעט הכתב בגלל רווח שבין פרשה לפרשה, ודבר זה אסור, ולפיכך תיקונו רחוק, אבל וודאי מועיל לו תיקון אם אפשר (תשובות הרא"ש כ"ל ג).

ד. וּלְפִי שְׂרֵאִיתִי שְׁבוּשׁ גָּדוֹל בְּכָל הַסְּפָרִים¹¹ שְׂרֵאִיתִי בְּדָבָרִים אֵלּוּ, וְכֵן בְּעֵלֵי הַמְּסֻרָת, שֶׁפּוֹתְבִין וּמְחַבְרִין לְהוֹדִיעַ הַפְּתוּחוֹת וְהַסְּתוּמוֹת, נִחְלָקִים בְּדָבָרִים אֵלּוּ בְּמַחְלָקַת הַסְּפָרִים שְׁסוּמְכִין עֲלֵיהֶם¹² - רֵאִיתִי לְכַתֵּב הֵנָּה כָּל פְּרִשְׁוֹת הַתּוֹרָה הַסְּתוּמוֹת וְהַפְּתוּחוֹת, וְצוּרַת הַשִּׁירוֹת, כְּדִי לְתַקֵּן עֲלֵיהֶם כָּל הַסְּפָרִים וְלִהְיֶה מָהֵם. וְסֵפֶר שֶׁסְּמַכְנוּ עָלָיו בְּדָבָרִים אֵלּוּ הוּא הַסְּפֵר הַיְדוּעַ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוֹלָל אֶרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים סְפָרִים¹³, שֶׁהֵינָה בִירוּשָׁלַיִם מִפְּמָה שְׁנַיִם לְהַגִּי'ה מִמְּנֵוּ הַסְּפָרִים, וְעָלָיו הָיָה הַכָּל סוּמְכִין, לְפִי שֶׁהֵינָה בֵּן-אֶשְׂרָא¹⁴, וְדַקְדַּק בּוֹ שְׁנַיִם הַרְבֵּה, וְהַגִּי'הוּ פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁהִעֲתִיקוּ, וְעָלָיו סְמַכְתִּי בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּהַלְכָתוֹ.

11) ספרי תורה. 12) כגון מסורת בני ארץ ישראל הנקראים "מערבאים" הסומכים על ספריהם שבארץ ישראל. ומסורת בני בבל הנקראים "מדינחאים" (מזרחיים) הסומכים על ספריהם שבבבל. 13) שהם כל תורה נביאים וכתובים. 14) הוא המדקדק אהרן בן אשר שהיה ראש ישיבה בטבריה, מקום חכמי המסורה והניקוד. וב"ש לשלשלת הקבלה" כתוב: שהיה בדור שאחרי רב סעדיה גאון והיה נקרא אהרן בן משה משבט אשר.

סֵפֶר בְּרֵאשִׁית

יְהִי רִקְיַע¹⁵, יְקוּוּ הַמַּיִם, יְהִי מְאֹרֹת, יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם, תּוֹצֵא הָאָרֶץ, וְיִכְלוּ, אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - כְּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֶׁבַע פְּרִשְׁוֹת. אֵל הָאֵשָׁה אָמַר, וְלֹאֲדָם אָמַר - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָה. וְהָאָדָם יָדַע, זֶה סֵפֶר, וַיְחִי שֵׁשׁ, וַיְחִי אָנוּשׁ, וַיְחִי קִיֵּן, וַיְחִי מֵהֶלְלָאֵל, וַיְחִי יֶרֶד, וַיְחִי חֲנוּךְ, וַיְחִי מֵתוֹשֶׁלַח, וַיְחִי לָמֶךְ, וַיְחִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פְּרִשְׁוֹת

כשכותב כתב אשורי - שכותבים בו תנ"ך - אבל בכתיבה שלנו אין צורך בשירטוט (טור יו"ד סי' רפד). וכן אם לא שירטט אלא שורה עליונה בלבד, אינו צריך לשרטט יותר, שמתוך שהשורה העליונה כתובה ישר, אז כל השורות יכתבו ישר על פיה, באופן ששירטוט השורה העליונה מועיל לכל השורות שתחתיה, וזהו שאמרו (מנחות לב:): תפילין אין צריכות שירטוט - הכוונה לשירטוט מלא, אבל השורה העליונה ודאי צריכה שירטוט ('תוספות' גיטין שם, וכן נקבע להלכה ביו"ד סי' רפד). 108) כלומר: כל יתר כנטול הוא ואחר עמו (חולין נח:), ולפיכך כרך זה שהוסיפו בו נביאים וכתובים, הרי הוא כס"ת חסר, ולפיכך ירד מקדושת ס"ת ('בית יוסף' סי' רפג).

~ יום רביעי ט"ז ניסן ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) דיני פרשיות הסתומות והפתוחות; מניין הפרשיות הסתומות והפתוחות שבכל התורה; צורת כתיבת השירות.

א. פְּרִשָּׁה פְּתוּחָה יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֻמְצַע הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ שְׂאֵר הַשִּׁיטָה פְּנּוּי, וּמִתְחִיל הַפְּרִשָּׁה שֶׁהִיא פְּתוּחָה מִתְחִלַּת הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? שְׁנֵשְׂאֵר מִן הַשִּׁיטָה רוּחַ פְּשְׁעוֹר תִּשַׁע אוֹתִיּוֹת; אֲבָל אִם לֹא נִשְׂאֵר אֲלֵא מְעַט, אוֹ אִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה - מְנִיחַ שִׁיטָה שְׁנִיָּה בְּלֹא כְּתָב, וּמִתְחִיל הַפְּרִשָּׁה הַפְּתוּחָה מִתְחִלַּת שִׁיטָה הַשְּׁלִישִׁית.

ב. פְּרִשָּׁה סְתוּמָה יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֻמְצַע הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ רוּחַ פְּשְׁעוֹר², וּמִתְחִיל לְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה תְּבֵה אַחַת מִתְחִלַּת הַפְּרִשָּׁה שֶׁהִיא סְתוּמָה, עַד שֶׁיִּמְצָא הָרוּחַ בְּאֻמְצַע. וְאִם לֹא נִשְׂאֵר מִן הַשִּׁיטָה כְּדִי לְהֵנִיחַ הָרוּחַ פְּשְׁעוֹר וְלְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה תְּבֵה אַחַת - יְנִיחַ הַכָּל פְּנּוּי, וְיְנִיחַ מְעַט רוּחַ מְרֹאשׁ שִׁיטָה שְׁנִיָּה, וְיִתְחִיל לְכַתֵּב הַפְּרִשָּׁה הַסְּתוּמָה מְאֻמְצַע שִׁיטָה שְׁנִיָּה³. וְאִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ מִתְחִלַּת שִׁיטָה שְׁנִיָּה פְּשְׁעוֹר הָרוּחַ, וּמִתְחִיל לְכַתֵּב הַסְּתוּמָה מְאֻמְצַע הַשִּׁיטָה⁴. נִמְצְאָת אוֹמֵר, שֶׁפְּרִשָּׁה פְּתוּחָה תְּחִלָּתָה בְּתַחֲלַת הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם⁵, וּפְרִשָּׁה סְתוּמָה תְּחִלָּתָה מְאֻמְצַע הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם.

2) תשע אותיות. 3) ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ט) "פתוחה מכאן ומכאן (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה ובתחילת השיטה השנייה) - סתומה". 4) (שם) "פתוחה מראשה (שהניח חלק בראש השיטה) - סתומה". 5) (שם) "פתוחה מסופה (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה והתחיל לכתוב בתחילת השנייה) - פתוחה". רבים חולקים על רבינו בשיטת ה"פתוחה והסתומה". ראה (בית יוסף יורה דעה סימן רע"ה ותוספות מנחות דף לב עמוד א). ורבינו מקורו מהירושלמי הנ"ל, שהייתה לפניו הגירסה כמו שהעתקנוה.

אלו בלן סתומות. וירא ה', אלה תולדת נח - שתייהן פתוחות. ויאמר אלהים לנח, וידבר אלהים אל נח, ויאמר אלהים אל נח - שלשתן סתומות. ויהיו בני נח, ואלה תולדת בני נח - שתייהן פתוחות. וכנען זלד, ולשם ילד - שתייהן סתומות. ויהי כל הארץ שפה אחת, אלה תולדת שם - שתייהן פתוחות. וארפכשד חי, ושלח חי, ויחי עבר, ויחי פלג, ויחי רעו, ויחי שרוג, ויחי נחור, ויחי תרח - בלן סתומות, השמונה פרשיות. ויאמר ה' אל אברם, ויהי רעב, ויהי בימי אמרפל - שלשתן פתוחות. אחר הדברים, ושרי אשת אברם, ויהי אברם, ויאמר אלהים אל אברם - ארבעתן סתומות. וירא אליו - פתוחה. ויסע משם, וה' פקד את שרה - שתייהן סתומות. ויהי בעת ההוא, ויהי אחר, ויהי אחרי הדברים, ויהיו חיי שרה - ארבעתן פתוחות. ואברם זקן - סתומה. ויסף אברם, ואלה תולדת ישמעאל, ואלה תולדת יצחק, ויהי רעב - ארבעתן פתוחות. ויהי עשו, ויהי פי זקן יצחק, ויצא יעקב - שלשתן סתומות. וישלח יעקב - פתוחה. ויבא יעקב, ותצא דינה - שתייהן סתומות. ויאמר אלהים, וירא אלהים, ויהיו בני יעקב, ואלה תולדות עשו - ארבעתן פתוחות. אלה בני שעיר - סתומה. ואלה המלכים, וישב יעקב, ויהי בעת - שלשתן פתוחות. ויוסף הורד מצרימה - סתומה. ויהי אחר הדברים, ויהי מקץ - שתייהן פתוחות. ויגש אליו, ואלה שמות, ואת יהודה - שלשתן סתומות. ויהי אחרי הדברים, ויקרא יעקב, שמעון ולוי, יהודה, זבולן, יששכר - בלן פתוחות, והן שש. דן, גד, מאשר, נפתלי, בן פרת יוסף - חמשתן סתומות. בנימין - פתוחה.

מנזן הפתוחות - שלש וארבעים, והסתומות - שמונה וארבעים. הכל תשעים ואחת.

ספר ואלה שמות

ויקם מלך חדש. וילך איש, ויהי בימים הרבים - שלשתן פתוחות. ומשה היה רעה - סתומה. וילך משה, ויאמר ה' אל אהרן - שתייהן פתוחות. וידבר אלהים אל משה - סתומה. וידבר ה' אל משה, וידבר ה' אל משה ואל אהרן - שתייהן פתוחות. אלה ראשי בית אבתם, וידבר ה' אל משה - שתייהן סתומות. ויאמר ה' אל משה ואל אהרן - שתייהן פתוחות. ויאמר ה' אל משה לב פרעה, ויאמר ה' אל אמר אל אהרן - שתייהן סתומות. ויאמר ה' אל משה בא - פתוחה. (ויאמר יי אל משה אמר אל אהרן נטה את ידך), ויאמר ה' אל משה אמר אל

אהרן נטה את מטך, ויאמר ה' אל משה השפם בבקר - (שלשתן) [ס"א שתייהן] סתומות. ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה, ויאמר ה' אל משה ואל אהרן - שתייהן פתוחות. ויאמר ה' אל משה השפם - סתומה. ויאמר ה' אל משה, ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה - שתייהן פתוחות. ויאמר ה' אל משה נטה ידך - סתומה. ויאמר ה' אל משה של ויהי חשך, ויאמר של עוד נגע אחר - שתייהן פתוחות. ויאמר משה, ויאמר ה' אל משה, ויאמר ה' אל משה ואל אהרן - שלשתן סתומות. ויקרא משה - פתוחה. ויהי בחצי הלילה - סתומה. ויסעו בני ישראל, ויאמר ה' אל משה ואהרן - שתייהן פתוחות. ויהי בעצם - סתומה. וידבר ה' וכו' קדש לי, והיה פי יבאף - שתייהן פתוחות. ויהי בשלח - סתומה. וידבר ה' וכו' וישבו ויחנו, ויאמר ה' אל משה מה תצעק, ויאמר ה' נטה את ידך, אז ישיר משה, ותקח מרים - חמשתן פתוחות. ויסע משה, ויבאו אילמה, ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר - שלשתן סתומות. וידבר ה' אל משה - פתוחה. ויאמר ה' אל משה - סתומה. ויסעו כל עדת, ויבא עמלק, ויאמר ה' אל משה כתב, וישמע יתרו, בחדש השלישי - חמשתן פתוחות. וידבר אלהים את כל הדברים, אנכי, לא תשא - שלשתן סתומות. זכור - פתוחה. פדו, לא תרצה, לא תנאף, לא תגנב, לא תענה, לא תחמד, [לא תחמד] - בלן סתומות, והן (שש) [שבע]. וכל העם - פתוחה. ויאמר ה' אל משה - סתומה. ואלה המשפטים - פתוחה. וכי ימכר, מכה איש, וכי יזד, ומכה אביו, וגנב איש ומכרו, ומקלל אביו, וכי יריבן אנשים, וכי יכה איש, וכי ינצו אנשים, וכי יכה איש - בלן סתומות, והן עשר. וכי יגח שור - פתוחה. וכי יפתח, וכי יגף, פי יגנב איש, פי יבער איש, פי תצא אש, פי יתן, פי יתן איש - כלם סתומות, והן שבע. וכי ישאל - פתוחה. וכי יפתה, מכשפה, זבח לאלהים - שלשתן סתומות. אם כסף - פתוחה. אלהים לא תקלל, לא תשא, פי תפגע, פי תראה, לא תטה - חמשתן סתומות. הנה אנכי - פתוחה. לא תהיה משפלה - סתומה. ואל משה אמר - פתוחה. ויאמר ה' - סתומה. וידבר ה' - פתוחה. ועשו ארון - סתומה. ועשית שלחן, ועשית מגרת - שתייהן פתוחות. ואת המשכן - סתומה. ועשית את הקרשים - פתוחה. ועשית פרכת, ועשית את המזבח, ועשית את חצר המשכן, ואתה תצוה, ואתה הקרב - חמשתן סתומות. ועשו את האפד - פתוחה. ועשית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ימות - שתייהן סתומות. וינדבר ד'אשה פי תזריע',
וינדבר ד'אדם פי יהיה', נגע צרעת, ובשר - ארבעתן
פתוחות. או בשר - סתומה. ואיש או אשה -
פתוחה. ואיש או אשה פי יהיה בעור בשרם, ואיש
פי ימרט ראשו, והפגד - שלשתן סתומות. וינדבר
ד'זאת תהיה' - פתוחה. ואם דל - סתומה. וינדבר
ד'כי תבאו', וינדבר ד'דברו אל בני ישראל' - שתייהן
פתוחות. ואיש פי תצא - סתומה. ואשה פי תהיה
- פתוחה. ואשה פי יזוב - סתומה. וינדבר ד'אחרי
מות', וינדבר ד'דבר אל אהרן', וינדבר ד'דבר אל בני
ישראל' - שלשתן פתוחות. איש איש, ערות אביך,
ערות אשת אביך, ערות אחותך, ערות בת בנך, ערות
בת אשת, ערות אחות אביך, ערות אחות אמך, ערות
אחי אביך, ערות פלתיך, ערות אשת אחיך, ערות
אשה ובתה - פלן סתומות, והן שתיים עשרה. וינדבר
ד'דבר אל כל עדת', וכי תבאו אל - שתייהן
פתוחות. וכי יגור - סתומה. וינדבר ד'אשר יתן
מזרעו', ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים -
שתייהן פתוחות. והכהן הגדול, וינדבר ד'דבר אל
אהרן' - שתייהן סתומות. וינדבר ד'וינזרו', וינדבר
ד'דבר אל אהרן ואל בניו' - שתייהן פתוחות. וינדבר
ד'שור או כשב או עז' - סתומה. וינדבר ד'דבר אל
בני ישראל', אלה מועדי ה', וינדבר ד'כי תבאו אל
הארץ' - שלשתן פתוחות. וספרתם לכם - סתומה.
וינדבר ד'בחדש השביעי' - פתוחה. וינדבר ד'אך
בעשור' - סתומה. וינדבר ד'בחמשה עשר יום',
וינדבר ד'צו את בני ישראל', ולקחת סלת - שלשתן
פתוחות. ויצא בן אשה - סתומה. וינדבר ד'הוצא את
המקלל', וינדבר ד'בהר סיני' - שתייהן פתוחות.
וספרת לך, פי ימוך אחיך, ואיש פי זמכר, וכי ימוך
אחיד, וכי ימוך, וכי תשיג יד - פלן סתומות, והם
שש. אם פחקתי, ואם לא תשמעו לי - שתייהן
פתוחות. ואם בזאת - סתומה. וינדבר ד'איש פי
יפלא' - פתוחה. ואם בהמה - סתומה.

מגזן הפתוחות - שתיים וחמשים, והסתומות - שש
וארבעים. הכל - תשעים ושמונה.

ספר במדבר סיני

בני ראובן - סתומה. לבני שמעון, לבני גד, לבני
יהודה, לבני יששכר, לבני זבולון, לבני יוסף, לבני
מנשה, לבני בנימין, לבני דן, לבני אשר, בני
נפתלי, אלה הפקדים, וינדבר ד'אך את משה לוי',
וינדבר ד'איש על דגלו' - פלן פתוחות, והן ארבע
עשרה. דגל מחנה ראובן, ונסע אהל, דגל מחנה
אפרים, דגל מחנה דן - ארבעתן סתומות. אלה
פקודי, ואלה תולדות, וינדבר ד'הקריב', וינדבר

משפצת, ועשית חשן, ועשית את מעיל, ועשית
ציץ, וזה הדבר, וזה אשר תעשה - פלן סתומות,
וזה שש. ועשית מזבח, וינדבר ד'כי תשא', וינדבר
ד'ועשית פיור', וינדבר ד'בשמים' - ארבעתן
פתוחות. ויאמר ד'קח לך סמים', וינדבר ד'ראה
קראתי' - שתייהן סתומות. ויאמר ה' - פתוחה.
וימתן אל משה - סתומה. וינדבר ד'לך רד', ויפן
ויגד - שתייהן פתוחות. וינדבר ד'לך עלה מזה' -
סתומה. ויאמר משה, ויאמר ה' אל משה, ויאמר
ה' אל משה פסל, ויאמר ה' אל משה כתב -
ארבעתן פתוחות. ויקהל משה - סתומה. ויאמר
משה, ויאמר משה אל בני ישראל - שתייהן
פתוחות. ויעשו כל חכם לב - סתומה. ויעש וריעת
- פתוחה. ויעש את הקרשים - סתומה. ויעש
בצלאל, ויעש את השלחן, ויעש את המנרה, ויעש
את מזבח הקטרת - ארבעתן פתוחות. ויעש את
מזבח העלה, ויעש את הפיור, ויעש את החצר,
אלה פקודי, כל הזהב - חמשתן סתומות. ויעש את
האפד - פתוחה. ויעשו את אבני - סתומה. ויעש
את החשן, ויעש את מעיל - שתייהן פתוחות.
ויעשו את הכתנת שש, ויעשו את ציץ, ותכל -
שלשתן סתומות. ויביאו את המשכן, וינדבר ד'ביום
החדש' - שתייהן פתוחות. ויהי בחדש הראשון,
ויקח, ויתן את השלחן, וישם את המנרה, וישם
את מזבח, וישם את מסך, וישם את הכיר, ויקם
את החצר - פלן סתומות, והן שמונה. ויכס הענן
- פתוחה.

מגזן הפתוחות - תשע ושישים, ומגזן הסתומות -
חמש ותשעים. הכל - מאה ושישים וארבע
פרשיות.

ספר ויקרא

ואם מן הצאן - סתומה. ואם מן העוף - פתוחה.
ונפש פי תקריב, וכי תקריב, ואם מנחה על המזבח,
ואם מנחת מרחשת, ואם תקריב - חמשתן
סתומות. ואם זבח, ואם מן הצאן, ואם עז, וינדבר,
ואם פל עדת, אשר נשיא, ואם נפש, ואם כפש,
ונפש פי תחטא - פלן פתוחות, והן תשע. ואם לא
תשיג, וינדבר ה' - שתייהן סתומות. ואם נפש,
וינדבר ד'נפש¹⁶, וינדבר וכו' - שלשתן פתוחות.
וזאת תורת - סתומה. וינדבר ד'זה קרבן', וינדבר
ד'דבר אל אהרן', וזאת תורת האשם, וזאת תורת
זבח, וינדבר ד'דבר אל בני ישראל המקריב', וינדבר
ד'קח את אהרן' - פלן פתוחות, והן שש. ויהי ביום
השמיני - סתומה. וינדבר ה' אל אהרן, וינדבר משה,
וינדבר ה' אל משה - שלשתן פתוחות. וזה לכם, וכי

דן, בגי אשר, בגי נפתלי - פלן סתומות, והן אחת עשרה. וידבר ה' - פתוחה. ואלה פקודי הלוי, ומקרבנה - שתייהן סתומות. ויאמר ד'כן בנות צלפחד', ויאמר ד'עלה' - שתייהן פתוחות. וידבר משה - סתומה. וידבר ד'צו', וביום השבת, ובראשי חדשיכם - שלשתן פתוחות. ובחדש הראשון, וביום הבפורים - שתייהן סתומות. ובחדש השביעי - פתוחה. ובעשור, ובחמשה עשר, וביום השני, וביום השלישי, וביום הרביעי, וביום החמישי, וביום הששי, וביום השביעי, ביום השמיני - פלן סתומות, והן תשע. וידבר משה, וידבר ה' - שתייהן פתוחות. ויצאו משה ואלעזר, ויאמר אלעזר, ויאמר ד'שאו' - שלשתן סתומות. ומקנה רב - פתוחה. ויאמרו אם מצאנו, ויגשו אליו - שתייהן סתומות. ויאמר אליהם משה, אלה מסעי - שתייהן פתוחות. וישמע הכנעני, וידבר ד'בערבת' - שתייהן סתומות. וידבר ד'צו את בני ישראל', וידבר ד'אלה שמות האנשים', וידבר ד'בערבת מואב', וידבר ד'דבר אל בני ישראל', ויקרבו ראשי - חמשתן פתוחות.

מגן הפתוחות - שמים ותשעים, והסתומות - ששים ושש. הכל - מאה וחמשים ושמונה.

ספר אלה הדברים

ויאמר ה' אלי, ונפן ונעבר, וידבר ה', ויאמר ה' אלי ראה, ואתחנן - חמשתן סתומות. ועתה ישראל, פי תוליד בנים, אז יבדיל, ויקרא משה - ארבעתן פתוחות. אנכי, לא תשא, שמור, כבוד, לא תרצה, ולא תנאף, ולא תגנב, ולא תענה, ולא תחמד, ולא תתאנה, את הדברים - פלן סתומות, והן אחת עשרה. שמע ישראל - פתוחה. והיה פי יביאך, לא תנסו, פי ישאלך בך, פי יביאך - ארבעתן סתומות. והיה עקב - פתוחה. פי תאמר - סתומה. כל המצוה, והיה אם שכח תשכח, שמע ישראל, בעת ההוא, ועתה ישראל - חמשתן פתוחות. פי הארץ, והיה אם שמע, פי אם שמר תשמרו, ראה אנכי, והיה פי יביאך, פי ירחיב, פי נכרית - פלן סתומות, והן שבע. פי יקום - פתוחה. פי יסיתך, פי תשמע, בנים אתם, לא תאכל, את זה תאכלו, כל צפור טהרה - פלן סתומות, והן שש. עשר תעשר - פתוחה. מקצה שלש שנים, מקץ שבע שנים, פי יהיה בך אביון, פי ימכר לך - ארבעתן סתומות. כל הבכור, שמור את החדש - שתייהן פתוחות. שבועה שבעת - סתומה. חג הסוכות - פתוחה. שפטים ושטרים, לא תטע לך, לא תזבח, פי ימצא בקרבך - ארבעתן סתומות. פי

ד'ואני', וידבר ד'פקד' - חמשתן פתוחות. ולקחת, ויאמר ד'פקד' - שתייהן סתומות. וידבר ד'קח', וידבר ד'נשא', וידבר ד'אל תכריתו', וידבר ד'נשא' - ארבעתן פתוחות. בני מררי, ופקודי בני גרשון - שתייהן סתומות. וידבר ד'צו', וידבר ד'איש או אשה פי יעשו', וידבר ד'איש פי תשטה', וידבר ד'איש או אשה פי יפלא', וידבר ד'דבר אל אהרן' - חמשתן פתוחות. ויברך, יאר, ישא, ושמו, ויהי ביום פלות משה, ויהי המקריב - פלן סתומות, והן שש. ביום השני, ביום השלישי, ביום הרביעי, ביום החמישי, ביום הששי, ביום השביעי, ביום העשירי, ביום עשתי עשר יום, ביום שנים עשר יום, זאת חנפת, וידבר ד'בהעלתך', וידבר ד'קח את הלויים' - פלן פתוחות, והן ארבע עשרה. וידבר ד'זאת אשר ללויים' - סתומה. וידבר ד'וינעשו', וידבר ד'כי יהיה טמא' - שתייהן פתוחות. וביום הקים - סתומה. וידבר ד'עשה לך', ויהי בשנה השנית - שתייהן פתוחות. ויאמר משה לחכב, ויהי בנוסע - שתייהן סתומות. ויהי העם כמתאננים, ויאמר ד'אספה לי', ויאמר ד'הנד ה' תקצר', ותדבר מרים - ארבעתן פתוחות. ויאמר ה' פתאם - סתומה. ויאמר ד'ואביה', וידבר ד'שלח לך', ויאמר ד'עד אנה נאצני', וידבר ד'עד מתי', וידבר ד'כי תבאו', וידבר ד'בבאכם' - פתוחות, והן שש. וכי תשגו, ואם נפש אחת - שתייהן סתומות. ויהיו בני ישראל במדבר - פתוחה. ויאמר ד'מות יומת' - סתומה. ויאמר ד'ועשו להם', ויקח קרח - שתייהן פתוחות. וידבר ד'הבדלתי', וידבר ד'העלתי', וידבר ד'אמר אל אלעזר' - שלשתן סתומות. וילנו - פתוחה. וידבר ד'הרמו' - סתומה. וידבר ד'יקח מאתם', ויאמר ד'השב', ויאמרו בני ישראל - שלשתן פתוחות. ויאמר ה' אל אהרן - סתומה. וידבר ה' אל אהרן - פתוחה. ולבני לוי - סתומה. וידבר ד'אל הלויים', וידבר ד'זאת חקת', ויבאו בני ישראל, וידבר ד'קח את המטה' - ארבעתן פתוחות. ויאמר ד'יעזן לא האמנתם', וישלח משה - שתייהן סתומות. ויסעו מקדש - פתוחה. וישמע הכנעני - סתומה. ויסעו מהר ההר - פתוחה. אז ישיר - סתומה. וישלח ישראל - פתוחה. וירא בלק - סתומה. וישב ישראל, וידבר ד'פינחס', וידבר ד'צורר', ויאמר ה' - ארבעתן פתוחות. בני שמעון, בני גד, בני יהודה, בני יששכר, בני זבולון, בני יוסף, אלה בני אפרים, בני בנימן, אלה בני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רוח אַחַד¹⁸ פְּצוֹרַת הַפְּרָשָׁה הַסְּתוּמָה¹⁹, וְנִמְצָא כָּל
שֵׁיטָה חֲלוּקָה לְשִׁטִּים. וְכוּתְבִין אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים²⁰
שֵׁיטוֹת. וְאָלוּ הֵן הַתְּבוֹת שֶׁבְּרַאשׁ כָּל שֵׁיטָה וְשֵׁיטָה:
הַאֲזִינוּ, יַעֲרֹף, פִּשְׁעֵי־רוּם, כִּי הַצּוּר, אֵל, שַׁחַת,
הַלֵּה', הַלּוּא, זֶכֶר, שָׁאֵל, בַּהֲנַחֵל, יַצֵּב, כִּי,
יִמְצָאָהוּ, יִסְבְּכֵנָהוּ, כָּנָשָׁר, יִפְרֹשׁ, ה', יִרְכַּבְהוּ,
וַיִּנְקֵהוּ, חָמָאָת, בְּנִי²¹, וְדַם, שְׂמַנְתָּ, וַיִּנְבַּל, בְּתוֹעֵבַת,
אֱלֹהִים, לֹא, וַתִּשְׂכַּח, מִפַּעַם, אֲרָאָה, בָּנִים, כִּפְעוֹנֵי,
בְּגוּי, וַתִּקַּד, וַתִּלְהַט, חֲצִי, וְקָטַב, עִם, וּמְחַדְרִים,
יּוֹנֵק, אֲשֶׁבִיתָה, פֶּן, וְלֹא, וְאַיִן, יְכַיֵּנוּ, וְשָׁנִים, וַה',
וְאַיִכְיֵנוּ, וּמְשַׁדָּמַת, אֲשֶׁפֶלַת, וְרַאשׁ, חַתוּם, לַעֲת,
וְחַשׁ, וְעַל, וְאַפְסָס, צוּר, יִשְׁתּוּ, יְהִי, וְאַיִן, מְחַצְתִּי,
כִּי, אִם, אָשִׁיב, אֲשֶׁפִיר, מַדַּם, הִרְנִינוּ, וְנָקַם.
כָּל אֱלוֹ הַתְּבוֹת שֶׁבְּרַאשׁ.

(15) ואת הפרשה שבראש הספר לא הזכיר רבינו, וכן בראש
שאר החומשים לא הוזכרו פרשיותיהם הראשונות – מפני
שהן תחילת הספר, אין למנותן לא כפתוחות ולא כסתומות
(כסף משנה). (16) נפש כי תחטא (פרק ה, פסוק יד).
(17) ובקצת ספרים וכן בחומשים שלפנינו מונים גם את:
"ארור שוכב עם אשת אביו" לפרשה סתומה, אבל לפי ספרי
הרמב"ם המוגהים אין זו לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וכן
החליט הכסף משנה. וראה ב"מנחת שי" לדברים שם.
(18) של תשע אותיות. (19) כתב מכאן ומכאן וְחָלַק
באמצע. (20) ראה מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ח"ט).
וכדאי להעיר שברמב"ם כתב יד התימנים כתוב כאן:
"בשבע ושישים שיטות". (21) כנוסח כל ספרי הרמב"ם,
אולם רבי מנחם לונזאנו בספרו "אור תורה" אומר: שראש
השיטה: "ואילים", כי תיבה זו מובדלת מ"כרים", ודבוקה
אל "בני בשן" וכן מפורש במסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה
ט), וכך מנהג סופרינו.

וְאָלוּ הֵן הַתְּבוֹת שֶׁבְּרַאשׁ כָּל חֲצֵי שֵׁיטָה אַחְרוּנָה,
שֶׁהֵן בְּאִמְצַע הַדָּף:

וְתִשָּׁמַע, תִּזְלַ, וְכַרְבִּיבִים, הִבּוּ, כִּי, צַדִּיק, דּוֹר, עִם,
הוּא, בִּינוּ, זְקֵנִיךְ, בְּהַפְרִידוֹ, לְמַסְפָּר, יַעֲקֹב, וּבְתוֹהוּ,
יַצְרָנָהוּ, עַל, יִשְׁאַהוּ, וְאַיִן, וַיֵּאכַל, וְשִׁמּוֹן, עִם, עִם,
וַיִּשְׁמַן, וַיִּטֵּשׁ, וַיִּקְנֵאָהוּ, וַיִּזְבְּחוּ, חַדְשִׁים, צוּר, וַיִּרְא,
וַיֵּאמֶר, כִּי, הֵם, וַאֲנִי, כִּי, וַתֵּאכַל, אֶסְפָּה, מְזִי,
וְשָׁן, מַחוּץ, גַּם, אִמְרַתִּי, לֹלֵי, פֶּן, כִּי, לֹו, אֵיכָה,
אִם, כִּי, כִּי, עֲנַבְמוּ, חִמַּת, הַלֵּא, לִי, כִּי, כִּי, כִּי,
וַאֲמַר, אֲשֶׁר, יִקְוּמוּ, רֵאוּ, אֲנִי, וְאַיִן, וְאַמְרַתִּי,
וַתִּאֲחִזוּ, וַלְמִשְׁנָאִי, וְחַרְבִּי, מֵרַאשׁ, כִּי, וְכִפְרַ.

שִׁירַת הַיָּם פּוֹתְבִין אוֹתָהּ בְּשִׁלְשִׁים שֵׁיטוֹת²².

שֵׁיטָה רְאוּנָה כְּדִרְכָּה, וְשֵׁאָר הַשֵּׁיטוֹת - אַחַת
מִגִּיחִין בְּאִמְצַעַה רִוּחַ²³ אַחַד, וְאַחַת מִגִּיחִין הַרְּחוּב
בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת בְּאִמְצַעָה²⁴, עַד שֶׁתִּמְצָא הַשֵּׁיטָה

יִפְלָא - פְּתוּחָה. כִּי תְּבֹא, לֹא יִהְיֶה לִפְהָנִים, וְזֶה
יְהִיה, וְכִי יָבֹא הַלְּוִי, כִּי אִתָּה בֹא, כִּי יָכְרִית - כָּלֵם
סְתוּמוֹת, וְהָן שֹׁשׁ. וְכִי יְהִיה אִישׁ - פְּתוּחָה. לֹא
תְּסַיֵּג, לֹא יָקוּם עֵד, כִּי תִצָּא לַמְּלָחָמָה, כִּי תִקְרַב
אֶל עֵיר, כִּי תִצּוּר אֶל עֵיר - חֲמֹשֶׁתֶן סְתוּמוֹת. כִּי
יִמְצָא חֲלָל - פְּתוּחָה. כִּי תִצָּא לַמְּלָחָמָה, כִּי תִהְיֶינ
לְאִישׁ, כִּי יְהִיה לְאִישׁ, וְכִי יְהִיה בְּאִישׁ, לֹא תִרְאָה
אֶת שׁוּר, לֹא תִרְאָה אֶת חֲמוּר, לֹא יְהִיה כָּלִי גְבַר
- כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהָן שִׁבְע. כִּי יִקְרָא - פְּתוּחָה. כִּי
תִכְנֶה, לֹא תַחְרֹשׁ, גִּדְלִים, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וְאִם
אֵמֶת יְהִיה, כִּי יִמְצָא אִישׁ, כִּי יְהִיה נְעֵרָה בְּתוּלָה,
וְאִם בְּשָׂדֵה יִמְצָא, כִּי יִמְצָא, לֹא יִקַּח אִישׁ, לֹא יִבֵּא
פְּצוּע, לֹא יִבֵּא מִמְזוֹר, לֹא יִבֵּא עֲמוּנִי, לֹא תַתְּעֵב
אֲדָמִי, כִּי תִצָּא מִחַנָּה, לֹא תִסְגִּיר, לֹא תִהְיֶה קֹדֵשׁה,
לֹא תִשְׁרֵף, כִּי תִדּוּר גְּדָר, כִּי תְּבֹא בְּכָרֶם, כִּי תְּבֹא
בְּקָמַת, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
חֲדָשָׁה, כִּי יִמְצָא, הַשְּׂמֵר כָּנְעֵה הַצְּרַעַת, כִּי תִשָּׂא
בְּרָעַף, לֹא תִעֲשֶׂק שְׂכִיר עָנִי, לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת, לֹא
תִטָּה, כִּי תִקְצוּר, כִּי תִחַבֵּט, כִּי יְהִיה רִיב, כִּי יִשְׁבּוּ
אָחִים, כִּי יִנְצוּ אַנְשִׁים, לֹא יְהִיה לֶף בְּכִיסֶף - כָּלֵן
סְתוּמוֹת, וְהָן חִמֶּשׁ וּשְׁלִשִׁים. זְכוּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה,
וְהִיה כִּי תְּבֹא - שְׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת. כִּי תִכְלֶה לְעַשֵּׁר,
הַיּוֹם הַזֶּה - שְׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת. וַיְצוּ מֹשֶׁה וַזְּקֵנֵי
יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה, וַיְצוּ מֹשֶׁה אֶת הַעָם,
אָרוּר הָאִישׁ, אָרוּר מְקַלָּה, אָרוּר מְסִיג, אָרוּר
מְשָׁגֵה, אָרוּר מֵטָה, אָרוּר¹⁷ שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה,
אָרוּר שֹׁכֵב עִם אָחָתוֹ, אָרוּר שֹׁכֵב עִם חַתָּנְתּוֹ, אָרוּר
מִכָּה, אָרוּר לִקַּח שְׁחַד, אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יִקֶּים - כָּלֵן
סְתוּמוֹת, וְהָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. וְהִיה אִם שָׂמוּעַ, וְהִיה
אִם לֹא תִשְׁמָע - שְׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה דְּבָרֵי הַבְּרִית
- סְתוּמָה. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה, אֹתָם נְצִיבִים - שְׁתִּיחֵן
פְּתוּחוֹת. וְהִיה כִּי יָבֹאוּ, כִּי הַמְצֹוָה, רָאָה נִתְתִּי -
שְׁלֹשֶׁתֶן סְתוּמוֹת. וַיְלַךְ מֹשֶׁה - פְּתוּחָה. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
- סְתוּמָה. וַיֵּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הָן, הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם,
וְיָבֹא מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעָצֶם, וְזֹאת הַבְּרִיכָה
- חֲמֹשֶׁתֶן פְּתוּחוֹת. וְזֹאת לַיהוָה - סְתוּמָה. וְלִלְוִי
- פְּתוּחָה. לְבַנְיָמִן, וְלִיּוֹסֵף, וְלְזִבְוּלֹן, וְלִגָּד, וְלָדָן,
וְלָאֲשֶׁר, וַיַּעַל מֹשֶׁה - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהָן שִׁבְע.
מִנֵּי הַפְּתוּחוֹת שֶׁל סֵפֶר זֶה - שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּע,
וְהַסְּתוּמוֹת - מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. הַכָּל - מֵאָה
וְחָמִשִּׁים וְשִׁמּוֹנָה. מִנֵּי הַפְּתוּחוֹת שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה -
מֵאָתִים וְתִשְׁעִים, וּמִנֵּי הַסְּתוּמוֹת - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
וְשִׁבְעִים וְתִשְׁעַ. הַכָּל - שָׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתִשְׁעַ.
צְּרוּרַת שִׁירַת ה'אֲזִינוּ': כָּל שֵׁיטָה וְשֵׁיטָה יִשׁ בְּאִמְצַע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּל. התורה. פֵּלָה - בין בשירות, בין בשאר הפקב
- יתפון שתהיה אות סמוכה לחברתה ביותר, ולא תדבק בה, ולא תתרחק ממנה, כדי שלא תתראה התכה כשתי תבות; אלא יהיה בין אות לאות כחוט השערה. ואם הרחיק אות מאות, כדי שתראה התכה כשתי תבות לתינוק שאינו רגיל - הרי זה פסול עד שיתקן.

פֶּרֶק הַשִּׁיעוּי

1) מידת ספר התורה; מניין הדפים שבכל יריעה; ספר תורה שנקרע מה דינו.

א. אין עושין ספר-תורה, לא אָרְפוּ יותר על הקפז, ולא הקפז יתר על אָרְפוּ. וכמה הוא אָרְפוּ? בגויל³ - שֵׁשֶׁה טָפְחִים, שְׁהֵם אָרְבַּע וְעֶשְׂרִים אַצְבָּעוֹת בְּרִחְבּ הגודל⁴ שָׁל יָד; וּבְקֶלֶף⁵ - אוּ פָחוֹת⁶ אוּ יוֹתֵר⁷, והוא, שְׁיֵהָא אָרְפוּ פְּהַקְפוּ. וְכֵן אִם עָשָׂה בְּגוּיל פָּחוֹת מִשֵּׁשֶׁה טָפְחִים וּמַעֲט⁸ אֵת הַפָּתָב, אוּ יִתֵּר עַל שֵׁשֶׁה וְהִרְחִיב בַּפָּתָב, עַד שְׁיֵהִיָּה אָרְפוּ פְּהַקְפוּ - הֲרִי זֶה פְּמַצְוָה.

2) צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפים, לכשיגמור יהא חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו (בבא-בבבא יד. וברש"י).
3) שהוא עב (שלא חילקהו לשנים, כמבואר לעיל פ"א ה"ו), והקיפו גדול. 4) הוא הבהון, ושיעורו המדויק מפורש בסמוך ה"ט. 5) שהוא דק ואין הקיפו גדול. 6) אם הכתב דק. 7) אם הכתב רחב וארוך. 8) שכתב אותיות זעירות ודקות, ולא עלה הקיפו לששה טפחים.

ב. שֵׁעוּר הַגְּלִיזוֹן⁹ מִלְּמָטָה - אָרְבַּע אַצְבָּעוֹת, וּלְמַעְלָה - שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת, וּבֵינָן דָּף¹⁰ לְדָף - שְׁתֵּי אַצְבָּעוֹת¹¹. לִפְיֵיךָ צִרְיָה שְׂנִינִית בְּתַחֲלָת פֶּל יְרִיעָה וּבְסוּפָה רַחֵב אַצְבַּע אַחַת, וְכַדִּי תְּפִירָה¹²; שְׂנַמְצָא, כְּשִׂיתְפַּר הִירִיעָה, יְהִיֵּה בֵּין פֶּל דָּף וְדָף בְּכָל הַסֵּפֶר כָּלוּ שְׁתֵּי אַצְבָּעוֹת. וְנִינִיחַ מִן הַעוֹר¹³ בְּתַחֲלָת הַסֵּפֶר וּבְסוּפוֹ - כְּדִי לְגַלֵּל עַל הַעַמּוּד¹⁴. וְכָל הַשְּׂעוּרָיִן הָאֵלּוּ לְמַצְוָה. וְאִם חָסֵר אוּ הוֹתֵיר - לֹא פָּסוּל¹⁵.

9) החלק החלק המקיף את הכתב. 10) עמוד. 11) מנחות ל, ע"א. 12) מקום חיבור שתי היריעות בתפירה. 13) שם כולל לגויל ולקלף. 14) שעושה לספר שני עמודים של עץ אחד בתחילתו ואחד בסופו, כמבואר בסמוך ה"יד. 15) שהרי רב הונא כתב שבעים ספרי תורה, ולא נודמן לו ארכו כהקיפו אלא באחד (ב"ב יד.), ואין להניח שכולם פסולים היו (כסף-משנה).

ג. פִּיצוּד יִתְפּוֹן אָדָם, עַד שְׁיַעֲשֶׂה הַסֵּפֶר שְׁיֵהִיָּה אָרְפוּ פְּהַקְפוּ? מִתַּחִיל וּמִרְבַּע הַעוֹרוֹת¹⁶ בְּשׁוּוֹה¹⁷, וְעוֹשָׂה רַחֵב כָּל עוֹר מִהֵן שֵׁשֶׁה טָפְחִים¹⁸ - קָצַב¹⁹ אַחַד לְכָל אַחַד. וְאַחֲרֵיכֵךְ גּוֹלַל הַעוֹרוֹת בְּשׁוּוֹה, וְעוֹשָׂה מִהֵן פְּרִךְ אַחַד מְהַדְקֵן נִפְהָ נִפְהָ²⁰, וּמוֹסִיף בַּעוֹרוֹת וּמְהַדְקֵן:

חִלּוּקָה לְשֵׁלֶשׁ, וְנִמְצָא רוּח²⁵ פָּנְגָד הַפָּתָב²⁶, וּכְתָב פָּנְגָד הַרוּח.

22) מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה י"א). ושם (הלכה י') קנו גם את "שירת דבורה" (שופטים פרק ה), שהיא נכתבת כצורת "שירת הים". 23) כשיעור תשע אותיות. והסדר האמור כאן לאו דווקא, כי למעשה השורה הראשונה יש לה שני רווחים, והשנייה – רווח אחד, כצורת השירה שלפנינו. אמנם יש דפוסי רמב"ם (אמ"ד ועוד) שהשורה הראשונה יש בה רווח אחד, אולם כבר כתב הרב מנחם די לונזאנו בספרו "אור תורה": אל תשית ליבך לצורה שבספרי הרמב"ם הנדפסים, כי היא [=כנראה] משובשת, ואינה הצורה שכתב הרמב"ם בספרו אך המדפיס [=כנראה טעה], בדאה מליבו". 24) אותו שיעור הרווח מחלקים לשניים. 25) של השיטה העליונה. 26) של השיטה שתחתיה, וזהו שאמרו (מגילה דף טז עמוד ב): "אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח".

וְזוֹ הִיא צוּרְתָה:

- אוּ יֵשֶׁר מִשָּׂה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לִיהוָה כִּי נָאֵה נָאֵה סוּם וּרְכָבוֹ רַמָּה בָּיָם: עַו וְחָמַת יְה וְהִי לִי לִישׁוּעָה
- אָבו וְאַרְמַמְנָהוּ: יְהָה אִישׁ מִלְּחַמָּה יְהָה אֱלֹהֵי
- שָׂמָּו: מִרְכַּבַּת פָּרָעָה וְחִילוֹ יִרְה בָּיָם וּמְבַחַר
- שְׁלֹשׁוֹ מְעַבְוּ בָּיָם סוּף: תַּחֲמוֹת וּכְסִימוֹ יְרָדוּ בְּמַצוֹלַת כְּמוֹ
- אָבוּ: וְיִמְנָד יְהָה נְאֻדְרִי בִּפְחַ וְיִמְנָד
- יְהָה תַרְעִץ אוֹיְבִ: וּכְרָב נְאֻנָּד תַרְהַם
- קִמְיָד: תַשְׁלַח חַרְגָד וּאֲכַלְמוּ פִקִּישׁ: וּבִרְחוּ
- אִפְיָד עֲרַמוּ מוֹם: נַצְבוּ כְמוֹ נֶד
- נְוִלִים: קַפְאוּ תַחֲמַת כְּלָב יָם: אָמַר
- אוֹיֵב אֲרַדֶּף אִישׁוֹ: אַחֲלַק שָׁלַל תְּמָלְאָמוּ
- נַפְשִׁי: אָרִיִּק חַרְבִי תוֹרִישְׁמוֹ יָדִי: נַשְׁפַּת
- בְּרוּחְךָ פָּסְמוּ יָם: צַלְלוּ כְּעוֹפְרַת בַּמַּיִם
- אֲדוּרָיִם: מִי כְמִכָּה בְּאֵלֶם יְהָה: מִי
- כְּמִכָּה נְאֻדַּר בְּנָדָשׁ: נוֹרָא תַחֲלַת עוֹשָׂה
- פְּלֹא: נָטִית יִמְנָד תְּכַלְעָמוּ אָרְץ: נָחִית
- כְּחֶסֶדְךָ עִם זוֹ נְאֻלַּתְ: נִחַלַת כְּעוֹד אַל נוֹה
- קָרְשׁוֹ: שָׁמְעוּ עַמִּים וְרַחוּן: חִיל
- אָחוּ יִשְׁבִי פִלְשֶׁת: אַזּ נִבְהַלוּ אֱלּוֹפֵי
- אֲדוּם: אִילִי מוֹאָב יִאֲחֻזְמוּ רַעַד: נְמִנו
- כָּל יִשְׁבֵי כְנַעֲן: תַפַּל עֲלֵיהֶם אִימְתָה
- וּפַחַד: כְּגִל וְזוּעַד יִדְמוּ כְּאָבָן: עַד
- יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהָה: עַד יַעֲבֹר עִם זוֹ
- קָנִיַת: תִּכְאָמוּ וּתַסְעִמוּ בַחַר נִחַלְתְּךָ: מְכוֹן
- לְשַׁבְתְּךָ עֲלֵתָ יְהָה: מִקְדָּשׁ אֲרָנִי כוֹנֵנוּ
- יָרִיד: יְהָה יִמְלֹךְ לְעֵלְמָ וְעַד: כִּי
- כֹּא סוּם פָּרָעָה בְּרַכְבוֹ וּבַפְּרָשׁוֹ בָּיָם וַיִּשֶׁב יְהָה עֲלֵהֶם אֵת מִי
- הַיָּם: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל חָלְבוּ בִּבְשָׁה בְּחוֹד הַיָּם:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַחֲשׁוֹבוֹן, שֶׁהַדְּפִין יוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה³³ - יִרְחִיב בְּפִתְּבָה עַד שֶׁיִּתְמַעַט מִמְּנֵן הַדְּפִין, וַיִּבְדֵּק בְּדָף אַחֵר³⁴. וְאִם הוֹצִיא הַחֲשׁוֹבוֹן, שֶׁהַתּוֹרָה יוֹתֵר מִן הַדְּפִין, יִמְעַט הַפֶּתַח עַד שֶׁיִּרְבֶּה בְּמִנְיֵן הַדְּפִין, וַיִּבְדֵּק בְּדָף אַחֵר³⁵ דָּף, עַד שֶׁיִּבְאֵר הַחֲשׁוֹבוֹן אֶתְדוֹ³⁶,³⁷ מֵאַחֵר שֶׁיִּדַע רַחֵב הַדָּף וְשַׁעֲרֵי הַפֶּתַח מִתְחִיל בְּאוֹתוֹ הַפֶּתַח.

(31 מעתיק. (32 ובכת"י התימנים, הנוסח: "זה הוא הכתב שכותב בו בכרך, ואם הוציא" וכו'. (33 שיש עודף בדפים על הכתב. (34 שכתבתו עבה יותר. (35 ובכת"י התימנים, הנוסח: "ויבדוק בדף אחר, וכן בדף אחר דף עד שיבוא" וכו'. (36 שיהיה כתב התורה ומנין הדפים שוים כאחד. (37 כאן התחלת ההלכה לפי דפוס ונציא ש"י, וכן לפי הפוסקים שברמב"ם כת"י.

ז. ומחלק כל עור ועור דפין דפין בשטרטוט, כפי רחב הדף שפדק בו ועלה בַחֲשׁוֹבוֹן. וכשישאָר בעור שלש אצבעות או ארבע יותר על הדף האחרונה שפיריעה³⁸, יניח ממנו רחב אצבע וכדי תפירה³⁹, ויקץ השאָר. ואל יחוש⁴⁰ שבאחרונה יתוסף עורות אחרות על הפך שגלל כנגד כל התוספות שקוצץ מכל עור ועור, ואינו צריך לחשב דבר זה, שהפכתב מושכו לפי מנין הדפין⁴¹.

(38 ואין הוא ראוי לכתוב עליו מחמת קיצורו, לעומת הדפים האחרים שרחבים ממנו, או שהוא הדף התשיעי ליריעה, שאין עושים היריעה יתר על שמונה דפים, כמבואר בסמוך ה"ב. (39 כמבואר לעיל ה"ב. (40 יראג. (41 לפי רוחב הכתב, כן מנין הדפים שקצב לו מתחילה.

ח. וכן הרוצה לעשות רחב⁴² הספר יותר ממששה⁴³ או פחות ממששה - על הדרך הזה הוא מחשב⁴⁴, ויצא ארפו פהקפו בלא פחות ולא יותר; והוא, שלא יטעה בַחֲשׁוֹבוֹן.

(42 הוא אורך הספר שהוא רוחב העור. (43 טפחים. (44 להתאים מנין הדפים למדת הכתב, כדי שיעלה לו ארכו כהקיפו.

ט. רחב הגודל האמור בכל השעורין האלו ובשאָר שעוריי תורה⁴⁵ פלה, הוא אצבע⁴⁶ הבינוני⁴⁷. וכבר דקדקנו בשעורו, ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינוניות, זו בצד זו בדרך, והן פאָרף שתי שעורות ברות. וכל טפח האמור בכל מקום הוא ארבע אצבעות⁴⁸ מזו. וכל אמה - ששה טפחים⁴⁹.

(45 כגון שיעור אורך הציצית האמור לקמן הל' ציצית פ"א ה"ו, וכן רוחב הציץ שבראש כהן גדול שהיה רחב שתי אצבעות (הל' כלי המקדש פ"ט, ה"א) וראה לעיל הל' תפילה פ"ט, ו' ה"ד. (46 כנוסח הגהות "בן אריה", ובדפוס"א הנוסח משובש. (47 של אדם בינוני. (48 מנחות מא, ע"ב. (49 שם, צח, ע"א.

עַד שֶׁיַעֲשֶׂה הַקָּף הַפֶּתַח שֶׁשֶׁה טְפָחִים, שֶׁהוּא רַחֵב הַעוֹר²¹, וּמוֹדֵד בְּחוּט שֶׁל שְׁנֵי²², שֶׁיִּקְיֵפוּ עַל הַפֶּתַח.

(16 המוכנים לכתבת הספר. (17 שתהיה מדת רוחב היריעות שוה אחת לחברתה, אבל אם אין מדת האורך של כל עור שוה לחבירו - אין קפידא, ובלבד שיזכור בעל-פה מדת אורכם, כדי שידע לצרף מדת אורך כל הכרך. ראה במוספנו "תשובות רבינו". (18 שרוחב העור הוא קומת הספר, ששיעורו ששה טפחים כאמור לעיל. (19 מדה. (20 שלא ירחיב האויר שבתוכו את מדת הקיפּו. (21 והוא גם אורך הספר. (22 צבוע צבע אדום, כלשון הכתוב (יהושע ב, יח), וברמב"ם כת"י שהיה לפני בעל 'תוספות יום טוב' לא היה כתוב "שני". ראה 'דברי חמודות' להל' ספר-תורה אות כ"ח, ובתשובות רבינו שב'מוספנו" כתוב "חוט של משי שזור".

ד. ואחר-כך יעשה קנה²³ שוה, יהיה ארצה ארבעים או חמשים אצבעות, ויחלק אצבע מהן בקנה לשנים ולשלושה ולארבעה חלקים, כדי שידע בו שעור חצי אצבע ורביע אצבע, וכיוצא בזה החלק; וימדד כל עור בקנה זו, עד שידע כמה אצבעות יש בכל עור, עד שידע כמה אצבעות בארץ כל הפך.

(23 בכל כתיב"ד התימנים, וכן ברמב"ם דפוס רומי (ר"מ), כתוב "כנה". ופירושה: אמה שמסרגלים בה הספרים ('העורך'), ונוכרת במשנה (כלים פ"ב, מ"ח). (24 ובכת"י התימנים כתוב: כדי שידע.

ה. ואחר-כך לוקח עורות אחרות, שנים או שלשה, לבדק בהן שעור²⁵ הפכתב, וכותב בהן דף אחד. ודבר ידוע, שארץ הדף²⁶ שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא מניח גליון, למעלה שלש ולמטה ארבע²⁷. אבל רחב הדף הוא לפי הפכתב, אם דקה אם עבה²⁸; וכן מנין²⁹ השיטות שפדף יבואו לפי הפכתב, לפי שבין שיטה ושיטה כמלא שיטה³⁰.

(25 עביו וארכו. (26 הכתיבה שעל הדף. (27 וביחד הם עשרים וארבע אצבעות שהן אורך הספר. (28 שהרי כל שיטה יש בארכה שלשים אותיות, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ה). (29 שהן לא פחות מארבעים ושמונה, ולא יותר על ששים, כמבואר לעיל (פ"ז ה"י). (30 נמצא שאם הכתב עבה, גם הרייח שבין השיטות גדול.

ו. ואחר שפכתב הדף שפדק בו לפי מה שירצה - ימד רחב הדף באצבעות הקנה, ויוסיף על רחב הדף שתי אצבעות שבין דף ודף, ויחשב כמה דפין יבואו בפך שגלל מאותו הפכתב שפדק בו, וידע חשבון הדפין, ויראה כמה נכתב בדף זה שפדק בו מן התורה פלה, ומשער לפי הספר שהוא כותב³¹ ממנו, ומחשב, אם עלתה לו כל התורה לפי מנין הדפין מזה³² הפכתב שפכתב בו בפך - מוטב. ואם הוציא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במה דברים אמורים? בתחלת הספר או באמצע, אבל בסוף הספר, אפילו פסוק אחד בדרך אחד עושים אותו דף לבדו⁵⁴, ותפריץ אותו עם שאר היריעות.

(54) מנחות ל, ע"א.

יג. וכשתפריץ היריעות, אין תפריץ אותן אלא בגידים של בהמה או חיה טהורה, ואפילו מנבלות וטרפות שלהם, כדרך שתפריץ את התפלין⁵⁵. ודבר זה - הלכה למשה מסיני⁵⁶. לפיכך אם תפריץ שלא בגידין, או בגידי בהמה טמאה, פסול⁵⁷, עד שיתירה ויחזור ויתפר בהלכה.

(55) ראה לעיל פ"ג, ה"ט. (56) מכות יא, ע"א: נאמר בתפלין "למען תהיה תורת ה' בפיך" הוקשה כל התורה לתפלין, מה תפלין הלכה למשה מסיני לתפריץ בגידין, אף כל לתפרה בגידין. (57) כשם שתפלין נפסלות ע"י כך. וכן אמרו (מגילה יט): "מגילה נקראת ספר שאם תפרה בחיטי פשתן - פסולה".

יד. כשתפריץ כל היריעות, אין תפריץ כל היריעה כלה מתחלתה ועד סופה, אלא מניח מעט מלמעלה ומעט מלמטה בלא תפירה, כדי שלא תקרע היריעה באמצעה כשיגלגל אותה⁵⁸. ועושה לו שני עמודים של עץ, אחד בתחלתו ואחד בסופו⁵⁹; ותופר העור ששיר בתחלתו ובסוף על העמודים בגידים, כדי שיהא נגלגל עליהם; וירחיק בין העמודים והתכתב שברך.

(58) שם, ע"ב. (59) בבא בתרא יד, ע"א.

טו. ספר-תורה שנקרעה בו יריעה - בתוף שתי שיטות⁶⁰, יתפר; בתוף שלש, לא יתפר⁶¹. במה דברים אמורים? פישן, שאין עפצו נפר⁶²; אבל אם נפר הגויל שהוא עפוי, תופר, ואפילו קרע הנפא בתוף שלש⁶³. וכן בין כל דף ודף⁶⁴ ובין תבה לתבה יתפר⁶⁵. וכל הקרעים, אין תפריץ אותן אלא בגידין שתפריץ בהן היריעות זו לזו. ובכל הקרעים יזהר, שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה.

(60) שנכנס הקרע בשתי שיטות בתוך הכתב בין אות לאות. (61) אלא יסלק את היריעה וגונזה, שגנאי הוא לתפור קרע גדול כזה, ואין זה ספר מהודר (מנחות לא:). (62) שכל קלף מעובד בעפצים (פרי האלון) המכווצים את העור ומחזקים אותו, כמבואר לעיל פ"א ה"ו, והואיל וקלף זה ישן כל-כך שאין עפצו ניכר, הקריעה בו מגונה יותר שנראה שהיא מחמת רקבון (כסף-משנה בשם הריב"ש). (63) מנחות, שם. (64) אם נכנס הקרע בין דף לדף כנגד הכתב, שאילו היה בכתב היה בתוך שלש שיטין. (65) ואינו יכול לקרוא בו בלא תפירה, אע"פ שאין הקרע

י. ספר-תורה שכתבתי אני - רחב כל דף ודף מדפיו ארבע אצבעות. ושירת הים ושירת 'האזינו', רחב כל דף משתייהן שש אצבעות⁵⁰. ומנין השיטין ששכל דף ודף - אחת וחמשים. ומנין הדפין של כל הספר - מאתים וששה ועשרים דף. וארץ כל הספר - אלה ושש מאות וששים ושש אצבעות בקרוב.

(50) שיש ריוח כשיעור תשע אותיות באמצע כל שיטה שלהן, כמבואר לעיל סוף פ"ח.

יא. אלו השש אצבעות היתרות בחשבון⁵¹ - לגליון שבתחלת הספר וסופו⁵². והערות שכתבנו בהם - עורות אילים. ובזמן שתקצה לכתב על-פי המדות האלו או קרוב להם מעט - הן חסר דף אחד או שנים או שלשה, או יתר דף או שנים או שלש - לא תיגע ולא תהא צריך לחשבון, אלא מיד יבוא לך ארפו כהקפוי⁵³.

(51) שהרי כל דף יש בו שש אצבעות (עם רוחב שתי אצבעות שבין דף לדף), ומאתים ועשרים וששה דפים כפול שש, יעלו אלף ושש מאות וחמשים ושש אצבעות. הוסף עליהן רוחב ארבע אצבעות שבדפי ה"שירות" שהן רחבות משאר הדפים, יעלו לך אלף ושש מאות וששים, ונמצאו יתירות בחשבון שש אצבעות. (52) ובהגהות מיימוניות: שאלו: הלא אין כאן עודף אלא ארבע אצבעות בלבד? שהרי שירת "האזינו" נכתבת בשבעים שיטות כמבואר לעיל פ"ח, מלבד שש שיטות שלפניה וחמש לאחריה, כמבואר לעיל פ"ז ה"י, ואם כן היתה תופסת שני דפים (שהרי אין כותבין יותר מששים שיטות לדף), והיה צריך להרחיב שני דפים בשבילה, באופן שהדפים אכלו עוד שתי אצבעות, ולא נשארו אלא ארבע אצבעות בלבד. והגאון מהר"ם מפדובה זצ"ל השיב על השגה זו: כי רוחב הדפים שאמרנו שהוא עולה לשש אצבעות עם שתי האצבעות חלק שבין דף לדף, אינו אלא בשאר הדפים שבתורה, אבל לא בדף הראשון ובדף האחרון שבתורה שאין דף לפניהם ולאחריהם, נמצא שנשאר עודף של שש אצבעות רוחב, תן אותו לגליון שבתחילת הספר ושבסופו, שלש מכאן ושש מכאן, ורבינו משה אמת ותורתו אמת (דברי חמודות לרא"ש הל' ס"ח). ובמוספנו "תשובות רבינו" תמצא שרבינו מנה שש אצבעות עודף לרוחב דפי ה"שירות" ולא נעלמה ממנו הערת ה'הגהות מיימוניות'. (53) ובימעשה רוקח נאמר: הורצה לכויין אורך הספר כהקיפו, ישאיר בכל יריעה הגליון שלמטה יותר מן השיעור הראוי, ובסוף כשגמר הספר ותפור, ימצא ארכו יותר מהקיפו ע"י הגליון הארוך מלמטה, ואז יחתוך מן הגליון שלמטה בכל היריעות בשוה עד שיצא לו ארכו כהקיפו, ובזה ילך לבטח דרכו.

יב. אין עושין ביריעה פחות משלשה דפין, ולא יתר על שמונה דפין. ונדמנה לו יריעה בת תשעה דפין - חולק אותה, ארבעה לכאן וחמשה לכאן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה, וראה במוספנו "תשובות רבינו". (5) שלא עבדוהו בקמח ובעפצים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (6) שם, הלכה י"א. (7) לצד הבשר, ודינו להכתב במקום השיער, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ח). (8) לעיל פ"ז, ה"ד. (9) הוא החלק שממול הבשר, אחרי שחילקו את העור בעביו לשנים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (10) שם, הלכה י"ב. (11) המתקיים זמן רב, ושאר הצבעים פסולים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. (12) ואינו נכתב אלא בלשון הקדש ובכתב אשורי, כמבואר שם ה"ט. (13) ובכתב"ה התימנים: "גוי". (14) כגון ישראל מומר או מוסר, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (15) שמות הקב"ה. (16) שצריך לכיין בכתבתן לשם קדושת השם (לעיל פ"א, ה"טו). (17) שדין של יתר כדין החסר (לעיל פ"ז, ה"טז). (18) וכל אות צריכה להיות מוקפת עור מכל רוחותיה (לעיל פ"א, ה"ט). (19) שנמחקה לגמרי. (20) שמתחילת הכתיבה היתה דומה לאות אחרת. (21) ע"י נקב, תדמה לאות אחרת. (22) שנמחקה מקצתה ולפיכך תדמה לאות אחרת, כגון שנמחקה רגל הו"א ווהי היא נראית כיו"ד. (23) ראה לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (24) שכתב פתוחות - סתומות, וסתומות - פתוחות, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א-ג. (25) "שירת הים" ו"האזינו", הנכתבת בצורה מיוחדת, כמבואר לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (26) שנתן בו ריחב באמצע השיטות, ופסולו מבואר לעיל פ"ז, ה"יא. (27) אלא בגידי בהמה טמאה, ופסול עד שיתירן ויתפרן כהלכה (לעיל פ"ט, ה"ג). (28) והעירו המפרשים שיש עוד פסול, ורבינו בעצמו הביאו לעיל (פ"א, ה"טז): "כתב מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי - פסול". ובתשב"ץ ח"ג סימן רע"ד, העיר ע"ז שבלי ספק שכחו רבינו למנותו כאן.

ב. ספר-תורה פשר, נוהגין בו קדשה יתרה וכבוד גדול.²⁹ ואסור לאדם למכור ספר-תורה, אפלו אין לו מה יאכל³⁰, ואפלו היו לו ספרים רבים, ואפלו יש ישן לקח בו חדש. לעולם אין מוכרין ספר-תורה, אלא לשני דברים: שילמד תורה בדמיו³¹, או שישא אשה בדמיו³²; והוא³³, שלא יהיה לו דבר אחר למכור³⁴.

(29) כמבואר בסמוך ה"די. וכן שנינו (אבות פ"ד, מ"ח): "כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות", (וראה קידושין לג:). (30) מגילה כז, ע"א: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: אפילו אין לו מה יאכל, ומוכר ספר-תורה או בתו - אינו רואה סימן ברכה לעולם" (באותם הדמים). ומובן שבמקום פיקוח נפש, כגון שאין לו במה להחיות את נפשו ויגווע מרעב - מותר לו למכרו. וכאן ידובר במי שמוזנותו מצומצמים, אבל עדיין לא הגיע למצב של פיקוח נפש (כסף-משנה). (31) שיתפרנס בדמיו כשילמד תורה, וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה. (32) מגילה, שם. נישואי אשה יש בהם משום קיום העולם, ככתוב (ישעיה מח, יח): לא תהוה בראה לשבת יצרה. (33) ובלבד. (34) והעירו ב'תוספות' (ב"ב ח:): שגם לצורך מצות פדיון-שבויים, מותר למכור ספר-תורה ('הגהות מיימוניות').

עובר בתוך הכתב שבין אות לאות (מנחות שם, וכגירסת ר"ף המוסיף שם: "בין תיבה לתיבה"). ושם נסתפקו אם צריך תפירה, ולא פשוטה, ופסק רבינו לחומרא, משום חומר קדושת ס"ת.

פרק עשירי

(1) עשרים דברים הפוסלים ספר תורה מקדושתו; איך נוהגים בקדושת ספר תורה ולאיהו דבר מותר למכרו; דיני תשמשי ספר תורה כגון תיק ומטפחת וכיוצא בהם; הזהירות בכבוד ספר תורה.

א. נמצאת למד שעשרים דברים הן, שפכל אחד מהן פוסל ספר-תורה². ואם נעשה בו אחד מהן, הרי הוא פחמש מן החמשין שמלמדין בהן התינוקות, ואין בו קדשת ספר-תורה³, ואין קורין בו ברבים⁴. ואלו הן:

(א) אם נכתב על עור בהמה טמאה. (ב) שנכתב על עור בהמה טהורה שאינו מעבד⁵. (ג) שהיה מעבד שלא לשם ספר-תורה⁶. (ד) שנכתב שלא במקום פתיכה - על הגויל במקום פשר⁷, ועל הקלף במקום שער. (ה) שנכתב מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף⁸. (ו) שנכתב על דוקוסטוס⁹. (ז) שנכתב בלא שרטוט¹⁰. (ח) שנכתב בלא שחר העומד¹¹. (ט) שנכתב בשאר לשונות¹². (י) שכתבו אפיקורוס¹³, או פיוצא בו¹⁴ משאר פסולין. (יא) שכתב האזכרות¹⁵ בלא כונה¹⁶. (יב) שחסר אפלו אות אחת. (יג) שהוסיף אפלו אות אחת¹⁷. (יד) שנגעה אות באות¹⁸. (טו) שנפסדה צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עקר¹⁹, או תדמה לאות אחרת - בין בעקר הפתיכה²⁰, בין בנקב²¹, בין בקרע, בין בטשטוש²². (טז) שהרחיק או שהקריב בין אות לאות, עד שתראה התכה כשתי תבות, או שתי תבות כתבה אחת²³. (יז) ששנה צורת הפרשיות²⁴. (יח) ששנה צורת השירות²⁵. (יט) שכתב בשאר הפתב פשירה²⁶. (כ) שתפר היריעות בלא גידי טהורה²⁷. ושאר הדברים - למצוה, לא לעפב²⁸.

(2) הלכה זו מסכמת תמצית הדברים שנשנו בפרקים הקודמים. (3) כמבואר לעיל (פ"ז, ה"יא). (4) ורבינו בתשובתו, כותב: שמברכים על ספר-תורה פסול, וכך נהגו אנשי המערב - לברך לפניה ולאחריה על ספר-תורה פסול - בפני גאוני עולם, לפי שכולם בעלי בינה היו, וידעו שאין הברכה תלויה בספר, אם כשר הוא אם פסול, אלא בקריאה עצמה וכו', וכנראה שאין זה אלא כשאין להם האפשרות לקרוא בספר כשר, וכאן ידובר כשאפשר להם להשיג ספר כשר. ולפי-זה יוצא, אם נמצאה טעות בספר באמצע הקריאה, מוציאים ס"ת אחר ומתחילים בו ממקום שנמצאה הטעות בראשון, ואין חוזרים על מה שקראו בראשון, כי מאחר שכבר קראו בו, הרי זה כ"א אפשר" שיוצאים בו. וזהו שדייק רבינו לכתוב: "אין קורין בו", שמשמעו לכתחילה לא - אבל בדיעבד עלתה להם הקריאה (כסף-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. ומתוך להניח ספר-תורה על-גבי ספר-תורה, ואין צריך לומר על-גבי חמשים⁴⁸. ומניחין החמשים על-גבי נביאים וכתובים. אבל אין מניחין נביאים וכתובים על-גבי חמשים⁴⁹, ולא חמשים על-גבי ספר-תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות ואגדות, אסור לזרקן⁵⁰. הקמיעין⁵¹, שיש בהם עננים של כתבי הקדש⁵², אין נקנסין בהן לביית-הכסא, אלא- אם-כן היו מחפות עור⁵³.

48) ספר הכתוב בו רק חומש אחד בלבד, ועשוי בגלילה כעין ס"ת. (49) מגילה כז, ע"א. ונביאים וכתובים, מותרים זה על זה (ר"ן, שם). (50) כשיתנם לחבירו, אל יתנם לו בזריקה (עירובין צח). (51) קלף או נייר שכותבים עליו שמות קדושים, כסגולה לרפואה וכדומה, והאדם קושרו לגופו ונושאו עמו תמיד, וכן מצינו במדרש 'במדבר רבה' פ"ב: "יהא הקמיע הזה עליך, שלא תשלוט בך עין רעה". (52) מקראות של רפואה (שבת ס: וברש"י). (53) שם, סא, ע"א.

ו. לא יאחו אדם ספר-תורה בזרועו וינגס בו לביית-המרחץ או לביית-הכסא⁵⁴ או לביית הקברות⁵⁵, אף-על-פי שהוא כרוף במטפחות ונתון בתוף התיק שלו. ולא יקרא בו, עד שירחיק ארבע אמות מן המת (או מבית-המרחץ) או מבית-הכסא. ולא יאחו את ספר-תורה פשהו ערם⁵⁶. ואסור לישוב על מטה שספר-תורה עליה⁵⁷.

54) כי גנאי הוא להכנס בס"ת במקומות מזהמים אלה (סנהדרין כא:). (55) משום "לועג לרש", כי אין להתראות עסוקים במצוות לפני המתים, שאין בידם לקיים את המצוות, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה), ואחיות ספר-תורה בזרועו (מבלי לקרוא בו) יש בה מצוה (ברכות יח.), ע"פ דברי הכסף-משנה בכוונת רבינו. (56) כשהספר ערום בלי מטפחת (מגילה לב.). ויש מפרשים: "כשהוא ערום" - כשהאדם ערום, ראה לעיל פ"ד, הלכה ב"ג. וברדב"ז ח"ב סימן תשע"א הביא את שני הפירושים ולא הכריע ביניהם. (57) מנחות לב, ע"ב; ירושלמי ברכות פ"ג, ה"ה: "מעשה רבבי אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל שספר-תורה נתון עליו, והרתיע (נודעו) מלפניו כמרתיע מלפני הנחש".

ז. בית שיש בו ספר-תורה, אסור לשמש מטתו בו עד שיציאנו, או עד שניניחנו בכלי, ויתן הפלי בכלי אחר שאינו מזמן לו. אבל אם היה מזמן לו - אפלו עשרה כלים, זה בתוף זה, בכלי אחד הם, או עד שיעשה לו מחצה גבוהה עשרה טפחים⁵⁸, אם לא היה לו בית אחר⁵⁹. אבל אם יש לו בית אחר, אסור לשמש עד שיציאנו⁶⁰.

58) ברכות כה, ע"ב. (59) חדר אחר. (60) שם, כז, ע"א.

ג. ספר-תורה שפלה או שנפסל, נותנין אותו בכלי-חרש³⁵ וקוברין אותו אצל תלמידי חכמים, וזו היא גניזתו. מטפחות³⁶ ספרים שבלו, עושין אותן תכריכין למת-מצוה³⁷, וזו היא גניזתן³⁸.

35) מגילה כו, ע"ב. שמתקיים בו זמן רב, ככתוב (ירמיה לב, יד): ונתתם בכלי חדש למען יעמדו ימים רבים. ואין מניחים אותו בעפר, שלא ירקב כל כך מהר. (36) מעילי הספר. (37) אחד מישראל מושלך בדרך, ואין לו קוברין (לשון רבינו הל' אבל פ"ג, ה"ח). (38) מגילה כו, ע"ב. ולדעת הביית יוסף, יו"ד סי' רפב, הכוונה, שהרשות לעשות מהן תכריכין למת מצוה אבל אין חיוב בדבר, ויכול לגנון בכלי חרס בעפר.

ד. תיק שהוכן לספר-תורה והנח בו³⁹; וכן המטפחות והארון והמגדל⁴⁰ שמניחין בו ספר-תורה, אף-על-פי שהספר בתוף התיק; וכן הפסא⁴¹ שהוכן להניח עליו ספר-תורה, והנח עליו ספר-תורה - הפל תשמישי קדשה הן, ואסור לזרקן, אלא שישבלו או פשישו, נגנזין⁴². אבל הבימות⁴³ שעומד עליהן שליה צבור ואוחז הספר, והלוחות⁴⁴ שפותבין בהן לתינוק להתלמד, אין בהן קדשה⁴⁵, וכן רמזי⁴⁶ כסף וזהב וכיוצא בהן, שעושין לספר-תורה לגוי - תשמישי קדשה הן, ואסור להוציאן לחל; אלא-אם-כן מכר אותן לקנות בדמיהן ספר-תורה או חמש⁴⁷.

39) כי אם לא הונח בו, או לא הוכן לכך - אין בו קדושה כלל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ט. (40) ארון - שמצניעים בו ספרי תורה. מגדל - הוא הספסל הגבוה שעל הבימה שעליו מניח הש"ץ הספר כשקורא בו. (ובבתי הכנסת הספרדים משתמשים בו, ונקרא אצלם "תיבה"). ולשון מקרא הוא (נחמיה ח, ד): ויעמוד... על מגדל עץ אשר עשו לדבר (בית יוסף, יו"ד סי' רפב). (41) יש מקומות המכניסם כסא מיוחד להניח עליו ספר-תורה ביום שמוציאים שני ספרים לקריאה (שם). (42) מגילה כו, ע"ב. (43) אחת שבאמצע בית הכנסת, והשניה שלפני ארון הקודש שיש לפניו בימה ועליה עומד הש"ץ ואוחז את הספר בשעת הוצאת התורה. (44) לפי דעת בעל 'מרכבת המשנה', הכוונה ללוחות הברית שכתובים עליהם "עשרת הדברות", והם בראש "ארון הקודש" כמנהגנו, ומשמיענו רבינו שאע"פ שהם נויי 'ארון הקודש' - אין להם קדושת הארון. (45) מגילה לב, ע"א. והעיר הראב"ד שבירושלמי (שם, פ"ג, ה"א) אמרו: "אין להם קדושת ארון, אבל יש בהם מקום קדושת בית הכנסת". ויתכן, שגם רבינו מודה בזה, שהרי בפירוש כתב לעיל (הל' תפילה פ"א, ה"ט): "וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת", אלא שכאן מדובר בקדושת הארון כ"תשמישי קדושה" (ע"פ כסף-משנה). (46) תשכיטי ספר תורה עשויים בצורת רימון. (47) שמעלים בקדש ואין מורידים, כמבואר לעיל הל' תפילה פ"א, ה"ד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

איסור, כיון שהס"ת מונח בארון הרי הוא כברשות אחרת (ט"ז יו"ד סי' רפב סק"א).

יא. הנה מהלך המקום למקום וספר-תורה עמו, לא יניח ספר-תורה בתוך השק, ויניחנו על-גבי החמור וירכב עליו⁷⁵; ואם היה מתפחד מפני הגנבים - מתר⁷⁶; ואם אין שם פחד - מניחו בחיקו⁷⁷ פנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך. כל מי שישב לפני ספר-תורה, ישב בכבוד-ראש, באימה⁷⁸ ופחד, שהוא העד הנאמן לכל באי עולם⁷⁹, שנאמר: 'והיה שם בך לעד'. ויכבדהו כפי כחו. אמרו חכמים הראשונים⁸⁰: כל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות; וכל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות⁸¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהוא העד הנאמן על כל באי עולם".

ומשמע גם על בני נח, וי"ל שמקורו מספרי "כתר תורה מונח כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם כו' כתר תורה מונח לכל באי העולם" שלשון זה כולל גם אוה"ע.

אבל בהלכות ת"ת כתב "כתר תורה הרי מונח ומוכן לכל ישראל שנאמר "תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" כי זה שיש כתר תורה גם אצל "כל באי העולם" (בשבע מצוות דידהו) לסלק ה"פתחון פה" אינו נוגע להלכות (תלמוד תורה) של ישראל. ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה, זה רק בלימוד תורת המצוות של ישראל, אבל בלימוד שבע מצוות דידהו הרי אדרבא אמרו חז"ל "שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככה"ג".

לקו"ש חכ"ז ע' 246 והע' 74 מתוך רמב"ם "פרס המלך"

75) על החמור (הגר"א יו"ד סי' רפב). 76) ברכות יח, ע"א. 77) כמו שאמרו (שם, כג) לענין תפילין. 78) ובמסכת סופרים (פ"ג, ה"יא) שנינו: "לא יתן אדם ספר-תורה על ארכובותיו, ושני אציליו (מרפקיו) עליה". 79) על כריתת הברית בין ישראל לאביהם שבשמים. 80) אבות פ"ד, מ"ו. 81) שנאמר (שמואל-א ב, ל): כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו. והפך רבינו סדר המשנה שבאבות, כדי לסיים את הלי' ס"ת בדבר טוב, כמנהגו בסוף כל הלכה. נגמרו הלכות ספר תורה ברחמי שמיא.

~ יום חמישי י"ז ניסן ~

הלכות ציצית

מצות עשה אחת, והיא: לעשות ציצית על פני הפסוקים.

ח. כל הטמאין, ואפלו נדות, ואפלו פותי, מתר לאחז ספר-תורה ולקרות בו, שאין דברי תורה מקבלין טמאה⁶¹. והוא, שלא יהיו ידיו מטונפות⁶² או מלכלכות בטיט, אלא ירחצו ידיהם, ואחר-כך יגעו בו.

61) ברכות כב, ע"א. ראה תוספתא אהלות פי"ד שאין ס"ת מקבל טמאה. והשווה דברי רבינו לעיל ה' קריאת שמע פי"ד, ה"ח. 62) כמו שאמרו בסוכה כו: לענין תפילין.

ט. כל הרואה ספר-תורה פשהוא מהלך⁶³, חיב לעמד מפניו⁶⁴. ויהיו הכל עומדים, עד שיעמד זה שהוא מהלך בו, כשנגיענו למקומנו⁶⁵, או עד שיתפסה מעיניהם, ואחר-כך יהיו מתרין לישוב⁶⁶.

63) ע"י האדם הנושאו. 64) קידושין לג, ע"ב: "מפני לומדיה עומדין, מפניה לא כל-שכן". 65) אבל אם עמד רק לנוח, דינו כמהלך הואיל ואין עמידתו עמידת קבע (כספ-משנה). 66) כמו שאמרו (קידושין שם): "נשיא עובר, עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, שנאמר: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה". ויש אומרים: שהוא-הדין בשומע את קולו אע"פ שאינו רואהו - חייב לעמוד, כי כן מצינו ברב יוסף שעמד כששמע קול צעדי אמו, אמר: אקום מלפני השכינה (קידושין לא:). ומטעם זה נהגו לעשות פעמונים בכתר תורה ('בית יוסף' יו"ד סי' רפב, בשם רבינו מנחם).

י. מצוה ליחד לספר-תורה מקום, ולכבדו⁶⁷ ולהדרו יותר מדאי דברים שפלוחות הברית⁶⁸, הן הן שבכל ספר וספר⁶⁹. לא ירק אדם פנגד ספר-תורה⁷⁰, ולא יגלה ערותו פנגדו⁷¹, ולא יפשיט⁷² רגליו פנגדו, ולא יניחנו על ראשו כמשאו; ולא יחזיר אחריו לספר-תורה⁷³, אלא-אם-כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים⁷⁴.

67) את המקום. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ולכבד את המקום". 68) עשרת הדברות הכתובים על לוחות הברית המונחים בארון שבקודש הקדשים, כמפורש במלכים-א ח, ט. 69) שגם בכל ספר-תורה נמצאות עשרת הדברות, וכשם שמצוה לכבד את ארון ברית ה' על הלוחות שבתוכו, כן מצוה לכבד המקום המיוחד לספר-תורה (ביאורי הגר"א, ליו"ד סי' רפב). 70) קל-וחומר מרבו, שאמרו (עירובין צט:). "הרק בפני רבו, עליו הכתוב אומר (משלי ח, לו): כל משנאי אהבו מות". 71) ככתוב (שמות כ, כו): אשר לא תגלה ערותך עליו, ואם במזבח כך, בספר-תורה על-אחת-כמה-וכמה. 72) כנוסח כת"י, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: יפשיט. וראה רש"י לכתובות קח: שזה דרך בזיון. 73) כמו שמצינו ביומא נג. "תלמיד הנפטר מרבו, אל יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך". 74) שאז הוא נידון כברשות אחרת (ברכות כה:). והרבנים העומדים ודורשים ואחוריהם לארון הקודש - אין בזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְצוֹת עֲשֵׂה אֶחָת¹⁰. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים¹¹: וְהִי¹² לָכֵם לְצִיצִית - מִלְּמַד שְׁשִׁנְיָהּ מְצוּוֹה אֶחָת, וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת¹³ מְעַכְבֹּת זוֹ אֶת זוֹ, שְׂאֲרַבְעָתָן מְצוּוֹה¹⁴ אֶחָת.

(8) כמו תפילין של יד ושל ראש הנמנות לשתי מצוות נפרדות, במניין תרי"ג מצוות, מפני שאינן מעכבות זו את זו, ראה לעיל הלכות תפילין פרק ד, הלכה ד. (9) אחרי שנפסק הלבן ונשארה התכלת לבדה. (10) ואין זה דומה לתפילין של יד ושל ראש שהלובשן קיים שתי מצוות מפני שלבישתן היא על ידי שני מעשים נפרדים, לבישת זו לחוד, ושל זו לחוד, בעוד שלבישת טלית שיש בה לבן ותכלת, אינה אלא מעשה אחד. והשווה דברי רבינו בספר המצוות (עשה י"ד). נוסחתנו כנוסח כתב יד התימנים, ובנוסח אחר נשתרבב משפט זה לסוף ההלכה. (11) "ספרי" פרשת שלח (הובא ב"מגדל עוז") ובספרי שלפנינו איננו. ומצאתיו ב"ספרי זוטא". (12) בלשון יחיד, ולא "והיו". (13) שבארבע כנפות הבגד. (14) (מנחות דף לו עמוד ב). ולפיכך אסור יהיה לצאת בשבת בטלית המצוייצת בשלוש כנפיה, כי אין כאן מצוה אלא משא בעלמא.

ו. פיצד עושיין את הציצית? מתחיל מְצוֹת שֵׁל טְלִית, שְׁהִיא סוֹף הָאָרוֹג, וּמְרַחֵק מִמֶּנָּה לֹא יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת לְמַעְלָה¹⁵, וְלֹא פָחוֹת מִקָּשֶׁר גּוֹדֵל¹⁶, וּמְכַנֵּס שָׁם¹⁷ אֲרַבְּעָה חוּטִין וְכוּפְלֵן בְּאֶמְצַע¹⁸. נִמְצָאוּ שְׂמוֹנָה חוּטִים מְשֻׁלְשָׁלִין¹⁹ תְּלוּיִין מִן הַקֶּרֶן. וְאֶרְךְ הַחוּטִים הַשְּׂמוֹנָה, אֵין פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת.²⁰ וְאִם הָיוּ יוֹתֵר עַל כֵּן, אִפְלוּ אִמָּה אוֹ שְׁתִּים, כְּשֶׁרִיז²¹. וְכָל הָאֶצְבָּעוֹת בְּגוֹדֵל²². וְהִיָּה אֶחָד מְשֻׁמְנָה הַחוּטִים חוּט תְּכֵלֶת²³, וְהַשְּׂבָעָה לְכַנֵּס.

(15) שלמעלה מזה אינה נקראת כנף. (16) (שם דף מב עמוד א). השיעור שמפרק הראשון שבאצבע גודל עד סוף הציפורן למטה, שנאמר: "על כנפי בגדיהם", צריך שתהא הציצית תלויה על הקרן (ולא בסוף הקרן ממש). (17) דרך נקב. (18) שנאמר: גדילים תעשה לך (דברים פרק כב, פסוק יב) דרשו חז"ל (מנחות דף לט עמוד ב): "גדיל - שניים (שאינן גדיל פחות משניים), גדילים - ארבעה", שישים ארבעה חוטים בחור הטלית, ולכשיכפלים ויעשה מהם גדילים, יהיו שמונה (רש"י שם). גדיל - עבות וקלוע, "מעשה עבות" (שמות פרק כח, פסוק יד) מתרגם אונקלוס: "עובד גדיליו" וכן (מלכים-א פרק ז פסוק יז): גדילים מעשה שרשרות. (19) תלויים כלפי מטה. (20) ברחבן. (21) ואנו נוהגין לעשות אורך הציצית י"ב אצבעות, שליש מהן גדיל ושני שלישים ענף (הגהות מיימוניות). (22) (מנחות דף מא עמוד ב). וראה לעיל הלכות ספר תורה פרק ט, הלכה ט. (23) שחוט אחד צבוע חציו תכלת, וחציו השני נשאר לבן. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ז. וְלוֹקְחֵת חוּט אֶחָד מִן הַלְבָּן, וְכוּרְךָ בּוֹ פְּרִיקָה אֶחָת

(1) שנאמר (במדבר פרק טו, פסוק לח): ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. משרשי המצוה: למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, וזה שנאמר בה: "וזכרתם את כל מצוות ה'". ואמרו במדרש רבה (פרשת קורח): מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות ("ציצית" עולה ת"ר) בצירוף שמונה חוטים שבציצית וחמישה קשרים שבה (החניך מצוה שפ"ו).

וּבְאִוֵר מְצוּוֹה זֶה בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֵק רִאשׁוֹן

(1) ציצית מהי; ואם מניין החוטים מן התורה; שהתכלת והלבן אינן מעכבות זו את זו ושתיהן מצוה אחת הן; מעשה הציצית וכריכתה; דין "תעשה ולא מן העשוי".

א. עֲנָף שְׁעוֹשִׂין עַל כַּנֵּף הַבְּגָד² מִמִּין³ הַבְּגָד, הוּא הַנִּקְרָא צִיצִית, מִפְּנֵי שְׁהוּא דוֹמָה לְצִיצִית⁴ שֶׁל רֹאשׁ, שְׁנֵאמַר: "וְיִקְחֵנִי צִיצִית רֹאשִׁי". וְזֶה הָעֲנָף הוּא הַנִּקְרָא לָבָן, מִפְּנֵי שְׁאֵין אָנוּ מְצוּיִין לְצַבְּעוֹ. וְאֵין לְחוּטֵי הָעֲנָף מִגֵּזֶן מִן הַתּוֹרָה⁵.

(2) היוצא ממנה כענף היוצא מן העץ. (3) שאם הבגד של צמר, גם הציצית מחוטי צמר, ואם של פישתן, גם ציציותיו של פישתן, ראה לקמן (פרק ג, הלכה ה). (4) שיער (מנחות דף מב עמוד א). (5) אבל מדברי סופרים יש להם מניין, כמו שמבואר בסמוך (הלכה ו). וראה (סנהדרין דף פח עמוד ב).

ב. וְלוֹקְחֵין חוּט צֶמֶר שְׁנֵצְבַע כְּעֵין הַרְקִיעַ⁶, וְכוּרְכִין אוֹתוֹ עַל הָעֲנָף; וְחוּט זֶה הוּא הַנִּקְרָא תְּכֵלֶת. וְאֵין לְמִגְזֵן הַפְּרִיכוֹת שְׁפוּרְךָ חוּט זֶה שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה.

(6) ופרטי צביעתו מפורשים לקמן (פרק ב, הלכה ב).

ג. נִמְצָאוּ בְּמְצוּוֹה זֶה שְׁנֵי צוּיִים: שְׁעֵשֶׂה עַל הַכַּנֵּף עֲנָף יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וְשִׁיכְרְךָ עַל הָעֲנָף חוּט תְּכֵלֶת, שְׁנֵאמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכַּנֵּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת".

ד. וְהַתְּכֵלֶת אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַלְבָּן, וְהַלְבָּן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֵלֶת. פִּיצֵד? הֲרֵי שְׁאֵין לוֹ תְּכֵלֶת, עוֹשֶׂה לָבָן לְבָדוּ; וְכֵן אִם עֲשֵׂה לָבָן וְתְּכֵלֶת, וְנִפְסַק הַלְבָּן וְנִתְמַעַט עַד הַכַּנֵּף וְנִשְׁאַר הַתְּכֵלֶת לְבָדוּ - כְּשֶׁרִי⁷.

(7) (מנחות דף לח עמוד ב). אבל אם הטיל מתחילה חוט של תכלת בלי חוטי לבן לא יצא, שנאמר: "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" - אין התכלת באה אלא עם הלבן (כסף משנה).

ה. אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מְעַכֵּב אֶת חֲבֵרוֹ, אֵינֵן שְׁתֵּי מְצוּוֹת⁸, אֵלֹא מְצוֹת עֲשֵׂה אֶחָת. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: "וְהִיָּה לָכֵם לְצִיצִית" - מִלְּמַד, שְׁשִׁנְיָהֶם מְצוּוֹה אֶחָת. וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת מְעַכְבֹּת זוֹ אֶת זוֹ, שְׂאֲרַבְעָתָן מְצוּוֹה אֶחָת. וְהַלּוֹבֵשׁ טְלִית שֵׁישׁ בָּהּ לָבָן אוֹ תְּכֵלֶת⁹ אוֹ שְׁנֵיָהֶם כְּאֶחָד, הֲרֵי קָיָם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כולה ענף (כמשמעות לשון ציצית), תלמוד לומר: גדילים תעשה לך, אין גדיל אלא עבות, יכול יעשה כולה גדיל, תלמוד לומר: ציצית, הא כיצד? גדיל יוצא מהכנף, וענף יוצא מהגדיל. ואנו נוהגים לעשות חמישה קשרים כפולים וארבעה אווירים ביניהם, אוויר הראשון - שבע כריכות, השני - שמונה, השלישי - אחת עשרה, הרביעי - שלוש עשרה (שולחן ערוך סימן יא).

י. אחד חוטי לָבָן ואחד חוטי תְּכֵלֶת, אם רָצָה לעשות שְׁזוּרִין, עוֹשֶׂה³⁶. אָפְלוּ הֵיזָה הַחוּט כְּפּוּל מִשְׁמוֹנָה חוּטִין וְשׁוּר עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה פְתִיל אֶחָד, אֵינּוּ נֶחְשָׁב אֶלָּא חוּט אֶחָד.

36) ואנו נוהגים לעשותם שזורים (שולחן ערוך אורח חיים שם, סעיף ב), על פי ה"ספרי" פרשת שלח, אמרה תורה: תן תכלת ותן לבן, מה תכלת שזורה, שנאמר בה: "פתיל" - שזור כעין פתילה - אף לבן שזור. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

יא. חוטי הציצית, בין לָבָן בין תְּכֵלֶת, צְרִיכִין טוֹבָה³⁷ לְשֵׁם צִיצִית³⁸. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן, לֹא מִן הַצְּמֶר הַנֶּאֱחָז בְּקוֹצִים כְּשֶׁהֲצֵאן רוֹבְצִין בִּינֵיהֶם, וְלֹא מִן הַגִּימִיץ³⁹ הַנֶּתְלָשִׁין מִן הַבְּהֵמָה, וְלֹא מִשִּׁיּוּרֵי שְׂתֵי⁴⁰ שְׂהָאוֹרֵג מִשִּׁיר בְּסוֹף הַבְּגָד, אֶלָּא מִן הַגִּזָּה שֶׁל צֶמֶר או מִן הַפֶּשֶׁתָן. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן מִצְמֶר הַגְּזוּל⁴¹, וְלֹא מִשֵּׁל עֵיר הַנִּדְחָת⁴², וְלֹא מִשֵּׁל קְדָשִׁים⁴³. וְאֵם עֵשָׂה - פְּסוּל. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְבַהֲמָה⁴⁴ - צְמֶרָה פְּסוּל לְצִיצִית⁴⁵. אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְפֶשֶׁתָן הַנְּטוּעַ⁴⁶, הֵרִי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁהֵרִי נִשְׁתַּנָּה⁴⁷.

37) עשיית החוטים מגיות הצמר וכדומה. (38) שיאמר בתחילת הטווייה שהוא טווה לשם ציצית, שנאמר: "גדילים תעשה לך" - לך לשם חובך (סוכה דף ט עמוד א). 39) שערות. (40) חוטי האורך שבאריג. וטעם פסולם: משום שנאמר: "ציצית הכנף" - ממין הכנף, ושלשה מינים אלה אינם ראויים לעשות מהם בגד, שהם פסולת הצמר, ואין בגד נעשה מכמותם ("המאור הקטן") למסכת סוכה דף ט עמוד א). (41) (סוכה שם). שנאמר: "ועשו להם ציצית" - משלהם. (42) שהודחו יושביה לעבוד עבודה זרה. ראה (דברים פרק יג, פסוקים יד-יח). מפני שרכוש עיר הנידחת עומד לשריפה והרי הוא כשרוף, ואין בו שיעור, וציצית צריכה שיעור, כמבואר לעיל הלכה ו (כסף משנה, וראה חולין דף פט עמוד ב). ויש מפרשים, על פי הירושלמי סוכה (פרק ג, הלכה א) שכל דבר האסור בהנאה אינו נקרא "שלהם" ולפיכך לולב של עיר הנידחת פסול, וגם ציצית של עיר הנידחת - אינה מ"שלהם" והתורה אמרה: "ועשו להם" - משלהם (הגהות אדר"ת). (43) מבהמת הקדש, או צמר שהקדישו להקדש, ואין זה "שלהם" כי זה שייך לגבוה. ראה (סוכה דף לה עמוד א). (44) שעשאה עבודה זרה. (45) אף על פי שאין בהמה נאסרת להדיוט, כי אין "נעבד" בבעלי חיים, ראה הלכות עבודה זרה פרק ח, הלכה

על שְׂאֵר הַחוּטִין בְּצַד הַבְּגָד²⁴, וּמְנִיחוֹ; וְלִזְקָה חוּט הַתְּכֵלֶת, וְכוּרְףּ בּוֹ שְׂתֵי כְרִיכוֹת בְּצַד הַכְּרִיכָה שֶׁל לָבָן וְקוֹשֶׁר; וְאֵלוּ הַשְּׁלֹשׁ כְּרִיכוֹת הֵם הַנִּקְרָאִין חֲלִיָּא. וּמְרַחֵק מַעֵט, וְעוֹשֶׂה חֲלִיָּא שְׁנֵיהָ בְּחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת לְבָדוֹ; וּמְרַחֵק מַעֵט, וְעוֹשֶׂה חֲלִיָּא שְׁלִישִׁית, וְכֵן עַד חֲלִיָּא אַחְרוֹנָה²⁵, שֶׁהוּא כוּרְףּ בֵּה שְׂתֵי כְרִיכוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת²⁶ וְכְרִיכָה אַחְרוֹנָה שֶׁל לָבָן. מִפְּנֵי שֶׁהַתְּחִיל בְּלָבָן, מְסִים בּוֹ, שֶׁמַּעֲלִין בְּקֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין²⁷. וְלָמָּה יִתְחִיל בְּלָבָן? כִּדִּי שְׂיֵהָא סְמוּךְ לְכַנְף מִיָּנָה²⁸. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּאַרְבַּע הַכְּנָפוֹת²⁹.

(24) בשפתו. (25) ראה בסמוך הלכה ח. (26) לפי שמצוות תכלת שיהיה הפתיל כולו תכלת, לפיכך אינו כורך מהלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף והשאר תכלת (מדברי "תשובות רבינו"). (27) מכיוון שהתחיל בלבן משום חשיבותו, שהקדימו הכתוב, אם לא יסיים בו יוריד בזה חשיבות סוף הציצית מתחילתה (מנחות דף ט עמוד א). (28) ורוב הטליתות לבנות הן, והתורה אמרה: "ציצית הכנף פתיל תכלת" - מין כנף תחילה ואחריו תכלת (שם). (29) סדר זה נמצא גם בספר המצוות להגאון רבי שמואל בן חפני הכהן ואחריו נמשך גם רבינו. ראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. בְּמָה חֲלִיּוֹת הוּא עוֹשֶׂה בְּכָל כַּנְף? לֹא פְחוֹת מִשְּׁבַע³⁰, וְלֹא יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה³¹. וְזוֹ הִיא מִצְוָה מִן הַמִּבְחָר. וְאֵם לֹא כְרֶךְ עֲלֶיהָ אֶלָּא חֲלִיָּא אֶחָת - כְּשֶׁרָה. וְאֵם כְּרֶךְ הַתְּכֵלֶת עַל רֵב הַצִּיצִית - כְּשֶׁרָה. וְנוֹי הַתְּכֵלֶת - שְׂיֵהִיּוּ כָּל הַחֲלִיּוֹת בְּשִׁלִּישׁ הַחוּטִין הַמְּשֻׁלְשָׁלִין, וְשִׁגִי שְׁלִישִׁיהֶן עָנְף³². וְצָרִיךְ לְפָרְדוֹ, עַד שְׂיֵהָא כְּצִיצִית שְׁעַר הָרָאשׁ³³.

(30) כנגד שבעה רקיעים. (31) יחד עם שישה אווירים שבין רקיע לרקיע (מנחות דף ט עמוד א). ולפי שתכלת דומה לרקיע מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה (רש"י שם). (32) בלתי כרוך (מנחות שם). (33) (שם, דף מב עמוד א).

ט. הַעוֹשֶׂה לָבָן בְּלֹא תְּכֵלֶת, לִזְקָה אֶחָד מִשְׁמוֹנָה הַחוּטִין, וְכוּרְףּ אוֹתוֹ עַל שְׂאֵר הַחוּטִין עַד שְׁלִישִׁין, וּמְנִיחֵם שְׁנֵי שְׁלִישִׁיתָן עָנְף. וְכְרִיכָה זו, אֵם רָצָה לְכַרְףּ אוֹתָהּ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת כְּעֵין שְׁכוּרְףּ תְּכֵלֶת - הַרְשוּת בִּידוֹ, וְזֶה הוּא מְנַהֲגָנוּ. וְאֵם רָצָה לְכַרְףּ בְּלֹא מְנִין חֲלִיּוֹת - עוֹשֶׂה³⁴. כִּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: יִתְפַּנֵּן לְהִיּוֹת הַכְּרוּף שְׁלִישׁ וְהָעָנְף שְׁנֵי שְׁלִישִׁים. וְיֵשׁ מִי שְׂאֵינּוּ מְדַקְדָּק בְּדָבָר זֶה בְּלָבָן. וְאֵם כְּרֶךְ הַלָּבָן עַל רֵב הַחוּטִין, או שְׂלֹא כְרֶךְ אֶלָּא חֲלִיָּא אֶחָת - כְּשֶׁרָה³⁵.

(34) שלא הקפידו בכריכת חוליות אלא בתכלת. (35) ובלבד שיהיה בהם גדיל וענף, אבל אם כרך את כולה - פסולה. וב"ספרי" פרשת שלח דרשו: "ועשו להם ציצית" יכול יעשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החוטים בין שתי הכנפיים לרוחב הטלית, וכך קשרם בעודם מחוברים. (57 אחרי שקשרם. 58 מחוברות. 59) והתורה אמרה: "על ציצית הכנף" לכן אחת, ולא לשתיים כאחד. (60) מקודם (סוכה דף יא עמוד א).

טו. הטיל ציצית על הציצית⁶¹ - אם נתפון לבטל את הראשונות⁶², מתיר הראשונה או חותכה וקשרה⁶³; ואם נתפון להוסיף, אף-על-פי שחתך אחת משתיהן⁶⁴, הרי זו פסולה⁶⁵, שהרי כשהוסיף, פסל את הכל, וכשהתיר או חתך התוספת, נמצא השאר נעשה מן העשוי, שעשתו הראשונה פסולה היתה⁶⁶.

(61) שהייתה לו טלית מצוייצת כהלכתה, והטיל בה ארבע ציציות נוספות. (62) כגון, שהשניות נאות יותר מהראשונות. (63) שהטלתו השנייה עשויה בהכשר ואין זה "מן העשוי". (64) אחרי שהוסיף. (65) כדין כל המוסף גורע (סנהדרין דף פח עמוד ב) והתורה אמרה: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים פרק ד, פסוק ב). (66) נפסלה בשעה שהוסיף עליה, וכל שכן אם חתך הראשונות והשאיר התוספת - שפסולה, שהרי תחילת עשייתה בפסול הייתה (מנחות דף מ עמוד ב).

טז. וכן המטיל לבעלת שלש⁶⁷, ואחר-כך השלימה לארבע⁶⁸ והטיל לרביעית - פלה פסולה⁶⁹, שנאמר: 'תעשה', ולא מן העשוי.

(67) כנפיים. (68) שהוסיף עליה כנף רביעית. (69) ששלוש הראשונות נעשו שלא כמצוותן, כי טלית בעלת שלוש אינה חייבת בציצית (להלן פרק ג, הלכה ב) וכשחזר והוסיף עליה כנף רביעית - נשאר "מן העשוי" (מנחות שם). ובנוגע לכנף הרביעית - הדעת מחייבת שכשרה שהרי נעשית כהלכתה, וכן מפורש ב"שאלתות דרב אחא גאון" פרשת שלח. אך מלשון רבינו: "כולה פסולה" יש לדייק שאף הרביעית פסולה. (וראה "מגן אברהם" אורח חיים (סימן ז', סעיף קטן ו).

יז. אין כופלין את הטלית לשנים, ומטילין ציצית על ארבע כנפיה כשהיא כפולה⁷⁰; אלא-אם-כן תפרה פלה⁷¹, ואפלו מרוח אחת.

(70) שמא תתפשט ונמצאו שתי ציציות של מקום הכפל באמצעיתה. (71) שאז לא תתפשט יותר ותמיד יהיו ציציותיה בארבע כנפיה (מנחות דף מא עמוד א).

יח. נפסק הכנף שלש ביה ציצית חוץ לשלש אצבעות, תופרה במקומה; בתוך שלש - לא תפרי⁷². נתמעטה זוית של בגד שבין חוטי הציצית ובין סוף הארוג⁷³ - אפלו לא נשאר מן הארוג אלא פל שהוא, כשר⁷⁴. וכן אם נתמעטו חוטי הציצית - אפלו לא נשתיר מהם אלא כרי עניבה כשר⁷⁵. ואם נפסק החוט מעקר⁷⁶, אפלו חוט אחד, פסולה⁷⁷.

א, אבל לצרכי מצוה נאסרת, כי גנאי הוא לעבוד את ה' בנעבד לעבודה-זרה (עבודה-זרה דף מז עמוד א בעיניי שלא נפשטה, והולכים להחמיר). (46) כשהוא מחובר ונקרא עץ. (47) שעשאו חוטים, וחלף שמו הקודם ממנו, ומתוך שאין "נעבד" במחובר - להדיט, מתירים שינויו אפילו לצרכי מצוה (שם), "המשתחוה לקמה, חיטיה מתרות למנחות". וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י"א, סעיף קטן י"ב). והשווה דברי רבינו בהלכות איסורי המזבח פרק ג, הלכה י"ד.

יב. ציצית שעשה אותו⁴⁸ פותי, פסול, שנאמר: 'דבר אל בני ישראל⁴⁹ ועשו להם ציצת'. אבל אם עשה אותה ישראל בלא כונה⁵⁰ - פשרה⁵¹. וציצית שנעשה מן העשוי מקדם, פסול.

(48) שתלאם בבגד ועשה קשריהם. (49) (מנחות דף מב עמוד א) "בני ישראל יעשו ולא גויים" ובנוגע לטוויית החוטים, ודאי שפסולה על ידי גוי, כי צריכה להיות לשם ציצית, וכבר פסק רבינו לעיל הלכות תפילין (פרק א, הלכה י"א) "שכל דבר הצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי פסול". (50) שתלה בבגד, וקשר קשריה שלא לשם ציצית. (51) שאין אנו מצריכים "לשמה" אלא בטווייה בלבד, כי אם גם העשייה צריכה לשמה, למה לנו פסוק מיוחד למעט גוי מעשייתה, הרי מלבד זה פסול מפני שאינו מחשב בה לשמה, מוכח מזה שאין העשייה דורשת כוונה לשמה (כסף משנה).

יג. כיצד? הביא כנף⁵² שלש ביה ציצית ותפרה על הבגד, אפלו יש באותה הכנף אמה על אמה⁵³, פסול, שנאמר: 'ועשו להם ציצת' - לא מן העשוי, שהרי זה דומה למי שנעשית מאליה⁵⁴, ומתיר להתיר ציצית מבגד זה ולתלותם בבגד אחר⁵⁵, בין לבן בין תכלת.

(52) מטלית אחרת. (53) שהיא למעלה משיעור "כנף" שאינו אלא שלוש אצבעות, וציציותיה לא נתבטלו כמו שמבואר בסמוך הלכה י"ח. (54) (מנחות דף מא עמוד א). שהרי לא עשה את הציצית בבגד זה. ורש"י (שם) מפרש: משום שנאמר "על כנפי בגדיהם" וכנף זו לא הייתה מבגד זה בשעת עשיית הציצית. (55) שאין זה כיוון מצוה, כיוון שתולה בבגד אחר, וגם אין בזה משום "העשוי מקודם" כיוון שתולה וכורכה ככתחילה (מנחות דף מא עמוד ב).

יד. פלה החוטין בין שתי כנפים, מזו לזו⁵⁶, וקשר כנף זו פהלכתה וכנף זו פהלכתה, ואחר-כך⁵⁷ חתך באמצע ונפרדו זה מזה - פסול; שהרי בעת שקשרן היו פסולין, לפי ששתי הכנפיים מערות⁵⁸ זו בזו בחוטין שביניהן⁵⁹, ובשעה שפסקן נעשו שתי ציציות - נמצא עושה מן העשוי⁶⁰.

(56) שהכניס ארבע חוטים ארוכים כשיעור שתי ציציות, ראשם אחד בכנף זה, וראשם השני בכנף השנייה, ונמצאו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נאמר בתורה (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנו צמר ופשתים, מה פשתן שלא נשתנה (שגדל מהאדמה), אף צמר שלא נשתנה, ורחל בת עז חל בה שינוי. ראה לקמן פ"ג ה"ב, ובביאורנו.

ב. פיצד צובעין תכלת של ציצית? לוקחין הצמר ושורין אותו בסיד. ואחר-כך מכבסין אותו עד שיהיה נקי, ומרתיחין אותו באהל¹² וכיוצא בו, כדרך שהצבעין עושין, פדי שיקלט את העין¹³. ואחר-כך מביאין דם חלזון, והוא דג שדומה עינו¹⁴ לעין התכלת¹⁵ ודמו שהור פדיו, וקבם המלח¹⁶ הוא מצוי. ונותנין את הדם ליורה¹⁷, ונותנין עמו סממנין¹⁸, פמו הקמוניא¹⁹ וכיוצא בהן, כדרך שהצבעין עושין, ומרתיחין אותו, ונותנין בו הצמר עד שיעשה פעין רקיע, וזו היא התכלת של ציצית²⁰.

(12) מין צמח, שמשמשים בו לכביסה, ונוזר (שבת צא). והזכותי בבור כפי (איוב ט, ל) מתרגם יונתן: "ודכאית באהלא ידי. (13) הצבע. כל זה כתב רבינו מדעתו, ממה שידע במלאכת הצביעה (כסף-משנה). (14) מראה גופו (מנחות מד.). (15) כנוסח כתב-יד התימנים, וכן בדפוס מנטובה. וכנוסח אחר: לעין התכלת. (16) רבינו רגיל לקרוא לים התיכון "ים המלח", וכן כתב בסוף פירושו למשנה: ואני עליתי בספינה בים המלח". ודבר ידוע הוא שאין ספינות עוברות בים המלח, וכוונתו לים התיכון שעבר בו ממצרים לארץ ישראל. ובהיותו בדרך חיבר את פירושו למשנה, וכן הדבר מפורש בפירושו למשנה (כלים ט"ו, א) שקורא שם את הים ההלך מארץ ישראל לאלכסנדרה של מצרים – ים המלח. ואולי נקרא כן מפני שמימי מלוחים, בניגוד למי נהר שמימי מתוקים, וכן בערבית יקראו כל הימים הגדולים בשם "אל מלח". וכן הדבר מוכרח, שהרי אמרו (מגילה ו.): שהחלון נמצא בחלקו של זבלון, וים המלח הלא כולו נמצא בחלקו של יהודה (יהושע טו)? אבל הים התיכון נפל בחלקו של שבט זבלון, כמפורש ביהושע יט, יא, וראה בראשית מט, יג (הגהות הרד"ל על הרמב"ם. וראה 'תורה תמימה' פרשת שלח, אות ק"ח). (17) דוד. (18) אבקות צבע. (19) עשב שמייבשים אותו וטוחנים אותו ומנקים בעפרו את הידים להעביר הזוהמא (נדה ט, ו וברע"ב שם). (20) מנחות מב, ע"ב.

ג. התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמה²¹. ואם צבעה שלא לשמה, פסולה. והיורה שיש בה הצבע, אם צבע בה מעט צמר לבדקו אם הוא יפה אם לאו - נפסלה היורה כלה²². אלא פיצד יעשה? לוקחין הצבע מן היורה בכלי קטן, ומניח בו צמר שבדק בו, ושורף את שבדק, שהרי נצבע לבדיקה²³, ושופך הצבע שפבלי שבדק בו, שהרי טעמו²⁴ ופסלו, וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם²⁵.

(21) לשם מצות ציצית. (22) שם, שנאמר (שמות כח, לא):

(72) שפחות משלושה אין בה שיעור כנף, ובטלו הציצית ממנה, וכשחוזר ותופרה הרי הוא מן "העשוי מקודם" בפסול. אבל אם יטיל ציצית מחדש בכנף של התפירה – כשרה (מנחות דף מא עמוד א וכפירוש "נמוקי יוסף"). (73) שנרחב הנקב וירד הגדיל למטה. (74) אף על פי שלא נשאר בו כ"קשר גודל", ראה לעיל הלכה ו, כי אין אנו מקפידים עליו אלא בשעת העשייה (שם, דף מב עמוד א). שנאמר: "ועשו להם ציצית על כנפי" אין צריך "על כנף" אלא בשעת העשייה (קרית ספר). (75) (מנחות דף לח עמוד ב). ואפילו נפסק "הענף" לגמרי ולא נשתייר אלא כדי עניבה בגדיל (הגהות מיימוניות). ולדעת רש"י (שם דף לח עמוד ב) צריך שיהיה כדי עניבה ב"ענף". ומנהג העולם כדעת רש"י (בית יוסף אורח חיים סימן י"ב). (76) ממקום חיבורו בטלית. (77) (מנחות דף לט עמוד א). וכגון שכל הציצית ממין אחד, אבל ביש לו שני מינים – לבן ותכלת – אז אפילו אם מין אחד נפסק לגמרי ונשאר המין השני כשרה, כדברי רבינו לעיל הלכה ד: "ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשארה התכלת לבדה – כשרה" (כסף משנה, וראה רדב"ז חלק ב' לשונות הרמב"ם סימן צ').

פרק שני

(1) צבע התכלת וסדר צביעתה; כיצד בודקים אותה לידע אם נצבעה כהלכתה; טלית שכולה תכלת מה דין ציציתה.

א. תכלת האמורה בתורה בכל מקום² היא הצמר הצבוע פפתו³ שבפחול⁴, וזו היא דמות הרקיע הנראית לעין השמש⁴ בטהרו של רקיע⁵. והתכלת האמורה פציצית⁶, צריף שתהיה צביעתה צביעה ידועה, שעומדת בפיפה ולא תשתנה. וכל שלא נצבע באותה צביעה, פסול לציצית, אף-על-פי שהוא פעין הרקיע; פגון שצבעו באסטיס⁷ או בשחור או בשאר המושחיינין⁸ - הרי זה פסול לציצית⁹. רחל בת עז¹⁰, צמרה פסול לציצית¹¹.

(2) בפרשת ציצית, ובבגדי כהונה (שמות כח, ו). (3) כצבע כחול המעורב בצבע לבן, והוא כחול בהיר (תפארת ישראל' בהקדמתו למשנה סדר מועד). פתוך – מעורב, ונוזר במשנה (נגעים א, ב). "בלולה בשמן" (ויקרא ב, ה) מתרגם יונתן: "פתיכא במשח". (4) בכת"י התימנים, אין תיבה זו. (5) כשהוא בהיר בלא עננים. מלשון הכתוב (שמות כד, י). ובמנחות מג, ב אמרו: "שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד". ומתוך כך זוכר [האדם] את הקב"ה היושב על כסא הכבוד (רש"י). (6) פרט לתכלת האמורה בבגדי כהונה שאין בה כל החומרות האמורות כאן ('מרכבת המשנה'). (7) צמח שממנו עושים צבע כחול, ונוזר במשנה (שביעית פ"ז, מ"א). (8) לא שחור ממש, שהרי אינו כמראה הרקיע, אלא כחול כהה מאד הדומה לשחור. (9) מנחות מ, ע"א. (וראה בבא-מציעא סא:). (10) שאמה עז ואביה איל. (11) בכורות יז, ע"א. שאין צמר אלא צמר רחלים, ולפיכך פסול הוא לתכלת שביציצית שאינה אלא מצמר. ושם דרשו:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

41) ע"ז לט, ע"ב. שהוא חשוד לטרוח לזייף ולהחליפה (רש"י).

ז. המוציא תכלת בשוק, אפלו מוצא חוטיין פסוקין⁴², פסולת⁴³; שזורין - פשרה⁴⁴. הלוכה טלית מצניעת⁴⁵ מן השוק מישראל, הרי היא פחזקתה⁴⁶; מן הפותי התגר⁴⁷ - פשרה⁴⁸, מן ההדיוט⁴⁹ - פסולה⁵⁰.

42) שאין דרך לחזור ולקשרם ולארוג מהם בגד, כי יש טורח בקשירתם. 43) חוששים שמא נצבעו לשם אריגת בגד ולא לשם ציצית (עירובין צו:). 44) כי אין דרך לארוג חוטים שזורים, ובוודאי לשם ציצית שזורו ונצבעו (שם). ובנוסח אחר, כתוב: "חוטיין פסוקין ושזורין פסולה". ראה מנטובה, וונציה ועוד. אבל כבר השיב רבינו בתשובתו, שטעה בזה וציוה לתקן ההעלקות לפי הנוסח החדש. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וברמב"ם דפוס וילנא הדפיסו את הנוסח המוגה והנכון. וכן בשאר הדפוסים המאוחרים. 45) עשויה בציצית. 46) שנעשית כהלכתה. 47) סוחר 48) הקונה דברים ומוכרם. 49) שאינו סוחר. 50) שם. שמא הוא בעצמו צבעה ושלא לשמה נצבעה, ואם חוטי לבן הם - שמא הוא טוואם, וציצית שעשאה גוי פסולה (נמוקי יוסף).

ח. טלית שהיא כלה אדמה או ירקה או משאר צבעונין, עושה חוטי לבן שלה פנין צבעה: אם ירקה - ירקין, אם אדמה - אדמין⁵¹. היתה כלה תכלת - עושה לבן שלה משאר צבעונין, חוץ מן השחור, מפני שהוא נראה כתכלת⁵², וכורף על הפל חוט אחד תכלת⁵³, כדרך שעושיין פשאר ציציות שאינן צבועין.

51) מנחות מא, ע"ב. שנאמר: "על ציצית הכנף" שיהיו ציציותיה ממין הכנף, והעיד בעל ה'תוספות יום טוב' בפירושו 'דברי חמודות' על הרא"ש הל' ציצית, שראה בבית הכנסת בקהילת פראג, ציצית ירוקה כחלמון ביצה בטלית-קטן של משי, שגם היא ירוקה כחלמון ביצה, והובאה מרגנשבורק, והיא היתה טליתו של הקדוש רבי שלמה מולכו הי"ד. 52) והתורה הקפידה על שני מראות בציצית (מנחות מא:). 53) כמפורש לעיל פ"א, ה"ז.

ט. קשה ענין מי שאינו מניח לבן יותר מענין שלא הניח תכלת, לפי שהלבן מצוי לכל, והתכלת אינה מצויה בכל מקום⁵⁴ ולא בכל זמן, מפני הצבע שאמרנו⁵⁵.

54) שם, מג, ע"ב: "משל למה הדבר דומה, למלך בשר-ודם שאמר לשני עבדיו: הביאו לי שני חותמות (סימני עבדות שתולים על העבדים), לאחד אמר: הבא לי חותם של טיט. ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו. איזה מהם ענשו מרובה? הוי אומר, זה שאמר לו

כליל תכלת - שלא יהא דבר אחר (שאינו לשם ציצית) צבוע בה מתחילה. 23) ולא לשם ציצית, ופסול הוא לתכלת של ציצית, ולפיכך שורפים אותו שלא יבוא להשתמש בו לתכלת של ציצית. 24) עשה בו נסיון, ופסול הוא לתכלת, כמבואר לעיל באות ג'. ובכת"י התימנים, הנוסח: פגמו ופסלו. 25) שלא צבעו בו שום דבר אחר.

ד. התכלת אינה נלקחת אלא מן הממחה²⁶ - חוששין שמה נצבעה שלא לשמה. אף-על-פי שנקלחה מן הממחה - אם נבדקה²⁷ ונדעה שונצבעה באחד משאר צבעונין המשחירים שאינן עומדין²⁸, פסולה.

26) בקי בצביעתה ומוחזק בכשרות (מנחות שם). 27) במקרה, אבל לכתחילה אין צורך לבדקה. 28) מתקיימים, ראה לעיל ה"א.

ה. פיצד בודקין אותה עד שיודע אם נצבעה כהלכתה אם לא? לוקחין תבן וירי²⁹ של שבלול³⁰ ומי-רגלים שנתחמצו ארבעים יום³¹, ושורין התכלת בכלן מעת לעת - אם עמדה בעינה³² ולא כהתה, פשרה. ואם כהתה, לוקחין בצק של שעורין שמעפשיין³³ אותו למורס³⁴, ונותנין את זו התכלת שנסתגיית בתוכו, ואופה הצק בתנור, ומוציאים התכלת מן הפת ורואין אותה; אם כהתה ממה שהיתה - פסולה; ואם הוסיף עינה והשחרה יותר ממה שהיתה קדם האפיה - פשרה³⁵.

29) נוזל. 30) מין שרץ רך, הגדל בתוך נרתיק קשה, כמו "שבלול תמס יהלוך" (תהלים נח, ט). 31) שעברו עליהם ארבעים יום משיצאו מגוף האדם. 32) בצבעה. 33) מניחים אותו ימים רבים כדי שיחמץ הרבה. 34) מין דגים הכבושים במלח. 35) מנחות מג, ע"א. ושם נתנו סימן לזה: "שנוי שקר, שנוי אמת" המשנה דברו לרעה - הכל יודעים שרע הוא; המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו - הכל יודעים שכשר וטוב הוא.

ו. חצר³⁶ שמוכרין בה תכלת, והיו מחזקין בכשרות - לוקחין ממנה סתם ואין צריך בדיקה, והרי היא פחזקתה עד שתחשד³⁷. המפקיד תכלת אצל הפותי - הרי זה פסולה, שמה החליפה³⁸; ואם היתה בכלי והיה חתום³⁹ בשני חותמות⁴⁰, חותם בתוך חותם - פשרה, פחותם אחד - פסולה⁴¹.

36) כפר או מושב, וביחוד בקרבת עיר, ככתוב (דה"א ד, ג): חצריהם אשר סביבות הערים. 37) שמצאו פסול בתכלתם (ע"ז לט). ושם הגירסא: "עד שתפסל". 38) מתוך שתכלת דמיה יקרים, יזייף להחליפה. 39) סגור. 40) שני סימני הסגר עשויים באופן משונה, שלא כדרך סגירת שאר בני אדם. השווה הל' מאכלות אסורות (י"ג, ה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צִיצִית אֶלָּא מְדַבְּרֵי חֻמִּים? כְּדֵי לְהַזְהֵר בְּמַצּוֹת צִיצִית. וְהוּא, שְׁתֵּהִיָּה מְרַבֶּעֶת אוּ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע, וְיִהְיֶה שְׁעוּרָה פְּשְׁעוֹר שְׁאֵמְרָנוּ. שְׁפָל הַבְּגָדִים הָאֲמוּרִים בְּתוֹרָה סֵתֵם, אֵינָם אֶלָּא צֶמֶר וּפְשָׁתִים בְּלִבָּד.⁸

6) צמר של עזים קרוי נוצה, לפי שאינו רך כשאר צמר, וכן אין גוזזים אותו כשאר צמר אלא מורטים אותו (רש"י שבת כז; מנחות לט:). 7) כי צמר סתם אינו אלא של אילים ורחלים בלבד. ובירושלמי (כלאים פ"ט, ה"א) דרשוה מפסוק, שנאמר (מלכים ב ג, ד): ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר – אין לך קרוי צמר אלא צמר אילים ורחלים בלבד. 8) מנחות לט, ע"ב: "הואיל ונאמרו בתורה בגדים סתם (על כנפי בגדיהם), ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים (בטומאת נגעים ויקרא יג, מז: בכגד צמר או בכגד פשתים), אף כל צמר ופשתים".

ג. "עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת פְּסוּתָךְ" - בְּעֵלֶת אַרְבַּע וְלֹא בְּעֵלֶת שְׁלֹשׁ. אִם-כֵּן, בְּעֵלֶת אַרְבַּע וְלֹא בְּעֵלֶת חֲמִשָּׁה? תְּלַמּוּד לֹאמַר: "אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ"¹⁰ - אֶפְלוּ בְּעֵלֶת חֲמִשָּׁה אוּ יוֹתֵר עַל זֶה. וְלָמָּה אֲנִי מְחַיֵּב בְּעֵלֶת חֲמִשָּׁה¹¹ וּפּוֹטֵר בְּעֵלֶת שְׁלֹשׁ, וּשְׁתִּיחֶן אֵינָן בְּעֵלֵי אַרְבַּע כְּנָפוֹת? מִפְּנֵי שֵׁשׁ בְּכֻלָּל הַחֲמִשׁ אַרְבַּע¹². לְפִיכֵךְ¹³, כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה צִיצִית לְבְּעֵלֶת חֲמִשׁ אוּ שֵׁשׁ, אֵינּוּ עוֹשֶׂה אֶלָּא לְאַרְבַּע כְּנָפִים הַמְרַחֲקוֹת זוּ מִזוּ¹⁴ מֵאוֹתָן הַחֲמִשׁ אוּ הַשֵּׁשׁ בְּלִבָּד, שְׁנֵאמַר: "עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת פְּסוּתָךְ"¹⁵.

9) ולמה נאמר לעיל הלכה א', שחייבת בציצית 10) לרבות כל הראוי לכסות. 11) כגון שחתך מכנף אחת באלכסון ונעשו שתיים. 12) ואין בכלל שלש ארבע (מנחות מג:). 13) הואיל וחייבת בעלת חמש, מפני שאתה יכול לקיים בה: "על ארבע כנפות כסותך". 14) שסברא היא שהכנף המרוחקת מחברתה, היא הנקראת כנף ולא הסמוכה לחברתה. 15) אינו מטיל ציצית אלא על ארבע כנפות בלבד.

ד. כְּסוּת שֶׁל בְּגָד וּכְנָפֶיהָ שֶׁל עוֹר¹⁶ - חֵיבָת; הִיא שֶׁל עוֹר וּכְנָפֶיהָ שֶׁל בְּגָד - פְּטוּרָה¹⁷, שְׁאִין הוֹלְכִין אֶלָּא אַחַר עֶקֶר הַכְּסוּת¹⁸. כְּסוּת שֶׁל שְׁנֵי שְׁתַּפְּיִן, חֵיבָת, שְׁנֵאמַר: "עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם"; לֹא נֵאמַר "כְּסוּתָךְ"¹⁹, אֶלָּא לְמַעַט שְׁאוּלָּה²⁰, שֶׁהַטְּלִית הַשְּׁאוּלָּה פְּטוּרָה מִן הַצִּיצִית שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאֵן וְאֵילָךְ חֵיבָת²¹.

16) שנחתכו כנפיה ותלה בהן עור. 17) כי כסות של עור אינה נקראת בגד, ככתוב (ויקרא יג, נו): מן הבגד או מן העור, ופטורה מציצית אפילו מדברי חכמים. 18) מנחות מ, ע"ב. ובציצית נאמר: "אשר תכסה בה" – ואין אדם מתכסה אלא בעיקר הבגד (כסף-משנה בשם רבינו מנוח).

הבא חותם של טיט (שמצוי הוא) ולא הביא". 55) לעיל ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה (מנחות ד, א) יאמר: "ואינו נמצא בידנו היום לפי שאין אנו יודעים לצבעו, שאין כל מין תכלת בצמר נקרא תכלת אלא תכלת ידועה, שא"א לעשותה היום, ועל כן אנו עושים בלבן לבדו". גם הרי"ף יאמר בהלכות ציצית: "והאידינא (וכעת) שאין לנו תכלת" וכו'. ובספר ה'חינוך' מצוה שפו, אומר: "וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו. וראה ב'טור' אור"ח סי' יא, ובשו"ע אור"ח סי' ט', שבזמן הזה אין לנו תכלת. אולם בתקופת האמוראים עדיין היתה התכלת מצויה כמו שמצינו במנחות (מב; ; מג.). והגאון ר' גרשון חנוך ליינר האדמו"ר מראדין זצ"ל יאמר: שגם בימי הגאונים עדיין היתה מצוה תכלת נוהגת כמו שמצינו שרב נטרונאי גאון סידר הלכות ציצית בדיני תכלת (הובא בהשגות הראב"ד הל' ציצית פ"א, ה"ז) וכן מרן ה'כסף משנה' (שם) מביא דברי הגאון ר' שמואל בן חפני בענין תכלת, וידוע שהגאונים לא סידרו הלכות כ"אם הצריכות לשעתם, ולדעתם גם הרמב"ם בשעה שכתב את חיבורו "משנה תורה" כבר השיג את החלוצון והיתה לו תכלת, שהרי הוא מסמך בפרק זה פרטי החלוצון וסממני צבע התכלת, ומבאר דרכי עשייתו, ומהיכן ידע אם לא השיגו וראה אותו? ולפיכך אינו מזכיר בחיבור זה על ביטול התכלת בימינו כמו שהזכיר זה בפירושו למשנה, שאז עוד לא ידעה (מאמר 'שפוני טמוני חול'). – אולם מדברי רבינו לעיל פ"א ה"ט, משמע שלא היתה לו תכלת. (המפרש). אף הוא התעורר בשנת ה'תרמ"ז, והשתדל להשיג את החלוצון, והחזיר את עטרת מצות התכלת ליושנה, ובימיו לבשו אלפי חסידיו טליתות עם ציצית של תכלת, ועדיין הם מחזיקים בה עד היום הזה, וויכוח גדול נתווכח הגאון הנ"ל עם גאוני דורו, וחיבר בענין זה ספרים רבים, שבהם הוא משיב תשובות סוערות לכל מתנגדיו, והם: "מאמר פתיל תכלת", "עין התכלת" ועוד.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) איזה בגד חייב בציצית מן התורה; כסות של פשתן אם מטילין בה חוטי תכלת; מי הוא החייב בציצית; שהציצית – חובת האישה ולא חובת הטלית.

א. כְּסוּת שְׁחֵיב אָדָם לַעֲשׂוֹת בָּהּ צִיצִית מִן הַתּוֹרָה הִיא כְּסוּת שֵׁשׁ לָהּ אַרְבַּע כְּנָפִים², או יוֹתֵר עַל אַרְבַּע³. וְתִהְיֶה מְדֻתָּה - כְּדֵי שְׁתִּכְסֶּה בָּהּ רֵאשׁוֹ וְרַבּוֹ שֶׁל קֶטֶף הַמַּתְהַלֵּךְ לְבָדוֹ בְּשׂוּק, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אַחַר לְשַׁמְרוֹ וְלִילָךְ עִמּוֹ. וְתִהְיֶה הַכְּסוּת שֶׁל צֶמֶר אוּ שֶׁל פְּשָׁתָן בְּלִבָּד⁵.

2) שנאמר (דברים כב, יב): על ארבע כנפות כסותך. 3) ראה בסמוך ה"ג. 4) מנחות מ, ע"ב. כי פחות מזה אינה נקראת כסות. 5) מפורש בסמוך ה"ב.

ב. אֶבֶל טְלִית שֶׁל שְׂאֵר מִיָּנִין, כְּגוֹן בְּגָדֵי מְשִׁי, וּבְגָדֵי צֶמֶר-כֶּפֶן, וּבְגָדֵי צֶמֶר גְּמָלִים, וְצֶמֶר אַרְנָבִים, וְנוֹצָה⁶ שֶׁל עֲזִים, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אֵינן חֵיבִין בְּמַצּוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את שניהם, הוא שהדגיש רבינו בתחילת ההלכה: "לבדו בלא תכלת" (כסף-משנה), אלא שחכמינו גזרו בזה, כמבואר בסמוך ה"ז.

ז. כסות של פשתן, אין מטילין בה תכלת, אלא עושין הלָבָן בלבד של חוטי פשתן; לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנז³², אלא גזרה מדבריהם³³, שמה תקפה בה בלילה, שאינה זמן חיוב ציצית, ונמצא עובר על לא-תעשה בעת שאין שם מצות עשה³⁴, שחובת הציצית ביום ולא בלילה³⁵, שנאמר: "וראייתם אתו" - בשעת ראייה, וסומא חיב בציצית; אף-על-פי שאינו רואה, אחרים רואין אותו.

32) שכבר אמרנו: "עשה דוחה לא תעשה". (וראה יבמות ד. 33) מדברי חכמים. 34) מנחות מ, ע"ב. 35) שם מג, ע"א.

ח. מתר לאדם ללבש ציצית בלילה, בין בהל³⁶ בין בשבת³⁷, ואף-על-פי שאינו זמנה; ובלבד שלא יברך. ומאימתי יברך על הציצית בשחר? משניפיר בין תכלת שבה ללבן שבה³⁸. וכיצד מברך עליה? "ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית³⁹". וכל זמן שמתעטף בה ביום, מברך עליה⁴⁰ קדם שיתעטף⁴¹. ואינו מברך על הציצית בשעת עשייתה⁴², מפני שסוף המצוה הוא שיתעטף בה⁴³.

36) שאע"פ שלילה אינו זמן חיוב ציצית, אינו עובר עליהן משום "בל תוסיף". 37) כאן יש חידוש נוסף שאע"פ שאין לילה זמן ציצית, אין הציציות נחשבות כמשא שיהיה אסור לצאת בהן בשבת לרשות הרבים, אלא הרי הן מנוי הבגד ומתכסיסיו (כלשון רבינו בהל' שבת פ"ט, ה"כ). 38) מנחות מג, ע"ב: "וראייתם אותו וזכרתם" - ראה מצוה זו, וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו? קריאת-שמע, דתנן: "מאימתי קורין את שמע, משיכיר בין תכלת ללבן" וכפירוש רש"י שם: משתכיר צבע של ציצית, קרא את שמע (מעשה רוקח). 39) תוספתא ברכות פ"ו. ואנו נוהגים לברך על טלית-קטן: "על מצות ציצית" (רמ"א או"ח סי' ח' ס"ו). 40) מנחות מג, ע"ב. 41) כי כלל הוא: כל המצוות מברך עליהן קודם לעשייתן (לעיל פ"ד, ה"ו). 42) תלייתה בבגד. 43) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אין מברכים על עשייתה (מנחות מב:). והשווה דברי רבינו לקמן הל' ברכות (פרק י"א, ה"ח).

ט. ומתר להפנס בציצית לבית-הפסא⁴⁴ ולבית-המדרש. נפסקו לו חוטי לבן או תכלת - זורקו באשפה⁴⁵, מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדשה⁴⁶. ואסור למכר טלית מציצת לכותי, עד שיתיר ציציותיה; לא מפני שיש בגופה קדשה, אלא שמה יתעטף בה, ויתלף עמו ישראל וידמה שהוא

19) שמשמעה לכאורה "שלך ולא של שותפות". 20) חולין קלו, ע"א. 21) מדברי חכמים, לפי שנראית כשלו, חייבוהו חכמים משלשים יום ואילך, שאין דרך לשאול יותר משלשים יום (שם, קי: בתוספות).

ה. כסות של צמר, עושין לבן של חוטי צמר; וכסות של פשתן, עושין לבן של חוטי פשתן ממינה. ושאר בגדים, עושין לבן של כל מין ומין ממינו²², כגון: חוטי משי לכסות משי, וחוטי נוצה לכסות נוצה²³. ואם רצה לעשות לבן לכל שאר מינים מצמר או מפשתים - עושה²⁴, מפני שהצמר והפשתן פוטרין, בין במינן, בין שלא במינן; ושאר מינן - במינן פוטרין, שלא במינן אין פוטרין²⁵.

22) ואין מין אחר, חוץ מצמר ופשתים, פוטר אותה. 23) של עזים. 24) מנחות לט, ע"ב. שעיקר מצות ציצית היא מצמר ופשתים, שנאמר (דברים כב, יא): לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו, גדלים תעשה לך - נסמכו זה לזה, לומר: מהם תעשה ציצית. 25) כי שאר בגדים אינם חייבים בציצית אלא מדברי חכמים (לעיל ה"ב), וכך היתה תקנתם שלא יפטור בהם אלא מינם, או צמר ופשתים (כסף-משנה).

ו. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן, או חוטי פשתן בכסות של צמר, אף-על-פי שהוא לבן לבדו בלא תכלת? ²⁶ בדן הוא שיהא מתר, שהשעטנז²⁷ מתר לענן ציצית, שהרי התכלת צמר הוא, ומטילין אותה לפשתן²⁸. ומפני מה אין עושין כן? מפני שאפשר לעשות הלָבָן של חוטי ממינה; וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא-תעשה - אם יכול אתה לקיים את שתייהן, הרי מוטב; ואם לאו²⁹, יבוא עשה וידחה את לא-תעשה³⁰; וכאן אפשר לקיים את שתייהן³¹.

26) כי חוטי לבן של צמר בכסות של פשתן עם חוטי תכלת - מותר מן התורה, כמבואר בסמוך. 27) שאסרה תורה (דברים כב, יא). 28) שנאמר בתורה (במדבר טו, לח): על כנפי בגדיהם (בין של צמר, בין של פשתים)... ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. 29) כגון מילה בשבת, ראה לקמן הל' מילה פ"א, ה"ט. 30) מנחות מ, ע"א: "כי האזהרה של ה'לאו' (לא-תעשה) על תנאי זה נאמרה, ובה תתישב קושיית השואל: הרי אזהרת 'לאו' קשה מציווי 'עשה' (שלוקים על ביטול 'לאו' ואין לוקים על ביטול 'עשה') ואיך יבוא 'עשה' הקל וידחה 'לאו' החמור? ולפי הקדמתנו - תשובתה בצדה, שהאזהרה של 'לאו' נאמרה מתחלה על תנאי, שבמקום שתפגע ב'עשה' לא נהיה מזהירים עליה כלל" (מלשון רב נסים גאון לשבת קלג). 31) להטיל חוטי פשתן בכסות של פשתן, אבל כשעושה בה חוטי תכלת שאי-אפשר לקיים בה מצות תכלת אלא ע"י שעטנז, בא 'עשה' של תכלת ודחה 'לאו' של שעטנז, ואז גם חוטי לבן של צמר התורה בה, הואיל ובין כך לא קיימנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) מנחות מב, ע"ב. ולפיכך אין אנו מברכים על עשייתה: "לעשות ציצית", כמו שמבואר לעיל ה"ח.

יא. אף-על-פי שאין אדם מחיב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד שיפטר עצמו ממצוה זו⁵⁶; אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחיבת בציצית, כדי שיקיים מצוה זו⁵⁷. ובשעת התפילה⁵⁸ צריך להזהר ביותר. גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים, שיתפללו והם אינם עטופים⁵⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אף על פי שאין אדם מחיב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר עצמו ממצוה זו בו".

וטעם הדבר הוא כדאימא במרז"ל ש"מנין גימטריא ציצית שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג, ולכן ראיית הציצית עם החוטין כו' מזכירה כל התרי"ג מצוות. בנוסף, "ציצית על שם וראיתם אותו, כמו מציץ מן החרכים" כלומר שציצית עצמו הוא מלשון ראייה.

מכיון שעניין זה שייך גם לילדים, בהכרח שמצינו מעין זה גם אצל בנות שזוהי עניינה של הדלקת נר שבת שיש בה א. עניין של אור בראיית מוחשית בעיני בשר. ב. תוכנה מורה על כללות התומ"צ - "כי נר מצוה ותורה אור".

יש להוסיף: ידוע שד' ציציות הם כנגד ד' חיות המרכבה, והמתעטף בציצית "כאילו מתקין כורסי לקוב"ה". עפ"ז יש לבאר תורת הבעש"ט ש"אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים (שרן של ישראל) ה' נותן כל עבודתו והשגתו באלקות אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד' ציציות שיש לכל אחד מישראל" כיון שעניינו של מיכאל אינו אלא אחד מחיות המרכבה, ואילו במצות ציצית של יהודי ישנם ד' ציציות כנגד ד' חיות המרכבה.

ד' ציציות הם גם כנגד ארבע כנפות הארץ וע"י מצות ציצית פועלים שהקב"ה יקיים מצות ציצית - גילוי אלקות בכל "ארבע כנפות הארץ" שיומשך בהם ראיית אלקות באופן גלוי - בגאולה האמיתית והשלימה.

יין מלכות ספר אהבה סימן טז
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

56) מנחות מא, ע"א. 57) שם. וכן אמרו (סוטה יד.): "מפני מה נתאווה משה להכנס לארץ ישראל... הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינן מתקיימות אלא בא", אכנס לא"י כדי שיתקיימו על ידי" (תוספות' לפסחים קיג:): ו'טור' (או"ח סי' כד) נאמר: טוב ונכון להיות כל אדם זהיר במצות ציצית שיהיה לו בגד קטן (טלית-קטן) מצויץ שילבשנו כל היום,

ישאל, ויהיגנו⁴⁷. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הציצית מן התורה⁴⁸. ומדברי סופרים - שכל קטן שיודע להתעטף חיב בציצית, כדי להנכו במצוה⁴⁹. ונשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית, מתעטפים בלא ברכה⁵⁰. וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן, אם רצו לעשות אותן בלא ברכה, אין ממחין בידן⁵¹. טמטום⁵² ואנדורגינוס⁵³ חיבין בכלן מספק⁵⁴; לפיכך אין מקרינן, אלא עושין בלא ברכה.

44) דעת הגאונים, מובאת ב'נמוקי יוסף' ה' ציצית, והוא מביא ראייה לזו, ממנחות מג. שאמרו על רב יהודה שהיה מברך על טליתו בכל בוקר, ושאלו מדוע לא בריך עליה בכל פעם שלבשה במשך היום? ותירצו שרב יהודה לא היה פושט טליתו כל היום. אנו רואים שאין צריך לפשטה בכניסתו לבית-הכסא, שאם צריך לסלקה, היה לו לברך שנית עליה אחרי עשיית צרכיו. והעיר ה'טורי זהב' (או"ח סי' כא), שאין הדברים אמורים אלא בבגד בן ארבע כנפות שעשוי למלוכוש כל היום, אבל בטליתות של מצוה שלנו שאינן אלא להתפלל בהן, אין נכון להיכנס בהן לבית-הכסא, שהרי אמרו (יומא כג:): "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" - בגדים שבישל בהם קדירה לרבו - אל ימזוג בהם כוס לרבו, וכל-שכן לטלית המיוחדת לדבר שבקדושה. וכן הקיט"ל (חלוק לבן) שלובשים ביום הכיפורים, אסור להיכנס בו לבית-הכסא, כיון שמייוחד להתפלל בו, ברם הטלית-קטן שאנו לובשים תחת בגדינו, מותר להכנס בה לבית-הכסא - כיון שמכוסה היא. 45) מגילה כו, ע"ב. 46) אבל כל עוד שלא נפסקו מן הטלית ולא עברה מצוותם, אסור להשתמש בהם שום תשמיש של חול. שלא יהיו מצוות בוטיות עליו (כסף-משנה בשם ה"שאלות דרב אחא גאון' פ' שלח). 47) מנחות מג, ע"א. וגם יש לחוש שיאכילנו דבר אסור (נמוקי יוסף). 48) שהרי היא מצות-עשה שהזמן גרמא (שארין לילה זמן ציצית) ופטורות, כמבואר במס' קידושין לד. ועבדים - הוקשו לנשים (חגיגה ד.). 49) סוכה מב, ע"א. 50) כי איך יברכו: "וצונו להתעטף" - והן לא נצטוו. 51) עירובין צו, ע"א: "מיכל בת כושי (שאל) היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים". 52) ספק זכר ספק נקבה. 53) שיש בו מסימני שניהם, וראה בבאורנו לקמן ה' מילה פ"ג, ה"ו. 54) תוספתא בכורים פ"ב. והשווה דברי רבינו ה' עבודה זרה (פרק י"ב, ה"ד): "נותנים עליהם חומרי האיש וחומרי האשה".

י. היאך חיוב מצות הציצית? כל אדם שחיב לעשות מצוה זו - אם יתפסה בכסות הראוי לציצית, יטיל לה ציצית ואחר-כך יתפסה בה; ואם נתפסה בה בלא ציצית, הרי בטל מצות עשה. אכל בגדים הראויים לציצית - כל זמן שלא יתפסה בהן אדם, אלא מקפלים ומנחים, פטורין מן הציצית; שאינה חובת הטלית, אלא חובת האיש שיש לו טלית⁵⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית". וראה במשנה (שם, פרק ז, משנה א).

ב. ומדברי סופרים - לברך על כל מאכל תחלה, ואחר-כך יהנה ממנו⁶. ואפילו נתפנון לאכל או לשותות כל-שהוא⁷, מברך ואחר-כך יהנה⁸. וכן אם הריח ריח טוב, מברך ואחר-כך יהנה ממנו⁹. וכל הנהנה בלא ברכה - מעל¹⁰. וכן מדברי סופרים - לברך אחר כל מה שאיכל¹¹ וכל מה שישתה¹²; והוא¹³ שישתה רביעית¹⁴, והוא שאיכל פזית¹⁵. ומטעמת¹⁶ אינה צריכה ברכה, לא לפניה ולא לאחריה, עד רביעית¹⁷.

(6) (ברכות דף לה עמוד א.) (7) פחות מכזית. (8) שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה (שם). (9) (שם, דף מג עמוד ב) שנאמר: כל הנשמה תהלל יי' (תהילים פרק ק"ג, פסוק ו) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו, ואין הגוף נהנה ממנו, הווי אומר: זה הריח, ונוסח ברכתו מפורש לקמן פרק ט, הלכה א. (10) כאילו גזל ונהנה מן ההקדש שנאמר (תהילים כד, א): לה' הארץ ומלואה, ואחרי שמברך נעשה כאילו נטל רשות מהקדוש-ברוך-הוא, כאדם המקבל רשות מבעל הבית לאכול מהנמצא בבית (ברכות דף לה עמוד א; "החינוך" מצוה ת"ל. ובירושלמי (ברכות פרק ו, הלכה א) אמרו: "אמרת לה' אדוני אתה טובתי בל עליך (תהילים פרק טז, פסוק ב) - אם אכלת וברכת, כביכול כאילו משלך אכלת". (11) אפילו דברים שאינם משביעים. (12) (ברכות דף מד עמוד א). וסדר ברכותיהם מפורש לקמן פרק ג, הלכה י"ג, פרק ח, הלכה א. (13) ובלבד. (14) רביעית הלוג, והיא כשיעור ביצה ומחצה (רש"י שבת דף עו עמוד ב). וסדר מדידתו מבואר בביאורנו לעיל הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י. (15) (ברכות דף לט עמוד א) כי בברכה אחרונה נאמרת לשון "אכילה": "ואכלת... וברכת" - ואין אכילה פחותה מכזית (רש"י שם). ועל הריח אינו מברך לאחוריו (ברכות דף מד עמוד ב). והטעם: שהנאתו מועטת (רש"י נדה דף נב עמוד א) כלומר: הוא כפחות משיעור, שאין מברכים אחריו (אור שמח). וראה ב"טורי זהב" אורח חיים סימן רטז, סעיף קטן א. (16) טעימת תבשיל שאדם טועמו, כדי לעמוד על טעמו, ואינו מתכוון לאכלו. (17) (ברכות דף יד עמוד א) ואפילו בלע את מה שטעם, אינו צריך ברכה, שנאמר: "ואכלת... וברכת" - עד שתהא לו כוונת אכילה. אבל טעימת רביעית, יש בה כוונת אכילה (כסף משנה).

ג. וכשם שמברכין על הנהנה, כך מברכין על כל מצוה ומצוה¹⁸, ואחר-כך יעשה אותה. וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבת והודיה¹⁹ ודרך בקשה²⁰, כדי לזכר את הפורא תמיד, אף-על-פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.

(18) כגון: ציצית ותפילין וכיוצא בזה. (19) כגון: חולה

כי עיקר מצוותה על זכירת המצוות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך. דוגמא לזה, אדם המזהיר את חבריו על ענין אחד, שקושר קשר באזרוו כדי שיזכרו... ועל כן יש לה ארבע כנפים, שבכל צד שפונה יזכור". (58) ובמדרש 'שוחר טוב' הובא ב"ליקוט שמעוני', תהלים תשכג, על הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה, י): "אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות... בראשי - אני מניח תפילין... מאחרי ומלפני - השלכתי שתי כנפים של תלית כשאני עומד בתפילה, בחזה - אני משים הציצית כנגד הלב, כל זמן שאני קורא קריאת-שמע - מכאן שמצוה לאחוז הציצית בידו כנגד לבו בזמן קריאת-שמע (ה'גהות מיימוניות). (59) בטלית מצוייצת, (שבת י. י): "ומתעטף ומצלי". (במסכת תענית כ.). "נתעטף ועמד בתפילה".

יב. לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי הפתוב שקלה ותלה בה פל המצות פלן, שנאמר: וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות יי'⁶⁰.

(60) "שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות" (מנחות מג.). וראה לעיל בביאורנו ריש הל' ציצית.

סליק הלכות ציצית

~ יום שישי י"ח ניסן ~

הלכות ברכות

מצות עשה אחת, והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

(1) טעם הברכות: "כדי לזכור הבורא תמיד וליראה ממנו" (דברי רבינו בסמוך (הלכה ד). והשווה מורה נבוכים חלק ג, פרק מ"ד.

פרק ראשון

(1) שמצוה מדברי סופרים לברך על כל דבר שיהנה ממנו - תחילה וסוף; המשנה מוטבע שטבעו חכמים בברכות מה דינו; שכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך; האוכל דבר האסור אם מברך עליו.

א. מצות עשה מן התורה² לברך אחר אכילת מזון³, שנאמר: ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלהיך. ואינו חייב מן התורה אלא-אם-כן שבע, שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת. ומדברי סופרים⁴ - אכל אפילו פזית, מברך אחריו⁵.

(2) (ברכות דף מח עמוד ב). (3) לחם הנעשה מחמשת מיני דגן המנויים לקמן פרק ג, הלכה א, שאין לך דבר המשביע אלא הבא מחמשת מינים אלו, והתורה אמרה: "ואכלת ושבעת". (4) החכמים. (5) (שם, דף כ עמוד ב) "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא! כתוב בתורתך: "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", והלא אתה נושא פנים לישראל, שנאמר: "ישא ה' פניו אליך", אמר להם: וכי לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן, לֹא יִפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה וּבֵין הַדְּבָר שֶׁמְבַרְכִין עָלָיו בְּדָבָרִים אַחֲרָיִם. וְאִם הִפְסִיק - צָרִיף לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ שְׁנֵיהֶם.³⁷ וְאִם הִפְסִיק בְּדָבָרִים שֶׁהֵן מַעֲנִין דְּבָרִים שֶׁמְבַרְכִין עָלָיו - אֵינוֹ צָרִיף לְבָרֵךְ שְׁנֵיהֶם. פִּיּוּצָד? כַּגֹּן שֶׁבָרַךְ עַל הַפֶּת, וְקִדְּם שְׂאֵכֵל אָמַר: הִבִּיאֵנוּ מִלֶּח³⁸! הִבִּיאֵנוּ תְּבַשִּׁיל! תָּנוּ לְפָלוֹנִי לְאָכֵל! תָּנוּ מֵאֵכֵל לְבַהֲמָה³⁹. וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוּ - אֵינוֹ צָרִיף לְבָרֵךְ שְׁנֵיהֶם, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

(37) (מנחות דף לו עמוד א; חולין דף פז עמוד א).
(38) "שהוא צורך ברכה, כדי שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם" (רש"י ברכות דף מ עמוד א). (39) שאסור לאדם לאכול קודם שייתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת", אכילת הבהמה קודמת לאכילתך (ברכות דף מ עמוד א).

ט. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹם, מִתָּר לְטָמֵא לְבָרֵךְ אוֹתָן - בֵּין שֶׁהָיָה טָמֵא טְמֵאָה שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲלוֹת מִמֶּנָּה בּו בַּיּוֹם⁴⁰, בֵּין טְמֵאָה שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִמֶּנָּה בּו בַּיּוֹם⁴¹. וְאִסּוּר לְמַבְרָךְ לְבָרֵךְ כִּשְׁהוּא עָרֵם⁴², עַד שְׂיִכְסֶּה עָרוֹתָיו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ, אֲכָל בְּאִשָּׁה - יוֹשֶׁבֶת וּפְגִיפָה⁴³ טוּחוֹת⁴⁴ בְּקִרְקַע וּמְבַרְכָת⁴⁵.**

(40) על ידי טבילה. (41) שנטמא טומאה חמורה שצריך לחכות שבעה ימים עד שייטהר, כי חכמינו כבר ביטלו הטבילה לברכות (שם דף כב עמוד א) וראה לעיל הלכות תפילה פרק ד, הלכה ה. (42) שנאמר (דברים פרק כג, פסוק טו): ולא ייראה בך ערוות דבר בשעה שאתה מדבר בו לא ייראה בך ערווה (תרומות פרק א משנה ו). (43) של מטה. (44) דבוקות. (45) כי כל ערוותה מכוסה (חלה פרק ב, משנה ג; ברכות דף עד עמוד א).

י. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁבָרַךְ וַיִּצָּא יָדָיו חוּבְתוֹ, מִתָּר לוֹ לְבָרֵךְ לְאַחֲרָיִם שֶׁלֹּא יִצָּאוּ יָדָיו חוּבְתָן כְּדִי לְהוֹצִיאָן⁴⁶; חוּץ מִבְּרַפְת הַהֲנִיָּה שְׂאֵין בָּהּ מִצְוָה, שְׂאֵינוֹ מְבַרְךְ לְאַחֲרָיִם⁴⁷, אֶלֶּא-אִם-כֵּן נִהְנֶה עִמָּהּ⁴⁸. אֲכָל בְּרַפְת הַהֲנִיָּה שְׂאֵין בָּהּ מִצְוָה, כַּגֹּן אֲכִילַת מִצְוָה בְּלִילֵי הַפֶּסַחִים וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם⁴⁹ - הָרִי זֶה מְבַרְךְ לְאַחֲרָיִם, וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִים, אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהּ⁵⁰.**

(46) כגון מקרא מגילה או תקיעת שופר אף על פי שכבר יצא ידי חובתו מותר לו לקרוא לאחרים ולתקוע לפניו בברכה, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, ואם חבירו לא יצא עוד, הרי זה כאילו הוא לא יצא (ראש השנה דף כט עמוד א וברש"י). (47) שהואיל ואין מצוה בהנאתם, אלא מפני שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה - טעונים ברכה, אין כאן ערבות, כי אין זו חובה על האדם, לא יאכל ולא יברך (רש"י שם). (48) ומברך על הנאתו, ואז מוציא גם את האחרים. (49) של שבת ושל יום טוב. (50) ששני הדברים האלה אי אפשר להם בלי הנאה, והנאה אי אפשר

שנתרפא. ראה לקמן פרק י, הלכה ת. (20) כגון: הלך למוד את גרנו, שמבקש: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שתשלח ברכה במעשה ידי (שם הלכה כ"ב).

ד. **נִמְצָאוּ כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן שֶׁלֶּשָׁה מִיָּנִים: בְּרֻכּוֹת הַנֵּיָה, וּבְרֻכּוֹת מִצְוֹת, וּבְרֻכּוֹת הַדָּאָה²¹, שֶׁהֵן דְּרָף שֶׁבַח וְהוֹדָיָה וּבִקְשָׁה, כְּדִי לְזַכֵּר אֶת הַבוֹרֵא תְּמִיד וּלְיִרְאָה מִמֶּנּוּ.**

(21) והן מנויות לקמן פרק י.

ה. **וְנִסַּח כָּל הַבְּרָכוֹת, עֲזָרָא וּבֵית-דִּינוֹ תִּקְנוּם²². וְאֵין רְאוּי לְשִׁנוֹתָם, וְלֹא לְהוֹסִיף עַל אַחַת מֵהֶם²³ וְלֹא לְגַרַע מִמֶּנָּה. וְכָל הַמְשָׁנָה מִמְטַבַּע שֶׁטַּבְּעוּ חֲכָמִים בְּבְרָכוֹת²⁴, אֵינוֹ אֶלֶּא טוּעָה²⁵. וְכָל בְּרָכָה שְׂאֵין בָּהּ הַזְּכָרַת הַשֵּׁם וּמַלְכוּת²⁶ אֵינָה בְּרָכָה²⁷, אֶלֶּא-אִם-כֵּן הִיָּתָה סְמוּכָה לְחִבְרָתָהּ²⁸.**

(22) (ברכות דף לג עמוד א) וכפירוש רש"י שם. (23) בנוסח כל אחת מהן. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (24) ששינה את תוכן הברכה, כגון שראה תאנה נאה, אמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום שבראה. מטבע - נוסח קבוע. (25) ולא יצא ידי חובתו (ברכות דף מ עמוד ב). והשווה דברי רבינו לעיל הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ז שכתב: "הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע". (26) שלא אמר בה: "ה' אלוקינו מלך העולם". (27) וחייב לחזור ולברך (ברכות שם). (28) כגון ברכות קריאת שמע, וכן הברכות שבתפילת "שמונה עשרה" שה"מלכות" הנוכרת בכרכה הראשונה עולה גם לשנייה הסמוכה לה. ראה (ברכות דף מט עמוד א). והברכה הראשונה שבתפילת "שמונה עשרה" יש בה מלכות בזה שמזכיר סמוך להזכרת השם - "אלוקי אברהם", שאברהם אבינו המליך את הקדוש-ברוך-הוא על כל העולם שהודיע מלכותו. ומטעם זה גם ברכת "מגן אבות" שבתפילת ליל שבת יש בה מלכות שגם בה אנו אומרים: "אלוקי אברהם" (תוספות ברכות דף מ עמוד ב).

ו. **וְכָל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן נִאֲמָרִין בְּכָל לְשׁוֹן²⁹; וְהוּא שְׂאֵימַר פִּעִיץ³⁰ שֶׁתִּקְנוּ חֲכָמִים. וְאִם שָׁנָה אֶת הַמְטַבַּע³¹ - הוֹאִיל וְהַזְּכִיר אֶזְכָּרָה וּמַלְכוּת וְעַנְיָן³² הַבְּרָכָה, אֶפְלוּ בְּלִשׁוֹן הַלֵּל³³, יִצָּא³⁴.**

(29) (סוטה דף לב עמוד א). (30) כעניין. (31) ששינה מהנוסח הקבוע. (32) תוכן. (33) יש כאן שתיים לרעה, ששינה מנוסח הברכה, וגם אמרה בלשון חול. (34) (ברכות דף מ עמוד ב).

ז. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן, צָרִיף שְׂשִׁימְעֵי לְאָזְנוֹ מָה שֶׁהוּא אוֹמְרֵי³⁵. וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יִצָּא, בֵּין שֶׁהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו, בֵּין שֶׁבָרַךְ בְּלִפְּוִי³⁶.**

(35) (שם, דף טו עמוד ב) כקריאת שמע שנאמר בה: "שמע ישראל" - השמע לאונן מה שאתה מוציא מפיך. (36) ולא ביטא בשפתיו (שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברכות להקל. והטעם שמצריכים קביעות מיוחדת לפת ויין, מפני שהם דברים חשובים, ולפי חשיבות הדבר ראוי שכל אחד יברך לעצמו, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

יג. **כָּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מִבְּרֵךְ בְּרֵכָה מִכָּל הַבְּרֵכּוֹת כְּלֵן, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא שָׁמַע הַבְּרֵכָה כְּלֵה מִתְחַלְתָּהּ וְעַד סוּפָה, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ חֵיב בְּאוֹתָהּ בְּרֵכָה⁶³ - חֵיב לְעֲנוֹת אָמֵן⁶⁴. וְאִם הִיָּה הַמְּבָרֵךְ (עַפּוּ"ם אוֹ) אֶפְיָקוֹרוֹס אוֹ כּוֹתִי"ם⁶⁵, אוֹ תִינוּק הַמִּתְלַמֵּד⁶⁶, אוֹ שְׁהִיָּה גְדוֹל, וְשֵׁנָה מִמְטַבֵּעַ הַבְּרֵכָה⁶⁷ - אֵין עֲוִיָּן אַחֲרֵיהֶן אָמֵן.**

63) כי אם חייב בה ורוצה לצאת בברכת חברו צריך הוא לשמעה מתחילתה ועד סופה כמו שמבואר לעיל הלכה י"א. 64) (ברכות דף נג עמוד ב). "כי מן החוב המוטל עלינו לשבח ולפאר השם הנכבד והנורא, חייבים אנחנו בכל עת שנזכרהו, או שנשמע זיכרו להוסיף שבח עליו ורוממות או לענות אמן אחרי המשבח" (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן ל"ה). 65) הוא מאנשים שהביא סנחריב מלך אשור מכותה והושיבם בערי שומרון (מלכים"ב פרק יז, פסוק כד) והכתוב מעיד עליהם: את ה' היו יראים ואת אלוקיהם היו עובדים (שם, פסוק לג) והיו שומרים תורה שבכתב, ולפיכך היו מאמינים להם בקצת המצוות, עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים לה ומאו עשאו כגויים לכל דבריהם (חולין דף ו עמוד א). ורבינו בפירושו המשנה (ברכות פרק ח, משנה ח) יאמר: כל מקום שתמצא במשנה שהכותים עדיפים משאר הגויים אין זה אלא קודם שחקרו עליהם וכו'. 66) שאינו מתכוון לברך אלא להתלמד, אבל כשמפטירים בנביא בציבור ומברכים בתורה ובנביא, עונים אחריהם (ברכות דף נג עמוד ב). 67) ראה לעיל הלכה ה ובביאורו, שאינו אלא טועה, וברכתו לבטלה, ואין עונים אמן על ברכה שאינה צריכה כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. וכדאי להעיר שבירושלמי (ברכות פרק ח, הלכה ח) אמרו: "גוי שברך את השם עונה אחרי אמן... אם בירך גוי ענה אחרי אמן, שנאמר (דברים פרק ז פסוק יד): ברוך תהיה מכל העמים" - כלומר: אפילו אם העמים יברכו אותך, תחול עליך הברכה. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך אורח חיים סימן רטו, סעיף ב, אולם מדברי רבינו לא משמע כן.

יד. **כָּל הָעוֹנֵה אָמֵן, לֹא יַעֲנֶה, לֹא אָמֵן חֲטוּפָה⁶⁸ וְלֹא אָמֵן קְטוּפָה⁶⁹ וְלֹא אָמֵן קְצָרָה⁷⁰ וְלֹא אֲרָפָה⁷¹, אֶלָּא אָמֵן בִּינוֹנִית; וְלֹא יִגְבִּיָּה קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַמְּבָרֵךְ⁷². וְכָל מִי שְׁלֵא שָׁמַע אֶת הַבְּרֵכָה שֶׁהוּא חֵיב בָּהּ, לֹא יַעֲנֶה אָמֵן בְּכָלֵל הָעוֹנִים⁷³.**

68) שקורא את האל"ף בחטף פתח, אָמֵן במקום אָמֵן (ברכות דף מז עמוד א). וב"ערוך" פירש: שחוטף ועונה אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך. 69) שמחסר קריאת הנו"ן ומבליעה (רש"י שם). וב"ערוך" ערך אמן פירש: שפוסק אמן לשניים. 70) שאינו מזכיר האל"ף (שם, על פי גירסת הרי"ף). 71) שאין התיבה מובנת היטב

לה בלי ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת ההנאה ושוב נאמר בהם הנימוק של "ערבות" (שם, דף כט עמוד ב).

יא. **כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרֵכָה מִן הַבְּרֵכּוֹת מִתְחַלְתָּהּ וְעַד סוּפָה, וְנִתְפָּוֶן לְצֵאת בָּהּ יָדֵי חוֹבְתוֹ - יֵצֵא, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא עָנָה אָמֵן⁵¹. וְכָל הָעוֹנֵה אָמֵן אַחַר הַמְּבָרֵךְ⁵², הֵרִי זֶה מִמְּבָרֵךְ⁵³; וְהוּא, שִׁיְהִיָּה הַמְּבָרֵךְ חֵיב בְּאוֹתָהּ בְּרֵכָה⁵⁴. הִיָּה הַמְּבָרֵךְ חֵיב מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁵⁵ וְהָעוֹנֵה חֵיב מִן הַתּוֹרָה⁵⁶ - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ, עַד שִׁיעֲנֶה, אוֹ עַד שִׁישְׁמַע מִמִּי שֶׁהוּא חֵיב בָּהּ מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹהוּ⁵⁷.**

51) (ברכות דף נג עמוד ב; דף מה עמוד ב). ובסוכה דף לח עמוד ב אמרו: "מניין לשומע כעונה, שנאמר (מלכים"ב פרק כב, פסוק טז): את כל דברי הספר אשר קרא (יאשיהו) מלך יהודה, וכי יאשיהו קראם והלא שפן קראם? (שם, פסוק ח) אלא מכאן לשומע כעונה". 52) וגם שמע כל הברכה ונתכוון לצאת בה. 53) ועדיף משומע ואינו עונה אמן שאמנם יצא, אבל אינו כמברך (ברכות דף נג עמוד ב). 54) פרט לחרש שוטה וקטן שאינם חייבים במצוות (ראש השנה דף כט עמוד א). 55) כגון שאכל רק כזית שאינו חייב לברך אחריו ברכת המזון אלא מדברי סופרים. 56) שאכל כדי שביעה (ראה לעיל הלכה א). 57) (ברכות דף כ עמוד ב) וזה מוסב גם על הענייה (כסף משנה). ויש מפרשים: "עד שיענה" - כששמע ממי שחייב רק מדברי סופרים, אלא שעונה מלה מלה, כלשון המשנה סוכה (פרק ג, משנה י): "מי שהיה עבד או אשה מקרים אותו (קריאת ההלל) עונה אחריהם מה שהם אומרים", וכן כתב רבינו בהלכות חנוכה פרק ג, הלכה י"ד ובענייה הזאת יוצא אפילו ממי שאינו חייב מן התורה, ובמי שאינו יודע לברך בעצמו ידובר פה (הגהות האדר"ת).

יב. **רַבִּים שֶׁנִּתְעַדְדוּ⁵⁸ לְאָכַל פֶּת אוֹ לְשִׁתּוֹת יֵיִן, וּבְרֵךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנָה כָּלֵם אָמֵן - הֵרִי אֵלָיו מִתְרִין לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת⁵⁹. אֲבָל אִם לֹא נִתְפָּוֶנוּ לְאָכַל כְּפֶאֶךְד, אֶלָּא זֶה כָּא מַעֲצָמוּ וְזֶה כָּא מַעֲצָמוּ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין מִכְּפֶר אֶחָד, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרֵךְ לְעַצְמוֹ⁶⁰. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּפֶת וְיֵיִן בְּלֶבֶד, אֲבָל שָׂאָר אֲכָלִים וּמִשְׁקִין אֵינָן צְרִיכִין הַסְּבָה⁶¹; אֶלָּא אִם בְּרֵךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנָה כְּלָן אָמֵן, הֵרִי אֵלָיו אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא נִתְפָּוֶנוּ לְהִסָּב כְּפֶאֶךְד⁶².**

58) שנועדו מתחילה לאכול ולשתות בחבורה. 59) בלא ברכה. 60) (ברכות דף מב עמוד א) שאין זו סעודה משותפת. 61) מנהגם היה כשהיו מתוועדים לאכול בחבורה, להסב על מיטות ולאכול כשהם מוטים על צדיהם השמאלי, הסבה - הטייה, ואנו היום כשאוכלים על שולחן אחד יחד זוהי קביעותנו כהסבה שלהם (תוספות ברכות דף מב עמוד א ובשולחן ערוך אורח חיים סימן ר"ג סעיף א). 62) (ברכות דף מג עמוד א) וכ"לשינא קמא", מטעם ספק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קְרִיאַת מְגִלָּה וְהִדְלָקַת נֵר תְּנִינָה, לְמַעַן לֹא יִפְסִיק בְּאֲמֵן בֵּין בְּרִכָּה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁבִּרְךָ עָלָיו.

83) ראה לקמן פרק ב, הלכה א. (84) ולפיכך עונה אמן אחריה כדי להבדיל בין עיקר הברכות לתוספת (ברכות דף מה עמוד ב). (85) ואין להפסיק בין הברכה ובין הדבר שברך עליו (הוא קריאת שמע) כמו שמבאר והולך.

יח. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר בְּרִכַּת הַפְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן? ⁸⁶ מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרִכָּה אַחַת, וְאֵין עוֹנֵין אָמֵן אֶלֶּא אַחֵר בְּרִכָּה אַחְרוֹנָה, שֶׁקֹּדֶמָּה אוֹתָהּ בְּרִכָּה אַחֶרֶת, אוּ בְּרִכּוֹת, כְּגוֹן בְּרִכּוֹת הַמֶּלֶךְ ⁸⁷ וּבְרִכּוֹת פֶּהֶן גְּדוּל ⁸⁸ וְכִיּוֹצֵא כְּהֵן ⁸⁹ - לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּבֵר הַשְּׁלִים כָּל בְּרִכּוֹתָיו, וּלְפִיכֵךְ עוֹנֶה אָמֵן.

86) הכוונה לברכה אחרונה שאחרי האכילה, (ראה לקמן פרק ח, הלכה א). (87) שמברך במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות במוצאי שנת השמיטה, אחרי שקורא בתורה פרשיות מסויימות המזוהות את הקהל במצוות - שמונה ברכות זו אחר זו והן מנויות במשנה (סוטה פרק ז, משנה ח). (88) המברך ביום הכיפורים אחרי שכלתה עבודת היום - שמונה ברכות, וגם הן מנויות במשנה (שם, משנה ז). (89) כגון ברכות ההפטרות אחרי הקריאה בנביא. מקור נוסף לדברי רבינו בשלוש הלכות אלו משמשת התוספתא (מגילה פרק ג) האומרת: "הפורס על שמע והמברך על הפירות ועל המצוות, הרי זה לא יענה (אמן) אחר עצמו. אם ענה הרי זה בור וכמו שפירשה בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ד), ואנו נוהגים שלא לענות אמן אחרי כל ברכה שהיא, חוץ מברכת "בונה ירושלים" (אורח חיים סימן רטו על פי תוספות ברכות דף מה עמוד ב).

יט. כָּל הָאוֹכֵל דָּבָר הָאֶסוּר - בֵּין פְּזוּדוֹן, בֵּין בְּשִׁנְיָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו ⁹⁰, לֹא בְּתַחֲלֵהוּ ⁹¹ וְלֹא בְּסוּף ⁹². כִּיצַד? הֲרִי שֶׁאֵכֵל טַבָּל ⁹³ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם ⁹⁴, אוּ שֶׁאֵכֵל מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן ⁹⁵ שֶׁלֹּא נִטְלוּ תְּרוּמוֹתָיו ⁹⁶, אוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהֶקְדָּשׁ ⁹⁷ שֶׁלֹּא נִפְדוּ בְּהִלְכָתָם ⁹⁸ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ. וְאֵין צָרִיף לִזְמַר אִם אֵכֵל נְבִלוֹת וּטְרֵפוֹת ⁹⁹, אוּ שֶׁתָּה יֵין-נִסְתָּה ¹⁰⁰ וְכִיּוֹצֵא כּוּ.

90) (ברכות שם עמוד א) ובירושלמי (חלה פרק א, הלכה ה) אמרו: מצה גזולה אסור לברך עליה, שנאמר (תהילים פרק י, פסוק ג): ובוצע (גולן) ברך ניאץ ה' אין זה מברך אלא מנאץ, רבי יונה אמר: אין עבירה מצוה (כל מצוה הבאה בעבירה - אינה מצוה)... "אלה המצוות" - אם עשיתן כמצוותן (בלי עבירה), הן מצוות, ואם לאו - אינן מצוות". וראה (בבא קמא דף צד עמוד א). ובתוספתא (דמאי פרק ב) אמרו: לא ישיט ישראל... כוס יין לזויר, שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו, ועל כולם אין מברכים עליהם ואין מזמנים עליהם ואין עונים אחריהם אמן. (91) לפני אכילתו, וזה מוסב רק על "זדון" כי על "שגגה" אין מקום לומר שלא יברך עליו בתחילה, שהרי אינו יודע שהוא דבר האסור באכילה. (92) מוסב גם על

כשהוא מאריך בה יותר מדאי, הוא שאמרו שם: "כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה". (72) (ברכות דף מה עמוד א) שנאמר (תהילים פרק לד, פסוק ד): גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו. (73) ונקראת בלשון התלמוד שם: "אמן יתומה" וכפירוש הירושלמי שם (פרק ח, הלכה ח). אבל ברכה שאינו חייב בה עונה אמן אף על פי שלא שמעה, וכן אמרו (סוכה דף נא עמוד ב) על בית הכנסת הגדול שבאלכסנדריה של מצרים, שהיה גדול ביותר "וחזן הכנסת היה עומד על הבימה וסודרים בידו וכיוון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן" ואף על פי שלא שמעו הברכה מפי המברך, מותר להם לענות אמן "בקריאת התורה" וכיוצא בזה בדברים שאין הש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתם (רב ניסים גאון הובא ב"ערוך" ערך אמן על פי הירושלמי סוכה פרק ה, הלכה א).

טו. כָּל הַמְּבָרֵךְ בְּרִכָּה שְׂאִינָה צְרִיכָה, הֲרִי זֶה נוֹשֵׂא שֵׁם שְׁמַיִם לְשׂוּא ⁷⁴, וְהֲרִי הוּא כְּשֹׁבֵעַ לְשׂוּא, וְאֶסוּר לְעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן ⁷⁵. הַתִּינוּקוֹת, מְלַמְּדִין אוֹתָן הַבְּרִכּוֹת כִּתְקוּנָן; וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְבָרְכִין לְבִטְלָה בְּשַׁעַת לְמוֹד, הֲרִי זֶה מְתַר ⁷⁶. וְאֵין עוֹנֵין אַחֲרֵיהֶן אָמֵן. וְהַעוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אָמֵן ⁷⁷, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ ⁷⁸.

74) (ברכות דף לג עמוד א) וראה לקמן פרק י"א, הלכה ט"ז. (75) שהרי אמרו (ברכות דף נג עמוד ב) אין עונים אמן על ברכת התינוקות, והטעם: שברכתם לבטלה. (76) שמתכוון ללמדם. (77) אפילו שלא בשעת לימודם, אלא כשמברכים לפטור את עצמם. (78) לפי "שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את האחרים ידי חובתם" (ראש השנה דף כט עמוד א).

טז. כָּל הָעוֹנֶה אָמֵן אַחֵר בְּרִכּוֹתָיו ⁷⁹, הֲרִי זֶה מְגַנֵּה ⁸⁰. וְהַעוֹנֶה אַחֵר בְּרִכָּה שֶׁהִיא סוּף בְּרִכּוֹת אַחְרוֹנוֹת, הֲרִי זֶה מְשַׁבְּחָה ⁸¹; כְּגוֹן אַחֵר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם" כְּבִרְכַּת-הַמְּזוּזוֹן, וְאַחֵר בְּרִכָּה אַחְרוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית, וְכֵן בְּסוּף כָּל בְּרִכָּה שֶׁהִיא סוּף בְּרִכּוֹת אַחְרוֹנוֹת ⁸², עוֹנֶה בָּהּ אָמֵן אַחֵר עֲצָמוֹ.

79) אחר כל ברכה מברכותיו שמברך זו אחר זו. (80) שעניית אמן משמעה גמר וסיום, וכשהוא חוזר ומברך הרי הוא מראה שעוד לא סיים, ולפיכך הרי זה מגונה (ברכות דף מה עמוד ב). (81) שאחר גמר ברכתיו הוא מוסיף לשבח את בוראו (שם). (82) כגון ברכות המלך וברכות כהן גדול, ראה בסמוך הלכה י"ח.

יז. וְלָמָּה יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְהֲרִי אַחֲרֵיהָ בְּרִכַּת "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"? מִפְּנֵי שֶׁבִּרְכָה זוּ בִּימֵי חֲכָמֵי מְשֻׁנָּה ⁸³ תִּקְנֶנָּה, וּכְאֵלוֹ הִיא תּוֹסֶפֶת, אֲבָל סוּף עֶקֶר הַבְּרִכּוֹת שֶׁל בְּרִכַּת-הַמְּזוּזוֹן הִיא "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם" ⁸⁴. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר "אַהֲבַת עוֹלָם", מִפְּנֵי שֶׁהִיא סוּף בְּרִכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע ⁸⁵. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהּ מְבָרְכִין שֶׁמְבָרְכִין אוֹתָן תַּחֲלָה לְדָבָר, כְּגוֹן בְּרִכּוֹת שֶׁמְבָרְכִין לְפָנָי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

107) (ברכות דף מז עמוד ב.) (108) אולי נתכוון רבינו על חולה שאכל ביום הכיפורים, או שאכל דבר איסור במקום סנה שמחוייב לברך (אורח חיים סימן קצ"ו ובבית יוסף שם).

פָּרָק שְׁנַיִ

1) סדר ברכות המזון ומי תיקן; התוספות שבברכת המזון בשבתות ובימים טובים ובבית האבל; נוסח ברכת חתנים; מי ששכח ולא הזכיר מעין היום בברכת המזון מה דינו.

א. סֵדֵר בְּרֵכַת הַמְּזוֹן כֶּן הִיא: רֵאשׁוּנָה - בְּרֵכַת "הַזֵּן", שְׁנֵינָה - בְּרֵכַת הָאֲרֵץ, שְׁלִישִׁית - "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", רְבִיעִית - "הַטּוֹב וְהַמְטִיב"². בְּרֵכַת רֵאשׁוּנָה - מְשָׁה רַבְּנּוּ תִּקְנָה³; שְׁנֵינָה תִּקְנָה יְהוֹשֻׁעַ⁴; שְׁלִישִׁית תִּקְנָה דָּוִד וְשְׁלֵמָה בְּנוֹ⁵; רְבִיעִית - תִּקְנָה מְשָׁנָה תִּקְנּוּהָ⁶.

2) ונוסח כל הברכות, מביאו רבינו ב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף ספר זה. (3) ברכות מח, ע"ב. בשעה שירד להם המזן. (4) כשנכנסו לארץ. (5) דוד תיקן - על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תיקן - על הבית הגדול והקדוש, כי אע"פ שתיקן ברכת המזון מן התורה היא, מטבע הברכות תקנת נביאים היא (כסף-משנה בשם הרמב"ן). (6) ברכות מח, ע"ב: "אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תיקנו ביבנה "הטוב והמטיב", הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה" (ששמחו שזכו לקבורה ושלא הסריחו, רש"י לבבא-בבבא-בבבא-בבבא-בבבא). וקבעוה בברכת המזון, שכולה הודאה היא (רא"ש לברכות פ"ו). ובירושלמי (הובא ברא"ש שם) אמרו: "כשנחרבה ביתר, נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד, ולכך סמכוה אצל בונה ירושלים". וראה מדרש תנחומא פרשת מסעי אות ו'.

ב. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין מְלָאכָה אַצְּלַי בְּעַל הַבֵּית וְאֶחָד פֶּתֶן - אֵין מְבָרְכִין לְפָנֶיהָ⁷; וּמְבָרְכִין לְאַחַר סְעוּדָתָן⁸ שְׁתֵי בְּרֵכּוֹת בְּלִבְדָּה, כְּדֵי שְׁלֵא יִבְטְלוּ מְלָאכָת בְּעַל הַבֵּית: בְּרֵכַת רֵאשׁוּנָה - בְּרֵכַת הָאֲרֵץ; שְׁנֵינָה - פּוֹתֵחַ בְּבְרֵכַת הָאֲרֵץ, וְכוֹלֵל בָּהּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם"⁹, וְחוֹתֵם בְּבְרֵכַת הָאֲרֵץ¹⁰. וְאֵם הָיוּ עוֹשִׂין בְּסְעוּדָתָן¹¹ בְּלִבְדָּה, או שְׁנֵינָה בְּעַל הַבֵּית מְסֻבִּים¹² עִמָּהֶן - מְבָרְכִין אֲרִבְעָה בְּרֵכּוֹת בְּרֵכַת הָאֲרֵץ, כְּשֶׁאֵר כָּל אֲדָם.

7) שאינה מן התורה (ברכות טז. וברש"י שם). (8) שברכה לאחריה מן התורה היא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א). (9) כי אין מנין הברכות שאחר המזון מן התורה, ולפיכך יכולים לכללן ולקצרן (כסף-משנה). ובירושלמי (ברכות פ"ב, ה"ה) אמרו: "מכאן משמע שאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך". (10) כגירסת התוספתא, ברכות פ"ה. (11) בשכר האכילה בלבד. (12) כי כל עוד שהוא אוכל עמהם אין להם למהר ולקצר בברכות, ומברכים כמותו (ברכות, שם). וכיום מברכים לעולם כל ארבע ברכות, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך, ועל דעת כן שוכרים פועלים

"שגגה" שכשאל לא ידע וכשהגיע לברכה אחרונה נודע לו שמאכל אסור אכל. (93) שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות ואסור באכילה, טבל - טב לא (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א) וכבר פירשנוהו בחלק הראשון ב"מניין המצוות". (94) דברי סופרים, כגון דבר הצומח בעציץ שאינו נקוב שאינו חייב במעשרות אלא מדברי חכמים, ואין צורך לומר בטבל מן התורה, שאסור לברך עליו (ברכות דף מז עמוד ב.). (95) אחרי שמפרישים מן התבואה תרומה גדולה לתיתה לכהן, מפרישים ממנה מעשר ראשון ללוי, ואחרי הפרשת מעשר ראשון, מפרישים הבעלים מעשר שני והם עצמם מעלים אותו (או דמי פדיונו) לאכלו בירושלים. (96) שלא הפרישו לפני תרומה גדולה, או שלא הפריש הלוי ממעשר זה "תרומת מעשר" המחוייב לתיתה לכהן. (97) דבר שהקדישו אותו להכנסת בית המקדש וצרכיו. (98) כגון שפדה את המעשר שני על כסף שאין עליו צורת מטבע, והתורה אמרה (דברים פרק יד, פסוק כה): וצרת הכסף בידך - כסף שיש עליו צורה. וכן פדה את ההקדש על קרקע, והתורה אמרה (ויקרא פרק כז, פסוק יט): ויסף חמישית כסף... וקם לו, כסף - ולא קרקע (ברכות דף מז עמוד ב.). (99) שהן אסורות מן התורה באכילה, ונוסף על זה - הם דברים שהנפש קצרה (מואסת) בהם (ראה מסכת בכורות דף לז עמוד א) ואין לברך עליהן ברכות ההנאה (אדר"ת). נבלה וטריפה - נתבאר לעיל בבאורנו, הלכות תפילין פרק א, הלכה י. (100) שנתנסך לעבודה זרה ואסור בהנאה מן התורה. וראה לעיל הלכות עבודה זרה פרק ז הלכה ט"ו.

כ. אֶבֶל אֵם אֶבֶל דְּמַאי¹⁰¹, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ רֵאוי אֶלָּא לְעֵנִיִּים¹⁰², או מְעַשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁנֵינָה תְּרוּמָתוֹ¹⁰³, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא נָטַל מִמֶּנּוּ חֶשְׁבוֹן תְּרוּמָה גְּדוּלָּה, וְהוּא¹⁰⁴ שֶׁהֶקְדִּימוּ בְּשִׁבְלֵינָם¹⁰⁵, או מְעַשֵׂר שְׁנֵי וְהֶקְדֵּשׁ שְׁנֵינָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא נָתַן אֶת הַחֶמֶשׁ¹⁰⁶ - הָרִי זֶה מְבָרְךָ תְּחִלָּה וְסוּף¹⁰⁷, וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בְּהִנָּה¹⁰⁸.

101) פירות עמי הארץ קרואים דמאי, כלומר: דא - מאי (זה מה) מעושר או בלתי מעושר? לפי שהם חשודים על המעשרות, ואסור חכמים לאכול מפירותיהם עד שיעשר (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א). ויש מפרשים: דמאי משורש "דמה" ענייני הרהור וספק: כמדומה מתוקן, כמדומה לא (ירושלמי מעשר שני פרק ה, הלכה ה.). (102) (דמאי פרק ג, משנה א) "כדי להקל עלינו הצדקה" (פירוש המשנה לרבינו שם). (103) תרומת מעשר שהלוי נתנה לכהן מעשר מן המעשר (במדבר פרק יח פסוק כו). (104) ובלבד. (105) שקדם הלוי את הכהן ולקח מעשר בעודו בשיבלים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה, אבל אחרי שנתמרחא התבואה בגורן, אין קדימתו של הלוי מועלת לו וחייב להפריש ממעשרו תרומה גדולה נוסף על תרומת מעשר, ובתבואה זו ידובר לעיל הלכה י"ט: "שלא נטלו תרומתו". (106) שלכתחילה צריך להוסיף בפדיונו חמ"ש על הקרן (ויקרא פרק כז, פסוקים יט, לא).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אל ה' ואל טובו, טובו – זה בית המקדש, ולפיכך אנו מזכירים את שלשתם בברכת "רחם". (21) תוכן.

ה. בַּשְּׁפָתוֹת וּבִימִים טוֹבִים מִתְחִיל בְּנַחְמָה וּמְסִים בְּנַחְמָה²², וְאוֹמֵר קִדְשֵׁת הַיּוֹם בְּאֲמִצֵּעַ. פִּיצֵד? מִתְחִיל "נַחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ פְצִינָן עֵירָךְ", או "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עֵירָךְ", וּמְסִים "מִנְחָם עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכַנְנָן יְרוּשָׁלַיִם", או "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְאוֹמֵר בְּאֲמִצֵּעַ, בַּשְּׁפָת: אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רַצָּה וְהַחֲלִיצֵנוּ²³ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא מְלַפְנֶיךָ. נִשְׁפֵּת בּוֹ וְנִנְיַח בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ. בְּרִצְוֹנָךְ הַנִּנְיָח לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאַל תְּהֵא עָלֵינוּ צָרָה וְרָעָה וְיָגוֹן וְאֲנַחָה בַּיּוֹם מְנוּחָתְנוּ. וּבִימִים טוֹבִים אוֹמֵר "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁵, וְכֵן בְּרִאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻלוֹ שָׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בְּאֲמִצֵּעַ בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁶.

(22) הכוונה, שאינו מסיים בשל שבת, אלא חותם ברכתו כבחול (ברכות מח: וב'תוספות' שם). (23) זורנו, כמו: נחלץ חושים (במדבר לב, יז) רש"י לעירובין לט. וראה 'מדרש רבה' ויקרא פ' לד. (24) תן לנו מנוחה. (25) וחולה שיש בו סכנה שאוכל ביום הכיפורים, מזכיר מעין המאורע ("רצה והחליצנו" – אם חל בשבת, וכן "יעלה ויבוא" בברכת המזון, שהרי בהיתר הוא אוכל, ויום הכיפורים אצלו הרי הוא כשאר ימים-טובים ('הגהות מיימוניות'). ובעירובין מ: אמרו: "תן חלק לשבעה וגם לשמונה". וגם – לרבות ראש-השנה ויום-הכיפורים לברכה, ופירש רבינו חננאל: לברכה – בברכת המזון שמזכיר מעין המאורע, הרי שיום-הכיפורים דינו כשאר יום-טוב. (26) שבת כד, ע"א.

ו. בַּחֲנֻכָּה וּבְפִּירוֹם מוֹסִיף בְּאֲמִצֵּעַ בְּרַכַּת הָאָרֶץ "עַל הַנְּסִים", כְּדֶרֶךְ שְׁמוֹסִיף בְּתַפְלָה²⁷. וְיוֹם-טוֹב אוֹ רֵאש־חֲדָשׁ שְׁחָל לְהִיּוֹת בַּשְּׁפָת, מְזַכֵּיר "רַצָּה וְהַחֲלִיצֵנוּ" תַּחֲלָה וְאַחֲרֵיכֶן "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁸. וְכֵן רֵאש־חֲדָשׁ טַבַּת²⁹ שְׁחָל לְהִיּוֹת בַּשְּׁפָת, מְזַכֵּיר "עַל הַנְּסִים" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְ"רַצָּה וְהַחֲלִיצֵנוּ" וְ"יַעֲלֶה וְיִבּוֹא" בְּנַחְמָה³⁰.

(27) בברכת הודאה, ש"על הניסים" אינה תפילה אלא הודאה, ולפיכך מזכיר אותה ב"ברכת הארץ" שגם היא אינה אלא הודאה, ולא בברכת "בונה ירושלים" שהיא תפילה ובקשה (שם). (28) על-פי הכלל: "תדיר (תמיד) ושאינו תדיר – תדיר קודם, וברכת שבת תדירה משניהם. (29) שתנוכה חלה בו. (30) שהן בקשות ותחנונים, ומקומן בברכת נחמה כאמור.

ז. בְּרַכָּה רְבִיעִית, צְרִיף לְהַזְכִּיר בַּהּ שְׁלֹשׁ מְלַכְיוֹת³¹. וּבְשִׁמְכֶרְךָ הָאוֹרַח אֲצֵל בְּעַל הַבַּיִת, מוֹסִיף בַּהּ בְּרַכָּה לְבַעַל הַבַּיִת. פִּיצֵד? אוֹמֵר: יְהִי רְצוֹן שְׁלֹא יָבוֹשׁ

שיברכו כל הברכות ('הגהות מיימוניות') לעיל פ"א; שו"ע "או"ח סי' קצא).

ג. בְּרַכַּת הָאָרֶץ, צְרִיף לֹמַר הוֹדָיָה בְּתַחֲלָתָהּ וּבְסוּפָהּ¹³, וְחוֹתֵם בַּהּ "עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוֹן"¹⁴. וְכָל שְׁלֹא אָמַר "אָרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ¹⁵. וְצְרִיף לְהַזְכִּיר בַּהּ בְּרִית וְתוֹרָה¹⁶, וְלְהַקְדִּים בְּרִית לְתוֹרָה; שֶׁהַבְּרִית הַזֹּאת, שְׂאוּמְרִים בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, הִיא בְּרִית מִלָּה, שְׁנִכְנַרְתּוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת¹⁷, וְהַתּוֹרָה כְּלָה נִכְרַתּוּ עָלֶיהָ¹⁸ שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, שְׁנֶאֱמַר: אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית וְגו' מְלַבֵּד הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב, אִתָּם נִצְבִּים וְגו' לְעִכְבָּרְךָ בְּבִרְתִּי וְגו'.

(13) שמתחיל בה: נודה לך וכו', ומסיים בה: ועל כולם... אנו מודים לך כו', וראה ב"סדר התפילות" לרבינו. (14) כולה חתימה אחת היא: ארץ המוציאה לנו מזון (ברכות מט.). (15) שארץ ישראל נשתבחה בלשונות אלו (ירמיה ג, יט; שמות ג, ח). (16) ברכות מח, ע"ב. בריית – שעל-ידי בריית מילה ניתנה הארץ לאברהם (בראשית יז, ח) ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורך, וכן ע"י התורה ומצוותיה זכו לארץ ישראל, שנאמר (דברים ח, א): כל המצוה... תשמרון לעשות למען תחיו... ובאתם וירשתם את הארץ (רש"י שם). ובירושלמי" (ברכות פ"א, ה"ו) אמרו: משום שנאמר (תהלים קה, מד) ויתן להם ארצות גוים – מפני מה – בעבור ישמרו חקתיו ותורותיו יצוורו. (17) והן מנויות לקמן, הלכות מילה פ"ג, ה"ט. (18) על קיום מצוותיה, השווה דברי רבינו שם.

ד. בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית פּוֹתַח בַּהּ: "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עֵירָךְ וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁפֵּן כְּבוֹדֶךָ", או: "נַחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם עֵירָךְ", וְחוֹתֵם בַּהּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", או "מִנְחָם עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכַנְנָן יְרוּשָׁלַיִם"¹⁹. וּלְפִיכֶךָ נִקְרָאת בְּרַכָּה זוֹ "נַחְמָה". וְכָל מִי שְׁלֹא אָמַר מְלַכּוֹת בֵּית דּוֹד בְּבִרְכָּה זוֹ, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ²⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲגוּנָן²¹ הַבְּרַכָּה, שְׂאִין נַחְמָה גְמוּרָה אֵלֶּא בְּחֻזַּת מְלַכּוֹת בֵּית דּוֹד.

(19) שבנין ירושלים הוא נחמת ישראל, שנאמר (תהלים קמז, ב): בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס – אימתי בונה ירושלים? בזמן ש"נדחי ישראל יכנס" (ברכות מט.). (20) שם. וב"אבן ירחי" מביא בשם מדרש (מצאתיו ב'ילקוט שמעוני' שמואל-א ח): "בימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בשלשה דברים: במלכות בית דוד, ובבנין בית-המקדש ובמלכות שמים, שנאמר (דה"ב י, טז): "ראה ביתך דוד" – זה שמאסו במלכות בית דוד ובבנין הבית, "איש לאהליך ישראל" – אל תקרא לאהליך אלא "לאהליך", שמאסו במלכות שמים, ואין נגאלים עד שיבקשו שלשתם, שנאמר (הושע ג, ח): ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם, ופחדו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

38) על שם שהארוסה עוברת ליום נישואיה מבית אביה לבית בעלה, והוא עיקר כניסתה לחופה (ראה לשון רבינו בהל' אישות פ"י, ה"א) - נקרא מקום הנישואין - בית חתנים. 39) היא ברכת "אשר ברא" הנזכרת בסמוך הלכה יא. 40) שאין מברכים אלא ברכה אחת בלבד. 41) ורבינו אברהם, בנו של רבינו, יאמר: "ואעתיק מאבא מארי זצ"ל ש"פנים חדשות" - לא פחות משנים, כי פנים לשון רבים, והפחות שבלשון רבים בלשוננו - שנים, כמו שנאמר (שמות כח, ה): והם יקחו את הזהב, אשר הם בצלאל ואהליאב (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם, הוצ' מק"נ סימן ק"י). ומנהגנו היום שאפילו היו האוכלים בשעת ברכת נישואין ושמעו ברכת נישואין, מברכים בשבילם שבע ברכות בשעת הסעודה אחרי ברכת המזון, אם לא אכלו שם עד עתה, ועל-כל-פנים בסעודה הראשונה שאחרי הנישואין מברכים שבע ברכות אפילו היו כולם במעמד הנישואין (שו"ע אבן-העזר סי' פב). ושבת - חשובה פנים חדשות, שאמרו ב'מדרש' (הובא ב'תוספות' כתובות ז): "מזמור שיר ליום השבת - אמר הקב"ה: פנים חדשות באו לכאן, אמרו שירה..." (כתובות ז). שנאמר (רות ד, ב): ויקח עשרה אנשים... ויאמר שבו פה וישבו. 42) שם, ה, ע"ב.

יא. ואלו הן שבע ברכות: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, יוצר האדם. 43) ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שהפיל ברא לכבודו. 44) ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר יצר את האדם. 45) בצלמו, בצלם דמות תבניתו. 46) והתקין לו ממנו. 47) בגן עדן. 48) ברוך אתה ה', יוצר האדם. שוש תשיש ותגל עקרה. 49) בקבוץ בנייה לתוכה בשמחה. ברוך אתה ה', משמח ציון בבניה. שמח תשמח רעים ואהובים, כשמחך יצירך בגן עדן מקדם. 50) ברוך אתה ה', משמח חתן וכלה. 51) וכלה. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה ורנה, דיצה וחדוה, אהבה, אהבה, שלום ורעות. מהרה ה' אלהינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים. 52) קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה, קול מצהלות חתנים [מחפתם] ונערים מנגינתם. ברוך. 53) אתה ה', משמח חתן עם הכלה. 54)

43) כנוסח כת"י התנינים א'. ובנוסח אחר, החליפו והקדימו ברכת "יוצר האדם" לברכת "שהכל", שלא כהלכה. ראה הל' אישות פ"י, ה"ג. 44) ברכת הודאה על יצירת האדם בכלל. 45) ברכה זו מכוננת על יצירת הזיווג של זכר ונקבה, ושלמות מין האנושי בנשמתו ושכלו. 46) גם דמות תבניתו - שהיא מכוננת לחוה אשת אדם הראשון - נוצרה בצלם אלהים ("עבודת ישראל"). 47) מגופו ומצלעותיו. 48) בנין נוהג לדורות, שחיה נקראת בנין ככתוב: ויבן את הצלע (רש"י כתובות ח). 49) מכיון לירושלים שהיא בחורבנה כעקרה, ומצוה להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו. כלשון הכתוב (תהלים קלז, ו). 50) כשם ששימחת את אדם הראשון בהביאך את חוה

בעל הבית בעולם הזה ולא יפלם לעולם הבא וכו'. ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך בה. 32.

31) ברכות מט, ע"א. שאומר: ברוך אתה... מלך העולם.. אבינו מלכנו וכו' המלך הטוב והמטיב וכו', וטעם מלכות אין אלו, מפני שהזכיר מלכות בית דוד בברכה השלישית, אין זה מדרך הנימוס שלא יזכיר גם מלכות שמים - וגם אין להזכירה בברכה שלישית כדי שלא להשוות מלכות בית דוד למלכות שמים - לפיכך תקנוה בברכה הרביעית, ואגב אזכרה זו, הוא חוזר להזכיר "שתי מלכויות" שהחסידן בברכת הארץ ובברכת ירושלים כאמור (שם). והטעם שלא הזכיר "מלכות" בברכת הארץ במקומה, מפני שהיא ברכה הסמוכה לחברתה (הראשונה) ונפטרה ב"מלכות" שבראשונה, ראה לעיל פ"א, ה"ד. 32) ברכות מו, ע"א. ושם הוסיפו: "ויצלה מאד בכל נכסיו... ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו ואל יזדקר לפנינו שום דבר חטא ועוון, מעתה ועד עולם.

ח. וכן שמברכין בבית האבל, אומר בברכה רביעית: המלך החי, הטוב והמטיב, אל אמת, דין אמת, שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות פו פרצונו, שאנחנו עמו ועבדיו, ובכל אנחנו חייבין להודות לו ולברכו. ומבקש רחמים על האבל לנחמו, כפי מה שירצה. 33) וגומר "הרחמן" וכו'.

33) כגון: "גודר פרצות ישראל, הוא יגדור פרצה זו מעלינו ומעל האבל הזה לחיים ולשלום" (ברכות מו: ובשינוי קצת ע"פ ה'טור' א"ח סי' קפט).

ט. בבית חתנים. 34) מברכין ברפת חתנים אחר ארבע ברכות אלו, בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם. ואין מברכין ברכה זו, לא עבדים ולא קטנים. 35) עד פמה. 36) מברכין ברכה זו? אם היה אלמון שגשש אלמנה, מברכין אותה ביום ראשון בלכד; ואם בחור שגשש אלמנה או אלמון שגשש בתולה, מברכין אותה פל שבעת ימי המשתה. 37)

34) כשהחתן נושא את ארוסתו ומכניסה לחופה. 35) שאפילו לצירוף עשרה אינם מצטרפים, ראה לעיל הל' תפילה פ"ח, ה"ד. כל-שכן שאינם כשרים לברכה (כסף-משנה). 36) ימים. 37) כתובות ז, ע"ב.

י. ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים. 38) היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נשואין. במה דברים אמורים? 39) פשהיו האוכלין, הם שעמדו בברכת נשואין ושמעו הברכות; אבל אם היו האוכלין אחרים, שלא שמעו ברפת נשואין בשעת נשואין - מברכין בשבילם אחר ברפת מזון שבע ברכות, בדרך שמברכין בשעת נשואין. 40) והוא שיהיו עשרה. 41) וחתנים מן המנגן. 42)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בראש-חודש רשאי, ולפיכך אינו חוזר. אבל בשבת ויום-טוב אכילת פת חובה, ולפיכך חוזר (ברכות שם:). (61) אם נזכר לפני הברכה הרביעית, אומר: ברוך אשר נתן ימים טובים וכו' (לחם-משנה), ואם נזכר לאחר שהתחיל בברכה רביעית, דינו כראש-חודש. (62) בברכת הארץ, כמבואר לעיל ה"ו. (63) אפילו עוד לא התחיל בברכת ירושלים, מפני שחנוכה ופורים אינם אלא מדברי סופרים, ויש סוברים שבכלל אינו מזכיר על הנסים בברכת המזון (שבת כד.) אלא שאנו פוסקים כדעת המחייבים, ועכ"פ אינם חמורים שיצטרך לחזור עליהם (כסף-משנה).

יד. מי שאכל, ושכח ולא בִּרְךָ 64 - אם נזַפְר קִדְם שְׁיִתְעַפֵּל הַמֶּאֱכָל שְׁבִמְעִיו 65, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ; נִתְעַפֵּל הַמְּזוֹן שְׁבִמְעִיו - אֵינּוּ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ. וְכֵן אִם נִעְלַם מִמֶּנּוּ וְלֹא יָדַע אִם בִּרְךָ אוֹ לֹא בִּרְךָ - חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ 66, הוּא שְׁלֵא נִתְעַפֵּל הַמְּזוֹן שְׁבִמְעִיו.

(64) ברכת המזון. (65) וכל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה, סימן שעדיין לא נתעכל (ברכות נג: ובפירוש המשנה לרבינו שם). נתעכל - נטחן המאכל ונהפך לחמרי המזון. (66) ירושלמי ברכות פ"א, ה"א. כי ברכת המזון מן התורה. וספק תורה לחומרא. ובנוגע לשאר ספק ברכות - ראה לקמן פ"ח, ה"ב.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) כמה מיני דגן הם החייבים בברכת "המוציא" ובברכת המזון; דין העיקר והטפלה בברכות; פת הבאה בכיסנין ודין אורז שבשלו לעניין ברכה; נוסח ברכת "מעין שלוש".

א. חֲמִשָּׁה מֵינֵי דָג: הַחֲטִיף, וְהַשְּׁעוּרִין, וְהַכֶּסְמִין 2, וְשִׁבְלַת שׁוּעֵל 3, וְשִׁיפּוֹן 4. הַכֶּסְמִין - מִמֵּין הַחֲטִיף, וְשִׁבְלַת שׁוּעֵל וְשִׁיפּוֹן - מִמֵּין הַשְּׁעוּרִים 5. וְחֲמִשָּׁה מֵינֵי הָאֵלּוּ, כְּשֶׁהֵן שְׁפֵלִים, נִקְרָאִים תְּבוּאָה כָּל מְקוֹם 6; וְאַחַר שֶׁדָּשִׁיז' וְזוּרִין 8 אוֹתָן, נִקְרָאִין דָּגָן 9; וְכִשְׁטוֹחֲנִין אוֹתָן וְלִשִׁין אֶת קִמְחָן וְאוֹפִין אוֹתָן, נִקְרָאִין פֶּת 10. וְהַפֶּת הַנַּעֲשֶׂה מֵאֶחָד מֵהֶן, הִיא הַנִּקְרָאת פֶּת כָּל מְקוֹם כָּל לְוָוִי 11.

(2) הם חמישים מדבריות (פירוש המשנה לרבינו, כלאים פ"א, מ"א) ונוכחים ביחזקאל (ד, ט). ויש מפרשים: כיסמים - שפעלט בלע"ז ('הערוך השלם'). (3) היא השעורה המדברית (פירוש המשנה לרבינו, שם). ויש מפרשים: האפער בלע"ז, והוא מין דגן שזרעונו מארכים ומחודדים כזנב השועל, ומשתמשים בו ביחוד למספוא לסוסים (מילון - י. גור). (4) זרע רוגגץ בלע"ז, ונזכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). (5) פסחים לה, ע"א. ויצא מזה לענין הפרשת תרומה, שאין תורמים ממין על שאינו מינו (רש"י שם). וכן כשאמרה תורה (דברים ח, ח): ארץ חטה ושעורה וגו' ואכלת ושבעת וברכת - הכוונה לכל המינים האלה שהם ממשפחת החיטים והשעורים. (6) והנודר מן התבואה, אסור בכל אלה (נדרים פ"ז, מ"ב). (7) חובטים השבלים להוציא גרעניהן. (8) ברוח, לנקותן מפסולתן. (9) ודגן

לפניו, בהיותם עוד בגן-עדן. (51) ובנוסח כת"י התימנים, וכן בדפוסי שונצינו וונציה, כתוב: "משמח עמו ובונה ירושלים". (52) מלשון הכתוב ירמיה לג, י. (53) לא מנה כאן רבינו אלא שש ברכות בלבד, ובתחילת ההלכה פתח בשבע. אולם בהל' אישות פ"י ה"ד, אומר: "ואם יהיה שם יין, מביא כוס של יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולו על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות". (54) הקפנו הלכה זו בסוגריים, מפני שבנוסח כת"י תימנים ב' אין כל הלכה זו, כי אין כאן מקומה, ומקומה בהל' אישות, ואמנם בהלכות אישות פ"י ה"ג, הביא רבינו כל נוסח הברכות האלו.

יב. שְׁכַח וְלֹא הִזְכִּיר בְּשִׁבְתָּ אוֹ בְּיוֹם-טוֹב קִדְשַׁת הַיּוֹם 55: אִם נִזְפַר קִדְם שְׁיִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - בְּשִׁבְתָּ אוֹמֵר: בְּרוּךְ ה' 56, אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְאוֹת וּלְבְרִית קִדְשׁ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבִתָּה. בְּיוֹם-טוֹב אוֹמֵר: בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים 57. וּמִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְפַר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - פּוֹסֵק וְחוֹזֵר לְרֵאשׁ, שֶׁהוּא בְּרִפְת "הַזֶּן" 58.

(55) המבוארת לעיל ה"ה. (56) ומזכיר גם מלכות, שאומר בה "מלך העולם" כי כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות - אינה ברכה (לעיל פ"א, ה"ה). וכן דעת רוב המפרשים בדברי רבינו (לחם-משנה ושו"ע או"ח סי' קפח ס"ז). ובכת"י התימנים, הנוסח: ברוך אשר נתן וכו' בלי הזכרת השם באמצע, וכן הנוסח ברי"ף לברכות פ"ז. (57) ברכות מט, ע"א. ואם חל יום-טוב בשבת, ושכח קדושת היום של שניהם, כולל את שניהם ואומר: בא"י, אמ"ה, אשר נתן שבתות לעמו ישראל וכו' ויום-טוב לששון וכו' בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים, וכן בשבת וראש-חודש, אלא שאינו חותם בשל ראש-חודש, כמבואר בסמוך ה"יג ('הגהות מיימוניות'). (58) פרט לברכת הזימון, שאינו חייב לחזור ולזמן (כסף-משנה, וכן ב'כלבו' הובא ב'בית יוסף' או"ח סי' קפח).

יג. בְּרֵאשֵׁי הַדָּשִׁים שְׁכַח וְלֹא אָמַר "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא": אִם נִזְפַר קִדְם שְׁיִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן רֵאשֵׁי הַדָּשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן. וְאֵינּוּ חוֹתֵם בָּהֶן 59, וּמִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְפַר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - גּוֹמֵר אוֹתָהּ וְאֵינּוּ חוֹזֵר 60. וְכֵן בְּחִלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד 61 וּבְחִנּוּכָה וּבְפּוּרִים, שְׁכַח וְלֹא הִזְכִּיר הַעֲנִין בְּבִרְכַת הַמְּזוֹן 62 - אֵינּוּ חוֹזֵר 63.

(59) ברכות מט, ע"א. כי הואיל וראש-חודש מותר במלאכה, אינו חשוב כל-כך לחתום בו. (60) ואע"פ שאם שכח של ראש-חודש בתפילה מחזירים אותו (ראה לעיל הלכות תפילה פ"י, ה"י) יש לחלק בין תפילה שהיא חובה, לברכת המזון שאינה אלא רשות, שהרי אם לא רצה לאכול פת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. קמח של אחד מחמשת המינין²³ שבשלו בקדרה - בין לבדו, בין שערכו עם דברים אחרים, כגון לביבות²⁴ וכיוצא בהן; וכן הדגן שחלקו²⁵ או כתשו²⁶ ובשלו בקדרה, כגון הריפות²⁷ וגרש²⁸ הפרמל וכיוצא בהן; וכל זה הוא הנקרא מעשה קדרה; וכן כל תבשיל²⁹, שערב בו מחמשת המינין, בין קמח בין פת - בתחלה מברך עליו "בורא מיני מזונות"³⁰.

(23) שהם מזינים, והאדם חי עליהם. (24) עוגת סולת מרובכת במים ורתחים תחילה ואחר-כך בשמן (שמאל-ב יג, ה וברש"י שם) וכיום נקראים כן גם כסי בצק ממולאים בשר, או גבינה. (25) לשנים. (26) במכתשת להרבה חלקים. (27) חיטים קלופות וכתושות, וזכרות בשמאל-ב (ז, יט). (28) חטים טחונות בטחנה של גרוסות, מלשון הכתוב (ויקרא ב, יד). (29) שלא מחמשת המינים. (30) ברכות לו, ע"א.

ה. כמה דברים אמורים³¹? פשהיה המין הזה חשוב אצלו ולא היה טפלה; אבל אם היה אחד מחמשת המינין שערב טפלה - אינו מברך אלא על העקר, ופוטר את הטפלה. וזה כלל בברכות: כל שהוא עקר ועמו טפלה - מברך על העקר ופוטר את הטפלה³², בין שהיתה הטפלה מערבית עם העקר, בין שלא היתה מערבית.

(31) שכל תבשיל המעורב מחמשת המינים, מברכים עליו: "בורא מיני מזונות". (32) ברכות מד, ע"א.

ו. פיצד היא הטפלה המערבית? כגון לפת³³ או כרוב, שבשלו וערב בו קמח של אחד מחמשת המינין כדי לדבק³⁴ - אינו מברך עליו "בורא מיני מזונות", שהלפת הוא העקר וקמחו טפלה. שכל דבר שמערבין אותו לדבק או כדי לתן ריח או כדי לצבצב את התבשיל, הרי זו טפלה³⁵. אבל אם ערב כדי לתן טעם בתערובת, הרי הוא עקר³⁶. לפיכך, מיני דבש שמבשלים אותן, ונותנין בהן חלב חטה³⁷ כדי לדבק, ועושין מהן מיני מתיקה, אינו מברך עליו "בורא מיני מזונות", מפני שהדבש הוא העקר.

(33) מין ירק גנים, ריבע בלע"ז. (34) להקפותו ולעשותו סמך. (35) שם, לט, ע"א. (36) שכל דבר העשוי לטעם, אינו בטל (ביצה לח:). (37) כגון עמילן, שמשמשים בו לכביסה, והשווה הל' חמץ ומצה (פ"ד, הלכה יא).

ז. פיצד היא הטפלה שאינה מערבית? הרי שצריך לאכל דג מליח³⁸, ואכל הפת עמו כדי שלא יזיק המלח גרונו ולשונו - הרי זה מברך על המליח ופוטר את הפת, מפני שהפת טפלה לו³⁹, וכן כל פיוצא כזה.

האמור בתורה (דברים יד, כג ועוד) כולל את חמשת מיני תבואה אחרי זריתם. (10) לענין ברכת המוציא וברכת המזון לאחריה כמבואר בסמוך, וכן לענין עירובי חצרות, ראה הל' עירובין פ"א, ה"ח. ובירושלמי' חלה (פ"א, ה"א) דרשו דרך רמז את הפסוק (ישעיה כח, כה): ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו, כל חמשת המינים מנויים בפסוק זה: שורה - זו שבולת שועל, שהיא עשויה כשורה. נסמן - זה השיפון. וכוסמת - זה הכוסמין. גבולתו - עד כאן גבולו של לחם, לומר שאין שאר המינים נקראים לחם. (11) שם נוסף, כי הפת ממין אחר אינה נקראת פת סתם, אלא בשמה הנוסף כגון פת אורז או פת דוחן.

ב. האוכל פת, חיב לברך לפניו: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המוציא¹² לחם מן הארץ, ולאחריה - ארבע ברכות¹³. אבל דגן שלוק¹⁴ כמו שהוא¹⁵ - מברך לפניו "בורא פרי האדמה", ולאחריו "בורא נפשות רבות"¹⁶. אבל קמח - מברך לפניו "שהכל"¹⁷, ולאחריו "בורא נפשות רבות".

(12) ברכות לח, ע"ב. ואין לומר "מוציא" כמו "בורא" פרי הגפן, כדי שלא לערב האותיות של העולם - מוציא. שאות מ' תיבלע במבטא ('ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). ומה שאנו אומרים לחם - מן הארץ, אין להקפיד, שכך הנוסח בתהלים (קד, יד): להוציא לחם מן הארץ ('תוספות' ברכות לח:). (13) מנויות לעיל פ"ב, ה"ב. (14) מבושל. (15) כמו שהוא בא מן הגורן, שלא הוסרה קליפתו ולא חלקו אותו לשנים. (ברכות לו:). "הכוסס את החיטה מברך עליה בורא פרי האדמה", וסובר רבינו שאפילו היא מבושלת, הואיל ולא הוסרה קליפתה, אין אכילתה חשובה (כסף-משנה). (16) שם. שלא נאמרה שם ברכה לאחריה, משמע שאין מברך אחריה אלא בורא נפשות בלבד (הגר"א או"ח סי' רח). ובכת"י התימנים, הנוסח: נפשות רבות על כל מה שברא ברחמיו חי העולמים. וראה לקמן פ"ח ה"א, ובביאורנו. (17) ואפילו לא נטחן דק ויש בו עדיין טעם חיטה, או קמח של קליות שראוי קצת לאכילה, מברך "שהכל" משום שאין דרך בני אדם לאכול קמח (ברכות לו. ובר"ף שם). וראה 'טור' או"ח סי' רח.

ג. קמח של אחד מחמשת המינין, ששלקוהו¹⁸ וערכו במים או בשאר משקים - אם היה עבה, כדי שיהיה ראוי לאכילה וללעסו, מברך עליו בתחלה "בורא מיני מזונות", ולבסוף "על המחיה ועל הפלפלה"¹⁹; ואם היה רך, כדי שיהיה ראוי לשתייה²⁰ - מברך עליו בתחלה "שהכל"²¹, ולבסוף "בורא נפשות רבות"²².

(18) ובכת"י התימנים, הנוסח: שקלהו. (19) היא ברכה אחת מעין שלש, ומפורשת לקמן הלכה יג. (20) כמו שעושים לרפואה. (21) כיוון שאינו עשוי לסעוד אלא לשותת (ברכות לח. ו'תוספות' שם). (22) זה הכלל: כל שאין מברכים לפניו "בורא מיני מזונות" - אין מברכים לאחריו "על המחיה ועל הכלכלה", וראה לקמן הלכה יא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּכַסְנֵיךָ 50 - אָף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פֶת, מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ "בּוֹרָא מִיְנִי מְזוֹנוֹת" 51. וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עֲלֶיהָ - מְבָרֵךְ "הַמוֹצֵיא" 52.

(47) ברכות לח, ע"א. "כובא דארעא" - בורא מיני מזונות, ומפרש רב האי גאון (הובא ברשב"א שם) שזוהי פת הנאפית בקרקע. (48) שם. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו, ה"ו) כותב רבינו, שיוציאים במצה זו, ידי חובת מצה בפסח, ובוודאי כשקבע עליה מזונו נתכוין, וסמך על מה שפירש כאן ('מעשה רוקח'). (49) מיני מרקחים הנותנים טעם. (50) ברכות מא, ע"ב וברש"י שם. ורבינו חננאל (הובא ב'הערוך') מפרש: כסנין - פת עשויה כמין כיסים מלאים סוכר ושקדים ואגוזים... שעושים אותה כמין כעכים ולועסים אותה בבתי משתאות. ונקודים ובקבוק דבש (מלכים-א יד, ג) מתרגם יונתן: כסנין זלוע דבש. (51) ברכות מב, ע"א. שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתם עליה, ואפילו נתן בעיסה מים הרבה, כל שהדבש והשמן נתנו בה טעמם, מברכים עליה: "בורא מיני מזונות" (כסף-משנה בדעת רבינו). (52) וגם צריך ליטול ידיים לפני אכילתה ("או"ח סי' קנח, ס"א. וראה לקמן פ"ו, ה"א).

י. אַרְזוֹ שֶׁבְשָׁלוֹ אוֹ שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ פֶת 53 - בְּתַחֲלָה מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ "בּוֹרָא מִיְנִי מְזוֹנוֹת" 54, וְלִבְסוֹף "בּוֹרָא נְפִשׁוֹת" 55; וּבְלִבְדָּבָר שֶׁלֹּא יֵהָא מְעָרֵב עִם דְּבָר אֲחֵר, אֶלָּא אַרְזוֹ לְבַדּוֹ 56. אֲבָל פֶת דְּחִין 57, אוֹ פֶת שֶׁל שְׂאֵר מִיְנִי קְטַנִּית 58 - בְּתַחֲלָה מְבָרֵךְ "שֶׁהַפֶּל" 59, וְלִבְסוֹף "בּוֹרָא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת" 60.

(53) שטחנו ואפאו. (54) ברכות לו, ע"ב. והטעם, כי הוא מזין וסועד הלב ('טור' או"ח סי' רח). (55) ברכות, שם: "לבסוף ולא כלום." וקיימא לן שכל "לבסוף ולא כלום" מברך בורא נפשות רבות (רי"ף, ע"פ דברי רב אשי שם, מד.). (56) לא כחמשת המינים המעורבים בתבשיל אחר שמברכים עליו "מיני מזונות" (לעיל ה"ד) כי אין האורז מזין כל-כך שיהא חשוב אפילו בתערובת (ברכות לו). (57) הירזע בלע"ז, ורבינו בפירוש המשנה (שביעית פ"ב, מ"ז) מפרש מ"ל בלע"ז. ונזכר ביחזקאל (ד, ט). (58) זרעוני ירק שפריו עגול ומונח בתרמיל (הערבסין בלע"ז). (59) רי"ף לברכות פ"ו, ממשמעות דברי התלמוד (שם, לו). שבכל מקום רגילים אורז ודוחן להיות נזכרים כאחד, וכאן אומרת הברייתא "על אורז מברך בורא מיני מזונות", ולא הזכירה גם דוחן, נראה מכאן שאין דין דוחן בכלל אורז לענין ברכה, ואינו מברך עליהם "בורא פרי האדמה", מפני שנשנתנו ע"י אפייתם ויצאו מתורת פרי, וגם אין דרך לאכלם פת ואין זו דרך הנאתם - מברכים עליהם "שהכל" שהיא ברכה כוללת הכל, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ו). (60) כי כל שמברכים לפניו "שהכל", מברך לאחריו "בורא נפשות" (לקמן פ"ח, ה"ח).

יא. כָּל שֶׁמְבָרְכִין עֲלֶיהָ בְּתַחֲלָה "הַמוֹצֵיא", מְבָרְכִין לְאַחֲרָיו בְּסוֹף בְּרַכַּת הַמְזוֹן כְּסִדְרָה, אַרְבַּע בְּרַכּוֹת 61; וְכָל שֶׁמְבָרְכִין עֲלֶיהָ בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מִיְנִי מְזוֹנוֹת",

(38) כגון שאכל פירות מתוקים, וצריך לאכול מליח אחריו להסיר את הליחות המתדבקת ונקבצת באיסטומכא (קובה). מלשון פירוש המשנה לרבינו (ברכות ז, ו). (39) שם, מד, ע"א.

ח. הַפֶת שֶׁפֶתת אוֹתָהּ פֶתִים 40, וּבְשָׁלָה בְקִדְרָה אוֹ לְשָׂה בְמָרְק: אִם יֵשׁ בְּפִתֵינָן פְּזִית 41, אוֹ שֶׁנֶּבֶר שֶׁהָן פֶת, וְלֹא נִשְׁתַּנָּה צוּרְתָהּ 42 - מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ בְּתַחֲלָה "הַמוֹצֵיא" 43; וְאִם אֵין בָּהֶן פְּזִית 44, אוֹ שֶׁעָבְרָה צוּרַת הַפֶת בְּבִשּׁוּל 45 - מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מִיְנִי מְזוֹנוֹת" 46.

(40) פיררה לפרורים. (41) אע"פ שנשתנית צורתה. (42) ואז אפילו אין בהם כזית. (43) כל זה מדובר בלישה במרק ולא בבישול, כי בלישה במרק אין צורת הפת עוברת ממנה לגמרי אלא נשתנית במקצת, ולפיכך אם יש בהם כזית, ברכתם - המוציא. ולמד רבינו דין זה מדברי חז"ל (ברכות לו): חביצה (פירורין שנלושו במרק, הערוך) - מברכים עליה המוציא אע"פ שאין בפירווריה כזית, כדברי רב ששת, שם. (44) אע"פ שנשארה צורתה. וכאן חוזר רבינו לפרש הדין של פת שבשלה. (45) ואפילו יש בהם כזית, הואיל ועברה צורתה לגמרי, כי ע"י בישול עלולה צורת הפת לעבור לגמרי, וזה שהדגיש רבינו: "בבישול", לומר שכאן מדובר בבישול, לא בלישה במרק. (46) שם, לו, ע"א. פירוש זה הוא ע"פ הכסף-משנה, וכן הובא ברדב"ז ח"ד שני אלפים קמו. הלכה זו, נתבלטו בה חכמי הדורות, שהרי לכאורה דברי רבינו סותרים את עצמם מראשם לסופם, שמתחילה אמר: אם יש בפתיים כזית או שניכר וכו' משמע מזה שמעלה אחת מספיקה לחייבם ברכת המוציא: או כזית, או אפילו פחות מכזית ובלבד שלא תשתנה צורתם, ואח"כ אמר: ואם אין בהם כזית, או שעברה וכו' משמע שמעלה אחת אינה מספיקה לחייבם ברכת "המוציא", ורק כשיש בהם כזית, וגם לא נשתנית צורתם אז מברכים עליהם "המוציא". וכבר נשאלה הלכה זו בבית מדרשו של רבי יצחק אבובה בפומבי רבתי, במעמד חכמים גדולים ובכללם הנשר הגדול רבי יצחק אברבנאל, ואמרו בזה פירושים שונים (ראה כסף-משנה). ובי'תומת ישרים' סימן כח, הביא נוסחא בשם 'ספר הבתים' שצ"ל: "אם" במקום "או", וכך כתוב שם: אם יש בפתיים כזית אם ניכר שהם פת וכו' שאמנם שתי מעלות דרושות: כזית, וגם צורתו קיימת, ומעתה אין כל סתירה מה'ירש'א" ל'סיפא" והכל מכוון בין לבישול בין ללישה במרק. וסיים שם, שזהו הנוסח האמיתי, והחושב למצוא פירוש לפי הנוסח האחר, אין זה אלא חריפות יתירה. וראה ברדב"ז הנ"ל שגם הוא סובר, שיש כאן טעות סופר, ומציע תיקון אחר.

ט. עֶסֶה שֶׁנֹּאֲפִית בְּקִרְקַע, כְּמוֹ שֶׁהָעֲרֵבִים שׁוֹכְנֵי הַמְדְּבָרוֹת אוֹפִים - הוֹאִיל וְאֵין עֲלֶיהָ צוּרַת פֶת, מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מִיְנִי מְזוֹנוֹת" 47. וְאִם קָבַע מְזוֹנוֹ עֲלֶיהָ - מְבָרֵךְ "הַמוֹצֵיא" 48. וְכֵן עֶסֶה שֶׁלֹּשָׁה בְּדִבְשׁ אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּחֶלֶב, אוֹ שֶׁעָרַב בָּהּ מִיְנֵי תְבַלִּין 49 וְאֶפְאָה, וְהִיא הַנְּקֵרָא פֶת הַבָּאָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויצאו באמצע סעודתם לקראת חתן וכלה מה דינם לעניין ברכה; דין המברך על אוכל ונפל מידי ונשרף; דברים הבאים בתוך הסעודה מה דין ברכתם.

א. פל המברך ברפת המזון או ברכה אחת מעין שלש², צריך לברך אותה במקום שאכל³. אכל פשהוא מהלף - יושב במקום שפסק ויברך. אכל פשהוא עומד - יושב במקומו ויברך⁵. שכח לברך ברפת המזון, ונזכר קדם שיתעכל המזון שבמעיו - מברך במקום שזנפר⁶. ואם היה מזיד - חוזר למקומו ומברך⁷. ואם ברך במקום שזנפר⁸ - יצא ידי חובתו. וכן אם ברך פשהוא עומד או פשהוא מהלף - יצא ידי חובתו⁹. ולכתחלה לא יברך ברפת המזון ולא ברכה שפעין שלש, אלא פשהוא יושב ובמקום¹⁰ שאכל.

2) שמברכים אחרי שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל המנויים בפסוק (דברים פרק ח, פסוק ח) חוץ מהפנת שמברכים אחריה ברכת המזון, ראה לקמן פרק ח, הלכות א, יד. 3) שטרם שעומד ללכת יברך במקומו (פסחים דף קא עמוד ב וכפירוש הרשב"ם). 4) כדי שיברך ככוונה. 5) (ברכות דף נא עמוד ב) ובתוספות שם כתבו רמז לזה: ואכלת ושבעת וברכת - שב - עת וברכת. 6) ואינו מחוייב לחזור למקום אכילתו. 7) קנסוהו חכמים על שלא בירך במקומו (שם, דף נג עמוד ב). ואם הוא רחוק ממקומו שעד שיחזור שם יתעכל ביתיים המזון שבמעיו, מוטב שיברך בריחוק מקום (מגן אברהם אורח חיים סימן קפד). 8) הלשון דחוקה במקצת, שאם מזיד הוא אין לומר בו "נזכר" שזה שייך רק בשכח, וראה רדב"ז חלק ב, בלשונות הרמב"ם סימן קה. ואפשר שרבינו מדבר במי שיצא במזיד ממקום שאכל על מנת לברך במקום אחר וביתיים שכה, ושוב נזכר שעוד לא בירך. ומעניין שבטור סימן קפד כתוב: בירך במקום השני. 9) שאין כל הדברים הללו אמורים אלא לכתחילה משום הידור מצוה וכמבואר בסמוך. 10) נתכוון רבינו להדגיש שאף על פי שהלכה היא כבית הלל שאם שכח, מברך במקום שנזכר (ברכות דף נג עמוד ב) בכל זאת ישתדל לחזור ולברך אפילו כששכח, משום מעשה שהיה המסופר (שם): "שני תלמידים היו, אחד שכח לברך במקומו ונזכר וחזר כדברי בית שמאי (המחייבים לחזור ולברך) ומצא אונק של זהב. ואחד לא בירך במקומו במזיד וכשנזכר לא חזר ובירך בדרך כבית הלל (אגב, מכאן ראייה שאפילו במזיד אם בירך במקומו בדרך - יצא לפי בית הלל, וזה מקור לפסק רבינו לעיל) וקרוהו אסון", הרי שיש לחוש לדברי בית שמאי לברך במקום שאכל. וכן השיבו (שם) בית שמאי לבית הלל: "לדבריכם, מי ששכח אונק בראש הבייה (מגדל גבוה) לא יעלה ויטלנה? לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמים לא כל שכן".

ב. מי שנסתפק לו אם ברך "המוציא" או לא ברך "המוציא", אינו חוזר ומברך, מפני שאינו מן התורה¹¹. שכח לברך "המוציא" - אם נזכר עד

מברך ביום ג' פרקים ליום - שבת קודש י"ט ניסן, חוץ מן הארץ⁶³.

61) תוספתא ברכות, פ"ד. 62) מפורשת בסמוך הלכה יג. 63) שאף-על-פי שמברך עליו בתחילה "בורא מיני מזונות", מברך אחריו "בורא נפשות" (ברכות לז).

יב. במה דברים אמורים⁶⁴? שאכל מפזית ולמעלה⁶⁵; אבל אכל פחות מפזית, בין מן הפת⁶⁶, בין משאר אכליו⁶⁷; והשונה פחות מרביעית⁶⁸, בין מן היין, בין משאר משקין - מברך בתחלה ברכה הראויה לאותו המין⁶⁹, ולבסוף אינו מברך כלל⁷⁰.

64) שכל שמברך לפניו, מברך לאחריו. 65) וכזית שאמרו, לא קטן ולא גדול אלא בינוני (ברכות לט). 66) ברכות מה, ע"א. 67) שם, לט, ע"א. 68) שהוא השיעור החייב עליו בשתיית משקין אסורים - כגון רביעית יין לנזיר, וכן רביעית דם - כמו שיעור כזית במאכלות אסורים, ופחות מרביעית במשקין הוא כפחות מכזית באוכלין (כסף-משנה). 69) שאסור ליהנות בלא ברכה (ברכות לה). והחמירו בברכה שלפניה שהיא מדברי סופרים, יותר מברכה שלאחריה, הגם שהיא מן התורה. שמה ימלך בדעתו ויאכל כשיעור, ונמצא שהיה צריך לברך ואין בידו לתקן, ובברכה לאחריה אין לחוש לכך כמובן (כסף-משנה). 70) אפילו בורא נפשות רבות ('טור' א"ח ס' רי).

יג. וזו היא ברכה אחת מעין שלש⁷¹: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, על המחיה ועל הפללה⁷² ועל ארץ חמדה טובה ורחבה⁷³ שרצית ושהנחלת את אבותינו. רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך⁷⁴ ועל ציון משפן כבודך, והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה, ונברך עליה בקדשה ויבטחה. ברוך אתה ה', על הארץ ועל המחיה⁷⁵. ובשפנות וימים טובים אומר בברכה זו בכללה מעין קדשת היום⁷⁶, פדרך שמזכיר בברכת המזון⁷⁷.

71) ברכות, שהיא כוללת את תמצית שלש ברכות הראשונות שבברכת המזון. 72) כנגד "ברכת הזון". 73) כנגד "ברכת הארץ". 74) כנגד ברכת "בונה ירושלים". 75) ברכות מד, ע"א בשינויים קלים, וברי"ף (שם). וראה לקמן פ"ח, ה"ד. 76) ירושלמי (ברכות פ"ו, ה"א) סמוך לחתימתה, אומר: "ורצה והחליצנו ביום השבת הזה", וביום-טוב אומר: "ושמחנו ביום (פלוני) הזה". ובחנוכה ובפורים (שהם מדברי סופרים בלבד) אינו צריך לכלול מעין המאורע (הגהות מיימוניות). 77) לעיל פ"ב, ה"ה.

~ שבת קודש י"ט ניסן ~

פרק רביעי

1) שצריך לברך ברכת המזון במקום שאכל; חברים שאכלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואין כאן הפסק סעודה. (24) עץ התאנה. (25) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה ח) וכגון שלא היה בדעתו מתחילה לאכול במערכה. ומכיוון שעץ התאנה מפסיק בין העומד במזרחה - למערכה, הרי זה חשוב כשינוי מבית לבית, אבל מפינה לפינה הואיל ורואה בפינה השנייה את מקומו הראשון וגם כתלי הבית מקיפים את שתייהן, הרי הן חשובות כמקום אחד (כסף משנה).

ו. בָּרַךְ עַל הַפֶּתַח - פֶּטַר אֶת הַפְּרָפֶרֶת שְׂאוּכְלִין בְּהֵן הַפֶּתַח, מִמֵּי הַתְּבַשִּׁיל וּפְרוֹת²⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל אִם בָּרַךְ עַל הַפְּרָפֶרֶת, לֹא פֶטַר אֶת הַפֶּתַח²⁷. בָּרַךְ עַל מַעֲשֵׂה קְדֵרָה²⁸ - פֶּטַר אֶת הַתְּבַשִּׁיל²⁹. בָּרַךְ עַל הַתְּבַשִּׁיל, לֹא פֶטַר אֶת מַעֲשֵׂה קְדֵרָה³⁰.

(26) המלפתים בהם את הפת. (27) שאין ברכת הפרפראות - שאינן מזינות ומשביעות - חשובה לפטור את הפת המזינה ומשביעה (ברכות דף מב עמוד א). (28) כגון הריפות וגרש כרמל וכל מיני דגן שנחבשלו בקדירה כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ד, וברכתם: "בורא מיני מזונות". (29) שאינו ממיני דגן, ואינו מזין כמעשה קדירה. (30) מאחר שאינו מזין אין ברכתו חשובה לפטור מעשה קדירה המזין (שם). ובירושלמי (ברכות פרק ו הלכה ה) אמרו: "הכול מודים שאין ברכת הפרפרת פוטרת את מעשה קדירה".

ז. גָּמַר בְּלִבּוֹ מִלְּאֲכָל אוּ מִלְּשֵׁתוֹת, וְאַחֲרֵי כֵן נִמְלַךְ לְאֲכָל אוּ לְשֵׁתוֹת - אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא שָׁנָה מְקוּמוֹ, חוֹזֵר וּמְבַרְךְ³¹. וְאִם לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ, אֲלֵא דַעְתּוֹ לְחוֹזֵר לְאֲכָל וְלְשֵׁתוֹת - אֲפִלּוּ פֶסֶק כֵּל הַיּוֹם כְּלוּ, אֵינּוּ צָרִיךְ לְבָרַךְ שְׁנִית³².

(31) ברכה שלפניה, שמאחר שהסיח דעתו מלאכול עוד, כבר נסתלקה הברכה הראשונה שבאכילתו הקודמת וחייב לברך על אכילתו מחדש (ברכות דף מב עמוד א; פסחים דף קג עמוד ב). אבל אינו חייב לברך תחילה ברכה אחרונה על מה שאכל, כי אין היסח הדעת חשוב כגמר סעודה לחייבו ברכה למפרע (טור אורח חיים סימן קעט). (32) ובלבד שלא יצא בינתיים למקום אחר כמבואר לעיל הלכה ג.

ח. הָיָה שׁוֹתֵינְךָ³³, וְאָמְרוּ: בּוֹאוּ וּנְבַרְךְ בְּרַבְתַּת הַמְּזוּן! אוּ: בּוֹאוּ וּנְקַדֵּשׁ קִדּוּשׁ הַיּוֹם³⁴! - נֶאֱסַר עֲלֵיהֶם לְשֵׁתוֹת³⁵ עַד שִׁיבְרַכּוּ³⁶ אוּ קִדְּשׁוּ³⁷. וְאִם רָצוּ לְחוֹזֵר וְלְשֵׁתוֹת קִדְּשׁוּ שִׁיבְרַכּוּ אוּ קִדְּשׁוּ - אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵינֶם רְשָׁאִים, צָרִיכִים לְחוֹזֵר וּלְבָרַךְ תְּחִלָּה³⁸ "בוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן" וְאַחֲרֵי כֵן לְשֵׁתוֹ. אֲבָל אִם אָמְרוּ: בּוֹאוּ וּנְבַדִּיל³⁹! - אֵין צָרִיכִין לְחוֹזֵר וּלְבָרַךְ⁴⁰.

(33) בסוף אכילתם. (34) יום השבת. (35) ואין צורך לומר לאכול. (36) ברכת המזון, שמאחר שקיבלו עליהם לברך ברכת המזון הרי הם כאילו התחילו בברכה, ואסור להפסיק בה כלל (פסחים דף קג עמוד ב). (37) כי אסור לאכול ולשתות קודם הקידוש, כמבואר (שם) דף ק עמוד א וראה

שְׁלֹא גָמַר סְעוּדָתוֹ, חוֹזֵר וּמְבַרְךְ¹²; וְאִם נִזְכַּר לְאַחַר שְׁגָמַר - אֵינּוּ חוֹזֵר וּמְבַרְךְ¹³.

(11) אלא מדברי סופרים כלעיל פרק א, הלכה ב, וספק ברכות מדבריהם - אינו חוזר (ברכות דף כא עמוד א). (12) ברכת המוציא לפני שיגמור סעודתו (שם), דף נא עמוד א) כי "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שהיא ריחו נודף"? כלומר: וכי מפני שאכל בלא ברכה, יוסיף ויאכל בלי ברכה? (13) (שם).

ג. הָיָה אוֹכֵל בְּבֵית זֶה, וּפֶסֶק סְעוּדָתוֹ¹⁴ וְהִלֵּךְ לְבֵית אַחֵר; אוּ שֶׁהָיָה אוֹכֵל, וּקְרָאָהוּ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ, וַיֵּצֵא לוֹ לְפֶתַח בֵּיתוֹ¹⁵ וְחִזַּר - הוֹאִיל וְשָׁנָה מְקוּמוֹ, צָרִיךְ לְבָרַךְ¹⁶ לְמַפְרַע עַל מַה שְׂאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבַרְךְ בְּתַחֲלָה "הַמוֹצֵיא", וְאַחֲרֵי כֵן יְגַמַּר סְעוּדָתוֹ¹⁷.

(14) ועדיין לא גמרה. (15) אף על פי שלא הלך לבית אחר. (16) ברכת המזון. (17) (פסחים דף קא עמוד ב ותוספתא ברכות פרק ד) שכל המשנה את מקומו הרי פסק אכילתו, והרי זה כגמרה וחייב לברך אחריה ברכה אחרונה. וממילא חייב לברך בתחילה המוציא, שאין הברכה של הסעודה הקודמת עולה לו לסעודה זו, שהיא סעודה חדשה לגמרי.

ד. חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ יושְׁבִים לְאֲכָל, וַיֵּצֵאוּ לְקִרְיַת חֵתָן אוּ לְקִרְיַת פְּלָה¹⁸: אִם הִנִּיחוּ שָׁם זֶקֶן אוּ חוּלָה - חוֹזְרִין לְמְקוּמָן וְגוֹמְרִין סְעוּדָתָן, וְאֵינּוּ צָרִיכִין לְבָרַךְ שְׁנִית¹⁹; וְאִם לֹא הִנִּיחוּ שָׁם אָדָם - כְּשֶׁהָיוּ יוֹצְאִין, צָרִיכִין בְּרָכָה לְמַפְרַע, וְכִשְׁהָיוּ חוֹזְרִין, צָרִיכִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה²⁰.

(18) לקבל את פניהם. (19) לא למפרע על מה שאכלו, ולא בתחילה על מה שיאכלו, שהואיל ונשאר מקצתם לא בטלה קביעותם הקודמת והרי הם באמצע סעודתם, והוא הדין אם הניחו שם צעיר או בריא שאין קביעותם בטילה, אלא שכן דרך העולם שרק הזקן והחולה נשארים במקומם מחמת תשות כוחם (כסף משנה). (20) (פסחים דף קא עמוד ב) ואם לא בירכו למפרע כשיצאו, צריכים לברך למפרע כשיחזרו, כמבואר בסמוך.

ה. וְכֵן אִם הָיוּ מְסֻבִּין בְּשֵׁתִיָּה אוּ לְאֲכָל פְּרוֹת²¹. שְׁפַל הַמְּשֻׁנָּה מְקוּמוֹ²², הָרִי פֶסֶק אֲכִילָתוֹ, וּלְפִיכֵךְ מְבַרְךְ לְמַפְרַע עַל מַה שְׂאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבַרְךְ שְׁנִית לְכַתְּחִלָּה עַל מַה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְאֲכָל. וְהַמְּשֻׁנָּה מְקוּמוֹ מִפְּנֵי לְפָנָה בְּבֵית אֶחָד, אֵינּוּ צָרִיךְ לְחוֹזֵר וּלְבָרַךְ²³. אֲבָל בְּמִזְרְחָהּ שֶׁל תְּאֲנָה²⁴, וְכֹא לְאֲכָל בְּמַעְרְבָהּ - צָרִיךְ לְחוֹזֵר וּלְבָרַךְ²⁵.

(21) אף על פי שאין מסיבתם קבועה כל כך כמו מסיבת אכילת פת, בכל זאת אם נשאר אחד מהם לא בטלה קביעותם ואינם צריכים לברך בשנייה (מגן אברהם אורח חיים סימן קעח). (22) זה חוזר על כל מה ששנוי בהלכות ד"ה. (23) (פסחים דף קא עמוד ב) שאין זה שינוי מקום,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"אלוקינו" יסיים: "למדני חוקך" (תהילים פרק קיט, פסוק יב) שנראה כקורא פסוק, ואין כאן מוציא שם-שמים לבטלה (הגהות מיימוניות). (46) תעלה, שמימיה שוטפים. (47) למים שיבואו בסוף ברכתו (ירושלמי שם).

יא. וְדְבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְהֵן מִחֲמַת הַסְּעוּדָה⁴⁸, אֵינָן צְרִיכִין בְּרִכָּה לְפָנֶיהֶם⁴⁹ וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם; אֲלֹא בְרִכַּת "הַמוּצֵיא" שֶׁבְּתַחֲלָה וּבְרִכַּת הַמְּזוֹן שֶׁבְּסוּף פּוֹטְרַת הַפֶּל, שֶׁהַפֶּל טָפַל לְסְעוּדָה⁵⁰. וְדְבָרִים שְׂאִינָן מִחֲמַת הַסְּעוּדָה⁵¹, שֶׁבָּאוּ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, טְעוּנִין בְּרִכָּה לְפָנֶיהֶם⁵² וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם⁵³. וְדְבָרִים הַבָּאִים לְאַחַר הַסְּעוּדָה⁵⁴ - בֵּין מִחֲמַת הַסְּעוּדָה, בֵּין שְׁלֹא מִחֲמַת הַסְּעוּדָה - טְעוּנִין בְּרִכָּה לְפָנֶיהֶן וְלְאַחֲרֵיהֶם⁵⁵.

(48) כגון, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הפת. (49) אפילו אם אכלם בלא פת. (50) לאכילת הפת. (51) כגון תאנים וענבים שאין רגילים ללפת בהם את הפת ואינם באים להשביע אלא לעכל את המאכל. (52) כיוון שאין הם מעיקר הסעודה אין ברכת הפת פוטרתם. (53) שברכת המזון פוטרת כל מה שבא בתוך הסעודה. (54) כלומר: כל אלה הדברים אם הובאו אחרי שמשכו את ידיהם מן הפת, כי היה מנהגם לאחר גמר סעודתם לקבוע עצמם לאכילת פירות וכל מיני פרפראות. (55) שאין ברכות "המוציא" וה"מזון" פוטרות אלא דברים הנאכלים בתוך עיקר הסעודה (ברכות דף מא עמוד ב וכפירוש התוספות שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואין הדין האחרון נוהג בימינו, כי אין אנו מושכים את ידינו מן הפת עד ברכת המזון (תוספות שם ואורח חיים סימן קעז סעיף ב).

יב. בְּשִׁבְתוֹת וּבְנִמִּים טוֹבִים, וּבְסְעוּדַת הַקֶּזֶת הַדָּם, וּבְשִׁעָה שִׁיעָא מִן הַמְּרַחֵץ, וּכְיוּצָא בְּהוּ, שְׂאֵדָם קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עַל הַיַּיִן⁵⁶ - אִם בְּרַךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמְּזוֹן⁵⁷, פֶּטַר אֵת הַיַּיִן שֶׁשֶּׂתָּה לְאַחַר הַמְּזוֹן, קִדַּם שִׁיבְרַךְ בְּרִכַּת הַמְּזוֹן⁵⁸; אֲבָל בְּשִׂאָר הַיָּמִים, צְרִיף לְחִזּוֹר וּלְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה עַל הַיַּיִן שֶׁל אַחַר הַמְּזוֹן⁵⁹. כָּא לְהֵן יַיִן בְּתוֹךְ הַמְּזוֹן - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ⁶⁰, שְׂאִין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנוּי שִׁיעֵנו אִמְוּ⁶¹; וְאִינוּ פּוֹטְרִים אֵת הַיַּיִן שֶׁלְאַחַר הַמְּזוֹן⁶².

(56) שאחרי סעודתם לפני ברכת המזון קובעים את עצמם לשתיית יין, והקזה - מפורש במסכת שבת דף קכט עמוד א שהיו שותים אחרי הקזה לרפואה. ובית המרחץ - מרומז בנדרים דף לח עמוד ב ובנוסח התלמוד שלפנינו (ברכות דף מב עמוד ב) הוסיפו: "הקזה ובית המרחץ, שאדם קובע סעודתו אחריהם על היין", והיא הוספת הגאונים (רא"ש). (57) לפני התחלת הסעודה, מנהגם היה לשתות יין לפני האכילה משום תיאבון (ברכות דף מג עמוד א). (58) שם, דף מב עמוד ב) הואיל וידע שישתה יין לאחר הסעודה - דעתו עליו מתחילה בשעת ברכה. (59) שהואיל ואין

הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה ה). ואפילו לא אמרו: בוא ונקדש קידוש היום, נאסרו באכילה ושתיה אם כבר החשיך היום ונכנסה השבת, וכאן ידובר כשעדיין לא החשיך היום והם רוצים לקבל עליהם השבת מבעוד יום, ולפיכך אמירתם: "בואו ונקדש" קובעת לאסרם באכילה ושתיה עד שיקדשו (כסף משנה, והשווה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה י"א). (38) כי באמירתם גילו דעתם שגמרו סעודתם, ואין הברכה הקודמת פוטרתם, כמבואר לעיל הלכה ז. (39) הברכה במוציא שבת. (40) (פסחים דף קה עמוד א) "אין יציאת השבת קובעת להברלה", שאם התחילו סעודתם מבעוד יום אינם צריכים להפסיק אכילתם במוציא שבת, אלא יגמרוה ואחר כך יבדילו, ולפיכך, אפילו אמרו: "בואו ונבדיל" אין זה חשוב הפסק לחייבם לחזור ולברך (בית יוסף אורח חיים סימן רצט).

ט. הַיּוֹ מְסַפֵּין לְשִׁתוֹת יַיִן, וּבָא לְהֵם מִיֵּן יַיִן אַחַר, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹתִין אָדָם וְהִבְיָאוּ שְׁחֹר, אוֹ יִשְׁן וְהִבְיָאוּ חֵדֶשׁ - אֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ בְּרִכַּת הַיַּיִן פְּעַם שְׁנִיָּה; אֲבָל מְבָרְכִין: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב⁴¹.

(41) הטוב - לי, והמטיב - לאחרים הנהנים יחד עימי (ברכות דף נט עמוד ב; ירושלמי שם, פרק ו, הלכה ה, ודווקא כשאחרים מסובים עימך, אבל כששותה יחידי אינו מברך ברכה זו, ולפיכך הדגיש רבינו לומר: "היו מסובים לשתות". ואפילו כשהמין השני אינו משוכח כראשון מברך הטוב והמטיב כי על ריבוי היינות הוא מברך, לא על המשוכח שבהם. והטעם שקבעו ברכה זו דווקא על היין ולא על הפת? מפני שהיין סועד ומשמח, והפת אינה אלא סועדת (תוספות ברכות דף נט עמוד ב).

י. אֵין מְבָרְכִין עַל אֶכָל מִן כָּל הָאֶכָלִין וְלֹא עַל מִשְׁקָה מִן כָּל הַמִּשְׁקִין, עַד שֶׁיִּבְיָאוּ לְפָנָיו. וְאִם בְּרַךְ, וְאַחֲרָיָהּ הִבְיָאוּ לְפָנָיו - צְרִיף לְחִזּוֹר וּלְבָרֵךְ⁴². נִטַּל אֶכָל וּבִרַךְ עָלָיו, וְנִפְל מִקְדוֹ וּנְשַׁרְף⁴³, אוֹ שִׁטְפוּ נֶהָר - נוֹטַל אַחַר וְחִזּוֹר וּמְבָרֵךְ עָלָיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְאוּתוֹ הַמִּיִן⁴⁴; וְצְרִיף לומר: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" עַל בְּרִכָּה רְאוּשׁוֹנָה, כְּדִי שְׁלֹא לְהוּצֵיא שֵׁם שְׁמַיִם לְבַטְלָה⁴⁵. עוֹמֵד אָדָם עַל אֲמַת⁴⁶ הַמַּיִם, וּמְבָרֵךְ וְשׁוֹתָהּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהָיוּ לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַבְּרִכָּה אֵינָם הַמַּיִם שֶׁשֶּׂתָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֶכְף נִתְפַּנֵּן תַּחֲלָה⁴⁷.

(42) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (43) או נאבד, ראה אורח חיים סימן רז. (44) (ירושלמי שם), כי כשבירך לא הייתה דעתו אלא על זה שבידו. (45) שם) "שהרי הכתוב מצווה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כח, נח) ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה, לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה ימהר מייד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא ייזכר לבטלה" (לשון רבינו הלכות שבועות פרק יב, הלכה יא). ואם אמר ברוך אתה ה' ועוד לא אמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השבים, ומשהיו אוכלים ושותים היה אומר להם: ברכו! והם אמרים לו: מה נאמר? והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו". (וראה מסכת סוטה י:). (10) ברכות מו, ע"ב: "להיכן הוא חוזר? למקום שפסק" וכפירוש ה'תוספות' שם.

ג. וְאַחֲרֵי־כֵן אָמַר: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הֵיזַן אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ בְטוּבוֹ", עַד שֶׁגֹּאֲמַר אַרְבַּע בְּרָכוֹת¹¹, וְהֵן עוֹנִין אֲמֵן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה¹².

(11) המנויות לעיל פ"ב, ה"א. (12) שכל העונה אמן אחר המברך, הרי זה כמברך (לעיל פ"א, ה"א). והוא הדין אם לא ענו אמן, אלא ששמעו כל הברכות - יצאו ידי חובתם. אלא שהעונה אמן שכרו גדול יותר (כסף-משנה).

ד. הַיּוֹ הָאוֹכְלִין מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה - מְזַמְנִין בְּשֵׁם¹³. פִּיצַר? הַמְּבָרֵךְ אָמַר: נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ¹⁴ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ, וְהֵן עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֲיִינוּ, וְהוּא חוֹזֵר וְאָמַר: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֲיִינוּ, וּמִתְחִיל בְּרַפְתְּ הַמְזוּן¹⁵.

(13) ברכות מט, ע"ב. (14) ובשו"ע או"ח סימן קצב, כתוב: אין לומר לאלהינו בלמ"ד, אלא "אלהינו", כי לא מציינו למ"ד השימוש בברכה, וכן כתוב (תהלים ס', ה): ברכו עמים אלהינו. ורבינו נמשך אחרי לשון המשנה (ברכות פ"ז, ג) שכן היתה הגייסא לפניו, כדבריו בפירוש המשנה שם. (15) וסדר ברכת המזון, נמצא לקמן בנוסח "תפילות כל השנה" לרבינו.

ה. הַסּוֹעֵד בְּבֵית חֲתָנִים - מְשַׁתְּחִילוֹ לְהַתְּעַסֵּק בְּצַרְכֵי סְעוּדַת נְשׂוּאִין וְלְהַכְיִנָּה, עַד שֶׁלְּשִׁים יוֹם אַחַר הַנְּשׂוּאִין, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ¹⁶ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִים: בְּרוּךְ שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וְכוּ'. וְאִם הָיָה עֲשָׂרָה, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִחָה וְכוּ'. וְכֵן סְעוּדָה שְׁעוֹשִׁין אוֹתָהּ אַחַר הַנְּשׂוּאִין, מְתַמַּת הַנְּשׂוּאִין, עַד שְׁנַיִם-עֶשֶׂר חֲדָשׁ¹⁷, מְבָרֵךְ "שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ"¹⁸.

(16) כתובות ה, ע"א. ובעל 'העיסור' כתב: תיקנו לומר "שהשמחה במעונו", מפני שחז"ל אמרו (חגיגה יב:): "שבעה רקיעים הם: וילון, רקיע, שחקים... מעון... מעון - שבו כיתות של מלאכי השרת אומרות שירה לפני המקום" והשירה היא השמחה לפני ה', ככתוב (שופטים ט, יג): החדלתי את תירושי המשמה אלהים ואנשים, כי אמרים שירה על היין (אבודרהם הל' ברכות נישואין). (17) כגון שאמר החתן לקרואים: הנכם מוזמנים לסעודה בקשר עם שמחת נשואי. (18) ובזמן הזה, ערבה כל שמחה ואין אנו

קביעותו בכך לא הייתה עליו דעתו מתחילה (שם). ויין שבתוך הסעודה מברך עליו "בורא פרי הגפן" ואין ברכת הפת פוטרתו, מפני שחשוב הוא, שהרי גורם ברכה לעצמו (שם עמוד ב) כלומר: בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף על פי שלא היו צריכים לשתותו, כגון: "קידוש" ו"ברכת אירוסין" (רש"י שם). אולם ברכת היין שלפני המזון פוטרתו וכן יין של קידוש פוטרו (אורח חיים סימן קעד סעיף ג). (60) ואין האחד מוציא את כולם. (61) שאין לב המסובים אל המברך אלא לבלוע (ברכות דף מג עמוד א). (62) שהראשון בא רק לשרות המזון שבמעיו ואינו חשוב לפטור את השני (שם דף מב עמוד ב).

פְּרָק הַמִּישִׁי

(1) מי החייב בברכת הזימון; ברכת הסועד בבית חתנים וכן סעודה שעושים אותה אחר הנישואין מחמת הנישואין.

א. נְשִׁים וְעַבְדִּים חֲיָבִין בְּבִרְכַת הַמְזוּן². וְסַפֵּק יֵשׁ בְּדָבָר אִם הֵן חֲיָבִין מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין קָבוֹעַ לָהּ זְמַן³, או אֵינֶם חֲיָבִין מִן הַתּוֹרָה⁴. לְפִיכֵן אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַגְּדוּלִים יְדֵי הוֹכְתָן⁵. אֲבָל הַקְּטָנִים חֲיָבִין בְּבִרְכַת הַמְזוּן מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁶, כְּדֵי לְחַנְּקָן בְּמַצּוֹת.

(2) ברכות כ, ע"ב. (3) שאחרי כל אכילה בין ביום ובין בלילה מצוה לברך, וכל מצוה שאין לה זמן קבוע - נשים חייבות (קידושין כט.). (4) מפני שנאמר בה: על הארץ הטובה אשר נתן לך (דברים ח, י) והארץ לא ניתנה לבנות להתחלק (ברכות שם וברש"י). (5) שכבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"א), שהמברך החייב רק מדברי סופרים - אינו מוציא את החייב מן התורה. (6) כלומר: זה ודאי שאין הקטנים חייבים לברך אלא מדברי סופרים בלבד.

ב. שְׁלֹשָׁה שֶׁאֲכַלוּ פֶת כְּאֶחָד, חֲיָבִין לְבָרֵךְ בְּרַפְתְּ הַזְּמוּן? קֵדָם בְּרַפְתְּ הַמְזוּן. וְאֵי-זוֹ הִיא בְּרַפְתְּ הַזְּמוּן? אִם הָיָה הָאוֹכְלִים מִשְׁלֵשָׁה עַד עֲשָׂרָה - מְבָרֵךְ אֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: נְבָרֵךְ⁸ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ! וְהַפֵּל עוֹנִין: בְּרוּךְ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֲיִינוּ⁹; וְהוּא חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ: בְּרוּךְ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֲיִינוּ¹⁰.

(7) שאחד מהם מזמין את חבריו לברך עמו כאחד בלשון רבים, כמבואר בסמוך. וחז"ל (ברכות מה.) שמכוח על הפסוק: גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו (תהלים לד, ג), גדלו - הרי שנים, אתי - הרי שלשה. שבזמן ששלשתם מברכים את ה' כאחד, יש בזה משום הידור ורוממות שמו. מעין זה בפירוש המשנה לרבינו (ברכות ז, ב). ושנינו בבבויטא (שם, מח:): "וברכת... את ה' אלהיך - זו ברכת הזימון". ולדעת ה'קריית ספר' הדברים מכוונים לזימון בעשרה שהוא בשם, וזימון בשלשה, ודאי אינו אלא מדברי סופרים. (8) ומדרך המוסר, לכל מי שיברך, שיטול רשות מן הגדולים המסובים עמו, ואומר ברשות רבותי נברך וכו' ('כל בר'). (9) ברכות נ, ע"א. ובמדרש בראשית רבה (פ' מג) אמרו: "היה אברהם אבינו מקבל את העוברים ואת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ח, ה"ד. וראה מגילה כג:). (29 יש לו סימני זכרות ונקבות כאחד. (30 תוספתא ברכות פ"ה. כי בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה (יבמות פג:). וגרוע הוא משניהם (כסף-משנה). (31 שאין לו לא סימני זכרות ולא סימני נקבות אלא אטום הוא (הל' אישות ב, כד). (32 אפילו למינו (תוספתא ברכות, שם) כי טומטום לפעמים הוא נקרע (ע"י ניתוח) ונמצא זכר, ולפעמים נמצא נקבה, ולפיכך אינו מצטרף לבני מינו, שמה יקרעו הם וימצאו זכרים והוא ימצא נקבה (כסף-משנה). (33 ברכות מח, ע"א. (34 ואנו נוהגים שאין מצרפים קטן לזימון כלל, עד שיהא בן שלש-עשרה שנה (הגהות הרמ"א או"ח סי' קצט). (35 אע"פ שמל ועומד להתגייר, הואיל ולא סבל עדיין, גוי הוא (ברכות מז:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה (פ"ג, ה"ו). וראה הל' תלמוד תורה (פ"ז, ה"ד) שאין מזמנים על המנוחה ועל המוחרם.

ח. אין מזמנין, אלא על מי שאכל פת ולמעלה³⁶. שבעה שאכלו פת, ושלושה אכלו עמהן ירק או ציר³⁷ וכיצא בהן - מצטרפין לזמן פשם; והוא שיהיה המברך מאוכלי הפת. אכל ששה שאכלו פת וארבעה ירק, אין מצטרפין, עד שיהיו אוכלי הפת רב הנפרד³⁸. פמה דברים אמורים? בעשרה, אכל בשלושה, צריך שאיכלו כל אחד ואחד מהן פזית³⁹ פת, ואחר-כך מזמנין.

(36 ברכות פ"ז, מ"א. ידובר כאן בזימון שלשה, כמבואר בסוף ההלכה. (37 מיין היוצא ממאכלים כבושים או מלוחים. ובלשון התלמוד (שם, מח). הנוסח: "אפילו לא טבל עמהם אלא בציר". (38 והוא משבעה ולמעלה (שם). (39 ר"ף, שם.

ט. שנים שאכלו, וגמרו מלאכל, וכא שלישי ואכל - אם יכולין לאכל עמו⁴⁰ כל-שהוא, ואפילו משאר אכלין⁴¹, מצטרף עמהן⁴². וחסם גדול שבמסבין הוא שמברך לכלם, אף-על-פי שלא בא אלא באחרונה⁴³.

(40 שאין בטנם מלאה. (41 שאינם דברי פת, אלא באים לקינוח סעודה בעלמא. (42 ברכות מז, ע"א. אבל אם כבר אמרו: "הב לנו ונברך", הסיחו דעתם מלאכול, ואין השלישי מצטרף עמהם, וכן אם כבר נטלו מים אחרונים (הגהות מיימוניות). (43 שם. אמנם השרות בידו למחול על כבודו וליתן לאחרים לברך, כמבואר שם. וכן מצוה להקדים כהן תלמיד חכם, שנאמר: וקדשתו (ויקרא כא, ח) - "לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון" (גיטין נט:). וכן נפסק להלכה (שו"ע אורח חיים סי' רא).

י. שלושה שאכלו כאחד, אינן רשאין לחלק⁴⁴, וכן ארבעה וכן חמשה⁴⁵. וששה - יש להם⁴⁶ לחלק⁴⁷, עד עשרה⁴⁸. מעשרה ולמעלה - אינם רשאים לחלק, עד עשרים; שכל זמן שיתחלקו, ותהיה ברירת הזימון לכל חלק וחלק פזומן הפל, יש להם לחלק⁴⁹.

מברכים "שהשמחה במעוננו" אלא בשבעת ימי המשתה בלבד (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אה"ע ס"ב).

ו. הפל חייבין בברכת הזמון, פדרף שתיבין בברכת הזמון. אפילו פהנים שאכלו קדשי הקדשים¹⁹ בעזרה²⁰; וכן פהנים וישראלים שאכלו כאחד, ואכלו הפהנים תרומה וישראל חלין²¹ - חייבין בזמון²², פחייבין בברכת הזמון²³.

(19 כגון שירי מנחות שהן קדשי קדשים. (20 חצר המקדש שהיא מקום אכילתם, אע"פ שיש מצוה באכילתם, ככתוב (שמות כט, לג): ואכלו אותם אשר כופר בהם - הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והיה מקום לומר, שאין זה בכלל "ואכלת" שמשמעה אכילת רשות, בכל זאת "ושבעת" כתוב, כל שהוא שבע (ערכין ד). ויש מפרשים: הואיל אסור לשבת בעזרה (יומא כה). והכהנים אוכלים קדשיהם בעמידה, הייתי אומר שאין כאן קביעות באכילתם ולא נתייבבו בזימון הנוהג רק באכילה בחבורה, משמעו שאין הישיבה מעכבת (אדר"ת, וראה בתוספות' לזבחים טז. ובמשנה-למלך הלכות מעשה הקרבנות פ"י, ה"ג). (21 אע"פ שאין הישראל יכול לאכול בתרומתו של הכהן, כי זר אסור בתרומה. (22 הואיל והכהן יכול לאכול גם מן החולין שביד ישראל, הרי הוא מצטרף עמו לברכת הזימון (ערכין ד). חולין - תבואה מצטרף עמו להורמו ממנה הפרשותיה כדן. ומכאן יש ללמוד, שאם כהן וישראלים אוכלים כאחד, הכהן אוכל תרומה, והישראלים אוכלים פת של גויים, והכהן נזהר מלאכול פת של גויים - שאינם מצטרפים לזימון, והואיל ואין האחד יכול לאכול משל חברו (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצו, ס"ג). (23 ובכת"י התימנים, הנוסח: "נשים ועבדים וקטנים, חייבים בזימון כחייבין בברכת הזמון".

ז. נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן²⁴, אכל מזמנין לעצמן. ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים, מפני הפריצות²⁵; אכל נשים מזמנות לעצמן²⁶ או עבדים לעצמן²⁷; ובלבד שלא יזמנו בשם²⁸. אנדרוגינוס²⁹ מזמן למינו, ואינו מזמן, לא לנשים ולא לאנשים, מפני שהוא ספק³⁰. והטמטום³¹ אינו מזמן כלל³². קטן היודע למי מברכין, מזמנין עליו, ואף-על-פי שהוא פכן שבע או פכן שמונה³³; ומצטרף, בין למנין שלושה, בין למנין עשרה, לזמן עליו³⁴. והעפויים אין מזמנין עליו³⁵.

(24 אין מצרפים אותם לזימון (ברכות ז, ב). (25 של עבדים בנשים, וכן של עבדים בקטנים (שם, מה:). (26 (שם). וכן אם אכלו עם אנשים, הן יוצאות בברכת הזימון של האנשים (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצט). (27 כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח של ה'טור' או"ח (סימן קצט) בדברי רבינו. (28 כי אין דבר שבקדושה אלא בעשרה אנשים גדולים ובני חורין (לעיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם שמים (לעיל ה"ד) אין זה כבודו להזכירו בפחות מעשרה ובמקום אחד.

יד. שלשה שאכלו כאחד, וקדם אחד מהן וברך לעצמו⁶² - מומנין עליו; ויצאו השנים ידי חובת זמון, והוא לא יצא בזמון זה, שאין זמון למפרע⁶³.

(62 בלא זימון. 63) משבירך ברכת המזון (ברכות נ.).

טו. שנים שאכלו כאחד - כל אחד ואחד מברך לעצמו⁶⁴. ואם היה אחד מהן יודע ואחד אינו יודע - זה שידע מברך בקול רם, והשני עונה אמן אחר כל ברכה וברכה, ויוצא ידי חובתו⁶⁵. ובין⁶⁶ מברך לאביו, ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה, ויוצאין ידי חובתן. אבל אמרו חכמים: תבוא מארה⁶⁷ למי שאשתו ובניו מברכין לו⁶⁸.

64 שם, מה, ע"ב. אע"פ שבברכת המוציא פוטר אחד את חבריו. והטעם, כי הואיל והם יושבים לאכול יחד, דעתם להצטרף אחד בברכת חבריו, אבל בברכת המזון שהיא בגמר הסעודה בטל הקבע ומסתלקים זה מזה ('תוספות' שם; שו"ע או"ח סי' קצג). 65 שאז הוא כמברך בעצמו (לעיל פ"א, ה"א). 66 קטן, פחות משלש-עשרה שנה. 67 קללה. 68 שלא למד, ואם למד תבוא לו מארה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה (סוכה לח. וברש"י). ובירושלמי (שם, פ"ג, ה"ט) אמרו: "תבוא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר".

טז. במה דברים אמורים שציאו ידי חובתן? בזמן שאכלו ולא שבעו, שהן חייבים לברך מדברי סופרים⁶⁹, ולפיכך מוציאים אותן קטן או עבד או אשה מידי חובתן⁷⁰; אבל אם אכל ושבע, שהוא חייב בברכת המזון מן התורה - בין אשה, בין קטן או עבד, אין מוציאים אותן, שכל החייב בדרך מן התורה, אין מוציאים אותן מידי חובתן, אלא החייב באותו דבר מן התורה פמותרו⁷¹.

69 ראה לעיל פ"א, ה"א. 70 שגם הם מחוייבים לברך מדברי סופרים בלבד כמותם. 71 ברכות כ, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו". וכן הדין בשני גדולים, שאחד מהם אכל ולא שבע והשני אכל לשבעה, אין האחד הבלתי שבע מוציא את השבע, וכמבואר מתשובת רבינו הנזכרת לעיל.

זו. הנכנס אצל אחרים, ומצאן מברכין בברכת הזמון: אם מצא המברך אומר "נברך" - הוא עונה "ברוך הוא ומברך"⁷²; ואם מצא האוכלים עונים "ברוך שאכלנו משלו" - הוא עונה אתריהן אמן⁷³.

72 ברכות מה, ע"ב. ואינו אומר: "שאכלנו משלו", שהרי לא אכל עמהם, ואם הם עשרה ומצא את המברך אומר: "נברך אלהינו שאכלנו משלו", הוא עונה: "ברוך הוא

44) לברך כל אחד בפני עצמו, שהרי נתחייבו בברכת הזימון. 45) אסור לשלשה מהם לזמן לעצמם, והשנים יברכו בלא זימון. 46) הרשות בידם אם ירצו (שו"ע או"ח סי' קצג, סעיף א). 47) שיזמנו שלשה לעצמם, ושלשה אחרים לעצמם. 48) ולא עשרה בכלל, שהרי בעשרה נתחייבו בזימון בשם, ואיך יחלקו ויזמנו בלא הזכרת השם. 49) ברכות נ, ע"א.

יא. שלשה בני-אדם, שבאו משלש חבורות של שלשה שלשה, אינן רשאים לחלק⁵⁰. ואם פבר זמן כל אחד ואחד מהם בחבורה שלא⁵¹ - רשאים לחלק⁵², ואינן חייבין בזמון, שפבר זמנו עליהן⁵³. שלשה שישבו לאכל פת - אף-על-פי שכל אחד ואחד אוכל משלו, אינן רשאים לחלק⁵⁴.

50 שכבר חלה עליהם חובת זימון באכלם בחבורותיהם, ומברכים בזימון אע"פ שלא אכלו שלשתם יחד משנתחברו מחדש (ברכות נ.). ומדובר כשאכלו כולם בבית אחד ושינו מקומם מפינה לפינה, כי אחרת מחייב כל אחד מהם לחזור ולברך במקום שאכל. ראה לעיל פ"ד, ה"ה. וכן ביאר מרן ה"בית יוסף" (או"ח סי' קצג). 51 לא זימן ממש, אלא נצטרף לזימון, כגון שיצא לשוק והשנים הנשארים קראו לו ויזמנו עליו. ראה בסמוך ה"ג. 52 אפילו אכלו שלשתם אחרי שנתחברו, הואיל ולא נועדו יחד בתחילת סעודתם (ראב"ד, וכן בפירוש "תלמידי רבינו יונה" ברכות פ"ז). 53 "ופרחה מהם חובת זימון" (ברכות נ.). 54 כי אין הפת מצרפתם, אלא קביעתם לאכול בחבורה מחייבתם בזימון (שם.).

יב. שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד - בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, מצטרפין לזמון אחד⁵⁵; ואם לאו - אלו מומנין לעצמן ואלו מומנין לעצמן. ואם יש שמש אחד ביניהם, שהוא הולך ומשמש מחבורה זו לחבורה זו - מצטרפין לזמון אחד⁵⁶, אף-על-פי שאין מקצת אלו רואין את אלו; והוא⁵⁷, שישמענו שתיהן כל דברי המברך⁵⁸ בבאור⁵⁹.

55 שם. 56 שם, ע"ב. 57 ובלבד. 58 המזמון. 59 בבהירות (שם). והוא-הדין כשאכלו בחבורה אחת גדולה, כל שאין קול המברך נשמע היטב אין מצטרפים, ועליהם לזמן בחבורות קטנות (כסף-משנה).

יג. שלשה שאכלו, ויצא אחד מהן לשוק - קוראין לו, כדי שיבין לשמע מה שהן אומרים, ומזמנין עליו⁶⁰ והוא בשוק, ויוצא ידי חובתו; ולכשיחזור לביתו, יחזור ויברך ברכת המזון לעצמו. אבל עשרה שאכלו, ויצא אחד מהן לשוק - אין מזמנין עליו, עד שיחזור למקומו וישב עמהן⁶¹.

60 ובמקום מעמדו עונה עמהם ברכת הזימון (ברכות מה:); ובפירוש רבינו יונה שם. 61 שם. כיון שצריכים להזכיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט, וראה לקמן הלכה ט"ז בביאורנו. (13) נטילה זו. (14) חולין קו, ע"א. (15) והרי זה כאילו ציונו הקב"ה בעצמו (שבת כג.). (16) כמבואר בסמוך ה"ג. "ורברים שהם משום סכנה אין מברכים עליהם, הא למה זה דומה? למי שסינן את המים ואחר-כך שתה בלילה - מפני סכנת עלוקה, שאינו מברך וצונו לסנן את המים" (לשון רבינו לקמן פרק יא, ה"ד). וכן דעת רב עמרם גאון, מובאת ב'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (17) הואיל והם באים למנוע סכנה. (18) ע"פ הכלל: "חמורה סכנה מאיסור" (חולין י.).

ג. נטילת ידים בין תבשיל לתבשיל - רשות¹⁹: רצה - נוטל, רצה - אינו נוטל. ופרות של חלין אינן צריכין נטילת ידים, בין בתחלה, בין בסוף²⁰. וכל הנוטל ידיו לפרות, הרי זה מגסי הרוח²¹. כל פת שהמלח בו²², צריך נטילת ידים באחרונה, שמה יש בו מלח סדומית, או מלח שטבעו במלח סדומית, ויעביר ידיו על עינו ויסמא. מפני זה חייבין לטל ידים בסוף כל סעודה, מפני המלח²³. ובמחנה²⁴ פטורים מנטילת ידים בתחלה, מפני שהן טרודים במלחמה²⁵; וחיבין באחרונה, מפני²⁶ הסכנה.

19 שם, קה, ע"ב. וראה הל' מאכלות אסורות (פ"ט, ה"כו). והרא"ש היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים משום סכנה ('טור' אר"ח סי' קעג, ע"פ דברי התלמוד פסחים עו:). ואנו נוהגים לאכול דבר ביניהם ולשתות, משום קינוח הפה והדחתו (יו"ד סי' קטז. ס"ג). (20) חולין קו, ע"א. ולא גזרו בהם משום סרך תרומה, מפני שאין תרומת פירות מן התורה אלא הענבים אחרי שיעשה מהם יין, והזיתים אחרי שיעשה מהם שמן, כמו שכתוב: ראשית דגןך תירושך ויצהרך (דברים יח, ד) 'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (21) הגאונותנים. כי מראה בזה שהוא מדקדק במצוות למעלה מן המדה (חולין שם). ודוקא שנוטלן בתורת חיוב, אבל אם נטלן משום נקיות, שלא היו ידיו נקיות - מותר (אר"ח סי' קנח, ס"ה). (22) ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל את המלח צריך נטילת ידים" וכו', ופירושו מדד (כלשון הכתוב ישעיה מ, יב: וכל בשליש עפר הארץ) מלח אף-על-פי שלא אכלו. ונוסח זה מכוון ע"פ דברי התלמוד (חולין קה:). (23) וחכמינו אמרו (ברכות מ.): "אחר כל אכילתך אכול מלח". (24) היוצא למלחמה. (25) ואין מטריחים עליהם לבקש מים (עירובין פ"א, מ"ו). וכלשון "פירוש המשנה" (שם). (26) עירובין יז, ע"ב.

ד. עד היכן היא נטילת ידים? עד הפרק²⁷. וכמה שעור המים? רביעית לכל שתי ידים²⁸. וכל שחוצצים בטבילה²⁹, חוצץ בנטילת ידים³⁰. וכל העולה³¹ למדת מקנה³², עולה לשעור רביעית³³.

27 מקום חיבור היד והזרוע (חולין קו:). וכריף לברכות פ"ח. (28) ידים פ"א, מ"א; חולין קז. ושעור רביעית, נתבאר בביאורנו לעיל הל' קריאת שמע פ"ג, ה"י. (29) בטבילת הגוף, כגון בצק או טיט המודבקים על בשר

אלהינו ומבורך שמו וכו' (הגהות מיימוניות, וכן בשו"ע אר"ח סי' קצח). (73) ברכות מה, ע"ב.

פָּרָק שְׁשִׁי

1) נטילת ידיים לפת ולכל דבר שטיבולו במשקה; דין מים אחרונים ולמה תיקנום; ארבעה דברים שהנוטל ידיו צריך להזהר בהם.

א. פל האוכל הפת שמברכין עליו "המוציא", צריך נטילת ידים תחלה וסוף². ואף-על-פי שהיא פת חלין³, ואף-על-פי שאין ידיו מלכלכות⁴, ואינו יודע להן טמאה⁵ - לא יאכל עד שישטל שתי ידיו⁶. וכן פל דבר שטבולו במשקין⁷, צריך נטילת ידים⁸ תחלה⁹.

2) לפני האכילה ואחריה (חגיגה יח:; חולין קו:). (3) שאין הידים שהן שניות לטומאה פוסלות בהן, כי כלל הוא אין שלישי לטומאה בחולין, (וקל-וחומר לפת של תרומה, שהשני עושה בה שלישי לטומאה). (4) שיצטרכו נטילה משום נקיות. (5) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמאן. (6) משום סרך תרומה, כי סתם ידים פוסלות את התרומה אם לא נטלן. שסתם ידים עסקניות הן, ונוגעות בבשרו, וגנאי הוא לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות, והיא נמאסת על אוכליה (שבת יד. וברש"י שם). וכדי שיתרגלו אוכלי תרומה ליטול ידיהם, תיקנוה אף בחולין (חולין קו:). וחז"ל סמכוה על הפסוק: וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שוטף במים... וטמא עד הערב (ויקרא טו, יא) וכי מי שנגע בזב אינו טעון אלא שטיפת ידים במים, והרי כל גופו טעון טבילה? אלא כך אמר הכתוב: הנוגע בזב, ומי שאינו שוטף את ידיו - שניהם טמאים, זה כדונו וזה כדונו (שם). (7) אפילו פירות וירקות, אם טבלם במשקין כגון מים יין שמן דבש וחלב, ועוד המשקין עליהם. (8) פסחים קטו, ע"א. מפני שהמשקין הנוגעים בסתם ידים נעשים ראשון לטומאה ומטמאים אפילו בחולין (פרה פ"ח, מ"ז) החמירו בהם (רש"י שם). ולפיכך אנו נוטלים ידיו בסדר ליל הפסח לאכילת ירק שאנו טובלים אותו במשקה. השווה הל' חמץ ומצה (פ"ח, ה"א-ב). (9) אבל לא לאחרי, כי הטעם של מים אחרונים המבואר בסמוך ה"ג, אינו שייך בו.

ב. פל הנוטל ידיו - בין לאכילה, בין לקריאת שמע¹⁰, בין לתפלה¹¹ - מברך תחלה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים; שזו¹³ מצות חקמים, שנוצטוונו מן התורה לשמע מהן¹⁴, שגאמר: על פי התורה אשר יורוף¹⁵. ומים אחרונים אין מברכין עליהן, שאינם אלא מפני הסכנה¹⁶. ולפיכך¹⁷ חייב אדם להזהר בהן ביותר¹⁸.

10) ראה לעיל הלכות קריאת-שמע (פ"ג, ה"א). (11) לעיל הל' תפילה (פ"ד, ה"ב). (12) לפי שצריך ליטול ידיו מן הכלי (ראה לקמן ה"ו) והכלי המיוחד לנטילת ידים שמו "נטלא" בלשון חז"ל (חולין קז:), לפיכך תיקנו לומר: "נטילת ידים" ולא "רחיצת ידים" (רא"ש למס' ברכות פרק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. פל מים שנגעשה בהן מלאכה, נעשו שופכין, ופסולין לנטילת ידים. כיצד? מים שאובין⁴⁵ שהדיח בהן פלים או ששרה בהם פתו, וכו' צא כזה - בין בכלים, בין בקרקעות - פסולין לנטילת ידים⁴⁶. הדיח בהן פלים מודיחין או חדשים - לא פסולין⁴⁷. מים שהנחתום⁴⁸ מטבל בהן את הכעכים⁴⁹ - פסולין, ושהוא חופן מהן בשעת לישה⁵⁰ - פשרים; שהמים שבהפניו הן שנגעשו בהן מלאכה, אבל המים שחפן מהם הרי הן בכשרותן⁵¹.

45) פרט למי מעין או מקוה שאינם שאובים בכלים. 46) ידים פ"א, מ"ג. 47) שם. 48) האופה. 49) עוגה יבשה ועגולה, ובלשון המשנה (שם, מ"ה) "הגלוסקים", והן ככרות לחם נקי. 50) לאחר עריכת הלחם טחים פניו במים, פעמים שטבילים הלחם במים, פעמים שטובל ידיו במים וטח בהם פני הלחם (ר"ש שם). 51) שבהם לא נעשתה כל מלאכה.

ט. וכל מים שנופסלו משתנית כלב, כגון שהיו מרים או מלוחים או עכורים⁵², או ריח רע, עד שלא ישתה מהן הכלב⁵³; בכלים - פסולין לנטילת ידים, ובקרקעות - פשרים להטביל⁵⁴. חמי טבריא⁵⁵, במקומן, מטבילין בהם את הידים⁵⁶; אבל אם נטל מהן בכלי, או שהפליג מהן אמה⁵⁷ למקום אחר⁵⁸ - אין נוטלין מהן, לא ראשונים ולא אחרונים⁵⁹, מפני שאינן ראויין לשתיית בהמה⁶⁰.

52) דלוחים מחמת טיט המעורב בהם וכיו"ב. 53) שם, מ"ג. וכפירושי הר"ף לברכות פ"ח. 54) את הידים, שלא גזרו עליהם אלא בנטילה, שלא יבואו לזלול בה. 55) שאינם ראויים לשתיית כלב מפני שהם מרים (רבינו יונה לברכות שם). 56) חולין קו, ע"א. כדין מים שבקרקעות. 57) כגון שהמשיך מהם מים לתוך תעלה ואין בה ארבעים סאה שיעור מקוה המטהר בטבילה. 58) ואינם מחוברים למי המעינות. 59) שאחרי האכילה, כי אין המים מעבירים את הזוהמה מפני שרותחים הם, ואינו יכול לשפף בהם כמבואר בסמוך ה"ז. 60) זה מוסב על הראשונים שאינם כשרים אלא כשהם ראויים לשתיית בהמה (לחם-משנה). ומים חמים הנובעים ממעינות אחרים שאינם מרים וראויים לשתיית כלב, כשרים למים ראשונים (או"ח סי' קס, ס"ה).

י. יש לנוטל לתן על ידיו מעט מעט⁶¹, עד שיתן פשעור. ואם נתן הרביעית בלה בשטיפה אחת - פשר⁶². נוטלין ארבעה או חמשה, זה בצד זה⁶³, או יד זה על-גבי זה, בשטיפה אחת⁶⁴; ובלבד שירפון⁶⁵ ידיהן, פדי שיבוא ביניהן המים, ויהיה באותה השטיפה פדי רביעית לכל אחד ואחד⁶⁶.

61) כדי שהמים הבאים יטהרו את המים הראשונים שנטמאו מחמת הידים. 62) ידים פ"ב, מ"א. כדעת החכמים

אדם ומבדילים בינו למים, שלא עלתה לו טבילתו ונשאר טמא כמו שהיה. וכל הדברים החוצצים - מנויים בהל' מקואות פ"א ב. 30) חולין קו, ע"ב. 31) המשלים. 32) ששיעורו ארבעים סאה, כגון השלג והברד וטיט הנדוק שנפלה מהם סאה אחת לתוך מקוה של שלשים ותשע סאה השלימתו, והרי המקוה כשר ושלם (מלשון רבינו הל' מקואות פ"ז, ה"ג). 33) זבחים כב, ע"א.

ה. פל הצריך נטילת ידים, והטביל ידיו במי מקוה³⁴ - אינו צריך דבר אחר³⁵. ואם הטבילין במים שאין בהם שיעור מקוה³⁶, או במים שאובין שבקרקע³⁷ - לא עשה כלום, שאין המים שאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה³⁸.

34) שיש בהם ארבעים סאה. 35) לא הגבתה ידים הנזכרת בסמוך הלכה טז, ולא ניגוב ידים הנזכר לקמן ה"כ (תוספתא ידים פ"ב). 36) ודוקא במים שאינם נובעים, אבל מי מעין מטהרים את הידים בטבילה, כל שיש בהם כדי לכסות את הידים בבת אחת (כסף-משנה על-פי דברי רבינו בהל' מקואות פ"ט, ה"ח). 37) שנשאבו בכלי ונשפכו לתוך הקרקע. 38) תוספתא מקואות פ"א. ודוקא שנשפכו ישר מהכלים לתוך בור הקרקע, אבל אם נשפכו מן הכלים על הארץ וממנה נמשכו והגיעו לתוך הבור שבקרקע - הרי הם "שאובים שהמשיכום" וכשרים לטבילת ידים (כסף-משנה).

ו. פל הנוטל ידיו, צריך להזהר בארבעה דברים: במים עצמן, שלא יהיו פסולין לנטילת ידים³⁹, ובפשעור, שהיה בהן רביעית לכל שתי ידים, ובכלי, שהיה המים שנוטלין בהן בכלי, ובנוטל, שהיה המים באין מפני נותן.

39) מבואר בסמוך ה"ז. וכן שאר הדברים מתוארים והולכים בהלכות הבאות.

ז. ארבעה דברים פוסלין את המים: שנוי מראה, וגלוי, ועשית מלאכה בהן, והפסד, שמוגע את הבהמה מלשתות מהן⁴⁰. כיצד? מים שנסתנו מראיתן - בין בכלים, בין בקרקעות, בין מחמת דבר שנפל לתוכם⁴¹, בין מחמת מקומן - הרי אלו פסולין⁴². וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן משתייה⁴³ - נפסלו לנטילת ידים⁴⁴.

40) כגון שהיו מרים או ריחם רע, כמבואר בסמוך ה"ט. 41) כגון הדיו וקנקנתום (ידים פ"א, מ"ג). 42) חולין קז, ע"א. שצריך שיהיה בהם מראה מים, כמו במימי הכיור, שנאמר בהם (שמות ל, ג): ירחצו מים, ואם נשתנו מראיהם - פסולים (סוטה טו:), כי "מים" בהויתם משמע (ב"י או"ח סי' קס בשם הרא"ה). 43) שמא שתה מהם נחש, והטיל בהם ארסו (ע"ז ל:) והשווה הל' רוצח ושמירת נפש פ"א, ה"ריד. 44) ע"ז, שם. וכיום שאין אנו חוששים לגילוי (שאינן נחשים מצויים בינינו) כשרים אף לנטילה (טור' או"ח סי' קס).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראויים הם לנטילת ידיים הואיל ושלמים הם (ידיים פ"א, מ"ב). (82) אע"פ שמחזיק רביעית. (83) חולין קז, ע"א.

יג. הפל פשרים לתן לידים, אפלו חרש⁸⁴, שוטה וקטן⁸⁵. אם אין שם אחר - מניח הפלי בין ברפיו⁸⁶ וצק על ידיו, או יטה החבית על ידיו ויטל⁸⁷, או נוטל ידו אחת וצק בזו על זו, וחזר וצק⁸⁸ בראשונה על השנייה. והקוף נוטל לידים⁸⁹.

(84) שאינו שומע ואינו מדבר. (85) אף-על-פי שאינם בני דעת. (86) וברכיו מסייעות ביציקה (ידיים פ"א, מ"ה. וכפירוש הרע"ב). (87) והרי הם "באים מכה נותן" (לעיל ה"ו) הואיל והמים נשפכים מכה הטייתו. (88) בכלי שביד. (89) מס' ידיים, שם. כי אין אנו מצריכים "כח אדם" אל "כח נותן" ואפילו קוף.

יד. השקת⁹⁰, שהולה אדם בידו או בגלגל ונותן לתוכה⁹¹, והמים נמשכין ממנה⁹² באמה⁹³ והולכין ומשקיין הירקות או הבהמה, והניח ידיו בשקת, ועברו המים ושטפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שהרי אין כאן נותן על ידיו⁹⁴. ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד שנמצאו המים שטפו על ידיו מפיכת נתינת האדם - עלתה לו נטילה.

(90) אבן חלולה שעל שפת המעיין או הבאר. (91) בדלי מן הבאר. (92) דרך חור שבדפנה. (93) בתעלה. (94) חולין קז, ע"א. שכבר פסק מהם כח הדולה והם נמשכים מאליהם.

טו. מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן פשעור⁹⁵ או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין⁹⁶; ספק נוטל ידיו, ספק לא נוטל ידיו - ספקו טהור⁹⁷, שפך ספק ששפחה ידיו טהור⁹⁸.

(95) שנטל ידיו, ומסופק אם היה בהם כשיעור (מגן אברהם' ס"ק. (96) שהמים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה (ידיים ב, ד). (97) מקוואות פ"ב, מ"ב. (98) מס' ידיים, שם.

טז. מים הראשונים - צריף שניגביה ידיו⁹⁹ למעלה¹⁰⁰, עד שלא יצאו מים חוץ לפרק¹⁰¹ ויחזור ויטמאו את הידים¹⁰²; ואחרונים - צריף שישפיל ידיו למטה, כדי שיצא כל כח המלח מעל ידיו¹⁰³. מים ראשונים נטלים, בין על-גבי כלי בין על-גבי קרקע, ואחרונים אינן נוטלין אלא על-גבי כלי¹⁰⁴. מים ראשונים נוטלין, בין בתמי האור¹⁰⁵ בין בצונן, ואחרונים אינן נוטלין בתמין. והוא, שיהיו תמים שהיד סולדת¹⁰⁶ בהן, מפני שאין מעבירין את הזהמא¹⁰⁷, שאינו יכול לשפשף בהן¹⁰⁸. אכל היו פושרין, נוטלין מהן באחרונה¹⁰⁹.

(99) מסוף נטילתן עד שינגבן. (100) רמז לדבר: ויטלם וינשאם (ישעיה סג, ט). (101) שהיו בתחילה לפני הפרק,

החולקים שם על רבי מאיר. (63) כגון שאחד יוצק על ידיהם. (64) אע"פ שהמים העליונים נטמאו בידים העליונות, הן חוזרות ומטהרות את הידים התחתונות, מפני שכולן נידונות כיד אחת (שם, פרק ד, וכמו שפירש רבינו שם). (65) שלא ידחקו ידיהם זו תחת זו. (66) חולין קז, ע"א. וראה "פירוש המשנה" לרבינו (ידיים פרק א, משנה א).

יא. אין נוטלין מים לידים, לא בדיפנות הפלים⁶⁷, ולא בשולי המחץ⁶⁸, ולא בחרסים⁶⁹, ולא במגופת⁷⁰ החבית. ואם תקן המגופה⁷¹ לנטילה, נוטלין ממנה לידים. וכן החמת⁷² שתקנה⁷³, נוטלין ממנה לידים. אכל שק וקפה⁷⁴ שנתקנו⁷⁵ - אין נוטלין מהן לידים⁷⁶. ולא לתן לחברו בחפניו, שאין חפניו פלי⁷⁷. וכלים שנושברו שבירה המטהרת אותן מידי טמאה⁷⁸, אין נותנין בהם לידים, מפני שהן שברי כלים⁷⁹.

(67) שנשברו, ויש בדפנותיהם לקבל מים, אבל מתוך שאינם מקבלים אלא מסומכים (שאם בא להושיבם בלא סמיכה על דבר אחר, היו מימיהם נשפכים) אין בית קיבולם חשוב כשאר כלים בעלי בית קיבול. (68) כלי חרס גדול הנקרא בערבית אל מחגייר, ובשוליו בולט כדמות בית יד והוא חקוק להכניס בו היד בעת הגבחה המחץ (מפירוש המשנה לרבינו, כלים פ"ב, מ"ג). ומתוך שלא נעשה לקבלת מים אין נוטלים בו. (69) שברי כלי חרס, שאינם מקבלים מים אלא כשהם מסומכים. (השווה ה"ל' כלים פרק יח, ה"ו). (70) מכסה שעל פי החבית, ואע"פ שיש לה בית קיבול, אבל מתוך שבסיסה משופע אינה מקבלת מים אלא מסומכת (ידיים פ"א, מ"ב). (71) שהרחיבה מלמטה והיא מקבלת רביעית מים אע"פ שאינה מסומכת (חולין קז). (72) נאד של עור. (73) שעשה לה בית מושב. (74) סל. (75) שהתקינן לשבת בלא סמיכה וזיפתם בזפת עד שהם מקבלים מים. (76) לפי שאינם עשויים לקבל מים אלא דברים יבשים בלבד (חולין שם). (77) מס' ידיים, שם. (78) כגון כלי חרס שניקב "ככונס משקה" (שאם מושיבו על המשקיין נכנסים לתוכו דרך הנקב) שנטהר מידי טומאתו (חולין קז). ושאר הכלים כל אחד לפי שיעורו המפורש בהלכות כלים פרק יט. ואין הדברים אמורים אלא שניקב הכלי בשוליו או בדפניו למטה, שאינו מקבל רביעית מים. אבל אם לא ניקב אלא באמצע הדופן ומקבל רביעית מים למטה מן הנקב, מותר ליטול ידיו דרך הנקב אבל לא דרך פיו, שלמעלה מן הנקב אינו חשוב כלי (שו"ע או"ח סי' קנט, פ"ב). (79) וכשם שבתלו מתורת כלים לענין קבלת טומאה, כך אינם נקראים כלים לענין נטילת ידיים.

יב. בקל הפלים נוטלים לידים, ואפלו פלי גללים⁸⁰ וכלי אדמה⁸¹; והוא שיהיו שלמים. פלי שאינו מחזיק רביעית⁸² או אין בו רביעית, אין נותנין ממנו לידים⁸³.

(80) עשויים מגללי בקר. (81) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, אע"פ שאינם חשובים כלים לענין קבלת טומאה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נטילה אלא לאוכל עצמו (חולין שם). 118) שם. 119) כלי שיש לו שיניים כעין מזלג (רמ"א לאו"ח סי' קסג, ס"ב) ונזכר במשנה תמיד פ"ב, א ועוד. את המזלגות ואת היעים (במדבר ד, יד) מתרגם אונקלוס: ית צנוריתא וית מגרופיתא. 120) כי כך היתה תקנת חז"ל לא לאכול בלי נטילה.

יט. אָסוּר לְהַאֲכִיל מִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו¹²¹, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו. וְאָסוּר לְזַלֵּל בְּנִטְלֵית יָדָיו¹²². וְצוּרִים הֲרֵבָה צִוּוּ חֲכָמִים וְהִזְהִירוּ עַל הַדָּבָר¹²³. אֲפִלוּ אֵינן לֹו מִים אֲלֹא פְדֵי שְׁתֵּיה, נוֹטֵל יָדָיו בְּמִקְצָתָן, וְאַחֲרָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה מִקְצָתָן¹²⁴.

121) חולין קח, ע"ב משום "ולפני עור לא תתן מכשול" (רבינו יונה ברכות פ"ח). 122) עדיות פ"ה, מ"ו: "את מי נידו? (את) אלעזר בן חנוך שפקפק (זלזל) בנטילת ידים". וראה סוטה ד: 123) שאמרו (שבת סב:): שלשה דברים מביאים את האדם לידי עניות, ואלו הם... והמזלזל בנטילת ידים, וכן אמרו (יומא פג:): "מים ראשונים האכילו בשר חזיר". (פונדקי ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם, ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול, נתן לפניו בשר חזיר. רש"י שם). 124) "מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים, והיה ר' יהושע הגרסי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורים, אמר לו: היום מימך מרובים, שמא לחתור בית האסורים אתה צריך? שפך חציים ונתן לו (חציים, כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע! אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויים בחייך (שאינ לי אלא מה שאתה נוטן לי)? סח לו כל אותו המאורע, אמר לו: תן לי מים שאטול ידי, אמר לו: לשתות אין מגיעים, ליטול ידיך מגיעים? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהם מיתה. מוטב אמות מיתת עצמי, ולא אעבור על דעת חברי, אמרו: לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו" (עירובין כא:). ורב חסדא אמר (שבת סב:): "אני נטלתי מלא חפני מים, ונתנו לי (מן השמים) מלא חפנים טובה".

כ. צָרִיף אָדָם לְנֶגֶב אֶת יָדָיו, וְאַחֲרָיָה יֵאָכֵל. וְכָל הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגוּב יָדָיו, בְּאוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא¹²⁵. וְכָל הַנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה, מְנַגֵּב וְאַחֲרָיָה מְבָרֵךְ. וְתִכְף לְנִטְלֵית יָדָיו - בְּרִפְת הַמְזוּז. לֹא יִפְסִיק בְּיַנְיָהֶם בְּדָבָר אַחֵר. אֲפִלוּ לְשִׁתוֹת מִים אַחֵר שֶׁנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה אָסוּר, עַד שְׁיִבְרֵךְ בְּרִפְת הַמְזוּז¹²⁶.

125) סוטה ד, ע"ב. שנאמר (יחזקאל ד, יג): ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא - "לחמם טמא" בגימטריא "בלא ניגוב ידים". ויש מפרשים: "לחמם" - לח - מים וכו' ('טור' או"ח סי' קנח). 126) ברכות מב, ע"א: "תיכף לנטילת ידים ברכה", שנאמר (תהלים קלד, ב): שאו ידיכם קדש וברכו את ה' (מדרש תהלים שם: ירושלמי ברכות פ"א, ה"א). וכן הדין אם אמרו: "בואו ונברך ברכת המזון", אע"פ שלא נטלו ידיהם, כמבואר לעיל (פ"ד, ה"ח).

ויצאו אח"כ חוץ לפרק (חיבורו היד והזורע). 102) שהרי נטמאו בעודם תוך הפרק כשנגעו בידיו הטמאות, ואפילו ישפוך עליהם מים שניים לא יטהרום, שכלל הוא: אין המים השניים מטהרים את הראשונים אלא בעודם תוך הפרק (סוטה ד: ידים פ"ב, מ"ג). ומובן שאם היה זהיר והשפיל ידיו מתחילת הנטילה ועד סופה, באופן שבכלל לא הגיעו המים מתוך הפרק חוצה לו, אין צורך להגביהן כלל. וכאן ידובר בסתם נוטלי ידים השופכים מים בשפע והם מתפורים חוץ לפרק שאז עליו להגביהן כדי שלא יחזור וכו' (ב"י או"ח סי' קסב). 103) סוטה ד, ע"ב. 104) מתחתיהם לקבלם, משום רוח רעה השורה עליהם (חולין קה:), ובכת"י התימנים, הנוסח כאן: "ואחרונים אינם ניטלים על גבי קרקע", ולפי זה אינם צריכים כלי, ואם נטלם על גבי קסמים שעל הקרקע - מותר, כלשון הראשונה שבש"ס חולין שם. 105) שהוחמו באש, פרט למי טבריה, כמבואר לעיל הלכה ט. 106) נכוית. 107) חולין, שם. 108) ובתלמוד שם, אמרו: "מפני שחמים מפעפעים את הידים" מרככים את הידים ומבליעים בהן את זוהמת התבשיל (רש"י שם). 109) אפילו לכתחילה.

יז. נוֹטֵל אָדָם יָדָיו שְׁחֵרִית¹¹⁰, וּמִתְנַה עֲלֵיהֶן¹¹¹ פֶּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיף לְטֹל אֶת יָדָיו לְכָל אֲכִילָה וְאֲכִילָה¹¹²; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִפְסִח דַּעְתוֹ מִהֶן¹¹³. אֲבָל אִם הִפְסִיחַ דַּעְתוֹ מִהֶן, צָרִיף לְטֹל יָדָיו בְּכָל עַת שֶׁצָּרִיף נְטִילָה¹¹⁴.

110) כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון תפילה וכדומה. 111) שנטילת ידים צריכה כוונה, וכשמתנה הרי הוא מכוין ('מגן אברהם' סי' קסד, ס"ק ב'). 112) חולין קו, ע"ב. 113) שיזרה מלטפן ומלטמאן (רש"י שם). 114) כגון לקריאת שמע או לתפילה או לאכילה, כמבואר לעיל ה"א ובביאורנו. והנפנה לצרכיו ורוצה לסעוד, נטילה אחת עולה לו לכאן ולכאן, ומברך "אשר יצר" ואחריה "על נטילת ידים" וסועד, ואין ברכת "אשר יצר" נקראת הפסק בין נטילה לאכילה, כיון שגם היא באה לטהרת ידים, והרי זה דומה למי שבירך על הפת וקודם שיאכל אמר תנו מאכל לבהמה, שאין זה הפסק (לעיל פ"א, ה"ח), הואיל ומצרכי הסעודה היא (הגהות מיימוניות'; וראה או"ח סי' קסה).

יח. לֹט אָדָם אֶת יָדָיו בְּמִפְּה וְאוֹכֵל בְּהֵן פֶּת אוֹ דָּבָר שֶׁטְבוּלוֹ בְּמִשְׁקָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו¹¹⁶. הַמְאֲכִיל לְאַחֲרִים אֵינוֹ צָרִיף נְטִילֵית יָדָיו¹¹⁷; וְהָאוֹכֵל צָרִיף נְטִילֵית יָדָיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאַחֵר נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו, וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּמִאֲכָל¹¹⁸. וְהוּא הַדִּין לְאוֹכֵל בְּמַגְרָפָה¹¹⁹, שֶׁצָּרִיף נְטִילֵית יָדָיו¹²⁰.

115) עוטרף. וכן לשון המקרא (שמואל"א כא, י): והנה היא לוטה בשמלה. 116) ואין חוששים שמא יגע בידיו (חולין קז:); והשווה דברי רבינו בהל' אבות הטומאה פ"ח, ה"ט). ולדעת הכסף-משנה בדברי רבינו אין זה אלא במי שאין לו מים. אבל כל שאפשר לו למצוא מים, לא יאכל בלא נטילה, כמבואר בסמוך הלכה יט ובביאורנו. 117) שלא תיקנו

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

בעולם - הרי זה פלאים מן התורה. כיצד¹¹? צמר
ופשתים שטרפן¹² זה עם זה ושע אותן¹³ ועשה מהן
לְבָדִין¹⁴ - הרי אלו פלאים¹⁵. טרפן וטוה אותן¹⁶
פְּאָחַד וְאַרְגָּ בְּגָדִי¹⁷ מְטוֹי זֶה - הרי זה פלאים.

(9) בכורות יז. ושם למדו כן מהיקש של צמר לפשתים, "מה פשתים שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה", וזה נשתנה. (10) ממה שאמרו שם "אין לוקין עליו", למד רבינו שמדרבנן אסור משום מראית העין, כמו שיריים וכלך שלמעלה (כסף-משנה). ועז שנולד מרחל צמצרו אינו דומה כלל לצמר רחלים, אינו אסור כלל (ר"י קורקוס). (11) [דעת רבינו שאו שוע, או טווי או נוז, ראה להלן, והוא מונה אותם כולם]. (12) (כלומר, ערבם ביחד). (13) סרקם במסרק והחליקם, "איש חלק" (בראשית כז, יא) תרגם אונקלוס: "גבר שעייע" (רע"ב). וסובר רבינו כדעת רש"י בנדה סא: ששוע היינו צמר ופשתים ביחד. (14) [אף-על-פי שהם שוע, ודעת רבינו ששוע בלבד הוא כלאים מן התורה, ראה להלן, הוצרך לעשיית לבדים, שאם לא עשה לבדים אינם "בגד", והתורה אמרה (ויקרא יט, יט) "ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך". וכן מפורש בספרא (פ' קדושים פרק ד הלכה יח): "ובגד כלאים, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו, יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן, תלמוד לומר בגד, אין לי אלא בגד, מניין לרבות את הלבדים, תלמוד לומר שעטנו, דבר שהוא שוע טווי ונוז". כלומר, מכיון שאסרה תורה או שוע או טווי או נוז, על-כרחנו שלבדים בכלל בגד, שהרי מדבר שהוא שוע בלבד, ואינו טווי, אי-אפשר לעשות אלא לבדים]. (15) כלומר, כלאים מן התורה. וכן הוא בכלאים פ"ט משנה ט: "לבדים אסורים מפני שהם שועים". והראב"ד השיג: "לבדים אינם מן התורה, שאין טוויין אלא שוע בלבד". וכן כתב רבינו בפירושו המשנה: "שלא יהיו כלאים עד שיהיו נחברים אלו שלשה הענינים כולם (כלומר, שוע טווי ונוז), וכל מה שאינו כך הוא כלאים מדברי סופרים, וזו הלכה פסוקה באמת ואין בו ספק, וכן אמרו בגמרא, ואם מצאת לאחד דבר חולק על מה שאמרת לך, אל יכנס בלבך ספק, שהוא שכת ההלכה ההיא האמורה בגמרא נדה (סא:)" אבל שוב חזר בו רבינו, וכתב במהדורה שניה שם: "כך אמרו מקצת הגאונים, וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם (= או שוע או טווי או נוז) כלאים של תורה, ומה שזכר בגמרא נדה (שם): והלכתא כמר זוטרא, שאמר: עד שיהיה שוע טווי ונוז, אינו לשון התלמוד, אבל הוא לשון איזה מפרש" (רדב"י, וכן הוא בכסף-משנה, וראה במשנה עם פירוש המשנה הוצאת במברגר, וכן הוא בהגהות לפירוש המשנה דפוס ניאפולי כ"י שכטר (הגר"ש ליברמן במבוא להלכות הירושלמי להרמב"ם ז"ל עמ' ז). (16) כלומר, ערבם וטוה אותם, אבל לא שע אותם, ועיין כסף-משנה]. (17) כן הוא שם

~ יום ראשון י"ג ניסן ~

הלכות פלאים

פרק עשירי

(1) יבאר כלאי בגדים שאינו אלא בצמר ופשתים בלבד. צמר רחל בת עז אם יש בה משום כלאים. קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן. הכלאים אם יש להם שיעור. והקנבוס והפשתן שטרפן זה בזה. כלאי בגדים אם יכול לעשותן ולמוכרם או לישב עליהם. מנעל שהוא כלאים. ותופרי כסות אם תופרין כדרכן. אין אסור כלאים אלא בגדים שהם דרך חימום. בגד צמר שחיברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת. הלוקח כלי צמר מן הגוי, והרואה כלאים של תורה על חבירו בשוק. ודין המלביש את חבירו כלאים. וכהן שלבש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה.

א. אין אסור בכלאי בגדים אלא צמר² ופשתן בלבד³, שנאמר: לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו. ויש בכרפי הים⁴ כמו צמר שגדל על האבנים שפנים המלח⁵, תבניתו פתבנית הזֶהָב, והוא רך ביותר, וקלף שמו. ואסור עם הפשתן⁶ מפני מראית העין, שהוא דומה לצמר רחלים. וכן השירים והקלף⁷ אסורין מפני מראית העין⁸.

(2) צמר רחלים ואילים, שרק הם נקראים צמר סתם, שנאמר (מלכים-ב ג, ד) "ומאה אלף אילים צמר" (ירושלמי כלאים פ"א הלכה א), וראה להלן הלכה ו. (3) כלאים פ"ט משנה א. (4) שבת כ: (5) וראה בפ"ב מהלכות ציצית הלכה ב, שכתב רבינו "ים המלח". וכוונתו לים הגדול שמימיו מלוחים, וכן גם בפירושו למשנה כלים פט"ו משנה א. ובסוף פירושו לששה סדרי משנה הביא "ים המלח", וכוונתו כנ"ל לים הגדול. ועיין במעדני יום-טוב' לרא"ש הלכות כלאי בגדים סימן ז אות י. (6) הואיל והשירים (= המשי) והכלך אסורים זה בזה (כלאים שם משנה ב, והובא להלן), מפני שהכלך דומה לצמר ושירים דומה לפשתן, קל-וחומר שיש לאסור כלך עם הפשתן עצמו. ולפי זה, הוא-הדין שירים עם צמר עצמו אסור (כסף-משנה ורדב"י). והיום שהמשי מצוי בינינו ומכירים אותו, אין בו משום מראית העין, ומותר עם הצמר (שו"ע יו"ד סימן רצח סעיף א בשם הרא"ש). (7) משנה שם. (8) מפני שאחד מהמינים (= הוא השיריים) חלק כמו הפשתים, והשני (= הכלך) יש בו יבשות, והוא שעיר כמו הצמר (פירוש המשנה).

ב. רחל בת עז - צמרה אין לוקין עליו⁹ משום פלאים, אבל אסור הוא מדבריהם¹⁰ מפני מראית העין. פיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חבור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַשְּׂמוּעָה שֶׁלֹּא נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת פְּלִאִים לְפְרֻשַׁת צִיּוּנִית²⁸ אֲלֵא לְהִתִּיר כְּלָאִים בְּצִיּוּנִית, וְהַצִּיּוּנִית חוֹטִין קְשׁוּרִין בְּלֶבֶד הַיָּד²⁹, מְפַלֵּל שְׁחֵבֵר כְּזֶה שֶׁלֹּא בְּמִקּוֹם מִצְוֵה אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שְׂאִינוּ מְמַעֵט בַּתּוֹרָה דְּכָר שֶׁהוּא אָסוּר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

27) יבמות ד. (28) שנאמר (דברים כב, יא-יב) "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו, גדילים תעשה לך". (29) מנחות לט. [והם שזורים, כמפורש בספרי סוף פרשת שלח, תוספות נדה סא: ד" שוע].

ה. הַפְּלִאִים אֵין לוֹ שְׂעוֹר, אֶפְלוֹ חוֹטִין³⁰ כֵּל שֶׁהוּא שֶׁל צֶמֶר בְּבִגְד גְּדוּל שֶׁל פִּשְׁתָּן³¹ אוֹ שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצֶמֶר - אָסוּר.

30) [שזור, כמבואר למעלה]. (31) בנדה שם: "בגד שאבד בו כלאים (היינו שאבד החוט ואינו ניכר), לא ימכרו לגוי". ובתוספות שם הקשו: יבטל החוט ברוב? ותירצו שלא שייך ביטול ברוב אלא כשהאסור מעורב בהיתר, אבל כלאים ששניהם היתר ונאסרים ע"י תערובת, כך אסור המרובה כמו המועט. (אבל לדעת רבינו, גם צמר בפשתים מתבטל (ראה להלן הלכה ו), וכאן אינו בטל מפני שחוט חשוב הוא, וראה בתוספות עבודה זרה ס"ה: ד"ה הבגד).

ו. צֶמֶר רְחֵלִים³² וְצֶמֶר גְּמָלִים וְכִיּוּצָא בּוֹ³³ שֶׁטְרָפָן זֶה בְּזֶה וְטוֹה מִהֵן טוֹי³⁴; אִם הִיָּה הַחֲצִי מִן הַרְחֵלִים³⁵ - הִרִי הֶפֶל בְּצֶמֶר רְחֵלִים, וְהִרִי הוּא כְּלָאִים עִם הַפִּשְׁתָּן³⁶; וְאִם הִיָּה הָרֹב מִן הַגְּמָלִים - מִתֵּר לְעִרְבוֹ עִם הַפִּשְׁתָּן, מִפְּנֵי שְׁצוּרַת הֶפֶל צוּרַת צֶמֶר גְּמָלִים, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְנִימוֹת שֶׁל צֶמֶר הַמְעַרְבִין בֵּהֶן, מִפְּנֵי שְׂאִינָן חוֹטֵי צֶמֶר³⁷.

32) כלאים פ"ט משנה א. (33) צמר של ארנבים (להלן הלכה ט). ואין לך כלאים אלא בצמר של רחלים ואילים בלבד, ראה למעלה הלכה א. (34) באופן שכל חוט וחוט מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים. אבל אם עירב חוט של צמר רחלים בתוך חוטי צמר גמלים, ואחר-כך עירב בהם חוטי פשתן - אסור, שהחוט חשוב הוא אינו בטל (להלן בסוף ההלכה, וכן הוא בכס"מ בשם התוספתא פ"ה, וראה בתוספתא כפשוטה שם). (35) משנה שם. (36) אם כל חוט וחוט שזור (ראה למעלה הלכה ג), וראה להלן הלכה ז, שמדרבנן אסור אפילו אם אינם שזורים כל אחד ואחד, כיון שארגם יחד. (37) אלא כל חוט וחוט מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים, ואילו חוט צמר - אינו בטל, ראה למעלה.

ז. לְפִיכָּה, עוֹרוֹת הַבְּבָשִׁים שְׂעוֹשִׁין מִהֵן בְּגָדִים, אֶף עַל פִּי שְׁתוֹפְרִין אוֹתָן בְּפִשְׁתָּן - מִתְרִין, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְנִימוֹת שֶׁל צֶמֶר, אֶף עַל פִּי שְׁנֹכְרֹכוֹ בְּכֻלֵּל חוֹט הַפִּשְׁתָּן³⁸ שֶׁתְּפָרוּ בוֹ, שֶׁהִיָּה בְּטָלוֹ בְּמַעוֹטָן³⁹.

38) אף-על-פי שאין כאן לא שוע (ביחד), לא טווי (ביחד) ולא נזו כל אחד לחוד (ראה למעלה הלכה ג - אסור

משנה ח: "אין אסור משום כלאים אלא טוה וארוג, שנאמר לא תלבש שעטנז, דבר שהוא שוע טווי ונזו". (ואף-על-פי שלדעת רבינו: "כל אחד מהם (= או שוע או טווי או נזו) כלאים של תורה" (ראה למעלה), הוצרך כאן לאריגה, שבלי אריגה אין זה "בגד", ראה למעלה בדברי הספרא, וראה בהלכה הסמוכה).

ג. תֵּפֶר בְּגָד¹⁸ צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן, וְאֶפְלוֹ תְּפָרָן בְּמִשְׁי¹⁹, אוֹ שְׁתֵּפֶר בְּגָד צֶמֶר בְּחוֹטֵי פִּשְׁתָּן²⁰ אוֹ בְּגָד פִּשְׁתִּים בְּחוֹטֵי צֶמֶר, אוֹ קֶשֶׁר חוֹטֵי צֶמֶר בְּחוֹטֵי פִּשְׁתִּים אוֹ גְּדוּל, אֶפְלוֹ נִתָּן²¹ צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בְּשֶׁק אוֹ בְּקֶפֶה²² וּכְרָכָן²³ - הִרִי אֵלוֹ כְּלָאִים. וְאֶפְלוֹ קֶשֶׁר גְּדוּל שֶׁל צֶמֶר בְּגְדִיל שֶׁל פִּשְׁתָּן, אֶף עַל פִּי שְׁהִרְצוּעָה²⁴ בְּאִמְצָע²⁵, וְכֵן אִם כָּפַל בְּגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתָּן וּקֶשֶׁרָן - הִרִי אֵלוֹ כְּלָאִים. שְׁנֹאמְרוּ: צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדוֹ - מְפַל מְקוֹם²⁶, פִּינָן שְׁתֵּתָאֲחַד נְאֻמְרוּ.

(18) (למעלה מנה רבינו דין שוע ודין טווי, וכאן כתב דין נזו. שנוז הוא או ארוג או שזור, וכשם ששוע הכוונה שגם הצמר לחוד וגם הפשתים לחוד הם שועים, והם גם שועים ביחד. וכמו כן טווי, הכוונה שגם הצמר עצמו וגם הפשתים עצמם טוויים כל אחד וגם טוויים ביחד. כמו כן גם נזו, היינו שגם הצמר וגם הפשתן שניהם לעצמם הם נזו, והם גם נזו ביחד. וזה לא יתכן אלא בחוט שזור של צמר וחוט שזור של פשתים שחיברם יחד או בגד ארוג של צמר ובגד ארוג של פשתים שתפרם יחד. אבל הארוג חוט של צמר שאינו שזור, בפשתים - אינו כלאים, שהרי הצמר אינו נזו. וראה ממה שאמרנו למעלה שטווי אינו כלאים אלא אם ארג, ואם כן למה לנו הטווייה, הרי הוא כלאים מצד האריג שהוא "נזו", אלא על-כרחנו שאינו נזו אלא אם כל חוט וחוט של הצמר והפשתים שזורים, או שהם בגד ארוג וחיברם, כנ"ל (וראה להלן הלכה ז שמדרבנן אסור אפילו אינם שזורים כל אחד ואחד לבדו, כיון שארגם ביחד). וגם המשנה מנתה כל שלשת הדברים הנ"ל: שוע, וטווי ונזו: "אין אסור משום כלאים אלא טווי ואריג" (פ"ט משנה ח) - היינו טווי. "לכדי אסורים מפני שהם שועים" (שם משנה ט) - היינו שוע. "פיו של צמר (= חגורה קטנה של צמר) בשל פשתן, אסור מפני שהם חוזרין כאריג וכו' לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו" (שם) - הרי נזו, וראה בבבאור הגר"א ליו"ד סימן ש סק"א). (19) נלמד ממה שאמרו שם במשנה: "לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן כו' אף-על-פי שהרצועה באמצע" (הובא להלן בדברי רבינו). (20) תוספתא כלאים פ"ה. (ולפי מה שכתבנו למעלה, צריך לומר שהחוטים היו שזורים). (21) שם משנה י: "השק והקופה מצטרפין לכלאים". וצריך לומר, שהמדובר בבגד צמר ובבגד פשתים, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. (22) סל קטן. (23) כלומר שחיברם. (24) של עור, ראה בפירוש המשנה שם. (25) שם משנה ט. (26) ספרי פ' תצא שם.

ד. וּמִנֵּין שֶׁכֵּל אֶסוּרִין אֵלוֹ שֶׁל תּוֹרָה? שֶׁהִרִי הַצֶּרֶף הַקְּתוּב לְהִתִּיר כְּלָאִים בְּצִיּוּנִית, כְּמוֹ שֶׁלְמַדוֹ²⁷ מִפִּי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ג ניסן - ספר זרעים - הלכות כלאים קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מדרבנן, כיון שהם נזו (=שזורים) ביחד, ועיין ראב"ד. (39) כיון שאין כאן חוט של איסור (ראה למעלה הלכה ו). וכאן למדנו רבינו שגם בכלאים, שהם תערוכות היתר והיתר, יש ביטול, ולא כדעת התוספות בנדה סא: (הובא למעלה הלכה ה), ועיין ראב"ד.

כדלהלן. (51) יבמות ד: (52) ירושלמי סוף כלאים: "אהלים אין בהן משום כלאים" (כסף-משנה). וכן הוא בתוספתא כלאים סוף פרק ה. (53) יומא סט. (54) של כלאים, ויש נימים גסים וגדולים כגון של גלופקרין ומחמת במקומה (רש"י ביצה יד:).

ח. וכן הקנבוס⁴⁰ והפשתן שטרפן זה בזה: אם רב מן הקנבוס - מתר לארג הטוי מהן עם חוטי צמר; ואם היו מחצה למחצה - אסור.

יג. במה דברים אמורים? פרפין, פגון יריעות ושמלות; אבל בקשין⁵⁵ שאינן נכרכין, פגון פרים וכסתות⁵⁶ - מתר לישב ולהסב עליהן, והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם⁵⁷.

(40) כלאים שם. ואינו כלאים עם הצמר.

ט. העושה בגדי פלו צמר גמלים או צמר ארנבים או קנבוס, וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה - הרי זה אסור משום פלאים⁴².

יד. וכן הפרכת⁵⁸ שהיא פלאים: אם היתה רפה - אסורה, שמא יפמך לה השמש ותעלה על בשרו; ואם היתה קשה שאינה נכרכת - מתרת⁵⁹.

(41) תוספתא כלאים פרק אחרון. (42) ראה למעלה הלכה ג "אף-על-פי שהרצועה (= של עור) באמצע". ועיין רש"י שם.

יא. בגד צמר שגפרים⁴³ - מתר לפרף⁴⁴ אותו בחוטי פשתן. וקושר⁴⁵, אבל לא יתפר.

יב. פלאי בגדים - מתר לעשותם ולמכרם⁴⁹, ואין אסור אלא ללבשן בלבד או להתפסות בהן⁵⁰. שגאמר: לא תלבש שעטנז, ונאמר: לא יעלה עליך; העלילה שהיא דרף לבישה⁵¹ - אסור, אבל עליה שאין דרף לבישה, כגון אהל שהוא כלאים - מתר לישב תחתיו⁵². וכן מתר מן התורה לישב על מצעות של פלאים⁵³; שגאמר: לא יעלה עליך - אבל אתה מציעו תחתיו. ומדברי סופרים, אפלו עשר מצעות זו על גבי זו והתחתון שבהן פלאים - אסור לישב על העליון, שמא תכרף נימא⁵⁴ על בשרו.

טז. תופרי⁶⁴ כסות⁶⁵ - תופרין פדרפן⁶⁶, ובלבד שלא יתפוננו⁶⁷ בתמה מפני החמה⁶⁸ ובגשמים מפני הגשמים⁶⁹. והצנועין תופרים בארץ. וכן מוכרי⁷⁰ כסות⁷¹ - מוכרין פדרפן⁷², ובלבד שלא יתפוננו בתמה שיציל להם הפלאים שעל כתפן מן החמה, ולא

(43) שנקרע. תוספתא סוף כלאים. (44) לחבר. (45) היינו שמחבר שני ראשי הקרעים, וכורך החוט סביבם וקושרו על גביהם, שכיון שיכול להוציא שני ראשי הקרעים בלא התרת הקשר, אין זה חיבור (ש"ך יורה-דעה סימן ש"ק ד בשם הרא"ש).

(46) תוספתא שם. (47) שם. (48) בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "יטרוף", וכן הוא בעוד כתב-יד. וכן הוא בתוספתא שם (לפי הרא"ש נדה פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן כ). והיינו שלא יערב את שתי המשיחות של שני הבגדים, ויקשרם ביחד, באופן שאינו יכול לפשטם אחד אחד, אלא לאחר שיתיר את הקשר (רא"ש שם, וראה בתוספתא כפשוטה).

(49) כלאים פ"ח משנה א. (50) אסור משום העלאה,

(60) כלאים פ"ט משנה ז: "ומנעל של זרד, אין בו משום כלאים" וכתב שם רבינו בפרוש: "ומנעל של זרד היא דמות מנעל שנותנים תחת כף הרגל". ובביצה טו. "אמר רב פפא, ערדלין אין בהם משום כלאים". ופירשו הגאונים (רא"ש נדה פ"ט שם) "כנגד העקב של רגל, יש עושין אותו של צמר וקורין אותו נמטי, אין בהם משום כלאים לפי שהעקב קשה ואינו מתחמם". וראה להלן. (61) ה'תוספות יום-טוב' (שם) כתב "שכצל ואין לו אלא עקב". זה מתאים למה שפירש רבינו במשנה שם, ולמה שכתוב שפירוש הגאונים, ראה למעלה. ועיין בביאור הגר"א ליו"ד סימן שא ס"ק יח שכתב שהגהתו של ה'תוספות יום-טוב' נכונה. (62) כדברי הגאונים, ראה למעלה, ואף הנעל קשה (הגה ביו"ד שם סעיף יג). (63) [כלומר, אף-על-פי שבכרים וכסתות שהם קשים, אמרו (למעלה הלכה יג) "והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם" - כאן בנעלים שגם הרגל קשה ואינו נהנה - מותר, וראה למעלה שם).

(64) כלאים פ"ח משנה א. (50) אסור משום העלאה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. אין אסור משום פלאים אלא בגדים שהן דרך חמום⁸¹, כגון הכתנת והמצנפת והמכנסים והאבנט והשמלה ובגדים שמחפזין בהן את השוקים ואת הידים וכיוצא בהם. אבל צלצולין⁸² קטנים שעושים אותן העם בבית יד שלהן לצרר בהן מעות או תבלין⁸³, וסמרטוט⁸⁴ שמניחין עליו רטיה או מלוגמא או אספלנית⁸⁵ וכיוצא בהן - הרי אלו מתרין, אף על פי שפשוט נוגע בהן, שאין דרך חמום בקרן.

(81 ביצה טו. 82 חגורות. 83 שם. 84 תוספתא וירושלמי סוף כלאים. 85 מיני תחבושת.

כ. ציץ של עור⁸⁶ או משי וכיוצא בהן שתלה בו חוטי צמר וחוטי פשתן מדלדלין על פני האדם כדי להפריח הזבובים⁸⁷ - אין בו משום פלאים, שאין דרך חמום בקרן⁸⁸.

(86 היא "אסטמא" שזכרה בשבת נז: (כסף-משנה). 87 כן מפרש רבינו "כליא פרוחי" בגמרא שם. 88 ראה ברש"י (שם) שפירש שאין בה כלאים משום שאינו טווי, ובתוספות שם בשם ריב"א משום שהוא דבר קשה.

כא. המנהיג בהמות ומכניס חבליים⁸⁹ לתוף ידו, מהן פשתים ומהן צמר - הרי זה מתר ואף על פי שפורקן על ידו. אבל אם קשרן כלן - נעשו פלאים ואסור לו לקרפן על ידו.

(89 שם נד.

כב. מטפחות שמקניחין בהן את הידים⁹⁰, ומטפחות שמספגין⁹¹ בהן הפלים והקרקות, (ומטפחת ספר תורה)⁹², ומטפחות ספרים⁹³ - אסורים משום פלאים, שהרי הידים נוגעות בהן והן נקרכין על היד תמיד ומתחממין.

(90 הן "מטפחות ידיים" שבמשנה (כלאים פ"ט משנה ג) וכו' אלעזר שפסקו בירושלמי כמותו. 91 במשנה שם: "ומטפחות הספג". 92 בדפוס רומי ליתא, וראה להלן. 93 לפי הנוסחא שבדפוס רומי ש"מטפחת ספר תורה" חסר כאן, מסתבר שיש לקרוא כאן: "ספרים", והיינו מטפחות ספרי-תורה (ראה בפירוש רבינו שם), והם אחד משלושת הדברים (=מטפחות הידים, מטפחות הספרים, מטפחות הספג) שנחלקו בהם חכמים ורבי אלעזר, והלכה כרבי אלעזר (ראה למעלה), ואילו מטפחות הספרים (=המגלחים) שבסוף המשנה, שהם מלבוש גבר על הגוף, לא נחלקו בהם חכמים, ולדברי הכל נאסרו משום כלאים (ראה ברע"ב שם), ולכן השמיטו רבינו, וראה בר"י קורקוס וברדב"ז.

כג. אותות⁹⁴ שעושים הפוכסין⁹⁵ והגרדיין⁹⁶ בפגדים כדי שיהא פל אָחַד מפיר את שלו, אם היתה אות של צמר בפשתן או פשתן בצמר - הרי זה אסור, אף על פי שאינו חשוב אצליו⁹⁷.

יתפנונו בגשמים להתחמם בו. והצנועין מפשילין במקל לאחוריהן.

(64 כלאים שם משנה ו. 65 שיש בה כלאים. 66 שמניחים הבגדים על ירכותיהם לתפרם. 67 שהעלאה לא אסרה תורה אלא אם נהנה, ולמדו כן (יבמות ד: ד) מ"לא תלבש", שסתם לבישה יש בה הנאה. אבל לבישה עצמה אסורה אפילו בלי הנאה, ראה להלן הלכה יח ובכסף-משנה שם. 68 להגן על הירכים מן החום. 69 כי דבר שאינו מתכוון, מותר לכתחילה (שבת כט:). ואף-על-פי שב"פסיק רישיה ולא ימות" הלכה היא שאסור (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - בהנאה אין הדבר כן, שאם אינו מתכוון להנאה, אין זו הנאה (ר"ן הובא במלאכת שלמה שם). 70 שם משנה ה. ויש להעיר שבמשנה שם שנו תחילה דין מוכרי כסות, ואחר-כך דין תופרי כסות, ועיין במלאכת שלמה שם שכתב שסדר המשנה הוא בדרך "לא זו אף זו". 71 שיש בה כלאים. 72 ששם על כתיפו להראות לקונים.

יז. לא יקח אדם ביצה⁷³ פשהיא חמה בקגד פלאים, שהרי הוא נהנה בפלאים מפני החמה⁷⁴ או מפני הצנה⁷⁵. וכן כל פיוצא בזה.

(73 ירושלמי כלאים שם הלכה ב. 74 שמונעו מלכוות בביצה, והוא מכויץ לכך (רבינו אליהו מלונדריש). 75 שהבגד מתחמם מהביצה ומחמם את היד, ואף זה, כשמתכוין לכך.

יח. לא ילבש אדם פלאים עראי⁷⁶, ואפלו על גבי עשרה בגדים⁷⁷ שאינו מהנהו פלום⁷⁸, ואפלו להבריח את המכס⁷⁹. ואם לבש בן - לוקה⁸⁰.

(76 כלאים שם משנה ב: "אין עראי לכלאים". 77 שם. 78 [ואף-על-פי שאמרו (יבמות שם) "דאי כתב רחמנא לא יעלה עליך, הוה-אמינא כל דרך העלאה אסר רחמנא, ואפילו מוכרי כסות (כלומר, הצנועים המפשילים במקל לאחוריהם, כן הוא בירושלמי כלאים פ"ט הלכה א, ועיין שם בתוספות ישנים) כתב רחמנא לא תלבש שעטנו, דומיא דלבישה דאית ביה הנאה" - לא אמרו כן אלא ללמוד על העלאה, שאינה אסורה אלא אם נהנה, ולמדו כן מפני שסתם לבישה יש בה הנאה, אבל לא באו ללמד כך על לבישה עצמה, שגם באופן שאין בה הנאה, כגון הלבוש על גבי עשרה בגדים - גם כן היא בכלל לא תלבש, ואסור (ועיין כסף-משנה, וראה להלן הלכה כה). אבל עדיין לא יתיישב מה שאמרו בבבא קמא ק"ג. שלדעת האומר דבר שאינו מתכוין מותר, מותר ללבוש כלאים להבריח את המכס, והלא גם בלי הנאה אסור, ואיזו כוונה צריך כאן?]. 79 כדי לעבור בו את השער שנוטלים בו המכס, לפי שאינם מקבלים מכס מבגדים שאדם לבוש בהם. והמדובר במוכס שאין לו קצבה, שאם במוכס שיש לו קצבה, הרי אסור משום גזילה (פ"ה מהלכות גזילה ואבדה הלכה יא). ואף כאן האיסור מחמת הלבישה, ואף-על-פי שאינה להנאה. ראה למעלה. 80 משום "לא תלבש שעטנו".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(94) שם משנה י. (95) כובסי בגדים. (96) האורגים. (97) כלומר, אצל בעל הבגד. והיה מקום לסברא שייבטל בבגד (ראה למעלה הלכה ז) - השמיענו שאסורים משום כלאים, שכיון שהוא ניכר - אינו בטל בתערובת.

כד. **בְּגָד צִמְרָה⁹⁸ שֶׁחִבְרוּ עִם בְּגָד פִּשְׁתָּן בְּתִכְיֶפָה אַחַת - אֵינּוּ חִבּוּר⁹⁹ וְאֵין זֶה פְּלִאִים. קִבְּץ¹⁰⁰ שְׁנֵי רְאֵשֵׁי הַחוּט בְּאֶחָד¹⁰¹ או שֶׁתִּכְּף שְׁתֵּי תְּכִיפּוֹת¹⁰² - הֲרִי זֶה פְּלִאִים.**

כח. **הַלּוֹקֵחַ פְּלִי צִמְרָה¹²³ מִן הַנְּכָרִי - צָרִיף לְבָדְקוֹ יָפָה יָפָה, שְׁמָא הֵן תְּפּוּרִין בְּפִשְׁתָּן.**

(98) משנה שם. (99) שאינו בר קיימא, שהרי כשימישו אדם הוא מתפרד מיד, ראה בפירוש המשנה שם. (100) משנה שם. (101) וקשרם (רע"ב). (102) אפילו לא קיבץ ראשיהם (כסף-משנה). ויש אומרים שאינו כלאים אלא אם קשר שני ראשי החוט, כמו שאמרו לענין שבת, ראה פ"י מהלכות שבת הלכה ט (ר"ש). ויש מחלקים בין מלאכת שבת שאינו חייב אלא על מלאכה המתקיימת, לבין כלאים שאיסורו בחיבור אף-על-פי שאינו מתקיים (רדב"ז).

(123) ראה בכלאים פ"ט משנה ז.

כה. **מִתָּר לְעִשׂוֹת מִן הַפְּלִאִים תְּכָרִיכִין לְמַת¹⁰³, שְׁאֵין עַל הַמַּתִּים מִצְוָה¹⁰⁴. וְלְעִשׂוֹת מִמֶּנּוּ מְרַדְּעֵת¹⁰⁵ לְחִמּוּר¹⁰⁶ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ¹⁰⁷, וְהוּא שְׁלֵא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהּ¹⁰⁸. וְלֹא יִנְיַח מְרַדְּעֵת זו¹⁰⁹ עַל פְּתָפוֹ¹¹⁰, אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן אֶת הַזָּבֵל.**

כט. **הַרְוָאָה פְּלִאִים¹²⁴ שֶׁל תּוֹרָה¹²⁵ עַל חִבְרוֹ¹²⁶, אֲפִלּוּ הִיא מְהֻלָּךְ בְּשׂוֹק - קוֹפֵץ לוֹ וְקוֹרְעוֹ עָלָיו מִיָּד¹²⁷. וְאֲפִלּוּ הִיא רְבוּז¹²⁸ שֶׁלְּמָדוֹ חֲכָמָה. שְׁאֵין כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דוֹחָה אֶסוּר לֹא תַעֲשֶׂה הַמְּפָרֵשׁ בְּתוֹרָה¹²⁹. וְלִמָּה נִדְחָה בְּהֶשֶׁב אֲבָדָה¹³⁰? מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹא שָׁל מְמוּזָן¹³¹. וְלִמָּה נִדְחָה בְּטַמְאָת מַת¹³²? הוּאֵיל וּפְרֻט הַפְּתוּב 'וְלֹא-חֲתוּ'¹³³. מִפְּנֵי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוֹ: לְאַחֲתוֹ אֵינוֹ מְטַמָּא, אֲבָל מְטַמָּא הוּא לְמַת מִצְוָה. אֲבָל דְּבַר שְׁאֶסְרוּ מְדַבְּרֵיהֶם - הֲרִי הוּא נִדְחָה מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת¹³⁴ בְּכָל מְקוֹם. וְאָף עַל פִּי שֶׁתְּנוּב בְּתוֹרָה: לֹא תְסוּר מִן הַדְּבָר, הֲרִי לֹא זֶה נִדְחָה מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת. לְפִיכֵן, אִם הִיא עָלָיו שְׁעִטָּנוֹ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינוֹ קוֹרְעוֹ עָלָיו בְּשׂוֹק, וְאֵינוֹ פּוֹשְׁטוֹ בְּשׂוֹק, עַד שֶׁמְגִיעַ לְבִיתוֹ. וְאִם הִיא שֶׁל תּוֹרָה - פּוֹשְׁטוֹ מִיָּד.**

(103) שם משנה ד. (104) כר' יוחנן בנדה סא: (ולולא טעם זה היה אסור. ואף-על-פי שאין המת נהנה מן הבגד - הרי דעת רבינו שלבישת כלאים אסורה אפילו בלי הנאה, ראה למעלה הלכה יח, ועיין תוספות שם, ור"ש כאן). (105) אוכף. (106) כלאים שם. (107) מפני שהוא קשה, וקשים מותר לישב עליהם (למעלה הלכה יג). (108) נלמד ממה שאמרו בכרים וכסתות (למעלה שם). (109) משנה שם. (110) שכל העלאה אסורה. ואין זה דבר שאינו מתכוין (ראה למעלה הלכה טז), שהרי רוצה הוא בלבישה זו ונהנה ממנה, שאינו מתכלך בזבל.

(124) ברכות יט: (125) האסורים מדברי תורה. כן נראה בסוגיא שם. (126) בגמרא שם: "המוצא כלאים בבגדו, פושטין אפילו בשוק", אבל בכ"י פריז שם: "הרואה כלאים בבגדו של חברו". וכן הוא שם כ. לפי פירוש הגאונים (אוצר הגאונים שם עמ' 84) במעשה של רב אדא בר אבהו, שראה כותית שלבשה כרבלתא, קם וקרעה ממנה, שכרבלתא זו היא בגד שיש בו שעטנו, הרי שגם בבגד חבירו קורעו ופושטו. אבל יש אומרים שבבגד חבירו אינו קורע, מכיון שחבירו אינו יודע והוא שוגג (הרא"ש בנדה פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן ו), וראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש עמוד ב הערה [23]. (127) שכל רגע ורגע הוא עובר על איסור לבישת כלאים. (128) למדו רבינו, ממה שאמרו בברכות שם: "פושטו אפילו בשוק. מאי טעמא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד', כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב", הרי שגם רבו בכלל זה (כסף-משנה ורדב"ז). (129) אבל איסור דרבנן נדחה (ברכות שם). (130) שכתוב בו "לא תוכל להתעלם", ועל זקן שאינו לפי כבודו, נאמר "והתעלמת", ואינו חייב להשיב האבידה, והלאו נדחה מפני כבוד הבריות (שם). (131) וניתן למחילה (שם), וראה בתוספות שבועות ל: ד"ה (אבל). (132) שכהן מיטמא למת מצוה. (133) ברכות כ. ופירש"י שם: "דמעיקרא כשנכתב לא-תעשה דטומאה, לא

כו. **הַמַּת וְהַפְּהַמָּה¹¹¹ שֶׁהֵיוּ מְלַבְּשִׁין פְּלִאִים - מִתָּר לְנִשְׂאָן¹¹² עַל פְּתָפוֹ.**

(111) תוספתא סוף כלאים. (112) [שאינו מתכוין להנאה, והרי זה כמוכרי כסות, ראה למעלה הלכה טז].

כז. **בְּגָד צִמְרָה¹¹³ שֶׁאֲבַד בְּחִטּוֹ¹¹⁴ שֶׁל פִּשְׁתָּן, או בְּגָד פִּשְׁתָּן שֶׁאֲבַד בּוֹ חוּט שֶׁל צִמְרָה - הֲרִי זֶה לֹא מִפְּרָנוֹ לְנִכְרִי, שְׁמָא מִפְּרָנוֹ¹¹⁶ הַנְּכָרִי לְיִשְׂרָאֵל. וְלֹא יַעֲשֶׂנוּ מְרַדְּעֵת לְחִמּוּר¹¹⁷, שְׁמָא יִמְצָא אוֹתוֹ אַחַר וְיִקְרַעְנוּ מֵעַל הַמְּרַדְּעֵת וְיִלְבָּשֶׁנוּ, שֶׁהֲרִי אֵין הַפְּלִאִים נִכְרַ בּוֹ¹¹⁸. וְכִיצַד תִּקְנַת¹¹⁹ בְּגָד זֶה? צוֹבְעוֹ, שְׁאֵין הַצִּמְרָה וְהַפִּשְׁתִּים עוֹלִים בְּצַבֵּעַ אֶחָד, וּמִיָּד הוּא נִכְרַ לּוֹ וְשׁוּמְטוֹ. וְאִם לֹא נִכְרַ - הֲרִי זֶה מִתָּר; שְׁמָא נִשְׁמַט¹²⁰ וְהֵלֵךְ לוֹ, שֶׁהֲרִי בְּדָק וְלֹא מִצְאוֹ. וְיִכְבֵּר בְּאַרְנוֹ בְּהַלְכוֹת בִּיאוֹת אֶסְרוֹת¹²¹, שֶׁכָּל אֶסְרוֹת סְפָקוֹת מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, וְלְפִיכֵן הִקְלוּ בְּסַפְקָם¹²².**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אף-על-פי שלא עשה מעשה, ולפיכך לוקה כמו שביארנו בהלכה הקודמת. ועוד שהוא כמסייע למלביש, שמוזמן לו את עצמו להלבישו ומסייע כעושה מעשה (כסף-משנה). (143) ועל לאו זה אינו לוקה, שהוא לאו שבכללות. והמלביש אינו לוקה על "לא תלבש" קרי "לא תלביש", כדלהלן, - שלעולם אין לוקין על פסוק זה אלא מלקות אחת: כשלוקה הלושב - אינו לוקה המלביש, ורק כשאין הלושב לוקה, כגון בשוגג, - לוקה המלביש, כדלהלן (כסף-משנה). (144) משום "לא תלבש", קרי "לא תלביש". ונקודת דברי רבינו בתוספתא מכות פרק ג (הוצאת צוקר מנדל עמ' 244"32): "המלביש את חבירו כלאים המטמא את הנזיר אף-על-פי שהמלביש מזיד (חייב - כצ"ל) והמטמא מזיד (חייב) פטור, אם היה לובש מזיד ומטמא (= ומיטמא) מזיד (חייב פטור) (היו) שניהם (שוגגין) (פטור) (פטורין)". כן צריך להגיה בתוספתא הנ"ל (ע"פ כתיב"ד עהרפורט ווינה ודפוס ראשון), ראה בפירושי ר' אליהו מלונדריש עמ' ד הערה 65.

לב. פהנים שלבשו¹⁴⁵ בגדי פהנה שלא בשעת עבודה, אפלו במקדש - לוקין, מפני האבגט שהוא פלאים¹⁴⁶; ולא התרו בו אלא בשעת עבודה, שהיא מצות עשה, פציצית.

(145) ערכין ג: ושם מבואר שאפילו במקדש לוקין על כלאים שלא בשעת עבודה (כסף-משנה). (146) ראה בפ"ח מהלכות כלי המקדש הלכות א.ב.

סלקו להו הלכות פלאים פסיעתא דשמיא.

~ יום שני י"ד ניסן ~

הלכות מתנות עניים

יש בכללן שלש עשרה מצות. שבע מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פ'טן: א) להניח פאה. ב) שלא פלה אותה. ג) להניח לקט. ד) שלא ילקט הלקט. ה) לעזוב עוללות הפרים. ו) שלא יעולל הפרים. ז) לעזוב פ'רט הפרים. ח) שלא ילקט פ'רט הפרים. ט) להניח שכחה. י) שלא ישוב לקחת השכחה. יא) להפריש מעשר לעניים. יב) לתן צדקה כמסת יד. יג) שלא יאמץ לכבו על העניים.

ובאר מצות אלו בפ'רקים אלו:

פרק ראשון

1) יבאר שמצוה להניח פאה לעניים בסוף השדה או האילן. ודין אם עבר וקצר כל השדה ואסף כל פירות האילן. המעמר ושכח אלומה בשדה. ואם שכח מקצת קמה. מתנות עניים אלו אם יש בהן טובת הנאה לבעלים. ודין גר האמור במתנות עניים. ומאימתי מותרין כל אדם בלקט שכחה ופאה

על מת מצוה נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים". וכן כונת רבינו (אור שמח). ושם שאלו עוד: "ולייגמר מינה (כלומר: נלמוד ממה שעושה פסח מיטמא למת מצוה, ומבטל הקרבת פסחו) שב ואל-תעשה שאני", כלומר ביטול הקרבת הפסח אינו אלא ב"שב ואל-תעשה", ואילו כלאים לובש על גופו ב"קום ועשה". ורבינו השמיט זאת. [אבל צריך עיון בדברי רבינו: כיון שלא דיבר אלא על מת מצוה שהוא ב"קום ועשה", ולא דיבר כלל על עושה פסח, למה הביא הפסוק "ולאחותרו", הלא טומאה לכהן כמת מצוה (מבלי ביטול קרבן פסח) נלמד מהפסוק "לאחיו", עיין רש"י שם]. (134) ברכות שם.

ל. הלוּבֵשׁ פְּלֵאִים אוּ הַמְתַּכֶּסֶה בוּ - לִוְקָה¹³⁵. הִיָּה לְבוּשׁ¹³⁶ בְּכֵלָאִים כָּל הַיּוֹם כְּלוּ - אִינוּ לִוְקָה אֶלָּא אַחַת. הוֹצִיא רֵאשׁוֹ¹³⁷ מִן הַבְּגָד וְהַחֲזִירוֹ, הוֹצִיא רֵאשׁוֹ וְהַחֲזִירוֹ¹³⁸, אָף עַל פִּי שְׁלֹא פָשַׁט הַבְּגָד כְּלוּ¹³⁹ - הָרִי זֶה חֲזֵב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חֲזֵב אַחַת כָּל הַיּוֹם? פְּשֵׁתוֹתוֹ בּוֹ הַתְּרָאָה אַחַת; אֲבָל אִם הִתְרוּ בוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: פָּשַׁט פָּשֻׁט¹⁴⁰, וְהוּא לְבוּשׁ בוֹ, וְשָׁהָה כְּדִי לְפָשַׁט וּלְלַבֵּשׁ אַחַר שֶׁהִתְרוּ בוֹ - הָרִי זֶה חֲזֵב עַל כָּל שֶׁהִיָּה וְשֶׁהִיָּדָה¹⁴¹ שֶׁהִתְרוּ בוֹ עֲלֶיהָ וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא פָשַׁט.

(135) משום לא תלבש. (136) משנה במכות כא. (137) כן מפרש רבינו, מה שאמרו (שם כא): "מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי" (כסף-משנה). (138) ובכל פעם התרו בו (כסף-משנה). [ורבינו אליהו מלונדריש (פירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו עמ' ג) כתב: אף-על-פי שלא התרו בו אלא אחת", ועיין שם הערה 45]. (139) כלומר, אף-על-פי שבשהה כדי לפשוט וללבוש אינו חייב אלא-אם-כן היה שהות לפשוט כולו וללבוש - כל זה אינו אלה בשעה לחוד ולא עשה מעשה, אבל אם עשה מעשה והוציא ראשו - חייב, אף-על-פי שלא פשט כולו. (140) במשנה שם: "אמרו לו אל תלבש אל תלבש, והוא פושט ולובש, חייב על כל אחת ואחת", אולם בסוגיא שם, אמר רב אשי לאו דוקא פושט ולובש, אלא אפילו שהה כדי לפשוט וללבוש חייב, וכן פסק רבינו. לפיכך כתב בהתראת העדים: "אמרו לו פשוט פשוט". (141) ואף-על-פי שלא עשה מעשה בכל פעם, חייב הוא על כל התראה והתראה - מאחר שהיה בידו לתקן להסיר האיסור מעליו, בכל פעם שמתרים בו, חשוב כעושה מעשה הלבישה, וכן כתב הריטב"א שם בשם התוספות, והביא ראיה מהסוגיא בברכות כ. (שהבאנו למעלה הלכה כט) שמה שאינו פושט בגד כלאים וממשיך להתכסות בו, הרי הוא "קום ועשה".

לא. הַמְלַבֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ פְּלֵאִים: אִם הִיָּה הַלּוּבֵשׁ מְזִיד - הַלּוּבֵשׁ לִוְקָה¹⁴², וְהַמְלַבֵּשׁ עוֹבֵר מִשּׁוּם יְלַפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִקְשָׁל¹⁴³; וְאִם לֹא יָדַע הַלּוּבֵשׁ שֶׁהַבְּגָד הוּא פְּלֵאִים, וְהִיָּה הַמְלַבֵּשׁ מְזִיד - הַמְלַבֵּשׁ לִוְקָה¹⁴⁴, וְהַלּוּבֵשׁ פְּטוּר.

(142) שהיה לו לפשוט מיד, ושהייה חשובה כלבישה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא לעזבה לעניים. (12) רבי ישמעאל לא הזכיר אלא "מפריש מן העיסה", אבל הואיל ולרבי ישמעאל נתרבתה העיסה מ"תעזוב" (ראה למעלה) - סובר רבינו שאין לחלק בין עיסה לפת אפוייה, ואף היא חייבת.

ג. אבד כל הקציר¹³ שקצר או נשרף קדם שנתן הפאה - הרי זה לוקה; שְהָרִי עֵבֶר עַל מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְאִינוּ יָכוֹל לָקִים עֲשֵׂה שְׁבִיה שְׁנַתָּם לוֹ.

(13) במכות שם אמרו שלרבי יוחנן הסובר "ביטלו ולא ביטלו" (היינו שאינו לוקה בעבר על לאו הניתק לעשה' אלא אם ביטל את העשה' בידים) - מדובר כאן כשאכל הוא עצמו את העיסה. ומכיון שרבינו כתב: "אבד כל הקציר שקצר או נשרף", נראה שסובר כדעת ריש לקיש שם שאמר: "קיימו ולא קיימו" (היינו, שאפילו אם לא ביטל העשה' בידים אלא לא קיימו - לוקה). וכן כתב ב'ספר המצוות' (לא-תעשה ריד), ראה להלן ה"ה. וראה בפט"ו מהל' סנהדרין ה"ד, ובכסף-משנה שם. ועוד שם בפ"ח ה"ב.

ד. וכן בַּלְקֵט, כְּשֶׁקִּיצְרוּ¹⁴ וּמֵאֲלֵם¹⁵ - לֹא יִלְקֵט הַשְּׂבִימִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת הַקְּצִיר, אֲלֵא יַגִּיחֵם לְעֵנִיִּים; שְׁנֹאֲמַר: וְלִקֵּט קְצִירָךְ לֹא תִלְקֵט. עֵבֶר וְלִקְטָן, אֲפֹלוּ טַחֵן וְאָפָה¹⁶ - נוֹתֵן לְעֵנִיִּים; שְׁנֹאֲמַר: לְעֵנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם¹⁷. אֲבָדוּ אוֹ נִשְׂרָפוּ אַחַר שֶׁלִּקְטָן קִדְּם שְׁנַתָּן לְעֵנִיִּים - לֹוֹקָה.

(14) "זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה" (להלן פ"ד ה"א). (15) כלומר, או מאלם. זה "הנופל מתוך ידו כשמקבץ השבלים ויקצור" (שם). (16) ראה למעלה ה"ב. (17) כן כתב ב'ספר המצוות' (עשה' קעא). "ולקט קצירך וכו' וגם זה לאו שניתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת מכות לגבי פאה". וחזר על זה עוד שם בלא-תעשה ריא, וראה בהלכה הסמוכה.

ה. וכן בַּפֶּרֶט שֶׁנִּפְרָט מִן הָעֲנָבִים בְּשַׁעַת הַקְּצִירָה, וְכֵן בְּעוֹלָלוֹת; שְׁנֹאֲמַר: וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲוֹלֵל, וּפְרֵט פְּרֶמְךָ לֹא תִלְקֵט, לְעֵנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם. וְכֵן הַמְעַמֵּר וְשִׁכַח אֶלְמָה אַחַת¹⁸ בְּשָׂדֶה - הָרִי זֶה לֹא יִקְחֶנָּה; שְׁנֹאֲמַר: וְשִׁכַחְתָּ עִמָּר בְּשָׂדֶה, לֹא תָשׁוּב לְקַחְתָּו. עֵבֶר וְלִקְחוּ, אֲפֹלוּ טַחֵנוּ וְאָפָאוּ - הָרִי זֶה נוֹתְנוֹ לְעֵנִיִּים; שְׁנֹאֲמַר: לִגֵּר לִיתוֹם וְלֹאֲלִמְנָה יִהְיֶה - זֹו מְצוֹת עֲשֵׂה. הָא לְמִדָּת, שֶׁכֵּלֵן מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הַנֶּמֶק לַעֲשֵׂה הֵן¹⁹, וְאִם לֹא קִיִּם עֲשֵׂה שְׁבִיחֵן - לֹוֹקָה.

(18) להלן פ"ה ה"ד, כתב רבינו: "שני עמרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה". ואם כן "אלומה אחת" שכתב כאן - לאו דוקא (ועי' 'אור פני מלך'). (19) זה לשון רבינו ב'ספר המצוות' (לא-תעשה ריד): "ודע, שכלל הוא אצלנו שכל מצוות לא-תעשה שיש בה קיום עשה, כל זמן שקיים עשה שבה - אינו לוקה, ואם לא יקימנו לוקה. כגון הפאה - שאם קצרה, לא יתחייב מלקות בזמן שיקצור אלא יכול ליתנה שבלים. וכן אם דש את החטים וטחנן ולשן - נתן

ועוללות. מתנות עניים אלו אם נוהגות בחוצה לארץ. וכמה שיעור הפאה.

א. הַקּוֹצֵר אֶת שְׂדֵהוּ²⁰ - לֹא יִקְצֹר אֶת כָּל הַשְּׂדֵה פְּלֵה, אֲלֵא יַגִּיחֵם²¹ מְעַט קָמָה²² לְעֵנִיִּים בְּסוֹף הַשְּׂדֵה²³; שְׁנֹאֲמַר: לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךָ בְּקַצְרָךְ. אַחַד הַקּוֹצֵר וְאַחַד הַתּוֹלֵשׁ²⁴. וְזֶה שְׁמַנִּיחַ הוּא הַנִּקְרָא פֶּאֶה.

(2) כלומר, התחלת הקצירה היא המחייבת ('ירושלמי' פאה פ"א ה"א), אבל לפני שהתחיל לקצור - אין עוד חיוב כלל ('אור פני מלך' להרב ניסן זק"ש). (3) ולא יקצור. פאה פ"ד מ"א: "הפאה ניתנת במחובר לקרקע", מפני ש"אמר הכתוב לא תכלה פאת שדך בקוצרך - ללמדנו [שיניחון] פאה מחוברת לקרקע, וזה בקציר" (פירוש המשנה, שם). ובבבא-קמא צד, א - בכרייתא: "מצות פאה להפריש מן הקמה". (4) ואין לה שיעור (להלן ה"טו). (5) בגמר קצירו (רש"י שבת כג:). וראה להלן פ"ב ה"ב. (6) 'ספרא' פרשת קדושים פ"א ה"ב; חולין קלז, א. ו'ירושלמי' פאה פ"א ה"ד, והיינו דברים שדרכם בתלישה, אבל דברים שאין דרכם בתלישה - אין התלישה מחייבת אותם בפאה. כמו שאמרו בחולין שם, וכמו שפסק רבינו להלן פ"ד ה"ב ('פאת השולחן' בשם 'פרי חדש').

ב. וְכִשֶּׁם שְׁמַנִּיחַ בְּשָׂדֶה, כֶּף בְּאֵילָנוֹת²⁵. כְּשֹׂאֹסֶף אֶת פְּרוֹתֶיהֶן - מַגִּיחַ מְעַט²⁶ לְעֵנִיִּים. עֵבֶר וְקִצֹר אֶת כָּל הַשְּׂדֵה אוֹ אֶסֶף כָּל פְּרוֹת הָאֵילָן - לִוְקַח מְעַט מִמָּה שֶׁקִּיצֹר אוֹ מִמָּה שֶׁאֶסֶף וְנוֹתְנוֹ לְעֵנִיִּים²⁷; שְׁנַתְיַנְתוּ מְצוֹת עֲשֵׂה²⁸, שְׁנֹאֲמַר: לְעֵנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם. וְאֲפֹלוּ טַחֵן הַקָּמָה וְלִשְׂוֹ²⁹ וְאָפָאוּ פֶת³⁰ - הָרִי זֶה נוֹתֵן מִמֶּנּוּ פֶּאֶה לְעֵנִיִּים.

(7) כן מבואר מן המשנה פאה פ"ד מ"א: "בדלית ובדקל". וב'ירושלמי' שם אמרו: "אילנות מנין? - תלמוד לומר: שדך". וכנראה מדברי רבינו שחיובם מן התורה, ולא כדעת הר"ש (פאה פ"א מ"ד) שמן התורה אינו חייב אלא בדגן תירוש ויצהר בלבד. (8) במחובר. עי' 'ירושלמי' פאה פ"ד ה"א. ועי' להלן פ"ב ה"טו. (9) בבא-קמא צד, א. וממה שכתב רבינו 'ונותנו', וגם להלן כתב "שנתנתו", נראה שכיון שכבר עבר ואסף הפאה אינו יוצא ידי חובתו ב'עזיבה' בלבד, אלא צריך ליתן, וראה להלן פ"ב הלכות טרטז ('אור פני מלך'). (10) כן כתב ב'ספר המצוות' (עשה' קכ) "והוא אמרו יתעלה, תעזוב אותם, אחר שהזכיר הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז): שהפאה היא לאו שניתק לעשה. הלאו - הוא אמרו לא תכלה פאת שדך, והעשה - הוא אמרו לעני ולגר תעזוב אותם". וכן כתב שם לא-תעשה רי: "ולאו זה ניתק לעשה, לפי שאם עבר וקצר כל הזרוע, יתן לעניים כשיעור הפאה מן הקציר, והוא אמרו לעני ולגר תעזוב אותם, כמו שביארנו במצות-עשה". (11) כרבי ישמעאל שאמר (בבא-קמא שם): "ואף מפריש מן העיסה". והלכה כדבריו, מפני שהסוגיא שם סוברת כמותו. ואמרו שם, שטעמו משום שנאמר פעמיים בתורה "תעזוב" בפאה, ללמד שאפילו לאחר ששינה את הפאה - מחויב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁל בְּעֵלִים²⁹. וְאָפְלוּ עֲנֵי שְׂבִישָׁאֵל - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּד³⁰.

27 שם. 28 שבידו לתתם לכל מי שירצה. 29 שהרי לא נאמרה בהם לשון "נתינה" אלא "תעזוב" – לשון עזיבה (שם): בניגוד לתרומות ומעשרות שנאמרה בהן נתינה, שנותנן לכל מי שירצה (פי"ב מהל' תרומות הט"ו). 30 שנאמר (ויקרא כג, כב) "ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", ודרשו חכמים (שם): "לא תלקט לעני – להזהיר עני על שלו", שגם העני אסור לו ללקט מן הלקט של שדהו.

ט. כָּל גֵּר הָאֹמֵר בְּמִתְנֹת עֲנִיִּים³¹ - אֵינּוּ אֵלָא גֵּר צָדֵק³². שְׁהָרִי הוּא אֹמֵר בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי³³: וְכֹא הֲלֹי וְהִגֵּר: מָה הֲלֹי בֶן בְּרִית, אָף הִגֵּר בֶּן בְּרִית³⁴. וְאָף עַל פִּי כֹן, אֵין מוֹנְעֵי³⁵ עֲנִי עוֹבְדֵי פוֹכְכִים וּמְזֻלֹת מִמִּתְנֹת אֵלוּ, אֵלָא פְּאִין בְּכָל עֲנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹטְלִין אוֹתָן, מִפְּנֵי דְרַכֵּי שְׁלוֹם³⁶.

31 "לעני ולגר תעזוב". 32 ולא גר תושב (פאת השולחן). 33 בנוסח אחר כתב-יד "במעשר עני", וכן נכון ('מעשה ורוקח'). 34 'ספרא' פ' קדושים פ"ד ה"ד. 35 משנה, גיטין נט, ב: "אין ממחין ביד עניי נכרים בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום". 36 אבל אם באו לבדם אין כאן דרכי שלום, שהרי יכול לומר להם: חכו עד שיבואו עניי ישראל (רדב"ז). [וראה בפ"י מהל' עבודה זרה ה"ה].

י. נֶאֱמַר בְּמִתְנֹת עֲנִיִּים: לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם - כָּל זְמַן שְׁהָעֲנִיִּים תּוֹבְעִין אוֹתָן. פְּסָקוּ הָעֲנִיִּים לְבִקְשׁ וּלְחַזֵּר עֲלֵיהֶם - הָרִי הַנְּשָׂאֵר מִהֶן מִתֵּר לְכָל אֲדָם³⁷; שְׂאִין גּוֹפּוּ קְדוֹשׁ פְּתֻרֹמוֹת³⁸. וְאֵינוּ חֵיב לְתֵן לְהֶן דְּמִיָּה; שְׁלֹא נֶאֱמַר בְּהֶן וְנָתַן לְעֲנִיִּים³⁹, אֵלָא תַּעֲזֹב אֹתָם. וְאֵינוּ מְצַוָּה לְעֹזֵב אוֹתָן לְחִיָּה וּלְעוֹפּוֹת, אֵלָא לְעֲנִיִּים, וְהָרִי אֵין עֲנִיִּים.

37 כנראה שהכוונה שיותר גם לבעל השדה, וראה להלן. 38 כן הוא בחולין קלד, ב: "לוי זרע בכורש (= שם מקום – רש"י) ולא הוּ עניים למישקל לקט, אתא לקמיה דרב ששת, אמר ליה: לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים. מיתבי: אין מביאין תרומה לא מגורן לעיר ולא ממדבר לשוב, ואם אין שם כהן, שוכר פרה ומביאה – מפני הפסד תרומה, שאני תרומה דטבלה". 39 שם: "והרי מתנות (= זרוע ולחיים וקביה) דלא טבלי (אינם אוסרים כל הבהמה לפני הרמטם), ותניא וכו' ואם אין שם כהן מעלין אותן בדמים ואוכלן מפני הפסד כהן, שאני מתנות כהונה דנתינה כתיבה ביה".

יא. מֵאִימְתִי⁴⁰ מִתְרִין כָּל אֲדָם בְּלֵקֵט⁴¹ מִשְׁיַבְנֵסוּ הַמְּלֻקְטִים שְׁנִיִּים וְיִלְקֹטוּ אַחַר מְלֻקְטִים הָרֵאוּשֵׁי⁴² וְיִצְאוּ. מֵאִימְתִי מִתְרִין כָּל אֲדָם בְּפֻרְט וּבְעוֹלָלוֹת⁴³ מְשִׁיחֵלְכוּ הָעֲנִיִּים בְּכֶרֶם וְיִבְאוּ. הַנְּשָׂאֵר אַחֲרֵי כֵן - מִתֵּר לְכָל אֲדָם. מֵאִימְתִי מִתְרִין כָּל אֲדָם בְּשִׂכְחָה שָׁל

מן העיסה שיעור מה שהיה חייב בו מן הפאה, אבל אם אירע שאבדו אותן החיטים לגמרי או שנשרפו – הרי זה לוקה, כיון שלא קיים 'עשה' שבה, כל-שכן אם ביטלו בידו, כגון שאכל את כל אותן החיטים. ואל תחשוב שאמרם בגמרא מכות: "אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת" ונתקיים שאותה האחרת היא הפאה, שמשמע שלא יהא דין זה אלא בפאה בלבד. – לא, אלא ענין "אחרת" רצונו לומר: הפאה וכל מה שדינו כדין הפאה, לפי שהפרט והלקט והשכחה והעוללות, כל אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה, ואפשר בו מה שאפשר בפאה מענין קיימו ולא קיימו או ביטלו ולא ביטלו, לפי שהכתוב שממנו למדנו לפאה שיש בה קיום 'עשה' הוא אמרו יתעלה: לעני ולגר תעזוב אותם – וזה נאמר בפאה ובלקט ובפרט ובעוללות, אמר "לא תכלה פאת שדך, ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם". ואמר עוד בעומר השכחה "לא תשוב לקחתו, לגר וליתום ולא למנה יהיה", וכיון שמצאנו לשון הגמרא שהפאה היא לאו שניתק ל'עשה', ולמדו על 'עשה' שבה ממה שאמר "לעני ולגר תעזוב אותם", משמע שכל אלו חמשת הלאוין – לאו שניתק לעשה".

ו. כְּשֶׁם שְׁהַשְׂכָּחָה בְּעַמְרִים, כֶּף הִיא בְּקָמָה²⁰. אִם שְׂכַח מְקַצֵּת הַקָּמָה וְלֹא קֶצְרָה - הָרִי זֶה לְעֲנִיִּים. וְכֶשֶׁם שְׁהַשְׂכָּחָה בְּתִבּוּאָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, כֶּף יֵשׁ שְׂכָחָה לְאֵילָנוֹת בְּלִין²¹; שְׁנֶאֱמַר: כִּי תִחַבֵּט זֵיתָךְ לֹא תִפְאֵר אַחֲרָיִךְ²², וְהוּא הָרִין לְשָׂאֵר הָאֵילָנוֹת²³.

20 פאה פ"ו מ"ז. וב'ספרי' פרשת כי-תצא דורש "בשדה, לרבות שכחת קמה". וכן מפורש ב'ירושלמי', ע"י ר"ש בפירושו לפאה פ"ד מ"ו. 21 [נראה מדברי רבינו, שכל האילנות חייבים בשכחה, ואין בהם הכלל האמור בפאה (פ"א מ"ד, ולהלן פ"ב ה"א) שאילן שאין לקיטתו כאחת – אינו חייב בה. ואין כן דעת הרשב"א בקידושיין ב, ב – ד"ה אתרוג, והגרע"א]. ועי' 'משנה ראשונה' בפאה שם, וב'אור פני מלך'. 22 ואמרו בחולין קלא, ב: "אחריך, זו שכחה". 23 לומדים מזית (חולין, שם).

ז. נִמְצְאָתָ לְמֵד, שְׂאֲרַבַּע מִתְנֹת לְעֲנִיִּים בְּפָרֶם²⁴: הַפֻּרְט וְהַעוֹלָלוֹת וְהַפָּאָה וְהַשְׂכָּחָה. וְשֵׁלֶשׁ מִתְנֹת בְּתִבּוּאָה²⁵: הַלֵּקֵט וְהַשְׂכָּחָה וְהַפָּאָה. וּשְׁתֵּים בְּאֵילָנוֹת²⁶: הַשְׂכָּחָה וְהַפָּאָה.

24 חולין שם, ותוספתא פאה פ"ב. 25 שלא שייך בה עוללות, כמבואר להלן פ"ד הי"ז. ועיי"ש הכ"א. 26 שאין בהם לא לקט ולא פרט ולא עוללות. וב'תוספות' (חולין שם, ד"ה גמר) שאלו: "אף-על-פי שלענין עוללות אין ללמוד זית מכרם בגזירה-שוה" 'אחריך אחרך', שאין בו לא כתף ולא נטף – למה לא נלמוד לענין פרט בגזירה-שוה' זו?".

ח. כָּל מִתְנֹת עֲנִיִּים אֵלוּ²⁷ - אֵין בְּהֶן טוֹבַת הַנִּיָּה לְבְּעֵלִים²⁸, אֵלָא הָעֲנִיִּים פְּאִין וְנוֹטְלִין אוֹתָן עַל פְּרִחָן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲלֵיהֶן - הָרִי הֵן שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֵה⁵³, וְאָף עַל פִּי שְׂעֵדִין לֹא פָסְקוּ הָעֲנִיִּים מִלְחַזֵּר עַל מִתְּנֹתֵיהֶם.

(53) 'ירושלמי' פאה פ"ח ה"א.

יד. כָּל מִתְּנֹת הָעֲנִיִּים הָאֵלוּ אֵינָן נוֹהֲגוֹת מִן הַתּוֹרָה אֲלָא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁵⁴, כִּתְרוֹמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת. הָרִי הַכְּתוּב אוֹמֵר: וּבִקְצָרְכֶם אֶת קְצִיר אֲרָצְכֶם, כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בַשָּׂדֶה. וּכְבָר נִתְפָּרֵשׁ בְּגִמְרָא, שֶׁהַפָּאָה נוֹהֲגַת בְּחוּצָה לְאַרְץ מְדֻבְרֵיהֶם⁵⁵. וְיִרְאֶה לִּי, שֶׁהוּא הִדִּין לְשֹׂאֵר מִתְּנֹת עֲנִיִּים אֵלוּ, שֶׁפָּלָן נוֹהֲגוֹת בְּחוּצָה לְאַרְץ מְדֻבְרֵיהֶם.

(54) שכל מצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ (קידושין לו:), ועוד שהרי מפורש בפסוק "ארצכם" ו"בשדך", כמו שבבאר. (55) כן מפורש בחולין קלז, ב: "התם בארץ, הכא בחורל", ועי' כסף-משנה.

טו. בְּמָה הוּא שְׂעוֹר הַפָּאָה? מִן הַתּוֹרָה אֵין לָהּ שְׂעוֹר⁵⁶. אֲפֹלוּ הֵנִיחַ שְׁבִלַת אַחַת - יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ. אֲבָל מְדֻבְרֵיהֶם אֵין פְּחוֹת מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים⁵⁷, בֵּין בְּאַרְץ בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְץ⁵⁸. וּמוֹסִיף עַל הָאֶחָד מִשְׁשִׁים לְפִי גִדְל הַשְּׂדֵה⁵⁹, וּלְפִי רֹב הָעֲנִיִּים⁶⁰, וּלְפִי בְרִכַּת הַזֶּרַע. כִּיצַד? שְׂדֵה שֶׁהִיא קִטְנָה בְּיוֹתֵר, שָׂאֵם הֵנִיחַ מִמֶּנָּה אֶחָד מִשְׁשִׁים אֵינוֹ מוֹעִיל לְעִנִּי - הָרִי זֶה מוֹסִיף עַל הַשְּׂעוֹר. וְכֵן אִם הָיוּ הָעֲנִיִּים מְרִבִּין - מוֹסִיף. וְאִם זֶרַע מְעַט וְאֶסְף הַרְבֵּה⁶¹, שֶׁהָרִי נִתְפָּרֵשׁ - מוֹסִיף לְפִי הַבְּרָכָה. וְכָל הַמוֹסִיף עַל הַפָּאָה - מוֹסִיפִין לוֹ שְׂכָר⁶². וְאֵין לְתוֹסֶפֶת זֹאת שְׂעוֹר⁶³.

(56) פאה פ"א מ"א, וחולין שם. (57) פאה שם, מ"ב. (58) חולין, שם. (59) פאה, שם. (60) שם: לפי רוב העונה, וכתב בפיה"מ שם: "יש מי שיקרא עונה בו"ו; ופירושו מה שתענה הארץ אם זרע רב או מעט". (61) בפירוש המשנה כתב: "והעניים מועטין". אבל כאן השמיט זאת, שהרי אם היו העניים מרובים, יש להוסיף יותר ויותר, בשנתכרך בזרע רב. (62) כיון שיש מצוה בהוספתו, כמפורש ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"א. (63) 'ירושלמי' שם: "הפאה אין לה שיעור מלמעלה". וכן אמרו (נדרים ו:): "שאם רצה לעשות כל שדהו (= לאחר שהתחיל לקצור, ראה להלן פ"ב ה"א) פאה - עושה".

~ יום שלישי ט"ו ניסן ~

פֶּרֶק שְׁנִי

1) יבאר כל הדברים שחיבין בפאה. וכמה שיעור הקרקע שיהיה חייב בפאה ודין שחיוב הפאה בקמה. הקוצר שדהו קודם שתוגמר או המקדיש שדהו והיא קמה. גוי שקצר שדהו ואח"כ נתגייר. ואם שוכרים פועלים נכרים לקצור.

זֵיתִים⁴⁴ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁴⁵, אִם שָׂכַח אֹתָהּ בְּרֵאשׁ הַיּוֹם - הָרִי זֶה מִתֵּר בָּהּ מִרֵּאשׁ חֹדֶשׁ כְּסֻלוֹ, שֶׁהוּא זְמַן רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּשָׁנָה אֲפִילָּה⁴⁷. אֲבָל צְבוּרֵי זֵיתִים⁴⁸ שֶׁשָּׂכְחָן תַּחַת הָאֵילָן - הָרִי זֶה מִתֵּר בִּהֶן מִשְׂפָּסְקוֹ הָעֲנִיִּים מִלְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶן.

(40) פאה פ"ח מ"א. (41) [מתוך סמיכות הלכה זו להלכה הקודמת, נראה שרבינו מפרש שההיתר הוא משום "לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים", וכן כתב בפירוש המשנה שם. ואף-על-פי שבבבלי בבא-מציעא כא, ב - אמרו שהטעם הוא משום יאוש בעלים, שהעניים נתייאשו מהלקט - פסק כדעת ה'ירושלמי' בפאה שם, שהביאו למשנה זו את הברייתא של רבי שמעון בן יוחאי "לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים". ונראה שם שהם של בעל השדה]. (42) במשנה שם: "משליכו בה הנמושות". וכפירושו של ריש לקיש (בבא-מציעא שם) "לקוטי בתר לקוטי", וגם רבי יוחנן שם אינו חולק עליו, עי' ב'כסף משנה' וב'פירוש המשנה' לפאה שם. (43) משנה, שם. (44) שם: "ובזיתים משתרד רביעה שניה". ואין הכוונה אלא להוציא פרט ולקט ועוללות שאינם באילנות, אבל לא בא למעט פאה, שהרי אף היא נוהגת בזיתים. (45) ראה להלן ה"ד, שמדובר בן נוהגות מתנות עניים גם בחוצה לארץ. וראה להלן. (46) שאם שכח על הארץ, הרי זה מותר משיפסקו העניים, כדלהלן. וראה להלן ה"ב. (47) כן כתב גם בפירוש המשנה שם: "ורביעה שניה, המטר השני בזמן הרביעה השניה מן השנה והשאלו כמו כן שם הרביעה לזמן הסתיו, לפי שהוא מגדל הצמחים ויוציאם מבטן הארץ כמעשה הבועל בנקיבה, והוא גזור ממלת תרביע, וכן אמרו (תענית ו:): מטרא בעלה דארעא. וזמן רביעה שניה בארץ הצבי (= בארץ ישראל) בשנה המבכרת הוא כ"ז במרחשון, ובשנה הבינונית כ"ג במרחשון, ובשנה המאוחרת כ"ח כסליו, ומה שירד מן הגשם קודם י"ז מרחשון הוא ממטרות החורף לא מתחילת הסתיו, כל זה בארץ ישראל, ועליו נאמר הדבר". וראה מה שכתב ב'כסף משנה' ליישב דברי רבינו עם הסוגיא בתענית ו, א, ו, ב. (48) ראה להלן ה"ב.

יב. כָּל זְמַן⁴⁹ שִׁישׁ לְעִנִּי לְטַל שְׂכַחַת הַיְזִיתִים הַמִּנְחוֹת בְּאַרְץ תַּחַת הָאֵילָנוֹת⁵⁰ - נוֹטֵל, וְאָף עַל פִּי שְׂכָבֵר הַתֵּר כָּל אֶדָם בְּשָׂכְחָה שְׂבֵרָאשׁ הָאֵילָן⁵¹. וְכָל זְמַן שִׁישׁ לוֹ לְטַל שְׂכַחַת שְׂבֵרָאשׁ הָאֵילָן - נוֹטֵל, וְאָף עַל פִּי שְׂעֵדִין אֵין לוֹ שְׂכַחַת תַּחְתִּיו⁵².

(49) כן מפרש רבינו מה שאמרו בפאה פ"ז מ"ב: "כל זמן שיש לו תחתיו, יש לו בראשו". (50) עד שלא פסקו העניים מלחזור אחריה, ראה למעלה. (51) היינו אחר זמן רביעה שניה בשנה אפילה, כמבואר למעלה. (52) שעדיין לא פסקו העניים מלחזור אחריה.

יג. מִתְּנֹת עֲנִיִּים שֶׁבְּשָׂדֵה שְׂאֵין הָעֲנִיִּים מְקַפְּדִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9) וכדעת רבי עקיבא, "ש"שדך" משמע אפילו שדה כל שהוא. ובירושלמי שואל: הגע עצמך שהייתה שכולת אחת, עד שלא קצרה - אין כאן חיוב, משקצר אין כאן שיעור? ומתוך שהיה קלח אחד ובו ה' שבלים.

ד. שְׂדֵה שְׁקָצְרוּהָ נְכָרִים לְעֶצְמוֹן¹⁰, או שְׁקָצְרוּהָ לְסֻטִים, או קְרֻסְמוּהָ¹¹ נְמָלִים, או שְׂפָרְתָה הָרוּחַ או בְּהֵמָה - הָרִי זֶה פְטוּרָה מִן הַפֶּאֶה¹²; שְׂחֹבֶת הַפֶּאֶה בְּקִמְחָה¹³.

10) ירושלמי שם: "מתניתא כשקצרוה לעצמן, אבל קצרוה לישראל חייבת". ובספרא פרשת קדושים: "ובקצרכם פוטו לשקצרוה גויים, מיכן אמרו נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלקט והשכחה והפאה". ואם כן "קצרוה גויים לעצמן" כאן, הוא מה שהביא רבינו להלן הלכה ט "גוי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר וכו'". (11) כמו כרסמוה, והוא מעניין כריתה. (12) שאמר הכתוב בחיוב הפאה ובקוצרכם שנהיה אנחנו הקוצרים. (13) כלומר, אף על פי שאם לא נתן פאה מן הקמה, מפריש מן העמרים, היינו דווקא כשנתחייב בקמה, אבל כאן שבקמה פטור - אינו מתחייב אחר כך.

ה. קָצַר חֲצִיָּה וְקָצְרוּ הַלְסֻטִים חֲצִיָּה שְׁנֹשְׂאָר - הָרִי זֶה פְטוּרָה; שְׂתַחֲיֹב בְּחֲצֵי שְׁקָצְרוּ הַלְסֻטִים¹⁴. אָבָל אִם קָצְרוּ הַלְסֻטִים חֲצִיָּה וְחִזַּר הוּא וְקָצַר הַשְּׂאָר - נוֹתֵן פֶּאֶה כְּשֶׁעוֹר מֵה שְׁקָצְרוּ¹⁵. קָצַר חֲצִיָּה וּמְכַר חֲצִיָּה - הַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן פֶּאֶה (לְכָל¹⁶). קָצַר חֲצִיָּה וְהִקְדִישׁ חֲצִיָּה - הַפּוֹדֶה מִיַּד הַגּוֹזֵבֵר נוֹתֵן פֶּאֶה לְכָל¹⁷. קָצַר חֲצִיָּה וְהִקְדִישׁ¹⁸ - מְנִיחַ מִן הַנֶּשְׂאָר פֶּאֶה הָרְאוּיָה לְכָל¹⁹.

14) "שחובת הפאה בקמה". (15) "נותן פאה ממה שקצרה". (16) ובפירוש המשנה שם כתב: "כשידע הלוקח שקצרו חצייה נתחייב בלא ספק לתת כל הפאה שמחוייבת לתת לאותה שדה, לפי שאין לו רשות למכור מתנות הקדוש - ברוך הוא, ולפיכך יהיה כאילו לא מכר לו אלא מה שנשאר בשדה אחר הוצאת הפאה שנתחייבה אותה השדה". (17) יוציא הפאה כולה מן החצי שפדה. (18) כלומר, את החצי הזה שקצר. (19) מפני שחובת הפאה בקמה וחיוב הפאה על מה שקצר - בנשאר.

ו. פָּרִים שֶׁהֵיָה בּוֹצֵר²⁰ מִמֶּנּוּ עֲנֻבִים לְמִכּוֹר בְּשׁוּק²¹, וּבִדְעָתוֹ שִׁנִּיתַת הַשְּׂאָר לְגַת לְדַרְךָ אוֹתוֹ; אִם הֵיָה בּוֹצֵר לְשׁוּק מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן - הָרִי זֶה נוֹתֵן פֶּאֶה לְמָה שְׂבוֹצֵר לְגַת כְּפִי הַנֶּשְׂאָר²²; וְאִם הֵיָה בּוֹצֵר לְשׁוּק מֵרוּחַ אַחַת בְּלֶבֶד - הָרִי זֶה נוֹתֵן פֶּאֶה מִן הַנֶּשְׂאָר כְּפִי הָרְאוּיָה לְכָל הַפָּרִים; הוֹאִיל וּבִצֵּר מֵרוּחַ אַחַת - אֵינּוּ כְּבוֹצֵר עֲרָאִי, מְעַט מִכָּאֵן וּמְעַט מִכָּאֵן, שֶׁהוּא פְטוּר. וְכֵן כָּל הַקּוֹטֵף מְלִילוֹת²³ מְעַט מְעַט וּמִכְנִיס לְבֵיתוֹ, אֶפְלוּ קִטְף בֶּן כָּל שְׂדֵהוּ - פְטוּר מִן הַלֵּקֵט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפֶּאֶה.

באיזה מקום מן השדה מניחים הפאה. ואם הפועלים מוזהרים להניחם. פאת דברים הנקצרים, אם קוצרים אותם העניים. ואם מחלקים אותם או ברוזין אותה. ודן בכמה עתות ביום מחלקין הפאה. והעני שנטל מקצת הפאה וזרקה על השאר.

א. כָּל אֶבֶל, שֶׁגִּדְלוֹ מִן הָאָרֶץ, וְנִשְׁמַר, וְלִקְטָתוֹ כָּלֹּ פֶּאֶחַת, וּמְכַנִּיסִין אוֹתוֹ לְקִיּוֹם - חֵיב בְּפֶאֶה; שְׁנֹאֲמַר: וּבְקָצְרְכֶם אֶת קְצִיר אֲרָצְכֶם.

ב. כָּל הַדּוּמָה לְקָצִיר² בְּחֶמֶשׁ דְּרָכִים אֵלוֹ - הוּא שְׂחֵיב בְּפֶאֶה. כְּגוֹן הַתְּבוּאָה וְהַקְטָנוֹת וְהַחֲרוּבִין וְהַאֲגוּזִין וְהַשְּׂקָדִים וְהַרְמוּנִים וְהַעֲנָבִים וְהַזֵּיתִים וְהַתְּמָרִים בֵּין יְבֻשִׁים בֵּין רְכִים³, וְכָל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ⁴. אָבָל אֶסְטִיס⁵ וּפּוּאָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן - פְטוּרִין, מִפְּנֵי שְׂאִינָן אֶבֶל⁶. וְכֵן כְּמֵהִין וּפְטוּרִיּוֹת - פְטוּרִין, מִפְּנֵי שְׂאִין גְּדוּלֵיהֶן מִן הָאָרֶץ כְּשֶׂאֵר פְּרוֹת הָאָרֶץ⁷. וְכֵן הַהֶפְקֵר - פְטוּר, שְׂאִין לוֹ מִי שִׁישְׁמָרְנוּ, שֶׁהָרִי הוּא מִפְּקָר לְכָל. וְכֵן הַתְּאֵנִים - פְטוּרִין, מִפְּנֵי שְׂאִין לְקִיטָתָן פֶּאֶחַת, אֵלֹא יֵשׁ בְּאֵילָן זֶה מֵה שִׁישְׁמָר הַיּוֹם וְיֵשׁ בוֹ מֵה שִׁישְׁמָר לְאַחַר כְּמֵה יָמִים. וְכֵן יָרֵק - פְטוּר, שְׂאִין מְכַנִּיסִין אוֹתוֹ לְקִיּוֹם. הַשְׂוֹמֵים וְהַבְּצָלִים - חֵיבִין בְּפֶאֶה, שֶׁהָרִי מִיבְשִׁין אוֹתָן וּמְכַנִּיסִין אוֹתָן לְקִיּוֹם. וְכֵן הַאֲמֵהוֹת⁸ שֶׁל בְּצָלִים, שֶׁמְנִיחִין אוֹתָן בְּאָרֶץ לְקַח מִהֵן הַזֵּרַע - חֵיבֹת בְּפֶאֶה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֵן.

2) בספרא שם: "מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר (שסתם קציר הוא כן - ר"ש פאה שם), וגידולו מן הארץ, ולקיתו כאחת ומכניסו לקיום" (שסתם קציר מתבשל ביחד ומכניסו לקיום - שם). (3) כדעת חכמים בירושלמי, שגם רוטבי תמרים (=תמרים רכים) חייבים בפאה שאף הם נגמרים כאחת, ולא כדברי ר' יוסי בן רבי יהודה שם הפוטרם מפאה מפני שאינם נלקטים כאחת. (4) [במשנה ובספרא שם נזכר גם אוג ולפי שהאוג שביהודה הוא מהקלים שבדמאי שחזקתם מן ההפקר, השמיטו רבינו בכדי שלא להאריך ולפרט, באוג שאינו מן ההפקר, שהרי ההפקר פטור מפאה, וכללו בכלל "כל כיוצא באלו"]. (5) [בשבת סח. אמרו: "אוכל למעוטי ספחיו סטיס". אבל בכתב יד אוקספורד שם חסרה המלה ספחיו, וכן הוא בפירוש רבינו לתלמוד מסכת שבת. וסובר רבינו שרק סטיס אינו אוכל, אבל הספח שלו הוא אוכל. ומקור דבריו ממה ששנינו בכלאים פרק ב משנה ה: "תבואה שעלה בה ספחיו אסטיס", הרי שהוא אוכל, שאם לא כן אין בו משום כלאים כלל, שצריך שיהא מאכל אדם]. (6) והם מיני צבעים. (7) כלומר, אף על פי שגדלים הם מן הארץ - אינם יונקים מן הארץ כשאר אילנות. (8) הבצלים השמורים לזרע.

ג. קָרַעַע כָּל שֶׁהוּא⁹ - חֵיבֶת בְּפֶאֶה, וְאֶפְלוּ הֵיָהָ שֶׁל שְׂתַפִּין; שְׁנֹאֲמַר: קְצִיר אֲרָצְכֶם - אֶפְלוּ שֶׁל רְכִים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אף על פי שקצרו את כולה והישראל לא קצר כלום בכל זאת חייבת בפאה]. (32) היינו מן העמרים.

יא. בעל הבית שקצרו כל שדהו ולא הניח פאה - הרי זה נותן מן השבלים פאה לעניים, ואינו צריך לעשר. ואם נתן להם רב הקציר³³ משום פאה - הרי זה פטור מן המעשרות. וכן אם דש ועדין לא זרה³⁴ - נותן להם הפאה קדם שיעשר³⁵. אבל דש וזרה ברחת ובמזרה וגמר מלאכתו - מעשר³⁶ ונותן להם מן הפרות המעשרין שעור הפאה הראויה לאותה שדה³⁷. וכן באילנות.

(33) ולא כל הקציר, ש"העושה כל שדהו פאה אינה פאה". ומה שאמרו בנדרים "שאם רצה לעשות כל שדהו פאה - עושה", היינו לאחר שהתחיל לקצור ו"כל שדהו" לאו דווקא. (34) לא פיזר ברוח את המון מן הזרעים. (35) שלפני גמר המלאכה לא חלה עליו חובת המעשר. (36) שכבר חלה עליו חובת מעשר מן השדה. (37) ואינו מנכה שיעור המעשר שנתן.

יב. אין מניחין³⁸ את הפאה אלא בסוף השדה, כדי שיהיו עניים יודעין מקום שיקבאו לו³⁹. וכדי שתהיה נפרת לעוברים ולשבים ולא יחשדו⁴⁰. ומפני הרמאים, שלא יתפון לקצר הכל ואומר לאלו שרואים אותו קוצר סוף השדה: בתחלת השדה הנחתה. ועוד, שלא ישמר שענה שאין שם אדם ויניחנה ויתננה לעני הקרוב לו⁴¹. עבר והניח הפאה בתחלת השדה או באמצעה - הרי זה פאה⁴². וצריך שיניח בסוף השדה פשעור הפאה הראויה למה שנושאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה.

(38) דברי ר' שמעון: "מפני ארבעה דברים לא ייתן אדם פאה אלא בסוף מפני גזל העניים, ומפני ביטול עניים, ומפני מראית העין ומפני הרמאין". (39) שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרים עכשיו הוא נותן פאה, עכשיו הוא נותן פאה". וזה הוא "ביטול עניים", האמור בכל המקורות הנ"ל. (40) שלא יהו עוברין ושבין אומרים ראו היאך פלוני שקצר את שדהו ולא הניח ממנו פאה". וזהו "מפני מראית העין" האמור שם. (41) זהו "מפני גזל עניים". (42) כלומר, הרי היא לעניים ופטורה מתרומות ומעשרות. פאה פרק א משנה ג: "נותנין פאה מתחילת השדה ומאמצעה". ולמדו שם בירושלמי ממה שנאמר "לקצור" - "אפילו יש לו כמה לקצור.

יג. בעל הבית שנתן פאה לעניים, ואמרו לו: תן לנו מצד זה, ונתן להם מצד אחר - זו נזו פאה. וכן בעל השדה שהפריש פאה ואמר: הרי זו פאה וגם זו⁴³, או שאמר: הרי זו פאה וזו⁴⁴ - הרי שתיהן פאה.

(43) בנדרים ו: אמרו שפשוט הדבר שכיוון שאמר "וגם זו", שוודא היא פאה. (44) כיוון שלא אמר "וגם זו", אין זו

(20) "כרם המדל נותן מן המשואר על מה ששייר, והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל". וכתב רבינו בפירושו שם: "וכרם המדל, כרם מדולדל, גזור ממלת דל, והוא שיבצור מקצתו וימכור ויעזוב הנשאר לדרוך או לייבש, אמר שחייב לתת פאה מן השארית הנשארת כפי מה שנשאר לא כפי הכרם כולו, וזה כשיבצור הענבים מכל צד מצירי הכרם, אבל כשיבצור מצד אחד ומכר והניח הנשאר, ייתן ממה שנשאר, פאה המחוייבת לכל הכרם, וזהו פירושו מה שאמר המחליק מאחת יד, רוצה לומר הבוצר או הקוצר מצד אחד". (21) אבל מדל לבית נותן מן המשואר על הכל. כלומר, המדל לשוק הרי הוא כבוצר עראי מעט מעט, כדלהלן. אבל מדל לבית לעשותו גורן הכל מצטרף והרי זו בצירת קבע. (22) לפי שהוא כבוצר עראי. (23) תוספתא פרק א: "המקטף ומכניס לביתו אפילו כל שדהו, פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה". ומפרשה רבינו משום בצירה עראית ולא משום שקטיפה אינה כקצירה שהרי דברים שדרכם בקטיפה חייבים בפאה.

ז. הקוצר כל שדהו קדם שתגמר²⁴ ועדין לא הביאה שלישי - הרי זו פטורה²⁵. ואם הגיעה לשלישי - חיבת. וכן בפרות האילן²⁶, אם נגמרו שלישי גמירתן - חיבין.

(24) שתתבשל. (25) שאינה קצירה. (26) ושיעור שלישי גמירתן נאמר לעניין מעשרות.

ח. המקדיש שדהו והיא קמה - חיבת בפאה²⁷. קצרה הגזר ואחר כך פדאה - פטורה; שבשעת חיוב הפאה היתה קדש, שאינו חיב בפאה²⁸.

(27) שבשעת חובתה, היינו קצירתה, הייתה ביד הדיוט. (28) שכשם שממעטים קצירת גויים מהפסוק "ובקוצרם" - "פרט לשקצרוה גויים", כמו כן ממעטים קציר הקדש.

ט. נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגיר - הרי זו פטורה מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה, אף על פי שאין השכחה אלא בשעת העמור²⁹.

(29) כחכמים הפוטרים, וטעמם בירושלמי: "כתיב ושכחת עומר בשדה ושכחת קמה (כלומר, מן המלה "בשדה" למדו לרבות שכחת קמה), את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עומרין, את שאין לו שכחת קמה, אין לו שכחת עומרין".

י. אין שזכרין פועלים נכרים לקצר, מפני שאינן בקיאים בלקט ופאה³⁰. ואם שכר וקצרו את פלה³¹ - הרי זו חיבת בפאה³².

(30) ולא יניחו לעניי ישראל ליטול לקט ופאה. [והנה בתוספתא וירושלמי שם לא נזכר אלא "לקט", ורבינו הוסיף גם "פאה", והשמיט "שכחה", מפני שפאה ולקט תלויים בקוצרים. אבל בשכחה, אם שכחו הפועלים ולא שכחו בעל השדה אינה שכחה, ואם ישכח גם בעל השדה, עליו לברר, אם שכחו גם הפועלים יעזוב אותה לעניים]. (31) [כלומר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"בש"ש עתות ביום מחלקין את הפאה לעניים בשדה או מניחין אותם לבז: בשחר, ובחצי היום, ובמנחה כו".

מקורו במסכת פאה "שלש אבעיות ביום, בשחר בחצות ובמנחה", ובירושלמי מוסיף: "בשחר מפני המניקות, ובחצות מפני התינוקות, ובמנחה מפני הנמושות".

והרא"ש פירש "שלש אבעיות ביום" היינו באחד משלושת הזמנים, ואין הכוונה שפאה ניתנת לעניים שלוש פעמים ביום. ההכרח לפירושו שאין הפאה ניתנת אלא פעם אחת, שהרי פעם אחת ביום מניח אדם פאה בתוך שדהו ומיד העניים נוטלים הכל, וא"כ איך שייך לחלק פאה בשלושה זמנים ביום.

וממשיך שם, שלפירוש זה אפשר לפרש שמה שנחלקו ר"ג ור"ע בדברי המשנה ש"לא יפחתו" או "שלא יוסיפו" "משום לקט הם, שכל זמן שאין בעל הבית בשדה אין העניים רשאים ליכנסו וליטול הלקט בשביל עמרי השדה ולכן הוא צריך להראות בשדה ג"פ ביום כדי שיכנסו עניים ויטלו הלקט והולכים ובאים העניים כמה פעמים זה אחר זה, ומה שמשירים אלו מוצאים אלו".

ויש מפרשים שס"ל דקאי על כולם, פאה לקט ושכחה "באלו עתות נכנס בעה"כ בשדהו והעניים באים ונוטלין פאה ולקט ושכחה".

אבל אין לפרש כן בדעת הרמב"ם שהרי כתב בלשון ברורה: "בש"ש עתות ביום מחלקין את הפאה", היינו שהחלוקה היא שלוש פעמים ביום (ולא באחד משלושת הזמנים) ומדגיש שדין זה הוא ב"פאה" ואינו מזכיר "לקט". וא"כ צ"ל קושיית הרא"ש שהיא מילתא בטעמא איך אפשר לחלק פאה שלוש פעמים ביום בזמן שנתנת הפאה היא בגמר קצירת השדה ובסופה של השדה, כלומר בפעם אחת ובזמן אחד ובפשטות הוא בסוף היום שאז מסתיימת הקצירה ובוודאי שלא בשחר. גם צ"ל סוגי העניים שהוזכרו בעניין זה "עניות מניקות" "עניים קטנים" ו"זקנים" שלא מצינו דוגמתו בשום מקום.

עוד צ"ע מדוע לא נהגו בימינו ליתן לקט שכחה ופאה בארץ ישראל, והלא "כל מתנות העניים האלו אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל", ולכאורה המקור לכך הוא בשו"ע י"ד סי' של"ב "לקט שכחה ופאה אם אין עניי ישראל מצויים שם ליטלם אין צריך להניחם", וכתב הרמ"א: "והאידינא אין נוהגין בהם, לפי שהרוב עכו"ם, ואם יניחם יבואו עכו"ם ויטלום", ועד כדי כך שבשו"ע לא נתבאר כלל דיני לקט שכחה ופאה אלא רק ב"שולחן ערוך העתיד". ואינו מובן: הרי מבואר

אמירה מפורשת לפאה, אלא הרי היא כיד (=רמו בעלמא), והסתפקו שם אם יש יד לפאה כמו לקרבנות, או לא. ופסק רבינו לחומרא בספק ממון עניים.

יד. אסור לפועלים לקצור⁴⁵ את כל השדה, אלא מניחין בסוף השדה פשעור הפאה. ואין לעניים פה פלום עד שיפרישנה בעל הבית מדעתו⁴⁶. לפיכך, עני שראה פאה בסוף שדה - אסור לגע פה משום גזל עד שידע לו שהוא מדעת בעל הבית.

(45) כי יד פועל כיד בעל הבית וחלה עליהם חובת לא תכלה פאת שדך. (46) ש"אין פאה אלא שיש להם שם", היינו שצריך לקרוא לה שם פאה.

טו. הפאה של תבואה וקטניות וכיוצא בהן מזרעים הנקצרים, וכן פאת הפרם והאילנות⁴⁷ - נתנת במקור לקרקע. והעניים בוזזין⁴⁸ אותה בידם, ואין קוצרין אותה במגלות⁴⁹ ואין עוקרין אותה בקרדמות, כדי שלא יפו איש את רעהו. רצו העניים לחלקה ביניהם⁵⁰ - הרי אלו מחלקין⁵¹. אפלו תשעים ותשעה אומרים לחלק, ואחד אומר לבז - לזה האחד שומעין, שאמר בהלכה.

(47) שאינם גבוהים ביותר, ואין סכנה בעלייה עליהם. (48) חוטפים וקוטפים. ולמדו כן בספרא שם מ"תעזוב" - "הנח לפנייהם והם יבוזו". (49) בחרמשים. (50) היינו שבעל הבית יחלק ביניהם. (51) למד כן ממה שנאמר שם במשנה א': "אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבזו, לזה שומעין שאמר כהלכה" מכלל שאם כולם אומרים לחלק - מחלקין ביניהם.

טז. פאה של דלית⁵² ושל דקל, שאין עניים מגיעין לבז אותה אלא בספנה גדולה - בעל הבית מוריד אותה ומחלק אותה בין העניים. ואם רצו פלן לבז אותה לעצמן - בוזזין. אפלו תשעים ותשעה אומרים לבז, ואחד אומר לחלק - שומעין לאחד, שאמר בהלכה, ומחביבין בעל הבית להוריד ולחלק ביניהן.

(52) שם. גפן מודלה על גבי כותל גבוה.

יז. בש"ש עתות ביום⁵³ מחלקין את הפאה לעניים בשדה או מניחין אותם לבז: בשחר, ובחצי היום, ובמנחה⁵⁴. ועני שבא שלא בזמן זה - אין מניחין אותו לטל. כדי שיהיה עת קבוע לעניים שיחבקצו בו פלן לטל. ולמה לא קבעו לה עת אחת ביום? מפני שיש שם עניות מניקות, שצריכות לאכל בתחלת היום. ויש שם עניים קטנים, שאין נעזרין בבקר ולא גיעו לשדה עד חצי היום. ויש שם זקנים, שאינם מגיעין עד המנחה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ט"ז ניסן - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעושה השדה כשתי שדות, והזורע בין האילנות. הזורע שדהו מין אחד בשתי גרנות או ב' מינין בגורן א'. האחין שחלקו או השותפין שקצרו חצי השדה ואח"כ חלקו. המוכר מקומות משהו. ושנים שחלקו אילן. שדה חרובין וזיתים. והבוצר מקצת כרם להקל מעל הגפן.

בש"ע שדין זה הוא רק כשיש רוב עכו"ם, ומדוע שלא יקיימו מצות לקט שכחה ופאה במושבות ובכפרים של בני" שהוקמו במאה השנים האחרונות. וצ"ע.
(יין מלכות, ספר זרעים, סימן ח מתוך רמב"ם "פרס המלך")

א. אין מניחין² את הפאה משדה על חברתה. כיצד? היו לו שתי שדות - לא יקצר את האחת פלה ויניח בשניה פאה הראויה לשתייהן. שנאמר: לא תכלה פאת שדה בקצרה - שניחם בכל אחת ואחת פאה הראויה לה³. ואם הניח משדה על חברתה - אינה פאה⁴.

(53) לא פחות ולא יותר. (54) היינו מנחה קטנה.

יח. עני שנטל מקצת הפאה וזרק על השאר⁵⁵, או שנפל עליה, או שפרש טליתו עליה - קונסין אותו ומעבירין אותו ממנה⁵⁶, ואפלו מה שנטל לוקחין אותו מידו⁵⁷ וינתן לעני אחר⁵⁸. [וכן בלקט וכן בעמר השכחה].

(2) פאה פ"ב משנה א. (3) כן הוא בספרא פרשת קדושים (פרק א הלכה יא) "שדך, לחייב על כל שדה ושדה", עיין ר"ש בפירושו שם. וכן הוא בירושלמי שם: "שנאמר שדך, ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה". (4) כן הוא בירושלמי שם: "הפריש פאה משדה לחברתה - לא קרשה".

(55) בכוונה לקנות על ידי זה את השאר. ואין זה אלא טעות מצידו של העני כי לפי האמת אין זה קניין כלל. (56) זה מוסב על "נפל עליה" ו"פירש טליתו עליה". (57) זה מוסב על נטל מקצת הפאה וזרק על השאר. והנה במשנה שם: "נטל מקצת פאה וזרקה על השאר אין לו בה כלום" ובתוספתא פרק ב הלכה א נוסף לזה: "ר' מאיר אומר קונסין אותו ונוטלין הימנו זו וזו". וסבור רבינו כי ר' מאיר לא בא לחלוק על דברי התנא הראשון אלא לפרש דבריו, וכן כתב בפירוש המשנה. ואף לדברי האומרים שר' מאיר חולק על דברי תנא קמא יש מקום לפסקו של רבינו לפי מה שפסק בפרק ג מהלכות בכורות הלכה ד כר' מאיר בעניין בכור שנשחט שלא על פי מומחה, הרי ש"הלכה כר' מאיר בגזירותיו ובקנסותיו". (58) ואין בעל השדה יוצא ידי חובתו בעזיבה אלא צריך ליתן.

ב. היתה שדהו זרועה פלה מין אחד, והיה נחל בתוף השדה⁵, אף על פי שאינו מושף, או אמת המים⁶, שאינו יכול לקצר מה שבשני צדדיה באחת⁷, והוא שתהיה מושכת⁸ וקבועה⁹ - הרי זה כשתי שדות, ונתן פאה מצד זה לעצמו ומצד זה לעצמו.

יט. מי שלקח את הפאה⁵⁹ ואמר: הרי זה לאיש פלוני העני, אם עני הוא זה שלקח - מתוף שזוכה בו⁶⁰ לעצמו זכה בו לאותו פלוני; ואם עשיר הוא - לא זכה לו, אלא יתננה לעני שנמצא ראשון.

(5) במשנה שם: "ואלו מפסיקין לפאה, הנחל והשלולית". ובירושלמי שם: "שלולית כל שהיא מושכת, נחל אף-על-פי שאינו מושך". ומכאן דברי רבינו שנחל הוא נהר. ועיין ר"ש ורא"ש שם. (6) שם משנה ב. (7) כלומר, "כשיהיה בצד אחד, לא יוכל לשלוח ידו ולקצור בצד אחר" (פירוש המשניות שם). והיינו כר' יהודה שם, ולא כסתם משנה א שאמרו שלולית (דהיינו אמת המים - רע"ב שם) מפסקת בכל ענין. (8) כן הוא בירושלמי שם: "שלולית כל שהיא מושכת, נחל אע"פ שאינו מושך". ואמת המים היינו שלולית, כמבואר למעלה. (9) כן הוא בירושלמי (פ"ב הלכה ב) "חני, אמת המים הקבועה הרי זו מפסקת". ונראה שפירוש קבועה, היינו שיש בה מים גם בימות החמה וגם בימות הגשמים כבהלכה הסמוכה.

(59) שם משנה ט: "מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוני עני ר' אליעזר אומר וכה לו, וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון". ופירשה עולא במסכת בבא מציעא, כשהיה המלקט עשיר שאסור לו ללקט לעצמו, אבל עני, שרשאי ללקט לעצמו, זוכה גם לאחרים. ופסק רבינו כחכמים ולפי פירושו של עולא. (60) כלומר, מתוך שיכול לזכות בו.

ג. וכן אם היה מפסיק דרך היחיד¹⁰ שהוא רחב ארבע אמות¹¹, או דרך הרבים הרחב שש עשרה אמה¹². אבל שביל¹³ היחיד והוא פחות מארבע¹⁴, או שביל הרבים פחות משש עשרה אמה: אם היה קבוע¹⁵ בימות החמה ובימות הגשמים - מפסיק; ואם אינו קבוע בימות הגשמים - אינו מפסיק, אלא הרי הוא כשדה אחת.

כ. בעל הבית שהניח פאה לעניים אלו העומדים לפניו, וביא עני אחר מאחוריו ונטלה - זכה בה; שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופאה וסלע של מציאה עד שיגיע לידו⁶¹.

(61) כלומר, עד שיקנה באחד מדרכי הקניין.

(10) שם משנה א. (11) כן הוא בבבא בתרא צט: (12) שם. (13) פאה שם. (14) כן מפרש רבינו "שביל" שבמשנה שם, שהוא פחות מרחבו של דרך: פחות מארבע אמות בשביל היחיד, ופחות משש עשרה אמה בשביל

~ יום רביעי ט"ז ניסן ~

פרק שלישי

(1) יבאר אם מניחין פאה משדה אחת לחברתה. ההפסק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גְבוּהִים וּמְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת עֲמֻקוֹת, אֶף עַל פִּי שְׂאִינֹו יִכּוֹל לְחַרֵּשׁ אוֹתוֹ כְּלוֹ וּלְזַרְעוֹ פְּאֶחַת, אֲלֵא נִחְרַשׁ הַמְּקוֹם הַגְּבוּהַ בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וְהַנְּמוּף בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ - הָרִי זֶה כְּשֶׁדָּה אֶחַת, וּמִנִּיחַ פְּאֶה אֶחַת בְּסוֹף הָהָר עַל כָּל הָהָר.

27) פאה פ"ב משנה ב: "וכל ההרים אשר במעדר יעדרון, אף-על-פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו, הוא נותן פאה לכל". וכפירושו שם בפירוש המשנה.

ז. מְדַרְגוֹת שֶׁהֵן גְבוּהוֹת²⁸ עֲשֶׂה טְפָחִים - נוֹתֵן פְּאֶה מִכָּל אֶחַת וְאֶחַת. וְאִם הָיוּ רָאשֵׁי שׁוּרוֹת

28) תוספתא שם.

מְעַרְבִים²⁹ - נוֹתֵן מֵאֶחַת עַל הַכֹּל. הָיוּ פְּחוֹת מְעַשְׂרָה, אֶף עַל פִּי שְׂאִין רָאשֵׁי הַשׁוּרוֹת מְעַרְבִין - נוֹתֵן מֵאֶחַת עַל הַכֹּל³⁰. הָיָה סְלַע³¹ עַל פְּנֵי כָּל הַשְּׂדֵה: אִם עוֹקֵר הוּא³² אֶת הַמְּחַרְשָׁה מִצַּד זֶה וְנוֹתְנָה מִצַּד זֶה - מִפְּסִיק, וְאִם לֹא - אֵינוֹ מִפְּסִיק.

29) שם. כלומר, המדרגיגות עולות בשיפוע מסכיב להר, ונמצאות ראשי השורות של התבואה, מעורבים (תוספתא כפשוטה). וראה פאה פ"ג משנה א. (30) בירושלמי שאלו: הרי עוקר הוא את המחרישה מצד זה ונותנה לצד אחר, והרי זה כסלע דלהלן. ויתכן כי רבינו סבור כי סלע שעל פני כל השדה חמור ממדרגיגות (כסף-משנה ורדב"ז). אבל צריך עיון, מאין שאב מקורו לפסוק נגד הירושלמי. (31) ירושלמי שם הלכה ב. (32) אם צריך לעקור כשחורש.

ח. הַזּוֹרֵעַ שְׂדֵה³³ שְׁלִישׁ בְּהַ אֵילָנוֹת, אֶף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת³⁴ בֵּין הָאֵילָנוֹת וְאֵין כָּל הַזֶּרַע מְעַרְב - נוֹתֵן פְּאֶה אֶחַת³⁵ לְכָל הַשְּׂדֵה; שְׂדֵבֵר יְדוּעַ שְׂשֵׁדָה אֶחַת הִיא, וּמִפְּנֵי מְקוֹם הָאֵילָנוֹת נִחְלַק הַזֶּרַע.

33) פאה שם. (34) הן ערוגות מרובעות, דומות לדפוס שעושים בו הלבנים (פיה"מ שם). כלומר, הזרעים מחולקים מלבנות מלבנות. (35) כבית-הלל שם.

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הָאֵילָנוֹת כָּל עֲשֶׂרָה בְּתוֹף בֵּית סָאָה³⁶; אֲבָל אִם הָיוּ כָּל עֲשֶׂרָה אֵילָנוֹת בְּיֹתֵר מִבֵּית סָאָה - הָרִי זֶה נוֹתֵן פְּאֶה מִכָּל מְלַבֵּן וּמְלַבֵּן³⁷; שֶׁהָיוּ הָאֵילָנוֹת מְרַחְקִים הַרְבֵּה, וְלֹא מִפְּנֵי הָאֵילָנוֹת זָרַע מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת.

36) ירושלמי על המשנה שם. (37) כן גירסת רבינו בירושלמי שם, היפך מגירסתנו. ועייין בכסף-משנה.

י. וְכֵן מְלַבְּנוֹת הַבְּצָלִים³⁸ שְׂבִין הֵירָק³⁹ - נוֹתֵן פְּאֶה אֶחַת⁴⁰ לְכָל הַבְּצָלִים, וְאֶף עַל פִּי שֶׁהֵירָק מְבַדִּיל בִּיגִינֵהוּן⁴¹ וּמְשִׁימֵם מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת.

38) שם פ"ג משנה ד. (39) והם זרועים באופן שאין איסור מחמת כלאים]. (40) כחכמים במשנה שם.

הרבים. [ואף-על-פי שדרך של יחיד אינו אלא ארבע אמות בלבד - אין לתת לשביל של רבים, שהוא פחות משש עשרה אמה, דין של "דרך היחיד" על-כל-פנים - "מפני שהרבים יש להם דרכים רבים מלבד זו, ואסור שיניחוהו ולא יעברו עליו" (לשון רבינו בפירוש המשנה שם), ולפיכך אין לו דין דרך אלא אם הוא רחב שש עשרה אמה, אבל בפחות מכאן יש לו דין שביל בלבד (ראה להלן בשביל צריך להיות קבוע), לעומת דרך היחיד ש"אין לו דרך אחרת והוא הולך ושב עליה תמיד" (פירוש המשנה שם), שיש לה דין דרך אף-על-פי שאינה רחבה אלא ארבע אמות בלבד.] (15) משנה שם. ובירושלמי שם מפורש, שגם בשביל הרבים צריך שיהא קבוע, וכדברי רבינו.

ד. הָיָה¹⁶ מִפְּסִיק בְּהַ אֶרֶץ¹⁷ בּוּרָה, שְׂאִינָה זְרוּעָה וְלֹא חֲרוּשָׁה, אוֹ אֶרֶץ נִירָה, וְהִיא שְׂנַחֲרֶשָׁה וְלֹא נִזְרָעָה, אוֹ שֶׁהַפְּסִיק בְּהַ זָרַע אַחֲרָי¹⁸, כְּגוֹן שֶׁהָיָה חֲטִים מִכָּאן וְחֲטִים מִכָּאן וּשְׂעוּרִים בְּאֲמָצֵעַ¹⁹, אוֹ שְׂקָצֵר בְּאֲמָצֵעַ, אֲפִלוּ קָדָם שְׂתַבִּיא שְׁלִישׁ²⁰, וְחֲרַשׁ מְקוֹם שְׂקָצֵר - הָרִי זֶה נִפְסַקֵת לְשֵׁתִי שְׂדוֹת. וְהוּא שְׂיֵהִיהָ רַחֵב כָּל אֶחָד מֵאלוֹ כְּשֶׁלְּשָׁה תְּלָמִים²¹ שֶׁל פְּתִיחַ²², וְהוּא פְּחוֹת מִבֵּית רִבְעֵי²³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁדָּה קְטַנָּה, שֶׁהִיא חֲמֵשִׁים אֲמָה עַל שְׂתֵי אֲמוֹת²⁴ אוֹ פְּחוֹת; אֲבָל אִם הֵיחָה יִתְרָה עַל זֶה - אֵין הַבוּר אוֹ הַנִּיר מִפְּסִיקָה לְשֵׁתִים, אֲלֵא אִם כֵּן הֵיחָה בּוֹ רַחֵב בֵּית רִבְעֵי; אֲבָל זָרַע אַחֲרָי כָּל שֶׁהוּא - מִפְּסִיק בְּהַ²⁵.

16) משנה שם. (17) בדפ' רומי: "שדה". (18) שם. (19) ההמודבר כשאין כאן צורך להרחיק משום כלאים (ראה בפ"ג מהלכות כלאים), שאם יש צורך להרחיק משום כלאים, הרי ההרחקה היא כשיעור בית רובע (שם הלכה ט), ואם-כן יש כאן הפסק יותר משיעור ארץ בורה (ראה להלן ששיעור הפסק ארץ בורה, היא פחות מבית רובע) וראה ב"משנה ראשונה". (20) כלומר, אם הביאה שליש שחיבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז) בוודאי שחיוב בפאה מפסיק (ירושלמי פ"ב הלכה א, לדעת ר' מאיר אפילו בלי חרישה) אלא אפילו אם לא הביאה שליש, שאינה חייבת עוד בפאה (למעלה שם) - גם כן מפסקת, כיון שחרש (ראה בכסף-משנה, בפאת השולחן, ובתוספתא כפשוטה לפאה פ"א עמ' 44 43). (21) ירושלמי שם. (22) תלמים שעושים בתחילת החרישה בפתחתה (פירוש הרא"ש). (23) כך נראה בירושלמי שם (רדב"ז). ושיעור בית רובע הוא כעשר אמות וחומש אמה על עשר אמות וחומש אמה מרובע (פ"ג מהלכות כלאים הלכה ט). (24) ירושלמי שם. (25) כדעת רב שם, ועייין בכסף-משנה.

ה. אֲבָלָה גּוּבְאִי²⁶ אוֹ קְרִסְמוּהַ נְמָלִים בְּאֲמָצֵעַ, אִם חֲרַשׁ מְקוֹם שְׂאֲכָלוּ - הָרִי זֶה מִפְּסִיק.

26) תוספתא פאה פ"א, וירושלמי שם.

ו. הַזּוֹרֵעַ בְּהַר²⁷ שְׂאִינֹו כְּלוֹ שָׁוָה, אֲלֵא יֵשׁ בּוֹ תְּלִים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ט"ז ניסן - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נֹתֵן פֶּאֶה לְמִין זֶה בְּפָנָיו עֲצָמוֹ וּפֶאֶה לְמִין זֶה בְּפָנָיו עֲצָמוֹ.

53) שם פ"ב משנה ה. (54) המדובר כשעבר וקצר כל השדה, ונותן פאה מן התלוש (משנה ראשונה). (55) כיון שהם מין אחד.

טו. זרע שני זרעים⁵⁶ ממין אחד, כגון שזרעה שני מיני חטים⁵⁷ או שני מיני שעורים: אם עשאן גרן אחת⁵⁸ - נותן פאה אחת; שתי גרנות - נותן שתי פאות. ודבר זה הלכה למשה מסיני⁵⁹.

56) פאה שם. (57) יש מיני חטים גסים ויש דקים, ויש מהם ירוק ויש מהם אדום (פירוש המשנה שם). (58) הכל תלוי בגרנות. (59) שם משנה ו.

טז. האחין שחלקו⁶⁰ - נותנין שתי פאות⁶¹. חזרו ונשתתפו⁶² - נותנין פאה אחת⁶³. השתפין ששקצרו⁶⁴ חצי השדה ואחר כך חלקו - זה שלקח הקציר אינו מפריש כלום⁶⁵, וזה שלקח הקמה מפריש על החצי שלקח בלבד⁶⁶. חזרו ונשתתפו⁶⁷ וקצרו החצי האחר בשתתפות⁶⁸ - כל אחד מהן מפריש מחלקו ששקמה על חלק חברו ששקמה⁶⁹, אבל לא על החצי שנקצרו⁷⁰.

60) לפני הבצירה. שם פ"ג משנה ה. (61) שלכל אחד ואחד קוראים בו "שדך" ("ר"ש שם"). (62) לפני הקצירה (רדב"ז). (63) שהרי שותפים חייבים בפאה (למעלה פ"ב הלכה ג). (64) ירושלמי שם הלכה ד. (65) לפי שחובת הפאה בקמה (למעלה שם ה"ד), והרי זה כ"קצר חציה ומכר חציה". ש"הלוקח נותן פאה לכל", ולא המוכר (שם הלכה ה), וראה להלן. (66) [אף-על-פי שלגבי המוכר, אמרנו ש"אינו מפריש כלום", שהוא כ"קצר חציה ומכר חציה" (ראה למעלה) - לגבי הלוקח אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שהקמה שנפל בחלקו, היה שלו מתחילה, והקציר שנפל בחלקו של הראשון היה שלו, ואינו דומה ל"קצר חציה ומכר חציה", לפי שאין כאן שום מכירה. וטעמו של דבר נראה, לפי שדין "ברירה" (= הוברר הדבר למפרע) אינו מוחלט אצלנו, אלא מוטל בספק, ולפיכך אמרו (ביצה לח.), שבדבר שהוא מן התורה - "אין ברירה" (ראה להלן פ"ז מהלכות מעשר הלכה א). ובדבר שהוא מדרבנן - "יש ברירה" (ראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה ט). ואף-על-פי ש"ספק לקט לקט" (להלן פ"ד הלכה ט), וכן כל ספק במתנות עניים - לחומר, וחייב (למעלה שם הלכה יג) - כשהספק נפל בין שני בני אדם, כל אחד מדחה אל השני: בעל הקמה אומר לו: לך לבעל הקציר, לפי ש"אין ברירה", והרי זה כ"קצר חציה ומכר חציה", ש"הלוקח נותן פאה לכל", ובעל הקציר מדחה אל בעל הקמה, לפי ש"יש ברירה", וחייב בעל הקציר להפריש על חלקו, וראה ב"ר קורקוס, בכספ-משנה וב"אור פני מלך"]. (67) ירושלמי שם (ועיין ר"י קורקוס, כספ-משנה, רדב"ז ו"אור פני מלך"). והיינו בין בקציר ובין בקמה. (68) ושוב חלקו, וכל

(41) וירק הוא זרע אחר, והוא מפסיק כמבואר למעלה הלכה ד - כאן זה הפסק, שדבר ידוע ששדה אחת היא, ומפני מקום הירק נחלק הזרע, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ח באילנות.

יא. שדה שכלה זרועה מין אחד⁴², וכיין שהתחילו בה מקומות ליבש⁴³ עקר או תלש מה שיבש מפאן ומפאן⁴⁴, עד שגשאר הלח מפרד מלבנות מלבנות מרחקות זו מזו: אם היה דרך בני אדם שם לזרע מאותו המין ערוגות ערוגות, כגון שבת או חרדל⁴⁵ - הרי זה מניח פאה מפל מלבן ומלבן; שהרואה אומר: ערוגות ערוגות נזרעו. ואם היה מין אחד שזרעין אותו שדות, כגון תבואה וקטניות - נותן אחת לכל⁴⁶.

(42) ודין הוא שנותן פאה אחת על הכל. (43) שם משנה ב. (44) ירושלמי שם הלכה א. (45) "שבת מלשון לעז אינו, ובלשון ערב אל-שבת. וחרדל בלשון ערב אל-כרדל, ובלשון לעז שינאפרי. שמנה אדם לזרוע אותן פרודות בערוגות" (פירוש המשנה שם). (וצריך עיון, שכאן כתב רבינו שחרדל דרכו להזרע ערוגות ערוגות, ואילו בפ"א מהלכות כלאים הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להזרע שדות - אור פני מלך). (46) שם. כחכמים, ולא כרבי עקיבא.

יב. במה דברים אמורים⁴⁷? פשהיה יבש מפאן ויבש מפאן ולח באמצע⁴⁸; אבל לח מפאן ומפאן ויבש באמצע⁴⁹ - מניח מן היבש בפני עצמו ומן הלח בפני עצמו.

(47) שנותן פאה אחת לכל, ובכלל זה גם מן הלח על היבש. (48) ירושלמי שם, ועיין כספ-משנה. שכיון שהיבש הוא בתחילת השדה מצד זה ומצד זה, אין זה נראה כשתי שדות, שכן נוהג להתחיל בקצירה בתחילת השדה (פני משה שם). (49) שאין דרך להתחיל בקצירה מאמצע השדה, וזה נראה כשתי שדות (שם).

יג. שדה שזרעה בצלים⁵⁰ או פולים או אפונים⁵¹ וכיוצא בהן, והיה בדעתו למפר מקצתן לחין בשוק, ומניח מקצת השדה יבש ונעשה ממנו גרן - חיב להניח פאה לזה שמוכר לח בפני עצמו ולזה שקוצר אותו יבש בפני עצמו⁵².

(50) שם משנה ג: "המחליק בצלים לחים". (51) "לאו באותן שהן מין ירק, דירק לא מיחייב בפאה (למעלה פ"ב הלכה ב), אלא באותן שהם זרעים, כדתנן בפ"ג דכלאים (משנה ב): אפונין השופין מין זרעים, אפונין הגמלנים מין ירק" ("ר"ש שם, ועיין שם בפירוש המשנה לרבינו). (52) שאף מי שסובר שלח ויבש הם מין אחד, מודה הוא ששוק וגורן הם שני מינים (תוספות יום-טוב).

יד. הזרע את שדהו⁵³ מין אחד, אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות⁵⁴ - מניח פאה אחת⁵⁵. זרעה שני מינים, אף על פי שהוא עושה אותה גרן אחת -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קרקע אלא קלחים בלבד, וראה להלן. (81) כן כתב שם בפירוש המשנה: "ומה שאמר נותן פאה מכל אחד ואחד, חוזר על הלכות". אבל רש"י (חולין שם) מפרש: "נותן לוקח פאה מכל אילן ואילן, ואין אחד מהם פוטר חבירו, הואיל ואין השדה שלו, שאם היתה שדה שלו היה נותן מאחד על כולן". ולדעת רבינו, המדובר כשמכר גם הקרקע, ראה למעלה. (82) כרב חסדא בחולין שם. (83) כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנאקמא. (84) לפני קצירה.

יט. שְׂדֵה אֵילָן⁸⁵ - אֵין מִפְסִיק בְּה אֱלָא גְדֵר גְבוּהָ⁸⁶ הַמְבְדִיל בֵּין הָאֵילָנוֹת. אָבֵל אִם הָיָה הַגְדֵר מְבְדִיל מִלְמַטָּה, וְהַבְדִים וְהַפְאוֹרוֹת מְעַרְבִין⁸⁷ מִלְמַעְלָה וְנוֹגְעִין בְּגֵדֵר⁸⁸ עַל גְבוּ - הָרִי זֶה פְשֻׁדָה אַחַת וְנוֹתֵן פְּאָה לְכָל.

(85) פאה פ"ב משנה ג. (86) [במשנה שם: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר", ולא פורש כמה גבהו של הגדר, אבל בספרא פ' קדושים (פרק ב הלכה ג) מפורש: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וכן מפורש לענין כלאים (כלאים פ"ד משנה ג) "איזה הוא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים". ומכיון שכאן לא פירש רבינו כן, נראה שאף-על-פי שסתם גדר הוא, אמנם, עשרה טפחים, והוא מפסיק בין אילן לאילן לענין פאה, כשם שהוא מפסיק לכלאים - אין זה אלא אם אין הבדים והפארות מעורבין למעלה (ובאופן זה מדובר בספרא שם), אבל אם הבדים והפארות מעורבים למעלה, אין הגדר הזה מפסיק. ולכן כתב רבינו סתם: "גדר גבוה המבדיל בין האילנות". (87) ראה למעלה פ"ז מהלכות כלאים הלכה כב, וב"אור פני מלך" כאן, וצ"ע. (88) במשנה: "שער כותש אינו מפסיק", ופירש רבינו שם: "שער כותש הוא הבדים והפארות, ירצה לומר ענפי האילנות שהיו נוגעין בגדר ומשולחין עליו, ואז יהיה כמחובר, ואמרו בגמרא: כעלי במכתשת ענינו שינטו הפארות על הקיר".

כ. שְׁנַיִם שְׁלֶקְחוּ⁸⁹ אֵילָן⁹⁰ אֶחָד - נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ פְּאָה אַחַת⁹¹. לִקְחַ זֶה צְפוּנוֹ וְזֶה דְרוֹמוֹ - זֶה נוֹתֵן פְּאָה לְעֶצְמוֹ וְזֶה נוֹתֵן פְּאָה לְעֶצְמוֹ⁹².

(89) שם פ"ג משנה ה. (90) מהאילנות החייבים בפאה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ב. (91) ששניהם שותפין באילן. (92) כיון שאינם שותפים, וחלקו של כל אחד ואחד מסוים בפני עצמו.

כא. הַחֲרוּבִין⁹³, כָּל שְׂאֵדָם עוֹמֵד בְּצַד חֲרוּב זֶה וְחֲבֵרוֹ עוֹמֵד בְּצַד חֲרוּב זֶה⁹⁴ וְרוֹאִין זֶה אֶת זֶה⁹⁵ - הָרִי הֵן בְּלִין⁹⁶ שְׂדֵה אַחַת, וּפְאָה אַחַת לְכָלָן. הֵיוּ שְׁנֵי הַצְדָדִין רוֹאִין אֶת הָאֲמָצְעִים וְאֵין הַצְדָדִים רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - מִפְרִישׁ מִצַּד אֶחָד מִן הָרְאוּשׁוֹנִים עַל הָאֲמָצְעִים, וּמִן הָאֲמָצְעִים עַל הָרְאוּשׁוֹנִים; אָבֵל לֹא יִפְרִישׁ מִצַּד זֶה עַל הַצַּד הָאַחֵר.

אחד לקח חצי בקציר וחצי בקמה, ראה כספ-משנה. (69) אין הכוונה שכל אחד חייב ליתן שיעור פאה שלם לקמה הנ"ל, אלא הכוונה שהוא יכול לתת על חלק חבירו, שמכיון שקצרו בשותפות, אף-על-פי שאח"כ חלקו, אין כאן שתי שדות אלא שדה אחת. (70) שכיון שנפטר בחלוקה הראשונה - אינו חוזר ומתחייב (כספ-משנה). [ואף-על-פי שכשחזרו ונשתתפו עכשיו, יכולים העניים לומר לשניהם: חלקנו אצלכם - כיון שחזרו וחלקו - כל אחד מדרחהו שוב אצל השני, כנ"ל].

יז. שְׂדֵה שְׁהֲגִיעַ חֲצִיָּה⁷¹ עַד שְׁלִישׁ וְחֲצִיָּה לֹא הֲגִיעַ⁷², וְהִתְחִיל וְקָצַר בְּחִצֵי שְׁהֲגִיעַ חֲצִיָּה⁷³, וְאַחֵר כֶּן הִבִּיֵּא פְלֵה שְׁלִישׁ, וְאַחֵר כֶּן גָּמַר הַחֲצִי הָרְאוּשׁוֹן⁷⁴ שְׁהֲגִיעַ בְּתַחֲלָה - מִפְרִישׁ מִן הָרְאוּשׁוֹן⁷⁵ עַל הָאֲמָצְעִים⁷⁶, וּמִן הָאֲמָצְעִים עַל הָרְאוּשׁוֹן⁷⁷ וְעַל הָאַחֲרוֹן⁷⁸.

(71) ירושלמי שם. (72) שעדיין אינה חייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז), [וראה להלן פ"ה הלכה ט]. (73) כלומר, רביע מכל השדה. ונתחייב החצי הזה כולו על שני חצייו (= רביעיו), אבל החצי השני של השדה, שעדיין לא הגיע לשליש, לא נתחייב בקצירה זו, וראה להלן. (74) כלומר, קצר גם את הרביע הנ"ל שהניחו ולא קצרו מקודם. ועכשיו כיון שגם החצי השני של השדה, שמקודם לא הגיע לשליש, הגיע עכשיו לשליש - נתחייב הוא על ידי הקצירה של הרביע הנ"ל. (75) היינו הרביע שקצר בתחילה (ר"י קורקוס). (76) היינו הרביע השני שקצרו אחר-כך, ששני רבעים אלה הם שדה אחת. (77) על הרביע הראשון, שהם שדה אחת, כנ"ל, עכשיו לשליש. שהרי קצירת הרביע האמצעי חייב בפאה את החצי האחרון, ואף הם שדה אחת. (78) היינו החצי השני של השדה, שעכשיו הגיע לשליש. שכיון שבעת קצירת האמצעי (= הרביע השני) הגיע לשליש בישול, ונתחייב בפאה על ידו - הם שדה אחת. ובכ"י נוסף: "אבל לא מן הראשון על האחרון" (מעשה רוקח, וכן הוא בדפוסים עתיקים, וכן הגיה מהר"י אבוהב). והמקור בירושלמי שם: "אבל אינו מפריש מן הראשון על הראשון", כלומר, מן הראשון שבצד זה על הראשון שבצד זה, דהיינו האחרון (ר"י קורקוס). שכיון שהאחרון הזה היה פטור כשהתחילו לקצור הרביע הראשון, הרי הם כשתי שדות (ר"י קורקוס).

יח. הַמוֹכֵר⁷⁹ מְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת⁸⁰ מִשְׁדֵּהוּ לְאֲנָשִׁים הַרְבֵּה, אִם מָכַר כָּל הַשְּׂדֵה - כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן פְּאָה אַחַת מִחֲלָקוֹ⁸¹ שְׁלֶקְחָה. וְאִם הִתְחִיל בְּעַל הַשְּׂדֵה לְקַצֵּר⁸² וּמָכַר מְקַצֵּת⁸³ וְשִׁיר מְקַצֵּת - בְּעַל הַשְּׂדֵה נוֹתֵן פְּאָה הָרְאוּיָה לְכָל; שְׁפִינִין שֶׁהִתְחִיל לְקַצֵּר נִתְחַיֵּב בְּכָל. וְאִם מָכַר תַּחֲלָה⁸⁴ - מִפְרִישׁ הַלּוֹקֵחַ עַל מַה שְׁלֶקְחָה, וּבְעַל הַשְּׂדֵה עַל מַה שְׁשִׁיר.

(79) פאה פ"ג משנה ה: "המוכר קלחי אילן בתוך שדהו". (80) לדעת רש"י (חולין קלח). המדובר כשהלוקחים לא קנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) פאה פ"ד מ"י. (3) שם: "תוך היד ותוך המגל".
4) כבית הלל, שם פ"ו מ"ה. (5) שם פ"ד מ"י.

ב. הִיָּה קוֹצֵר בְּיָדוֹ בְּלֹא מַגָּל, הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ - אֵינוֹ לֵקֵט. אֲבָל הַתּוֹלֵשׁ הַדְּבָרִים הַתּוֹלְשִׁים אוֹתָם,⁷ הַנוֹפֵל מִתַּחַת יָדוֹ - לֵקֵט. הִיָּה קוֹצֵר אוֹ תוֹלֵשׁ דְּבָר שֶׁדָּרְפוֹ לְהַתְּלֵשׁ, וְאַחַר שֶׁקָּצַר מְלֵא זְרוּעוֹ אוֹ תְּלֵשׁ מְלֵא קַמְצוֹ הִפְהוּ קוֹץ וְנִפֵּל מִיָּדוֹ עַל הָאָרֶץ - הֵרִיזָה שֶׁל בְּעַל הַבֵּית.⁹

6) ב'ירושלמי' (שם ה"ה): "לקט קצירך, ולא הקוצר בידו".
7) כן הוא בחולין קלז, א: "לקט קצירך ולא לקט קיטוף כו' מודה רבי יוסי במידי דאורחיה (= שדרכו בקיטוף). דתניא רבי יוסי אומר, קציר - אין לי אלא קציר, עוקר מניין? תלמוד לומר: לקצור. תולש מניין, תלמוד לומר: בקוצרך".
וכן נראה בפאה פ"ד שם: "איזהו לקט כו' תלש מלא קומצו וכו'". הרי שגם בתולש יש לקט. (8) משנה, פאה שם. (9) שנאמר (ויקרא יט, ט) "ולקט קצירך" - אין לקט אלא מחמת הקציר, מיכן אמרו: היה קוצר כו' הכהו קוץ כו' הרי של בעל הבית (ספרא) פ' קדושים פ"ב ה"ה, ועי' ר"ש שם).

ג. הִיָּה קוֹצֵר¹⁰ וְנִשְׁאַרָה שְׁבֵלַת אַחַת שְׁלֹא נִקְצְרָה וְנִקְצַר כָּל שְׁסָבִיבוֹתֶיהָ: אִם הִיָּה רֹאשָׁה מְגִיעַ לְקָמָה שֶׁבְּצִדָּהּ וִיכוּלָה לְהִקְצֹר עִם הַקָּמָה¹¹ - הֵרִיזָה שֶׁל בְּעַל הַשְּׂדֵה; וְאִם לֹא - הֵרִיזָה שֶׁל עֲנָיִים.

10) פאה פ"ה מ"ב. ונשנתה בהלכות לקט, ומתוך זה למד רבינו שאף היא עוסקת בלקט (עיי"ש בפירושו). וכן נראה בתוספתא פ"ב: "שבולת שבקמה כו' שספק לקט לקט". וכן דעת הפירוש המיוחס לר"ש משאנץ ל'ספרא' שם, שיש לקט במחובר לקרקע, וראה ב'אור פני מלך'. (11) שמכיון שאין צורך לטירחה מיוחדת, מתחברת היא עם הקמה ובטלה אגבה.

ד. הִיָּה שְׁתֵּי שְׁבוּלוֹת¹² זו בְּצַד זו, הַפְּנִימִית יְכוּלָה לְהִקְצֹר עִם הַקָּמָה¹³, וְהַחִיצוֹנָה יְכוּלָה לְהִקְצֹר עִם הַפְּנִימִית וְאֵינָה יְכוּלָה לְהִקְצֹר עִם הַקָּמָה - הַפְּנִימִית נִצְלָת וּמִצְלַת אֵת הַחִיצוֹנָה¹⁴. שֶׁהִרִיזָה הִיא פְּנוּפֶלֶת¹⁵ מִתּוֹךְ הַמַּגָּל, וְאֵף עַל פִּי שְׁעָדֶיךָ לֹא נִקְצְרָה. וְהַשְּׁבֵלִים שֶׁבְּקִשׁ¹⁶ - הֵרִיזָה שֶׁל בְּעַל הַשְּׂדֵה¹⁷.

12) 'ירושלמי' שם ה"ב. (13) והיא של בעל הבית, כמבואר למעלה. (14) שכיון שיכולה להקצר עם הפנימית עמה, בטלה היא אגבה. (15) זה מוסב למה שאמר בהלכה הקודמת, ששיבולת שלא נקצרה ואינה יכולה להקצר עם הקמה, הרי היא של עניים, ועל זה כתב "שהרי היא כנופלת מתוך המגל, ואף-על-פי שעדיין לא נקצרה", וכמו שכתבנו למעלה, שיש לקט במחובר (כסף-משנה). (16) תוספתא פאה סוף פ"ב. (17) [היינו שאין חוששין שמא הוא לקט, שאין לעניים מתנה בתוך הקמה", כלומר, אין דרך לקט להיות בקמה אלא בקציר, וראה 'תוספתא כפשוטה'].

93) שם פ"ב משנה ד. [נראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג, שיש הבדל בין חרובי צלמונה שאינם ראויים למאכל רוב האדם, ואינם מחוייבים במעשר אלא מדרבונן, לבין שאר החרובין שהייבים במעשר מן התורה. ונראה שכן גם לענין פאה, שהרי כלל אחר בשניהם, ראה בפאה פ"א משנה ד, ובמעשרות פ"א משנה א). (94) "והטעם בחרובין, מפני שהם גבוהים הרבה ומסובכים, כדתנן (ב"ב כד:): בחרוב ובשקמה חמשים אמה" (ראב"ד). (95) והראב"ד מפרש שהאדם עומד בראש חרוב זה, ורואה החרוב שבצד אחר. (96) בדפוס רומי, כשדה.

כב. הַיְזִיתִים⁹⁷, כָּל מֵה שֵׁישׁ מֵהֶן פְּרוּחַ אַחַת מֵרוּחוֹת הָעֵיר⁹⁸, כְּגוֹן זֵיתִים שֵׁישׁ בְּמַעְרַב הָעֵיר כְּלֵן אוֹ בְּמִזְרְחָהּ - הֵרִיזָה שֶׁשְּׂדֵה אַחַת, וּפְּאֵה אַחַת לְכָל־.

97) פאה פ"ב מ"ד. (98) לא מרוחות העולם, עיין ב'ירושלמי' שם ה"ג. ויתכן כי הלכה למשה מסיני היא, לחלק בין זיתים לשאר האילנות (משנה ראשונה).

כג. הַבּוֹצֵר⁹⁹ אֵת מְקַצֵּת פְּרָמוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן פְּדֵי לְהִקָּל מֵעַל הַגֶּפֶן עַד שֶׁיִּמְצְאוּ שְׂאֵר הָאֲשְׁפוּלוֹת רֹחַ וְיוֹסִיפוּ - הוּא הַנִּקְרָא מִדָּל. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ¹⁰⁰, שֶׁהַבּוֹצֵר מְרוּחַ אַחַת - אֵינוֹ מִדָּל, וְלִפְיָךְ נוֹתֵן מִן הַנִּשְׂאָר פְּאֵה הָרְאוּיָה לְכָל¹⁰¹, וְאֵף עַל פִּי שֶׁבְּצֵר לְשׂוּק. אֲבָל אִם הִדַּל לְמַכֵּר בְּשׂוּק - אֵינוֹ נוֹתֵן פְּאֵה לְזֶה שֶׁהִדַּל¹⁰². הִדַּל לְהַבִּיא בְּבֵיתוֹ¹⁰³ - נוֹתֵן מִן הַנִּשְׂאָר שֶׁהֵנִיחַ לְדַרְךָ פְּאֵה אַחַת הָרְאוּיָה לְכָל.

99) שם פ"ג משנה ג. (100) למעלה פ"ב הלכה ו. (101) משנה שם. (102) שן: "נותן מן המשואר על מה ששייר". (103) 'ירושלמי' שם. כלומר, מביאו לבית ודורך אותם, ואין זה עראי (רדב"ז).

~ יום חמישי י"ז ניסן ~

פֶּרֶק רִבְעִי

1) יבאר איזהו לקט. והרוח שפזר עומרין ועירבן עם הלקט. והמרכיץ שדהו קודם שילקטו עניים. זרעים הנמצאים בחורי הנמלים ושבולת של לקט שנתערבה בגדיש. ודין אם ישכור הפועל על מנת שילקט בנו אחריו. מי שאינו מניח לעניים ללקט, או המרכיץ ארי בשדהו. המפקיר את הלקט עם נפילת רובו. ואי זהו פרט ואי זהו עוללות ואיזהו כתף ואיזהו נטף. כרם שכולו עוללות. ומאימתי העניים זוכין ליקח פרט העוללות. ודין המקדיש כרמו עד שלא נודעו העוללות. גוי שמכר כרמו לישראל לבצור. מי שהיו לו חמשה גפנים ובצרם לתוך ביתו.

א. אֵיזְהוֹ לֵקֵט²? זֶה הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ הַמַּגָּל בְּשַׁעַת קְצִירָה אוֹ הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ בְּשֶׁמְקַבֵּץ הַשְּׁבֵלִים וְיִקְצֹר. וְהוּא שֶׁהִיָּה הַנוֹפֵל שְׁבֵלַת אַחַת אוֹ שְׁתֵּי⁴; אֲבָל אִם נִפְלוּ שְׁלֹשׁ פְּאָחַד - הֵרִיזָה שֶׁלְּשֶׁתָּן לְבְּעַל הַשְּׂדֵה. וְהַנוֹפֵל מֵאַחַר הַמַּגָּל⁵ אוֹ מֵאַחַר הַיָּד, אֶפְלוּ שְׁבֵלַת אַחַת - אֵינָה לֵקֵט.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. זרעים הנמצאים בחורי הנמלים³¹: אם היו החורים בתוף הקמה - הרי הוא של בעל השדה, שאין לעניים מתנה בתוף הקמה; ואם היו במקום שנקצרו³² - הרי זה של עניים, שפא מן הלקט גרוהו. ואף על פי שנמצא שחור - אין אומרים: הרי זה משנה שעברה; שפסק הלקט - לקט³³.

(31 פאה, שם. 32 שם: "שלאחר הקוצרים". (33 כרבי מאיר שם (כסף-משנה). וראה למעלה ה"ו.

י. שבלת של לקט³⁴ שנתערכה בגדיש - הרי זה מפריש שתי שבלות³⁵ ואומר על אחת מהן: אם הלקט היא זו - הרי היא לעניים, ואם אינה לקט - הרי המעשרות (שהיא) שחייבת בהן שבלת זו קבועים בשבלת שניה³⁶; וחוזר ומתנה פן על שבלת שניה, ונותן אחת מהן לעני והאחרת תהיה מעשר.

(34 שם פ"ח מ"ב. 35 "ירושלמי" שם ה"ב. 36 שנייה זו אינה אחת מהשתיים שהפריש תחילה, אלא שחוזר ולוקח עוד שלישיית מן הגדיש, ומתנה גם עליה, לפי שיש לחשוש שמה זו שקבע בה המעשרות היא הלקט, ונמצא שהראשונה היא טבל (ר"י קורקוס, ועי' כסף-משנה).

יא. לא ישכרו³⁷ אדם את הפועל³⁸ על מנת שילקט בנו אחריו³⁹. אכל⁴⁰ האריסין והחקירין והמוכר קמתו לחברו⁴¹ לקצר - ללקט⁴² בנו⁴³ אחריו. ויש לפועל⁴⁴ להביא אשתו ובניו⁴⁵ ללקט אחריו, ואפלו שכרו לטל חצי הקציר⁴⁶ או שלישו או רביעו בשכרו.

(37 שם מ"ו: "לא ישכור אדם את הפועלים על-מנת שילקט בנו אחריו". (38 [סתם פועל הוא שכיר יום. אבל להלן יתבאר מן התוספתא, שהוא-הדין במקבל מהתבואה הנקצרת: למחצה לשליש ולרביע]. (39 מפני שהוא גזול את העניים (פירוש המשנה שם, וכן הוא ב"ירושלמי"), שהרי הפועלים העניים נשכרים לו בזול עבור זה (הגר"א ור"ש). (40 [בתוספתא פאה פ"ג (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 1 50): "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו. ר' יוסי אומר ילקט בנו אחריו, אבל העריסין והחכורות והמוכר קמתו לחבירו לקצור, ילקט בנו אחריו". ונראה שרבינו מפרש הרישא של התוספתא על-פי המשנה הנ"ל (ואין זו הברייתא שהובאה בבבא-מעיעא יב. וראה להלן): "המקבל שדה לקצור" - כשקיבל לקצור בשכר של מחצה או שלישי או רביע, והתנה עם בעל השדה על-מנת שילקט בנו אחריו - "לא ילקט בנו אחריו", שכיון שעובד בשכר הרי הוא כפועל אחר, ויש כאן גזל העניים, שנשכר לו בזול עבור זה, ראה להלן בדברי רבינו, ורבי יוסי חולק בזה (אם כי יתכן שבפועל אחר מודה הוא למשנה הנ"ל, שיש חשש של הורדת שכר עבור הלקט). "אבל העריסין והחכורות וכו' ילקט בנו אחריו", שכל אלו אינם מקבלים שכר עבודתם, אלא האריס כחוכר ולוקח קמה לקצור, שהם מקבלים את

ה. הרוח שפזרה¹⁸ את העמרים ונתערב קציר של בעל השדה עם הלקט - אומדין¹⁹ את השדה כמה לקט היא ראוייה לעשות ונותן לעניים, מפני שזה אנוס²⁰. וכמה הוא שעור זה? ארבעה קבין תבואה לְכָל בֵּית כּוֹר²².

(18 פאה פ"ה מ"א. 19 משערין. 20) ולא שייך לקנוס את בעל השדה, כמו שקנסוהו כשהגדיש קצירו על גבי הלקט (להלן הלכות ר"ז). (21 של לקט, שהשדה ראוייה לעשות. 22) שם, כרכן שמעון בן גמליאל. ואמרו בבבא-מעיעא קה, ב - שהוא כור זרע ולא כור תבואה. וכן הוא ב"ירושלמי" כאן: "לכור או לבית כור - אמר ליה: לבית כור". ורבינו העתיק לשון ה"ירושלמי". ושעור בית כור הוא שבעים וחמשה אלף אמה בסך-הכל. כי הרי כל בית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה, דהיינו אלפיים וחמש מאות אמה, ובית כור הוא שלושים סאה.

ו. לקט שנפל לארץ ולא לקטוהו עניים²³, ובא בעל השדה והגדיש את הקציר שלו על הארץ - ביצד הוא עושה? מפנה הגדיש שלו פלו למקום אחר, וכל השבלים הנוגעות בארץ - בלן לעניים²⁴. מפני שאין אנו יודעים אי זו היא מהם שהיתה לקט, וספק מתנות עניים - לעניים; ושנאמר: תעזב - הנח לפניהם משלך²⁵.

(23 פאה, שם. 24) שם פ"ד מ"א. (25) "ירושלמי" שם סוף פ"ד.

ז. ולמה אין אומדין²⁶ אותה ויתן לעניים מה שראוייה לעשות לקט? מפני שעבר והגדיש על הלקט, קנסוהו. ואפלו הנה שוגג²⁷, ואפלו הנה הלקט שעורים והגדיש עליו חטין²⁸, ואפלו קרא לעניים ולא באו, אפלו הגדישוהו אחרים שלא מדעתו - פל הנוגעות בארץ הרי הן לעניים.

(26) שם פ"ה ה"א. (27) שם. [ואין לזה קשר עם המחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה, אם קנסו שוגג אטו מזיד או לא (גיטין נג:), שהרי כאן קנסו גם אם הגדישו אחרים שלא מדעתו. ועי' ב"מראה הפנים' שם]. (28) שאין כאן חשש של תערובת לקט, בכל זאת תיקנו שכל החיטים הנוגעות בארץ הן לעניים.

ח. הצריך לרביץ²⁹ את שדהו קדם שילקטו העניים לקט שבה: אם הזקו מרבה על הפסד הלקט - מתר לרביץ; ואם הפסד הלקט מרבה על הפסדו - אסור לרביץ. ואם קבץ את פל הלקט והניחו על הגדר עד שיבוא העני ויטלנו - הרי זה מדת חסידות³⁰.

(29) תוספתא פאה סוף פ"ב, ו"ירושלמי" שם ה"ג. (30) מקור דברים אלה אינו ידוע, ראה מהר"י קורקוס. ובתוספתא שם הם דברי רבי יהודה, וכנראה שמן הדין אמר ולא ממת חסידות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלה שיש להם מאתיים זוז, ראה להלן פ"ט הי"ג (תוספתא כפשוטה). (51) שלא יריב ולא יתקוטט עמו. וראה למעלה פ"א ה"ט.

יד. המפקיר את הלֵקט⁵² עם נפילת רבו⁵³ - אינו הפקר; מאחר שְנַשֵּׁר רבו, אין לו בו רשות⁵⁴.

(52) תמורה כה, א. (53) היינו שיצא רובו מתחת יד הקוצר (גליון הש"ס ב"ירושלמי" פאה פ"ז ה"ג). (54) שמיד עם נשירת רובו, זיכתה אותו התורה לעניים (תמורה, שם). ואולם, אם הפקירו קודם, אין לעניים חלק בו, והרי הוא הפקר לכל (רש"י שם).

טו. אי זהו פֶּרֶט? ⁵⁵ זה גִּרְגָר אֶחָד או שְׁנֵי גִרְגָרִים⁵⁶ הַנִּפְרָטִים מִן הָאֲשָׁפוֹל בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה⁵⁷. נִפְלוּ שְׁלֹשָׁה גִרְגָרִים בְּבַת אַחַת - אינו פֶּרֶט.

(55) שנפרט מן הענבים (למעלה פ"א ה"ה). (56) כבית הלל, פאה פ"ו מ"ה. וראה למעלה ה"א. (57) שם פ"ז מ"ג.

טז. הִיָּה בּוֹצֵר⁵⁸ וְכָרַת אֶת הָאֲשָׁפוֹל וְהִסְבִּיחַ⁵⁹ בְּעָלוּי⁶⁰ וְנִפְלַל לְאָרֶץ וְנִפְרַט - אינו פֶּרֶט⁶¹. הִיָּה בּוֹצֵר וּמְשַׁלֵּיךְ לְאָרֶץ⁶², כְּשֶׁמִּפְנֵה הָאֲשָׁפוֹלוֹת, אֶפְלוּ חֲצֵי אֲשָׁפוֹל⁶³ הַנִּמְצָא שָׁם - הֲרִי הוּא פֶּרֶט⁶⁴. (וכן אֲשָׁפוֹל שֶׁלֹּם שֶׁנִּפְרַט שָׁם - הֲרִי הוּא פֶּרֶט⁶⁵). וְהַמְנִיחַ אֶת הַכִּלְפָּלָה תַּחַת הַגֶּפֶן⁶⁶ בְּשַׁעַת שֶׁהוּא בּוֹצֵר - הֲרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים.

(58) שם. (59) והסתבך. (60) בתוך העלים שלו. (61) מפני שלא נפרט דרך בצירה (ר"ש). וראה למעלה הלכה ב בענין לקט. (62) 'ירושלמי' שם פ"ו ה"ד. (63) כרבי חייא, שם. (64) שהרי הוא כמגדיש קציר שלו על גבי לקט, שקנסוהו חכמים שכל הנוגע בארץ יהיה לעניים, אפילו אם הגדיש חטים שלו על שעורים של לקט, כמבואר למעלה הלכות ר"ז, כמו כן קנסוהו כאן שאפילו חצי אשכול, אף-על-פי שיש בו יותר משלשה גרגרים, הרי הוא של עניים (רדב"ז). (65) בדפוסים ישנים, חסרה פיסקא זו. ועי' 'כסף משנה'. (66) שלא יפול לארץ, שם פ"ז מ"ג.

יז. אי זו היא עוֹלָלָה? ⁶⁷ זֶה אֲשָׁפוֹל הַקָּטָן שְׁאִינוּ מַעֲבִיחַ⁶⁸, כְּאֲשָׁפוֹל⁶⁹ שְׁאִין לוֹ⁷⁰ כְּתֵף⁷¹ וְאִין עֲנָבִיו נּוֹטְפוֹת⁷² זו על זו, אֵלָא מְפָרְזוֹת. יֵשׁ לָהּ כְּתֵף וְאִין לָהּ נָטָף, או יֵשׁ לָהּ נָטָף וְאִין לָהּ כְּתֵף - הֲרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַכֶּרֶם; וְאִם סָפַק - לְעֲנִיִּים.

(67) שם מ"ד. (68) עב, סמך. (69) כן הוא בדפוס רומי, ורוצה לומר שאשכול זה איננו סמך כשיכולת של חטים. (70) לאשכול הקטן הזה. (71) ראה בהלכה הסמוכה. (72) ראה שם.

יח. אי זו היא כְּתֵף? ⁷³ פְּסִיגִין⁷⁴ הַמְחַבְּרוֹת בְּשִׁדְרָה⁷⁵ זו על גבי זו⁷⁶. נָטָף? עֲנָבִים הַמְחַבְּרוֹת בְּשִׁדְרָה וְיּוֹרְדוֹת⁷⁷. וְהוּא שְׁיֵהִיו כָּל הָעֲנָבִים⁷⁸ שֶׁבְּעוֹלָלוֹת

כל הקציר על אחריותם, והם משלמים שכר לבעל השדה: האריס - למחצה, שליש ורביע, והחוכר - סכום תבואה מסוים (עי' 'תוספתא' בבא-מציעא קג: ד"ה ואזיל, שהיה מין אריס כזה), ולפיכך אין כאן חשש של הורדה בשכר. ראה ב'תוספתא כפשוטה']. (41) אף-על-פי שאמרו במשנה שם: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח אסור", ואמרו ב'ירושלמי' שם: "כשמכר לו שדה וקמתו, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, אצל זה (= המוכר) אני קורא שדך, ואצל זה (= הלוקח) אני קורא קצירך", הרי שהלוקח קמה אסור לו ללקט - אין זה אלא בלוקח עצמו, אבל בנו - אינו בעל הקציר ומותר ('תוספתא כפשוטה'). (42) כלומר, מותר להתנות על מנת שילקט, כנ"ל. (43) דוקא בנו שאינו בעל הקציר, אבל אשתו שהיא כגופו - אסורה ('תוספתא כפשוטה', וראה ב'אור פני מלך'). ואמרו בבבא-מציעא שם, בדין פועל המובא להלן, שמצד העניים אין קפידא, שלמחר גם בניהם ילקטו באופן זה. (44) ברייתא בבבא-מציעא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו", כלומר בלי תנאי, ראה למעלה. (45) כן הוא בברייתא שם בדברי רבי יוסי. וכאן גם אשתו מותרת ללקט כיון שאינו בעל הקציר, ראה למעלה. ובניו אפילו קטנים. ואף-על-פי שמציאת קטן לאביו - עשאוהו חכמים כאילו זכה לעצמו, שעניים מרוצים מזה, שילקט הבן הקטן, שלמחר גם בניהם ילקטו (שם). (46) [אינו כאריס הנ"ל, שלוקח כל הקציר, והוא משלם מחצה שליש ורביע לבעל השדה (שלפיכך מותר להתנות לפי שאינו מקבל שכר) - אלא כל הקציר של בעל השדה, והוא מקבל שכר למחצה לשליש או לרביע, ולפיכך אסור להתנות אתו, כשם שאסור בפועל, וכמפורש בתוספתא הנ"ל: "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו", ראה למעלה. אבל מביא הוא אשתו ובניו ללקט, מבלי שיתנה על זה, וכמו בפועל הנ"ל. ומקור הדברים בברייתא שם, וכדברי רבי יוסי שפסקו שם הלכה כמותו. וזה לשון הברייתא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו, למחצה לשליש ולרביע - לא ילקט בנו אחריו, רבי יוסי אומר בין כך ובין כך, ילקט בנו ואשתו אחריו" (ואין דברי רבי יוסי שייכים לדבריו בתוספתא שם, שכאן מדובר בלי תנאי, ושם מדובר עם תנאי). ואף כאן כפפועל, מותרת גם אשתו ללקט, אף-על-פי שהיא כגופו, לפי שאינו בעל הקציר, בניגוד לאריס שהוא בעל הקציר, שלא הותר לה ללקט, כנ"ל].

יב. מי שְׁאִינוּ מְנִיחַ⁴⁷ אֶת הָעֲנִיִּים לְלַקֵּט, או שְׁהוּא מְנִיחַ אֶחָד וּמוֹנֵעַ אֶחָד, או שְׁמַסִּיעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ - הֲרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים.

(47) משנה, שם.

יג. וְאִסוּר לְאָדָם⁴⁸ לְהַרְבִּיץ אֲרִי וְכִיּוֹצֵא בוֹ כְּתוֹף שְׂדֵהוּ, כְּדִי שְׁרִאוּ הָעֲנִיִּים וְיִבְרָחוּ. הִיוּ שָׁם עֲנִיִּים⁴⁹ שְׁאִינָן רְאוּיִין לְטַל לְקַטְט⁵⁰: אִם יָכוֹל בַּעַל הַבַּיִת לְמַחֹת פִּדְוֹן - מְמַחֵה; וְאִם לֹאוּ - מְנִיחֵן, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹמֵם⁵¹.

(48) בבא-מציעא, שם. (49) תוספתא פאה פ"ג. (50) כגון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרט, אבל כן הוא ב'ירושלמי': "ודכוותיה, אם אין בציר אין פרט". (92) "ירושלמי" שם ה"ו. (93) היינו רביעית הלוג יין (רע"ב). ויש אומרים רובע הקב, ההינו לוג ('מלאכת שלמה' בשם הרא"ש, והר"א אזכור).

כג. המְקַדֵּשׁ פְּרָמוֹ עַד שְׁלֵא נִדְעוּ הָעוֹלָלוֹת⁹⁴ - אֵין הָעוֹלָלוֹת לְעֲנִיִּים⁹⁵; וְאִם מְשֻׁנְדָּעוּ הָעוֹלָלוֹת - הָעוֹלָלוֹת לְעֲנִיִּים⁹⁶, וְיִתְּנוּ שְׂכָר גְּדוּלָם⁹⁷ לְהַקְדֵּשׁ⁹⁸.

(94) פאה שם מ"ח. (95) לפי שכרם של הקדש פטור מעוללות ('ירושלמי'). (96) שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (שם). ואף-על-פי שאין לעניים בעוללות קודם הבציר (בהלכה הקודמת) - גם לבעל הבית אין לו בהם כלום ואינו יכול להקדיש ('תוספות יום-טוב', ועי' בפירושו המשניות, שם). (97) שכר מה שהוציא האילן מן הפרי משעת הקדש עד אשר חנטו פגיו ונתבשלו (פירושו המשנה, שם). (98) כרבי יוסי במשנה שם, שהרי הכרם והאילנות של הקדש.

כד. הַזֹּמֵר אֶת הַגֶּפֶן⁹⁹ אַחַר שְׁנִדְעוּ הָעוֹלָלוֹת - הָרִי זֶה זֹמֵר פְּדִרְכּוֹ¹⁰⁰; וְכֵשֶׁם שְׁפוֹרֵת הָאֲשָׁכוֹלוֹת, כֶּף פּוֹרֵת הָעוֹלָלוֹת¹⁰¹.

(99) שם מ"ה. (100) ואף-על-פי שיש עוללות שהן של עניים. (101) כרבי יהודה, שם. שלא אסרה תורה לקחת עוללות אלא בשעת בצירה ('תוספות' מועד קטן ד: ד"ה כ).

כה. נְכַרְיָי¹⁰² שְׁמַכְר פְּרָמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְבָצֵר - חֵיב בְּעוֹלָלוֹת¹⁰³. יִשְׂרָאֵל וְנִכְרִי שֶׁהָיוּ שִׁתְּפִים בְּכָרָם¹⁰⁴ - חֵלְקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל חֵיב, וְשֶׁל נְכַרִי פְטוּר.

(102) תוספתא פאה פ"ג (הוצאת ליברמן עמ' 54..). (103) שהולכים אחר הבורר. ואין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהל' תרומות הלכות י"א). ובתוספתא שם נוספה עוד בבא: "וישראל שמכר כרמו לגוי לבצור - פטור מן העוללות", ורבינו השמיט אותה לפי שמסתיימת לשונה נראה, שמדובר גם כשנודעו בה העוללות, וזה נסתר ממה שכתב למעלה (הלכה כג) "המקדיש כרמו כו' משנודעו העוללות - העוללות לעניים", וכמו כן במכר שדהו לגוי, ועי' פאת השולחן. (104) תוספתא שם, כתנא-קמא, ולא כרבי שמעון.

כו. בֶּן לְוִי¹⁰⁵ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ מַעֲשֵׂר טְבֻלָּה¹⁰⁶, וּמַצָּא בּוֹ עוֹלָלוֹת - נוֹתֵן לְעֲנִיִּים¹⁰⁷. וְאִם נִקְרָצַת עִם הָאֲשָׁכוֹלוֹת¹⁰⁸ - יֵשׁ לוֹ לְעֲשׂוֹת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר.

(105) בתוספתא שם (עמ' 55..): "בן לוי שנתמנו (= שנודמנו) לו ענבים והיו בו עוללות, אינו חושש שמא של עניים הן". וכן ב'ירושלמי' (פאה פ"ז ה"ג) "בן לוי שנתמנה לו מעשר טבל ומצא בתוכו עוללות, הרי זה עושה אותן תרומת מעשר במקום אחר". ומקשה על זה: "ועוללות לאו של עני הם? רבי אבין בשם רבנן דתמן, אני אומר עם הנקראות עם האשכולות", כלומר, מה שאמרו עושה אותם

נוֹגְעִין בְּפֶסַח יְדוּ⁷⁹. וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹלָל? מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְשֹׂאֵר הָאֲשָׁכוֹלוֹת כְּעוֹלָל לְאִישׁ.

(73) תוספתא פ"ג, ו'ירושלמי' שם ה"ג. (74) אשכולות קטנים (ר"ש שם). (75) הוא השרביט האמצעי שבאשכול (שם). (76) ולכן נקרא 'כתף', שדומה לכתף הטעון משוי על כתפו (שם). (77) תוספתא ו'ירושלמי' שם. ונקראו 'נטף' מלשון נוזל, "רוצה לומר שהוא דבר נוטף ונוזל ונוגע קצתו על קצתו" (פירושו המשנה). וראה הלכה הקודמת. (78) 'ירושלמי' שם. (79) כלומר, שהן מפוררות כל כך, עד שכל אחת מהן יכולה לנגוע בפס ידו, ואז הן עוללות. אבל אם אין כולן יכולות לנגוע בפס ידו - אינן עוללות (כסף-משנה).

יט. וְאֵין בְּעַל הַבַּיִת חֵיב לְבָצֵר הָעוֹלָלוֹת וְלִתְּנָן לְעֲנִיִּים⁸⁰, אֲלֵא הֵן בּוֹצְרִין אוֹתָן לְעַצְמָן. וְגַרְגָּר יְחִידִי⁸¹ - הָרִי הִיא עוֹלָלַת.

(80) כמו ששינונו לענין פאה (פ"ד מ"א, ולמעלה פ"ב הט"ו), "הפאה ניתנת במחובר לקרקע", שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם, הנח לפנייהם והם יבואו (רע"ב, ו'ירושלמי' שם) ואמרו בחולין קלא, ב - שבכל מתנות עניים, נאמר "תעזוב" ('משנה ראשונה' שם פ"ז מ"ו, ועי' 'תוספות יום-טוב'). (81) שם מ"ד, כחכמים ולא כרבי יהודה, והוא אשכול שאין בו פסיגים (= אשכולות קטנים) וגרגירי הענבים יוצאים מן השדרה עצמה, אף-על-פי שהם שוכבים זה על זה, אינם בכלל כתף (רע"ב ורדב"ז).

כ. זְמוּרָה⁸² שֶׁהָיָה בָּהּ אֲשָׁכוֹל⁸³ וּבְאֲרֻכְבָּהּ⁸⁴ שֶׁל זְמוּרָה עוֹלָלַת: אִם נִקְרָצָה⁸⁵ עִם הָאֲשָׁכוֹל - הָרִי הִיא שֶׁל בְּעַל הַפָּרָם⁸⁶, וְאִם לֹא - הָרִי הִיא לְעֲנִיִּים.

(82) משנה, שם. והיא ענף גדול של גפן. (83) האשכול יוצא מן הזמורה ויש לו כתף או נטף, שאינו עוללת, והוא של בעל הכרם. (84) הוא הפרק שבזמורה שממנו יוצא הענף הקטן שבו האשכול. (85) בדפוס רומי: "נקרצת", כלומר, נחתכת. (86) שהיא כשיכולת של לקט שיכולה להקצר עם הקמה, שהיא של בעל השדה, ראה למעלה פ"ד ה"ג ('תוספות יום-טוב' שם). וראה להלן הכ"ו.

כא. פָּרָם שֶׁכָּלוּ עוֹלָלוֹת⁸⁷ - הָרִי הוּא לְעֲנִיִּים⁸⁸; שְׁנֵאמַר: וְכַרְמֶךָ לֹא תְעוֹלֵל - אֲפִלוּ כָּלוּ עוֹלָלוֹת. וְאֵין הַפֶּרֶט וְהָעוֹלָלוֹת נוֹהֲגִין אֲלֵא בְּכָרָם בְּלִבְד⁸⁹.

(87) שאין בכרם אשכול שיהא לו כתף או נטף. שם מ"ז. (88) כרבי עקיבא, שם. (89) חולין קלא, א. ותוספתא פאה פ"ב.

כב. אֵין הָעֲנִיִּים⁹⁰ זֹכִינן לְקַח פֶּרֶט וְעוֹלָלוֹת⁹¹ עַד שִׁתְּחַיֵּל בְּעַל הַפָּרָם לְבָצֵר פְּרָמוֹ; שְׁנֵאמַר: וְכִי תִבְצֵר פְּרָמֶךָ לֹא תְעוֹלֵל. וְכַמָּה⁹² יִבְצֵר וְיִהְיוּ זֹכִינן בְּהֵן? שְׁלֹשָׁה אֲשָׁכוֹלוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין רְבִיעִי⁹³.

(90) משנה שם, מדברי רבי עקיבא. (91) שם לא הוזכר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כריכות המובדלות זו מזו אם הן שכחה. היו כל העומרים קב קב ואחד מד' קבין ושכחו. שכח אילן בין האילנות, מסויים או בלתי מסויים. היה כל שדהו זית טפוח. זית העומד באמצע השורות לבדו. איזהו שכחה בעריס. והמפקיר כרמו והשכים וזכה בו.

א. העמר ששכחוהו פועלים ולא שקחו בעל השדה², שקחו בעל השדה ולא שקחוהו פועלים, שקחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עוברין ורואין אותן בעת ששכחוהו - אינה שכחה³, עד שישכחוהו כל אדם⁴. ואפלו עמר הטמון⁵, אם נשכח - הרי זה שכחה.

(2) המדובר כשבעל השדה זוכרהו גם עכשיו. ובאופן ששכחו אחר כך - יש הבדל בין עומד בעיר לבין עומד בשדה. (3) כששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה, שנאמר "קצירך - ושכחת", שבעל הקציר ישכח. וכששכחוהו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שנאמר "כי תקצור - ושכחת", שהקוצר ישכח. וכששכחוהו אלו ואלו [=הפועלים ובעל השדה] ורואים אותו אחרים, אינה שכחה, שדרך בני אדם להזכיר לאחרים דבר ששכחו. (4) כן הוא בתוספתא פרק ג (לפי נוסחת כתב-יד וויזן וכתב-יד בעל פני משה): "אפילו אחרים עוברים בדרך וראו את העומר ששכחוהו אין שכחה". ומפרשים עוברים רבינו בששכחוהו גם פועלים וגם בעל השדה. (5) כחכמים, ולא כר' יהודה. ולמדו כן ממה שנאמר (שם) "ושכחת עומר בשדה", "בשדה לרבות את הטמון". שהם מפרשים, "בשדה": בתוך השדה.

ב. ה'ה בעל השדה בעיר ואמר: ידע אני שהפועלים שקחו עמר שבמקום פלוני, ושכחוהו⁶ - הרי זה שכחה⁷. ואם היה בשדה ואמר בן, ושכחוהו⁸ - אינה שכחה. שהשכות מעקר⁹ בשדה - הוא השכחה¹⁰; אכל בעיר, אפלו זכור ולבסוף שכות - הרי זה שכחה¹¹; שגאמר: ושכחת עמר בשדה - ולא פעיר¹².

(6) צריך להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה שכח אותו אחר כך. (7) כיוון שסוף סוף שכחוהו שניהם. (8) אף כאן צריך להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה. (9) כלומר, לפני ששכחוהו הפועלים. (10) אבל זכור בעת ששכחוהו הפועלים, שמיד זכתה לו שדהו, אינו שכחה, אף על פי ששכח הוא אחר כך. (11) שכיוון שאינו עומד בצד שדהו, שאינה משתמרת, לא זכתה לו. ומכיוון שאחרי כן שכח גם הוא הרי זה שכחה. (12) כלומר, בשדה - שכוח מעיקרו הרי זה שכחה, אבל זכור ולבסוף שכוח אינה שכחה, ואילו בעיר - אפילו זכור ולבסוף שכוח הרי זה שכחה. ואין לומר שגזירת הכתוב שבשדה יש שכחה ובעיר אין שכחה כלל, שהרי הכתוב אומר (שם): "לגר ליתום ולא למנה יהיה", ואמרו חז"ל (שם) "יהיה - לרבות שכחת העיר".

ג. עמדו העניים בפניו¹³ או חפיהו בקש¹⁴ והוא זוכר את הקש¹⁵, או שהחזיק בו להוליכו לעיר

תרומת מעשר במקום אחר, היינו בנקרצות עם האשכולות שהם לבעל הבית (למעלה ה"כ), ומכאן הוציא רבינו הלכה זו שאם מצא עוללות סתם נותנן לעני, ואם נקרצות עם האשכול - יש לו לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר (כסף-משנה). (106) שלא הופרש ממנו תרומת מעשר. (107) שהעוללות הם לעניים, ופטורים מתרומות ומעשרות. (108) נחתכת עמו. ראה למעלה ה"ב.

כז. מי שהיו לו¹⁰⁹ חמש גפנים ובצרום לתוך ביתו: אם לאכל ענבים - פטור מן הפרט ומן השכחה¹¹⁰ ומן הרבעי¹¹¹, וחייב בעוללות¹¹²; ואם בצרן לעשות¹¹³ יין - חייב בכל, אלא אם בן שיר מקצתן¹¹⁴.

(109) בתוספתא פאה פ"א (הוצאת ליברמן עמ' 44..): "היו ארבעה או חמשה גפנים, בצרן ומכניסן לתוך ביתו ופטור מן הפרט, מן השכחה ומן הפאה וחייב בעוללות". ובירושלמי (שם פ"ג ה"ב): "היה לו חמש גפנים והוא בוצרן ומכניסן לתוך ביתו, פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי וחייב בעוללות". ורבינו הרכיב דבריו מתוך שני המקורות הנ"ל. (110) הוא-הדין שפטור מן הפאה, שהרי בצירה עראית אינה מחייבת לא בלקט ולא בשכחה ולא בפאה, כמפורש למעלה פ"ב ה"ו (כסף-משנה). (111) "ירושלמי" שם. [ואין הדברים מבוררים, שאם כי בפרט ובשכחה שנאמר בהם בצירה, אין בצירה עראית מחייבת, היכן נאמרה בצירה ברבעי? (וראה ב'קריית ספר', ואין מקור לדבריו). ומה שאין פודים נטע רבעי במחובר (פ"ט מהל' מעשר שני ונטעי רבעי ה"ב), אין זה אלא משום שדינו כמעשר שני (שם), אבל "בצירה" לא נאמרה בו. ומה שכתב ב'קריית ספר' שעל-ידי הבצירה העראית הוא ממעט מחמש גפנים ושוב אין זה כרם - אין זה מתאים לדעת רבינו, שפסק שם ה"א ש"נטע רבעי" קדוש, ולא דוקא "כרם רבעי". ומה שאמרו בתוספתא מעשר שני פ"ה (הוצאת ליברמן עמ' 271..) שרק כרם רבעי (שיש בו חמש גפנים) עולה לירושלים - אין זה אלא מדרבנן. סוף דבר: דברי רבינו כאן צריכים עיון]. (112) תוספתא וירושלמי שם. והיינו משום שחייב העוללות אינו תלוי בבצירה, שהרי משנודעו העוללות אסור לבעל הבית לזכות בהם, כמבואר למעלה בהכ"ג. (113) שזוהי בצירה כדרכה. (114) שהוא פטור, מפני שהחייב נשאר במה שהשאיר ("ירושלמי" שם, ועי' כסף-משנה).

~ יום שישי י"ח ניסן ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) יבאר העומר ששכחוהו בעלים ולא פועלים, או איפכא. ודין עשה עמריו לתוך שדה חבירו ושכח שם עומר. הנוטל עומר ראשון ושלישי ושכח הרביעי, או שדה שעומריה מעורבבין ושכח. ודין הקוצר בלילה או הסומא. ותבואה שקצרה אגודות קטנות. שנים שהתחילו לקצור מאמצע השורה זה פניו לצפון וזה לדרום, ושכחו לפנייהם ולאחריהם. המפנה אלזמות במקום למקום ושכח. שתי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצד שני כדלעיל בשלושה. (28) כלומר, משדלג על הרביעי והלך לחמישי זהו הזמן המוכיח על שכתה.

ז. שְׁנֵי עֲמֵרִים מְעַרְבֵינָן וְשִׁכַח אֶחָד מֵהֶן - אֵינָה שְׂכָחָה²⁹ עַד שְׁשִׁטַּל אֶת כָּל סְבִיבוֹתָיו.

(29) שמחמת הערבובייה לא נראה העומר, והרי זו שכתה מחמת דבר אחר. אבל צריך עיון הרי יש שכתה בטמון?

ח. הַלּוֹחֵף³⁰ וְהַשּׁוֹם וְהַבְּצָלִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמוּנִין בְּאַרְיָן³¹ - יֵשׁ לָהֶן שְׂכָחָה. הַקּוֹצֵר בְּלִילָה וְשִׁכַח קִמָּה³², או שְׁעֵמֵר בְּלִילָה וְשִׁכַח עֵמֶר, וְכֵן הַסּוּמָא שֶׁשִׁכַח - יֵשׁ לָהֶן שְׂכָחָה³³. וְאִם הִיא הַסּוּמָא אוֹ הַקּוֹצֵר בְּלִילָה מִתְּפֹנֵן לְטַל אֶת הַגֶּסֶם³⁴ - אֵין לוֹ שְׂכָחָה³⁵. וְכָל הָאוּמֵר: הַרְיָנִי קוֹצֵר עַל מְנַת מָה שֶׁאֲנִי שׁוֹכֵחַ אֲנִי אֶטֵּל - יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה; שְׁפַל הַמְּתַנֶּה עַל מָה שֶׁשִׁכַח בְּתוֹרָה³⁶ - תִּנְאוּ בְּטַל³⁷.

(30) והוא מין ממניי הבצלים. (31) "רוצה לומר: הנאכל מהן מתחתית לארץ". (32) שהחשיכה גרמה לו לשכוח. (33) ואינם דומים לעמדו עניים בפניו שאין זה שכתה, מפני שדבר אחר גרם לו לשכוח - אבל כאן שידוע שעכשיו לילה ושהוא סומא, בוודאי בדק יותר. (34) הגדולים. (35) לקטנים, הואיל ולא כיוון לקצרים, ואין כאן "כי תקצור קצירך". (36) שאמרה: "כי תקצור קצירך בשדך ושכתה עומר בשדה לא תשוב לקחתו". (37) [המדובר בתבואה שיש קוצרים אותה גם לבהמה, והוא קצרה לאדם, אבל פירש בתנאו שהוא קוצר להאכיל לאדם, על מנת שגם מה שישכח יהיה שלו, ואם תיפסק ההלכה שהשכוח הוא לעניים, אינו קוצר לאדם אלא להאכיל לבהמה, שאינה קצירה ואינה מחייבתו בשכתה, ועל זה אמרו שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהרי אם השכתה היא שלו, הרי זו קצירה לאדם, כמו שאמר. וזה לא ייתכן כי התורה אמרה שאם קצר ושכח הרי זו שכתה והיא לעניים.

ט. תְּבוּאָה שֶׁקִּצְרָה³⁸ עַד שְׁלֵא נִגְמְרָה³⁹ לְהַאֲכִילָהּ לְבַהֲמָה, וְכֵן אִם קִצְרָה אֲגָדוֹת קִטְנוֹת⁴⁰ וְלֹא עֲשָׂאָה עֲמֵרִים, וְכֵן הַשּׁוּמִים וְהַבְּצָלִים שֶׁתִּלְשָׁן אֲגָדוֹת קִטְנוֹת לְהַמְכֵר לְשׁוּק וְלֹא עֲשָׂאן עֲמֵרִים לְהַעֲמִיד מֵהֶן גֶּרֶן - אֵין לָהֶם שְׂכָחָה⁴¹.

(38) שם משנה י: "תבואה שנתנה לשחת וכו' אין להן שכתה". ופירש שם רבינו: "כבר בארנו, שחת הוא הגז הקצור לאכילת סוסים". ובירושלמי (שם הלכה ז): "לא סוף דבר ניתנה אלא אפילו נזרעה למאכל אדם, ואחר כך נמלך וקצרה להאכיל לבהמה אין לה שכתה. (39) כלומר, לא נגמרה לגמרי, אבל כבר הביאה שליש בישולה, שאם לא כן - אינה קציר כלל. (40) במשנה שם: "או לאלומה", ופירש רבינו שם: "ולאלומה הוא עומרים [קטנים], והעניין ההוא שיקצצה כולה ויחלוק אותה לאלומות [ולא] יקבוץ מן האלומות ההם עומרים [גדולים], כי האלומות כשיתקבצו נעשים עומרים". (41) שהרי הוקשה שכתה

וְהִנִּיחוּ בַשָּׂדֶה¹⁶ וְשִׁכְחוּ - אֵינוֹ שְׂכָחָה¹⁷. אֲבָל אִם נִטְלוּ¹⁸ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם¹⁹, אָף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוּ סְמוּךְ לַגֶּפֶה²⁰ אוֹ לַגְּדִישׁ אוֹ לַבָּקָר אוֹ לְפָלִים²¹, וְשִׁכְחוּ - הָרִי זֶה שְׂכָחָה.

(13) [=והסתירו לן] ועל ידי זה באו לידי שכתה. (14) ומתוך זה באו לידי שכתה. (15) שבאופן זה נגרמה השכתה על ידי החיפוי, ואינה שכתה. אבל אם שכח גם את הקש הרי זו שכתה. שיש שכתה בטמון. (16) כן מפורש בסוטה שם "אפילו בשדה נמי". (17) שכיוון שהחזיק בו להוליכו לעיר - זכה בו. (18) וכדברי ר' אליעזר ור' אלעזר בן עזריה בירושלמי שם, שבאופן זה נחלקו בית שמאי ובית הלל שם, ולדעת בית הלל - הרי זו שכתה, והלכה כבית הלל. (19) היינו שלא החזיק בו ולא גילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכתה, אלא הניחו סתם ממקום למקום, לפיכך יש בו שכתה, אבל בבבא ראשונה שהחזיק בו להוליכו לעיר, שגילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכתה, אם שכחו אחר כך אינו שכתה. (20) גפה הוא שער המגולה, והוא ממלת גיפו הדלתות. (21) כלי חרישה.

ד. נִטְלָה עֵמֶר הַלּוֹחֵף לְעִיר וְהִנִּיחוּ עַל גְּבֵי חֲבָרוֹ וְשִׁכַח אֶת שְׁגִינָהּ: אִם זָכַר הַעֲלִיּוֹן²² קִדְּם שִׁפְפָעַע בּוֹ - אֵין הַתְּחַתּוֹן שְׂכָחָה, וְאִם לֹא - הַתְּחַתּוֹן שְׂכָחָה²³.

(22) ירושלמי שם: "ר' זעירא אומר בזוכר את העליון" ואף על פי שהדברים אמורים שם לדעת רבי שמעון - כיוון שהירושלמי כרך דברי ר' זעירא עם דברי ר' יונה על מה שאמר "עמדו עניים בפניו או שחיפוהו בקש הרי זה אינו שכתה": "אתיא דר' זעירא כר' יונה, דר' יונה אמר בזוכר את הקשין, כן ר' זעירא אמר בזוכר את העליון". וטעמו של דבר, כמו למעלה בחיפוהו בקש, שאם זכר את העליון נמצא שהתחתון נשכח על ידי גרמא של העליון, שכיסוהו. (23) אבל העליון, לעולם אינו שכתה מאחר שנטלו להוליכו לעיר.

ה. עֵפוּ עֲמֵרֵי בְרוּחַ חֲזָקָה לְתוֹף שָׂדֶה חֲבָרוֹ וְשִׁכַח שָׁם עֵמֶר - אֵינוֹ שְׂכָחָה; שֶׁנֶּאֱמַר: קִצְרָךְ כְּשֶׁדָּף. אֲבָל אִם פִּזְרוּ²⁴ הָעֲמֵרִים בְּתוֹף שָׂדֶה וְשִׁכַח - הָרִי זֶה שְׂכָחָה.

(24) בעיא שם ונפשטה.

ו. הַנּוֹטֵל עֵמֶר רֵאשׁוֹן וְשְׁנֵי וְשְׁלִישֵׁי וְשִׁכַח הָרְבִיעִי: אִם הִיא שָׁם שְׁשִׁי²⁵ - אֵין הָרְבִיעִי שְׂכָחָה עַד שְׁשִׁטַּל הַחֲמִישִׁי²⁶; וְאִם הִיא חֲמִשָּׁה בְּלִבָּד²⁷ - מִשְׁשִׁיָּהָ פְּדִי לְטַל הַחֲמִישִׁי²⁸ הָרִי הָרְבִיעִי שְׂכָחָה.

(25) ואם כן נשאר שלושה עמרים. (26) שכיוון שנטלו ודילג על הרביעי הרי היא שכתה, אבל אם לא נטל החמישי, ייתכן כי לא דלג כלל על הרביעי ולא שכחו אלא חילק עבודתו שורות שורות: בתחילה שלושה שהם שורה מצד זה, ואחר כך שלושה מצד שני. (27) שלא נשאר בצד שני רק שניים שאינם מהווים שורה, ואין סברא שיתחיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְלֶאכָה לַגֶּרֶן - אֵין לוֹ שְׂכָחָה⁴⁹; וְאִם פְּנֵה הָעֲמָרִים לְמָקוֹם שְׂאִינוֹ גָּמַר מְלֶאכָה וְשָׂכַח - אֵינוֹ שְׂכָחָה, וְכִשְׂפִנָּה מִמָּקוֹם שְׂאִינוֹ גָּמַר מְלֶאכָה לַגֶּרֶן - יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה.

קמה לשכחת קציר, (שנאמר: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה", מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר), ודרך הקוצרים לקצור לגורן, וכל שאינו עושה כן - אינו שכחה.

י. הַקּוֹצֵר שֶׁהִתְחִיל לְקַצֵּר מֵרֵאשׁ הַשּׁוּרָה וְשָׂכַח לְפָנָיו וְלֹא־אֲחֵרָיו: שֶׁל אֲחֵרָיו - שְׂכָחָה, וְשֶׁלִּפְנֵי - אֵינוֹ שְׂכָחָה; שְׂנֵאמַר: לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ - אֵינוֹ שְׂכָחָה עַד שֶׁיַּעֲבֹר מִמֶּנּוּ וַיִּנְיַחְנוּ לְאֲחֵרָיו. זֶה הַכֹּל: כָּל שֶׁהוּא כָּבֵל תָּשׁוּב - שְׂכָחָה, וְכָל שְׂאִינוֹ כָּבֵל תָּשׁוּב - אֵינוֹ שְׂכָחָה.

46) שם פרק ה משנה ח: "המעמר לכובעות ולכומסאות לחררה ולעומרים, אין לו שכחה, ממנו ולגורן יש לו שכחה. המעמר לגדיש יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. זה הכלל: כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו שכחה, שאין שכחה אלא בעימור שאין אחריו עימור. (47) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה (שם) "לכובעות ולכומסאות לחררה" שהם מקומות שמביאים לשם את התבואה. (48) כלומר, אם נמלך לפנותה מכאן לגורן - נתברר שכאן לא היה מקום שהוא גמר מלאכה. (49) כלומר, זה שנשכח בעת שהולך למקום הזה כיוון שעתה נתברר שלא פינה למקום שהוא גמר מלאכה, אלא זה שמפנה מכאן לגורן הרי הוא שכחה.

יא. שְׁנַיִם שֶׁהִתְחִילוּ לְקַצֵּר מֵאֲמָצַע הַשּׁוּרָה, זֶה פָּנָיו לְצַפּוֹן וְזֶה פָּנָיו לְדָרוֹם, וְשָׂכַחוּ לְפָנֵיהֶם וְלֹא־אֲחֵרֵיהֶן: שֶׁלִּפְנֵיהֶם - שְׂכָחָה⁴², מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן זֶה שֶׁלִּפְנָיו הוּא לְאֲחֵרָיו שֶׁל חֲבָרָו⁴³; וְהָעֲמָרִים שֶׁשְׂכָּחוּהוּ וְלֹא־אֲחֵרֵיהֶן בְּמָקוֹם שֶׁהִתְחִילוּ מִמֶּנּוּ - אֵינוֹ שְׂכָחָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְעַרְבֵם עִם הַשּׁוּרוֹת שֶׁמֶן הַמְזֻרָח לְמַעֲרָב, וְהֵן מוֹכִיחִין עָלָיו שְׂאִינוֹ שְׂכָחוּ⁴⁵. וְכֵן הַשּׁוּרוֹת שֶׁל עֲמָרִים שֶׁפָּנּוּ אוֹתָן לַגֶּרֶן, וְהִתְחִילוּ שְׁנַיִם מֵאֲמָצַע שׁוּרָה, וְשָׂכַחוּ עֹמֵר בְּאֲמָצַע בֵּין אֲחֵרֵיהֶן - אֵינוֹ שְׂכָחָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּאֲמָצַע הַשּׁוּרָה שֶׁמֶן מְעַרְבֵם לְמְזֻרָח, שֶׁעֵדִין לֹא הִתְחִילוּ בָּהּ, וְהִיא מוֹכַחַת עָלָיו שְׂאִינוֹ שְׂכָחוּ.

יג. אִי זֶהוּ מָקוֹם שֶׁהוּא גָּמַר מְלֶאכָה? זֶה מָקוֹם שֶׁדַּעְתּוֹ לְקַבֵּץ כָּל הָעֲמָרִין שֶׁם וְלָדוּשׁ אוֹתָן שָׁם⁵⁰ אוֹ לְהוֹלִיכֵן שָׁם לְמָקוֹם גָּדִישׁ שֶׁהוּא הַגֶּרֶן⁵¹. וּמָקוֹם שְׂאִינוֹ גָּמַר מְלֶאכָה הוּא הַמָּקוֹם שֶׁמְזַקְצִין בוֹ הָעֲמָרִים כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מֵהֶן אֲלָמוֹת גְּדוֹלוֹת כְּדֵי לְהוֹלִיכֵן לְמָקוֹם אַחֵר.

42) אף על פי שיחיד הקוצר ושכח לפניו - אינו שכחה. 43) ששניים אלו מוטל עליהם קצירת השדה, והרי הם כאיש אחד, וכיוון שאם היה בא ליטול מה ששכח חבירו, היה צריך לחזור לאחוריו - קוראים אנו בו "לא תשוב לקחתו". ולפי זה מה שאמרו בסוף המשנה שם "זה הכלל כל שהוא בכל תשוב שכחה", זה מוסב גם על הבבא הראשונה כשיחיד שכח לאחריו, וגם על הבבא השנייה כששניים שכחו לפנייהם. (44) צריך-להיות: ו"הקמה" (רדב"ז). 45) כן הוא במשנה (ג"ד) שם: "ראשי שורות, העומר שכנגדו מוכיח - ואלו הן ראשי שורות: שניים שהתחילו מאמצע השורה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפנייהם ולאחריהם כו' ואת שלאחריהם אינו שכחה". הרי שהטעם שלאחריהם אינו שכחה הוא מפני שהעומר שכנגדו מוכיח, שכיוון שהם שניים, לא מסתבר לומר ששניהם שכחו את העומר האמצעי, אלא וודאי הניחוהו בכוונה כדי שתהיה שורה ממזרח למערב. וראייה לכך מזה שלא התחילו זה מתחילת צפון וזה מתחילת דרום, אלא בכוונה עשו כן, והעומר שביניהם אינו שכוח כלל.

50) ואינו מכוון לעימור חדש. (51) רוצה לומר, שדעתו שהמקום הזה יהיה גם גדיש וגם גורן.

יד. שְׁתֵּי כְּרִיכוֹת⁵² הַמְּבַדְלִין⁵³ זו מִזֹּו - שְׂכָחָה, וְשֶׁלֶשׁ - אֵינָן שְׂכָחָה. שְׁנֵי עֲמָרִים הַמְּבַדְלִין זֶה מִזֵּה - שְׂכָחָה, וְשֶׁלֶשָׁה - אֵינָן שְׂכָחָה.

יב. הַקּוֹצֵר⁴⁶ וְאֵלֶם אֲלָמוֹת אֲלָמוֹת, וּפְנֵה הָאֲלָמוֹת - וְהֵן הַנִּקְרָאִין עֲמָרִים - מִמָּקוֹם זֶה לְמָקוֹם אַחֵר, וּמִמָּקוֹם הַשְּׂנֵי לְמָקוֹם הַשְּׁלִישִׁי⁴⁷, וּמִמָּקוֹם הַשְּׁלִישִׁי לַגֶּרֶן, וְשָׂכַח הָעֹמֵר בְּשַׁעַר שֶׁפָּנָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: אִם פְּנֵה הָעֲמָרִים לְמָקוֹם שֶׁהוּא גָּמַר מְלֶאכָה וְשָׂכַח - יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה, וְכִשְׂפִנָּה⁴⁸ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא גָּמַר

52) הן אגודות קטנות יותר מהעומרים. (53) שאם הן מחוברות גם שלוש הן כאחת והיא שכחה.

טו. שְׁנֵי צְבוּרֵי זֵיתִים וְחֲרוּבֵין הַמְּבַדְלִין זֶה מִזֵּה - שְׂכָחָה, וְשֶׁלֶשָׁה - אֵינָם שְׂכָחָה. שְׁנֵי הַצְּנִי פֶּשֶׁתָן⁵⁴ - שְׂכָחָה, וְשֶׁלֶשָׁה - אֵינָם שְׂכָחָה.

54) וכתב הרא"ש שם בפירושו: "הוצני פשתן כשעוקרים אותם הם כהוצני דקל. ולכן קרי ליה הוצני. ונראה לי דמיירי כשהזריעו, שאז הוא מאכל אדם כדאיתא בראש המוכר פירות, אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה".

טז. שְׁתֵּי גִפְנִים, וְכֵן בְּשַׁר הָאֵילָנוֹת⁵⁵ שְׁנַיִם הַמְּבַדְלִין זֶה מִזֵּה - שְׂכָחָה, וְשֶׁלֶשָׁה - אֵינָן שְׂכָחָה. שְׂנֵאמַר: לְעֵנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם - אֲפִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם, אַחַד לְעֵנִי וְאַחַד לִגֵּר.

55) לדעת הרשב"א גם בשכחה אינם חייבים אלא האילנות החייבים בפאה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(67) לשיעור סאתיים שאינו שכחה. (68) [במשנה שם: "וכן באילן", ורבינו שינה וכתב: "ובפירות האילן", לפי שיטתו להלן שבשוכח כל האילן, אפילו אם יש בו סאתיים הרי זו שכחה, לפיכך כתב, "ובפירות האילן", לומר שכאן מדובר כשהתחיל באילן, ושכח מקצת מפירותיו, שבאופן זה אם שכח סאתיים אין זה שכחה, ולא ששכח את כל האילן]. (69) כלומר, מחוברים לקרקע.

כא. השוכח עמר בצד הקמה 70 **שאינה שכוּחָה** 71 - אינה שכוּחָה. **שנאמר: כי תקצר ושכחת עמר; עמר שפכיבותיו קציר** 72 - שכחה, אבל עמר שפכיבותיו קמה - אינה שכחה. **וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שכוּחָה, אפלו קלח אחד** 73 - הרי זו מצלת את השכוּחָה, ויהיה מתר לקחתה. **אבל אם שכח עמר או קמה בצד עמר שאינו שכוּחָה, אפלו היה בו סאתים** 74 - אינו מציל אותה, והרי השכוּחָה לעניים. אין קמת חברו מצלת על עמר שלו, ואין קמת שעורים מצלת על עמר חטים, עד שתהיה הקמה ממין העמר.

(70) שם פרק ו משנה ח: "הקמה (שלא שכחה) מצלת את העומר ואת הקמה, העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה". (71) יש אומרים שאפילו אם שכחה, אם יש בה סאתיים, שאינה שכוּחָה, מצלת היא על העומר שבצידה. (72) שלא שכחה, שאם שכחה - כיוון שאינה מצלת עצמה, כל שכן שאינה מצלת אחרים. (73) שלא שכחו. (74) שדינו כגדיש אפילו שכחו אינה שכחה, ואף על פי כן אינו מציל את השכוּחָה.

כב. השוכח אילן בין האילנות, אפלו היה בו פמה סאין פרות 75, או ששכח שני אילנות - הרי הן שכחה; **שלישה - אינן שכחה.**

(75) שאף על פי שבקמה ובעומרים אמרנו שאם יש בהם סאתיים, אינה שכחה - אין זה אלא בקמה ובעומרים, שסאתיים שלהם חשובים, אבל אילן שיש בו סאתיים אינו חשוב כל כך.

כג. במה דברים אמורים? באילן שאינו ידוע ומפרסם במקום 76, כגון שהיה עומד בצד הגת או בצד הפרצה, או במעשיו 77, כגון שהיה עושה זיתים הרבה, או בשמו, כגון שהיה לו שם ידוע, כגון זית הנטופה בין הזיתים, שהוא נוטף שמן הרבה, או השפכני 78 או הבישני 79; אבל אם היה בו אחד משלישה דברים אלו - אינו שכחה. **שנאמר: ושכחת עמר בשדה - עמר שאתה שוכחו לעולם ואין אתה יודע בו אלא אם תשוב ותראהו; יצא זה, שאתה זוכרו לאחר זמן ואף על פי שלא תפגע בו, מפני שהוא ידוע ומפרסם.**

(76) ידיעתו מפני הגבלת מקומו. (77) ידוע לרוב זיתיו או

יז. היו כל העמרים של קב קב ואחד של ארבעה קבין ושכחו - הרי זה שכחה 56; **יתר על הארבעה - אינו שכחה** 57. **וכן אם היו של שני שני קבין ואחד יתר על שמונה קבין - אינו שכחה** 58.

(56) כבית הלל שם. ואף על פי שיכול לחלקו לקב ויהיו ארבעה עומרים, ואין שכחה אלא בשניים - כל זמן שלא חולקו, יש להם שכחה. (57) מזה שלא אמרו במשנה אלא ארבעת קבין הם שכחה, למד רבינו שיותר מארבעת קבים הם דבר מסויים ואינו שכחה. (58) נלמד ממה שלמעלה (בדין יתר על הארבעה). ועוד ראייה מן הירושלמי (שם סוף הלכה א) שלא הסתפקו אלא באופן שכל עומרי השדה של שני קבים ואחד של שמונת קבין - הרי שביותר משמונת קבים, אינה שכחה. [ונראה מדברי רבינו, שאם אין בו אלא שמונת קבים, הרי זו שכחה. ומה שאמרו בירושלמי שם: "רבי יונה בעי" אין "בעי" בירושלמי כ"בעי" בבבלי, אלא "בעי" היינו שרוצה לומר כן, כלומר סובר כן].

יח. העמר שיש בו סאתים 59 **ושכחו - אינו שכחה; שנאמר: ושכחת עמר בשדה - ולא גדיש. אף על פי שכלן סאתים סאתים** 60. **שכח שני עמרים, אף על פי שיש משניהן סאתים** 61 - הרי אלו שכחה 62. **וכן יראה לי, שהן שכחה אפלו היה בשניהן יותר מקסאתים** 63.

(59) הם שנים עשר קבים. הם כשבעה עשר קילו-גרם. (60) שהרי הוא כגדיש. (61) בכתב-יד מעשה רוקח נוסף: "הואיל ואין בכל אחד מהם סאתיים". (62) שאינם מצטרפים והרי הם עמרים ולא גדיש, וכדעת חכמים במשנה שם ולא כרבן גמליאל. (63) פשוט הוא, שגם אלה אינם גדיש, אלא עמרים.

יט. קמה שיש בה סאתים ושכחה 64 - אינה שכחה 65. **אין בה סאתים** 66 - רואין את השפלים הדקות כאלו הן בריאות וארכות, ואת השדופות כאלו הן מלאות, ואם היתה ראויה (להיות) הקמה אחר אמדן זה לעשות סאתים ושכחה - אינה שכחה.

(64) כולה. (65) אף על פי ששכחת קמה נלמדה ממה שנאמר "בשדה" (=ושכחת עומר בשדה) - "לרבות את הקמה" ואין כאן לימוד למעט "גדיש" - למדו שכחת קמה משכחת עומר, שכשם שבעומר אמרו עומר ולא גדיש, כמו כן בקמה. (66) כלומר, אינה עושה סאתיים מחמת כח השיבולים, אבל ראוייה היא לעשות סאתיים.

כ. שכח סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה - אינן מצטרפים 67, **ושניהם שכחה. וכן בשום ובבצלים ובפרות האילן** 68, **אם שכח מקצתן בקרקע** 69 **ומקצתן תלוש ובשניהם סאתים - אינן מצטרפין, אלא שניהם שכחה.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הארץ, שהרגל נוגעת בהם כמו הכרמים כולם, והוא נגזר ממלת רגל". (95) היינו שתי גפנים שהן שכחה. (96) והיא גפן גדולה המודלית על גבי עצים גדולים או על גבי אילנות אחרים. (97) שכן היה הדרך לעלות עליו ולבצרו. (98) תוספתא שם. ולפי זה צריך לפרש בכל האמור למעלה "כל שאינו יכול לפשוט", "משיעבור", "משיירד" - שבצר גפן אחרת, ועוד לא התחיל בזה. (99) שאז הוא עלול להיזכר בו יותר.

כז. המפקיר את פרמו, והשכים בבקר וזכה בו לעצמו ובצרו - חזב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה; "שהרי שדך" ו"כרמך" אני קורא ב¹⁰⁰, מפני שהיה שלו והרי הוא שלו. אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים - הרי זה פטור מן הכל. ובין כך ובין כך - פטור מן המעשרות, כמו שיתבאר.

100) בבבא קמא שם למדו זאת ממה שכתוב "תעזוב" מיותר במתנות עניים לרבות המפקיר את כרמו וכו'. אבל זה אינו אלא לדעת חכמים אבל לר' ישמעאל דרשו "תעזוב" הנ"ל למי שעבר וקצר ולא עזב פאה שחייב ליתן אפילו לאחר אפיה. ולפיכך הוצרך ללמוד מ"שדך" ו"כרמך".

~ שבת קודש י"ט ניסן ~

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) יבאר מעשר עני וסדר תרומות ומעשרות. שנת השמיטה שפטורה מכל המעשרות. בעל השדה שעברו עליו עניים והיה לו מעשר עני, כמה נותן לכל אחד. היה לו מעשר בגורן ורוצה ליתנו לעני קרובו או מידעו. שני עניים שקבלו שדה באריסות, אם יקחו מעשר עני. המקבל שדה לקצור אם מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. המוכר שדהו קרקע ופירות והעני. ואם פורעים חוב ממעשר עני.

א. מתנה אחרת ששית² יש לעניים ברע הארץ, והוא המעשר שנותנין לעניים, והוא הנקרא מעשר עני.

2) חוץ מחמש המתנות שנזכרו למעלה: לקט, שכחה, פאה, פרט ועוללות (רדב"ז).

ב. וזהו סדר תרומות ומעשרות: אחר שקוצר זרע הארץ או אוסף פרי העץ ותגמר מלאכתו³ מפריש ממנו אחד מן החמשים⁴, וזהו הנקרא תרומה גדולה⁵, ונותנה לפהן. ועל זה נאמר בתורה: ראשית דגנך תירשך ויצהרך. ואחר כך מפריש מן השאר⁶ אחד מעשרה, וזהו הנקרא מעשר ראשון, ונותנו ללוי. ועל זה נאמר בתורה: כי את מעשר בני ישראל וגומר; ונאמר: ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל⁷.

3) אבל לפני גמר מלאכה אין תורמין לכתחילה (פ"ה מהלכות תרומות הלכות ד"ה). וראה בפ"ג מהלכות

לרוב שמנו. (78) שהיה מוציא שמן הרבה, ועל כן פירושו שפכוני, ועניינו שפיכת שמן לרוב נגזר ממלת שפך. (79) הזיתים ההם לא היו עושים שמן הרבה, על כן נקרא שמו בישי לקוח מבושה.

כד. היה מסים בדיעתו⁸⁰ - הרי זה המפרסם וידוע. היה עומד בצד הקל - הדקל מסים⁸¹. היו שניהן זית נטופה - זה מסים את זה⁸². היתה כל שדהו זית נטופה ושכח אחת מהן או שתים - יש לו שכחה⁸³. במה דברים אמורים? שלא התחיל⁸⁴ באילן זה המפרסם; אבל אם התחיל בו ושכח מקצתו - הרי זה שכחה, ואף על פי שהוא מפרסם⁸⁵. והוא שיהיה הנשאר בו פחות מסאתים; אבל סאתים - אינה שכחה⁸⁶, אלא אם בן שכח כל האילן⁸⁷, כמו שבארנו.

80) שהוא נחשב בעיניו של בעל האילן. (81) שם, שהרי הוא כעומד בצד הגת או בצד הפרצה וידוע במקום. (82) ואינם שכחה. (83) לפי שאז בטלה חשיבותם. (84) ושכחו כולו. (85) שכיוון שהתחיל בו בטלה חשיבותו, והרי זה דומה למה ששינוי בערלה פרק ג משנה ח, שאם נתפתחו החביות בטלה חשיבותן. (86) שכיוון שהתחיל בו ודאי יזכרנו. (87) שאפילו אם יש בו סאתים - הרי זה שכחה, שכיוון שלא התחיל בו - עלול הוא לשכחו.

כה. זית העומד באמצע השורות לבדו ושלש שורות של זיתים מקיפין אותו משלש רוחותיו, אף על פי שאין בכל שורה מהן אלא שני זיתים, שכח את האמצעי - אינו שכחה, שהרי השורות הסתירוהו⁸⁸. ולמה אמרו⁸⁹ זית בלבד⁹⁰? מפני שהיה חשוב בארץ ישראל באותו הזמן⁹¹.

88) שהרי זה כמו חיפוחו בקש שאינו שכחה. אבל הדברים צריכים עיון: הרי יש שכחה בטמון כמפורש למעלה בהלכה א. ורק בחיפוחו העניים אינה שכחה, לפי שקנסום חכמים. (89) החכמים במשנה. (90) הלא הוא הדין בשאר אילנות. וזה מוסב על כל מה שלמעלה, על הלכות כג-כה. (91) בזמן אדריאנוס שהחריב הזיתים. ולדעת רבי יוסי אין אז שכחה בזיתים - מאותו הטעם.

כו. איזהו שכחה? בערים⁹² - כל שאינו יכול לפשט את ידו ולטלה⁹³. ובפרס⁹⁴ - משיעבר מן הגפן ומן הגפנים⁹⁵ וישכח אותה. גדלית ובדקל⁹⁶ - משירד הימנו⁹⁷. ושאר כל האילנות - משיפנה וילף לו. במה דברים אמורים? שלא התחיל בו⁹⁸; אבל אם התחיל בו⁹⁹ ושכחו - אינה שכחה עד שיבצר את כל סביביו.

92) הוא הנוטע גפנים וערסם על גבי כותל גבוה. 93) פירוש: אם שכחה ועבר ממנה כל כך, שאם היה נזכר באותו מקום לא היה יכול לפשוט ידיו וליטלה. 94) במשנה: "וברגליות", ו"הם הגפנים השטוחים על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומואב שטיהרו בסיוחן וכבשום עולי מצרים - שמיטת קרקע נוהגת בהן מדרבנן, עיין הלכות שמיטה ויובל שם הלכות כזכח. וחזר בו רבינו כאן ממה שכתב בפירוש המשנה בידים שם, שהמדובר בעמון ומואב של סיוחן, ראה בפאת השולחן סימן כג ס"ק כז, והלכות תרומות שם. (17) במשנה שם לא נזכר אלא מעשר עני, אבל למדו רבינו מן הסברה שוודאי לא שינו משאר השנים, שבהן אין מעשר עני בלי מעשר ראשון, ועיין רדב"ז. (18) משנה שם, כדעת רבי טרפון, רבי ישמעאל ורבי יהושע, ודלא כר' אלעזר בן עזריה. (19) על כל ארץ וארץ מהארצות הנ"ל. (20) מדברי רבי טרפון שם. (21) במשנה שם: "מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו ורבו מרבו עד הלכה למשה מסיני, שעמון מעשרין מעשר עני בשביעית". וכתב הר"ש שם שהלכה למשה מסיני לאו דוקא, שאין זה מן התורה, אלא כהלכה למשה מסיני. ועיין כסף-משנה. (22) היא בבל שנביאים תיקנו בה הפרשת תרומות ומעשרות (ידים שם, ופ"א מהלכות תרומות שם). (23) לפי שהיא רחוקה מארץ ישראל. (24) משנה שם.

ו. מעשר ראשון שלקח הלוי - מפריש ממנו אחד מעשרה ונותנו לפהו, והוא הנקרא תרומת מעשר. ועליו נאמר: ואל הלויים תדבר.

ז. בעל השדה שעברו עליו עניים, והיה לו שם²⁵ מעשר עני - נותן לכל עני²⁶ שיעברו עליו מן המעשר פדי שבעו²⁷; שנאמר: ואכלו בשעריך ושבעו²⁸.

(25) בשדה. וראה להלן יב בדין מעשר עני המתחלק בבית. (26) אף-על-פי שמעשר עני שבגורן אין בו טובת הנאה לבעלים, והעניים באים ונוטלים בעל-כרחו (להלן הלכה י) - אינו כפאה שהעניים בוזים אותה (למעלה פ"ב הלכה טו), אלא בעל הבית מניח ומחלק להם, שהרי לא נאמר בה "תעזוב" כמו בפאה, אלא "והנחת", וכן לשון הגמרא (גדרים פד:): "במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות" (וכן לשון רבינו להלן הלכה י) - הרי שאף הוא מתחלק (משנה ראשונה). (27) ירושלמי פאה פ"ח הלכה ד, על משנה ה שם. וכן הוא בספרי פ' כ"ה תבוא (לדברים כו, יב) היינו כדי שביעה של יום אחד - שתי סעודות, כדלהלן (תפארת ישראל). (28) [כן הוא בירושלמי ובספרי שם. אבל ודאי הכוונה לפסוק אחר בדברים (יד, כט) "בשעריך ואכלו ושבעו" המדבר במעשר עני שבשדה. ואילו הפסוק בדברים כו, יב "ואכלו בשעריך ושבעו" מדבר במעשר עני שבבית. וכן צריך לומר גם להלן הלכה יב. ועיין משנה ראשונה].

ח. פדי שבעו פמה? אם מן החטים²⁹ נותן - לא יפחת מחצי קב³⁰. ואם מן השעורים - לא יפחת מקב. ואם מן הפסמין³¹ - לא יפחת מקב³². ומן הגרוגרות³³ - לא יפחת מקב. ואם מן הדבילה³⁴ - לא יפחת ממשקל חמש ועשרים סלע³⁵. ואם מן היין - לא יפחת מחצי לג. ואם מן השמן - לא

מעשרות הלכה ה ובהוספה שם). (4) היא תרומה בינונית (פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב). (5) נקראת כן ביחס לתרומת מעשר, שאינה אלא אחד ממאה. וראה בספר המצוות (עשה קכו, והערה תקס). (6) כן כתב גם בפ"א מהלכות מעשר הלכה א (עיין שם), ובפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ד. (7) ראה בהלכות מעשר שם.

ג. ואחר כך מפריש מן השאר⁸ אחד מעשרה, והוא הנקרא מעשר שני, והוא לבעלי, ואוכלין אותו בירושלים. ועליו נאמר: ואם גאל וגאל איש ממעשרו. ועליו נאמר: עשר תעשר ואכלת לפני יי אלהיך במקום אשר יבחר⁹.

(8) מן השמונים ושמונה הנותרים אחרי הפרשת תרומה גדולה ומעשר ראשון. (9) ראה גם בספר המצוות, עשה קכח.

ד. על הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מן השבוע¹⁰ ובשניה ובשלישית ובשלישית מן השבוע, אחר שמפרישים מעשר ראשון מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו לעניים, והוא הנקרא מעשר עני. ואין בשתי שנים אלו מעשר שני, אלא מעשר עני¹¹. ועליו נאמר: מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה היא והנחת בשעריך ובא הלוי. ועליו נאמר: כי תכלה לעשר¹².

(10) משבע שנות השמיטה. (11) שנאמר "כי תכלה וגו' שנת המעשר" - "שאיך בה אלא מעשר אחד - מעשר ראשון ומעשר עני" (ראש השנה יב:). (12) וגומר: "את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר, ונתתה ללוי לגר ליתום ולא למנה".

ה. שנת השמיטה בלה הפקר, ואין בה לא תרומה ולא מעשרות קלל, לא ראשון ולא שני ולא מעשר עני¹³. ובחוצה לארץ, שאין בה שמטת קרקע¹⁴ - מפרישין בארץ מצרים¹⁵ ובעמון ובמואב¹⁶ מעשר ראשון¹⁷ ומעשר עני¹⁸; מפני שהארצות אלו קרובות לארץ ישראל, פדי שיהיו עניי ישראל נסמכין עליה¹⁹ בשביעית²⁰. והלכה למשה מסיני²¹, שיהיו מפרישים בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית. אבל בארץ שנער²² - מפרישין בשביעית מעשר שני²³, כסדר רב השנים²⁴.

(13) ספרי פרשת ראה (לדברים יד, כח). (14) פ"ד מהלכות שמיטה ויובל, הלכות כה-כו. (15) שהחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות בה תרומות ומעשרות (פ"א מהלכות תרומות הלכה א, והמקור בידים פ"ד משנה ג). (16) שאף הן בכלל התקנה הנ"ל (הלכות תרומות וידים שם). והמדובר בעמון ומואב שלא טיהרו בסיוחן, ושמעולם לא כבשום אף עולי מצרים, ובהן אין שמיטת קרקע נוהגת כלל, אבל עמון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) במשנה שם: "היה מציל, נוטל מחצה ונותן מחצה", וכפירושו של רבי יונה בירושלמי שם, כשיש לו מעשר עני יותר מכשיעור. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

יב. במה דברים אמורים שאינו נותן לעני אלא כדי שבעו? בשדה⁴⁸; אבל אם היה המעשר בבית - מחלקו לכל העניים אפלו פזית פזית⁴⁹. שאינו מצוה לתן פדי שבעו אלא בשדה, שהרי אינו מוצא שם לקח; שגאמר: ואכלו בשעריך ושבעו⁵⁰.

48) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמוד 65 5).
49) שמעשר עני המתחלק בתוך הבית כתוב בו נתינה, ואין נתינה פחות מכזית (כריתות ו: ופ"א מהלכות כלי המקדש הלכה י - משנה למלך). ובתוספתא שם: "נותן כל שהוא", וכל שהוא לאו דוקא, שהרי צריך כזית, אלא בא להוציא שיעור שביעה (משנה למלך). 50) [ראה למעלה הלכה ז הורה כז, כי הכוונה לפסוק בדברים יד, כט: "והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו" המדובר במתחלק בגורן. אבל עדיין קשה, למה לא נתחייב גם במתחלק בתוך הבית לתת כדי שביעה, שהרי גם בו נאמר "ואכלו בשעריך ושבעו". ועיין במשנה ראשונה לפ"ח משנה ה].

יג. באי⁵¹ איש ואשה לבית⁵² - נותנין לאשה תחלה ופוטריין אותה ואחר כך נותנין לאיש. אב ובנו⁵³, איש וקרובו, שגני אחיו, שגני שתפין, שהיה אחד מהן עני - נותן לו האחר מעשר עני שלו⁵⁴.

51) יבמות ק. 52) כן מפורש שם "ובמקום שחולקין, נותנין לאשה תחילה ופוטריין אותה, מאי קאמר? הכי קאמר: מעשר שני המתחלק בתוך הבית (כן גרס הב"ח) נותנין לאשה תחילה. מאי טעמא משום זילותא" שבשנתה של אשה מרובה (פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ו). [ונראה שאין בשנתה מרובה אלא כשבאה לבית, אבל בשדה (כשמצויים בה בני אדם ואין חשש לייחוד) אינה בושח כל כך, וכן נראה במאירי שם]. 53) קידושין לב. תוספתא מעשר שני פרק ד, וירושלמי פאה פ"ה הלכה ד. 54) אף-על-פי שלעצמו אסור לו לקחת מעשר עני שלו, ולמדו כן בגזירה-שה "לגר-לגר": נאמר בלקט (ויקרא יט, י) "לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם" שמכאן למדו "לא תלקט לעני" שהעני עצמו לא ילקט את שלו (גיטין יב.), כמו כן מעשר עני שנאמר בו (דברים כו, יב) "לגר", אסור לעני לקחת מעשר עני שלו (חולין קלא:).

יד. שגני עניים⁵⁵ שקבלו שדה באריסות⁵⁶ - זה מפריש מעשר עני מחלקו ונותנו לחברו⁵⁷, וכן חברו מפריש מחלקו ונותן לו.

55) פאה פ"ה משנה ה. 56) "ופירוש אריסות השותפות בתבואת הארץ, ושם השותף בענין הוא אריס, והוא שיקח הארץ לעבוד אותה ולהתעסק בעניניה" (פירוש המשניות). 57) אבל מחלקו אסור, שהאריס נעשה כבעל הבית, והעני מוזהר על שלו (חולין וגיטין שם).

טו. המקבל שדה לקצור⁵⁸ - אסור בלקט שכחה

יפחת מרביעית³⁶. ואם מן הארז - רבע הקב³⁷. נתן לו ירק - נותן לו משקל לטרא³⁸, והוא משקל חמשה ושלשים דינר. מן החרובין - שלשה קבין³⁹. מן האגוזים - עשרה⁴⁰. מן האפרסקין - חמשה. מן הרמונים - שנים. אתרוג - אחד. ואם נתן לו משאר הפרות - לא יפחת מקדי שימקרים ויקח בדמיהן מזון שתי סעודות⁴¹.

29) משנה פאה שם. 30) הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג ארבע ביצים, נמצא הקב עשרים וארבע ביצים, וחצי קב שתיים עשרה ביצים, ואחרי שינכה מזון שתי סעודות, כדלהלן (עירובין פב:). 31) חיטה מדברית, והיא מחמשת מיני דגן (פירוש המשנה שם). 32) במשנה שם: "קב וחצי כוסמין". וצ"ע. 33) תאנים יבשים (פירוש המשנה שם). 34) תאנים הנדבקים זה עם זה עד שנעשו גוף אחד (שם). 35) במשנה שם: "מנה דבלה" והיינו הך, כי המנה היא מאה דינרים, והסלע ארבעה דינרים, נמצא מנה עשרים וחמשה סלעים. 36) של לוג (פירוש המשנה). 37) ירושלמי. 38) ירושלמי. וכן בבבלי עירובין כט. 39) ירושלמי. 40) ירושלמי ובבלי עירובין שם, וכן נזכרו שם ושם אפרסקים, רימונים ואתרוג. 41) משנה שם. וראה בשולחן-ערוך אורח-חיים סימן תט סעיף ז. שלענין עירובי תחומין חושבים לכל אחד ואחד לפי מזונו.

ט. היה לו דבר מועט⁴² והעניים מרבין ואין בו פדי לתן לכל אחד ואחד פשעור - נותן לפניהם והן מחלקין ביניהם.

42) שם משנה ו.

י. ומעשר עני המתחלק בגרן - אין בו טובת הנאה לבעלים⁴³, אלא העניים באים ונוטלין על פרחו. ואפלו עני שבישראל - מוציאין אותו מידו⁴⁴. אבל המתחלק בבית - יש לו טובת הנאה לבעלים⁴⁵ ונותנו לכל עני שירצה⁴⁶.

43) לפי שנאמר בו (דברים יד, כח) "והנחת", ולא נאמרה בו נתינה (נדרים פד:). 44) כן הוא בתוספתא פאה פ"ב (הוצאת ליברמן עמוד 84 72 לפי כתב-יד עהרפורט) והיינו שאין לעני זכות לתת לעני אחר למען יחזיק לו טובה. אבל במתחלק בבית, יכול ליתן לכל מי שירצה, וראה להלן. 45) חולין קלא. שנאמר בו (שם כו, יב): "ונתתי ללוי לגר וגו'" (נדרים שם). 46) ואי אפשר להוציא מידו בעל-כרחו. ומה שאמרו בחולין שם: "ואפילו עני שבישראל מוציאין אותו מידו", אין פירושו כמו למעלה, אלא כמו שפירשו שם קלא: שאין העני לוקח לעצמו את המעשר-עני, אלא נותנו לעני אחר. וזה נכלל במה שכתב רבינו להלן הלכה יד (תוספתא כפשוטה).

יא. היה לו מעשר בגרן⁴⁷ ורצה לתנו לעני קרובו או מידעו - יש להפריש מחצה לתנו לו, והחצי מחלקו לכל עני שיעבר פשעור שאמרנו.

מתוך מהדורת חזק

מְשַׁלְמִין מִמֶּנּוּ אֶת הַתְּגִמּוּלִין⁶⁹; אָבֵל מְשַׁלְמִין⁷⁰ מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁל גְּמִילוּת חֲסִדִים⁷¹. וְצָרִיף לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר עֲנִי⁷². וְאֵין פּוֹדִין בּוֹ שְׁבוּיִים⁷³, וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ שׁוֹשְׁבֵינֹת⁷⁴, וְאֵין נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ דָּבָר לְצַדִּיקָה, וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְחֶבֶר עִיר בְּטוֹבַת הַנְּאֻה⁷⁵. וְאֵין מוֹצִיאִין⁷⁶ אוֹתוֹ מֵהָאָרֶץ לְחוּץ לְאָרֶץ, שְׁנֵאמַר: וְהִנַּחְתָּ בְּשַׁעֲרֶיהָ, וְנֵאמַר: וְאָכְלוּ בְּשַׁעֲרֶיהָ וְשָׁבְעוּ.

(67) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 59 51) כגירסת כתב-יד עהרפורט. (68) כלומר, העני אינו ראוי לפרוע בו חובו, שלא ניתן לו אלא לצרכו בלבד, ראה בפ"ז מהלכות זכיה ומתנה, כמו שכתב הראב"י"ה (הובא באור-זרוע הלכות צדקה סימן יא) [וראה בהלכות זכיה ומתנה שם הלכה יד והערה נוספת נז, ובפ"ג מהלכות עבדים הלכה טו והערה קיג]. (69) שאם חבירו נתן לו מעשר עני, והוא מחזיר לו עכשיו כתשלום טובה (תוספתא כפשוטה). (70) בכתבי יד תימן "משלחין" (תוספתא כפשוטה). וכן הוא בתוספתא שם. וכן הוא להלן בפ"ז מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. וראה בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכה כא. (71) כלומר, נותנו לעני אחר בתור חסד, ובלי ציפיה לתשלום גמול. (72) שיידע שאינו מצפה ממנו לתשלום גמול (פאת-השולחן בשם בית-יוסף). ועוד שיידע שלא להוציאו מהארץ לחוצה לארץ, כדלהלן. וראה בהלכות מעשר שני שם, ובהלכות שמיטה ויובל שם. (73) שלא ניתן אלא לצרכו של העני, כנ"ל. (74) שהכוונה שגם חבירו יחזיר לו שושבינות (הלכות זכיה ומתנת שם הלכה ב) [ואף-על-פי שרק במעות הדין כן, ולא בפירות (עיין שם הלכות ב-טו)] – אין זה אלא בעשיר הנותן, אבל עני הנותן אף בפירות דעתו למתנת על-ימנת להחזיר, ראה שם הלכה טו והערה נוספת נז]. (75) כלומר, נותנים אותו לרב העיר כמתנה ואין זה בזיון התורה, אבל לשלוח לו צדקה גנאי הוא לו (אור-זרוע שם סימן כו, וראה ברדב"ז והגר"א ביו"ד סימן רנא ס"ק כג). (76) ספרי פ' ראה (לדברים כו, יב).

וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עֲנִי. אֵימַתִּי? בְּזִמְן שֶׁקָּבְלָה מִמֶּנּוּ לְקַח חֵלֶק בְּכָל הַשָּׂדֶה, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּן לּוֹ שְׁלִישָׁה אוֹ רְבִיעִיהַ בְּשִׁכְרָו⁵⁹. אָבֵל אִם אָמַר לּוֹ בְּעַל הַשָּׂדֶה: שְׁלִישׁ מַה שְׁאֵתָה קוֹצֵר בְּלִבְךָ הוּא שְׁלֶף אוֹ רְבִיעֵה מַה שְׁתַּקְצֹר - הֲרִי זֶה אֵין לּוֹ פְּלוּם עַד שִׁקְצֹר⁶⁰, וּבְשִׁעַת הַקְּצִיר הוּא עֲנִי, לְפִיכָף מִתֵּר בְּלֶקֶט שְׂכָחָה וּפָאָה. וְאִסוּר בְּמַעֲשֵׂר עֲנִי; שְׂאֵין מְפָרִישִׁין מַעֲשֵׂר עֲנִי אֶלָּא אַחַר שֶׁקְצֹר, וְהֲרִי זָכָה בְּחֵלְקוֹ שֶׁקְצֹר⁶¹.

(58) פאה שם. (59) שנעשית השדה כולה ברשותו ובחזקתו, לפיכך אסור (פירוש המשנה שם). וכרבי יהודה שם, שאמר בלשון אמיתי, ולפרש דברי חכמים בא (כסף משנה). (60) כלומר, לאחר הקצירה. (61) ומוזהר על שלו.

טז. הַמוֹכֵר אֶת שְׂדֵהוּ⁶² קָרַקַע וּפְרוֹת⁶³ וְהָעֲנִי⁶⁴ - הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּלֶקֶט שְׂכָחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עֲנִי שְׁלָה. וְהַלּוֹקֵחַ אִסוּר בָּהֶן, אֵף עַל פִּי שְׁעֵדִין לֹא נִתְּן דְּמַיִם⁶⁵. וְאֶפְלוּ לָוֶה הַדְּמַיִם וְלִקְחָה⁶⁶ - הֲרִי זֶה אִסוּר בְּמַתְנֹת עֲנִיִּים.

(62) שם משנה ו: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקה אסור". (63) ירושלמי על המשנה שם: "כשמכר לו שדהו וקמתה, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, זה אני קורא שדך, ואצל זה אני קורא קצירך", כלומר, שניהם אסורים. וראה למעלה פ"ד הלכה יא. (64) שאם לא כן, אסור אף-על-פי שאינו בעל השדה. (65) אלא קנה אותה בחזקה בלבד (ראה בפ"א מהלכות מכירה הלכה ח והערה לא, שחזקה בלבד קונה בלי נתינת מעות) וזקף עליו הדמים במלוה, שאם לא כן אלא כבר נתן דמים עבור השדה, הרי הוא עשיר ובוודאי אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. (66) שאף באופן זה אינו עשיר, כיון שחייב לאחר, אותם הדמים. וראה להלן פ"ט הלכה יג.

יז. מַעֲשֵׂר עֲנִי⁶⁷ - אֵין פּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ מִלְּוָה⁶⁸, וְאֵין

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

הַמְצָנָה הַי"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ בְּמַעֲשֵׂה תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "וְהָיָה לְטַטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ" (דברים ו, ח). וּיְכַר נִכְפַל הַצּוּי בְּמַצָּנָה זוֹ אֲרָבַע פְּעָמִים (שמות יג ט, טז. דברים ו, ח. יא, יח).

~ יום שני י"ד ניסן ~

מצות עשה יג.

הַמְצָנָה הַי"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ בְּמַעֲשֵׂה תְּפִלִּין שֶׁל

~ יום ראשון י"ג ניסן ~

מצות עשה כו. יב.

הַמְצָנָה הַכ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּי הַכֹּהֲנִים לְכַרֵּךְ אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּכָל-יוֹם, וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "כֹּה תִכְרֹכוּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם" (במדבר ו, כג). וּיְכַר נִתְּבָאָרוּ דִּינֵי מַצָּנָה זוֹ בְּפֶרֶק הָאֶחָדוֹן מִמְּגִלָּה (כד). וּמִתְעַנֶּיחַ (כו). וּבְפֶרֶק ז' מִמִּסְכַּת סוּטָה (לז).

מתוך מהדורת חזק

אחד, והמלך שגני ספרי תורות, כמו שנתבאר בפרק ב' מסנהדרין. וכבר נתבארו דיני כתיבת ספר תורה ותנאי בפרק ג' ממנחות (ל ואילך) ובריש (בבא בתרא יג"ד). ושבת (קלג).

~ יום רביעי ט"ז ניסן ~

מצות עשה יו.

המצוה הי"ז — הצווי שנוצטוינו שכל-מלך היושב אצלנו על פסא המלכות יכתב ספר תורה לעצמו ולא יפרד ממנו, והוא אמרו יתעלה: "והיה כשכתו על פסא ממלכתו וכתב לו את-משנה התורה הזאת" (שם יז, יח). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא).

~ יום חמישי י"ז ניסן ~

מצות עשה יד.

המצוה הי"ד — הצווי שנוצטוינו במעשה ציצית, והוא אמרו יתעלה: "ועשו להם ציצת וגו' ונתנו על-ציצת הפנה פתיל תכלת" (במדבר טו, לח). אף אינה נמנית בפתי מצות, אף-על-פי שהכלל הוא אצלנו (מנחות לח): "התכלת אינה מעכבת את-הלכן והלכן אינו מעכב את-התכלת", שכן אמרו בספרי (פרשת שלח שם): "יכול שהן שתי מצות: מצות תכלת ומצות לבן? תלמוד לומר: והיה לקם לציצת — מצוה אחת היא ואינה שתי מצות". וזו אין הנשים חייבות בה, כמו שנתבאר בתחלת גמרא קדושין (גג). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפרק ד' ממנחות (לח. ואילך).

~ יום שישי י"ח ניסן ~

מצות עשה ימ.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ה, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנגאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

~ שבת קודש י"ט ניסן ~

מצות עשה ימ.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ה, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנגאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

ד, והוא אמרו יתעלה: "וקשרתם לאות על ירך" (שם); וגם הצווי במצוה זו נכפל ארבע פעמים. והראיה שתפלין של ראש ושל יד שתי מצות — הוא אמרם בגמרא מנחות (מד). על דרך התמה על מי שסובר, שתפלין של ראש ושל יד לא תונח אחת מהן בלי האחרת, אלא כשיהיו שתיהן בנמצא, וזה לשונם: "מאן דלית לה שתי מצות, תדא מצוה לא לעבד?! כלומר: מי שאי אפשר לו לעשות שתי מצות לא יעשה [לפחות] אחת?! לא, אלא יעשה את-המצוה שבירדו, ולפיכך יניח איזו מהן שבנמצא. הנה נתבאר לך, שקראו לתפלין של יד ושל ראש שתי מצות. ושתי מצות אלו אין הנשים חייבות בהן, שהרי אמר יתעלה בטעם חיוכן: "למען תהיה תורת ה' בפיך" (שמות יג, ט) — ונשים אינן חייבות בתלמוד תורה, וכך בארו במקלטה. וכבר נתבארו כל-דיני שתי המצות האלה בפרק ד' ממנחות (לא: ואילך).

~ יום שלישי ט"ו ניסן ~

מצות עשה טו. יח.

המצוה הט"ו — הצווי שנוצטוינו במעשה מזוזה, והוא אמרו יתעלה: "ויכתבתם על-מזוזות ביתך ויבשעריך" (דברים ו, ט). וכבר נכפל הצווי בענין זה (שם יא, ב); ודיני מצוה זו פלם נתבארו בפרק ג' ממנחות (דף לא ואילך).

המצוה הי"ח — הצווי שנוצטוינו שיהא לך-לזכר ממנו ספר תורה לעצמו. ואם כתבו בירו — הרי זה משבח מאד והוא עדיף, כמו שאמרו (מנחות ל): "כתבו, מעלה עליו הפתוב באלו קבלו מהר סיני". ואם אי אפשר לו לכתבו בירו — חייב הוא לקנותו או יבקש שיכתבו בשבילו, והוא אמרו יתעלה: "כתבו לקם את-השירה (שירת האזינו) הזאת" (שם לא, יט) ומתוך הצווי על כתיבת פרשת השירה נלמד על חיוב כתיבת כל התורה, לפי שאינו מתר לכתב את-התורה פרשיות פרשיות (ובעל-כרחי חייב בכתיבת התורה כולה). ואכן רצונו באמרו "את-השירה הזאת" — כל-התורה הפוללת את-השירה הזאת. ולשון גמרא סנהדרין (כא): "אמר רבא: אף-על-פי שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה — מצוה לכתב משלו, שנגאמר: 'ועתה כתבו לקם את השירה הזאת'. איכתבה (הקשה על דבריו) אפיי: (נאמר במשנה שמלך) כותב לו ספר תורה לשמו, כדי שלא יתגאה בשל אבותיו — (מכאן ש)מלך אין (כו), הדיוט לא?!" ובאה התשובה: "התם לא נצרכה (שם לא בא הפסוק ללמד) אלא לשתי תורות, פדתנא: 'וכתב לו את-משנה התורה' — שתי תורות"; כלומר, שהחלוק בין מלך להדיוט הוא, שכל-אדם חייב לכתב ספר תורה

נוהגים ללמוד בימי הספירה מס' סוטה נוסף על השיעורים הקבועים - דף ליום דף ליום

היום יום ז' אייר

משיחת ערב חג השבועות תשמ"ה

- 1 י. הוזכר לעיל (סעיף ח) על-דבר המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו ללמוד
2 בימי הספירה מסכת סוטה (נוסף על השיעורים הקבועים) - דף ליום דף ליום, אשר בהתאם לכך,
3 ה"סיום" דמסכת סוטה הוא - בערב חג השבועות.
4 ובהקדים - "קלאץ-קשיא" בעניין זה שאין שמים לב. וזאת, למרות שרגילים לדייק בעניינים דקים
5 "כחוט השערה":
- 6 מקובל לחשוב שבמסכת סוטה ישנם מ"ט דפים - בהתאם למ"ט הימים דספירת העומר. דף ליום
7 דף ליום. אמנם, לאמיתו של דבר, יש במסכת סוטה מ"ח דפים בלבד. שכן, התחלת המסכת (כבכל
8 המסכתות) - בדף ב', ובמילא, ישנו יום אחד שבו חסר, לכאורה, הלימוד דמסכת סוטה, מה-שאין-כן
9 בנוגע לספירת העומר - אם יחסר ח"ו יום אחד ממ"ט ימי הספירה, אין זה "שבע" שבתות תמימות!"
10 ויש לומר - ש"דף-השער" דמסכת סוטה משלים את מניין מ"ט הדפים המכוונים כנגד מ"ט ימי
11 הספירה.
- 12 והביאור בזה:
- 13 "דף-השער" הוא בבחינת "שומר" על המסכת כולה - בדוגמת שער העיר שעניינו לשמור שלא ייכנסו
14 דברים בלתי רצויים. וכפי שיודע ומבין גם פשוט שבפשוטים, ש"דף-השער" של "סידור", "תהילים"
15 וכיוצא-בזה, ובנדון דידן, מסכת סוטה - שומר על שאר הדפים שלא יתקמטו, ופשיטא - שלא ייקרעו,
16 וכן שלא ייפול עליהם לכלוך וכיוצא-בזה. ומכיוון שכן, יש לו שייכות ל"פנים" הספר, ובנדון-דידן -
17 מסכת סוטה.
- 18 אמנם, ביאור זה אינו מספיק עדיין. שכן, יום ראשון דספירת-העומר הוא אחד מימי הספירה (ולא
19 רק הקדמה וכיוצא-בזה), ולא עוד, אלא שיש בו מעלה יתירה לגבי שאר ימי הספירה, שהרי כל ימי
20 הספירה אינם באים אלא מכוחו של יום ראשון, שבו הייתה הבאת והקרבת העומר. ואם-כן, כיצד ייתכן
21 שביום זה ילמדו את ה"שער" בלבד?
- 22 ולכן, יש לומר, ש"דף השער" אינו בבחינת שומר בלבד, דבר הטפל כו', אלא אדרבה - יש בו עליו
23 לגבי כל המסכת:
- 24 ב"דף-השער" נדפס גם שם המסכת - שם הכולל את המסכת כולה, ונפקא-מינה לדינא בנוגע למכירת
25 ספר (מסכת) על-ידי "שטר", שכאשר כותבים ב"שטר" את שם הספר, אזי עובר הספר מרשותו של המוכר
26 לרשותו של הלוקח. וכל זה - אפילו ב"שמות הסכמיים", ועל-אחת-כמה-זכמה ב"שמו אשר יקראו לו
27 בלשון הקודש", אשר כתורת הבעל-שם-טוב², מהווה מחייה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.

(1) אמור כג, טו. וראה טוש"ע ואדה"ז) או"ח סתפ"ט ס"ח (2) שעה"ה"א פ"א.
(סכ"ג-כד).

- 1 ולהעיר מדברי השל"ה³: "אף מי שהוא עם הארץ גמור, ומצטער מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין
2 שום דבר, קורא בכל ליבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל-פה. . . ושמות כל המסכתות. . . וקריאת
3 השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם".
- 4 ומעלה מיוחדת בנוגע לשם דמסכת "סוטה" – להיותו מהמסכתות ששםם נזכר בגמרא⁴.
- 5 ונמצא, ש"דף-השער" אינו "שומר" בלבד, כלומר דבר הטפל לדפי המסכת עצמה, אלא אדרבה: מכיוון
6 שנרפס בו שמה של המסכת, כולל הוא ומהווה ומחזיק את כל דפי המסכת כולה.
- 7 וזוהי שייכותו של "דף-השער" ליום א' דספירת-העומר – שכל ימי הספירה באים מכוח הבאת
8 והקרבת העומר ביום זה:
- 9 בלימוד דף ליום דף ליום – הרי גם כאשר לומד בדרך הפשט, הדרוש, הרמוז והסוד, אין לו אלא
10 העניינים השייכים לדף פרטי זה, על-דרך ובדוגמת הספירה הפרטית דכל יום: מה-שאינ-כן ביום א'
11 דספירת העומר שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער" (ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל
12 ללמוד דף ליום דף ליום) – יש לו את המסכת כולה (לא רק "בכוח" בלבד, אלא) באופן של "כלל",
13 ומזה נמשכים ה"פרטים" – דף ליום דף ליום, על-דרך ובדוגמת שאר ימי הספירה הבאים מכוח הבאת
14 העומר ביום א'.
- 15 ועל פי זה יש לבאר את העניין ד"נעוץ סופן בתחילתן"⁵ – דלכאורה, מכיוון שב"סופן", לאחר שסיים
16 את כל דפי המסכת, יש לו את המסכת כולה, אם כן, מהו העילוי בכך ש"נעוץ סופן בתחילתן", "תחילתן"
17 ממש, לפני שהתחיל ללמוד את הדף הראשון (שהרי לאחר שכבר התחיל – שוב אינו אוחז בהתחלה
18 ממש)?! והביאור – על פי האמור – שב"תחילתן", ב"דף-השער", ישנו כל העניין באופן של "כלל".
- 19 יא. על-פי האמור, יש להתעכב תחילה על ההוראה שלמדים משמה של המסכת – "סוטה".
20 ובהקדמה: אף שאין זה אלא שם (מסכת) בלבד, מכל-מקום, מכיוון שגם זה עניין בתורה, ועד ששייך
21 הוא לתורה כולה, כדברי הרמב"ם⁶: "האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת,
22 אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה (כולה), וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל-פה".
23 מובן, שגם בעניין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה', כדלקמן.
- 24 והעניין בזה:
- 25 הפירוש ד"סוטה" הוא – מלשון "שטות", כדרשת חכמינו ז"ל⁷ על הפסוק⁸ "איש כי תשטה אשתו",
26 "אין אדם עובר עבירה אלא-אם-כן נכנס בו רוח שטות".
- 27 ולכאורה, בשלמא עצם העובדה ד"נכנס בו רוח שטות" – אפשרית היא מצד עניין הבחירה, אבל
28 כיצד ייתכן שעניין כזה ("סוטה") יהיה שם של חלק (מסכת) בתורה?!
29 ואף שהקב"ה הוא "כל יכול", מכל-מקום הרי נאמר⁹ "לא יהי' לך אלהים אחרים על פניי", ואם כן,
30 נשאלת השאלה: איך ייתכן שבתורתו של הקב"ה – "על פניי" – יהי' עניין של "רוח שטות" שעלול
31 להביא לעבירה על רצונו ית', שזהו עניין ד"אלהים אחרים"¹⁰?!
32 והביאור בזה:
- 33 ידוע הכלל דירידה צורך עליי', כלומר, כוונת הירידה היא – כדי שעל ידי זה יבוא האדם לעילוי גדול
34 יותר מכמו שהיה קודם הירידה, על-דרך מעלת הבעל-תשובה לגבי צדיק¹¹, וזהו גם הדיוק בלשון "נכנס

(8) נשא ה, יב.

(9) יתרו כ, ג. ואתחנן ה, ז.

(10) ראה תניא שם.

(11) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. ובכ"מ.

(3) יג, סע"א ואילך בהג"ה.

(4) סוטה בתחילתה.

(5) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(6) הל' תשובה פ"ג ה"ה.

(7) סוטה ג, א. וראה תניא פכ"ד.

- 1 בו רוח שטות" – שבעצם אין הדבר שייך אליו כלל, אלא ש"נכנס בו" ממקום אחר, באופן ד"נורא עלילה
2 על בני אדם"¹², וזאת, כדי שעל ידי זה יבוא לעילוי גדול יותר מכמו שהיה לפני הירידה.
- 3 וכן הוא בנוגע לירידה ד"סוטה", שהכוונה בזה היא – שעל ידי זה יהי העילוי ד"ונקתה ונזרעה
4 זרע", "אם הייתה עקרה נפקדת . . אם הייתה יולדת בצער יולדת בריווח, נקבות יולדת זכרים כו"¹³,
5 וכמסופר בגמרא¹⁴ בנוגע לחנה: "אם ראה תראה"¹⁵. . אמרה חנה לפני הקב"ה, אם ראה – מוטב, ואם
6 לאו – אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך
7 פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע".
- 8 [ולמעשה, שגם בהשקאת הסוטה מודגש העניין דירידה צורך עלי' – כמאמר רבותינו ז"ל¹⁶ "גדול
9 השלום שהשם [שם הוי', שם היותר נעלה מבין כל השמות שאין נמחקין, "שם המפורש"¹⁷] שנכתב
10 בקדושה, אמר הקב"ה, ימחה על המים שבביל להטיל שלום בין איש לאשתו", שבזה מודגש גדול העילוי
11 דעניין השלום, אשר לא זו בלבד ש"מזבח מוריד עליו דמעוה"¹⁸, אלא יתירה מזה, שהקב"ה אומר
12 שבבביל עילוי זה מותר ש"ימחה שמי על המים", תכלית הירידה. ולא עוד, אלא שיש מצווה בדבר,
13 ובלבד שיהי' "שלום בין איש לאשתו".]
- 14 יב. ביאור העניין:
- 15 לכאורה, אינו מובן: כיצד אמרה חנה "אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי
16 מי סוטה כו" – הרי השקאת הסוטה אינו אלא אם נסתרה לאחרי קינוי הבעל, ולאחרי קינוי הבעל אזי
17 הסתירה אסורה (גם בסתירה כזו שלולי קינוי הבעל אין בה איסור¹⁹), ואם כן, כיצד ייתכן שחנה תעבור
18 על הקינוי דאלקנה ותסתתר, בה בשעה שיש איסור בדבר?!
- 19 אפילו לולי האיסור, לא מסתבר שחנה תעבור על דבריו של אלקנה – כאשר יודעים אודות גדול
20 מעלתו של אלקנה. כמסופר במדרש²⁰ בנוגע לאופן עלייתו לרגל, שהי' מעלה עמו את כל אנשי העיר
21 שבדרך, ו"בדרך שהי' עולה שנה זו לא הי' עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים", כלומר, שזיכה
22 רבים מישראל בעניין ד"יראה כל זכורך אל פני האדון הי'²¹, "כדרך²² שבא ליראות כך בא לראות"!
23 וכל זה, כאמור, מצד דבריו של אלקנה בלבד, וכל-שכן וקל-וחומר – כאשר יש איסור בדבר!
- 24 ואם מפני שעל ידי זה יהי' "ונקתה ונזרעה זרע" – הרי זה על-דרך ובדוגמת (אבל לא ממש) "האומר
25 אחטא ואשוב", ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"²³ (אלא אם כן "דחק ונתחזק כו"²⁴)!
- 26 אמנם, בנוגע לפועל – בוודאי לא נסתרה כו', אלא רק "אמרה . . אלך ואסתתר כו", אבל
27 אף-על-פי-כן, השאלה היא: כיצד יכלה להעלות על דעתה ולומר שתעבור על דבר איסור?!
- 28 והביאור בזה:
- 29 מכיוון שכוונתה אינה אלא כדי שעל ידי זה יהי' העניין ד"ונקתה ונזרעה זרע" – הרי במקום
30 שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא²⁵, ובמילא, מצד פנימיות העניינים אין ב"סתירה" זו עניין של חטא
31 כלל;

(19) ראה צפע"נ הלי' סוטה פ"א ה"ז. וראה לקו"ש ח"ח ע' 61.
(20) יל"ש ש"א רמז עז.
(21) משפטים כג, יז.
(22) חגיגה בתחלתה.
(23) יומא פה, ב - במשנה. רמב"ם הלי' תשובה רפ"ד.
(24) ראה תניא פכ"ה. אגה"ת פ"א.
(25) כש"ט הוספות סל"ח. וש"נ. וראה לקו"ש ח"כ ע' 426 הע' 78. וש"נ.

(12) תהלים טו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו"ח תולדות יג, א ואילך. שעה"ת לאדהאמ"צ ח"א כ, ד ואילך.
(13) סוטה כו, א. הובא בפרש"י עה"ת נשא שם, כח.
(14) ברכות לא, ב.
(15) ש"א א, יא.
(16) במדבר פ"א, ז. וש"נ. וראה שבת קטז, א. וש"נ. רמב"ם הלי' חנוכה בסופן.
(17) רמב"ם הלי' יסוה"ת פ"ו ה"ב.
(18) גיטין בסופה.

ובנוגע לחיצוניות העניינים במעשה בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, שישנו המעשה ד"סתירה" –
הנה לזה מועילה התשובה, שכן, כאשר "דחק ונתחזק כו' מקבלין תשובתו", וטעם הדבר – מכיוון שמצד
פנימיות העניינים לא הי' כאן עניין של חטא.
ויש להוסיף בזה – בעומק יותר:
אפילו כשהסתירה היא (לא כדי שיהי' "ונקתה ונזרעה זרע", אלא) מצד ה"רוח שטות", ויתירה מזה,
אפילו לאחרי שנתברר שהי' עניין של היפך הטהרה כו' – הנה גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי
שהם למעלה (אף שבמחשבת ורגש האדם אינו כן), תכלית הכוונה בזה היא – בשביל העלי' דתשובה,
כלומר, כל הירידה אינה אלא כדי שסוף כל סוף יבוא לעילוי דתשובה, שהרי "בוודאי סופו לעשות תשובה,
בגלגול זה או בגלגול אחר, כי לא ידח ממנו נדח"²⁶.
ולכן, גם אז הרי זה ("סוטה") שם דתורה – דמכיוון ש"בוודאי סופו לעשות תשובה", נמצא, שתכליתו
של החטא (כמו שהוא מצד למעלה) הוא – הנעל'²⁷.
ולא עוד, אלא אפילו כשהחטא הוא באופן ד"אחטא ואשוב", שאז "אין מספיקין בידו לעשות
תשובה" – גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה, הכוונה בזה היא – שיהי' "דחק
ונתחזק", היינו, לעוררו לתשובה נעלית יותר²⁸.
יח. ובפשטות – שזוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, "בנערינו
ובזקנינו גו' בכנינו ובכנותינו"²⁹, שלימות העם, וכאים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה'
אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"³⁰, שלימות הארץ, ושם גופא – להר הקודש, ולבית המקדש
השלישי, ומקבלים שם את התורה – "אוריין תליתאיי", שלימות התורה, ובצירוף כולם – שלימות
המשולשת, "חוט המשולש"³¹,
וכל זה – תיכף ומיד, במהרה בימינו ממש.

(29) בא י, ט.

(30) עקב יא, יב.

(31) ראה קהלת ד, יב.

(26) תניא ספ"ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סו"ג.

(27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 65 ואילך. ח"ח ע' 236 הע' 14. ח"ח

ע' 395. וש"נ.

(28) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1153 הע' 16.

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום חמישי עמ' ב

בפני שנים, והרי היא סוטה ולכא ה'אידנא מי סוטה ל'מיבדקה –
ואין בזמן הזה מי סוטה לבדוקה, וקאמר לה עילויה איסורא
דלעולם – ומספק תהיה אסורה עליו לעולם. לכן לא יקנא הבעל
לאשתו בזמן הזה, וממילא לא תיחשב סוטה להיאסר עליו.
אמר ריש לקיש, מה לשון קינוי – מפני מה נקרא ציווי הבעל
לאשתו 'קינוי', משום שהוא דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים
– הקינוי גורם שאחרים יכעסו עליה, וקינוי מלשון כעס. מדייקת
הגמרא מדבריו, אלא קסבר שקינוי על פי עצמו – שאין צריך
לקנאות בפני עדים, וכולי עלמא לא ידעי דקני לה – ולכן האנשים
לא ידעו שקינא לה, ואמרי מאי דקמא דקא בדה – ויאמרו מפני
מה היא מתרחקת מהאנשים, ואתו למיעבד קנאה בהדה – ויבואו
לידי כעס ומריבה עמה. ורב וימר בר רבי שלמיא משמיה דאבאי
אמר, נקרא 'קינוי' משום שהוא דבר המטיל קנאה בינו לבניה –
שבאה לידי כעס ומריבה עם בעלה על שחושד בה. מדייקת הגמרא
אלא קסבר כמשנתנו שקינוי על פי שנים עדים, וממילא וכולי
עלמא ידעי דקני לה ואינם באים עם האשה לידי כעס, ואיהו הוא
דאתי למיעבד קנאה בהדה – ורק לבעל יגרם כעס ומריבה עם
האשה.

אליעזר במשנה. שואלת הגמרא, מהלשון אף לדברי רבי יוסי ברבי
יהודה, משמע שולא מ'פעיא למשנתנו – על שיטת רבי אליעזר
במשנה פשוט שיש להשיב, וחידשו שאף לשיטת רבי יוסי יש להשיב,
והרי אדרבה – מסתבר להיפך, שלמשנתנו איבא עיקר – שקינא
לה בפני עדים, ולכן מסתבר להאמין לו, אבל התם – לשיטת רבי
יוסי ליבא עיקר – שלדעתו אין צריך לקנא לה בפני עדים, ולדבריו
יותר מתקבלת תשובת חכמים שיש לחשוש שמתוך כעסו יאמר
שקינא לה. מתרצת הגמרא, אלא אי איתמר הכי איתמר – כך
נאמרו הדברים, אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן לדברי
רבי יוסי ברבי יהודה ואף למשנתנו אין לדרבן סוף, ואכן עיקר
תשובת חכמים היא על שיטת רבי יוסי ברבי יהודה, וחידשו שאף
למשנתנו יש תשובה לשיטת רבי אליעזר.
אמר רבי חנינא מסורא, לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה
שאין בית המקדש קיים ולא ניתן להשקות את הסוטה, לא תיסתרי
בהדי פלוני – אל תתחדי עם פלוני, ואפילו בינו לבניה בלא עדים
לא יאמר כך לאשתו, משום דילמא קיימא לן ברבי יוסי ברבי
יהודה – שמא הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה דאמר בשם רבי אליעזר
קינוי על פי עצמו, ומיסתתרא – והאשה תתחדי עם אותו פלוני

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מונח המאור"

המקנא לאשתו - פרק ראשון

התורה. עונה הגמרא, סדר המסכתות בסדר נשים נקבע כך משום
 שאיירי התנא מאחר ששנה את מסכת בתובות ותנא בה את פרק
 המידר שעוסק בעניני נדרים, תנא סמוך לו את מסכת נדרים, ואירי
 התנא את מסכת נדרים, תנא סמוך לו את מסכת נזיר משום דמי
 לנדרים - שניירות חלה על ידי סדר שנקבל על עצמו. וקתני את
 מסכת סוטה סמוך למסכת נזיר, כדרכי - ללמוד שכל הרואה סוטה
 בקילקולה יזיר עצמו מן היין.
 מדייקת הגמרא מלשון התנא שאמר התקנא לאשתו, ולא אמר -
 רבי אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים, שדיעבד אין
 לבתחילה לא - לכתחילה אין ראוי שיקנא בעל לאשתו, ופרשת
 סוטה נאמרה באופן שעבר על האיסור וקנא לה, שספק תנא ידון
 שאסור לקנאות - כיון שהקיני גורם לריב בין הבעל לאשה על
 שחושד בה.
 אמר רבי שמואל בר רב יצחק, כי היה פתח ריש לקיש בסוטה
 - לדרוש בפרשת סוטה, אמר הכי, אין מווינין לו לאדם אשה אלא
 לפי מעשיו - צנועה לצדיק ופרוצה לרשע. שנאמר כי לא ינוח
 שקט הרשע על גודל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה
 ידיהם הרי שמתאימים לאדם את סביבתו על פי מעשיו. אמר רבה
 בר בר חנה אמר רבי יוחנן וקשיין לוינון - איש לאשה בקריעת
 ים סוף אשר נשתנו בה סדרי בראשית, שנאמר אלהים מושיב
 יחידים ביה - מושיב את האיש ואשה שחיו ביחידות בתוך אותו
 בית, ומוציא אסירים בפשוטות - והוציא את ישראל שחיו אסורים
 במצרים, בזמן שכשר וטוב ללכת, בחודש ניסן שהוא לא חם ולא קר,
 הרי שהוקש זיווג איש ואשה לקריעת ים סוף. מקשה הגמרא על ריש
 לקיש, איני, והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם
 יצירת הולד הזכר, בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני,
 בת פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני - ומבואר שאין הזיווג נקבע
 לפי מעשיהם, שהרי לא ניתן לדעת בשעת יצירת האדם האם יהיה
 צדיק או רשע. מתרצת הגמרא, לא קשיין, הא - מה שאמר רבי
 יהודה בשם רב שארבעים יום קודם יצירת הולד נקבע הזיווג
 משמים, זהו בויג ראשון שהוא לפי מזל, והא - מה שאמר ריש
 לקיש שנקבע הזיווג צדיק לצנועה ורשע לפרוצה, זהו בויג שני
 שהוא לפי מעשיהם.
 שנינו במשנה, רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים וכו' רבי
 יהושע אומר וכו'. מדייקת הגמרא, עד כאן לא פליגי רבי אליעזר
 ורבי יהושע אם צריך שני עדים או שדי בעד אחד, אלא בקיני
 וקתני - שלדעת רבי אליעזר צריך להביא שני עדים רק על הקיני,
 ולדעת רבי יהושע צריך להביא שני עדים גם על הסתירה, אכל
 בטומאה - אם העידו שנים על הקיני ועל הסתירה, ובא עד אחד
 והעיד שנבעלה לאותו פלוני כשהתחידה עמו, כולם מודים שהעד
 אהד מהימן - ואין בודקים אותה במים המאררים, אלא יוצאת בלא
 כתובה ואסורה לבעל ולבעל, שהרי לא נחלקו בכך. ותנן נמי - וכן
 מפורש במשנה לקמן, עד אהד אומר אני ראיתי שניטמאת -
 שנבעלה לאותו פלוני כשהתחידה עמו. לא היתה שותה את המים
 המאררים, משום שמאמינים לעד שאכן זינתה. שואלת הגמרא,
 מהאיריתא מניגן דמהימן עד אהד - מהו המקור בתורה שנאמן
 עד אחד לומר שזינתה. עונה הגמרא לפי מה ששינוי בברייתא לתנו
 רבנן נאמר לגבי אשה שקנא לה בעלה ונסתרה "היא נטמאה ויעד
 אין בה" - ואף שנכתב 'עד' בלשון יחיד, בשנים הכתוב מדבר -
 כונת הפסוק שאין שני עדים שראו שנבעלה, או אינו אלא אפילו
 באהד - שמא נפרש שאין אפילו עד אחד שנבעלה, אין לומר כן,
 שתלמוד לומר - שהרי נאמר בתורה "לא יקום עד אהד באיש לכל
 עון ולכל חטאת",

אשה שקינא לה בעלה, דהיינו שאמר לה אל תתיחדי עם פלוני,
 ונסתרה, דהיינו שעברה על ציווי והתיחדה עמו - היא הנקראת
 סוטה, ואסורה לבעלה מן התורה כדין אשת איש שזינתה, אלא אם
 כן תיבדק כסדר הכתוב בפרשה ויוכח שלא נבעלה לאותו פלוני.
 סדר בדיקתה הוא, שמביאה בעלה לבית המקדש, ובית דין הגדול
 משקים אותה מים מאררים, אם מתיסרת באיסורים משונים ומתה -
 סימן הדבר שנבעלה לו, ואם לא היו מוזקים לה המים - סימן הדבר
 ששתורה היא ולא נבעלה לו, וחזרת לבעלה ואף הייתה מתברכת
 בבנים זכרים. אם האשה מודה שנבעלה, אין משקים אותה, אלא
 מגרשה ומפסידה כתובתה כדין אשת איש שזינתה. וכן אם אמרה
 האשה שאינה רוצה להיבדק, או שאמר האיש שאינו רוצה
 שתתיבדק, אינה שותה. ובמקרים אלו ודומיהם שאין משקים אותה,
 חיבי הבעל לגרשה, ואף לאחר שתתגרש או ימות בעלה אסורה על
 הבעל, וכן אינה אוכלת בתרומה, כדין אשת איש שזינתה.
 משנה. בעל התקנא לאשתו ואומר לה אל תתיחדי עם איש פלוני,
 והיא עברה על ציווי והתיחדה עמו מרצון, רבי אליעזר אומר אינה
 נאסרת על בעלה כדין סוטה וכן אינו משקה אותה את המים
 המאררים, אלא אם כן מקנא לה על פי שנים - ציויה עליה בפני
 שני עדים כשרים והעידו שציויה עליה בפניהם. אך אין צריך שיעידו
 שנים שהתיחדה עם אותו פלוני, אלא ומשקה על פי עד אהד - אף
 אם העיד עד אחד שהתיחדה עמו או על פי עצמו - או שהבעל
 עצמו אומר שראה שהתיחדה עמו - הרי היא סוטה, שאסורה
 לבעלה ומשקים אותה את המים המאררים. רבי יהושע חולק
 ואומר שאינה נחשבת סוטה להיאסר על בעלה ולהשקותה את
 המים המאררים - אלא אם כן מקנא לה על פי שנים - שהעידו
 שנים שציויה עליה בפניהם שלא להתיחד עם אותו פלוני, ומשקה
 על פי שנים - וכן שהעידו שנים שהתיחדה עמו בפניהם.
 כאמור, אין האשה נחשבת סוטה אלא אם כן קינא לה בעלה ועברה
 על ציויו. דנה המשנה ביצר מקנא לה - מהו הציווי שמצווה עליה,
 אם אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני, אין זה נחשב
 קיני, ואף שעברה על ציווי ודברה עמו, ואפילו אם התיחדה עם
 אותו פלוני עדיין היא מותרת לביה - לשמש עם בעלה, ומותרת
 לאכול בתרומה אם היא אשת כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי
 עם פלוני, והיא עברה על ציווי ונגנקה עמו - עם אותו פלוני לביה
 הפתח - מקום מסתור, ושהתה עמו באותו מקום פרי טומאה - זמן
 של העראה, אסורה לביה - לשמש עם בעלה, ואסורה לאכול
 בתרומה אם בעלה כהן, כדין אשת איש שזינתה, כל זמן שלא
 השקה אותה והוכח שהיא סתורה. ואם לפני שהספיק להשקותה
 מת הבעל בלא בנים, שאסורה להנישא בלא יבום או חליצה,
 חולצת לאחי בעלה, אך ולא מתיבמת, ובגמרא יתבאר טעם
 הדבר.
 גמרא. שואלת הגמרא, מפרי תנא מנייר סליק - הרי התנא סיים
 לעסוק במסכת נזיר, מאי תנא דקא תנא סוטה - איזה דבר שנה
 התנא בנייר שדומה לסוטה שלכך הסמיך לה את מסכת סוטה. עונה
 הגמרא, כדרכי - על פי דברי רבי, ותנא רבי אומר למה נקמקה
 בתורה פרשת נזיר לפרשת סוטה, כדי ללמוד ולומר לך שכל
 הרואה סוטה בקלקולה - בניוולה, יזיר עצמו מן היין - יקבל על
 עצמו נזירות ויאסר בשתיית יין שמביא את האדם לידי קלות ראש,
 שקלות הראש היא אשר גרמה לסוטה לחטוא. ומטעם זה סמך גם
 התנא את מסכת סוטה למסכת נזיר. שואלת הגמרא, אם כן ולייתי
 תחילה מסכת סוטה ויהדר ליתני מסכת נזיר כפי סדר פרשיות

סוטה. פרק ראשון - המקנה דף ב עמוד א

רש"י

תוספות

המקנה

לאשתו רבי אליעזר אומר מקנה לה על פי שנים ומשקה על פי עד אחד או על פי עצמו, רבי יהושע אומר מקנה לה על פי שנים ומשקה על פי שנים. פי' עד אחד לה, אומר לה אל תסתרי עם איש פלוני מקנה לה ע"פ שנים. אם בא להשקותה צריך להביא שני עדים שאמר לה בפניהם אל תסתרי עמו, ואם לא קנה לה בפני שנים אינה נאסרת עליו בסתירתה ואינו משקה ומשקה ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו. ואפילו אין עדים שנסתרה, אלא עד אחד או הוא עצמו אומר ראייתה שנסתרה אחר שקאפתי לה, נאסרת בסתירה עד שתשתה. ולקמן ילפינן מקראי שסתירתה אוסרתה עליו מספק: ר' יהושע אומר. צריך ב' עדים אף לסתירתה: ודברה עמו. שלא במקום סתר: עדיו [היא] מותרת לבייתה. לשמש עם בעלה: ומותרת בתרומה. אם אשת בן: היא: כדי טמאה. כדי הערואה: אסורה לבייתה. מספק בדלפינו לקמן (דף כח). שלשה נטמאה אגורים בפרשה, וקנה את אשתו והיא נטמאה, ונסתרה והיא נטמאה, תחת אישה ונטמאה, אחד שאסורה לבעל, ואחד שאסורה לבעל אם ימות בעלה או יגרשה. ואחד שאסורה לתרומה: ואם מת. קודם שהשקה ואין לו בנים והיא נוקדה לבת: חולצת. לנשא לשוק ולא מתיבמת. ובמקרא ילפי' לה: גמי מבי' תנא מנייר קא פליק, פן סדר המשנה. סוטה אחר: וזרי: מאי תנא דתנא סוטה. מאי תנא בגזירות דדמי. לטוסה דתנא סוטה בתרה: כדלקולה. בגולה ובקשתה שפגולין אותה בדתה ואין לו בנים והיא נוקדה לבת: חולצת. מדידיה: וזר עצמו פן תיין. שהיין מביא לידי קלות ראש והוא גרם לה: וליתני סוטה והדר ואידי דתנא גזרים תנא גזרים אחר חבבות. ואידי דתנא גזרים תנא גזרים תנא גזרים: שאף הגזירות באה על ידי גזר, והדר תנא סוטה בתרה: לכתחלה לא. מדלא תני רבי אליעזר אומר מקנה אדם לאשתו על פי שנים: אסור לקנאות. שבימי עצמו לידי תגר ואת אשתו לידי גזל ואפי' היא סתורה: כי [מהן] פתח. בשהיה בא לדרוש בקרשת סוטה: מווינו אשה לפי מעשיו. צנועה ליצירה ופרוזה לרשע: כי לא ימות שבט הרשע על גזל הצדיקים. לא יודג ממשלת רשע בגזל צדיק: וקשין. לפני המקום: לזנום. הגר דלפי מעשיו: בקריעת ים סוף. שנשחטו סדרי בראשית: מושב יחידים ביתה. אדם יחיד: ואשה יחידה, והוא מווינו יחד ומישב מהם בית: מוציא אסורים בבשרות. הוציא את ישראל ממצרים בחוש קשר, לא חמה ולא צינה. מקיש וזוג יחידים ליציאת מצרים: איני. מי הוי וזוג לפי רשע וחכות, והא מקדם יצירתם שאין נודע רשעו וכוותו מבריון את וזוג, ואם תאמר תכל גלוי לפניו. תכל בידו שמים חוץ מיראת שמים כדאמר במסכת נדה (דף טו) מלאך המקנה על התיורין נוטל טפה ומביאה לפני המקום ואומר לפניו טפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש, חכם או טפש, גשיר או עני. אבל צדיק ורשע לא קאמר ליה, דאין זה בידי שמים: וזו ראשון. לפי המקל: וזו שני. לפי מעשיו. וקשה לזנון לפי שאינה בת וזוג: עד כאן לא פליגי אלא בקניו וסתירה. כלומר עד כאן לא שבענו מפלוגתיהו דבעינו שני עדים אלא בקניו לריא ובסתירה לר' יהושע: אבל בטמאה. אם יש עדים בקניו וסתירה ויש עד אחד ששלקלה בסתירה נאמן ואינה שוטה אלא יוצאה בלא כתבה ואסורה לבעל ולפועל ולתרומה: שנטמאה. באותה סתירה: מנלו דמהימן עד אחד. בטמאה של סתירה אחר קניו. ועד אין פה בשנים הכתוב מדבר. וקאמר עדים שנים אין בטמאה זו אלא עד א', וקרא בטמאה קמשתעי, ושכב איש אותה שכבת זרע, וגדים שנים אין בה אלא א', והיא לא נתפשה לא נאנסה, וממילא שמעינן דמהימן מדכתוב והיא לא נתפשה, להחמיר עליה בא הכתוב לדונה כמזודה, ומרישא דקרא נמי שמעת דמהימן דקאמר ומעלה בו מעל ושכב איש אותה, ואין מעיד דבר אלא זה. ולקמן (דף ג) מפרש דהאי קרא בתר קניו בתיב, דכתיב בתריה ועבר עליו רוח קנאה וגו' ודרשין ליה לקמן שכבר עבר: או אינו אלא אחי. דקאמר קרא דאפילו עד אחד אין בה. ולקמן פריך אלא מאי מתפרש דקאמר קרא והיא לא נתפשה, אלאמא פשיטא דנטמאת מדיהדר בתר אנס ורצון: ת"ל לא יקום עד א' וגו'. מהאי קרא שמעינן דכל עד האמור בתורה שנים הם בדפרש ואיל:

1 המקנה. אידי דתנא גזרים תנא גזרים. תימה והא בריש מסכת נזיר
2 (דף ג) אמר דלא תנא ליה אלא אגב סוטה כדברי ר"ל דלא קבעה בסדר נשים
3 אלא אגב סוטה ומשום דדמיא לנדרים קבעה בתר נדרים מ"ד. ותימה אמאי לא וקאמר דן
4 קבעה אגב נדרים דהא בפ"ד (נזירין) תנא משניות טובא דמיירי בגזירי נשים ובהפרת בעל
5 ויש לומר דעדיפא ליה למימר משום סוטה
6 דפרשיות נמי נטמכו ובריש מסכת שבעות (דף ג)
7 דייק נמי בכה"ג:
8 המקנה דיעבר אין. וא"ת וכי כל היכא דתני
9 היא בתחילתן לשון דיעבר הוא והא
10 קתני בסוף אלו עוברין (פסחים דף מט.) ההולך
11 לשחוט את פסוה ובעבודה זרה פרק השוכר (דף
12 טט.) המניח עובד כוכבים בחנותו דמסיק
13 בשמעתא קמייתא דשחיטת חולין (דף ג.) דמיירי
14 לכתחילה ובפרק ב' דשחיטת חולין (דף טו.) השוחט
15 את המסוכנת ובפרק קמא דביצה (דף טו.) השוחט
16 את ההרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ויש לומר
17 דכל היכא דאיכא למיתלי בלישנא דייק הכי כון
18 הבא ובריש פ"ב דשחיטת חולין (דף כו.) והתם נמי
19 בפ"ק קמא (דף טו.) השוחט במגל דבפ"ק קמא
20 דביצה (דף טו.) השוחט היה ועוף חפור בדבר בפ"ק
21 חבית (ספ"ה דף קמז.) הרוחץ במי מערה או במי
22 טבריא ותימה היכי דייק מהבא דאסור לקנאות
23 אמאי לא מתרץ המקנה שבא (למלך) כדמרתץ
24 בפ"ק דביצה (דף טו.) ועל כרחך אית לן למימר
25 דהבא ממשנה יתירא דייק כדפרש"י:
26 הא בוג ראשון הוא בוג שני. תימה בפ"ו ואלו
27 מגלחין (ט"ז דף טו.) דאמר שמואל מותר
28 לארס בחולו של מועד שמו יקדמו אחר ספרין
29 ליה מהבא ארבעים יום קודם יצירת הולד אמאי
30 לא מוקי התם מלתיא דשמואל בוג שני:
31 קודם יצירת הולד. נראה לרבי קודם יצירת
32 הזכר בין אם לא נולדה הנקיבה עדיין
33 בין אם נולדה:
34 אכל בטומאה עד אחד ממימן. תימה אדרבה
35 איכא למימר איפכא אבל בטומאה בעינו
36 בי תרי ומשום דאוסרתה איסור עלום ואי לאו
37 ממתני' דמייתא מהיכא פשיטא ליה למימר הכי
38 ו"ל דעדיפא ליה טומאה מקניו וסתירה אף על
39 גב דאוסרתה איסור עלום משום דרגלים דלרב:
40 כל

ממשמע

רשעו וכוותו מבריון את וזוג, ואם תאמר תכל גלוי לפניו. תכל בידו שמים חוץ מיראת שמים כדאמר במסכת נדה (דף טו) מלאך המקנה על התיורין נוטל טפה ומביאה לפני המקום ואומר לפניו טפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש, חכם או טפש, גשיר או עני. אבל צדיק ורשע לא קאמר ליה, דאין זה בידי שמים: וזו ראשון. לפי המקל: וזו שני. לפי מעשיו. וקשה לזנון לפי שאינה בת וזוג: עד כאן לא פליגי אלא בקניו וסתירה. כלומר עד כאן לא שבענו מפלוגתיהו דבעינו שני עדים אלא בקניו לריא ובסתירה לר' יהושע: אבל בטמאה. אם יש עדים בקניו וסתירה ויש עד אחד ששלקלה בסתירה נאמן ואינה שוטה אלא יוצאה בלא כתבה ואסורה לבעל ולפועל ולתרומה: שנטמאה. באותה סתירה: מנלו דמהימן עד אחד. בטמאה של סתירה אחר קניו. ועד אין פה בשנים הכתוב מדבר. וקאמר עדים שנים אין בטמאה זו אלא עד א', וקרא בטמאה קמשתעי, ושכב איש אותה שכבת זרע, וגדים שנים אין בה אלא א', והיא לא נתפשה לא נאנסה, וממילא שמעינן דמהימן מדכתוב והיא לא נתפשה, להחמיר עליה בא הכתוב לדונה כמזודה, ומרישא דקרא נמי שמעת דמהימן דקאמר ומעלה בו מעל ושכב איש אותה, ואין מעיד דבר אלא זה. ולקמן (דף ג) מפרש דהאי קרא בתר קניו בתיב, דכתיב בתריה ועבר עליו רוח קנאה וגו' ודרשין ליה לקמן שכבר עבר: או אינו אלא אחי. דקאמר קרא דאפילו עד אחד אין בה. ולקמן פריך אלא מאי מתפרש דקאמר קרא והיא לא נתפשה, אלאמא פשיטא דנטמאת מדיהדר בתר אנס ורצון: ת"ל לא יקום עד א' וגו'. מהאי קרא שמעינן דכל עד האמור בתורה שנים הם בדפרש ואיל:

ממשמע

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ב עמוד ב

תוספות

רש"י

1 ממשמע שנאמר עד. ולא נאמר עדים איני יודע דאחד קאמר. אלא מדיאצטרף למכתב
 2 אחד שמע מנה דער שנים משמע, דאינו אלא לשון עדות וספק עדות שנים; ואמר רקמנא
 3 תרי לית בה. לעיל קאי פרושי מסקנא דמלתיה היכי מירדש ועד אין בה; אלא טעמא
 4 בו; קושיא היא, בלומר טעמא דכתיב לא יקום עד אחד, דהוהא מוכח לך דהאי ועד אין
 5 בה בתרי קאמר, הא לאו הכי הוה אמנא עד
 6 דכתיב הקא בטוסה חד הוא וקאמרין אפלו
 7 אחד אין בה; איצטרף. לא יקום עד אחד לגלוי
 8 עליה דהאי ולאשמעין דחד מהימן, דאי לא
 9 הכי הוה אמנא כל סתם עד אחד הוא ובטוסה
 10 לא הוה אמנא דמתסרא ואפי' בעד א' וכל שכן
 11 בלא עד, והכי הוה דרשין ליה ועד אין בה דקא
 12 אמר רקמנא הכי קאמר ועד אחד אין נאמן בה
 13 אלא שנים; ופרבין אין נאמן בה. בתמיה; אלא
 14 מא' בעי. קרא עד דאיבא תרי בתמיה, אמאי
 15 אקא קרא להאי לשחוק קרא מניה בו; דבר דבר
 16 מספון; כתיב בוטאפת כי מצא בה עדות דבר
 17 וקרי' (זו) וכתיב דריני ממונות ע"פ שני עדים
 18 יקום דבר גמיט יט; איצטרף. לא יקום לגלוי
 19 עליה דהאי עד דבשנים הכתוב מדבר, דאי לא
 20 גלי עליה הוה אמנא עד חד משמע ואין נאמן
 21 בה. קאקא קרא לאשמעין. ודקשא לך למה
 22 לי קרא. סלקא דעתך אמנא סוטה שאזר קמי
 23 וסתירה בא עד אחד והעיד שנטמאה באותה
 24 סתירה שאני וראוי להאמינו כאן שהרי גרלים
 25 לדבר; ופי' קצית אפרת. דאי לא גלי רקמנא
 26 דכל עד שנים הם דאנן ודוקחא אמנא דהאי עד
 27 אין בה אין נאמן בה קאמר א"כ בא הכתוב
 28 להקל עליה; והא מוכתיב והיא לא נתפשה
 29 מפלל. דפשיטא לך דנטמאה, והיכי קאמר והיא
 30 לא נתפשה אנעד אין בה; נהי דרשאי דקרא
 31 איבא למימר ע"י שנים עדים, ושכב איש אותה
 32 בעדים ועד אחד אין נאמן בה; אלא והיא לא
 33 נתפשה היכי קאי אינן נאמן בה; הא אמרת
 34 דלא מחזיק לה בנגעליה. בה; בטמאה קאי דהא
 35 מנה סליק, והיא נטמאה ועד אין בה; ודרשין
 36 אין בה תרי אלא חד; בה. עד אחד נאמן ולא
 37 בקמי סתירה ערישא. לאתמורי בה; שכן
 38 אוסרתה. על דבעל ועל הבעל מספק; בבטמא
 39 ודאית בידרשין לקמן מגיד לך הכתוב שעל
 40 חספא אסורה, בפרק בשם שהמים בודקין ופי'
 41 חס. שכן עקר גרם לה. שע"י הקמי סתירתה
 42 אוסרתה; מתני'. דקתיב ל"א דקמי בשנים
 43 וסתירה על פי עצמו; דלא פי' האי תנא. דקתיב
 44 ל"א סתירה בשנים וקמי על פי עצמו; דלדבריה
 45 ר"י בר' יהודה אין לדברי ר' אליעזר סוף. ולקמן
 46 מפרש לה; פאי ניהו. אין לדבר סוף דקאמר
 47 ואמר קנאי. כשכונס עליה אומר קנאתי לה
 48 מפלוגי ומביא עדים שנסתרה עמו סתירה כל
 49 שהוא; דכין דלא קנא לה לא מוקדה בו; הא
 50 למשנתנו יש סוף. לדברי רבי אליעזר בתמיה
 51 והא זמנין דלא אסתרי. ואמר ראיתיה
 52 שנסתרה; ולא מיבעיא למשנתנו. בתמיה; איבא
 53 עקר. שכבר התודיל בעדים שלא ע"י בעס; הקא
 54 ליבא עקר. ולבשכונסו נקל לומר קנאתי והוא
 55 ימצא לה סתירות רבה; לא ליבא איניש. אפלו
 56 בינו לבניה; ונסתרה. ונסתרה וקאסרת עליה
 57 קנאה; בעס כמו הם קנאני בלא אל וקרי' (זו) כי
 58

1 כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים. ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש (במלכ' ז)
 2 מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (בבבב' ז' טז) בדרישה מן התלמידים ולא יזמת על
 3 פי עד אחד (הכ"ס י"ו) דרשין בפרק ראשון דמכות (ק"ו א) לעדות מיוחדת לאפוקי אחד רואה
 4 מחלוך זה ואחד רואה מחלוך זה אבל קשיא דגבי שבעת העדות כתיב הוא עד (ויקרא ט'
 5 ומחייבין אפילו אחד כרתגן (שטו"פ ק"ז ל"א) כפר
 6 אחד והורה אחד הכופר חייב וי"ל דשבעת
 7 העדות לא חיבה תורה אלא בתביעה כדלפינן
 8 התם מקראי הילכך כל היבא דנפסידו ממון
 9 מחייב דבהפסד ממון תליא מילתא:
 10 **מאי** טעמא דר' יהושע. בירושלמי מפיך ליה
 11 מהני קראי מאי טעמא דרבי יהושע כי
 12 מצא בה עדות דבר ערוה זו הסתירה דבר זו
 13 הקינוי וילפינן דבר דבר מה דבר האמור להלן על
 14 פי שנים אף כאן ע"פ שנים תני רבי יוסי בר' יהודה
 15 וכו' משקה ע"פ שנים נאמר כי מצא ואין מציאה
 16 בכל מקום אלא על פי עדים מה מקיים רבי
 17 אליעזר דבר דבר שהוא מורגל לבא ליד ערוה
 18 עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגי
 19 שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש
 20 ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר
 21 וקנא לה מחמת הדברים הללו מה את אמרת
 22 למצוה או לעיכוב אם תאמר מצוה קינוי קינוי
 23 אם תאמר לעיכוב אין קינוי קינוי אמר רבי מנא
 24 אתיא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעבב:
 17 **דלא נתפשה קא משמע לן;** רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים וכו'. מאי טעמא
 18 דרבי יהושע, אומר קרא 'בה', בה ולא בקינוי, בה ולא בסתירה. ורבי אליעזר אומר, בה ולא
 19 בקינוי. ואימא 'בה' ולא בסתירה, סתירה איתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה.
 20 קינוי נמי איתקש לטומאה, דכתיב וקנא את אשתו והוא נטמאה, הא מיטע רקמנא בה.
 21 ומה ראיה, מסתברא סתירה עדיפא שכן אוסרתה בטומאה. אדרבה קינוי עדיף שכן עיקר
 22 גרם לה, אי לאו סתירה קינוי מי איבא, ואי לאו קינוי, סתירה מאי אהני, אפילו הכי
 23 סתירה עדיפא דאתחלתא דטומאה היא. מתניתין דלא פי' האי תנא דתניא רבי יוסי ברבי
 24 יהודה אומר משום רבי אליעזר, המקנא לאשתו, מקנא על פי עד אחד או על פי עצמו,
 25 ומשקה לה על פי שנים. השיבו חכמים, לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. מאי
 26 טעמא דרבי יוסי ברבי יהודה, אומר קרא 'בה' בה ולא בסתירה. ואימא 'בה' ולא בקינוי,
 27 קינוי איתקש לטומאה דכתיב וקנא את אשתו והוא נטמאה. סתירה נמי איתקש לטומאה
 28 דכתיב ונסתרה והיא נטמאה, ההוא לכמה שיעור סתירה כפי טומאה הוא דאתא. השיבו
 29 חכמים, לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף, מאי ניהו, זמנין דלא קני ואמר קנאי.
 30 הא למשנתנו יש לדבר סוף, זמנין דלא אוסרת ואמר אוסרת, אומר רב יצחק בר יוסף
 31 אומר רבי יוחנן אף לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. אף לדברי רבי יוסי ברבי
 32 יהודה, ולא מיבעיא למשנתנו, אדרבה למשנתנו איבא עיקר התם ליבא עיקר, אלא אי
 33 איתמר הכי איתמר אומר רבי יצחק בר יוסף אומר רבי יוחנן לדברי רבי יוסי ברבי יהודה
 34 אף למשנתנו אין לדבר סוף. אומר רבי חנינא מפורא לא ליבא איניש לאיתתיה בזמן הוה
 35 לא תיפסתי בהי' פלוני דילמא קימא לן ברבי יוסי ברבי יהודה דאמר קינוי על פי עצמו
 36 ומיסתתרא וליבא האידנא מי סוטה למבדקה וקאסר לה עליוהי אוסר דלעולם. אומר ריש
 37 לקיש מה לשון קינוי, דבר המטיל קנאה ביניה לבין אחרים, אלמא קסבר קינוי על פי עצמו
 38 וכולי גלמא לא ידעי דקני לה ואמרי מאי דקמא דקא בדה ואתו למיעבד קנאה בהדה.
 39 ורב יימר בר רבי שלמנא משמיה דאבבי אומר, דבר המטיל קנאה בינו לבניה, אלמא קסבר
 40 קינוי על פי שנים עדים וכולי גלמא ידעי דקני לה ואיהו הוא דאתי למיעבד קנאה בהדה

קנאה חמת גבר (מג"י ו' פ"א) דקמא. מה יש לפניה מה אירע עכשיו שזו בודלת מן האנשים; וכלי גלמא ידעי דקני לה. שהעדים מגלגל דבר ואינן שונאין אותה; ואיהו דאתי למיעבד קנאה בהדה. שזו מקניטתו על שחושדה;

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד ב מתוך "שפה ברורה - עוז והדר"

54 שואלת הגמרא, ואימא ביה' ולא בפתירה ונצריך שני עדים גם
55 שנותרה, ומשיבה, פתירה איתקש לטומאה דבתיב 'ונסתרה
56 והיא נמטאה' - התורה הסמיכה סתירה לטומאה, ולומדים
57 מהדיוקש שכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, כך לגבי סתירה
58 מועיל עד אחד. ושואלת הגמרא, הרי קנינו נמי איתקש לטומאה,
59 דבתיב 'קנא את אשתו והוא נמטאה', ומדוע בקינוי מודה רבי
60 אליעזר שצריך שני עדים. ומשיבה, הא מיעט רחמנא ביה, שרק
61 על עדות שנבעלה מספיק עד אחד, וממעטים שעל הקינוי צריך שני
62 עדים. שואלת הגמרא, ומה ראית - הרי גם קינוי וגם סתירה הוקשו
63 לטומאה, ומדוע העדיף רבי אליעזר למעט מ'בה' שבקינוי צריך שני
64 עדים, וללמוד מהיקש שבסתירה עד אחד נאמן, ולא להיפך.
65 ומשיבה, מסתברא פתירה עדיפא להחמיר בה שלא יצטרכו שני
66 עדים שכן אוסרתה פטומאה - שהרי על ידי הסתירה נאסרת מספק
67 כאילו ודאי נבעלה. ושואלת הגמרא, אדרבה, קינוי עדיף להחמיר
68 בו שלא יצטרכו שני עדים, שכן עיקר גרם לה - שהרי הקינוי הוא
69 הגורם לאיסור. ומשיבה, עדיף להחמיר בסתירה, משום שאי לאו
70 פתירה קנינוי מי איכא - שהרי אם לא נסתרה אינה נאסרת מחמת
71 הקינוי. שואלת הגמרא, ואי לאו קינוי, פתירה מאי אהני - הרי גם
72 בסתירה לבד אינה נאסרת בלא קינוי, ואם כן מדוע עדיף להחמיר
73 בסתירה יותר מבקינוי. מתרצת הגמרא, אפילו הכי פתירה עדיפא
74 להחמיר בה, משום דאיתתלתא דטומאה היא - היחוד הוא התחלת
75 הטומאה.
76 שנינו במשנה, שלדעת רבי אליעזר קינוי בפני שני עדים וסתירה בפני
77 עד אחד או בפני הבעל. אומרת הגמרא, מתניתין דלא בי האי תנא
78 אינה סוברת כתנא של הברייתא דלהלן. דתניא רבי יוסי ברבי
79 יהודה אומר משום רבי אליעזר, המקנא לאשתו, מקנא על פי
80 עד אחד או על פי עצמו, ומשקה לה על פי שנים - וזה להיפך
81 ממה שמבואר במשנתנו בשם רבי אליעזר. המשך הברייתא, השיבו
82 חכמים לדברי רבי יוסי ברבי יהודה, אם נחשב קינוי גם על פי עד
83 אחד ועל פי עצמו אין לדבר סוף - שכל בעל יאמר שקינא לאשתו.
84 שואלת הגמרא, מאי מעמא דרבי יוסי ברבי יהודה בדעת רבי
85 אליעזר, שלקינוי מספיק עד אחד ולסתירה צריך שני עדים. ומשיבה,
86 אמר קרא ביה, וממעטים ביה - על טומאה נאמן עד אחד ולא
87 בפתירה. שואלת הגמרא, ואימא - שידרוש גם ביה' ולא בקינוי -
88 ומדוע בקינוי מועיל עד אחד. משיבה הגמרא, קינוי איתקש
89 לטומאה דבתיב 'קנא את אשתו והוא נמטאה' - וכשם שלגבי
90 טומאה מועיל עד אחד, גם לגבי קינוי מועיל עד אחד. שואלת
91 הגמרא, פתירה נמי איתקש לטומאה דבתיב 'ונסתרה והיא
92 נמטאה'. ומשיבה, ההוא לכמה שיעור פתירה כדי טומאה הוא
93 דאיתא - מהיקש זה לומדים שזמן סתירה הוא זמן שיכולה לבוא בו
94 לידי טומאה.
95 שנינו בברייתא, השיבו חכמים, לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין
96 לדבר סוף. שואלת הגמרא, מאי ניהו - מדוע לדבריו אין לדבר
97 סוף. ומשיבה דזמנין דלא קני ואמר קנא - פעמים שהבעל לא
98 קינא לאשתו, ומתוך שיבעט עליה יאמר שקינא לה ויהיה נאמן.
99 מקשה הגמרא, הא למשנתינו יש לדבר סוף - משמע מדברי
100 חכמים שהקשו על רבי יוסי, שלשיטת משנתנו בדעת רבי אליעזר
101 שנאמן על הסתירה ולא על הקינוי, לא הוקשה שאין לדבר סוף. והרי
102 זמנין דלא איתתר ואמר איסתתר - פעמים שלא נסתרה האשה
103 ומתוך שיבעט עליה הבעל יאמר שנסתרה ויהיה נאמן, ואם כן גם על
104 שיטה זו היה לחכמים להשיב שאין לדבר סוף, מתרצת הגמרא, אמר
105 רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן, אף לדברי רבי יוסי ברבי
106 יהודה אין לדבר סוף, ואכן תשובת חכמים היא גם לשיטת רבי

1 ויש להקשות, הרי ממשמע שנאמר לא יקום עד באיש - בלשון
2 יחיד, איני יודע שהוא אחד, מה תלמוד לומר 'אחד' - לשם מה
3 נאמר 'עד אחד', אלא זה פנה אב - התורה באה ללמדנו בזה שבכל
4 מקום שנאמר בתורה 'עד' אין פירושו עד אחד, אלא הרי באן
5 שנים, עד שיפוט לך הכתוב אחד - אלא אם כן נאמר בפירוש
6 'עד אחד'. מסיימת הגמרא, מאחר ואמר רחמנא הרי לית ביה -
7 שהרי 'עד אין בה' היינו שאין שני עדים שנבעלה אלא חד, ואף על
8 פי כן נאמר 'והוא לא נתפשה' - שאם לא נאנסה אלא עשתה כן
9 מרצון, אסורה לבעלה, ומכאן לומדים שעד אחד נאמן לומר
10 שזינתה אם קינא לה ונסתרה.
11 מקשה הגמרא על הברייתא. אלא מעמא - ההוכחה שיעוד אין בה'
12 היינו שאין שני עדים אך יש עד אחד שנבעלה, היא מדבתיב 'לא
13 יקום עד אחד באיש', הא לאו הכי הוה אמנא עד דסופה חד
14 הוא - אך לולי כן היינו מפרשים שאין אפילו עד אחד שנבעלה.
15 וקשה, שהרי אין אפילו חד ליכא, אלא במאי מיתסר - אם אין
16 אפילו עד אחד שנבעלה מדוע נאסרת בוודאי על בעלה. אלא ודאי
17 שאין שני עדים אלא עד אחד, ומדוע הוצרכה הברייתא להוכיח כן
18 מהפסוק. מתרצת הגמרא, איצטריך - הברייתא הוצרכה ללמוד
19 זאת מהפסוק, שלולי כן סלקא דעתך אמנא שהפסוק 'עד אין ביה'
20 בא ללמד שאם יש עד אחד שנבעלה - אין נאמן ביה ואינה נאסרת
21 על פיו. שואלת הגמרא, כיצד היינו יכולים לפרש שבא הפסוק לומר
22 שעד אחד אין נאמן ביה לומר שנבעלה, ואלא מאי בעי עד דאיכא
23 תרי - אלא צריך שני עדים, אם כן לישתוק קרא מיניה - והיינו
24 יודעים זאת, משום דאתיא דיני עריות נלמדים בגזירה שווה 'דבר'
25 'דבר' ממזון, ונא יענא שצריך שני עדים מדי דהוה אכל
26 עריות. שפתורה - כשם שצריכים שני עדים לכל עדות בדיני ערוה
27 בתורה. מתרצת הגמרא, איצטריך - הוצרכה התורה להשמיענו
28 דבר זה, משום שקלקא דעתך אמנא סופה שאני - דין סוטה שונה
29 משאר דיני ערוה, שאף שבכל דיני ערוה אין עד אחד נאמן, מכל
30 מקום לגבי סוטה דרגלים לדבר - שיש סיבה לחשוש שאכן נבעלה,
31 שהרי קינא לה ונסתרה, ולפיכך היינו סבורים שליתמינן ביה עד
32 אחד - יהיה עד אחד נאמן לומר שנבעלה. לכן הוצרכה הברייתא
33 ללמוד מהפסוק שבכל מקום 'עד' היינו שנים. חזרת הגמרא ומקשה,
34 ומי מצית אמרת דאין נאמן ביה ושריא - האם ניתן לפרש את
35 הפסוק שבא לומר שעד אחד אינו נאמן, וממילא מותרת לבעלה,
36 והא מדבתיב בהמשך הפסוק 'והוא לא נתפשה' - שמחמירים
37 עליה משום שלא נבעלה ולא נאנסה אלא ברצון, מכלל דאסורה - מוכח
38 שהפסוק בא לאוסרה ולא להתירה. מתרצת הגמרא, איצטריך -
39 ללמוד מהפסוק 'לא יקום וגו' ש'עד' היינו שני עדים, שלולי כן
40 סלקא דעתך אמנא לפרש את הפסוק כאמור, שעד אחד אין נאמן
41 ביה עד דאיכא תרי, ובתרי נמי היא דלא נתפשה - והמשך הפסוק
42 'והיא לא נתפשה' בא לומר שגם כשיש שני עדים שנבעלה, אינה
43 טמאה אלא אם הבעילה הייתה במידי. קא משמע לן מהפסוק 'לא
44 יקום וגו' שכל מקום שנאמר 'עד' היינו שנים, וחידשה התורה שעד
45 אחד נאמן לאוסרה.
46 שנינו במשנה, רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים וכו'.
47 שואלת הגמרא, מאי מעמא דרבי יהושע שצריך שני עדים על
48 הקינוי והסתירה. ומשיבה, אמר קרא 'ועד אין ביה', ודרשה הגמרא
49 מהפסוק שעד אחד נאמן להעיד שנבעלה, ומדייק רבי יהושע,
50 שדוקא ביה - להעיד שנמטאה עד אחד נאמן ולא בקינוי, וכן ביה'
51 ולא בפתירה - אלא על הקינוי והסתירה צריך שני עדים כשאר
52 עדויות שבתורה. מבארת הגמרא, ורבי אליעזר הסובר שלגבי
53 הסתירה מועיל עד אחד, אומר שדורשים רק ביה' ולא בקינוי.

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד א מותר "ש"ס לובלין - מוכן המאור"

54 שפירש את דברי תנא דבי רבי ישמעאל שנכנסה בו רוח טהרה.
 55 משום דתנינא - שנינו בברייתא, מה שנאמר "קנא את אשתו" אין
 56 כוונת התורה שחובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה, אלא
 57 רשות - מותר לו לקנא לה. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא חולק
 58 ואומר, חובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה. מבאר הגמרא
 59 את הראיה מהברייתא, אי אמרת בשלמא שאדם מקנא משום
 60 שנכנסת בו רוח טהרה, שפיר - מוכן שנחלקו האם חייב לקנאות או
 61 רשות בידו, אלא אי אמרת שאדם מקנא משום רוח טומאה
 62 שנכנסה בו, וכי שייך לומר רשות וחובה לעיולי לאיניש רוח
 63 טומאה בנפשיה - לשון של רשות או חובה שיכניס האדם לעצמו
 64 רוח טומאה, הרי ודאי שאסור לגרום לכך. אלא מוכח שמקנא על ידי
 65 שנכנס בו רוח טהרה.
 66 גופא - חזרת הגמרא לעצם דברי הברייתא. "קנא את אשתו"
 67 רשות - מותר לקנאות לאשתו אם חושש שתבוא לידי עבירה עם
 68 פלוני, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר חובה - חייב הבעל
 69 לקנאות לה אם חושד בה. אומרת הגמרא שביצא בדבר נחלקו רבי
 70 ישמעאל ורבי עקיבא לגבי כהן שמיטא לאחד מקרוביו שמתו,
 71 שכתוב בפסוק "ולאחותו הבתולה וגו' לה יטמא", אין כוונת התורה
 72 שחובה עליו להיטמא לקרוביו, אלא רשות - מותר לו להיטמא
 73 להם, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא חולק ואומר חובה - מצווה
 74 עליו להיטמא להם. וכן נחלקו לגבי עבד כנעני, שכתוב בפסוק
 75 "לעלם בהם תעבדו", אין כוונת התורה שחובה לשעבדם לעולם,
 76 אלא רשות - מותר לשעבדם לעולם, דברי רבי ישמעאל. רבי
 77 עקיבא אומר חובה - מצווה עשה לשעבד עבד כנעני לעולם ולא
 78 לשחררו. ולחלן תבאר הגמרא את שלושת המחוקקות.
 79 מקשה הגמרא, אמר ליה רב פפא לאביי, האמר ליה - ויש אומרים
 80 שהקשה כן רב משמיש לרבא, ליבא - האם נאמר רבי ישמעאל
 81 ורבי עקיבא בכל התורה בוקה חבי פליגי - חולקים לגבי כל
 82 מצוות עשה שבתורה, דמר אמר רשות ומר אמר חובה - שלרבי
 83 ישמעאל הרשות בידו לעשותם, ולדבריו אין מצוות עשה שהיא
 84 חובה, ולרבי עקיבא זהו חובה. משיבה הגמרא, אמר ליה אביי הבה
 85 בקרא פליגי - דוקא בשלשה פסוקים אלו חולק רבי ישמעאל
 86 וסובר שהם רשות. מפני שסובר שכך מוכח מהפסוקים, אך בכל
 87 מצוות עשה שבתורה מודה שהם חובה. ומארת הגמרא את
 88 מחלוקתם הראשונה, "קנא את אשתו" רשות דברי רבי ישמעאל,
 89 רבי עקיבא אומר חובה. שואלת הגמרא, מאי טעמא דרבי
 90 ישמעאל שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימו ואילו כאן דורש
 91 שאין זה אלא רשות. ומשיבה, כבר ליה בי האי תנא - סובר רבי
 92 ישמעאל כתנא שלהלן, דתניא רבי אליעזר גו יעקב אומר כלפי
 93 - מאחר שאמרה תורה "לא תשנא את אחיך בלבבך" ואסור
 94 לגרום לעצמו לבוא לידי שנאה, יכול - היינו יכולים לומר שגם בגון
 95 זו - שרואה את אשתו מתיחדת עם אחר, יהיה אסור לקנאות לה כדי
 96 שלא תשנא אותו. תלמוד לומר "ועבר עליו רוח קנאה וקנא את
 97 אשתו" - מותר לו לקנאות ואינו עובר על "לא תשנא". ולכך סובר
 98 רבי ישמעאל שאין ללמוד מהפסוק שחייב לקנאות, אלא שהוצרכה
 99 התורה לכתוב שמותר לקנאות ואינו עובר בזה על "לא תשנא", אבל
 100 בשאר מצוות עשה שבתורה ודאי שחובה לקיימם. שואלת הגמרא,
 101 ורבי עקיבא מניין של שמצווה לקנאות, הרי צריך את הפסוק ללמוד
 102 שמותר לקנאות. ומשיבה, קנינו אחרינא כתיב - חזרה התורה
 103 וכתבה פעם נוספת "וקנא את אשתו ודאי לא נטמאה", ומכך שכפלה
 104 התורה, לומדים שאין זו רשות אלא חובה. שואלת הגמרא, ורבי
 105 ישמעאל מה ילמד מהכפילות, ומשיבה, אין ללמוד מהכפילות
 106 שחובה עליו לקנא, אלא אידי דבעי למכתב - כיון שהוצרכה

1 אומרת הגמרא, אלא קסברי ריש לקיש ואביי דאסור לבעל
 2 לקנאות לאשתו - שהרי אמרו שקניו גורם קנאה וכעס. שואלת
 3 הגמרא, ומאן דאמר שמוותר לבעל לקנאות - וצריך לומר
 4 שלדבריו קניו אינו מביא לידי קנאה וכעס, אם כן מהו לשון קנינו.
 5 משיבה הגמרא, אמר רב נחמן בר יצחק אין קנינו אלא לשון
 6 התרה - שמתרה באשתו ואומר לה אל תסתרי עם פלוני, וכן הוא
 7 אומר - מצינו קנינו מלשון התראה, שנאמר "וקנא ה' לארצו
 8 ויחמול על עמו" - שהתרה בחגבים שלא ישחיתו את הארץ.
 9 תניא, היה רבי מאיר אומר אדם עובר עבירה פסחה והקדוש
 10 ברוך הוא מכריז עליו ומתפרסם הדבר בגלוי, וכגון אשה פרוצה
 11 שמנה תחת בעלה בסתר, ונותן הקדוש ברוך הוא בלב בעלה
 12 לקנאות לה, ועל ידי כך מתפרסם הדבר בגלוי. שנאמר "ועבר עליו
 13 רוח קנאה וקנא את אשתו", ואין עבירה - אין מתפרש הלשון
 14 'ועבר' אלא לשון כרה - שמשמים רוצים להכריז על מעשה
 15 ולכן נותנים בלב הבעל לקנאות לה. ומצינו שיעבר' הוא לשון
 16 הכרה, שנאמר "ויצו משה ויעבירו קול במחנה" - והיינו על ידי
 17 הכרות קול. ריש לקיש אומר אין אדם עובר עבירה אלא אם כן
 18 נכנס בו רוח טומא, שנאמר "איש איש כי תשמה אשתו", ומכך
 19 שתשמה כתיב ולא תסטה, דורשים שמקנא האדם לאשתו רק
 20 משום שנכנסה בו רוח טומא, וריש לקיש לשיטתו שסובר שאסור
 21 לקנאות.
 22 תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה האמינה תורה לעד אחד בסוטה
 23 - שאומר שנבעלה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו,
 24 ולא הצריכה שני עדים כמו בכל התורה. משום שהגלים לדבר - יש
 25 לנו בסיס האמין לעד שאומר נבעלה, שהרי שני עדים מעידים
 26 שקינא לה ונסתרה, ומלבד זאת ועד אחד עבירה שהיא טמאה
 27 מקשה הגמרא, אמר ליה רב פפא לאביי מניין לתנא שאין עד אחד
 28 נאמן לומר שנבעלה אלא אם כן קינא לה הבעל, והא כי כתיב
 29 קנינו בך כתיב וטומאה הוא דכתיב - הרי הפסוק בתורה
 30 שמדבר על קנינו - 'ועבר עליו רוח קנאה', כתוב אחרי הפסוק 'והיא
 31 נסתרה ועד אין בה' שממנו לומדים שעד אחד נאמן, ומשמע שנאמן
 32 העד אחד גם אם לא קינא הבעל תחילה. מתרצת הגמרא, אמר ליה
 33 'ועבר' ויכר עבר - הפסוק 'ועבר עליו רוח קנאה' מתפרש בלשון
 34 עבר, שכבר עבר עליו רוח קנאה. שואלת הגמרא, אלא מעתה
 35 ש'ועבר' הוא מלשון שכבר עבר, האם את הפסוק 'ועבר לכם כל
 36 הלוי' חבי נמי נפרש שציוה עליהם לאחר שכבר עברו, והרי משה
 37 ציוה אותם לפני שעברו. משיבה הגמרא שבכל מקום מתפרשת
 38 המילה 'ועבר' לפי הענין, התיב - לגבי בני גד ובני ראובן מדכתיב
 39 בהמשך "ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשבו" - ויתשוב' הוא
 40 לשון להבא. משמע שגם מה שנכתב לעיל 'ועבר' הוא לשון דלקבא.
 41 אלא הבה - לגבי סוטה אי סלקא דעתך דכתיב שיעבר' הוא
 42 מלשון להבא, ומתפרש הפסוק בך טומאה וסתירה שכבר נאסרה
 43 עליו, אם כן קשה קנינו למה לי - למה לו לקנאות, הרי כבר נאסרה
 44 עליו על ידי שהאמינו לעד אחד. אלא מוכח שהפסוק מתפרש בלשון
 45 עבר, כלומר, שאין עד אחד נאמן לומר שזינתה אלא באופן שכבר
 46 קינא לה הבעל.
 47 תנא דבי רבי ישמעאל, אין אדם מקנא לאשתו אלא אם כן
 48 נכנסה בו מרומם רוח לקנאות, שנאמר "ועבר עליו רוח קנאה
 49 וקנא את אשתו". מבאר הגמרא, מאי רוח - איזה רוח מביאה את
 50 האדם לידי קנינו. רבנן אמרי רוח טומאה - על ידי השטן הרוצה
 51 להחטיאו, שיקנא לאשתו ויבאו לידי מריבה. רב אשי אמר רוח
 52 טהרה - ששונא את הפריצות ולכן מקנא. אומרת הגמרא,
 53 ומסתברא במאן דאמר רוח טהרה - מסתבר כדברי רב אשי,

1 רבי ישמעאל אמר רשות. תימה לרבי וכו' לית ליה לכו דאמר בשלישי מסכת מכות וק'
 2 (נ): שש מאות וי"ג מצות נאמרו למשה מסיני וכו' לרבי ישמעאל דאמר רשות בער
 3 לכו או לר' עקיבא טפי לכו ונראה דבשרא מצות דמפיך ר' ישמעאל מקרא עביד ליה ר'
 4 עקיבא אסמכתא ודריש ליה לדרשה אחרייתו בירושלמי אמר' דר' אליעזר אמר חובה ואין
 5 להקשות הא אמרין לעיל דמקנא דיעבד אן
 6 אלמא קסבר אסור לקנאות דנתא דידן דוקא
 7 דתני כי הך לישנא סבירא ליה הכי אבל ר'
 8 אליעזר לא סבירא ליה הכי וכו' נמי אמר' בפ' קמא דקידושין (ף קה) וגאל את ממכר אחוז ר'
 9 אליעזר אמר חובה ובפרק השולח (גיטין קף לה)
 10 נמי (אמר) אמרין לעולם בהם תעבודו חובה ואין
 11 להקשות נמי מפי' דמכות (י"ב קי) דאמר ר' עקיבא
 12 ורצח גואל הדם רשות מי כתיב ירצח ורצח
 13 אמרין וקנא חובה דשאני הכא משום דכתיב תרי
 14 קניין אבל קשיא מירושלמי דרבי יודישע אמר
 15 דהם רשות ומפרש טעמא אתיא דר' יודישע בבית
 16 היילל דבית היילל אומרים אפי' הקדיחה תבשילו
 17 לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא רצה
 18 לגרש יגרש וכו' ר' עקיבא מקל אמר רבי תנא מביט
 19 היילל ואמר התם אפילו מצא אחרת נאה הימנא
 20 מגרשה ואפי' הכי אמר חובה והתם בירושלמי
 21 פליג רבי אליעזר עליה דר' יודישע ואמר חובה
 22 ואמר אתיא דר' אליעזר בבית שמאי דבית שמאי
 23 אומרים אי יגרש אדם את אשתו אלא כי מצא
 24 בה ערות דבר מצא בה דברים מנוגדין
 25 אינו יכול שלא מצא בה ערות לקיימה אינו יכול
 26 שמצא בה דברים כעורים לפום כן הוא אמר
 27 חובה הוא תניא משום בית שמאי אין לו אלא
 28 היוצאת משום ערוה מנין היוצאת משום דראשה
 29 פרע ועדייה מפרומין ורורותיה לרצות (מנון)
 30 תלוי כי מצא בה ערות דבר אמר רבי תנא קיימת
 31 כאן בעדים וכאן שלא בעדים ותימה לפי
 32 הירושלמי כיון דתליא קינוי בגירושין הוה ליה
 33 למיתני טוטה בטר גיטין וברת טוטה נזיר כסדר
 34 פרישות וברת נזיר נדרים וברת נדרים כתובות.
 35 לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש. תימה
 36 לרבי היבא דאיבא למרדש כי הכא אמאי
 37 לא דרשין לה כדאמר גבי קל הומר מילתא
 38 דאתיא מקל הומר טרח וכתב לה קרא ואפילו
 39 הכי היבא דאיבא למרדש דרשין וכן בפרק כל
 40 שעה (פסחים ק"ה) כל היבא דאיבא למרדש לא
 41 מוקמין ליה בלאו יתירי:
 42 לה ישמא מצוה. ונ"מ לעוסק במצוה כדאמרין
 43 בסוף פרק משוח מלחמה (קמ"ג ק"ה)
 44 ולטמאותו בעל בריתו אם לא ירצה לטמאות
 45 כדאמר' בפרק טבול יום (נחמ"ט ק) מעשה ביוסף
 46 הבחין וכו':

1 אלמא קסבר דאסור לקנאות. כיון דאמרין לשון הטלת קנאה הוא אלמא אסור. ולמיר
 2 מותר לקנאות מאי לשון קנאי ויקנא ה' לארצו. התורה בגלגל וקסיל וקסם שלא ושחיתו עוד
 3 את ארצו. ובשלוש גובאי משתעי פרשה לעיל. לארצו על ארצו. כמו ושאלו אנשי
 4 המקום לאשתו (גלגלית ט) על אשתו האתם תריבון לבעל ומפטיס וי אדם עובר עברה. כגון
 5 אשה פרוצה עוברת בסתר: ותקפ"ה ספריו
 6 בגלוי. שנותן בלב בעלה לקנאות לה והדבר
 7 מתפרסם בגלוי ואין עברה גרידן. לשון התורה.
 8 הק"ה מתפון להעביר קול: רגלים לדבר.
 9 שטמאות: וקא כי כתיב קניו כתי' סתירה
 10 וקפמא. דאתחיהבן קה עד אחר כתיב. ונסתרה
 11 והיא נטמאה ועד אין פה וגו', וקמין ליה ועבר
 12 עליו וגו', אלמא בלא קניו נמי עד אחר מדיקין
 13 בטמאה: ועבר לכם כל הליון. כגני נד ובכני
 14 ראובן כתיב. שנהיה משה מצוה אותם לעבור עם
 15 יהושע את הירדן: תשובו. מוכיח דלהבא הוא:
 16 נקנסה בו רוח. ממוזם. ולקמן מפרש רוח סתרה
 17 או רוח נטמאה ע"י שטן הקא להחטיאו להקניט
 18 את אשתו: רגנן. דבי רב אשי אמרי רוח נטמאה
 19 רוח סתרה. שטונא רבי הפריצות: ונסתרה:
 20 כמ"ה. דרוח דקאמר רבי ישמעאל סתרה היא:
 21 דתניא. דקאמר רבי ישמעאל רשות. פלוגתא
 22 דר' ישמעאל ור' עקיבא לקמן מפרש טעמיה:
 23 שפיר. אי רשות אי חובה: ר' עקיבא אומר חובה.
 24 שאסור לשטרע עבדו: ככל התורה. ככל עשה
 25 בשתורה. איב אין לך מצות עשה לרבי
 26 ישמעאל חובה: דתניא. לא גרסינן. אלא הדר
 27 ונקט למלתיהו לפרושי כל קודא באפי נפשה
 28 כלפי. כמו אחרי שאמרה תורה שאסור להביא
 29 עצמו לידי שנואה ותנא: יכול אף הן. שיראה
 30 את אשתו עוברת על דת יהודית נסתרת עם
 31 שכניה לא יקנא לה. כלפי לשון קנאה: תלמוד
 32 לומר ויקנא. אם רצה לקנא הרשות בידו. ומשום
 33 דאי לא כתיב קרא הוה אמינא דאסור הוא.
 34 דא"ר ישמעאל הקא רשות אבל בכל מצות
 35 עשה שבתורה לא אמר הכי: קניו אחריתי כתיב.
 36 ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא
 37 נטמאה. חד לרשות וחד לחובה: ורבי ישמעאל.
 38 אמר לה. אידי דבעי למכתב והיא נטמאה והיא
 39 לא נטמאה. ששפק הוא בידו ואעפ"כ אסרה
 40 הכתוב מוספק. כתב נמי וקנא אחריתי. ואף ע"ג
 41 דמצי למכתב הכי. ועבר עליו רוח קנאה וקנא
 42 את אשתו והיא נטמאה או לא נטמאה. אפלו
 43 הכי אורחיה דקרא לחזור ולשנות את האמור
 44 מפני דבר אחר המתחדש בכפילתו: איצטרוד
 45 למכתב לה ישמא. לומר שמתר לטמא לקרובים
 46 הללו: מבי אם לשאריו נפקא. לנפש לא ישמא
 47 בעמיה. כי אם לשאריו הקרוב אליו לאמו ולאביו
 48 וגו' ולאחותו הבתולה. וממילא שמעין דבשטמא
 49 לאלו: לה ישמא. אם מתה. ואינו מטמא
 50 לאביריה. אם אחד מצלו מכה שחין ואבירי
 51 נפולו. אין מטמא להו. דקיימא לן בהיעור
 52 הדרבב (סו"ף ק"ה קמ"ה) אבר מן החי מטמא כאבר מן
 53 המת. ואיצטרוד לה למעטי אביריה:
 40 וגישינתי. לא גישינתי אלא בשביל דבר שנתחדש בה. לה ישמא רשות. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר. חובה. מאי
 41 טעמא דרבי ישמעאל. אידי דכתיב אמר אל תהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא ישמא בעמיו איצטרובא למיכתב לה
 42 ישמא. ורבי עקיבא. מ"ז אם לשאריו נפקא. לה ישמא למה לי. לחובה. ורבי ישמעאל. לה ישמא ואין מיטמא לאביריה.

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ג עמוד ב

תוספות

רשי"י

1 אם בן, דלאו לחובה אתא אלא להך דרשא: לכתוב רחמנא לה ולישתוק. דמשמע לנפש
 2 לא ישקא בעמיו פי אם לשארו וגו' ולאחורו התולדה לה. כלומר לגופה שלם ולא
 3 לאיבריה: לא תתיה כל נשקה. בשבעה אמות כתיב, החתי והגרנשי והאמורי והכנעני
 4 והפרזי והחיי והיבסי: למישרי אהר מן האמות. משאר שבעים אמות: שבא על הכנענית.
 5 כל ז' אמות נקראו על שם כנען: והוליד בן.
 6 דהלך אחר האב ומתו להחיותו לה לעבד:
 7 דתנא. דלהכי אתא קרא: בעבד, גרסי בבבית:
 8 וגם מבני התושבים וגו'. לעיל מניה כתיב מאת
 9 הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה,
 10 אשר סביבות ארצכם ולא מבני ארצכם דשבעה
 11 אמות. וגם מבני התושבים, כל תושב היינו שבא
 12 ממקום אחר ותיישב כאן, וקאמר קרא שמתו
 13 לקנות מבניהם אשר יהיו להם מבנות ארצה. מן
 14 הנולדים בארצכם. בנים הנולדים בארצכם והם
 15 בני התושבים, דהיינו אחרים ששאו בארצכם
 16 נשים אתה רשאי לקנות: ולא מן הגוים
 17 בארצכם. ולא מן הבנים הנולדים לבני ארצכם
 18 במקום אחר מבנות שאר אמות והביאם
 19 לבניהם לבני שם: ולא בארצכם. עבודת עבד:
 20 ד"ג רבי ישמעאל אידי דכתיב ובאזיכים כתיב
 21 נמי בהם פדתנא בר: קריא. תולעת של
 22 שומשמן האוכלתו, כך הגזית מתרבת את
 23 הבית: תוקפא. בעס: אידי ואידי. תוקפא חנותא
 24 דאמרין דמתרבת את הבית: באתתא.
 25 בשקאשה מנה או בעקנית. לפי שקאשה
 26 מתעסקת בנזינה ואינה עושה מלאכתה ולא
 27 משמרת ביתה ומפקדת את של בעלה למנאפיה:
 28 קרם שקאשה ישראל. בעריות: עם כל אהר ואהר.
 29 בבית: נסתלקת מהם. מלכא לביתם דאינו יכול
 30 לראות בעבירות שבביתו: סקדמותו. לפני מיתתו
 31 מכרות לפניו. סלפסיתו. מוכרתו: תנו היום. בפי
 32 מי שקנא (שקנו לא). אמאי דקנתי אמר עד אהר
 33 ראיתיה שנטמאה לא היתה שותה: שתייה בידו.
 34 שלא להאמינו אי לאו דכתיב קרא: הירשונה.
 35 סתירה: אין אוסרתה אסור עולם. שאם שתתה
 36 ותמצא טהורה תמרת לבעלה ולתרומה: אין
 37 מתקננת בפחות משנים. כדבעין לזמינך דבר
 38 דבר ממנו: האחרונה. סמאה שהיא אחר
 39 הסתירה: כל שיש בה. כל עדות שיש בה נאמן
 40 כדדרשין לעיל ועד אין בה תרי איד, וקא
 41 אמר אסורה ואשמאה קאי דקנא מנה סליק והיא
 42 נטמאה ועד אין בה: קל וחומר. שתתקיים בעד
 43 אהר: תלמוד לומר. באשה מקלקלת כי מצא בה
 44 ערות דבר ולהלן בו: ופרכין למה לי למכתב
 45 למילפה בגורה שוה: בה ולא כגוני בו מיעני
 46 ליה. דכיון דכתיב בה מיעטא הוא ולא גמרי
 47 שאר עדות דאשה מנה וקמו להו במלתיהו
 48 בכל עדות שבתורה: הכי נמי קאמר. ונורה שוה
 49 למלתא אחריתי נקט, ומתניתין חסורי מחסרא
 50 והכי תנא ליה ת"ל בה ולא כגוני וסתירה ונורה
 51 שוה לטמאת אשה דעלמא שלא קנא לה בעלה
 52 וקא עד אהר ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא
 53 מתימן והקא הוא דמתימן משום דרבלים לרהב:
 כ"ד

1 **ורבי** עקיבא אי"כ לכתוב לה. תימה לרב חסדא דאמר ברקא שלשה מינין (מזל ק"ד מזל) לאביו
 2 בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאיברים לדידה לא אינטרין לה לאיברים מאי
 3 דחי דרשי בלה יטמא ויש לומר הוה דרשי לחובה כדרי עקיבא ואידי דכתב יטמא כתב
 4 לה:
 5 **למשרי** אחר מכל האמות. מהכא נפקא לן
 6 דבאמות הלך אחר הזכר ולענין
 7 יחסין:
 8 **כתיב** גמי ובאזיכם (בהם) לכרתנא דבי רבי
 9 ישמעאל, וא"ת הא אצטרך דרדשינן
 10 ברקא איהו נשך (כ"מ ק"ד ע"ג) מנין אם ראיתו
 11 נהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו
 12 וכו' ויל' אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים
 13 ח"ג כ"ד לייסור:
 14 **מה** עדות אחרונה שאוסרתה אסור עולם.
 15 תימה הוה מצי למפרך מה לעדות
 16 האחרונה שכן רגלים לרבר שחרי קינא לה
 17 ונסתרה:
 18 **ת"ל** ועד אין בה כל שיש בה. תימה כיון הדוא
 19 קינא לה ונסתרה והשתא אתי עד א'
 20 דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחישי ליה
 21 אי"כ מאי צריך קרא דעד אהר נאמן אפילו
 22 טומאה בעלמא בלא קמי וסתירה בני האי גזנא
 23 היה מהימן כדאיתא ברקא האומר (תקוני ק"ד ע"ג)
 24 אשתו זינתה בעד אהר וכו' תינח לרבא דאמר
 25 דתם הוה דבר שבערנה אלא לאביו דאמר מהימן
 26 מאי איכא למימר אלא ע"כ אית לן למימר
 27 דלאביו לא אינטרין קרא אלא היכא דמכחישי
 28 א"ג דקינא לה:
 29 **נאמר** כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה
 30 למה לי גיש אפילו בלא גיש מהיכא
 31 תיתי ליה דליתיהימן בה עד אהר מעדות
 32 אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא:
 ככמה
 23 **ישמעאל**, כל פרשה שנטמאה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. אמר
 24 רב חסדא, וזנותא בביתא פי קריא לשומשמן. ואמר רב חסדא, תוקפא בביתא פי קריא
 25 לשומשמן. אידי ואידי באיתתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא, בתהילה קודם
 26 שקמאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אהר ואהר שנטמאו 'כי ה' אליהו מתהלך בקרב
 27 מנהגו, כיון שקמאו נסתלקה שכינה מהם, שנטמאו 'ולא יראה קד ערות דבר ושם מאחריו'.
 28 אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל העושה מצוה אחת בעולם הוה מקדמתו
 29 והולכת לפניו לעולם הבא, שנטמאו 'והלך לפניך צדקך' וכל העובר עבירה אחת בעולם הוה,
 30 מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין, שנטמאו 'לפתו ארחות דרפם ועלו בתוהו ויאבדו' רבי
 31 אליעזר אומר, קשורה בו ככלב שנטמאו 'ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה', 'לשכב
 32 אצלה' בעולם הזה, 'להיות עמה' לעולם הבא. תנו היום, שהיה בדין ומה עדות הראשונה
 33 שאין אוסרתה אסור עולם, אינה מתקיימת בפחות משנים. עדות האחרונה שאוסרתה אסור
 34 עולם, אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים, תלמוד לומר 'ועד אין בה' כל שיש בה. וקל
 35 וחומר לעדות הראשונה מעתה, ומה עדות האחרונה שאוסרתה אסור עולם מתקיימת בעד
 36 אהר, עדות הראשונה שאין אוסרתה אסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אהר, תלמוד
 37 לומר 'כי מצא בה ערות דבר' ולהלן הוא אומר 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים
 38 יקום דבר' מה 'דבר' האומר להלן על פי שנים עדים, אף פאן על פי שנים. האי מ"פ מצא
 39 בה ערות דבר' נפקא, מ'בה' נפקא, 'בה' ולא כגוני, 'בה' ולא בסתירה מיבעי ליה, הכי
 40 נמי קאמר, תלמוד לומר 'בה' בה ולא כגוני 'בה' ולא בסתירה, וטומאה בעלמא בלא קינא עד אהר
 41 מנלו, נאמר פאן 'כי מצא בה ערות דבר' ונאמר להלן 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר' האומר
 42 להלן עדים שנים אף פאן עדים שנים. תנו רבנן, אי זו היא עדות הראשונה, זו עדות סתירה. עדות אחרונה, זו עדות טומאה.
 וכמה

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד ב מותר ש"ס לובלין - מכון המאור

לעולם בהם תעבדו, והרי ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אמות
 נלמד מ'מהם תקנו. ומשיבה, שדורש ב'קהם' - עבד כנעני מותר
 להעבירו עבודת גגאי שניכר בה שווא. ועוד, ו'לא באחייכם' - אך
 אסור להעביר עבד עברי בעבדה הזו. שואלת הגמרא, ו'רבי עקיבא
 שדורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו' שחובה לעבד בו ואסור
 לשחררו, מהיכן לומד שאסור לעבד בעבד עברי כמו בנכרי.
 ומשיבה, באחייכם - דין זה שאסור לעבד בעבד עברי כמו בכנעני,
 מסיפא דקרא נפקא - נלמד מהמשך הפסוק של 'לעולם בהם
 תעבדו', שכתוב ו'באחייכם בני ישראל איש פאחיו לא תרדה בו
 בפ'רד' - הרי שאין להשתעבד בעבד עברי כמו בעבד נכרי, שואלת
 הגמרא, אם כן ו'רבי ישמעאל' - מדוע הוצרך ללמוד זאת מ'לעולם
 בהם תעבדו'. ומשיבה, אכן האיסור להעביר עבד עברי בעבודת
 פרך נלמד מהפסוק 'באחייכם בני ישראל וגו''. ומכל מקום סובר רבי
 ישמעאל שהפסוק 'לעולם בהם תעבדו' לא בא ללמדנו שחובה
 להשתעבד בעבד כנעני, אלא שאידי דבתיבי 'באחייכם' בתיבי נמי
 בק'ם - מאחר שכתבה התורה את הדין בעבד עברי 'באחייכם בני
 ישראל וגו' - שאסור להעבירו עבודת פרך, חזרה וכתבה גם את
 הדין של עבד כנעני 'לעולם בהם תעבדו' - שאותו מותר להעביר
 עבודת פרך. לבדתניא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל,
 כל פ'רשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בפ'רד דכ'ר
 שנתיחדש בה - וכפי שהתבאר לעיל.

אמר רב חסדא, ונזתא בביתא - נזת בבית, גורם להחרבת הבית
 כי קריא לשומשומא - כמו שהתולעת אוכלת והורסת את
 השומשום. ואמר רב חסדא תוקפא בביתא - גם כעס בבית גורם
 להחרבת הבית כי קריא לשומשומא. ומבארת הגמרא, אידי ואידי
 באיתתא - החרבת הבית אינה נגרמת אלא כאשר האשה מזנה או
 כועסת, משום שמתעסקת בנזותה ואינה עושה את מלאכות הבית
 ואינה שומרת עליו, אבל בנכריא לית לן בה - נזת וכעס של הבעל
 אינם גורמים להחרבת הבית. ואמר רב חסדא בתיחילא קודם
 שחטאו ישראל באיסורי עריות היתה שכניה שורה עם כל אחד
 ואחד - עם כל איש ואשה בביתם, כמו שנאמר 'כי ה' אלהיך
 מתחילך בקרב מחנה' - כלומר בתוך ביתך. כיון שחטאו בעריות
 נתחלקה שכניה מהם, שנאמר 'ולא יראה כד ערות דבר ושכב
 מאחוריו' - אם חוטאים בעריות 'ושב מאחוריו', שמתולקת השכניה.
 אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל העושה מצוה
 אחת בעולם הזה, אותה מצווה מקדמתו והולכת לפניו - מקדימה
 ומכריזה עליו כשמגיע לעולם הבא, שנאמר 'החלך לפניך צדדך'.
 וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה, העבירה מלפפתו - נכרבת
 סביבו והולכת לפניו ליום הדין להעיד עליו שעבר, כמו שנאמר
 'ולפתי ארחות דר'כם יעלו בתהו ויאבדו' - שהעבירה תהיה
 כרוכה בו ותלך עמו לגהינם שהוא מקום תהו. רבי אליעזר אומר
 העבירה שעבר קשורה בו ככלב, כמו שנאמר אצל יוסף כאשר
 אשת פוטיפר ניסתה לשכנעו לעבור איתה עבירה, 'ולא שמע אליה
 לשכב אצלה להיות עמה', ודורשים, שלא רצה לשכב אצלה -
 עמה בעולם הזה, כדי שלא יצטרך להיות עמה - עם העבירה
 לעולם הבא.

הגמרא לעיל הביאה מהמשנה שעד אחד נאמן להעיד על אשה
 שזינתה, לאחר שקינא לה הבעל ונסתרה. מביאה עכשו הגמרא את
 המשך המשנה שם.
 תנן התם, שהיה כהן - היינו יכולים ללמוד בקל וחומר שלא יהיה
 נאמן עד אחד להעיד שזינתה, שהרי ומה ערות הר'אשונה - להעיד
 שנסתרה עם פלוני שקינא לה הבעל שלא תסתר עמו, שאין
 אופרתה איפ'ר עולם - שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי

שואלת הגמרא ו'רבי עקיבא, מניין לו שמצווה על הכהן להיטמא
 לקרוביו, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין מיטמא לאברים.
 ומשיבה, אם בן שבת ללמדנו רק דין זה שאינו מיטמא לאברים,
 לכתוב ו'ולישתוק' - היתה התורה כותבת 'כי אם
 לשארו וגו' ולאחותו בהתולה לה' והיינו לומדים דין זה, אך 'ממא'
 לקמה ל' - למה הוסיפה התורה וכתבה לה 'שמע מינה' -
 ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצוה על הכהן להיטמא לקרוביו.
 שואלת הגמרא, ו'רבי ישמעאל מה ידרוש מהיתור של 'טמא'.
 ומשיבה, סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש מהפסוק 'טמא' שחייב
 להיטמא, אלא שאידי דכתב לה כתב נמי וממא - מאחר שחזר
 הכתוב וכתב 'לה' ללמדנו שאינו מיטמא לאברים - חזר וכתב גם
 'טמא'. לבדתני דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, כל
 פ'רשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בפ'רד דכ'ר שנתיחדש
 בה - וכפי שהתבאר לעיל.

מבארת הגמרא את מחלוקתם השלישית של רבי עקיבא ורבנן.
 'לעולם בהם תעבדו' - רשות - מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם,
 דבי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר חובה - חייב לעבד בו
 לעולם ואסור לשחררו. שואלת הגמרא, מאי טעמא דרבי ישמעאל
 שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זו
 אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה להשתעבד בו
 לעולם, אלא אידי דכתב לגבי שבעה אמות 'לא תחיה כל
 נשמה' - שחובה להורגם, איצטרף נמי למיכתב 'לעולם בהם
 תעבדו' כדי למישרי - להתיר אחד מכל האומות שבה על
 הפנענית והוליד ממנה בן, שהיינו סבורים לומר שכיון שאמו של
 הבן היא משבעה אמות, יהיה דינו כדין שבעה אמות ואסור
 להחיותו, לכך הוצרך הפסוק 'לעולם בהם תעבדו', ללמדנו שאם
 רשאי לקנותו כיוון שלגבי דין שבעה אמות הולכים אחר האב,
 והאב אינו משבעה אמות.

מביאה הגמרא ברייתא שבדין שבעה אמות הולכים אחרי האב,
 דתניא, מנין לאחד מן שאר האומות שבה על הפנענית והוליד
 ממנה בן שאמה רשאי לקנותו בעבד - לקנות את הבן לעבד,
 תלמוד לומר 'ונם מבני התושבים הנרים עמכם מהם תקנו' -
 כלומר, שגם בני אומות אחרות שבאו להתיישב בארץ ונשאו נשים
 משבעה אמות והולידו בנים, מותר לקנות את הבנים לעבדים, כיון
 שאביהם אינו משבעה אמות. ממשכיכה הברייתא, יבול - שמה
 נאמר שאם הפנעני שבה על אחת מן שאר האומות והוליד ממנה
 בן שאמה רשאי לקנותו בעבד כיון שאמו אינה משבעה אמות,
 תלמוד לומר 'אשר הולידו בארצכם', שדווקא מן הנולדים
 בארצכם - בנים שנולדו בארץ, כלומר, שאבותיהם הם משאר
 האומות ונשאו נשים משבעה אמות בארץ, מותר לקיימם ולקחתם
 לעבדים, ולא מן הנרים בארצכם - אך אסור לקנות בנים שנולדו
 לאבות משבעה אמות שהלכו לארץ אחרת ונשאו שם נשים,
 והביאו את בניהם לגור בארץ, שכיון שהולכים אחר האב ואביהם
 משבעה אמות - אסור להחיותם.

חזרת הגמרא לבאר את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא
 ושואלת, אם כן ו'רבי עקיבא כיצד למד מפסוק זה שחובה
 להשתעבד בעבד כנעני לעולם ואסור לשחררו, והרי פסוק זה הוצרך
 ללמדנו שמותר לקנות עבד שאמו כנענית ואביו משאר האומות
 ומשיבה, מ'מהם תקנו' נפקא - ההיתר לקנות עבד שאביו משאר
 אמות נלמד מהפסוק 'מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו',
 'לעולם בהם תעבדו' למה ל' על בורחך לחובה - ללמדנו שחייב
 לעבד בעבד הנכרי ואסור לו לשחררו. שואלת הגמרא, כיון שכך,
 אם כן ו'רבי ישמעאל שסובר שאין זו חובה, מה דורש מהפסוק

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

54 שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה 'כדי חזרת דקל', ואם כן קשה
 55 שהרי הָתָם - בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל שהשיעור
 56 הוא כְּדֵי הַקֶּפֶת דְּקָל, וְפָלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲלֶיהָ - ושם נחלק עליו
 57 רבי אליעזר ואמר שיעור אחר, ואילו הִכָּא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כדעת
 58 רבי ישמעאל בברייתא הראשונה, שהשיעור הוא כְּדֵי חֲזֵרַת דְּקָל.
 59 מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הקפת דקל וחזרת דקל הם פעולות
 60 שונות, מה שאמר רבי ישמעאל שהשיעור הוא כְּדֵי הַקֶּפֶת של דקל,
 61 היינו זמן שנדרש לאדם כדי ללכת כְּרָגָל סביב הדקל, ונחלק עליו
 62 רבי אליעזר שם. ומה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה שהשיעור
 63 הוא כדי חֲזֵרַת של דקל, היינו כְּרוּחַ - כפי הזמן שחולף ממתי
 64 שהרוח דוחפת ענף של דקל עד שחזור למקומו. כְּעֵי רַב אֲשֵׁי, מהי
 65 כוונת רבי אליעזר שהשיעור הוא כדי זמן של חֲזֵרַת של הדקל
 66 כְּרוּחַ, האם כִּי הֵיבֵי דְאֵוִיל וְהָרַד אֲתֵי - כפי הזמן שנדחה הענף על
 67 ידי הרוח וחזר למקומו פעם אחת, שהוא זמן קצר. או דִּילְמָא כִּי
 68 הֵיבֵי דְאֵוִיל וְאֲתֵי וְהָרַד קֵאֵי כְּרוּבְתֵיהּ - כפי הזמן שחולף ממתי
 69 שהרוח מתחילה לנענע, עד שחן מהנענע ונעמד במקומו. מסיקה
 70 הגמרא, תִּיקוּ. ממשכה הגמרא להקשות, שהרי עדיין יש סתירה בין
 71 הברייתות בדעת רבי אליעזר, שהרי הָתָם - בברייתא הראשונה,
 72 אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהשיעור הוא כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס, ואילו הִכָּא -
 73 בברייתא השנייה, אמר שהשיעור הוא כְּדֵי חֲזֵרַת דְּקָל. מתרצת
 74 הגמרא אִידִי וְאִידִי חָד שִׁיעוּרָא הוּא - מזיגת כוס וחזרת דקל הם
 75 אותו שיעור של זמן.
 76 מוסיפה הגמרא להקשות, שלכאורה בדעת שאר התנאים יש סתירה
 77 בין הברייתות, שהרי הָתָם - בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל
 78 שהשיעור הוא כְּדֵי לְשִׁתּוֹתוֹ - זמן שנדרש כדי לשתות כוס של
 79 רביעית יין, ואילו הִכָּא - בברייתא השניה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדֵי
 80 מְזִיגַת הַכּוֹס - זמן שנדרש כדי למוזג כוס של רביעית יין במים.
 81 מיישבת הגמרא, אִימָא - צריך לומר, שלדעת רבי יהושע השיעור
 82 הוא כְּדֵי לְמוּזַג וְלְשִׁתּוֹת - כפי הזמן שנדרש למוזג כוס רביעית יין
 83 ולשתותה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, וְלִימָא - נתרץ
 84 שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהושע, משום שאִידִי וְאִידִי
 85 חָד שִׁיעוּרָא הוּא - מוזגה ושתיה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת
 86 הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי יהושע שהשיעור הוא כדי
 87 מוזגה ושתיה, משום שאִם כֵּן - שהשיעור הוא רק כדי מוזגה אלא
 88 שהוא אותו שיעור זמן כמו שתיה, הֵינּוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - נמצא שאין
 89 חילוק בין רבי יהושע לרבי אליעזר, שהרי גם לדעת רבי אליעזר
 90 השיעור הוא כדי מוזגה, אלא ודאי שלדעת רבי יהושע השיעור הוא
 91 כדי מוזגה ושתיה.
 92 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי בני עזאי, הָתָם -
 93 בברייתא הראשונה, אָמַר כֵּן עֲזַאי שהשיעור הוא כְּדֵי לְצִלּוֹת
 94 בִּיצָה, ואילו הִכָּא - בברייתא השניה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדֵי
 95 לְשִׁתּוֹתוֹ - את הכוס של רביעית יין. מתרצת הגמרא, אִידִי וְאִידִי חָד
 96 שִׁיעוּרָא הוּא - צליית ביצה ושתיה כוס רביעית יין הם אותו שיעור
 97 זמן.
 98 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, הָתָם -
 99 בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שהשיעור הוא כְּדֵי לְנוֹמְעָה
 100 - את הביצה, ואילו הִכָּא - בברייתא השנייה, אָמַר שהשיעור הוא
 101 כְּדֵי לְצִלּוֹת בִּיצָה. מתרצת הגמרא, אִימָא - צריך לומר בדעת רבי
 102 עקיבא שהשיעור הוא כְּדֵי לְצִלּוֹת בִּיצָה וְלְנוֹמְעָה, שואלת הגמרא,
 103 מדוע הוצרכנו לתרץ כך, וְלִימָא - נתרץ שאין סתירה בין הברייתות
 104 בדעת רבי עקיבא, משום שאִידִי וְאִידִי חָד שִׁיעוּרָא הוּא - צליית
 105 וגמיעת הביצה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח
 106 צריך לבאר בדברי רבי עקיבא שהשיעור הוא כדי צליה וגמיעה,

1 שואלת הברייתא, וְכִמָּה זמן הוא שִׁיעוּר סְתִירָה - שאם התייחדה
 2 האשה לזמן זה נאסרת על בעלה כדן סוטה. ומשיבה, כְּדֵי זמן
 3 שיכולה לבא בו לידי מוּמְאָה, כלומר זמן שיש בו כְּדֵי בִיאָה - שיכול
 4 לבוא עליה בזמן זה, והיינו כְּדֵי הַעֲרָאָה - תחילת ביאה. מבארת
 5 הברייתא כמה הוא זמן תחילת ביאה, כְּדֵי הַקֶּפֶת דְּקָל - כפי הזמן
 6 שנדרש להקיף בהליכה עץ דקל, דְּכָרִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 7 אָמַר כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס - כפי הזמן שנדרש למוזג כוס של רביעית
 8 הלוג יין במים. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי לְשִׁתּוֹתוֹ -
 9 את הכוס של רביעית הלוג יין. כֵּן עֲזַאי אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי
 10 לְצִלּוֹת בִּיצָה. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי לְנוֹמְעָה -
 11 לשתות ביצה. רַבִּי יְהוּדָה כֵּן בְּתִירָא אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי
 12 לְנוֹמְעַ שְׁלֵשׁ בִּיצִים זו אחר זו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כֵּן יְרֵמְיָה אָמַר כפי
 13 הזמן שנדרש כְּדֵי לְקַשׁוֹר גְּרָדִי נִימָא - שיקשור האורג חוטים
 14 שיוצאים מהבד. הֵנִין כֵּן פְּנִיחָם אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי
 15 שְׁתוּשִׁים אשה יָדָה לְתוֹךְ פִּיהָ לִיְסוּל קִרְסָם הנמצא בין שיניה.
 16 פְּלִימוֹ אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי שְׁתוּשִׁים אשה יָדָה לְסַל לִיְסוּל
 17 ממנו כְּבָר, וְאִף עַל פִּי שְׁאִין רֵאִיָה מן המוקרא לְדָבָר זה, שהשיעור
 18 הוא כדי שתיסול ככר מהסל, מכל מקום יש זָכָר - רמז לְדָבָר,
 19 שנאמר 'כִּי כַעַד אִשָּׁה זֹנְהָ עַד כַּכֵּר לְחֶסֶם', הרי שהוקשה אשה
 20 זונה לככר לחם.
 21 מקשה הגמרא על התנא של הברייתא, וְכֵל הֵנִי לְמָה לִי - מדוע
 22 האריך בדבריו ואמר שזמן סתירה הוא כדי טומאה שהוא כדי ביאה,
 23 שהוא כדי הערואו, וביאר שהוא כדי הקפת דקל או כשאר
 24 השיעורים. ולא אמר בקצרה שהשיעור הוא בכדי שתוכל לבוא לידי
 25 טומאה, וזמן זה הוא כפי הזמן שנדרש להקפת דקל או כשאר
 26 השיעורים. מתרצת הגמרא, צְרִיכֵי - הוצרך התנא לכתוב כך, משום
 27 דְאֵי תָנָא רַק 'כְּדֵי מוּמְאָה' הֵוָה אֲמִינָא שזמן סתירה הוא כְּדֵי
 28 מוּמְאָתָה וְאִרְצוּתָה - שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפנותה
 29 בדברים וגם לבוא עליה, קָא מְשַׁמְעֵ לָן - לפיכך אמר התנא 'כְּדֵי
 30 בִיאָה' - שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן שהיה יכול לבוא
 31 עליה, נחשב שנסתרה ונאסרת. וְאֵי תָנָא רַק 'כְּדֵי בִיאָה' הֵוָה
 32 אֲמִינָא שהשיעור הוא כְּדֵי גִמְרָה בִיאָה - שהתייחדה עמו לזמן שהיה
 33 יכול לבוא עליה ביאה גמורה, קָא מְשַׁמְעֵ לָן שזמן סתירה הוא אף
 34 אם לא נתייחדה עמו אלא כְּדֵי הַעֲרָאָה - דהיינו זמן שנדרש
 35 לתחילת ביאה. וְאֵי אֲשַׁמְעִינָן רַק 'כְּדֵי הַעֲרָאָה' הֵוָה אֲמִינָא
 36 שהשיעור הוא כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאִרְצוּתָה - שהתייחדה עמו לזמן שהיה
 37 יכול גם לפנותה בדברים וגם לתחילת ביאה, קָא מְשַׁמְעֵ לָן - לפיכך
 38 אמר התנא תחילה שהשיעור הוא 'כְּדֵי מוּמְאָה', ללמדנו שמה
 39 שאמר לאחר מכן 'כדי ביאה', היינו שאף אם לא התייחדה עמו אלא
 40 לזמן של ביאה עצמה בלא אירוע - נחשב סתירה, שאם לא כן מדוע
 41 הוסיף מילים אלו, והרי היינו יודעים כן ממה שאמר 'כדי טומאה'.
 42 ומפרש התנא וְכִמָּה זמן הוא כְּדֵי [הַעֲרָאָה], כְּדֵי הַקֶּפֶת דְּקָל.
 43 וְרַמְזֵיהּ - הקשו בני הישיבה ממה שנינו בברייתא אחרת, נאמר
 44 לגבי סוטה וְנִסְתֵרָה, וְכִמָּה זמן הוא שִׁיעוּר סְתִירָה, לֹא שְׁמַעְנוּ -
 45 לא ניתן להוכיח מהמילה ונסתרה. אֲךָ בְּשָׁהוּא - הפסוק אָמַר
 46 'וְהָיָא נְטָמְאָה', הֵוָה אָמַר - אנו למדים ששיעור סתירה הוא כְּדֵי
 47 מוּמְאָה, והיינו כְּדֵי בִיאָה, כלומר כְּדֵי הַעֲרָאָה. וזמן תחילת ביאה
 48 הוא כְּדֵי חֲזֵרַת דְּקָל, דְּכָרִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר כְּדֵי
 49 מְזִיגַת הַכּוֹס, כֵּן עֲזַאי אָמַר כְּדֵי לְשִׁתּוֹתוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר כְּדֵי
 50 לְצִלּוֹת בִּיצָה. רַבִּי יְהוּדָה כֵּן בְּתִירָא אָמַר כְּדֵי לְנוֹמְעָה - לשתות
 51 את הביצה. מבארת הגמרא את הקושיא, קָא סְלָקָא דְעֵתִין - הבנו
 52 בתחילה שהֵינּוּ הַקֶּפֶת דְּקָל הֵינּוּ חֲזֵרַת דְּקָל - מה שאמר רבי
 53 ישמעאל בברייתא הראשונה 'כדי הקפת דקל', זוהי אותה פעולה

1 **כמה** שיעור סתירה. בירושלמי כל אלן שיעורין אתר והתרת סניר; 2
 3 **בן** עזאי אומר. האי דמקדים בן עזאי לרבי עקיבא אע"ג דרבי עקיבא היה רבו כדאמר 3
 4 בפרכ הרואה (כנסת סג). בן עזאי עד כאן העות פניך ברבך משום דצליה קדומת 4
 5 לגמיעה הואי דמקדים ליה באיך דברייתא משום דמטיק שיעורין דשייכי בכוס אבל 5
 6 תימה אמאי מקדים רבי ישמעאל למלתיהו 6
 7 דרבי אלעזר ורבי יהושע מיהו י"ל דסדר 7
 8 אכילה ושתייה סמיך: 8
 9 **אי** הכי היינו רבי אלעזר. היה הוה מצוי 9
 10 לממר אי הכי היינו בן עזאי אלא 10
 11 ברייתא קמייתא וקמייתא דברייתאן קט א"נ 11
 12 יתיר בן עזאי כדי למוגז ולשתות: 12
 13 **אם** כן היינו בן עזאי. היה הוה מצוי לממר 13
 14 היינו רבי יהודה בן בתירא אלא ברייתא 14
 15 קמייתא וקמייתא דברייתאן נקט: 15
 16 **דמרחק** או זמקרב. בבורת דקל לא קמבעי 16
 17 ליה בגדול או בקטן משום ידיע 17
 18 שיעוריה דהיינו כדי מצינת הכוס וכן בצליית 18
 19 ביצה במדורה גדולה או קטנה משום דפי' כבר 19
 20 דהיינו כדי שתיית הכוס אבל בהקפת דקל תימה 20
 21 אמאי לא קמבעי ליה: 21
 22 נעקר

אמינא פדי גמר ביאה, קא משמע לן 'פדי העראה'. ואי אשמעינן 'פדי העראה' הוה אמינא 1
 פדי העראה וארצותיה, קא משמע לן 'פדי טומאה' וכן פדי (העראה), פדי הקפת דקל. 2
 ורמינהו, ונסתרת' וכן פדי שיעור סתירה, לא שמענו. כשהוא אומר 'והיא נטמאה', הוה אומר 3
 פדי טומאה, פדי ביאה, פדי העראה, פדי חזרת דקל, דברי רבי אלעזר. רבי יהושע אומר, 4
 פדי מצינת הכוס. בן עזאי אומר, פדי לשתותו. רבי עקיבא אומר, פדי לצלות ביצה. רבי 5
 יהודה בן בתירא אומר, פדי לגומעה. קא סלקא דעתין היינו הקפת דקל היינו חזרת דקל, 6
 התם אמר רבי ישמעאל פדי הקפת דקל ופליג רבי אלעזר עליה, הכא אמר רבי אלעזר 7
 פדי חזרת דקל. אמר אפי' הקפה ברגל, חזרה פרויה. בעי רב אשי, חזרה פרויה, פי היכי 8
 דאזיל והדר אתי או דילמא פי היכי דאזיל ואתי והדר קאי פדוכתייה, תיקו. התם אמר 9
 רבי אלעזר פדי מצינת הכוס, הכא פדי חזרת דקל, אידי ואידי חד שיעורא הוא. התם 10
 אמר רבי יהושע פדי לשתותו, הכא אמר פדי מצינת הכוס, אימא פדי למוגז ולשתות. 11
 ולמא אידי ואידי חד שיעורא הוא, אם בן היינו רבי אלעזר. התם אמר בן עזאי פדי 12
 לצלות ביצה, הכא אמר פדי לשתותו, אידי ואידי חד שיעורא הוא. התם אמר רבי עקיבא 13
 פדי לגומעה, הכא אמר פדי לצלות ביצה, אימא פדי לצלות ביצה ולגומעה. ולמא אידי 14
 ואידי חד שיעורא הוא, אם בן היינו בן עזאי. התם אמר רבי יהודה בן בתירא פדי 15
 לגומע שלש ביצים זו אחר זו, הכא אמר פדי לגומעה, לדרביו דרבי עקיבא קאמר, דקאמר 16
 משערין בצליה ובגמיעה. אימא שיעור גמיעה לחודה, פדי לגומע שלש ביצים זו אחר זו 17
 דהיינו צליה ובגמיעה: רבי אלעזר בן ירמיה אומר פדי שיקשור גרדי נימא: בעי רב אשי, 18
 דמרחק או דמקרב, תיקו: חנין בן פנחס אומר פדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול קיסם: 19
 בעי רב אשי, דמרחק או דלא מרחק, תיקו: פלימו אומר פדי שתושיט ידה לסל ליטול 20
 כפר: בעי רב אשי, דמרחק או דלא מרחק, בחדתא או פעתיתא, פתמימא או פקרייא, 21
 בחדתא

אלעזר. דהוה ר' אלעזר בקמייתא פדי מצינת הכוס קאמר וקא פליג ר' יהושע וקאמר פדי לשתותו, ובבביתא (נמי) דקל אמר רבי אלעזר חזרת דקל ואוקימנא דהיינו פדי מצינת, ואי 1
 מצינת דקאמר ר' יהושע בתריה בלא שתייה קאמר, היינו רבי אלעזר. הכא אמר פדי לשתותו. לכוס: חד שיעורא הוא. ולמא לאקשויי א"כ היינו ר' יהושע, דבקמייתא אמר פדי לשתותו 2
 לכוס. ואמר בן עזאי בתריה פדי לצלות ביצה דהוה פדי שתייה, לאו קישא היא. דהא ואוקימנא פדי לשתותו דר' יהושע פדי למוגז ולשתות. וקאמר ליה בן עזאי פדי לצלות ביצה 3
 דהוה פדי שתייה לחודה דכוס: אימא פדי לצלות ולגמעה. גמיעה דקאמר ר"ע בקמייתא אצליה דבן עזאי דלעיל מניה קא מוסיף לה, ובבביתא דקאמר פדי לצלות ביצה לצלות 4
 ולגמעה קאמר, דספק צליה גמיעה בתריה, שומעו חם שלא יצטנו לדרביו ד"ע קאמר לה. דאמר לצלות ולגמעה. לדיך אוקימנא פדי צליה וגמיעה בחדא (ס"א שיעור) 5
 בגמיעה דשלש דהוה בצליה וגמיעה בחדא: דמרחק, שני ראשי הנימא הנפסקות מרחקות זה מזה, דאיכא שתייה טפי: דמרחק, הסיקס ברחק בין השנים: דמרחק, הכפר ברחק בתוך 6
 הסל: בחדתא או פעתיתא. סל יתן חלק הוא ונח להשתמש מן הקדש, שהקדש יוצאין לתוכו ראשי קיסמין של אריגה פקרייא או פתמימא. לחם חם נמער ונשטמ מן הקדש וצריך 7
 להוציאו בנחת ושוהה בהוצאתו:

1 **פדי טמאה**, ומדו פדי טמאה פדי ביאה. ומדו פדי ביאה פדי העראה, דהיינו נשיקת אבר 1
 2 באותו מקום, וכמה שיעוריה פדי הקפת דקל שיוכל האדם לילך סביבות הדקל, ולקמן 2
 3 מפרש כמה לי למיתני בלחון: פדי מצינת כוס. למנוגז במים, וספק בוס רביעית. ולקמן 3
 4 אמרי' ליה לא אודי ואתר מן החכמים הללו בעצמו שער כמה שהוא שוהה בהעראתו: ליטול 4
 5 קיסם. מבין שתייה: וא"ע פ"ט שאין ראיה. ומדוה 5
 6 לדבר, דקרא לא דוהשתן ד' לשל כתב ביה, ו' ש 6
 7 זכר ורמז מקצת דהקשה אשה וזנה לכבר לחם: 7
 8 וכל הני לשה ל' למיתני ברישא' ליחגי שיעור 8
 9 סתירה פדי טמאה פדי הקפת דקל: דאי תנא פדי 9
 10 טמאה הוה אמינא. בכל שיעור הצריך לבא לידי 10
 11 כך דהיינו טמאה וארצותיה, שיפתה אותה וידבר 11
 12 על לבה עד שתתרחק: קמ"ל. דמאי טמאה 12
 13 ביאה לחודה, דאיכא למימר קדם הסתירה 13
 14 נתרצית לו: קמ"ל פדי העראה. דקיל בפרכ 14
 15 הכא על דבמנו (יבמות טז). העראה כגמר ביאה 15
 16 לכל העריות: ואי תנא פדי העראה, ולא תנא 16
 17 ברישא פדי טמאה, הוה אמינא פדי העראה 17
 18 וארצותיה, ואפי' תנא פדי ביאה פדי העראה לא 18
 19 הוה מימעט ארצותיה, דאנא אמינא העראה 19
 20 למעטי גמר ביאה ומיהו ארצותיה בעינן. דהכי 20
 21 הוה משמע כמה שיעור סתירה פדי ביאה ואנא 21
 22 אמינא כל צרכי ביאה דהיינו ארצותיה וגמר 22
 23 ביאה, והדר מפרש מה היא ביאה העראה 23
 24 אפתי ארצותיה לא אימעט, הלכך תנא ברישא 24
 25 פדי טמאה דמשמע טמאה וארצותיה והדר 25
 26 כריש ומה היא טמאה פדי ביאה, ועל ביאה 26
 27 אימעט ארצותיה דתא ביאה כלה גמר ביאה 27
 28 משמע ולא מימעט אלא ארצותיה, והדר תנא ומה 28
 29 היא ביאה העראה למעטי דלא בעינן גמר 29
 30 ביאה, וממילא שמעי' מנה נמי (דאי) לא תנא 30
 31 פדי ביאה אפתי לא הוה ממעט ארצותיה 31
 32 דכדי טמאה גמר ביאה וארצותיה משמע, 32
 33 והעראה דפרשי בתרה לא ממעט אלא גמר 33
 34 ביאה. הלכך איצטריכו בלדה: וכפיה. הוא שיעור 34
 35 העראה לחודה, פדי הקפת דקל. ותא ליבא 35
 36 לאקשויי, דהוה וסוף סוף שיעורא פדי הקפת 36
 37 דקל הוא ליחגי כמה שיעור סתירה פדי סתירה 37
 38 דקל, דאיבעי ליה לתנא לפרושי אסור סתירה 38
 39 משום מאי או גמר ביאה או העראה, משום הכי 39
 40 תנא פדי טמאה פדי ביאה כדפרשינן: פדי חזרת 40
 41 דקל. ס"ד השתא דהיינו הקפה פרויה. שהיה 41
 42 דוחפתו להענף והוא חזר למקומו: קאי 42
 43 פדוכתייה. נח מניעונו: אימא פדי למוגז 43
 44 ולשתות. והאי פדי לשתותו דקאמר לעיל, 44
 45 אמזינא דקאמר רבי אלעזר קא מוסיף ר' יהושע 45
 46 ואמר שתייה נמי בעינן עם המזינה, וכדי מצינא 46
 47 דתנא הכא בבביתא מצינא ושתייה קאמר, 47
 48 דספק מצינא למשתיה מיד הוא. שאדו שמנו 48
 49 מתקלקל אם משהה אותו: א"כ היינו רבי 49
 50 אלעזר. דהוה ר' אלעזר בקמייתא פדי מצינת הכוס קאמר וקא פליג ר' יהושע וקאמר פדי לשתותו, ובבביתא (נמי) דקל אמר רבי אלעזר חזרת דקל ואוקימנא דהיינו פדי מצינת, ואי 50
 51 מצינת דקאמר ר' יהושע בתריה בלא שתייה קאמר, היינו רבי אלעזר. הכא אמר פדי לשתותו. לכוס: חד שיעורא הוא. ולמא לאקשויי א"כ היינו ר' יהושע, דבקמייתא אמר פדי לשתותו 51
 52 לכוס. ואמר בן עזאי בתריה פדי לצלות ביצה דהוה פדי שתייה, לאו קישא היא. דהא ואוקימנא פדי לשתותו דר' יהושע פדי למוגז ולשתות. וקאמר ליה בן עזאי פדי לצלות ביצה 52
 53 דהוה פדי שתייה לחודה דכוס: אימא פדי לצלות ולגמעה. גמיעה דקאמר ר"ע בקמייתא אצליה דבן עזאי דלעיל מניה קא מוסיף לה, ובבביתא דקאמר פדי לצלות ביצה לצלות 53
 54 ולגמעה קאמר, דספק צליה גמיעה בתריה, שומעו חם שלא יצטנו לדרביו ד"ע קאמר לה. דאמר לצלות ולגמעה. לדיך אוקימנא פדי צליה וגמיעה בחדא (ס"א שיעור) 54
 55 בגמיעה דשלש דהוה בצליה וגמיעה בחדא: דמרחק, שני ראשי הנימא הנפסקות מרחקות זה מזה, דאיכא שתייה טפי: דמרחק, הסיקס ברחק בין השנים: דמרחק, הכפר ברחק בתוך 55
 56 הסל: בחדתא או פעתיתא. סל יתן חלק הוא ונח להשתמש מן הקדש, שהקדש יוצאין לתוכו ראשי קיסמין של אריגה פקרייא או פתמימא. לחם חם נמער ונשטמ מן הקדש וצריך 56
 57 להוציאו בנחת ושוהה בהוצאתו:

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ד עמוד ב

תוספות

רש"י

1 בדחטי או ברשערי. של חטין חלק וגשמת יותר משל שעורים; רביא. נשמת יותר
 2 מאקושה; רביא. שולשה העסה רבה; כל אחר ואתו. מן התנאים הללה בעצמו שער.
 3 כמה שהיה שוקה בביאתו; והאיכא בן עזאי דלא נסיו. כדאמר רביבון (ף טו) אכל מה
 4 אעשה שפשי השקה בתורה. אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים. בפרק הבא על ובמותו
 5 כי בעד אשה וזנה וגו'. השתא דרש ליה
 6 מסיפיה לרישיה, בשבילי כבר לחם אדם מתחייב
 7 בענש של אשה וזנה; בפרקיה דרביא נרס' בעד
 8 כפר לחרם עד אשה וזנה פקעי ליה. דמשמע
 9 בשבילי כבר לחם רב הענש עד כדי ענש אשה
 10 וזנה. וה"ה נמי אי תנה כתיב עד אשה וזנה בעד
 11 כבר לחם לא תנה קשיא לרביא מיד, ודאי
 12 מסיפיה לרישיה מדריש קרא. אלא עד ובעד קא
 13 קשיא ליה. וגבי כבר לחם תנה ליה למכתב
 14 בעד וגבי אשה וזנה תנה ליה למכתב עד:
 15 המולול. שאוכל תמיד בלא נטילת ידים; עקרה.
 16 דעובר על דברי חכמים חייב מיתה דכתיב
 17 ופרץ גדר ישכנו נחש וקמל יום; רישא רישא.
 18 שלפני הוזהר; שגיבית דיוו. ראשי אצבעותיו
 19 שדור המים משפפין לצד ורעותו. ולקמן
 20 מפרש טעמא: שפא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו
 21 ויפסאו את הידים. כדנתן במסכת ידים (פ"ב מ"ט)
 22 שצריך לתן המים על ידיו שני פעמים,
 23 הראשונים מטקרוך את הידים והשניים מטקרוך
 24 את המים הטופחים על ידיו שנטמאו בתחלה
 25 מתחת ידם, ותנן תהם הידים משמאות
 26 ומשחרות עד הפרק. כלומר מן הפרק ולמטה
 27 גזרו עליהן להיות עניות ופוסלות את התרומה
 28 ומשחרות בניטלה עד הפרק. שעד הפרק צריך
 29 נטילה. נטל את הראשונים ואת השניים עד
 30 הפרק ויחזרו ליד שהורים. שהרי סיחרו השניים
 31 את הראשונים. נטל את הראשונים חוץ לפרק
 32 ואת השניים עד הפרק ויחזרו ליד טמאה, כלומר
 33 נצאו הראשונים חוץ לפרק ועל השניים לא
 34 הקפיד לטול עד מקום שיצאו הראשונים אלא
 35 עד הפרק כמשפטם ויחזרו הראשונים ליד
 36 טמאה, שהרי נטמאו תחלה מתחת הידים
 37 והשניים לא טהרו את היצואים, הלך צריך
 38 שגיבית ראשי אצבעותיו למעלה שמא יצאו
 39 מים הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידים;
 40 אחרונים. של אחר הסעודה שחייבו חכמים
 41 מפני שפולחן סודמית יש שמסמא את העינים;
 42 צריך להשפיל ידיו למטה. כדי שיתר הוזהר
 43 של תבשיל שבקדוה, שהרי להעביר הוזהר
 44 כל האוכל בלי גנוב ידים. דבר מאוס הוא וקשוב
 45 כטמאה שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את
 46 לחמם טמא. אלקא דבר מאוס קרי טמאה; מאי
 47 ואשת איש וגו'. סיפיה דקרא דלעיל הוא, כי
 48 בעד אשה וזנה עד כבר לחם; לוסף נכשל
 49 באשת איש. והכי קאמר. בעד אשה וזנה עד
 50 כבר לחם. ואשת איש וזנה נפש התורה הבהוה
 51 היא תצדנה, רודף אחריה וצר אותה ומגיעה
 52 היא תצוד כפעי לה. כיון דמסיפיה לרישיה
 53 קדרשת ליה. הכי איבעי ליה למכתב. ואשת איש נפש יקרה היא תצוד אותה, אבל השתא משמע שאשת איש צדה את הנפש יקרה: מכתב גזיר. דאפלו ממור תלמידי חכם קודם
 54 לכהן עם הארץ לפתוח ראשון ולברך ראשון, ומזהיא קרא ילפינן ליה בהוריות (ף ג' י"ג) ורם לבקד. מעלה אני עליך כאלו שכחתו: כי את כל התועבות. גבי עריות כתיב: כהן. עבודת
 55 כוכבים; אשר נשמה באפו. שמחוק עצמו כבעל נפש, והיינו גאון. שחשוקה נפשו בעיניה; מאי יד ליד לא יקנה. סיפיה דקרא דאיידי ביה לעיל הוא, תועבת ה' כל גבה לב ד ליד
 56 לא יקנה; ה"ג כל שיש בו נטות היות אפילו תקנהו בו. ול"ג כל הבא על אשת איש. ולא משמע קרא אלא בגסי רותה תקנהו להקב"ה בו. השליטו בשבחו על הכל, באברכה
 57 שקראוהו קונה שמם וארץ, והיינו ד ליד, אפלו דומה לאברכה שאמר הרימותי ידי קשיא ליה ליד רבי שילא. אחר דרשה דרב; הכי ריסקין. האי יד ליד לא יקנה מיבעי ליה
 58 אפילו הוא כמשה. שקבל מיד הקדוש ברוך הוא ליד תורה; די מיד מיבעי ליה. דהא קרא במקבל מוקמין ליה ולא בנותו, ותנה ליה למכתב די מיד לא יקנה. די שקבלה מיד הוא אף
 59 לא יקנה:

1 נעקר מן העולם. תימה לרי' לפי רש"י דפי' דעובר על דברי חכמים חייב מיתה
 2 מאי אריא נטילת ידים אפי' כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הבא
 3 דעונשו מיתה ובפי' במה אשה יוצאה (כנ"ה דף טו) אמרין דעונשו עניות כדאמר שלשה
 4 דברים מביאין את האדם לידי עניות המולול בנטילת ידים ובפי' עושין פסין (פיונין
 5 דף טו) מעשה רבבי עקיבא שהיה תובש בבית
 6 האסורים וכו' עד מה אעשה שחבירי חייבו
 7 עליה מיתה ונראה דלול שמולול בה תמיד
 8 ענשו עקירה ע"י עניות דקשה ממתיה ע"י
 9 נחש ונעקר מן העולם דאמר ובסוכה (ף טו) ו
 10 וטהרין (ף טו) כל המשתף שם שמים ודבר
 11 אחר נעקר מן העולם ובפרק קונם יין (מ"ט דף
 12 טו) כל המשמש במתה של תורה נעקר מן
 13 העולם לא חודא כחודא ניהו דעניות אלא
 14 מתה חטופה או משונה. מיר:
 15 הויא תצודו לדינה של גיהנם. ואמר נמי
 16 בפי' דהגינה (ף טו) כל הבא על
 17 אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם
 18 וק"מ מפי' חובב (כ"ט דף טו) דאמר הבא על
 19 אשת איש מיתתו בחנה ויש לו חלק לעה"ב
 20 וי"ל דהתם מיירי כשעשה תשובה חזכי משמע
 21 בפי' ג' דיבמות (ף טו) היכא דלא הוליד ממור
 22 דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא
 23 דאמר בפרק חלק (פ"ה דף טו) אמר דוד כל
 24 הכי נטרד ההוא נברא איל קבל עליו יסורים
 25 ותנן נמי כסורין דכל המומתים מתורחין האי
 26 דאמר נטרד מן העולם פי' מן העולם עם אותו
 27 עון דבר הוא חמור אשת איש האסרה על
 28 בעלה כמו על אחותו פניה הוליד ממנה
 29 ממור ריב"א. אי' היכא דלא באו עליו יסורים
 30 נטרד מן העולם:
 31 כל
 32 כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש, שנאמר ואשת איש נפש יקרה
 33 תצוד. אמר רבא, האי נפש יקרה, נפש גבוהה מיבעי ליה. ועוד, היא תצוד מיבעי ליה,
 34 אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש, אפילו למד תורה דכתיב בה יקרה היא מפנינים'
 35 מכתב גדול שנקנסם לפני ולפנים, היא תצודנו לדינה של גיהנם. אמר רבי יוחנן משום רבי
 36 שמעון בן יוחי, כל אדם שיש בו גסות הרוח כפאילו עובר עבודת פוכבים, פתיב הכא
 37 'תועבת ה' כל גבה לב' וכתיב התם 'ולא תביא תועבה אל ביתך'. ורבי יוחנן דידיה אמר,
 38 כפאילו כפר בעיקר, שנאמר 'ורם לבקד' ושכחת את ה' אלהיך וגו'. רבי חמא בר חנינא
 39 אמר, כפאילו בא על כל העריות, פתיב הכא 'תועבת ה' כל גבה לב', וכתיב התם 'פי את
 40 כל התועבת האל וגו'. עולא אמר, כפאילו בנה כמה, שנאמר 'חרלו לכם מן האדם אשר
 41 נשמה באפו פי כמה נחשב הוא' אל תיקרי כמה אלא כמה. מאי יד ליד לא יקנה' אמר
 42 רב, כל הבא על אשת איש, אפילו תקנהו להקדוש ברוך הוא שמים וארץ באברכה אבינו,
 43 דכתיב ביה 'הרימותי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ' לא יקנה מדינה של גיהנם.
 44 קשיא ליה לרבי שילא, האי יד ליד לא יקנה' די מיבעי ליה, אלא אמר רבי רבי
 45 שילא, אפילו קיבל תורה כמשה רבנו, דכתיב ביה 'מימינו איש רת למו' לא יקנה מדינה
 46 של גיהנם. קשיא ליה לרבי יוחנן, האי יד ליד, יד מיד מיבעיא ליה, אלא אמר רבי יוחנן,
 47 אפילו

אפלו

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

49 יִקְרָה תַּצוּד / ודורשים, שהנפש היקרה, כלומר הנפש הגבוהה
 50 שמתגאה, תדרוך אחר אשת איש זונה. מקשה הגמרא. אֲמַר רַבָּא,
 51 הֲאִי - הרי לשון הפסוק נִפְשָׁשׁ יִקְרָה אינו מתפרש כפי שדרש רבי
 52 יוחנן, שהרי לדבריו, נִפְשָׁשׁ גְבוּהָה - שהוא לשון גאוה מִיְבֻעֵי לֵיָהּ -
 53 היה צריך לכתוב. יְעוּד, הֲאִי תַּצוּד מִיְבֻעֵי לֵיָהּ - אם כוונת הפסוק,
 54 שהנפש היקרה צדה את האשת איש, היה צריך לכתוב 'היא תצוד',
 55 ואילו מלשון הפסוק משמע שהאשת איש צדה את הנפש היקרה.
 56 אֵלָּא אֲמַר רַבָּא, הַפְּסוּק נִדְרַשׁ כִּךְ, כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ וְלֹא עִשָּׂה
 57 תְּשׁוּבָה, אִפְּיֵלוּ אִם לְמַד תּוֹרָה דְּכַתְּיב בָּהּ 'יִקְרָה הֲאִי מַפְּנִינִים' -
 58 ודורשים פסוק זה, שתלמיד חכם חשוב יותר מַכְהֵן גָּדוֹל שְׁנֹכְנֵם
 59 לְפָנָי וְלְפָנֵים - לקודש הקודשים, אף על פי כן הֲאִי - העבירה שבא
 60 על אשת איש תַּצוּדוֹנָה לְדִנְהָ שֶׁל גֵּיהֶנּוּם - תביא אותו לגיהנום.
 61 ומתפרש הפסוק כך, 'אשת איש' - מי שבא על אשת איש, אפילו
 62 שהוא נִפְשָׁשׁ יִקְרָה - שלמד תורה, עבירה זו 'תצוד' אותו לגיהנום.
 63 אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי כָּל אִדָּם שֵׁישׁ בּוֹ נְפוֹת
 64 הָרוּחַ - בעל גאוה, נחשב כְּאֵילוּ שְׁעוֹבֵד עֲבֹדֶת בּוֹכְבִים, ונלמד
 65 ממה שנקראו שניהם תועבה, שְׁכַתִּיב הֵבֵא - לגבי בעל גאוה
 66 'תועבת ה' כל גבה לב', וְכַתְּיב הֶתֵּם - לגבי עבודה זרה 'ולא
 67 תביא תועבה אל ביתך'. ורבי יוחנן דיריה - בעצמו אֲמַר, שבעל
 68 גאוה נחשב כְּאֵילוּ שֶׁכֶּפֶר בְּעֵינֵיךְ - בד', שְׁנַאֲמַר 'זָרִים לְכַכֵּךְ
 69 וְשָׂכַחְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' - שעל ידי גאוה נחשב כאילו שכח את
 70 ה'. רַבִּי חֲמַא בַר חֲנִינְיָ אֲמַר בעל גאוה הרי הוא כְּאֵילוּ שֶׁבֹא עַל
 71 כָּל הָעֲרִירֹת, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, שְׁכַתִּיב הֵבֵא -
 72 לגבי בעל גאוה, 'תועבת ה' כל גבה לב', וְכַתְּיב הֶתֵּם - לגבי
 73 עריות, 'כי את כל התועבת האל וגו''. עוֹלָא אֲמַר שבעל גאוה
 74 הרי הוא כְּאֵילוּ בְּנֵה בְמָה - עבודה זרה, שְׁנַאֲמַר 'הִדְלוּ לְכֶם מִן
 75 הָאָדָם אִשְׁרֵי נִשְׁמָה כֶּאֱפֹא בִי בְמָה נִחְשָׁב הוּא', ודורשים, אֵל
 76 תִּיקְרֵי את הפסוק 'כי מָה נחשב הוא', אֵלָּא 'כי מָה נחשב הוא',
 77 דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש - נחשב כאילו עבר
 78 עבודה זרה בבמה.
 79 שואלת הגמרא, מֵאֵי - מה דורשים מהפסוק 'דַּל לֵיד לא יִנְקָה'.
 80 עונה הגמרא, אֲמַר רַבִּי יֵשׁ לְדְרוּשׁ כִּךְ, כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ -
 81 כל שיש בו גסות רוחו, אִפְּיֵלוּ אִם אוֹתוֹ אָדָם הִקְנָהוּ לְתַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 82 הוּא שְׁמִים וְאֶרֶץ - שיבח את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו
 83 והשליטו על שמים וארץ כְּאֵבָרָהֶם אֲבִינוּ דְּכַתְּיב בֵּיהּ 'הֲרִימְתִי יָדַי
 84 אֵל ה' אֵל עֲלִיוֹן קִנָּה שְׁמִים וְאֶרֶץ', אף על פי כן לא יִנְקָה מְדִינָה
 85 שֶׁל גֵּיהֶנּוּם. מקשה הגמרא, קִשְׁיָא לְהוּוּ לְרַבִּי - בני הישיבה של רבי
 86 שִׁילָא, הֲאִי - הרי לשון הפסוק 'דַּל לֵיד לא יִנְקָה' לא מתפרש כמו
 87 שדרש רב, שהרי לדבריו יָדִי מִיְבֻעֵי לֵיָהּ - היה צריך להיות כתוב,
 88 כמו שנכתב אצל אברהם אבינו. אֵלָּא אֲמַרִי דְּבִי רַבִּי שִׁילָא יֵשׁ
 89 לדרוש את הפסוק כך, אִפְּיֵלוּ אִם הַבַּעַל גָּאוֹה קִיבֵל תּוֹרָה מִיַּד
 90 הקדוש ברוך הוא כְּמִשְׁחָה רִפְיִנוּ, דְּכַתְּיב בֵּיהּ - על קבלת התורה
 91 'מימינו אֵשׁ דַּת לְמוֹ', אף על פי כן לא יִנְקָה מְדִינָה שֶׁל גֵּיהֶנּוּם.
 92 קִשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הֲאִי - הרי לשון הפסוק 'דַּל לֵיד' לא מתפרש
 93 כמו שדרשו תלמידי יב שילא, שהרי לדבריהם יָד מִיַּד מִיְבֻעֵי לֵיָהּ
 94 - היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידיו מידו של הקדוש ברוך
 95 הוּא. אֵלָּא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן

1 וכן יש להסתפק האם משערים בְּרַחְמֵי אוּ בְּרַשְׁעֵירִי - בכבר העשוי
 2 מחיטים שהוא חלק ונשמט מהיד, או בכבר העשוי משעורים שנדרש
 3 פחות זמן להוציא. וכן יש להסתפק האם משערים בְּרַבִּיכָא אוּ
 4 בְּאַבְרָהָמָא - בכבר שנילוש בעיסה רבה ומתוך שהוא רך נשמט מהיד,
 5 או בעיסה קשה שנדרש פחות זמן להוציא. מסיקה הגמרא על כל
 6 הספיקות של רב אשי בדעת פלימו, תִּיקֵנוּ.
 7 אֲמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רַב) יוֹסֵף אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד
 8 מהתנאים שהשווה את זמן תחילת ביאה, בְּעֵצְמוֹ שִׁיעֵר - שיער כפי
 9 הזמן שהיה שודה בעצמו בתחילת ביאה. שואלת הגמרא, וְהֵאֱיָא
 10 בֶּן עוֹזַי דְּלֵא נָסִיב - שלא נשא אשה, וכיצד ניתן לומר ששיער כפי
 11 הזמן שהוא עצמו שדה בביאה. עונה הגמרא, אִיבְעִית אִימָא - אם
 12 תרצה תשיב שְׁנִיבֵי וּפִירָשׁ הָהוּא - נשא אשה ובא עליה, אלא
 13 שלאחר מכן התגרש ופרש מהאשה. וְאִיבְעִית אִימָא, מְרַבִּיה שְׁמַעַי
 14 לֵיָהּ - אמנם הוא עצמו לא נשא אשה, אך קיבל מרבו כמה הוא זמן
 15 הביאה. וְאִיבְעִית אִימָא, התקיים בו מה שנאמר 'סוֹד ה' לְרֵאֲוִיו' -
 16 שידע כמה זמן היה שודה אם היה נשוי.
 17 דְּרֵשׁ רַב עֲזַרְיָא, וְנִנְיָן אֲמַר לֵהּ - פעמים אמר דרשה זו מְשֻׁמֵּיהּ
 18 דְּרַבִּי אָמִי, וְנִנְיָן אֲמַר לֵהּ מְשֻׁמֵּיהּ דְּרַבִּי אָסִי, כָּל הָאוּכֵל לְחֶם
 19 כָּלֵא נְטִילַת יָדָיִם לְפָנַי הַאֲכִילָהּ, מְעַנְשִׂים אוֹתוֹ כְּאֵילוּ כָּאֵל אִשָּׁה
 20 זוֹנָה. שְׁנַאֲמַר 'בִּי כְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כְּכֹר לְחֶם', ונדרש הפסוק
 21 מסופו לתחילתו, שבשביב חטא שחטא בכבר לחם מתחייב האדם
 22 בעונש כמי שבא על אשה זונה. שואלת הגמרא, אֲמַר רַבָּא הֲאִי -
 23 הרי לשון הפסוק 'בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כְּכֹר לְחֶם' אינו מתפרש כפי
 24 שדרש רב עזריא, שהרי לדבריו 'בְּעַד כְּכֹר לְחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה'
 25 מִיְבֻעֵי לֵיָהּ - צריך היה לכתוב, משום ש'בעד' מתפרש על המעשה
 26 שעשה, ו'עד' מתפרש על העונש שמקבל, ואילו רב עזריא דרש את
 27 הפסוק להיפך. אֵלָּא אֲמַר רַבָּא יֵשׁ לְדְרוּשׁ אֵת הַפְּסוּק כִּךְ, כָּל הַבָּא
 28 עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לְסוּף - סופו שֶׁכְּבִשׁ בְּכֹר לְחֶם, שמגיע לידי
 29 עניות. אֲמַר רַבִּי יְרֵיקָא אֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כָּל הַמּוֹלֵל בְּנְטִילַת
 30 יָדָיִם - שרגיל לאכול בלא ליטול את ידיו, סופו שמת וְנִיעְקַר מִן
 31 הָעוֹלָם.
 32 אֲמַר רַבִּי חֵיִיא בַר אֲשִׁי אֲמַר רַבִּי, כשנטול אדם מִים רַאשׁוֹנִים -
 33 נטילת ידים שלפני הסעודה, צָרִיךְ שְׁיִגְבִיחַ יָדָיו בשעת הנטילה
 34 לְמַעְלָה, וכשנטול מִים אַחֲרוֹנִים - נטילת ידים שבסוף הסעודה,
 35 צָרִיךְ שְׁיִשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה, תַּנְיָא נְמִי הָבִי - וכן שנינו בבריייתא,
 36 הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ שְׁיִגְבִיחַ יָדָיו לְמַעְלָה, שאם לא יעשה כן, יש חשש
 37 שְׂמָא יִצְאוּ הַמִּים שֶׁנִּטְמָאוּ בנטילה הראשונה חוּץ לְפֶרֶק - מחוץ
 38 למוקום החיבור שבין האצבעות לכף היד, וְיִחְזְרוּ לאצבעותיו
 39 כשיטול פעם שנייה, וְיִטְמָאוּ אֵת הַיְדֵינָן. אֲמַר רַבִּי אָבִהוּ כָּל
 40 הָאוּכֵל פֶּת כָּלֵא נִיגוּב יָדָיִם - שלא מנגב את ידיו לאחר הנטילה,
 41 הרי זה דבר מאוס, ונחשב כְּאֵילוּ אוֹכֵל לְחֶם טָמֵא, שְׁנַאֲמַר לאחר
 42 שאמר ה' ליחזקאל לאפת לחם בצורה מאוסה כסימן שכך יהיה
 43 לישראל בגלות, 'וַיֹּאמֶר ה' כֶּכָּה יֵאָכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת לְחֶמָם
 44 טָמֵא וְגו' - הרי שדבר מאוס נקרא טמא.
 45 שואלת הגמרא, וְיָמָא - מה דורשים מהמשך הפסוק 'וַאֲשֶׁת אִישׁ
 46 נִפְשָׁשׁ יִקְרָה תַּצוּד'. עונה הגמרא, אֲמַר רַבִּי חֵיִיא בַר אָבָא אֲמַר רַבִּי
 47 יוֹחָנָן, יֵשׁ לְדְרוּשׁ כִּךְ, כָּל אִדָּם שֵׁישׁ בּוֹ נְפוֹת הָרוּחַ - גאוה, לְבַסּוּף
 48 נְכֻשָׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ - באיסור אשת איש, שְׁנַאֲמַר 'וַאֲשֶׁת אִישׁ נִפְשָׁשׁ

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שישי עמ' 1

21 - האם דין זה - שעד אחד אינו נאמן לומר שנסתרה נלמד מהגזירה
 22 שווה, והרי מ'ב'ה' נפיקא - דין זה נלמד מהפסוק 'ועד אין בה',
 23 שדורשים דווקא ב'ה' - להעיד שזינתה נאמן עד אחד, אבל ו'לא
 24 בקנינוי - שצריך שני עדים שקינא לה הבעל, וכמו כן דורשים 'ב'ה'
 25 ו'לא בקטירה' - שצריך שני עדים שנסתרה. ולימוד זה מ'ב'ע'י ל'יה
 26 לתנא להביא. מתרצת הגמרא, ה'כי נמי ק'אמר' - אכן גם המשנה
 27 סוברת שהלימוד שעד אחד אינו נאמן על סתירה הוא משום
 28 שתלמוד לומר 'ב'ה' ב'ה' ו'לא בקנינוי' ב'ה' ו'לא בקטירה. אלא
 29 שהמשנה דיברה על דין נוסף, ש'טומאה בעלמא בלא קנינוי ובלא
 30 סתירה' - באופן שלא היה קנינוי וסתירה ומעיד עד אחד שזינתה,
 31 הדין הוא ד'לא מהימן עד אחד' אלא צריך שנים, ודין זה מ'נ'לן, על
 32 זה משיבה המשנה, נ'אמר ב'אן, לגבי ערה "כ'י מצא ב'ה' ערות
 33 ד'בר' ו'נ'אמר ל'ה'לן' 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום
 34 ד'בר', ודורשים בגזרה שוה, מה ד'ר'ב' ה'אמור ל'ה'לן' מאמינים רק
 35 לעדים שנים, א'ה' ב'אן לגבי ערה מאמינים רק לעדים שנים.
 36 ת'נו ר'ב'נן, א'י זו היא עדות ה'ראשונה' - איזו עדות נקראת במשנה
 37 'עדות ראשונה', זו עדות סתירה - עדות שנסתרה. ואיזו עדות
 38 נקראת במשנה 'עדות אחרונה', זו עדות טומאה - העדות שנבעלה
 39 לאחר קנינוי וסתירה.

1 סוטה ותימצא כשרה, ומכל מקום אינה מתקיימת העדות בפחות
 2 מ'שנים' - שאם אין שני עדים שנסתרה אינה נאסרת כלל על בעלה.
 3 עדות האחרונה - להעיד שזינתה, שאוסרתה איסור עולם על
 4 בעלה, אינו דין שלא לתקיים העדות בפחות מ'שנים'. אין הדין כן
 5 משום שתלמוד לומר - אמרה התורה 'ועד אין ב'ה' - ודורשים
 6 שאין שני עדים שזינתה, אך כל שיש ב'ה' אפילו עד אחד נאמן. דנה
 7 המשנה, וק'ל וחומר לעדות ה'ראשונה מעתה' - אם כן נלמד בקל
 8 וחומר להיפך, שבעדות על סתירה מספיק עד אחד, שהרי ו'מה עדות
 9 האחרונה - להעיד שזינתה, שאוסרתה איסור עולם על בעלה,
 10 ומכל מקום מתקיימת בעד אחד, עדות ה'ראשונה' - להעיד
 11 שנסתרה, שאין אוסרתה איסור עולם - שהרי יש לה היתר לבעלה
 12 אם יתבדק בני סוטה ותימצא כשרה, אינו דין שתתקיים עדות זו
 13 בעד אחד. אין הדין כן משום שתלמוד לומר אמרה התורה לגבי
 14 ערה "כ'י מצא ב'ה' ערות ד'בר', ו'לה'לן' הוא אומר 'על פי שני
 15 עדים או על פי שלשה עדים יקום ד'בר', ודורשים גזירה שווה 'דבר
 16 דבר', מה ד'ר'ב' ה'אמור ל'ה'לן' - לגבי ממון, מאמינים רק על פי שנים
 17 עדים, א'ה' ב'אן - לגבי ערה מאמינים רק על פי שנים, ולכן צריך
 18 שני עדים שנסתרה ולא לומדים בקל וחומר להאמין לעד אחד. עד
 19 כאן דברי המשנה להלן.
 20 מקשה הגמרא על המשנה, ה'אי מ'כי מצא ב'ה' ערות ד'ר'ב' נפיקא

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שבת קודש עמ' א

20 בעי רב אשי לפי איזה שיעור זמן משערים, ד'מ'ר'ב' - קשירת שני
 21 חוטים שרוחקים אחד מהשני, או ד'מ'ק'ר'ב' - קשירת שני חוטים
 22 שקרובים אחד לשני, ונדרש פחות זמן לקושרם. מסיקה הגמרא,
 23 ת'יקו.
 24 שנינו בברייתא, ת'נין בן פ'נחס אומר שהשיעור הוא כ'ר'י ש'תושימי
 25 י'דה לתוף פ'יה ל'ישול את ה'קיסם. בעי רב אשי לפי איזה שיעור
 26 זמן משערים, ד'מ'ה'ר'ב' או ד'לא מ'ה'ר'ב' - להוציא קיסם שנמצא דחוק
 27 בין השניים, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה
 28 הגמרא, ת'יקו.
 29 שנינו בברייתא, פ'לימו אומר שהשיעור הוא כ'ר'י ש'תושימי י'דה
 30 ל'פל ל'יפול כ'כ'ר ותיטלו. בעי רב אשי לפי איזה שיעור זמן
 31 משערים, ד'מ'ה'ר'ב' או ד'לא מ'ה'ר'ב' - להוציא כבר שנמצא דחוק
 32 בסל, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק
 33 האם משערים כ'מ'ר'ב' או כ'מ'ר'ב' - בסל חדש או בישן, סל חדש
 34 אינו נוח לשימוש משום שיוצאים ממנו חוטי האריגה, אך סל ישן נוח
 35 לשימוש ונדרש פחות זמן להוציא ממנו את הכבר. וכן יש להסתפק
 36 האם משערים כ'מ'ר'ב' או כ'מ'ר'ב' - בכבר חם או קר, בכבר חם
 37 צריך להוציאו מן הסל בנחת כדי שלא ימעך ויפול מידו, אך בכבר קר
 38 נדרש פחות זמן להוציאו מן הסל.

1 משום שאם כן - שהשיעור הוא רק כדי צליה אלא שהוא אותו
 2 שיעור זמן כמו גמיעה, ת'ינין בן עזאי - נמצא שאין חילוק בין רבי
 3 עקיבא לבן עזאי, שהרי גם לדעת בן עזאי השיעור הוא כדי צליית
 4 ביצה, אלא מוכח שכונת רבי עקיבא לשיעור של צליה וגמיעה.
 5 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהודה בן בתירא,
 6 ה'תם - בברייתא הראשונה, א'מר רבי יהודה בן בתירא שהשיעור
 7 הוא כ'ר'י לג'מוע שלש ביצים זו אחר זו, ואילו ה'ב'א - בברייתא
 8 השנייה, א'מר שהשיעור הוא כ'ר'י לג'מועה' - לגמוע ביצה אחת.
 9 מתרצת הגמרא, מה שאמר רבי יהודה בן בתירא בברייתא הראשונה
 10 שהשיעור הוא כדי לגמוע שלש ביצים, אין זו דעתו, שהרי הוא סובר
 11 כדי גמיעת ביצה אחת. אלא ל'ד'ב'ר'יו ד'ר'בי עקיבא ק'אמר, ד'ק'אמר
 12 רבי עקיבא ש'מ'ש'ע'ר'יו כ'צ'ל'י'א'ה ו'ב'נ'מ'יע'ה של ביצה אחת, וכפי
 13 שביארה הגמרא את שיטתו, ולדבריו אמר רבי יהודה בן בתירא,
 14 מדוע אתה משער בצליה וגמיעה של ביצה אחת, א'מ'א - תאמר
 15 שיעור של ג'מיעה לחודה, כלומר כ'ר'י לג'מוע שלש ביצים זו אחר
 16 זו, ד'ה'י'נ'ו צ'ל'י'א'ה ו'ג'מ'יע'ה - ששיעור זה שווה לצליה וגמיעה של
 17 ביצה אחת.
 18 שנינו בברייתא, ר'בי א'ל'יע'ור בן י'ר'מ'יה אומר שהשיעור הוא כ'ר'י
 19 ש'י'ק'ש'ור ג'ר'די נ'מ'א - שיקשור האורג את החוטים שיוצאים מהבד.

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שני עמ' 1

7 א'מר ל'יה אותו תלמיד לרבי אלעזר, א'ין ה'כי ק'אמ'נ'א - אכן זו
 8 היתה כוונתי לבאר בדברי הברייתא.
 9 הגמרא מקשה על דברי הברייתא האומרת שבהמה טמאה היא
 10 'תחילת הקדש': א'מר ל'יה ר'ב אשי ל'ר'ב'נ'א, וכ'י כ'ה'מ'א ט'מ'אה רק
 11 כ'ת'ח'יל'ת ה'ק'ד'ש א'ית'א - האם ניתן להקדיש אותה רק בתורת
 12 הקדש ראשון,

1 ה'ק'ד'ש ל'ית ב'יה מ'ע'יל'ה - האם רק הקדש ראשון יש בו מעילה,
 2 ואילו דבר שהתפיסו בו קדושה תמורת הקדש אחר אין בו מעילה,
 3 הלא אין הדבר כן. ד'ל'מ'א ל'ע'נ'ן ח'ו'מ'ש ק'אמ'ר'ת - שמא אין כוונתך
 4 לבאר את דברי הברייתא לענין מעילה, אלא לענין חומש, ו'כ'ר'בי
 5 י'ה'ו'ש'ע בן ל'וי שאמר שעל פדיון הקדש ראשון מוסיפים חומש, ועל
 6 פדיון הקדש שני אין מוסיפים חומש.

נביאים

יחזקאל פרקמו יא-טו

יא ובחגים ובמועדים תהיה המנחה איפה לפל ואיפה לאיל ולפכשים מתת ידו ושמן היו לאיפה:
 (פ) יב וכי יעשה הנשיא נדבה עולה או שלמים נדבה ליהוה ופתח לו את השער הפנה קדים ועשה
 את עלתו ואת שלמו פאשר יעשה ביום השבת ויצא וסגר את השער אחרי צאתו: יג וכבש בן שנתו
 תמים תעשה עולה ליום ליהוה בכקר בכקר תעשה אתו: יד ומנחה תעשה עליו בכקר בכקר ששית
 האיפה ושמן שלישיית ההין לרם את הפלת מנחה ליהוה חקות עולם תמיד: טו (ועשו) יעשו
 את הפכש ואת המנחה ואת השמן בכקר בכקר עולת תמיד: (ט) טו פה אמר אדני יהוה כיייתן
 הנשיא מתנה לאיש מבניו נחלתו היא לבניו תהיה אחותם היא בנחלה: (ט)

רש"י

(יב) וכי יעשה הנשיא נדבה. בששת ימי המעשה: ופתח לו את השער וגו'. לא נכנס בו להיכל אלא עומד שם והכהנים יעשו את עולתו ואת שלמיו והשתחוה ויצא שנאמר כאשר עשה ביום השבת, ומה אומר ביום השבת (כאן) ועמד על מזוזת השער ועשו הכהנים את עולתו וגו': אחרי צאתו. ואינו אומ' כאן והשער לא יסגר עד הערב כמ"ש ביום השבת שביום השבת הוא אומר והשתחוה עם הארץ פתח השער ההוא לפיכך מניחו פתוח אבל בחול אין דרכם לבא להשתחות שכל אחד עסוק במלאכתו לפיכך וסגר את השער אחרי

צאתו: (יג) וכבש בן שנתו. עולת התמיד: (יד) ששית האיפה. ירושלמית שהיא חומש של מדברית והן ב' עשרונים הא' למנחת התמיד וא' לחביתין ואף על פי שחביתין קריבין לחצאין מביא הוא בבוקר עשרון שלם וחוצהו כמו ששינוי במנחות: לרום את הסולת. אילפר"סיר בלע"ז ל"א אימ"לליר בלע"ז לרום את הסולת לכתת ולבלול בו את הסלת לשון רסיס כמו (עמוס ו) והכה הבית הגדול רסיסים ולשון משנה אם היה עבה או מרוסס:

מצודת ציון

(יד) לרום. ענין זולף ונטיפה כמו רסיסי לילה (ש"ה ה): הסלת. קמח יפה: (טז) אחותם. ענין החזקה:

שהמה בשביל המלואים אבל צוה להוסיף בהם מנחות על הקרבנות הקצובות בתורה מלבד המנחות הראויות להם כפי משפטי התורה והם יהיו בשביל המלואים ולכן יהיה בהם משפט אחר: מתת ידו. כפי נתינת ידו ר"ל לפי הרחבת ידו ונדבת לבבו: (יב) וכי יעשה וגו'. בששת ימי המעשה: ופתח לו וגו'. לבוא דרך בו: ועשה וגו'. הכהן העובד יעשה את עולתו ואת שלמיו בהיותו עומד שם: כאשר יעשה ביום השבת. שעושים הקרבנות בהיותו שם ואמר ביום השבת וה"ה ביום החודש ולקצר לא זכרו: ויצא. וכאשר יצא יסגור הסוגר את השער מיד אחרי צאתו כי בשבת ובחודש העם פנוים ממלאכה ודרכם לבוא להשתחוות לה' לכן יהיה פתוח כל היום אבל בששת ימי המעשה יהיו טרודים במלאכה ואין מי בא להשתחוות לכן יסגרו מיד אחרי צאתו: (יג) וכבש וגו'. גם זה יאמר על משך זמן ימי המלואים שמלבד התמידין הקצובים יביא עוד כבש אחד בן שנה בכל בוקר בשביל המלואים: (יד) תעשה עליו. על הכבש הנוסף בשביל המלואים: לרום את הסולת. לולף ולהשקות בו את הסולת להיות רטוב ממנו: מנחה לה'. ר"ל זה יהיה מנחה לה' מלבד מנחת התמיד הנזכר בתורה: חקות עולם תמיד. מחובר הוא למקרא שלאחריו לומר אל תחשבו שבעבור העולה והמנחה הזאת יחדלו מלהקריב התמיד והמנחה והשמן המוזכר בתורה כי חקות עולם תמיד יעשו את הכבש וכו': (טז) בכקר. בכל בוקר יקריבו והיא עולת תמיד מבלי הפסק וכאומר הנה בשביל המלואים יוסיפו זה אבל לא יגרעו ממה שאמרה התורה: (טז) כי יתן וגו'. אם יתן הנשיא בחייו מה מנחלתו לאחד מבניו: נחלתו היא. כאומר הנה המתנה קיימת כי הלא נחלתו היא ותהיה לבניו אחרי מותו כי אחותם היא בנחלה ר"ל כי הבנים יאחזו בנחלתו א"כ מה לי בחייו מה לי אחרי מותו:

כתובים

דברי הימים ב פרק יג ט-כ

ט הלא הדחתם את־פִּהֲנִי יְהוָה אֶת־בְּנֵי אֹהֶרֶן וְהַלֹּוִים וַתַּעֲשׂוּ לָכֶם פְּהַנִּים פְּעַמֵי הָאָרְצוֹת כְּל־הָפָא לְמִלֵּא יָדוֹ בְּפָר בֶּן־בְּקָר וְאֵילִם שִׁבְעָה וְהָיָה כֹהֵן לֵלֵא אֱלֹהִים: (ס) י וַאֲנַחְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֹזְבָנָהוּ וְכֹהֲנִים מְשֻׁרְתִים לִיהוָה בְּנֵי אֹהֶרֶן וְהַלֹּוִים בְּמִלְאכְתָּ: יא וּמִקְטָרִים לִיהוָה עֲלוֹת בְּבִקְר־בְּבִקְר וּבַעֲרֵב־בַּעֲרֵב וּקְטֹרֶת־סַמִּים וּמַעֲרֹכֶת לֶחֶם עַל־הַשֶּׁלֶחַן הַטָּהוֹר וּמְנוֹרֹת הַזָּהָב וְנִרְתִּיחַ לְבָעַר בַּעֲרֵב בַּעֲרֵב כִּי־שָׁמְרִים אֲנַחְנוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתֶּם עֹזְבֹתֶם אֹתוֹ: יב וְהִנֵּה עִמָּנוּ כְּרָאֵשׁ הָאֱלֹהִים | וְכִהְנִינוּ וְחִצְצָרוֹת הַתְּרוּעָה לְהַרְיֵעַ עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־תִּלְחַמּוּ עִם־יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֵיכֶם כִּי־לֹא תִצְלִיחוּ: יג וַיִּרְבְּעַם הַסֵּב אֶת־הַמַּאֲרֵב לְבֹא מֵאַחֲרֵיהֶם וַיְהִי לִפְנֵי יְהוָה וְהַמַּאֲרֵב מֵאַחֲרֵיהֶם: יד וַיִּפְּנוּ יְהוָה וְהִנֵּה לָהֶם הַמְּלַחְמָה פָּנִים וְאַחֹר וַיִּצְעְקוּ לִיהוָה וְהַפְּהַנִּים (מחצצרים) מִחֲצָרִים בְּחִצְצָרוֹת: טו וַיִּרְעוּ אִישׁ יְהוּדָה וַיְהִי בְּהַרְיֵעַ אִישׁ יְהוּדָה וְהָאֱלֹהִים נָגַף אֶת־יִרְבְּעֵם וְכָל־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֲבִיהָ וַיְהוּדָה: טז וַיָּנוּסוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי יְהוּדָה וַיִּתְּנֶם אֱלֹהִים בְּיָדָם: יז וַיָּכּוּ כָהֵם אֲבִיהָ וְעַמּוֹ מִכָּה רַבָּה וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים מִיִּשְׂרָאֵל חֲמִש־מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ בְּחֹר: יח וַיִּפְּנֵעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּעַת הַהִיא וַיֵּאמְצוּ בְנֵי יְהוּדָה כִּי נִשְׁעָנוּ עַל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם: יט וַיִּרְדֹּף אֲבִיהָ אַחֲרָי וַיִּכְעֶם וַיִּלְכַּד מִמֶּנּוּ עָרִים אֶת־בֵּית־אֵל וְאֶת־בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת־יְשָׁנָה וְאֶת־בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת־(עפרון) עַפְרָיִן וּבְנֹתֶיהָ: כ וְלֹא־עָצַר כָּח־יִרְבְּעֵם עוֹד בִּימֵי אֲבִיהָ וַיִּגְּפָהוּ יְהוָה וַיָּמָת: (פ)

רש"י

(ט) כעמי הארצות. כל הרוצה לבוא ולמלא ידו ולהיות כהן לעגל זהב יביא עמו פר בן בקר ואילים שבעה ויקבלוהו: והיה כהן ללא אלהים. למלא ידו להבדיל בין טומאה לטהרה, דוגמא (שמות כ"ט) למשחה בהם ולמלא במ את ידם: (י) והלויים

מצודת ציון

(ט) למלא ידו. ענין חינוך כמו ומלאת את ידם (שמות כח): (יא) ומערכת. ענין סידור: ונרותיה. כעין בויקין, והשמן והפתילה נתון בהם: לבער. להדליק כמו ובער עליה הכהן (ויקרא ו): (יט) בנותיה. הכפרים הסמוכים לה: (כ) עצר. ענין עכבה:

מצודת דוד

(ט) הדחתם. ע"י נדחו ממקומם ובאו לשבת עמדי וזה על כי לא הנחתם לבוא לשרת בבית ה': כל הבא. כל הרוצה לחנוך עצמו לעבודה: בפר וכו'. היה לכהן לעגלי הזהב: (י) ואנחנו. אבל אנחנו ה' הוא אלהינו: בני אהרן. המה בני אהרן: במלאכת. המה במלאכתם המוטל עליהם לשורר בבית ה': (יא) ומקטירים. הוא חזור על בני אהרן: בבקר בבקר.

ר"ל בכל בוקר: ומערכת. ועורכים מערכת לחם הפנים: ומנורת וכו'. ר"ל וזהירים הם בדבר המנורה לבער את הנרות בכל ערב: (יב) בראש. ללכת בראש המלחמה: להריע עליכם. להעלות זכרונינו לטובה כמ"ש וכי תבואו מלחמה וכו' והרעותם וכו' ונזכרתם וכו' (במדבר י'): (יג) הסב. הסתיר אנשים במארב וסייב אנשי המארב לבוא מאחרי בני יהודה: ויהיו. ירבעם והעם אשר עמו: (יד) המלחמה. אנשי המלחמה: מחצרים. היו תוקעים בחצוצרות ולתוספת ביאור אמר בחצוצרות: (טו) ויריעו. תרועת נצחון כי בטחו בה' שינצחו המלחמה: נגף. הכה והחליש: (כ) ולא עצר כח. לא היה יכול להתחזק עוד בימי אביה: וימת. ר"ל היה מנוגף ומוכנע עד כי מת בימי אסא בנו:

משניות מסכת נזיר

פ ר ק ח מ י ש י

א בית שמאי אומרים: הקדש טעות – הקדש; ובית הלל אומרים: אינו הקדש. ביצד? אָמַר: שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש; ויצא לָבָן – בית שמאי אומרים: הקדש; ובית הלל אומרים: אינו הקדש.

ב דינר זהב שיעלה בְּיָדוֹ רֵאשׁוֹן, הרי הוא הקדש; ועלה של כֶּסֶף – בית שמאי אומרים: הקדש; ובית הלל אומרים: אינו הקדש. חבית של יין שתעלה בְּיָדוֹ רֵאשׁוֹנָה, הרי היא הקדש; ועלתה של שֶׁמֶן – בית שמאי אומרים: הקדש; ובית הלל אומרים: אינו הקדש.

ג מי שנדר בניזר ונשאל לחכם, ואָסְרוּ – מוֹנֵה מִשְׁעָה שְׁנֵדָר. נשאל לחכם והתירו, היתה לו בהמה מפרשת – פירוש ברטנורא

ה א בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש. דילפינן מתמורה דהוי אפילו בטעות, דכתיב (ויקרא כ"ו) והיה הוא ותמורתו יהיה קודש, ודרשינן יהיה לרבות שוגג כמזיד: ובה אומרים אינו הקדש. דלא גמרינן תחלת הקדש דבר שאינו בא מכה הקדש, מתמורה שהוא סוף הקדש שבא מכה דבר אחר שהיה הקדש:

ב דינר זהב רישא אשמעינן במידי קדוש הגוף, והכא אשמעינן במידי קדוש קדושת דמים:
ג מי שנדר בניזר. בלשון שהיה דומה לו שלא היה נזיר: ונשאל לחכם ואָסְרוּ. ואמר לו שיש בלשון זה לשון נזירות, והוא לא נוהר מלשנות יין: מונה

משניות מבוארות – קהתי

הקדש: ובית הלל אומרים: אינו הקדש – שהואיל ואמר "שחור", לא התכוון להקדיש אלא שור שחור, כשיצא ראשון, ומאחר שיצא לָבָן אינו הקדש, שהקדש טעות אינו הקדש.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה להביא דוגמות בדין הקדש טעות שנחלקו בו בית שמאי ובית הלל, שכן במשנה הקודמת המחלוקת היא במי שהקדיש שור, שהוא ראוי ליקרב על המזבח, ונמצאת קדושתו קדושת הגוף, ומשנתנו באה להשמיע, שאף בדברים שאינם ראויים למזבח, וקדושתם היא קדושת דמים, נחלקו בית שמאי ובית הלל, אם הקדש טעות הקדש או אינו הקדש.

האומר: **דינר זהב שיעלה בְּיָדוֹ רֵאשׁוֹן, הרי הוא הקדש; ועלה של כֶּסֶף – בידו ראשון, ולא דינר זהב כפי שאמר בנדרו, והרי זה הקדש טעות, בית שמאי אומרים: הקדש – דינר הכסף שעלה בידו ראשון הוא הקדש, לפי שהתכוון להקדיש כל דינר שיעלה בידו ראשון, אלא שהיה סבור בטעות שדינר זהב יעלה ראשון, והקדש טעות הקדש; ובית הלל אומרים: אינו הקדש – שלא התכוון להקדיש אלא דינר זהב שיעלה בידו ראשון, וכיון שעלה ראשון דינר כסף, אינו הקדש. וכן אם אמר: חבית של יין שתעלה בְּיָדוֹ רֵאשׁוֹנָה, הרי היא הקדש; ועלתה חבית של שֶׁמֶן – בידו ראשונה, והרי כאן הקדש טעות, בית שמאי אומרים: הקדש – החבית של שמן שעלתה בידו ראשונה היא הקדש, שהקדש טעות הקדש; ובית הלל אומרים: אינו הקדש – שהקדש טעות אינו הקדש. בגמרא מבואר, שאף על פי שכלל הוא בהקדש: "המקדיש בעין יפה מקדיש", היינו שאומדים דעתו של הנודר שהתכוון להקדיש את היפה שבכסיו, מכל מקום בהקדש טעות, בין שחשב בטעות שיעלה בידו ראשון היפה שבכסיו, ובין שחשב כן על הרע שבכסיו, לעולם בית הלל סבורים, שהקדש טעות אינו הקדש.**

~ יום שני ~

ב א ו ר מ ש נ ה ג

מי שנדר בניזר – וסבור היה שאין בלשונו לשון נזירות, ונהג היתר בנדרו, ושתה יין, ונשאל לחכם – על נדרו, לאחר זמן, ואָסְרוּ – ואסרו לו החכם, היינו שאמר לו, שיש בלשונו לשון נזירות, ואסרו היה

~ יום ראשון ~

ב א ו ר מ ש נ ה א

כפי שלמדנו במסכת נדרים, כלל הוא בנדרים, שצריך שיהיו פיו ולבו של הנודר שווים, והיינו שיכוון הנודר בלבו למה שמבטא בשפתיו. ואם הוציא מפיו נדר ללא כוונה מתוך שגגה או טעות, הרי זה נדר שעות ואינו חל. וכבר בארו שהנזירות וכן ההקדש מכלל הנדרים הם, אלא שבדין "תמורה", שהיא מנדרי הקדש, אנו מוצאים, שכל תמורה תופסת, ואפילו נאמרה בטעות, שנאמר (ויקרא כז, ג): "ואם המר ימירונו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", ודרשו חכמים: יהיה – שוגג כמזיד, שאם נתכוון לומר: "הרי בהמה זו תמורת עולה", ואמר: "הרי זו תמורת שלמים", דבריו שהוציא מפיו קיימים; ונחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל, אם למדים הקדש מתמורה. – פרקנו עוסק בנזירות טעות, ולכן הוקדמו שתי משניות העוסקות בהקדש טעות (תוספת).

בית שמאי אומרים: הקדש טעות, הקדש – מי שהקדיש בטעות, כמפורש במשנתנו להלן, הרי זה הקדש. בגמרא מבואר טעמם, שלמדים "תחילת הקדש" מ"סוף הקדש", כלומר שהקדש שאדם מקדיש לכתחילה, דינו כדין תמורה, הנקראת "סוף הקדש", מפני שקדושתה באה מכוח הקדש אחר – "מה תמורה אפילו בטעות, אף הקדש אפילו בטעות"; **ובית הלל אומרים: אינו הקדש –** הקדש טעות אינו הקדש, שלדעת בית הלל אין למדים הקדש מתמורה, שכן תמורה, קדושתה באה מכוח הקדש אחר שהוקדש כראוי, הלכך תופסת התמורה אפילו בטעות, אבל בהקדש מתחילתו, אין הקדש חל בטעות.

ביצד – הענין של הקדש טעות שנחלקו בו בית שמאי ובית הלל? **אָמַר –** המקדיש: שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש; ויצא לָבָן – ושור לָבָן יצא מביתו ראשון; ומבואר במסקנת הגמרא, שמדובר כאן בכגון שיש למקדיש בביתו שור שחור אחד בלבד, ולכן אין לפרש דבריו, שהקדיש ראשון של השוורים השחורים שיצאו מביתו, אלא שהתכוון להקדיש כל שור שיצא ראשון, ומה שאמר "שור שחור", אין זה אלא משום שסבור היה בטעות, שהשור השחור יצא מביתו ראשון, והוא יהיה הקדש, הלכך נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל: **בית שמאי אומרים: הקדש –** השור הלָבָן שיצא ראשון הוא הקדש, שאף על פי שחשב בטעות, שהשחור יצא ראשון, מכל מקום הואיל והקדיש בנדרו שור ראשון, לפיכך חל ההקדש על השור שיצא ראשון, ואפילו הוא לָבָן, שכן הקדש טעות

תצא ותרעה בעדר. אמרו בית הלל לבית שמאי: אי אתם מודים בזה שהוא הקדש טעות, שתצא ותרעה בעדר? אמרו להם בית שמאי: אי אתם מודים במי שפועה, וקרא לתשיעי עשירי, ולעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי – שהוא מקדש? אמרו להם בית הלל: לא השבט קדשו. ומה אלו טעה והניח את השבט על השמיני ועל שנים עשר, שפא עשה בלום? אלא פתוב שקדש את העשירי, הוא קדש את התשיעי ואת אחד עשר. ד מי שגדר בניור, והלך להביא את בהמתו ומצאה שנגנבה; אם עד שלא נגנבה בהמתו נזר – הרי זה נזיר; ואם משנגנבה בהמתו נזר – אינו נזיר. וזו טעות טעה נחום המדי: כשעלו נזירין מן הגולה ומצאו בית המקדש

פירוש ברטנורא

משעה שנדר. ולא קניסין ליה על שעבר ושתה יין, אע"ג דמספק איסור היה לו לפרוש עד שישאל לחכם: נשאל לחכם והתירו. שאמר לו שאין בלשון זה לשון נזירות: תצא ותרעה בעדר. דהפרשה בטעות הואי ותצא לחולין. ובהא מרוב ב"ש, דכיון דאינו נזיר, כי קאמר לקרבנות נזירות, ולא מידי קאמר, כאדם שאינו חייב המאת ואמר הרי זו לחמאתי: אי אתם מודים בזה שהוא הקדש טעות. ומאי שנא מריש פרקין דאמריהו הקדש בטעות הואי הקדש: אמרו להם בית שמאי. לא חשו להשיבם עיקר טעמם, אלא לדבריהם קאמרי להו מתשיעי ואחד עשר דקדשו בטעות דמרכיבין ליה מן וכל מעשר בקר וצאן (ויקרא כ"ז): אמרו להם ב"ה לא השבט קדשו. בתמיה. כלומר גורת הכתוב היא דתשיעי ואחד עשר הסמוכים לעשירי השבט מקדשן אם קרא להם עשירי, ולא ילפינן מיניה בעלמא דהקדש בטעות הואי הקדש, דאילו הוי מעמא משום הקדש בטעות א"כ אפילו שמיני ושנים עשר נמו, אלא הכתוב שקדש עשירי כו', וגורת הכתוב היא ולא ילפינן מינה:

ד מי שנדר בניור. ובשעה שנדר היו לו בהמות ואדעתא דהכי נדר שיקריב קרבנותיו מאותם בהמות. והלך ומצאן שנגנבו ומחמת זה מתחרט על שנדר בניור: אם עד שלא נגנבו בהמותיו נדר הרי זה נזיר. ולא יתיר לו החכם בפתח זה, דנולד הוי ואין פותחין בנולד: ואם לאחר שנגנבו נדר. ואמר אילו

משניות מבוארות – קהתי

וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש" – לרבות את כולם; והרי מכאן ראייה, שהקדש טעות הקדש! אמרו להם בית הלל: אין להביא ראייה ממעשר בהמה לענין הקדש טעות, שכן במעשר בהמה לא השבט קדשו – לא השבט שהניח בטעות על הכבש התשיעי ועל האחד עשר הוא שקידשו למעשר בהמה. ומה אלו טעה והניח את השבט על השמיני ועל שנים עשר – וקרא להם עשירי, שפא עשה בלום – כלום אינכם מודים שאינם מקודשים? והלא לדבריכם אף הם בדין שיהו מקודשים, שהרי הקדש טעות הקדש. ומה הטעם, שדווקא התשיעי והאחד עשר מקודשים הם? אלא פתוב שקדש את העשירי, הוא קדש את התשיעי ואת אחד עשר – אותו כתוב שקידש את הכבש העשירי, הוא בא לרבות את התשיעי והאחד עשר, הסמוכים לעשירי, שאם קרא אותם בטעות עשירי, נתקדשו אף הם למעשר בהמה, כמו שהבאנו לעיל, והרי שגזירת הכתוב הוא, ואין למדים ממנה להקדש טעות, ולעולם הקדש טעות אינו הקדש.

באור משנה ד

מי שגדר בניור – על דעת שיביא קרבנות נזירות מהבהמות שברשותו, והלך להביא את בהמתו – כלומר שלש הבהמות שחייב להקריבן במלאת ימי נזירותו (דמב"ט), ומצאה שנגנבה – בהמתו, כלומר שנגנבו בהמותיו, או אפילו לא נגנבה אלא אחת מהן (דמב"ט ה' נזירות ב, ב; 'תוספות יום טוב'), והוא מתחרט מחמת זה על נדרו, ובא לחכם שיתיר לו נזירותו על ידי פתח חרטה זה, שכן אומר הוא: "אילו הייתי יודע שבהמתי נגנבה, לא הייתי נודר בניור, שאין לי לקנות קרבן אחר", אם עד שלא נגנבה בהמתו נזר – אם נדר בניורות קודם שנגנבה בהמתו, הרי זה נזיר – ואין החכם מתיר לו נדרו בפתח חרטה זה, לפי שענין הגניבה הוא פתח שנתחדש ונולד לאחר הנדר, והרי שנינו (נדרים ט, ב), שאין פותחים בנולד; ואם משנגנבה בהמתו נזר – שבשעה שנדר לא היתה כבר בהמתו ברשותו, והוא נדר מתוך טעות על דעת כן שבהמתו ברשותו, ויוכל להקריבה לקרבן נזירותו, אינו נזיר – כלומר שיכול החכם להתיר לו נזירותו בפתח חרטה זה. וזו טעות טעה נחום המדי – שהיה סבור שפותחים בנולד, ואפילו בשאינו מצוי (תוספות): כשעלו נזירין מן הגולה – שנזרו קודם שחרב הבית, ועלו כדי להשלים נזירותם ולהקריב קרבנות נזירותם בבית המקדש, ומצאו בית המקדש חרב

לו לעבור על נדרו, מונה משעה שגדר – בגמרא מבואר: "כמשעה שנדר" כלומר שחזרו ומונה את ימי נזירותו משעה שנשאל לחכם כאותם הימים שעברו משעה שנדר, שהואיל ועבר בהם על נזירותו, אינם עולים לו מן המנין, שקנסוהו חכמים, שיהא נוהג איסור כימים שנהג בהם היתר, כמו ששנו בבביתא (בגמרא): "מי שנזר ועבר על נזירותו, אין נזקקין לו (להתיר נדרו או להביא קרבנותיו – הרא"ש). אלא אם כן מונה איסור כימים שנהג בהם היתר". ברם, רבי יוסי סובר (בבביתא שם), שאם נדר בניורות מרובה, ועבר על נזירותו יותר משלושים יום, אינו צריך למנות במקומם אלא שלושים יום. ויש מפרשים משנתנו כשפוטה: מונה משעה שנדר – הואיל ועבר על נזירותו מתוך שגגה, שלא ידע שהוא נזיר, לפיכך מן התורה מונה הוא ימי נזירותו משעה שנדר. ברם, מדברי סופרים (ז"פ הבריתא) נוהג הוא איסור כימים שנהג בהם היתר (דמב"ט; ועיין ברטנורא ו'תוספות יום טוב'). נשאל לחכם והתירו – שאמר לו החכם, שאין בלשון שנדר לשון נזירות, ולא חלה עליו נזירות כלל; היתה לו בהמה מפרשת – שסבור היה שהוא חייב בניורות, וקודם שנשאל לחכם על נדרו הפריש בהמות לקרבן נזירותו, מה יעשה בבהמתו לאחר שנשאל לחכם והתירו: תצא ותרעה בעדר – עם שאר בהמות חולין, שלא חלה עליה קדושה, לפי שהפרשה בטעות היתה. אמרו בית הלל לבית שמאי: אי אתם מודים בזה שהוא הקדש טעות, שתצא ותרעה בעדר – כלום אינכם מודים בזה, שבהמה זו שהופרשה בטעות אינה הקדש? ולמה אתם חולקים לעיל (במשניות הקודמות), וסוברים שהקדש טעות הקדש? אמרו להם בית שמאי – לא להשיב על שאלתם של בית הלל באו, שכן לדעתם הדין האמור כאן "תצא ותרעה בעדר" אינו מחמת טעות בכוננת הנודר, אלא משום שהתברר שלא היה נזיר מעולם, ולא היה יכול להקדיש קרבן נזירות, אלא שבאו לשאל את בית הלל לשיטתם, שהקדש טעות אינו הקדש: אי אתם מודים במי שפועה – במעשר בהמה, שנאמר בו (ויקרא כו, לב): "כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה", והניח את השבט בטעות על הכבש התשיעי, וקרא לתשיעי עשירי, ולעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי – כלום אינכם מודים, שהוא מקדש – כלום אינכם סוברים, שהשבט התשיעי וכן הכבש האחד עשר, שקראם עשירי, כל אחד מקודש בקדושת מעשר בהמה, אף על פי שהקדישו בטעות? והלא כך שנו בבביתא: "מניין שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, ששלשתם מקודשים? תלמוד לומר: "וכל מעשר בקר

חֶרֶב, אָמַר לָהֶם נַחוּם הַמְדִי: אֵלֹו הֵייתֶם יוֹדְעִים שְׁבִית הַמְקַדֵּשׁ חֶרֶב, הֵייתֶם נוֹזְרִים? אָמְרוּ לוֹ: לֹא! וְהִתְיַרְן נַחוּם הַמְדִי. וּכְשֶׁבֵא הַדְּבָר אֶצֶל חֲכָמִים, אָמְרוּ לוֹ: כָּל שָׁזָר עַד שְׁלֹא חֶרֶב בֵּית הַמְקַדֵּשׁ – נְזִיר; וּמִשְׁחָרֵב בֵּית הַמְקַדֵּשׁ – אֵינֹו נְזִיר.

הָ הָיוּ מְהֻלְכִין בְּדֶרֶךְ וְאָחַד בָּא פִּגְנָנְךָ, אָמַר אָחַד מֵהֶן: הֲרִינִי נְזִיר שְׁזָה פְלוֹנִי; וְאָחַד אָמַר: הֲרִינִי נְזִיר שְׁאִין זֶה פְלוֹנִי; הֲרִינִי נְזִיר שְׁאָחַד מִכֶּם נְזִיר; שְׁאִין אָחַד מִכֶּם נְזִיר; שְׁשֻׁנִיכֶם נְזִירִים; שְׁפֻלְכֶם נְזִירִים – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: כֻּלָּם נְזִירִים. וְבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵינֹו נְזִיר אֲלָא מִי שְׁלֹא נִתְקַיְמוּ דְבָרָיו. וְרַבֵּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵין אָחַד מֵהֶם נְזִיר. וְהִרְתִּיעַ לְאַחֲרָיו – אֵינֹו נְזִיר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵם הָיָה כְּכָרִי – הֲרִינִי נְזִיר חוֹבָה; וְאֵם לֹא – הֲרִינִי

פירוש ברטנורא

הייתי יודע שנגנבו לא הייתי נזיר, הרי זה פתח ויתרנו החכם: וזו טעות טעה נחום המדי שמשעלו נזירים מן הגולה ומצאו בהמ"ק חרב. והם נדרו קודם שחרב הבית, והתיר להן, ואמרו לו חכמים הנולד הוא ואין פותחין בגולה. והלכה בחכמים:

ה הריני נזיר שזה איש פלוני. אם זה ההולך לנודי הוא איש פלוני הריני נזיר, והשני אומר אם אין זה איש פלוני הריני נזיר: כולם נזירים. ואפילו אותם שלא נתקיימו דבריהם. דכי הכי דהקדש בטעות הוי הקדש, הכי נמי נזירות בטעות היא נזירות: ר"ש אומר אין אחד מהם נזיר. דסבר ר"ש אין נזירות אלא להפלאה, כלומר שיהא ברור וידוע לו בשעת נדרו שיהא נזיר, וכל הני לא היה ידוע לו בשעת נדרו שיהיה כדבריו. ואין הלכה כר"ש: ו הרתיע לאחריו. זה שבא כנגד חור לאחוריו ולא נודע מי הוא: אינו נזיר. אין אחד מהם נזיר, דלא מחית אינש נפשיה אספיקא ודעתו היה בשעת הנדר שאם לא יבא הדבר לידי ביורר שלא יהיה כדבריו כלום: ר' שמעון אומר כו'. רבי שמעון למעמה דאמר ספק נזירות להחמיר. ומה תקנתן שהרי

משניות מבוארות – קהתי

חלה על הנזיר, אלא אם כן ברור לו בשעת הנדר שהוא נזיר, שנאמר בפרשת נזיר (במדבר ו, ב): "איש... כי יפליא לנדור נדר נזיר", ודרשו חכמים: לא ניתנה נזירות אלא להפלאה, כלומר שאין הנזירות חלה על אדם אלא אם כן הוא מפרש דבריו באופן ברור שהוא מקבל עליו נזירות, והיינו שברור וידוע לו בשעת נדרו שיהא נזיר, אבל כל אלו הרי נדרו על הספק, ולא היה ידוע להם בשעת נדרם שיהיו נזירים, הלכך אין אחד מהם נזיר.

בארנו משנתנו כפי רוב המפרשים. אבל יש מקיימים את הגירסה שלפנינו (כדברי בית הלל): "אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו". ומפרשים הם משנתנו בדרך אחרת (על פי דעת אב"י שבגמרא). שהראשון נתכוון לומר: דעתי היא שזה הבא כנגדו אינו איש פלוני, ואם הוא פלוני הריני נזיר, והשני נתכוון לומר: דעתי היא שזה הוא איש פלוני, ואם אינו פלוני הריני נזיר, וכן להלן, ולפיכך אמורים בית הלל, שכל שלא נתקיימו דבריו הראשונים, היינו כפי שהיתה דעתו בתחילה, אלא אותם הדברים שתלה בהם נזירותו, והיהו נזיר (עיי' רמב"ם בפירושו למשנתנו: "משנה למלך" על הרמב"ם הל' נזירות ב. ז; "תוספות יום טוב"; ועיי' פירושו והשלמותיו של ר"ח אב"ק).

בטעמו של רבי טרפון יש מבארים, שכל אלו לא התכוונו לנדור בניזירות, אלא לאמת את דבריהם בלבד, ולפיכך אין נדריהם אלא נדרי זירוויין (גמרא נדרים כא, א).

באור משנה ו

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא שנויה לדברי בית הלל, הסוברים: אינו נזיר אלא מי שנתקיימו דבריו: ומוסיף משנתנו ללמד, שאם נפל ספק על אותו פלוני שבא כנגדם, ואין אפשרות לברר, דברי מי נתקיימו, כגון שחזר לאחוריו והסתלק, ואין יודעים אם זה היה פלוני או לא, נחלקו בזה תנאים במשנתנו, שתנא קמא סובר: ספק נזירות להקל. ורבי שמעון סובר: ספק נזירות להחמיר. מחלוקתם זו שנויה בבבלי (בגמרא): "הריני נזיר על מנת שיהא בכיר זה מאה כור, והלך ומצאו שנגנב או שאבד – רבי שמעון אוסר. ורבי יהודה מתיר". שכן רבי יהודה סובר: אין אדם נכנס לנזירות מספק, ודעתו בשעת הנדר, שאם דבריו לא יתבררו, שלא יהא כדבריו כלום; ורבי שמעון סובר: הואיל ויש ספק שמה היו בו מאה כור ונתקיים תנאו, הרי זה נזיר מספק.

הֲרִתִּיעַ לְאַחֲרָיו – אם זה שבא כנגד הששה שהיו מהלכים בדרך חזר לאחוריו, ואי אפשר לברר אם פלוני הוא אם לא, אֵינֹו נְזִיר – כלומר אין אחד מהם נזיר, שכן ספק נזירות להקל, כמו שבארנו לעיל. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כל אחד מהם הוא נזיר מספק, וכיצד הוא נהג? יֹאמֵר – כל אחד מהם: אֵם הָיָה כְּכָרִי – וחלה עלי נזירות, הֲרִינִי נְזִיר חוֹבָה – מחמת הנדר שנדרתי בניזירות, וְאֵם לֹא – שלא היה כדבריו, ולא חלה עלי נזירות מחמת נדרי, הֲרִינִי נְזִיר נְדָבָה – ומקבל

– ובאו לפני נחום המדי, שיתיר להם נדרם, שאם לא כן הרי צריכים הם לנהוג נזירות לעולם, הואיל ואינם יכולים להביא קרבנות נזירותם, אָמַר לָהֶם נַחוּם הַמְדִי: אֵלֹו הֵייתֶם יוֹדְעִים שְׁבִית הַמְקַדֵּשׁ חֶרֶב, הֵייתֶם נוֹזְרִים? אָמְרוּ לוֹ: לֹא! – אילו היינו יודעים כן, לא היינו נזירים, שלא היינו רוצים לנהוג נזירות לעולם, וְהִתְיַרְן נַחוּם הַמְדִי – התיר להם נזירותם בפתח זה. וּכְשֶׁבֵא הַדְּבָר אֶצֶל חֲכָמִים, אָמְרוּ לוֹ: כָּל שָׁזָר עַד שְׁלֹא חֶרֶב בֵּית הַמְקַדֵּשׁ – כל שקיבל עליו נזירות קודם שחרב בית המקדש, נְזִיר – הוא, כלומר שאין להתיר נדרו כדרך שהתיר נחום המדי, לפי שאף חורבן הבית "נולד" שאינו מצוי הוא, ואין פותחים בגולה, וּמִשְׁחָרֵב בֵּית הַמְקַדֵּשׁ – וכל שנזיר לאחר חורבן בית המקדש, אלא שלא ידע, ונדר על דעת כן שבית המקדש קיים, אֵינֹו נְזִיר – שניזירות בטעות היא, והרי זה פתח המועיל להתרת נזירותו. והלכה כחכמים.

~ יום שלישי ~

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד, שכשם שנחלקו בית שמאי ובית הלל בהקדש טעות, כך נחלקו בניזירות טעות.

הָיוּ מְהֻלְכִין בְּדֶרֶךְ – ששה אנשים, וְאָחַד בָּא פִּגְנָנְךָ – ונחלקו ביניהם, מי הוא זה הבא כנגדם, אָמַר אָחַד מֵהֶן – מששת האנשים: הֲרִינִי נְזִיר שְׁזָה פְלוֹנִי – אם זה הבא כנגדו איש פלוני הוא, הריני נזיר; וְאָחַד אָמַר: הֲרִינִי נְזִיר שְׁאִין זֶה פְלוֹנִי – והשני אמר: אם אין זה איש פלוני, הריני נזיר; והשלישי אמר לשניים הראשונים: הֲרִינִי נְזִיר שְׁאָחַד מִכֶּם נְזִיר – אם אחד מכם נזיר; והרביעי אמר להם: הריני נזיר שְׁאִין אָחַד מִכֶּם נְזִיר – כלומר אם אחד מכם אינו נזיר; והחמישי אמר לאותם השניים: הריני נזיר שְׁשֻׁנִיכֶם נְזִירִים – אם שניכם נזירים; והשישי אמר לכל חבריו: הריני נזיר שְׁפֻלְכֶם נְזִירִים – אם כולכם נזירים, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: כֻּלָּם נְזִירִים – הואיל וכל אחד מהם אמר: "הריני נזיר", אף מי שתלה נדרו בדבר שטעה בו, והיהו נזיר, שסוברים בית שמאי: נזירות בטעות נזירות היא, כשם שהקדש טעות קדש. וְבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵינֹו נְזִיר אֲלָא מִי שְׁלֹא נִתְקַיְמוּ דְבָרָיו – בגמרא מגיחים: אינו נזיר אלא מי שנתקיימו דבריו. שהואיל וכל אחד מהם תלה נזירותו בדברים שהתנה בנדורו, לפיכך מי שנתקיימו דבריו והיהו נזיר, אבל מי שטעה בדבריו אינו נזיר, וְרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵין אָחַד מֵהֶם נְזִיר – שאין הנזירות

נזיר נדבה.

ז ראה את הכזי ואמר: הריני נזיר שזה חיה; הריני נזיר שזה אינו חיה; הריני נזיר שזה בהמה; הריני נזיר שאין זה בהמה; הריני נזיר שזה חיה ובהמה; הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה; הריני נזיר שאחד מכם נזיר; הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר; הריני נזיר שכלכם נזירין – הרי כלם נזירים.

פ ר ק ש ש י

א שלשה מינין אסורין בנזיר: הטמאה והתגלחת והיצא מן הגפן. וכל היוצא מן הגפן מצטרפין זה עם זה. ואינו חיב עד שיאכל מן הענבים פנית; משנה ראשונה: עד שישקה רביעית יין; רבי עקיבא אומר: אפלו שרה פתו ביין, ויש בה פדי לצרף פנית – חיב.

פירוש ברטנורא

אי אפשר להביא קרבן מספק, אלא צריכים להתנות כל אחד ולומר אם אינו כדבריו יהא נזיר נדבה. ואין הלכה כרבי שמעון: ז ראה את הכזי. ששה בני ארם שראו את הכזי, ואמר אחד מהן הריני נזיר אם זה חיה, ואמר השני הריני נזיר אם אינו חיה, ואמר השלישי הריני נזיר אם הוא בהמה, ואמר הרביעי הריני נזיר אם אינו בהמה, ואמר החמישי הריני נזיר אם הוא חיה ובהמה, ואמר השישי הריני נזיר אם אינו לא חיה ולא בהמה, ואתו ג' אחריו מעלמא ואמר חד מניהו לאילו הששה הריני נזיר אם אחד מכם נזיר, ואמר השני הריני נזיר אם אין אחד מכם נזיר, ואמר השלישי הריני נזיר אם כולכם נזירים, כולן נזירים. הששה הראשונים והשלשה האחרונים. ל"ש הוו נזירים ודאי, דנזירות בטעות היו נזירות, ובין אותו שנתקיימו דבריו ובין אותו שלא נתקיימו דבריו היו נזיר. ולבית הלל היו נזירות ספק, מפני שהכזי ספק בהמה ספק חיה ספק כריה בפני עצמה: ו א שלשה מינין אסורין בנזיר, הטמאה. דכתיב (במדבר ו) על כל נפשות מת לא יבא: התגלחת. דכתיב (שם) הער לא יעבור על ראשו: והיוצא מן הגפן. דכתיב (שם) וענבים לחים ויבשים לא יאכל: כל היוצא מן הגפן. כגון ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים מצטרפין לכזית ללקות עליה: ואינו חיב עד שיאכל מן הענבים פנית. וה"ה לשעור שתייה בכזית. דכיון דכתיב וענבים לחים ויבשים לא יאכל, גמרינן מינה מה אכילה בכזית אף שתייה בכזית: משנה ראשונה עד שישקה רביעית יין. אבל משנה ראשונה איפכא שמעתינן לה, דגמרינן אכילה משתייה, ושיעור שתייה בנזיר רביעית, דגמרינן שכר שכר ממקדש, ומה שיעור איסור שתייה ברביעית, אף שיעור איסור אכילה ברביעית: אפילו שרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף פנית חיב. דס"ל לר' עקיבא שיעור איסורי נזיר בין באכילה בין בשתייה בכזית, ודיתר מצטרף לאיסור להשלים לכשיעור. ואין הלכה כר"ע:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה א

שְׁלִשָּׁה מִינֵינ אֶסוּרִין בְּנִזְיֹר – שלושה מיני איסורים יש בנזיר: הַטְּמֵאָה – שאסור לו להיטמא למת, כמו שנאמר (במדבר ו, ח): "כל ימי הזיזור לה' על נפש מת לא יבוא"; וְהַתְּגַלְחָת – שאסור לו לגלח שער ראשו, כמו שנאמר (שם שם, ח): "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו"; וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן – שאסור לו לאכול או לשתות מכל היוצא מן הגפן, שנאמר (שם שם, טז-יז): "מיין ושכר יזיר, חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה, וכל משרת ענבים לא ישתה, וענבים לחים ויבשים לא יאכל. כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין, מחרצנים ועד זג לא יאכל". וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן – כגון ענבים, חרצנים וזגים, מְצַטְרְפִין זֶה עִם זֶה – שאם אכל מכולם שיעור כזית, הרי זה חיב מלקות. וְאִינוֹ חֵיב – מלקות, עַד שְׂיֵאכַל מִן הָעֲנָבִים פְּנִית – והוא הדין בחרצנים וזגים, ששיעורם לחיוב מלקות הוא בכזית; וְזִפֵּי מִשְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה – שנשנתה קודם למשנתנו, עַד שְׂיִשְׁקָה רְבִיעִית יַיִן – כלומר נזיר ששתה יין אינו חיב מלקות אלא אם כן שתה כשיעור רביעית הלוג (כ"ח 1/8 הליטר), רְבִי עֲקִיבָא אֹמֵר: אֶפְלוֹ שָׂרָה פְתוּ בִינָן, וְיֵשׁ בָּהּ פְּדֵי לְצַרְף פְּנִית, חֵיב – רבי עקיבא חולק על משנה ראשונה וסובר, שאף בשתיית יין השיעור בנזיר לחיוב מלקות הוא בכזית, והיינו כשיעור היין הנשפך מכוס מלאה יין, כשמכניסים לתוכה זית, הלכך מצטרפים דברים הראויים לאכילה עם דברים הראויים לשתיה לשיעור כזית, ולא עוד אלא שאף ההיתר מצטרף לאיסור להשלימו לכזית, וזהו ששנינו, שְׂאִפְלוֹ שָׂרָה פְתוּ בִינָן וְיֵשׁ בִּפְתָ עִם הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן לְצַרְף לְכִזִּית, הרי זה חיב מלקות (תוספות). יש מפרשים, שתנא קמא סובר כרבי עקיבא, שלמדים שתייה מאכילה, מה אכילה שיעורה בכזית, אף שתייה שיעורה בכזית, ואילו משנה ראשונה סוברת להיפך, שעיקר השיעור בנזיר הוא שיעור השתייה, ולמדים אכילה משתייה, מה שתייה שיעורה ברביעית, אף אכילה שיעורה ברביעית (ברטנורא). ויש כותבים, ששני

עלי נזירות מעכשיו. תנאי זה חיב הוא להתנות, לדעת רבי שמעון, לפי שאי אפשר להביא קרבנות נזירות מספק, משום חשש חולין בעורה.

~ יום רביעי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ז

"הכזי" הוא בעל חי שהיה בימיהם של חכמי המשנה, וטיבו לא היה מוגדר אם הוא חיה או בהמה. בגמרא (חולין פ, א) מובא: "כזי" זה איל הבר; ויש אומרים: זה הנולד מן התיש והצביה. רבי יוסי אומר: כזי בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו חכמים, אם הוא מין חיה או מין בהמה. ושנינו במסכת ביכורים (ב, ח): "הכזי יש בו דרכים שווה לחיה, ויש בו דרכים שווה לבהמה, ויש בו דרכים שווה לבהמה ולחיה, ויש בו דרכים שאינו שווה לא לחיה ולא לבהמה".

רָאָה אֶת הַכּוֹזִי – היתה סיעה של תשעה אנשים מהלכת בדרך, וראו את הכזי מרחוק, וְאָמְרוּ – אחד מהם: הַרְיֵנִי נְזִיר שְׂזֵה חַיָּה; ואמר השני: הַרְיֵנִי נְזִיר שְׂזֵה אִינוֹ חַיָּה; ואמר השלישי: הַרְיֵנִי נְזִיר שְׂזֵה בְּהֵמָה; ואמר הרביעי: הַרְיֵנִי נְזִיר שְׂזֵה חַיָּה וּבְהֵמָה; ואמר הששי: הַרְיֵנִי נְזִיר שְׂזֵה חַיָּה וּבְהֵמָה; ואמר השביעי אל השישה הראשונים: הַרְיֵנִי נְזִיר שְׂאֵחָד מִכֶּם נְזִיר; ואמר להם השמיני: הַרְיֵנִי נְזִיר שְׂאֵין אֶחָד מִכֶּם נְזִיר; ואמר להם התשיעי: הַרְיֵנִי נְזִיר שְׂכָלְכֶם נְזִירִין – יש מפרשים שבתחילה היתה זו סיעה של ששה אנשים, שראו את הכזי, ואחר כך באו אליהם שלושת האחרונים, הַרְיֵ כָלָם נְזִירִים – לדעת בית שמאי כולם נזירים ודאי, שנזירות בטעות נזירות היא; ולדעת בית הלל, כפי שלמדנו במשנה הקודמת לדברי רבי שמעון, יש כאן נזירות ספק. ויש מבארים, שאף לדעת בית הלל כולם נזירים ודאי, שהואיל והכזי יש בו דרכים שווה לחיה, ויש בו דרכים שווה לבהמה, ויש בו דרכים שווה לבהמה ולחיה, ויש בו דרכים שאינו שווה לא לחיה ולא לבהמה, כמו שהזכרנו כבר לעיל, נמצא שנתקיימו דבריו של כל אחד ואחד (רמב"ם).

ב וְחִיב עַל הַיַּיִן בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְעַל הָעֵנָבִים בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְעַל הַחֲרָצִימִים בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְעַל הַזֵּיגִים בְּפָנָי עֲצָמוֹ. רַבִּי אֱלֵעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵינּוּ חִיב עַד שְׂיֵאכַל שְׁנֵי חֲרָצִימִים וְזָגָן. אֵלּוּ הֵן חֲרָצִימִים? אֵלּוּ הֵן זָגִים? הַחֲרָצִימִים אֵלּוּ הַחֲרָצִימִים, הַזֵּיגִים אֵלּוּ הַפְּנִימִים; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: שְׁלֹא תִמְעַת, כְּזוֹג שֶׁל בְּהֵמָה, הַחֲרָצִימִים זָגִים וְהַפְּנִימִים עֵנָבִל. ג סָתָם נְזִירוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם. גִּלְחָה אוֹ שְׁגִלְחוּהוּ לְסָטִים – סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם. נְזִיר שְׁגִלַח בֵּין כּוּזָא בֵּין בְּתַעַר, אוֹ שִׁמְשֶׁרֶת כָּל שְׁהוּא – חִיב. נְזִיר חוֹפֵף וּמְפַסֵּס, אֲבָל לֹא סוֹרֵק. רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל אוֹמֵר: לֹא יִחַף בְּאֶדְמָה, מִפְּנֵי שִׁמְשֶׁרֶת אֶת הַשְּׂעָרָה.

פירוש ברטנורא

ב עד שיאכל שני חרצנים וזגן. דרכיב (במדבר ו) מחרצנים ועד זג, ומיעוט חרצנים שנים ויש להם זג אחד. ואין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, אלא האוכל מן החרצן והזג אינו לוקח עד שיאכל מהן כזית: **רבי יוסי אומר שלא תמעה.** רבי יוסי היה נוהג סימן שלא תמעה: זוג של בהמה. שהחיצון קרוי זוג: **ג סתם נזירות שלשים יום.** אע"ג דתני לה לעיל, משום דבעי למיתני סיפא גילח או שגלחוהו ליסטים סותר שלשים יום, הדר תנא ליה הכא: סותר שלשים יום. כלומר סותר עד שיהיה לו גידול שער של שלשים יום כשהוא מגלח תגלחת של מצוה: או שפספס כל שהוא. שעקר והשיר אפילו שער אחד, חייב, דרכיב (במדבר ו) תער לא יעבור, לרבות כל המעבירין: חופף: מחכך בידו: ומפספס. בצפרניו או בכלל, ובלבד שלא יתכוין להשיר, דבר שאין מתכוין מותר: אבל לא סורק. במסרק דהוי פסיק רישיה ואסור. אע"ג דהמשיך אפילו שער א' לוקח, מ"מ אינו סותר ל' יום עד שיגלח רוב שערו בתער או במספרים כצד עיקרו של שער: לא יחוף באדמה. מן ממיני אדמה שהיא משרת השער דהא נמי הוי פסיק רישיה. והלכה כרבי ישמעאל:

משניות מבוארות – קהתי

הגפן אינו סותר נזירותו, ואפילו אכל או שתה במזיד, ואפילו כמה ימים, אינו סותר כלום, ואילו נזיר שעבר וגילח שער ראשו בתוך נזירותו יש והוא סותר שלושים יום, כגון אם גילח רוב ראשו, ואפילו בשגגה או באונס. **סָתָם נְזִירוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם** – הלכה זו נשנתה כבר לעיל (א, ג), והיא באה כאן ללמדנו, שאין גידול שער בניזיר פחות משלושים יום; לפיכך אם גִלַח – הנזיר את שערו בתוך ימי נזירותו, בודוק או בשגגה, או שְׁגִלְחוּהוּ לְסָטִים – כלומר אפילו גלחוהו באונס, סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם – יש מפרשים, שסותר עד שיהיה לו גידול שער של שלושים יום, כשהוא בא לגלח את התגלחת של מצוה לאחר מלאת ימי נזירותו, כלומר אם אין מיום שגילח עד סוף ימי נזירותו שלושים יום, כגון בניזירות מועטת, צריך הוא להמתין שלושים יום, אבל אם יש לו עוד למנות שלושים יום, כגון בניזירות מרובה, אינו סותר כלל, הואיל ויש לו עדיין שלושים יום לגידול שער (תוספות; ברסנווא); ויש מפרשים, שלעולם סותר שלושים יום, אפילו בניזירות מרובה, וכל אותם שלושים יום כל דקדוקי נזירות עליו, אלא שאין עולים לו מן המנין, ולאחר שלושים יום אלו, הרי הוא משלים נזירותו, וכל מה שמנה קודם שגילח, עולה לו מן המנין (דמב"ס; המאירי). **נְזִיר שְׁגִלְחָה** – במזיד, בֵּין בְּזָג – במספרים (שיש בהם זוג סכינים). **בֵּין בְּתַעַר** – בסכין לגילוח, או שִׁפְסַפְסָה כָּל שְׁהוּא – שעקר ביד אפילו שיערה אחת מעיקרה, חִיב – מלקות, ומבואר בגמרא: כל שנעקר השער מעיקרו, עד שלא נשאר ממנו כדי לכוף ראשו לעיקרו, הרי הוא חייב. וכל זה למלקות, אבל לענין סתירה, אינו סותר עד שיגלח רוב ראשו. **נְזִיר חוֹפֵף** – מחכך בידו את שערותיו; ויש מפרשים: משפשף בנתר או בחול, וּמְפַסֵּס – חוכך בצפרניו על שערו; ויש מפרשים: מפריד שערותיו זו מזו, ובלבד שלא יתכוון להשיר שערות; ואף על פי שפעמים הוא משיר שערות בחפיפתו או בפספוסו, אינו חושש, שכל שאין מתכוון לכך מותר, אֲבָל לֹא סוֹרֵק – במסרק, מפני שהמסרק ודאי משיר שערות. **רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל אוֹמֵר: לֹא יִחַף בְּאֶדְמָה** – לא יחכך שערותיו במין ממיני אדמה שמנקים בה את השערות, מִפְּנֵי שִׁמְשֶׁרֶת אֶת הַשְּׂעָרָה – שהחפיפה באדמה אף היא ודאי משרת שערות.

השיעורים הללו, שיעור כזית לאכילה ושיעור רביעית לשתיה, שיעורים שווים הם, שאף רביעית יין כשהוא קרוש הוא עומד על כזית, והוא שאמר רבי עקיבא: אפילו שרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית – כלומר שיש ביין שנבלע בפת כדי לצרף כזית, כגון שנבלעה רביעית יין באותה הפת, כל שאכל הפת בבת אחת, הריהו חייב מלקות (המאירי).

~ יום חמישי ~

ב אור משנה ב

משנתנו באה ללמד פרטים באיסורו של הנזיר בכל היוצא מן הגפן, וארבעה דברים עיקריים הם האסורים על הנזיר: יין, ענבים, חרצנים וזגים; ונחלקו תנאים במשנתנו, מה הם חרצנים ומה הם זגים?
וְחִיב עַל הַיַּיִן בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְעַל הָעֵנָבִים בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְעַל הַחֲרָצִימִים בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְעַל הַזֵּיגִים בְּפָנָי עֲצָמוֹ – אם שתה או אכל ממין אחד בלבד כשיעור איסורו, הריהו חייב מלקות, וכן אם אכל כולם כאחד, והיינו ששתה רביעית יין, ואכל כזית ענבים וכזית חרצנים וכזית זגים, הריהו חייב מלקות על כל מין ומין בפני עצמו. **רַבִּי אֱלֵעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵינּוּ חִיב עַד שְׂיֵאכַל שְׁנֵי חֲרָצִימִים וְזָגָן** – אם אכל הנזיר חרצנים בלבד או זגים בלבד, אינו חייב מלקות, אלא אם כן אכל כאחד שני חרצנים וזג שלהם, כלומר שני גרעינים והקליפה שלהם, שנאמר: "מחרצנים ועד זג", ומיעוט "חרצנים" שניים, כלומר הואיל וכתוב "חרצנים" בלשון רבים ו"זג" בלשון יחיד, אנו למדים שאינו חייב עד שיאכל לכל הפחות שני חרצנים וזגם. ורבי אלעזר בן עזריה סובר כרבי יוסי, האומר להלן במשנתנו ש"חרצנים" הם הגרעינים ו"זג" היינו הקליפה, שכן חולקים תנאים בביאור המלים הללו: אֵלּוּ הֵן חֲרָצִימִים? אֵלּוּ הֵן זָגִים? הַחֲרָצִימִים אֵלּוּ הַחֲרָצִימִים – היינו הקליפות, הַזֵּיגִים אֵלּוּ הַפְּנִימִים – היינו הגרעינים; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: שְׁלֹא תִמְעַת – רבי יוסי חולק על רבי יהודה, ואומר חילוף הדברים, שחרצנים הם הגרעינים וזגים הם הקליפות, כמו שכבר הזכרנו לעיל, והוא נוהג סימן, כדי שלא תמעה: כְּזוֹג שֶׁל בְּהֵמָה – כפעמון התלוי בצואר של בהמה: הַחֲרָצִימִים זָגִים – החלק החיצוני של הפעמון, שהמקוש בתוכו, נקרא זוג, וְהַפְּנִימִים עֵנָבִל – והחלק הפנימי, היינו המקוש הנוקש, נקרא ענבל, וכך בענבים הזג הוא החלק החיצוני.

ב אור משנה ג

משנתנו באה ללמד פרטי הדינים של איסור הגילוח בניזיר, ויש באיסור הגילוח מה שאין באיסור אכילה ושתיה ביצוא מן הגפן, שנזיר האוכל ושותה ביצוא מן

~ יום ששי ~

ב אור משנה ד

משנתנו באה ללמד דיני חיוב מלקות בשלושת המינים האסורים בניזיר, שכולם שווים לענין זה. ודין הוא, שהעובר עביירה שעונשה מלקות, אינו חייב עליה אלא אם כן התרו בו לפני כן, שלא יעשה את העביירה, ואם יעשה אותה יהא חייב מלקות (עיין רמב"ם הל' סנהדרין יב. ב).

ד נויר שְׁהִיָּה שׁוֹתָה יֵין כֹּל הַיּוֹם, אֵינּוּ חֵיב אֲלָא אַחַת; אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּשְׁתֶּה, אַל תִּשְׁתֶּה; וְהוּא שׁוֹתָה – חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. הִיָּה מְגַלַּח כֹּל הַיּוֹם, אֵינּוּ חֵיב אֲלָא אַחַת; אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּגְלַח, אַל תִּגְלַח; וְהוּא מְגַלַּח – חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. הִיָּה מְטַמֵּא לְמַתִּים כֹּל הַיּוֹם – אֵינּוּ חֵיב אֲלָא אַחַת; אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּטְמֵא, אַל תִּטְמֵא; וְהוּא מְטַמֵּא – חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

ה שְׁלִשָּׁה מֵינֵין אֶסְוָרִין בְּנִזְרֵי: הַטְּמֵאָה וְהַתְּגַלְחַת וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן. חֲמֹר בְּטַמְאָה וּבַתְּגַלְחַת מִבְּיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן, שֶׁהַטְּמֵאָה וְהַתְּגַלְחַת סוֹתְרִין, וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֵינּוּ סוֹתֵר. חֲמֹר בְּיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן מִבְּטַמְאָה וּבַתְּגַלְחַת: שְׁהִיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן לֹא הִתֵּר מִכְּפָלּוֹ, וְהַטְּמֵאָה וְהַתְּגַלְחַת הִתְרוּ מִכְּפָלְלוֹ בַּתְּגַלְחַת מְצוּה וּבִמְצוּה מְצוּה. וְחֲמֹר בְּטַמְאָה מִבַּתְּגַלְחַת, שֶׁהַטְּמֵאָה סוֹתְרַת אֶת הַכֹּל, וְחֵיבִין עָלֶיהָ קֶרְפָּן, וְחֵיבִין עָלֶיהָ קֶרְפָּן, וְהַתְּגַלְחַת אֵינָה סוֹתְרַת אֲלָא שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאֵין חֵיבִין עָלֶיהָ קֶרְפָּן.

פירוש ברטנורא

ד נויר שהיה שותה יין כל היום. ולא התרו בו אלא אחת: אל תשתה אל תשתה. שהתרו בו בין שתיה לשתיה:

ה שהטומאה והתגלחת סותרים. דכתיב בטומאה (שם), והימים הראשונים יפלו. ותגלחת סותרת שלשים דבעינן גדל פרע שער ראשו (שם) ואין נודול פרע פחות מל' יום: שהיוצא מן הגפן לא הותר מכללו. כגון לשתות יין מצוה, דאמרינן מיין ושכר יויר (שם) לאסור יין מצוה כיון הרשות: טומאה ותגלחת הותרו מכללן. טומאה, למת מצוה, דכתיב (במדבר ו') לאביו ולאמו לא יטמא, לאביו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה. ותגלחת, לנויר מצוה, דאתי עשה דוגלח את כל שערך (ויקרא י"ד) ודחי את לא תעשה דתער לא יעבור על ראשו (במדבר ו') :

משניות מבוארות – קהתי

סותר שלשים יום, כמו שבארנו לעיל (משנה ג), וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֵינּוּ סוֹתֵר – נויר שאכל או שתה מכל היצא מן הגפן, אינו סותר כלום מימי נזירותו. חֲמֹר בְּיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן מִבְּטַמְאָה וּבַתְּגַלְחַת – ויש באיסור האכילה והשתיה מכל היצא מן הגפן חומרה שאינה באיסורי הטומאה והתגלחת, שְׁהִיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן לֹא הִתֵּר מִכְּפָלְלוֹ – מכלל איסורו, שאין כל היתר לנויר לשתות יין, ואפילו יין מצוה, שכן דרשו חכמים את הכתוב (במדבר ו, ג): "מיין ושכר יויר" – לאסור יין מצוה כיון הרשות, ומבואר בגמרא: כגון שנשבע לשתות יין, ונמצא שמצוה עליו לשתות, ואחר כך נדר בניזר, חלה הנזירות על שבועתו, ואסור ביין; ואין צריך לומר שהוא אסור ביין קידוש והבדלה, שהרי קידוש על היין אינו אלא מדברי סופרים (תוספות; רמב"ם הל' נזירות ז, יא), וְהַטְּמֵאָה וְהַתְּגַלְחַת הִתְרוּ מִכְּפָלְלוֹ – מכלל איסורו, בַּתְּגַלְחַת מְצוּה – שאם נויר נצטרע, ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירותו, הרי זה מגלח את כל שערו, לפי שתגלחת המצורע היא מצוות "עשה", שנאמר בו (ויקרא יד, ח): "דוגלח את כל שערך", וכל מקום שיש מצוות "עשה" ו"לא תעשה" אם אפשר לקיים את שניהם – מוטב, ואם לאו, בא "עשה" ודוחה "לא תעשה"; לפיכך בא "עשה" של תגלחת המצורע ודוחה "לא תעשה" האמור בניזר (במדבר ו, ח): "תער לא יעבור על ראשו" (פירוש המשניות להרמב"ם: "משנה תורה הל' נזירות ז, טו), וְכַמֵּת מְצוּה – שמתור לנויר להיטמא למת מצוה, כגון אם היה מהלך בדרך ופגע במת שאין שם מי שיטפל בקבורתו, הרי הוא מיטמא לו וקוברו, שנאמר בניזר (במדבר ו, ז): "לאביו ולאמו... לא יטמא", ודרשו (על פי הקבלה): לאביו לא יטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה (רמב"ם; ברטנורא). וְחֲמֹר בְּטַמְאָה מִבַּתְּגַלְחַת – ויש בטומאה חומרה שאינה בתגלחת, שֶׁהַטְּמֵאָה סוֹתְרַת אֶת הַכֹּל – שאם נויר נטמא למת, הרי הטומאה סותרת את כל ימי נזירותו שמנה עד שנטמא, שנאמר (במדבר ו, יב): "הימים הראשונים יפלו", כמו שבארנו כבר (לעיל ג, ג-ד), וְחֵיבִין עָלֶיהָ קֶרְפָּן – קרבנות תגלחת הטומאה: שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה, וכבש לאשם (שם שם, י-יב), כמבואר במשנה הבאה, וְהַתְּגַלְחַת אֵינָה סוֹתְרַת אֲלָא שְׁלֹשִׁים יוֹם – שאם גילח הנויר את שערו בתוך ימי נזירותו, אין התגלחת סותרת אלא שלשים יום, כדי שיתקיים בו ג'ד' פרע שער ראשו" של סתם נזירות, שהוא שלשים יום, כמו שבארנו לעיל (משנה ג), וְאֵין חֵיבִין עָלֶיהָ קֶרְפָּן – ואין הנויר, שגילח בתוך ימי נזירותו, חייב להביא כל קרבן.

נזיר שְׁהִיָּה שׁוֹתָה יֵין כֹּל הַיּוֹם – ולא התרו בו אלא פעם אחת, אֵינּוּ חֵיב אֲלָא אַחַת – אינו חייב מלקות אלא פעם אחת בלבד; אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּשְׁתֶּה, אַל תִּשְׁתֶּה; וְהוּא שׁוֹתָה – שהתרו בו בין שתיה לשתיה, ולא נמנע מלשתות, חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – חייב מלקות על כל שתיה ושתיה. וכן הדין בתגלחת: הִיָּה מְגַלַּח כֹּל הַיּוֹם – ולא התרו בו אלא פעם אחת, אֵינּוּ חֵיב אֲלָא אַחַת – מלקות פעם אחת בלבד; אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּגְלַח, אַל תִּגְלַח; וְהוּא מְגַלַּח – שהתרו בו בין מלקות על כל שערך ושערך, והמשיך בגילוח, חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – חייב מלקות על כל שערך ושערך, כפי שהותרה. וכן באיסור טומאה: הִיָּה מְטַמֵּא לְמַתִּים כֹּל הַיּוֹם – ולא התרו בו אלא פעם אחת, אֵינּוּ חֵיב אֲלָא אַחַת – מלקות פעם אחת בלבד. אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּטְמֵא, אַל תִּטְמֵא; וְהוּא מְטַמֵּא – שהתרו בו על כל טומאה וטומאה, והוא הוסיף להיטמא, חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – חייב מלקות על כל טומאה וטומאה, כגון אם נטמא למת ופירש, וחזר ונגע במת אחר או שנכנס לאוהל שיש בו מת, וכיוצא בזה (גמרא). ודין זה של מלקות נוהג בכל הטומאות מן המת, ואפילו באותן הטומאות שאין הנויר מגלח עליהן תגלחת הטומאה (המאיר; ועיי' בהקדמתנו לבאור המשנה לעיל ג, ח).

הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: "זה שאמרנו באלו הכבות 'אינו חייב אלא אחת'. אין זה אלא כדיני אדם, שאינו מחוייב מלקות אלא אחר ההתראה, ולכן צריך התראה על כל מלקות... אבל כדיני שמים, כל זמן ששתה רביעית יין – עבירה, ועל כל גילוח (שערה) – עבירה, וכל טומאה שיטמא – עבירה. ועל זה תעשה היקש לכל איסורים שבתורה, אין הפרש בזה בין איסור לאו ובין איסור כרת או איסור מיתת בית דין. אבל תדע, שהבא על הערוה, איזו ערוה שתהיה, חייב על כל ביאה וביאה בכלל (סוטה אהו: בפרט), ואם אנתנו לא נוכל להענישו אלא עונש אחד, הקב"ה מעניש אותו על כל עבירה ועבירה. ואם המיתו אותו בית דין על אחת מאלו העבירות, והתוודה – מתכפר לו על הכל מצד התשובה, לא מצד שהעונש האחד שמענישים אותו בית דין יכפר עונות הרבה".

באור משנה ה

שְׁלִשָּׁה מֵינֵין אֶסְוָרִין בְּנִזְרֵי: הַטְּמֵאָה וְהַתְּגַלְחַת וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן – כמו שכבר שנינו במשנה א בפרקנו. חֲמֹר בְּטַמְאָה וּבַתְּגַלְחַת מִבְּיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן – איסורי הטומאה והתגלחת חמורים מאיסור האכילה והשתיה מכל היצא מן הגפן, שֶׁהַטְּמֵאָה וְהַתְּגַלְחַת סוֹתְרִין – את הימים שכבר מנה, שאם נויר נטמא למת, הרי זה סותר נזירותו לגמרי, כמבואר להלן, ואם גילח בתוך ימי נזירותו, הרי זה

ו תגלחת הטמאה ביצד? הִיָּה מְזַהָּ בְּשִׁלְיָשִׁי וּבְשִׁבְעִי, וּמְגַלַּח בְּשִׁבְעִי, וּמְבִיא קֶרְבָּנוֹתָיו בְּשִׁמְוִי. וְאִם גִּלַּח בְּשִׁמְוִי – מְבִיא קֶרְבָּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם; דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן: מַה בֵּין זֶה לְמִצְרַע? אָמַר לוֹ: זֶה מְהֵרָתוֹ תְּלוּיָה בְּיָמָיו, וּמִצְרַע מְהֵרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתַגְלָחָתוֹ, וְאִינוּ מְבִיא קֶרְבָּן אֲלָא אִם כֵּן הִיָּה מְעַרְבֵי שְׁמֶשׁ.

ז תגלחת הפתרה ביצד? הִיָּה מְבִיא שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת: חֲטָאתָ, עוֹלָה וְשִׁלְמִים, וְשׁוֹחֵט אֶת הַשְּׁלָמִים וּמְגַלַּח עֲלֵיהֶם;

פירוש ברטנורא

ו מגלח בשביעי ומביא קרבן בשמיני. כדכתיב (שם) וגלח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי וגלחנו. וביום השמיני יביא שתי תורים וגו' וכבש לאשם: מה בין זה למצורע. כדכתיב בפרשת מצורע בתגלחת שניה (ויקרא י"ד) והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וכו'; וביום השמיני יקח וכו' וק"ל במצורע דאם גלח בשמיני מביא קרבן בתשיעי: אָמַר לוֹ שֶׁזֶה מְהֵרָתוֹ תְּלוּיָה בְּיָמָיו. נזיר טהרתו תלויה בהזאת שליש ושביעי ומבילה, הלכך כיון שמהר בשביעי אע"פ שלא גלח עד יום השמיני, מביא קרבנותיו בו ביום: אבל מצורע תלויה בתגלחתו. כדכתיב (שם) ביום השביעי יגלח את כל שערו והדר כתיב ורחץ את כשרו במים, ואם מבל עד שלא גלח לא עלתה לו מבילה, הלכך אם גלח בח' אכתי צריך מבילה והערב שמש, הלכך אינו יכול להביא קרבנותיו עד תשיעי. והלכה כר"ע;

ז שחט את השלמים ומגלח עליהם. כדכתיב בניזיר (במדבר ו') וגלח את ראשו פתח אהל מועד, ומפרשין לקרא הכי, וגלח את ראשו על זבח שכתוב בו

משניות מבוארות – קהתי

שנרפא וטהר, אף בו נאמר שיגלח בשביעי (תגלחת שניה) ויביא קרבנותיו בשמיני (ויקרא יד, ט"ז); ואם גילח בשמיני, דינו שאינו מביא קרבנותיו בו ביום, אלא בתשיעי, למחרת יום גילוהו; ולמה דינו של נזיר שנטמא שונה, לדעתך, מדינו של מצורע? אָמַר לוֹ – רבי עקיבא רובי טרפון: זֶה טְהֵרָתוֹ תְּלוּיָה בְּיָמָיו – נזיר שנטמא, טהרתו תלויה בשבעה ימים שמנה והיזה בהם, בשלישי ובשביעי, ולאחר שטבל בשביעי, הרי הוא טהור, אף על פי שעדיין לא גילח שער ראשו; הלכך אפילו השהה את גילוהו ליום השמיני, מביא קרבנותיו בשמיני, למחרת יום טבילתו; וּמִצְרַע טְהֵרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתַגְלָחָתוֹ – שאין המצורע טובל עד שיגלח, ואם טבל בשביעי ולא גילח עד יום השמיני, חייב הוא לחזור ולטבול בשמיני לאחר גילוהו, וְאִינוּ מְבִיא קֶרְבָּן אֲלָא אִם כֵּן הִיָּה מְעַרְבֵי שְׁמֶשׁ – ואין המצורע מביא קרבנותיו, אלא אם כן העריב עליו השמש לאחר שטבל; לפיכך אם גילח בשמיני, אינו יכול להביא קרבנותיו אלא בתשיעי, לאחר שטבל בשמיני והעריב שמשו. ויש מפרשים, שפיסקא אחרונה זו – ואינו מביא קרבן אלא אם כן היה מעורב שמש – אינה מוסבה על המצורע אלא על הנזיר, כלומר שאין הנזיר שנטמא מביא קרבנותיו אלא אם כן העריב עליו השמש לאחר שטבל. ומכאן, אם טבל הנזיר בשביעי והעריב שמשו, מביא קרבנותיו בשמיני; אבל אם לא טבל בשביעי אלא בשמיני, או בתשיעי, אינו יכול להביא קרבנותיו אלא למחרת יום טבילתו, לאחר שהעריב עליו השמש (עיין 'תוספות יום טוב').

באור משנה ז

משנתנו עוסקת בדני תגלחת הסהרה, והיא באה ללמד על איזה קרבן מגלח הנזיר את ראש נזיר; ונתלקו בזה רבי יהודה ורבי אלעזר.

תְּגַלַּחַת הַטְּמֵאָה בַּיּוֹם – נזיר שהשלים נזירותו בטהרה, כיצד הוא נוהג בגילוח ראשו ובהבאת קרבנותיו? הִיָּה מְבִיא שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת – כמפורש בפרשת הנזיר (במדבר ו, יד): חֲטָאתָ – ככבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת, עוֹלָה – ככבש בן שנתו תמים אחד לעולה, וְשִׁלְמִים – וזיל אחד תמים לשלמים, וְשׁוֹחֵט אֶת הַשְּׁלָמִים וּמְגַלַּח עֲלֵיהֶם – כלומר שמגלח שער ראשו לאחר ששחט את השלמים, שנאמר (במדבר ו, יח): וְגִלַּח הַנְּזִיר פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נִזְרוֹ, וּפִירוּשׁוֹהוּ כַּחֲמִים; וְגִלַּח אֶת רֹאשׁוֹ עַל הַזֹּבֵחַ שְׁכַתוֹב בּוֹ: וְשִׁחַט אוֹהֶל מוֹעֵד, וְהִיָּינוּ שְׁלָמִים, שְׁכַתוֹב בְּהֶם (ויקרא ג, ב): וישחטו פתח אוהל מועד; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹנָדָה – הסובר, שמקריבים את שלושת הקרבנות כסדר האמור בתורה: חטאת, עולה ושלמים, ואינו מגלח אלא לאחר שחיתת השלמים ('תוספות יום טוב'; רמב"ם); ויש מפרשים, שלדעת רבי יהודה צריך להקדים את שחיתת השלמים לפני

בעיני ששנינו, שהנזיר מותר בתגלחת מצוה, הבאנו הטעם של הרמב"ם, לפי משניות "עשה" של תגלחת המצורע דוחה "לא תעשה" – "תער לא יעבור על ראשו" – האמור בניזיר. ואמנם – מוסיף הרמב"ם – יש כאן קושיה: "והלא נזיר שיגלח בימי נזרו עבר על "לא תעשה" ו"עשה", שנאמר (במדבר ו, ה): "כל ימי נזר נזרו תער לא יעבור על ראשו..." (הרי מצוות "לא תעשה"), קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו" (הרי מצוות "עשה"), ובכל מקום אין "עשה" דוחה "לא תעשה" ו"עשה", ולמה דוחה "עשה" של תגלחת הנגע לנזירות? והתשובה היא: "מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת, וימי חלוטו אין עולים לו, והרי אינו קדוש בהם, ובטל ה"עשה" מאליו, ולא נשאר אלא "לא תעשה", שהוא "תער לא יעבור על ראשו", ולפיכך בא "עשה" של תגלחת הצרעת ודוחה אותו (ה' נזירות ז, ט; ועיין 'תוספות יום טוב'). ברם, הראב"ד משיג על הרמב"ם, והוא מביא טעם אחר, כפי שאמרו בראש מסכת יבמות, שהואיל והנזירות ישנה בשאלה, קלה היא, ולפיכך בא "עשה" של תגלחת מצורע ודוחה "לא תעשה" ו"עשה" של נזירות (עיין בנושאי כליו של הרמב"ם).

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

כפי שכבר למדנו, ישנם בניזיר שלושה גדרים "תגלחת": א. תגלחת איסור – שכתוך ימי נזירותו אסור לנזיר לגלח שער ראשו; ב. תגלחת הסומאה – שאם הנזיר נטמא למת בתוך ימי נזירותו, מונה הוא שבעה ימים כדין כל טמא מת, ולאחר שטוהר מטומאתו, חייב הוא לגלח שער ראשו ולהביא קרבנות, כמפורש בפרשת נזיר (במדבר ו, ט"ז); ג. תגלחת הטהרה – שלאחר שהשלים הנזיר את נזירותו בטהרה, היהוה מגלח ומביא קרבנות נזירותו, כמצוות התורה (שם שם, יג). – לאחר שלמדנו, בסוף המשנה הקודמת, דיני תגלחת איסור, באה משנתנו ללמד דיני תגלחת הסומאה.

תְּגַלַּחַת הַטְּמֵאָה בַּיּוֹם – נזיר שנטמא למת, וחייב לגלח ולהביא קרבנות, כיצד הוא נוהג? הִיָּה מְזַהָּ בְּשִׁלְיָשִׁי וּבְשִׁבְעִי – כלומר מזהים עליו ממי האפר של פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי לטומאתו, כדין כל טמא מת, שנאמר בו (במדבר יט, יא): "הנוגע במת לכל נפש אדם, וטמא שבעת ימים", ולהלן (שם שם, יט): "וזהו הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי, וחטאו ביום השביעי"; וּמְגַלַּח בְּשִׁבְעִי – לאחר שהיזה וטבל ביום השביעי, הרי הוא מגלח את שער ראשו באותו יום, כמו שנאמר (שם ו, ט): "וגלח ראשו ביום טהרתו, ביום השביעי יגלחנו", וּמְבִיא קֶרְבָּנוֹתָיו בְּשִׁמְוִי – כמו שנאמר בהמשך הפסוק הקודם: "וביום השמיני יביא שתי תורים או שני בני יונה... ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה... והביא כבש בן שנתו לאשם" (שם שם, יב). וְאִם גִּלַּח בְּשִׁמְוִי – אם שהה הנזיר, לאחר שטבל ביום השביעי, ולא גילח עד יום השמיני, מְבִיא קֶרְבָּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם – ביום השמיני; דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא – הסובר, שניזיר שנטמא, מביא קרבנותיו למחרת יום טהרתו, ולא למחרת יום גילוהו. אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן: מַה בֵּין זֶה לְמִצְרַע – שכן מצורע

דברי רבי יהודה. רבי אלעזר אומר: לא היה מגלח אלא על החטאת, שהחטאת קודמת בכל מקום. ואם גלח על אחד משלשתן – יצא.

פירוש ברטנורא

פתח אהל מועד, דהיינו שלמים דכתיב בהו (ויקרא ז) ושחטו פתח אהל מועד: שהטאת קודמת בכל מקום. לעולה ושלמים, ודין הוא שיגלח על הראשון. והלכה כרבי יהודה שמגלח על השלמים:

משניות מבוארות – קהתי

בכל מקום – לעולה ושלמים, שנאמר (ויקרא ח, ח): "והקריב את אשר לחטאת ראשונה", לפיכך דין הוא שיגלח עליה. ואם גלח על אחד משלשתן – ואפילו על העולה, יצא – בדיעבד, לדברי הכל.

שאר הקרבנות, הואיל והנזיר מגלח עליהם (תוספות: "מלאכת שלמה"). רבי אלעזר אומר: לא היה מגלח אלא על החטאת – חייב היה הנזיר לגלח ראשו לאחר שחיתת החטאת, שהחטאת קודמת

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שני עמ' א

36 תרומה, ולא יתן מעות או בגדים שאין התרומה יכולה לחול
 37 עליהם, משום דר' חמנא אמר (ויקרא כב יד) 'ונתן לכהן את הקדש',
 38 ודרשו חכמים, שצריך ליתן דבר הראוי להיות קדש – לחול עליו
 39 קדושת תרומה. ומעתה יש להסתפק לגבי חומשה של התרומה,
 40 מהו שישתלם שלא מן פירות החולין אלא ממעות או בגדים, האם
 41 דינו כדין הקרן שאינה משתלמת אלא מפירות או לא.
 42 וכן יש להסתפק בזה לגבי חילול מעשר שני, שהדין בזה שהמעשר
 43 אין מתחלל על האסימון וכסף חסר צורה, משום דר' חמנא אמר
 44 (דברים יד כה) 'וצרת הכסף בידך', ודרשו חכמים לרבות כל דבר
 45 שיש עליו צורה, שרק בזה ניתן לפדות את המעשר. ומעתה יש
 46 להסתפק בדין חומשו של המעשר, מהו שיתחלל על האסימון, האם
 47 דינו כדין הקרן שאינה מתחללת אלא על דבר שיש בו צורה או
 48 לא.
 49 אהתלגל מלתא – התגלגל הדבר, וממא לקמיה דר' רבא – והגיעו
 50 ספיקות אלו לפני רבא. אמר להו – אמר לתלמידיו, אמר קרא עליו
 51 – בכל דיני חומש אלו נאמר במקרא 'עליו', ויש ללמוד מכך
 52 לרבות את דין חומשו של כל דבר, כמזוה – כמו הקרן עצמה לכל
 53 דיניה.
 54 הגמרא מביאה ראיה לדינו של רבא: אמר ר' בינא, אף אנו נמי תנינא
 55 – אף אנו שנינו כך במשנה (תרומות פ"ז מ"ד), שבה מבואר שאדם
 56 הגונב תרומה מן הכהן ועדיין לא אכלה, ועתה מחזירה בשלמותה
 57 לרשות הכהן, דינו הוא שמשלם לכהן תשלומי כפל כדין גנב
 58 שקנסה אותו התורה לשלם כפל, דהיינו, שמלבד התרומה שגנב
 59 שמשילם לכהן עליו לשלם עוד פעם נוספת את דמיה, ותשלום זה
 60 משלם בשווי דמי תרומה, דהיינו, כפי שוייה של התרומה להימכר
 61 בשוק. ואם אכלה לתרומה שגנב בשוגג, שלא ידע שהיא תרומה,
 62 דינו הוא שמשלם שני קננים וחומש – עליו לשלם לכהן פעמיים
 63 את שוייה של התרומה כדין גנב המשלם כפל, ובנוסף לכך עליו
 64 לשלם לו חומש כדין האוכל תרומה בשוגג. ותשלומים אלו יהיו
 65 באופן כזה, את הקרן שמשלם עבור התרומה עצמה, וכן את
 66 החומש שמשלם עבור אכילתה, עליו לשלם מן החולין, דהיינו,
 67 פירות חולין מתוקנים הראויים להיות תרומה, ואילו את הקרן
 68 השניה שמשלם עבור הכפל של קנס הגניבה, משלם דמי תרומה,
 69 דהיינו, מעות כפי שווי התרומה להימכר בשוק.

1 אמר רבי, נראין להלכה דברי רבי אלעזר הסובר שחל הפדיון אף
 2 ללא נתינת החומש, בפדיון הקדש, שאין לחשוב בזה שיפגע ולא
 3 יתן את החומש, מאחר שהגזברים תובעים אותו ממנו, ונראין
 4 להלכה דברי חכמים הסוברים שלא חל הפדיון עד שיתן את
 5 החומש, בפדיון מעשר שני, שבזה יש לחוש שמא ישכח ולא יתן
 6 את החומש, מאחר שאין מי שתובע אותו על כך.
 7 מדייקת הגמרא: מדאמר רבי שנראין דברי רבי אלעזר בהקדש ולא
 8 במעשר, מפלג – יש ללמוד מתך, דפליג רבי אלעזר על רבי
 9 יהושע אפילו בפדיון מעשר, ומתיר הוא את הפירות באכילה אף
 10 קודם נתינת החומש. ומדאמר רבי שנראין דברי חכמים במעשר
 11 ולא בהקדש, מפלג – יש ללמוד מכך, דאינהו [חכמים] פליגי על
 12 רבי יהושע אפילו בפדיון הקדש, וגם בזה הם סוברים שלא יצא
 13 ההקדש לחולין אם לא נתן את החומש. ונמצא שנחלקו בין בפדיון
 14 הקדש ובין בפדיון מעשר, וכיצד סובר רבי יוחנן שהכל מודים
 15 לגבי הקדש שחל הפדיון אף ללא נתינת חומש.
 16 ומחמת קושיא זו מביאה הגמרא את דברי רבי יוחנן באופן שונה:
 17 אלא אי אתמר רבי אתמר – אלא בהכרח שדברי רבי יוחנן נאמרו
 18 באופן אחר. אמר רבי יוחנן, הכל מודים ביום השקת בפדיון הקדש
 19 שחולל. דהיינו, אם פדה אדם הקדש ביום השבת ולא נתן את
 20 החומש, בזה חל הפדיון לדעת הכל, מאחר שיש כאן שני טעמים
 21 להקל. הראשון, דכתיב (ישעיה נח יג) 'קראתם לשבת ענגי, ומאחר
 22 שמצוה לענג את השבת יש להקל עליו שיוכל לאכול את ההקדש
 23 שפדה, ועוד יש טעם נוסף להקל לגבי הקדש, הואיל ונזקקין תוכעין
 24 אותו בשוק, ואין לחוש שמא ישכח לתת את החומש לאחר מכן.
 25 וכאשר מתערבים שני טעמים אלו, מודים הכל שלא גזרו חכמים,
 26 וחל פדיון ההקדש אף קודם נתינת החומש.
 27 הגמרא מביאה ספק בדיני חומש לגבי כמה עניינים: אמר ר' רבי
 28 קמא, הרי אמרו חכמים (בכורות נא). שהקדש אינו מתחלל על
 29 הפךקע אלא על מטלטלין, משום דר' חמנא אמר (ויקרא כז טו) 'ונתן
 30 הכסף וקם לו', כסף ולא קרקע. ומעתה יש להסתפק לגבי חומשו
 31 של פדיון הקדש, מהו שיתחלל על הפךקע, האם דינו כדין הקרן
 32 שאינה מתחללת על הקרקע, או לא.
 33 וכמו כן יש להסתפק בזה לגבי זר שאכל תרומה בשוגג, שהדין בזה
 34 שהתרומה אינה משתלמת אלא מן החולין, דהיינו, שחייב האוכל
 35 ליתן עבור אכילתו פירות חולין, ועל ידי נתינתו חל עליהם שם

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף כח עמוד א. הגמרא מביאה מעשה לגבי תקנת ברכת המינים: **הָנוּ רַבָּנָן, שְׁמַעוּן הַפְּקוּלִי הַסְּדִיר שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת לִפְנֵי רַבֵּן גַּמְלִיאֵל עַל הַסֵּדֶר - כִּסְדֵר הַמִּקְרָאוֹת בְּיָבֵנָה, אָמַר לָהֶם רַבֵּן גַּמְלִיאֵל לְחֻכְמַיִם, כָּלוּם [יֵהָאם] יֵשׁ אָדָם שְׂיֹדַע לְתַנְּן בְּרַבַּת הַצְּדוּקִים - הַמִּינִים, עָמַד שְׂמוּאֵל הַקָּטָן וְתַנְּנָה.**

לְשָׁנָה אַחֲרַת יֵרֵד לִפְנֵי הַתִּיבָה וְשָׁכַחָהּ, וְהִשְׁקִיף בָּהּ - וניסה להזכר בה **שְׁתִּים וְשָׁלֹשׁ שְׁעוֹת, וְלֹא הֵעֲלוּהוּ -** ולא העבירוהו מלהיות שליח ציבור.

מקשה הגמרא: **אִמַּאי לֹא הֵעֲלוּהוּ -** מדוע לא העבירוהו, **וְהָאֹמֵר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שְׁלִיחַ צִיבּוּר שְׂטֵמָה בְּכָל הַבְּרָכוֹת כְּלָן -** שדילג אחת מכל הברכות, **אִין מַעְלִין אוֹתוֹ -** לא מעבירים אותו, אך אם טעה בברכת הצדוקים, **מַעְלִין אוֹתוֹ -** מעבירים אותו, משום דתִּיּוּשִׁינָן שְׂמָא מִין הוּא - שחוששים שמא הוא מהמינים שהברכה נתקנה כנגדם, ומחמת כן דילג עליה. מתרצת הגמרא: **שְׂאֵנִי שְׂמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִיְהוּ תַנְּנָה -** שונה שמואל הקטן שהוא עצמו תיקן את ברכת המינים, ואין לחשוש שמא הוא מין, ולכן לא העבירוהו.

שואלת הגמרא: **וְנִיחּוּשׁ דְּלָמָּא הָדָר בִּיהּ -** ונחשוש שמא חזר בו שמואל הקטן ונעשה מין. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבְיִי, גְּמִירִי -** למדתי מרבתי **דְּמָבָא לֹא הָוֵי בִּישָׁא -** טוב לא נעשה רע, כלומר, צדיק לא נעשה רשע.

מקשה הגמרא: **וְלֹא -** וכי אין צדיק נעשה רשע, **וְהַכְּתִיב (יחזקאל יח כד) 'וּבְשׁוֹב צְדִיק מִצְדִּיקוֹתָיו וְעָשָׂה עוֹל',** משמע שאף צדיק יכול להפוך לרשע. מתרצת הגמרא: **הַחֹזֵא -** שם מדובר ברשע מעיקרו - מתחילתו, ולאחר מכן שב מרשעתו ונעשה צדיק, ומשמע בפסוק שיש פעמים ששב לרשעתו, **אָבָל צְדִיק מִעִיקְרוֹ -** מתחילתו, שמעולם לא חטא, **לֹא נַעֲשָׂה רִשְׁעָא.**

מקשה הגמרא: **וְלֹא -** וכי צדיק מתחילתו, לא נעשה רשע, **וְהָא תַנְּנֵן (אבות פ"ב מ"ד), אֵל תֵּאֱמִין בְּעֲצֻמְךָ -** אל תבטח בעוצם חזקת צדקתך עד יום מותך, **שְׁהֲרִי יוֹחֲנָן כַּהֵן גְּדוֹל שִׁמְשׁ בְּכַהֲנֻתָּה גְּדוֹלָה שְׂמַנִּים שָׁנָה וְלִבְסוּף נַעֲשָׂה צְדוּקִי.** ונחלקו אביי ורבא מי היה אותו יוחנן כהן גדול, **אָמַר אַבְיִי, הוּא יֵנְאִי, הוּא יוֹחֲנָן -** יוחנן כהן גדול האמור כאן הוא ינאי המלך שהרג את כל חכמי ישראל. **רַבָּא אָמַר, יֵנְאִי לְחוּד, וְיוֹחֲנָן לְחוּד,** ואין זה אותו אדם, **יֵנְאִי הַמֶּלֶךְ הִיךְ רִשְׁעָא מִעִיקְרוֹ, וְיוֹחֲנָן כַּהֵן גְּדוֹל הִיךְ צְדִיק מִעִיקְרוֹ.** מבארת הגמרא את הקושיא: **הַנִּיחָא לְאַבְיִי הַסּוֹבֵר שְׂיֹחֲנָן כַּהֵן גְּדוֹל הוּא יֵנְאִי הַמֶּלֶךְ,** שהיה רשע בתחילה ושב מרשעתו, ולאחר שמונים שנה שהיה כהן גדול, שב לרשעתו, והיינו כתירוץ הגמרא שאם היה רשע בתחילה, פעמים ששב לרשעתו. **אָלָא לְרַבָּא הַסּוֹבֵר שְׂיֹחֲנָן כַּהֵן גְּדוֹל הִיךְ צְדִיק מִתְּחִילָתוֹ, קָשְׂיָא,** הרי יוחנן כהן גדול לא חטא מעולם, ואף על פי כן לבסוף נעשה צדוקי. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָהּ רַבָּא, צְדִיק מִעִיקְרוֹ נִמְוֵי דְלָמָּא הָדָר בִּיהּ -** גם לגבי צדיק מתחילתו יש לחשוש שמא יחזור בו ויעשה רשע.

מקשה הגמרא: **אִי הָבִי, אִמַּאי לֹא אֶסְקוּהוּ -** אם כך, מדוע לא העבירו את שמואל הקטן כשדילג את ברכת המינים, ולא חששו שמא נעשה מין. מתרצת הגמרא: **שְׂאֵנִי שְׂמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִתְחִיל בָּהּ -** שונה הדין בשמואל הקטן שכבר התחיל את ברכת המינים, וטעה באמצעיתה, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתִימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לֹא שָׁנוּ -** לא אמרו דין זה שמסלקים את הטועה בברכת המינים, **אָלָא שְׁלֹא תִתְחִיל בָּהּ, אָבָל אִם תִּתְחִיל בָּהּ וְטֵעָה בְּאִמְצַעֶיהָ, גּוֹמְרָהּ -** ממתנינים לו עד שיזכר להשלים את הברכה, ולאחר מכן יסיים את תפילתו, משום שאחר שהתחיל, אין לחשוש שהוא מין.

קודם לכן מעשר שני ואין לו מעות ראשונות לחלל עליהם.
 מקשה הגמרא: וְנִיתִי מְעַשֵּׂר דְאִית לִיהּ, וְנִצְטַרְפִּינְהוּ – יביא פרי שוה
 חצי פרוטה ממעשר שני אחר שיש לו, ויצרפו עם פחות משהו
 פרוטה שהתערב בפירות החולין ויפדה את שני חצאי הפרוטה
 יחד על מטבע אחת. מתרצת הגמרא: אי אפשר לצרפם, כיון
 שמעשר שחיבו וְדַאֲרִייתָא וזוהו המעשר שלא התערב בחולין,
 ומעשר שחיבו רק דְרַבְנֵן, וזהו המעשר המעורב בחולין,
 שמדאורייתא כבר בטל ברוב ואינו נחשב מעשר כלל, לֹא
 מְצַטְרְפִי להפדות יחד על אותה מטבע, כיון שמדאורייתא יש כאן
 רק שווי חצי פרוטה, שאינה תופסת פדיון, ונמצא שאוכל את
 המעשר בלא חילול.
 מוסיפה הגמרא להקשות: וְנִיתִי – ויביא שוה חצי פרוטה דְמֵאֵי –
 פירות של עם הארץ, שחיוב המעשר בהם הוא מדרבנן, ויצרפנו
 לשוה חצי פרוטה שנתערב, והואיל וחובו שניהם הוא רק מדרבנן
 יוכלו להצטרף יחד, ויפדם. מתרצת הגמרא: אין לעשות כן, כיון
 שחששו חכמים דְלָמָא אֲתֵי לְאִתּוּי דְנֵאֵי – שמא יבוא להביא שוה
 חצי פרוטה ממעשר ודאי ולצרפו, ודאורייתא ודרבנן לא
 מצטרפים.
 מוסיפה הגמרא ומקשה: וְנִיתִי שְׁתֵּי פְרוּטוֹת, וְנִחְלַל עֲלֵיהוּ מְעַשֵּׂר
 בְּשׁוּוֵי פְרוּטָה וְמִקְחָה בְּבֵד, וְנִחְלַל הָאֵי עַל הָאֵי וְיִתְרָא – יחלל את
 אותה חצי פרוטה שהתערבה על חצי פרוטה חולין שנשאר באתן
 שתי פרוטות. מתרצת הגמרא: מִי כְבֵרְתָּ שְׁפָרוּטָה וְמִקְחָה תְּפָסָה
 בְּפִדְיוֹנָהּ אֵת שְׁתֵּי הַפְּרוּטוֹת, לֹא, אֲלָא פְרוּטָה אֶחָד מִהַמְעַשֵּׂר
 תְּפָסָה פְרוּטָה אֶחָד, וְאֵילוּ חֲצֵי פְרוּטָה הַנּוֹתֵרֶת בְּשׁוּוֵי הַפְּרִי לֹא
 תְּפָסָה כֻּלָּל בְּפְרוּטָה הַשְּׂנִיָּה, כיון שאין בה שווי פרוטה שלמה, ואם
 תרצה לצרף לחצי פרוטה זו את אותה חצי פרוטה שהתערבה
 בחולין, הֲרֵי הָיִיא לִיהּ – יחזור הדבר ויהיה צירוף של מעשר
 דְאֲדִרְיִיתָא, שזוהו המעשר הקיים כמות שהוא, ומעשר דְרַבְנֵן, שזוהו
 המעשר המעורב בחולין, וְדַאֲרִייתָא וְדְרַבְנֵן לֹא מְצַטְרְפִי.
 מקשה הגמרא עוד: וְנִיתִי אִיפֵי, ויחלל עליו מעשר שני בפחות
 משווי האיסר כולו, ושוב יחלל עליו את המעשר פחות משהו
 פרוטה שנתערב. מתרצת הגמרא: לא רצו חכמים להורות כן
 מחשש דְלָמָא אֲתֵי לְאִתּוּי פְרוּטוֹת – שמא יבוא האדם להביא שתי
 פרוטות במקום האיסר, ויחלל עליהם פירות מעשר בשווי פרוטה
 ומחצה ועל מנת שיהיו לו 'מעות ראשונות' לחלל עליהם את מה
 שבתערובתו, ובאופן כזה אין החצי פרוטה נתפסת, ולכן העדיפו
 חכמים לומר שיבטל ברוב.
 הגמרא במבאר עתה את המשך הברייתא: שנינו בברייתא שיש
 אופן נוסף שמעשר שני בטל ברוב, וְשִׁנְיָנְנָם לִירוּשָׁלַיִם וְנֵאֵא. מקשה
 הגמרא: וְנֵאֵא נחשב מעשר שני זה כדבר שאין לו מתירין ובטל
 ברוב, והרי אף שכבר היה בירושלים ואי אפשר להתירו על ידי
 פדיון, מכל מקום וְלִיתְרֵי וְנִעְיָלִיהּ – יחזור ויבטינו לירושלים,
 ויאכלנו שם כמות שהוא, מעורב בחולין, והרי זה דבר שיש לו
 מתירין שאינו בטל ברוב.
 מתרצת הגמרא: הברייתא עוסקת בְּמַעַשְׂר שְׁנֵי שְׁנַמְמָא, האסור
 מבאבילה, וכיון שגם אי אפשר לפדותו, הרי זה דבר שאין לו
 מתירין.
 מקשה הגמרא: אם מדובר במעשר שני טמא, וְנִפְרָקִיהּ – יפדנו, אף
 על פי שכבר היה בירושלים, דְאָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, כִּנְזֵן לְמַעַשְׂר שְׁנֵי
 שְׁנַמְמָא שְׁפוּדִין אֹתוֹ

וְאִסוּרִים באכילה לְיָרִים. מביאה המשנה דינים נוספים בתרומה
 וביכורים, וְהָן נִכְסֵי בְהֵן, שיכול אף לקדש בהם את האשה. ועולים
 מאיסורם בְּאֶחָד וְנֵאֵא, כלומר, אם התערבו פירות של תרומה
 וביכורים בפירות חולין, ויש כנגד פירות אלו שיעור של פי מאה
 מפירות החולין, הרי הם בטלים ברוב ונעשה הכל חולין. וְעֵינֵינוּ
 הַחֵצֵת יָדִים לאכילתן, כיון שגזרו חכמים טומאה על הידים, וכן
 צריכים 'העֵרֵב שְׁמֵשׁ' – כהן טמא שטבל ונטהר משומאתו, אינו
 רשאי לאכול מהם עד הפרט. הֲרֵי דִינִים אֵלּוּ נוהגים בְּתְרוּמָה
 וּבְכּוּרִים, מֵה שְׁאִין בְּן מְעַשֵּׂר שְׁנֵי.
 הגמרא מסיימת את קושייתה. מבררת הגמרא: מֵאֵי מֵה שְׁאִין בְּן
 מְעַשֵּׂר' שנאמר גם לגבי דין זה שתרומה וביכורים בטלים במאה
 ואחד, לֹא מְכַלֵּל – האם לא משמע מכאן מְעַשֵּׂר אינו מתבטל רק
 כשיש נגדו מאה ואחד, כתרומה וביכורים, אלא בְּטִיל בְּרוּבָא –
 בטל ברוב, ואף אם אין בחולין מאה כנגדו, וְאֵם אֵיתָא לְדַחֲקִיָּה,
 שאף מעשר שאין בו שוה פרוטה יש תקנה לפדותו על מעות
 שכבר חיללו עליהם פעם אחת, אם כן קשה, והרי כיון שכל מעשר
 ניתן לפדיון, הֲוֵה לִיהּ דְכָר שֵׁשׁ לוֹ מְתִירִין – דבר שאפשר לאוכלו
 בהיתר בלי ביטול ברוב, וְכָל דְכָר שֵׁשׁ לוֹ מְתִירִין, אֲפִילוּ אם נתערב
 בְּאֶלֶף כְּנַגְדוֹ לֹא בְּטִיל, אך לולי דברי חזקיה היה אפשר לבאר
 שכונות המשנה למעשר הפחות משהו פרוטה, שכיון שאי אפשר
 לפדותו הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, ובטל ברוב.
 הגמרא מנסה לפרש את המשנה באופן שאי יקשה ממנה על
 חזקיה. שואלת הגמרא: וְנֵאֵא דְמֵה שְׁאִין בְּן מְעַשֵּׂר' ששנינו
 במשנה היינו דְמַעַשְׂר בְּטִיל בְּרוּבָא אף בפחות ממאה ואחד, דְלָמָא
 מעשר שונה מתרומה בכך דלא בְּטִיל בְּכָל, ואפילו באלף, כיון
 שיש לו מתירין, ולא יקשה על חזקיה.
 משיבה הגמרא: לֹא מְצִית אֲמַרְתָּ הֵי' – אינך יכול לפרש כן, כיון
 דְמַשְׁנָה זו שנויה לְנִיב תְרוּמָה, והומרי דְתְרוּמָה קִתְנֵי – שנה שם
 התנא את ההנחות שיש בתרומה, ואילו קולי דְתְרוּמָה לֹא קִתְנֵי –
 לא שנה התנא את הדברים שבהם תרומה קלה, ולכן לא יתכן
 שכונותו לומר שמעשר חמור מתרומה ואינו בטל אפילו באלף,
 ונשארתי הקושיא על דברי חזקיה האומר שכל מעשר יש לו פדיון,
 מדוע הוא בטל ברוב.
 דוחה הגמרא: וְהָא קָא תְנֵי במשנה לגבי תרומה וביכורים וְהָן נִכְסֵי
 בְהֵן, וזו היא קולא שיש בתרומה שהיא ממון הדיוט, ואילו מעשר
 הוא ממון גבוה, ואם כן אפשר שגם לענין ביטול ברוב כונת התנא
 שמעשר חמור מתרומה ואינו בטל כלל, ואין קושיא מהמשנה על
 דברי חזקיה.
 הגמרא חוזרת ומעמידה את קושייתה מהמשנה. אומרת הגמרא:
 לֹא סְלִיקָא דְעֵתָךְ לפרש כן את המשנה, וליישב בזה את דברי
 חזקיה, כיון דְתֵנִיא בְּבְרִיתָא בְּהִירָא וְבִירוּשָׁא, מְעַשֵּׂר שְׁנֵי בְּטִיל
 בְּרוּבָא, וְכֵאִיזוּ מְעַשֵּׂר שְׁנֵי אֲמָרוּ כֵן, בְּמַעַשְׂר שְׁאִין בּו שְׁוֵה פְרוּטָה,
 ובמעשר שני שְׁנַנְנָם לִירוּשָׁלַיִם וְנֵאֵא, שאי אפשר לפדותו, ומוכח
 מהברייתא שמעשר שני השהו פחות מפרוטה בטל ברוב, וְאֵם
 אֵיתָא לְדַחֲקִיָּה שאפשר לפדות מעשר שאין בו שוה פרוטה, מדוע
 בטל המעשר ברוב, לִיעָבֵד לִיהּ לְדַחֲקִיָּה – יעשה לו את תקנתו של
 חזקיה, וְנִחְלַל לִיהּ וְיִחְלָלְנּוּ עַל מְעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת, וכיון שיש
 אפשרות להתירו על ידי פדיון אינו בטל ברוב, ומדוע אמרה
 הברייתא שהוא בטל ברוב.
 מתרצת הגמרא: מדובר בברייתא באופן דְלָא פְרִיק – שלא חילל

”פסח” (“חג הפסח”) הוא מלשון ”דילוג”. דילוג הנעלה
 באין-ערוך ממה שהיה אצל בני ישראל, וזוהי עבודה של
 השתחררות מן ההגבלות, והתעלות לדרגה גבוהה ביותר

לקושי שיהות חג הפסח כך יז

בבא מציעא. פרק רביעי - הוזהב - דף גג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזוליץ) רכג

תוספות

רש"י

ואסורים לזרים. פרשי דמשום מעשר קתני לה לאשמעי דאפי איסורא ליבא ומיהו
במשכת חלה (פי' מיט) לא מיצניו לפרשו הכי דתנן דתהם החלה והביכורים
תיבין עליהם מיתה וחומש ואסורים לזרים ולא קתני מה שאין פן במעשר וי"ל דמפרש
בירושלמי ואסורים לזרים אפילו חצי שיעור או דאורייתא או דרבנן דפליגי רבי יוחנן ור"ל

בפרק בתרא דיומא (דף עד) ואין לפרש דאסורה
לזרים אפי' על ידי פירון דבפרק הערל (יבמות דף
עד) אמר אין לה פירון שרייה:

ועולת באחד ומאה. בספרי דריש ממקדשו
מננו דתרומה עולה באחד ומאה

ועולה וכלאי הכרם באחד ומאתים דמתוך שכל
איסורו כפל עליותו ואתמכתא בעלמא הוא
דמדאורייתא תרומה ועולה וכלאי הכרם בטלים

ברוב גיבש ובחל בסי כשאר איסורי דבפרק
הנוקח (גיטין דף נד) גבי נפלו ותפצעו קאמר דהא
הכא דמדאורייתא בטל ברוב ובפי כל הכשר

(חולין דף קטו; רש"י דהוה) ובפי כל שעה (פסחים
דף כז; ויש) זליף איסור הנאה בכשר בחלב מקיז
דעולה ולא פריך מה לעולה שכן צריכה אחד

ומאתים להתבטל ובפרק הערל (יבמות דף עד)
דחשיב מחפ"ז דהוי בתרומה ולא במעשר ולא
חשיב אחד ומאה והתם נמי אמר ר' יוחנן דהוא

שרבו חולין על התרומה.
באחד ומאה עולין. מאיסור לזרמי ולוקחים
מדה אחת ונותנים לכזו דמתנן במשכת

ערלה (פ"ב מ"א) תרומה ותרומת מעשר עולין
בק"א וצריך לזרים הערלה וכלאי הכרם
במאתי ואחד ואין צריך לזרים וטעמא דצריך

לזרים טפי בתרומה מבשאר איסורים מפרש
בירושלמי משום גזל השבט פירוש בתו; (לעיל)
והן נכסי בתו. שיליה ביכורים תנן לקוח אמרו

נכסי בתו ליקוח בתו עבדים וקרקעות ובתמה
טעמא משא"כ במעשר דתנן בפרק קמא דמיש
(מ"ז) אין לוקחין עבדים וקרקעות ובתמה טעמא

ממעות מעשר שני ותימה דבפי בתרא דמעשר
שני (מ"ב) תנן לא נתתי מעשר למת לא קמחתי
ממנו ארון ותכריכים למת משמע הא לחי דוקיא

דמת שרי אלקא שרי ליקוח בגדים וי"ל דהתיא
דבפרק בתרא דמיש (מ"ב) אתיא בר' יהודה דאמר ממנו חייטות הוא אי נמי תרייתו בר'
יהודה ובגדים דוקא שהגוף נהנה מהם שרי אכל עבדים אסורים מתורא דקרא אי נמי

תרייתו בר"מ וכן התורה שרי לקנות כל מילי ומדרבנן הוא דאסור והא דאמר בירושלמי
לא נתתי ממנו למת למאי אי ליקוח ארון ותכריכים הא לחי נתתי בתמיה אלא לסיבה הדיא

דרשא אסמכתא בעלמא היא למאי דאסירא מדרבנן ומקו לה בסיבה אכל אמת הוא
דאתא למעוטי ארון ותכריכין דתנן בשיליה פריקון דמעשר שני והא דאמר פרק הערל

(יבמות דף עד. רשם) מנין למעשר שני שנטמא שמותר לסוך ממנו שאמר לא נתתי אידו
דבר ששנה לחיים בו ואתא לארון ותכריכין הי"פ לקח לחייה אכל סביה אסורה

שכמכור בטעמא דהי כמו אכליה ומשני ממנו מחפ"ז של מעשר משמע וכו' תוס' יבמות
עג. ד"ה נכסי;

ומעוין רחיצת ידים. אפילו למגע דאילו לאבילה אף למעשר טעון כדאמר בפ' השוחט
(חולין דף לג) כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים אסור בתרומה ומותר

במעשר דברי ר"מ ורבנן אסורין; **וזה** ליה דבר שיש לו מתירין. ואת תרומה נמי יש לו
מתירין בשאלה כדאמר בפ' תנוור (גירסא דף נט) וי"ל דאמר תהם מן היו מעוה לחמשול

עלה אי נמי שנתנה לכהן שאינו יכול לשאול עליה עד שאינה ברשותו; **דלמא** אתי לאתוי ודאי. ואת בתקומין רבה (מנחות דף לא.) קאמר רבי שמעון שזוי פעם אחת נתערב לי בכל
בחולין ואמר לי רבי טרפון לך וקח בשוק ועשר עליו ולא גזרין דלמא אתי לאתוי ודאי וי"ל דהתם ליבא למגור דלמא אתי לאתוי ודאי וי"ל דידע שפיר דאין מפרשישן מן החיוב על הפטור

אכל הכא לא אסיק אדעתיה דלא מןצטרי דאורייתא ורבנן; **דלמא** אתי לאתוי פרוטות. ואת' הוא דתנן (מיש פ"ב מ"ד) הופרט סלע ממעות מ"ש אלקא מחללין מעשר על פרוטות
ואי' לצמצם שישנה מעשר לפרוטות שילמות וא"כ אותו פחות משנה פרוטה אוכל בלא חלול וי"ל מיימית איסור כהדייהו ואת' דלמא מיימית פרוטות לבד כדאמר דהא וי"ל דהתם לא

טעי דידע דחצי פרוטה לא תפסא אכל טעי דלא מסיק אדעתיה דאורייתא ורבנן לא מןצטרי; **ליהדר** לעיל גבי אין בו שנה פרוטה לא פריך הכי דאיידי כרחוק מירושלים
דריבה ומקר רבתי; אין לו מתירין אכל הכא דקתני משכנס לירושלים ורץ משמע אפי' לא רץ אלא פסיקתא אחת ואמאי ולעיליה:

ואסורים לזרים. בלא יאכל ואצטרף למתניה משום דבעי למתניה מה שאין כאן
במעשר דאפי' איסור ליבא; והן נכסי בתו. לקדש בתו את האשה משא"כ במעשר שהם

משנה כרבי מאיר דאמר מעשר ממון גבוה הוא והמקדש בו לא קידש; וטעונים רחיצת
ידים. לפירות שהידין טמאות שניות גזרו בתו רבנן ושני עושה שליש בתרומה מה שאין

פן במעשר שאין טעון רחיצת ידים לפירות
דאמר מר הנוטיל קדיו לפירות הרי זה מנסי הירוח

והיבין מקמי לה בחגיגה בפ' שני (יחא) והערב
שמש. לטעמא דאורייתא משא"כ במעשר

דאמר מר טבל ועלה אוכל במעשר ומקרא
יפליין לה ביבמות בפרק הערל (דף עד); ועולין

באחד ומאה. ויביין אחד ומאה לבטל ואין
בטלי ברוב משא"כ במעשר דבטלי ברוב ולא

בעי אחד ומאה ועל פירוק במעשר שאין לו
תקנתא לא בפדייה ולא להעלותו לירושלים

קאמר דאי אית ליה תקנתא אמור רבנן דבר
שיש לו מתירין לא בטלי והכא כגון שנטמא

דלית ליה תקנתא באבילה ואין בו שנה פרוטה
דלא בר פדייה הוא אם איתא לחוקי' בו;

דלגבי תרומה. משנה זו במשכת בכורים (פ"ב
מ"א) שניה הלך חשיבותא דידה קא מני ואזיל

ולאו קולי דידה שתתא היא עולה ומעשר אינו
עולה לא ס"ד. דלא בטלי כלל אלא ודאי בטלי

ברוב קאמור וישננס לירושלים וצא. לקח
מפרש דלית ליה תקנתא לא באבילה ולא

בחיולי; דלא פריקי. לא פדה מעשר עד הנח
שינה מעות מעשר בידה ונית מעשר. שנה חצי

פרוטה; ונצרה. וביאנו אצל המעורב ויאמר
המעורב וזה מחוללים על פרוטה זו ואשתכח

דיש לו מתירין דאורייתא ודרבנן לא מןצטרי.
לתפוס פרוטה זו בקדושת מעשר שהמעורב מן

התורה בטל ברוב דכתבי' (שמות כג) אמרי רבים
לחטות ורבנן הוא דאמר ויבא דיש לו מתירין

לא ליבטול הלכך אין איסור מעשר בזה אלא
מדרבנן הילכך אין מעורף עם זה לתפוס פרוטו

נמצא שנה חצי פרוטה שהביא נאכל בלא
חילול אכל דחוקה מעות הראשונות כבר

נתפס; וניתי. חצי שנה פרוטה דמעשר שני של
דמאי תלקוח מעם הארץ דאיסורו ופרוטו ודרבנן דמדאורייתא כל אדם נאמן על

המעשרות; דלמא אתי לאתוי ודאי. ואו נמצא שנה חצי פרוטה שאינו מעורב נאכל בלא
חילול; וניתי שתי פרוטות. נחושת; וחילל עליהן מעשר שנה פרוטה ופחגת. ונחללה

להאי מעורב על היאר חצי פרוטה ותיא דהויא ליה בדחוקה; מי סכרת שנה פרוטה
ומחצה. מעשר; תפסה שתי פרוטות. בקדושה דנמצא היאר לאיצטרופי כהדייהו שבכר

נתפסה פרוטה תפסה שנה פרוטה. מן המעשר; חצי פרוטה. הותר במעשר; לא תפסה.
לפרוטה שניה ואת' המעורב בו יצטרף להשלים הדר הנה ליה דאורייתא ורבנן ואם

באת לומר דחוקה נמי היכי משכחת שיש עורף על ידי מי נתפס משכחת ליה במחלל
מעשר כבלע שלם או בשקל או באיסר שאפי' לא היה המעשר שנה אלא שלש פרוטות

נתפס כל האיסר; וניתי איסר שלם. ויחלל עליו מעשר פחות מדמיה; ויודה דלמא אתי
לאתוי ב' פרוטות. ומעשר בפרוטה ומחצה ונמצא שנה חצי פרוטה נאכל בלא חלול

כרבי יודנה דאמר יקר. בספרי מפיץ טעמא משום דכתיב הכסף כסף ראשון ולא כסף שני וא"ת דכריש פירקין (דף מה.) אמרין כסף ראשון ואפי' כסף שני וי"ל דה"מ כסף על כסף אבל לחלל ב פגמים פירות על כסף לא וא"ת דכפרך שלישי דמערש שני (מי) הני אמרו לו ל"י יודנה ונה מעשר שטמא נפרה לקוח כל שכן אמר להם לא אם אתרמם במעשר שנפרה טהור ברוח מקום תאמרו בלקוח שאינו נפרה בו אמר כן שטמא אחרינא אית ליה ולמה לי קרא בספרי ו"ל דאסתמקא בעלמא הוא אי נמי טרח וכתב לה קרא:

אפילו

אפילו לא קא נמי מעיקרא דשני בשטמא ד"מ למפרך הכי אלא דגריפא מינה פריך: לא פלוג רבנן. תימה דבסוף פרק חלק (סנהדרין ד' קיג.) משיני בי גזרו רבנן כי איתנהו למחיצות ולא קאמר דלא פלוג רבנן בדקאמר הכא ולא קשה מידי דהתם קאי אמאי דקאמר אלא דעיר הגדחת ואסקיה לירושלים והיה שם בשעת גמר דין ליתאבלי בשעת גמר דין כי מטיס וה"ל שלל ירושלים בשעת גמר דין כל ומטיס לעולם בטהור ואסקיה לירושלים ונגמר הדין דעיר הגדחת ודקא קשיא ק"ל ליתאבלי כגון דנפול מחיצות אחר גמר דין וכדרכא דאמר מחיצה לקלוט דרבנן שלא לפדות אפילו נפול מחיצה גמר דין פלוג רבנן בדקאמר בשמעתין דבין דלקלוט לא היו אלא מדרבנן מן התורה חל עליו גמר דין אפילו לא נפול מחיצה כלל כיון שזכור לאבולו אם ירצה ולא מקרי נמי שלל ירושלי' כיון שזכור להוציא ולפרותו אלא דרבנן אמרו מחיצה לקלוט אפילו לקרות שלל ירושלים ולאבול דהעמידו דבריהם על דין תורה אהא מסיים בי גזרו רבנן היכא דאיתנהו למחיצות פירוט לא העמידו דבריהם על דין תורה למקרי שלל ירושלים ולאבול אלא כי איתנהו למחיצות ולא נפול כלל אבל נפול מחיצה אחר גמר דין לא גזרו רבנן להקטיד דבריהם על דין תורה לקרות שלל ירושלים ולאבול אע"ג דבשעת גמר דין קטוהו מחיצות כיון דנפול מחיצות אחר גמר דין אכל אי נפול מחיצות קודם גמר דין אע"ג דלא היו שלל ירושלים מ"מ לא חל עליו גמר דין דה"ל כגבולים וה"ל שלל שמעין כיון שאינו ראוי לאבול ולא לפדות בדאמר בשמעתין דלא פלוג רבנן ויעלוהו שיעשו מחיצות אי' דוקא מיירי בגפול מחיצות קודם גמר דין ולא היו כמו בגבולים דבין שהיה ראוי לאבול שעה אחת הנה ליה ממוז הדין ושלל ירושלים לא היו כיון דנפול מחיצות בשעת גמר דין אכל נפול מחיצות אחר גמר דין כיון דהו' שלל ירושלים בשעת גמר דין ותו לא פקע והשתא אתי שפיר טפי בפשיטות כי איתנהו בשעת גמר דין גזרו למיזרי שלל ירושלים כי ליתנהו בשעת גמר דין לא גזרו ואם תאמר דמשמע דרבנן משום דחל עליהו גמר דין אכל היכא דלא חל עליהו גמר דין ואכלו אם תבנה החומה והא אמרין בפרק דרשי קדשים (בבא דף נט.) שבהו מוכח שלם ונגפג ונגבה אין חורין ונראין וי"ל דדוקא וקחים שעושין מהם עבודות אבל מעשר או בשר וזב לאחר העבודה או שרי' מנחה חורין ונראי:

דנפול

מחיצות. פי' רוב מחיצות דאי נפול מקצתם אע"ג דאסור לטלטל בשבת מ"מ מקרי מחיצה לענין אכילת מעשר וקדשים קלים בדאמרין ריש פרק אלו דברים (פסחים דף טו.) ושם ד"ה תוחב דף טו.) והיא שמעתא דהלל צריך להעמיד אחר שנפרצה בה פרצות לכך לא היו ולכין לחולין סביניהם בשבת לעזרה לשוחט פסחיהם דקודם שנפרצה היו מותרים לטלטל בדאמר רבי יוחנן (עירובין דף ו.) ירושלים אלמלא דלתותיה נעלות בלילה חייבין עליה משום דה"ר יאנעב"ב בלילה היו אוכלין פסחיהם:

אין בו שנה פרוטה. אין תופס פדיון ולא געי למדרש אין בו שנה פרוטה אין מוסיה חומש אבל פדיון תופס דסבך לאוקמא מיעוטא בגופה ולא בחומש דפחות משוה פרוטה לא חשיב ממוז לתפוס פדיון אבל למד' אין בחומשו קשה דספי' הנה ליה למרש דאינו מוסיה חומש.

בכותיה דאצטריך למתני דיו ליתני אומר הוא וחומשו בו: חוקשא מלניו. על שנה עשרים וזו מוסיה ארבע שותן חומשו של קרף: או חוקשא מלניו. על ארבעה רבעי מוסיה החמישית מן החצר דהוה להו לעשרים וזו תמשא וזי: הפעלים אומרים בעשרים. גבי מקדיש ופודה הקדשו נתן לה במסכת ערכין דף כו.) כפני שמושיפין חוקשי. ועשרים שלתן הוה כ"ה דאילו שער כל אדם לא יוסיף חומש:

הבעלים

אין בו שנה פרוטה. אין תופס פדיון ולא געי למדרש אין בו שנה פרוטה אין מוסיה חומש אבל פדיון תופס דסבך לאוקמא מיעוטא בגופה ולא בחומש דפחות משוה פרוטה לא חשיב ממוז לתפוס פדיון אבל למד' אין בחומשו קשה דספי' הנה ליה למרש דאינו מוסיה חומש.

ואפי' בירושלים. שאין מעשר טהור נפרה שם דכתיב (דברים יד) כי ירחק ממך וגו' ונתת בכסף ולא בשהקה בירושלים: בלקוח. מעשר זה ולא הוא עצמו היה מעשר אלא צרכי טעודה שלקה בירושלים בכסף מעשרו: יקר. דקא קבר לא אלים למיתפס פרוטיו: אלא לעולם בטהור. בין מעשר בין לקוח ודקאמר נעיליה ונכיליה: פאי. גמא. נמי דקאמר דנפול מחיצות חומת ירושלים ושוב אין מעשר נאכל שם עד שיעמוד מחיצות דרבנן לפני ה' ותכלנו (שם ו') ובפדיה נמי לא דקלטוהו מחיצות מלפרותו עד משכנס לתוכו: והאמר רבא. במסכת מכות (דף כ.) מחיצה לאבול דאורייתא מחיצה לקלוט דרבנן. מחיצה שואמרה בתורה לא הוקרה אלא לאבול בתוכה ושואמרו במשנה מחיצות קולטות אותם מלפרות עוד אם יצא דרבנן היא: וכי גזרו רבנן בו. לאו רבא קאמר לה אלא התקשה קאמר מדאמר רבא קלית מחיצות מדרבנן בעלמא היא והשתא נפול מחיצות ליתא לההיא וזיהר דכי גזרו רבנן היכא דאיתנהו וזה הוציא את המעשר לחצר אבל כי ליתנהו לא גזרו הלכך נפרקה ואמאי בטלי: ומשיני לא פלוג רבנן. בין יוצא מתוכו לנפול דקלית מחיצות גזרו בתקם בין איתנהו בין ליתנהו: רב הונא כרבי יודנה אמר.

הא דאתבת לחוקה מרישא דקתני באיזה מעשר אמרו שאין בו שנה פרוטה וקשיא לך ליעבד כדחוקה לא קשיא: הקא קתני אין בו שנה פרוטה שנגנב לירושלים ויצא. דקלית מחיצות מעבכת מלחלו עוד על מעות הראשונות: ונתהדר נעיליה ונכיליה בירושלים עם תערוכתה: דנפול מחיצות. והיינו יצא דקתני פאי' יש בו שנה פרוטה. נמי לאו בר אבילה ולא בר חילול הוא ואמאי תני באיזה מעשר אמרו בשאין בו שנה פרוטה בו: לא מבעיא יש בו. דבין דבר פרייה הוא תיילא עליו קלית מחיצות דרבנן ולא מפרוך תו אכל אין בו אימא כביה"ט לא גזרו רבנן קלית מחיצות לפדיה דמילתא דלא שכיח היא לחללו על מעות הראשונות ונעיבד ליה כדחוקה קמ"ל: פריש לשאין בו שנה פרוטה. שאינו בכלל גאולה ולמדך שאינה תופסת פרוטה: רב אמי אמר אין בו שנה פרוטה. שענו אבל אם יש בו שנה פרוטה בר גאולה הוא ותופס פרוטיו: רב אמי אמר אין בחומשו שנה פרוטה. שנינו דלאו בר גאולה הוא עד שיקח בו שנה ארבע פרוטות כדי שיקח ראוי לתוספת חמש דכתיב בהאי קרא: דיו שאמר בו. כדחוקה ולא אמרין יתמין עד שיעלנו לירושלים או יתמין עד שצורפנו עם אחר דכין דבחומושה ליכא (פרוטה) לא קחשיב ודיו בכך: אלא למד' אין בו פאי' דיו. מאי

בכותיה דאצטריך למתני דיו ליתני אומר הוא וחומשו בו: חוקשא מלניו. על שנה עשרים וזו מוסיה ארבע שותן חומשו של קרף: או חוקשא מלניו. על ארבעה רבעי מוסיה החמישית מן החצר דהוה להו לעשרים וזו תמשא וזי: הפעלים אומרים בעשרים. גבי מקדיש ופודה הקדשו נתן לה במסכת ערכין דף כו.) כפני שמושיפין חוקשי. ועשרים שלתן הוה כ"ה דאילו שער כל אדם לא יוסיף חומש:

הבעלים

אין בו שנה פרוטה. אין תופס פדיון ולא געי למדרש אין בו שנה פרוטה אין מוסיה חומש אבל פדיון תופס דסבך לאוקמא מיעוטא בגופה ולא בחומש דפחות משוה פרוטה לא חשיב ממוז לתפוס פדיון אבל למד' אין בחומשו קשה דספי' הנה ליה למרש דאינו מוסיה חומש.

בכותיה דאצטריך למתני דיו ליתני אומר הוא וחומשו בו: חוקשא מלניו. על שנה עשרים וזו מוסיה ארבע שותן חומשו של קרף: או חוקשא מלניו. על ארבעה רבעי מוסיה החמישית מן החצר דהוה להו לעשרים וזו תמשא וזי: הפעלים אומרים בעשרים. גבי מקדיש ופודה הקדשו נתן לה במסכת ערכין דף כו.) כפני שמושיפין חוקשי. ועשרים שלתן הוה כ"ה דאילו שער כל אדם לא יוסיף חומש:

הבעלים

אין בו שנה פרוטה. אין תופס פדיון ולא געי למדרש אין בו שנה פרוטה אין מוסיה חומש אבל פדיון תופס דסבך לאוקמא מיעוטא בגופה ולא בחומש דפחות משוה פרוטה לא חשיב ממוז לתפוס פדיון אבל למד' אין בחומשו קשה דספי' הנה ליה למרש דאינו מוסיה חומש.

בכותיה דאצטריך למתני דיו ליתני אומר הוא וחומשו בו: חוקשא מלניו. על שנה עשרים וזו מוסיה ארבע שותן חומשו של קרף: או חוקשא מלניו. על ארבעה רבעי מוסיה החמישית מן החצר דהוה להו לעשרים וזו תמשא וזי: הפעלים אומרים בעשרים. גבי מקדיש ופודה הקדשו נתן לה במסכת ערכין דף כו.) כפני שמושיפין חוקשי. ועשרים שלתן הוה כ"ה דאילו שער כל אדם לא יוסיף חומש:

הבעלים

אין בו שנה פרוטה. אין תופס פדיון ולא געי למדרש אין בו שנה פרוטה אין מוסיה חומש אבל פדיון תופס דסבך לאוקמא מיעוטא בגופה ולא בחומש דפחות משוה פרוטה לא חשיב ממוז לתפוס פדיון אבל למד' אין בחומשו קשה דספי' הנה ליה למרש דאינו מוסיה חומש.

1 לירושלים, ויבא, וזוה אמרה הברייתא שהוא בטל ברוב כיון
 2 שקלטוהו מחיצות ואי אפשר לפדותו, וזוה אף חוקיה מודה שאי
 3 אפשר לפדותו.
 4 שואלת הגמרא: אמאי בטל המעשר ברוב, והרי אף שאין לו היתר
 5 בפדיון, ניתרד ונעליליה, ונפיקיה - יחזור ויכניסנו לירושלים,
 6 ויאכלנו שם כשהוא מעורב, וכיון שאפשר לאוכלו בהיתר מדוע
 7 הוא בטל ברוב. משיבה הגמרא: מדובר דנפיל מחיצות ירושלים,
 8 ואי אפשר לאוכלו. שואלת הגמרא: ונפיקיה - ויפדנו, דהאמר
 9 רבא, 'מחיצה לאוכל' דאורייתא, אך דין מחיצה לקלוט הוא דרבנן,
 10 ולדבריו מסתבר לומר דכי נודו רבנן היינו רק כי איתנהו למחיצות,
 11 אבל כי ליתנהו למחיצות לא נודו רבנן, ורשאי לפדותו. משיבה
 12 הגמרא: לא פלוג רבנן, ואף אחר שנפלו המחיצות אסור לפדותו.
 13 שואלת הגמרא: אי הכי שהטעם שהמעשר בטל ברוב הוא מפני
 14 שקלטוהו מחיצות, ונפלו, ואי אפשר לפדותו או לאוכלו, מאי
 15 ארייא - מדוע אמרה הברייתא שמדובר באופן שאין בו שוה
 16 פרוטה, והרי אפילו אם יש בו שוה פרוטה נמי יש לו להתבטל
 17 ברוב, כיון שאין לו היתר בפדיון ולא באכילה. משיבה הגמרא:
 18 אכן אף כשהוא שוה פרוטה הדין כן, והתנא בברייתא 'לא מיבעיא'
 19 קאמר, כלומר, לא מיבעיא - אין צריך לומר שאם יש בו שוה
 20 פרוטה הוא בטל ברוב, כיון דקלמין ליה וקלטוהו מחיצות ואין
 21 לו פדיון, אכל כשאין בו שוה פרוטה, שאפשר לפדותו רק על מעות
 22 ראשונות, וזהו דבר שוה מצוי, אימא לא קלמו ליה מחיצות,
 23 כלומר, לא חתקנו בו חכמים דין קליטת מחיצות, וממילא יש לו
 24 היתר בפדיון ואינו בטל ברוב, קא משמע לן שגם בזה חתקנו חכמים
 25 שיקלטוהו מחיצות, וכיון שאין לו היתר בפדיון הוא בטל ברוב.
 26 התבאר לעיל שחוקיה חידש כיצד פודים מעשר שני שאין בו שוה
 27 פרוטה, הגמרא מביאה עתה את עיקר הדין, מנין שאי אפשר
 28 לפדותו באופן רגיל, על מטבע שעדיין לא חיללו עליה: תנו רבנן,
 29 נאמר בפסוק בענין פדיון מעשר שני (ויקרא כו לא) 'זאם נאל נאל
 30 איש מעשרו חמשיתו יסף עליו', ויש לרדוש מהפסוק שהפדיון
 31 הוא 'מעשרו', כלומר מתוך כל המעשר שני שיש לאדם, יש חלק
 32 שנפדה, ולא כל מעשרו נפדה, והיינו פרה למעשר שני שאין בו שוה
 33 פרוטה, שאינו בכלל פדיון, ואין קדושתו נתפסת על המטבע.
 34 נחלקו אמוראים בגירסת הברייתא: איתמר, רב אמר, אמר, 'אין בו'
 35 שנינו בברייתא, כלומר שאין המעשר שוה פרוטה, אך אם הוא
 36 שוה פרוטה אפשר לחללו בפני עצמו. ורב אמר, אמר, 'אין בחומשו'
 37 שנינו בברייתא, כלומר, אף אם במעשר עצמו יש פרוטה, כל שאין
 38 חומשו שוה פרוטה מיעטו הכתוב מפדיון, ופודו רק על מעות
 39 ראשונות. וכן נחלקו בזה אמוראים נוספים. רבי יוחנן אמר, 'אין בו',
 40 רבי שמעון בן לקיש אמר, 'אין בחומשו'.
 41 הגמרא מקשה מברייתא על דעת האמורים 'אין בו'. מקשה
 42 הגמרא: מיתבי, שנינו בברייתא, מעשר שני שאין בו שוה פרוטה,
 43 שהדין הוא שאינו יכול לפדותו בפני עצמו, אינו חייב להמתין עד
 44 שיעלנו לירושלים או עד שיהא לו מעשר אחר לצרפו עמו
 45 ולפדותו, אלא דיו שיאמר 'הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות'
 46 שכבר חילל עליהם מעשר שני, וכדברי חוקיה (נב). ובשקלא למאן
 47 דאמר 'אין בחומשו', היינו דקתני 'אין', כיון שהתחדש בזה דאף על
 48 גב דבדרייה אית ביה - שבמעשר עצמו יש שוה פרוטה, מכל מקום
 49 כיון דבחימשייה ליבא שוה פרוטה, אינו יכול לפדותו בפני עצמו.
 50 שפיר - מובנת לשון 'דיו'. אלא למאן דאמר 'אין בו' שוה פרוטה,
 51 מאי לשון 'אין', איזה חידוש יש בברייתא שמחתו הוצרכה לנקוט
 52 לשון זה, והרי היה די לכתוב את עיקר הדין, שאפשר לחלל מעשר
 53 כזה על מעות ראשונות. מסיימת הגמרא: אכן קשיא מברייתא זו
 54 על מאן דאמר 'אין בו'.
 55 מסתפקת הגמרא: איבעיא להו, הפודה מעשר שני של עצמו,

1 אפילו כירושלים עצמה, הגם שאין מעשר שני טהור נפדה שם,
 2 שנאמר (דברים יד כד-כה) בענין פדיון מעשר שני, 'וכי ירבה ממך
 3 הדרך כי לא תוכל שאתו וגו', ונתתה בכסף וגו', ואין פירוש לשון
 4 שאת האמור כאן אלא לשון אכילה, שנאמר לגבי הסעודה שעשה
 5 יוסף הצדיק לאחיו במצרים (בראשית מג לד) 'וישא משאת מאת
 6 פניו אלם', והיינו שנתן להם מנות לאכילה, ולימד הכתוב בלשון
 7 זו שמעשר שני שלא תוכל לאוכלו, והיינו כשנטמא, אתה רשאי
 8 לפדותו אפילו בירושלים, ונמצא שהי אפשר להעמיד את
 9 הברייתא באופן שנטמא, שהרי גם מעשר שנטמא יש לו היתר, על
 10 ידי פדיון.
 11 מנבאת הגמרא: אלא מדובר בברייתא בלקוח - במאכל שקנאו
 12 בכסף מעשר שני, שהדין הוא שאינו חוזר ונפדה, וגם לאוכלו אינו
 13 רשאי כיון שנטמא, וכיון שאין לו היתר הוא בטל ברוב.
 14 מקשה הגמרא: אם מדובר בשנטמא, אם כן לקוח בכסף מעשר נמי
 15 ליפקיה - גם כן יפדנו, דתנן במשנה (מעשר שני פ"ג מ"י), הלקוח
 16 בכסף מעשר שני שנטמא, ופדה, ולא נאמר איסור פדיון לקוח
 17 בכסף מעשר שני אלא כשהוא טהור, ומדוע נקטה הברייתא שזהו
 18 דבר שאין לו תמירין, ובטל ברוב. מתרצת הגמרא: הברייתא
 19 סוברת כרבי יהודה, דאמר (שם) שהלקוח בכסף מעשר שני שנטמא
 20 יקבר, כיון שאין קדושת הלקוח בכסף מעשר שני גדולה, ואין בו
 21 כח לתפוס פדיונו, וכיון שלדברי רבי יהודה אי אפשר לא לאוכלו
 22 ולא לפדותו, הרי הוא דבר שאין לו תמירין ובטל ברוב.
 23 דוחה הגמרא: אי סוברת הברייתא כרבי יהודה, אם כן מאי ארייא
 24 - מדוע נקטה הברייתא שיצא המעשר מירושלים, והרי אפילו אם
 25 לא יצא נמי אין לו היתר על ידי פדיון, כיון שמדובר בפירות
 26 לקוחים, ומכך שנקטה הברייתא אופן זה שנכנסו הפירות
 27 לירושלים ויצאו, מוכח שאין זו דעת רבי יהודה.
 28 הגמרא מיישבת באופן אחר את האמור בברייתא שמעשר שני
 29 שנכנס לירושלים ויצא אין לו היתר: אלא לעולם מדובר במעשר
 30 שני טהור, ומאי לשון 'יצא' האמורה בברייתא, לא שיצא המעשר
 31 ממש מירושלים, אלא דנפיל מחיצות - שנפלו חומות ירושלים,
 32 ואסור לאכול שם מעשר שני, שנאמר (דברים יב יח) 'לפני ה'
 33 אלקיך תאכלנו, וכיון שאין למעשר זה היתר לא באכילה ולא
 34 בפדיון, הרי הוא בטל ברוב.
 35 מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שמחתם שנפלו המחיצות אי
 36 אפשר לפדות את המעשר, והאמר רבא, דין 'מחיצה לאוכל' - שיש
 37 צורך בקיום המחיצות כדי להתיר את האכילה, הוא דאורייתא,
 38 אך דין 'מחיצות לקלוט' - שמשנכנס המעשר פעם אחת לתוך
 39 המחיצות אף אם יצא אסור לפדותו, זהו דין דרבנן, וכיון שאמר
 40 רבא שדין קליטת מחיצות הוא מדרבנן, מסתבר דכי נודו רבנן
 41 שתהא המחיצה קולטת ואסור לפדות, היינו רק כי איתנהו -
 42 כשישנם למחיצות, והוציאו את המעשר מחוץ למחיצות, אבל כי
 43 ליתנהו למחיצות - כשאין קיימות, לא נודו רבנן ומותר לפדותו,
 44 וחזרת הקושיא, מאחר שזהו דבר שיש לו היתר היאך הוא בטל
 45 ברוב. משיבה הגמרא: אף שמחיצות קולטות רק מדרבנן, מכל
 46 מקום לא פלוג - לא חילקו רבנן בין איתנהו למחיצות, לבין ליתנהו
 47 למחיצות, ואף שנפלו המחיצות ואי אפשר לאוכלו, אסור גם
 48 לפדותו, וכיון שאין לו היתר הוא בטל ברוב.
 49 הגמרא חוזרת ליישב באופן נוסף את מה שהקשתה לעיל (ע"א),
 50 מהמבואר ברישא של הברייתא שמעשר שני הפחות משהו
 51 פרוטה בטל ברוב, על חוקיה הסובר שאפשר לפדותו: רב הונא בר
 52 יהודה אמר בשם רב ששתי, אין כוונת הברייתא לומר שני אופנים
 53 שונים שבהם מעשר שני בטל ברוב, אלא חדא קתני - אופן אחד
 54 בלבד שנשה בברייתא, והיינו שהתערב מעשר שני שאין בו שוה
 55 פרוטה בפירות חולין, וגם שאותו מעשר מעורב בחולין ונכנס

56 שני לאוכלו בירושלים, שהוא מעכב אף בדיעבד בדבר החייב
 57 במעשר שני מן התורה, גורו בו חכמים אף במעשר שני של דמאי
 58 שהוא מדרבנן, חומש ולא מעכב בְּדַאֲוִיִּיתָא לִיתָא בְּרַבְּנָן - אך
 59 נתינת חומש שאינה מעכבת בדבר החייב במעשר שני מן התורה,
 60 לא הצריכה חכמים כלל במעשר שני של דמאי.
 61 ונמצא שיש להוכיח ממשנה זו, שנתנית חומש אינה מעכבת את
 62 פדיית המעשר שני, אף בדבר החייב במעשר מן התורה.
 63 הגמרא מנסה לתלות נידון זה במחלוקת תנאים: לִימָא בְּתַנְיָא -
 64 לכאורה יש לתלות ענין זה במחלוקת תנאים, לגבי אדם שפדה
 65 מעשר שני, ונתן את הקרן ולא נתן את החומש, שרבי אליעזר אומר
 66 יאכל - רשאי הוא לאכול את פירות המעשר שני מחוץ לירושלים
 67 אף קודם שנתן את החומש, שכבר יצאו הפירות לחולין על ידי
 68 תשלום הקרן, ורבי יהושע אומר לא יאכל - אין הוא רשאי לאכול
 69 את פירות המעשר, עד שיתן גם את החומש.
 70 ועל מחלוקת זו אָמַר רַבִּי, נְרָאִין לְהַלְכָה דְּרַבִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִם בָּא
 71 לאכול את הפירות בְּשִׁבְתָּ, שמפני כבוד שבת יש להתיר לאכול מן
 72 הפירות אף קודם שהפריש את החומש כדברי רבי אליעזר, ודְּרַבִּי
 73 רַבִּי יְהוֹשֻעַ בְּחֹל - אך בימות החול יש לפסוק כדעת רבי יהושע,
 74 האוסר לאכול את הפירות עד שיפריש את החומש.
 75 מדייקת הגמרא: מְדַאֲמַר רַבִּי שְׁנָאִין דְּרַבִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּשִׁבְתָּ וְלֹא
 76 בְּחֹל, מְפַלֵּל - יש ללמוד מכך, דְּפְלִיגִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּרְבִי יְהוֹשֻעַ
 77 אֲפִילוּ בְּיָמֹת הַחֹל, שאף בימות החול מתיר רבי אליעזר את
 78 הפירות באכילה קודם הפרשת החומש. וּמְדַאֲמַר רַבִּי נְרָאִין דְּרַבִּי
 79 רַבִּי יְהוֹשֻעַ בְּיָמֹת הַחֹל וְלֹא בִשְׁבֹת, מְפַלֵּל דְּפְלִיגִי אֲפִילוּ בְּשִׁבְתָּ,
 80 שאף בשבת אוסר רבי יהושע את הפירות באכילה אם לא הפריש
 81 חומש. ונמצא, שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בין בחול ובין
 82 בשבת. מַאי לֹא בְּהָא קְבָרָא קְמִילְגִי - ולכאורה יש לומר שנחלקו
 83 בסברא זו, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר שְׁנִיתֵינָא הַחֹמֶשׁ לֹא מְעַכְבֵּי אֵת עַצְמָם
 84 הפדיון, ולפיכך מתיר הוא את הפירות באכילה אפילו בחול, וְרַבִּי
 85 יְהוֹשֻעַ סָבַר שְׁנִיתֵינָא הַחֹמֶשׁ מְעַכְבֵּי אֵת הַפְּדִיּוֹן, ולפיכך אוסר הוא
 86 את הפירות באכילה אפילו בשבת.
 87 דוחה הגמרא: אָמַר רַבִּי פְּפָא, לֹא - אין הכרח לתלות את מחלוקת
 88 התנאים בענין זה, אלא יתכן לומר דְּבֹלִי עֲלֵמָא - שלדעת כל
 89 התנאים ובין רבי אליעזר ובין רבי יהושע נתינת חומש לא מעכב
 90 את הפדיון מדין תורה, והאוכל פירות מעשר שני חוץ לירושלים
 91 קודם נתינת החומש אינו לוקה, וְהָכֵא בְּתִישְׁבִּין לְפִשְׁעֵי תַּנְיָא קְמִילְגִי
 92 - אלא שנחלקו האם יש לחוש שמא יפשע הפודה ולא יתן את
 93 החומש לאחר זמן, מִרְבִּי יְהוֹשֻעַ סָבַר, דִּתִּישְׁבִּין לְפִשְׁעֵי תַּנְיָא -
 94 חששו חכמים שמא יפשע הפודה ולא יוסיף את החומש לאחר
 95 זמן, ולפיכך אסרו לאכול את הפירות עד שיתן את החומש, וְיִמַר
 96 וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר, דְּלֹא תִישְׁבִּין לְפִשְׁעֵי תַּנְיָא - לא חששו חכמים
 97 לפשיעה זו, ולכך רשאי אדם לאכול פירות מעשר שני מיד לאחר
 98 שפדה אותם בשוים, ויתן את החומש לאחר זמן.
 99 רבי יוחנן מבאר באיזה אופן מודים הכל שאין לחשוש לפשיעה:
 100 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֹּל מוֹדִים בְּהַקְדָּשׁ שְׁחִילָא - אם חילל אדם הקדש
 101 בשויו, ועדיין לא נתן את החומש, מודה אף רבי יהושע שחל
 102 הפדיון מיד, ולא חששו חכמים שמא יפשע ולא יתן את החומש
 103 לאחר מכן, הוֹאִיל וְנִבְרַחֵין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ פְּשֹׁק - מאחר שהגוברים
 104 של ההקדש יתבעו ממנו את החומש כאשר יפגשוהו ברחוב העיר.
 105 הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: וְהַקְדָּשׁ לֹא פְלִיגִי - האם לא
 106 נחלקו התנאים אם חומש מעכב בפדיון הקדש, וְהִתְנַיָא - והרי
 107 שנינו בברייתא, המביאה מחלוקת תנאים לגבי אדם שפדה הקדש
 108 ונתן את הקרן ולא נתן לו ולגוברו את החומש, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרַר
 109 חִילָל - חל הפדיון ונעשה ההקדש חולין, וְהַכְּמִים אֹמְרִים לֹא חִילָל
 110 - אין ההקדש יוצא לחולין עד שיתן את החומש. ועל מחלוקת זו

1 הדין הוא שהפגלים נוהגין בעל כרחם עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ, והיינו עשרים
 2 ואחד בשביל הקרן, לפי שאין הבעלים רשאים לפחות מן הקרן
 3 שאחר רוצה ליתן, שלא להפסיד להקדש, אמנם אף שנתן
 4 הבעלים עשרים ואחד לקרן, מכל מקום נותן הבעלים רק חמשה
 5 כחומש, וכטעם שיבואר בהמשך המשנה.
 6 מביאה המשנה דוגמאות נוספות לדין זה: אם רצה אחר ליתן
 7 עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ, הַפְּעָלִים נוֹתְנִין עַל כֶּרֶם עֲשָׂרִים וְשֵׁשֶׁב, עשרים
 8 ושנים לקרן וחמשה לחומש. וכן אם רצה אחר לפדות בְּעֲשָׂרִים
 9 וְשֵׁשֶׁב הַפְּעָלִים נוֹתְנִין עֲשָׂרִים וְשִׁמּוֹנָה. ואם רצה אחר לפדות
 10 בְּעֲשָׂרִים וְאַרְבַּע, הַפְּעָלִים נוֹתְנִין עֲשָׂרִים וְתִשְׁעִי. ואם רצה אחר
 11 לפדות בְּעֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה, הַפְּעָלִים נוֹתְנִין שְׁלִשִׁים, עשרים וחמשה
 12 לקרן וחמשה לחומש. מבארת המשנה מדוע באופנים אלו לעולם
 13 החומש הוא רק חמשה, לְפִי שֵׁאִין הַבַּעֲלִים מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ עַל עֵילוּי
 14 שְׁלֹזָה - על מה שאחר העלה בדמיה, אף שמחמת כן הוצרכו
 15 להוסיף על הקרן, אלא מוסיפים חומש רק על הקרן שהם עצמם
 16 רצו לתת מתחילה.
 17 מסיים רבינא את ההוכחה: שְׁמַע מִיָּנָה - יש ללמוד מהאמור
 18 במשנה זו, דְּחוֹמֶשׁא מְלַבֵּר - שהחומש נמדד לפי הקרן והחומש
 19 יחד, ולכן כשפודה בעשרים מוסיף חמשה, שְׁמַע מִיָּנָה - אכן מוכח
 20 כן מהמשנה.
 21 הגמרא מבארת שנחלקו תנאים בנידון זה: בְּתַנְיָא, נאמר בתורה
 22 לגבי חיוב חומש (ויקרא כו כז) וְיִסַּף הַחֹמֶשׁ עִלּוּי, שִׁיתָא הוּא -
 23 הקרן וחומשו שויים יחד הַחֹמֶשׁ, כלומר שהחומש הוא בשיעור
 24 חמישית מהקרן והחומש יחד, דְּרַבִּי רַבִּי יִשְׁשִׁיָהּ. רַבִּי יוֹנָתָן אֹמְרַר,
 25 'חֲמִישִׁיתוּ' היינו חומשו שֶׁל קְרָן, שזהו חומש מלגיו.
 26 הגמרא מביאה ספק בדיני חומש של מעשר שני: אֵיפְעָא לְהוּ -
 27 נסתפקו בני הישיבה, האם נתינת חומש בשעת פדיון מעשר שני
 28 מעכב את הפדיון, או אִינוּ מְעַכְבֵּי. דהיינו, אם פדה אדם פירות
 29 מעשר שני בשוים ולא הוסיף עליהם חומש, האם חל פדיון זה
 30 ורשאי הוא לאכול מיד את פירות המעשר חוץ לחומת ירושלים,
 31 אלא שעליו להוסיף וליתן לאחר מכן מעות בשווי חומש מן
 32 הפירות עבור מעשר שני, או שעד נתינת החומש לא חל הפדיון
 33 כלל, ועדיין יש קדושת מעשר שני על הפירות, ולפיכך אינו רשאי
 34 לאוכלם חוץ לירושלים.
 35 צדדי הספק: אֲרַבְּעָה בְּאַרְבָּעָה פְּרִיק - האם מעשר ששווי ארבעה
 36 דינרים יש לפדות בסכום של ארבעה דינרים כנגדם, וְאַבְּנִשְׁשִׁיהּ
 37 מוֹסִיף חוֹמֶשׁ - אלא שבנוסף לכך יש לפודה להוסיף מעצמו דינר
 38 בתורת חומש על סכום הפדייה, אֶלְמָא חוֹמֶשׁ לֹא מְעַכְבֵּי, או דְּלִמָּא
 39 אֲרַבְּעָה בְּחֲמִשָּׁה פְּרִיק - או שמא יש לפדות מעשר השוה ארבעה
 40 דינרים בחמשה, שגזירת הכתוב היא לדון את החומש כאילו הוא
 41 חלק משווי של המעשר, וְחוֹמֶשׁ מְעַכְבֵּי - ולפיכך, כשאינו מוסיף
 42 חומש הרי זה מעכב את עצם הפדייה, שהרי הוא כפודה דבר
 43 בפחות משווי.
 44 הגמרא פושטת ספק זה מדברי המשנה: אָמַר רַבִּינָא, תָּא שְׁמַע,
 45 שנינו במסכת דמאי (פ"א מ"ב) שְׁהִדְמָא אִין לֹא חוֹמֶשׁ - אדם
 46 הפודה מעשר שני של דמאי אינו צריך להוסיף חומש על שוים
 47 של הפירות, וְאִין לֹא בִיעוּר - וכמו כן אין בו דין ביעור מעשרות,
 48 ואף כשהגיע זמן הביעור אינו צריך לבער את פירות המעשר שני
 49 של דמאי מן העולם, אלא יכול לשומרם עד שיאכלם בירושלים.
 50 מדייקת הגמרא: תָּא קְרָן יֵשׁ לֹא - אבל את עיקר דין מעשר שני יש
 51 לו, שכל זמן שלא פדאו עליו להעלות את הפירות ולאוכלם
 52 בירושלים, אינו רשאי לאוכלם במקומו.
 53 מבררת הגמרא: מַאי מְעַכְבָּא - מהו טעם הדבר, שיש לדמאי את
 54 עיקר דין מעשר שני, וְאִין לֹא דִין הוֹסַפְתָּ חוֹמֶשׁ, בהכרח צריך
 55 לומר, שְׁתָּן דְּמְעַכְבֵּי בְּדַאֲוִיִּיתָא אִיתָא בְּרַבְּנָן - דין עיקר מעשר

1 א"ל דלמא ד' בה' פריק חומש מעכב. וא"ת והלא בהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה
2 מחולל ומסתמא הוא הדין במעשר וי"ל דזאי אי אפר הוא חומשו מחולל על פרוטה
3 (פרוח) מועיל אבל כי לא מנכיר בהדיא החומש לא מהני: **אמר** רבי נראיין כו. קבר חומש
4 לא מעכב ולכך בשבת חילל אבל בחול לא חילל דחיישין לפשיעה ובשבת לא חיישין
5 משום עונג.

6 **מבבל** דפלגי אפילו בהקדש. תימיה לישני
7 דד"ק נראיין דברי ר' אליעזר ל'
8 יהושע בהקדש שאף ר' יהושע לא פליגי אלא
9 במעשר דהכי משני בפ"ק דחולין (דף יב.) ואי
10 גרסינן הקא תרי זמנין נראיין ונראיין אתי שפיר
11 ולספריים דגרסינן נתן לו מוכח בהדיא דמיידי
12 בהקדש דנתן לו משמע לגורב:

13 **הקדש** אינו מתחלל על הפרקה. הא דאמר
14 שמואל לקמן (דף נג) בנותן בחול
15 ואח"כ מקדישין למ"ד (תולין דף טו) תלוש
16 ולכסוף חיבורי הוי תלוש אתי שפיר ואפי' למ"ד
17 חשבו כמחזיקי מ"מ כיון דאם לא הוי קודש סופו
18 ליעקר מקרי תלוש: **ויתן** הכסף וקם לו. וא"ת אי
19 כסף דוקא מטלטלין נמי לא ואי גמרי' מנזקין ועבר
20 דכתבי' בהן (שמות כא) וקם לרבות שוה כסף
21 בכסף איב' קרקע נמי וי"ל דדרשין בכלל ופרט
22 וקם חמישית כולל כסף פרט וזהו לו חזר וכלל
23 וכן משמע פ' יש בכור (בבב"ר פ' ד) דתני אין
24 פודין א"ב בכבוד בקרקעות כו' ולא בהקדשות
25 ומפרש בגמ' ולא הקדשות בכל אלו והקם גבי
26 בכור דריש בכלל ופרט וכלל וא"ת דאי לא תהו
27 תבא אלא כסף לחודיה דאי שוה כסף ככסף
28 והשקא דכתבי' כולל ממשטין קרקעות וי"ל
29 דהקא כסף מיותר דה"מ למכתב חמישית ערבך
30 וגבי בכור נמי ופדיון מכן חדש תפדה בערבך ה'
31 שקלים ומדכתבי' כסף למדושיה לפרטא הוא
32 דאיתא: **עליו** לרבות שחומשו כמותו. וא"ת
33 והלא אין חומש מעכב א"כ אין חומש כמותו
34 ובסמוך גבי מעשר ודין אמרינן דאין מוסיף חומש
35 על החומש וי"ל דעליו לא מיידי אלא בדבר
36 שמשלם קרן משלם חומש:

37 **אף** אגן נמי תנינא. ה"מ לאתויי מהני' דמיימי
38 בסמוך דמשלם חומשא דחומשא ויכין
39 שנעשה החומש תרומה איב' משתלם מדבר
40 הנראי להיות קודש ומיזהו יש לדחות דמי' לשלם
41 בכל דבר וכי משלם דבר הנראי להיות קודש או
42 נעשה תרומה איב' נמי מהך דהקא עדיפא ליה
43 לאתויי דקתני בהדיא חומש מן החולין:
44 מוסיף

45 **הבעלים** נתנין. על כרחן עשרים ויש שאי אפשר לתת לזה באחד ועשרים שנמא
46 הקדש נפסד בהמשה סלעים ולבעלים נמי לא פחתין מן הפרן ששמא איש אחר הלך
47 נתנין כ"א לקרן ונמשה לתוספת חומש ועל עליו של זה שהעלה בדקויו סלע אין מוסיף
48 חומש אלא על קרן ששמא הוא: **עשרים** וקם ש' **הבעלים** נתנין שלישים. והקם (ערכין ד'
49 כו) פריך ונימא לגיזבר אתא אהא גברא בהריקאי פרי'
50 בא אחר תחתיו שחפץ ליתן כמה שיעלה קרן
51 וחומש שאמרתי ואין הקדש נפסד וקמה נכוח'
52 את זה לתת שלישים וסוים המשנה אמר אחד
53 הרי הוא שלי' בעשרים ויש אומר הגעתיך: ש"מ
54 **חומשא** מלכר. מדקתני חומש על עשרים סלעים'
55 חמש סלעים הרי חומש מן החורף. הוא וחומשו
56 המש. היינו חומש מלכר שהוא רביע של קרן:
57 חומש מעכב. אבילה חוץ לחומה עד שיתן
58 החומש: **אנכששית**. מאיליו אינו בכלל הפרדון
59 שארבעה הווים פדו מעשר שהוא כנגדם. או
60 דלמא ארבעה בהמשה פריק. כף הוא וזירת
61 היתוב שהחומש הרי חומש הוא ואין שוה
62 ארבעה נפרד בפחות מחמשה: **הדמאי**. מעשר
63 שני של דמאי שחייבו חכמים להפריש הלוקח
64 מעם הארץ: אין לו חומש. אם פורדה בעליה: ואין
65 לו ביעור. בשנה שלישית שנצטוו ישראל לבער
66 כל מעשרותיהם מן הבית ולתת למי שהם רוצים
67 בדכתיבי (ברעים י) קמא שלש שנים וגו': הא
68 קרן לו. יש דכל זמן שלא פדאו אסור לאוכלו
69 כל מעשרותיהם מן הבית ולתת למי שהם רוצים
70 בדכתיבי (ברעים י) קמא שלש שנים וגו': הא
71 קרן לו. יש דכל זמן שלא פדאו אסור לאוכלו
72 חוץ לחומה: ש"מ. אין לו חומש ויש לו קרן:
73 **המעב** מדאורייתא. במעשר דאורייתא: איתיה
74 בדרבנן. במעשר דמאי דרבנן: בשבת. מפני כבוד
75 שבת לא יעבד מלאכול בשביל חומש: **מדקאמר**
76 רבי נראיין דברי ר' אליעזר בשבת. אבל בחול
77 אינו רואה את דבריה: **מכלל** דאיתו אפילו בחול.
78 אמר יאכל ובמעשר ודאי קאמר: **רביע** חומש לא
79 מעכב. שיהא האוכלו לוקח עליו משום לא
80 תוכל לאכול בשמיך (שם יב) והקא בחוששין
81 לפשיעותא. הא דקאמר רבי יהושע לא יאכל
82 מדרבנן קאמר שמו' יפשה ויתאש' ולא יתן
83 חומש עדי. הואיל ונגזרין תובעין אותו. את
84 החומש וליקא למיחש לפשיעותא: נראיין דברי
85 רבי אליעזר בהקדש. הואיל ונגזרין תובעין אותו:
86 הרי אסור. במסקת בבב"ר כפ' בתרא (ר' נא.)
87 ונתן הכסף. ואם המקדיש ינאל וגומר וסוף
88 חמישית כסף ערבך עליו והיה לו: **תרומה**. וד'
89 האוכלה בשוגג. איה משתלמת. מעות אלא
90 פירות חולין שהתלוימן געשין תרומה בדכתיבי
91 בו את הקודש מה שהוא נתן לו נעשה קודש
92 אלא מיידי דחיי' לכהי' בעינן: שלא מן החולין.
93 מעות או בגדים שוה כסף: עליו. כבוליהו חומשין
94 כתיבי יוסף עליה ולא אכלה. דהיא חזרת בעיה
95 משלם את הכסף. של קנס גיבה במעות: דמי
96 תרומה. כמה שהיא שוה לימכר בשוק ודמיה
97 פחותין מדמי חולין שאינה ראויה אלא לכתבם
98 ואיה ראויה בימי טומאתו ואם משמא אסורה
99 באכילה לסיכך דמיה מועטים והיינו דקאמר דמי
100 תרומה: אכלה. בשוגג ולא ידע שהיא תרומה
101 שני קרינן. אחד לקרן ואחד לכפל וחומש בשביל
102 אבילתה: מן החולין. פירות מתוקנין: והקרן.
103 השני שהוא בא מחמת כפל של קנס גיבה
104 משלם נמי דמי תרומה כלומר מעות כמו
105 שנמכרת תרומה בשוק

106 **הבעלים** נתנין עשרים ויש שאי אפשר לתת לזה באחד ועשרים שנמא

107 הקדש נפסד בהמשה סלעים ולבעלים נמי לא פחתין מן הפרן ששמא איש אחר הלך
108 נתנין כ"א לקרן ונמשה לתוספת חומש ועל עליו של זה שהעלה בדקויו סלע אין מוסיף
109 חומש אלא על קרן ששמא הוא: **עשרים** וקם ש' **הבעלים** נתנין שלישים. והקם (ערכין ד'
110 כו) פריך ונימא לגיזבר אתא אהא גברא בהריקאי פרי'
111 בא אחר תחתיו שחפץ ליתן כמה שיעלה קרן
112 וחומש שאמרתי ואין הקדש נפסד וקמה נכוח'
113 את זה לתת שלישים וסוים המשנה אמר אחד
114 הרי הוא שלי' בעשרים ויש אומר הגעתיך: ש"מ
115 **חומשא** מלכר. מדקתני חומש על עשרים סלעים'
116 חמש סלעים הרי חומש מן החורף. הוא וחומשו
117 המש. היינו חומש מלכר שהוא רביע של קרן:
118 חומש מעכב. אבילה חוץ לחומה עד שיתן
119 החומש: **אנכששית**. מאיליו אינו בכלל הפרדון
120 שארבעה הווים פדו מעשר שהוא כנגדם. או
121 דלמא ארבעה בהמשה פריק. כף הוא וזירת
122 היתוב שהחומש הרי חומש הוא ואין שוה
123 ארבעה נפרד בפחות מחמשה: **הדמאי**. מעשר
124 שני של דמאי שחייבו חכמים להפריש הלוקח
125 מעם הארץ: אין לו חומש. אם פורדה בעליה: ואין
126 לו ביעור. בשנה שלישית שנצטוו ישראל לבער
127 כל מעשרותיהם מן הבית ולתת למי שהם רוצים
128 בדכתיבי (ברעים י) קמא שלש שנים וגו': הא
129 קרן לו. יש דכל זמן שלא פדאו אסור לאוכלו
130 כל מעשרותיהם מן הבית ולתת למי שהם רוצים
131 בדכתיבי (ברעים י) קמא שלש שנים וגו': הא
132 קרן לו. יש דכל זמן שלא פדאו אסור לאוכלו
133 חוץ לחומה: ש"מ. אין לו חומש ויש לו קרן:
134 **המעב** מדאורייתא. במעשר דאורייתא: איתיה
135 בדרבנן. במעשר דמאי דרבנן: בשבת. מפני כבוד
136 שבת לא יעבד מלאכול בשביל חומש: **מדקאמר**
137 רבי נראיין דברי ר' אליעזר בשבת. אבל בחול
138 אינו רואה את דבריה: **מכלל** דאיתו אפילו בחול.
139 אמר יאכל ובמעשר ודאי קאמר: **רביע** חומש לא
140 מעכב. שיהא האוכלו לוקח עליו משום לא
141 תוכל לאכול בשמיך (שם יב) והקא בחוששין
142 לפשיעותא. הא דקאמר רבי יהושע לא יאכל
143 מדרבנן קאמר שמו' יפשה ויתאש' ולא יתן
144 חומש עדי. הואיל ונגזרין תובעין אותו. את
145 החומש וליקא למיחש לפשיעותא: נראיין דברי
146 רבי אליעזר בהקדש. הואיל ונגזרין תובעין אותו:
147 הרי אסור. במסקת בבב"ר כפ' בתרא (ר' נא.)
148 ונתן הכסף. ואם המקדיש ינאל וגומר וסוף
149 חמישית כסף ערבך עליו והיה לו: **תרומה**. וד'
150 האוכלה בשוגג. איה משתלמת. מעות אלא
151 פירות חולין שהתלוימן געשין תרומה בדכתיבי
152 בו את הקודש מה שהוא נתן לו נעשה קודש
153 אלא מיידי דחיי' לכהי' בעינן: שלא מן החולין.
154 מעות או בגדים שוה כסף: עליו. כבוליהו חומשין
155 כתיבי יוסף עליה ולא אכלה. דהיא חזרת בעיה
156 משלם את הכסף. של קנס גיבה במעות: דמי
157 תרומה. כמה שהיא שוה לימכר בשוק ודמיה
158 פחותין מדמי חולין שאינה ראויה אלא לכתבם
159 ואיה ראויה בימי טומאתו ואם משמא אסורה
160 באכילה לסיכך דמיה מועטים והיינו דקאמר דמי
161 תרומה: אכלה. בשוגג ולא ידע שהיא תרומה
162 שני קרינן. אחד לקרן ואחד לכפל וחומש בשביל
163 אבילתה: מן החולין. פירות מתוקנין: והקרן.
164 השני שהוא בא מחמת כפל של קנס גיבה
165 משלם נמי דמי תרומה כלומר מעות כמו
166 שנמכרת תרומה בשוק

בבא מציעא. פרק רביעי - הוזהב - דף נד עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

1 ש"מ חומשו כמותו. דמשתלם פירות ולא מעות. גבי גזל כתיב. גבי אשם גזילות כתיב
 2 אם גזל וכפר ונשבע לשקר חמישיתו חמישית הרובה ותנן. נמי דמינן דאיכא טובא: תנן
 3 לוי את הקרן. לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן חומשו ונשבע לוי על החומש שקורו וכפר
 4 את החומש ואמר נתחייב לך ונשבע והודה רבי זה מוסיף חומש על חומש שכפר וכן אם

5 חזר ונתן לו חומש ראשון שנשבע עליו חזרו
 6 וכפר ונשבע על חומש שני והודה מוסיף חומש
 7 על חומש שני וכן לעולם: עד שיתפגע הקרן.
 8 חומש שהוא מחוייב כבר וחזרו וכופרו קריי קרן
 9 עד שתאהב כפירת שבעות פחות משנה פרוטה:
 10 גבי תרומה. אוכל תרומה בשוגג: כתיב
 11 חמישיתו. דלא משמע אלא חד חומש ואפי"ה
 12 תנן בה דחומשא דחומשא כגון אם חזר חומש ונתן קרן
 13 וחומש מן החולין כמשפטו ונעשו התשלומין
 14 תרומה וחזרו ואכל אותו חומש משלם אותו
 15 וחומשו: ואידי תפרי. שמן של תרומה דסיכה
 16 בשתייה ושתייה כפאכילה דאמרין בפ' בתרא
 17 (דיוקא) (דף עז.) שתייה כפאכילה מואכלת לפני
 18 ד' וגו' וכתיב ביה תירושך וסיכה בשתייה וכתוב
 19 ותבא כמים בקרבנו וכשמן בעצמותיו אבל אם
 20 בקעה על ידי דקר אחר אינו משלם חומש
 21 דאיש כי יאכל קדש כתיב פרט למזיק את
 22 התרומה על ידי דקר שאינה אכילה: גבי מעשה.
 23 גבי פדיון מעשר שני דכתיב ביה נמי וחמישיתו
 24 יוסף עליו: לא מתקב כתיב ביה. משמעות
 25 דחמישיתו תרבה: ולא מיתגא תגא ביה. חומשא
 26 דחומשא כגון אם חזר וחילל את החומש
 27 הראשון: ולא איבעיני מציגאין. אם מוסיף
 28 חומש על חומש אם לא דפשיטא קו דלא מוסיף
 29 דלא אשכחן ביה נמי בקרא כדאשכחן בתרומה
 30 רמו פורקא כדבעין למימר קמן דבתרומה כתיב
 31 וחסף חמישיתו ולא כתיב חסף כדגבי מעשר
 32 ולשון וחסף משמע שתי תוספות יוסף וחזרו
 33 ויוסף אכל חסף קרא משמע: גבי הקדש. הפדוף:
 34 חסף חסף כתיב ואם המקדש יגאל חסף
 35 חמישיתו כסף ערבו: הכי גרסינן ותנן הפדוף את
 36 הקדש מוסיף חומשו. ובמתני' דפירקין הוא ולא
 37 גרסינן בהנהגה מן התקדש שנה פרוטה כי
 38 דהיא במעילה קא מיירי וגבי מעילה לא כתיב
 39 חסף אלא חסף ולא כתיב חמישית אלא חמישיתו
 40 ואת חסף חסא מן התקדש ושלם וגו': מאי. אם
 41 חזר וחילל את החומש מהו שיוסיף חומש מי
 42 אמרין האי דגבי תרומה אפי"ה דלא כתיב
 43 חמישיתו תנן בה חומשא דחומשא משום
 44 דכתיב חסף דמשמע שתי תוספות אי טעמא
 45 משום משמעותא הוא אלא גבי כתיב חסף ותיב
 46 לחסוף: או דלמא. טעמא דתרומה לאו משום
 47 משמעותא הוא אלא משום דקיימא לן גורעין
 48 ומוסיפין וירשין הלכך חסף דגבי תרומה כי
 49 שקלת לה ו' דחסף ותיקרי ביה: כתיב חמישיתו
 50 חסף

51 ונכרי חמישיתו כסף ערבו. גורעין מוסיפין להפסיק את התיבה אלא או בראשה או בסופה כדאמרין בסדר יומא דף מהו) ולקח מדם הפר דם הפר יקבלנו: יתפוק ליה
 52 בו. מאי קמבעי? ליה לרבא תיפוק ליה דאם חזר וחילל את החומש הראשון אין מוסיף חומש דהנהגה ליה הקדש שני אפילו חזר וחילל קרן עצמו שהתפס תחת הראשון אין מוסיף
 53 חומש: ואי' 'הושע בן לוי' ב'ו'. וליף לה מקרא בשמעתא: חומש בתחלת הקדש דמי. שריי מאילוי ניתוסף ולא נתפס תחת הראשון הלכך בעינן מטעם דהקדש שני לא תיפוט ליה
 54 משום הכי מספקא ליה. המתפס. זה תחת הראשון שהשני נתפס בקדושה של אחר ולא מקמת עצמה באה לו: ואם כהמה תפסא. הנהגה ליה למכתב ואם בהמה טמאה כי ואם
 55 בהמה מאי דאי אלא הכי קאמר בהקדשות שנה בבמה טמאה קאמר לך קרא וחסף חמישיתו: מה בהמה טמאה תחלתה הקדש. ולקמיה פריך מי לא משכחת לה נמי שתאה הקדש
 56 שני שיתפסה לך בתחתית פדק הבית תחת פדק הבית אחר: וכו' לשמים. שאין לבעל בהם כלום דסתם הקדש בהמה טמאה לברך הבית דמי: והשתא קו"ד דמעילה ממש קאמר
 57 ולא אפשר ליה לאוקומא הכי תרין דקרא לא במעילה משמע ועוד דאפילו לית בהה כל הני שייכא מעילה לענין הקדש: דלמא לענין חומש קאמרת. הנה מעילה לא מעילה ממש
 58 קאמר ולא בהנהגה מן הקדש אלא בחומש קאמר ובכא לפדות הקדש קאמר וקרי לחומש מעילה משום דבמעילה נמי שייך חומש ולמעט הקדש שני אלא וכדכרי 'הושע בן לוי'.

1 חומש על חומש. ואי' ותא לעיל בריש פירקין (דף מהו) בעינן יחד לו כלי או
 2 גטל חזרו והפקידו אצלו וי"ל דמי' ס"ד פיון שבא מתורת חומש לא מיייתי
 3 עליה קרבן ואין מוסיף עליה חומש אחר קמ"ל: ולא מיתגא תגא. לא הו' ולא לאו ואי'
 4 והתנן במסכת מעשר שני (פ"ב מ"ה) סלע של חולין ומעשר שנה ערבו מביא בסלע מעות

5 ולא קתני בסלע וחומש מעות אלקא תנן דאין
 6 מוסיף חומש על חומש וי"ל דלא חשש להבדיל
 7 אותו חומש מדע שהרי על קרן שני מוסיף חומש
 8 כדקני בהתודה (מנחות דף פב. ושם) המתפס
 9 מעות מעשר שני בשלמים כשהוא פודה מוסיף
 10 בו חומשין אחד למעשר ואחד לקדש ואפי"ה לא
 11 קתני מביא בסלע וחומשו של קרן מעות.
 12 מה כסף ערבו כו'. ומעלי ל' מצי דריש
 13 כדפרשיית לעיל ומכסף ערבו נמי לא מצי
 14 מפי' שלא יתחלל על הקרקע דלא אהא אלא
 15 לאורוי דכי איתיה לחומש בעולם הוי דינו כמו
 16 קרן לחוסיף עליו חומש:

17 הקדש ומעשר. הפוכים זה מזה דמעשר אין
 18 מוסיף חומש על חומש ועל חלול
 19 שני מוסיף חומש כדאמר בהתודה (שם) והקדש
 20 הוי איפקא:

21 בשלמא כולה לשמים למעוטי כו'. דלית
 22 בהו מעילה ח"מ למפרך קא קרא
 23 במעילה לא ממשמע: ד'למא לענין חומש קאמר.
 24 ואי' תא קבר ממשעטין הקדש שני מן המקדש
 25 ולא מן המתפס וי"ל דקרא דלעיל מיירי במקדש
 26 ביתו והקא מיירי בהמה טמאה דהוי משלטין
 27 הצריכי ומשום הכי לעיל נמי איצטרך כסף
 28 ערבו לחוסיף חומש על חומש משום דלא כתיב
 29 חמישיתו גבי מקדש ביתו אפי"ה דבכרא דמקדש
 30 בהמה טמאה כתיב וחסף חמישיתו (ותרתייהו
 31 באם בחוקתי):

32 לענין קאמרת. פרשיי ומעלי'
 33 הנה היינו מוסיף חומש ותימה
 34 והלא לשמים אינה כולה לשמים ומיטה
 35 חומש כדאמר בהתודה (שם) וי"ל דבמסקנא
 36 דתורת בהנים מרבה אף קדשים קלים והכי
 37 איתא

27 לוי על הקדש ראשון מוסיף חומשו ועל הקדש שני אין מוסיף חומשו אמר רבא מ"ט דרבי
 28 'הושע בן לוי' אמר קרא ואם המקדש יגאל את ביתו המקדש ולא המתפס תני תגא קמיה
 29 דרבי אלעזר ואם כהמה טמאה ופדה בערפך מה כהמה טמאה מיוחדת שתחילתה
 30 הקדש וכולה לשמים ומעלין בה אף כל שתחילתה הקדש וכולה לשמים מעלין בה אמר
 31 ליה ר' אלעזר לתגא בשלמא כולה לשמים למעוטי קדשים קלים פיון דאית להו לבעלים
 32 בגיוייהו לית בהו מעילה אלא תחילת הקדש למעוטי מאי תחילת הקדש הוא דאית ביה
 33 מעילה סוף הקדש לית ביה מעילה דלמא לענין חומש קאמרת וכרי' 'הושע בן לוי' אמר
 34 ליה אין הכי קאמינא אמר ליה רב אשי לרבינא כהמה טמאה בתחילת הקדש איתא

באמצע
 50 ושרי ליה בסוף חמישיתו אחריו חמישיתו בשני ויין ונשתמע חמישית הרבה אבל הכא גבי הקדש דלא כתיב אלא חמישית אפי"ה שקלת כו'. ואם תאמר נישדדיה באמצע תיבה
 51 ונכרי חמישיתו כסף ערבו לא אשכחן גורעין מוסיפין להפסיק את התיבה אלא או בראשה או בסופה כדאמרין בסדר יומא דף מהו) ולקח מדם הפר דם הפר יקבלנו: יתפוק ליה
 52 בו. מאי קמבעי? ליה לרבא תיפוק ליה דאם חזר וחילל את החומש הראשון אין מוסיף חומש דהנהגה ליה הקדש שני אפילו חזר וחילל קרן עצמו שהתפס תחת הראשון אין מוסיף
 53 חומש: ואי' 'הושע בן לוי' ב'ו'. וליף לה מקרא בשמעתא: חומש בתחלת הקדש דמי. שריי מאילוי ניתוסף ולא נתפס תחת הראשון הלכך בעינן מטעם דהקדש שני לא תיפוט ליה
 54 משום הכי מספקא ליה. המתפס. זה תחת הראשון שהשני נתפס בקדושה של אחר ולא מקמת עצמה באה לו: ואם כהמה תפסא. הנהגה ליה למכתב ואם בהמה טמאה כי ואם
 55 בהמה מאי דאי אלא הכי קאמר בהקדשות שנה בבמה טמאה קאמר לך קרא וחסף חמישיתו: מה בהמה טמאה תחלתה הקדש. ולקמיה פריך מי לא משכחת לה נמי שתאה הקדש
 56 שני שיתפסה לך בתחתית פדק הבית תחת פדק הבית אחר: וכו' לשמים. שאין לבעל בהם כלום דסתם הקדש בהמה טמאה לברך הבית דמי: והשתא קו"ד דמעילה ממש קאמר
 57 ולא אפשר ליה לאוקומא הכי תרין דקרא לא במעילה משמע ועוד דאפילו לית בהה כל הני שייכא מעילה לענין הקדש: דלמא לענין חומש קאמרת. הנה מעילה לא מעילה ממש
 58 קאמר ולא בהנהגה מן הקדש אלא בחומש קאמר ובכא לפדות הקדש קאמר וקרי לחומש מעילה משום דבמעילה נמי שייך חומש ולמעט הקדש שני אלא וכדכרי 'הושע בן לוי'.

56 חמישית, או דלמא - או שמא אין הטעם בתרומה משום משמעות
57 תיבת 'ויסף, אלא משום דלגבי תרומה כתיב 'ויסף, והאות וא"ו
58 מיותרת היא, וממילא אי שקלת ליה לוי' דויסף ושידית ליה על
59 חמישיתו הוה ליה חמישיתו - אם תטול את האות וא"ו מתיבת
60 'ויסף' ותוסיף אותה על תיבת 'חמישיתו' יהא נכתב 'חמישיתו',
61 שהוא לשון ריבוי חומשים, ועל כן יש ללמוד מכך שמוסיפים
62 חומש על חומש, אבל גבי הקדש דכתיב 'ויסף חמישית', אף על גב
63 דכי שקלת ליה לוי' דויסף ושידית ליה על חמישית - אף אם תטול
64 את האות וא"ו מתיבת 'ויסף' ותוסיף אותה על תיבת 'חמישית',
65 סוף סוף הוה ליה חמישיתו - מכל מקום לא יהא נכתב אלא
66 'חמישיתו', שהוא לשון חומש יחיד, ולפיכך יתכן שאין מוסיפים
67 בהקדש חומש על חומש.
68 שואלת הגמרא: מה מקום יש להסתפק אם מוסיפים בהקדש חומש
69 על חומש, ותיפוק ליה הנהו ליה הקדש שני - הרי ניתן לפשוט ספק
70 זה מאחר שהחומש אינו הקדש מחמת עצמו אלא הוא הקדש שני,
71 שהרי נפדה תמורת הקדש אחר, ואמר רבי יהושע בן לוי שרק
72 אהקדש ראשון מוסיף חומש כשפודהו, אך על הקדש שני אין מוסיף
73 חומש, ונמצא, שאף אם ישוּב אדם ויפדה את הקרן שחילל עליה
74 הקדש אינו מוסיף חומש, וכל שכן שאינו מוסיף חומש על חומש.
75 משיבה הגמרא: אמר ליה רב פפי לרבנאי, הכי אמר רבא, דין
76 החומש פתיחילת הקדש דמי - כהקדש ראשון הוא ולא כהקדש
77 שני, שהרי אין אדם מחלל את ההקדש על החומש, אלא מוסיפו
78 על סכום הפדיון, ולפיכך יש מקום להסתפק האם מוסיפים חומש
79 על חומש או לא.
80 מבררת הגמרא: מאי הוי עלה - מה היא מסקנת הדין לגבי ספק זה.
81 אמר רב מבווימי משמייה דאבני, אמר רבא (ויקרא כו טו) 'ויסף
82 חמישית כסף ערְבֵך', מְקִישׁ הכתוב את חומשו של ההקדש לְכֶסֶף
83 עֲרֵבֵךְ של ההקדש, דהיינו קרן, מה כסף עֲרֵבֵךְ הפודהו מוסיף חומש,
84 אף כסף חומשו נמי הפודהו מוסיף חומש, ונמצא, שהפודה את
85 חומשו מוסיף חומש על חומש.
86 הגמרא שבה לברר את דינו של רבי יהושע בן לוי שאין מוסיפים
87 חומש בפדיית הקדש שני גופא - שנינו לעיל, אמר רבי יהושע בן
88 לוי, על פדיית הקדש ראשון מוסיף הפודה חומש, ועל פדיית הקדש
89 שני אין מוסיף חומש.
90 אמר רבא, מאי מְקִישׁ דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּן לֵוִי שאין מוסיפים חומש
91 בפדיית הקדש שני, משום דאמר רבא 'ואם המקדיש יגאל את
92 ביתו, ויש לדייק מכך שרק המקדיש מוסיף חומש, ולא המתפייס,
93 דהיינו, שרק בפדיית הקדש ראשון שבאה לו הקדושה מחמת
94 עצמו אז מוסיף חומש, אבל אם פודה אדם חפץ שהתפיס בו
95 קדושה עבור פדיית הקדש אחר, בזה אין הוא מוסיף חומש.
96 עוד בענין הקדש שני: תני תנא קמיה דרבי אלעזר - שנה תנא
97 ברייתא לפני רבי אלעזר, הדורשת את דברי הכתוב (ויקרא כו כז)
98 'ואם בפתחה הממאה ופדה כערְבֵךְ, שבמקרא זה מבואר שהפודה
99 בהמה טמאה מרשות הקדש מוסיף חומש על פדיונה, ועל כך
100 אומרת הברייתא, מה פתחה הממאה מיוחדת בכך שתחילתה הקדש,
101 דהיינו, שהיא הקדש ראשון ולא התפיסה עבור פדיית הקדש
102 אחר, וכמו כן בולה מוקדשת לשמים, ואין לבעלים חלק בה כלל,
103 ומעלין בה - שכל הנהנה ממנה מעל, אף כל דבר שתחילתה הקדש
104 - שהיא הקדש ראשון, ובולה הקדש לשמים שאין לבעלים בה
105 כלום, מעלין בה.
106 אמר ליה רבי אלעזר לתנא, בשלמא תנאי זה שהיא בולה לשמים,
107 בא מעושי קדשים קלים, שמכיון דאית להו לבעלים פגויהו -
108 מאחר שיש לבעלים חלק בבשרם, לית בהו מעילה - אין בהם דין
109 מעילה, אלא תנאי זה שהיא תחילת הקדש, למעושי מאי - איזה
110 דבר בא הוא למעט, וכי תחילת הקדש הוא דאית ביה מעילה סוף

1 שְׁמַע מִיָּה חוֹמְשׁוֹ כְּמוֹתוֹ - יש ללמוד מדברי הברייתא שדין
2 החומש כדין הקרן, שכשם שמשלם את הקרן מפירות ולא ממעות
3 כך משלם אף את החומש.
4 שְׁמַע מִיָּה - אכן יש להוכיח מכאן דברי רבא, שדין החומש כדין
5 הקרן.
6 הגמרא מביאה ספק בדיני חומש: אמר רבא, לגבי חומש שחייבה
7 התורה על גזל, דהיינו, באדם שגול את חבריו וכפר בכך ונשבע
8 לשקר ואחר כך הודה, כתיב (ויקרא ה כד) 'והמשתו יפה עליו',
9 שהוא לשון רבים, ומשמע מכך שלעיתים משלם אדם כמה פעמים
10 חומש, ותנן במשנה (ב"ק קג) שישנו אופן כזה, באדם שגול
11 מחבירו וכפר ונשבע לשקר והודה, ונתחייב לשלם לנגזל קרן
12 וחומש, ותנן לו ולנגזל את הקרן של הגניבה, ונשבע לו על
13 החומש, דהיינו, לאחר שנתן את הקרן בלבד טען הגזלן ששילם
14 לנגזל אף את החומש, ונשבע על כך, ואחר כך הודה שלא שילם
15 את החומש, הרי זה הגזלן חייב להשיב את החומש שכפר בו,
16 ומוסיף לשלם לנגזל עוד חומש על החומש שכפר בו, וכן הלאה,
17 שאם ישלם לו את החומש הראשון שנעשה קרן ויכפור בחומש
18 השני ודהיינו בחומש של החומש הראשון, ישלם שוב קרן וחומש,
19 עַד שִׁיתְּמַעֵט הַקֶּרֶן פְּחוֹת מִשְׁנֵה פְּחוֹתָהּ - עד שיכפור בחומש שאינו
20 שוה פרטוה, שבוה לא חייבתו התורה להוסיף עוד חומש.
21 ולגבי חומש שחייבה תורה את האוכל תרומה בשוגג, כתיב (ויקרא
22 כב יד) 'איש כי יאכל קדש בשגגה ויפה חמישיתו עליו, ובוה אמנם
23 נקט הכתוב בלשון יחיד ולא בלשון רבים כמו בגזל, ומכל מקום
24 הֵנֵן במסכת תרומות (פ"ו מ"א), שגם בזה ישנו אופן שמשלם אדם
25 כמה פעמים חומש. וכך שנינו שם, אדם האוכל תרומה בשוגג,
26 משלם לכהן קרן וחומש, אחד האוכל את התרומה, ואחד השותף
27 משקה של תרומה, ואחד הפך את גופו בשמן של תרומה, אחד
28 האוכל תרומה מהורה ואחד האוכל תרומה ממאה, בכל אופנים
29 אלו דינו שמשלם את הקרן שאכל, ומוסיף את החומש, ואף ישנו
30 אופן שמוסיף חומש דחומשא - חומש על חומש, כגון, אם שילם
31 לכהן קרן וחומש תמורת אכילתו, וחל על התשלומים דין תרומה,
32 ולאחר מכן שב ואכל בשגגה את החומש שנתן לכהן, שבוה עליו
33 לשלם את דמי החומש הראשון שנעשו עתה קרן, ומוסיף עליהם
34 עוד חומש.
35 ואילו לגבי חומש שחייבה תורה להוסיף על פדיון מעשר שני, לא
36 מכתב כתיב - לא מצינו בפסוק רמז שישנו אופן שמשלם כמה
37 פעמים חומש, ואף לא מיתנא תנא - לא שנינו במשנה דין כזה
38 שאם חזר והייל את החומש הראשון שנתן למעשר עליו להוסיף
39 עליו עוד חומש, ולא איבעיני איבעיא לן - ואף לא עלה ספק בליבנו
40 לומר כן, שמאחר ואין לזה רמז במקרא לא חידשו חכמים דין כזה.
41 ועתה מבאר רבא שלגבי הקדש יש להסתפק בענין זה: ולגבי חומש
42 שחייבה תורה להוסיף על פדיון הקדש, כתיב (ויקרא כו טו) 'ואם
43 המקדיש יגאל את ביתו ויפה חמישית כסף ערְבֵךְ, שהוא לשון
44 חומש יחיד, ותנן - ושנינו במשנה להלן (נה): שאדם הפודה את
45 הקדש מוסיף חומש על שווי ההקדש. מדייקת הגמרא: חומשא תנן
46 חומשא דחומשא לא תנן - חומש שנינו שצריך להוסיף על הפדיון,
47 אך חומש על חומש לא שנינו.
48 מאי - מה יהא הדין באדם שפדה את ביתו מרשות ההקדש, ונתן
49 תמורתו קרן וחומש, ועתה חפץ הוא לשוב ולחלל את החומש
50 שנתן על מעות או חפץ אחר, האם צריך הוא להוסיף שוב חומש
51 או לא.
52 צדיי הספק: האם גבי תרומה הטעם שיש להוסיף חומש על חומש,
53 אף שנקט בה הכתוב לשון יחיד ולא לשון רבים, הוא משום דכתיב
54 בה 'ויסף חמישיתו', ומשמעות תיבה זו היא שיוסיף ויחזור ויוסיף,
55 ואם כן אף לגבי קדש נמי יש לומר כן, דהא כתיב ביה 'ויסף

57 ואם אמר פרה זו בשווי חמש סלעים תהא קדושה תחת פרה של
58 הקדש, או שאמר טלית זו בשווי חמש סלעים תהא קדושה תחת
59 טלית של הקדש, אף בזה הקדשו פדוי, ואף אם אין הטלית או
60 הפרה שוים חמש סלעים כמו שאמר, אלא שעליו להשלים את
61 ההפרש להקדש.
62 ומוסיפה הברייתא ואומרת, שעל פדיית הקדש הראשון הרי הוא
63 מוסף חומש, אך על פדיית הקדש השני, אם יחפוץ עתה לשוב
64 ולפרות את הפרה או הטלית שהקדיש תמורת פרה וטלית של
65 הקדש, אין הוא מוסף חומש. ומוכח מדברי הברייתא כדברי רבי
66 יהושע בן לוי, שאין מוסיפים חומש אלא על פדיית הקדש ראשון
67 ולא על פדיית הקדש שני.

משנה

68 אגב שהתבאר שיעור אונאה, מבארת המשנה אף את שיעור
69 הטענה וההודאה, ואגב ששיעור ההודאה בפרוטה, מביאה דברים
70 נוספים ששיעורם בפרוטה.
71 **האונאה** - שאונה את חבירו במקח, שיעורה **ארבעה** מעות **כסף**
72 למקח ששוויי סלע, כמבואר לעיל (מט): וכשאונה בשיעור זה,
73 המקח קיים, וצריך להשיב את האונאה. והפנינה - שתובע את
74 חבירו והלה מודה במקצת, כדי שייחייבוהו שובעת מודה במקצת,
75 צריך שיתבע לפחות שתי מעות כסף, וההודאה שהנתבע מודה
76 לטענתו, צריך להודות שנה פרוטה ולכפור בשאר, או לכפור
77 פרוטה ולהודות בשאר, ואז הוא מודה במקצת שחייב שבועה. אך
78 אם תבע פחות משתי כסף, או שהודה או כפר פחות מפרוטה, אינו
79 נשבע.
80 **חמש פרוטות הן** - חמש דברים שדינם תלוי בפרוטה. ההודאה של
81 מודה במקצת, צריכה להיות שנה פרוטה, כפי שהתבאר. והאשה
82 מתקדשת בשנה פרוטה. והנחנה בשנה פרוטה מן הקדש בשוגג,
83 מעל, ויצא הקדש לחולין, וצריך להביא אשם מעילה. והמוצא
84 חפץ עם סימן שנה פרוטה, חייב להכריז - לברר למי אבד,
85 ולהשיבו. והגזול את חבירו שנה פרוטה, ותבעו בדין, ונשבע לו
86 שלא גולו, כששב ומודה שגול, צריך להוסיף על הגניבה חומש,
87 ומביא אשם, וכיון שצריך זאת לכפרה, יוליכנו לגזילה אחריו,
88 אפילו אם הלך למדי, ואין די ששייבה לשלוחו.

גמרא

89 שנינו במשנה, האונאה ארבעה כסף. מקשה הגמרא: מדוע צריך
90 לומר זאת, הרי תנינא תדא וימנא - שנינו זאת פעם אחת (לעיל
91 מט). האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע,
92 שכשהמקח בסלע, ואונה בארבע מעות, שהם שתיים ושישיתן
93 למקח, צריך להחזיר האונאה, ומדוע שנה זאת שוב. מתרצת
94 הגמרא: כיון שרצה לשנות בהמשך, הפנינה שתי כסף, וההודאה
95 במקצת המחייבת שבועת הדיינים היא שנה פרוטה, ודין זה
96 אצטריכא ליה - הוצרך לשנותו, ואגב זה שנה את תחילת המשנה.
97 מקשה שוב הגמרא: הא נמי תנינא - גם את זה שנינו כבר (שבועות
98 לח). שבועת הדיינים - שבועה שמחייבים הדיינים בהודאה
99 במקצת, צריך שתהיה הפנינה לפחות שתי מעות כסף, וההודאה
100 לפחות בשנה פרוטה, ומדוע שנה זאת שוב. מתרצת הגמרא:
101 מחמת שפיא אצטריכא ליה - הוצרך לשנות את הסיפא, דתנינא
102 בסיפא, חמש פרוטות הן, ואגב זה שנה הטענה שתי כסף וההודאה
103 שנה פרוטה:
104 שנינו במשנה: חמש פרוטות הן וכו'; מקשה הגמרא: וליתני נמי -
105 שישנה גם שהאונאה פרוטה, כשהמקח בשש פרוטות. מתרצת
106 הגמרא: אמר רב כהנא, זאת אומרת, שאין דין אונאה לפרוטות -

1 **ובאמצע הקדש ליתא** - ולא ניתן להתפיס בה קדושה תמורת דבר
2 אחר של הקדש, הרי אין הדבר כן, ומדוע אומרת הברייתא שיש
3 ללמוד מבהמה טמאה שאין מוסיפים חומש על הקדש שני.
4 מתרצת הגמרא: אמר ליה רבינא לרב אשי, הטעם שיש ללמוד
5 מבהמה טמאה שאין מוסיפים חומש על הקדש שני, לפי שאינה
6 שייכת בסוף הקדש - אין בהמה טמאה נשאת בקדושתה לעולם,
7 אלא יש לפדותה בדמים או בחפץ אחר, מכיון שאין היא ראויה
8 לקרבן, ואף לא לבנותה בתוך בנין בית המקדש, ומאחר שאינה
9 שייכת בסוף הקדש יש ללמוד ממנה למעט כל דבר שאינו תחילת
10 הקדש, שאין מוסיפים חומש בפדיונו.

11 שבה הגמרא ומקשה: אמר ליה רב אחא מדיפתא לרבינא, באמצע
12 הקדש מיהא איתא - הרי מכל מקום בהמה טמאה שייכת באמצע
13 הקדש, שהרי ניתן להתפיסה תמורת הקדש אחר, ואם כן עדיין יש
14 להקשות ולסוף נמי חומש אף בפדיון הקדש שני.

15 מתרצת הגמרא: אמר ליה רבינא לרב אחא מדיפתא, הרי הוא
16 [אמצע הקדש] בסוף הקדש, מה סוף הקדש אינו מוסף חומש
17 בפדיונו, כמו שמצינו לגבי בהמה טמאה שאינה שייכת בסוף
18 הקדש ויש חומש בפדיונה, אף אמצע הקדש יש ללמוד שאינו
19 מוסף חומש בפדיונו.

20 אמר ליה רב זוטרא ברביה רב חייב לרבינא, מאי הוית דמדימת ליה
21 לסוף הקדש - מה ראת לדמות אמצע הקדש לסוף הקדש שאין
22 מוסיפים חומש בפדיונו, נדמייה לתחילת הקדש - הרי ניתן לדמותו
23 לתחילת הקדש שמוסיפים בו חומש.

24 אמר ליה רבינא לרב זוטרא בריה דרב מרי, מכתבא לסוף הקדש
25 הוה ליה לדמויי - מסתבר שיש לדמות אמצע הקדש לסוף הקדש,
26 שכן נתפס מנתפס - שכן בשניהם הקדושה נתפסת תמורת הקדש
27 אחר, ואינם דומים לתחילת הקדש שהקדושה חלה על ידי אמירה
28 ללא התפסה בדבר אחר.

29 מקשה הגמרא: אדרבה, לתחילת הקדש הוה ליה לדמויי - יש
30 לדמות אמצע הקדש לתחילת הקדש, שכן דבר שיש אחריו קדושה
31 מדרב שיש אחריו קדושה - שכן בשניהם ניתן להתפיס בהם דבר
32 אחר להקדש ולהוציאם לחולין, בעוד שדבר שהוא סוף הקדש לא
33 ניתן לחלל את קדושתו על דבר אחר.

34 ומחמת קושיא זו חזרת בה הגמרא מן התירוץ שיש לדמות אמצע
35 הקדש לסוף הקדש, ומבארת באופן אחר כיצד יש ללמוד מבהמה
36 טמאה שאין מוסיפים חומש בהקדש שני: דאמר רבא - כפי
37 שדרש רבא (יומא לד). את דברי הכתוב לגבי סדר המערכה
38 (ויקרא ו ה) ובער עליה הפהן עצים בבקר בבקר, וערף עליה
39 העלה והקטיר עליה חלב השלמים, שלפיכך הוסיף הכתוב את
40 האות ה"א בתיבת העולה, כדי ללמד שתהא עולה זו של קרבן
41 התמיד עולה ראשונה לקרבנות היום, ולא יהא שום קרבן קרב
42 קודם תמיד של שחר, והבא נמי יש לדרוש את הכתוב (ויקרא כו
43 כז) יאם בבהמה הטמאה ופדה בערף ויסף חמשתו עליו,
44 שלפיכך הוסיף הכתוב את האות ה"א בתיבת הטמאה, לומר לך
45 שדווקא בהמה טמאה שהיא ראשונה להקדש מוסיפים חומש
46 בפדיונה, אבל על פדיון הקדש שני אין מוסיפים חומש.

47 הגמרא מביאה ראייה לדברי רבי יהושע בן לוי שאין מוסיפים
48 חומש על פדיית הקדש שני: תניא בברייתא פותיה דרבי יהושע בן
49 לוי, אדם החפץ לפדות פרה או טלית של הקדש, ונוטל פרה או
50 טלית של חולין ואומר פרה זו תהא קדושה תחת פרה של הקדש,
51 או טלית זו תהא קדושה תחת טלית של הקדש, הדין הוא שהקדשו
52 פדוי, אף אם הפרה או הטלית שהתפיס בהם קדושה אינם שוים
53 בערך הפרה או הטלית של הקדש, ומכל מקום יד הקדש על
54 העליונה, שאם הפרה או הטלית שהתפיס שוים יותר משל הקדש
55 קנה ההקדש את הכל, ואם שוים הם פחות משל הקדש עליו
56 להשלים את הדמים להקדש.

בבא מציעא. פרק רביעי - הוזהב - דף נה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רלא

תוספת

רש"י

באמצע הקדש ליהוה. נהי דבסוף הקדש לא משכחת לה משום דלאו למזבח חזיא ולא לשקענה בבגן מיהו בקדש שני משכחת לה שמתפיקה תחת אחר וחוור ופודה אותה: לפי שאינה בסוף הקדש. ומשום הכי אימעיט אמצע הקדש מינה כדמפרש ואזיל (סוף הקדש אמצע הקדש) מדמיין לסוף הקדש: מה סוף הקדש. נפקא לן מינה דמעט מחומש:

באמצע הקדש ליהוה אמר ליה לפי שאינה בסוף הקדש אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא באמצע הקדש מיהו איתא ולוסיף נמי חומש אמר ליה הרי הוא בסוף הקדש מה סוף הקדש אינו מוסיף חומש אף אמצע הקדש אינו מוסיף חומש אמר ליה רב זוטרא בריה דרב מרי לרבינא מאי חיות דקדמות ליה לסוף הקדש נדמייה לתחילת הקדש א"ל מסתברא לסוף הקדש הו"ל לדמויי שכן נתפס מנתפס אדרבה לתחילת הקדש הוה ליה לדמויי שכן דבר שיש אחריו קדושה מדבר שיש אחריו קדושה כדאמר רבא העולה עולה ראשונה ה"נ הטמאה טמאה ראשונה תניא פותיה דריב"ל פרה זו תחת פרה של הקדש מלית זו תחת מלית של הקדש הקדשו פרוי ויד הקדש על העליונה פרה זו בחמש סלעים תחת פרה של הקדש מלית זו בחמש סלעים תחת מלית של הקדש הקדשו פרוי על הקדש ראשון מוסיף חומש על הקדש שני אין מוסיף חומש: מתני' האונאה ארבעה כסף והפענה שתי כסף וההודאה שנה פרוטה ופלוטה מתקדשת בשנה פרוטה והנהנה בשנה פרוטה מן ההקדש מעל והמוציא שנה פרוטה חייב לתכרו והגזל את חברו שנה פרוטה ונשבע לו ויליכנו אחריו אפילו למדי: גמ' הנינא חדא וזימנא האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות למקח הפענה שתי כסף וההודאה שנה פרוטה אצטריכא ליה הא נמי תנינא שבועת הדיינין הפענה שתי כסף וההודאה שנה פרוטה סיפא אצטריכא ליה דקתני חמש פרוטות הן: חמש פרוטות הן וכו': וליתני נמי האונאה פרוטה אמר רב כהנא זאת אומרת אין אונאה לפרוטות ולוי אמר יש אונאה לפרוטות וכן תני לוי במתניתיה חמש פרוטות הן האונאה פרוטה וההודאה פרוטה וקדושי אשה בפרוטה וגזל בפרוטה ושיבת הדיינין בפרוטה ותנא דידן מאי טעמא לא קתני ושיבת הדיינין תנא ליה גזל ומי לא תני גזל וקתני אבידה הנד אצטריכא ליה גזל הגזל מחבירו שנה פרוטה ונשבע לו ויליכנו אחריו ואפילו למדי אבידה המוצא אבידה שנה פרוטה חייב להכריז ואע"ג דול ולוי מאי טעמא לא תני אבידה בפרוטה תנא ליה גזל ומי לא קתני גזל וקתני ושיבת הדיינין ושיבת הדיינין אצטריכא ליה לאפוקי מדרב קטינא דא"ר

איאת התם מה יש לי לרבות פרים הנשפרים ושעירי הנשפרים מנין לרבות קדשי קדשים וקדשים קלים ת"ל בבהמה טמאה ואם כל בהמה טמאה וכי פריך לעיל בשלמא בולה לשמים למעטו קדשים קלים וליכא מעילה לא מסיק אדעתיה מסוף הבקריהא דמקבה אף קדשים קלים:

נדמייה לתחילת הקדש. וא"ת אם כן קרא למתני ליה אי למעטו סוף הקדש הא אין חומש שייך בו כיון שאין נפרד עוד וי"ל בגון שלקח אבנים כדי לשקנן בבגן ונמלך עליהם לפדותם ומקרי אפ"ה סוף הקדש כיון שמתחילה היה דעתו לשקנן אי נמי כגון ששפל הבגן ורודח לפדות האבנים אי נמי הכי פריך מני"ל למעטו אמצע הקדש דלמא קרא לא אתא אלא למעטו אין בולה לשמים:

העולה עולה ראשונה. הבתובה ראשונה בקרבנות בפרשת פינחס והיינו תמיד של שחר וכן פ"י רש"י פרק תמיד נשחט (פסחים דף נה: ושם) אי נמי ראשונה שהקריבו ישראל במדבר (למאן) דאמר דעולת תמיד נזא"י אי נמי ראשונה לחינוך המזבח כדאמר בהתכלת (מנחות דף מט: ושם) אין מתכבין את המזבח אלא בתמיד השחר:

פרה זו תחת פרה של הקדש הקדשו פרוי. וא"ת והכתיב ויביא (כו) ויהי הוא ותמורתו יהיה קדש י"ל דהכא מיירי בקדשי בדיק הבית ואפילו בתמימים דאמר גריש תמורה (ו' ה) המתפסים תמימים לבדוק הבית א"ע ששבור בלא תעשה מה שעשה עשוי והא דאמר' התם כל הראוי לגבי המזבח אינו יוצא מיד מזבח לעולם היינו דכשפורצין אותו מוכרין אותו לצרכי עולות אי נמי מיירי אפילו בקדשי מזבח ובגון שקדם המום להקדש דאינו עשה תמורה אכל אין לפרש דמיירי אפילו קדם הקדשו למזמו ובגון דידו אקדש דלא עבדי תמורה אלא היכא דאנח ידו אוזולין דפרה זו תחת פרה של הקדש משמע דידו אוזולין:

מלית זו בחמש סלעים הקדשו פרוי. הכא לא גריסין יד הקדש על העליונה דכיון שנחבון לחלל הקדש אפילו שנה הרבה על דבר מועט מחולל כדאמר שמואל לקמן אבל ברישא שלא הזכיר שום שנה לא היה דבועתו לקנות ההקדש אלא לחללו שנה בשנה לכך ישלים ואם הותיר יד הקדש על העליונה ולכך לא עירב לשנות הבנות יחד:

ותנא ידן מאי טעמא לא תני ושיבת הדיינין. תימה לישני דאית ליה דרב קטינא דננקטין אפילו לפחות משנה פרוטה כדבין אמר דלוי דתני ושיבת הדיינין לא איצטריך אלא לאפוקי דרב קטינא וי"ל דמסקנן דבתחילת דין מודה רב קטינא דבעינן שנה פרוטה להכי פריך ותנא ידן ליתני ושיבת הדיינין דמשמע דתחילת ושיבה וכי משני אלו לאפוקי דרב קטינא סביר דרב קטינא אית ליה דננקטין אפילו להתחיל ולישבא:

ולעיל

קטינא כ"ד ננקטין אפילו לפחות משנה פרוטה ולוי מ"ט לא קתני הקדש בחולין קמיירי בקדשי' לא קמיירי אלא תנא ידן דקא מיירי בקדשים נחני מעשר בפרוטה כמאן דאמר אין בחומשו פרוטה וליתני חומש מעשר בפרוטה כקרינא קא מיירי בחומשו לא קא מיירי גופא אמר רב קטינא כ"ד ננקטין אפילו לפחות משנה פרוטה מתוב רבא ואת אשר הטא מן הקדש ישלים לרבות

1 לרבנות פחות כו'. ואת דרש דכל אתון וגמין רביבין: אם הווקפו בית דין לשנה פרוטה.
 2 בין תובע לנתבע: גומרין אפילו פחות. אם חזר השני והתבע פחות משנה פרוטה קודם
 3 שעמדו ביד משם נוקקין לו: מרתני' האוכל תרומה. בשוגג תרומה גדולה: ותרומות
 4 מעשר. מעשר מן המעשר: ותרומת מעשר של דמאי. שהלוקח מעם הארץ צריך להפריש
 5 מספק אכל תרומה גדולה של דמאי ליקא דלא
 6 חיובוהו חכמים להפריש כדאמרי' בוסתה (שם טו)
 7 (מת) לפי ששלח בכל גבול ארץ ישראל ורָאָה
 8 שלא היו מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד
 9 אלא ותיירין היו בה: מוסף חובש. דכל הני
 10 איקרו תרומה בתרומת מעשר כתיב (במדבר יח)
 11 ותרומות ממנו תרומת ה': בחלה כתיב (שם טו)
 12 חלה תרומה תרומה בכבורים כתיב (דברים יב)
 13 ותרומת דף ואמר לנו אלו בכורים (מכות ד יז)
 14 וכל דמי חד נינהו דמשם אָחד הו' באין: נטע
 15 רבועי. מוסף חובש בפדיונו דפרדיון נטע רבועי
 16 קדש קדש גמר ממעשר בפי' שני דקדושי (דף
 17 נה) גבי נטע רבועי כתיב קדש הלולים וגבי
 18 מעשר כתיב כל מעשר הארץ מרע הארץ וגו'
 19 והני תרי נמי חד חשיב להו דמחר קרא נפקי
 20 דדומש גנטע רבועי לא כתיב אלא מעשר ליה
 21 שלו. דזקא נקט שאם חילל של אחרים אין
 22 מוסף חובש איש ממעשרו כתיב (ויקרא כז)
 23 הקדשו. ולא של אחרים המקדיש כתיב: תתקנה.
 24 בשוגג דחייב קרבן מעילה וחומש: גמ' קשיא
 25 ליה לר"א. משנתנו יהיה קשה לר"א בן פדת
 26 עשו חכמים חייב. לחסוף על תרומת מעשר
 27 של דמאי חובש שאין הפרשתו אלא מדבריהם:
 28 הפביא נטע מפרנית תני. לא אשא שעשאו בעלה
 29 שלח לחלוכלו לגרש הצריכוהו לומר בפני
 30 נכתב ונתתם ויהם מפרש לפי שאין בקיאין
 31 לשמה ואין עדים מצויין לקיימו: ויציא. מי
 32 ששאלה על ידי זה וטעמיהו איתו. גבי מעשר
 33 שני של דמאי קתני לה: נחושט על תפירות.
 34 ואפי' חזי לירושלים: וְחָזוּר וְנִשְׁתָּה אֶת תְּפִירוֹת.
 35 ויעלה הכסף לירושלים דבתיב (דברים יד) צרת
 36 הכסף והכ"א יעלו פירות ויאכלו בירושלים.
 37 ולא הווקדוהו לכך לחזור ולחללן ואם רוצה
 38 מעלה הפירות עצמן דהקילו בו ופי' מחללין
 39 בו. סקנא דתיבתא דאיתוהי רב ששת היא
 40 והכי קאמר שמענו לר"מ דמיקל בפדיון דמאי
 41 לחללו כסף על כסף כסף על נחשת ובמעשר
 42 ודאי מי מחללין כי האי גונא אפילו כסף על
 43 נחשת דדמי לפדיון והתני בו: שנתערבו. ורוצה
 44 ליתנות בשל חולין: מביא כסף על נחשת
 45 מביא דדמי סלע ואומר כל מקום בו נמצאו
 46 שתיקון חולין והמעות מעשר: ובוחר את היתא
 47 שָׁתָן. ומחלל עליה המעות הללו ותהא היא מעשר והמעות והסלע השני חולין
 48 כבראשונה:

מפני

אין יותר מחכמים והקא מיקל טפי מחכמים אכל הא לא קשיא ליה אמאי מוסף חובש בתרומת מעשר של דמאי כדאי ובפדיון לא מחמיר בדמאי כדמאי כדאי אכל בפדיון שאינו עושה בעיניה לא החמירו והוצרך להביא מתניתין דמחללין כסף על נחשת מדוחק דלא חיוא כמו כן מיקל ר"מ כדאי וא"כ משנה הוא דמאי כדאי כמו בתרומת מעשר לכך מיימי' דגבי ודאי אין מחללין כסף על נחשת שלא מדוחק וא"כ קשה דהא מיקל בדמאי לגבי ודאי יותר מחכמים ואביי ס"ל כסמוך דשמא ר"מ מחמיר גבי מיתה בדמאי כדאי יותר מחכמים וגבי לאו לא מחמיר כמו כדאי ורבנן אע"ג דמחמירי גבי לאו גבי מיתה דתרומת מעשר של דמאי אין נראה להם לקנט חובש כדפי' דאפילו כדאי לא היה לקנט אם לא שצותה תורה ומיהו קשה דגרסינן במשנה במלתיה דר"מ ובלבד שיפדה הפירות ו"ל כך מחללין כסף על כסף אפילו לחזור ולפדות אותו הכסף על דבר אחר וכן נחשת על הפירות דומיא כמו שפירש כסף על כסף ובלבד שיפדה פירוש בלבד שיהא דעתו מתחילה כשהחל נחשת על הפירות לחזור ולפדות הפירות או מותר אכל אם היה אז דעתו להעלותם ומקל לפדותן צריך להעלותן:

לא

1 (לעיל) **בְּמֵאֵן** דאמר אין פרומושו. ולמד אין בו קשה וכן נמי איתותב לעיל: **וְכִי** עשו
 2 דבריהם כשל תורה. אע"ג דבבמה מקומות עשו אפי' יותר משל תורה היינו
 3 היבא דשיין לקנט כדי לעשות קייג אכל הכא אפילו בתרומת מעשר ודאי לא היה שיין
 4 למקנט חובש אם לא שאמרה תורה ולכך לא היה לקנט בשל דמאי ומשני דה"ג עשו והלך
 5 ממור אע"פ שאין סקרא אלא משום דקאשת איש
 6 תולד ממור:
 7 **וְלֹא** אמר בפני נכתב ונתתם. נכתב לא נקט אלא
 8 משום רבנן דלר"מ אין צריך לומר נכתב
 9 דאי' יהיה אומר היה ר"מ אפי' מצאו באשפה
 10 כשר:
 11 **וְחַכְמִים** אומרים אין תולד ממור. מודלא
 12 קאמרי רבנן לא תמצא דעדיפא טפי
 13 מכלל דסבירא להו דתמצא אע"ג דאין תולד ממור:
 14 **כִּיצַד** יעשה. פירוש לרבנן כיצד יעשה אם ניסת
 15 שלא יצטרך להוציא אי נמי לר"מ כיצד יעשה
 16 קודם שניסת ולא יצטרך גט אחר אכל אחר
 17 קודם שניסת ולא יצטרך גט אחר אכל אחר
 18 **וְהַלְלָנוּ** הימנו. וא"ת ויאמר בפני נכתב ונתתם
 19 בעודנו בידה וכי תיקא צריך לומר
 20 קודם שניסת והאמר הפרק קמא דגיטין (דף ה. ושם)
 21 בגון שנתנו לה ולא הספיק לומר עד שנתקדש
 22 ויש לומר דצריך לומר אחר נתיבה מיד
 23 שנתקדשה בעודם עוסקים באותו ענין:
 24 **כֶּסֶף** על נחשת. וא"ת כיון דהתא דמחללים כסף
 25 על כסף אע"ג דאסור כדאי אפילו מדוחק
 26 כ"ש כסף על נחשת דשרי דאפי' כדאי מדוחק
 27 שרי כדאמר בסמוך ו"ל אידי דתנא נחשת על
 28 פירות דפליגי בה רבי מאיר ורבנן תנא נמי כסף על
 29 נחשת דהוה נמי טבעא אפיקא:
 30 **וְיַחְזוּר** ויפדה. פרש"י כן צריך לעשות דבעינן
 31 וצרת הכסף ביד חכמים אומרים אם
 32 ירצה יעלה הפירות עצמן ופרקי דבדאי אסור
 33 כסף על נחשת שלא מדוחק והקא גבי דמאי שרי
 34 וקשה לפרשו דמבמה מקומות דמי' לאתווי
 35 דמצינו דמאי קל כדאי דבמסכת דמאי (פי"א מ"ב)
 36 תנו הדמאי אין לו חובש ואין לו בעור ובמתני'
 37 תנו נמי מעשר שני מוסף חובש ולא קתני של
 38 דמאי כדקתני גבי האוכל תרומת מעשר ועל
 39 חנם הביא מתני' דמאי ודמעשר שני ותו
 40 מדקאמר מדוחק אין שלא מדוחק לא משמע
 41 דשאר המשנה אתיא ליה שפיר והלא עדיפא
 42 דמי' למפרך דכסף על כסף אסור כדאי אפי'
 43 מדוחק מודלא מתנה על אחר מן הסלעין ובדמאי
 44 שרי ותו אמא שפירש דלפדות הפירות עדיף
 45 מלעלות אפאק דמבמה מקומות דכתיב פ"ג
 46 דמעשר שני מ"ב) גבי לקוח בכסף מעשר שני
 47 שנטמא בו אמר להם לא אם אמרתם בו תאמר בלקוח שאינו נפדה טהור כדוחק מקום
 48 אלא לקוח צריך להעלותו וכן בבמה דכתיב לכן נראה לפרש דלר"מ אם ירצה לחזור
 49 ויפדה הפירות חכאי' דצריך להעלותו ופרקי אמאי דשני שמואל דר"מ מחמיר בדמאי
 50 יותר מחכמים והקא מיקל טפי מחכמים אכל הא לא קשיא ליה אמאי מוסף חובש בתרומת מעשר של דמאי כדאי ובפדיון לא מחמיר בדמאי כדמאי כדאי כמו בתרומת מעשר לכך מיימי' דגבי ודאי אין מחללין כסף על נחשת שלא מדוחק וא"כ קשה דהא מיקל בדמאי לגבי ודאי יותר מחכמים ואביי ס"ל כסמוך דשמא ר"מ מחמיר גבי מיתה בדמאי כדאי יותר מחכמים וגבי לאו לא מחמיר כמו כדאי ורבנן אע"ג דמחמירי גבי לאו גבי מיתה דתרומת מעשר של דמאי אין נראה להם לקנט חובש כדפי' דאפילו כדאי לא היה לקנט אם לא שצותה תורה ומיהו קשה דגרסינן במשנה במלתיה דר"מ ובלבד שיפדה הפירות ו"ל כך מחללין כסף על כסף אפילו לחזור ולפדות אותו הכסף על דבר אחר וכן נחשת על הפירות דומיא כמו שפירש כסף על כסף ובלבד שיפדה פירוש בלבד שיהא דעתו מתחילה כשהחל נחשת על הפירות לחזור ולפדות הפירות או מותר אכל אם היה אז דעתו להעלותם ומקל לפדותן צריך להעלותן:

37 חיווק לְדַבְרֵיהֶם לְהוֹסִיף חוּמוֹשׁ, כְּתוּרֹת מַעֲשֵׂר שָׁל תּוֹרָה.
38 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אָמַר רַב נְחֶמְךָן אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲאֵם מִנִּי - מִשְׁנֵינוּ
39 כְּמִי הִיא, כִּרְבִי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר, עֲשׂוּ חֲכָמִים חִיוּק לְדַבְרֵיהֶם כְּשֶׁל
40 תּוֹרָה, וּמוֹכִיחַ זֹאת מִבְּרִייתָא: דְּתַנָּא, שְׁלִיחַ הַמְּבִיא גַט אִשָּׁה
41 מְקֻדְּשֶׁת הֵיטָּם, שִׁשְׁלָחוּ הַבַּעַל לְהוֹלִיךְ גִּט לְאִשְׁתּוֹ, וּתְקַנּוּ חֲכָמִים
42 שֶׁבְּמִסְרֵת הֵגֵט יֵאֱמָר בְּפָנָי נִכְתָּב וּבְפָנָי נְחָתָם, אִם תַּנְּוּ לָהּ, וְלֹא
43 אָמַר לָהּ בְּפָנָי נִכְתָּב וּבְפָנָי נְחָתָם, הֵגֵט פְּסוּל, וְאִם נִישְׂאָת לְאַחַר,
44 יוֹצִיא - יִגְרַשׁ זֶה שְׁנִשְׂאָת, וְהוֹלֵךְ מִנִּישְׂאוֹיֶן אֶלּוּ מְמוֹר, דְּקָרִי רְבִי
45 מֵאִיר. וְחֲכָמִים אֲמָרִים, אִין הוֹלֵךְ מְמוֹר, בִּיצֵד יַעֲשֶׂה הַשְּׁלִיחַ לְתַקַּן
46 שְׂתַּחֲא נִתְיַנֵּת הֵגֵט כְּתִיקוֹן חֲכָמִים, וְיַלְּנֵוּ לִגֵּט מְמָנָה, וְיַחֲזוֹר וְיַתְנֵנוּ
47 לָהּ בְּפָנָי שְׁנִים, וְיֵאֱמָר לָהּ כִּשְׁנוֹתָ לָהּ, בְּפָנָי נִכְתָּב וּבְפָנָי נְחָתָם.
48 הַגִּמְרָא מִבְּרַרְתָּ אַתְּ דְּבִרֵי רְבִי מֵאִיר, וְשׂוֹאֵלְתָּ: וְלְרַבִּי מֵאִיר, וְכִי
49 מְשֻׁם דְּלֹא אָמַר לָהּ בְּפָנָי נִכְתָּב וּבְפָנָי נְחָתָם, יוֹצִיא וְהוֹלֵךְ מְמוֹר,
50 הֵרִי הֵגֵט נִכְתָּב כַּדִּלְכּוֹתוֹ בְּפָנָי הַשְּׁלִיחַ, וְכִי מִחֲמַת שְׁלֹא אֱמַר זֹאת
51 בְּשַׁעַת נִתְיַנֵּת הֵגֵט הוֹלֵךְ מְמוֹר. עוֹנָה הַגִּמְרָא: אִין - כֵּן, וְרַבִּי
52 מֵאִיר אָמַר זֹאת לְמַעְמִיָּה וְלִשְׁתִּיתוֹ, דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא מְשֻׁמִּיָּה
53 דְּעוּלָא, אֲמַר הֵיךָ רְבִי מֵאִיר, כָּל הַמְשֻׁנָּה מִמְטַבְּעָ שְׁמַבְּעוּ חֲכָמִים -
54 מִהֶאֱוֹפֵן שִׁקְבַעוּ חֲכָמִים אִיךָ לְנַהוּג גְּנִיטִין, הֵגֵט אִינוּ גַט, וְאִם
55 נִישְׂאָת, יוֹצִיא זֶה שְׁנִשְׂאָת, וְהוֹלֵךְ מִמֵּנוּ מְמוֹר. הֵרִי שְׁעֵשׂוּ חִיוּק
56 לְדַבְרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה, וְאִף בְּתוֹרֹמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי הַחֲמִירוּ עַל
57 הַאוּכֹלָה בִּשְׁוֹגַ שְׁיֹסִיף חוּמוֹשׁ, כַּאֲכֹל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְדַאי.
58 מְתָרִב וְיִמְקָשׁוּ רַב שֵׁשֶׁת עַל תִּירוּצוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, שֵׁנִינוּ בְּדַמַאי (פ"א
59 מ"ב). כִּסְף מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמַאי, מְחֻלְּלִין אוֹתוֹ מִמְטַבְּעוֹת כְּסָף עַל
60 מְטַבְּעוֹת כְּסָף, וְכֵן מִמְטַבְּעוֹת נְחוֹשֶׁת עַל מְטַבְּעוֹת נְחוֹשֶׁת, וְכֵן
61 מִמְטַבְּעוֹת כְּסָף עַל מְטַבְּעוֹת נְחוֹשֶׁת, וְכֵן מִמְטַבְּעוֹת נְחוֹשֶׁת עַל
62 הַפִּירֹת שֶׁל חוֹלִין, אִף חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְיַחֲזוֹר וְיַפְדָּה אֶת הַפִּירֹת
63 בְּכֶסֶף, וְיַעֲלֶה אֶת הַכֶּסֶף לִירוּשָׁלַיִם, דְּקָרִי רְבִי מֵאִיר, וְחֲכָמִים
64 אֲמָרִים, אִם יִרְצוּ יַעֲלֵוּ אֶת הַפִּירֹת שֶׁחִילְלוּ עֲלֵיהֶם וְיִאֲכְלוּ
65 בִירוּשָׁלַיִם, וְאִין צְרִיךְ לְחַלֵּל אֶת הַפִּירֹת עַל מְטַבְּעוֹת.
66 בִּישְׁנַה זֹו מִבּוּאָר שְׂרֵבִי מֵאִיר מִיקַל בְּפִרְדוּן דְּמַאי שֶׁאִשְׁפָּר לְחַלְלוּ
67 כֶּסֶף עַל כֶּסֶף וְכֶסֶף עַל נְחוֹשֶׁת, וּמוֹכִיחַ רַב שֶׁשֶׁת שֶׁבְּמַעֲשֵׂר וְדַאי לֹא
68 הִקִּילוּ בּוּז: וְכִי מִחֻלְּלִין - וְכִי בְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי דִאֲוִרִיתָא מוֹתֵר לְחַלֵּל
69 כְּסָף עַל נְחוֹשֶׁת, וְהֵא תַנּוּ (מַעֲשֵׂר שְׁנֵי פ"ב מ"ו), סְלַע שָׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי
70 וְסְלַע שָׁל חוּלִין שֶׁנִּתְעַרְבּוּ, וּרְוַצָּה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַטְבַּע שֶׁל חוּלִין,
71 וְאִינוּ יוֹדַע אִיזוֹ הִיא, מְבִיא כְּשׁוּי סְלַע, מְעוֹת נְחוֹשֶׁת, וְאֲמַר, כָּל
72 מְקוֹם שֵׁשְׁנָה סְלַע שָׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, מְחוּלְּלָת הִיא עַל מְעוֹת הַלָּלוּ,
73 וּמְעוֹת אֶלּוּ נַעֲשִׂים מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וְהִסְלַע הַקְדוּשָׁה יוֹצֵאת לְחוּלִין,
74 וּבִדְרָא אֶת הַסְּלַע הַיְפָה שְׁבֵהָן - שֶׁבְּסַלְעִים שֶׁהֲתַעֲרְבוּ, וּמְחֻלְּלוּ
75 לְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁבְּמַעֲשֵׂר עֲלֵיהֶן, נִמְצָא שְׁסַלַע אַחַת וְהַמְעוֹת חוּלִין, וְרַק
76 בְּסַלַע הַיְפָה קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי. וְהִטְעַם שְׁצָרִיךְ לְהַבִּיא מְעוֹת
77 נְחוֹשֶׁת, וְלֹא בּוֹרֵר אֶת הַסְּלַע הַיְפָה שֶׁבָּהֶם, וְיֵאֱמַר, אִם הִיא מַעֲשֵׂר
78 שְׁנֵי הֵרִי טוֹב, וְאִם לֹא, תַּחֲא הַשְּׁנֵיָה מְחוּלְּלַת עֲלֵיהָ,

1 ולומדים מזה, לְרַבּוֹת אֶת הַמוּעַל פְּחוֹת מְשֻׁנָּה פְּרוּקָה, לְהִשְׁבּוֹן -
2 לְהַשִּׁיב לְהַקְדֵּשׁ, מִשְׁמַע, דוּוֹק לְקַדְּשׁ שֶׁהֲתַרְבָּה כַּאֲן, אִין - צְרִיךְ
3 לְהַשִּׁיב פְּחוֹת מִפְּרוּטָה, אֲכַל לְהַדְיוּט שְׁלֹא הֲתַרְבָּה, לֹא מְשִׁיבִים
4 פְּחוֹת מִפְּרוּטָה, וְלֹא כֶּרֶב קִטְיָנָא שְׁבִית דִּין נּוֹקְקִים לְפַחוֹת מִפְּרוּטָה.
5 וּנְדַחָה מַה שֶׁהוּבָא בְּשֵׁם רַב קִטְיָנָא: אָלָא, אִין בֵּית דִּין נּוֹקְקִים
6 לְפַחוֹת מִפְּרוּטָה, וְאִי אָתְמַר - וְאִם נֵאֱמַר בְּבֵית מַדְרַשׁ, הֵכִי אָתְמַר
7 - כֵּךְ נֵאֱמַר, אָמַר רַב קִטְיָנָא, אִם הוּזְקָקוּ בֵּית דִּין לִישָׁב בְּדִין לְשָׁנָה
8 פְּרוּקָה, כֹּל שְׁלֹא עִמְדוּ מִמוּשְׁבָם, גּוֹמְרִין לְדוֹן אָפִילוּ אִם הִתְבַּע
9 תְּבַע אֶת הַתּוֹבַע לְפַחוֹת מְשֻׁנָּה פְּרוּקָה, מְשׁוּם שְׂרַק בְּתַחֲלִילַת יְשִׁיבַת
10 בֵּית הַדִּין קְעִינָן - אִנוּ צְרִיכִים שִׁיחָא נִידוֹן עַל פְּרוּקָה, אַךְ נִמְנָר דִּין,
11 לֹא קְעִינָן - אִין אִנוּ צְרִיכִים שִׁיחָא פְּרוּקָה, וְאִף עַל פְּחוֹת מִפְּרוּטָה
12 דַּיִם:

משנה

13 אף משנה זו אינה שייכת לפרק זה, אלא אגב שהביאה המשנה
14 לעיל (ע"א) 'חמש פרוטות הן, מביאה גם ש'חמש חומשין הן':
15 הַמְשָׁה מִינֵי תְּשֻׁלוּמֵי חוּמְשֵׁין הֵן, שְׁצָרִיךְ לְהוֹסִיף חוּמוֹשׁ עַל שְׁוִי
16 הַדְּבַר שֶׁהִבְיָאוּ לְחִיּוּב. וְאִלּוּ הִי: א. זֶר הַאֲכַל בְּשׁוּגַ תְּרוּמָה גְּדוּלָה.
17 וְכֵן אִם אֲכַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שִׁמְפֵּרִישׁ הַלּוּי עֲשִׁירִית מִן הַמַּעֲשֵׂר
18 שִׁקִּיבַל, וְדִינוּ כְּתוּרֹמָה. וְכֵן אִם אֲכַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שָׁל דְּמַאי,
19 שֶׁהוּפְרָשָׁה מִפִּירוֹת עִם הָאָרֶץ, שְׁחַשְׁשׁוּ חֲכָמִים שְׁלֹא הוּפְרָשָׁה
20 מַעֲשֵׂרוֹת, וְהִפְרִישׁ הַלּוֹקַח מַעֲשֵׂר רַאשׁוֹן, וּמִהַמַּעֲשֵׂר הִפְרִישׁ
21 תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. וְהַחֲלָה שִׁמְפֵּרִישִׁים מִן הָעִיסָה. וְהַבְּבוּרִים שִׁמְבִיאִים
22 מִבִּיכּוּרֵי שֶׁבַע הַמֵּינִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. זֶר הַאוּכֹל בְּשׁוּגַ אַחַד מִכֹּל
23 אֶלּוּ, מוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן חוּמְשָׁה, וְנוֹתְנוּ לְכַהֵן.
24 ב. וְהַפְּדָה נְטַע רְבִיעֵי - פִּירוֹת אֵילָן בְּשֶׁנָּה הֲרַבִּיעַת נִטְעִיתוּ, וְכֵן
25 הַפְּדוּהָ פִּירוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, שְׁדֵינִים שֶׁל אֶלּוּ לְהַעֲלוֹתָם וְלֹאֲכֹלָם
26 בִירוּשָׁלַיִם, אוּ לְפַדוֹתָם וְלִהְיוֹתָם דְּמִיהֶם לִירוּשָׁלַיִם לְקַנּוֹת
27 מֵאֲבֹלִים לֹאֲכֹלָם שִׁם, וְהִטְעַם רַבְעִי אוּ הַמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי הֵם שָׁלוּ,
28 מוֹסִיף בְּפִדּוֹן חוּמְשָׁה מִדְּמֵי הַפִּירוֹת.

29 ג. הַפְּדָה אֶת הַקְּדוּשָׁה - שֶׁהוּא הַקְּדִישׁוֹ, מוֹסִיף חוּמְשָׁה. דֵּה נִתְּנָה שְׁנָה
30 פְּרוּקָה מִן הַקְּדוּשָׁה בְּשׁוּגַ, מוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן חוּמְשָׁה. הִוּוּ הַגּוֹזֵל אֶת
31 חֲבִירוֹ שְׁנָה פְּרוּקָה, וְנִשְׁבַּע לּוֹ בִּשְׁקַר שְׁלֹא גִזַּל, כִּשְׁבֹא לְהַתְּכַפֵּר,
32 מוֹסִיף חוּמְשָׁה עַל הַגּוֹזֵל, וְנוֹתְנוּ לְנֹגֵל:

גמרא

33 רבי אלעזר בן פדת מקשה על הדין שהאוכל תרומת מעשר של
34 דמאי מוסיף חומש: אָמַר רַבָּא, נִשְׂרִיא לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֵּן פְּדַת, מַה
35 שְׁשֵׁנִינוּ שֶׁהַאוּכֹל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שָׁל דְּמַאי מוֹסִיף חוּמוֹשׁ, הֵרִי
36 מִדִּאֲוִרִיתָא חוּלִין הִיא, וְקְדוּשַׁתָּהּ הִיא רַק מִדְּרַבְּנַן, וְכִי עֲשִׂוּ חֲכָמִים

המשך ביאור למט' בבא מציעא ליום שישי עמ' ב

8 שואלת הגמרא: הרי המְכַבֵּה שם לחבירו תינינו מְלַבֵּין - בכלל
9 מְלַבֵּין פְּנֵי חֲבִירוֹ הוּא, וּמְדוּעַ כִּפַּל זֹאת רַבִּי חֲנִינָא.
10 מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: כְּדִי לְלַמַּד, שֶׁאִף עַל גַּב דְּרִישׁ בֵּיהּ בְּשִׁמְיָה - אִף
11 שְׁחִבִירו הוֹרַג מְכַנְּנִים אוֹתוֹ כִּכְנִינֵי גֵנְאֵי זֶה, וְאִין פְּנִיו מִתְּלַבְּנוֹת,
12 אֲסוּר לְכַנּוֹת בְּשֵׁם גֵנְאֵי, מְשׁוּם שֶׁהוּא מִתְּבוּיֵן לְהַכְּלִימוּ.
13 אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנִיָּה אָמַר רְבִי יוֹחָנָן,

1 פנים. והטעם, מִשׁוּם דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַבֵּל יוֹרְדִין לְגִיהֵנָם חוּץ
2 מְשֻׁלְּשָׁה. הַגִּמְרָא לֹא הִנִּיחָה לוֹ לְסִיִּים דְּבִרְיוֹ, וּמַקְשָׁה: הַבֵּל סְלַמָּא
3 דְּעִתָּךְ - וְכִי עוֹלָה בְּדַעֲתָךְ שְׁכַל יִשְׂרָאֵל יוֹרְדִים לְגִיהֵנָם. וּמִתְרַצָּת:
4 אָלָא אִמָּא - כֵּךְ יֵשׁ לוֹמֵר, כָּל הַיּוֹרְדִין לְגִיהֵנָם, עוֹלִים מְשָׁם, חוּץ
5 מְשֻׁלְּשָׁה שִׁיּוֹרְדִין וְאִין עוֹלִין, וּמִפְּרָשׁ וְאִלּוּ הֵן שְׁאִין עוֹלִים, הַבָּא עַל
6 אִשְׁתֵּי אִישׁ, וְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חֲבִירוֹ בְּרַבִּים, וְהַמְכַבֵּה שֵׁם רַע לְחֲבִירוֹ,
7 וּמְשׁוּם כֵּךְ בִּנְי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֹזְהָרִים בִּיּוֹתֵר בְּהַלְבַּנֵּת פְּנִים.

56 מעשר של דמאי מוסיף חומש, וכי עשו חיזוק לדבריהם כשל
 57 תורה, שפיר קא נשמיא ליה - הקשה טוב, ושמואל שתיריך
 58 שמשנתנו בשיטת רבי מאיר, שמחמיר בתקנות דרבנן
 59 כבדאורייתא, ומוכיח זאת מכך שסובר שאם השליח לא אמר בפני
 60 נכתב ובפני נחתם, הולד ממזר, לא שפיר קא נשמיא ליה - לא תירץ
 61 לו תירוך טוב, משום דקשמיא ליה ושהקשהו לרבי אלעזר, מדוע
 62 החמירו בתרומה דרבנן, הרי אפילו אכילת תרומה דאורייתא לור
 63 הוא רק בעונש מיתה דבידי שמים, ומשני ליה וימשיב לו שמואל,
 64 מתקנות הגט, שאיסור אשת איש דאורייתא הוא בעונש מיתה בית
 65 דין, ויש לדחות את תירוצו, דלמא שאני איסור שעונשו מיתה בית
 66 דין, דהמירא - שחמור הוא, ולכן החמירו חכמים בתקנות שעשו
 67 בו, אך בתרומה שבדאורייתא עונשה הוא רק מיתה בידי שמים,
 68 שמא לא החמירו בה.
 69 ורב ששט שהקשה שרבי מאיר הקיל בחילול מעשר שני, לא שפיר
 70 קא מוהיב ליה - לא הקשה עליו טוב, משום דקאמרי אינהו - שרב
 71 אלעזר ושמואל דיברו באיסור דאורייתא שעונשו מיתה, זה בידי
 72 שמים וזה בידי בית דין, ומוהיב רב ששט מחילול מעשר שני, שאם
 73 אינו כהונן עובר על אכילתו רק בלאו, דהתיב (דברים יב יז) 'לא
 74 תוכל לאכלל בפעריה מעשר דגנך ותירשך וצמרך', ויש לומר, שרק
 75 בדבר שבדאורייתא עונשו מיתה עשו חיזוק, אבל בדבר
 76 שבדאורייתא הוא רק לאו לא עשו. ומכל מקום למאי דמוהיב רב
 77 ששט, רב יוסף שפיר קא נשמיא ליה - רב יוסף תירץ לו טוב, שרק
 78 באכילת תרומת מעשר שיש איסור, מחמיר רבי מאיר, אך בחילול
 79 מעשר שני שאין איסור, אינו מחמיר. אלא רבינא שמקשה מהלוקח
 80 מהנחתום, שאינו חושש שמא יפריש מן הפטור על החיוב או
 81 להיפך, עד דמוהיב - עד שהוא מקשה מנחתום שהקיל בו רבי
 82 מאיר, לפייע ליה - שיביא ראיה מפלטר שהחמיר בו, דהנן (דמאי
 83 פ"ה מ"ד), הלוקח מן הפלטר שקונה ככרות מהרבה אופים, ומוכר
 84 אותם לחנוונים ונחתומים הרבה, מעשר מן כל דפוס ודפוס, כיון
 85 שיש לחוש שמא דפוס זה הוא מאדם שמעשר, ודפוס זה מאדם
 86 שאינו מעשר, דבר רבי מאיר, הרי שמחמיר לחוש להפרשה
 87 מפטור על החיוב גם בדמאי.
 88 ומסיים אביי את תירוצו: אלא על כרחך מאי אית לך למימר - מה
 89 יש לך לומר כדי לתרץ את הסתירה בין לוקח מנחתום ללוקח
 90 מפלטר, שפלטר מתיירא תלתא נברי זבין - קונה משנים ושלשה
 91 אנשים, ויש לחוש שזה עישר וזה לא, ולכן צריך לעשר מכל דפוס
 92 לחוד, נחתום נמי הטעם שאין מחמיר בו לעשר מכל דפוס לחוד,
 93 משום שמהד נברא הוא זבין - שהוא קונה מאי אחד, ופעמים
 94 שאופה בדפוסים שונים, אך אין לחוש שמא זה מעושר וזה לא,
 95 אלא או הכל מעושר, או הכל לא מעושר, ולכן מקיל בזה רבי
 96 מאיר.
 97 רבא אמר, שמואל שהוכיח משליח הגט ששיטת רבי מאיר היא
 98 שעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, שפיר קא נשמיא ליה - תירץ לו
 99 תירוך טוב, ואין להקשות שתרומה עונשה מיתה בידי שמים
 100 ואשת איש עונשה מיתה בית דין, משום ששם עונש מיתה פעולם,
 101 ואין לחלק בין מיתה בידי שמים למיתה בית דין, ומכך שרבי מאיר
 102 מחמיר בגט, זה ראיה שגם בתרומה מחמיר הוא.

משנה

103 במשניות הקודמות התבאר מתי יש דיני אונאה, וכמה הוא שיעור
 104 האונאה. משנתנו מבארת באלו דברים לא נאמרו דיני אונאה,
 105 ואגב כך תביא דינים נוספים שנאמרו בדברים אלו.
 106 אלו דברים שאין להם דיני אונאה, העקדים - המוכר או קונה עבד
 107 כנעני, והשקדים - שטרות חוב הנמכרים לאחרים כדי שיגבו בהם

המשך בעמוד 94

1 מפני שאמרו חכמים, מהללין אותו - את המעשר שני, כסף על
 2 נהשת, מדוחק - בשעת הדחק, כגון כשהתערבו המטבעות, אך גם
 3 בזה לא התירו שיקיים כן, כיון שבזיון הוא למעשר להפחיתו מכסף
 4 לנהושת, וגם שהנחושת מהלודה, אלא התירו רק באופן שהזוהר
 5 ומהללן למטבעות הנחושת על הכסף, אך כסף על כסף אף מדוחק
 6 אסור.
 7 ומסיים רב ששת את הקושיא, קתיני מיתה - על כל פנים כתוב
 8 במשנה, שמהללין כסף מעשר שני ודאי על נחושת מדוחק, משמע,
 9 שרק מדוחק, אין - מותר לחלל, אך שלא מדוחק, לא - אסור
 10 לחלל, ומדוע בכסף מעשר של דמאי מתיר רבי מאיר לחלל על
 11 נחושת אף שלא מדוחק, ומוכח שאינו מחמיר דרבנן
 12 כבדאורייתא כתירוך שמואל, וקשה, מדוע במשנתנו החמיר
 13 בתרומת מעשר של דמאי להוסיף חומש כודאי.
 14 רב יוסף מתרץ את קושיית רב ששת: אמר רב יוסף, אף על פי
 15 שמיקל רבי מאיר בפירושיו של מעשר של דמאי, כיון שאין איסור
 16 בפירונו, מהמיר הוא באכילתו, כיון שאסור לאוכלו חוץ
 17 לירושלים, ומשנתנו שעוסקת באוכל תרומת מעשר של דמאי,
 18 מחמירה בו. ומוכיח זאת מברייתא, דתניא, לא התירו לחברים
 19 הנמשרים הכל כדת, למכור דמאי בלי לעשרו, אלא לסיטון -
 20 הקונה מאנשים הרבה, ומוכר בכמויות גדולות לחנוונים, בלךר,
 21 כיון שכולם יודעים שהוא קונה גם מעמי הארצות, וצריך לעשר
 22 את מה שקונים ממנו, וכעל התיב שיש לו שדה, וקנה מעם הארץ
 23 תבואה, בין כך ובין כך, בין כשמוכר בכמויות גדולות ובין כשמוכר
 24 בכמויות קטנות, צריך לעשר לפני שמוכר, דברי רבי מאיר. והקמים
 25 אומרים, אחד הסיטון ואחד בעל התיב, מוכר בכמות גדולה, וישלח
 26 להכירו כמות גדולה ויתן לו כפתה, בלי לעשר, ואינו חושש שמא
 27 יסמכו עליו ויאכלו בלי לעשר, כיון שכולם יודעים שכשמוכרים
 28 בכמות גדולה לא מעשרים. הרי, שרבי מאיר מחמיר שבעל הבית
 29 לא ימכור דמאי אף כסיטון, שמא יאכלוהו באיסור, ולכן גם
 30 מחמיר שהאוכל תרומה מעשר של דמאי מוסיף חומש.
 31 רבינא מקשה אף הוא ממשנה על תירוצו של שמואל: קתיב
 32 רבינא, שנינו בדמאי (פ"ה מ"ג), חבר הלוקח - הקונה פת דמאי מן
 33 הנחתום - מוכר פת עם הארץ, וצריך להפריש ממנה מעשרות,
 34 מעשר מן הפת החפה על הצוננת, ומן הצוננת על החפה, ואפילו
 35 מדפוסים הרבה - מצורות מאפה שונות, ואינו חושש שמא הפת
 36 של אמש היא משל אחד, ושל היום משל אחר, דברי רבי מאיר.
 37 מברר רבינא: בשלמא - מובן מה שמעשר מן הצוננת על החפה,
 38 על אף שחמה משובחת מן הצוננת, כדברי אילעאי, דאמר רבי
 39 אילעאי, מניין לתורם מן הרעה על היפה, שתרוקתו בדיעבד תרוקה,
 40 שנאמר (במדבר יח לב), 'ולא תשאו עליו חטא, בהרימכם את חלבו
 41 ממנו', שאם תתרמו את המובחר שבפירות, לא יהא לכם חטא,
 42 משמע, שאם תרימו מהגרוע יהא לכם חטא, ואם כשמפריש
 43 מהרעה על היפה אינו קדש, נשיאת חטא למה - מדוע יש כאן
 44 עבירה, הרי לא חל כלום, ויפריש כעת מהיפה, מוכן - מכך שיש
 45 בזה חטא, ראיה לתורם מן הרעה על היפה, שתרוקתו תרוקה. וכיון
 46 שאף בודאי חל התרומה, בדמאי התירו אף לכתחילה. אלא מה
 47 שראוי לתרום אפילו מדפוסים הרבה, קשה, ליחוש שמא דפוס זה
 48 קנה מעם הארץ שהפריש מעשרות, ודפוס זה קנה ממי שלא
 49 הפריש, ודלמא אתי לאפרישי ושמא יבוא להפריש מן החיוב על
 50 הפטור, והטבל שהפריש אינו תרומה, ונותן לכהן טבל, ומן הפטור
 51 על החיוב, ומה שנאמר בידו יהא טבל, כיון שלא הופרש עליו
 52 מעשרות, וכיון שאינו חושש לכך, מוכח שאינו מחמיר בדמאי
 53 כטבל ודאי, שלא כתירוצו של שמואל.
 54 אביי מברר את מהלך הסוגיא, ולבסוף מתרץ את קושיית רבינא:
 55 אמר אביי, רבי אלעזר שהקשה לעיל (נה) מדוע האוכל תרומת

בבא מציעא. פרק רביעי - הזהב - דף נו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רלה

רש"י

תוספות

ל"א התיירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד. וא"ת בדברך הספינה (וב דף פח. ושם) אמרין הלוקח ירק מן השוק בו גמר בלבו לקנות קנה ונתחייב בפעשע ואי אפשר להחזירו אלא איב' ועשר אלקמא אין מוכרין דמאי לעם הארץ וי"ל דהקא איירי למכור לחבר וכו' י"ל כמו שהתירו להאכיל לעניים ולאכסאנים דמאי כף התיירו למכור לסיטון ולבעל הבית כשמוכרה במקדה גסה:

הלוקח מן הנחתום. הכי איתא מתני' דדמאי פ"ה הלוקח מן הנחתום מעשר מן התקפה על הצוננת ומן הצוננת על התקפה ואפי' מדפוסים הרבה דברי ר"מ רבי יהודה אוסר שאני אומר חטים של אמש היו משל אחד ושל היום משל אחד הלוקח מן הפלטור מעשר מן כל דפוס ודפוס דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר על הכל והשתא קשה מאי קאמר בשלמא מן הצוננת כיון אלא מדפוסים הרבה אפוא אדרבא מן הצוננת על התקפה קשה טפי דמיקל מרבי יהודה דרבי יהודה אוסר אגל אדפוסים הרבה לא פליג כדקתני שאני אומר חטים של אמש היו משל אחד משמע דלא פליג אלא אצוננת ועוד דאפילו בפלטור דאסר ר' מאיר שרי ר' יהודה מאחד על הכל כ"ש בנחתום וי"ל דה"פ מותחתינן הלוקח מן הנחתום מעשר מן התקפה על הצוננת אפילו הן התקפה והצוננת מדפוסים הרבה דברי ר"מ ר' יהודה אוסר הצוננת על התקפה היבא שם מדפוסים הרבה שאני אומר של אמש דהיינו הצונן משל אחד כיון דאיבא נמי דפוס משונה משל היום והשתא פריך שפיר בשלמא צונן ותקפה מדפוס אחד כדרבי אילעאי דשרי בריעבד בודאי ולכך בדמאי מעשר אף לכתחילה אלא כשהתקפה וצוננת מדפוסים הרבה אמאי שרי ולא רבי יהודה אוסר שם אלקמא רבי מאיר מיקל טפי מרבנן ורבינא ידע שפיר דאסר ר"מ בפלטור משום דמתרי ויתלת זבין אלא דרמי פריך מבה דמיקל ר' מאיר מרבנן ואבבי משני דלאו בקולא וחזקאי תלי טעמא דר"מ אלא כרגילות ומנהג דנתתום מחד גברא זבין לוקח פעמים ב' מיני תבואות והכל דאחד ועושה אותם בשני דפוסין כדי לידע איז מתבואת רעה ואיז מתבואת רבי יהודה סבר כיון שהיא חמה וצוננת וגם הדפוסים משונים מוכח מילתא דמשני בני אדם לקח אגל בשנינו של דפוסים לחוד אפי' בפלטור לא חייש רבי יהודה: **נשיאות** חטא לקמה. ואם תאמר דלקמא נשיאות חטא משום דאובלו בלא הפרשה אחרת וי"ל דמשמע קרא דאפרשה גרידא תוי נשיאות חטא: יצאו

מפני שאמרו. כלומר לפיכך חזקתו לכל אלה לחללו תחילה במעות וחזרו ומחלו המעות ולא אמרו (א) שיטול הקפה שבהן ויאמר אם זו של מעשר הרי טוב ואם זו של חזילו הרי של מעשר מחוללת על זו מפני שאמרו מחוללת כסף על נחושת מדות אגל כסף על כסף לאו דרך חילול הוא ואפי' מדוחק נמי לא ובין דאף כסף על נחושת לא התיירו אלא בדוחק הלך לא שקיימין כן שבדין מעשר הוא ועוד שהפרטות מחללות: קתני מיתה. גבי מעשר ודאי מדוחק אין שלא מדוחק לא ובין דאגמור כסף על נחושת מדוחק אין שלא מדוחק לא וגבי דמאי תקא מחללין אלקמא לרבי מאיר לא עשו בו חיוב: פהמיר הוא באכילתו. של מעשר שני של דמאי ומתניתין באכילה אפי' לא התיירו למכור דמאי. לא התיירו לחבר הלוקח דמאי שמיכרונו לאחרים עד שישעה: אלא לסיטון בלבד. סיטון חבר לא הציבינה לעשר אלא מוכרו כשהוא דמאי והלוקח ממנו פירש מעשרותיו שהכל יודעין שהסיטון במקמה עמי הארץ לוקח מהסיטון מן המשפיעין למכור במקדה גסה הוא דרכו לקנות פירות מרובין ומוכרין לתקונים: ובעל הבית. הלוקח מעם הארץ: בין כף ובין כף. בין שקא לחזור ולמכור במקדה גסה לתקונים כסיטון בין שקא לחזור ולמכור במקדה דקה לתקונים בתנות פרוקה פרקה פריך לעשר כדום שימכור לפי שהלוקח ממנו סבור שהן מפירות ארצו ובין שהוא חבר מחזיקין אותו בתקנת שעשיר ואין מפרישין: והכסבים אומרים אחר סיטון ואחר בעל הבית. שקא למכור במקדה גסה פדרך המשפיעין וכדרך שחטונות מוכר ושיטול לחבריו שחוקה כל המוכרים ונתתין במקדה גסה בחוקת שלא עשירו דמאי הם והלוקח מהם מעשר ואוכל במסקת דמאי פ"ב מ"ה) מקרש איז קדה גסה גבש שלשה קבין בלח שזה דירי: מן הנחתום. עם הארץ: מעשר דמאי מן התקפה כו'. ואפילו מן דפוסין הרבה אין הכפרות וזמות זו לזו וי"ל שנחתום הנה לקח כפרות של דפוס זה מאיש אחד וכפרות של דפוס זה מאיש אחר ועמי הארץ יש מהם שמעשירין ויש מןן שאין מעשרין ושמן זה לא עשיר וזה עשיר והמפריש מזה זה לא מפריש מן החיוב על הפטור ואין שם מעשר חל עליו ונתן טבל לכתו או לא הפטור על החיוב ואין שם מעשר חל עליו ונמצא שאין שבגורו מתוקן לא חיישינן בדמאי להכי ותלינן למימר מחד גברא זבין ואי עשו חיוב כשל תורה בשלמא מן הצוננת על התקפה אע"פ שהתקפה ידע מן הצוננת לא חיישינן כדרכי אילעאי: אלא מן דפוסים הרבה נידוש דלקמא מפריש מן הפטור כו': קשיא לא גריסין דאבבי תרביצי קא מתרי: אמר אבבי ר' אלעאי דקשיא

מפני שאמרו מחללין אותו כסף על נחושת מדוחק לא שקיימין כן שבדין
לא שקיימין כן אלא שחזרו ומחללין על הכסף קתני
מיתה דמאי מדוחק אין שלא מדוחק לא
אמר רב יוסף אע"פ שמיקל רבי מאיר בפדיונו
מחירו הוא באכילתו דתניא לא התיירו למכור דמאי
אלא לסיטון בלבד ובעל הבית בין כף ובין כף פריך
לעשר דברי ר' מאיר והכ"א אחד הסיטון ואחד
פעל הבית מוכר ושולח לחבריו ונתן לו כמתנה
ואינו חושש מתיב רבינא הלוקח מן הנחתום מעשר
מן החמה על הצוננת ומן הצוננת על התקפה ואפי'
מדפוסים הרבה דברי ר"מ בשלמא מן הצוננת על
התקפה פדריבי אילעאי דא"ר אילעאי מוצין לתורם
מן הרעה על הקפה שתרומתו תרומה שנאמר ולא
תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו אם
אינו קרש נשיאת חטא לקמה מפאן לתורם מן הרעה
על הקפה שתרומתו תרומה אלא אפי' מדפוסים
הרבה ליהוש דלקמא אתי לאפרושי מן החיוב על
הפטור ומן הפטור על החיוב אמר אבבי ר' אלעאי
שפיר קא קשיא ליה ושמואל לא שפיר קא משני
ליה דקשיא ליה לר' אלעאי מיתה דבידי שמים
ומשני ליה שמואל מיתה ב"ד דלקמא שאני מיתה
ב"ד דתמירא ורב ששת לא שפיר קא מותיב ליה
דקאמרי אינהו מיתה ומותיב רב ששת לאו דכתיב
לא תוכל לאכול בשעריך ולמאי דמותיב רב ששת
רב יוסף שפיר קא משני ליה אלא רבינא עד
דמותיב מנחתום לסייע ליה מפלטור דתנן הלוקח מן
הפלטור מעשר מן כל דפוס ודפוס דברי ר"מ אלא
מאי אית לך למימר פלטור מתרי תלתא גברא זבין
נחתום נמי מחד גברא הוא זבין רבא אמר שמואל
שפיר קא משני ליה שם מיתה פעולם: מתני'
אלו דברים שאין להם אונאה העברים והשטרות
והתקנות וההקדשות אין להן תשלומי כפל ולא
תשלומי ארבעה וחמשה שומר חנם אינו נשבע ונשוא שוכר אינו משלם רבי שמעון אומר
תשלומי ארבעה וחמשה שומר חנם אינו נשבע ונשוא שוכר אינו משלם רבי שמעון אומר

לית. וכי עשו חיוב כו' שפיר קשיא ליה: ושמואל דשני. הא מני ר"מ היא ואייתי ראיה מן המבאי גט: לא שפיר שני ליה. כדמפרש ואזיל: דקשיא ליה לרבי אלעאי. וכי עשו חיוב בתרומת מעשר של דמאי שהיא קלה שאפילו תרומה ודאיא אינה אלא במיתה בודי שמים ור האוכלה: ומשני ליה שמואל. שעשו חיוב דלבריהם באשת איש שאיסור חזקא שבה מיתה בודי אדם והיא מתורה: ורב ששת. דאותביה לשמואל מחילול שלא עשו בו חיוב בחילול של דמאי: לאו שפיר אותביה. דקה חילול בי לא עבדי ליה שפיר לאו בחילול הוא דלא תוכל לאכול וגו': ולמאי דאיתיה רב ששת רב יוסף שפיר שני ליה. דאע"פ שמקל ר"מ בפדיונו כו'. פלטור. הוא לענן בכפרות כסיטון לענן תבואה לוקח כפרות הרבה ומוכר לתקונים ולנחתומים: מעשר טבל דפוס ודפוסים. אלקמא חייש דלקמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור: אלא מאי אית לך למימר. מאי שנא דחייש על הפלטור משום דמתרי תלתא זבין: נחתום נמי. דלא חייש ליה ר"מ לא תקשי לך דקסבר נחתום מתוך שאינו לוקח הרבה ביחד תלינן למימר מחד גברא זבין ויש אדם אחד עושה כפרות בדפוסין חלוקין: **מתני'** **אלו דברים שאין להם אונאה.** בגמרא מפרש טעמא: השטרות. המוכר שטרות לגבות חוב שבתוכו ויסלנו לעצמו: וההקדשות. נזכר המוכר הקדש או המוכר עולתו שגפלו בו מוס. ולא תשלומי ארבעה וחמשה. אם טבח או מבר ומשום הקדשות אצטרף למיתניה דאלו עבדים ומטרות ורקיעות לא שריך למימר דאלו תשלומי ארבעה וחמשה אינה נהנת אלא בשור ויש בלבד: אינו נשבע. שלא פשע שלא חזקתו תורה לישיבע עליהו: אינו משלם. אם נגנבו ממנו:

קרישים

יָצְאוּ

1 שטרות. מדממעט לזו מאנאזה משמע דהל המכר מדאריות' בשטרות וא"ת פרק
 2 מי שמת (ביב דף קמז) אמרין מתנת שכבי מרע מדרבנן ופרין והאמר רב נחמן
 3 המוכר שטר חוב לחרבו וקחז ומחול ואפי' יורש מוחל ומוודה רב נחמן שאם נתנו
 4 במתנת שכבי מרע שאינו יכול למחול אי אמרת בשלמא מתנת שכבי מרע דאורייתא
 5 משום הכי אינו יכול למחול כו' והשתא וקלא
 6 מכר שטר חוב דאורייתא ואפי' הכי יכול למחול
 7 ומפרש ר"י דה"פ אי אמרת בשלמא דאורייתא
 8 היינו מודה עברתם איכ' עשאו החתוב יורש וא"כ
 9 אפאי יורש מוחל מאי אולמיה דהאי יורש מהאי
 10 אי נמי אפי' דיו מכר שטר חוב דרבנן משבחת
 11 ביה אונאה מדאורייתא כגון שהלחוד על פה
 12 ונתן לו יותר מדיא כדי לעשות שטר שיעבוד או
 13 הלחוד בשטר ונתן לו הלחוד יותר מדיא שיעבוד
 14 לו השטר ויחידה מלחוד על פה ולרבינו חיים נראה
 15 דקנה מן התורה אם של הלחוד קרקעות שמוכר לו
 16 שיעבוד שיש לו בקרקעות ובמרוזה (ביק דף סב)
 17 כתבתי באריכות:

וְהָאִי

18 ביומיה מכירה הוא. תימה דבפ' קמא
 19 דע"ז (דף טו) ושם דיה והשתא מוכח
 20 דשכירות לא קני משקאל ששכר פרה מביחן
 21 ומלא לבית דיה אמרו ו"ל דהכא גבי אונאה
 22 כתיב ממכר מיותר לרבות שכירות: כ"ל דבר
 23 שבמדה כו' אפילו פחות מכדי אונאה חוץ. והכא
 24 משמע דרבא מיירי אף בקרקעות וכן נמי פרק
 25 האיש מקדש (קדושין דף מב) ושם ד"ה ה' דקאמר
 26 ובמקדשי נמי לא אמרין אלא דפליג באומדנא
 27 אבל פליג במשחקתא אפילו פחות מכדי אונאה
 28 חוץ דאמר רבא כל דבר שבמדה חוץ וחוץ
 29 דקאמר היינו שהמקח בטל לגמרי בדמיוכח ריש
 30 התורה (מנחות דף עו) ושלחי הספיקה (ביב דף צ)
 31 וקשה דבפרק בית בור (שם דף קד) ושם ד"ה פחות
 32 תנו בית בור עשר אגבי מוכר לך מדה בחבל פחת
 33 כל שהוא ויבד הותיר כל שהוא יחזור ויפירש
 34 רש"י: ה"מ דאמר רבא דחוור מילתיה לא
 35 הו' בקרקעות וקשה לפירושו מהכא ו"ל דה"מ
 36 אינו אומר המוכר מדדתי שיש בה בית בור דאז
 37 ודאי וקנה חוור כדרבא אלא סתמא אומר כך
 38 וסבור היה המוכר שיש כך ולכך המקח קיים
 39 וא"ת ליתא דרע דשדא שיתא ומוכרו יותר
 40 משויו וכיון דורעניהו דלמא בטל אגב קרקע וי"ל
 41 בענין זה פשיטא דיש אונאה שהמכר אינו תלוי
 42 בקרקע אלא בחטי' שבשוק
 43 אלא דאמר שדאי בה בדבעי לה. וא"ת היינו
 44 מקח טעות דבעי ליה ו' והוא לא שדא
 45 אלא ה' וי"ל דהמוכר מודה דלא שדא אלא ה'
 46 ואמר דלא בעי אלא ה' אם וקרקע זו אם נדע בדבעי
 47 לה שדא אוחם דמיס ואגלאי מילתא דבעי שיתא
 48 וא"ת למה לא תחשב זו אונאת קרקע כיון שלא
 49 טעה לא במדת מנין החסין ולא בשומא לא טעה
 50 אלא במה שלא הושבח הקרקע פרדעי לה וי"ל
 51 כיון דאי יהיה שדא בה פרדעי לה כמו שאמר היה
 52 שדא אוחם דמיס נמצא שהאונאה מן החסין ולא
 53 מן הקרקע:

אמר

קְדוּשִׁים שְׂתִיב בְּאֲחֵרֵייתָן. אָמַר חֲרִי עָלַי הַפְרִישָׁה וְהוּמַמָּה וּמְכָרָה: יֵשׁ לָהֶן אוֹנְאָה.
 דכיון דאם מתה או נגנבה חייב באחריותה דידיה היא ואל תונו איש את אחיו קרינא ביה
 ושאינו חייב באחריותו. כגון דאמר חרי זה אפ המוכר ספר תורה כו'. מפרש טעמא
 בגמרא בבב"א: גמ' דבר הנקנה מיד ליד. הוהיר עליו בבל תונו שהוקשו לפרקעות.
 ודכתובי והתנחלתם אותם וגו' (ויקרא כה) הוקשו
 לאחוזתו. כפאן אפרי. מדלא אמעט שטרות
 אלא משום דאין גופן קני ומכור המוכר
 שטרותיו לכשם. לצור בהם אבקת סממנין נמצא
 ממכרן של אלו לצורך תשימש גופן הוא: יש
 לָהֶן אוֹנְאָה. דגופן קני ומכור. פשיטא. מאי שנא
 מקל מטללי דעלקמא: לפירושות. סתם מוכר
 שטרות לבשם אין שם המקח של איסר ביה
 אלא של פרוטות: דיו משו הוא. דקדייקת לעיל
 מיד עמיתה מטללים דוקא דגמקון מיד אל יד:
 הא נמי פרושות. עמיתה קאמר ואפי' קרקעות
 נמי במשמע: אין לך. שיתחייב כפול: אלא. בזמן
 שלקחה בידה וגו' חציו (קדושין) מנין. שאם
 נכנסה שם ונעל בפניה לנגבה מנין שנקתה לו
 חציו ומתחייב כפול: ת"ל ונתן מ"מ. מדלא
 כתיב ובקדה יתננה ושאינו חתם. וקח את כל
 ארצו: יש להם אונאה. אם מכרו: בפליגיהו אגב
 ארצו. ואין אונאה לקרקעות ובשלא חשרישו
 קאי: שדאי. ורצתי בה שש סאני. חוץ. דמקח
 טעות הוא דקא בהדיא פ"י בחזקת כן ואינו כן
 וכיון שהמקח טעות הוא אפי' בטיל להו אגב
 ארצא חוץ דהוי דאמישט קרקעות מנין אונאה
 מנין מקח טעות לא אימעט שדאי אן זה מכר
 דאדעתא דהכי לא נכו. בדבעי לה. כמה שצריך
 לקרקע דמידי דאמוקא דשכיח דטעו הוי כדון
 אונאה נשבעין עליהן. אם הודה במקצת כגון
 טענו פסקת עמי לזרוע ו' שמסרתיו לך וזרעת
 חמש והוא אומר: ורצתי חמש ומחצה: עובר
 פותין. קס"ד אגידולין דידהו קמבעינא ליה
 ולקוח קמתיח אי דאשעוש קודם לעומר: תניא.
 דעומר מתיר את גידוליהן מנסכת מנחות (דף
 עא) והתם מפרש טעמא: ואי דלא אשרוש.
 בשעת הבאת עומר: תניא. דאין עומר מתיר:
 דחצדיניהו. מן הקדש והווי צריכין שיתירם עומר
 לאכילה: ורצעינהו קודם לעומר. וקלא ליה עומר
 עליוהו כדאלא אשרוש:

מהו

בְּקַרְקַע מַהוּ יֵשׁ לָהֶם אוֹנְאָה או אוי להם אונאה פמאן ד'שריין בכדא דמין ויש להם אונאה
 או דלמא בפליגיהו על גב ארעא היכי דמי אילימא דאמר איהו שדאי בה שיתא ואתו סהדי
 ואמרו דלא שדא בה אלא חמשה והאמר רבא כל דבר שבמדה ושכמשקל ושכמנין אפילו
 פחות מכדי אונאה חוור אלא דאמר איהו שדאי בה כדאבעי לה ואיגלאי מילתא דלא
 שדא בה כדאבעי לה יש להם אונאה או אין להם אונאה פמאן ד'שרי בכדא דמין ויש
 להם אונאה או דלמא בפליגיהו אגב ארעא נשבעין עליהו או אין נשבעין עליהו פמאן
 ד'שריין בכדא דמין ונשבעין עליהו או דלמא בפליגיהו אגב ארעא ואין נשבעין עליהו עומר
 מתירן או אין עומר מתירן היכי דמי אי דאשרוש תנינא אי דלא אשרוש תנינא דתנן אם
 השרישו קודם לעומר עומר מתירן ואם לאו אסורין עד שיבא עומר הבא לא צריכא
 דחצדיניהו ורצעינהו קודם לעומר ואתא ליה עומר וקליף עליוהו ולא אשרוש קודם לעומר
 מהו

53 במשיכה או בהגבהה, אך אם נכנסה הבהמה מעצמה לנגו או
 54 להצירו וקריפיו ומקום המוקף גדרו, ונעל בפניה, מניין שקנתה לו
 55 חצירו את הבהמה וחייב כפל, תלמוד לומר 'אם הפצא תפצא מכל
 56 מקום, שאף אם גנבם על ידי רשותו, חייב כפל. ויש לדייק
 57 מהברייתא, דמפצא ישיש חיוב כפל בחצירו הוא כיון דקרב רחמנא
 58 'אם הפצא תפצא, הא לאו הכי, הנה אמינא - אבל לולי פסוק זה
 59 היינו אומרים, דכל היפא - בכל מקום דקרב הפסוק לשון ידו, ידו
 60 ממש הוא.
 61 מוסיפה הגמרא להוכיח כן: ותו תנא - ובברייתא נוספת שנינו כן,
 62 נאמר לגבי גירושין (דברים כד ג) וקרב לה ספר קריית ונתן
 63 בידה, אין לי ללמוד מהפסוק אלא שמתגרשת במסירת הגט לידה,
 64 אך אם הניחו הבעל בנגה או בהצירה וקריפיה, מניין שמגורשת,
 65 תלמוד לומר 'נתן' מכל מקום, כלומר, מכך שלא נאמר זבידה
 66 יתנונו יש לדרוש שאף נתינה לחצירה מועילה. ויש לדייק, דמפצא
 67 שמועילה נתינה לחצירה הוא כיון דקרב רחמנא 'נתנו', הא לאו
 68 הכי, הנה אמינא דכל היפא דקרב ידו, היינו ידו ממש, ושלא כדברי
 69 רבה בר ממל ששמעות 'ידו' בכל מקום היא 'רשותו'.
 70 מסיימת הגמרא את הדחיה, ומיישבת את הקושיא של רבה בר
 71 ממל: אלא לעולם כל 'ידו' שבפסוק ידו ממש הוא, ויש למעט קרקע
 72 מיא או קנה מידו, כיון שאינה ניתנת מיד ליד, ואין קושיא מהפסוק
 73 שנאמר לגבי סיחון, דשאני התם - שונה הפסוק שם, כיון דליכא
 74 למימר הכי - לא יתכן לפרש שם כפשוטו, שהרי ברור שארצו לא
 75 היתה בידו ממש, אלא ודאי הכוונה שלקחה מרשותו, אבל בשאר
 76 הפסוקים יש לפרש שי'דו' היינו רשותו.
 77 ספק בדין אונאה בשכירות: פני רבי יודא, שכירות - השוכר
 78 מחבירו בהמה או כלים ואינה אותו, האם יש לו דין אונאה וחייב
 79 להשיב את המעות, או שאין לו אונאה. והספק הוא, האם כיון
 80 שלשון 'מקבר' אמר רחמנא, יש ללמוד שאונאה היא רק במכירה,
 81 אבל לא בשכירות, או דלמא לא שניא, ואף בשכירות נאמר דין
 82 אונאה. אביי פושט את הספק: אמר ליה אביי, מי קרבי - וכי נאמר
 83 'מקבר לעולם', 'מקבר' קתמא קרבי, והאי נמי - גם שכירות, בזימיה
 84 - ביום שלה, כלומר בשעת השכירות, מקריה היא, שהרי החפץ
 85 קנוי לשוכר לאותו זמן, ויש בה אונאה.
 86 הגמרא מביאה ספק נוסף: פני רבא, אדם שנטל חפיו, וזרעו בקרקע,
 87 ולפני שהשרישו מכין לחבירו שיקצרם לעצמו כשיצמחו, מהו, יש
 88 להם אונאה, או שאין להם אונאה, וצדדי הספק הם, האם חטים
 89 אלו כיון שלא השרישו, כמאן דשדיין בקרא דמין - כמי
 90 שמושלכות בכד הן נחשבות, ויש להם אונאה, או דלמא, כיון שהן
 91 טמונות בקרקע, הרי אף שעדיין לא השרישו מכל מקום בטלינהו
 92 על גב ארעא - ביטלן המוכר לקרקע, ודינם כקרקע שאין בה
 93 אונאה.
 94 מבררת הגמרא: היכי דמי, אילימא דאמר איהו - המוכר ללוקח,
 95 שדאי קה שיתא - ורעתי באדמה שש סאין, ושילם לו הלוקח את
 96 מחירו, ואתו קהרי ואמרי - ובאו עדים והעידו דלא שדאי קה אלא
 97 חמשה סאין, והרי לא יתכן שבזה הסתפק רבא, דהאמר רבא, כל
 98 דקר שנמכר במדה, ושקממשקל ושקמנין, אפילו אם טעו במכירתו
 99 בשיעור שהוא פחות מכדי אונאה, והיינו פחות משישית המקח,
 100 מכל מקום כיון שלא נתן את השיעור שהסכימו עליו, חוזר החפץ
 101 לבעליו והמקח בטל משום מקח טעות, ואם כן אף אם נאמר שדין
 102 החטים כקרקע המקח בטל, כיון שאמר לו שיתן לו שש סאים
 103 והתברר שהיו רק חמש, ואף בקרקע יש דין של מקח טעות.
 104 מבררת הגמרא את הספק: אלא מדובר באופן דאמר איהו, שדאי
 105 קה דאפני ידו - ורעתי בה כפי הראוי לה, ואינלא מילתא -
 106 והתברר היבר דטעה המוכר בהשערותו ולא שדאי קה דאפני לה
 107 - לא זרע בה כפי הצורך, וכיון שבדבר כזה התלוי באומדן הדעת

1 אם הם קרשים שהיו חייב פאחרייתן - שאם יאבדו יתחייב להביא
 2 קרבן אחר, והיינו כשנדר ואמר 'הרי עלי עולה', דינם כממונו והם
 3 בכלל איסור לא תנונו, ולכן אם נפל בהם מום ומותר למוכרם יש
 4 להן דין אונאה. ואילו קדשים שאינו חייב פאחרייתן, שאמר לשון
 5 'הרי זו עולה', ואם יאבדו אינו חייב להביא קרבן אחר, דינם כממון
 6 הקדש, ואין להן אונאה.
 7 המשנה מביאה מחלוקת לגבי דברים נוספים, האם יש בהם דיני
 8 אונאה: רבי יהודה אומר, אף המוכר ספר תורה, או בהמה,
 9 ומקדלות, אין להם דין אונאה, וטעמו יבואר בגמרא (נחז). אמרו לו
 10 חכמים, לא אמרו בכלל הדברים שאין בהם אונאה אלא את אלו
 11 שנשנו ברישא, והם עבדים, שטרות, קרקעות והקדשות:

גמרא

12 שנינו במשנה: אלו דברים שאין להם אונאה, העבדים והשטרות
 13 והקרקעות וההקדשות. מבררת הגמרא: מניין מילי שאין אונאה
 14 בדברים אלו, דתנו רבנן בברייתא, נאמר (ויקרא כה יד) ויבי תמכרו
 15 ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו,
 16 ומהלשון 'מיד עמיתך' נדרש שרק דבר הנקנה מיד ליד הוא בכלל
 17 האיסור, יצאו קרקעות, שאינן ממשללים ואינם נמסרים מיד ליד,
 18 וכן יצאו עבדים, שבכל מקום היוקשו העבדים לקרקעות (קידושין
 19 מב). וכן יצאו סכור וגופו קנוי, דקתיב ויבי תמכרו ממכר, ונדרש שמדובר
 20 בחפץ שגופו סכור וגופו קנוי, יצאו שטרות שאין גופן סכור ואין
 21 גופן קנוי, שהרי הקונה לא משתמש בגופן השטר, והשטרות אינן
 22 עומדיו אלא כדי להשתמש בראיה שבהם לגבות את החוב מהלוה.
 23 ממשיכה הברייתא: מפאן אמרו - מכך שנתמעטו שטרות רק
 24 משום שאין גופן קנוי, יש ללמוד שהמוכר שטרותיו לפשם - מוכר
 25 בשמים, לכסות בהם את הכלים שהוא מניח בהם את אבקת
 26 הבשמים, יש להם אונאה, כיון שאינם נמכרים לגביית החוב, אלא
 27 לשימוש בגופן השטר.
 28 מקשה הגמרא: אם מוכרם לבשם פשיטא שיש אונאה, שהרי הם
 29 ככל מטלטלין. מתרצת הגמרא: דין זה נאמר כדי לאפוקי מדרב
 30 קנא, דאמר לעיל (נה) שאין אונאה לפירות - במקח של
 31 פירות, עד שהיה המקח 'איסור', קא משמע לן שהטעם שאין
 32 אונאה בשטרות הוא רק כיון שאין גופן מוכר, אך המוכר את גוף
 33 השטר לבשם יש בו אונאה, אף שבדרך כלל אין במקח שווי איסור,
 34 והיינו כיון שיש אונאה לפירות, ושלא כדברי רב כהנא.
 35 הגמרא ממשיכה לבאר את המקור לדיני המשנה: מנין שאין
 36 אונאה בהקדשות, דאמר קנא (ויקרא כה יד) 'אל תונו איש את
 37 אחיו' ויש לדרוש, שהאיסור הוא באחיו, ולא בהקדש.
 38 הגמרא חוזרת לדון במיעוט שהובא לעיל מהפסוק 'או קנה מיד',
 39 שיש אונאה רק בדבר הנקנה מיד ליד, ולא בקרקעות. מקשה
 40 הגמרא: מתקוף לה רבה בר ממל, וכי כל היפא דקתיב לשון 'ידו',
 41 ידו ממש הוא, אלא מעתה, דקתיב לגבי סיחון מלך האמורי 'הוא
 42 נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנון'
 43 (במדבר כא כו), האם הכי נמי כוונת הכתוב דכל ארעיה בידה הוה
 44 נקיף לה - שכל הארץ היתה ב'ידו' של מלך מואב, והרי ודאי
 45 שאין זו הכוונה, אלא שלקחה סיחון מרשותו של מלך מואב, ו'ידו'
 46 היא לשון מושאלת ל'רשותו', ואם כן קמא נמי בפסוק 'או קנה
 47 מיד' הכוונה שקנאו מרשותו, ואף קרקעות כלולות בדיני אונאה,
 48 כיון שהם ברשותו.
 49 דוחה הגמרא את דברי רבה בר ממל: וכי אפשר לומר כדבריך דכל
 50 היפא דקתיב 'ידו', לאו ידו ממש הוא, והתניא בברייתא לגבי חיוב
 51 תשלומי כפל, נאמר בפסוק (שמות כב ג) 'אם הפצא תפצא בידו
 52 הגנבה, אין לי ללמוד מהפסוק חיוב כפל אלא כשגנבה בידו וקנאה

1 מהו לְמִינָם וּמִכָּל מִינֵיהוּ - האם מותר לקחת ולאכול חטים אלו,
 2 ואין בהם איסור 'חדש'. וצדדי הספק הם, האם חטין אלו כְּמֵאן
 3 דְּשֵׁרֵיין כְּכֵדָא דְּמִי - נחשבים כמושלכים בכד, וְשֵׁרֵיהוּ - והיתרים
 4 הַעֲמִיר באכילה, או דְּלָמָּא, כיון שזוהו בארמנה, כְּפֻלְיָהוּ אֲנֵן
 5 אֲרַעָא - ביטל אותם האדם לקרקע, ואין העומר מתירן. מסיימת
 6 הגמרא: תִּיקוּ - שאולת אלו עומדות בספק ולא הוכרעו.
 7 שנינו במשנה (נו.): 'אלו דברים שאין להם אונאה, העבדים
 8 והשטרות והקרקעות וההקדשות'. הגמרא מבררת האם דין זה
 9 נאמר גם באונאה היתירה על שתות, שבכל מקום יש בה דין
 10 'ביטול מקח', או רק באונאה של שתות:
 11 אָמַר רַבָּא, אָמַר רַב הֶסָא, כְּעִי וְהִסְתַּפֵּק רַבִּי אָמִי, שֵׁנִינוּ בַּמְשֻׁנָּה
 12 שְׂדֵיךְ 'אוֹנָאָה' אֵין לָהֶם - לעבדים, שטרות, קרקעות והקדשות,
 13 האם דין 'בִּיטוּל מִקָּח' יֵשׁ לָהֶם או אֵין לָהֶן, כלומר, אם שיעור
 14 האונאה היה יותר משישית המקח, שבהדיוט ובמטלטלין התבאר
 15 לעיל (ג): והדין הוא שהמקח בטל לגמרי, האם גם בקרקעות
 16 והקדשות המקח בטל, כיון ש'ביטול מקח' הוא מדיני מקח טעות,
 17 וממילא אף שדברים אלו התמעטו מדין אונאה, לא נתמעטו מדיני
 18 מקח טעות, או שכשם שאין בהם דין אונאה כך אין בהם דין ביטול
 19 מקח, כיון שאין כאן טעות בחשבון אלא טעות בדמי החפץ, וגם
 20 לא הטעהו בדבריו לומר לו שזהו שווי החפץ באמת, וממילא אין
 21 זה מקח טעות אלא 'אונאה', וכיון ששימעה אותם התורה מדין
 22 אונאה הרי הם ממועטים אף מדין 'ביטול מקח'.
 23 פושט רבי אמי את הספק: אָמַר רַב נַחֲמָן, תָּרַד - חזר ואמר רב הֶסָא,
 24 פְּשִׁיט רַבִּי אָמִי אֵת הַסְּפֵק וְאָמַר, 'אוֹנָאָה' אֵין לָהֶם, אַבְל בִּיטוּל מִקָּח
 25 יֵשׁ לָהֶם, כיון שזהו מקח טעות, ודברים אלו לא התמעטו ממנו,
 26 ולכן אם היתה הטעות גדולה משישית, המקח בטל.
 27 מביאה הגמרא דעות נוספות של אמוראים בענין זה: רַבִּי יוֹנָה
 28 אָמַר, אֲהֲקַדְשׁוּת - לגבי הקדשות אמר רבי יוחנן את הדין שיובא
 29 להלן, וְרַבִּי יְרֵמְיָה אָמַר אֲפַרְקַעְתּוּ אִמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵת דִּינוֹ, וְתַרְוִיחֵיהּ
 30 - ושני אמוראים אלו, מְשַׁמְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ הִלְכָהּ זו, 'אוֹנָאָה
 31 אֵין לָהֶם, אַבְל בִּיטוּל מִקָּח יֵשׁ לָהֶן', אלא שנחלקו כאמור לגבי מה
 32 אמר רבי יוחנן שביותר משתות יש דין ביטול מקח, על הקדשות
 33 או על קרקעות.
 34 הגמרא מבארת מה יסבור כל אחד מהאמוראים באופן שנקט
 35 חבירו: מֵאן דְּאָמַר - רבי יונה, שאמר שרבי יוחנן אמר דין זה של
 36 ביטול מקח אֲהֲקַדְשׁוּת, ואף שבודאי כלפי הקדש שהוא ממון ה'
 37 לא שייכת טעות, מכל מקום הוא סובר שמקח טעות הוא ומקחו
 38 בטל, כֵּן שֵׁכָן שִׁיסְבוּר כֵּן אֲפַרְקַעְתּוּ, שמקחו בטל. אבל מֵאן דְּאָמַר
 39 - רבי ירמיה שאמר שרבי יוחנן אמר דין זה אֲפַרְקַעְתּוּ, אָמַר
 40 אֲהֲקַדְשׁוּת, לא אמר רבי יוחנן דין זה, שהרי כלפי ה' לא שייכת
 41 טעות, וכמו שאין בהם אונאה כך אין בהם ביטול מקח.
 42 מבארת הגמרא: סברא זו שאמרנו בדברי רבי ירמיה, שאין ביטול
 43 מקח בהקדש, היינו כְּדִשְׁמֹאֵל, דְּאָמַר שְׁמֹאֵל, חָפֵץ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ
 44 הַשְּׁוֹה מְנָה, שְׁחִילְלוּ אִדָּם אֶפִּילוּ רַעַל עַל שְׁוֹה פְּרוּטָה, מְחֻלְל, כיון
 45 שהקדש התמעט מאונאה, וגם בשיעור של 'ביטול מקח' לא שייך
 46 בו מקח טעות, שהרי לא שייכת טעות כלפי ה'.

47 הגמרא מקשה על מימרא זו של רבי יוחנן, מדברי רבי יוחנן עצמו
 48 במקום אחר: תִּנְן הָתָּם (תמורה כו:), המחלל בהמת הקדש תמימה
 49 הראויה למזבח על בהמת חולין, לא עשה כלום, כיון שאין בהמה
 50 הראויה למזבח יוצאת לחולין, אבל אִם הָיָה קוֹדֵשׁ - בהמת
 51 הקדש כְּעַל מוֹם, יֵצֵא לְחוּלִין, אף אם בהמת הקדש שוה יותר
 52 מהבהמה שחיללה עליה, וְצָרִיךְ לְעִשׂוֹת לוֹ דְּמַיִם - עליו לתת
 53 להקדש את הממון שהיתה בהמת החולין חסירה בשוויה מבהמת
 54 ההקדש. ונחלקו האמוראים בבואר המשנה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵה
 55 שנאמר במשנה שְׁצִיאָה לְחוּלִין אף שחיללה על פחות משוויה, הוא

47 דְּבַר תּוֹרָה, כיון שהקדש התמעט מדין אונאה, ומה שנאמר שְׁצִרִיךְ
 48 לְעִשׂוֹת לוֹ דְּמַיִם, היינו כְּדִשְׁמֹאֵל - מתקנת חכמים. וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר,
 49 אָף מֵה שְׁצִרִיךְ לְעִשׂוֹת לוֹ דְּמַיִם הוּא מִן הַתּוֹרָה, כיון שאמרה
 50 התורה לענין הקדש לשון 'עֲרַכְךָ' (ויקרא כו ב), והיינו שיהיה
 51 הפדיון בערכו האמיתי של ההקדש.
 52 הגמרא מבררת את מחלוקתם. שואלת הגמרא: כְּמֵאן עֲפָקִינוּן,
 53 כלומר, מזה ההפרש בין שווי בהמת ההקדש לבהמת החולין
 54 שחילל עליה, שחייב המחלל להשלים, אִילָמָּא כְּכֵדִי אוֹנָאָה -
 55 בשיעור אונאה, והיינו שישית, אם כן קשה, כְּמֵאן לִימָא - וכי באופן
 56 זה יאמר ריש לְקִישׁ שְׁצִרִיךְ לְעִשׂוֹת לוֹ דְּמַיִם דְּבַר תּוֹרָה, וְהַתֵּנָן
 57 בַּמְשֻׁנָּה (נו.). 'אלו דברים שאין להם אונאה, הקרקעות והעבדים
 58 וְהַשְּׂטָרוֹת וְהַקֹּדְשׁוֹת', ואם כן ודאי אינו חייב להשלים מן התורה,
 59 שהרי הקדש ממועט מאונאה. אִלָּא מדובר בהפרש בשיעור של
 60 'בִּיטוּל מִקָּח', והיינו יותר משישית, אך גם בזה יקשה, כְּמֵאן לִימָא -
 61 וכי בזה יאמר רבי יוחנן שְׁצִרִיךְ לְעִשׂוֹת לוֹ דְּמַיִם רַק כְּדִשְׁמֹאֵל,
 62 וְהָאָמַר רַבִּי יוֹנָה אֲהֲקַדְשׁוּת, וְרַבִּי יְרֵמְיָה אָמַר אֲפַרְקַעְתּוּ, וְתַרְוִיחֵיהּ
 63 מְשַׁמְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ 'אוֹנָאָה' אֵין לָהֶם בִּיטוּל מִקָּח יֵשׁ לָהֶם,
 64 כלומר, הרי לדברי רבי יונה רבי יוחנן סובר שבהקדשות יש ביטול
 65 מקח, ואם כן מדאורייתא עליו להשלים את המעות, ואיך יפרש
 66 רבי יונה את דברי רבי יוחנן שם, שחייב השלמת המקח בבהמת
 67 הקדש הוא רק מדרבנן.
 68 מתארת הגמרא: לְעוּלָם הַמְשֻׁנָּה עוֹסֵקת באופן שההפרש הוא
 69 בְּשִׁיעוּר שֶׁל בִּיטוּל מִקָּח, וְאִיפֹכֵי - יש להפוך את השיטות
 70 במחלוקת זו, את דבריו דְּרַבִּי יוֹחָנָן יש להפוך לְדַבְרֵי רִישׁ לְקִישׁ,
 71 שהוא האומר שצריך להשלים את הדמים רק מדברי חכמים, וְאֵת
 72 דְּבָרָיו דְּרִישׁ לְקִישׁ יש להפוך לְדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן שהוא האומר שצריך
 73 להשלים את הדמים מן התורה, והיינו כדברי רבי יונה בשם רבי
 74 יוחנן שבהקדש יש ביטול מקח מן התורה.
 75 הגמרא מבארת במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש. מבררת הגמרא:
 76 כְּמֵאן קְמִיפְלִיגֵי - במה תלויה מחלוקתם, אם חייב המחלל להשלים
 77 את המעות מן התורה או מדרבנן. מבארת הגמרא: הם נחלקו
 78 בְּדִינוֹ דְּשְׁמֹאֵל שהובא לעיל, דְּאָמַר שְׁמֹאֵל, הַקֹּדֶשׁ שְׁוֹה מְנָה,
 79 שְׁחִילְלוּ אִדָּם עַל שְׁוֹה פְּרוּטָה, מְחֻלְל, מֵר - האומר שאינו חייב
 80 להשלים את המעות מן התורה, אֵית לִיה - הוא סובר את דינו
 81 דְּשְׁמֹאֵל, שחילול הקדש חל אף על דבר השוה פחות ממנו ביותר
 82 משישית, כיון שלא שייכת טעות כלפי הקדש. וְכֵר - האומר
 83 שחייבו להשלים את ההפרש הוא מן התורה, לִית לִיה דְּשְׁמֹאֵל,
 84 אלא אי אפשר לחלל הקדש על ממון השוה פחות מההקדש
 85 בשיעור שישית, ואף שלא שייכת טעות כלפי הקדש מכל מקום
 86 אין זו דרך מקח, שהרי לגבי הדיוט יש בזה ביטול מקח, ולכן
 87 כשחילל בהפרש כזה חייב מן התורה להשלים את ההפרש.
 88 ביאור נוסף במחלוקתם: אִיפְעִית אִיפְמָא, דְּכֹוֹלֵי עֲלֵמָא אֵית לְהוּ
 89 דְּשְׁמֹאֵל, שאפשר לחלל הקדש שוה מנה על פרוטה, וְהָכָא, לגבי
 90 בהמה שחיללה על בהמה אחרת השוה פחות ממנה, כְּמֵאן
 91 קְמִיפְלִיגֵי, מֵר כְּכֵר - האומר שמן התורה חייב להוסיף את ההפרש
 92 סובר שדין זה נאמר ב'הקדש שְׁחִילְלוּ', כלומר אם כבר חיללה, אֵין
 93 - חל חילולה, אַבְל לְכַתְּחִלָּה לא יעשה כן, כיון שאמרה תורה לשון
 94 'עֲרַכְךָ', ומשמע שיש צורך שיהיה הפדיון בערך ההקדש, ולכן אף
 95 שבדיעבד חל חילולה מכל מקום חייב להשלים את ההפרש מן
 96 התורה, אלא שגם אם לא ישלים יחול החילול. וְכֵר - האומר שרק
 97 מדרבנן חייבוהו להשלים את ההפרש, כְּכֵר דְּאִפְּלִיגֵי לְכַתְּחִלָּה
 98 אפשר לעשות כן, כיון שפירוש הלשון 'עֲרַכְךָ' שאמרה תורה היינו
 99 ערך כל שהוא. ואפילו שאינו בערך ההקדש, ולכן מן התורה אינו
 100 חייב להוסיף כלום, ואף מדרבנן מותר לעשות כן לכתחילה, אלא
 101 שמכל מקום חייבוהו חכמים להשלים לאחר זמן.

בבא מציעא. פרק רביעי - הזהב - דף נו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזולץ) רלט

תוספות

רש"י

אָמַר ר' הדר א"ר חסא אונא אין לָהֶן ביטול מקח יש להם. משמע דרב נחמן ק"פ פליג ארב חסא רבו וקשה ל"ת דכפ' המקבל למקח דף קח. ושם אמרין וכן בר' יושה ק' סבור מיהא בו אמר רב נחמן אין אונאה לקרקעות אלאמא אפי' ביטול מקח אין להם ותרין ר"ת דאין אונאה עד פלגא אכל מפלגא ואילך מיקרי ביטול מקח יש להם ואתי שפיר הא דתנן (לעיל דף נו) רבי יהודה אומר אף המוכר בהמה ומרגלית אין להם אונאה מפשע בגמרא עד כדי דמיהם מדקאמר אף משמע דקרקעות נמי אית להו האי שיעורא ובפרק אלקנה נזונית (תכונות דף עט) תנן שום הדינין שפחתו שחות או הותרו שחות מכרם בטל רב"ג אומר מכרם קיים ומקריש התם דמכרם קיים עד פלגא **יָצָא** לחולין בו. למד צריך לישטול לו דמים מדבריהם יצא לחולין הכל אכל מדרבנן צריך לשלם להקדש אונאתו ולמדי צריך לעשות לו דמים דבר תורה דיש להקדש ביטול מקח יצא לחולין כנגד המעות שנתן והשאר יתחיל בדמים וששלם ומרגלית אלא אמרין כיון שיש להקדש ביטול מקח בטל הפדיון ולא יצא לחולין כלל כמו בהדייתו דהמקח בטל היינו טעמו משום דבהדייתו המאנה חזר משום שאינו רוצה להחזיר האונאה ואפילו אם המתאנה פוטר מלהחזיר מימ שניהם חוזרים כיון שהמתאנה היה יכול לבא לידי הפסד אלא לא ירגיש חזרונו בכדי שיקרא אכל הקדש המתאנה אינו יכול לבא לידי הפסד כשידע המחלל שאינה הקדש לא יוכל לביעות עד שיוסיף על דמיו כדי שיווי וגבי צריך לחוסף ולא יוכל לחזור דאפי' מתחייב להקדש בטעות מפסיד כדאמרין גיש נחולין (כ"ב דף קלג ושם ר"ה ולא) לא תשיימיה את דאמירתו לנבזה במסירתו להדיט כ"ש כן פאן שיתחייב להוסיף אפי' ששעה ויהיה סבור שיתחיל בכך כל הקדוש ולא יצטרך להוסיף כי מ"מ נתרצה לשוה בשוה ולא נתכוון מסתמא לאנות ההקדש ואינו יכול לחזור ולכך אין שנייה חזורים ויהי **אָמַר** רבי יונה אהקדשות. ביטול מקח יש להם ולא היה יכול לתרוץ דביטול מקח יש להם מדרבנן דאם פן מאי איכא בין אונאה דהקדש לביטול מקח דבאונאה נמי צריך להוסיף דמים מדרבנן מדפרכי אי באונאה בזה לימא ר"ל דבר תורה אכל לרבי יוחנן דאמר מדבריהם אתי ליה שפיר ולעיל נמי אמר יד הקדש על העליונה אפילו באונאה ועוד אי ביטול מקח דקאמר ר' יונה מדבריהם איב נצטרך לומר דלמ"ד אין להם ביטול מקח היינו אפילו מדרבנן אפי' להשלים דמים ובתראי קהני דצריך לעשות לו דמים ולעיל יד הקדש על העליונה: **וְאָמַר** סבר אפי' לבתחילה. תימה דבפ' המקדש שדחו (שכ"ח דף טז) אומר כי אמר שמואל שחללו לבתחילה מי אמר ובפ"ק דסנהדרין (דף י"ד) אמר דבשמות הקדש בעין ט' וכו' ולעולם הבעלים קודמין שמוסיפין חומש אלאמא מחזירין אחר ריחו הקדש וי"ל דה"פ שחללו אין שנתכוון לחללו פחות מדמיו שדבר זה אסור לעשות ואין צריך להשלים אלא מדרבנן אכל לבתחילה שיעשה דבר שמוחר שנתכוון לחללו שוה בשוה וטעה ונמצא שיקדש שוה יותר ישלים מן התורה ומר סבר אפילו לבתחילה לא ישלים אלא מדרבנן אף על פי שנתכוון שוה בשוה אכל במזיד לכ"ע אסור לאנות ההקדש:

דאפילו

וחנן אמרי אונאה אין להם ביטול מקח יש להם מכלל דאונאה אין להן דקאמר אין לחן אונאה. דאפי' להם אונאה.

דאפילו

מזו למינא מנייהו ומיכל' כלומר אגידולין דידהו לא מבטלי לן שפירי אפי' התייר עומר של אשקד את הורעים קודם שנוצרו וקודם קודם העומר ולא השרישו הוה הגידולין אסורין עד שיבא עומר הבא כי קא מביעי ליה לנקטי מן הורעים שבפרקע ומיכל לאורו העומר: ושרייה עופר. שהעומר מתייר את התלושין חדשי של שנה זו ואת גידולין המחוברים שהשרישו: או דלמא במליניהו אב ארעא. ובפרק בעלמא דמו ולא שפיר עומר גבייהו למשריניהו: ג' ר' אפי' אונאה. הא תנן לה במתניתין דאין להו לכל הניך דמתני': ביטול מקח. יותר משתות: יש לחן או אין להם. מי אמרין מאל תונה (ויקרא כה) הוא דאימעות ואת לאו בכלל אונאה הוא אלא מקח טעות הוא או דלמא כיון דלאו דבר שבמדה הוא ולא אטעמיה דבימריה כשאר דין אונאה הוא: ר' יונה ור' ירמיה. מילתא באפי' נפשיהו אמרי ולא אדרבי אפי' קיימי אלא ר' וירמיהו אפרקעות רבי ויחנן אהקדשות אמרי משמיה דר' יוחנן אונאה אין להם ביטול מקח יש להם מ"ד אהקדשות. אמר רבי יוחנן: כ"ש. דאפרקעות נמי אמר דכיון דאשמועין דביטול מקח לאו בכלל אונאה הוא מתיבא אימעותי אי דהקדשות קשיבי ליה מקח טעות אפי' דליבא טעות כלפי שמיא ואפי' אמרין ביטול מקח כל שכן דלגבי חכריה דאיכא למימר טעה ואדעתא דהכי לא אקריה כל שכן דהדר. מ"ד אפרקעות. אמר: אכל אהקדשות לא. דאילו גבי הדיט אמרין טעה ואדעתא דהכי לא אכני אכל אהקדש ליבא למימר הכי וכיון דליתנהו דין אונאה טעות נמי לא אמרין בהו דבשמואל: מחולל. כדאמרן דאימעות מאונאה וטעות נמי ליבא למימר בהו דמאן טעה: תנן התם. במסכת תמורה (דף כ"א): **אם** היה קודש בעל מום. רישא דמתני' ה"י האומר הרי זו תחת זו או תמורת זו או הלופי זו הרי זו תמורה זו מחוללת על זו לא אמר כלום שאין קרנן תמים מתחיל ואם היה קודש בעל מום יצא לחולין וצריך לעשות לו דמים אם אין זו של חולין וזה כשל הקדש מוסיף עליה מעותיו עד כדי דמי הקדש: יצא לחולין דבר תורה. ואפי' אין זו יפה במותה כדאמר דאמעיט מאונאה. אף צריך לעשות לו דמים דבר תורה. דגבי הקדשות ערבך כתיבא בבבליהו וקסבר ערבך שווי משמע ור' יוחנן סבר ערבך כל דמים שיערכוהו משמע ליה אם זול אם יוקר: והא"ר יונה אהקדשות בו. לר' יונה קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן ואיפוהי. אליבא דר' יונה אכל אליבא דרבי ירמיה דהא לר' ירמיה אליבא דרבי יוחנן הקדשות אין להם ביטול מקח

דמי' אפרקעות אכל אהקדשות לא כדשמואל וה"ו איחא בתמורה לרבי יונה אפיוך וקמיפלגי ר"ל ור' יוחנן מ"ד אין לחן ביטול מקח אית ליה דשמואל דכיון דאימעות מאונאה אית שנתא שותא לא שנתא יתר משתות דאילו גבי הדיט אמרין טעה אכל בהקדש ליבא למימר טעות ופיר לית ליה דשמואל. קסבר כיון דאיכא יתר משתות לאו דרך מקח הוא וכיון דלגבי נזק לא מידי הוא גבי חילול נמי לאו מידי עבד: שחיללו אין. דתא אימעות מאונאה לא שנתא גודלה ולא שנתא קטנה: לבתחילה לא. ודבר תורה דערבך שווי משמע: וי' כ"ב אפי' לבתחילה. ערבך כל דהו משמע הלכך לאפקועי אסוריהו ואפילו מדרבנן שרי מידה לאורו וכן ישלם: לעולם בכדי אונאה. וקאמר דבר תורה ואפילו בכדי אונאה צריך לעשות דמים דבר תורה: ולא תיפוהי. דאי מפכת לה קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן דאילו לרדייה לא מצי לתרוצי: כ"ב חסדא אונאה דמתייבא חזר מדי' ר' יוחנן אונאה אין לחן ביטול מקח יש להם מכלל דאונאה אין להן דקאמר אין לחן אונאה. דאפי' להם אונאה.

דאפילו כל שהוא חזר. ודוקא הקדשות אבל קרקעות עד פלגא אינו חזר: **בשלמא** בהדיוט זה חזר חומר ותו לא. פי' זהו חדוש שהדיוט חומר אבל בהקדש זה חומר בתמיה פי' מה החדוש הוא שמצאנו חומר בהקדש מבהדיוט ולא גרסינן תו לא שהרי אף בהדיוט איכא טובא שומר חנם אינו נשבע וכל תגר דמתניתין: **בין** דמעל הגובר נפקא ליה לחולין. ולא מצי למימר דאופייה במיד דלא נפקא לחולין דאיכא לביא אגר נטר בין שהלחה אסור להשתמש בהם דלא זכה בהם:

לספק סלתות מארבע ועמדו משלש. תימה היכי מיירי אי יצא השער או לא יצא השער הש' לו איכ' בהדיוט נמי שרי ואי יצא יצא השער וגם אין לו על מה מחלל מעות הקדש וליכא למימר שהחלל על פירושה דיתא א"ג שוהו ריחוק הקדש שמתנה לתת ארבע סאין בסלע להקדש כל השנה בין בדישנות חלול מחלל על דבר שאינו שוה זהו וילוחא דאם לא כן אמאי הדר ביה ממאי דאוקי דאזיף במאה כ"ו ומהו השטע נמי אין לומר לב' כ"ד מתנה עליהם להתחלל בשביל ריחוק הקדש דאיכ' בהנך חזר בו משנזקק קמא וי"ל כגון שהתנדב אדם לתת ק' סלעים ולא הקדישם עדיין ונתנם לנתוחם כדי לתת להקדש ארבע סאין בכל סלע ודצא השער של לקדשות אבל לא יצא השער כלל אסור דלמא אזי לאחלוףי בהדיוט ולכך נקט ועמדו אתר כך משלש וכן בודי אם נתן ק' זתי לאדם שיחזיר להקדש מאה ועשרים אסור דאפילו מדאורייתא נראה דאסור דחשיב כאילו מקבל מלוח עצמו כמו (פרדיוס דף ט) תן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמקודשת מדיון ערב דחשוב כאילו בקלה ממנו והא דשרי בסמוך דאזיף אבנים במאה ועשרים היינו שהגובר עצמו נותן וגם אבנים הם דמבכתא מילתא שהם של הקדש אבל דרך מקח וממכר שנתן על הסלחות וגם יצא השער של לקדשות שרי להקדש:

שומר חנם אינו נשבע. נראה דהוא הדין דאינו משלם דאפילו שומר שוכר אם פשע נראה דלא משלם מדקריין לקמן (דף נח.) מהשוכר פועל לשומר כ"ו ולא מנשיב כשפשע והיינו טעמא דמכיל דין הפרשה אמיעיטו והא דלא קתני אינו משלם דהוי רבוחא ספי משום דעיקרה בשבועות פרק הדיינים (דף מב.) ונספק אגדרה דהקדש:

רעהו ולא של הקדש. ובריש מרובה (ב"ק דף עו.) ממעט מנוגב מבית האיש: **כי** יתן איש אל רעהו כלל. בריש ג' מינים (מוד' ד' לה.) דריש בפרט וכלל ופרט ובת"כ דריש בכלל ופרט לחודא ונראה דכל הני ככלי ופרטי אסמכתא דבמרובה דרשינן מעל חמור שור ושה חד למעוטי עבדים וחד למעוטי קרקעות וחד לשטרות בין מכפל בין משבועה והשתא אתי שפיר דכסף או כלים דרשינן פרק שבועות הדיינין (שבועות דף לו.) ושם י"ה מהו (מהו) מה פלים שנים אף כסף שנים מהו כסף דבר חשוב כ"ו:

נשבעין

דאפילו פחות מכדי אונאה חזר: ואין רבית ואונאה להקדש. אין איסור אונאה ואיסור רבית נוהג בהקדש ולקמיה מפרש היכי דמי רבית דהקדש: דין אונאה להדיוט. שנתן ואין דין אונאה להקדש. דאפילו פחות מכדי אונאה חזר: תיבני דקתני כ"ו. בתמיה והא חומרא דהקדש הוא: ומשיב כי קתני חומר דהדיוט ארביית קאי: **אאונאה**. ומשום אונאה ליתני נמי זה חומר בהקדש: **אלא** הקדש זה חומר וזה לא. בתמיה דאזיף. שהלחה להדיוט ותלא מעל. שהוציא מעות הקדש לחולין ולא הניס תחתיהן להקדש כלום ושוגג הוא אצלו כסבור שמותר משום שכר הקדש: והווי' להו' דהדיוט. של גובר שהרי עליו לשלם להקדש קרן וחומש: **הכא** במאי עסקינן. האי דקתני אין רבית להקדש לאו בהלואה קאי אלא בהדיוט שקיבל מעות מן הלשכה מן הגובר לספק סלתות כל השנה למנחות של צבור ארבע סאין בסלע והוקרו ועמדו משלש סאין בסלע דאילו הדיוט אסור לפסוק על פירות עד שיצא השער וכן אפילו לא יצא השער עדיון לארבע פוסקין: **רב פפא** אמר. לעולם בהלואה דאזיף מאה במאה ועשרין ודקשיא לך הלא מעל: **באבני** בגין. עסקינן שהלחה הגובר נתן להדיוט דאין בהן מעילה ואין על הגובר לשלם אלא שליח בעלמא הוא: **דאמר** שמואל בגין בחול. קשהו בגין בגיני הקדש לא זתי קנין האבנים והשטע ממעות הקדש כדי שלא יבואו האומנין והקדם ליד מעילה אם ישבו עליהם או אם יתנו מהם אלא לוקחין בהקדש והרי זה חול עד שיבנו בחומה ומשחן בניוח בחומה נותנין מעות הקדש ולקחין אותן והוא הקדשן או אם התנדב אדם אבנים נותן לבנאי יאיתו קורא שם הקדש עליהן עד שיתבנו בבנין הלכך לא מעל הגובר: על כל דבר פשע. סיפיה דקרא משתעי בטוען טענת גבא או בגבג עצמו: **ולא** תשלושי שלשה וארבעה. שלשה לשה וארבעה לשור דכיון דאימיעיט מכפל ביצה להו' קרא שהכפל בטובח ומוכר בכלל תשלומי ד' והי' יתן וגו'. לקמן בהשואל (דף צד.) אמרי' פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם שניה בשומר שוכר וכתוב בפרשה ראשונה וקרב בעל הבית וגו' ואוקמינא לשבועה בהמפקד (לעיל דף מא.) שקליהן. דאימיעיט של אדר לקרבנות צבור: ונגבבו. מן השלוחין: **אם** משנתרמה התרופה. אם כשכאוו לדן כבר נתרמה התרופה שהיו תורמין הלשכה בג' קופות:

דאפי' פחות מכדי אונאה חזר מיתבי רבית ואונאה להדיוט ואין רבית ואונאה להקדש מי אלימא ממתניתין דאוקמינא בתורת אונאה ה"ג רבית ודין אונאה להדיוט ואין רבית ודין אונאה להקדש אי הכי היינו דקתני סיפא זה חומר בהדיוט מבהדיוט ארביית ליתני נמי זה חומר בהקדש מבהדיוט אאונאה הכי השתא בשלמא זה חומר בהדיוט מבהקדש ותו לא אלא הקדש זה חומר ותו לא רבית דהקדש היכי דמי אלימא דאופייה גובר מאה במאה ועשרים והלא מעל הגובר ויבין שמעל הגובר יצאו מעותיו לחולין והווי' להו' דהדיוט אמר רב הושעיא הכא במאי עסקינן כגון שקיבל עליו לספק סלתות מארבע ועמדו משלש פרתניא המקבל עליו לספק סלתות מארבע ועמדו משלש מספק מארבע משלש ועמדו מארבע מספק מארבע בגין הקדש על העלוניה רב פפא אמר הכא באבני בגין המסורות לגובר עסקינן דשמואל דאמר שמואל בגין בחול ואח"כ מקדשינן: אין בהן תשלומי כפל (וכו'): **מנהגי מילי דת"ר על כל דבר פשע כלל על שור על חמור על שה על שלמה פרט על כל אברה אשר יאמר חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המפלטל וגופו ממוזן אף כל דבר המפלטל וגופו ממוזן יצאו קרקעות שאינן מפלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאע"פ ש'מפלטלין אין גופן ממוזן הקדשות אמר קרא רעהו רעהו ולא הקדש: ולא תשלומי ד' וה' (וכו'): **מאי** טעמא תשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה: שומר חנם אינו נשבע (וכו'): **מנהגי** מילי דת"ר כי יתן איש אל רעהו כלל כסף או פלים פרט (וגונב מבית האיש) חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המפלטל וגופו ממוזן אף כל דבר המפלטל וגופו ממוזן יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאע"פ ש'מפלטלין אין גופן ממוזן הקדשות אמר קרא רעהו רעהו ולא של הקדש: שומר חנם אינו נשבע (וכו'): **רומיניה** בני העיר ששלחו את שקליהן ונגבבו או שאבדו אם משנתרמה התרופה נשבעין**

נשבעין

57 הגמרא מביאה ביאור אחר לכך שאין ריבית בהקדש: רב פפא
58 אמר, באמת מדובר בהלוואה ממש, והקא, הטעם שאין הגובר
59 מועל בהלוואה זו, כיון שבאבני גנן המסורות לנזכר עסקינן -
60 מדובר באבנים שנמסרו לגובר לבניה במקדש, ועדיין לא הוקדשו
61 ואין בהם משום מעילה, ומותר לגובר להלוותם בריבית. והטעם
62 שאבני בנין אלו לא הוקדשו, הוא פדשמואל, דאמר שמואל,
63 כשבוניו במקדש אין בוניו באבני הקדש, מחשש שתוך כדי
64 הבניה יהיו הפועלים מהאבנים, כגון שישובו עליהם, אלא בונין
65 באבנים של חול והדיוטו, ואחר כך, כשהסתיימה הבניה, מקדישין
66 אותם:
67 שנינו במשנה: עבדים שטרות קרקעות והקדשות אין בהן תשלומי
68 קבל (ובו):
69 מבררת הגמרא: מנהני מילי - מנין נלמד דין זה, שהגובר דברים אלו
70 פטור מכלל, דהגו רבנן, נאמר בפסוק המחייב כפל (שמות כב ח)
71 'על כל דבר פשע על שור על חמור על שוה על שלמה על כל
72 אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים וְבֵּא דָבָר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר
73 יִרְשָׁעוּ אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ, והפסוק נדרש בכלל ופרט
74 ובכלל, 'על כל דבר פשע' זהו כלל, 'על שור על חמור על שוה על
75 שלמה' זהו פרט, 'על כל אבדה אשר יאמר' חור הכתוב וכלל, נמצא
76 שיש כאן 'כלל ופרט וכלל', שאי אהה דין את הכלל שחייבים בו
77 כפל אלא לרבות דברים שהם כעין הפרט, מה הפרט וְשׁוֹר, חמור,
78 שוה ושלמה] מפורש שהוא דבר המטלטל ונופו שוה כמון, אה על
79 דבר המטלטל ונופו כמון משלמים כפל על גניבתו, וְנִצְאוּ מכלל זה
80 קרקעות, שאין מטלטלין, וכן יצאו עבדים, שהוקשו לקרקעות
81 (קידושין בב), וכן יצאו שטרות, שאף על פי שמטלטלין הן, מכל
82 מקום אין נופן שוה כמון אלא שויים הוא לגבות בהם את החוב.
83 ויש למעט גם הקדשות מכפל, דאמר קרא לשון רעהו, ויש לדרוש
84 שרק לרעהו יש חיוב כפל, ולא להקדש:
85 שנינו במשנה לגבי הקדשות, ולא תשלומי ארבעה וחמשה (ובו):
86 שואלת הגמרא: מאי מעמיא שהגובר בהמת הקדש וטובהה או
87 מוכרה פטור מארבעה וחמשה. משיבה הגמרא: תשלום ארבעה
88 וחמשה כולל בתוכו את הקרן והכפל, וכיון שהתמעט הקדש
89 מתשלומי כפל, ממילא יש לפוטרו מארבעה וחמשה, כיון
90 שתשלומי 'ארבעה וחמשה' אמר רחמנא שיש לחייב, ולא תשלומי
91 'שלישה וארבעה', וכיון שפטור מכפל, אם נחייבנו על הטביחה
92 והמכירה יהיו אלו תשלומי שלשה וארבעה, ולא חייבה זאת
93 התורה:
94 שנינו במשנה: שומר הנס אינו נשבע שלא פשע בשמירת עבדים,
95 שטרות, קרקעות והקדשות (ובו):
96 מבררת הגמרא: מנהני מילי, דהגו רבנן, נאמר בפרשת שומר חנם
97 (שמות כב וז), 'כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגב
98 מבית האישי אם ימצא הגנב ישלם שניו, אם לא ימצא הגנב ונקרב
99 בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, והתבאר
100 לעיל (מא): שזוקרב בעל הבית' היינו שהשומר חנם נשבע שלא
101 פשע ונפטר מתשלום. ויש לדרוש את הפסוק ביכלל ופרט וכלל,
102 'כי יתן איש אל רעהו' זהו כלל, 'כסף או כלים' זהו פרט, ו'גנב מבית
103 האישי' חור הכתוב וכלל, נמצא שיש בזה כלל ופרט וכלל, ואי
104 אהה דין את חיוב השבועה שבכלל, אלא כעין הפרט, מה הפרט
105 ו'כסף וכלים' מפורש שהוא דבר המטלטל ונופו כמון, אה על כל
106 דבר המטלטל ונופו כמון חייב שומר חנם להשבע, וְנִצְאוּ קרקעות,
107 שאין מטלטלין. וְנִצְאוּ עבדים, שהוקשו לקרקעות. וְנִצְאוּ שטרות,
108 שאף על פי שמטלטלין הן, אין נופן כמון, ובכל אלו הדין ששומר
109 חנם הטוען שנגנבו או אבדו, אינו חייב להשבע שלא פשע.
110 ובהקדשות גם כן נאמר פטור זה, דאמר קרא רעהו, ויש לדרוש
111 שחיוב שבועה הוא רק בממון רעהו, ולא בשל הקדש:
112 שנינו במשנה: נושא שקר אינו משלם על גניבת עבדים שטרות

1 דאפילו אם הטעות היתה פחות מְכַדֵי אֲזַנְיָה, שבהדיוט זו מחילה,
2 בהקדש חוזה, וריש לקיש סובר כרב חסדא, ולכן 'צריך לעשות לו
3 דמים' מן התורה, אך רבי יוחנן חולק על רב חסדא וסובר שאין
4 אונאה להקדשות כלל, ולעולם המקח קיים, ולכן 'צריך לעשות
5 לו דמים' רק מדרבנן. אמנם בהפרש היתר מכדי אונאה מודה רבי
6 יוחנן שלא התחלל אפילו מן התורה, וכמו שאמר רבי יונה בשמו
7 שביטול מקח יש להך.
8 הגמרא דנה בדברי רב חסדא, שבהקדש יש דין אונאה אף בפחות
9 משתות. מקשה הגמרא: מיתביב, שנינו בברייתא, יש רבית ואונאה
10 להדימו, ואין רבית ואונאה להקדש, ומשמע שהקדש התמעט
11 לגמרי מדין אונאה, ושלא כרב חסדא. מתרצת הגמרא: מי אלימא
12 ממתניתינן - וכי לשון הברייתא עדיפה מלשון משנתינו אין להם
13 אונאה, דאוקימנא - שביארנו דהיינו שאינם פתורת אונאה, אלא
14 אף בפחות מכדי אונאה חוזה, הקא נמי - גם כאן בברייתא יש
15 לבאר כך, שיש רבית ודין אונאה להדימו, שרק באונאת שתות
16 יכול המתאנה לחזור, ואין רבית ודין אונאה להקדש, אלא אף
17 בפחות משתות חוזה.
18 מקשה הגמרא: אי הכי, שהברייתא מחדשת שבאונאת הקדש אף
19 בפחות משתות חוזה, היינו דקמינן - וכי זהו ביאור הפסא של
20 הברייתא, זה חומר בהדימו מבהקדש, והרי אדרבה, הקדש חמור
21 מהדיוט, שחזור אף באונאה הפחותה משתות. מתרצת הגמרא:
22 הסיפא נאמרה ארביית, שהדיוט חמור מהקדש בכך שנוהג בו דין
23 ריבית.
24 מקשה הגמרא: אם כן, ליתני נמי זה חומר בהקדש מבהדימו,
25 אאונאה, שלגביה הקדש חמור מהדיוט. מתרצת הגמרא: הכי
26 היתא, בשלמא לשון זה' חומר בהדימו מבהקדש מובנת, שזו
27 החומרא היחידה בהדיוט על הקדש ותו לא. אלא לגבי חומרת
28 הקדש, וכי שייך לומר זה' חומר בהקדש מבהדיוט ומשמע ותו
29 לא, והרי בדברים רבים חמור הקדש מהדיוט, ולכן לא כתבה זאת
30 הברייתא.
31 הגמרא מבררת את האמור בברייתא שאין בהקדש דין ריבית.
32 שואלת הגמרא: רבית דהקדש, תיבי דמי, אלימא דאופיה -
33 שהלוה לו הנזכר מאה זוו ממעות הקדש בתמורה למאה ועשרים,
34 והלא מעל הנזכר, שהוציא מעות הקדש לחולין ללא תמורה
35 שניתנה לו מיד, וללא שיתחלל ממון ההקדש על ממון אחר,
36 נמאחר ששגג הגובר וסבר שמוותר לעשות כן כדי להרויח להקדש
37 הרי זו מעילה, וכיון שפעל הנזכר, וְנִצְאוּ מעותיו - מעות הלוואה
38 לחולין, וְהוּוּ דהדימו - והרי הם של הגובר, שכיון שנתחייב
39 להשיב תמורתם להקדש, קנאם, ואין כאן הלוואת הקדש כלל.
40 מבאר הגמרא: אמר רב הושעיא, אין הברייתא עוסקת בהלוואה
41 ממש, אלא הקא פפאי עסקינן, גנן שהגובר נתן ממון לאדם
42 מטוים, ותמורת זאת קיבל עליו אותו אדם לכפק סלתות - להביא
43 להקדש סולת למנחות במשך כל השנה, מארבע - לפי ערך של
44 ארבע סאין בסלע, אף שעדיין לא ידעו כמה יהיה שווי הסלתות
45 בשוק, ולאחר זמן עמדו הסלתות משלש סאין לסלע, ובהדיוט
46 אסור לפסוק על מקח בסכום מטוים קודם שנקבע השער' בשוק,
47 שיש בזה משום ריבית, שהרי תמורת זאת שקיבל את כל הממון
48 בתחילת השנה לפני שסיפק את הסלתות, הוא נותן את הסלתות
49 בול לפי ארבע סאין בסלע, והרי זה כריבית על המעות, ומכל
50 מקום בהקדש הדבר מותר.
51 מוכיחה הגמרא שבהקדש מותר הדבר: (ברתניא) [בתנא] במשנה
52 שסלקים (פי' מ"ט), המקבל עליו לספק להקדש סלתות מארבע
53 סאין לסלע, ועמדו משלש לסלע, מספק כל השנה מארבע, אף
54 שהוא מפסיד בכך. אך אם קיבל לספק משלש ועמדו מארבע,
55 מספק מארבע, כשויים עתה בשוק, אף שיש לו הפסד, כיון
56 שלעולם יד הקדש על העליונה.

56 אַזי נִשְׁפָּעֵין השלוחים לְגַבְרִין של ההקדש שלא פשעו, שמאחר
 57 ונתרמה התרומה קודם שידעו בני העיר מן הגניבה, וזו אף הם
 58 בחלקם בתרומה זו, ושוב אינם צריכים ליתן שקלים אחרים,
 59 ונמצא שההקדש הוא הנפסד מגניבה זו, ולפיכך מוטל על
 60 השלוחים להשבע לגזברים שלא פשעו. וְאֵם לֹא - שלא נתרמה
 61 התרומה עד לאחר שידעו בני העיר מגניבה זו, אזי נִשְׁפָּעֵין
 62 השלוחים לְבְנֵי העיר שלא פשעו, וְבְנֵי העיר שִׁקְלוּן אַחֲרֵיהֶם תַּחֲתֵיהֶן
 63 - מוטל על בני העיר ליתן בשנית שקלים למקדש, שמאחר וידעו
 64 בשעת התרומה שנגנבו המעות, אין הגזברים זוכים עבורם
 65 בתרומת הלשכה, אלא על מנת שיביאו שקלים אחרים תחתיהם,
 66 ונמצא שבני העיר הם הנפסדים בגניבה זו, ולפיכך מוטל על
 67 השלוחים להשבע להם.
 68 נִמְצְאוּ המעות שנאבדו או שֶׁהֶחִירוּם הַגָּבִימִים לאחר שכבר שקלו
 69 בני העיר שקלים אחרים תחתיהם, אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁקָלִים הֵם להקדש,
 70 שמאחר וחלה עליהם קדושה אינם יוצאים מידי קדושתם, וְאִין
 71 עוֹלֵין לָהֶם וְלִבְנֵי העיר לְצוּרֵךְ גְּבִיית השקלים של שְׁנֵה הַבָּאָה.
 72 ומבואר מדברי המשנה, שמוטל על השלוחים להשבע, אף
 73 ששקלים אלו שנמסרו להם לשמירה של הקדש הם, והרי זה סותר
 74 למבואר במשנתנו ששומר חינם אינו נשבע על ממון של הקדש.
 75 מתרצת הגמרא: אִמָּר שְׁמוּאֵל, הָאָה בְּנוֹשָׂא שְׂכָר עֲסָקִין - המשנה
 76 במסכת שקלים עוסקת באופן שהיו השליחים שומרי שבר על
 77 השקלים, וְנִשְׁפָּעֵין הֵם כּדִּי לְיִשׁוּל את שְׂכָרָן, כלומר, אכן אין
 78 השליחים צריכים להשבע שלא פשעו בשמירת המעות, מאחר
 79 שנתמעט ממון הקדש משבועה, אלא מאחר והשליחים תובעים מן
 80 בני העיר את שכר שמירתם, מוטל עליהם להשבע שאין השקלים
 81 עדיין ברשותם בכדי שיוכלו לקבל את שכרם.
 82 שבה הגמרא ומקשה: אִי הָבִי שֵׁנִשְׁבַּעִים הֵם כּדִּי לִישׁוּל את שכרם,
 83 מדוע נאמר במשנה שישנו אופן שִׁנִּשְׁפָּעֵין הֵם לְגַבְרִין, הרי נשבעים
 84 לְבְנֵי העיר מִפְּעֵי לִיה לְמִימַר, שהלא בני העיר הם אלו ששכרום
 85 לשמירה זו, ועליהם מוטלת החובה לשלם עבורה, ולא על
 86 הגזברים.
 87 מתרצת הגמרא: אִמָּר רַבִּה, כּוּונַת המשנה היא שִׁנִּשְׁפָּעֵין השליחים
 88 לְבְנֵי העיר כּדִּי לִישׁוּל את שכרם, אך שבועה זו עליה להיות מִפְּעֵי
 89 הַגַּבְרִין, שהרי ההקדש הוא הנפסד מגניבה זו, כִּי הִיכִי דְלֹא
 90 נִשְׁפָּעֵינָהּ - כּדִּי שלא יחשדו הגזברים בבני העיר שלא הפרישו
 91 כלל את שקליהם, וְאִי נִמְי כִּי הִיכִי דְלֹא לְקָרוּ לָהֶן פּוֹשְׁעִים - או
 92 כּדִּי שלא יחשדו בהם שפשעו בשמירתם.
 93 שואלת הגמרא: כִּיצַד יתכן שחייבים בני העיר לשלם לשליחים
 94 את שכרם, וְהָאֵם נִגְנְבוּ או שֶׁאֲבָדוּ קִרְבֵּינֵי בְּמִשְׁנַה, והדין הוא ששומר
 95 שְׂכָר בְּגִיבָה וְאִבִּידָה חַיִּיב מִיְחִיב, וְהָאֵם נִמְי - ואם כן אף כאן
 96 בשמירת מעות הקדש, הֵיךְ דְּשְׁלוּמֵי לֹא מִשְׁלָמֵי על גניבה או אבידה
 97 זו, מאחר שנתמעט ההקדש מדין תשלומי שומרים, אֲנִרְיָהּ מִיָּה
 98 לְפָסִיד - מכל מקום יש להם להפסיד את שכר שמירתם, שהרי
 99 נשתעבדו לשמור את המעות מגניבה ואבידה, ועל מנת כן נוטלים
 100 הם שכר, ומאחר שלא עשו את המוטל עליהם, אין להם ליטול
 101 שכר.
 102 משיבה הגמרא: אִמָּר רַבִּה, המשנה עוסקת באופן שנגנבו בְּלִסְמִין
 103 מוֹיָוִין, או שֶׁאֲבָדוּ על ידי שֶׁבִּבְעָה סְפִינָתוֹ של השליח בְּיָם, שדברים
 104 אלו אונס הם, ולא קיבלו השליחים שמירה עליהם, ולפיכך אין
 105 להם להפסיד את שכרם.
 106 הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הסתירה בין המשנה בשקלים
 107 למשנתנו: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הָאֵם מְנִי - המשנה בשקלים המחייבת
 108 את השליחים להשבע על מעות הקדש, בשיטת רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא,
 109 דְאָמַר (שבועות מב): שְׁקָרִים שְׁחִיבִי בעליהם בְּאֲחֵרֵיהֶן וְשֵׁ לָהֶן
 110 דיני אונָּה אם מכרם ביותר מכדי שויים, וְאֵף נִשְׁפָּעֵין השומרים

56 אַזי נִשְׁפָּעֵין השלוחים לְגַבְרִין של ההקדש שלא פשעו, שמאחר
 57 ונתרמה התרומה קודם שידעו בני העיר מן הגניבה, וזו אף הם
 58 בחלקם בתרומה זו, ושוב אינם צריכים ליתן שקלים אחרים,
 59 ונמצא שההקדש הוא הנפסד מגניבה זו, ולפיכך מוטל על
 60 השלוחים להשבע לגזברים שלא פשעו. וְאֵם לֹא - שלא נתרמה
 61 התרומה עד לאחר שידעו בני העיר מגניבה זו, אזי נִשְׁפָּעֵין
 62 השלוחים לְבְנֵי העיר שלא פשעו, וְבְנֵי העיר שִׁקְלוּן אַחֲרֵיהֶם תַּחֲתֵיהֶן
 63 - מוטל על בני העיר ליתן בשנית שקלים למקדש, שמאחר וידעו
 64 בשעת התרומה שנגנבו המעות, אין הגזברים זוכים עבורם
 65 בתרומת הלשכה, אלא על מנת שיביאו שקלים אחרים תחתיהם,
 66 ונמצא שבני העיר הם הנפסדים בגניבה זו, ולפיכך מוטל על
 67 השלוחים להשבע להם.
 68 נִמְצְאוּ המעות שנאבדו או שֶׁהֶחִירוּם הַגָּבִימִים לאחר שכבר שקלו
 69 בני העיר שקלים אחרים תחתיהם, אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁקָלִים הֵם להקדש,
 70 שמאחר וחלה עליהם קדושה אינם יוצאים מידי קדושתם, וְאִין
 71 עוֹלֵין לָהֶם וְלִבְנֵי העיר לְצוּרֵךְ גְּבִיית השקלים של שְׁנֵה הַבָּאָה.
 72 ומבואר מדברי המשנה, שמוטל על השלוחים להשבע, אף
 73 ששקלים אלו שנמסרו להם לשמירה של הקדש הם, והרי זה סותר
 74 למבואר במשנתנו ששומר חינם אינו נשבע על ממון של הקדש.
 75 מתרצת הגמרא: אִמָּר שְׁמוּאֵל, הָאָה בְּנוֹשָׂא שְׂכָר עֲסָקִין - המשנה
 76 במסכת שקלים עוסקת באופן שהיו השליחים שומרי שבר על
 77 השקלים, וְנִשְׁפָּעֵין הֵם כּדִּי לְיִשׁוּל את שְׂכָרָן, כלומר, אכן אין
 78 השליחים צריכים להשבע שלא פשעו בשמירת המעות, מאחר
 79 שנתמעט ממון הקדש משבועה, אלא מאחר והשליחים תובעים מן
 80 בני העיר את שכר שמירתם, מוטל עליהם להשבע שאין השקלים
 81 עדיין ברשותם בכדי שיוכלו לקבל את שכרם.
 82 שבה הגמרא ומקשה: אִי הָבִי שֵׁנִשְׁבַּעִים הֵם כּדִּי לִישׁוּל את שכרם,
 83 מדוע נאמר במשנה שישנו אופן שִׁנִּשְׁפָּעֵין הֵם לְגַבְרִין, הרי נשבעים
 84 לְבְנֵי העיר מִפְּעֵי לִיה לְמִימַר, שהלא בני העיר הם אלו ששכרום
 85 לשמירה זו, ועליהם מוטלת החובה לשלם עבורה, ולא על
 86 הגזברים.
 87 מתרצת הגמרא: אִמָּר רַבִּה, כּוּונַת המשנה היא שִׁנִּשְׁפָּעֵין השליחים
 88 לְבְנֵי העיר כּדִּי לִישׁוּל את שכרם, אך שבועה זו עליה להיות מִפְּעֵי
 89 הַגַּבְרִין, שהרי ההקדש הוא הנפסד מגניבה זו, כִּי הִיכִי דְלֹא
 90 נִשְׁפָּעֵינָהּ - כּדִּי שלא יחשדו הגזברים בבני העיר שלא הפרישו
 91 כלל את שקליהם, וְאִי נִמְי כִּי הִיכִי דְלֹא לְקָרוּ לָהֶן פּוֹשְׁעִים - או
 92 כּדִּי שלא יחשדו בהם שפשעו בשמירתם.
 93 שואלת הגמרא: כִּיצַד יתכן שחייבים בני העיר לשלם לשליחים
 94 את שכרם, וְהָאֵם נִגְנְבוּ או שֶׁאֲבָדוּ קִרְבֵּינֵי בְּמִשְׁנַה, והדין הוא ששומר
 95 שְׂכָר בְּגִיבָה וְאִבִּידָה חַיִּיב מִיְחִיב, וְהָאֵם נִמְי - ואם כן אף כאן
 96 בשמירת מעות הקדש, הֵיךְ דְּשְׁלוּמֵי לֹא מִשְׁלָמֵי על גניבה או אבידה
 97 זו, מאחר שנתמעט ההקדש מדין תשלומי שומרים, אֲנִרְיָהּ מִיָּה
 98 לְפָסִיד - מכל מקום יש להם להפסיד את שכר שמירתם, שהרי
 99 נשתעבדו לשמור את המעות מגניבה ואבידה, ועל מנת כן נוטלים
 100 הם שכר, ומאחר שלא עשו את המוטל עליהם, אין להם ליטול
 101 שכר.
 102 משיבה הגמרא: אִמָּר רַבִּה, המשנה עוסקת באופן שנגנבו בְּלִסְמִין
 103 מוֹיָוִין, או שֶׁאֲבָדוּ על ידי שֶׁבִּבְעָה סְפִינָתוֹ של השליח בְּיָם, שדברים
 104 אלו אונס הם, ולא קיבלו השליחים שמירה עליהם, ולפיכך אין
 105 להם להפסיד את שכרם.
 106 הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הסתירה בין המשנה בשקלים
 107 למשנתנו: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הָאֵם מְנִי - המשנה בשקלים המחייבת
 108 את השליחים להשבע על מעות הקדש, בשיטת רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא,
 109 דְאָמַר (שבועות מב): שְׁקָרִים שְׁחִיבִי בעליהם בְּאֲחֵרֵיהֶן וְשֵׁ לָהֶן
 110 דיני אונָּה אם מכרם ביותר מכדי שויים, וְאֵף נִשְׁפָּעֵין השומרים

הא מה אני מקיים לא תונו באונאת דברים. דכל היבא דאיבא למדש דרשינו ולא מקמינו בלאי יתיב: אמ הוא בן גרים כו. ויינו זו אף זו דאפילו מעשה אבותינו אין לו להזכיר: הלא ידאתך בסלקת. פירוש לשון בטרון כמו שמתי וקב כסלי (איוב לא) וכמו אשר יקוט כסלו וגו' (שם ח) כלומר היה לך לירא מהקב"ה וזה היה בטורח ותום דרכיך היא מתקור

וקר נא מי הוא נקי ואברך אם היית נקי לא היית אובד וסוף פרק התנחנך (סנהדרין ד' פט) יש לפרש כמו כן לשון בטרון ולא לשון סכלות דא"ל לאברהם הלא ידאתך בסלקת כלומר מה שאמרה ירא מהקב"ה היה לך להיות בטרון והרי אתה מפסיד בדרכך שאמרה שוחט בנה: זה גופו וזה במקומו. והא דאמרי' פרק הגוול בתרא (ביק ד' קט) הגוול לחבירו שנה פרוטה באילו גול נשמתו היינו משום דפעמים רעב קבר ואין לו במה לקנות אכל יש הרבה בני אדם שאינם חסרים כל כח:

דאזיל סומקא ואתי חוריא. ומה שמארים בתחילה לפי שהדמים מתאספין לביתו:

חוץ מג' שיוודין ואין עולין. אין לפרש דאין עולין לעולם דהא אמרינן בסמוך הבא על אשת איש יש לו חלק לעולם הבא אלא הי' כל היוודין עולין ומדן אור של גיהנם שולט בהן כדאמרינן בפרק עושין פסין (עירובין ד' טז) ק"ו ממוזב הנוזב ובפרק בתרא דחגיגה (ד' כו) עבדי ק"ו משלמנדרא חוץ מג' דאין עולין מיד אכל יש מהם נדונים לעולם המלבין פני חבירו ברבים דאמר בסמוך אין לו חלק לעולם הבא ויש שעולין לאחר י"ב חדש בנות הבא על אשת איש דמשפט רשעי ישראל בגיהנם "יב חדש אי נמי מלבין נמי נהי דאין לו חלק לעולם הבא אינם נדונים יותר מ"ב חדש אלא לאחר י"ב חדש לא חיו ולא נדונים ושרים בלא טובה ובלא רעה וניחא השקא דלא חשיב מנינם ואפיקוסים שאותם נדונין לרובי הודות כדאמר בפ"ק ד"ה (ר' יו. ושם. ר"ה כ"ו) דגיהנם כלה וחס אינם כלים ומידה תימה דלא חשיב פושעי ישראל בגוסס בגון קרקפתא דלא נחח תפילין דאמרינן ב"ה (שם) שיוודין ונדונין בה י"ב חדש ואח"כ גופן ונשמחן נשרפת ועגשים אפר תחת כפות רגליהם של צדיקים ונראי דלא רצה למנות אותם ששניים בכרייתא דלא היה משמענו שום חדוש והא דחשיב מלבין אע"ג דתנא ליה במס' אבות (פ"ג מ"ב) אנב מכנה נקטי ליה ומכנה איצטריך לאשמעונו אע"ג דרש ביה בשמיה והא דלא חשיב הבא על הכותית דאמר בעושין פסין (עירובין ד' יט) ושם ר"ה (ב"ה) דלא מטיק ליה אברהם איבנו דממשכה עורלמיה ולא מבשך ליה דלא חשיב אלא הני דבשביל עבירה זו לבדה אין עולים כדתנא אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אכל הבא על הכותית בשביל עבירה זו לבד אינו נענש אם לא שיש בידו עבירות אחרות שראוי בשבילם לירד לגיהנם אלא שעבירה זו גורמת לו דאין אברהם איבנו מגלתו מיד אלא שיהא שם י"ב חדש ויכלהו בשלא עשה תשובה החשובה מועלת לכל דבר ואיבא למאן דאמר (ברכות ד' לז) דבעלי תשובה גדולים מאותן שהיו צדיקים לעולם נח

איפכא מסתברא אמר ליה איסמיה אמר ליה לא הכי קאמר קדשים שחיבי באחריותן חייב דאיתרבו מב'ה' וכחש ושאינו חייב באחריותן פטור דאמעט מבצעמיתו וכחש: רבי יהודה אומר אף המוכר ספר תורה מרגלית ובהמה אין להם אונאה: תניא רבי יהודה אומר אף המוכר ספר תורה אין לה אונאה לפי שאין קץ לרמיה בהמה ומרגלית אין להם אונאה מפני שאדם רוצה לווינון אמרו לו והלא הפל אדם רוצה לווינון ורבי יהודה הני חשיבי ליה והני לא חשיבי ליה ועד כמה אמר אמימר עד כדי דמיה תניא ר' יהודה בן בתירא אומר אף המוכר סוס וסיף והפסידים במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש: מתני' בשם שאונאה במקח וממכר כד אונאה בדברים לא יאמר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשך הראשונים אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך שנאמר וגר לא תונה ולא תלחצנו: גמ' ת"ר לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר אתה אומר באונאת דברים או אינו אלא באונאת כמון כשהוא אומר וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך הרי אונאת כמון אמור הא מה אני מקיים לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הא כיצד אם היה בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשך הראשונים אם היה בן גרים אל יאמר לו זכור מעשה אבותיך אם היה גר ובא ללמוד תורה אל יאמר לו פה שאכל

גבולות ומריפות שקצים ורמשים בא ללמוד תורה שנאמרה מפי הנבורה אם היו יסורין באין עליו אם היו חלאים באין עליו או שהיה מקבר את בניו אל יאמר לו בדרך שאמרו לו חביריו לאיוב הלא יראתך בסלתך תקנתך ותום דרכיך זכר נא מי הוא נקי אברך אם היו תמרים מבקשין תבואה ממנו לא יאמר להם לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה ויודע בו שלא מכר מעולם ר"י אומר אף לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים שהרי הדבר מסור ללב וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלתיה א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי גדול אונאת דברים מאונאת כמון שנה נאמר בו ויראת מאלתיה וזה לא נאמר בו ויראת מאלתיה ור' אלעזר אומר זה בגופו וזה בכמונו רבי שמואל בר נחמני אמר זה ניתן להישבון וזה לא ניתן להישבון תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק כל המלבין פני חבירו ברבים כאלו שופך דמים א"ל שפיר קא אמרת דחוינא ליה דאזיל סומקא ואתי חוריא אמר ליה אבבי לרב דימי במערבא כמאי זהורי א"ל באחוורי אפי דאמר רבי חנינא הפל יודין לגיהנם חוץ משלשה הכל ס"ד אלא אימא כל היוודין לגיהנם עולים חוץ משלשה שיוודין ואין עולין ואלו הן הבא על אשת איש והמלבין פני חבירו ברבים והמכנה שם רע לחבירו מכנה היינו מלבין אע"ג דרש ביה בשמיה אמר רבא רבי יוחנן

איפכא מסתברא. כל הדברים נראין הפר דשאינו חייב באחריותו דה' ניהו טפי משחיבי באחריותו ואם באת לחייבו בשל גבוה ולפטרו בשל הירושן כן היה לו לומר קדשים שחייב באחריותו פטור שאני קורא בהן בעמיתו וכחש שאינו חייב באחריותו חייב שאני קורא בהן בה' וכחש ועוד דהירושן הנה ליה לחייבו טפי דהא שומרי הקדשות פטורין מן השבועה ומכל הבא על ידה: איסמיה. אסיר משנה זו מנירסתי: הכי קאמר כו'. האי שאני קורא בהן בה' וכחש לא משמע בה' וכחש ולא בעמיתו ולחויביה משום שהן של הקדש אלא הכי קאמר קדשים שחייב באחריותו חייב קרבן שבועה לפי שהן של עמיתו ואם באת לפטרו לפי שהן של הקדש להכי אתא בה' וכחש לרבוניהו אף אם יש בהן צד גבוה: ושאינו חייב באחריותו פטור. לפי שאני קורא בהן למעטן בעמיתו וכחש והבא ליקא עמיתו ואימעט מבצעמיתו וכחש: לווינון. מי שיש לו שור: פה: לחרישה מחזור על אחר שבמותו לצמדו עמו בעול שהמצימד שור חלש עם הקריא מקלקל את הקריא וכן מרגלית נאה (עם חבירתה) למלאות עם חבירתה בקוב מן היחידית: חשיבי ליה. ותביב לו ויוונו: ועד כמה. לא הוי אונאה כדי דמיהם. כפליים: חשיבים. מגן: בסלקתה. בתוך המלחמה: שהרי דבר המסור ללב. ולפיכך נאמר בו ויראת מאלתיה האי שהרי לימת טעם לפיה נאמר בו יראתה נקט ליה והכי קאמר שהרי כל הדברים הללו אין טובתן ורעתן מסורה להביר אלא ללבו של עושה הוא יודע אם לעקל אם לעקלקלות ויכול הוא לומר לא עשיתי כפי אם לטובה הייתי סבור שיש לך טובאה למכור או הייתי חפץ לקנות מקח זה: וכל דבר המסור ללב. של אדם נאמר בו הוי ירא מן היודע מחשבות אם לטובה אם לאונאה: הפל ס"ד. וכי הפל יודין: ה"ג כל היוודין לגיהנם עולין: דרש ביה. כבר הורגל בכך שבמנים אותו כן ואין פניו מתלבנות ומכל מקום זה להכלימו מתכוון:

ובצעלי

נח

53 יאמר לו זכור מעשה אבותיך קודם שהתגיירו, שנאמר (שמות כב
54 כ) 'וְיָזַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנֵנּוּ':

גמרא

55 הגמרא מבארת את מקור איסור אונאת דברים: הֲנֵנוּ רַבָּנֵינוּ, מֵה
56 שְׁנֵאמַר בַּפְּסוּק (ויקרא כה יז) 'וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, בְּאֻנְיָתָא
57 דְּבָרִים - אונאה על ידי דיבור הַתְּנוּב מְדַבֵּר. שואלת הברייתא:
58 אֵתָּה אֹמְרַי שֶׁפְּסוּק עוֹסֵק בְּאֻנְיָתָא דְּבָרִים, או שְׁמֵא אֵינוֹ עוֹסֵק אֲלֵא
59 בְּאֻנְיָתָא מְמוֹן. משיבה הברייתא: כִּשְׁהוּא אֹמְרַי בַּפְּסוּק אַחַר (שם יד)
60 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ או קָנָה מִיָּד עַמִּיתְךָ, אֵל תוֹנוּ אִישׁ אֶת
61 אֲחֵיו, שֶׁשֶׁמְשַׁמְעוֹתוֹ אונאה במקח וממכר, הֲרִי אֻנְיָתָא מְמוֹן אִמְרוּ,
62 הֵא מָה אֵינוֹ מְכַוֵּינִים - בְּמֵה נִעְמִיד אֵת הַפְּסוּק 'לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת
63 עַמִּיתוֹ, עַל כִּרְחֹךְ פְּאִיסוֹר אֻנְיָתָא דְּבָרִים.

64 הֵא כִּיִּיד הִיא אונאת דברים: אִם הִיָּה חֵבֵירוֹ בְּעַל תְּשׁוּבָה, אֵל יֹאמְרַי
65 לוֹ זְכוֹר מַעֲשֵׂיךָ הֲרָאשׁוֹנִים. וכן אִם הִיָּה חֵבֵירוֹ בֶּן גֵּרִים, אֵל יֹאמְרַי לוֹ
66 זְכוֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ קודם שהתגיירו. וכן אִם הִיָּה גֵר וְכֹא לְלַמּוּד
67 תּוֹרָה, אֵל יֹאמְרַי לוֹ, וכי פֶּה שְׂאָכָל נְבִילוֹת וּמְרִיפוֹת שְׂקָצִים וְרַמְשִׁים,
68 כָּא לְלַמּוּד תּוֹרָה שְׂאָמְרָה מִפִּי הַנְּבוֹרָה.

69 וכן אִם הִיָּה יְסוּרִין בְּאִין עֲלִיוֹ, או אִם הִיָּה חֲלָאִים בְּאִין עֲלִיוֹ, או שְׁהֵיָה
70 מְקַבֵּר אֶת בְּנָיו, אֵל יֹאמְרַי לוֹ כְּדָרְךָ (זכרון) שְׂאָמְרוּ לוֹ חֲבִירָיו שֶׁל אִיב
71 לְאִיבוֹ, לֵאחַר שְׁבֹאוֹ עֲלֵיו יְסוּרִים (איוב ד יז) - 'הֲלֵאל יִיאָתֶךָ בְּסִלְתְּךָ,
72 תִּקְנֶתְךָ וְחֵם דְּרָבִיךָ. זְכַר נָא מִי הוּא נְקִי אָבֶר' - עֵתָּה, שְׂאֵינְךָ מִתְחַזֵּק
73 בְּאֻמְנָה כְּשִׁבְאִים עֲלֶיךָ הִיסוּרִים, מוֹכַח שִׁירָתְךָ אֵת ה', וְתִקְוּתְךָ
74 מֵה' לְחִיים טוֹבִים וְדַרְכֵיךָ הַיְשָׁרִים, אִינִים אֲמַתִּים, אֵלֵא נוֹבְעִים
75 מִכְּסִילוֹת. הֵאִם תּוֹכַל לְהִיזְכֹּר בְּאֵדָם שְׁהִידָה נְקִי וְיִשֵׁר בְּאֻמְתָּה, שְׂאֵבֵד
76 מֵהַעוֹלָם.

77 וכן אִם הִיָּה חֲמָרִים (מוליכי חמורים נושאי משאות) מְכַקְשֵׁין לַקְנוֹת
78 תְּבוּאָה מְמוֹן, לֹא יֹאמְרַי לָהֶם לְכוּ אֲצֵל פְּלוּנֵי, שְׁהוּא מוֹכֵר תְּבוּאָה,
79 וְיודַע בּוֹ שְׁלֵא מְכַר מְעוֹלָם תְּבוּאָה, וְשִׁלַּח אֵלָיו כְּדִי לְבַיֵּשׁוּ שְׂאֵן
80 לוֹ תְּבוּאָה לְמַכּוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרַי, אֵף לֹא יִתְּלָה עֵינָיו לְהִסְתַּכַּל
81 עַל הַמְּקַח כֵּאלִילוֹ רוצה לקנותו, כִּשְׁעָה שְׂאֵין לוֹ דָּמִים לַקְנוֹת.

82 שְׁהֵרִי הַדְּבָר מְסוּר לְלֵב הָאֵדָם, וְרַק הוּא יודַע אִם הִתְכוּוֹן לְצַעַר או
83 שְׁעָשָׂה זֹאת בְּתוֹם לֵב, וְכָל דְּבָר הַמְּסוּר לְלֵב וְאִין יודַע לְאַחֲרִים מֵה'
84 כּוֹונָתוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ (ויקרא כה יז) 'וְיִרְאָתָּה מֵאֱלֹהֶיךָ, שְׁצִרְךָ לִירֵא מֵה'
85 הַיּוֹדַע מִחֲשׁוֹבוֹתָיו, אִם כּוֹונָתוֹ לְטוֹבָה או לְאוֹנָא.

86 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מֵאֲמָרִים בְּחוֹמַר אִיסוֹר אונאת דברים: אֹמְרַי רַבִּי
87 יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, גְּדוּל אִיסוֹר אֻנְיָתָא דְּבָרִים יוֹתֵר
88 מֵאֻנְיָתָא מְמוֹן, מְשׁוּם שְׁנָה - אונאת דברים, נֶאֱמַר בּוֹ 'וְיִרְאָתָּה
89 מֵאֱלֹהֶיךָ, וְזֶה - אונאת ממון, לֹא נֶאֱמַר בּוֹ 'וְיִרְאָתָּה מֵאֱלֹהֶיךָ.

90 וְרַבִּי אֶלְעָזָר אֹמְרַי, שֶׁהִטַּעַם שאונאת דברים חמור מאונאת ממון,
91 מְשׁוּם שְׁנָה - אונאת דברים, בְּגוּפוֹ - גוּפוֹ מִצְטַעַר מְכַר, וְזֶה -
92 אונאת ממון, רַק בְּמִמוֹנוֹ.

93 רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֹמְרַי, שֶׁהִטַּעַם שאונאת דברים חמור
94 מֵאֻנְיָתָא מְמוֹן, שְׁנָה - אונאת ממון, נִיתֵן לְהִישָׁבוֹן שִׁכּוּל לְהַשִּׁיב
95 אֵת הַמְמוֹן שֶׁהִפְסִידוּ, וְזֶה - אונאת דברים, לֹא נִיתֵן לְהִישָׁבוֹן - לֹא
96 נִיתֵן לְבַטַּל אֵת צַעְרוֹ.

97 תַּנְי תַּנְא - שְׁנֵה אֲמוּרָא הִבְקִיא בְּבִרְיָתוֹת בְּרִיתָא קְמִיָּה (לפנין)
98 דְּרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, כָּל הַמְּלַבֵּין פְּנֵי חֲבִירוֹ (שֶׁמְבַיֵּישׁוֹ) בְּרִיבִים,
99 כֵּאלִילוֹ שׁוֹפֵד דָּמִים. אֹמְרַי לֵיה רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, שְׁפִיד קָא אֲמַרְתָּ -
100 טוֹב וְנָכוֹן אֲמַרְתָּ, דְּתוּיָנָא לִיָּה - שְׁהֵרִי רואים אנו בנפגע, דְּאִילֵּיל
101 סוּפְקָא וְאִתֵּי חוּרְאָא - שֶׁמִּסְתַּלַּק הָאוֹדָם מִפְּנֵינוּ וְנַעֲשֶׂה חִיוּר, וְדַבֵּר
102 זֶה דוֹמֵה לְשִׁפְכוֹת דָּמִים.
103 אֹמְרַי לִיָּה אֲבֵי לְרַב דִּימֵי, כִּשְׁמַעְרָבָא כְּמֵא וְחִוְרֵי - בְּמֵה נִזְהָרִים בְּאַרְצֵי
104 יִשְׂרָאֵל, אֹמְרַי לִיָּה רַב דִּימֵי לֵאבִי, נִזְהָרִים בְּאַחְוָרֵי אֲפִי - בְּהַלְבַּנֵּת

1 הרי אדרבה איכא מִסְתַּבְרָא - כל דברי הברייתא הם להיפך מן
2 הסברא הפשוטה, שאם כוונת הברייתא לחייב בשל גבוה ולפטור
3 בשל הדיוט כפי שדרשה מ'בה' וכחשי שרק על ממון הקדש חייב
4 הנשבע קרבן, היה לה לומר שבקדשים שחייב בעליהם באחריותם
5 פטור הוא מקרבן, כיון שנידונים הם כממונו ונתמעטו מ'בה'
6 וכחשי, ואילו בקדשים שאינו חייב באחריותם חייב, שנידונים הם
7 כממון הקדש ונתרבו מ'בה' וכחשי, ולבד מזאת, הרי יותר מסתבר
8 לחייב קרבן שבעה בממון הדיוט מאשר בממון גבוה, שהרי
9 נתמעט הקדש מכל דיני שבועה.

10 אֹמְרַי לִיָּה הִתְנָא לְרַבִּי יִצְחָק בַּר אַבָּא, אִם כֵּן אִיסְמִיָּה - אִיסִיר
11 בְּרִיתָא זוֹ מִגִּירִיסְתֵּי, מֵאֲחַד שֶׁמְשׁוּבֵשֶׁת הִיא.

12 אֹמְרַי לִיָּה רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבָּא, לֹא - אֵינְךָ צִרְיָךְ לְהִסְרִינָה מִגִּירִיסְתְּךָ,
13 הִדְבָּרֵי נֶאֱמַר - אִפְשֵׁר לְבֹאֵר אֵת דְּבָרֵי הַבְּרִיתָא בְּאוּפוֹן כּוּה, קְדָשִׁים
14 שְׁחִיבֵי בְעֵלֵיהֶם בְּאַחְרֵי־יָוָן הַפְּקִידוֹן בִּיד אַחַר, וְכַפֵּר הַשּׁוֹמֵר בְּהוּ
15 וְנִשְׁבַּע לְשִׁקָּר, וְלֵאחַר מִכֵּן הוֹדֵה בְּאִשְׁמֵתוֹ, חֵיב הוּא בְּקַרְבָּן
16 שְׁבוּעָה מֵאֲחַר שֶׁהוּא שֶׁל 'עַמִּיתוֹ, וְאֵף אִם יֵשׁ בְּהֵם צַד שֶׁל מְמוֹן
17 גְבוּהָ, מְכַל מְקוֹם חֵיב מְשׁוּם דְּאִיתְרַבּוּ מִ'בַּה' וְכַחשׁ, וְקָדְשִׁים שְׂאֵינוּ
18 חֵיב בְּאַחְרֵי־יָוָן, שְׁטוֹר הַשּׁוֹמֵר מְקַרְבָּן שְׁבוּעָה, מְשׁוּם דְּאִמְעִישׁ
19 מִכְּעַמִּיתוֹ וְכַחשׁ - שְׁמֵאֲחַר וְאִין הֵם מְמוֹן הַמְּפַקֵּיד אִין אֵנִי קוֹרָא
20 בָּהֶם 'וכַחשׁ בְּעַמִּיתוֹ, וְלִפְיֵךְ אִין חֵיבִים עַל כְּפִירַתְּם.

21 שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרַי אֵף הַמוֹכֵר אֵף הַמְּוִרָה מְרַגְלִית
22 וְכַהֲמָה אִין לָהֶם אֻנְיָתָה:

23 מְבִיאָה הַגְּמָרָא בְּרִיתָא הַמְּבִיאָה אֵף הִיא אֵת דִּינוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה
24 וּמְבֹאֵרֵת אֵת סִבְרַתּוֹ: תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרַי, אֵף הַמוֹכֵר סֶפֶר תּוֹרָה
25 אִין לָה אֻנְיָתָה, לְפִי שְׂאֵין כֵּן לְדָמִיתָ - לְעַרְכָּה וְלִשְׁוִיָּה, וְאֵף הַמוֹכֵר
26 הַמְּוִרָה וּמְרַגְלִית אִין לָהֶם אֻנְיָתָה, מְפַנֵּי שְׂאָדָם רוצה לזווגן עם בהמה
27 וּמְרַגְלִית אַחֲרֵי, וְלִפְיֵךְ רוצה הוּא לַקְנוֹתָן אֵף בִּיּוֹתֵר מְכַדֵּי שׁוּיָן.
28 אֹמְרוּ לוֹ חֲכָמִים, וְהֵלֵא הַכֹּל אֲדָם רוצה לזווגן - הֵלֵא בְּכַל דְּבַר נִיתֵן
29 לְוַמַּר כֵּן, שֶׁחַפֵּץ אֲדָם לזווגן עם דְּבַר אַחַר כְּמוֹתָךְ, וּמְכַל מְקוֹם יֵשׁ
30 בְּהוּ דִין אֻנְיָתָה.

31 וְרַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר שִׁישׁ לְחַלֵּק בּוּה, דְּהֵיָה חֲשִׁיבֵי לִיָּה וְהֵיָה לֹא חֲשִׁיבֵי
32 לִיָּה - אֵף שֶׁחַפֵּץ אֲדָם לזווג כל דְּבַר, אִין הוּא קוֹנֵהוּ מְשׁוּם כֵּךְ
33 בִּיּוֹתֵר מְשׁוּוִי, וְרַק בְּבֵהמָה וּמְרַגְלִית שֶׁחֲשׁוּב לוֹ בִּיּוֹתֵר, רוצה הוּא
34 לַקְנוֹתָן אֵף בִּיּוֹתֵר מְשׁוּוִי.

35 מְבֹרַרֵת הַגְּמָרָא: וְעַד כְּמָה - עַד אִיזָה שִׁיעוֹר אִין בְּהֵם אֻנְיָתָה.

36 אֹמְרַי אֹמְרַי עַד כְּדִי דְמִיָּה - עַד כְּפִלִים מְשׁוּוִים אִין בְּהֵם דִּין
37 אֻנְיָתָה, שֶׁכֵּךְ רוצה אֲדָם לְהוֹסִיף בְּדַמֵּיהֶם כְּדִי לזווגן.
38 הַגְּמָרָא מְבִיאָה תַנָּא נוסף הסוֹבֵר כַּעֲבָן דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה: תַּנְיָא, רַבִּי
39 יְהוּדָה בֶּן כְּתִיבָא אֹמְרַי, אֵף הַמוֹכֵר סוֹס וְסִיף (יְחַרְבוּ) וְחֲמִיזוֹם (מִגְוֹן)
40 בְּשַׁעַת הַמְּלַחְמָה אִין לָהֶם דִּין אֻנְיָתָה, מְפַנֵּי שִׁישׁ כְּהוּ צוּרְךָ חֵי נִפְשָׁה,
41 וְרוצֵה הַלוֹקֵחַ לַקְנוֹתָם בְּשַׁעַת הַמְּלַחְמָה אֵף בִּיּוֹתֵר מְכַדֵּי שׁוּיִים:

42 שְׁנֵי פְּסוּקִים נִאֲמַרוּ בְּאוֹנָא. אַחַד בְּאוֹנָתָא מְמוֹן (ויקרא כה יד),
43 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ, או קָנָה מִיָּד עַמִּיתְךָ, אֵל תוֹנוּ אִישׁ אֶת
44 אֲחֵיו, וְהִשְׁנִי בְּאוֹנָתָא דְּבָרִים (שם יז), 'וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ,
45 וְיִרְאָתָּה מֵאֱלֹהֶיךָ, כִּי אֵנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. עַד עֵתָּה עֲסַקְנוּ בְּאוֹנָתָא
46 מְמוֹן, וְהַדְּמַשְׁנָה שֶׁלִּפְנֵינוּ עוֹסֵקֵת בְּאוֹנָתָא דְּבָרִים.

משנה

47 כְּשֶׁם שִׁישׁ אִיסוֹר אֻנְיָתָה - לְאוֹנוֹת חֵבֵירוֹ מְמַקְחָ וּמְכַרָּ - בְּמִמוֹן,
48 כְּךָ יֵשׁ אִיסוֹר אֻנְיָתָה - לְצַעְרוֹ דְּבָרִים בְּלַבֵּד.
49 וּמְבִיאָה הַמְּשַׁנָּה אֹפְנִים שֶׁל אונאת דברים: לֹא יֹאמְרַי לוֹ - לְחַבֵּירוֹ,
50 כְּכַהֲמָה אֵתָּה מוֹכֵר חֶפְצֵיךָ זֶה, וְהוּא אֵינוֹ רוצה לִיקַח אֵת הַחֶפֶץ. וכן אִם
51 הִיָּה חֵבֵירוֹ בְּעַל תְּשׁוּבָה, לֹא יֹאמְרַי לוֹ זְכוֹר מַעֲשֵׂיךָ הֲרָאשׁוֹנִים -
52 עוֹנוֹתֶיךָ שֶׁעֲשִׂיתָ קודם שְׁחֹזַרְתָּ בְּתְשׁוּבָה. וכן אִם הוּא בֶּן גֵּרִים, לֹא

57 שאמרו לשמוע בעצתה, היינו בְּמִילֵי דְעֵלְמָא - בענינים אחרים
 58 שאינם קשורים לתורה ומצוות.
 59 אָמַר רַב הֲרַאָה, כָּל הַשְּׁעָרִים שָׂדְרָכָם עוֹלָה הַתְּפִילָה נִגְעָלִים, חוּץ
 60 מִשְׁעַרֵי אוֹנָאָה - חוץ מאדם שצועק על הונאה שהונו אותו, שאין
 61 השער ננעל בפניו, וכמו שְׁנָאָמַר (עמוס ז) 'הִנֵּה ה' נֹכַח עַל חוֹמַת
 62 אֲנָךְ וּבִידוֹ אֲנָךְ'. ה'אנך' הוא חוט שבסופו משקולת שעל ידו מיישר
 63 הבונה את קיר האבנים, והוא משל למידת הדין הישרה שאינה
 64 מוסטת לצדדים, ואומר הנביא ש'ה' ניצב על חומת הדין ובידו אנך
 65 לדון את ישראל לפי הדין ולא להבליג עוד. ויש לדרוש 'אנך'
 66 מלשון 'אונאה שלך', והיינו ש'ה' ניצב ועומד על דבר האונאה
 67 לשמוע תלונתך ולהעניש עליה.
 68 דרשה נוספת מפסוק זה: אָמַר רַבִּי אֱלֵתָר, הַכֹּל - על כל העבירות
 69 נִפְרָע הַקֹּבֶה מעושה העבירה בְּיַד שְׁלִית, חוץ מְאוֹנָאָה שִׁנְפָרַע
 70 מִמְּנוּ בעצמו, וכמו שְׁנָאָמַר 'וּבִידוֹ אֲנָךְ', שהקב"ה בעצמו אוהו בידו
 71 מידת המשפט על האונאה, ולא נתנו לשלית.
 72 אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, שְׁלִישָׁה - שלש עבירות אין הַפְּגוּד נִגְעַל בְּפִנְיָהֶם -
 73 אין המחיצה שבין השכינה לצבא מעלה מסתירה אותן, כלומר
 74 שהקב"ה אינו מעלים עיניו מעבירות אלו, ותמיד הוא רואה אותם
 75 עד שמעניש העוברים עליהן, והם אוֹנָאָה וְגוֹל וְעוֹבְדָה וְהֵא, אוֹנָאָה,
 76 דְּקָתִיב 'וּבִידוֹ אֲנָךְ', והיינו שהאונאה בידו בכל עת וממשמש בה.
 77 וְגוֹל, דְּקָתִיב (ירמיה ו) 'הִקְסֵם יְשׁוּעַ בַּה עַל פְּנֵי הַמַּיִם' - מעשי
 78 החסמים לפני תמיד ואינם נסתרים ממני. עֹבְדָה וְהֵא, דְּקָתִיב
 79 (ישעיה סה א) 'הִקְסֵם הַמְּכַפְּקִים אֹתִי עַל פְּנֵי הַמַּיִם 'וְגוֹל', ומבואר
 80 שכעס זה של העבודה וזה עומד לפניו ללא מחיצה המפסקת.
 81 אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם וְהִירַב בְּתוֹבָאָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁלֹּא
 82 תַּחֲסֵר, לְפִי שְׂאִין מִרְבָּה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם, אֵלֶּא עַל עֶסְקֵי
 83 תְּבוּאָה, וכמו שְׁנָאָמַר (תהלים קמו ד) 'הַשֶּׁם גְּבוּלָה שְׁלוֹם חֲלָב הַחַיִּים
 84 יִשְׁבַּעְנָה' - כאשר הקב"ה ישיבעך בחיטים משובחים, אזי בבייתך
 85 ישרור השלום. אָמַר רַב פֶּפְא, הַיּוֹנֵי דְאֲמַרֵי אֲיִשָּׁי - זה כנעין
 86 הפתגם השגור בפי הבריות, בְּמִשְׁלֵם שְׁעָרֵי מְכַדָּא - כאשר נגמרים
 87 השעורים מהכד, נִקְיֵשׁ וְאֵתִי תִיַּרְא בְּבִיתָא - המריבה נוקשת
 88 ומבקשת להכנס לבית.
 89 וְאֲמַר רַבִּי חִינְנָא בַּר פֶּפְא לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם וְהִירַב בְּתוֹבָאָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ
 90 שֶׁלֹּא תַּחֲסֵר, לְפִי שֶׁלֹּא נִקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל דְּלִים אֵלֶּא עַל עֶסְקֵי תְּבוּאָה
 91 שְׁחִסְרָה לָהֶם, וכמו שְׁנָאָמַר (שופטים ו) 'וְהָיָה אִם יָרַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'
 92 וְעֵלָה מִדָּן וְעַמְלֹק וּבְנֵי קָדָם וְעֵלּוּ עֲלֵיו, וְקָתִיב בַּפְּסוּק שֶׁאֲחִירּוֹ
 93 וְיָחֲנוּ עֲלֵיהֶם וְגוֹ' וַיִּשְׁחִיתוּ אֶת יְבוּל הָאָרֶץ עַד בּוֹאֵךְ עוֹז לֹא
 94 יִשְׁאִירוּ מִחֵיהָ בְּיִשְׂרָאֵל וְגוֹ', וְקָתִיב לֵאחֹר מִכֵּן (שם ו) 'וַיֵּדֵל יִשְׂרָאֵל
 95 מִיָּד מִפְּנֵי מִדְּוָן, הָרִי שֶׁהִדְלוֹת הָיָא כְּתוּצָאָה מִהַמְּחִסּוֹר בְּתוּבָאָה.
 96 (ואמר רבי) [אמר רבי] חֲלָבוּ, לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם וְהִירַב בְּכַבּוּד אִשְׁתּוֹ,
 97 לְפִי שְׂאִין בְּרָבָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֵלֶּא בְּשִׁבְלֵי אִשְׁתּוֹ,
 98 שְׁנָאָמַר כְּשֶׁהַחֲזִיר פָּרְעָה אֶת שְׂרָה לֵאבְרָהָם (בראשית יב טז)
 99 'וְלֹאֲכָרֶם הַטִּיב בְּעִבְרָה' - הקב"ה הטיב לאברהם בעבור שרה, על
 100 ידי מתנותיו של פרעה. וְהַיּוֹנֵי דְאֲמַר לְהוּ רַבָּא לְבַנֵּי מַחְזוּא - וכן
 101 אמר רבא לבני עירו מחזוא, אֲזִיקָרוּ לְנִשְׂיָכּוּ בִּי הִיבִי דִתְתַעְתְּרוּ - אין
 102 כבוד את נשותיכם כדי שתתעשרו.
 103 הגמרא מביאה מעשה שציערו אדם גדול בישראל ואיך פגעה
 104 מידת הדין מחמת כך: תַּנְן הָתָם בַּמְּשַׁנָּה בְּכָלִים (פ"ה מ"ג), חֲתוּבוּ
 105 חוּלְיוֹת - תנור שהיה עשוי מתחילה חליות חליות וטבעות
 106 עגולות מחרס, וְתַנְן חוּל בִּין חוּלְיוֹת לְחוּלְיוֹת ובכך צירף את החליות
 107 ועשה את התנור, רַבִּי אֱלֵיעֶזֶר מְפָתֵר מִשּׁוּם שֶׁלְדַעְתּוֹ אֵין לְתַנּוֹר זֶה
 108 דִּין כְּלֵי חֶרֶס, אֵלֶּא דִּין כְּלֵי גַלְלִים וְכֵלֵי אַדְמָה שְׁאִינִם מִקְּרָבִים
 109 טוֹמְאוּהוּ. וְהַכְּמִים מְטַמְּאוּהוּ, שֶׁמֵּאֲחֵר הַחוּלְיוֹת עֲשׂוּיֹת מִחֶרֶס, אֵין
 110 חָחול שְׁבִין חוּלְיוֹת מוֹנֵעַ דִּין כְּלֵי חֶרֶס עַל הַתַּנּוֹר, כִּיֹּן שֶׁשֶׁכַּבְּת
 111 הַטִּיט שְׁמוּרָח סָבִיב הַתַּנּוֹר מְדִבִּיקָה אֶת הַחוּלְיוֹת, וְנַחֲשֵׁב הַתַּנּוֹר
 112 לְכֵלֵי חֶרֶס.

1 נוֹחַ לוֹ - עדיף לוֹ לְאָדָם שִׁיבָא עַל פֶּסַק אִשְׁתֵּי אִישׁ, וְאֵל וְלִבְנֵי פְּנֵי
 2 הַכִּיּוֹר בְּרַבֵּינֵי, שֶׁהִלְבַּנְת פְּנֵי חִבְרֵי חֲמוּרָה יוֹתֵר מִסַּפֵּק אִיסוּר אִשְׁת
 3 אִישׁ. וּמָנָא לוֹ - מהיכן למד רבי יוחנן כן, מִדְּרַשׁ רַבָּא, דְּרַשׁ רַבָּא,
 4 מֵאִי דְּקָתִיב בְּעִנּוּן שׁוֹנְאֵי דוּד שֶׁלְעוּגוֹ לוֹ, (תהלים לה טו) 'וּבְצִלְעֵי
 5 שְׁמָחוּ וּנְאָסְפוּ וְנָאֶסְפוּ עֲלֵי נַכְסִים וְגוֹ', קָרְעוּ וְלֹא דְמוּ' - בשביל 'צִלְעֵי'
 6 דְהִינּוּ אִשְׁתֵּי בַת שֶׁבַע שֶׁנִּשְׁאֲתִיהָ בְּעוֹד שֶׁהִיָּתָה סַפֵּק מְגוֹרֶשֶׁת,
 7 שִׁמְחוּ וְלַעֲגוּ עָלֵי עַל כֵּךְ, וְאָמַר דְּוִד לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ
 8 שֶׁל עוֹלָם גְּלוּי וְיָרְדוּעַ לְפָנֵינוּ שְׂאָם הָיוּ מְקַרְעִים בְּשָׂרֵי לֹא הָיָה דְמֵי
 9 שׁוֹתֵת לְאִירֵי, לְפִי שֶׁכָּבַר נִשְׁפָּךְ בְּשַׁעַה שֶׁהִלְבִּינוּ פְּנֵי, וְלֹא עוֹד אֵלֶּא
 10 אִפְּסִילוּ מְשַׁעָה שְׁעוֹסְקוֹן בְּנִגְעִים וְנִחְלָלוֹת וְאִינִם עוֹסְקִים בְּדִינֵי עֲרִיּוֹת,
 11 אִומְרִים לִי לְרַמּוּ עַל חֲטָאֵי, דְוִד, הַבָּא עַל אִשְׁתֵּי אִישׁ מִיתָתוֹ בְּמָה,
 12 וְאֵין אִומְרֵי לָהֶם כְּתוּבָה לְלַעֲגוּ, אִמֵּנִם הֵבֵא עַל אִשְׁתֵּי אִישׁ מִיתָתוֹ
 13 בְּתַנְיָה, אֵין וְיֵשׁ לוֹ חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲכַל הַמְּלַכִּין אֶת פְּנֵי הַכִּיּוֹר
 14 בְּרַבִּים אֵין לוֹ חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא.
 15 מִימְרָא נוֹסֶפֶת בְּעִנּוּן הִלְבַּנְת חִבְרֵי בְּרַבִּים: (ואמר) [אמר] מַר זוּמְרָא
 16 בַר מוֹכְזֵה אָמַר רַב, וְאָמַרֵי לָהּ - ויש אומרים שמימרא זו אמר רב
 17 הַנָּא בַר בִּינְיָא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן חֲסִידָא, וְאָמַרֵי לָהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן
 18 מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָא, נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שִׁפְלֵי עַצְמוֹ לְכַבֵּשׁ הָאֵשׁ
 19 וְאֵל וְלִבְנֵי פְּנֵי הַכִּיּוֹר בְּרַבִּים, וּמָנָא לוֹ, מִתְקַרְר, דְּקָתִיב כֹּאשֶׁר אֲמַרו
 20 לִיהוּדָה שֶׁתַּמֵּר הִרָה לְזוֹנוּסִים וְצִוְיָה לְשׁוֹרְפָה בֵּאשׁ (בראשית לח
 21 כה) 'הוּא מוֹצֵאת וְהִיא שֹׁחֶחַ אֵל הַמָּיִם לְאִמֵּר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָהּ לוֹ
 22 אֲנִכִי הָרָה' - בעוד שהיא מוצאת לשורפה שלחה תמר ליהודה
 23 לומר לו שהיא הרה לאותו האיש שהחזומת והפתילים האלה
 24 שייכים לו. ולא אמרה בפירוש שהרה ליהודה ובכך היתה מצילה
 25 עצמה, אלא העדיפה לומר זאת בדרך רמו כדי שיודה, ואם לא
 26 היה מודה היתה נשרפת ולא היתה מביישתו בריבים.
 27 דְרַשָׁה בְּעִנּוּן אִיסוּר הוֹנָאת חִבְרֵי: אָמַר רַב הִנְנָא בְּרִיהַ דְּרַב אִירֵי,
 28 מֵאִי דְּקָתִיב (ויקרא כה יז) 'וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ', וְלֹא נִאֲמַר
 29 'אֲחִירֵי', לְלַמַּד עַם שֶׁאֲתָךְ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת אֵל תוֹנוּ - אִיסוּר הוֹנָאת
 30 דְּבָרִים אֲמוֹר בְּמֵי שִׁמְקִים תוֹרָה וּמִצְוֹת כְּמוֹךְ.
 31 מִימְרָא בְּעִנּוּן הוֹנָאת אִשְׁתּוֹ: אָמַר רַב, לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם וְהִירַב בְּאוֹנָאָה
 32 אִשְׁתּוֹ, שֶׁלֹּא לְצַעֲרָה, שְׁמַתוֹךְ שֶׁדְּמַעְתָּה מְצוּיָה - שֶׁמִּמְהַרְת לְהוֹרִיד
 33 דְּמַעוֹת בְּצַעֲרָה, אֵף אוֹנָאָתָה קְרוּבָה - עוֹנֵשׁ הַמֵּאנָה אוֹתָה קְרוּבָה
 34 וּמִמְהַרְת לְבוּא.
 35 אָמַר רַבִּי אֱלֵיעֶזֶר, מִיּוֹם שֶׁנֶּחְרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִגְעָלוּ שְׁעָרֵי הַתְּפִלָּה,
 36 שְׁנָאָמַר (איכה ג ח) 'גַּם כִּי אָזַעְתָּ וְאִשְׁוַע שְׁתֵּם הַתְּפִלָּת' - נִעַל הַקֹּבֶה
 37 שְׁעָרֵי שְׁמַיִם שֶׁלֹּא תִיכַס תְּפִלְתֵי בְּפִנְיָו, וְאֵף עַל פִּי שְׁעָרֵי הַתְּפִלָּה
 38 נִגְעָלוּ, שְׁעָרֵי הַמַּיִם לֹא נִגְעָלוּ, שְׁנָאָמַר (תהלים לט יג) 'שִׁמְעוּ
 39 תְּפִלְתִּי ה' וְשׁוֹעֲרֵי הַמַּיִם אֵל דְּמַעְתֵּי אֵל תְּהַרְשֵׁ' - מִבְּקֵשׁ אֲנִי מִמֶּךָ
 40 ה' שֶׁתִּשְׁמַע תְּפִלְתִּי וְתִאֲזִין לְשׁוֹעֲרֵי, וּבוֹטַח אֲנִי שֶׁלְנוּכַח דְּמַעוֹתֵי
 41 לֹא תִּחְרִישׁ וְתִמְלֹא בְּקִשְׁתִּי. הָרִי שֶׁרַק מִשּׁוּם דְּמַעוֹתֵי הִיָּה בְּטוּחַ
 42 שֶׁתַּעֲלֶה תְּפִלְתּוֹ.
 43 וְאָמַר רַבִּי כָּל הַחוּלְיָהּ - הַרְגִיל לִלְכַת בְּעַצַת אִשְׁתּוֹ, נוֹפֵל בְּגִיחָנִם,
 44 שְׁנָאָמַר (מלכים א כא כה) 'יָרַק לֹא הָיָה בְּאֶהָבֵךְ וְגוֹ' אֲשֶׁר הִסְתָּה
 45 אֶתְּוּ אֵיזֶל אִשְׁתּוֹ'. וְכוּונַת הַפְּסוּק לְתֹאֵר גּוֹדֵל רִשְׁעוֹתֵי שֶׁל אַחָב
 46 שֶׁלֹּא הִיָּה מִי שֶׁהִרְשִׁיעַ כְּמוֹתוֹ, וּמִכֹּאֵר הַפְּסוּק שֶׁאֵיזֶל אִשְׁתּוֹ הִיָּה
 47 שֶׁגִּרְמָה לוֹ זֹאת.
 48 רַב פֶּפְא מְקַשֶׁה עַל דְּבָרֵי רַב שֶׁאֵין לִלְכַת אַחַר עַצַת אִשְׁתּוֹ: אָמַר
 49 לִיה רַב פֶּפְא לְאִבֵּי, וְהָא אֲמַרֵי אֲיִשָּׁי - הֵלֵא שְׁגוֹר הַפְּתַגֵּם בְּפִי
 50 הַבְּרִיּוֹת, 'אִתְתָּךְ נוֹצָא חָזוֹן וְתִלְחוּשׁ לָהּ' - אִם אֲשֶׁתְךָ קִטְנָה כּוֹפֵף
 51 עֲצֶמְךָ וְלַחֵשׁ לָהּ וְתִבְקַשׁ לְשִׁמּוֹעַ אֶת עַצַתָּה. אֲבִי מִתְרַץ: לֹא קָשִׁיָא,
 52 הָא - מֵה שֶׁאֲמַר רַב שֶׁאֵין לְשִׁמּוֹעַ בְּעַצַתָּה, הַיּוֹנֵי דְעֵלְמָא -
 53 דְּבָרִים שֶׁאֵינִם קְשׁוּרִים לְנִיחָלוּ הַבֵּית, וְהָא - וְמֵה שֶׁאֲמַרו לְשִׁמּוֹעַ
 54 בְּעַצַתָּה, הַיּוֹנֵי בְּמִילֵי דְבִיתָא - דְּבָרִים הַקְּשׁוּרִים לְנִיחָלוּ הַבֵּית.
 55 לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא, הָא - מֵה שֶׁאֲמַר רַב שֶׁאֵין לְשִׁמּוֹעַ בְּעַצַתָּה, הַיּוֹנֵי
 56 בְּמִילֵי דְשִׁמְיָא - בְּעִנּוּנִים הַקְּשׁוּרִים לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהָא - וְמֵה

1 נזח לו לאדם שיבא על ספק אשת איש כו. נקט הכי משום דבת שבע ספק אשת איש חזקא
2 ופי' בקונטרס משום דכל היוצא למלקחית בית דוד כותב גט לאשתו ע"מ שאם ימות
3 ויגרשנה ולא תיזקק לזכר וכל אותם הימים היא ספק מגורשת וכן לר"ת דא"כ אין זה קל
4 היוצא אלא דוקא שיש להם אדון ואין להם בנים מיהו בקונטרס לאו דוקא נקט יבם אלא

5 שלא תהעגן ועוד קשה לר"ת דאמר במסכת שבת
6 (ר.נ. ושם ד"ה גט) כל האומר דוד חזקא אינו אלא
7 טועה אמאי וקא חזר אוריה מן המלקחיה אד"כ
8 ומיהו יש לדחות שקדו מתנן אם לא יחזור בסוף
9 המלקחיה ועוד קשה דתנאי בפי' מי שאחזו (גיטין)
10 דף ענ. ושם ד"ה אמר) מה היא באותן הימים רבי
11 יודיה אומר רבי היא באשת איש לכל דבריה ר'
12 יודיה אומר רבי וביה מאה מגורשת לרבי
13 יוסי חזקא דוד דאיקה מגורשת ודאי וכ"ת דהקם
14 בלא אמר מעבשיו דמזיק לה בגמרא באומר
15 מעת שאני בעולם כלומר שעה אחת קודם
16 מיתתי ובמלקחית וביתו דוד היה כותבים מהיום
17 יודיה אומר רבי וביה מאה מגורשת לרבי
18 הימים שביניהם רבי יודיה אומר היא באשת
19 איש ומתני' דמי שאחזו (שם) נמי מוכח דאמר
20 מהיום דאדלעיל מיניה קאי וקא דאמר בגמרא
21 באומר מעת שאני בעולם מפ' ר"ת ור"ח
22 דפירוש נעשה באומר מעת שהוא בעולם משום
23 כיון דאמר אם מתי מתוכו לרחק הורישו כנו
24 שיוכל ואינו רוצה שתתגרש עד סוף למיתתו
25 וקא דאמר מהיום להראות שהוא רוצה
26 שיהולו גרשין (מהיום) ומפ' ר"ת דבמלקחית בית
27 דוד היה מגרשין לגמרי בלא שום תנאי אלא היה
28 עושה הדבר בגניעה כדי שלא יהו קופצין על
29 נשותיהן לנטושן לכך קור' ליה קפשא אשת איש
30 ולכל הפי' קשה דאפילו על בעל אשת איש ודאי
31 טוב ממלכין מתקאמר דודי הבא על אשת איש
32 מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא אבל
33 מלבין בו:

34 **ולא** עוד אלא בשעה שיוסקן בנגעים ואהלות.
35 כלומר לא מבקיעא בשעה שהם נטלים
36 אלא אפי' עסקים בהלכות חמורות וגם אין
37 ענינים לאשת איש ויש ספרים דגרסי בשעה
38 שיוסקין בארבע מיתות ביד:
39 **דכתבי** היא מוצת. בלא א"ל"ף כמו (איכה ד)
40 ויצת אש בעינין שהיתה קרובה לאש
41 כבר ולא שלקה לו אלא ברמו אם לא היה מודה
42 לא היתה מפרסתמו:

43 **ואל** דמעתי אל תהרש. אינו אומר שמע אל
44 בכי או ראה דמעתי אלא אל תהרש
45 כלומר בטוח אני שלא תהרש דשערי דמעות לא
46 נגעלו:

47 **חזבו** חזולות ונתן חול בין חזולא לחלוא. אם
48 לא היה חול ביקתים היה מודה רבי
49 אליעזר דכלי חשבו הוא שהתפלגו בכיב לתנור
50 מתברת החזולות ומעמידתן זו אצל זו ומשום דנתן
51 חול ביניהם להפריד החזולות זו מזה משדר ר"א
52 והכי תנן במסכת כלים (פרק ה משנה ח) חתבו
53 לרחבו פחות פחות מארבעה טפחים טהור מרוד
54 בעיט קטא משיסיקנו לאפות בו סופגנים דרחיק
55 את התפלג ונתן חול או צרור ביניהם בזה אמרו
56 הנהיה דתקטא והדוהרה אופות בו והוא טהור
57 קתני חול דומיא דצרוור שהוא יבש:
זה

1 ובצלעי. בשביל אשתי זו שמתחלה חטאית בה כמו (בראשית ב) וכן את הצלע. שמו
2 ונאספו קרעו ולא נמו. אם קרעוני לא מצאו דם: כדדרש רבא. דטובה מעשה של דוד
3 ובת שבע משלקה וספק אשת איש היא שהיוצא למלקחית בית דוד גט בריתות כותב
4 לאשתו על מנת שאם ימות שיהא מגורשת מעבשיו ולא תיזקק לזכר וכל אותן הימים

5 היא ספק מגורשת אם מת מגורשת מתחילה
6 ואם מת לא נתגרשה: היא מוצאת והיא
7 שלקה. אפי' שקדו מוציאין אותה לשריפה לא
8 אמרה להם ליהודה נבעלתי אלא שלקה לו מני
9 שאלה לו אנכי הרה ואם יודה הוא מעצמו יודה
10 צמייה. עם אתה באונאת אשתו. באונאת דברים
11 לצעה: אונאתה קרובה. לבא פורענות אונאתה
12 ממנה לבא: שפעה תפלת. אין לשונות מלשון
13 בקשה שמבקש מאת הקב"ה שישמע תפלתו
14 אבל אל תהרש יש לשונות מלשון בקשה ולומר
15 בזה אני בוטח שאין דרפק לשחוק ולא להחריש
16 אל תהרש אל תעשה אלא תתן משמשין לשון
17 בקשה ומשמשין לשון עתיד כגון (תהלים קכא)
18 אל ימן למוט הרי לשון בקשה ויאמר יעקב לא
19 תתן לי מאומה (בראשית ל) הוא לשון עתיד: רק
20 לא היה כאחאב. סיפיה דקרא אשר הסתה אותו
21 אינבל אשתו | אהתך נוצא. אשתך קטנה כפוף
22 עצמך ושמע דבריה: כל השערים. של תפלה
23 נגעלה חזון משערי אונאת. הצועק על אונאת
24 דברים אין השער נגעל בפניה: הכל ע"י שליח.
25 נפרעים על כל עבירות ע"י שליח: ובידו. לא
26 מקרה לשליח: פניו. מוציאה שבין שכניה
27 לצבא מרום: אינו נגעל. להפסיד ראייתו מן
28 המקום אלא ממיד רואה אותם עד שפרעו: ובידו
29 אנה. ששמע שהיא תמיד יצלו ומשמש בה: על
30 פני. לפני ואין מוציאה בינו לבין העבירה: אישתי
31 נבולד שליח. כשחלב חטים ישיבען הקב"ה
32 מברא. בר שנותנים בו שעורים נקיש ואתי
33 תגרא. התגר ממשקש ובא ואני שמעתי הבר
34 ממשקש כדרך כלי ריקם ששמעו בו קול הכרה
35 כשמשקשין עליה: וידל ישראל. לעיל מיניה
36 כתיב ויחגו עליהם ויחזיתו את יבול הארץ:
37 אוקירו נשיבו. כבודו נשתיכבו: מחזיא. ער
38 שהיה רבא דר בתוכה כך שמה: חתבו חזולות.
39 תנור העשוי חזולות מפרפו בכבשן כדרך כלי
40 תרס ואח"כ יצרו החזולות ונתן חול בין חזולא
41 לחזולא: ר"א מטהר. שאין זה כלי תרס אלא בנן
42 בעין כלי גללים וכלי אדוקה שאין מקבלין
43 טומאה: וחקמים מטמאין. דאולי בתר חזולות
44 שאר תנורים שלקהם היו עשויים בעין קדירות
45 גדולות ופיו מלמלה וצורף בכבשן כפאך
46 קדירות ומטלמלים אלא שהיה מושביו על
47 הארץ או על הרף ומדיקם את טפילות השיט
48 קביב על כולו לעשותו עב שיקלטו ויחזיק את
49 חומה:

עכנאי
50 **השם** גבולך שלום חלב חטים ישיבעך אמרו רב פפא
51 היינו דאמרי אינשי כמשלם שערי
52 מברא נקיש ואתי תיגרא בביתא ואמר רב חיינא
53 בר פפא לעולם יהא אדם והוי בתבואה
54 בתוך ביתו שלא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי
55 תבואה ששאלו אתם וזע ישראל וגו' וכתבי
56 וגו' ויחגו עליהם וגו' וידל ישראל מאד מפני
57 מרון (וא"ר) חלבו לעולם יהא אדם והוי
58 בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו
59 של אדם אלא בשביל אשתו שגאמר ולאברם
60 הטיב בעבורה והיינו דאמר להו רבא לבני
61 מחזיא אוקירו לנשיכו פי היכי דתתערתו
62 תנן התם חתבו חזולות ונתן חול בין חזולא
63 לחזולא ר"א מטרה וחקמים מטמאין
64 וזה

1 ז"ה תנור של עכנאי. יש דגוס חכנאי וכן תנור נחש ושמו בעל התנור שהיה
 2 עושה שמו בן
 3 לא בשמים היא. והא דאמר בפ"ק דביבמות ר"י דר"ש דה רבין דהלכה בב"ה משום ד'צא
 4 בת קול שאני הקא שבא לחלוק על דברי תורה דכתבי אתרי רביס להשות אבל התם
 5 אדרבה ב"ה רובא אי לא דההו מספקא לן אי
 6 אולין בחר רובא משום דביש הוה חריפי טובא
 7 ועוד דכאן לא יצאה בת קול אלא משום כבודו
 8 דר"א שאמר מן השמים יוכיחו והא דאמר התם
 9 רבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול
 10 ולא שמעין ליה לר' יהושע אלא על ב"ק דהאי
 11 מעשה דר"א דהקא התם דייק מדאקמר לא
 12 בשמים היא כבר ניתנה לנו תורה מסיני משמע
 13 דכשום מקום אין משגיחין: **קת"י** ד' ואמר נצחוני
 14 בני. והא דאמר בריש ע"ז (ד' ג) מיום שתרב
 15 בהנ"מ אין שוחק לפני הקב"ה היינו קבוע והקא
 16 מילתא דבריחוקא בעלמא הוא דאמר
 17 **יקרע** בגדיו וחלץ מנגעלו. אין לוחיח מבאן
 18 קא דמבקעיא ליה במועד קטן ר"י טו: והם
 19 ד"ה לא אם נמנדה צריך קריעת בגדים וחלוצין
 20 מנגעל דדלקא הקא לצערא בעלמא הוא דקעבר
 21 הדין
 22 **מבית** אבי אבא. פי' בקונטרס מבית דוד אבי
 23 משפחה שבת נשיאים הייתה והם מבית
 24 דוד.
 25 **חזין** משערי אונגא. לפי שצער הלב היא וקרוב
 26 להוריד דמעות משמע משום דנפקא לעיל
 27 מקרא דתהלים דשערי דמעה לא נגעלו ובהם
 28 דחק בן דהא דריש לעיל רב חסדא בהדיא
 29 מדכתיב הנה ה' נצב על חומת אגן ושמוא מבית
 30 רבן גמליאל הייתה מקובלת שהיה אבי המשפחה
 31 ולא אדוד קאמר כדאשכחן נמי (ר"ה ד' כה)
 32 דאמר רבן גמליאל מקובלני מבית אבי אבא
 33 שפעמים בא בארובת כו'.
 34 **ואמרי** לה ב"ה. מ"ו. מפרש משום דחשיב כי
 35 גרים הייתם וכיצא בה:
 ואין

1 עכנאי. נחש דרכו לעשות בעגולה להכניס ונבו אצל פה: כל טהרות שפיהר ר"א. ע"י
 2 מעשה שאינך נשאלה הלכה זו בבית המדרש שנפלה טומאה לאייר תנור זה וקורו
 3 ועשאו על גבי טהרות וטיהרם ר"א והביאום ושרפום לפניו: לבש שחורים. ענין צער
 4 ואבל: אף הוא קרע בגדיו. שהמנודה חייב בקריעה: והלץ מנגעלו. שהמנודה אסור בנעילת
 5 הסנדל במרו"כ (ד' טו): ונש. נשפם. מן הכסא: טפח.
 6 נתקלקל: אף גדול. מכה גדולה ר"ל. נשיא היה
 7 ועל פיו נעשה: שלא ירבו מחלוקות. שלא ירגיל
 8 הדיח לחלוק על המרובין: אימא שלום. כך
 9 שמהו בין מלא לחסר. סברה הייתה שהיא
 10 החדש חסר וקבוע ביים ל' ולא יפול ביום החדש
 11 על פניו והיה מלא ולא נקבע עד יום שלשים
 12 ואחר ולא נקחה בו ביים ל' ונפל על פניו: מבית
 13 אבי אבא. מבית אבי המשפחה שבת נשיאים
 14 הייתה והם מבית דוד: חזין משערי אונגא. לפי
 15 שצער הלב היא וקרוב להוריד דמעות: תמננה
 16 את תנור. אונגא דברים: חלוצו. דחקה: לא
 17 תהיה לו בגושה. לחץ הוא שדוחקו לתבוע חובו:
 18 ד"ג מאי שנא מאנה דכתיב ביה תלמא וגר לא
 19 תונה ולא תונו אותו ולא תונו איש את עמיתו
 20 וגר בכלל עמיתו הוא: לוחצו נמי תלמא כתיב
 21 ביה. וגר לא תלחץ ולא תלחצנו ולא תהיה לו
 22 בגושה: מום שפך אל תאמר לחבדך. כיון דגרים
 23 הייתם גנאי הוא לכם להזכיר שם גירות: מאן
 24 דאית ליה זקוף' בדיוחקה לא נימא לחברה
 25 זקוף בנימא. מי שיש לו תלם במשפחתו לא
 26 יאמר לעבדו או לבן ביתו תלה לי דג זה שקל
 27 שם תליה גנאי הוא לו: **מתני'** אין מערבין
 28 פירות בפירות. בעל הבית שאומר פירות שדה
 29 פלוני אני מוכר לה כך וכך סוף לא יקבענו
 30 בפירות שדה אחרת:
 ואין

56 מיבול היתים, וְשָׁלֵשׁ בְּחַמִּים וְשָׁלֵשׁ בְּשַׁעוּרִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אִם בָּצַק
 57 שְׂבִידֵי אִשָּׁה מִפֶּחַ – הִתְקַלַּק.
 58 תָּנָא, אִךְ גְּדוּל הָיָה – מִכָּה גְדוּלָה הִיְתָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁבְּכָל מְקוֹם
 59 שָׁתָן בּו עֵינָיו רַבִּי אֲלֵיעֹזַר גָּשְׁרָה. וְאִם רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל שְׂהִידָה הִנְשִׂיא וְעַל
 60 פִּי נִקְבְּעָה הֵהֱלָכָה כַּחֲכָמִים, הָיָה כָּאֵם בְּקַסְפִּינָה בְּאוֹתוֹ יוֹם, וְעַמְד עָלָיו
 61 נַחְשׁוּל – סַעַר בִּים לְמַעַן כֹּדֵי לְתַבּוּעַ כְּבוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי אֲלֵיעֹזַר. אָמַר
 62 רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל, כְּמַדּוּמָה לִי שָׂאִין זֶה אֱלָא בְּשִׁבְלֵי רַבִּי אֲלֵיעֹזַר בֶּן
 63 הוֹרְקָנָס, עָמַד עַל רַגְלָיו וְאָמַר רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם גְּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיִךְ שְׂלֵא
 64 לְכַבּוּדִי עֲשִׂיתִי וְלֹא לְכַבּוּד בֵּית אֲמִי עֲשִׂיתִי, אֱלָא לְכַבּוּדְךָ שְׂלֵא רַבּוֹ
 65 מְחַלְקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְיִכְנַע הַיְחִיד לְדַעַת הַרּוּב, וְכִיּוֹן שֶׁאִמְרוּ כֵּן נָח הַיָּם
 66 מִנְעָפוֹ.
 67 מִסְפֵּרֵת הַגְּמָרָא: אִמְרָא שְׁלוֹם שְׂהִיתָה דְּבִיתָהּ – אִשְׁתּוֹ דְּרַבִּי אֲלֵיעֹזַר,
 68 אֲחֵתֶיהָ – אַחוּתוֹ דְּרַבֵּן גְּמַלְיָאֵל הוּאִי – הִיְתָה, וְהִתְהוּא מַעֲשָׂה וְאִילָף
 69 שְׂנִידוּהוּ, לֹא הָיָה בְּשִׁבְחָה לִי – לֹא הִנְחִיחָה לוֹ לְרַבִּי אֲלֵיעֹזַר לְמִיּוֹסֵל
 70 עַל אִפְסָה – לִיפּוֹל עַל פְּנָיו בַּתְּפִילָה, חֲשִׁשָׁה שְׂמָא יְנוּק אַחִיָּה רַבֵּן
 71 גְּמַלְיָאֵל מִחֲמַת הַקְּפֵדָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֲלֵיעֹזַר. הָהוּא יוֹמָא רִישׁ יְרֵחָא
 72 הָהוּ – יוֹם אַחַד הִיָּה רֵאשׁ חוֹדֶשׁ, וְאִתְחַלַּף לָהּ בֵּין מֵלֵא לְחֶסֶר –
 73 וְטַעֲתָה בֵּין חוֹדֶשׁ מֵלֵא לְחוֹדֶשׁ חֶסֶר, שֶׁסְּבָרָה שֶׁהַחוֹדֶשׁ שֶׁעָבַר הִיָּה
 74 חֶסֶר וְהַיּוֹם שֶׁהוּא יוֹם ל' הוּא רֵאשׁ חוֹדֶשׁ, וְבַעֲלָה רַבִּי אֲלֵיעֹזַר לֹא
 75 יפּוֹל עַל פְּנָיו וְלֹא שִׁגְחָה עָלָיו. אֲמַנְם לֹא הִיָּה כֵּן אֱלָא הַחוֹדֶשׁ
 76 שֶׁעָבַר הִיָּה מֵלֵא וְרֵאשׁ חוֹדֶשׁ נִקְבַּע לְמַחֲרַת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְאַחַת,
 77 וּבְאוֹתוֹ יוֹם שֶׁהוּא יוֹם ל' נִפְלַע פְּנָיו, אִיכָּא דְּאָמְרִי – וְיֵשׁ שֶׁאִמְרוּ
 78 שֶׁלְכךָ לֹא הִשְׁגָּחָה בְּאוֹתוֹ יוֹם עַל רַבִּי אֲלֵיעֹזַר לְפִי שֶׁאִתָּא עֵינָיָא
 79 וְהוֹצִיאָהּ לוֹ לְחַם לֵאכּוּל, וְכִשְׁחֹרָה אֲשַׁכְּחֶתִּיהָ – מִצָּאָה אֵת בַּעֲלָהּ
 80 רַבִּי אֲלֵיעֹזַר דְּנָפַל עַל אֲנָפְיָהּ. אָמְרָה לִיָּה לְרַבִּי אֲלֵיעֹזַר, קוּם, כְּמִלִּית
 81 לְאִתִּי – קוּם מִנְפִילַת אֲפִים שֶׁכָּבַר הִרְגַת בְּכַךְ אֵת אַחִי רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל,
 82 אֲדַכֶּי – בְּתוֹךְ כֹּדֵי שֶׁאִמְרָה לוֹ כֵּךְ, נָפַק שִׁיפּוּרָא – יֵצֵא קוֹל מִבֵּית
 83 רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל דְּשָׂכִיב – שֶׁהוּא נִפְטַר. אָמַר לָהּ רַבִּי אֲלֵיעֹזַר לֵאשְׁתּוּ
 84 מָנָא יִדְעַתְּ שֶׁאַחֲרַי רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל נִפְטַר, אָמְרָה לִיָּה אִשְׁתּוּ, כֵּךְ
 85 מְקוּבְּלֵי מִבֵּית אֲבִי אֲכָא כָּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלִים חַיִּין מִשְׁעָרֵי אוּנְאָה,
 86 וְלִכְךָ תַּבְעוּ בְּשִׁמִּים אֵת כְּבוֹדְךָ.
 87 בְּרִיתָא דְּבִדְנֵי אוֹנֵאת הַגֵּר: תְּנִי רַבֵּן, הַמֵּאנָה אֵת הַגֵּר בְּדַבְרִים עוֹבְרֵי
 88 בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיָו, וְתוֹלְחֵצֵי – הַדּוּחָקוֹ לְפִרְעוֹ לֹא חוּב כְּשִׁיּוּדַע שֶׁאִין לוֹ
 89 מַה לְשֹׁלֵם, עוֹבְרֵי בְּשָׁנִים – בְּשֵׁנֵי לְאוּיִים.
 90 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: מָאִי שְׂמָא הַמֵּאנָה שְׁעוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה, דְּבִתְיָבִי – שֶׁכֵּן
 91 כְּתוּבִים בְּעִנְיַן שְׁלִישָׁה לְאוּיָו, וְהֵם 'וְגַר לֹא תוֹנֶה' (שְׁמוֹת כב ב). 'וְכִי
 92 יָגִיד אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אוֹתוֹ' (ויקרא יט לג), וְעוֹד פְּסוּק
 93 שֶׁנֶּאֱמַר בִּישְׂרָאֵל (ויקרא כה יז) 'וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, וְגַר
 94 בְּכָל עֲמִיתוֹ הוּא וְנִכְלַל בְּלֹא זֶה. אִם כֵּךְ לֹחֲצֵנוּ נָמִי שְׁלִשָּׁה בְּתִיבֵי
 95 – הֵלֵא אִף בְּדוּחַק אֵת הַגֵּר נֶאֱמָרוּ שְׁלֹשָׁה לְאוּיִים, 'וְלֹא תִלְחָצְנוּ'
 96 (שְׁמוֹת כב ב), 'וְגַר לֹא תִלְחָץ' (שְׁמוֹת כג ט), וְעוֹד פְּסוּק שֶׁנֶּאֱמַר
 97 בִּישְׂרָאֵל (שְׁמוֹת כב כד) 'אִם כִּסֶּף תִּלְחָץ אֶת עַמִּי וְגו' וְלֹא תִתְּיָה לוֹ
 98 בְּנוֹשָׁה, וְהִיָּינוּ שֶׁלֹא תַתְּבַע מִמֶּנּוּ חוֹבְךָ כְּשֶׁאִתָּה יוֹדַע שֶׁאִין לוֹ
 99 לְשֹׁלֵם, וְגַר בְּכָל עַמִּי הוּא, וּמְדוּעַ אִמְרוּ שְׁעוֹבֵר בְּשֵׁנֵי לְאוּיִים
 100 בְּלִבְד. אֱלָא אֲבָן יֵשׁ לְשֹׁנוֹת בֵּי הַגֵּירָסָא, וְאָחַד זֶה וְאָחַד זֶה – וְחַן
 101 הַמֵּאנָה וְחַן הַדּוּחָק אֵת הַגֵּר עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיִים.
 102 תְּנִיא, רַבִּי אֲלֵיעֹזַר הַגְּדוּל אוֹמֵר, מִפְּנֵי מַה הוֹחִירָה תוֹרָה בְּשִׁלְשִׁים
 103 וְשִׁשָּׁה מְקוּמוֹת, וְאָמְרִי לָהּ בְּאַרְבָּעִים וְשִׁשָּׁה מְקוּמוֹת בְּגַר לְהַגּוֹ עֵמָּה
 104 כְּכֹל אַחַד מִישְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שְׁפּוּרֵי רָע – שִׁיעֲרוּ רַע בְּיֹתֵר וְהוּא עַלּוּל
 105 בְּנִקְל לְחוּר לְגִיתוֹ.
 106 דּוֹרְשָׁת הַגְּמָרָא: מָאִי דְּבִתְיָבִי – כִּיִּצַד מִתְבָּרַח הַפְּסוּק (שְׁמוֹת כב ב)
 107 'וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנוּ בֵּי גֵרִים הַיִּיתָם בְּאַרְצְ מִצְרַיִם, וְלִבְאוּרָה
 108 מְדוּעַ הִיְתוּנָה גֵרִים בְּאַרְץ מִצְרַיִם הוּא סִבְבָה שֶׁלֹא לְצַעַר וְלֹא
 109 לְחַלּוֹץ אֵת הַגֵּר. אֱלָא שְׂנִינוּ עַל כֵּךְ בְּרִיתָא, (תְּנִיא) רַבִּי

1 וְזֶה הוּא – וּמְחַלּוֹקַת זֹו יְדוּעָה בְּשֵׁם 'תְּנִינוּ שְׁל עֲנָנָא'. מָאִי עֲנָנָא –
 2 מְדוּעַ נִקְרָא תְּנִינוּ כֵּן. אָמַר רַבִּי הוֹרְדָה אָמַר שְׂמוּאֵל, שֶׁהִקְפִּידוּ דְּבָרִים
 3 בְּעֲנָנָא זֹו – שֶׁסּוּבּוּ חֲכָמִים אֵת רַבִּי אֲלֵיעֹזַר בְּתַשׁבוֹת מְכַל צַד,
 4 כְּכַחַשׁ זֶה שֶׁדְּרַכּוּ לְנוֹחַ כְּשֶׁגּוֹפוּ מַעוּגַל וְזַנְבוּ בְּתוֹךְ פִּי, וְטָמְאוּהוּ
 5 לְתַנּוּר.
 6 תָּנָא, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהִתּוֹכַחוּ רַבִּי אֲלֵיעֹזַר וְחֲכָמִים בְּדִין זֶה, הִשְׁבִּי
 7 רַבִּי אֲלֵיעֹזַר כָּל תְּשׁוּבוֹת שְׁפָעוּלָם וְלֹא קִיבְּלוּ הִיָּמֵנוּ. אָמַר לָהֶם רַבִּי
 8 אֲלֵיעֹזַר, אִם הִלְכָה בְּמוֹתֵי הַרּוּב זֶה יוֹכִיחַ עַל יַדֵי שִׁיעָקַר מִמְקוּמוֹ.
 9 גַּעְקָר הַרּוּב מְמַקְוֵמוֹ לְמַרְחַק מֵאָה אָמָה, וְאָמְרִי לָהּ שֶׁנַּעֲקַר לְמַרְחַק
 10 אֲרִבַּע מֵאוֹת אָמָה. וְאִם עַל פִּי כֵּן אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים, אִין מְבִיאִין רַחֲמֵי
 11 מִן הַהַרּוּב.
 12 חוֹר רַבִּי אֲלֵיעֹזַר וְאָמַר לָהֶם, אִם הִלְכָה בְּמוֹתֵי אִמַּת הַמַּיִם יוֹכִיחוּ
 13 שֶׁלֹא יַעֲבֵרוּ כֹאן עוֹד. חוֹרֵי אִמַּת הַמַּיִם לְאַחֲרֵיהֶם – שׁוֹרְמוֹ בְּכִיּוֹן
 14 הַפּוֹךְ מוֹרִימַתָּם הַרְגִילָה. וְאִם עַל פִּי כֵּן אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים, אִין מְבִיאִין
 15 רַחֲמֵי מֵאִמַּת הַמַּיִם.
 16 חוֹר רַבִּי אֲלֵיעֹזַר וְאָמַר לָהֶם, אִם הִלְכָה בְּמוֹתֵי בּוֹתְלֵי בֵּית הַמְּדַרְשׁ
 17 יוֹכִיחוּ שִׁיפּוּלוֹ. וְאֲבָן מִיַּד הַטּוֹ בּוֹתְלֵי בֵּית הַמְּדַרְשׁ לִיפּוֹל. גַּעַר בָּהֶם
 18 רַבִּי הוֹשֻׁעַ וְאָמַר לָהֶם, אִם תִּלְמִידֵי חֲכָמִים מַנְצִיחִים זֶה אֵת זֶה
 19 בְּתַלְמִידָה, אָתָּם מַה מְיַבְּכֶם לְהַתְּעָרֵב בְּיֹוכִיחַ זֶה. לֹא נָפְלוּ הַכְּתָלִים
 20 מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי הוֹשֻׁעַ, וְלֹא זָקְפוּ מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי אֲלֵיעֹזַר,
 21 וְעִדְיִין הֵם מִפְּנֵי וְעוֹמְדִין.
 22 חוֹר רַבִּי אֲלֵיעֹזַר וְאָמַר לָהֶם, אִם הִלְכָה בְּמוֹתֵי מִן הַשְּׂמִימִים יוֹכִיחוּ
 23 זֹאת. בְּצִאתָהּ בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מַה לָּכֶם אֲצִל רַבִּי אֲלֵיעֹזַר – מְדוּעַ
 24 מִתּוֹכְחִים הֵינְכֶם עִם רַבִּי אֲלֵיעֹזַר, שֶׁהִלְכָה בְּמוֹתוֹ בְּכָל מְקוֹם. עָמַד
 25 רַבִּי הוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר, לֹא בְּשָׂמִים הִיא – אִין לְהַכְרִיעַ מַחְלּוֹקַת
 26 בְּדִינֵי תוֹרָה עַל יַדֵי הוֹרָאָה מִהַשְּׂמִימִים.
 27 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מָאִי לֹא בְּשָׂמִים הִיא – מְדוּעַ אִין מְכַרְעִים מַחְלּוֹקַת
 28 בְּאוֹפֵן זֶה. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, לְפִי שֶׁבְּכָר נִתְּנָה תוֹרָה
 29 מִהַר סִינַי, וְאִין אָנוּ מְשִׁנִּיחִין בְּבֵת קוֹל אִם הִיא גְּדֵל הַכְּתוּב בְּתוֹרָה,
 30 שֶׁכְּבָר כְּתָבְתָּ בְּהַר סִינַי בְּתוֹרָה 'אֲחֵרֵי רַבִּים לְחַמֹּת', וּמֵאַחַר וְחֲכָמִים
 31 חוֹלְקִים עַל רַבִּי אֲלֵיעֹזַר הִלְכָה כְּמֹתָם.
 32 הַגְּמָרָא מִסְפֵּרֵת שֶׁקִּיבַל הַקַּב"ה טַעֲנָה זֹו: אֲשַׁכְּחִיָּה – מִצָּאוּ רַבִּי נֶתָן
 33 לְאֵלֵיהוּ הַנְּבִיא, אָמַר לִיָּה רַבִּי נֶתָן לֵאלֹהֶיךָ, מָאִי עָבִיד קוֹדֶשָׁא בְּרִיד
 34 הוּא בְּהִיאִי שְׁעָתָא – מַה עָשָׂה הַקּוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאוֹתָהּ שַׁעַ
 35 שֶׁהוֹכְרַעָה הֵהֱלָכָה כַּחֲכָמִים. אָמַר לִיָּה אֵלֵיהוּ, קָא תִּירָד – שַׁחַק
 36 הַקַּב"ה וְאָמַר, נִצְחוֹנִי בְּנֵי נִצְחוֹנֵי בְּנֵי, בְּמַה שֶׁלֹא שִׁמְעוּ לְבַת קוֹל
 37 הַכְּרִיעוּ אֶת הֵהֱלָכָה עַל פִּי מַה שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה.
 38 הַגְּמָרָא חוֹרַת לְאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּחְלְקוּ רַבִּי אֲלֵיעֹזַר וְחֲכָמִים: אָמְרוּ
 39 בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁבוּ נִחְלְקוּ אִם הַתְּנוּר טַמְא אוֹ לֹא,
 40 וְהַמְּחַלּוֹקַת הִיְתָה בְּעִנְיַן הַנוּגַע לְמַעֲשָׂה שֶׁהוּבָא לְפָנֵיהֶם, שֶׁנִּפְלַע
 41 שְׂרָץ מֵת לְתוֹךְ אוּרֵי תְּנּוּר הַעֲשׂוּי חוֹלִיית, וְלֵאחַר מִכֵּן נִגְעוּ
 42 מֵאַכְלִים שֶׁל תְּרוּמָה שְׂהוּרָה בְּתַנּוּר, וְהִבְיָאוּ כָּל מְהִירוֹת שְׁפִילֵיהֶּ רַבִּי
 43 אֲלֵיעֹזַר כְּשִׁיטְתוֹ, וְשִׁרְפוֹם בָּאֵשׁ בְּפָנָיו כְּדִין תְּרוּמָה טַמְאָה, וְנִמְנְו עָלָיו
 44 שֶׁלֹא לְקַבּוּעַ עוֹד הִלְכָה כְּמוֹתוֹ, וּבְרִבּוּהוּ – וְנִידוּהוּ.
 45 וְאָמְרוּ הַחֲכָמִים, מִי יִלְךְ וְיִוִּידְעוּ שְׂנִידוּהוּ. אָמַר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא אִנִּי
 46 אֵלְכָה וְלֹא אֲדָם אַחַר, שָׂמָא יִלְךְ אֲדָם שְׂאִינֵי הִנְגוּ וְיִוִּידְעוּ, וְנִמְצָא
 47 מְחַרִּב אֵת כָּל הָעוֹלָם כְּפוּלָה בְּגַלְל הַקְּפֵדָתוֹ. מַה עָשָׂה רַבִּי עֲקִיבָא,
 48 לְכַשׁ בְּגַדִּים שְׂחוּרִים וְנִתְעַמְּפָה שְׂחוּרִים לְאוֹת אֲבֵל וְצַעַר, וְיִשָּׁב לְפָנָיו
 49 בְּרַחוּק אֲרִבַּע אָמוֹת, כְּדִין מְנוּדָה שֶׁאִסּוּר לְשַׁבֵּת בְּאַרְבַּע אֲמוֹתָיו.
 50 אָמַר לוֹ רַבִּי אֲלֵיעֹזַר, עֲקִיבָא, מַה יוֹם מִיּוֹמִים – מְדוּעַ יוֹשֵׁב הֵינְךָ
 51 בְּרִיחוּק אֲרַבַּע אֲמוֹת שֶׁלֹא כְּבִשְׂאֵר הַיּוֹמִים, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי
 52 בְּמַדּוּמָה לִי שֶׁחֲבִירִים בְּדִילִים מִפֶּךָ, וְהִבִּין רַבִּי אֲלֵיעֹזַר שֶׁנִּתְּנָדָה עַל
 53 יַד חֲכָמִים. אָף הוּא – רַבִּי אֲלֵיעֹזַר קָרַע בְּגָדָיו וְחָלְטוּ מִנְעָלָיו כְּדִין
 54 מְנוּדָה, וְנִשְׁמַט מִן הַכֶּסֶף וְיִשָּׁב עַל גִּבֵּי מְרַקַּע. וְלָגוּ עֵינָיו שֶׁל רַבִּי
 55 אֲלֵיעֹזַר דְּמַעוּת, וְעַקֵּב כֵּךְ לָקַח הָעוֹלָם וְהִתְקַלַּק שְׁלִישׁ בְּיָתֵים –

אגרות קודש

ב"ה, ה' ניסן, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הארוך נתקבל ז"ע מכתבו שהתחיל לכותבו ח' אד"ש עם המצורף אליו, -
ובמ"ש שתוכן מכתבי נשגב ממנו ומכל מי שראהו, ולהם אין שום ידיעה...

הנה כמו שהקפידה התורה לכתוב אשר לא טהורה היא בסיפור דברים בשביל שיהי' לשון
נקי, כמו"כ הקפידה תורה במצות דינים לכתוב טמאה, ועד"ז - כמו שישנו החיוב הכי גדול לדון
את כאו"א לכף זכות, ובלשון רבנו הזקן כל האדם ממש, עד לדרגא הפחותה שבפחותה, כמו"כ
ישנו החיוב דהוכיח תוכיח אפילו לזולתו במקום שנוגע לפועל ויש תקוה שע"י שימחו בדבר יתוקן
מה. וכיון שעדיין לא לגמרי אבדה תקותי שיתוקן הנ"ל, לכן כתבתי לאיזה מאנ"ש וגם אליו בכלל,
וכולי האי ואולי...

במ"ש בסיום מכתבו אודות הביקורים בכמה נקודות וכו' ושראו שם עבודה נוראה וכו' -
בודאי אפשר הי' לשער זה מראש, ולכן בטח היו מוכנים לנצל את הביקור לאיזה תיקון בדבר, וכמו
שכתבתי במכתבי הקודם - אפילו הצלה פורתא הצלה היא, ובפרט בשטח החינוך וקיום המצות
בפועל, ואסור היאוש, ואפילו באם חוששים וחושבים שהחשש מבוסס כדי צרכו, שהתיקון לא
יחזיק מועד לזמן ארוך, ובפרט ע"י דבריו הנפלאים של רבנו הזקן (תניא פכ"ה), ויחוד זה למעלה
הוא נחצי לעולם ועד, שזהו אפילו בנוגע לקיום מצוה אחת הן דאורייתא והן דרבנן פעם אחת,
ובמכש"כ וק"ו באם מתקיים הדבר איזו פעמים ומשך זמן וע"י רבים, ובודאי לדכוותי האריכות
בזה אך למותר.

ובקשר עם זה ובהמשך לזה, ככל הדברים האלה ועוד הרבה יותר בתור מחאה על מש"כ
ששבור הוא ורצוף בראותו מה עלה ביד... וע"ד פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, אונזערע זיבורית איז
בעסער פאר זייערע עידיית. ובטחוני אשר אין לשער מה שעלה ביד... בהקו דועשה טוב ועוד
יותר מזה בהקו דסור מרע ע"י כניסתו דוקא לשיבת תו"ת. ותקותי חזקה אשר גם בזה אריכות
לדכוותי אך למותר הוא.

וכיון שמתקרבים אנו לזמן חירותנו, אשר כבכל הענינים - הנה הימים האלה נזכרים
ונעשים, וכידוע פירוש האריז"ל בזה, והחירות הרי התחילה בתשרי שבטלה עבודה מאבותנו ועוד
התחלה קרובה יותר מר"ח ניסן, החדש הזה לכם דוקא כדרז"ל, יהי רצון שבכל הענינים האמורים
תהי' חירות אמיתית מכל דברים המבלבלים למלאות תפקיד כאו"א מבנ"י, אני נבראתי לשמש
את קוני, וכמבואר בתורת החסידות שזהו לעשות לו ית' דירה בתחתונים, אשר בדירה נמצא
האדם בעצמותו, וידוע אשר העצמות נמשך רק ע"י תורת החסידות הדרכותי ומנהגי' - יומשך
זה כנ"ל למטה מעשרה טפחים, עד שיחדרו בחי"י היום יומים ויתראו תיכף התוצאות בביסוס
והתפשטות כל עניני חב"ד אשר בכל מקום ומקום ובה שבה"ק ת"ו כמובן ופשוט, ובמהרה נזכה
ע"י הפצת המעניות אשר ייתי מר דא מלכא משיחא.

בברכת חג פסח כשר ושמח - המחכה לבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

אגרות קודש

ב"ה, ה' ניסן, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ממוצש"ק עם הפ"נ, שיקרא בעת רצון על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ובהתחלת מכתבו כותב אשר אין מה להודיע טובות וכו' - ויהי רצון אשר סו"ס גם הוא יראה את הטוב ויתחיל להודיע עד"ז ועי"ז יתוסף בהטוב הנראה והנגלה גם כן.

במה שכותב בהנוגע להשיבה ד... לפלא נוסח המכתב כאילו הוא עומד מן הצד, ואחריות ביסוס הישיבה והתפתחותה היא על אחדים מאנ"ש ומה עליו לעשות בזה.

והנה בריחוק מקום קשה להורות על כמה פרטים, אבל בפרט אחד **עיקרי ופנימי** מוטל הוא עליו ועל כל חבריו בהוראה יש להדגיש גם מכאן, והוא בהנוגע לריכוש תלמידים ולהאחזם (אנהאלטען) בכותלי הישיבה שזה תלוי ראש וראשונה על הר"י והמשפיעים והוא בתוכם, שמוכן **ופשוט** שאין מספיק כלל וכלל מה שבשעה קבועה לומדים עם התלמידים שיעור בחלק תורה מיוחד ולעת מן העתים אפשר שגם מתועדים הם עמהם, כי הרי לימוד התורה אינה כלימוד איזה חכמה, אלא שצ"ל ערוכה בכל ושמורה לא רק מצד התלמיד אלא עוד יותר מצד המלמד ובאופן המתאים לאופן וחושי כלי המקבל, ז.א. התלמידים, **שבאם** היו הר"י דישיבת... לומדים באופן האמור במשך ה... שנה שכותב אודותם, **בודאי** שהי' שם הישיבה מפורסם בכל אה"ק ת"ו, ובעיקר שהיו בני הנוער דופקים על דלתי הישיבה ומבקשים שיקבלו אותם לשמוע שיעורים וואס פארכאפען דעם תלמיד און מאכען עם לעבעדיק און ווארעם בחיות וחוס חסידותי, ופשוט ג"כ שזה אפשר לא רק כשלומדים פרק תניא וענין חסידות, אלא אף שלומד אל"ף בי"ת ועברי, ומצער להעלות על הכתב החשש שלי, שהנהגת הר"י וכו' בנקודה זו **לא** היתה באופן האמור, והרי אכל המצות קאי הציווי שאין צריך להיות מצות אנשים מלומדה, וק"ל.

מובן שאין הכוונה בכל הנ"ל להטיף מוסר, ועאכו"כ שאין בזה כל ענין של היפך לימוד זכות, אלא להורות על אתר הענינים שמשוגל התיקון למצב העכשוי דישיבת...

וכיון שמתקרבים אנו לחג חירותינו, חירות בגו"ר, הנה יה"ר שגם הוא וב"ב שיחיו ישתחררו מכל ענינים המבלבלים לעבוד ה' מתוך שמחה אמיתית הרחבת הדעת ובריאיות הנכונה.

בברכה לחג פסח כשר ושמו.

...פשוט **ש**אין כוונתי לדברים כללים ומקיפים שבהתועדות כללית אלא ע"ד סוחר שבפרנסה גשמית שלו שמתענין שיהי' בית מסחרו מפורסם שיהי' מספר גדול של קונים וכו'.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצייונים - הלכות שבת ~

מֵהָיָו לְפָנָיו צָרוּר וְעֹשֶׂים מְחַבְרִים^מ, שְׁשִׁינְהֵם הֵם מְקַצִּים - יִקְנֶחַ בְּעֹשֶׂים בְּעוֹדוֹן בְּחִבּוּן וְלֹא יִזְוֶם בְּדִדּוֹ^{מא}, וְאֵל יִקְנֶחַ בְּצָרוּר שְׁיִצְטָרֵךְ לְמַלְטָלוֹ בְּיָדוֹ.

וְאִין אִסּוּר בְּקִנּוּחַ הָעֹשֶׂים מִשּׁוּם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַחְבֵּר, שְׁלֹא אִסּוּר אֶלָּא בְּאֵילָן אֲבָל לֹא בִירֵק, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאָר בְּסִימָן ש"ו.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֹשֶׂים לְחַיִּים, אֲבָל בִּיבֻשִׁים אִין מְקַנְחִין בָּהֶם, מִפְּנֵי שְׁהַמְקַנֵּחַ בְּדָבָר שְׁהָאוּר שׁוֹלֵט בּוֹ - שְׁנֵינוּ הַתְּחַתּוֹנוֹת^{מב} נוֹשְׂרוֹת.

וְאִף בְּזִמְן הַזֶּה שְׁאִין נִזְהָרִין מְלַקְנֵחַ בְּדָבָר שְׁהָאוּר שׁוֹלֵט בּוֹ, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּסִימָן ג' - אִין מְקַנְחִים בְּעֹשֶׂים יְבֻשִׁים, מִפְּנֵי שְׁהֵם חֲדִים וּמְחַתְּכִים אֶת הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר שָׁם:

חלק ב סימן שיב, הנצרך לנקביו במה מקנח בשבת, סעיף ט:

ביאורי הלכה

[מ] ועשבים מחוברים – אבל עשבים שנתלשו אינם מוקצים אם ראויים למאכל בהמה³¹.
[מב] שינוי התחתונות – היינו שינוי הכרכשתא דלעיל [מא] ולא יזוים בידיו – אלא בגופו, וטלטול בגופו סעיף ח³³.

צייונים והוספות

31) משמע שאסור לטלטל עשבים, דשא או פרחים בעודם מחוברים (גם כשאין חשש שמא יתלשם בטלטול זה כדלהלן סעיף י), ולא דומה לזנב הבהמה שמוטר לקנח בו ידיו, או משום שחשיב כעומד לכך בדוגמת דלת (ראה לעיל על ס' שב הערה רסח), או אולי י"ל שקינוח הידים בזנב בהמה לא הותר אלא משום 'כבוד הבריות'. וצ"ע אם ייחד עשבים לקינוח בעודם מחוברים, אם מהני מחשבה בדבר המחובר, ואם יש לחלק בין נידון זה לדלת המחוברת לבית שעומדת לשימוש מעצם היותה (ראה לעיל על ס' שח,

הערה שכ).
32) טלטול בגופו מותר כשהוא בדרך הילוכו (ראה לעיל על ס' שח הערה קעט), אך לצורך קינוח הותר גם כשניכר בפירוש שמטלטל, והוא עדיף על טלטול הצרור שמטלטל בידיים ממש, אף שלפעמים יש לחוש בו לשימוש במחובר, כשפים או סכנה כדלהלן.
33) אלא שבקינוח בדבר שהאור שולט בו, חשש היזק אינו משום כשפים כדלעיל ס' ג.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות סוכה ~

ואפילו לכתחלה מותר להניח את הסכך עצמו על גבי הדפנות אפילו אם הן מן הפסול לסיכוך כגון חומת אבנים לפי שאין לגזור שמא יסכך סוכתו באבנים שהכל יודעין שהאבנים פסולין לסיכוך שהרי אין זו סוכה כלל אלא כעין בית דירת קבע.

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תרכט ממה צריך להיות הסכך:
יג וכל זה לכתחילה אבל בדיעבד שכבר העמיד את הסכך עצמו בדבר המקבל טומאה מותר לישב בה לכתחלה.

ולפול העלין עד שישאר אויר הרי הן חשובין כאלו נפלו מיד אע"פ שעדיין לא יבשו ופולין את הסוכה אפילו מן הצד בשלשה מפחים כדין אויר כמו שיתבאר בס' תרל"ב ואף על פי שהן מקבלין טומאה אין דינן כסכך פסול שאינו פוסל אלא בארבעה מפחים באמצע הסכך דכיון שסופן ליבול ולפול תוך החג אין שם סכך עליהן וכאלו אינן כלל:

~ יום שלישי ~

ב כל דבר המחובר לקרקע אין מסככין בו לפי שאינו דומה לפסולת גורן ויקב שהם תלושים מן הקרקע ואם סיכך במחובר ואחר כך קצצו פסול שנאמר חג הסכות תעשה כו' תעשה ולא מן העשוי בפסול שהעשייה הראשונה שהיא בפסול אינה חשובה עשייה כלל כאלו לא עשה מאומה ומה שאחר כך מכשירו על ידי קציצת האילן אין זו חשובה עשייה כיון שאינו עושה מעשה חדש בהסכך דהיינו שאינו סותרת כלל לפיכך אין לו תקנה אלא אם כן יגענו כל הסכך הפסול שקצצו דהיינו שמגביהו מעט וחוזר ומניחו שבשעה שמגביהו נתבטלה עשייה הראשונה שהיתה בפסול ואח"כ כשמניחו הוא עושה מעשה חדש בגוף הסוכה:

בא יש דברים שאסרו חכמים לסכך בהן לכתחלה והם מיני עשבים שריחם רע אע"פ שאינן ראויין לאכילה ואין מקבלין טומאה וכן מיני סנה שעליהן נושרין תמיד אע"פ שלא בשעת הרוח לפי שאנו חוששין שמא מתוך שריחן רע או מתוך שעליהן נושרין יצא מן הסוכה ואם עבר וסיכך בהן כשרה ומותר לישב בה לכתחלה:

בב חבילי קש וחבילי עצים אין מסככין בהן כשהן אגודין מפני שפעמים שאדם בא מן השדה בערב בכל ימות החמה וחבילתו על כתיפו ומניחה על גבי סוכתו שיש לו כל ימות החמה למקנהו כדי ליבשה ולא לשם סכך וכשמגיע החג נמלך עליה לסיכוך והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי בפסול וחבילה זו שהונחה שם שלא לשם סכך אפילו לצל אלא כדי ליבשה אין שם סכך עליה ונמצא שעשייתה של סוכה זו היא בפסול לפיכך גזרו חכמים שלא יסככה בחבילות אפילו הוא מטיילה על הסוכה לשם מצות סוכת החג גזירה משום חבילות של כל ימות החמה:

בג וכיון שלא אסרו אלא מפני גזירה זו לא הוצרכו לאסור אלא בחבילה שדרך ליבשה דהיינו שיש בה לא פחות מן עשרים וחמשה קנים אבל חבילה שאין בה עשרים וחמשה קנים מותר לסכך בה:

~ יום רביעי ~

בד ואם עשרים וחמשה קנים או יותר יוצאין מגזע אחד והן מפורדין בראשן השני ואגודן שם אף על פי כן כיון שעיקרן אחד אינו דומה לחבילה שדרך ליבשה ולכן מותר לסכך בה ואם אגד עמהן קנה אחד שאינה מחוברת עמהן

וכן מותר לכתחילה לחבר כלונסאות הסוכה שהסכך מונח עליה לדפנות הסוכה ע"י מסמרים של ברזל או לקשרן בחתיכות בנדים המקבלין טומאה כיון שהסכך עצמו מונח על גבי כלונסאות שאינן מקבלין טומאה וכשרים לסיכוך:

יד כל פשוטי כלי עץ הרחבים קצת וראוי להניח עליהם דבר כגון שולחן ומגריפה ומרדה גזרו חכמים עליהם טומאה לפי שהן דומין לבית קבול לפיכך אין לסכך בהן וכן אין להניחן על גבי הסכך להחזיקו אפילו אם נשברו כיון שהיו ראויים לקבל טומאה שעה אחת גזרו עליהן:

מז כל ידות האוכלין כגון קשין של שבלים וזמורות של ענבים ומכבדות של תמרים מקבלין טומאה בשעה שהן מחוברין להאוכל שנאמר טמא הוא לכם ודרשו חכמים לכם לכל דבר שהוא צורך לכם באוכל הזה דהיינו ידות הוא מקבל טומאה כאוכל עצמו.

ואינו נקרא יד אלא שלשה מפחים בקשין של מין שבלים הנקצרין במגל (אבל מין שבלים שאין דרכן להקצר במגל אלא עוקרין אותן ביד אין שיעור לידותיהן שאפילו הן ארוכין הרבה הן מקבלים טומאה משום יד) וארבעה מפחים במכבדות של תמרים ושני מפחים בזמורות של ענבים דהיינו טפה אחד מימין האשכול התלוי בזמורה וטפה אחד משמאלו אבל אם הן ארוכים יותר משיעור הזה אין מקבל טומאה אלא מה שהוא סמוך להאוכל כשיעור הזה:

~ יום שני ~

מז לפיכך המסכך סוכתו בקשין של שבלים ובזמורות ובהן ענבים ובמכבדות ובהן תמרים אם אין הקשין והזמורות והמכבדות ארוכין כל כך עד שיהא בהן רוב נגד האוכל והיד שלו הרי היא פסולה כמה דברים אמורים כשקצר או בצד אותן לאכילה שאז צריך חיבור היד עם האוכל לאחוז בו את האוכל אבל אם קצרן ובצרן לסיכוך שאז אין גוף לו חיבור היד עם האוכל שהרי האוכל פוסל סוכתו ולכן אין היד מקבל טומאה שאין היד מקבל טומאה אלא מחמת שהוא טפל ומשמש לאוכל ונחשב כאוכל עצמו משא"כ אוכל זה שאין צריך לו כלל לסיכוך שבשבילו קצרו ואין היד טפל אליו ולפיכך היד מצטרף עם שאר אורך הקשין והזמורות לבטל את האוכל ברוב:

יז ואם מתחלה קצרן ובצרן לאכילה ואח"כ נמלך עליהן לסיכוך אין המחשבה מוציאה את הידות מדי קבלת טומאה עד שיעשה בהן מעשה שניכר כשקצר או בצד שרוצה אותם לסיכוך ולא לאכילה כגון שידוש אותן במקבות או ברגלי בהמה:

יח כל שהוא מאכל בהמה ואין בני אדם אוכלין אותן אלא לרפואה כגון פינ"גי הנקרא בערבי שומ"ר מסככין בו לכתחלה:

יט סיכך בירקות שממהרים להתייבש תוך שבעה ימים

שלשה טפחים יש לפסול סוכה המסוככת אפילו בנסרים שאין ברחבן שלשה טפחים משום גזרה שמא ישב תחת תקרת ביתו העשויה מנסרים כאלו.

אבל מותר לסכך בנסרים קצרים מאד שקורין (לאמ"ש או שינדליין) שאין דרך לעשות תקרת הבית מנסרים קצרים כאלו ומכל מקום צריך לזוהר לעשות הסכך עראי וקל בענין שיוכלו הגשמים לירד בתוכו כמו שיתבאר בס"י תרל"א ולפיכך נהגו העולם שלא לסכך בהן כלל שמא יטעו לסכך בענין קביעות שלא יוכלו הגשמים לירד בתוכו:

לג' ובשעת הדחק שאין להם במה לסכך מסככין בנסרים אפילו יש בהם ארבעה טפחים אם אי אפשר בענין אחר והוא הדין בכל דבר האסור משום גזרה:

חסר

~ יום שישי ~

חלק ד סימן תרלא סוכה שחמתה מרובה מצלתה ויתר דיני הסכך:

א היה הסכך כיסוי דק מאד שיש בו אויר הרבה אלא שאין שלשה טפחים אויר במקום אחד ובין הכל צלתו מרובה מחמתו שהסכך היא מרובה מן האויר הרי זו כשרה:

ב אבל אם אין הסכך מרובה מן האויר אלא הן שוין פסולה לפי שהחמה הנכנסת באויר הסיכוך כשהיא מגיעה לקרקעית הסוכה היא מתפשטת יותר ממה שהיא למעלה באויר הסיכוך ונמצא שהסוכה למטה בקרקעיתה היא חמתה מרובה מצלתה:

ג אבל אם למטה בקרקעיתה היא חמתה וצלתה שוין כשרה לפי שידוע שלמעלה בהסכך האויר הוא מועט מן הסיכוך וצלתה למעלה היא מרובה מחמתה והרי זה סכך גמור:

ד ואם רוב סכך צלתה מרובה מחמתה שתי משהוין שהאויר שבו הוא מועט מאד ומיעוט הסכך חמתו מרובה מצלתו משהו בענין שאם נצרף החמה והצל של כל הסיכוך יהיה צלתו מרובה מחמתו משהו הרי זו כשרה ומותר לישב אפילו תחת מיעוט הסכך שחמתו מרובה לפי שהוא בטל לגבי רוב הסכך שצילתו מרובה מכל מקום אם מיעוט הסכך שחמתו מרובה יש בו שבעה טפחים על שבעה טפחים כדי שיעור הכשר סוכה אין לישב תחתיו לפי שהוא מקום חשוב ואינו בטל לגבי שאר הסכך שצלתו מרובה:

ה לכתחלה צריך לעשות את הסיכוך קל וקלוש בענין שהיו הכוכבים הגדולים נראים מתוכו בלילה ובדיעבד אפילו היתה מעובה כמין בית עד שאין זהרורי שמש נראים מתוכה כשרה והוא שיוכל המטר לירד בתוכה אבל אם היה הסכך מעובה כל כך עד שאין המטר יכול לירד בתוכה פסולה לפי שאין נקראת סוכה אלא אם כן אינה מגינה אלא

בעיקר אחד אם יש בחבילה זו עם קנה זה עשרים וחמשה קנים נקראת חבילה ואין מסככין בה:

וה קנים שעושים אותן חבילות חבילות כדי למכרן בשוק במנין וכשקונה אותן הלוקח מתיר אגדן מיד מותר לסכך בהן ואין בהן משום גזירת חבילה של כל ימות החמה כיון שחבילה זו אין דרך להצניעה באגדה והלוקחה כדי לייבשה מתיר אגדה מיד:

ז חבילות שעושים מערבה וראשיתן הגסים לצד אחד וראשיתן הדקין לצד אחר ודרכן לקושרן בשני ראשיתן כיון שהתיר קשר שבראש הגם מותר לסכך בהן משום שהקשר שלצד האחר אינו חזק כל כך שיתקיים אם ילטל את החבילה וכל אגד שאינו עשוי ללטל באגדו אינו נקרא אגד כלל:

ח אבל אם קשר את החבילה באמצעה בלבד אין מסככין בה מפני שהיא מיטלטלת באגד זה:

ט אם עבר וסיכך בחבילה מתיר אגדה והיא כשרה ואע"פ שתחלת עשיית סוכה זו היתה בפסול אין לפוסלה משום תעשה ולא מן העשוי בפסול כיון שאין פיסולה אלא מחמת גזירה בעלמא כמו שנתבאר.

אבל חבילה שהעלה אותה ליבשה וכשהגיע החג נמלך עליה לסיכוך שפסולה מן התורה שהרי לא הונחה שם לשם צל אין מועיל לה התרת האגד להכשירה כיון שפיסולה לא היה מחמת האגד בלבד אלא הנחתה שלא לשם צל גרם לה להפסל מן התורה לפיכך צריך לעשות מעשה חדש להנחתה דהיינו שגיביהו מעט ויחזור ויניחנו לשם צל וגם צריך להתיר אגדה שאין מסככין בחבילה גזירה משום חבילה של כל ימות החמה כמו שנתבאר:

~ יום חמישי ~

כא נסרים שרחבן ארבעה טפחים אסור לסכך בהן לפי שרוב תקרת הבית עשויות מהן ויש לחוש שמא ישב תחת תקרת ביתו ויאמר מה לי לסכך בנסרים אלו מה לי לישב תחת תקרת ביתי אף היא מנסרים עשויה ותקרת הבית היא פסולה מן התורה מטעם שנתבאר בס"י תרכ"ו:

לב ואפילו אם לא הטיל רוחב הנסרים על גבי הסוכה אלא הפכן והשכיכן על צידן שהוא פחות מארבעה טפחים אף על פי כן פסולה דכיון שיש שם פסול עליהן נעשו כשפורדן של מתכת הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן:

לג אבל מותר לסכך בנסרים שאין רחבן ארבעה טפחים ואפילו אם הם משופין ודומין לכלים ואע"פ שהן ראויים ליישיבה [ו] גם הן ראויין להשתמש בהן להניח פירות וככרות על גביהן שהרי הן רחבין קצת אע"כ אינן מקבלין טומאה אם אינן מיוחדין לא ליישיבה ולא לשום תשמיש אלא עומדין לבנין או לסתירה:

לד ועכשיו בזמן הזה שמסככין הבתים בנסרים שאין בהן

טפח או יותר והוא מכוון כנגד האויר שבין התחתון אע"פ שיש ביניהם יותר מג' טפחים כשרה לפי שאנו רואים את העולה כאלו ירד למטה ומונה באויר שכנגדו והוא שיהא רוחב האויר כרוחב העולה או יותר ממנו אבל אם היה פחות ממנו וכן אם העולה אינו מכוון ממש כנגד האויר שתחתיו בענין שאם היה יורד למטה כנגדו ממש היה מקצתו נוגע בסכך התחתון אין אנו רואין אותו כאלו ירד למטה.

וכל שיעורין הללו הן הלכה למשה מסיני:

ח קנים היוצאים מאחורי הסוכה ושתי דפנות נמשכים עמהם כגון שאחורי דופן אמצעי של הסוכה בולטין קנים מהסכך ויש בהן הכשר סוכה דהיינו שבעה טפחים על שבעה טפחים וצלתן מרובה מחמתן ויש להם שלש דפנות דהיינו דופן האמצעי של הסוכה וכל דפנות הארוכות הנמשכות עמהם הרי זו סוכה גמורה וכשרה אע"פ שדופן האמצעי לא נעשה בשבילה אלא בשביל עיקר הסוכה:

מן הצל בלבד אבל אם מגינה גם מן המטר אין נקראת סוכה אלא כמין בית היא זו:

~ שבת קודש ~

ו היה הסיכוך מבולבל דהיינו שמקצתו עולה מעט למעלה ומקצתו יורד מעט למטה אע"פ שמתוך כך חמתה מרובה מצלתה כשרה שכיון שאם תעמוד החמה באמצע הרקיע כנגד ראש כל אדם יהיה צלתה מרובה מחמתה אין לפסול אותה מחמת חמה הבאה מן הצד באלכסון:

ז כמה דברים אמורים כשאין בגובה שבין העולה להיורד ג' טפחים שכל פחות מג' טפחים הרי הוא כלאבוד ומצטרפין זה עם זה להיות נקראים סכך אחד אבל אם יש ביניהם שלשה טפחים אין מצטרפין זה עם זה ואין זה חשוב סכך כלל.

ואם יש ברוחב הסיכוך העולה כשיעור גג דהיינו טפח על

~ 'לקוטי תורה' פרשת אחרי - הפרשה החסידית ~

ביאור על פסוק "כי ביום הזה"

מה שאין בן בשאר כל מיני צמחה, כמו חטים ודגן - שפמה שבלים עולין מחמה אחת.

והענין, לפי שבחינת "בד" היינו שנמשך מעולם האחדות.⁸

ועל דרך זה יובן ענין קרבן קז"ו, דכתיב (בראשית ה, א): "ויבא קזן מפרי האדמה מנחה לה"¹⁰, ואמרו רז"ל¹¹: "זרע פשתן היה". והיינו לפי שהוא בחינת "בד"¹².

ולכן היה הכהן גדול צריך להיות לבוש ביום

ביאור הדברים על פסוק "כי ביום הזה יכפר" ל: הנה נקדים ענין בגדי לבן דכהן גדול, שעבודת יום הכפורים הוא בבגדי לבן, והנה הן היו מופשטין דייקא, וכמו שפיתוב (פרשתנו טו, ד): "פתנת בד קדש ילבש ומכניסו בד כו, בגדי קדש הם"³.

ובגמרא בנזכרים דף י"ח, ב': דאמר קרא 'בד' - דבר העולה מן התרקע "בד" כבד"⁵. ופירש רש"י שם (בנזכרים): "קנה יחידי מפל גרעין⁶, ואין ב' קנים עולים מגזע אחד".

(רצד).

8. (ראה לקוטי שיחות חלק טו עמוד 25 הערה 43).

9. (ראה לקוטי שיחות שם בפנים).

10. (ראה ביאורי הנהר להצמח צדק חלק א עמוד רצה. אור התורה נ"ד כרך ב עמוד א"מ. שיר השירים כרך א עמוד קסב).

11. (תרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק. פתקי דרבי אליעזר פרק כא. תנחומא בראשית ט. זתר חלק ג פו, ריש עמוד א. תקוני זתר תקון נט (קיב, א). וברא"ם [ועל דרך זה בתוספות דביר המתחיל "הא בכובא" בבא מציעא כה, א. תוספות רבינו פריץ, תוספות הרא"ש ושיטה מקובצת שם] הביאו בשם הבראשית רבה, אבל בבראשית רבה לפנינו (פרשה כב, ה) ליתא (וראה יפה תואר שם). - לקוטי שיחות חלק טו עמוד 20 הערה 2).

12. (וענין ב' לקוטי תורה" [להאריז"ל] פלשת קדושים, באותרת שעמנו: "והנה קזן העלה כו". ובזהר חלק ב, העצה קפ"א, ב'. ובזהר חלק ג, קדושים פ"ג, א').

1. (ביאור שני לדבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר" חב' דלעיל כו, ד. לקמן (שלח לו, ג) נקרא: "דרש בגדי לבן דכהן גדול - בביאור על פסוק כי ביום הזה יכפר". המאמר שלפנינו הוא תנחת הצמח צדק עם הנהרות. נוסח אחר בקיצור - נדפס במאמרי אדמו"ר האמצעי ונקרא חלק ב עמוד תפד. ובארכיבות - שם עמוד תסטו).

2. (יזמא ל, ב. ועוד).

3. וענין בזהר פלשת ויחי דף ר"ז, א'. ובפרשת פקודי דף רל"ט, א'.

4. (תשא ל, לד).

5. (שם בנמרא: "בגדים שנאמר בהן 'בד' צריכין שיהו של בין [פשתן]. . . מפאי דהאי 'בד' - פתנא הוא? אמר רבי יוסף ברבי חנינא: דבר העולה מן התרקע 'בד' כבד").

6. (ברש"י על הפסוק "בד כבד": "ולשון בד, נראה בעיני שהוא לשון יחיד - 'אחד באחד יחיד, זה כמו נח").

7. (חטיים ודגן: התפרש ביניהם מבואר בביאורי הנהר להצמח צדק חלק א עמוד

התמונה בהאור להיות או החסד או אור הגבורה, שאו נקרא הספירה בשם זה דוקא. מה שאין בן האורות בעצמו, הן בחינת "בלימה" ²¹, בלי מהות בו, שהאור מעין המאור ²², למעלה מעלה ממהות מדות, ואפילו ממהות חב"ד בו בנודע.

וזהו ענין ההפרש שבין גוון לבן לשאר הגוונים: שבחינת לבן, שהוא גוון עצמו, ואין כאן דבר זולת עצם המהות - זה הוא למעלה בחינת האורות כמו שהם בעצמן קודם שנתלכשו בכלים. שעל זה מורה המראה לבן, שההארה והגילוי הוא אור איןסוף ממש פשוט בתכלית הפשיטות.

אבל פשהאורות מתלכשים בכלים, ונעשה בחינת אור בכלי החסד או בכלי הגבורה - שתכלי מגבלת האור הפשוט ועושה בו המונה, כמו הגוון והצבע ירוק או אדום הנעשה על דבר הפשוט בו, שנצבע אותו הדבר הפשוט להיות ירוק, סומק בו; אש ומים, חסד וגבורה בו.

(ועיין מה שנתבאר במקום אחר על פסוק (בחקתי כו, ג) "אם בחקתי תלכו" ²³, בענין ההפרש שבין אותיות החקיקה - שהם מינייה וביה, ובין אותיות הכתב - שהדיו הוא דבר נוסף בו, דלכאורה זהו קרוב להפרש המבואר כאן בין לבן לשאר הגוונים ממש ²⁴):

13. (השעם שמעשה הקמרת היה בבגדי לבן - נתבאר במאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק ג עמוד א'קלט. עמרת ראש לו, ב).
 14. (שלח טו, כו): "ונסלח לכל עדת בני ישראל ולצר תר בתוכם כי לכל העם בשננה". נאמר בתפילות יום הכפורים.
 "שמשם הוא מקור הסליחה, ואו צריך להיות מלוכש בבגדי בד דוקא, שהם כאים ונמשכים משם" - אור התורה סופות (דברים פרק ד) ע' א'תשוי.
 15. (ועיין מה שנתבאר: סוף דבור המתחיל "וארא אל אברהם", בענין בחינת יחיד (תורה אור נו א). וסוף דבור המתחיל "להבין הענין שתפלת הפעל עסק בו": יחוד אפאיואימא בו, מה שאין בן למעלה מעלה, בחינת 'אנכי' בו (תורה אור נו, ב). ועיין ב"ספר של בינונים" חלק ב' פרק ט' בהנהגה.
 ועיין עוד מענין פד: ב' לקוטי תורה" [להארוז"ל] פרשת צו, גבי "מדו בר" (צו, ג) וב"עין חיים" שער ארץ אנפין פרק ה'; ועיין בראשית חכמה שער התשובה פרק ג'; וב"מאורי אור" אות כ' סעיף ד'; ועיין מה שנתבאר במקום אחר גבי (וצא לא, נב): "ער הגל" (סודו עם ד"א"ח שער ה"ל"ג בעמק דף דש, ד).
 16. ("ש" דברים שגולדו בגוון אדום או ירוק, כמו חוט השני שנתהוה בגוון אדום, או תדם שנתהוה במראה אדום, או תהב שנתהוה במראה ירוק. וגם אם יתחוד אותו לחלקים קטנים ביותר, ימצא בכלן גוון האדום או הירוק להיותן טבעיים בתחלת היותן ותולדותן. ואם בן לכאורה אין הפרש כלל בין מראה אדום למראה לבן הנה.
 אך מכל מקום יש הפרש גדול. כי הנם שהארמימות של תדם נולד עם תדם מתחלת היותו, מכל מקום אין הארמימות עקר מהות עצם תדם, רק שגולד עמו יחד, אבל הוא דבר נוסף על עצמו. וגם שנגמם בתוך כל חלקי הקטנים

17. (ראה תורה אור כד, ב. אור התורה סופות שם. לקוטי שיחות חלק ט עמוד 17).
 18. (הלפנת בד. ראה על דרך זה - מאמרי אדמו"ר תזקן תקע"ב, דבור המתחיל "המצנפת של כהן גדול": "בליח"ט מען". פאור התורה סופות שם: "שמלכנים הפשתן (מעבליכט לאינונט)". ועל דרך זה בעמרת ראש, שם לא, ב).
 19. ("שש בו מכבר על ידי שפסורים את דבר המפשיד על ידי פיבוס ויריחת החמה פדיוע". - אור התורה סופות שם).
 20. (לא מכל מדות אלו כלל. תקני זהר בהקדמה "פתח אל"הו", א).
 21. (ספר יצירה פרק א משנה ב).
 22. (שהאור מעין המאור. בנודע ראה אגרת הקדש סימן כ).
 23. (לקפון בחקתי מה, ד ואילך).
 24. (ראה דבור המתחיל "פי ישאלך בנך" תשל"ח - תורת מנחם ספר המאמרים מלוכט חלק ג עמוד קכב הערה 37).

הכפורים בעבודת היום ¹³ בגדי בד דייקא, כי אז הוא נכנס לפני ולפנים - בעולם האחרות, לכפר על כל פשעי בני ישראל, וכמו שאומרים: "ונסלח בו" ¹⁴, ותיינו בבגדי ששנתו דוקא.

וזהו ענין "הייה בדת ינחנו" (האוינו לב, יב). פירוש "בדר" הוא, בחינת "לכדו", כמו קודם שנבאר העולם, וכמו שנתבאר במקום אחר ¹⁵.

ולכך הן בגדי לבן, כי בחינת הלוכב אינו פשאר הגוונים. כי הוא בחינת עצמיות של הדבר, ואין כאן דבר נוסף רק עצם הדבר לבד. מה שאין בן שאר הגוונים - שהם צבע שצובעים בו, אדום, ירוק ¹⁶, שהצבע אדום הוא דבר נוסף על עצם הדבר; שהיה לבן על דרך משל, ועכשיו על ידי הצבע נעשה אדום, ונמצא זהו הרפכה על עצם הדבר. מה שאין בן גוון לבן - שהוא עצמו ¹⁷ ואינו צבע. ומה שמוכסמים בגדי פשתן, (בלשון אשכנז: בליחט לאינווענט) ¹⁸, היינו רק שעל ידי זה יתוסף ויתגלה עצם הלבנונית ¹⁹.

והנמשל מזה: כי הנה ידוע ענין אורות וכלים, שקודם שנתאצלו הפלים לא שייך לומר על שפע אור איןסוף שהוא קרוב לחסד יותר מחכמה. כי "לאו מכל מדות אליו, איהו בכל" ²⁰. רק אחר שהפלי הגביל את האור, נעשה

13. (השעם שמעשה הקמרת היה בבגדי לבן - נתבאר במאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק ג עמוד א'קלט. עמרת ראש לו, ב).
 14. (שלח טו, כו): "ונסלח לכל עדת בני ישראל ולצר תר בתוכם כי לכל העם בשננה". נאמר בתפילות יום הכפורים.
 "שמשם הוא מקור הסליחה, ואו צריך להיות מלוכש בבגדי בד דוקא, שהם כאים ונמשכים משם" - אור התורה סופות (דברים פרק ד) ע' א'תשוי.
 15. (ועיין מה שנתבאר: סוף דבור המתחיל "וארא אל אברהם", בענין בחינת יחיד (תורה אור נו א). וסוף דבור המתחיל "להבין הענין שתפלת הפעל עסק בו": יחוד אפאיואימא בו, מה שאין בן למעלה מעלה, בחינת 'אנכי' בו (תורה אור נו, ב). ועיין ב"ספר של בינונים" חלק ב' פרק ט' בהנהגה.
 ועיין עוד מענין פד: ב' לקוטי תורה" [להארוז"ל] פרשת צו, גבי "מדו בר" (צו, ג) וב"עין חיים" שער ארץ אנפין פרק ה'; ועיין בראשית חכמה שער התשובה פרק ג'; וב"מאורי אור" אות כ' סעיף ד'; ועיין מה שנתבאר במקום אחר גבי (וצא לא, נב): "ער הגל" (סודו עם ד"א"ח שער ה"ל"ג בעמק דף דש, ד).
 16. ("ש" דברים שגולדו בגוון אדום או ירוק, כמו חוט השני שנתהוה בגוון אדום, או תדם שנתהוה במראה אדום, או תהב שנתהוה במראה ירוק. וגם אם יתחוד אותו לחלקים קטנים ביותר, ימצא בכלן גוון האדום או הירוק להיותן טבעיים בתחלת היותן ותולדותן. ואם בן לכאורה אין הפרש כלל בין מראה אדום למראה לבן הנה.
 אך מכל מקום יש הפרש גדול. כי הנם שהארמימות של תדם נולד עם תדם מתחלת היותו, מכל מקום אין הארמימות עקר מהות עצם תדם, רק שגולד עמו יחד, אבל הוא דבר נוסף על עצמו. וגם שנגמם בתוך כל חלקי הקטנים

ואף על גב ששעל התורה נאמר (דניאל ו, ט): "לבושיה בתלג חיוור", הרי שהתורה היא גם כן בחינת לבוש ומקורו - הענין: כי "לבושיה בתלג חיוור" קאי על "ג. תיקוני דיקנא"³², שהם נעשים לבושים וחופים על אבא ואימא. שלכך נקרא אבא ואימא דאצילות, "הנסתרות לה"³³ (נצבים כמ, כח), ובגודע ד"הנסתרות" היינו י"ה³³, שהם אבא ואימא. ומה שנקרא "נסתרות", היינו לפי שהם מחופים ומכוסים בדיקנא דאר"ה.

ואף על פי שהדיקנא היא נמשכה ממוחא-סתומאה³⁴, [הרמ"ז בפרשת בראשית דף ח', פתב בשם ה"פרי עין חיים"³⁵: "שהדיקנא מאירה ומתפוגגת מג' מוחין חפ"ד היושבין לעילא בגולגלתא כו", אשר כל זה הוא למעלה מאבא ואימא דאצילות]

אך עם כל זה השפלתה הוא יותר למטה, להיות גם כן לבוש לאבא ואימא דאצילות.

ופירוש וענין הלבוש היינו: כמו על דרך משל האותיות המלבישים את השכל³⁶, שאף על פי שעל ידי האותיות מתגלה השכל, שהרב מסביר לתלמידו השכל על ידי האותיות - היינו פשוטו של השכל, אבל פנימיות ועומק השכל אינו מתגלה ממש בהאותיות, כי אם מוסתר ונעלם בהם בבחינת הסתר והעלם.

ולכן אמרו רז"ל: ד"לא קאים אינש אידעתייה דרביה עד ארבעין שנין"³⁷, והיינו מפני שעומק השכל של השפעת הרב היה עדיין בבחינת הסתר והעלם ממנו. אלא שאף על פי כן אחר ארבעים שנין קאים, לפי שמכל מקום היה "דעתייה דרביה" בבחינת מקורף עליו, שמוסתר ומלוכש בתוך האותיות שקבל מרבו בבחינת הסתר

והגת, התלבשות האורות בכלים הוא פרי שעל ידי זה יומשך מהאור התהווות העולמות ובעלי גבול. וזהו רבות עשית כו' נפלאותיך ומחשבותיך אלינו כו" (תהלים מ, ו), פירושו: שפרי שיומשך מהאורות דעשר ספירות, שהם בחינת "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו", דהיינו בבי"ע; "עצמו מספר" - רבוא רבבות הצמצומים, והיינו בחינת הכלים כו', "וכלים מפלים שונים כו"²⁵.

ודרך כלל, הכלים הוא ציור אדם, כמו שכתוב (בראשית א, כו): "בצלמנו כדמותנו". והיינו חפ"ד, חג"ת, גה"י. ונה"ה מתלבישים בעשייה, עד שעל ידי זה נמשך מחכמה דאצילות להתלבש גם כן בעשייה, וכמאמר רז"ל²⁶: "מפה זו מה תהא עליה? חכם כו". והיינו על ידי רבבות צמצומים כנ"ל. וכל זה אינו אלא לפי שהאור החכמה נתלבש בגוון וכלי. מה שאין כן האור כמו שהוא פשוט כו'. וזהו ענין בגדי לכן כנ"ל.

ולכן לענין אבל לא אסרו אלא כלים חדשים, לבנים²⁷ בלבד²⁸.

ב. והגת, להבין ענין בגדי "כד קודש" לכהן גדול ביום הכפורים דייקא, "יום הסליחה"²⁹, יש להקדים ענין הדיע שעל ידי קיום התורה ומצות ממשכים אורות פנימים ואורות מקיפים:

כי הנה "אורייתא מחכמה נפקת"³⁰, ושרשה ממוחא-סתומאה דאר"ה אנפין, שהיא נקראת בחינת אור פנימי. כמו שכתב ב"עין חיים" שער אר"ה אנפין, פרק ד': מוחא סתומאה דאר"ה אנפין הנקרא חכמה, והוא סוד אור פנימי. והמצות הן נמשכות מגולגלתא דאר"ה אנפין, שהוא בחינת אור מקורף³¹.

31. פרק ו' (בדפוס שלפנינו - שער כג סוף פרק א).
32. (זהר חלק ג נשא קכח, סוף עמוד ב. ראה לעיל בפייאר הראשון פרק א - ב, ד).
33. (ראה לעיל ריש פרשת פקודי ריש פרק ב דף ג, ו ושם נקמן).
34. (במאמרי אדמו"ר האמרינע ויקרא חלק ב עמוד תפו מכאר הקושיא: "הלא בחינת דייקנא גבוה למעלה מבחינת "ה' אלקינו" - ואוד יתה בחינת לבוש להם". וראה הקושיא בארובה - שם עמוד תקטו).
35. (ראה שער הסליחות פרק ה).
36. (ראה דבור המתחיל "ספרתם" תרס"ו עמוד רטו [רפד], דקאן משמע שגם האורות הן על ידי פרקא, ושם מפרש באופן אחר, עין שם).
37. (אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. עבודה זרה ה, ב. ראה לקושי שיחות חלק ח עמוד 337).

25. (אסתר א, ו).
26. (נדה טו, ב).
27. ("באבל אסור גיהוץ רק בגדים לבנים - שעל ידי גיהוץ נתגלה עצם המראה הלוכח מהעלם אל הגילוי, מה שאין כן בשאר צבעים אין איסור גיהוץ, כי הם רק גוונים ולא עצם כמו גוון לבן". - אור התורה שיר השרים פרק א עמוד קסב).
28. (וענין ב"לקושי תורה" [להארות] פרשה וחי [במעמדי המצות]).
29. ("יום הכיפורים הוא יום הסליחה ונקרה כמו שנאמר: כי ביום הזה יכפר וגו'" - שלחן ערוך אדמו"ר תקנן סימן תרו בתחלתו. וראה רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ז. וראה ספר תחינוך מצוה שסד: "שהוא יום קבוע מעולם לסליחה ולכפרה").
30. (זהר חלק ב קכא, א, ועוד).
31. (כמו שכתב ב"עין חיים" שם ובפרק ג'. וענין ב"עין חיים" שער כ"ב סוף

ולכך הדיקנא דאריף, ששרשה ממוחא-סתימא, שהיא למעלה מאבא-ואימא דאצילות, היא דוקא שגעשית לבוש לאבא-ואימא כו'. וכמו בנשמיות, הוקן מתחיל לצמוח אחר עשרים שנה, לפי שאז מאירים המוחין דגדלות⁴², וכמאמר רז"ל⁴³: "ולמפור בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים שנה", וכמו שנתבאר במקום אחר⁴⁴. נמצא, שערות הדיקנא, אף שהן בחינת שערות לבד, עם כל זה הרי הן פאין ונמשכין ממוחין-דגדלות, שלמעלה מהמוחין שיש לו בתחלה קודם עשרים שנה. ולכן גם פן הסרים אין לו זקן⁴⁵, לפי שאין בו פח ההולדה. והיינו, לפי שלחיות ההולדה ותהשפעה, הוא נמשך מהתחזקות המוחין, והסרים שחסר בו פח זה אין לו זקן. וכן נשים ש"דעתן קלות"⁴⁶ אין להם זקן כו'.

וזהו ענין שהתורה, ששרשה ממוחא-סתימא, נקראת גם פן "לבושיה", דהיינו בחינת הדיקנא, שהיא לבוש לאבא-ואימא. אבל מפל מקום בשרש התורה, במוחא-סתימא - היא בחינת אור פנימי.

והנה "זה לעומת זה" - "התאנה והכבוד" הם פנימיים ומקיפים דנוגה: כי "התאנה" להיות בסוכאי יין וזוללי כשר⁴⁷ זהו מזון ואור פנימי דנוגה. "והכבוד" גופות הרוח בלבישת בנדי כבוד זהו מקיפים דנוגה.

והוא "זה לעומת זה" - נגד הפנימיים ומקיפים דקדושה⁴⁸ הנמשכים על ידי תורה ומצות: שיסוד הקדושה הוא בחינת ביטול לאור אין-סוף ברוך-הוא. והמצות הם בחינת המשכה מלמעלה למטה, שלכך נקראים כל המצות על שם צדקה⁴⁹; "צדקת פרוזנו בישראל" (שופטים ה, יא); "משמיא מיהב ויהי כו"⁵⁰ - בחינת אורי-גשר. ונס בחינת אורי-חזור הוא ביטול

והעלם, ואחר מ' שנין נמשך מהעלם אל הגילוי. נמצא מוכן מזה, שהאותיות, שהם לבושים, היינו שמסתירים שהפנימיות לא יתגלה רק החיצונית נמשך ומתגלה.

ויבין זה עוד גם פן מענין מאמר רז"ל בסנהדרין דף ל"ה, הפעם שאין דנין בערב שבת וגומרין פאחד בשבת: "משום דמינשי מעמייהו"³⁸. ואף על גב דשני סופרי הדיינים עומדים לפניהם וכותבין דברי המזפין ודברי המחייבין. - פירש רש"י דמפל מקום "לבא דאינשי לא כתבי כו', ונשפח מלבו ישובו למעמו כו"³⁹. והיינו, לפי שפנימיות הסבא אינו מתגלה כלל מתוך האותיות כי אם מוסתר ונגעלם. ועל דרך זה גם המשל מלביש השכל, אלא שהוא לבוש המעלים יותר מהאותיות.

וזהו ענין "לבושיה בתלג": כמו השלג, שנקפא המים ונגעשה שלג, ואחר כך חוזר ונמס והיה למים, כך הלבוש מעלים על פנימיות החכמה, שאינו מתגלה להמקבל כי אם עומד עליו מלמעלה בבחינת הסתר ומקור. אלא שזהו בשעת תהשפעה, אמנם אחר כך יוכל להיות נמשך גם הפנימיות מההעלם אל הגילוי. וכמשל התלמיד, דאחר מ' שנין קאים אדעתיה דרביה פנ"ל. וזהו ענין שהשלג היה אחר כך למים כו' כבראשונה⁴⁰.

וזהו ענין שי"ג תיקוני דיקנא נקרא "לבושיה בתלג חיוור", שהם נעשים גם פן לבושים לאבא-ואימא דאצילות. כי הנה, אף על פי שהלבוש הוא נשפל להיות נמוך יותר מהשכל, אבל באמת שרשו מלמעלה מהשכל המלובש בו.

וכמו שנתבאר במקום אחר מענין שלמה, ששכח גודל חכמתו היה מה שפתוב (מלכים א' ה, יב): "וידבר שלשת אלפים משל"⁴¹.

38. (שוכחים טעמיהם).
 39. (זה לשונו: "ליבא דאינשי לא כתבי. ואף על גב שזכור לו ליסוד הפעם, נשפח מלבו ישובו למעמו, ואין יכול ליישובו לתת טעם הנון כבראשונה").
 40. [ענין מה שנתבאר בפרשת שלח לך, בדבור המתחיל "ויאמרו כו' מוכה הארץ", בענין עגולים ויושר (לקמן שלח לו, א)].
 41. [ענין מזה ריש פרשת לך לך, בדבור המתחיל "הנה אברים כו", עיין שם (תורה אור יא, ג). ובדבור המתחיל "והכדילה הפרוכת" (תורה אור שם יב, ד). ובפרשת משכן, בביאור על מאמר רז"ל "מזוה מניין וגר הנביא משמאל" (תורה אור משין מג, ב)].
 42. (ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ונקרא חלק ב עמוד תקכד: לקוה לא יצמחו גם בנער פן י"ב וי"ג שנה אם מוח חכמתו רבה").
 43. (בבא בתרא כג, א).
 44. (ראה לקמן במדבר ב, א. מסעי צב, ד).
 45. (יבמות פ, ב. בענין שאינו מוליד - ראה אור התורה בראשית פרק ה דף תתעט, ב ואילך).
 46. (שבת לג, ב. קידושין פ, ב. וראה לקוטי שיחות חלק ז עמוד 149 הערה 14).
 47. (בסוכאי יין וזוללי כשר: על פי משלי כג, כ).
 48. [ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "את חנופת המזבח כו", בענין "הבו לה' כבוד" (לקמן גשא כט, ב)].
 49. ("ויבכל תלמוד ירושלמי היא נקראת בשם מצוה סתם כי כך היה הרגל הלשון לקרוא צדקה בשם מצוה סתם" - תניא פרק לו. "יכמו שכתוב (ואתחנן ו, כח): "וצדקה תהיה לנו כי בשמור" - לקמן אמר לר, ב. וכתוב (ישעיה נה, יד): בצדקה תפוני" - לקמן שלח מג, ב וראה גם לקמן יום הכפורים סט, ג. פרשת ראה כג, ג. שיר השירים טו, ג. ועוד).
 50. (תענית כה, א).

גילוי עצמיות התענוג, שהוא פשוט, דהיינו שהוא למעלה מבחינת התענוג שמתצמצם להיות מלוכש בחכמה.

וכמו שנתבאר במקום אחר⁵⁶, כי מקור התענוג הוא בחינת עצמותו ותברך. ואינו על דרך משל התענוג שלמטה באדם, שהתענוג הוא מאיזו דבר שחיון ממנו, כמו מלמידת חכמה או איזה מאכל, מה שאין פן בו ותברך - שאין לך דבר שחיון ממנו, ובחינת התענוג שבו היינו שהוא עצמו בחינת תענוג. אלא שנמשך על ידי צמצום, ומתלבש אחר כך בחכמה. ולכן בחינת בגדי "בד קדש" זהו גילוי עצמיות התענוג, שאז הוא פשוט, שאינו מורכב ומלוכש עדיון בשום דבר בו, על דרך משל.

ועוד זאת, כמו שכתב ה"לקוטי תורה" [להארי"ל]:

'בד' נמשך מ'ח' עלמין דכסופין, שהם בחינת אורות שפע הענג העליון הנמשכים מעתיקא קדישא כו', ונקרא (תי שרה כג טו) 'עובר לסוחר' - שהוא מבחינה שלמעלה מהפטר וגלגלתא, שהוא בחינת מקיף - לשון 'סוחר'. והמשכה זו הוא מלמעלה יותר מהמקיפים הנ"ל⁵⁷.

והכהן גדול שלובש בגדי "בד קדש", אשר הבגדים הם המקיפים, היינו שמבחינת "בד קדש" שלמעלה מהמקיפים יומשך להיות בחינת מקיף. דהיינו, מה שמשם ממש נמשך למלאות כל הפגמים שבמקיפים ופנימיים דקדושה כנ"ל. וזהו בענין "עובר לסוחר", שעוברים ונמשכים בבחינת "סוחר", שהוא בחינת מקיף כנ"ל. וזהו ענין "בעבור" די"ג מדות הרחמים (תשא לר, רז).

והנה פירוש "כפר עליכם לטהר אתכם", היינו מתמקיימים דוגמה, כמו מהכבוד וגופות, שמהם ליפא בירור והעלאה, כי אם להיות "מחזיתי כעב פשעיד וכענן חפאתיך כו'" (ישעיה מר, כב). מה שאין פן מבחינת הפנימיים דקליפה, כמו התאנה בסוכאי יין וזללי בשר, מאחר שנעשה מזה חיות פנימי בגוף, הנה יוכל

עצמותו - שמואם בחי עולם הזה. מה שאין פן בחינת נוגה, שהוא בחינת יש, הפך הביטול, וזהו "התאנה והכבוד". ואין צריך לומר דבר איפור גמור חסד ושלום, שהם פנימים ומקיפים דג' קליפות הטמאות שלמטה מטה מנוגה כו' :

ג. והנה, ענין יום הכפורים, יום התשובה להיות מחילת עונות, הוא על ידי התגלות והמשכת הארה גדולה ועצומה מאור אין-סוף ברוך-הוא, מה שלמעלה מעלה אפילו ממקיפים ופנימיים הנמשכים על ידי תורה ומצות, שעל ידי זה מתמלאים הפגמים שבתורה ומצות.

וענין הארה עצומה זו, היינו, פי הנה מבואר למעלה דהמקיפים ופנימיים נמשכים מגלגלתא ומוחא דאר"ך אנפין. וזהו ענין התמשכה שעל ידי התורה ומצות. אף ביום הכפורים, יום התשובה, הוא התגלות עתיקא קדישא, "סתימא דכל סתימין"⁵⁸, שלמעלה מבחינת גלגלתא וכתר דאר"ך אנפין, ונקרא "מקור התענוגים".

וכמו שכתוב בזהר פרשת אמור דף ק"א, א'⁵²: פתיב: "כי עמך הסליחה", וכתוב: "כי עמך מקור חיים". פירוש: "מקור חיים" הוא מקור התענוגים, שלמעלה מבחינת גלגלתא ומוחא-סתימין שהוא בחינת הרצון עליון והתחכמה-עילאה. כי רק הארה מבחינת התענוג נמשך ומתלבש בהרצון, והוא פנימית הרצון כו'⁵³.

ולכן בהגלות בחינת עצמות התענוג-עליון - עתיק - הוא ממלא כל הפגמים שבמקיפים ופנימיים דגלגלתא ומוחא-סתימין. ועל זה אמרו רז"ל⁵⁴: "במקום שפעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד".

וענין בזהר ויקרא דף י"ו עמוד א'⁵⁵: "מאן ישוב? ישוב עתיקא קדישא לאתגלייא"⁵⁶ כו'.

וזהו ענין יום הכפורים. ולכן הכהן גדול שעל ידו נמשך המשכה עליונה זו נאמר בו (פרשתנו טו, ד): "TB קדש ילבש", והם בגדי לבן, שהוא גוון עצמי⁵⁷, היינו

51. (תקוני יתר בהקדמה "פתח אליהו" י, א).

52. (ושם) "אמר רבי אבא: בראש השנה נברא אדם, וקאים בריןא קמי מאריה, ותב בהויבתא, וקביל ליה קודשא ברוך-הוא. אמר ליה: אדם, אנת תהא סימנא לכניך לדרי דרו, בהאי יומא קיימין בריןא, ואי יהובין אנא אקבל לון, ואיקום מפורסייא דדינא, ואתקיים על פורסייא דרתי, ואתרם עליהו. ודור אמר (תהלים קמו, א): 'אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני'. ועל דא פתיב (תהלים קל, ד): 'כי עמך הסליחה למען תנא, וכתוב (תהלים לו, י): 'כי עמך מקור חיים באר"ך נראה אור". וראה גם לקמן נשא כמ, ג. אור התורה ויקרא ג עמוד תתיקת).

53. (וענין מה שנתבאר על פסוק "אתה אצלו אמון" לקמן שביעות יח, א

ואילך).

54. (ברכות לר, ב. וראה לקוטי שיחות חלק יד עמוד 361).

55. (על הפסוק (מירב ג, יט): "ישוב ורחמנו וכבש עונותינו").

56. (מי ישוב? ישוב העתיק הקדוש להתגלות).

57. (ראה אור התורה ויקרא פרך ב ע' תכב - שפאן משמע ש"לכן" הוא בקשר, לכן הוא בתורה אור כד, ב).

58. (ראה לקמן הוספות לכפר ויקרא נב, א. שלח כו, א).

59. (וכמו שנתבאר במקום אחר - בדבור המתחיל "ישלח יעקב" תנ"ל).

וכמו שנתבאר במקום אחר⁶², בפירוש "כי גאה גאה"
(בש"ח טו, א):

פירוש "גאה" הוא מלשון התנשאות, מה שלמעלה
מן הפלים, שאינו יכול להתלבש בשום פלי כלל, כי אם
מאיר בבחינת מקיף מלמעלה, והוא בחינת "סוכב כל
עלמין". אבל אף על פי כן, מאחר שנקרא "סוכב כל
עלמין" הרי יש לו שייכות לבחינת "עלמין", דהיינו
בחינת אור מקיף שיש לו שייכות עם הפלים.

אבל אין-סוף ברוד-הוא, הוא "גאה על גאה"⁶³,
שהוא רם ומתנשא על המקיף והפנימי, "סוכב כל
עלמין" ו"ממלא כל עלמין" כו', ואינו בנדר "עלמין" כלל.
וזהו בחינת "אתה הוא ה' לבדך" (נחמיה טו, ו) – "לבדך"
דייקא, שאין שייך לומר "סוכב" לבחינת "עלמין" כו'.
ועל זה נאמר (האינו לב, יט): "ה' ב"ד יתנו", בבחינת הוא
לבדו הוא כמו קודם שנברא העולם כו', מה שאין לו
שייכות לבחינת עלמין וכלים, לא בבחינת אור פנימי ולא
בבחינת אור מקיף.

לכן הפנה גדול צריך להיות גם כן לבוש בגדי "כד
קדש" – להמשיך מבחינת "כד קדש", בחינת בגדי כהן,
מקיפים עליונים.

וזהו גם כן הענין שביום הפורים נכנס הפנה גדול
לפני ולפנים, לבית קדש הקדשים: אשר "סוכב כל
עלמין" נקרא "קדש" ומובדל – שאינו מתלבש כו'. אכן
קדש הקדשים הוא מה שלמעלה מבחינת "סוכב כל
עלמין" כו'. ועל ידי גילוי מבחינה זו מתמלאים כל
הפגמים שבמקיפים ופנימיים דקדושה כו' :

להתעלות אחר כך כשמתפלל ב"עומקא דליבא" כו', ועל
זה נאמר "מכל חמאתיכם תטהרו" – אתם, לא כן
מהמקיפים.

ועל דרך זה היה גם כן בקרבנות ב' דברים: זריקת
הדם והקטרת אימורים:

הקטרת אימורים – החלב, עם היותו אסור להדיוט,
עולה ונכלל באלקות על ידי אש שלמעלה, שהיה יורד
ברמות ארצה – אור י"ה⁶⁴, מבחינת שם מ"ה כו'. וזהו
ענין בירודי הפנימיים על ידי התשובה.

וזריקת הדם היא בחינת התעוררות גבורות עליונות
ממקור הגבורות דתהו, להיות על ידי זה כלייה
להמקיפים דגונה כו'. וזהו "פי ביום הזה יכפר" – "מאן
דלית ליה שם ידיע"⁶⁵, והוא למעלה מבחינת "סוכב כל
עלמין" ו"ממלא כל עלמין". והיינו על ידי "ממעמקים
קראתיד כו' (תהלים קל, א) :

ולתוספות ביאור בענין הארה עצומה זו שלמעלה
ממקיפים ופנימיים דגלגלתא ומוחא-סתימאה, הענין
הוא:

כי הגה למעלה מהתהוות הפלים אין שייך בחינת אור
פנימי ואור מקיף כלל. ששייכות ענין אור פנימי וגם אור
מקיף הוא רק כשנתהוו בחינת הפלים. אז שייך ענין אור
פנימי המלוכש בהפלי, ואור מקיף שהוא מקיף על האור
פנימי והפלי. מה שאין כן למעלה מהתהוות הפלים כו',
אין שייך שם כלל בחינת אור פנימי ואור מקיף.

60. (ראה זהר חלק ב יתרו פט, ב).

61. (מי שאין לו שם נודע, על פי תקוני זהר בהקדמה "פתח אליהו" י, א).

62. (תורה אור בש"ח טו, ג).

63. (תרגום אונקלוס: "גאה על גותניא").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

דטה"ע וטה"ת בכללות כמ"ש במו"א. א' מה שמקיף ומאיר
מאור א"ם הפשוט הארה אחת שכוללת בשוה ממש לכל
הע"ם הגנוזות בהעלם מרצון שנק' כתר עד סוף מעשה

(כד) אך עדיין יש להבין מ"ש אנת הוא חד כו' איך שייך
לשון יחוד כלל בעצמות דא"ם הפשוט בתכלית
כו'. הענין הוא דגם בזה יש ב' מדרגות (והוא ב' מדרגות

תחלה א' אנת הוא חד באח"פ ממש שלא בחושבן י"ם כלל לא כמו דאיהו וחיוהי חד גם ביחוד הפשוט הנ"ל באורות דע"ם הגנוזות כאשר מקיפם יחד מראש לסוף שיש עכ"פ ראש וסוף והוא מקיפם כו' ואח"כ אמר אנת עילאה על כל עילאי' סדכ"ם שזהו ע"ם הגנוזות בעצמות המאציל שהוא מקיף לכולם בשוה כנ"ל ע"כ נק' עילאה על כל עילאי' עכ"פ ואח"כ א' דלמת"ב כלל אפי' מקיף זה הכללי שנק' מח' הכללית אין לו ערך לגבי עצמות הא"ם ממש שאין בו בחי' מעלה ומטה כלל (וגם טה"ע שנק' שה"ש לא יכלכלוך שאינו רק בחי' גילוי אור דמאור עצמו כו' כמ"ש במ"א וד"ל) ואח"כ א' אפי' יו"ד תקוני' מפני שנועץ תחלתן בסופן דוקא (כמשי"ת) ואח"כ א' אנת הוא עה"ע כו' שהוא בחי' הקו"ח שעובר בכל האצילות כנ"ל להיות גילוי ההעלם דע"ם הגנוזות בכלים מכלים שונים ובמדה ומשקל באו"פ ומקיף ואו"ב ובהעלאה והמשכה אך יהי' אופני פרטי יהודם כנ"ל (והיינו בחי' כללות כל הפרצופי' דע"י וא"א ואו"א וזו"ג דאצילות עד גלגלתא דא"ק שנמשך מראשית הקו והוא מתעגל בכלל שנק' מקיף כללי דאבי"ע (שהוא למטה מטה"ת שלמעלה מן הקו שמקיף לכל הקו"ח מראש לסוף הנ"ל) וחוזר ומתעגל בפרט כו' ואח"כ א' אנת הוא חכים כו' שזהו ע"ם הגנוזות שא' תחלה דאנת הוא עילאה על כל עילאין כו' והוא בבחי' מל' דא"ם שלפני הקו שכלולה מו"ם שבהעלם כמו נקודה והוא בחי' הרשימו כו' (שזהו כמו בחי' העקודי' כנ"ל) וראי' לזה שבחי' המדות שבה לא הזכיר בהן לשון או"ב ממש כו' תיקוני' כו' אלא א' דין דאיהו גבורה כו' והן מדות הנעלמים שבעצמות חכ' הקדומה כו' וגם זה ההעלם דע"ם אינו רק לאחזא' אך מתנהג עלמא ברינא ורחמי ע"פ מאמר קו המדה שהוא הקו"ח כו' אבל לא דאית לך צדק כו' ולא מכל אינון מדות כלל שבוה הוא חוזר לתחלת המאמר דאנת הוא חד ולא בחושבן י"ם כלל שהוא באח"פ דעצמו' הא"ם ממש שלמעלה גם מבחי' האור הפשוט דא"ם שמקיף לכולם בהשוואה א' כנ"ל רק שז"ש ולא כו' הוא בבחי' או"ח מלמטה למעלה מצד בחי' ההתכללות האמיתית' דאדם בבחי' התיקון דברודי' שהיא במדות דתורה ובתחלת המאמר מדבר בבחי' או"י כנ"ל וד"ל:

(כדמיון ההרגשה כללית שאדם מרגיש א"ע מראשו לרגלו כנ"ל) דעכ"פ בא אור זה בבחי' מקיף הכולל לע"ם דנקודה קו שטח הנ"ל מראש לסוף כא' וע"ז שייך לשון יחוד ג"כ אע"פ שמצד עצם האור הפשוט הזה הוא למעלה ממספר י"ם לגמרי שלזה מקיף בהשוואה אח' לכולם מבלי קדימה לא' על זולתו עכ"ז נק' בשם יחוד עכ"פ להיותו בא בבחי' היחוד בעצמות המאציל לכלול ראש וסוף כא' אך מ"ש אנת הוא חד ולא בחושבן י"ם כלל זה מדבר בעצמות אא"ם ממש כמו שהוא בעצמותו שהוא יחיד לבדו ואינו בא גם לכלל מקיף כללי להשתלשלות דע"ם העלם וגילוי כו' ע"ז א' אנת הוא חד אנת ממש חד בבחי' אח"פ ממש שאינו בערך עם בחי' היחוד בחושבן י"ם כלל דיחוד דע"ם גם בהעלם אחר שהן בגדר מספר נק' אחד המנוי כמו ע"ם הגלויות דאצילות שנסתעפו מהם וגם יחוד הפשוט דאור א"ם שמקיף לכולם בשוה הרי הוא בא לפ"ע הגבלת המספר די"ם כמו הכלל לפרט וד"ל (וכמו מח' אחת הכללית שצופה ומביט עד סוף כל הדורות בסקירה א' למטה בו"א שנין דהוי עלמא כך הוא בדורות העליונים שהן ע"ם הגנוזות בעצמות שע"ז א' קורא הדורות מראש מן ההעלם לגילוי כידוע הרי גם בהם יש כמו בחי' מח' הכללית שמקיף וכוללם יחד מראש לסוף בסקירה א' כו'). אמנם אין זה ערך לגבי מהו"ע אור הא"ם עצמו (שנק' טה"ע בכללות) שצמצום גדול הוא לגבי' להיות גם מקיף כולל לראש וסוף דע"ם שבהעלם וגילוי מפני שאין בו בחי' ראש וסוף כלל שיתכן לומר בו גם התכללות והשוואה מראש לסוף כו' וכידוע דעצמות א"ם למעלה עד אין קץ כו'. ומה שנעשה מקיף לכלול מעלה ומטה כא' זהו ע"י צמצום העצמות דוקא (כמו עד"מ דגם מה שמרגיש אדם א"ע בבת א' מראשו לרגלו שזהו ג"כ רק בחי' צמצום אור א' מעצמות הנפש ממש טרם בואה לגוף שמושלת מכל כחות הכלולים בה לגמרי עד שלא נמצא בה ראש וסוף דרצון ומעשה כלל כו'). וזהו שיש יתרון מעלה בבחי' התיקון דאדם חייוני בהתכללות האיברי' עד מבלי שימצא בהם ראש וסוף כלל יותר גם מבחי' המקיף כללי שעושה התכללו' דע"ם שבהעלם דבחי' נקודה דעקודי' הנ"ל מטעם שדומה בזה לעליון ממש (כמשי"ת). וזהו סדר דברי המאמר דאליהו

המשך ביאור למס' ובא מציעא ליום חמישי עמ' א

7 האומר שחייב להוסיף מן התורה, וּבְדִבְרֵי תְּפִלָּה קְמִיפְלָגִי, דְּאִמְרֵי רַב
8 חסדא, מַאי – מה היא כוונת משנתינו (נו). במה שאמרה לגבי
9 הקדשות שאין להם אִנּוּנָא, לא שאין להם דין אונאה כלל, אלא
10 אדרבה, שאינן פְּתוּרֵת דִּינֵי אִנּוּנָא הנהגים בהדיוט, אלא דינם
11 חמור יותר,

1 הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקתם וחוזרת בה ממה שסברה
2 עד כאן שנחלקו בשיעור של 'ביטול מקח': אִיִּצְעִית אִימָא, לְעוֹלָם
3 מחלוקתם היא פְּאֹרֶפֶן שיהפּרש בין שווי בהמת ההקדש לבהמה
4 שחילל עליה הוא פְּדִי אִנּוּנָא – רק שישית משוויה, ולא יותר, וְלֹא
5 תִּפְשֹׁךְ – ואין להפוך את השיטות, אלא רבי יוחנן הוא האומר
6 שהחיוב להוסיף את ההפּרש הוא רק מדרבנן, וריש לקיש הוא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - אחרי ה"א תלכו

מכבה הארת המצוה, אבל התורה היא אלפים שנה כו' אורייתא מחכמה נפקת כו' היא המאירה את הנר מצוה וכמ"ש כי נר מצוה ותורה אור (אח"כ מצאתי להרמ"ז ר"פ בהעלותך פי' ג"כ טעם לזה) שהתורה היא האור להנר של המצוה כי מקור התורה ושרשה היא הגבה למעלה מקורא ושרשא דכולא מבחי' י"ג מדה"ר הנמשכי' בחדש אלול (כמבואר במ"א כפי' הרועה בשושנים א"ת שושנים אלא ששונים ונודע דשושנה אית בה תליסר עלין שהם בחי' יגמה"ר)* כי אז הוא זמן ועת רצון למעלה ובכל שנה ממשיכים י"ג מדה"ר ע"י התורה כי מקור תרי"ג מצות דאורייתא זו' דרבנן בנימ' תר"ך הם תר"ך עמודי אור מקורות הרחמים והסליחות ושם נושא עון ופשע ולכן אין עבירה מכבה תורה לפי שנמשך בחי' נושא עון כו' (וכמ"ש במ"א ע"פ ואתחנן חנם בלא מצות שהיא בחי' אתעדל"ע שבלא אתעדל"ת שמשם שרש התורה יעו"ש באריכות). וזהו ובקולו תשמעו כי כל קול הוא בחי' המשכה מלמעלה למטה כך התורה היא נמשכה מלמעלה ממקום גבוה מאד ע"י תנאים ואמוראים מארי מתני' וגמ' והלכה זו שנאמרה מפי ב"ש וב"ה היא דבר ה' עצמו וכמ"ש ודברי אשר שמתי בפיך ודברי ממש וזהו ובקולו תשמעו כי כל הקורא ושונה הקב"ה יושב ושונה כנגדו רק אתם תשמעו כענין שמע השמע לאונך מה שאתה מוצא מפיך פי' שאתה היא בחי' תשבע"פ שהיא דבר ה' המדברת בפיך (ו"ש אזכיר את שמי שהוא ית' עצמו המדבר בפיו להיות התורה בחי' אתעדל"ע שבלי אתעדל"ת א"כ אני עצמי המזכיר את שמי בפיך כו'):

וארתו תעבודו וכו' תדבקון. פי' תעבודו להיות בחי' עבד וכמ"ש עבדו את ה' בשמחה כי צ"ל בב' בחי' בחי' בן ובחי' עבד. בן היא האהבה ושמחת הנפש להיות תלכו ממדרגה למדרגה ובחי' עבד לעבוד כמו העבד שעובד את אדונו שאין כוונתו רק לעבוד את אדונו למלאות רצונו הגם שלא יהי' לו שום טעם והשגה בעבודתו וגם אינו יודע מיב העבודה ומהותה שיהי' לו חפץ ותשוקה מצד העבודה עצמה אעפ"כ הרי הוא עובד בלב שלם מחמת שמקבל עול רבו לעבדו בכל כחו כך צריך כל האדם לקבל עול מלכות שמים ולקיים מצותיו ית' מחמת שכן צוה לו המלך כו' הגם כי מצות צריכות כוונה וכוונת' היא השמחה באהבת ה'

ה. ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו. הנה במצות כתיב אשר אנכי מצוך היום על לבבך פי' כדי להמשיך לבבך אליו ית' כמים הפנים כו' שע"י המצות שהן רצונו ית' אשר קדשנו במצותיו שנמשכו למטה על נפש האדם יתעורר רצון הנפש ג"כ אליו ית' כמים הפנים וזהו עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו פי' שימשיך רצונו ית' שהן המצות למטה כדי שיומשך רצון הנפש אליו ית' וזהו ענין נר מצוה דהיינו שמהמצוה נמשך נר והארה בנפש היא הארת הרצון והאהבה שבלב (ולכן ארו"ל ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי וכמ"ש בסידור ע"פ הקל קול יעקב) (ודרך כלל נחלקי' המצות לג' דברים שהעולם עומד עליהם תורה ועבודה וגמ"ח שע"י גמ"ח ממשך בבחי' חסד דרועא ימינא וע"י עבודה בבחי' דרועא שמאלא ותורה היא קו האמצעי וזהו ועל הכסא דמות כמראה אדם כו' וג' קוין אלו נחלקים דרך פרט לרמ"ח איברים וזהו ענין נר מצוה, וכמבואר בפע"ח בענין נר שבת שהוא בחי' רמ"ח איברים עם תרין דרועין כו' והיינו בחי' אהוי"ר הנמשכי' מלמעלה ע"י קיום המצות שזהו בחי' תרין דרועין ימין ושמאל תפריצי וזהו ענין על לבבך כו', וזהו מ"ש אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' וכתוב ג"כ ויצונו ה' את כל החוקים ליראה את ה' היינו שע"י קיום המצות יומשך מלמעלה בחי' אהוי"ר להנפש, אך בחי' התורה אור הוא בחי' קו האמצעי שלמעלה מב' קוין הנ"ל וכדלקמן), אך הנה המצות צריכות שמירה דהיינו הנר שנמשך מהן וכענין לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל כו' וארו"ל עבירה מכבה מצוה דהיינו מכבה את הנר ונשקע אש האהבה (אבל אינה מכבה גוף המצוה עצמה ח"ו לומר כי לא תזכרנה לו המצות בחשבון ח"ו שהרי מי שיש בידו מחצה זכיות ומחצה עוונות ה"ז מנוחלי העה"ב אלא שנפרעין ממנו על עוונותיו ואינו מאבד זכיותיו ח"ו רק דהכוונה שמכבה הנר והתפעלות הנמשך בהנפש ע"י קיום המצוה) וצריך שמירה שלא יבא לידי איבוד ח"ו, והיינו ע"י כי ובקולו תשמעו כו' היא קול התורה כי עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה והטעם שעם היות שהמצות הם הארת רצון העליון ב"ה עכ"פ הרי ירדה למטה בנפש ונגבלה בבחי' כלי והרי יש בחי' זלע"ז שכשם שע"י המצוה הוא מקיים הרצון כך הנה בעבירה הוא עובר הרצון ולכן עבירה

הנה ירדת הנשמה הוא בשביל הנסיונות שבאין לאדם כדי שיתחזק לעמוד בנסיון ועי"ז יבוא למעלת ומדרגת לדעת את ה' בבחי' הרגשה וזהו כי מנסה לדעת: והטעם כי עי"שעומד בנסיון מתברר חיות אלקי שנפל בשבה"כ בהדבר המסתיר שזהו גוף הנסיון כו' וזוהו נמשך בחי' הדעת: אך אם אין כינה אין דעת וההתבוננות הוא מ"ש אחרי ה' תלכו ענין יש מאין הגם כי ממך הכל אך הוא רק מבחי' זיו והארה בעלמא כי עמך מקור חיים כו' המקור חיים טפל ובטל אצלך וזהו בחי' אחרי ה': ומהתבוננות זו נמשך להיות תלכו באה"ר ושמחה טוב לב כי וירם קרן לעמו למעלה מבחי' הזיו כו' וזהו בחי' רצוא ואח"כ השוב ואותו תיראו יראה עילאה מצד עצמותו ית' כי יש יראה תתאה ביוצר אור בחי' יערי ואח"כ דבשי מתיקות האהבה בק"ש בחי' תלכו ואח"כ שמנה עשרה בחי' ואותו תיראו יר"ע: ואח"כ ואת מצותיו תשמרו אנכי מצוך להיות עי"ז על לבבך כמאמר עשה רצונו כו' כדי שיעשה להיות רצונך כרצונו וזהו הנר הנמשך מן המצוה אך עבירה מכבה נר זה ולכן צ"ל תשמרו עי"ה התורה ובקולו תשמעו שאין עבירה מכבה תורה בחי' נושא עון י"ג מדה"ר דאלול רק צ"ל השמע לאונך כו' ואח"כ ואותו תעבודו:

כמים הפנים מפני שבה ועל ידה נמשך רצון העליון כ"ה אשר קדשנו במצותיו מ"מ צ"ל ג"כ בחי' עבודה, כי הגם שעבודה זו היא מדרגה התחתונה שבנפש נגד השמחה באהבת ה' מ"מ הרי יש בה מעלה אחרת מצד ההכנעה והביטול כו' וכמ"ש במ"א שזהו שהוכיח שמואל את שאול הלא שמוע מזבח טוב כו', וגם הנה עי"ז ובו תדבקון ל' רבים כי יש בנפש ג' בחי' נר"נ שהם מחשבה דבור ומעשה, ומעשה היא בחי' עבד עשייה וצריך האדם לאכללא דבור בדבור ומחשבה במחשבה כו', והנה התקשרות המחשבה היא בדביקות הנפש ושמתה באלקים חיים אך המעשה שהיא מדרגה האחרונה וצריכה ג"כ להעלות ולקשר בה' אין התקשרותה אלא עי" בחי' עבד שהוא בחי' עשי', וגם למו שאין יד שכלו ותבונתו מגעת להוליד מהן אהבה עזה בבחי' תלכו תהי' זאת עבודתו תמה לעבוד עבודת עבד ועי"ז ובו תדבקון כתוספת נר"ן פשוטה שהנו"ן פשוטה יש לה רגל ארוכה ומשוכה למטה ורמו שתתפשט ותומשך הארת גלוי אלקותו ית' למטה מטה עד שאפילו בחי' עשייה יהיה כולו קדש לה' שאז לא יהי' יניקה לסמ"א וחיצוני' כלל כמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר כו':

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

אדם כי יקריב

שהאל"ף מורה על גילוי בחי' רצון העליון שלמעלה ממחודמו"ע לכן יוכל לברר ולתקן חטא השוגג אף הנמשך ממחשבה כגון העולה הבאה על הרהור הלב כו' והחטאת הבא על מעשה כו', ולכן שם אדם אדמה לעליון, וגם אדם ל' מן האדמה, כי דוקא עי"ה התלכשות הנשמה בגוף אשר הוא מן האדמה יזכה לבחי' אדמה לעליון פי' בחי' רביעית שהוא כתר בכלל כו' שנק' עליון כו', וזהו קרבן להוי' קירוב אותיות שם הוי' ויש בו ד' אותיות המורה על ד' בחי' משא"כ בכלים רק ג' בחי' רת"ס מחודמו"ע, וז"ע הירידה צורך עלי' להיות יקריב מכס עי"ה אדם מחודמו"ע דתומו"צ עד שיתעלה להיות ג"כ בבחי' אדם, כי שורש הנשמה שעלה במחשבה הוא בחי' לבושינ כנודע ממאמר לבושינ תקינת לון דמנייתו כו', אבל עי"ה אדם מחודמו"ע דתומו"צ בבחי' אף עשיתו מרבה בחי' רביעית כמ"ש בלק"ת פ' בלק בד"ה מי מנה ס"ב, והיינו לאשתאבא בגופא דמלכא כו'.

ה) וזהו וידבר הוי' אליו אדם כי יקריב ל' עתיד קאי על זמן דעכשיו שאין בהמ"ק קיים, ומ"מ עי"ה מחודמו"ע של התומו"צ נמשך גילוי שם מ"ה, וזהו כי יקריב מכס ברור ותיקון הנה"א שנק' ג"כ זרע בהמה, ועי"ז יהי' התפלה בחי' מזבח ברור דב"ן, והיינו מן הבהמה תקריבו כו'. ולכן כל הקרבנות רק על השגנות שהן מעשה בלי מחשבה וזהו מהתנברות נפש הבהמית, והעולה שהיא באה על הרהור הלב הוא מחשבה בלי מעשה (ועי' מ"ש על הוזהר קרח קע"ח גבי ולא אתבריאנו גופא דשדי כו' האור בלי בלי אין לו קיום כו'). אבל אדם בחי' מחודמו"ע, ולא עוד אלא כי האל"ף מורה ג"כ על בחי' פלא בחי' רביעית כמ"ש במ"א עי"פ רובע ישראל ובענין אף עשיתו, וזהו אאלפך חכ' ובינה היינו עי"ה ב' מזלות ונוצר ונקח, ולכן עי"ז יוכל להיות ברור ותיקון השגנות כו', כי הנה המברר צ"ל גבוה ונעלה מן המתברר לכן דוקא אדם כי יקריב כו' אתם קרוים אדם

כמו שפי' רש"י בשופטים רס"ה, ה' וע' כפ' נצב' בד"ה כי המצוה ס"ב אנכי הוא מוחה ב"פ אנכי כנגד ב' מעמקי הלב. והיינו כי י"ל הבחי' רביעי' זהו רצון העליון המתלבש בחכ' וזהו בחי' אדם אאלפך חכמה כו' בחי' כתר המתלבש בחכמה אבל החמישית זהו רצה"ע שלמעלה מהחכמה כנו' בלק"ת ד"ה תקעו וכו' הראשון פ"ב, או כי הכתר יש בו ב' בחי' היינו בחי' שרש הנאצלים ובחי' תחתונה שבמאציל, והנה בחי' שרש הנאצלים נק' רובע ישראל כי הג' בחי' חב"ד חג"ת נהי"ם הם ביי"ע שבאצ"י והרביעית אצ"י שבאצ"י והיינו א"א אבל בחי' תחתונה שבמאציל שלמעלה ממהות אצ"י הוא למעלה גם מבחי' רביעית, וזהו והחמישית לפרעה כו' להמשיך בחי' זו ג"כ בבחי' גילוי דאפתיעו כל נהורין כו'. גם י"ל פי' עתיק יומין ע"ד המתנשא מימות עולם, כי מהמצות נעשו לבושין, ונק' יומין, אכן תשובה הוא למעלה מבחי' יומין הג"ל ונק' עתיק יומין, כי הנה צדיק' יש לכל א' ש"י עולמות מחצית מתר"ך כו' בחי' שרש הנאצלים אבל תשובה בחי' עתיק יומין כללות הכתר.

וכל זה בקרבנות שממשיך מ"ד מז"א בחי' אדם כמ"ש באגה"ק סס"י כ"ח, אך לכפר על הודונות אין שייך קרבן, כי צריך להמשיך מבחי' כי לא אדם הוא ממש ולא מבחי' ז"א אדמה לעליון כ"א מבחי' עתיק מל' דא"ס כו' שהקרבן להוי', אבל בתשובה על הודונות צ"ל לפני הוי' תמהרו למעלה מבחי' שם הוי', והוא כמ"ש או מכל אשר ישבע עליו לשקר ישלם כו' וחמישיתו כו' היינו שמושיבין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע, וכשהרשיע צ"ל וחמישיתו יוסף עליו כו' בחי' ממעמקים קראתיך הוי' עומק אחר עומק כו' כי כמה בחי' יש ברצון עליון, רצון, רעוא דכל רעוין כו', ויש בחי' אה"ר דצדיקים כו' ויש בחי' תשובה בבחי' וגעה בכבי' דר' אליעזר בן דורדייא, כעין בחי' עתיק שנעתק מכל וכל ומואס בחייו, או"י ואו"ח, ועי"ז ממשיך מבחי' עתיק בחי' תחתונה שבמאציל כו', אנכי אנכי מוחה פשעך, שלמעלה מבחי' ש' הוי', וי"ל שזהו גם למעלה מבחי' אנכי שהוא מקור לשם הוי' דחכמה, וכמ"ש בלק"ת בד"ה שובה הא' תוך ס"ד בענין ההפרש בין הר תבור להר סיני שבתבור נא' כ"פ אנכי

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

שיר המעלות, יום ב' דר"ה, תרד"ע

הענין בלבושי ההשגה ה"ה מפשיט כו', כ"א שבתחלה תופס כל ענין בבחי' הפשטה ועולה ומטפס בהענין ומעמיק בו ביותר בעילוי אחר עילוי כו', דאו לבד העילוי שבוה בהפשטת הענין (שזהו רק דקות הענין שמופשט מהגשמה), יש בזה העילוי בעצם הענין שיודע את השכלי באו"א לגמרי כי הוא תופס בעצם הענין שהוא באו"א לגמרי מכמו שהוא בהשגה כו' (ועמשנת"ל פצ"ז). הדנה ע"י הפשטת לבושי השגה הוא רק שבא אל דקות הענין, וכמו בכל ענין שכלי יש השגה מגושמת והשגה בדקות, כמז"כ בהפשטה אחר ההלכשה ה"ה בא אל דקות הענין והוא הפשטת ההגשמה לבד כו', אבל כשתופס הענין בתחלה בדרך הפשטה ה"ה תופס את הענין באו"א לגמרי כו', ויש לפעמים שגם בהפשטה שאחר ההלכשה ה"ה בא ע"ז שהענין הוא באו"א מכמו שהי' תחלה בהשגתו כו', אך העיקר הוא כשהתפיסא בתחלה הוא בדרך הפשטה כו'. והב' הוא כה הירידה להלביש כל ענין בלבושי השגה שיהי' נראה ונגלה ומובן לכל כו' (והעיקר הוא בבחי' האורך שהוא המשכת

קצו) וביאור הענין יובן בבחי' החכ' שיש בכח החכ' ב' הפכים, הא' הו"ע ההפלאה והוא כח ההעלאה בעילוי אחר עילוי בדקות השכל והעלם אחר העלם עד שנפלא מכל השגה ורעיון לגמרי כו', והב' הוא ההיפך מזה והוא כח הירידה וההמשכה מן העלם לגילוי עד למטה מטה כו'. ויובן זה בכמה אופנים, והוא שכת ההפלאה הוא כח ההפשטה להפשיט כל ענין שכלי מלבושי השגה ולהגיע לעומקו ופנימיותו ביותר כמו שהוא בתכלית הדקות עד שאינו נתפס בכלי השגה, והיינו לפי שאינו מוגבל ומצוייר באיזה הגבלה מצד עוצם דקות הענין עד שאא"ל בבחי' תפיסא ממש כו', וכידוע דכל תפיסת ענין שכלי הוא ע"י הגבלת הענין שהן הקצוות שבו כו', ודקות הענין ביותר שאינו בבחי' ציור והגבלה ע"כ אינו בבחי' תפיסא בכלי ההשגה כו' (ואין הכוונה שאינו בבחי' תפיסא כלל דכח החכ' ככ"מ הוא בבחי' תפיסא במקצת עכ"פ רק שאינו בבחי' תפיסא ממש בכלי להיות בבחי' השגה כו'). וזה אינו שבא דוקא לאחר ההתלבשות דהיינו שלאחר שיודע את

יותר לעומקו יותר הוא מוקשה ההכנה עד אשר יבא ויגלה את אור האמת לעומקו כו', הרי שפכת ההעלם הזה שע"י קושיות המעלימים זהו ג"כ ע"י שבא לעומקו דוקא כו'. ומתון ומסיק הוא להביא כל אור שכל ולהורידו ולהמשיכו בבחי' או"י דוקא כו', והן ב' כחות נבדלות דהריף ומקשה הוא שחוש שכלו הוא בבחי' או"ח דוקא להעלים ביותר (געפינען די ניט רעכטקייט), וע"ה שבוה מגיע אל העומק יותר אבל אינו בא בהתגלות (דגם בעצמו אינו יודע אמיתית הענין אך שהוא כו'), דוה שהוא רק בהחוש דהריף ומקשה הגם שמגיע לעומק הענין (דהיינו שקבלתו בכל ענין אינו מקבל אותו כמו שהוא בשמחיותו כ"א שנכנס תיכף בעומק הענין), הרי מ"מ אין העומק מוכן אצלו שהרי מקשה על זה, וכמו"כ העומק הבא ע"י הקושיות אינו אצלו בהתגלות כי הוא בלתי מסודר בהענינים ומסתבך בהם כו'. ומתון ומסיק הוא שכל ענינו הוא למצוא הנחת הענין (די רעכטקייט) ואינו מגיע לעומקו כ"כ, אבל מה שיודע ה"ה יודע ומשיג בטוב כו'. והן ב' קוין בבחי' החכ' שמובדלים זמ"כ כו', אבל אמיתית החכ' הוא כשיש ב' הקוים (והו"ע קו האמצעי הכולל שניהם) והיינו שיש בו כח האו"ח שמגיע בזה לעומק הענין ביותר, והוא ג"כ מתון ומסיק והיינו שע"י הקושיות והסתירות מאיר אצלו עומק הענין (והיינו דע"י התכללות ב' הכחות הסתירות גופא הן באופן כזה שהן בס' והדרגה ואינו מסתבך בהענין כו', ואדרבה שבהם וע"י מאיר אצלו עומק הענין כו') ומביאו מן ההעלם אל הגילוי כו'.

קיצור. ויקדים שבחכ' יש כח ההפלאה והעל' בהעאה"ע וכח הירידה, והוא חוש ההפשטה שתופס בתחלה בעצם הענין ועולה בפנימיותו ועומקו ביותר שלמעלה מתפיסת השגה, ויכול להיות גם לאחר ההשגה בהתלבשות, וכח הירידה הוא בחיצוניות העצמיות להלבישו ולהביאו למטה מטה, וחכם הוא שיש בו שניהם, ולפ"ע כחו בהפשטה כן כחו רב בהלבשה, וגם עצם הענין יוכל לבוא בלבוש, גם כענין חריף ומקשה שזהו מפני שתופס בעומק הענין והולך ועולה בעומקו בבחי' או"ח, ומתון ומסיק הוא חוש הירידה באו"י, ואינו בעומק כ"כ, אבל הענין ברור, וצ"ל שניהם, ועי"ז מאיר ומתגלה עומק הענין.

והתגלות עצם הענין שבא במידה והגבלה ומתלבש בלבוש אחר לבוש שבוה הוא יורד ומתגלה ממדר' למדר' כו'), ובד"כ הוא בחי' חיצוני' הענין מה שאפשר לבא לידי השגה כו', אמנם זהו חיצוני' העצמות שה"ז עצם הענין שיוורד ונמשך רק שהוא החיצוני' שבו מה שיכול להיות בהשגה כו', והחיצוני' הוא לפי אופן הפנימי' דכפי שמגיע בכח ההפלאה שבו בפנימי' ועצמו' הענין לפי אופן זה הוא החיצוני' והירידה ממדר' למדר' כו', וכמ"ש במ"א בענין ההשפעה דכפי אופן כח חכמתו בעצם הוא מראה כחו בההשפעה כו', דהרי שכל הרב בעצם הוא למע' באין ערך לגבי התלמיד, וכמו שיוודע הענין לעצמו א"א לבא אל המקבל כ"א בחי' חיצוני' לבד כו', ומ"מ החיצוני' הוא לפי אופן הפנימי' דמי שהוא חכם גדול ביותר בעצם כח חכמתו גם השכליים שמגלים המה עמוקים ונעלים ביותר כו', וכמו"כ לפי אופן שמגיע בעצם הענין בכח ההפשטה כ"ה בחי' החיצוני' שבא בהתלבשות כו'. ועצם הענין יכול לבא ג"כ בהתלבשות, אבל בלבוש שמתעלם ומסתיר בו וכמו במשל וחיידה כו' (וזהו דוקא כשבא אל עצם הענין, דכאשר ידעתו הוא רק בבחי' חיצוני' לבד א"א לו להעלימו בלבושים כנ"ל כ"א בלבושים המגלים את השכלי כו', רק כאשר יודע עצם השכלי אז דוקא ביכולתו להעלימו כו', דכאשר יודע רק חיצוני' הענין אינו יכול להביאו במשל וכח"ג כי לא יהי' מכוון רק דוקא כאשר יודע עצם הענין ויכל להלבישו במשל כו' כידוע ומבו' במ"א, וזהו ג"כ כח ההפלאה וכח הירידה שהן בערך זל"ז דכאשר העל' שלו הוא רק בהחיצוני' הירידה הוא רק בלבוש המגלה וכאשר מגיע אל העצם יוכל להורידו בלבוש המעלים כו'). ועוד יובן זאת ע"ד ב' הענינים דהריף ומקשה ומתון ומסיק, דהריף ומקשה הוא שמעלים אור השכל בכמה העלמות והסתרים ע"י הקושיות וסתירות כו', וכאשר מתרץ ומסיר את העלם יקשה עוד ועלים ביותר כו', דכ"ז הוא שבא לעומק הענין ביותר, דלבד זאת מה שע"י הקושיות וסתירות מתגלה עומק הענין הנה סבת הדבר מה שהוא חריף ומקשה הוא מפני שנכנס לעומקו של הדבר כו', וכידוע דכל ענין שכלי בשמחיותו הוא מוכן ומושג וכאשר יעין יותר בהענין יראה אך שאינו מושג עדיין, וכל מה שיעמיק יותר שיוגיע

המשך ביאור למס' ברא מציעא ליום ראשון עמ' 1

8 עצמו פודה, עליו להוסיף חומש, ואם אדם אחר פודה אינו מוסיף
9 חומש, אם תפעלים אומרים לפדות בעשרים, וכל אדם בעשרים -
10 ואף אדם אחר רוצה לפדות בעשרים, תפעלים קודמין, מפני שהם
11 מוסיפין חומש, ומנתינת עשרים של הבעלים ירויה ההקדש גם
12 חומש. ממשכיבה המשנה: אם אמר אדם אחד שאינו הבעלים, הרי
13 על' בעשרים ואחד,

1 שהדין הוא שעליו להוסיף חומש, כיצד משער, האם הוסיף
2 מלגיו - האם מוסיף חמישית מבפנים, כלומר מהקרן בלבד, שאם
3 היה המעשר שוה עשרים מוסיף עליו ארבע, או הוסיף מלכר -
4 או שמוסיף חמישית מבחוץ, וה'חומש' הוא חמישית מהקרן
5 והחומש יחד, שאם היה המעשר עשרים מוסיף עליו עוד חמש.
6 פושטת הגמרא את הספק: אמר רבינא, תא שמע, שנינו במשנה
7 (ערכין כו.) לענין פדיון שדה אחוזה, שהדין הוא שאם המקדיש

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ועבדתם את הוי' אלקיכם - ש"פ תרומה תרפ"ט

בבחי' מציאות לעצמה לכד הגחלת, והראב"ד בפירושו על ס"י והרמ"ק בפרדס שער עצמות וכלים מפרשים כשלהבת הקשורה בגחלת על השלהבת הגלוי' המתפשטת ע"ג הגחלת, ולפ"ז פי' קשורה אינה שגנוזה בהגחלת כ"א שקשורה ומתחברת עם הגחלת שהרי סיבתה היא השלהבת הגנוזה בהגחלת והשלהבת שבתוך הגחלת מתאחדת עם הגחלת א"כ השלהבת שע"ג הגחלת מתאחדת עם הגחלת, והגם שהיא במציאות שלהבת בגלוי, מ"מ ה"ה קשורה בהגחלת ובהשלהבת הגנוזה בה, אך אופן הקישור הוא שהשלהבת הגלוי' מתאחדת עם השלהבת הגנוזה שהיא מתאחדת עם הגחלת עצמה, דהגם דהשלהבת הגלוי' מתאחדת ג"כ עם הגחלת, וההתאחדות שלה היא מצד עצם הגחלת, דהגחלת נושא ומחייב את הגלוי', מ"מ הנה התאחדות הגנוזה עם הגחלת הוא ביתר שאת באין ערוך לגבי התאחדות הגלוי' עם הגחלת, והיתרון הוא בכ' ענינים, הא' שסיבתה של הגנוזה היא הגחלת שהרי לא יש דבר קודם רק הגחלת, ובמילא התאחדותה היא עם הגחלת, והב' שהיא אינה במציאות לעצמה, שהרי לא יש כאן להב, א"כ לא יש כאן מציאות לכד הגחלת. משא"כ הגלוי' הרי סיבתה היא הגנוזה והתאחדותה היא עם הגנוזה והיא מציאות שלהבת בגלוי, וא"כ מוכן שהתאחדות הגלוי' בסיבתה אינו כמו התאחדות הגנוזה בסיבתה הגחלת עצמה, וזה מה שהגלוי' מתאחדת עם הגחלת כנ"ל ה"ז רק בדרך סיבה ראשונה וסיבה ראשונה הוא בבחי' הברלה.

קיצור. יבאר הטעם מה שאלקות נדמה לאש שטבעו לעלות למעלה, ומקשה למה מדמה ע"ס לשלהבת, ויבאר ב' פירושים במשנה זו דע"ס בלי מה כו' הא' דקשורה היא גנוזה וטמונה, והב' דקשורה קאי על השלהבת הגלוי' שמתאחדת עם הגחלת, ויתרון ההתאחדות של הגנוזה על הגלוי'.

וביאור הענין הוא דהנה איתא בס"י ע"ס בלי מה כשלהבת הקשורה בגחלת, וצ"ל למה מדמה הע"ס דאצי' לשלהבת, דכללות הענין מה שמדמה אלקות לאש ניחא דמקרא מלא דיבר הכתוב כי הוי' אלקיך אש אוכלה הוא, דיסוד האש הוא חלוק מכל היסודות בזה שיש בו טבע העלי' למעלה והוא להיותו דק ביותר הרי נרגש בו מקורו, דכל היסודות העבים הרי יש בהם טבע הירידה, וכמו רוח הרי לפעמים עולה ולפעמים יורד ומים יורדים מגבוה לנמוך ויסוד העפר שהוא עב ביותר טבעו לירד, ולכן הנה אלקות ככלל ואור בפרט הוא נדמה לאש דיש בו טבע העלי', וכן האור ה"ה דבוק במקורו ונרגש בו מקורו לכן הרי יש בו טבע העלי', וזהו דכתיב ומראה כבוד הוי' כאש אוכלת בראש ההר כו' אט דאם וואס מיא ציט זיך צוא העכער, און אז מיא זעהט אן אין אלץ דיא איידילקייט דאם אזי געמליכקייט, וזהו שמדמה אלקות לאש דטבעו לעלות למעלה, אבל א"מ שמדמה ע"ס דאצי' לשלהבת הקשורה בגחלת. והענין הוא דהנה בשלהבת הקשורה בגחלת הרי יש השלהבת הגנוזה בתוך הגחלת שהוא אחוז בהאש הפנימי, ויש השלהבת הגלוי' שע"ג הגחלת, ולכן הנה מדמה הע"ס לשלהבת הקשורה בגחלת שרומז לב' בחי' ע"ס, ע"ס הגנוזות וע"ס הגלויות. דהנה בפירוש וביאור המשנה דע"ס בלי מה כשלהבת הקשורה בגחלת יש שני פירושים, המערכת והעבודת הקדש מפרשי' קשורה גנוזה, ולפי"ז הנה ע"ס הם כשלהבת הגנוזה וטמונה בתוך הגחלת שאינו עדיין להב כלל ונקראת שלהבת ע"ש היכולת, היינו שיכולה להיות שלהבת בוערה, וזהו גנוזה שאינה מציאות עדיין כלל, ועוד קשורה מורה על אופן היחוד של השלהבת עם הגחלת שאינה מציאות לעצמה, שהרי לא יש עדיין שלהבת וא"כ הרי לא יש דבר לכד הגחלת והו"ע קשורה בגחלת שאין השלהבת מציאות בגלוי כ"א גנוזה וטמונה בגחלת ושאינה

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שיחת שמחת תורה, תרצ"ו

שמחה רבה, פני התושבים האירו מרוב שמחה ונשקפה מהן תודה עמוקה לחי העולמים, ישועת ה' כהרף עין, יבורך שמו לעולם ועד.

בתוך כך, הגיעו אנשים מהשדות וסיפרו נפלאות הבורא, שגשמי הברכה החיו את גידולי הקרקע, ובעיירה ששון ושמחה, אנשים ונשים, זקנים וצעירים, ילדים וטף, מדברים על הנסים ועל הרחמנות שריחם עליהם השי"ת בשלחו אליהם את שליחו הטוב – גשמי הברכה.

היה זה יום חמישי בערב, וראשי הקהל ונבחרי העדה החליטו שבשבת הבאה יעשו "שבת הגדול", שלש פעמים יאמרו בשבת זו את כל התהלים בציבור, ובפעם השלישית – ההוספה לגבי כל שבת – מוכרחים כולם להשתתף, ובגלל החסד הגדול שעשה אתם השי"ת, יכינו לקראת "שלש סעודות" מין מאפה מתוק מיוחד לחלקו לילדים ולספר להם חסדי השי"ת.

משראו הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע וחבריו הצדיקים הנסתרים, את השמחה הגדולה וקידוש שם שמים, שכולם מודים להשי"ת, ובשמעם ההכרזה אודות השבת הבאה – שמחו מאד ונשאו בעיירה לשבת זו, לראות את השמחה הגדולה וקידוש שם שמים.

יח. ביום ששי לפנות בוקר הגיע לעיירה מגיד אחד. מיד בבואו הלך אל ראש הקהל לבקש רשות לדרוש למחרת לפני הקהל. לפי מכתבי ההמלצה שהיו בידו, היה מיוחד במינו בתורת המגידות ומספיק לו כמה רגעים של דרשנות שהקהל יתמוגג מדמעות, ואשר דרשותיו עושות בעלי-תשובה.

ראש הקהל היה יהודי פשוט, אבל יחד עם כך יהודי חרד לדבר ה', כיבד את המגיד וסיפר לו ששבת זו נקבעה אצלם כשבת של הודאה, ואותו זמן, המתאים לדרשה שלו, כבר קבעו לאמירה נוספת של ספר התהלים.

מששמע המגיד דברים אלה, גידף את ראש הקהל על שמבזה את התורה הקדושה, אינו מכבד כראוי תלמיד חכם כמותו. מה זאת אומרת לענות לתלמיד חכם כמוהו שאין זמן פנוי לשמיעת דרשתו, לשינה ולאכילת מאפה יש לכם זמן, ואילו לשמוע דברי תורה ומוסר אין לכם זמן, הגיהנום יהיה קטן מדי לכם. והוסיף מטר של קללות על ראש הקהל ואנשי העיירה. ראש הקהל שנרעש ונפחד ביקש מחילה מהמגיד, ובקושי פעל עליו שיסור אתו אל הרב דמתא, להתדבר על הזמן המתאים לשמיעת דרשתו. המגיד אמר לראש הקהל, שלפי התקנות הישנות, כשמגיד מגיע לעיירה, עליו לגשת אל ראש הקהל לבקש

טז. באותן שנות ההסתר של הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע, היה הוא וחבריו הצדיקים הנסתרים מבקרים בעיירות ובישובים, משוחחים עם היהודים הפשוטים ומחזקים אותם באמונה ובבטחון.

פעם אחת, הגיע הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע לעיירה קטנה, רוב תושבי העיירה היו יהודים פשוטים בעלי מלאכה ועובדי אדמה – אבל יחד עם כך, יהודים נאמנים וחרדים לדבר ה'. כל ימות השבוע היו עובדים קשה, מתפללים בציבור שלש פעמים ביום ולפנות בוקר אומרים כל התהלים, ובשבת אמרו פעמיים את כל התהלים בציבור, לפנות בוקר ואחרי הצהרים, וזמן לזמן היה מישוהו אומר בפניהם פסוק חומש או משנה ב"אבות".

הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע היה שואב נחת רב מיהודים פשוטים אלה, מתפילתם הפשוטה והתמימה, מאמירתם תהלים ומחיי המשפחה היפים שלהם.

היה זה באותם הימים כשהוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע היה לבוש כבעל מלאכה פשוט, כחייט או סנדלר, ובאופן חפשי היה יכול להתהלך, במעיל הפרווה המפורסם שלו, בין יהודים אלה. הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע אהב להתוועד עם ילדיהם הקטנים, הנערים והנערות, מלמדם לומר שמע ישראל, מודה אני, תורה צוה, בידך אפקיד, ובעין טובה של מדריך ומנהיג גדול, אהב להסתכל ולעקוב אחרי חיי המשפחה היפים והטהורים של משפחות אלו.

היה זה בימי הקיץ, הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע הגיע לעיירה אחת, שהה בה כמה ימים, והאזין לאנחותיהם העמוקות של יהודי העיירה מפאת מצב פרנסתם הקשה והחמור. היה זה קיץ חם ביותר שפגע קשות בשדות התבואה ובגני הירק שלהם, והיתה באמת רחמנות גדולה על כל העיירה.

הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע עמד כבר לעזוב את העיירה, אבל הרחמנות הגדולה על תושבי העיירה, נגעה ללבו והחליט הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע להביא לעיירה זו כמה מחבריו הצדיקים הנסתרים, לעורר ביחד אתם רחמי שמים על תושבי העיירה.

יז. למחרת הגיעו לשם כמה מהחבריא קדישא הצדיקים הנסתרים, וביחד עשו פדיון נפש עבור כל העיירה, התפללו והשי"ת המתאוה לתפלת הצדיקים ומקיים בקשתם – נענה לתפלתם, השמים התעננו וגשמי ברכה ניתכו על השדות וגני הירק. העיירה נתמלאה

כשהגיע הזמן לדרשתו של המגיד, התאספו כל תושבי העיירה לבית המדרש, המגיד עלה על הבימה והתחיל במשנה ב'אבות': "שבעה מיני פורעניות באין לעולם", תירגם את המלים לאידיש מדוברת שכולם הבינו והתייפחו בבכי רב.

המגיד דיבר בקול רם יבש ומרוגז, וייסר את הקהל שאינם חרדים כראוי והקב"ה יעניש אותם, בתחילה ברעב, תבואות השדה והירקות ייבלו ואחר כך יעניש השי"ת את ביתם.

קהל השומעים פרץ בבכי מר. אנשים ונשים, זקנים וצעירים, זלגו עיניהם דמעות מרות, והמגיד ממשיך בדברי מוסרו, שהקב"ה יעניש אותם ח"ו גם בדם, בתחילה את ילדיהם ואחר כך את ההורים, שיהיו ח"ו אלמנות ויתומים, כמו שהיה – ל"ע – בגזירות ת"ח ות"ט. בשמעם דברים אלה, פרצה צעקת כאב מפי כל הנאספים. רבים מהם התעלפו והרעש גבר מרגע לרגע.

כא. בתוך כך נכנס הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע לבית המדרש, ובראותו הבכיות והצעקות ובהיודע לו כל מה שאמר המגיד, נגע ללבו צערם העמוק של תושבי העיירה.

מורנו הבעש"ט נ"ע עמד על אחד השולחנות ופנה אל המגיד בקול רם: רבי, במדרש כתוב שהשי"ת כביכול אמר אל משה רבנו שיוכיח אותו. למה הנכם אומרים דברי מוסר לאנשי העיירה על שאינם עובדים את הבורא יחיד ברוך הוא בנאמנות כל כך, הוכיחו את הקב"ה כביכול, על שאינו מרחם על בניו ונחלתו, ואשר עתה אחרי שבאמת ריחם עליהם ושלה להם גשמי ברכה יעבדוהו בניו בנאמנות!

אמת, פרצו כל קהל הנוכחים, אמרו מיד קדיש דרבנן אחרי דרשתו של המגיד והחלו לומר פרקי שיר המעלות בשמחה רבה.

כב. זה נקרא שגשמיות היא מתנת אלקים, ושגשמיות זו יעשו רוחניות.

כל חמשת הטעמים האמורים הביאו לשמחה ולטוב הלב הבלתי מוגבלים ליהודים שבאו מבית המקדש.

"וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב" – כששבים מירושלים ומבית המקדש חזרה לבתיהם הגשמיים – צריכים לקחת אתם את השמחה כדי להאיר את הבית הגשמי.

השמחה של שמיני עצרת ושמחת תורה צריכה להאיר את הבתים ולהאיר כל השנה. השי"ת יצליח לנו, כל כלל ישראל, בגשמיות וברוחניות, שאור התורה הנגלית ודא"ח יאיר בכל בתי ולבבות בני ישראל, שיכירו את

רשות לדרוש, ברם אל רב העיר אין המגיד מחוייב ללכת. מגיד רגיל מחכה עד שהרב ישלח אליו שליחים נכבדים להזמינו אליו, ומגיד תלמיד-חכם גדול כמוהו מחכה בהליכתו אל הרב עד שהרב בא אליו.

יט. ראש הקהל ניגש אל הרב וסיפר לו את כל המאורע. הרב בהיותו עניו ושפל ברך, ענה: בטח כבוד תורתנו הקדושה וכבוד תלמיד חכם, גדול ביותר, ובפרט תלמיד חכם כזה כמו המגיד, שבדרשות המוסר שלו הוא מזכה את הרבים ומוסר נפשו על כך. ובשמחה גדולה הוא מוכן ללכת אל המגיד.

אכסניתו של המגיד היתה אצל שמש בית המדרש. בדרכו לעיירה החליט המגיד, שמכיוון שעליו למצוא בעיירה אדם מתאים, שיוכל לומר לו אל מי עליו לפנות, וכן לבצע עבורו שליחויות שונות – הרי המקום הטוב ביותר הוא להתאספן אצל שמש בית המדרש, ואחר כך יראה איך יפול דבר.

כשהרב וראש הקהל הגיעו לאכסניתו של המגיד, נחה דעתו של המגיד.

מיד התפתחה שיחה תורנית בין הרב למגיד. הרב נכח לדעת שהמגיד הוא באמת למדן גדול. ראש הקהל עמד מהצד ובהדרת כבוד האזין למדובר אם כי לא הבין הרבה.

ככלותם לדבר, קבעו את זמן הדרשה, לאחרי "שלוש סעודות" עד לזמן אמירת פרקי "שיר המעלות" שבתהלים, לפני תפלת ערבית.

הרב הזמין את המגיד אליו לארוחת בוקר, ובזמן הארוחה שוחחו ביניהם בדברי תורה בפלפול וחרירות. מיד נתפרסם בעיירה שהגיע לשם מגיד מפורסם, גאון גדול וצדיק המזכה את הרבים, ושיאמר דרשתו בשבת אחרי שלוש סעודות, לפני אמירת פרקי "שיר המעלות" בבית המדרש הגדול, ואשר על כולם לבוא לשם.

כ. נשי העיירה הקפידו על ההוראות המיוחדות לגבי שבת הודאה זו, ומצדן הוסיפו נוהג נוסף, במקום נר אחד שהיו מדליקות כל שבת, הוסיפו לכבוד שבת זו נר של הוספה בבית המדרש שהוא כולו.

השמחה הגדולה ששררה בשבת זו מהדלקת הנרות, סעודת השבת והזמירות השונות, אמירת התהלים בשבת לפנות בוקר, תפילות השבת וברכות "מי שברך", אמירת התהלים הנוספת, חלוקת המאפה המתוק לילדים וסיפור חסדי ה' – עשו רושם כביר.

הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע וחבריו הצדיקים הנסתרים היו בשמחה רבה מקידוש שם שמים רב זה, והיו שבעי רצון על שנשארו לשבת בעיירה.

האמת, שה"חדר" הדתי האמיתי והישיבה הטובה הם נדחינו מארבע כנפות הארץ, ויוליכינו קוממיות לארצנו החינוך הטוב האמיתי, וישלח לנו גואל צדק, ויקבץ הקדושה במהרה בימינו אמן.

~ רשימת הרבנית רבקה ~

הרב רבי סענדער הוא ה"ה אבי רבי מ"שה הנזכר, רבי סענדער בן רבי הירש זכרוננו לברכה. הרב רבי הירש זכרוננו לברכה ה"ה מנכבדי עיר שקלאו²⁷, בתחלת ימי נשיאות רבינו הגדול. ובפעם הראשון ש"היה רבינו הגדול בשקלאו בדבר ענין כללי,

(ז"ה ה"ה כ"ב אחר המלכות הגדולה בין המתנגדים שחלקו על החסידים, וכ"כ נודע כי לא בצדק חלקו על החסידים, ואדרבא בעלילה באו המתנגדים, ועל יסודות קלוטים מן האויר העכור, בנו יסודותיהם ובניניהם לרדוף את החסידים)

היה ה"ה הוא הרב רבי הירש, כמו אחד מנכבדי העיר, הראשון שנתקרב לרבינו הגדול. ונתן לו ב"רשותו הון רב על עניני הפל"ס²⁸, להיותו עשיר גדול ובעל עסק גדול ביותר, והתקרב לרבינו הגדול בכל לבו ונפש²⁹, ולהיותו למדן מופלג נהנה מאד מחריפות גאוונו של רבינו.

לפי עדותו של נכדו הרב רבי מ"שה הנזכר, ה"ה הרב רבי הירש זכרוננו לברכה [אומר]: הנה בחסידות אין לי השגה וחוש, ולולי לא הייתי זקן כ"ה הייתי מניח כל אשר לי והייתי נוסע אליו (אל רבינו הגדול), בכל מקום שהוא, לשמוע לימוד סוגיא גמרא. אשר בפועל פיקח עיני ממש בלימוד, וסוגיא אחת שלמדתי הגמרא ההיא בפעם החמישי, מני אז שהוקשה לי הענין, ובכל פעם התחזקה אצלי הקושיא, הייתי מצטער על זה ימים רבים, וגם שאלתי כמה וכמה מלומדי עירנו ואין עונה. הענין האט עפעס גיזאגט, נאר עס איז קרום וויא א קאצערע³⁰ [=הענין] אמר משהו, אלא שהדבר עקום כמו מגל. וכ"כ הוא ושאלתי, והתפלל על העדר ידיעתי ב"ה, כלומר מדוע קשה לי קושיא זו, עס איז דאך קיין קושיא ניט [=הרי זו אינה קושיא כלל]. ולמד עמי הסוגיא ההיא מתחלת המשנה עד שיטת הרא"ש, וכאשר למד עמי (במשך ארבעה ימים איזה שעות ביום ובעל-פה), הנה ביום הראשון דימיתי וחסבתי כי טוב הוא, כי ההסברה היתה נעלית מאד, אבל מה י"היה עם הקושיא שקשה לי, איך יתרצה. ואחר כך ביום השני והשלישי הייתי כמבולבל ממש מרב ענג, שראיתי עולם חדש, ושכחתי על הקושיא שלי. ואחר כך פאשר גמר הענין הזכרתי כי ה"ה לי קושיא בסוגיא זו.

כי בכל עת שירוש ישלח עוד כ"ה אלף ר"כ, הנה זה ה"ה הקמץ, ומזה תוכלו לדון על פזרנותו של בנו הר"ר סענדר ז"ל.

(29) בבית רבי (ח"א פכ"ו ע"א, א): "והוא לא ה" מהחסידים אך לא ה" מנגד כ"כ". אך ב"ליקוט משפחות" שם כותב ש"ה" מחסידי אדמו"ר הזקן הגאון מהר"ש זלמן נ"ע מלאדי". וראה גם ספר השיחות תש"ג שבהערה 22. בסידרת הזכרונות "פון ליבאוויטשער רבי'ס הויף" (הני"ל הערה 2) – מובא שמוצאה של הרבנית רבקה ממשפחה מפורסמת של למדנים משקלאו, שהיו בתחילה מתנגדים נלהבים ונעשו אח"כ חסידים נלהבים.

(30) = מגל.

(27) אודות הר"ר צבי הירש ב"ר אברהם מובא ב"ליקוט משפחות" ("אגרת יוחסין למשפחת אלכסנדראָוו", אודסה תרנ"ג) ע' 8, שה"י דור שני לתושבי שקלאו ושימש כפרנס ומנהיג הקהילה. ביחסו המשפחתי ה"י דור שביעי למהר"ל מפראג (ראה שם ע' 7).

(28) ב"האח" שבהערה 2, כשאדמו"ר הצ"צ סיפר בשבתם של ר' סענדר ואביו ר' הירש לאדמו"ר מהר"ש, אמר לו: "הנה בערך פיזורו של הר"ר סענדר החזיקו את אביו ר' הירש לקמץ, וה"י מעשה שהאדמו"ר הזקן נ"ע העריך את עשירי שקלאו לתת סך גדול כמאה אלף ר"כ על איזה ענין כללי, וה"י הר"ר הירש ז"ל הראשון אשר שלח מיד ששת אלפים רנ"כ וכתב במכתבו,

וְכַעֲבוֹר אֵיזָה שְׁבוּעוֹת שְׁעַסְקָתִי בְּסוּגְיָא זֹו לְחִזּוֹר אֵלֶיהָ כְּפִי שְׁלִימָד עֲמִי (וְגַם חֲפָצָתִי שְׁתַּהֲיָה לִי הַסּוּגְיָא הַזֹּאת שְׁלִמָד עֲמִי לְהִיּוֹת לִי לְבַנְיָן אָב, אֲשֶׁר מִמֶּנָּה אָבִינִי לְלָמוּד גַּם בְּמִקּוֹם אַחַר בְּעַנְיָן כְּזֶה), וְחֲפָצָתִי לְמַצּוֹא הַקּוֹשֵׁיָא שְׁלִי, וְהַאֲמִינוּ לִי (כֵּן סִיפֵר רַבֵּי הִירֶשׁ הַנּוֹזֵכֵר לְעִיל) כִּי נִתְבַּיְשָׁתִי בִּינֵי לְבִין עֲצָמִי. וּבְבוֹאוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה לְעִירָנוּ עֲשִׂיתִי לוֹ נַחַת רוּחַ גְּדוֹל בְּרִכּוּשֵׁי, וְהוּא נִתֵּן לִי דֶרֶךְ בְּלִימוּד אֲשֶׁר הֶחֱיָה נַפְשִׁי מִמָּשׁ.

וְאֲנִכִּי נִתְתִּי לוֹ אֶת בְּנֵי, אָבִיךָ סַעֲנַדְר זְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה, שְׂיֵהִיָּה מְאֻנְשֵׁיו³¹, בְּתַנְאֵי שֶׁ יוֹרָה לוֹ דֶּרֶךְ בְּלִימוּד הַגְּמָרָא בְּעִיּוֹן דֶּק דְּוִקְא. כִּי פֶּאֲשֶׁר חֲפִץ אָבִיךָ בְּנֵי סַעֲנַדְר לְלָמוּד אֶת הַקּוֹנְטְרַס (הַפּוֹנוּנָה עַל סֵפֶר הַתְּנִיָּא, אַף שְׁהִיָּה נִדְפָּס וְנִקְרָא בְּשֵׁם תְּנִיָּא, לְקוּטֵי אֲמָרִים, בְּכַל־זֹאת הַזְּקָנִים עוֹד יִרְשׁוּ הַשֵּׁם הַיֵּשֵׁן וְיִקְרָאוּהוּ בְּשֵׁמוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּשֵׁם קוֹנְטְרַס³²), לֹא הִסְפַּמְתִּי לוֹ עַד שְׂיַדַע הַשְּׁלֶשׁ כְּבוֹת³³, כְּתוּבוֹת גִּיטִין קְדוּשִׁין וְחוּלִין בְּעִיּוֹן.

וּבְכַל־זֹאת לֹא שְׁמַע אֵלֵי וְהִיָּה לוֹמֵד בּוֹ בְּהַעֲלֵם מִמֶּנִּי. וְאַחַר כֵּךְ נוֹדַעְתִּי וְעֲשִׂיתִי עֲצָמִי כְּאֵילוֹ אֵינִי יוֹדַע, כִּי רֵאִיתִי בְּרַפְתִּי אֱלֹקִים בּוֹ, אַף כִּי מִטְּבַע תּוֹלְדוֹתוֹ הִיָּה בְּמִזְג טוֹב, אַף מִשְׁתַּחֲוִיל לְהִיּוֹת מְאֻנְשֵׁי רַבֵּינוּ וְהַתְּחַבֵּר אֶל הַגְּדוֹלִים וְהִיָּה מִיִּיקָר בְּהַזְמֵן מְאֹד, וְהִיָּה מְשִׁים לִילוֹת כְּיָמִים בְּעַסְקֵי הַתּוֹרָה וְתַפְלֹתוֹ הִיָּתָה נְעִימָה בְּמְאֹד, וְהִיָּה מְאָרִיף בְּתַפְלָה וּמְדוּתִיו הַשְּׁתַּנּוּ בְּמְאֹד, וְגַם בְּרַפְתִּי אֱלֹקִים הִיָּתָה בְּעַסְקֵיו וְהִיָּה מְרוִיחַ הַרְבֵּה³⁴.

*

הֵרַב רַבֵּי סַעֲנַדְר הִיָּה חֲסִיד קְנָאֵי, כְּלוּמַר הִיָּה לְעֵתִים קְרוּבִים מִתּוֹכָם עִם גְּדוּלֵי הַמִּתְנַגְּדִים, וְאִישׁ לֹא עָמַד בְּפָנָיו בְּהַתּוֹכַחוֹ עִמוֹ, לְהִיּוֹתוֹ בַּעַל שְׂכָל נִפְלָא בְּהַשְׁפְּלוּתוֹ וּסְבִרְוֹתוֹ הַנִּפְלְאִים.

עוֹד יוֹתֵר שְׁהִיָּה לְבוֹ רַחֵב כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוֹלָם³⁵, וְלְהִיּוֹתוֹ מְזִג טוֹב, וּבִיּוֹתֵר לְהִיּוֹתוֹ חֲסִיד אֲמִיתִי מְסוּר וְנִתּוֹן לְאֲמִיתִית נְקוּדַת הַחֲסִידוּת בְּלִתִּי הַתְּפַשּׁוּתוֹ, לְזֹאת הִיָּה מְדוּתוֹ מְנוּקִים מִכָּל שְׁמֵץ חֲסוּרֹן. וְהִיָּה אִיסְטָנִים גְּדוֹל בְּטַבְּעוֹ, וּפְּיּוֹ הִיָּה נִשְׁמָר מִכָּל דְּבַר אֵי נְקִי, בְּאוֹפֵן שְׂכָל דְּבָרָיו הִיָּה מְסוּדָרִים בְּשִׁפְהָ בְּרוּרָה נְקִיָּה וְכִרְהָ, וְלִזְוֹת בְּהַתּוֹכַחוֹתוֹ לֹא הִיָּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשׁוּם הַכְּרָה בְּלִתִּי נְקִיָּה. וְאֲשֶׁר בָּנָה גְבָרָה חֲנוּ בְּעִינֵי [אֲדָם] עַל בְּנֵי מַחְלוּקָתוֹ שְׁהָיוּ מִשְׁתַּמְשִׁים בְּהַכְּרוֹת בּוֹטוֹת.

וְעוֹד יוֹתֵר שְׁהָיוּ בּוֹנִים כָּל מַחְלוּקָתָם עַל יְסוּדוֹת רְעוּעִים מִהֶמוֹן סִיפּוּרֵי בְּנֵי קְדָם (הַרְאִשׁוֹנִים שְׂיַצְאוּ בְּנִגּוּד לְחֲסִידֵי רַבֵּינוּ שְׁסִיפְרוּ סִיפּוּרִים מְשׁוּנִים, וּבְדוּ שְׁקָרִים מִלְּבָם, אֲשֶׁר כָּל הַשּׁוֹמְעַ

31 בבית רבי (ח"א פ"א יט, ב) וב"מקורות והערות לאגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשע"ב) ע' לג, מייחס את הר"ר אלכסנדר סענדר ב"ר צבי הירש משקלאוו – כמקבל מכתבו של אדמו"ר הזקן בענין עבודת התפילה (אגרות קודש שם). ב"האָח" שם: "הוא [ר' סענדר] ה' מגדולי שקלאוו, ואף כי לא ה' עוד אז מחסידי אדמו"ר הזקן נ"ע ומהנוסעים אליו, אך לא התנגד לו גם כן, ואדרבה מצאנו שאדמו"ר הזקן נ"ע כותב לו מכתב ביחוד" [= הכוונה למכתב הנ"ל באגרות קודש שם, כפי שנעתק ב"האָח" שם]. עוד אודותו ראה "שמועות וסיפורים" חלק א (מהדורת תש"ג) ע' 40 ואילך.
32 "קודם שנדפס ספר התניא, ה' זה בקונטרסים פרקים בוודים וחצאי פרקים ונקרא זה בשם קונטרסים, ואלו שהורגלו

בקריאת שם זה, קראו גם אח"כ את ספר התניא בשם קונטרסים" (שיחת יט כסלו תרצ"ג ס"א (לקו"ד ח"א יא, ב בהערה)).
33 = בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא.
34 בקונטרס "רמ"ח אותיות" (פתגמים שנרשמו מפי המשפיע הרה"ח ר' שמואל גרונם אסתרמן ע"ה) אות י"ד, מובא, שירד מנכסיו ונעשה בעל חוב, ובא לאדמו"ר הזקן שהסביר לו מהו ענין "בעל חוב" ברוחניות, עד שנשכחו ממנו עניניו הגשמיים והתחיל לבכות מאד. בהוראת אדמו"ר הזקן שב לביתו, הצליח לסלק חובותיו ונעשה שוב גביר גדול. ואמר אדמו"ר הזקן שהוא בדוגמת הצורך להפוך את העצבות, כמבואר בתניא פרק לא.

35 ראה מדות פ"ב מ"ג.

31 בבית רבי (ח"א פ"א יט, ב) וב"מקורות והערות לאגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשע"ב) ע' לג, מייחס את הר"ר אלכסנדר סענדר ב"ר צבי הירש משקלאוו – כמקבל מכתבו של אדמו"ר הזקן בענין עבודת התפילה (אגרות קודש שם). ב"האָח" שם: "הוא [ר' סענדר] ה' מגדולי שקלאוו, ואף כי לא ה' עוד אז מחסידי אדמו"ר הזקן נ"ע ומהנוסעים אליו, אך לא התנגד לו גם כן, ואדרבה מצאנו שאדמו"ר הזקן נ"ע כותב לו מכתב ביחוד" [= הכוונה למכתב הנ"ל באגרות קודש שם, כפי שנעתק ב"האָח" שם]. עוד אודותו ראה "שמועות וסיפורים" חלק א (מהדורת תש"ג) ע' 40 ואילך.
32 "קודם שנדפס ספר התניא, ה' זה בקונטרסים פרקים בוודים וחצאי פרקים ונקרא זה בשם קונטרסים, ואלו שהורגלו

תַּעֲלִינָה אֲזַנְיוֹ³⁶, וְלָבוּ יִכָּאֵב עָלָיו לְרֵאוֹת אֲנָשִׁים בְּעָלֵי תוֹרָה וְיֵרֵאת אֱלֹקִים יְשִׁימוּ בְּחוּבָם שֶׁקָּר נִרְאָה בָּזָה), לְהַכְעִיס אֶת רַבֵּי סַעֲנַדָּר וְלַהּוֹכִיחַ עִמּוֹ בָּזָה.

אֲמָנָם הוּא לֹא נִסּוּג אַחֲרָיו גַּם מִהַנְּשֵׁק הָאֲרָסִי הַלְוָה, וְהוֹכִיחַ גְּלוּי אֶת הַשְּׁקָרִים בְּמָה שֶׁלֹּא הָיָה, וְכָל דִּיבּוּרָיו הָיוּ בְּנִחַת וּבִמְתִינּוּת גְּדוּלָּה. וְהָיָה מִתְעַנֵּג וְחַפֵּץ לְהִתּוֹכַח עִם מִי שֶׁהָיוּ חוֹלְקִים עַל דַּעַת עָלְיוֹן רַבֵּינוּ הַגְּדוֹל וְהַנְּהַגְתּוֹ בְּכָלֵל, וְהַמְתַּנְּגִידִים עַל תּוֹרַת הַחִסְדוֹת בְּפָרָט, כִּי רָאָה בְּרַפְת אֱלֹקִים וְעֲזָרְתוֹ בְּמוֹחָשׁ. כִּי אַחֲרָיו כָּל וְיִכּוּחַ הָיָה מְרוּיחַ אַבְרָהָם אֶחָד אוֹ שְׁנָיִם שְׁנוֹסְפוֹ עַל צֵדוֹ.

וְעָלִיָּהֶם הָיָה אוֹמֵר הָרַב סַעֲנַדָּר בְּצַחוֹת לְשׁוֹנוֹ אֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּחֵרוֹן³⁷, אֵל תִּקְרֵי בְּחֵרוֹן אֶלָּא בְּגֵרוֹן, בְּגֵרוֹנִי לְכָד עָשִׂיתִי לְנֹו הַנֶּפֶשׁ, כְּלוֹמַר בְּדִיבּוּר לְכָד. כִּי לְהִיְתוֹ מִשְׁפִּיל מוֹפְלָא וְלִמְדוֹן עֲצוּם, אָמַר כִּי כָּל הַדְּבָרִים בְּדְבָרֵי הוֹיְכּוּחִים הָיוּ רַק עֲנִינִים שֶׁל דִּיבּוּר, כְּלוֹמַר לֹא שֶׁהַשְׁתַּמֵּשׁ עִם [. . .] הַחוֹלְקִים בְּדַעַת לְהַבְיִנָם וְלְהַסְבִּירָם עִמָּקִי הָעֲנִינִים, כִּי אֵת זֶה לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְקַבֵּל בְּכָלֵי מוֹחָם וְהָיוּ מִתְבַּטְּלִים, וְרַק בְּדִיבּוּר לְכָד (א. ה.)³⁸ כְּלוֹמַר רַק מַעֲט מַעֲט שֶׁהָיָה לְפִי־עָרְף מַהוֹת כְּלֵי הַשְּׁגָתָם), וְלָכֵן אָמַר אֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי כּוֹ' בְּגֵרוֹן, הַמּוֹרָה עַל הַדִּיבּוּר. וְהָיָה מְקוּשָׁר בְּכָל לָבוּ וְנִפְשׁוֹ לְרַבֵּינוּ הַגְּדוֹל.

כְּבוֹד אִמִּי וְקִנְיַתִּי הָרַבִּי עָלֶיהָ־הַשְּׁלוֹם סִיפְרָה, שֶׁזִּקְנָה רַבִּי מֹשֶׁה סִיפֵר, אֲשֶׁר זָקְנָו (אָבִי אָבִיו) סִיפֵר לוֹ, אֲשֶׁר כְּבוֹד רַבֵּינוּ הַגְּדוֹל לְשַׁקְלָאוֹ, אַחֲרָיו פְּטִירַת אָבִיו (וְכֵנּוּ הָרַב סַעֲנַדָּר), אָמַר לְהָרַב רַבִּי הִירֵשׁ כִּי לְחַנּוּם מִתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ, שֶׁהָאֲבִילוֹת הֵיא מְגוֹדֵל הָאֲהָבָה. וְהֵנָּה כְּשֶׁהָאָדָם יֵהִיָה לוֹ בֶּן יַחֲדִיד וְיִקָּר בְּמֵאֵד, וְלִרְגְלֵי הַהִכָּרַח וְהַנְּחִיצוֹת יִסַּע הֵבֶן לְמַדִּינָה רְחוֹקָה בְּיוֹתֵר, וְהָאָב יוֹדַע שֶׁלְכֵנּוּ טוֹב בְּמֵאֵד שָׁם, וְרַק אַחַת מֵהַ שֶׁהוּא (אָבִיו) אֵינוֹ יְכוּל לְרֵאוֹתוֹ, הֲלֹא אַז מִצַּד אֲהָבַת אָב לְבָנוֹ, הֵנָּה לֹא עוֹד שָׂאִין לְהָאָב לְדָאוֹג עַל בְּנוֹ, אֶלָּא עוֹד יִתְעַנֵּג עַל־זֶה תְּעַנּוּג רַב מְטוֹב בְּנוֹ.

וְכֵן אֲתָם עָלֵיכֶם לְדַעַת כִּי טוֹב לְבַנְכֶם בְּמֵאֵד, מַה שֶׁלֹּא שַׁעֲרָתִי עַל־זֶה כָּלֵל לְרֵאוֹתוֹ בְּלִבוֹשִׁים כְּאֵלוֹ (כֵּן אָמַר רַבֵּינוּ הַגְּדוֹל)³⁹. וּבִיקֵשׁ שְׁיִסְפְּרוּ לוֹ אֵיזָה עֲנִינִים מִמְּנוֹ מִהַנְּהַגוֹתָיו, כִּי חִפְצוֹ הָיָה לְדַעַת, וְסִיפְרוּ לוֹ כְּמָה מַעֲשִׂוֹת מִמְּנוֹ (כֵּן סִיפֵר בְּנוֹ רַבִּי מֵאִיר מַה שֶׁשָּׁמַע מִזְקֵנָו רַבִּי הִירֵשׁ), וּבִיקֵשׁ לְסַפֵּר לוֹ עוֹד, עַד שֶׁסִּיפְרוּ לוֹ הַמַּעֲשָׂה מִהַמּוֹסֵר. וְזוֹ הֵיא.

הָרַב רַבִּי סַעֲנַדָּר תְּחִלָּה הִתְעַסַּק בְּמִסְתַּר אָבִיו הָרַב הִירֵשׁ, וּשְׁנִיָּהֶם יַחַד נִסְעוּ לְחוּץ לְאַרְץ לְעִיר לֵאִיפְצִיג, כְּמִנְהַגָּם אַז. וּבִהִיְתוֹ שָׁם הִתְיַעֵץ לְהַרְחִיב אֶת הָעֵסֶק שֶׁלָּהֶם בְּעוֹד עֵסֶק, וְקִנְיַת טְרַאנסְפָּאָרְט טִיפִּי⁴⁰, בְּאוֹפֵן שֶׁיַּעֲמִידוּ לוֹ הַטִּי עַל הָאַחֲרִיּוֹת שֶׁל הַמוֹכַר בְּעִיר מִינְסֶק אוֹ שַׁקְלָאוֹ. וְהַמוֹכַר לֹא שִׁלֵּם מִס הַמַּדִּינָה, וְהָעֵמִיד לוֹ הַסְּחוּרָה כְּפִי הַמְּדוּבָר. וְהַמְּדוּבָר הָיָה כִּי הַקּוֹנֵה הָרַב סַעֲנַדָּר צְרִיף לִיתֵן לְהַמוֹכַר הַרְבֵּה כֶּסֶף, הֵינּוּ חֵלֶק גְּדוֹל מִן הַמְּחִיר שֶׁל הַסְּחוּרָה עוֹד עַל הַשּׁוֹק בְּלֵאִיפְצִיג בְּשַׁעַת קְנִיית הַסְּחוּרָה. וְכֵן הָיָה. וְלְהִיְתוֹ עָשִׂיר נִתַּן לוֹ הַכֶּסֶף כְּמִדּוּבָר, וְהַמוֹכַר קָיָם הַמְּכִירָה וְהֵבִיא אֶת הַסְּחוּרָה לְזִמְן הַמוֹגְבֵּל כְּפִי הַמְּדוּבָר, וְהָרוּיחַ הַרְבֵּה הָרַב סַעֲנַדָּר זָכְרוֹנוֹ לְבְּרָכָה בְּעֵסֶק זֶה רִינּוֹ גְּדוֹל, וְחִילֶק צְדָקָה הַרְבֵּה מֵאֵד.

לאביו שראה אותו בלבושים מאירים ובהירים מאד וכ"ז הוא מחמת הצדקה שלו (שמענו שאמר רבינו אז שלא שיער גדול כה מצות הצדקה כ"כ כו'). "וב"האח" שבהערה 2: "ונפטר הר"ר סענדער כבן שלש ושלשים שנה, ואדמו"ר הזקן נ"ע נסע לשקלאו לנחם את אביו הר"ר הירש ז"ל, ואמר לו שבנו הר"ר סענדער ז"ל הוא בעלמא דקשוט בלבושים בהירים כו' והכל מכה הצדקה".
40 = משלוח של תה.

36 ע"פ רמ"י יט, ג.

37 ע"פ לך יב, ה.

38 = אמר הכותב (היינו שהמוסגר כאן הוא הוספת רבינו).

39 וראה לקמן (ס"ע ח ואילך) שחזר ואמר זאת אחר סטיפרו לו מעשה אודותו. וראה גם ב"בית רבי" שבהערה 29: "זאת ידענו שרבינו ה' אצל אביו לנחמו אחר פטירתו ואמר

בַּעַת הַהִיא, הִנֵּה גַם אֶחָד מִגְּבִירֵי הַמִּתְנַגְדִּים מְדַיְרֵי שְׁקֵלָאוֹ עָשָׂה לוֹ לְעַצְמוֹ גַּם כֵּן מִסְחָר זֶה, וּבְזֶה הִסִּיג גְּבוּלוֹ שֶׁל הָרֵב סַעֲנֵדְעַר. אַךְ הָרֵב סַעֲנֵדְעַר לֹא שָׁת לְבוֹ לְזֶה, וְגַם גָּעַר בְּאֵלוֹ שֶׁחִפְצוֹ לְהַפִּיחַ אֶת הַזִּיק וְלַעֲשׂוֹתוֹ לְעַנְּנֵן כְּלָלִי, לֵאמֹר כִּי הַמִּתְנַגְדִּים הוֹלְכִים וּמִתְפַּשְׁטִים בְּהַעֲסָקִים שְׂאֲנָשִׁי הַחֲסִידִים מִתְעַסְקִים בָּהֶם וּמְרִיחִים, וּבְזֶה יִסִּיגוּ גְבוּלָם. וְהוּא (הָרֵב סַעֲנֵדְעַר) הִיָּה מְנַגֵּד עַל זֶה, בְּאֵמְרוֹ כִּי בִיכוּלֵת ה' לְהוֹשִׁיעַ לְכוּלָם. וְלִזְאוֹת כְּאֲשֶׁר עָשָׂה הַמִּתְנַגֵּד גַּם כֵּן עֶסֶק מִמְכִּירַת הַטִּי הָיָה כְּאֵלוֹ שְׂרֻנְנוֹ בְּזֶה וְחִפְצוֹ לְהַפִּיחַ זִיק הַשְּׂנֵאָה בְּיוֹתֵר, וְגָעַר בָּהֶם הָרֵב סַעֲנֵדְעַר זְכוּרֵנוֹ-לְבִרְכָה וְנִשְׁקַע הָעַנְּנֵן. אַךְ יְשׁוּעַת ה' וּבִרְכָתוֹ בְּעֶסֶק הָרֵב סַעֲנֵדְעַר הָיָה בְּדֶרֶךְ פְּלֵא וְהַתְגַּדֵּל מְזֻמֵּן לְזְמַן.

וְכֵה הִיָּה מִסְחָרוֹ אֵיזָה שְׁנַיִם, וְהַתְקַנָּא בּוֹ הָאֶחָד מֵהַמִּתְנַגְדִּים הַנּוֹזְכִירִים לְעִיל, שֶׁהִיָּה גְבִיר גְּדוֹל וְשׁוֹנָא לְהַחֲסִידִים בְּכָלֵל, וְלִהְרֵב סַעֲנֵדְעַר וּבִית מִשְׁפָּחָתָם בְּפָרֵט, וְעַל-פִּי יְסוּדוֹת הַהִיתֵר שֶׁל הָרַבְּנִים הַמִּתְנַגְדִּים מִכְּבָר הַיָּמִים שֶׁהִתִּירוּ דְמָ[ם] וְדָמָם⁵⁴ שֶׁל הַחֲסִידִים, הַתִּיר הַמִּתְנַגֵּד הַהוּא לְעַצְמוֹ לְהַלְשִׁין אֶת הָרֵב סַעֲנֵדְעַר עִם הַסְּחֻרָה הַמּוֹבָאָת לוֹ. וְהִיָּה הָאִישׁ הַהוּא חוֹשֵׁב מִחֲשָׁבוֹת אִיךָ לְהַפִּיק זְמָמוֹ, וְהִיָּה אֶחָד מִנְּכַבְדֵי הָעִיר שְׁקֵלָאוֹ מִצַּד הַמִּתְנַגְדִּים, וְהִיָּה גַם הוּא מִמְּכַבְדֵי אֶת הָרֵב סַעֲנֵדְעַר בְּחִיצוֹנִיּוֹת, אַךְ תּוֹעֵבָה בְּלָבוֹ, וּבְכָל-זֹאת לֹא מְצָא דֵי עֲזוֹת בְּנַפְשׁוֹ לְהַלְשִׁין אֶת הָרֵב סַעֲנֵדְעַר. וְעוֹד זֹאת כִּי הָרֵב סַעֲנֵדְעַר הִיָּה קוֹנֵה אֶת הַסְּחֻרָה לְהַעֲמִידָה לוֹ עַל אֲתֵר וְכָל הָאֲחֵרִיוֹת עַל הַמוֹכֵר, וּבְאֲשֶׁר חִפְצוֹ שֶׁל הָאִישׁ רַע הַהוּא הִיָּה לְהִזִּיק אֶת הָרֵב סַעֲנֵדְעַר, מְצָא לוֹ תַּחְבּוּלָה כִּי יִמְסוֹר אֶת הַמוֹכֵר בְּשַׁעַה שְׁיַעֲבִיר אֶת הַסְּחֻרָה שֶׁל הָרֵב סַעֲנֵדְעַר דֶּרֶךְ הַגְּבוּל, וּבְזֶה הִנֵּה זִיק לְהָרֵב סַעֲנֵדְעַר כִּי מְמוֹנוֹ הוּא, וְגַם לֹא יִלְשִׁין אֶת הָרֵב סַעֲנֵדְעַר בְּעַצְמוֹ. כִּי בְּכָל רִשְׁעוֹתָו וְקִנְיָתוֹ הַגְּדוּלָה לֹא מְצָא דֵי יְכוּלֵת בְּעַצְמוֹ לְהַלְשִׁין אֶת הָרֵב סַעֲנֵדְעַר. וְכֵן הִיָּה.

וְהִנֵּה הָרֵב סַעֲנֵדְעַר הֵלֵךְ בְּתוֹמוֹ וְאֵף בְּשָׁנָה הַהִיא קָנָה אֶת מְקַנְהַי הַטִּי בְּדֶרְכוֹ וְשִׁילָם בְּכֶסֶף מְלֵא כְּפִי דְרָכּוֹ מְאֹז הַתְּחִילוֹ בְּהַעֲסָק, וְלֹא יָדַע מְאוּמָה מְכָל הַנַּעֲשָׂה. בְּתוֹךְ כֶּף נִשְׁמַע כִּי הַלְשִׁינוֹ אֶת הַסְּחֻרָה שֶׁל הָרֵב סַעֲנֵדְעַר, וְאֲשֶׁר אוֹבֵד כָּל כֶּסֶפוֹ, וְאֲשֶׁר גַּם יַעֲלִילוּ עָלָיו וְיִאֲשִׁימוּ אוֹתוֹ בְּזֶה, וְהִיָּה לוֹ עֲגָמַת-נַפְשׁ רַב וּפְחָדִים גְּדוּלִים רַחֲמָנָא-לִיַּצְלֵן.

אֵךְ כְּעֹבֵר אֵיזָה יָמִים שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה, הוֹבָאָה לוֹ הַסְּחֻרָה לְהָרֵב סַעֲנֵדְעַר עַל יְדֵי הָאֲנָשִׁים שֶׁל הַמוֹכֵר שֶׁהָיָה מְבִיאִים מְדֵי שְׁנָה בְּשָׁנָה, וְאִין הָאֲנָשִׁים יוֹדְעִים מְאוּמָה, הֵם הִבִּיאוּ אֶת הַסְּחֻרָה כְּדֶרְכָם. וְהַתְּעַצּוֹ הָרֵב סַעֲנֵדְעַר וְאָבִיו הָרֵב הִירָשׁ לְהַסְתִּיר דְּבַר הַבָּאָת הַסְּחֻרָה וּבְקִשּׁוֹ גַם אֶת הַמְּבִיאִים לְבָלִי גְלוֹת זֹאת בְּרַבִּים, וְשִׁילְמוֹ הָרֵב הִירָשׁ וְהָרֵב סַעֲנֵדְעַר אֶת מוֹתֵר הַכֶּסֶף לְהָאֲנָשִׁים בְּשִׁלְמוֹת כְּמִנְהַגָם בְּכָל עֵת, וְהַכֵּל הִיָּה בְּחֻשָׁאִי.

וְכַעֲבוֹר אֵיזָה יָמִים נוֹדַע אֲשֶׁר אָמַת נְכוּן הַדְּבַר, כִּי הַלְשִׁינוֹ טְרַאנְסַפְּאָרְט גְּדוֹל שֶׁל טִי [=הַלְשִׁינוֹ עַל מְשֻׁלוֹחַ גְּדוֹל שֶׁל תְּה] עַל הַגְּבוּל [וְהִיָּה הַטְּרַאנְסַפְּאָרְט [=הַמְשֻׁלוֹחַ] שֶׁל הָאִישׁ

וראה ספר השיחות תרפ"ד ע' 54. רשימת רבינו "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" (קה"ת, תשע"א) ע' יח ואילך, ע"ד ארבעה חסידים מהעיר שווינציאן אשר מנהלי הוועד של המתנגדים בוויילנא, עם הב"ד שם, הוציאו עליהם פס"ד מוות. וראה גם ברשימות הרה"ח ר' ירחמיאל בנימינסאן ע"ה ("למען ידעו") (להר"מ שוסטערמאן – אה"ק, תשנ"ז) ע' 233 ואילך) על חסיד שנרצח בעיר גלובאקע. וראה מהדורת האידית של הספר בית רבי ח"א פ"ד בהערות "המלקט" (ווילנא, תרס"ד ע' 6. דפוס צילום – הוצאת קה"ת, תשי"ג ע' 20).

41) ראה אגרות-קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשע"ב) ע' יט ואילך: "... לדון בדיני נפשות עם רב מירשאל .. דיני נפשות ממש, ושפכיכות דמים תרתי משמע, אשר נשפך דמינו כמים". ושם ע' רלט: "מאנשי רבינו דווילנא, ההולכים אחרי דעת רבם הידוע אשר התיר דמינו כמים בשנת תקל"ב". ושם ע' קכו: "... עד שהכניסו בלבו לדון דין מורדין ח"ו". בספר השיחות תש"ד ע' 158, שבאותה תקופה אמרו מתנגדים שחסידי גרוע מחי: חי מחוייבים לכסות את דמה, ואילו חסיד הותרה לשפוך את דמו מבלי לכסות ואין צורך להתחשב ב"לא תעמוד על דם רעך".

המלשין (הוא בעצמו), והתחילו דיירי העיר לדרוש את הרב סענדער ואביו הרב הירש האם היה להם היזק, וכחדו דבר קניית והבאת הסחורה. ולא מכרו סחורה כלל, עד מרוב זמן היינו כשעבר מועד הרגיל של מכירת סחורה זו. ובאשר היה במקום מוצנע התקלקל הסחורה, ומכרו אותה במקום פחות, ואבדו את הפרנסה של השנה ההיא במסחר ההוא לגמרי. אף איש לא ידע מזה, זולת הרב סענדער ואביו הרב הירש.

והמלשין אבד הונו ורכושו לגמרי עד שנעשה יורד רחמנא-ליצלן, והיו גבירי שקלאו, וכתבם גם הרב הירש והרב סענדער, מחזיקים בידו ותומכים אותו, בזה שקבצו סכום נכון ביניהם עבורו לעשות לו מסחר וקנין.

ומני אז ירד ממצבו רחמנא-ליצלן, והיה בכל רע, עד כי היה חסר גם בדברים המוכרחים, כי פנתה לו ההצלחה עורף. עד שלבסוף חלה את מחלתו והיה שוכב במטו והיה הרחמנות עליו ועל בני ביתו במאד, והיו מספיקים להם מהעיר בהנדרש להם. ורק יחידי סגולה ידעו כי הוא היה המלשין, ואשר חפצו היה להזיק להרב סענדער. ואשר באמת פה היה, כי מני אז לא הוסיף עוד הרב סענדער לסחור במסחר זה, ובכל זאת מצד טוב המזג ומהפשטת המדות טובות בקרב היחידים היקרים, ראו בכל מאמצי רוחם להסתיר הדבר הזה.

ובעת ההיא אשר המלשין היה שוכב במטו – הגיע מועד לעשות שידוך עבור בתו, ומרוב העוני לא היה ביכולתו גם לחשוב בזה, והיה האיש ההוא מלא בסיורים במאד.

ופעם אחת בא הרב סענדער אליו ובקרו. כי כה היה מנהגם בין החסידים והמתנגדים, הנה משני הצדדים וביותר מהחסידים השתדלו לקרב הלכבות, והרב סענדער משוב מזגו ונעימת עדינת לבבו היה מבקר חולים רחמנא-ליצלן, וכל עניני צדקה שבגופו. והלך לבקר את החולה ההוא גם כן. וכאשר אמרו לו כי הרב סענדער הולך לבקרו לא מצא מנוח לעצמו, ונראה כי השתנו פניו, וכאשר נכנס הרב סענדער נראה כי חפץ החולה להתחיל לדבר עמו, אף הרב סענדער בקמתו הגדולה הקדים לנחמו בכפליים כי ישועת ה' כהרף עין⁴², ואשר יראה עוד רב נחת בזרעו. ובמתק לשונו פיקח דעתו, עד כי דברי נחמתו שיצאו מקירות לב עדינה, עשו מסילה בלב החולה להתנחם, והתקרב לבבו ושב בתשובה על ענינו. ובצאת הרב סענדער מבית החולה, מצאו תחת הכר ששכב עליה החולה צרור כסף בסף חמש מאות רובל, לצורך הנדוניא להבת של החולה. ומזה ידעו רק יחידי סגולה.

וכאשר סיפרו לרבינו הגדול מעשה זה, אמר בזה הלשון: איצטער איז מיר רעכט, אייך אזעלכע לבושים האב איך גאר ניט משער גיווען [=עתה הנני מבין]. לא שיערתי כלל שיש לו כאלה "לבושים". ובאשר שהרב רבי סענדער בהיותו⁴³ עוד צעיר לימים, ונשאר בנו הרב רבי משה נער קטן, והתחנך בבית אביו זקנו הרב רבי הירש זכרוננו לברכה, לכן קראוהו רבי משה רבי הירש'ס.

(הוצאת בלוך – ניו יארק, תרצ"ב).
43) בהיותו: אוצ"ל: נפטר בהיותו.

42) הובא במדרש לקח טוב (ספרי דאגדתא) (באבער) ווילנא,
תרמ"ז) אסתר ד, יז. מנורת המאור לר"י אלנקאוה ח"ד ע' 247

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

בי"ה כ"ז מנחם אב תרצ"ז

פערכטאלדסדארף, אצל ויען

אל ידידי התמימים הנכבדים והנעלים
הרה"ג, ווי"ח אי"א אשר בארצות
הברית, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה.

ע"י ידידנו הרה"ג הרי"י שי דזיקאבסאן נהניתי
לשמוע פ"ש פרטי מכל אחד ואחד מהם ובני ביתם שי
ונהניתי במאד, השם יתברך יעזר לכל אחד ואחד מהם
בהמצטרך לו בגשמיות וברוחניות.

כבר מילתי אמורה אשר עבודת אגודת חב"ד בארצות

[הברית] מצומצמה במאד וכל עניני אני"ש סובלים מזה.
המצב דורש התרחבות[ת] והתפתחות עבודת אגודת חב"ד
כפי שדברתי בפרטיות עם ידידנו הרה"ג הנ"ל שי.

ובזה הנני פונה בבקשתי אליהם לטובתם ולטובת
עניני אני"ש כי ימלאו חובתם בזה ויכניסו עצמם ביותר
בעבודת אגודת חב"ד בכלל והפצת החסידות בפרט כל
אחד כפי ענינו. והשם יתברך יעזר ויצליחם בעבודתם
ובכל עניניהם הפרטים בגשמיות וברוחניות.

ידידים הדו"ש ומברכם בגו"ר

יוסף יצחק

~ אגרות קודש ~

בי"ה, ב' ניסן, תשי"ז
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה נח יצחק שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום הראשון, בו כותב אשר כבר קנה הבית חומה, ודר בה.

ומהנכון שיערוך בביתו החדשה התועדות בה ידובר דברי תורה ודברי התעוררות ביראת
שמים ואהבת השם, שזהו חינוך המתאים של בית איש הישראלי.

בעת רצון אזכיר את כל אלו שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בברכה לבשו"ט ולחג הפסח כשר ושמח.

לא להתפעל מהגוי!

בהתועדות לרגל ח"י ניסן, יום הולדתו של אביו, רבי לוי יצחק שניאורסון, ספר הרבי על עמידתו של אביו בתקף על שמירת כשרות המצות, ברוסיה הקומוניסטית:

העיר ששמש בה ר' לוי'ק (כך כנה הרב בחבה בפני החסידים) בתור רב הייתה בדרום רוסיה, ובאזור ההוא גדלה מרבית החטה של מדינת רוסיה. עד אותה שנה, כשהיו זקוקים להכשר שהקמח אכן נטחן תחת שמירה מעלה וכשר לאפית מצות, היו פונים לר' לוי'ק והוא היה נותן את ההכשר הדרוש, לאחר שהעמיד משגיחים בטחנות הקמח אשר שמרו והשגיחו על טחינתו שלא יבוא במגע עם מים.

בתחלת שנות המשטר הסובייטי ברוסיה, הלאימו' השלטונות את כל המפעלים, וכך טחנות הקמח וגם המאפיות המרכזיות שאפו את המצות היו בבצללות השלטונות ופעלו בפקוחם של נציגי הממשלה.

כיון שהם רצו שהיהודים יקנו את המצות, פנו נציגי השלטונות לר' לוי'ק ואימו עליו שגם בשנה זו הוא תיב לתת הכשר על הקמח, אך בלי לתת אפשרות למשגיחי הכשרות לבדק שהכל אכן נעשה כהלכה. עליו להכשיר את כל הכמות ואוי לו אם לא...

השיב להם הרב, שאם ירשו לו להעמיד משגיחים משלו וישמעו להוראות המשגיחים הוא יעניק את ההכשר הדרוש. אך אם לא, הוא יודיע ויפרסם לכלם שפשרות הקמח אינה באחריותו...

אחרי שהם המשיכו באימיהם, ענה להם ר' לוי'ק שהוא מוכן לנסע למוסקבה ולהפגש עם קלינין, נשיא רוסיה ולהסביר לו שהוא אינו יכול לתת הכשר על דבר לא כשר... אם הנשיא יקבל את הדברים, מה טוב. אם לא, הוא יכול להעניש את הרב, אך הרב לא יזוז מעמדתו ולא יעשה דבר נגד רצון השם!

כשנציגי השלטון שמעו את הדברים וראו שר' לוי'ק לא מתכונן להפגע להם, הם העבירו את הדברים עד לדרגים הגבוהים ביותר בשלטון, לנשיא רוסיה, או ליועציו. למרבה הפלא נתנה ההוראה לשמע בקולו של הרב ולתת לו להעמיד משגיחים ולמלא אחר הוראותיהם. כך כל הקמח והמצות שנאפו על ידי השלטונות היו בהכשר מהדר לפסח...

ספור זה מהנה הוראה לכל אחד מאתנו, החל מגיל הילדות, שכאשר יהודי עומד בתקף ואומר שאינו יכול לעשות משהו נגד צווי השם, בסופו של דבר הוא יצליח בכך.

אמנם לא לכל אחד יש נסיון כמו שהיה לר' לוי'ק מול השלטונות, אך לכלנו יש נסיון לראות אם אנו עומדים בהצלחה נגד היצר הרע. עלינו לעמוד נגדו בתקף יהודי והשם בנדיא יעזר לנו לנצח אותו. כך אנו זוכים לחרות מהיצר הרע, לפסח כשר ושמח ולגאולה השלמה.

(מעובד ע"פ שיחה לילדי "צבאות השם", י"ח ניסן תשמ"ג. מתוך 'נשמא דאורייתא')

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יהוה לכפר עליו לשלח אתו לעזאזל המדברה: ^א והקריב אהרן את־פר החטאת אשר־לו וכפר בערו ובעד ביתו ושחט את־פר החטאת אשר־לו: (ישׂראל) ^ב ולקח מלא־המחטה גחלי־אש מעל המזבֶּח מלפני יהוה ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרכת: ^ג ונתן את־הקטרת על־האש לפני יהוה וכפה ^ד ענן הקטרת את־הכפֹּרֶת אשר על־העדות ולא ימות: ^ה ולקח מדם הפר והזה באצבעו על־פני הכפֹּרֶת קדמה ולפני הכפֹּרֶת וזה שבע־פעמים מן־הדם באצבעו: ^ו ושחט את־שעיר החטאת אשר לָעֵם והביא את־דמֹו אל־מבית לפרכת ועשה את־דמֹו כאשר עשה לדם הפר והזה אתו על־הכפֹּרֶת ולפני הכפֹּרֶת: ^ז וכפר על־הקֹדֶשׁ מטמאת בני יִשְׂרָאֵל ומפשעיהם לְכֹל־חַטָּאתָם וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם: ^ח וכל־אדם לא־יהיה ^ט באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד־צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד פל־קהל יִשְׂרָאֵל:

מזו « וידבר יהוה אל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי־יְהוָה וימתו: ^א ויאמר יהוה אל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן אֶחֱיֶךָ וְאֶל־יָבָא כָּכֹל־עַתָּה אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת בִּי בְעֵינָי אֲרָאָה עַל־הַכַּפֹּרֶת: ^ב בזאת יבא אהרן אל־הקֹדֶשׁ בִּפְרֹן־בְּקָר לַחַטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה: ^ג כַּתְּנֶת־בֶּדֶד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמְכַנְסֵי־בֶדֶד יִהְיוּ עַל־בְּשׂוֹוֹ וּבְאַבְנֵי בֶדֶד יִחַזַר וּבְמִצְנֵפֶת בֶּדֶד יִצְנַף בְּגִדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרוּחַן בְּמִים אֶת־בְּשׂוֹוֹ וּלְבָשָׁם: ^ד ומאת עדת בני יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׁעִירֵי עִזִּים לַחַטָּאת וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה: ^ה והקריב אהרן את־פר החטאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ: (לוי) ^ו ולקח את־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהֵעֵמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^ז ונתן אהרן על־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גִּרְלוֹת גֹּזֶל אֶחָד לַיהוָה וְגֹזֶל אֶחָד לְעֹזָאוֹל: ^ח והקריב אהרן את־השְׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת: ^ט והשְׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל לְעֹזָאוֹל יַעֲמִד־חַי לִפְנֵי

אגרות קודש

[ג' ניסן, תשי"ז]

...במענה על מכתבו מיום ג', בו כותב אודות הצעת הנכבדות עם מרת...

ונכונה הצעה כמובן לאחרי שתקבל על עצמה הנהגת ביתם באופן חסידותי, לבישת שייטל וכו'. ויהי רצון שיהיי בשעה טובה ומוצלחת.

ובודאי למותר לעוררו להוסיף בעניי תורה ומצות בפרט בקשר עם מפנה החדש בחייו, וקי"ל.

בברכה לבשו"ט בכל האמור, וכן מעבודתו בקודש בהפצת המעינות חוצה.

לוח זמנים לשבוע חג הפסח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
										אדמו"ר		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
19:56	18:57	19:45	19:40	19:18	19:14	13:12	13:12	10:26	10:28	09:17	09:21	08:41	08:45	06:00	06:06	באר שבע (ק)
19:58	18:48	19:47	19:42	19:22	19:18	13:11	13:12	10:24	10:27	09:15	09:19	08:38	08:42	05:57	06:03	חיפה (ק)
19:55	18:41	19:44	19:40	19:22	19:17	13:10	13:11	10:24	10:26	09:15	09:19	08:38	08:43	05:57	06:03	ירושלים (ק)
19:57	18:56	19:46	19:42	19:19	19:15	13:12	13:12	10:25	10:28	09:17	09:20	08:40	08:44	05:59	06:05	תל אביב (ק)
20:55	19:44	20:40	20:30	20:03	19:54	13:28	13:28	10:29	10:33	09:15	09:21	08:23	08:30	05:42	05:53	אוסטריה, וינה (ק)
18:17	17:21	18:06	18:14	17:39	17:46	12:48	12:49	10:31	10:30	09:36	09:33	08:58	08:57	06:58	06:52	אוסטריה, מלמור (ח)
20:51	19:42	20:37	20:28	20:01	19:53	13:30	13:30	10:33	10:37	09:20	09:26	08:30	08:37	05:49	05:59	אוקראינה, אודסה (ק)
20:28	19:17	20:13	20:04	19:37	19:28	13:02	13:02	10:04	10:08	08:50	08:56	07:57	08:05	05:17	05:28	אוקראינה, דוניצ'ק (ק)
20:41	19:29	20:26	20:16	19:49	19:40	13:13	13:14	10:14	10:19	09:00	09:06	08:07	08:15	05:27	05:38	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ק)
21:14	20:00	20:58	20:48	20:19	20:10	13:39	13:39	10:38	10:43	09:24	09:30	08:27	08:36	05:48	05:59	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
21:08	19:53	20:51	20:41	20:12	20:03	13:32	13:32	10:31	10:35	09:16	09:22	08:19	08:28	05:40	05:51	אוקראינה, קייב (ק)
19:26	18:30	19:16	19:12	18:50	18:47	12:53	12:53	10:10	10:13	09:03	09:06	08:30	08:33	05:50	05:55	אחד אמירויות, אבו דאבי (ח)
21:14	20:06	21:00	20:51	20:28	20:20	13:56	13:56	11:00	11:04	09:47	09:53	08:59	09:06	06:17	06:27	איטליה, מילאנו (ק)
18:46	17:57	18:37	18:38	18:15	18:16	12:42	12:43	10:11	10:12	09:08	09:09	08:39	08:40	06:08	06:09	אקוודור, קיטו (ח)
18:54	17:58	18:43	18:49	18:16	18:23	13:21	13:22	11:03	11:02	10:07	10:05	09:31	09:30	07:27	07:22	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:38	18:40	19:27	19:35	18:56	19:05	14:13	14:14	11:58	11:57	11:04	11:01	10:25	10:22	08:29	08:22	ארגנטינה, בריולינה (ח)
20:39	19:37	20:27	20:21	19:56	19:51	13:38	13:39	10:47	10:50	09:36	09:41	08:54	09:00	06:12	06:20	ארה"ב, בולטימור (ק)
20:32	19:29	20:20	20:13	19:48	19:42	13:28	13:28	10:35	10:39	09:24	09:29	08:41	08:47	05:59	06:07	ארה"ב, ברוקלין (ק)
20:33	19:30	20:20	20:13	19:49	19:43	13:28	13:29	10:36	10:39	09:25	09:29	08:41	08:47	05:59	06:08	ארה"ב, ג'וינט סיטי (ק)
21:14	20:09	21:00	20:53	20:28	20:21	14:05	14:05	11:11	11:14	09:59	10:04	09:14	09:20	06:32	06:41	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:34	19:38	20:23	20:19	19:57	19:54	13:52	13:53	11:07	11:09	09:58	10:02	09:23	09:27	06:42	06:48	ארה"ב, האוסטון (ק)
20:13	19:14	20:01	19:56	19:33	19:28	13:23	13:24	10:35	10:38	09:26	09:30	08:48	08:53	06:07	06:13	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:26	19:32	20:16	20:13	19:51	19:48	13:51	13:52	11:08	11:10	10:01	10:04	09:27	09:30	06:47	06:52	ארה"ב, מיאמי (ק)
20:30	19:26	20:17	20:10	19:45	19:39	13:24	13:24	10:31	10:34	09:20	09:24	08:36	08:42	05:54	06:02	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
20:56	19:53	20:43	20:37	20:12	20:06	13:52	13:52	11:00	11:03	09:49	09:53	09:06	09:11	06:24	06:32	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
20:31	19:26	20:18	20:10	19:45	19:39	13:23	13:23	10:29	10:33	09:18	09:23	08:33	08:39	05:51	06:00	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:49	17:59	18:40	18:43	18:16	18:20	13:00	13:01	10:35	10:35	09:35	09:35	09:04	09:04	06:44	06:42	בוליביה, לה-פס (ח)
21:56	20:39	21:39	21:28	20:59	20:49	14:16	14:17	11:14	11:19	09:59	10:06	09:00	09:10	06:22	06:34	בלגיה, אנטוורפן (ק)
21:54	20:39	21:38	21:27	20:58	20:48	14:17	14:17	11:15	11:19	10:00	10:06	09:02	09:11	06:23	06:35	בלגיה, בריסל (ק)
18:17	17:25	18:07	18:12	17:47	17:52	12:34	12:35	10:11	10:11	09:13	09:12	08:41	08:40	06:26	06:23	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:06	17:14	17:56	18:00	17:31	17:36	12:22	12:23	09:59	09:59	09:00	09:00	08:29	08:28	06:13	06:10	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
21:15	20:01	20:58	20:47	20:20	20:10	13:35	13:35	10:32	10:37	09:17	09:23	08:17	08:27	05:39	05:51	בייטניה, לונדון (ק)
21:33	20:16	21:15	21:03	20:32	20:22	13:44	13:44	10:39	10:44	09:22	09:29	08:18	08:28	05:42	05:55	בייטניה, גנז'סטרי (ק)
21:26	20:07	21:08	20:57	20:28	20:18	13:41	13:41	10:37	10:42	09:22	09:28	08:20	08:30	05:42	05:55	גרמניה, ברלין (ק)
21:34	20:19	21:18	21:07	20:39	20:30	13:59	13:59	10:58	11:03	09:44	09:50	08:47	08:56	06:08	06:20	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:15	17:23	18:05	18:10	17:47	17:52	12:35	12:36	10:13	10:13	09:15	09:14	08:42	08:42	06:29	06:26	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:34	18:41	19:24	19:22	19:00	18:58	13:08	13:09	10:28	10:30	09:23	09:25	08:51	08:54	06:13	06:17	הודו, מומבאי (ח)
19:29	18:37	19:19	19:17	18:55	18:53	13:04	13:05	10:25	10:27	09:19	09:21	08:47	08:50	06:10	06:13	הודו, פונה (ח)
20:42	19:31	20:27	20:17	19:50	19:42	13:17	13:17	10:19	10:23	09:05	09:11	08:14	08:21	05:33	05:43	הונגריה, בודפשט (ק)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		סקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת
			מג"א		אדמו"ז								
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:03	05:12	08:29	08:34	07:45	07:51	09:40	09:43	12:32	12:33	18:53	18:47	19:38
יוון, אתונה (ק)	06:41	06:33	09:21	09:15	09:15	09:21	11:06	11:10	13:57	13:57	20:13	20:07	20:55
מולדובה, קישיניב (ק)	06:05	05:55	08:36	08:44	08:36	08:44	10:40	10:44	13:38	13:38	20:10	20:02	21:01
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:13	06:09	08:47	08:50	08:47	08:50	10:25	10:27	13:05	13:06	18:58	18:56	19:32
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ (ח)	07:22	07:29	09:13	09:10	09:13	09:10	10:47	10:45	12:56	12:57	17:32	17:23	18:09
נפאל, קטמנדו (ח)	05:33	05:27	08:08	08:11	08:08	08:11	09:50	09:53	12:34	12:35	18:32	18:35	19:12
סין, בייג'ינג (ח)	05:28	05:20	08:01	08:07	08:01	08:07	09:55	09:58	12:46	12:47	18:59	18:59	19:48
סינגפור, סינגפור (ח)	06:59	06:58	09:29	09:30	09:29	09:30	11:01	11:02	13:34	13:34	19:08	19:08	19:39
פולין, ורשא (ק)	05:25	05:13	07:50	08:00	07:50	08:00	10:07	10:12	13:10	13:10	19:45	19:56	20:54
פרו, לימה (ח)	06:14	06:15	08:38	08:39	08:38	08:39	10:09	10:09	12:36	12:37	18:00	18:00	18:29
צרפת, ליון (ק)	06:44	06:34	09:15	09:22	09:15	09:22	11:17	11:21	14:14	14:14	20:43	20:36	21:32
צרפת, פריז (ק)	06:47	06:37	09:17	09:25	09:17	09:25	11:25	11:29	14:24	14:24	20:54	20:54	21:54
קולומביה, בועטה (ח)	05:47	05:46	08:18	08:20	08:18	08:20	09:51	09:52	12:26	12:26	18:02	18:02	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	06:24	06:15	09:03	09:03	09:03	09:03	10:55	10:59	13:50	13:50	20:12	20:19	21:03
קנדה, מונטריאול (ק)	05:57	05:48	08:29	08:36	08:29	08:36	10:31	10:35	13:27	13:27	19:50	19:58	20:45
קפריסין, לניקה (ק)	06:06	05:59	08:40	08:45	08:40	08:45	10:32	10:32	13:17	13:17	19:23	19:23	20:08
רוסיה, ליובאוושי (ח)	05:38	05:25	07:58	08:10	07:58	08:10	10:30	10:30	13:31	13:31	20:12	20:12	21:28
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:09	04:55	07:26	07:40	07:26	07:40	10:02	10:02	13:05	13:05	19:52	19:52	21:07
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:22	05:11	07:52	08:00	07:52	08:00	10:01	10:01	12:54	12:55	19:19	19:19	20:18
שווייץ, ציריך (ק)	06:26	06:15	09:04	09:04	09:04	09:04	11:05	11:05	13:59	13:59	20:28	20:37	21:23
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:02	05:58	08:37	08:37	08:37	08:37	10:12	10:12	12:48	12:48	18:32	18:33	19:06

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שישי עמ' א

16 ללמוד מהפסוק שחובה עליו להיטמא, אלא אידי דקתיב - מאחר
 17 שכתוב 'אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא
 18 יטמא בעמיו' - שאסרה התורה על הכהנים להיטמא למתים,
 19 איצטריקא למיכתב לה יטמא - הוצרכה התורה לכתוב 'לה
 20 יטמא, ללמדנו שמותר לכהן להיטמא לאחותו ולכל קרוביו, אך אין
 21 זו חובה. שואלת הגמרא, ורבי עקיבא מניין לו שחייב להיטמא, הרי
 22 פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין איסור בדבר ומנין שחובה עליו
 23 להיטמא. ומשיבה, סובר רבי עקיבא שדבר זה נלמד מהפסוק 'מבי
 24 אם לשאר' נפקא, וכיון שכן, 'לה יטמא' למה לי - לשם מה חזרה
 25 התורה וכתבה 'לה יטמא, לחובה - ללמדנו שמצוה עליו להיטמא
 26 לקרוביו. שואלת הגמרא, אם כן ורבי ישמעאל סובר שאין חיוב
 27 להטמא מה דורש מהפסוק 'לה יטמא, שהרי למדנו שאין איסור
 28 בדבר מהפסוק 'כי אם לשאר'. ומשיבה, דורש 'לה מיטמא ואין
 29 מיטמא לאברהם - שאסור לכהן להטמא לאברים של קרוביו, אלא
 30 רק לכל גופם.

1 התורה לכתוב 'והוא נטמא' והיא לא נטמא' - ללמדנו שגם
 2 אם אין ידוע אם נבעלה או לא אסורה עליו מספק, קתיב נמי - חזרה
 3 וכתבה שוב 'או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו'. ודרך התורה
 4 לכפול כן לכתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל כל
 5 פרושה שנאמרה ונישנית שוב, לא נישנית אלא בשביל דקר
 6 שנתחדש בה - לא דורשים מכפילות זו, מפני שדרך התורה לחזור
 7 על כל הענין בשביל החידוש שמתחדש שם. ולכן סובר רבי
 8 ישמעאל שאין לדרוש ממה שחזרה התורה על הפסוק 'וקנא לאשתו'
 9 שחייב לקנאות, שהרי הייתה צריכה התורה לכתוב 'והיא לא
 10 נטמא' כפי שהתבאר, ולכן חזרה שוב גם על ענין הקינוי.
 11 מבארת הגמרא את מחלוקתם השנייה של רבי ישמעאל ורבנן. 'לה
 12 יטמא' רשות - מותר לכהן להיטמא לקרוביו, דברי רבי ישמעאל,
 13 רבי עקיבא אומר חובה - מצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת
 14 הגמרא, מאי טעמא דרבי ישמעאל שבכל מצוות עשה שבתורה
 15 חיוב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, שאין

סדר הדלקת נרות לחג הפסח ושבת חול המועד

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב יום טוב הראשון של פסח

יש להדליק - בחול"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של חג הפסח.

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על-ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על-ידי 'צירת אש חדשה' (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים: לפני הדלקת הנרות מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

בחול"ל ליל שני של חג הפסח

זמן הדלקת נרות הערב - רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי 'צירת אש חדשה' (גפרור או מצית).

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

ערב שבת קודש, חול המועד פסח

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:**

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

P.P.

שולם
1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7